Palat.
L. 20

Palat. L. 20

III. E. 11

Digitized by Google

5907 47

ISAACI CASAVBONI DE REBVS SACRIS & Eccleſiaſticis,

EXERCITATIONES XVI.

AD CARDINALIS BARONII

PROLEGOMENA

IN ANNALES ET PRIMAM EORVM partem, de D. N. IESV CHRISTI Natiuitate, Vita, Paſſione, Aſſumptione.

CVM PROLEGOMENIS AVCTORIS,
in quibus de BARONIANIS ANNALIBVS
candidè diſputatur.

GENEVÆ,
Sumptibus Ioannis Antonii & Samuelis De Tournes.

M. DC. LXIII.

NAPOL

NOBILISSIMO,

Ampliſſimóq; Viro,

ANDREÆ PICTETO

IC. INCLYTÆ GENEVENSIVM

Reipublicæ Senatori, Exconſuli &
Academiæ Statori digniſſimo.

Fratres DE TOVRNES, *Ioannes Antonius & Samuel* S. P. D.

NON diu nobis quærendum fuit, VIR AMPLISSIME, quem patronum magno Caſaubono, iterum in lucem prodeunti exoptaremus: ſtatim enim nomen tuum, tanquam ſidus amicum affulſit, cuius auſpiciis veritas ex latebris ac caligine erroris eruta glorioſè triumphabit. Ad potentiſſimi pridem Regis ſolium accedere non verita eſt: quare ad tribunal tuum tutiùs confugit, & patrocinium tuum ſecuriùs ambit. Nec ſanè eſt quod in conquirendis cauſis, cur potiſſimùm

 in ſinum

in ſinum tuum ſe recipere geſtiat magni Viri non ignobilis fœtus, anxiè deſudemus. Primò enim humanitas tua ac admiſſionis facilitas etiã nutantes vltrò prouocat. Tum veritatis amor quem ſemper præ te tuliſti, ſpem facit magnum illius aſſertorem ac vindicem non ingratum fore. Denique cùm in ſummo Themidis noſtræ ſolio ſedens, certiſſima æquitatis oracula quotidie reddas, ſatis cauſæ ſuæ confidit ὁ μακαρίτης, vt ſperet te in ipſius ſententiam pedibus iturum, & ſecundùm eum iudicaturum: non enim vt ſibi gratificeris petit, ſummo iure ſecum agi cupit, & iudicem ἀκριβοδίκαιον potiùs quam patronũ φιλόστοργον quærit. Digna certè auribus tuis, digna cognitione tua res eſt: non enim lis eſt de ſtillicidiorum aut parietum iure; cauſa Dei agitur, dum ipſius veritas ab erroris fuco abſtergitur & vindicatur. In arenam denuò prodeunt duo ἀντάξιοι antagoniſtę: nec meliùs olim cum Bitho Bacchius componebatur. Ille, Baronium Cardinalem dico, omnes ingenij, induſtriæ ac doctrinæ vires explicat, vt hiſtoriam eiuſmodi contexat quę Romani Pontificis poteſtatem fulciat: Caſaubonus verò noſter multijugæ eruditionis penu inſtructus, ſolo tamen bonę conſcientiæ ac veritatis amore ducitur. Ille, venale Paparum mancipium, dum ipſis palpum obtrudat,

quodnam

quodnam ſit boni hiſtorici officium parùm curat: Hic verò ab omnibus affectibus liber vni veritati litat; deliteſcentem ſub ſpecie veri errorem in apertum profert, dolos retegit, falſam ementitæ vetuſtatis laruam, cuius κρύψει ſuperſtitiones ſuas obducit Roma, detrahit. Atque vtinam optimo ac doctiſſimo Viro longiorem vitæ vſuram conceſſiſſet Deus: totum enim proculdubio Baronium nobis eneruatum dediſſet, cùm ad primam duntaxat Annalium eius partem Exercitationes reliquerit; hoc tamen vtcunque imperfectum opus, quanta bonorum omnium admiratione exceptum ſit, quanta Studioſorum diligentia pertractatum, tute optimè omnium noſti. Certè cùm eius exemplaria vbiq; in Bibliopolarum officinis defeciſſe intellexerimus, & magno doctorum voto exoptari, ex officij noſtri ratione eſſe duximus, huic iuſto deſiderio pro modulo noſtro ſatisfacere: in quo quid præſtiterimus, tuum erit iudicium. Quòd ſi à te operam noſtram probari cognouerimus, nóſque, vt hactenus, patrocinio tuo digneris, mirum quantum currentibus calcar addes: voti quippe noſtri abundè compotes, id vnum in poſterum curabimus, vt prælo noſtro aliquid quotidie ſplendoris accedat: adeò vt ſi quem ex laboribus noſtris fructum percipiant

 Literati,

Literati, id totum, quantumcunque erit, tibi vni adſcribendum putent. Porrò non eſt quòd cuiquam mirum videatur, quòd tantos nobis ſumamus ſpiritus qui nomen noſtrum huic editioni præfigamus; non enim nouum eſt aut hornotinum Typographos defunctorum Authorum fœtibus obſtetricari: Imò ipſorum perſonam aliquatenus ſuſtinent. Ac ſanè vtcunque deſpicabilis videatur ars noſtra, abſque ea tamen doctorum monumenta in tenebris iacerent; noſtriſque demum matricibus æternitati conſecrantur Heroës. Sed fortaſſe te Virum occupatiſſimum diutiùs moramur. Vale ergo, VIR AMPLISSIME, cum Reuerendo & Clariſſ. tuo fratre D. IEREMIA PICTETO Eccleſiæ noſtræ ſidere lucidiſſimo, pietate pariter ac doctrina conſpicuo, quem inſalutatum prætermittere nec nominis eius ſplendor, nec magna, quibus nos demeretur, beneficia patiuntur. Valete iterum, *Viri ſummi*, nobile par fratrum, & hoc obſeruantiæ noſtræ ſymbolum æqui boniq; conſulite.

SERENIS-

SERENISSIMO POTENTISSIMOQVE PRINCIPI IACOBO DEI Gratia, Magnæ Britanniæ, Hiberniæ, &c. REGI,

Fidei Defenſori.

QVOD omnium optimè tua Majeſtas nouit, Rex Sereniſſime & Potentiſſime, Veritatis à Deo hominibus manifeſtatæ ea natura eſt, id fatum; vt quum vinci ab hoſtibus ſuis nequeat, carere tamen hoſtibus non queat. Scriptura Sacra, & omnium ſeculorum experientia, cujus teſtis hiſtoria, dubitare nos ea de re non ſinunt. In illis audimus Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum de ſe dicentem, Ego ſum via, veritas, & vita; *vt verendum non ſit, ne aliquando victa Veritas ad extremum deficiat aut intereat; quæ Dei viuentis Filium, Deum verum, habeat auctorem, aſſertorem, vindicem. At rurſus in Oraculis Diuinis legimus Ieſum Chriſtum nominari à Spiritu Sancto, ore Simeonis Prophetæ,* Signum cui contradicitur, *poſitum εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν, vt propter illum & per illum, alij in ruinam præcipitent, alij de morte transeant ad vitam. Quò etiam pertinet Pauli Apoſtoli Diuina Diſputatio, dicentis è Veteris Teſtamenti Prophetiis, Chriſtum eſſe* lapidem offenſionis, petram ſcandali. *Sed & Apoſtolorum Princeps Petrus ſollicitè fideles admonet, vt ab inſidiis Satanæ caueant ſibi;*

illum enim vt leonem rugientem imminere, cupidum pios deglutiendi, & vniuerſæ Eccleſiæ Dei perdendæ; quod ſalua Cœleſtis Veritatis ſinceritate ab illo fieri non poteſt, Iam & hiſtoriæ omnes de Eccleſia Chriſtiana, (quæ eſt ſedes, στύλος, καὶ ἑδραίωμα Veritatis,) ſcriptæ, Prophetarum vaticiniis plane concinunt, fidemque illarum ex euentu comprobant: admirabili varietate caſuum refertæ, quos experiri Eccleſiæ contigit: quum à prima illius inſtitutione, neque externi, neque interni hoſtes vllo vnquam tempore ipſi defuerint, qui ad illam perdendam, & vel nomen ipſius, ſi fieri potuiſſet, de memoria hominum delendum, nullam vim, nullum dolum, nullas denique artes ſinerent inexpertas. Sed enim Veritas, φελλὸς ὡς ἀβάπτιστος, omnes aduerſarum tempeſtatum fluctus decumanos eluctata, etſi interdum latitans, & minus aliquando in oculos aliud agentium mortalium incurrens; ſemper tamen victrix, ad hæc ſecula durauit; duratura ſine dubio, ad ſeculorum vſque finem, & de omnibus ſuis inimicis pleniſſimum tandem & glorioſiſſimum triumphum reportatura. Porrò ex omni illa prope infinita hoſtium copia, qui ſub ſignis merentes Principis huius mundi, bellum veritati ἄσπονδον atque implacabile indixerunt; haud equidem ſcio, an infeſtiores ei ſint vlli alij, quam ſunt duo hominum genera, qui diuerſis, imò in ſpeciem contrariis, illam modis aggredientes, & curſum ipſius omni conatu impedientes, detrimentum ingens Eccleſiæ perſæpe attulerunt. Eos intelligo, Rex Sereniſſime, & Sapientiſſime, qui aut opinione ſui inflati κενοφωνίας, doctrinaſque nouas inducere; aut ſtudio cæpti præpoſtero defendendæ antiquitatis non veræ, ipſam Veritatem, qua nihil antiquius, oppugnare totis viribus ſunt conati. Siue Annalium replicare memoriam, tua Maieſtas voluerit; ſiue ad hæc noſtra tempora oculos referre; inueniet profectò, non gladios, non equuleos, non flammas, non vngulas, non craticulas, non θηριομαχίας, aliáue vlla priſcæ crudelitatis inſtrumenta, Eccleſiæ tantum vnquam nocuiſſe, quantum ei nocuerunt, hinc nouarum opinionum auctores, illinc præpoſterè antiquitatis ψευδωνύμου, defenſores. Quæ duo hominum genera, quum videantur inter ſe oppoſita, penitus diſſidere, atque adeo affectibus, vt plurimum, ducantur contrariis: ſi quis tamen propius rem ſpectet, in effectu conſentire, vtrorumque conatibus eòdem recidentibus, facilè intelliget. Nam quid eſt Antiquitas non vera, niſi latens ſub larua Nouitas? aut quæ Vetuſtas contra Veritatem ſtare poteſt?

poteſt: quum ſit extra omne dubium, id verius eſſe, quod prius: id prius, quod à principio? Itaque Hæreſes non minus arguit Nouitas, quàm reuincit Veritas. Primis ſtatim naſcentis Chriſtianiſmi temporibus, quantus amor nouitatis, hominum mentes, velut afflatas quodam peſtilenti ſidere, & inuaſerit & inſederit: quis pruritus φιλοκαινίας, multorum ingenia titillauerit: quæ licentia ſit paſſim vagata fingendi fabulas ineptiſſimas, & horrendarum opinionum portenta: quàm multa denique Hæreſes ex aruo Eccleſiæ fructificauerint, degeneres veritatis grano & mendacio ſylueſtres: teſtes ſunt Simon Magus, Menander, Saturninus, Baſilides, Carpocrates, Cerinthus, Ebion, Valentinus, Marcion, Montanus, & ſimilia his alia Satanæ Mancipia; quorum ſtultiſſima & fœdiſſima ſomnia hoſtes fidei fidelibus adſcribebant, eòque nomine apud imperitos & veritatis ignaros ſanctiſſimum pietatis Chriſtianæ nomen infamabant. Quippe cupiditas nouandi hæc ſecum mala ſemper trahit; Chriſti inconſutilem tunicam lacerat; ſectas nouas parit, & ſtatim multiplicat; pernicioſiſſimum denique ex ea ipſa re ſcandalum generat; quod Eccleſiæ, etſi immærenti, in opprobrium vertens, paleas leuis fidei ex area Chriſti facit auolare, poſitos verò extra Eccleſiam in ſua perfidia indurat, & ruentes propria ſponte in ipſum perniciei barathrum, magis magiſque impellit: quod primis illis Chriſtianiſmi ſeculis vſu veniſſe, & Hiſtoria vetus, & pij Patres innumeris ſuorum ſcriptorum locis nos docent. Nec minus tamen Eccleſiæ Dei priſcis temporibus obfuerunt, Paganorum hominum clamores aſſidui & importuni, religionis ſuæ & carimoniarum à maioribus acceptarum antiquitatem ſtultè iactantium, Doctrinæ verò Euangelicæ nouitatem pari ſtultitia obijcientium. Quanto venerabilius ac melius, *dicebat Cæcilius orator paganus apud Minutium Felicem,* antiſtites veritatis maiorem excipere diſciplinam, religiones traditas colere, Deos, quos à parentibus antè imbutus es timere, quàm cognoſſe familiarius, adorare: nec de numinibus ferre ſententiam, ſed prioribus credere? *Simillimè Symmachus ſcribens ad Valent. Theodoſ. & Arcadium Auggg.* Si longa ætas, *inquit,* auctoritatem religionibus faciat, ſeruanda eſt tot ſeculis fides & ſequendi ſunt nobis parentes, qui ſecuti ſunt feliciter ſuos. Sera & contumelioſa eſt emendatio ſenectutis. *Non eſt facile dictu, quantum olim piis hominibus fuerit laboris exantlandum, vt hunc errorem cæcutientium paga-*

norum animis penitus inſitum, illis eximerent: declarant id ſatis ſuperque tot Apologiæ, aliáque ipſorum ſcripta longe doctiſſima, in eum maxime finem elucubrata, vt demonſtrarent, eam religionem quæ à DEO OPT. MAX. eſſet inſtituta, alias omnes tempore anteuertere; neque ipſam poſt cæteras natam videri debere; ſed ex ea cunctas per prauam æmulationem fuiſſe deriuatas. Tandem igitur, etſi ægre id quidem, & non niſi poſt aliquot ſecula, vinci neſcia, vicit Veritas; falſa antiquitas veræ conceſſit; Gentium aniles ſuperſtitiones euanuerunt: & per totum orbem terrarum ſalutaris nuncij vox, inuito Diabolo, eſt audita. Enimuero antiquus ille humani generis hoſtis, etſi in ſuis miniſtris ſæpe vincitur; ipſe tamen animo non vincitur: neque mentem mutat, ſed propoſiti ſui ſemper tenax, cum hac non ſucceſſit, aliâ aggreditur viâ: jannâ excluſus, per poſticum ſubrepit: tunc maximè Eccleſiæ Dei metuendus, cùm res illi humanæ rident & blandiuntur ſucceſſus. Non potuerat Satan impedire, quominus Cœleſtis Veritas ad omnes Europæ, Aſiæ, Africæ Prouincias perueniret: mutata igitur conſiliorum ratione, id agere cœpit, ne populi quos reſpexerat Oriens ex alto, ſementem quam ipſe Chriſtus ſeminauerat, quanta par erat diligentia cuſtodirent: deinde nimirum ſecuris Paſtoribus Eccleſiarum illudens bona tritici ſementi, zizania, vt erat à Domino prædictum, clam per nocturnas inſidias induxit. Quid multa? ira Dei tandem eſt accenſa, & cælo delapſa Veritas, hoſtibus domitis, à domeſticis ſuis neglecta, alibi penitùs eſt amiſſa, alibi vix lacinia eſt retenta. Ne de Africæ aut Aſiæ Eccleſiis dicam, quæ vel extinctæ ſunt dudum, vel quum eſſent quondam florentiſſimæ, nunc ſunt afflictiſſimæ: in noſtrâ hac Europâ quid acciderit, quantopere ſit labefactata ſinceritas veræ religionis, quibus quantiſque nouitatibus aſtu Diaboli ſit corrupta, ne illi quidem poſſunt ignorare, qui magno redemptum velint, id ab omnibus ignorari. Vni Deo debitus cultus, creaturis variè & multifariam eſt communicatus. Cerimoniæ, ſub quarum onere jam inde à temporibus B. Auguſtini gemebat Eccleſia, mirum in modum ſunt multiplicatæ: quùmque dixerit Dominus, ſe in ſpiritu & veritate fore colendum: quam ob cauſam Apoſtoli & prima ætas res externas ad Dei cultum adhibuerunt pauciſſimas: à contrario ſic ad externa hominum mentes ſunt traductæ, vt in iis plerique mortalium religionis proram & puppim, & ſalutis ſuæ ancoram ponerent. Inde illa Sacrarum Reliquiarum vltra legitimum modum veneratio: ipſa quidem etiam prius vſurpata,

ſed aliter, alióque fine, & parcius. Inde illa in præſidiis Sanctorum poſita fiducia, & tam ſollicita eorum inuocatio. Inde ille quem hodie videmus, cultus imaginum & adoratio: quæ nouitas initio cùm induceretur, Orientem & Occidentem inter ſe commiſit, & aliquamdiu etiam colliſit. Inde alij numero infiniti ἐθελοθρησκείας, *vt vocem Epiphanij vſurpem, & nouarum ſuperſtitionum noui ritus. Quarum innouationum tot & tantarum, ne aliquid ſubolεret populis Chriſtianis, inaudita prius Satanæ fraude, Diuina Eloquia non ſolùm laicis, ſed etiam cleri maxima parti ſunt adempta: eóque tandem peruentum eſt furoris, vt grex Chriſti, Teſtamentum Chriſti, Paſtoris illius ſui boni, neque domi curaret, vel auderet legere, neque publice lectum aliena lingua, poſſet intelligere. Acceſsit tot malis cumulus ingens, dominatio terribilis vnius, in Eccleſiam pretioſo ſanguine Chriſti liberatam, ab aliquammultis ſeculis intro ducta. Sedes enim Romana, quæ prima inter Patriarchales quondam ſatis habebat cenſeri; Domina Eccleſiarum eſſe atque agnoſci dudum eſt cùm voluit. Et Rom. Pontifex, poſtquam poteſtatem ſuam in rebus ſpiritualibus ad vltimum faſtigium perduxerit, per caſus fortunæ ſuæ, quaſi nihil dum egiſſet, ad Temporalem Dominationem animi mentem conuertit. Cui vbi ſemel inhiare cœpit, nunquam ex eo prius conquieuit, quàm in illud culmen ſublime terrenæ potentiæ vidit ſe euectum, vnde poſtea Imperatores, Reges & Principes, longe infra ſe poſitos, ſuperbè deſpicere, & quoties luberet, aut rebus ipſius expediret, pedibus poſſet conculcare. Has pœnas longe grauiſsimas, Eccleſiarum in Europa Principes populíque dederunt, non diligenter vindicatæ Veritatis aduerſus Satanæ molitiones. Lux Euangelica verſa eſt in tenebras; vera pietatis aurea ſimplicitas, in ſuperſtitiones Libycæ arenæ inſtar numero carentes; Libertas Chriſtiana in horrendam ſeruitutem: Eccleſiæ iura omnia, cum ipſis Imperatorum ac Regum coronis, vnius Monarchæ iura ſunt ſubiecta; qui dandi & auferendi imperia regnáque inſtituendi & deſtituendi Mundi poteſtates, ius ſibi vni & ſoli vi dicat. Sileo nunc alias calamitates omnis generis, & diriſsima bella, quibus toties concuſſa eſt Europa, dum paſsim neglecta, & in profundum demerſa latet Veritas. Sed ò vim illius admirandam. ò conſiliorum Dei abyſſum altam! Quo maximè tempore artes cœleſti Veritati contrariæ regnum in Europa obtinebant, cœpit illa vim ſuam exercere. Poſt longam ſi-*

quidem malorum inenarrabilium tolerantiam, poſt diuturnos gemitus, quos doloris juſti magnitudo piis exprimebat, poſt exſpectatam per tot ſecula Reformationem in Capite & Membris, toties promiſſam, nunquàm præſtitam; reperti ſunt ad vltimum, qui patientiam rumperent, & ad veritatem ex intimô pectore anhelantibus Duces ſe præberent. Nihil jam dico, quales illi viri fuerint, quid ſpectarint, quid egerint: hoc dicam, quod negari omnino haud poteſt ex ipſo rerum euentu; luce meridiana clarius conſtare Diuinitus fuiſſe illos excitatos, ſi nihil aliud, certè ad hoc vnum efficiendum; vt qui ſupremum in Eccleſia dominium, & plenitudinem poteſtatis ſibi vindicabant, tandem, ſi pote, euigilarent, in ſeſe deſcenderent, deque Religionis Chriſtianæ variis corruptelis, quas longa dies inuexerat, & de querimoniis omnium tota Europa Principum ac populorum ſerio inciperent cogitare. Quod ſi ea tum mens fuiſſet Rom. Pontifici, vt ſui admonitus officij, vinci ſe pateretur quà expreſſis, quà tacitis precibus Imperatoris, Regum, Principum, tot nationum, ipſius adeo Eccleſiæ: neque toties ſpes illorum eſſet eluſa, qui aliquam ſaltèm tolerabilem ab eo reformationem exigebant & ſibi ſpondebant; certum eſt, non fuiſſe religionis in neruum, vt euênit, erupturas. Non eſſet facta hæc, neceſſaria illa quidem, ſed nihilominus lamentabilis Eccleſiarùm in Europa, ſciſſura: ſingulæ nationes priuatim ſibi conſulere, & operi manus admonere, ceſſante Roma, non fuiſſent coactæ: inſtauratæ Religionis Primitiuæ, & mundatæ domus Dei, ad alios non eſſet gloria tranſlata: poſtremò Populi Chriſtiani, quorum hodie alij reformationem adhuc præſtolantur; alij ſe ſaltem aliquam adeptos lætantur; diuiſi in ſeſe & in funeſtas factiones diſtracti, integrum iam ferme ſeculum Imperatoris Turcarum negotium non agerent neque ad celerem ſuam ruinam, cum æterno nominis Chriſtiani dedecore, Deus omen auertat, ſuis ipſimet ſibi manibus, proh dolor! viam munirent. Nunc quum admonitiones, preces, ſupplicationeſque omnes omnium intolerabili plane ſupercilio à Roman. Pontifice ſemper ſint ſpretæ; quum in eos qui vel ſolum legitimæ reformationis nomen auderent vſurpare, flamma & ferro ſemper vbique ipſo auctore ſit ſæuitum; quid, per Deum immortalem, illi facerent, quos veritas à denſiſſimis tenebris emergens, ceu nouus aliquis Sol, pulchritudine ſuà & maieſtate admirabili ceperat, & ad ſui amorem ac deſiderium, non aliquibus igniculis, ſed flagrantiſſimâ veræ pietatis flammâ incenderat? Planè vim & efficaciam illius Deæ ignorant, qui admiratores eius & cultores,

cultores, inter viuicomburia, & omnes ſuppliciorum ideas potuiſſe inueniri ſolent mirari. Vtinam potius agnoſcerent, opus reformationis, quô nullum neque maius neque nobilius inceptum, à multis ſeculis fuit inchoatum, non ſine numine fuiſſe ſuſceptum. Vnde enim niſi à Deo, tantus ille Zelus tot hominum, tot populorum, quô repente correpti, poſthabitis rebus omnibus humanis, ſpretô omni metu, cultum diuinum miris modis deprauatum, ad priſtinam formam reuocare, pro ſuâ quiſque virili, ſunt conati? At non aſſecuti ſunt omni fortaſſe ex parte, auctores reformationis, quod tota mente, tota voluntate optabant. Eſto: nam omnia magna opera, quæ per homines Deus fecit, ſuos progreſſus admodum aliquando lentos reperiuntur habuiſſe: verum illud certè ſunt conſecuti, ſicut illorum vnus Cardinali Sadoleto reſpondens ſcribebat, vt à Pontificis Rom. tyrannide ſe vindicarent, & paullo meliorem Eccleſiæ formam apud ſe conſtituerent. *Non poteſt paruum hoc videri, niſi iis, qui ignorant (etſi quis hoc poteſt ignorare?) quot Reges magni, aut Principes latè dominantes, ſuperioribus ſeculis crudeliſſimè atque ignominioſiſſimè à Papis habiti, poſtea imperiis ſuis deiecti: & ad malorum extrema ex altô ſuarum dignitatum faſtigiô detruſi, ac ceruices demum ſuas Papæ ſubiicere & calcandas præbere coacti; diem illum videre auidiſſimè deſiderarunt, qui ipſos & populos ipſorum à tam dirâ ſeruitute liberaret. Fruſtra: quia nondum è tenebris reuocatæ Veritatis lux Europæ affulſerat: de qua dixit Dominus,* & cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos. *Scit hoc omnium optime, Iacobe Rex maxime, propriâ experientiâ edocta Maieſtas tua. Sciunt & tuorum regnorum omnes ordines, populique vniuerſi, immortales Deo Æterno gratias & habere & agere & obſtricti, niſi hominum ingratiſſimi volunt cenſeri; quod Diuinæ hujus promiſſionis fidem in ſeſe ſint experti, & quotidie experiantur. Tu, quod plenô iure hodie regnas, quod non es fidelis, id eſt, vile mancipium Papæ, quod feudatarius illius non audis, neque precario regnum obtines, tanquam procurator hæreditatis alienæ: quod tibi cum reuerendo tuo Clero conuenit, neque aut tu ab illo tibi metuis, aut ille à te ſibi; quod curam inſtituendorum Paſtorum diuidis cum tuis Epiſcopis, & partem tibi debitam, quæ ad temporalia ſpectat, intrepidè tibi vindicas, partem alteram curæ, quæ ſpiritualia attingit, ipſis relinquis; hæc omnia quæ verum te Regem probant, & ſine quibus Regis quidem imaginarium nomen obtinere potuiſti; rem ipſam & vim nominis non potuiſti, hæc inquam, omnia,*

agnita

agnita Cæleſti Veritati tua Majeſtas, pro eo ac debet, fert accepta. Tu regnum Dei quæſiuiſti: illa & ſpem ejus tibi fecit, rationemque certam illius conſequendi oſtendit: & hoc amplius, iſta omnia tibi adjecit. O amicum Principibus numen, & omni ſtudio ab illis atque ſollicitudine colendum! Vbi nunc illa tempora, cum è tuis maioribus, glorioſiſſimæ memoriæ regibus, vnius ſuperſtitione cæcâ ductus, zelum habens, ſed non ſecundum ſcientiam, vltro, nulla re cogente, regnum ſuum Gregorio Tertio Roman. Pontifici fecit vectigale? aut cum Rex alter, propter aduerſa caſuum in deſperationem adductus, Innocentio Tertio, à quo exagitatus fuerat, cedere jure regnorum Angliæ & Hiberniæ; & partibus villici Rom. Pontificis cogitur eſſe contentus? O temporum cæcitatem horrendam! O Petri ſucceſſorem, factis ſuis Petrum egregiè referentem! Ingemuerunt tanto caſui tanti Principis, tam triſti, tam fœdo, non ſolum Barones Proceresque illius, & quantum fuit ſubditorum; ſed etiam Regum ac Principum totæ Europæ prudentiſſimus quiſque atque optimus: ſuntque adeo relatæ in literas ad perpetuam memoriam voces, quas ad tam immanis exempli nuntium, eorum nonnulli ediderunt; teſtes juſtiſſimæ ipſorum indignationis ſimul & ſtuporis. Sed ipſius Regis illius infelicis vox extat apud ſcriptores illorum temporum, digniſſima quam mente altâ Principes omnes recondant; Poſtquam, *vt dixi,* Deo reconciliatus, me ac mea regna, proh dolor! Roman. ſubjeci Eccleſiæ, nulla mihi proſpera, ſed contraria omnia aduenerunt. *Quid dicam de præſenti Cleri tui & vniuerſi populi, ſi cum illis temporib. hæc comparentur, beatiſſimâ conditione? Non jam, vt olim, Epiſcopi Electi trans Alpes currere, & ſuam confirmationem vi pecuniæ ingenti à Papa redimere neceſſe habent Non amplius Pallij jus auri pondere magno eſt illis emendum. Romam accurrere ſingulis trienniis, aut quoties liberet Roman. Pontifici, hoc eſt, quoties nummos Anglicanos ſitiret, nulla nunc illos cogit neceſſitas. Non jam illa cura, vt quondam, Angliæ tuæ Epiſcopos ſollicitat, vt beneficia optimæ notæ Italicis hominibus conferant;* in quibus beneficiis (*verba ſunt Matthæi Pariſienſis*) nec jura, nec pauperum ſuſtentatio, nec hoſpitalitas, nec Diuini verbi prædicatio, nec Eccleſiarum vtilis ornatus, nec animarum cura, nec in Eccleſiis diuina fiunt obſequia, prout decet, & moris eſt patriæ; ſed in ædificiis ſuis parietes cum tectis corruunt, & penitus lacerantur. *Non metuit hoc*

tempore

tempore. Dominus Archiepiſcopus Cantuariæ, ne Papales bullæ ad ſe afferantur, quæ ipſi nuncient, ſe ſuſpenſum à beneficiorum collatione, donec trecentis Romanis in primis beneficiis vacantibus, fuerit prouiſum; *ſicut accidit anno Dom.* 1239. *Edmundo Archiepiſcopo, miſſis bullis à Gregorio IX. idq́; ex pacto, quod inierat Papa cum ciuibus Romanis, parum illi tunc cupientibus. Controuerſiæ Eccleſiaſticæ in Anglia exortæ, è vetuſtiſſimo Canone, cujus etiam B. Cyprianus meminit, in Anglia terminantur. Exactores Denarij Petri, item aliarum contributionum, viſitatores, procuratores, & firmarij Romani, venditores Indulgentiarum pro modo opum; Diſpenſatores votorum, & legitimationis inſtitores, ad ſuſcipiendos ordines; Caurſini fœneratores, Romæ degentes, ſed qui omnia in Angliâ agebant, ferebant, dum Papæ congerebant pecunias Bullarum delatores ad nouas extorſiones; ingenioſi muſcipulatores (ſic hiſtoria nominat) qualis aliquando Petrus Rubeus fuit, & ſæpiſſimè alij, emungendæ pro Papa pecuniæ artifices ſolertiſſimi; & ſimiles his alia ſexcenta nocendi artes, inenarabili erga tuos Anglos, Rex Sereniſſime, beneficio veritatis, nomina hic ſunt jam inaudita, & prorſus, abſque ſuperiorum ſeculorum monumentis, eſſent hodie incognita. Sed ne Legatus quidem à latere vllus amplius rapinas per Angliam exercet quod plurimi olim fecerunt; nonnulli tantâ cum auri fame, vt de illorum vno, Ottone à Gregorio IX. miſſo, legatur, ipſum, poſtquam totô trienniô, deteſtandis artibus pecuniam vndique corraſiſſet: tandem cum diſcederet, non tantum pecuniæ in toto hoc regno reliquiſſe, quantum ipſe partim jam miſerat Romam, partim abiens auferebat. Et ſunt tamen iſta præ aliis malis leuia, quæ tuorum Regnorum populi à Curia Rom. per aliquot ſecula continua eſſe paſſi, ab illorum temporum conſentientibus hiſtoricis narrantur. Vere enim* hortus deliciarum Papis fuit tum Anglia, & puteus inexhauſtus, *ſicut venuſtè aliquando Innocentium IV. legimus illam nominaſſe. Taceo impræſentiarum vera animi bona admiſſæ reformationi imputanda quæ pluris tua Majeſtas, pro ſua pietate, facit, quam omnia terræ vniuerſæ regna. Vnius Dei ſine ſociis aut collegis, ſinceram Adorationem; Beatæ Virginis & Sanctorum, ſine ſuperſtitione, venerationem: pacem conſcientiæ apud Deum, per fidem in merita & mortem Chriſti: non vt ceſſent fideles à bonis operibus, apage hanc inſaniam: ſed vt poſtquam omnia fecerit aliquis, ſeruum ſe inutilem agnoſcat, neque ex ſuis meritis ſumat vnquam fidu-*

ciam, oculos in cælum attollendi: conſolationem inenarrabilem ex aſſiduâ lectione & jugi meditatione Scripturarum: non vt illas ex proprio ſenſu fidelis interpretetur: ſed vt iis quæ habent perſpicua (habent autem, ſi credimus Patribus, omnia ad ſalutem neceſſaria) & conſentientibus primorum Eccleſiæ Doctorum expoſitionibus, animum ſibi muniat aduerſus tot falſas opiniones, quæ pro Antiquis fidei Articulis hodie incautis obtruduntur: Sacroſancta Euchariſtiæ ex inſtitutione ac juſſione Domini, ſecundum mille annorum atq; amplius continuam in Eccleſia praxim, ſub vtraq; ſpecie perceptionem: confirmatum deniq; animum aduerſus illa quondam terribilia excõmunicationum fulmina; quæ ſæpe in innocentes Principes Papæ olim, ex humanis cauſſis potius quam diuinis, quod nemo ignorat, vibrarunt: vt cùm vniverſos hujus regni populos ſub diro (ita credi jubent Papæ, & tunc credebatur) Anathemate, integros ſex annos, menſes tres, & dies XIV. *Innocentius* III. *olim tenuit; qui, ſi vel vnum diem tot innocentes animas eo in ſtatu detinuiſſet, rationem facti à charitate paſtoris alieniſſimi Chriſto Paſtori paſtorum nunquam eſſet probaturus: ſiquidem Papalium excommunicationum ea vis eſt, quæ Romæ jactatur. Hujuſcemodi admiranda bona ſunt, tam futuræ vitæ, quam præſentis, experiendo Majeſtati tuæ comperta, quæ poterant Principes populique omnes Europæ ſibi polliceri, & Deo ceptis adeò ſanctis aſpirante, conſequi, ſi collapſæ pietatis primæuæ inſtaurationem, quam votis communibus tamdiu omnes optauerant, ſæpe etiam popoſcerant, communi item operâ procurare conſenſiſſent. Sed nunquam ita bene cum humano genere eſt actum, vt inoffenſo pede magna & laudabilia incepta procederent. Nimirum inter cætera mortalitatis incommoda, iſtud etiam venit cenſendum: quod ad præclara, alta & ſalutaria quæque, rarus aut lentus, etiam inter prudentes interuenit conſenſus: ad minus honeſta, ne dicam pernicioſa, vltro & concordes populi accurrunt. Inde eſt, quod Reformationis opus arduum & planè heroicum multi Principum, ceu negotium, in quo nihil ſibi neq; mereretur neq; ſereretur neglectui habuerunt; plures totis ſe viribus illi oppoſuerunt; pauci quidam inuſitatâ animi magnitudine capeſſerunt. Multos dulce venenum conſuetudinis, quæ & ipſa inter inimicos Veritatis nomen ſæpe profitetur ſuum, (propterea B. Chryſoſtomo tyrannis nominata) à tam præclarâ cogitatione auertit. Qui ſi Tertullianum in conſilium adhibuiſſent, aliter profectò ſenſiſſent. Vere enim illi dictum,* Dominus noſter

Chriſtu

Chriſtus Veritatem ſe non Conſuetudinem cognominauit. *Sed & S. Bernardus ad Eugenium ſuum rectè & ex vero*; Quid non euertat Conſuetudo? quid non aſſiduitate duretur? quid non vſui cedat? primum tibi importabile videtur aliquid; proceſſu temporis ſi aſſueſcas, iudicabis non adeo graue; paulo poſt & leue ſenties; paulo poſt nec ſenties; paulo poſt etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiam itur, & ex illa in auerſionem, id eſt, ἀπονοίας. *Quod igitur multorum acquieſcit animus in tot ſuperſtitionibus, & cultu Dei tantopere deprauato, vis Conſuetudinis hæc facit. Quod non pauci hodieque Principes Romanæ tyrannidis terribile iugum patienter ferunt, multi ne ſenſum quidem illius habent: id quoque vis Conſuetudinis facit. Ita euenit illis fortuna, quâ nullâ deterior, miſeros eſſe, neque ſuam miſeriam ſentire. Multis quoque Principibus & Rebuſpubl. in eâ deliberatione fuit fraudi, quod perſuaſum haberent, Religionis reformationem ad ſuam curam nihil quicquam pertinere. Non enim cogitabant, id ſibi ab iis conſilij dari, quos non verus Zelus Domus Dei, ſed vtilitatis ratio ducebat. Quantum enim Ciuilium omnium Poteſtatum intereſt, in meliorem formam Eccleſiam Dei reſtitui; tantum Papæ & omnium, quorum fortunæ à Papa ſunt aptæ & pendent, intereſt, nihil moueri. A Iulio Cæſare priſtinæ libertatis reſtitutionem petere aut expectare, poſtquam ille ſemel Rempubl. euertit & occupauit, ſtultum & ridiculum fuiſſet. Rectè quidem illud dicitur, non eſſe Principum aut Ciuilium Magiſtratuum, leges nouas de cultu Dei conſcientiis ferre, aut propria Sacerdotum obire munia: ſed vtinam conſiderare Principes vellent, aliud eſſe Sacerdotem agere, ex vmbone Scripturas interpretari, Sacramenta adminiſtrare, in nomine Chriſti ligare & ſolvere: aliud auctoritate ſua proſpicere, vt quæ ſunt Sacerdotis agat Sacerdos, atque id ritè, vt eſt à Deo iuſſus. Has partes in Eccleſiâ Dei iam inde à principio pij Principes ſibi ſemper vindicarunt. Quorum exemplum tu hodie, Rex Sereniſſime, piè inſequeris ac ſapienter: quicquid blaterent non magis tui quam ipſius Veritatis hoſtes coniurati. Noua, infanda, execranda Theologia iſta eſt, quæ docet curam ſubditorum pertinere ad Principem, tantum quatenus homines ſunt, non quatenus Chriſtiani. Eius contrarium tua Maieſtas in quodam ſuorum ſcriptorum, è ſacris literis ita doctè & ſolidè probauit; vt pudorem ea diſputatio aliter dictitantibus deb-erit incutere. Reli-*

gionis aut neglectæ aut reſtitutæ decus dedecúſue, Diuina Eloquia Regibus non adſcriberent; ſi ad illorum officium eius rei cura non pertineret: neque Spiritus Sancti teſtimonio Rex Ioas laudaretur, quod ſacras oblationes in vſus non legitimos abſumi quum videret, Quæſtorem ſuum Sacerdotibus impoſuerit, cui rationes tenerentur illi reddere, qui ordinariam adminiſtrationem à Deo acceperant. Conſtantinus Magnus, Theodoſius, Iuſtinianus, & omnes Pij Imperatores, negotiis Religionis quàm diligenter ſe immiſcuerint, quis ignorat? Hiſpanorum Hiſtoriæ Regem commemorant Reccaredum Wiſigothum *qui miſeratione Diuinâ factus Orthodoxus de Arriano, veram fidem in regno ſuo circa annum Domini noſtri* D.LXXXIX. *curauit recipiendam. Ipſe igitur Synodum cogere, ipſe intereſſe, ipſe tridui ieiunium Epiſcopis indicere, ipſe Confeſſionem ſcribere, & firmandam Synodo exhibere. Idem fuit & Maiorum tuorum veterum Angliæ Regum ante exortum Doctrinæ Hildebrandinæ, conſtans & perpetuum iudicium. Adgarum Regem, qui circa annum Chriſti* CMLIX. *habenas regni ſuſcepit, celebrant hiſtoriæ Anglicanæ, non ſolum vt Principem pium; ſed etiam de conſeruanda pietate ſollicitum. Is Rex, in oratione quâdam ad Eccleſiarum & Monaſteriorum Patres, hæc verba inter cætera habuit:* Sed & meæ ſollicitudinis eſt, Eccleſiarum Miniſtris, gregibus Monachorum, choris Virginum, & neceſſaria procurare, & paci eorum & quieti conſulere; de quorum omnium moribus ſpectat ad nos examen: *vt referunt Albertus Rievvalenſis, in Epiſtola* ad Illuſtrem Normannorum Ducem, poſtmodo Regem; *& Guilielmus Riſhanger in Chronico: nam Parſonius Ieſuita cum (da veniam obiter hoc notanti,)* nos *mutauit in* vos, *magna ea perfidiæ fuit, & conſcelerati in ſuos Principes adij certum argumentum:* nos *enim habent omnes antiquæ membranæ, quas probitate & doctrinâ vir inſignis Robertus Cotton mihi nuper oſtendit. Extat etiam Synodus Prouincialis Regis eiuſdem iuſſu coacta, quam Dunſtanus celeberrimæ tunc famæ Epiſcopus deſcribens; Adgarum in proœmio dilaudat,* vt Regali officio eâ in re functum, veluti paſtorum Paſtorem. *Sed ex omnibus machinis, quas inimicus ille humani generis, ad impediendam Religionis Chriſtianæ inſtaurationem admouit, atque etiamnum admonet: duæ illæ ſunt præcipuæ & hodie efficaciſſimæ, quas olim ad conuellendam Chriſtianiſmi inſtitutionem fuiſſe admotas, paullo ante dicebamus; amor videlicet nouarum opinionum, & præpoſtera falſæ anti-*

quitatis

quitatis aduerſus veram defenſio. Ad primos tumultus propter Eccleſiæ Reformationem excitatos, examina ſceleſtiſſimorum Hæreticorum repente emerſiſſe, qui piorum quietem ſollicitarent, & eorum exiſtimationem apud τοὺς ἔξωθεν, macularent, vltrò confitemur & dolemus. Sed qui eô nomine auctores veræ Reformationis, aut Eccleſias ab illis inſtitutas, quarum extant Confeſſiones, in vnius corporis harmoniam redactæ, inuidiam vocant; ij parum Chriſtiano animo (ne dicam aliquid grauiùs) artes veterum Paganorum imitantur, & ipſorum calumnias aduerſus Doctrinam Chriſti non ſine offenſione Dei maximâ, reuocant ex Orco. Quin potius cogitant, Diſpoſitiones Diuinas, & Decreta conſtare ſemper ſibi, æterno fixa clauo. Placuit ſemel Æternæ Prouidentiæ peculiarem ſibi populum hoc genere tentationum exercere. Si naſcens Eccleſia & deinceps omnium ſeculorum, huic ærumnæ fuit obnoxia, cur Hodierna, è ſuperiorum temporum tenebris exurgens, & veluti renaſcens, poſtularet ab eadem conditione ſe eſſe immunem? quo iure? quo priuilegio? Tunc aliquid dicerent aduerſarij Proteſtantium, ſi ex eorum corpore nemo extitiſſet, qui ſectas nuper exortas vel in Germania, vel in Polonia, vel vbiuis locorum ſerio confutaret. Nunc quum in nouos Hæreticos nemo acrius memoriâ noſtrâ inuolarit, quam ſit factum à viris noſtrarum partium primariis; quæ, obſecro, hæc iniquitas eſt, Reformationi ex iis ſectis inuidiam commouere; quas vt radicitus extirparent, & auctores & aſſertores Reformationis tantum grauiſſimorum laborum ſuſtinuerunt? Memini, Rex θεοσεβέστατε, quum ante biennium paruus quidam liber horrendarum hæreſeon plenus ab hæreticis neſcio quibus Polonis Racouiæ eſſet editus, & quidem Auguſto Nomini tuo inſcriptus: poſteaquam in tuas manus is libellus deuenit, & tua Majeſtas pauca in eo inſpexit; quantâ cum deteſtatione & ſcriptum Satanicum, & ejus auctores, certiſſimam Satanæ progeniem, ſis execratus: ſeuerè in illos animaduerſurus, ſi tui juris & poteſtatis fuiſſent. Arrianum in ſuâ perfidiâ obſtinatiſſimum, qui in vinculis diu detentus reuocari ad ſanam mentem, nulla ratione potuerat, flammis vltricibus tua Maieſtas, impatiens injuriæ factæ Domino noſtro Ieſu Chriſto, Deo αὐτοθέῳ, iuſſit tradi. Nouis opinionibus in vicinis regionibus ſuper naturâ Dei nuper exortis, quô ſtudiô, quâ inſtantiâ tua Maieſtas ſeſe oppoſuerit, teſtis eſt vniuerſa iam Europa. Nec dum tamen ſcio, quæ eſt iniquitas hominum, an poterit impetrari à Catholicis Romanis, vt Eccleſiam tuorum Regnorum, & alias quæ tum eâ

idem ſentiunt, in eandem criminationem non inuoluant, cum peſſimis quibuſque memoriæ noſtræ Hæreticis, Anabaptiſtis, Libertinis, Svvenchfeldianis, Valentinianis, Arrianis nouis, Semiarrianis, Tritheitis, & Socinianis. Sed quicquid vel Hæretici moliantur, vel Hoſtes Reformationis calumnientur; nunquam tamen neque hi neque illi efficient, vt fides Catholica & Orthodoxa, quam ſectantur Proteſtantes, (quantum quidem ipſis è Dei verbo cognitum eſt,) apud Deum τὸν καρδιογνώστην, cum perditiſſimorum hominum deliriis, in eadem ſint cauſſa. Quod ſi præter ſcandalum tot Sectarum ne inter præcipuos quidem Reformationis Duces per omnia potuit conuenire, cur adeo miremur? homines vtique erant; via quam inſiſtebant, & in quâ verum cupidè quærebant, anguſta: ſolet autem iter anguſtum rixas tranſeuntium concitare: quum illa diffuſa & patens via, elogio Scripturarum damnata, ne populos quidem collidat. Quid? nonne in ſeculorum omnium Hiſtoria Eccleſiaſtica ſimile poteſt obſeruari? nonne Baſilius Magnus & Gregorius Naz. vt alios taceam, eiuſmodi querelis & epiſtolas & alia ſua ſcripta complerunt? Et tamen adhuc illis temporibus, ſtabat ſuum jus, & in Eccleſia ſumma auctoritas Conciliis Vniuerſalibus: quæ etſi cogi ſemper non poterant: ſemper tamen fas fuit piis hominibus ſpe ſaltem conſolari ſeſe eius remedij, quod ſolum ad componendas Controuerſias & Hæreſes auctoritate Eccleſiæ debellandas, cùm Scripturæ docuerunt, tum Priſci Patres agnouerunt atque vſurparunt. Nunc vero; quàm mutata eſt, bone Deus! ratio temporum? Dominus & Monarcha Eccleſiæ eſſe creditur ſolus Papa: errare in fide ſolus non poſſe: ſupra omnes mundi Poteſtates, & ipſa Vniuerſalia Concilia ſolus eminere. Quò igitur hodie Concilia, niſi ad inanem ſpeciem? Solus ergo imputet ſibi Papa, quod medendi Eccleſiæ malis. aut veteribus aut recentibus, quæ illam mirè deformant, diſtrahunt, & lacerant, neque ratio neque ſpes vlla in terris hodie piis hominibus ſit relicta. Sed enim præſcriptum eſt videlicet iamdudum aduerſus omnes Nouatorum Reformationes; neque aliud iam reſtat, niſi vt Antiquitas contra Nouitatem vindicetur. Ita enim hodie Pontificiæ Monarchiæ, & Religionis ab aliquot ſeculis deprauatæ accerrimi Patroni dictitant: qui à ſe diſſident: turbulentos eſſe Nouatores, teterrimos Hæreticos. Sunt ſanè Hæretici, ſi Nouatores: omnis enim hæreſis nouatio eſt circa fidem. Sed quâ fronte hæc Criminatio in Reformationis auctores, aut aſſertores hodie confertur? qui à centum fere jam annis

hoc

hoc vnum clamant; Reddite Populis Chriſtianis primam fidem; reddite Primitiua Eccleſiæ ritus, deſinite nuper inuenta, aut certè poſt ſemel traditam fidei Regulam, pro credendis neceſſariò, & quidem ſub anathemate, gregibus magni Paſtoris obtrudere, & V I N C I T E. *Qui in Reformatione inſtituenda hanc ſibi legem dixerunt, ne vllâ in re ſcientes prudentes à verâ Antiquitate, aberrarent; hoc eſt, ne extrà Scripturas, quibus nihil habet Eccleſia Dei Antiquius fidei Regulam quærerent: Qui totis ingenij viribus eò collimarunt, vt fides quam inſtaurabant, illa ipſa eſſet fides, cuius auctor ſolus Chriſtus, Apoſtoli Præcones, Vetus Eccleſia propagatrix, priſci illius Doctores, defenſores.. Ea eſt fides, ad quam Paulus Corinthios reuocabat, vt labefactatam inter illos doctrinam de ſacrâ Euchariſtiâ, in integrum reſtitueret.* Ego, *inquit*, accepi à Domino, quod & tradidi vobis. *Ea eſt fides, ad quam idem Apoſtolus etiam Galatas reuocabat, tantâ contentione affirmans, alind nullum eſſe Euangelium, niſi illud, quod ipſe eis prædicauerat: nihil dubitans Spiritu Dei plenus, etiam de Cœlo venientibus Angelis Anathema dicere, ſi aliquid alind doctrinæ fidei adijcerent,* παρ' ὃ παρελάβετε, *præter illa quæ ab ipſo Galatæ acceperant. Ea eſt fides, ad quam alter Apoſtolus S. Iudas omnes omnium Eccleſiarum fideles reuocabat: cum pullulantibus inter ipſos iam hæreſibus, hortatur pios* ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ πίστει τοῖς ἁγίοις vt fortiter decertent pro fide, *quâ autem fide?* ea quæ ſemel tradita fuit ſanctis, *ô Diuina verba, numero illa quidem pauciſſima, ſed ſenſu vberrima? quæ vel ſi ſola eſſent in Scripturis, rectè expenſa, hodiernas de fide Controuerſias tollere, & Eccleſiis pacem reddere, ſi mens pleriſque mortalium non eſſet læua, ſint indonea. Volumus ſcire, quæ ſit vera fides? Ea eſt auctore Iuda Apoſtolo* Q V Æ S E M E L F V I T T R A D I T A. *Volumus fidei Regulam tenere*, quæ, *vt olim dicebat Tertullianus*, vna omnino eſt, ſola immobilis & irreformabilis? *ſequamur Iudam, & illô docente diſcamus, illam demum eſſe veram regulam fidei*, Q V Æ S E M E L F V I T T R A D I T A. *Volumus hodie ſcire, quum tot iactentur fides, Pontificis Rom. Lutheri, Caluini, & cuius non? quæ ſit omnium certiſſima, quam defendere, ſit veram Antiquitatem defendere: quam oppugnare, ſit meram Nouitatem inducere? Confugiamus ad Sacram Ancoram, & diſcamus à Iuda Apoſtolo, illam demum eſſe veram fidei Antiquitatem,* Q V Æ S E M E L F V I T T R A D I T A. *Hoc & Tertullianus vo-*

nus volebat : *cum in libro de Velandis Virginibus ſcribebat*, Veritati nemo præſcribere poteſt, non ſpatium temporum, non patrocinia perſonarum, non priuilegia regionum. *de ea enim veritate ſentiebat, quam Iudas appellat* Fidem traditam SEMEL. *de qua etiam magnus ille Scriptor in libro de Præſcriptionibus dicebat*, Principalitas *(ea eſt vera Antiquitas)* Veritati, Poſteritas Mendacitati deputanda: id enim eſſe Dominicum, & Verum, quod ſit prius traditum, id autem Extraneum & falſum, quod ſit Poſterius immiſſum. *rectiſſimeq́; idem docet, parabolam Chriſti ſeminantis & Diaboli poſtea ſterilis fœni adulterium ſuperinducentis, doctrinarum diſtinctionem figuraſſe, id eſt, Veram Antiquitatem aſſeruiſſe aduerſus poſteriores quaſque hæreſes. Hoc & Beatus Martyr Cyprianus volebat, cum in Epiſtola ad Cæcilium, errantes in religione*, ad radicem atque originem traditionis Dominicæ, omnibus nouellis & humanis traditionibus valere juſſis, jubebat reuerti. *Hoc denique & Patres illi volebant, qui* de rebus fidei aliunde ſuadere neminem poſſe *ajunt*, niſi ex literis fidei, *vt loquitur Tertullianus : qui* οὐδὲ τὸ τυχὸν, ne minimum quidem *quod ad Fidem pertineat, aliunde peti debere, niſi è Scripturis, præcisè definiunt, vt Cyrillus Ieroſolymarum Epiſcopus in 4. Catecheſi : qui Fidei euerſionem eſſe confirmant*, ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων, aut prætermittere, & quaſi irritum facere aliquid quod ſit ſcriptum, aut aliquid non ſcriptum inducere, *vt Baſil. Magnus, in libello de fide. Et veriſſimè ille quidem : nam vt eſt apud Magiſtrum Cypriani in Præſcriptionibus*, Nobis nihil ex noſtro Arbitrio INDVCERE licet: ſed nec Eligere, quod aliquis de ſuo arbitrio elegerit. Apoſtolos Domini habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo Arbitrio, quod INDVCERENT, elegerunt: ſed acceptam a Chriſto diſciplinam fideliter nationibus aſſignauerunt. *Et B. Chryſoſtomus, alijque Græci Patres ſubinde admonent; Nihil hodie, poſt ſemel à Chriſto traditam fidei regulam, poſſe quemquam* παραστείρειν, noui aliquid inducere ſine peccato; *nam ea eſt verbi Græci vis, quo & Chriſoſtomus & alij Patres in eam rem vtuntur. Idcirco & Gregorius Naz. in Athanaſij Epicedio Orthodoxam fidem* ἔγγραφον εὐσέβειαν *nominabat*, Pietatem Scripturis comprehenſam; *Hæreſin vero Arrianam* ἄγραφον καινοτομίαν, nouitatem extra Scripturas inductam, *& è tribus Vincentij Lirinenſis Regulis, quæ iam in ore ſunt omnibus,*

prima

prima eſt, Quod fuit à principio. *Hæc & ſimilia his ſexcenta, quæ in Scripturis & Patrum monumentis in eam ſententiam paſſim leguntur, ſi diligenter apud ſe, uti par erat, expenderent inimici Reformationis, quam ejus auctoribus Nouitatem objiciunt, eam in ſinu ſuo reperirent: eſſentque omnino iidem excitatis à Deo viris in commune bonum æquiores; facileque intelligerent, non poſſe eos ſine inſigni calumnia damnari ùt Nouatores, quibus, etiamſi non ſemper ex deſtinato propoſita fluxiſſent, animum tamen fuiſſe conſtat, Fidem illam ſemel traditam, & poſtea humanarum inuentionum mole pene obrutam in lucem reuocare, & verè, quod iſti hodie jactitant, nec præſtant, primæuam Antiquitatem, contra poſteriorum ſecülorum, Nouitatem vindicare. Quid? audebunt-ne inſtaurata hoc ſeculo Veritatis inimici dicere, Doctrinam de adempto populis Calice extra caſum neceſſitatis, de Accidentibus ſine ſubſtantia, de Concomitantia, de Communione ſine communicantibus, de Sacrificio Chriſti, non per commemorationem & repreſentationem ejus quod ſemel eſt peractum in cruce; ſed verè & realiter, omnibus ſacrificij proprietatibus ſeruatis; de Cultu Imaginum hodierno; de Picturis Trinitatis, vel potius τετράδος, poſtquam, in Picturas Trinitatis admiſſa B. eſt Virgo; de Indulgentiis & ſimilibus quiſquiliis ad extrahendas animas è Purgatorio; de abſoluta neceſſitate ſeruandi ſigilli Confeſſionis, ſi vel fides ipſa Chriſtiana, vel totus mundus in periculum adduceretur, vt affirmat Ieſuita Henricus Henriquez: hæc, inquam, omnia & ſimilia his doctrinæ Romanæ capita innumera, audebunt-ne dicere, eſſe illam Iudæ Apoſtoli ſemel traditam fidem? Nam Papæ quidem Monarchiam, Poteſtatem Imperatores & Reges inſtituendi deponendique, & tam de Coronis illorum pedibus ludendi, (quod Cæleſtinus olim fecit, referente & laudante etiam Baronio) quàm de Capitibus ſtatuendi; nullum eſt dubium, quin dicturi ſint tantæ nouitatis defenſores, eam eſſe illam ipſam Iudæ Apoſtoli, ſemel traditam fidem. Dicturi ſane; ſed quomodo probaturi? Enimuero digna res eſt, quam pij omnes veris lachrymis defleant extare hodie eruditos homines, qui poſteaquam ſemel in animum induxerunt, omnes poſteriorum ſeculorum nouitates, imo etiam nouiſſima quæque inuenta defendere, in eas anguſtias coguntur, vt clariſſima Scripturarum verba torquere in alieniſſimos ſenſus non vereantur. Non metus Dei, non Analogia fidei, non conſentientes veterum Patrum expoſitiones, non aliquis ſuæ exiſtimationis reſpectus, quam apud Deum & homines veri amantes,*

miris modis traducunt & maculant, ab hoc propoſito poteſt eos auertere. Igitur quum multa à paucis retro ſeculis Papæ ſibi vindicent iura penitus noua, omnium defenſio in paucisſimis Scripturæ verbis, ſed maxime in illo vnico, PASCE, interpretandi ſubtilitate reperiuntur eſſe fundata. Monarcha ergo & Reges in Eccleſia eſſe volunt & ſunt hodie Papæ, Quare? quia dixit Petro Chriſtus, Simon Bar-Iona, paſce oues meas, id eſt, Baronio interprete, ſupremum in Eccleſia Dominium tibi aſſere; Bellarmino, autem regio more imperat: ceu vellet hic Cardinalis ex profeſſo contradicere voci Chriſti apud Euangeliſtas; Reges gentium dominantur earum, vos autem non ſic. Quanquam ne hiſce quidem adeo perſpicuis verbis, ſuus defuit tortor, qui ex illis argumentum pro Dominatione Papæ abſoluta in Orbem terrarum vi magna torquendo exprimeret: ſic enim illa Gaſpar Scioppius in Eccleſiaſtico ſuo expoſuit capite 47. Lex Chriſti, inquit ille, poteſtatem quâ Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Chriſtianos exerceri prohibet, Matth. 20. neque dubitat homo furioſus, illam infinitam in Principes Tyrannidem Papæ, hoc Scripturarum loco & ſimilibus fulcire. Sed redeo ad verbum PASCE. Mirantur verè pij, Papam hoc ſibi vindicare, vt ſit ſummus Iudex in Controuerſiis fidei, quæ fuerunt olim partes Conciliorum ex Dei verbo: ſed hoc ius Papæ aſſerit Bellarminus è voculâ Paſce. Mirantur tribui Papæ ἀναμαρτησίαν, & quod ne poſſit quidem in fide errare. ſed hoc probat Bellarminus eo argumento, quia dixit Chriſtus Petro, Paſce oues meas. Mirantur tribui Rom. Pontifici ius per tot ſecula inauditum, ferendi leges in Eccleſia, quæ conſcientias fidelium obligent: imo etiam, vt quibuſdem placet, fidei articulos nouos, ſed hoc quoque Bellarmino eodem argumento facile probatur. Mirantur quicunque ſunt Scripturarum aut Patrum lectioni innutriti, illum Theſaurum ſuperfluentium meritorum Chriſti, & Sanctorum, quem pro libitu diſpenſat Papa. Sed deſinant mirari, & accipiant auctoritatem è Scripturis; quia dixit Chriſtus Petro, Paſce: nam ita docet Bellarminus in libris de Indulgentiis. Mirantur & indignantur quicunque perduelles ſuorum Principum, Vnctorum Dei, non ſunt, audere Papam dicere, corruptum à ſuis adulatoribus, licere ſibi, imperia transferre, ſubditos ſacramento fidelitatis abſoluere, denique Reges facere non Reges, ſed hoc ius Pontificum eliciunt Bellarminus & alij è vocabulo Paſce. Nec deſunt, qui ex eodem illo verbo colligant,

Rom. Pontificem ius habere coercendi etiam pœnis temporalibus, etiam mortis, Principes ſibi immorigeros, vt Becanus Ieſuita, aduerſus quem iuſta nuper ira Sorbonæ exarſerat, & alius item Ieſuita Suarius; homo in aliis literis non ſine laude verſatus; in Eccleſiaſticis vero Antiquitatibus planè infans: in Euangelica Doctrina ne infans quidem: cuius librum aduerſus tuam, rex Sereniſſime, Monitoriam ſcriptum, vidimus nuper, propter Satanicas hæreſes quibus ſcatet, & in legitimos Principes plus quam Diabolicam audaciam, in ignem publicè coniectum. Nec tamen pudet prodigioſarum Nouitatum reum, neque Chriſti, ſed Hildebrandi diſcipulum, eam quæ in tuis regnis obtinet fidei formulam, vt parum Antiquam exagitare: tuamque adeo Maieſtatem, cuius ſcripta omnia, in ſummâ pietate maximam Primæuæ Antiquitatis reuerentiam ſpirant; in ea Epiſtolâ, quâ omnes Europæ Principes aduerſus illam concitat, quod Nouatoribus aurem præbeat, petulanter excuſare. Scilicet Ieſuita Suarius, & ſimiles ei nouarum hæreſeon Patroni, de Pauli exemplis, quæ modo commemorabamus, aut de Iudæ præcepto, decertare fortiter pro ſemel tradita fide, aliquando apud ſe diligenter cogitarunt. Enimuero, Rex doctiſſime & Deo chariſſime, parum eſt, quod hodierni partium illarum diſputatores, qui Nouitatum Nouatorumque omnium profiteri odium videri volunt, de Vera Antiquitate in lucem & vſum Eccleſiæ reuocanda, nihil quicquam cogitant; præ eo ſtudio, quo ferri illos cernimus, ipſum rerum Antiquarum memoriam, & Primitiuæ Eccleſiæ Auream qua in fide, qua in ritibus ſimplicitatem, tenebris opprimendi, & obliuione ſempiterna obruendi. Nam quum ipſorum Theologia nouorum dogmatum plena, atque inſtitutorum in priſca Eccleſia inauditorum, præſidio veteris hiſtoriæ eſſet deſtituta; initio Reformationis facile erat, vel vnico illo argumento, Non ita fuit à principio, cuius vſum Chriſtus ipſe ſuos docuit, etiam ab obſtinatiſſimis Eccleſiæ Rom. defenſoribus, plurimarum deprauationum ingenuam exprimere confeſſionem. Non enim poterant, vel audebant, id negare eſſe verius & melius, quod probaretur antiquius. Prima ex omnib. Europæ nationibus Germania poſt literarum παλιγγενεσίαν, & ad inquiſitionem Veritatis vexillum auſa proponere; & ad veram Eccleſiæ Antiquitatem è tenebris eruendam, exemplo ſuo præire. Nota ſunt tuæ Maieſtati, quæ dicuntur Centuriæ Magdeburgicæ, à viris quibuſdam doctis in eum maxime finem contextæ, vt quæ fuerit Eccleſiæ fides per ſingula ſecula, quæ diſciplinæ forma exterior, quæ mu-

tationes illi aciderint, ob oculos hominibus ponerent. Etſi autem in partibus operis illius luculentiſſimi, deſiderari poſſunt non pauca, vel propter τὴν ἀμετρίαν τῆς ἀνθολκῆς, *ſemper inimicam Veritati, vt iam olim querebatur Baſilius: vel quia vnus è primariis illius incepti auctoribus, magnæ potius, quam bonæ apud viros pios fuit famæ, ſummam tamen inſtituti laudabilem, & Eccleſiæ noſtris temporibus apprime fuiſſe vtilem, nemo alienarum vigiliarum Iudex æquus negauerit. At non ita iudicarunt Rom. Monarchiæ hodierni Patroni: qui probe intelligentes, quantum ſuæ cauſſæ detrimentum notitia accurata Veræ Antiquitatis, è priorum ſeculorum caligine emergentis, eſſet allatura: id ex eo ceperunt, curare, idque adeò etiamnum ſtudio omni curant, & mira diligentia ſatagunt; vt Nouitatibus quas tuentur, ab Hiſtoricis monumentis apud poſteros parata ſit defenſio. Ac quoniam nulla eiuſmodi Hiſtoria primorum temporum extabat, quæ ipſorum ſcopo admodum faueret rerum Eccleſiæ memoriam retexere, & nouam illi faciem dare inſtituerunt, ſuaque induſtria efficere, vt quæ in Vetuſtis Hiſtoriis ipſi optabant inuenire, neque inueniebant, id in nouis, & à ſe retextis poſteritas ſit repertura. Quo in propoſito, quum multorum ex illis partibus doctorum hominum induſtria deſudauerit; vnus tamen Cæſar Baronius, magnis ſuis laboribus poſtea Cardinalatum meritus, omnium priorum luminibus facile obſtruxit, vir eius eruditionis, tantæ diligentiæ, itáque neceſſariis pleriſque præſidiis ad opus quod parabat inſtructus; vt mirum videri non debeat, tantam ipſi ſuas in eo genere lucubrationes apud omnes nationes nominis celebritatem peperiſſe. Narrat ipſe iuuenem ſe à Philippo Nerio, Congregationis Oratorij Fundatore, poſteaquam Magdeburgenſium Centuriæ Romam erant allatæ, fuiſſe deſignatum, cuius humeris componendæ Hiſtoriæ aduerſus illas Centurias comparatæ prouincia imponeretur. Annos igitur, non decem, quo ſpatio temporis elephantorum partus eduntur, ſed ter decem, ei ſtudio, ſub Nerij ductu operam nauaſſe, priuſquam aliquid ederet. Orbem vniuerſæ hiſtoriæ, à primordiis Eccleſiæ ad noſtra tempora, in Congregationi illi conſuetis exercitationibus ſepties repetiiſſe, & abſoluiſſe, dum ad ſuſceptum opus ſeſe accingit. Quo diligentiæ nouo exemplo, in contexenda Eccleſiæ hiſtoria vniuerſali & iis omnibus, quæ per totum Orbem Chriſtianum geſta ſunt memoriâ digna, in vnius narrationis ſeriem & formam Annalium digerendis, ea perfecit, de quibus ante ipſum perpauci cogitauerant, nemo ſimile quid vnquam*

ediderat

ediderat. Eo magis dolendum, virum ſui ſeculi facile primarium, in opere tam nobili, communi hodie multorum vitio, partium ſtudio, ita licenter indulſiſſe; vt cujus πολυαναγνωσίαν, πολυμάθειαν, atque induſtriam, neque mirari neque prædicare ſatis poſſumus ejus fidem innumeris in locis vel inuiti cogamur deſiderare. Bonus cumprimis auctor Polybius, in officio hiſtoriographi deſcribendo dicebat; illum qui ad ſcribendam hiſtoriam ſe accingit, ſiquidem ad veram laudem iter affectet, omnium priuatarum charitatum, atque adeo patriæ ſuæ obliuiſci debere, vt ab affectibus liber, vni poſſit litare Veritati. Hoc ſaluberrimum & neceſſarium præceptum, quia prorſus contempſit Baronius, oblitus planè in ſcribendo, ſe perſonam induiſſe Conditoris Annalium, non Patroni ejus cauſæ quam probabat; euenit ex ea re, vt Hiſtoria, quæ inter Paganos audiebat Teſtis Veritatis, inter Chriſtianos facta ſit Teſtis atque inſtrumentum Falſitatis. Nam quod res arguit manifeſtiſſime, Cæſar Baronius quando ad ſcribendum animum appulit, non id ſibi negotij credidit dari, vt faciem Veteris Eccleſiæ, qualem inueniebat, quà in Scripturis, quà in Patrum & Hiſtoriarum antiquiſſimis monumentis, & qualis verè fuit, penicillo ſuo ſimpliciter exprimeret: ſed potius, vt talem ei fingeret σοφίᾳ quadam κακοσυνθέτῳ, vt eſt apud Epiphanium, & perpetuis, in primo præſertim tomo anachroniſmis, qualem Romana Eccleſiæ ſuſceptum Patrocinium poſtulabat. Omnes hodiernæ de negotio Religionis Controuerſiæ ad duo hæc capita, niſi fallor commode poſſunt reuocari, Doctrinam de dogmate, Ritibusve, & de Roman. Pontificis Poteſtate ac Monarchia. In vtroque horum capitum, eam rationem tenuit Baronius, vt omiſſâ quæſtione de voluntate Domini, & Vera Antiquitate, omnia ſine exceptione defenderet, quæ hodie, & à paucis ſeculis, Roma ſciebat probari: in quo etſi ſubtilem artem interdum adhibet, quam nos appellamus κρύψιν Baronianam, plerumque tamen animi ſui mentem ita palam præ ſe fert, vt puerum eſſe, vel cæcum oporteat, qui Annales hos legat, & conſilium Auctoris non intelligat. De Tranſſubſtantiatione, Concomitantia, genere Sacrificij Chriſtianorum, Vera ejus Natura & vſu, Calyce laicis adempto, Scripturis populo ablatis metu hæreſeos, Linguâ in ſacris non intellectâ, Traditionum etiam recentium auctoritate; Inuocatione Sanctorum, Imaginum Adoratione, (ſic Baronius millies appellat, in nono præſertim tomo,) Cultu Reliquiarum, Purgatorij credendi neceſſitate, Indulgentiis, denique de totâ ratione & modô

legitimi Cultus Diuini celebrandi, & Superſtitionibus infinitis in eum admiſſis, integrum fere iam ſeculum inter Pontificios & Proteſtantes acerrimum eſt certamen: his, negantibus vllam earum rerum Primis Eccleſiæ ſeculis fuiſſe notitiam, & illum ex ore ipſo Chriſti manantem gladium aſſiduè rotantibus, A PRINCIPIO NON ITA FVIT: *illis, ad tot Nouitatum defenſionem, neſcio quas ratiunculas in contrarium afferentibus. Sed Baronius rationem inuenit, qua à manibus Proteſtantium telum illud in Quæſtionibus de fide ignitum excuteret, omnia ſequiorum ſeculorum inuenta colore imbuens venerandæ antiquitatis. Nam & in reliquis tomis crebram harum obſeruationum mentionem iniicit; & quia non ignorabat Veram Antiquitatem inſtitutorum Eccleſiaſticorum, ab ipſo Eccleſiæ principio debere originem habere; iam in primo: qui vitam Domini in terris, & iacta Eccleſiæ fundamenta prima continet, nihil planè iſtorum eſt ab eo prætermiſſum. Romani vero Pontificis Monarchiam, & illud infinitum Imperium, ita aſſiduè omnibus ingenij viribus, εὐκαίρως, ἀκαίρως, propugnat, vt optimo iure aliquando Petrus Pithœus Galliarum ſingulare lumen, dum viueret, vbi primos tomos inſpexiſſet, dixerit;* non Annales Eccleſiaſtici, ſed de Poteſtate Papæ, *verum nomen iſtis Baronij lucubrationib. futurum. Qui vir optimus, ſi poſtremos tomos vidiſſet, quid dicturus fuit? Noua enim illius & horrenda, ac Principibus Papam agnoſcentibus funeſta doctrina, quæ ſacris illorum ceruicibus Dominum imponit, abſolutæ Poteſtatis Monarcham; quæ vitæ & necis ipſorum dat illi poteſtatem; quæ ſubditos fidelitate ex iure Diuino & Humano debita abſoluit, & quoties lubet Pontifici, aduerſus vnctos Dei armat, nullus temere animoſior Patronus Baronio. ne inter iuris quidem Canonici interpretes, vanalitia Paparum mancipia, poteſt reperiri. Pontificum, vt quiſque in Imperatores aut Reges impotentiſſimè & ferociſſimè ſæuiit; ita plurimum à Baronio laudatur: & quia Hildebrandus inter primos huius Hæreſeos auctor, aſſertor, & propagator fuit, iccirco perfectiſſimi Papæ ideam huic Nerij diſcipulo videtur abſoluiſſe, & miris elogiis prædicatur. Hic eſt Gregorius Septimus, qui Monarchiam Papalem in ſuis ſcriptis tam accuratè defendit: qui Elementa totius illius Satanicæ Doctrinæ breuibus quaſi Aphoriſmis eſt complexus, qui in eius Epiſtolis leguntur, & Dictatus Papæ nominantur; qui Praxin eiuſdem furioſæ doctrinæ dum exercet furioſè, Cœlum terræ miſcuit, & Cædibus horrendis Germaniam atque Italiam compleuit. Ille Pontifex*

ſex à Gulielmo Rege Angliæ, quem Conquæſtorem vocant, pecuniam & fidelitatem cum exegiſſet; Princeps generoſiſſimus de pecuniâ facile annuit, de fidelitate plane abnuit: Hoc non magis Hildebrando olim diſplicuit, quàm Baronio illam Hiſtoriam deſcribenti: perſuaſo nempe ex illius Pontificis dictatibus, Vnum eſſe in terris nomen videlicet Papæ. Quemlibet Epiſcoporum Regem eſſe, & in regno cuiuſuis Regis plus ipſo poſſe debere, cognitionibus illius intercedere, ſententias de plano poſſe facere irritas, ſæpiſſime in ſingulis fere tomis pronunciat. Principes qui res Eccleſiaſticas attingunt, vbique maledictis inceſſit; auſus etiam Reges veteres Francorum eam ob cauſſam comparare latronibus in ſyluis, anno Domini 855. Principum fideles Conſiliarios qui iura ſuorum Regum aduerſus Curiam Roman. defendunt, locis innumeris teterrima damnat Hæreſeos: neque aliud occurrit frequentius in poſterioribus tomis, quam Hæreſeos Politicorum diriſſima deteſtatio. Magiſtratus ciuiles omnes & Præſides prouinciarum Epiſcopis ita reddit obnoxios, vt ab illorum nutibus velit ipſos pendere; alioquin è tribunalibus ſuis ſtatim detrahendos ab ipſis Epiſcopis, ſicut ait factum in Andronico ab Epiſcopo Syneſio; lapſus in ea hiſtoriâ, iuſto Dei iudicio, pluſquàm pueriliter, ex imperitia Græcæ linguæ, vt ſæpe alibi: Henrico quarto Auguſtæ memoriæ Principi, Triumphatori omnium ſuorum hoſtium; ſed de quo, ô ſeculi infamiam! Hildebrandina Doctrina triumphauit; tomum nonum dedicans, exigere à tanto Principe non erubuit; non vt comiter Papæ Maieſtatem coleret, quæ fuit formula, quam olim exigebant Romani à ſibi ſubditis Rebuſp. & Principibus; ac ne obſequium quidem tantummodo, vocem his moribus fortaſſe tolerabilem; ſed vt humili quoq; ſeruitio Chriſti Vicarios coleret: quaſi non eſſetis vos quoque Reges, in regnis veſtris Dei Vicarij; quorum Maieſtatem imminuere, crimen eſſe apud Deum, per quem ſolum vos regnatis, longè maximum, ante exortam hanc nouam doctrinam nemo vnquam dubitauerat. Nulla inter Papas & vllum Principum ſuperioribus ſeculis rixa interuenit, quæ non ita deſcribatur in Annalibus, vt ex ipſa narratione, lector, qui narrantis fidem ſequetur, non ſit collecturus, omnium criminum & ſcelerum, quæ in hominem cadunt, maximum eſſe, Papæ cæcam obedientiam non præſtare. Neque autem refert, qualis ſit Papa: nam quum ipſa rei veritas etiam illos, qui Pontificem Rom. ceu terrenum Iouem colunt, & Deum etiam nominant, (ita ſæpe inter cæteros appellat Pius Bono-

nienſis

nienſis, Orator ſuperioris ſeculi non obſcurius, in Orationibus Romæ habitis, Bononiæ editis;) coegerit fateri, ſediſſe in illa Sede aliquando Papas quinquaginta, ſerie continua, per ſpatium annorum CL. ſibi ſuccedentes, non Apoſtolicos, ſed Apoſtaticos, inquit Genebrardus Proteſtantium hoſtis furioſiſſimus, in Chronico, ſeculi decimi initio: ſi quis tamen Imperator, aut Rex, aut Synodus legitima, auſa fuit, vel peſſimo illorum obſtrepere, vt factum eſt Iohanni XII. Monſtro nulla virtute redempto: *ſtatim ejus conſilij auctores, vt perditorum perditiſſimi lacerantur in his Annalibus. Quid plura? Omnia Europæ Regna, omnes inſulæ, (tuæ cum primis Anglia & Hibernia) ſi fidem habemus Baronij hiſtorijs, ſunt Roman. Pontificis: quod non dixit quidem ille primus, ſcio, ſed in monumentis peſſimorum ſeculoram inuentum ſtudiosè adnotauit, & interdum, extra oleas euagans, confirmauit: vt cum in anno Domini MXCVII. tantâ contentione & inſtantiâ regnum Siciliæ à Rege Catholico repetit; certo indicio; Papas, ni vires deeſſent, vi & armis repoſcituros, quæ Baronius verbis tam enixè repoſcit. Cujus Annales eo periculoſius in manibus juuentutis & rudium veritatis lectorum verſantur: quo majore arte ſcopum ſuum, in primis præſertim tomis, diſſimulat. Nam Bellarminus, Becanus, Suarius, & id genus Diſputatores, nudo, quod ajunt, capite, veram Antiquitatem Religionis, & jura Principum inuadentes atque oppugnantes, minus videntur metuendi; vt qui aperto Marte rem gerant, & vel ipſis titulis librorum ſuorum, Principum ſeſe hoſtes profiteantur. A Baronio vero, ſcriptionem Annalium promittente, quis ſibi metuat? aut quis vidit Hiſtoriographum argumentoſum? atqui multæ ab eo narrationes ita artificioſe concinnantur, vt ad nouum aliquod dogma hodie controuerſum, animis legentium inſinuandum, plus Baronij narrationes, quam Bellarmini argumentationes ſint valituræ. Papam eſſe ſupra Concilium, nouitium eſt inuentum Doctorum ex Hildebrandina Schola; pro quo Bellarminus, & alij pugnant argutijs, quæ apud mediocriter imbutos doctrinâ Euangelicâ non multum ponderis ſint habituræ. Baronij vero Annales cui non hoc perſuadeant; Ita anno Christi trigeſimotertio, referens hic Cæſar hiſtoriam, quæ narratur Matthæo, capite 16. ſic illam concinnat, vt qui Papæ mentionem nullam faciat, hoc tamen illius ſtratagemate aſſerat vaferrimo. Fingit Concilium habitum eſſe à Chriſto & Apoſtolis in quo vult datum eſſe exemplum Conciliorum deinceps habendorum; idque etiam alibi repetit.*

In

In hoc igitur Concilio, cui intereſt & præeſt Chriſtus ipſe, ſolus Petrus articulos de fide condit, & quid ſit credendum, ſolus clauum figit, *ait Baronius*; *& addit de alijs*, vt nihil ferme jam eſſet opus conſulere cæteros tunc Apoſtolos. *Quis igitur ex hac Hiſtoriâ, (figmentum veriùs dixerim) non ſtatim colligat, Papam, Petri in omnia jura ſucceſſorem, habere ſolum Poteſtatem condendi Articulos fidei, & de Concilijs omnibus ſtatuendi vt volet? quod alibi tot locis palam defendit Baronius. En tibi, Rex Sapientiſſime, quantô aſtu in his Annalibus, Hiſtoria etiam Euangelica, ad rationes Paparum inflectatur. Sic cum in anno* XXXIV. *Petrus magnâ contentione demonſtratur fuiſſe Apoſtolorum princeps; non quomodo Patres illam vocem Petro attribuerunt, Coryphæum ejus ſacri chori, & ordine primum fuiſſe ipſum ſignificantes; ſed Dominator & Monarcha; cum etiam affirmatur, illum Regio more imperantem, paulo & cæteris Apoſtolis præcepiſſe, ceu Dominum ſubditis ſuis, quam partem Eccleſiæ vellet quemque ipſorum curare; facile intelligit Tua Majeſtas, quam vim hæc narratio apud vulgus imperitum, imò etiam apud omnes Principes, qui de veritate hiſtoriæ parum fuerint ſolliciti, ſit habitura, vt jugum Tyrannidis Romanæ minus deinceps grauentur. Tranſſubſtantiationis hodiernum Dogma prorſus Veteribus ignotum, vt defendant Bellarminus & alij tractatores Controuerſiarum, omnem mouent lapidem: nemo tamen illorùm negat, nomen ſaltem recens eſſe inuentum. Baronius verò hiſtoriam inſtitutæ Cœnæ Dom. commemorans in anno* XXXIV. *inter prima verba prolixæ Diſputationis de eo argumento, Tranſſubſtantiationem nobis oggerit; reperiam ſibi, credo, in aliquo Euangeliſta, quem nobis Tranſalpinis, quibus non patet Vaticana, nondum videre contigit. At quam longè alio Spiritu ducebantur Baſilius, Gregorius Naz. & alij Veteres Patres; qui voces* ΤΡΙΑΣ & ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, *etſi clariſſimis Scripturarum Teſtimonijs contentas, & Sacri Concilij Niceni auctoritate firmatas, vſurpare vix audebant*; parcentes, *inquit Baſilius*, vti nominibus: quæ non extant in Scripturis totidem literis. *Sed hæc olim fuere: nunc alij ſunt mores ejus, quæ ſe jactat Solam eſſe Eccleſiam Catholicam, ſolam Eccleſiam. Scripturas Sacras à laicis non eſſe attingendas, apertè quidem non docet Baronius, manifeſtè tamen illam Doctrinam inſinuat in illo ipſo anno, Imperatorem, Reges, & Principes habere jus vocandi Concilij in ſuis ditionibus, ſemper Eccleſia vetus credidit: & eo jure*

tam Auguſti Roman. quàm Reges Francorum, & omnes Principes Chriſtiani, nemine repugnante, conſtanter ſunt vſi, priuſquàm periret de rebus pudor. Baronius, vt cucurbitis perſuadeat jam inde à Concilio Niceno I. ſolum Papam id jus habuiſſe, quas adhibet machinas, modò tectas, modò apertas? quarum vt hæ ſunt inuerecundiores, ita illæ periculoſiores: Lectori enim incautô & ad cognoſcendam Antiquitatem ſimpliciter intentô obrepunt, & velut ex inſidijs Veritati latus confodiunt. Sed deficiat me dies, & ego Patientiâ Tuâ, Optime & Clementiſſime Principum, nimis impudenter abutar; ſi omnes rationes explicare hoc loco aggrediar; quibus vera Antiquitas, ſtudio defendendæ medicæ vetuſtatis, in his Annalibus diſſimulatur, obſcuratur, & quantum fieri poteſt, aut obruitur, aut hodiernæ Doctrinæ ſubtiliter accommodatur. Quanquam, ſi æquis ponderibus rem volumus æſtimare, non tam profectò Conditori Annalium, quàm ipſi Pontifici, & Romanæ Curiæ culpa deprauatæ hiſtoriæ venit adſcribenda. Nam Baronius quid ageret? Fateretur irrepſiſſe in Eccleſiam Romanam, tractu longi temporis, multas corruptelas, & quæ fuerunt à Domino prædicta infelicia lolia? Atqui per Romani Pontificis ἀναμαρτησίαν, & nunquam errandi in fide priuilegium, hoc illi Romæ integrum non erat: vbi non δουλεύειν τῇ ὑποθέσει grande fuiſſet nefas, & Inquiſitioni obnoxium. Fateretur Monarchiam Papæ, recens eſſe inuentum, cujus neque rem, neque nomen meliora Eccleſiæ ſecula nouerunt? Atqui hoc illi non permittebat Rom. Sedis Theologia; quæ tota ad hunc [illegible] δυσέρωτα, Dominationis, quà Spiritualis, quà Terrenæ jampridem eſt comparata. Referret ſuas lucubrationes ad concordiam inter Principes & populos Chriſtianos ineundam, Eccleſiæ Veram Antiquitatem, tam his, quàm illis partibus, ſine fuco, & fallacijs imitandam proponens? Scilicet hoc Papa ferret, qui Barbarum Turcam in interiora jam Europæ admiſſum, vaſtantem omnia ferro atque incendijs, & deletis Eccleſiis, plebes integras in captiuitatem abducentem, ſiccis oculis videre poteſt; vt Principibus, & gregibus Dominicis inter ſe diuiſis, ad pacis conſilia ducem ſe præbeat, & de eo jure, quod iniquiſſimè vſurpat, nonnihil remittat, inducere in animum non poteſt. Quod igitur Ariſtidi apud Athenienſes olim legimus vſuueniſſe; qui in rerum ſuarum adminiſtratione juſtiſſimus ſemper habitus, vnde illi Iuſti cognomen; in gerenda tamen publica re, multa contra jus & æquum deſignauit:

πρὸς

πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος, *ſicut ſolitus fuit ipſe dicere*, ὡς συχνῆς ἀδικίας δεομένην: quod rationibus patriæ ſeſe accommodaret, quæ multa juſtitia opus haberet: *id ipſum Cardin. Baronio videtur Romæ accidiſſe: qui probitate, juſtitia, & ſtudio veritatis, vt accepimus, in priuata vita non mediocrem adeptus laudem in ſcribendis Annalibus, dum cupidè nimis cauſſæ ſui Pontificis inſeruit, diſcedere à ſe coactus, ſuperiorum virtutum ne vmbram quidem retinuiſſe, plurimis locis deprehenditur. Sed veniam tandem ad me, & cujus maximè rei gratia hic ſermo eſt inſtitutus, breuiter expediam. Ego, Rex Sereniſſime, cum ante plures annos Baronij percurrens Annales, conſilium illius, quale hactenus expoſui, animaduertiſſem, & in Hiſtoria Eccleſiaſtica grauiſſimas paſſim hallucinationes deprehendiſſem: optare ingenti cupiditate cepi, vt Veritati peſſimè interdum à diſcipulo Nerij acceptæ, ſeculo hoc tam erudito ne deeſſet Patrocinium: ſed potius, vt è numero prope infinito doctorum hominum, quos noſtra hæc ætas in omnibus Europæ regionibus tulit, aliquis exiſteret, gloriæ Dei zelo ſuccenſus, qui Veram Antiquitatem aduerſus nouitates Baronianas generoſo animo ſuſciperet defendendam. Mouebat me cum primis illa quoque ratio, apud animum quidem meum momenti longè maximi; quod Concordiæ deſiderio, bonorum omnium cordibus, ſiue harum, ſiue illarum partium, altè impreſſo, ſcopum iſtum Baronianum intelligebam vehementiſſimè aduerſari. Quamdiu enim Principes Populique Chriſtiani ſibi ſinent perſuaderi, ſtudium primæuæ pietatis inſtaurandæ, meram eſſe nouationem; defenſionem verò inuentionum humanarum & recentiorum, ipſiſſimam eſſe Religionis à Chriſto traditæ Antiquitatem: indubitatum eſt, & omni certo certius haberi debet, (errant grauiſſimè qui aliter judicant, & neſcio quæ media conſilia ſectantur, quæ nulla ſunt) ineundæ concordiæ, nullam amplius, neque rationem, neque ſpem in terris omnino ſupereſſe. Quò magis optabam, reperiri aliquem immunem, quantum fieri poſſet, ab illo inſanò partium ſtudio, cui indulgent hodie tam multi, qui ad legendum cum fructu opus Baronianum juuentuti & minus cautis lectoribus viam muniret. Atque in hac dudum mihi ſuſcepta ſententia, mirificè poſtea ſum confirmatus, quando viros doctrina, probitate, & pietate excellentes, idem planè mecum ſentire, idem optare, cognoui. Ne longum faciam, quia ceſſabant me-*

liores, ventum eſt ad me: & quam ego operam ab alijs expectabam, eadem cepta eſt à me exigi: neque id Gallorum dumtaxat meorum, quotidiano prope connitio, dum eram in patria, ſed etiam præſtantiſſimorum Theologorum, aliorumque hortatibus, qui ea ſuper re, ex Anglia tua, Germania, ipſa etiam Italia, literas ad me dederunt creberrimas. Etſi autem incepti tam ardui magnitudo, virium mearum tenuitas, & neceſſariorum præſidiorum carentia, ad hæc, occupata opera in alijs literis pro mea virili excolendis; Iuſtæ mihi cauſſæ fuerunt, cur morem gerere amicis recuſarem? tantum tamen cohortationes frequentes bonorum apud me valuerunt; vt qui induci non poteram, quamdiu fui in Gallijs, vt operi manum admouerem: inductus ſim tamen, vt de Hiſtoria Eccleſiaſtica illuſtranda dies noctéſque cogitarem. Inter hæc rebus humanis Henricus Magnus eſt exemptus, & vnius parricidæ ſcelere æternùm deteſtando, nutantibus Galliarum fatis, omnium Gallorum fortunæ in periculum præſentiſſimum ſunt adductæ: mihi quidem tam inopinatus, tamque immanis caſus, tantum rerum præſentium, ipſiuſque adeò vitæ faſtidium attulit, vt qui nullam ſine literis vitalem vitam hactenus credideram, libris tunc temporis renuntiarem. Tenebat me annos jam plurimos incredibile quoddam deſiderium, florentiſſimum hoc regnum tuum inuiſendi, Eccleſiæque Anglicanæ, quam ex fama & libris tacitus dudum venerabar, formam cognoſcendi; multo autem magis Dexteram tuam, Princeps Principum Decus, contingendi, & illas tot tantaſque virtutes, ſapientiamque altam, propius inſpiciendi, quas in Tua Majeſtate Orientis hodie atque Occidentis populi ſtupore defixi admirantur. Cujus voti ad exitum ducendi facultas quum ſemper mihi antè defuiſſet, occaſionem rerum in Gallijs, inquietarum magis, quàm, turbatarum, duxi arripiendam, vt priuſquam redirem cum Muſis in gratiam, huc excurrerem. Non eſt hîc commemorandi locus quantum, aut beatus tuorum populorum ſtatus, aut Eccleſiæ tuæ præſens felicitas, aut denique tuæ Majeſtatis inexplicabilis humanitas, & illa inuſitata virtutis abſoluta ſpecies, me ceperint: certè, cùm Rex Chriſtianiſſimus, & Regina Mater, Princeps ſapientiſſima, feciſſent mihi poteſtatem commorandi in tua aula, & Majeſtati tuæ inſeruiendi, quamdiu id ipſe non nolle videreris: non inuitus, & patriæ charitatis, & conſuetudinis amicorum, quos ha-

bea

beo Lutetiæ, & in aliis Galliæ partibus, neque obſcuros neque paucos, ad tempus ſum abſuus. Hic primum, Rex Sereniſſime, beneficio tuo immortali, fruſtra mihi per tot annos optatam occaſionem ſimul, & facultatem adipiſci contigit, res Veteris Eccleſiæ, omiſſis alijs curis omnibus, pro ingenij viribus, & copia eruditionis, ſi qua illa in nobis, illuſtrandi, quæque dudum in eo literarum genere eram commentatus, in lucem proferendi; atque eadem opera Baronianos Annales ad Veritatis amuſſim examinandi, & veram Antiquitatem contra Nouitatem aſſerendi. Quo in opere ſanè arduo & virium, fateor, non iſtarum, an hoc aſſecutus ſim Dei ope, ſtudio & vigilijs meis, vt Eccleſiæ aliquid meæ lucubrationes ſint profuturæ, meum non eſt dicere: tuum eſt Rex Piiſſime, idemque Doctiſſime, judicare & ſtatuere. Mihi hoc vnum bona conſcientia profiteri licet, ſummam voti mei in hac ſcriptione verſantis, hanc fuiſſe; vt Iudæ Apoſtoli præcepto obtemperans, pro fide ſemel tradita decertarem, & falſo creditæ Antiquitati laruam detraherem. Quod ſi vitam Dominus IESVS *dederit, cæteros quidem tomos ſtrictim percurrere fert animus; Primum vero, vt in quo legitimæ victoriæ certa ſpes eſt poſita, Religio mihi fuit, non quanta maxima poteram diligentia examinare. Nam ſi probatum ſemel fuerit, initio naſcentis Eccleſiæ omnia illa fuiſſe incognita, quæ hodie fidei articulis inſeruntur, ac propterea in controuerſiam vocantur, conclamata eſt cauſſa Pontificia: cui penitus euertendæ, vel illa ſola Filij Dei verba,* NON SIC FVIT A PRINCIPIO, *aut Iudæ illud vnicum* SEMEL, *abunde ſint ſuffectura. Accipe igitur Rex Sereniſſime, quod ſupplex offero Majeſtati tuæ, multis nominibus tuum opus: quod rudi cogitatione in Gallijs informatum, in regno tuo, tuis Præſidijs, tuis Auſpicijs inchoatum, & aliqua ſaltem ex parte ad vmbilicum perductum, in Clientelam tuam, ſi pateris, geſtit recipi: vt Auguſtiſſimo Nomini tuo Honorique inſcriptum & conſecratum, meæ in Aulâ tuâ moræ diuturnioris, animique mei non ingrati, apud præſens & ventura ſecula extet monumentum. Tuum eſt, Rex Sapientiſſime, propriè tuum, de noſtris cum Baronio Diſputationibus cognoſcere & ſententiam ferre: qui literarum diſciplinarumque omni genere ſupra hominum fidem quum ſis excultus, orbemque adeo ſcientiarum mente illa tua ignea complexus teneas; præcipuè tamen Pietatis primææ ſtudio te eſſe accenſum, non ſolum dictis factiſque, ſed etiam ſcriptis doctiſ-*

ſimis comprobaſti. Tuum eſt, proprie tuum, ſi quis pro fide ſemel tradita decertet, Majeſtatis tuæ vmbrâ illum protegere: FIDEI *enim* DEFENSOR *audis: quem glorioſum titulum, illi potiſſimum ex omnibus inimicus tuis tibi inuident, qui in proximorum ſeculorum nouitatibus acquieſcentes, ad primitiuæ Eccleſiæ tempora, quæ eſt demum Vera Antiquitas, neque ipſi volunt, neque alios patiuntur oculos attollere. Bellarminus enim, Becanus, Suarius & ille infamis parricidarum Patronus, Andreas Cretenſis Ieſuita, totuſque adeo ille grex ſcrptorum infrunitorum, qui ad impugnationem Epiſtolæ tuæ Monitoriæ omnibus ingenij viribus tantopere incubuerunt; quo alio genere armorum, niſi Antiquitatis ψευδωνύμου, vanâ ſpecie inſtructi, in certamen deſcenderunt? Tuum eſt, proprie tuum, pro Veteris Eccleſiæ Diſciplina pugnantes Regij Clypei, quem pro ſinceræ pietatis defenſione geſtas, vmbone propugnare. Qui Eccleſiam habeas in tuis regnis, partim jam olim ita inſtitutam, partim magnis tuis laboribus ita inſtauratam, vt ad florentis quondam Eccleſiæ formam nulla hodie propius accedat, quam tua, inter, vel exceſſu, vel defectu peccantes, mediam viam ſecuta. Quâ moderatione hoc primum aſſecuta eſt Eccleſia Anglicana, vt illi ipſi, qui ſuam ei felicitatem inuident, ſæpe tamen, ex aliarum comparatione, illam cogantur laudare: deinde, vt etiam in remotiſſimis terris poſitæ Eccleſiæ, communione jungi cum tua vehementiſſime cupiant. Quod nuper magni beneficij loco vidimus enixe petijſſe unum è Patriarchis Orientis, cujus literas, itemque vnius Epiſcoporum Aſiæ, ad Illuſtriſſimum Præſulem Dominum Cantuarienſem, prudentiſſime ſcriptas, & Antiquam Pietatem redolentes, magnâ cum voluptate ante paucos dies legebamus. Poſtremo tuum eſt, Bellorum Domini fortiſſime Imperator, (nam cujus potius?) Doctrinæ Hildebrandinæ fundamenta euertentes, quod hoc libro ſtrenue factum eſt, & cauſſam Principum, pio animo, contra Nouatorum genus peſſimum agentes, in numeros tuos referri jubere: qui vnus hodie Regum ac Principum, cauſſa Regiâ Patrocinio ſuſcepto, & de Hæreſeos illius defenſoribus nobiliſſimo parto triumpho, cæteris tui ordinis Principibus exemplum dediſti, quid facere illos oporteret, ſi Dignitatem ſuam, ſi ſubditorum ſuorum vtilitatem, ſi communem ſalutem ſibi curæ eſſe apud Deum & homines vellent facere teſtatum. Oro venerorque Deum Patrem, per Ieſum Chriſtum, illum unicum mundi Saluatorem, & omnis bonæ donatio-*

donationis Auctorem: ut Te Rex Sereniſſime, unicum hodie rei Chriſtianæ Columen, quam diutiſſimè lex humanæ naturæ feret, ſervet incolumem: Tuam Majeſtatem ſuo Spiritu vere ἡγεμονικῷ, regat, dirigat: Inclytam Sobolem tuam, & nunc & ſemper in poſterum, omni maximarum benedictionum ſuarum genere quam largiſſime cumulatam, regnorum tuorum ſceptra piè, pacatè, beatè, quod tu nunc facis, olim moderantem, recenti ſemper laude præſtet florentem, Amen, Amen.

Sereniſſimæ tuæ Majeſtàtis

humillimus & ſubmiſſiſſimæ devotionis ſeruus,

ISAACVS CASAVBONVS.

PROLE-

PROLEGOMENA, IN QVIBVS DE BARONIANIS ANNALIBVS CANDIDE ET ΦΙΛΑΛΗΘΩΣ diſputatur.

Lectori Chriſtiano & φιλοαρχαίῳ ſalutem in Domino.

QVVM Sacræ Theologiæ ea ſit Dignitas, vel potius Majeſtas, Candide & Pietatis Antiquæ ſtudioſe Lector, vt reliquæ omnes ſcientiæ neceſſe habeant ipſi ancillari: non omnes tamen diſciplinæ eodem modo, vel pari gradu, illi inſeruiunt; ſed earum nonnullæ ſunt interioris, vt ſic dicam, admiſſionis, arctiore quodam vinculo Reginæ illi & Dominæ ſuæ conjunctæ. Quo in numero cenſeri debere Hiſtoriam, præſertim Eccleſiaſticam, ſatis ſuperque vel illud arguit; quod à primis Eccleſiæ Chriſtianæ temporibus, quale per ſingulas ætates Theologia, tale etiam Hiſtoria fatum ſemper eſt experta: ſimul floruerunt, ſimul jacuerunt: incrementum aut decrementum ſimul acceperunt.

Tribus primis ſeculis; quæ Eccleſiæ Infantia, & tempus Innocentiæ dici poſſunt; Chriſtiani homines in praxi Veræ Pietatis magis quam ipſius ſcientię Theoriâ, fuerunt occupati. Hinc

fidei hoſtium perſecutiones, illinc Sanctorum Zelus & ſtupenda conſtantia, magis, quam exculta inſigniter ſcientia Theologiæ, tempora illa nobilitarunt. Idem planè de Hiſtoriæ ſtudiis dicamus licet; Tatianus enim, Theophilus, Clemens Alexandrinus, Iulius Africanus, & ſi qui alij ad genus hoc eruditionis animum applicuerunt, ij de Hiſtoria Eccleſiaſtica, magis videntur cepiſſe cogitare, quam ad eam Spartam ornandam ſerio ſe accinxiſſe. Hiſtoria illorum temporum, Acta martyrum erant: quæ non ſunt Hiſtoria Eccleſiæ, ſed pars duntaxat illius.

Tempore Conſtantini Magni, mutata orbis Romani facie; Eccleſia, quæ fugere & latere, vt plurimum, aut omnes malorum ideas perpeti hactenus fuerat coacta, in libertatem vindicata, rebus omnibus florere ſubito eſt viſa. Vt jure merito hoc ſeculum cum duobus ſequentibus ἀκμὴ τῆς ἐκκλησίας, flos ipſe Eccleſiæ, & ætas illius aurea queat nuncupari. Hæc illa ſunt beata ſecula, quæ Athanaſios, Hilarios, Baſilios, Gregorios, Ambroſios, Hieronymos, Chryſoſtomos, Auguſtinos, Cyrillos. & ſimilia lumina tulerunt: à quibus quantopere ſcientia Theologiæ fuerit illuſtrata, dicere nihil attinet. Hic fuit fructus illius pacis & felicitatis, quam ſub Imperatorib. Chriſtianis Eccleſia Dei eſt conſecuta. Quum igitur Theologica ſtudia vbiq; tunc florerent; Hiſtoria quoque Eccleſiaſtica, hactenus planè ignorata, cœpit efflorèſcere, tanquam fructus alter pacis ſub pijs Auguſtis longè vberrimus. Primus Imperante Conſtantino Euſebius Cæſarienſis, ſui ſeculi ſine Controuerſia vir eruditiſſimus, ad ſcribendam Eccleſiæ Catholicæ Hiſtoriam καθολικὴν & vniuerſalem, animum appulit; primus certè, quod affirmat ipſe libri primi initio, manum operi admouit, & orſus à Natiuitate Domini, rerum geſtarum ſeriem ad ſua vſque tempora ſingulari diligentia pertexuit. Euſebij exemplum poſtea ſecuti ſunt, qui hodieque extant, quique ab Euagrio ſoli nominantur, Sozomenus, Theodoritus, Socrates, & poſt hos ipſe Euagrius: cujus hiſtoria in anno deſinit Imp. Mauritij decimo, Domini ſexcenteſimo, tribus demptis, vel paullo plus.

Poſt ſeculum ſextum quam ſit paullatim vna cum temporum

condi-

conditione immutata prior forma Theologiæ, nemo poteſt veteris memoriæ peritus ignorare. Magni viri, quales priora ſecula viderant, aut nulli aut admodum rari apparent. Scripturæ minus diligenter tractantur, minus ſimpliciter exponuntur. Res externæ, Miracula, Imagines, Reliquiæ, Sanctorum cultus, ac tandem vnius Papæ Dominatio & Monarchia prioris religionis inſtitutis ſuccedunt. Igitur qualis fuit iſtorum temporum Theologia, talis & Hiſtoria. Nam & in Hiſtoricis monumentis, miracula vt plurimum vtramque paginam conficiebant, vel à Sanctis vel ab Imaginibus, vel à Reliquijs edita: atque vt ſupremum Eccleſiæ Monarcham Theologi agnoſcebant; ita multi Hiſtoriam ſcribere profeſſi, Rom. Pont. ſucceſſiones, Antipaparum ſchiſmata, aut nouas artes à Papis excogitatas, firmandæ potentiæ ſuæ, literis mandare; id vero erat hiſtoriam ſcribere Eccleſiaſticam. Soleo dubitare, debeamne illa ſecula καιροὺς τερατολογίας, an ἀγνοίας, nominare: fuit ſane illorum temporum & imperitia meliorum literarum magna, & miraculorum benigna copia; verorum ſine dubio multorum, ſed & falſorum nihilo pauciorum.

Secuta eſt tandem, Dei Immortalis nunquam tacendo beneficio, literarum παλιγγενεσία, quam ratio temporum excepit adeo varia, adeoque è contrarijs mixta; vt non facile ſcias, gratulari ſuperiori ſeculo & huic noſtro iure meliore queas an vicem dolere. Poſtquam è denſiſſimis tenebris lux literarum emerſerat; omnes artes, omnes ſcientiæ & diſciplinæ, ipſa imprimis Sacra Theologia, breui tempore ita ſunt excultæ, ornatæ, auctæ, vt eo nomine florentiſſimo cuique priorum ſeculorum, quod proximè eſt elapſum, videatur poſſe anteponi. Sed hanc felicitatem infelicitas nihilo minor, ex diſſenſione in cauſſa religionis, eſt comitata. Qua ex re natæ ſunt inter populos Europæ diſcordiæ implacabiles, odia plus quam Vatiniana, bella diriſſima, & nullum non malorum genus. Inde illa nomina prius nunquam hoc ſenſu audita, Pontificiorum & Proteſtantium. Inde ſtudia partium, non ſolum in vita hominum, ſed etiam in ſcriptis palam dominantia. Inde vnius & ejuſdem Religionis Chriſtianæ duplex & multum diuerſa Theologia: in maximi quidem momenti capitibus doctrinæ, arcano Proui-

dentiæ Diuinæ beneficio, vt plurimum, conſentiens; in aliis diſſidens, & in mutuam perniciem coniurata.

Quod de Theologiâ hodiernâ diximus, de Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ dictum puta: nam & hodie non minus quam olim vtriuſque idem eſt fatum. Ergo etiam in Hiſtoriam ſtudia partium penetrarunt; & Veritas, quam homines pagani, ſolius naturæ ducti inſtinctu, pronunciarunt; vnicam eſſe legem Hiſtoriæ; victa ſtudiis partium, aut ſi ita mauis, rationibus vtilitatis, in rerum antiquarum narrationibus, pro affectibus narrantis, aut expreſſa, aut ſuppreſſa, aut aliquo mangonio corrupta reperitur. Quare cum hodiernis de religione controuerſiis, quæſtio de Antiquitate interueniat: videas alios, quibus nihil eſt antiquum, niſi quod ipſi pro ſuo arbitrio prius iudicauerint Orthodoxum: alios contra, omnia velle eſſe Antiqua quæ ipſis placent, vel ſi ante pauca ſecula, vel ſi heri aut nudius tertius fuerint inuenta. Quod ſi hic morbus ἐπιδήμιος, plebeia tantum & vilia ingenia occupaſſet, minus id eſſet dolendum; nunc quum viri primarij & excellente doctrina præditi eodem animi morbo deprehendantur laborare, quis Eccleſiæ vicem non doleat? Nam ſi in quæſtione, de eo quod antiquum eſt aut recens, quæ facti, vt ſic dicam, quæſtio eſt, & τὸ ὅτι, conuenire inter doctos non poteſt; magna ſcilicet ſpes reſtat, in quæſtione τὸ διότι, aut de mente Scripturarum poſſe inter eos conuenire.

Ne alios nunc commemorem, noſtrâ memoriâ in Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ collectione aut illuſtratione verſatos, *quos fama obſcurâ recondit*; quis neſcit, Cardinalem Baronium operam in eo genere literarum adeo inſignem poſuiſſe, vt omnibus ſuâ diligentiâ palmam præripuerit? Hic enim eſt, qui primus omnium, totius Orbis Chriſtiani res geſtas, præſertim autem quæ ad Eccleſiam pertinebant, in continuam ſeriem annorum ſic digeſſit, vt ſi vnius vrbis Faſtos concinnaret: qui neſcio vnde ex abdito, tam multa plane prius ignota, primus prompſit in lucem; qui Antiquorum Epiſcoporum in magnis vrbibus ſucceſſiones; Veterum Hæreſeon originem, progreſſum & finem; tempora Eccleſiæ, ſiue tranquilla, ſiue turbulenta tam accuratâ diligentiâ explicuit; qui deniq; merita ſua in Eccleſiam, ſi immoderato partium ſtudio non corrupiſſet, dignus erat ſine controuerſiâ;

cui omnes, & veteres & recentiores, qui illam eruditionis partẽ vnquam attigerunt, aſſurgerent, & faſces ſubmitterent. Sed Vir Eruditiſſimus quando ad ſcriptionẽ ſe accingebat, de approbãdâ fide ſuâ ex æquo omnibus, ſicuti par erat Fidelem Hiſtoricum, adeo nihil cogitauit? vt contra, id ſummo ſtudio videatur egiſſe ne, qui in negotio religionis alia ſequebantur caſtra vllum vſquam æquitatis veſtigium in ſuis ſcriptis reperirent. Adeo in defenſione illarum partium quas probabat, totus eſt vbique Hiſtoriam profeſſus non ſolum Theologum, ſed etiam perſæpe diſputatorem è ſchola agit. Locos communes, à narratione Hiſtoricâ digrediens, ſæpiſſime contexit; præſertim in 1. tom. Proteſtantes paſſim nullo diſcrimine, conuitiis, maledictis & infandis calumniis inceſſit. Iura Principum, quæ à paucis ſeculis obtentu religionis imminui ceperunt, ita cupide, quoties datur occaſio, contrahit, arrodit, euertit, vt natum in Regno noſcere nequeas: educatum, altum & auctum Romæ facile agnoſcas. Denique ita ſe geſſit Baronius totis 12. ſuorum Annalium tomis, vt qui dubitari nollet, præcipuum ſibi ſcopum fuiſſe, Papalem Monarchiam ſtabilire, amplificare, & ad Cœlum vſque euehere.

Sed fallor fortaſſe judicij, & quam in aliis moderationem deſidero, ipſe non præſto. Sane cum non ita pridem in Epiſtolâ ad Frontonem Ducæum de hoc Baronij ſcopo aliquid parcè & modeſtè dixiſſem; repertus eſt Romæ infamis quidam Parricidarum Patronus, nouum è Creta prodigium, Andreas Ieſuita, qui negaret rem ita habere vt dixeram: idque eô maximè argumento confirmaret: quod è tam vaſtâ mole Annalium, ne vnum quidem locum afferre potuiſſem, vnde fidem dictis facerem. Equidem Nebulonis infamis calumnias tanti non penderem, vt vllam ipſius rationem habendam arbitrarer; niſi eſſet certiſſimum, è tot lectoribus horum Annalium, oppidò paucos eſſe ac fortaſſe pauciſſimos, qui iuſtum illorum pretium norint, quiue ſatis intelligant, quid in iis laudandum, quid excuſandum, quid ne excuſandum quidem. Atqui certiſſimum illud eſt; quemadmodum ſumuntur à conuerſantibus mores, & quædam in contactos corporis vitia tranſiliunt: ita lectorum animos, ex iis quæ legunt, voluntatem & iudicium formare.

Eam ob ob cauſſam nos, quibus in hoc opere ſuſcipiendo propoſitum fuit, (ſicut in Epiſtola ad Regem Sereniſſimum pluribus expoſuimus,) lectori, minus in his literis exercitato, viam munire; quo certiores fructus ex horum Annalium lectione poſſit percipere: priuſquam ad rem aggredimur, faciendum duximus, vt noſtrum de hoc ingenti opere judicium, candidè quidem & liberè; ſed abſque liuore aut alienæ gloriæ obtrectatione, paullò accuratius exponeremus. Enimuero, Pie lector, cum tota hominum vita inter errores voluetur, vt ſcire hominum vt Sapientes olim pronuntiarunt; nihil ſit; cur adeo mirum tibi videatur, in opere tam arduo, tam vario, tam longo, multa inueniri notâ culpæ digna? Non hominis, ſed humanæ naturæ vitium eſt, errare, falli ac decipi: doctorum autem errores modeſte indicare, non eſt injuriam illis facere; ſed Deo ſuam gloriam aſſerere, qui ſolus ἀναμάρτητος, & de humano genere præclarè mereri; occaſionem errandi, ſecuturis alioqui malè præeuntes, anteeundo. Equidem ad hanc diſquiſitionem, etſi atrocibus maledictis ſceleſtiſſimi nebulonis è Cretâ prouocatus, eam animi æquitatem adhibebo, vt ſuſpicionem inuidiæ vel malignitatis & κακοηθείας, non ſim reformidaturus.

Vt ad rem accedamus; profitetur Baronius in fronte primi Tomi, fuiſſe ſibi propoſitum, quando opus hoc inſtituit, non ſolum res geſtas Eccleſiæ ſtylo condere, vel etiam Imperatorum, Regum, ac Principum, quæ eſſent cum Eccleſiaſticis conjunctæ: ſed hoc amplius, temporis rationem, quantum fieri poſſet, exactam inire; quæcunque in Hiſtoriæ explicatione obſcura & interpretationis luce indigentia occurrerent, illa omnia elucidare; Monarchiam Eccleſiæ viſibilem, ſemper in Eccleſia conſpicuam demonſtrare, & Religionis Chriſtianæ in eadem fide propagationem. Vides incepti magnitudinem, varietatem, & difficultatem. Nam ad Hiſtoriographi partes implendas, vel primum caput erat ſuffecturum; ſecundum pertinet ad Chronographum, cujus munere fungitur Baronius non raro: tertium Philologi aut Critici operam deſiderat, non Hiſtoriographi: quartum caput & quintum, vti quidem in his Annalibus tractantur, ad partes ſpectant Theologi. Vt igitur legitimum operis hujus pretium intelligamus; id videndum eſt,

quam

quàm benè vnus homo Baronius tot perſonas, quas ipſe ſibi impoſuit, in opere ſuo geſſerit: Hiſtoriographi officium (indè enim ordiemur) in his tribus ferè eſt poſitum, Diligentiâ, Iudiciô, Fide. Nam & Diligentia in colligendâ ſcribendorum materie, opus eſt non vulgari: & Iudicio non minore, vt videas quibus credas; Fides autem in eo ſpectatur, vt in narratione Hiſtoriæ, nudam veritatem exponas ſiue illa tibi probentur, quæ geſta ſunt, ſiue improbentur. Fingere enim quæ cupias facta, & pro rebus geſtis ea narrare, Poeticæ licentiæ optimè conuenit, ab Hiſtoricis expoſitionibus eſt alieniſſimum.

Quod igitur ad Diligentiam attinet; ea vero in Baronio tanta fuit, vt vix deſiderari maior queat. Retulit ille in ſuos Annales, non ſolum quæcunque à priorib. omnib. Hiſtoriographis, ſiue Græcis, ſiue Latinis, erant commemorata: ſed etiam quæcunque apud Patres aut alibi cujuſcunque generis Scriptores ſparſim leguntur ad res Eccleſiæ pertinentia. Neque fuit ei ſatis, Auctores vulgo notos & publicatos in conſilium adhibere; ſed celebriorum pleraru mque Bibliothecarum forulos vel ipſe, vel per amicos eſt ſcrutatus, vt ad plenam rerum Eccleſiaſticarum cognitionem, nihil, quoad ejus fieri poterat, pretermitteret. Hoc vt magna dignum laude; ita illud jure non laudes, quod rerum copiæ intentus, delectum ſæpe nullum habuit veri aut falſi, pertinere ad ſuum officium ratus, vt in Annales falſa interdum non minus quam vera comportaret. Multa ergo paſſim commemorat è Libris Apocryphis aut Fabuloſis Scriptoribus quæ non dubitabat eſſe falſa; eo tantum fine, ne quid à quoquam dictum fictúmue prætermitteret. Exempla adeo paſſim obuia, vt illa adnotare non ſit opus. In anno vero Domini 52. num. 2. narraturus de iis quæ Paulus Athenis geſſit, meram adfert ex Hilduino fabulam excuſatione hac ſuum factum tuetur: *quæ quidem licet non in omnibus nobis probentur, tamen ne quid ſubtraxiſſe ab auidis legentium animis videamur, hic eadem voluimus deſcripſiſſe: quum alioqui ſic comparati ſimus, vt velimus pauca potius ſed ſolida, certâque fide conſtantia perſequi, quam multa congerere, quæ fide vacillent ac nutent.* Vbi planè Baronius vetus dictum tollit; *video meliora proboque, Deteriora ſequor.* Nam poſtremis verbis legem proponit, quâ ſequi debuerat; prioribus oſtendit,

non

non fuiſſe propoſitum ſibi in condendis Annalibus legem illam ſeruare: quod & alibi non ſemel profitetur, vt in anno XXXIV. 192. vbi poſtquam è falſis Pilati Actis ineptum figmentum recitaſſet, ſubjicit hæc: *qualia autem ſint ea omnia, fides apud auctores remaneat: nos vero ſic poſuimus, ne quæ ab antiquis ſunt enarrata, inconſulte prætermiſiſſe videamur.* Hic iure aliquis miretur & cauſſam quærat, cur Baro. operi tam graui adeo putidas interdum fabulas inſeruerit: de iis loquor fabuloſis narrationib. quas ipſe improbat: ſunt.n. aliæ fortaſſe non minus aniles, quas propterea inſeruit, quia fidem illis habebat; de quo poſtea dicendum. illas vero priores quod non prætermiſerit, duplici ratione factum ab eo videtur; nam præter ſtudium immodicum nihil quicquam prætermittendi, de quo diximus; etiam illa ratio potuit ipſum mouere; quod non ignoraret, multorum è ſuis partibus ingenia hodieque in hac tanta literarum luce, anilib. fabulis ita delectari, vt ne Hiſtoriam quidem Eccleſiaſticam ab illis eſſe repurgatam, æquo animo, eſſent paſſuri. Neque vero inanis erat hic Baronij metus; quod euentus comprobauit. Nam ex iis qui poſt ipſum ſcripſerunt, non pauci in eo laborarunt, vt Fabulas, vel apertè, vel ſaltem ſilentio damnatas, à Baronio ab obliuione vindicarent. Vide, ſi lubet, quæ obſeruamus de Chriſtophoro à Caſtro, Ieſuita Hiſpano, Exercitatione prima, Diatriba 15. Sed multo diligentius hoc ipſum conatus eſt poſtea præſtare Hiſpanus alius, Iohannes de la Puente, ex ordine Prædicatorum; cuius recentem librum nugaciſſimarum nugarum, & reprehenſionum Baronij ſæpe iniquiſſimarum plenum, nuper Oxonij in illuſtri Bodlæana Bibliotheca non ſine riſu & juſta indignatione percurrebam.

Eſt obſeruare in his Annalibus & aliud nimiæ diligentiæ peccatum, non ſanè leue. Cupiditas enim immoderata, omnia trahendi ad propoſitum ſuum, quæ vſquam legerat, Baronium ſæpe adegit, vt inepta quædam & abſurda Annalibus infereret. In Apparatus num. 27. & 28. multa prodigia commemorantur è Suetonio, Dione, Plinio, aliis, quaſi fuiſſent ſigna Aduentus Domini; quum eiuſmodi portenta ſingulis fere annis à Liuio, cæteriſque Hiſtoricis commemorentur: neque

 dubium

dubium ſit, pleraque illorum eſſe mera ludibria, quæ non poſſunt niſi abſurdiſſimè ad Chriſti Apparitionem referri. In anno primo num. 15. narratur, Auguſtum, qui Iudæos prius vehementer oderat, cognito Aduentu Chriſti, vehementer illos cœpiſſe amare: quæ mera eſt hallucinatio, è cupiditate nata referendi in Annales beneficia Auguſti in Iudæos: quod vt commodâ occaſione faceret, miraculoſam illam mentis mutationem in illo Principe coactus eſt fingere, ſicut ſuo loco oſtendimus. In anno 11. Lex Papia Poppæa prolixè exponitur; quæ ad commendationem vitæ Aſceticæ, quam obtorto collo trahatur, dictum eſt in Exercitatione octaua. In 16. narratur mors Auguſti. Ibi igitur ex iis quæ per iocum maximus ille Princeps fecerat, occaſio ſumitur diſputandi prolixè de pallio, & de præſtantiâ Linguæ Latinæ: quo nihil importunius neque abſurdius fieri poterat. In 31. 70. exponitur Hiſtoria Paralytici per tegulas demiſſi, Lucæ 5. 19. meminerat Baronius legiſſe apud Ciceronem, de Antonio per tegulas quondam demiſſo. Locum igitur Ciceronis adnotat: ſed tam abſurdè, vt nihil queat magis, ſicut oſtendimus. In 31. 14. tractatur præceptum Domini, quo vetatur battologia in Oratione: Baronius eo refert, quæ legerat de comam iactantibus: abſurdiſſimè prorſus, & ineptiſſimè. Sic quia legerat apud Dionem, Legionem Ferratam, in Iudæa ſtationem aliquando habuiſſe; non dubitauit ſcribere Centurionem, cuius habetur mentio Matthæi 8. 5. vnum ex eius Legionis fuiſſe Centurionibus. In quo ratio ipſum quantopere fugerit, declaratum eſt Exercitatione decimaquarta, In 30. 37. ab aquis Fontis Siloæ tranſitur ad Fluuium Sabbaticum. Occaſio nempe quærenda erat Plinium reprehendendi; quem nos tamen rationibus defendimus non vanis. Locum Suetonij de Syriacis Legionibus, frigidiſſimâ coniecturâ ductus, propoſito ſuo accommodat, in anno 33. 46. In proximo anno nonageſimoquinto, vt referret quæ legerat de Poculis Myrrinis ad vinum ἐσμυρνισμένον, cuius fit mentio in Paſſione Domini, quam multa, quam grauia peccauerit, piget dicere. In 44. 60. illa tot mirabilia, quæ Romanis dicuntur accidiſſe ad Petri aduentum Romam, quis neget certiſſimum eſſe argumentum illius de quo loqui-

f mur

mur ſtudij immoderati, trahendi omnia ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam? numer. 74. cauſſa affertur, quare Paulus ſe nominauerit *ἔκτρωμα*, *partum abortivum*, 1. Corinth. 15. 8. è Suetonio Tranquillo, abortiuos Senatores Roman. commemorante; quò ſi reſpexiſſe Paulum exiſtimauit, mire illum ratio fugit. In quadrageſimo quinto, 24. de oſculo pacis Chriſtianorum diſſerens, & de Poëtarum oſculis ſermonem exorſus, non ſentit delapſus ad oſculi genus, inter amantium nequitias nequiſſimum, quod *χύτραν* vocabant. Addit autem; *nullum vnquam de his legimus penes Chriſtianos exemplum*: quorſum igitur illas fœditates inter ſanctiſſima Eccleſiæ inſtituta? In ſexageſimoprimo affert coniecturam ſuam, videri Paulum è carcere liberatum Romæ, propter gaudium publicum è cæde Agrippinæ matris Neronis: & in ſequente ait, cum in Apocalypſi 3. 18. datur conſilium Laodicenis, vt veſtes albas ſibi parent: putare ſe alluſionem eſſe factam ad lanas Laodicenſium nigras, quarum Strabo meminit; quæ coniecturæ mihi quidem videntur niue Gallicâ frigidiores. In anno 98. 9. *cerdones* apud Iuuenalem interpretatur de Chriſtianis; & Poëtæ hanc vult fuiſſe mentem; tunc periiſſe Domitianum, quando Chriſtianis ceperat eſſe metuendus. Sed quem inueniet, cui hoc perſuadeat? In 164. 11. Tatiani locum, ad Creſcentem Philoſophum Cynicum refert, quo Pantomimorum geſticulationes & motus loquaces venuſtiſſimè & *χειρονομήματα* deſcribuntur. Eſt autem ille error tantus, & adeo manifeſtus, cum loquatur ibi Tatianus de ludis Paganorum, vt excuſari non queat. Sed Vir Eruditiſſimus, præ nimiâ diligentiâ, & illo ſtudio, de quo diximus, nuſquam non iſto modo peccat.

Iudicium in Hiſtorico variè poteſt conſiderari; nos hic de Scriptorum delectu agimus, ad quem habendum, ſcripturo de Eccleſiæ rebus, præſertim antiquiſſimis, iudicio opus non mediocri. Nam cum pauci adeo Scriptores verè antiqui & *γνησίους*, h. e. *genuini ſeu germani*, ad nos peruenerint, qui prima Eccleſiæ ſecula deſcripſerint; euenit tamen, vt de rebus illis vetuſtiſſimis plurima mentio reperiatur apud Scriptores poſteriores, & vt plurimum fabuloſos aut nimium credulos. Sed & vniuerſa

Eccleſiaſtica

Eccleſiaſtica Hiſtoria, etiam proximorum ſeculorum, fabularum figmentis mire eſt inuoluta; vt ſæpiſſime ſit difficillimum per obſeptum iter tot difficultatibus ad veri cubile peruenire. Neque hoc non vidit Baronius; cuius ea de re, & nominatim de Actis Martyrum & Martyrologiis, tantâ licentiâ ſæpe deprauatis, querimonias in primo Tomo, & fere in ſingulis legere eſt grauiſſimas. Idem igitur pleroſque ex illis Fabuloſis Scriptoribus, qui tanti hodiéque à multis fiunt, & damnat & reiicit à ſuis Annalibus, ſicut virum grauem decebat. Eius generis ſunt Dorotheus, Prochorus, Abdias, Meliton, Epiſtola ſub nomine Hieronymi ad Paulam & Euſtochium, de Tranſitu Mariæ, item alter eidem magno Patri attributus liber de natiuitate Mariæ, Auguſtino aſcriptus Sermo. 35. de Sanctis, Acta Andreæ, & alij plurimi. Sed & auctoribus alioqui non pœnitendis, vel etiam præclaris, propter τὸ φιλόμυθον, aut incuriam ſecernendi veri à falſo, fidem merito & prudenter derogat: vt Oroſio, Gregorio Turonenſi, Cedreno, Metaphraſtæ, Damaſceno, in libris de Imaginibus, & id genus non paucis. Magna hæc eſt, quis neget; laus Baronij: ſed quæ longè maior futura erat, ſi conſtitiſſet ipſe ſibi, neque adeo varium ſe in hac parte præbuiſſet; ſicut oſtendemus, cum de Critica illius dicemus.

Fidei quoque laudem neque adimere Baronio, neque tribuere ſine exceptione poſſumus. Diligentia illa tanta quâ vſum ipſum indicauimus & tot Auctorum reiectio, quos ipſe à ſuis ſacris arcuit, luculenter declarant, non habuiſſe ipſum ſuſque deque, falſa pro veris tradere. Sed enim amor veritatis, & ſuſceptum ab eo patrocinium parum omnino inter ſe conueniebant. Vnde factum vt toties in Baronio fidem deſideremus, quoties ille Hiſtoricum exuit, vt indueret Patronum. Rectè olim exacti vir iudicij, Dionyſius Halicarnaſſeus dicebat; in ferendâ ſententiâ de aliquo Hiſtorico cum primis ſpectandam eſſe τὴν διάθεσιν τοῦ ξυγγραφέως, quomodo animatus ad ſcribendum acceſſiſſet: Vix enim, ac ne vix quidem fieri poteſt, quin ſcriptio affectum animi prodat. Propterea Græci hiſtorias, in quibus ſcribentium affectus eminent, elegantiſſime comparant ſpeculis διεςρόφοις, ἀνδάγγοις, & ἀνεσχήμοις, quæ res oppoſitas non referunt

rūnt quales ſunt, ſed corruptâ formâ, vel colore non ſuo, vel figurâ alienâ. Cum igitur Baronius Romanæ Eccleſiæ ſplendorem reſpiciens, Dominum IESVM nobis deſcribit Cænatoriis magni pretij indutum, & ad S. Euchariſtiæ inſtitutionem veſtimenta adhuc pretioſiora aſſumentem; cum ſtabiliendæ Papæ Monarchiæ Petrum jnducit Monarcham inter Apoſtolos agentem, Paulo & cæteris Collegis ſua penſa aſſignantem, denique regio more imperantem; cum Ro. Auguſtos facit, veniam vel auctoritatem Concilia indicendi à Ro. Pontif. petere: cum inducit Concilia Vniuerſalia, confirmationem ſuam à Papa expectantia, quaſi aliter nihil foret actum: cum ſimilia his alia ſexcenta nobis narrat, merito fides eius laborat: qui res non exprimit, quales inuenit, ſed διαςρέφοντας, παρεάγοντας, ἑτεροσχήμους.

Pertinent etiam ad auctoris διάθεσιν & affectibus corruptam mentem, illa horrenda conuitia, quæ paſſim toto opere jaciuntur in Proteſtantes, quos nunquam aliter pro ſuâ modeſtiâ Chriſtianâ, niſi *Hæreticos* aut *Nouatores* appellat; aliquando, *impios Epicureos*, vt in anno trigeſimoquarto, 272. interdum *à Simone Mago ortos*, trigeſimoquinto, 24. pari ratione, vt cum alibi Auctores Reformationis nominat *ſine Sacris Scripturis Theologos*. Ridicule iſtud quidem. *Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.* In anno Domini DCCC. commemoratur Sergius, Manichæus Hæreſeon Horrendarum Pater, Præcurſor Antichriſti, Mahometis. Ibi ſcribit Baronius; *Videant Nouatores, & recognoſcant ſuum ipſorum Catechiſtam Diabolum, qui eadem, quæ ipſos, docuit Sergium per Manichæum, & erubeſcant ſuam ipſorum intuentes originem & auctorem.* Deinde ait, à Diabolo didiciſſe Proteſtantes Hagiomachiam, & credere etiam Laicis Scripturam: quum Eccleſia Catholica nemini vnquam Scripturas, niſi Theologis, commiſerit legendas. Sed hæc poſtrema affirmatio de Eccleſia Vetere Catholica mendacium, adeo infandum & apertum continet, vt nemini mediocriter ſano poſſit eſſe dubium, etiam præcedentes calumnias ab eo eſſe profectas, qui eſt pater mendacij. In anno milleſimo centeſimo decimooctauo deſcribuntur fanatici errores Baſilij, Bongomiliorum Auctoris. Reiecit libros Moyſi, ſeptemque tantum Diuinæ Scripturæ libros recepit. Deum humana forma præditum

dixit:

dixit: Mundum creatum ab Angelis Malis: Michaelem Archangelum fuiſſe incarnatum: Euchariſtiam eſſe Dominicam Orationem: Omnes Orationes præter Dominicam, vaniloquia eſſe: Suos omnes concipere Verbum Dei, & parere, ſicut B. Virgo peperit: Nullam eſſe Reſurrectionem præter Pœnitentiam. Deinde poſtquam dixit, iuſſu Imper. Alexij crematum eſſe portentum illud hominis, addit: *Quo ſupplicio afficiendos Nouatores, cum Baſilio ſentientes, candidus lector iure conſentiet.* In anno millesimo centeſimo viceſimo ſexto, Tranchelini apud Antuerpienſes Hæretici furores infandi, quibus vix ſimile aliquid habet Mahometana Superſtitio, deſcribuntur: tum autem ſubiicit hæc Baronius: *Videant noſtri temporis Nouatores, quibus præcurſoribus gloriari poſſint, & quos ſe ſuorum dogmatum habere Patriarchas exultent. Eant poſt eos, quos omnium nefandiſſimos tunc & ſemper Eccleſia deuouit atque damnauit.* Scit Deus & vniuerſus mundus, hæc non magis vera eſſe, quam illa erant, olim aduerſus Chriſtianos iactata, de ſtupris promiſcuis in conuentibus nocturnis; de Cane ad candelabrum alligato; de Adoratione Aſini. Plane qui Spiritus iſta olim Paganis, idem illa Baronio, & ſimilia illis ſexcenta, quæ in eius Annalibus leguntur, ſuggeſſit.

Sed Baronium Romæ viuentem à Diabolo fuiſſe deceptum, minus miror: nuperum vero illius Epitomatorem Spondanum qui inter Proteſtantes fuit educatus, quem, niſi fallor, ego vidi Geneuæ cum aliis fratribus literis operam dantem, etiam auxiſſe Baronij errorem, quis non ſtupeat? aut quis non intelligat, quam diræ illum miſerum Furiæ agitent? In anno CMXCVI. facta mentione Matthæi Pariſienſis, quo nemo vixit vnquam neque Papiſmi ſuperſtitionibus addictior, neque rapinarum horribilium, quas Papæ in Anglia exercuerunt, fidelior teſtis, & expoſitor: affert Baronius coniecturam ſuam; *niſi*, inquit, *probra illa fuerint addimenta potius eius, qui edidit Nouatoris hæretici hominis; quum peculiare ſit illis, libros quos potuerint deprauare.* De Hæreticis vero nomine ſic dictis, aſſentior Baronio. Sed ſi libros veteres deprauare, certa eſt Hæreſeos nota; quis tam impudens erit, qui negare audeat, certiſſimos illos eſſe Hæreticos, qui tot hodie artibus Veteres Patres mutilant, deprauant,

 expurgant?

expurgant? res omnibus nota: de qua ſi Deus volet, plura alibi dicentur à nobis. Neque vero difficile erit probare, Conſarcinatores Indicum Expurgatoriorum bellum cum Auctore Scripturarum, cum Patribus, cum omnibus bonis, cum ipſa denique Veritate nefarium quotidie gerere. Quid ipſe Diſcipulus Nerij? an ille penitus ab hoc crimine integer? an difficile eſt loca Veterum auctorum obſeruare, in eis Annalibus deprauata in gratiam Papæ contra fidem Veterum Exemplarium? Sed eo omiſſo, de Matthæo Pariſienſi breuiter reſpondeo. Coniectura Baronij, quæ & à Bellarmino nuper eſt allata, vana, falſa, ridicula eſt. Extant in hoc regno vetera exemplaria eius ſcriptoris, quæ vaniſſimæ vanitatis eam coniecturam arguant. Omnia enim illa habent, propter quæ fides editoris hodie in dubium vocatur. Habeo ipſe iam in meo muſæo Codicem Matthæi, in membranis deſcriptum eleganter, è Regis Sereniſſimi Bibliothecâ promptum; eius vetuſtatis, vt credatur ille ipſe liber eſſe, qui ab Auctore in Bibliotheca S. Albani fuerat dedicatus. In eo Codice nullam nos adhuc diuerſitatem obſeruauimus, quod ad illa attinet, quæ de Paparum rapinis ſcribuntur. Extant etiam in Bibliothecis Anglicanis alia eiuſdem Auctoris ſcripta nondum edita, vt Hiſtoria minor, & de vitis Abbatum S. Albani; in quibus ſimilia, vel etiam grauiora de Rapacitate Roman. lamentabiliter deſcribuntur. Legi ipſe nonnulla eius generis in vetuſto libro, vitas Abbatum illorum continente, quem mihi in ſua libraria oſtendit inter plurimos alios ſcriptos manu libros præſtantiſſimos, eximiæ vir probitatis & eruditionis, Robertus Cotton, Bruceus, Baronettus. Non igitur illa ſunt à Proteſtantibus Matthæi libris inſerta, ſed iuſtiſſimas illas querelas rei veritas extorſit ab homine alioquin, vt dicebamus, ſuperſtitioſiſſimo. Quare falſiſſima eſt Baronij & Bellarmini conjectura.

Omitto alias Baronii Calumnias. Taceo breuitatis ſtudio, judiciorum temeritatem viro graui indigniſſimam. Omnia, ſiue læta, ſiue aduerſa, quæ Principibus, vel Populis, vel etiam priuatis hominibus euenerunt; non alia ex cauſa fere in his Annalibus produntur orta; niſi ex aliqua aut Obſeruantia inſigni

in Papam, Eccleſiamve Rom. aut Contumeliâ vel Injuriâ. In anno Domini quadringenteſimo quadrageſimoneno, 27. Theodoſius Pius Imp. imperio & vita priuatur. quæ cauſa? plus iuris vſurpauerat in procuranda *Συνάξει*, Concilij Oecumenici, quam Principibus Doctrina Hildebrandi attribuit. Anno quingenteſimo decimo octauo, grauiſſimo terræ motu concutitur Dardania. *meruerant enim*, ait Baronius, *qui toties à Gelaſio Papa, & Hormiſda moniti non paruerant*. Iuſtiniano imperante multæ Rom. Imperij Prouinciæ à Barbaris vaſtatæ ſunt, aut deleræ: nimirum *poſtquam in Silverium Romanum Pontificem fuerant violentæ manus coniectæ*, ait Baronius, quingenteſimo quadrageſimo, 43. nam vitia hominum eius ætatis teterrima, Hæreſes paſſim graſſantes, Vigilij Papæ execrabilem improbitatem Baronio deſcriptam, Deus ſcilicet non attendebat. Anno 553. Totilas perit: Narſes victoriam adipiſcitur longe maximam. quare? *Simul ac Eccleſiæ Capiti debitus honor impertitur, à Deo rependuntur bona cuncta*, inquit Baronius. Quod Galliam & Britanniam Populi Septentrionales inuaſerint; & cladibus olim affecerint, non factum id ex illis cauſis; quas Saluianus Maſſilienſis, & Gildas Sapiens expoſuerunt; Sed quia vel cum Papa non communicabant, vel neſcio aliud quid ſimile admiſerant. Similium his judiciorum pleni ſunt iſti Annales. In quibus etiam leges, *Eccleſiam Anglicanam Hæreſeon alluuione noſtrâ memoriâ eſſe abſorptam*. Cur autem id? *Simul ac Denarium Petri ſoluere deſierunt*, ait Baroni[illegible] 740. 15. Poſſem commemorare teſtimonia plurima Veterum Hiſtoricorum Angliæ, qui ſuperioribus ſeculis ſæpe factum queruntur, vt propter inenarrabilem Paparum Rapacitatem fides in hoc regno fere deficeret. Sed hæc mitto, & in propoſita diſputatione pergo.

Perſonæ legitimi Chronographi gerendæ, quam parum idoneus fuerit Baron. non eſſet difficilis probatio; niſi hoc ab exercitatiſſimis in eâ doctrinâ viris ſæpe iam eſſet demonſtratum. Fatemur nos quidem, non parum in eo poſitum fuiſſe operæ à conditore Annalium, vt conſtaret ipſi certa annorum ratio: neque inficias imus, quædam etiam in illa parte fuiſſe eruditè ab eo obſeruata: cæterum vel in ipſo capite annorum Domini conſtituendo, falſiſſimas ipſum ſibi finxiſſe aliquando Hypotheſes,

clare

clare demonſtratum eſt, Exercit. primâ, & ſæpius alibi, dum pro Ioſepho illi reſpondemus.

De Philologi & Critici perſona, quam ſibi Baronius induit, latus eſſet dicendi campus; niſi multa me, vt orationis vela contraham, admonerent. Magna, proculdubio, cupiditas bene merendi de Sacrarum Antiquitatum ſtudioſis, illum impulit, vt duram hanc prouinciam vltro, in contexenda Hiſtoria, nouo exemplo, ſuſciperet. At vellem, humeros ſuos prius conſuluiſſet. vt exploratis viribus ſuis cognoſceret, quid illi ferre, valerent, quid recuſarent? Nam illuſtrare naſcentis præſertim Eccleſiæ Inſtituta, Hiſtoriæ Euangelicæ his Annalibus inſertæ lucem fœnerari; ſcripta Patrum & aliorum Scriptorum obſcura illuſtrare, & explicare, nemo profecto poteſt, qui Hebraicæ, Græcæque linguæ peritiâ, & omnium veterum antiquitatum notitiâ non ſit quam inſtructiſſimus. Quum igitur Teſtimoniis Scriptorum Hebraicorum & Græcorũ & hic præſertim Tomus primus ſit refertiſſimus: quærat iure aliquis, an partem tanto incepto cognitionem illarum Linguarum, & antiquæ eruditionis copiam Baronius habuerit. Atqui hoc ſingulis fere paginis iſti Annales clariſſimè negant, Teſtimonia exhibentes, quæ luculentiſſimè demonſtrent, illorum Auctorem, neque Hebraicæ literaturæ, neque Græcæ vllâ notitiâ fuiſſe præditum. Satis hoc probatum eſt in his Exercitat. locis quam plurimis, vt dubitari de eo nequeat. An. 34. 29. tractans locum ex Actis, 5. 37. μετὰ Exponit πέρα; neque intelligit, ad eam ſententiam, quam probabat, tam eſſe ineptum πέρα, quam μετὰ. A. 36. 4. agens de loco ex Actis 7. 58. ob non intellectam vocem νεανίας hoc eſt, *adoleſcens*, quantos in ſimpulo fluctus mouet? ea eſt dictio, quæ apud Ioſephum non intellecta, ad falſam & ridiculam de annis Herodis opinionem Baronium adegit: vt probatum eſt à nobis. A. 56. 16. exponitur mira ſubtilitate vox ἐξομολογήσεως h. e. *confeſſio* ἐξ, inquit, *præpoſitio idem eſt quod foris*; & ὁμολογία, *quod eſt, vt declarat Suidas, confeſſio.* De Præpoſitione eſt pucrilis error: Nam ſi ἐξ in compoſitione ſignificat ſemper *foris*, vt poſtulat expoſitio Baron. igitur ἐκνήφειν erit *foris vigilare*: non vt nos putabamus, è ſomno tranſire ad vigiliam. ἐκπνεῖν erit *foris ſpirare*, neque poterit domi aliquis exſpirare, quia ἐκ ſignificat *foris*. ἐκπειράζειν non

non erit grauiter aliquē tentare, ſed *foris tentare*. itaq; domi nullus erit ὀκπειρασμὸς, h. e. *grauis tentatio*, nulla ἐκπνεύσεις, h. e. *expiratio*, ac ne ἐξομολόγησις quidem. Sed beat nos, cum aduocatâ Suidæ auctoritate, probat rem valde ignotam; ὁμολογία eſt *confeſſio*. A. 57. 61. in verbis Pauli 1. Cor. 9. 5. vrget, quod non ſit adjectus articulus: ſed nemo Græce peritus illi concedet, ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, h. e. *ſororem vxorem circumducere*, non poſſe per Helleniſmum recte exponi, circumducere aliquam mulierē, quæ mihi ſit, & ſoror in Chriſto, & vxor. De verâ ſententiâ nihil pronuntio, de locutione Græca tantum loquor. Sic ſtatim Phil. 4. 4. Σύζυγε, h. e. *compar*, vult eſſe proprium nomen: quod etſi quidam è Græcis Scholiaſtis ante ipſum dixerunt; vix tamen per Helleniſmum poteſt admitti, propter vocis γνήσιε, h. e. *germane*, proprietatem A. 59. 7. verba Pauli ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ h. e. *in toto pratorio*, Phil. 1. 13. cum inueniſſet expoſita à 5. 1. *in omni pratorio*: non animaduertit, *omne*, ibi poſitum eſſe, pro, totum. Deinde hoc errore admiſſo ſane puerili, alium excogitauit ipſe plusquam puerilem. Vult ſenſum eſſe, actum eſſe de cauſſa Neronis, non ſolum coram Nerone, ſed & apud Collegium Pontificum, atque vt ipſe loquitur in omni vrbis Prætorio. quam hæc ridicula? A. 175. 5. ignorat Sympheruſa verum eſſe nomen Piæ Martyris συμφέρουσα, h. e. *commoda*: ſæpe enim Græcis nomina propria fiunt à participiis, vt *Alexamenus*: vel vt fere ſcribitur, *Symphoruſa, aut Symphoroſa*; συμφορέουσα, à συμφορεῖν, h. e. *congerens à congerendo*, quod diuerſum eſt à συμφέρειν, hoc eſt, *commodum ſeu vtilem eſſe*. Baronius nomen inauditum Græcis hominibus σύμφερος nobis profert, quod Analogia confutat ac reijcit, & ſimul quicquid ibi ſcribitur. Sed Baron. hoc jus ſibi perſæpe vindicat, vt Græcarum dictionum ex ingenio ſuo numerum augeat. Inde eſt ὕστος, vocabulum, quo Græcæ linguæ opes auxit, in A. 359. 89. Inde τελεμάχος, q. d. *in fine pugnans*, à τέλος, h. e. *finis*, & μάχη, h. e. *pugna*, nomen Martyris, qui ſpectaculo gladiatorum finem impoſuit, vt ait ad 1. diem Ian. in Martyrol. Si legiſſet vnquam Baronius nomen illud apud Græcos τηλεμάχος, quaſi. d. *è longinquo pugnans*, vt apud Theodoritum lib. 5. cap. 20. abſtinuiſſet à conjecturâ tam abſurdâ. Ad diem 22. Septembr. Decimationis, Pœnæ militaris, facit mentionem

tionem & ait Polybio vocari *δικασίαν*. Quis malum decepit virum bonum & ei perſuaſit, vocem illam, quæ apud Græcos non legitur; eſſe probum verbum Polybianum? Origeniſtæ Orthodoxos olim irridentes *Peluſiotas* per contemptum vocabant, vt auctor eſt Hieronymus ad Pammachium, aduerſus Iohannem Ieroſ. & ad Pamm. & Oc. de erroribus Origenis. Ipſe conuitium explicat, *Peluſiotas nos appellant & luteos.* *πηλὸς lutum*, *πηλεσιώτης luteus.* Sic apud Latinos conuitium erat, *lutum es.* Perſius; *Vdum & molle lutum es* hoc eſt, ad verbum, *πηλὸς εἶ*, vel *πηλυσιώτης*. Ita nos quidem exiſtimabamus: Sed Baronius in Anno 313. corrigi Hieronymi codices jubet, & ſcribi *Piloſiotas*, non autem *Peluſiotas vt deprauate legitur*, inquit. Vide quid ſit Romæ eſſe: nam nos Tranſalpini hæc myſteria ignorabamus. Quod Gallice vocamus, *vne copie*, exemplar ex alio deſcriptum; Græci appellant *ἴσον*, vel *ἐξ ἴσου*: quæ voces leguntur initio multorum Actorum & Epiſtolarum, in Collectionibus Conciliorum. Sic plane Latini *à pari*: vt initio aliquot Epiſtolarum Zoſimi Papæ, in anno 417. & Hormiſdæ, in anno 519. dicunt pro eodem, & *à paribus.* quod non intelligens Baronius quam inſigniter operam ludos facit, & in anno 591. 4. 1074. 61.? Vel hæc pauca ſatis oſtendunt, quam imparatus à Græcâ literaturâ ad ſcribendum ſe contulerit Pater Annalium: quem in Exercitationibus probauimus Græcos Scriptores, non niſi ex aliena fide tractaſſe; ac proinde toties in eo erraſſe quoties parum fidelem nactus eſſet interpretem. Quid autem intereſt, male ipſe vertas, an malam verſionem probes? Omitto dicere de literis Hebraicis, quarum peritiam quantam habuerit Conditor Annalium, oſtendimus Exercit. 13. diatriba 37. & ſæpe alibi.

Spectare ad Critici officium Veteres putarunt etiam illud, vt de Auctoribus Veris aut Falſis poſſet pronunciare. Baronium in hac quoque parte multa vidiſſe, & de multis Scriptoribus præclare judicaſſe jam diximus. Sed nos, quod in his Annalibus deprehendimus, diſſimulare non poſſumus. Obſeruamus enim locis innumeris, ipſum, vbi de Exaltatione Papæ agebatur, aut alia re ſimili quam ipſe cordi habebat, legitimæ Criticæ oblitum, narrationes ſuas vtilitati accommodaſſe. Hinc illa judiciorum varietas, imo iniquitas aliquando tanta, vt nihil ſupra.

Decre-

Decretales primorum Paparum eſt vbi videtur ὀβελίζειν, hoc eſt, *expungere*, & cum Viris Bonis & Doctis ſentire, qui illas reſpuunt; ſæpius tamen pro illis in arenam deſcendit, non fundâ quidem ornatus, ſed maledictis, quibus inuadit, quos per antiphraſin amat Nouatores appellare. Clementis Conſtitutiones, vt liber Apocryphus οὐ γνήσιος, hoc eſt, *non germanus*, ſeuere damnatur, XXXII. 18. alibi non ſemel defenditur & laudatur. alicubi etiam ad Turrianum Lector reiicitur, qui pro tuitione earum Conſtitutionum ad inſaniam vſque declamauit. Acta Concilij Niceni I. quæ ex Arabico ſcilicet verſa pro legitimis obtruſit idem Turrianus, *mera ſomnia eſſe* pronunciat Baronius, doctè vt uerè, CCCXXV. 63. ſed quoties eadem illa in Annalibus citata inueniuntur? Metaphraſten & ſimiles Fabularum Hamaxarios ſæpe reiicit, ſæpe laudat, ſequitur & propugnat idem Baronius: non enim exuerat illum παραδοξολογίας, amorem, qui tot in Hiſtoriam Eccleſiaſticam fabulas inuexit. Dialogos Gregorij Magni, vt fabularum plenos, perſtrinxerat vir grauiſſimus, Melchior Canus, cui etiam alij ſunt aſſenſi: at Baronius, quas & quam graues eo nomine pœnas exigit à Cano? Acta Syluestri maiore ſtudio damnet an excuſet non poſſum dicere. Sed excuſando nihil agit: ſemper enim ὁ ἀφρώκτος τοῦ λυτροῦ περιγίνεται. Donationem Conſtantini, quæ etiam in Græcorum nonnullorum libris habetur, falſam eſſe, & τοῦ πονηροῦ κόμματος vis veritatis expreſſit ex ore Baronij: laudo, ſed illud non laudo; quod inuidiam criminis falſi transfert in Græcos, & ait *Quicquid id eſt, timeo Danaos, vel dona ferentes*, in Anno trecenteſimo vigeſimo quarto, 118. atque hæc iniquitas, *quæ nec hæc Barbara morem permittit patria*, vt eius ſcripti inuidiâ onerentur Græci, cuius argumentum Eccleſia Romana mordicus defendit, & quod ſcriptum; tot Papæ qui errare non ſolent, pro legitimo Inſtrumento Imperatoribus toties obiecerunt? Et tamen audet Baronius in A. Domin. milleſimo quadrageſimo quinto tota corporis ſui mole in Balſamonem inſurgens, vt illum proſternat, proſtratum iuguler, omnes paleſtræ artes adhibere. Quas autem adferat aduerſus ipſum ratiunculas, non eſt huius loci expendere.

Accedamus ad Caput vltimum, de iis quæ ſcribuntur in his

Annalibus ab eorûm auctore, Theologi perſonam gerente. Cuius enim, niſi Theologi eſt, de Scripturis & earum Obſcuritate, de Traditionibus, de Sacramentis, de Imaginibus, de Angelorum cultu, de Reliquiis, de Ritibus in Synaxibus, & Celebratione Sacramentorum, & cæteris Religionis capitibus hodie controuerſis, longas diſputationes inſtituere, loca Patrum cumulare, & cum diuerſa ſentientibus ſerram reciprocare? Hoc igitur paſſim in hoc primo Tomo cum faciat Baronius, Theologi perſonam in eo agnoſco, Hiſtoriographi deſidero. In huiuſmodi autem omnibus diſputationibus ad quem ipſe ſcopum collimarit, oſtenſum eſt in Epiſtola ad Regem Sereniſſimum: ad quem autem collimare potius debuerit, ſi Veritati & Eccleſiæ Dei, Paci ac Tranquillitati voluiſſet ire conſultum, vti par erat, oſtendimus Exercitatione decimâ ſextâ, Diatriba vigeſimâ octauâ.

Refero ad Theologicas Baronij diſputationes & illa omnia, quæ de Romano Pontifice, & illius Dominatione Monarchicâ paſſim vbique totis his duodecim Tomis tam accuratè diſſeruntur. Nam & in primâ operis parte Euangelicam hiſtoriam ſuis narrationibus intexens, vt è doctrina Chriſti illius inſtitutionem hodiernis opinionibus congruentem afferat; & mox vt Petrum fuiſſe verum Eccleſiæ Monarcham probet, non minore contentione Baronius laborat, quam vel Bellarminus, vel quiuis alius hodiernorum eius cauſſæ Patronorum. Sed & in totis deinceps Annalibus id ſemper curâ agit præcipuâ, vt Continuationem & Amplificationem Papalis Poteſtatis, & praxin perpetuam Hildebrandinæ doctrinæ, quantum poteſt, ob oculos hominum proponat.

Sed Spiritualem fortaſſe dumtaxat Poteſtatem Romano Pontifici attribuit Baronius: imo vero & Spiritualem & Temporalem dominationem ita amplam Papis vindicat; vt per eius doctrinam Imperatoribus, Regibus & Principibus nihil reſtet aliud, niſi Romano Pontifici SERVIRE, & ad iuſſa eius humiliter capeſſenda, maturè ſeſe componere. Hoc vt ita eſſe iſto loco breuiter demonſtrem, adigit me fides, quâ omnes Chriſtiani obſtringuntur erga ſuos Principes; & ea fidelitas ac deuotio, quam præſtare teneor Regibus Chriſtianiſſimis:

quorum Sacroſancta Maieſtas, niſi per Hildebrandinam doctrinam euiluiſſet, duos maximos Principes Henricum III. & Henricum Magnum, pari ſcelere, ac ferè ſimili pacto non luxiſſemus exſtinctos.

En igitur Pie Lector, Doctrinæ iſtius, Principibus funeſtæ, capita pauca è multis ex Annalibus Baronianis in tuam gratiam collecta. SACERDOS *quilibet maior Rege: quia Politicus Principatus Sacerdotali eſt ſubiectus,* Hoc Axioma paſſim aſſeritur in his Annalibus: maxime autem in An. Domini quinquageſimo ſeptimo, decimo octauo. ibidem trigeſimo ſecundo ſunt hæc verba. *Cum igitur Rex, quantumlibet Chriſtianus, non niſi inter Laicos adnumerandus ſit, Sacris Miniſtris minorem gerere. ordinem certum eſt* Mox, *Cum quæ à Deo ſunt, ordinata ſint; Politicum Principatum Sacerdotali eſſe ſubiectum, nulla poteſt eſſe dubitatio.* Eo ſpectat, quod in Anno Dom. XXXIV. 293. verbis Petri palam abutens docet, Sacerdotium eſſe in Eccleſiâ inſtitutum, coniunctum cum Regiâ dignitate: ac propterea Regiæ Dignitatis inſignibus videri omnes Apoſtolos vſos. *Papa Iudex ſupra omnes Poteſtates à Deo conſtitutus.* In anno 216. cur Papa Roman. dicatur Summus Pontifex, hanc rationem adfert: *quia à Deo rerum Diuinarum Humanarumque Arbiter conſtitutus, iudiciariâ poteſtate ſuper omnes effulgeat.* Quo igitur illæ diſtinctiunculæ, *directè, indirectè, propriè, impropriè, & ſimiles* παρθρῶν, tantum ad fallendum excogitatæ.

SACERDOTES *& Epiſcopi ius habent antiquandi leges Imperatorum contrariis legibus.* Anno 257. 15. *illud plane conſideratione & obſeruatione digniſſimum, Epiſcopos nullam habuiſſe rationem quarumcumque legum ciuilium, quæ aliquâ ex parte officere & impedimento eſſe viderentur Eccleſiaſticis functionibus: quin eas contrariis legibus editis, irritas prorſus redderent, ac penitus abolerent.*

In Anno CDI. 60. *hic velim lector conſideres. Epiſcopum omnium miſerabilium perſonarum eſſe iudicem competentem, ſuique iuris eſſe male ab aliquo iudicata reſcindere, etiamſi Princeps eſſet qui iniuſtam ſententiam protuliſſet.* Sæpe repetit, Sacerdotes Iudiciariam Poteſtatem accepiſſe ex Inſtitutione Chriſti, vt quinquageſimo ſeptimo, 28. Imperatores autem, quando ſuis legibus jus illis attribuerunt judicandi, nihil noui eis contuliſſe, ſed id

tantùm confirmaſſe, quod è Iure Diuino poterant ſibi vindicare, vt in trecenteſimo decimo octauo, 64. Idem tamen in Anno trecenteſimo decimo quarto, Principibus aliquanto æquior. In Anno trecenteſimo trigeſimo ſexto, 18. affirmat autor, *non eſſe Imperatorum, in Epiſcopos ferre ſententiam, ſed tantum, à Concilio ante latam executioni mandare.* In Anno trecenteſimo octogeſimo, ſeptimo. 11. 12. 13. prolixè conatur probare, *Sacerdotes ex iure diuino nihil debere Regibus pendere, quibus ipſi ſint ſuperiores.*

Axioma eſt Baronij. *Præſidibus Prouinciarum præſidere Epiſcopos, qui jus habeant ſententias illorum reſcindendi, ſi ipſis libuerit*: hoc ſæpe repetit: ſed in Anno CDXI. etiam exemplo id confirmare nititur. Ait à Syneſio Epiſcopo Andronicum Pentapoleos præfectum *fuiſſe à tribunali depoſitum, in quo in Deum & homines multa deliquerat.* Sed eſt error θηλατός, inſanùm magnus. Locus Syneſij eſt in Epiſtola 90 στυγνοῦ βήματος αὐτὸν ἐξειλόμεθα, id eſt, *è ſubſellio pænitentium ipſum exemimus.* narrat ibi Syneſius, ſe pœnitentiâ Andronici ſeria adductum, vt omnibus modis ei faueret. στυγνὸν βῆμα, *ſubſellium mæſtum*, eſt locus pœnitentium, qui ſeparatim ab aliis in Eccleſiâ ſtabant, aut ſedebant. Sequitur apud Syneſium; καὶ τ' ἄλλα ἐλαττοὺς αὐτοῦ παρὰ πολὺ τὰς συμφορὰς ἐποιήσαμεν: *etiam cæteras calamitates ipſi multo reddidimus leuiores.* an hoc eſt detrahere præfectum de tribunali? Vaniſſima igitur eſt illa Baronij gloriatio. *Quanta hæc auctoritas Epiſcoporum? vt male iudicantes Præſides ceſſare imperent: id enim affirmat Syneſius.* Sed exemplum eſt falſum: falſa igitur doctrina.

Aliud Axioma: PAPA *ſolus poteſt dare imperium: ad cuius conſecutionem nihil refert, filium eſſe Imperatoris, niſi placeat Papæ.* Ad hanc doctrinam ſtabiliendam, magna pars horum Annalium refertur. Clariſſima verba ſunt, quæ afferemus ex anno 1159. 7. *Fridericus Imperator, ſi conſuluiſſet Annales, haud certè progenitoribus ſuis acceptum tuliſſet imperium, ſed tantum Apoſtolicæ Sedi: ſine cuius nutu nihil prodeſt genitum eſſe ex Imperatore, vt quis poſſit fieri Imperator: ſed tantum quod elegerit vel eligendum conceſſerit ipſe Papa.* Vt inſtituere, ita deſtituere Imperatorem tam facile poteſt Rom. Pontifex, quam deſcendit imber, cum pluit. In anno 800. 15. habetur hoc effatum: *Hanc Poteſtatem eſſe in Eccleſia Dei,*

Dei, & in ipſo Pontifice primario reſidere, poſſeque ipſum ſi cauſſa poſtulet, Apoſtolica plenißima poteſtate, infeſtum Eccleſiæ Regem, ſiue Imperatorem deponere, inque loco ipſius juſtum & pium ſufficere, ex Dei Verbo, Iure Diuino & Lege Naturæ neceſſariâ aſſumptione probari, exploratiſſimum eſt. Puto ſanè Romæ, & vbicunque Hæreſis Hildebrandina impune viget, id quod ait Baronius eſſe exploratiſſimum: ſed magnâ Deo gratiâ, quod major & melior pars orbis Chriſtiani, in qua cenſentur etiam Supremarum Galliæ Curiarum Patres Ampliſſimi, & è Romano Catholicis optimus quiſq; & Proteſtantium tot populi, non id quod Baronius dicit; ſed ejus planè contrarium habent pro exploratiſſimo.

Accipe aliud Oraculum, *Duo gladij ſunt Papæ, tam materialis, quàm ſpiritualis; & hoc negare hæreſis eſt.* Doctrina eſt Baronij iiſdem verbis enunciata, in anno milleſimo quinquageſimotertio, 14. Iam igitur habent Proteſtantes quod lætentur, non ſolos ſe hæreſin ſapere: ſed omnes illos, qui Papæ duos gladios non attribuunt. Quis autem Chriſtianus ita inſanit, ſi pauciſſimos excipias, quibus rectum rationis vſum morbus animi neſcio quis eripuit?

In anno ſeptingenteſimo quinquageſimo primo, de tranſlatione regni facta in Galliis ita ſcribit: *Francorum Monarchiæ bene conſulturus Rom. Pontifex, Francorum regnum, quod ſub regibus Merouingijs inertibus, & nouißimè ſub Hilderico Stupido periclitaretur, Apoſtolicâ Auctoritate, in Pipinum, Caroli Martelli filium, Carolomanni germanum, poſt obtentas aduerſus diuerſos hoſtes ſæpe victorias, tranſtulit, eumque Regem creat, ipſo Hilderico anno ſequenti deinceps detruſo in Monaſterium.* Hæc narratio ita nuda, quam falſa ſit, & Monarchiæ Francorum à Deo Solo inſtitutæ, quantum afferat præjudicium, virorum prudentium eſt diligenter expendere: ſicut & illa accuratè iis conſideranda, quæ ſcribit idem, DCCLXX. 24. maximè autem quod ait in CMXII. 34. *Reges Francorum Papæ ſuditos eſſe, cujus juſſa capeſſere debeant.*

Eſt & illud vnum è Scitis Baronianis; *Imperatorem debere Rom. Pontifici inſeruire, vt ejus auctoritas ſarta tecta præſtetur.* Sicut dicitur in quadringenteſimo quadrageſimoquinto, item hoc; *Imperatori non ſatis ſuppetit juris ad Regem aliquem ejectum regno reſtituendum, niſi interueniat voluntas Papæ*; In anno octingenteſimo nono

34. item

34. Item iſtud: *Præſides Prouinciarum tenentur juſſa Paparum exſequi non adſcripto* PLACET, *ſicut fit hodie.* Colligit hoc Baronius ex Hiſtoriâ falsâ, in anno CDXIX. 8. *quod quidem*, inquit, *illud primum oſtendit, inſeruiſſe præſides prouinciarum, & qui illis parebant milites Roman. Pontificibus, in exſequendis Apoſtolicæ ſedis ſententijs tantum abeſt, vt eas impedirent, vel remorarentur, vel vt Apoſtolicis ipſis literis* PLACET, *ſubſcriberent, arrogarent.*

Quum Tomus II. Annalium, propter repetitum tantâ contentione regnum Siciliæ à rege Catholico, à fidelibus ejus miniſtris cenſuræ fuiſſet ſubjectus; Baronius hoc, & ſimilibus factis Papæ Majeſtatem autumans imminui, injuriam vltus eſt hiſce verbis 1136. 24. *dictu nefas, horrendum factu, quod infelicißimis noſtris temporibus probata à Roman. Pontifice ſcripta miniſtri regij redigere audeant ſub cenſuram, vt ea à librarijs vendi non ſinant, niſi ab ipſis impetratâ licentiâ, quam etiam interdum pro arbitrio negent atque prohibeant ne vendantur.* Hoc Baronius dicit eſſe alteram clauium Petro adimere, & grande nefas admittere. Igitur cum omnia Europæ Regna, omnes Principatus ſint Rom. Pontificis, vt tantâ curâ demonſtratur in his Annalibus: ſi Papam libido inceſſerit, vel occaſio inuitarit, vt vnum aliquod è ſuis regnis velit repetitum irè, & liber aliquis in eum finem ſcriptus, ipſi fuerit probatus; Rex ille à quo regnum repetetur, vel ejus miniſtri, ſi auſifuerint mutire contra, ſcelus videlicet admittent *dictu nefas, horrendum factu*, judice Baronio. O cœleſtis Veritas exorere, & Reges magnos libera ab hac tetra ſeruitute.

In anno 683. conditionem noſtrorum temporum lamentatur, eaque appellat *miſerrima tempora.* an propter ſupremum Dei numen tam negligenter hodie à multis cultum? aut propter Blaſphemias quas impij quotidie in Deum Patrem, Ieſum Filium Dei, Spiritum ſanctum, & B. Virginem, & alios Sanctos quotidie euomunt? minime. accipe cauſſam: *quibus nihil ſolicitius, vigilantius ac vehementius Præſides prouinciarum agant, quam vt Eccleſiaſticum tribunal, ſolitarium reddant.* Incipiunt tandem Reges ac Principes euigilare. Hinc illæ lachrymæ. Querelæ de præſidibus prouinciarum affinis eſt querela de Regum Conſiliarijs, quos Baron. indigetat Politicos, Nouatores, Hæreticos, & quidem aliquando teterrimos hæreticos, vt

deſinant

deſinant Lutheri & Caluini diſcipuli iis appellationibus gloriari, quum videant hodie tam multis eas communicari. Anno 862.3. ita eos compellat: *Huc adeſte, Politici Nouatores, qui in controuerſiam admodum friuole reuocatis, num Summus Pontifex potuerit Francorum regnum ab Hulderico Stupido in Pipinum transferre.* ait autem eo loco, poſſe Epiſcopos etiam hæreditarium regnum in alios transferre. Anno 752. 8. negat, *Reges vllum penitus in rebus Eccleſiaſticis ius habere*, & ſubiicit; *vnde erubeſcant Politici Nouatores, cum Eccleſias ſubijciunt Regibus.*

Circa annum 870. in cauſſa Hincmari Rhemenſis, & Hincmari Laodunenſis, Hadrianus Secundus literas Manlianas ſcripſit ad Carolum Caluum. Carolus Hadriano reſpondet eâ Epiſtolâ, quæ hodieque extat; non minus tanto digna Rege, quam illa Hadriani erat legitimo Petri ſucceſſore indigna. Quid ad hæc Baronius? Libere dicam; ὁ δὲ μαίνεται οὐκέτ' ἀνεκτῶς. Audet erga Regem Optimum, quod non auſus Michaël Archangelus erga Diabolum; κρίσιν ἐπιφέρει βλασφημίας, *Carolus Caluus*, inquit *iſta dicens*; *nec capillum habuit in capite rationis.* quaſi haberent pilum boni viri, qui aduerſus Vnctos Dei os aperiunt ita petulanter: tum autem viris probis & eruditis, eiuſdem cum ipſo religionis, qui in ſuis ſcriptis eius lucubrationis fecerant mentionem, inclementer dicit, & conuitia ingerit.

Fateor, non probari Baronio in anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo, quod Alexander III. Friderici Imp. proſtrati ad pedes ſuos, Ceruices pede preſſerit & calcauerit ſed addo; propterea de illo facinore fœdo liberius ab eo pronunciari, quia non putauit eſſe verã hiſtoriam. Nam ſi putaſſet rem geſtã fuiſſe, laudaſſet proculdubio, non reprehendiſſet. Quare enim Alexandrum Tertiũ vituperaret pedibus Imperatorẽ ſuum calcantem qui Cœleſtinum III. pedibus ignominioſiſſimè & nequiſſimè ludentem Corona Imperatoria non veretur laudare, & factum tam immane defendere? Sed Baronius cum adeo pertendit non debere fidem haberi narrationi de Ceruicibus Imperatoris à Papa calcatis, aut ignorat aut diſſimulat lamentabilem illorum temporum infelicitatem, quando & Papæ & Miniſtri Paparum, Reges etiam Maximos impune ludibrio habebant

bebant. Narrat Matth. Pariſienſis in anno Dom. 1213. Pandulphum Subdiaconum & Papæ in Anglia Legatum, *pecuniam, quam in arram ſubiectionis Rex Ioannes contulerat, ſub pede ſuo conculcaſſe, Archiepiſcopo dolente & reclamante.* Sine cauſſa igitur Alexandri factum adeo miratur Baronius: nam *Quid Domini facient, audent cum talia ſerui?* In anno 730. 5. negat, Hæreticos Principes ſinu debere in Eccleſia regnare: & Gregorium Secundum dilaudat, qui eius rei exemplum primus dedit.

Sed vult-ne aliquis certo cognoſcere, quo fuerit Baronius animo erga Imperatores & Reges? accipiat eius rei luculentam demonſtrationem. In anno CDXI. narrat è Suida, Euphemium, Patriarcham Conſtantinopolitanum aliquando Imperatorem Anaſtaſium de fide habuiſſe ſuſpectum: igitur minitabundum compellaſſe ipſum in hæc verba: *Sin ſecus feceris, reſectâ tuâ comâ, in triumpho ducam te cum populo.* Hoc exemplum prorſus inſigne eſt, & cui nullum legatur ſimile: auſum eſſe non iam Papam, ſed Archiepiſcopum Conſtantinopolitanum, tantâ contumeliâ Imperatorem afficere, vt minaretur, ſe illum propriâ auctoritate tonſurum & in Monaſterium aliquod incluſurum. Non puto eſſe aliquem Dei timentem virum, qui audaciam Patriarchæ non deteſtetur, miſerrima enim futura eſt Regum atq; Imperatorum conditio, ſi hoc exemplum admittitur. Ego hic tragœdias a Baronio expectabam, vel eo ſaltem nomine, quod tantum ius alius præter Papam ſibi vindicat. Ille vero exultat ad hoc factum, & ita ſcribit: *hæc cum dixit Euphemius, plane exauctorationem ei comminatus eſt: ſiquidem idem erat recidere Imperatoris comam, quod in ordinem Monachorum redigere ad pœnitentiam, vt de pluribus factum legitur. Vidiſti quanta ſibi auctoritate Sacerdotij ſumat Euphemius, vt abrogationem imperij magna animi celſitudine intrepidus publice comminatus fuerit Imperatori? quod timens ille, ab hæreticorum cœtu ad tempus ſaltem abſceßit, ſimulans ſe eſſe Catholicum.* Quis hæc legit, & non agnoſcat Baronij in Principes animum? Sed Deus cauſſam Principum aduerſus illum fortiter hoc loco vindicauit: mirâ enim θεοβλαβείᾳ, exultabundus ille animus fuit hic percuſſus. Hiſtoria falſa eſt: locus Suidæ, vt tale aliquid ex eo poſſet exprimi, præcipuis verbis, peſſimo exemplo, fuit truncatus: de-

nique crimine falſi manifeſto deprehenſus hæret, non dicam Baronius, ſed is qui hunc Baronio locum ſuggeſſit, Suidas expreſſè notat, Anaſtaſium, quando hæc ad illum Euphemius, fuiſſe Silentiarium. Zonaras explicat, de eodem Anaſtaſio loquens τῶν χαμαιζήλων ἦν τῶν ἀξιωμάτων, *Silentiariatus erat vnus è viliſſimis dignitatibus.* En facinus indignum: quod de abjectiſſimæ conditionis homine narrant hiſtoriæ, id Imperatori tribuere, & de eius falsâ contumeliâ adeo impotenter triumphare. At fraus illius, à quo hunc locum Baronius accepit, inſignis & quouis ſupplicio digna. Suſtulit enim è verbis Suidæ iſta, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεύσας, *is qui poſtea regnauit.* ſi poſtea; non igitur tunc, quando id illi accidit. Bis autem habentur apud Suidam illæ voces; in Ἀναστάσιος, & in σεατρία.

Eat nunc Parricidarum Patronus, Andreas Cretenſis, Ieſuita, & dicat defuiſſe mihi, quando ad Frontonem ſcribebam, facultatem, vel vnicum ex Annalibus locum proferendi, quo probarem, Baronium Principibus minus æquuum fuiſſe, Papæ nimis addictum. Atqui non pauca tantum loca ſelegi ad ejus rei demonſtrationem queant: ſed libri etiam multi, quamuis prolixi de eo dumtaxat argumento poſſent confici. Quæ cum ita ſint, neminem arbitror pium & prudentem iri repertum, quin vltro fateatur, non ſine magno periculo eius Hiſtoriam in manibus juuentutis aut corruptorum ſuperſtitione lectorum hodie verſari. Videmus, quot machinæ quotidie labefactandæ Principum Auctoritati adhibeantur. Videmus, quam multi in Italiâ, Hiſpaniâ, Germaniâ, ipſa etiam in Galliâ, vel apertè vel per cuniculos id propoſitum vrgeant. Videmus, qui ſint illius Cerbereæ Doctrinæ fructus. Parricidæ Pietatis obtentu armant ſe in ſuos Reges: Ferro, Igne, Puluere Vnctorum Dei vita appetitur: Supplicium ex eo crimine Martyrium vocatur: Parricidarum cauſſa Romæ ſine pudore defenditur. Parricidæ conuicti & confeſſi Cœlis inſeruntur. ô tempora! ô mores! Non dico, Baronij Annales crimen illud nefarium & horrendum palam docere. Quid iuuat? ſi Hildebrandum cum ſuis Dictatibus tollit in cœlum: ſi diriſſima quęque Paparum in Principes facta deprædicat: ſi Sacerdotes vult eſſe Regum Reges: ſi Hæreſin eſſe pronunciat, & quidem teterrimam, aut negare

duos Gladios eſſe Papæ, (non quo ſenſu olim Bernardus, ſed quo ſenſu vtrumque ſibi à paucis ſeculis Papæ vindicarunt:) aut pro Regum defenſione aduerſus Curiam Romanam audere hiſcere.

Magnam igitur, meo quidem iudicio, laudem meretur, vir ille dignitatis primariæ, & erga Reges Chriſtianiſſimos fidei compertiſſimæ; qui Galli hominis, horum Annalium nuperi Epitomatoris, ad Senatus Pariſienſis Ampliſſimos Patres nomen nuper detulit; quod Epitomen ſuam contexens, pernicioſiſſimę huius Hæreſeos venenum, quaſi aliud agens populis Galliarum propinaſſet, ſicut eſt ab ipſo perſpicuè demonſtratum.

Poſt cædem infandam duorum Regum Chriſtianiſſimorum, quos dira illa doctrina exſtinxit; ceſſare aut periculum diſſimulare, ſi aliis nationibus licet; nobis certe Gallis non licet; niſi Antiquæ maiorum noſtrorum gloriæ fidelitatis exquiſitæ erga Reges noſtros cogitamus renunciare, ὃ μὴ γένοιτο οὐδ᾽ ἔςαι.

Me vt hoc potiſſimum tempore iſtud opus ſuſciperem, illa cum primis cauſſa impulit; (ſcit Deus ſcrutator cordium:) quod memorię Henrici Magni non male parentaturum me credidi, ſi Doctrinam, cuius peſtem ipſi experiri contigit, pro mea virili refutare conarer atque infamare. Initio igitur, cum ante biennium ad ſcribendum ſerio animum cepi appellere, illa ſolummodo attingere conſilium erat, quæ ad jura Principum pertinent. Quod poſtea ne illa quidem prætermiſerim, quæ ad hodiernas ſpectant de religione controuerſias; ſtudio factum eſt illuſtrandæ pro viribus Antiquitatis Eccleſiaſticæ, etiam in illa parte. Baronium igitur præeuntem κατὰ πόδας, hoc eſt, *per veſtigia*, ſequens, occaſionem habui multa in eo genere mihi obſeruata in lucem proferendi. Quędam breuiter attigi: quædam paulo vberius tractaui; vt doctrinam de Sacroſanctâ Euchariſtiâ: de quâ dum veſtigia Baronij premo, tres ſcripſi Diſputationes: Vnam de variis eius Sacramenti apud Veteres appellationibus: Alteram de Tranſubſtantiatione: Tertiam de genere Sacrificij Chriſtianorum: conatus primorum ſeculorum doctrinam, non minus candidè & ἀφελῶς, quam accuratè exponere. Prima Diſputatio habetur in Exercitat. xvi. reliquæ duæ propter Typographi feſtinationem, quia erant longiuſculæ, edi

nunc

nunc non potuerunt. Quoniam autem Cardinalis Baronius in primo operis ſui Tomo, Capita Hodiernarum Controuerſiarum pleraque omnia putauit ſibi tractanda: ideo & nobis imitandi eius exemplum neceſſitas incubuit. Inde illa tam luculenta rerum copia, de quibus aut iam egimus in hac priore parte; aut reſtat deinceps agendum αὖθις, in poſteriore. Ita enim viſum commodius diuidere, quę reſcripſimus ad primum Tomum. In priore multa ex Euangelicâ Hiſtoriâ occurrerunt tractanda: poſterior naſcentis Eccleſiæ formam qua internam, qua externam, ſi fauerit ceptis Ieſus Chriſtus ὁ Σωτὴρ, accuratè deſcriptam complectetur.

Quod ſupereſt, peto à te obnixè, Pie & Candide Lector perſuadeas tibi me ad hoc genus ſtudiorum, in queis à prima iuuentute, optimus parens me educauit, quęque ipſe amaui & pro facultate colui ſemper, etiam cum in aliis literis videbar eſſe totus: non leuitate animi, non ſtudio duntaxat gratificandi cuiquam mortalium, non deniq; humani alicuius commodi ſpe deflexiſſe; verum eius vnius mercedis cupiditate, vt in timore Dei, veræque Antiquitatis Eccleſiaſticæ cognitione, & proficerem ipſe magis magiſque in dies; & aliis, ſi quos forte eadem cupiditas tenet, viam à Card. Baronio prius munitam magnis meis laboribus, redderem aliquanto munitiorem & planiorem. Diſcordias augere nunquam fuit animus mihi. Θεὸς δ' ἐπιμάρτυρος ἔστω, iter ad concordiam indicare, id vero tota voluntate, ſi poſſem, vellem. Faxit Deus immortalis, vt & me hæ, & aliorum omnium, qui in iiſdem literis excolendis deſudant, lucubrationes, ad Sanctiſſimi Nominis ſui gloriam, Eccleſiæ ædificationem, & noſtram omnium ſalutem., ſemper dirigantur γένοιτο, γένοιτο,

Londini a. d. 6. Non. Martias
CIↃ IↃC XIV.

Ἑνὶ Θεῷ δόξα καὶ χάρις.

HVGONIS GROTII IN ISAACI CASAVBONI

Exercitationes Baronianas,

CARMEN.

ANnales Docti nimium ſeruire Baroni
Qui legis, & Romæ quale probatur opus,
Credere ne propera: multo vigilata labore
Pagina; ſed nutu ſub Dominantis erat.
Auctoramentum non eſt leue, Purpura: pridem,
Pontifices verum non didicere pati.
O pietas vbi merſa lates? quis fortis & acer,
Qui contra ſæclum commodet ora tibi?
Viuimus addicti ſtudiis; ſpes, ira, cupido,
Turba, metus, regnum religionis habent.
Pars, vnum toti cupiens imponere mundo,
Hoc vt fas doceat, nil putat eſſe nefas.
Alma, licet nolit, teſtis tamen eſſe Vetuſtas,
Cogitur, & contra ſe facit ipſa fidem.
Seu ſolio vitaq; ſimul depellere Reges,
Vertere ſeu pretio iuſque piumque libet,
Antiquos habitus nuper donare repertis,

Hoc

Hoc iter ad ſamam diuitiaſque patet.
Altera pars ſtudium, nimium quoque, falſa nouandi
Hoc libertatem puráque ſacra vocat.
His cur diſpliceant ritus moréſque recepti,
Cauſa ſatis magna eſt, quod placuêre prius.
Tantis preſſa malis Virtus, quæ falſa profari
Semper; & interdum vera tacere vetat,
Nunc huc, nunc illuc flens & miſerabilis ibat.
Diua, ſibi nullas queſta vacare manus.
Sæpe alios fruſtra, diuine Caſaubone: ſed non
Illa tuam fruſta ſollicitauit opem.
Non tibi, ait, rubros apices promittere poſſum,
Sed nec opes: præda eſt hoſtibus illa meis:
Nec parua tamen merces, mens conſcia recti,
Grataq; poſteritas, & Deus ipſe fauens.
Audieras: pares: nec te mala terruit ætas,
In pacem bellum quæ ſine pace gerit.
Cedat Athenæus iuuenilis gloria: cedat
Scipiadæ ſapiens in fera bella comes:
Cedat & ipſe etiam mundi deſcriptor, & omne
Quicquid Roma tui, Græcia quicquid habet.
Hoc tanto maius, quanto eſt animoſius: illa
Doctrinæ fuerant, hoc Pietatis opus.

IN EASDEM.

TEmporis hæc longum ſeries repetita per æuum
Baronio, (Iſaciâ tela retexta manu)

Hactenus

Hactenus impoſuit magnis, multoſque per annos
Credita, pœne Sacris imminuenſque fidem.
Enthea dum cæcis vult & θεόπνευςος haberi,
Luce patet læſi larua retecta lupi:
Materia ingenij referens veſtigia priſci
Digna Caſaubonia quæ varietur acu.
Grande decus patriæ, Regiſque Orbiſque Britanni:
Conſona quem ſequitur ſacra corona ducem.
Muſarum in terris ſoboles pœne vna ſuperſtes:
Cætera cultorum crimine turba iacet.
Non tibi Mæcenas, non quiſquam à Rege ſecundus
Contigit: Auguſti numine tutus ouas.
Inuitâ inuidiâ ſtadium decurre ſenectæ
Pontificum hoſtis atrox, Hoſtia grata Deo.

DAVID BARCLAIVS.

ISAACI

ISAACI CASAVBONI EXERCITATIO I.

AD *CARDIN. BARONII* APPARATVM IN ANNALES SVOS.

I. Vtrum de ſalute per Chriſtum, & notitia Chriſti, ante ipſius Aduentum neceſſitate, idem omnes Patres ſenſerint, quod affirmat Baronius. Expenduntur Clementis Alexandrini quædam loca. B. Auguſtini vera ſententia. B. Chryſoſtomi duriora quædam dicta, ex aliis eiuſdem Patris locis illuſtrantur & explicantur. Iuſtini Martyris locus expenditur. Λόγος. *Iobij, & Euthimij dicta quædam notantur.*

VEriſſimum eſt, quod initio Apparatus ſui ſcribit Illuſtriſſimus Cardinalis, Cæſar Baronius; Ex omnibus mortalibus, qui inde ab exordio Mundi fuerunt, neminem æternam ſalutem eſſe conſecutum, niſi à Chriſto, & per Chriſtum: poſſeque non immerito ea ratione Chriſtianos dici illos omnes, qui etiam ante Chriſti Aduentum & ἐνσάρκωσιν, *hoc eſt incarnationem*, vel in populo Dei, *vel apud Gentes facti ſunt ſalutis participes.* Huius veritatis demonſtratio è Sacris literis adeo facilis eſt & certa vt paucos hodie putem eſſe Chriſtianos, qui ea ſuper re dubitent. Nam quod magnus Eraſmus, Ludouicus Viues, vir doctiſſimus, & non nemo etiam è Proteſtantibus; cum primis vero, atque omnium animoſiſſimè Andradius Luſitanus, aliter aliquando pronunciarunt, & perſuadere aliis ſunt conati; exploſa eſt dudum ea ſententia, & à

doctiſſimis vtriuſque partis Theologis, veris & ſolidis argumentis confutata. Sed quod addit Baronius; apud veteres quoque Patres omnes ſemper hoc fuiſſe in confeſſo: id vero ſi accipiatur ſimpliciter, & ſine vllâ exceptione, an ſatis certum ſit, equidem vehementer addubito. Neque enim negari videtur poſſe, doctrinam de Iuſtificatione peccatoris, & Cauſſa meritoria ſalutis, primis Eccleſiæ temporibus, & fere ante diuini ingenii virum B. Auguſtinum, vix ſatis dilucidè fuiſſe expoſitam. Conſtat ſanè, apud vetuſtiſſimos Patrum, & nonnullos etiam Poſteriorum, eiuſmodi ſententias interdum occurrere, quæ, niſi benigna interpretatione molliantur, ſuperiorem Baronij affirmationem labefactare ſint idoneæ. Pauca è multis exempla hoc loco proferam. Clemens Alexandrinus, *inexhauſta doctrina vir*, affirmat Iudæis Legem Moſis, Gentibus Philoſophiam, ante Chriſti Aduentum, & eam, quam ipſe appellat, Vocationem Vniuerſalem, Iudæorum, & Barbarorum in populum vnum, ad ſalutem ſuffeciſſe. Sic enim ait libro VII. Στρωματέων, *Centonum*, quos licet Varias lectiones appellemus: Ἰουδαίοις μὲν νόμος, Ἕλλησι δὲ φιλοσοφία μέχρι τῆς (τοῦ Χριστοῦ) παρουσίας· ἐντεῦθεν δὲ ἡ κλῆσις ἡ καθολικὴ εἰς περιούσιον δικαιοσύνης λαὸν κατὰ τὴν ἐκ πίστεως διδασκαλίαν. & Libro eodem iam ante dixerat, Deum non à certo quodam tempore; (puta, ex quo miſſus eſt in terras Filius Dei) verum ab æterno, ἀπροσωπολήπτως, non eſſe; imo contra abſque acceptione aut diſcrimine perſonarum, omnibus mortalibus viam ad ſalutem patececiſſe. Etſi autem fatetur eo loci Clemens, notitiam Dei, quam habuerunt Gentes, fuiſſe ἀμαυράν, *obſcuram*: non tamen dubium exiſtimaſſe ipſum, potuiſſe homines per illam Dei cognitionem ſeruari. Idcirco tot locis, Legem & Philoſophiam, duo Teſtamenta appellat ab eodem Domino diuerſis populis, in eundem finem tradita. Eodem libro: Καθάπερ Ἰουδαίους σώζεσθαι ἠβούλετο ὁ Θεὸς, τοὺς προφήτας διδούς· οὕτω καὶ Ἑλλήνων τοὺς δοκιμωτάτους, οἰκείους αὐτῶν τῇ διαλέκτῳ προφήτας ἀναστήσας, ὡς οἷοί τε ἦσαν δέχεσθαι τὴν παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίαν, τῶν χυδαίων ἀνθρώπων διέκρινε. *Quemadmodum volebat Deus Iudaeos ſeruari, cum Prophetas illis dabat: ſic & Græcorũ probatiſſimos quoſq; proprios ipſis in ſua lingua Prophetas excitando, prout ipſi Dei beneficium capere poterant, ab hominum vulgo ſecernebat.* Solet etiam idem alibi, Legem & Philoſophiam appellare βαθμοὺς καὶ ὑποβάθρας τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας *gradus & quaſi ſcalas Chriſtianæ philoſophiæ.* rectè & verè: ſi appellatione Philoſophiæ illud intellexit, quod Paulus nominat τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, *quod notum eſt Dei*, Roman. I. 19. opera nempe Dei, quæ mortales ad Creatoris aliquam notitiam poſſunt perducere, & amplioris cognitionis deſiderium, ſi mens ipſis non læua, in eorum animis ingenerare. Cæterum Clemens Philoſophiæ nomine eiuſmodi notitiam intelligit, per quam ad Iuſtificationem impii poſſet perueniri. Affirmat hoc diſertè libro primo eiuſdem operis; καθ' ἑαυτὴν, ait, ἐδικαίου ποτὲ

καὶ ἡ ἐπ᾽ (?) ... τοὺς Ἕλληνας. *Philoſophia quondam* PERSAS *Græcos iuſtificabat.* Atqui operum Dei contemplatio ad notitiam Chriſti, ſine quo nulla ſalus, Actor. 4. 12. neminem opinor, vnquam deduxit. Credendum ſanè, etiam ante natum è B. Virgine Dominum, alios quoque ſalutis factos eſſe participes, *paucos, qui vel apparent in Scripturis, vel in genere humano latent*, vt ait B. Auguſtinus in Epiſtola XCIX. ad Euodium Epiſcopum; ſed illud quoque ſimul credendum, neminem vllâ unquam ætate ad ſpiritalem Ieruſalem pertinuiſſe, *niſi cui diuinitus reuelatus fuerit Vnus Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus; qui venturus in carne, ſic Antiquis Sanctis prænuntiabatur, quemadmodū nobis veniſſe nuntiatus eſt*, ait idē Auguſtinus, De ciuit. Dei, libro XVIII. capite XLVII. & in Epiſtola XXVIII. ad Hieronymum, verba illius ſunt: *Certus, ſum, non eſſe animam vllam in genere humano cui non ſit neceſſarius ad liberationem Mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Cautè igitur accipiendum, quod apud nonnullos Patrum legas: *Chriſti notitiam iis, qui natiuitatem ipſius, &* οἰκονομίαν, præceſſerunt, non fuiſſe neceſſariam. Perſpicuis hoc affirmat verbis B. Chryſoſtomus aliquot locis. In Matthæum, Hom. XXXVIII. τί οὖν; ἠδικήθησαν οἱ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ; οὐδαμῶς. ὅτι γὰρ καὶ μὴ ὁμολογήσαντας τὸν Χριστὸν ἦν τι σωθῆναι, οὐ γὰρ τοῦτο ἀπῃτεῖτο παρ᾽ αὐτῶν ἀλλὰ τὸ μὴ εἰδωλολατρεῖν. *Aliquis dicet: Quid ergo? illiſ-ne facta eſt iniuria, qui ante Chriſti aduentum vixerunt? Nequaquā: tūc enim etiam ſine confeſſione Chriſti poterat aliquis ſeruari: quippe hoc ab illis nō exigebatur: ſed vt ab Idololatriâ abſtinerēt:* Mox: πῶς τις εἰς σωτηρίαν ἤρκει, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν τὸ τὸν Θεὸν εἰδέναι μόνον· νυνὶ δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ δεῖ καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γνώσεως. *Sgiī Deū noſſe ad ſalutē tunc temporis ſatis erat: nunc id non ſufficit: quin hoc amplius notitia Chriſti eſt neceſſaria.* Nō multopoſt: οἱ τὸν Χριστὸν οὐκ ἐγνωκότες πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας, εἰδωλολατρείας δὲ ἀποστάντες, καὶ τὸν Θεὸν προσκυνήσαντες μόνον, καὶ πολιτείαν ἐπιδειξάμενοι ἀρίστην, ἁπάντων ἀπολαύσονται τῶν ἀγαθῶν. *Fruentur* inquit, *omnibus vitæ æternæ bonis, etiam illi, qui Chriſtum, ante ipſius incarnationem non norunt: ſed ab idololatria ſeſe abſtinuerunt, Deum vnum adorarunt, & vitam, quam fieri poterat, optimam vixerunt.* Hæc & ſimilia hīs alia dicta duriora, interpretatione commodâ candido lectori ſunt mollienda; ne aut aliquam extra Chriſtum ſalutem impiè ſomniemus; aut de tanto Eccleſiæ Doctore, cum ſciolis nonnullis, ſecius opinemur. Atqui Chryſoſtomus cum ita loquebatur, de clarâ & perſpicuâ, atque, vt Scholaſtici loquuntur, explicitâ Chriſti notitiâ, ſentiebat: non de obſcurâ, ænigmaticâ, & figuris inuolutâ, qualem Adamus, Patriarchæ, & Pii deinceps omnes, è Vaticiniis de venturo Chriſto, & ſymbolis typiſque legalibus, aut peculiari reuelatione ſunt conſecuti. Probo ex aliis viri ſanctiſſimi illius locis, hanc fuiſſe ipſius mentem. In Iohannis verba I. 10. *& mundus eum non cognouit*, diſertè ſcribit Chryſoſtomus, omnes pios, & Deo charos, etiam ante

Domini Aduentum in carne, ipſum cognouiſſe: εἶναι τοῦ Θεοῦ φίλους, inquit, καὶ θαυμαστοὺς, πάντας αὐτὸν ἐγνωκέναι καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας. Id mox demonſtrat ex verbis Chriſti Lucæ X. 24. *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre quæ vos videtis.* Nam quia ignoti nulla eſt cupido; colligit ex eo rectè, iſtos qui diem Domini videre deſiderabant, ſciſſe illum venturum, & in ipſum credidiſſe, deinde illi obiectioni Gentilium, cuius tot Patres meminerunt; Si Chriſtus eſt ſalutis auctor, cur ille tamdiu ceſſauit? cur tam ſero aduenit ἀντιλαμβανόμενος τῆς σωτηρίας, ſic docet reſpondendum; ὅτι καὶ πρὸ τούτου ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ προενόει τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ γινωσκόμενος τοῖς ἀξίοις ἅπασιν ἦν. *Dominus etiam ante adventum ſuum erat in mundo & creaturarum ſuarum curam gerebat, fuitque notus* OMNIBVS *qui digni erant.* Legat pius lector quæ in eam ſententiam pluribus eò loci diſputantur, Intelliget, ſi quæ ſunt alicubi huius Patris duriora dicta, ea & aliis locis eſſe exponenda, verbi gratia: extant tomo ſexto Sauiliano duo ſermones, de Vtilitate & Obſcuritate Prophetiarum, in eorum poſteriore hæc ſunt verba, οὐδὲ γὰρ ἀπῃτεῖτο τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. *Ante Chriſti aduentum non exigebatur à Iudæis fides in Chriſtum.* Intellige de fide vti vocant explicita, nam abſolutè ſi capias, falſum eſt; ea ponit igitur ex alio loco in priore ſermone pag. 652. vbi ait de Iudæis προσεδόκων ὅτι ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ἐλθὼν, ἀρεῖ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, Expectabant agnum Dei venturum, qui tolleret peccata mundi. Iuſtinus vero Martyr, illo ipſo Apologiæ primæ loco, quem affert Baronius, vt illam, de quâ diximus, obiectionem ſoluat, ea ſcribit, quæ an commodiorem interpretationem admittant, haud ſatis ſcio; etſi non videtur id animaduertiſſe Baronius. τὸν Χριστὸν inquit, πρωτότοκον εἶναι τοῦ Θεοῦ ἐδιδάχθημεν, καὶ προεμηνύσαμεν, λόγον ὄντα, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε. καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν Ἕλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς, ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραὰμ, καὶ Ἀνανίας, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Μισαὴλ, καὶ Ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί. Iuſtini mens eſt. Male nouitatem doctrinæ Chriſtianis obiici, quum eius auctor ſit Chriſtus, Primogenitus Dei filius: quippe Dei λόγος, *Verbum*, ſiue potius *Ratio*, (iſtud enim menti Iuſtini accommodatius) cuius ſit particeps vniuerſum genus hominum; ac proinde non hodie atque heri cepiſſe exiſtere Chriſtianos in mundo, ſed à principio ſemper & vbique fuiſſe. Chriſtianos enim cenſeri debere, quicunque μετὰ λόγου, *cum ratione*, vitam inſtituerint: quales fuerunt, inquit, apud Græcos Socrates, & Heraclitus; inter Barbaros, Abraham, Ananias, Azarias, Miſael, Helias, & alij multi. Similis huic locus eſt & in Apologia priore, quem ſubiiciam. Χριστὸς καὶ ὑπὸ Σωκράτους ἀπὸ μέρους ἐγνώσθη. λόγος γὰρ ἦν καὶ ἔστιν, ὁ ἐν παντὶ ὢν, καὶ διὰ τῶν προφητῶν προειπὼν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι,

καὶ

καὶ δι' ἑαυτοῦ ὁμοιοπαθοῦς γενομένου καὶ διδάξαντος ταῦτα. *Chriſtus etiam à Socrate ex parte eſt agnitus.* λόγος enim *Ratio, ſiue Sermo erat, atque eſt, qui eſt in quovis* hominum, *& ille eſt, qui partim per Prophetas futura prædixit, partim per ſeipſum hæc docuit, poſtquã ſeſe ipſe vſdem perpeſſionibus reddidiſſet obnoxium, quibus & nos ſumus.* Langus illa ὁ ἐν παντὶ ὢν vertit *in vniuerſitate rerum exiſtens*, ſed errauit; niſi ſcriptum inuenit ὁ ἐν τῷ παντί. verum ea lectio ferenda non erat, nam Iuſtinus id vult, quod in ſuperiore loco dicebat, Chriſtum eſſe λόγον, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε, *rationem, cuius ſit particeps omne humanum genus:* meminit huius τοῦ λόγου participationis Origenes, & gradus varios illius explicat prolixè, in Iohannem tomo ſecundo. Porro è ſuperioribus Iuſtini verbis duæ propoſitiones eliciuntur, eruditorum Theologorum animaduerſione dignæ. Prior eſt: Ante Chriſti Aduentum, & Iudæos & Græcos, ſiue Gentiles, qui ſecundum rationem viuerent, Chriſtianos fuiſſe, ac proinde ſeruandos. Altera prioris cauſſam continet: Hominem λογικὸν dici, id eſt, *rationalem, ſiue ratione præditum*, quia particeps eſt λόγου ἤτοι Χριστοῦ, *Rationis* aut *Verbi*, quod eſt Chriſtus. De priore propoſitione ſatis ante dictum: poſterior res, plus quam toto genere diuerſas, λόγον τὸν κοινὸν καὶ ἐνυπόστατον, hoc eſt, ſecundam ſemper Adorandæ Trinitatis Perſonam, & λόγον, ſiue rationem humanam, manifeſtà & periculoſâ homonymiâ confundit. Vt non ſine cauſſa eximius Dei ſeruus Baſilius, in explicatione primorum verborum ex Euangelio Iohannis, monuerit; cauendum eſſe ab homonymia vocis λόγος, ne in fraudem incidamus. Ὅρα, inquit, μή πῃ σε παρασύρηται τὸ ὁμώνυμον τοῦ ῥητοῦ. Hæc viri ſummi admonitio, in legendis Veterum Patrum ſcriptis adprimè eſt neceſſaria: multa enim in illorum monumentis occurrunt, ad vocis huius illuſtrationem, eleganter, ingenioſè, addam & vtiliter pro tempore excogitata: quæ tamen doctrinam parum ſolidam contineant. Sic accipienda ſunt quæcunque ab illis proferuntur ex antiquis Philoſophis, vt probent etiam Sapientibus inter Gentes Verbum fuiſſe notum, quod celebrat Iohannes. Adfert Cyrillus libro ſeptimo contra impium Iulianum, hunc Platonis ex Epinomide locum: ἐν ᾧ διεξήρχετο τὸν αὐτὸν τρόπον ξυμπαντοτελῆ κόσμον, ὃν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θειότατος ὁρατόν. Ecce habes hic λόγον, per quem ait Plato factum eſſe mundum aſpectabilem. Videtur dicere idem cum Iohanne: & hoc eſt quod Cyrillus ait: cæterum ſi rem penitius ſpectemus, λόγος Platonis, id eſt ratio illa, quam ait à Deo ſummo adhibitam in conditu mundi, longe eſt aliud, quam Verbum Chriſtus apud Iohannem, & ille λόγος ἐνυπόστατος, ſolis notus iis quibus Sacra Scriptura innotuit. Talia multa habentur apud Patres; in quibus homonymia poſſit parum cautis imponere. Sic cum Iobius, ſcriptor antiquus & eruditus, cauſſam affert, cur humanam naturam Filius aſſumpſerit, non Pater, aut Spiritus Sanctus: quia Filius ſit ὁ λόγος, quem homo quũ amiſiſſet, ait,

neceſſarium fuit ad ſanandam ἀνθρώπινον τὸν λόγον in terras venire; parum abeſt, quin ludere illum potius in re grauiſſimâ exiſtimem, quam ſerium Theologum agere. Euthymius vero Zygabenus, cum ad Euangelium Matth. IX. 13. quare non venerit Chriſtus ad vocandos iuſtos, rationem attulit hanc; *quia iuſti ipſi ſibi ad ſalutem ſufficiebant:* niſi hæc illi verba exciderant aliud agenti, & aliter ſentienti, quam ſit parum firma ſuperior illa Baronii aſſeueratio luculentè palam faciunt.

II. De Interpretatione rectâ Vaticinij Iacobæi; Non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat Silo. *Error Baronij & multorum è Patribus qui de regno perpetuo in tribu Iudæ Oraculum expoſuerunt. Confutatur ea opinio breui compendio hiſtoriæ populi Iudaici. Patrum ſecuritas in ijs quæ non ſunt fidei. Cyrilli Alexandrini errores* ἐξ ἀνιστορησίας. *An Aſſamonæi è tribu Iuda per vxores orti. Locus è I. Maccabaico. Latinus interpres notatur. Baronij inanis diſtinctio inter* Viri Iudæ, *&* Viri Iuda. *Patrum teſtimonia contra perpetuum regnum tribus Iudæ. Iuſtini locus inſignis aſſertur, corrigitur & illuſtratur. Scopus Vaticinij Iacobi & quomodo referatur ad Chriſtum. Euſebij expoſitio. Prærogatiua tribus Iudæ etiam ſine regno:* Iudææ & Iudæorum *appellatio. Aichmalotarchæ & Patriarchæ Iudæorum. Theodoreti affirmatio parum certa. Euentum Prophetiæ illius, non ad regnum Herodis reſtringendum eſſe, ſed referendum ad ſeruitutis Romanæ iugum, quod fuit principium vltimæ illorum captiuitatis. Confutatur figmentum de Herodis regno illegitimo & legitimo. Gradus calamitatis Iudaicæ ab initio ſubiectionis ad deletam Vrbem.*

Apparatus Num. III.

TOtius Baroniani Apparatus argumentum præcipuum ac fere vnicum eſt, certa demonſtratio temporis illius, quo Seruator mundi ὁ Θεάνθρωπος, hoc eſt, *Deus & homo,* Ieſus Chriſtus, & miſſu Patris, & ſponte propriâ in terras venit. Quod argumentum, quum plura Theoremata, & vt loquebantur veteres I. C. viſiones diuerſas contineat; recte atque ordine vir eruditiſſimus ab eo potiſſimum capite eſt auſpicatus; quo docetur, tunc aduenisse Regem Meſſiam, quando edita iam olim Vaticinia de futuro eius Aduentu, erant adimpleta. Promiſſiones de Chriſto venturo leguntur in Veteri Teſtamento, uel ſimpliciter factæ, ſine vlla temporis deſignatione: vt cum Serpenti, audientibus Adamo & Eua, dictum eſt, *Semen mulieris conteret*

contereet caput ſerpentis, Gen. III. 15. & Abrahamo credentium omnium Patri, *in ſemine tuo benedicentur omnes Gentes*, Geneſ. XVIII. 18. & alia his ſimilia apud Moyſen & Prophetas, præſertim autem in libro Pſalmorum quamplurimæ, vel cum aliqua denotatione temporis; cuiuſmodi illæ ſunt quas Euſebius toto libro octauo Demonſtrationis Euangelicæ enarrat. Inter omnes autem huius generis Prophetias, quæ ſimul cum re tempus adſignificant, inſignes ſunt, illa Iacobi omnium prima, quæ extat Geneſeos capite XLIX. 10. in elogio ac benedictione Iudæ, & Danielis Hebdomadæ. Baronius prætermiſſis Prophetæ Danielis Hebdomadibus, cæteriſque omnibus vaticiniis, quæ habent χρόνου σημασίαν, ſolum profert Iacobæum, quod ita narrat Moyſes: *Non auferetur Sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat Silo*, vel vt habent Septuaginta, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ *donec veniant, quæ repoſita ſunt ei.* & ita legũt B. Cyprianus aduerſus Iudæos, & B. Auguſtin. contra Fauſtum, alijque Patres. Latinus interpres, *donec veniat qui mittendus eſt.* Alii è priſcis Græcis, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, *donec veniat cui repoſitum eſt.* Videntur hæ verſiones vocis Hebraicæ שילה quę obſcuriſſima eſt, teſte etiam doctiſſimo quoque Rabbinorum, plurimum inter ſe diſcrepare: itaque impius Iulianus apud Cyrillum, hanc diuerſitatem interpretationum notauit: ſed non ita eſt: conſentiunt enim Chriſtiani omnes Interpretes, & verum etiam Hebræorum pleríque omnes, Meſſiam intelligi.

Porro in declaratione huius Oraculi & explicatione euentus iſtius Prophetiæ, quum diuerſæ ſint doctorum hominum, qua veterum, qua recentiorum ſententiæ; Baronius eos ſequitur hoc loco, qui regnum perpetuum Iudæ exiſtimant promitti, ad Chriſti Aduentum ſerie continuâ, aut non niſi ad tempus interruptâ, duraturum. *Opportunum ſane tempus* ait Baronius; *defecerat enim (quod erat in ſacris oraculis) de tribu Iuda & domo Dauid regium ſceptrum, atque Ducatus non in Sedechia, (quod Iulianus dicebat) ſed in Aſſamonæis poſtquam rerum ſumma apud Hebræos redacta ad Herodem.* Antiquiſſimus huius ſententiæ auctor inter Chriſtianos, quod meminerim, eſt Origenes; qui in homilia XVII. in Geneſin, Iacobi Prophetiam explicans; *Conſtat*, inquit, *vſque ad natiuitatem Chriſti non defeciſſe Principes ex genere Iudæ, nec Duces de femoribus eius, vſque ad Herodem Regem; qui ſecundum hiſtoriæ fidem, quam Ioſephus ſcribit, alienigena fuiſſe & per ambitionem in regnum Iudæorum dicitur irrepſiſſe.*

Dixi inter Chriſtianos; quia Doctores pleroſque Iudæorum non aliter ſolitos id Vaticinium interpretari, Paraphraſtæ Antiquiſſimi arguunt. Omitto Onkeli interpretationem, quæ eſt in omnium manibus. Ionathan ſic: *Non ceſſabunt Reges & Præſides ex domo Iuda & Scribæ docẽtes legẽ, ex ſemine eius, vſq; ad tempus, quo veniet Rex Meſſias.* Ieroſolymitana vero ſic: *Non deficient Reges de domo Iuda, neque Scribæ doctores Legis de filiis filiorũ Iudæ, vſq;*

ad

ad tempus, quo veniet Rex Meſſias; cuius eſt Regnum, & ei ſubijcientur tandem omnes Reges terræ.

Origenem multi Patrum ſunt ſecuti, vt Ruffinus, qui in libro de benedictionibus Patriarcharum, ipſa Origenis verba tranſcripſit; Theodoretus, Quæſtionibus in Geneſin, & in expoſitione Hebdomadum Danielis; item Iſidorus Hiſpalenſis, Beda, alij multi. B. Auguſtinus contra Fauſtum Manichæum libro XII. capite XLVII. *Sunt literæ certiſſimæ, hiſtoriæ ipſorum quoque Iudæorum, quibus oſtenditur, primum Alienigenam Regem fuiſſe in gente Iudæorum, quo tempore natus Chriſtus eſt. Ita non defuit Rex de ſemine Iudæ, donec venirent quæ repoſita erant.* Sumunt huius interpretationis auctores pro conceſſo & vero, in tribu Iuda regnum Dauidicum ſemper viguiſſe, quod ad vltimum Aſſamonæorum Antigonum, quem Romani ſecuri percuſſerunt, & Hyrcanum ab Herode extinctum, durauerit; ita vt in Herode ipſo demum ceperint Iudæi Principi Alienigenæ parere. Epiphanius clare contra Ebionæos: καὶ διαδοχὴν διέσωζον ἀπὸ τῆς Ἰούδα, καὶ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τοῦ βασιλέως. καὶ οἱ ἐκ τῆς Ἰούδα ἄρχοντες, καὶ πατριάρχαι. μετέστη δὲ τὸ βασίλειον εἰς ἀλλόφυλον Ἡρώδην. Hanc vero hypotheſin apertè cum Sacris Literis pugnare, ac proinde falſiſſimam eſſe, clarè liquet.

Hiſtoria enim Sacra, *in ſtirpe, aut tribu Iudæ nullum prodit Regem ante Dauidem, nullum poſt Sedekiam.* A morte Iacobi, & edito hoc vaticinio, ad regni Dauidici principium, *anni intercedunt præter propter ſexcenti triginta ſex:* quanquam Euſebius ponit in hoc interuallo, ὅλα ἔτη ἐγγὺς τοῦ χίλια, *annos integros fere mille.* Toto illo tempore populi Iudaici nullus Rex fuit, præter vnum Saulem, Dauidis deceſſorem; qui non erat è tribu Iudæ, ſed Beniamini. Moſes & Ioſue, qui poſt exitum ex Ægypto, primi ad clauum Reipublicæ illius ſederunt, alter poſt alterum, *tribules tribus Iudæ non fuerunt*; ſed ille quidem Leuiticæ, hic vero Ephraimiticæ. Inter Iudices, quorum ſecuta eſt dominatio, vnum atque alterum non negamus fuiſſe ex illa tribu, Othonielem videlicet atque Abeſanem, ſiue Ibtſanem, vt habet Hebraica veritas. Sed neque Regium fuit horum imperium; neque tribus Iudæ magis proprium propter hos duos, quam cuiuſuis aliarum tribuum, propter eos Iudices, qui ex illis ſunt orti: puta, *tribus Manaſſe, propter Gedeonem; aut Dan, propter Sampſonem. Iudicum* πολιτείαν, (quæ Euſebio dicitur μοναρχία, *vnius imperium*, & diſtinguitur ἀπὸ τῆς βασιλείας, excepit Regium imperium. Quemadmodum autem inchoatum eſſe Regnum in tribu Iudæ a Dauide, nemo dubitat; *ita finem habuiſſe in Iechonia & Sedekia poſt annos quadringentos ſeptuaginta quinque* (nec diſcrepat Ioſephus Iudaici belli extremo libro ſexto) ambigi non poteſt.

Vterque horum Nabuchodonoſori Regis temporibus in Babylonium captiuus eſt abductus: Iechonias anno Nabuchodonoſori octauo,

vo. *Sedekias, decimo nono:* quæ vltima captiuitas eſt, in qua Ieroſolyma cum Templo Salomonis diruta ſunt, & conflagrata. Eo tempore defecit Regnum in ſtirpe Dauidica, vt Iechoniæ prædixerat Ieremias XXII.30. *Non erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltra in Iuda.* Idem Vaticinium apud Ezechielem; vbi expreſſe dicitur; neminem e regia ſtirpe ad Chriſti aduentum fore regnaturum. Locum paullo obſcuriorem Septuaginta Seniores ſic expreſſerunt, XXII. 27. οὐδὲ αὐτὴ τοιαύτη ἔσαι, ἕως ὗ ἔλθῃ ᾧ καθήκει ἢ παραδώσω αὐτῷ. Recte Septuaginta Hebraicam vocem היה verterunt per verbum futuri temporis, ἔσαι, ex vſu familiari ſacræ Scripturæ. Latinus interpres, *Et hoc non factum eſt, donec veniret*, (Hebraica veritas, *hæc non futura eſt, donec veniat*, id eſt, corona regni Dauidici de qua loquitur, non reſtituetur in integrum, *donec veniat) cuius eſt iudicium, & tradam ei.* Poſtrema verba de Chriſto, Gloſſa quam Ordinariam vocant, & omnes eruditi interpretes accipiunt. Lyranus refert ad Nabuchodonoſorum, ſane perabſurde: ſed viro doctiſſimo fraudi fuit, vt uidetur, Latina verſio minus commoda. Hoc vero teſtimonio quid firmius afferri poteſt, aduerſus illam de qua agimus interpretationem? Nec poteſt opponi facta Dauidi promiſſio, de firmando in æternum eius ſolio, II. Samuelis VII. 13. Pſalmo 88. & aliis locis. Conuenit enim inter erudititiſſimos quoſque interpretum, promiſſionem illam in Chriſto filio Dauidis, τὸ κατὰ σάρκα, eſſe adimpletam. Sed redeamus ad hiſtoricam demonſtrationem. A laxata Captiuitate edicto Cyri, ad inſtaurationem murorum nouæ vrbis, per Nehemiam, circa annum Artaxerxis Memorioſi vigeſimum conſummatam, anni intermedii repeiiuntur centum quadraginta ſeptem. Sunt qui exiſtiment, per totum illud ſpatium temporis duos ſolum Duces habuiſſe populum Dei, Zorobabelem & Nehemiam.

Verum fuiſſe & alios præter iſtos duos, recte obſeruauit Ioſephus Scaliger, ex illis verbis Nehemiæ V.15. *Duces primi, qui fuerunt ante me grauauerunt populum.* Legimus apud Rabbinos, vt in Seder Olam Zuta, Zorobabelem ſucceſſorem habuiſſe filium Meſulam & nepotes, primo Hananiam, deinde Barachiam, poſtea Haſadiam. Sed Rabbinis, in hiſtoria etiam ſacra, (nam in omni alia talpis vt plurimum cæciores ſunt) quam parum fidei ſit tribuendum, ignorat eruditorum nemo. Vtut ſit, *concedimus ultro, in Zorobabele reuixiſſe quodammodo, non Dauidis quidem regnum, ſed tribus Iuda (in qua ſtirps Dauidica) aliquam dignitatem:* quam tamen non manſiſſe diu in eodem ſtatu, res ipſa arguit & hiſtoria certa. Nam ab eo, quem diximus, Artaxerxis Mnemonis anno, ad Alexandri Magni aduentum Ieroſolymam, anni numerantur dumtaxat tres & quinquaginta. Apparet autem ex hiſtoria, quæ apud Ioſephum lib. XI. cap. VIII. de Pontifice maximo Iaddus, ſiue Iadda, (hic putatur eſſe Iaddua filius Io-

nathanis, nominatus Nehemiæ xii. 11.) qui Alexandro proceſſit obuiam, *ſummam rerum iam illo tempore penes Sacerdotium fuiſſe.* Quæ poteſtas per Aſſamonæos in eo ordine adeò eſt firmata, *vt tandem Iudas qui & Ariſtobulus,* Pontifex maximus, regimen illius *Reip. in formam regni mutauerit, & Diadema capiti impoſuerit.* Vide Ioſephum libro xiii. cap. ix. Tenuere poſteri Ariſtobuli regiam *poteſtatem ad Pompeium vſque, plenam, & ſolidam.* Ille, quum rem tolleret, vmbram tamen regii imperii ipſis reliquit; atque illi poſtea ſeruarunt, quamdiu per Romanos & Herodem licuit; *à quo & regnum Aſſamonæis eſt ereptum,* & genus extinctum. Euſebius formã Reipubl. Iudaicæ ſub imperio Sacerdotum ait fuiſſe ex Ariſtocratia & Oligarchia temperatam; eamq; duraſſe à reditu ex Captiuitate ad Pompeium. Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 6. Ex hoc breui Iudaicæ Hiſtoriæ compendio, luce clara fit clarius, falſam eſſe & abſurdam Baronii, & aliorum ſententiam; qui è vaticinio Iacobi regnum tribus Iuda ad Chriſtum vſque duraturum hariolantur. Probauimus enim, neque ante Dauidem, neque poſt Iechoniam & Sedekiam viſum fuiſſe. Quare impius Apoſtata Iulianus cùm probare conaretur, nihil pertinere Iacobi hanc Prædictionem ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, hoc inter alia Chriſtianis objiciebat, quòd Regnum Iudæ in Sedekiâ defeciſſet. Erat facilis reſponſio, & ea quidem ſolidiſſima, è certis atque indubitatis Scripturarum teſtimoniis, de promiſſo Rege Meſſia, qui è ſtirpe regia Dauidis erat naſciturus: ſed qui ſomniabant regni terreſtris perpetuam in tribu Iudæ ſucceſſionem, expedire ſe aliter non poterant, niſi vt falſam hypotheſin falſis argumentis tuerentur. Verba ſubjiciam Beati Cyrilli, è libro octauo operis eximii, quod adverſus Iulianum ſcripſit. *Quomodo ceſſaſſe dicit regnum Dauid in Sedekia, cum Zorobabel, vt dixi poſt Captiuitatis tempus in regni ſolio ſederit; fueritq́; è tribu Iuda, & Dauid; tranſmiſſumque ſit per poſteros illius ſceptrũ, vſque ad regnum Herodis, qui ex matre quidem fuit Iudæa, ſed ex patre alienigena?* Vel hic locus tanti Patris, & Theologi adeò præſtantis, fidem fecerit, viros ſanctiſſimos & doctiſſimos, Patres dico Græcos & Latinos, in hiſtoria & iis quæ fidei non ſunt, grauiter interdum hallucinari: ſiue quòd maioribus intenti curis, inquirendæ harum rerum veritati non vacauerint: ſiue quòd primos librorum Sacrorũ interpretes, (qui non potuerunt, iter nemini priùs tritum ingredientes, non in multis cæſpitare) ἀβασανίστως, aut non ſatis diligenti adhibito examine, ſint ſecuti. Negat Cyrillus regnum in Sedekia defeciſſe; atqui hoc nos modò è ſacra pagina demonſtrauimus. Ait Zorobabelem in regni ſolio ſediſſe; atqui Rex nunquam fuit Zorobabel: neque debet Ducatus populi, qualis antè fuerat Iudicum, poſtea Aichmalotarcharum, aut Patriarcharum, de quibus ſumus dicturi, cum regno confundi. Ait in Zorobabelis poſteris ſceptrum regium ad tempora vſque Herodis duraſſe: atqui tribus Leui Pontifices, per aliquot vltima ſecula regnum obtinuerunt, non autem regia ſtirps è tribu Iuda.

Poſtremò

Poſtremò, ne id quidem verum eſt, quod Herodem matre Iudæâ vult natum. Nam quis vel ignórat, vel dubitat, Cyprum, (quæ aliis Cypris & Cyprine) vxorem Antipatri, Herodis matrem, Arabiſſam fuiſſe non Iudæam? Sic enim Ioſephus, lib. XIV. cap. XII. Belli Iudaici lib. I. c. 6. Euſebius in Chronico Græco Scaligeri, & Latino Hieronymi, in numero MDCCCCLXXXIII. Pſeudohegeſippus lib. I. cap. XXII. Quod à nonnullis aſſeritur, Aſſamonæos paternam quidem originem duxiſſe è tribu Leui, ſed maternam è tribu Iuda, vnde vxores petere ſint ſoliti: ac propterea inter tribules tribus Iudæ rectè cenſeri: id verò quanti fieri debeat, & pueri propè ipſi videant. Et mirum eſſet profectò, tam inane commentum Baronio viro erudititiſſimo probari potuiſſe: niſi quòd falſæ ψευδῶν ὑποθέσεων, vt loquitur Philoſophus, ad falſa neceſſariò adigebatur amplectenda. At quis credat Iudaicorum peritus inſtitutorum, Pontifices maximos illorum temporum è tribu ſua vxores nunquam duxiſſe, verùm ex aliena ſemper; & quidem ſemper ex eadem, nempe Iudæ? aut vnde hoc didicit inauditi epicherematis auctor, ſiue is fuit Lyranus, ſiue Abulenſis? de nonnullis facilè aſſentior: de omnibus affirmare in tanto auctorum omnium ſilentio, facinus eſt doctis hominibus indignum. Paulo verò Apoſtolo quid reſpondebit Baronius, claris verbis neganti, accidiſſe vnquam, aut etiam potuiſſe accidere, vt qui è tribu Iudæ eſſet, aut alia quàm Levitica, miniſtraret altari? ad Hebreos VII. 13. 14. Adde huc Iudaici iuris regulam, quæ in Talmud, Iuchaſin & aliis Rabbinorum libris frequenter occurrit, & vel ſola huic figmento refellendo ſit ſatis, Sic enim illi: משפחת אם אינה קרויה משפחת *familia matris non vocatur familia*: hoc eſt, genus naternum habetur pro nullo, quam etiã ob cauſam frequens eſt in Talmuld & libris Talmudicis illa locutio de eo, qui maſculam prolem nullam habuit etſi filias habuerit plurimas, בו נגמר היחס *in eo genus eſt conſummatum*, ſiue extinctum. Vide Iuchaſin pag. γι. de Ioſua. Locus è primo Maccabæorum, v. 63. à Baronio in hanc rem allatus, apud Latinum Interpretem, quem ſolum ipſe, vt ſæpe alibi, conſuluit, palam eſt corruptus, ſicut etiam Serarius Ieſuita fatetur. Legitur in editione Græca Romana, & aliis, καὶ ὁ ἀνὴρ Ἰούδας, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐδοξάσθησαν σφόδρα: *cum ipſe Iudas, tum eius fratres gloriam magnam ſunt conſecuti.* ἀνὴρ hoc eſt, *vir* pro αὐτὸς, hoc eſt, *ipſe*; quanquam etiam aliter poteſt exponi ex vſu voculæ Hebraicæ איש, quæ variè admodum ſolet vſurpari. Latinus Interpres, *& viri Iuda magnificati ſunt*: è mutilâ & corruptâ lectione Græca; cuiuſmodi multa in illis libris poſſe obſeruari, ſciunt & fatentur omnes, neque indocti, neque cerriti. Baronius, quia *viri Iuda* hîc editum, non *viri Iudæ*; ſatis certum id voluit eſſe argumentum, cur de tribu Iuda, non de duce Iuda Maccabæo, locus ſit intelligendus. Quaſi verò apud Latinum interpretem aliud ſignificet, *viri Iuda*, quàm *viri Iudæ*. Doceret igitur nos, cur inter iſta diſcrimen ſtatuere debeamus, quum inter *Ioſaphat Regis Iuda &*

Ioſaphat Regis Iudæ, & ſimilia his ſexcenta in eadem interpretatione nullum ſtatuatur. Tandem igitur explodatur Vaticinii Iacobei interpretatio, quæ Hiſtoriæ Sacræ quum manifeſtò repugnet, defendi omnino haud poteſt; niſi velimus certæ & exploratæ veritati ὁμόσε χωρεῖν. Porrò etſi multi Patrum hiſtoricæ ἀκριβείας, hoc eſt, *accurationis* minùs curioſi illam expoſitionem ſunt ſecuti; non defuerunt tamen, qui aliter interpretarentur. B. Ambroſius in Euangelium Lucæ libro III. Regnum Dauidicum in Iechonia defiiſſe, rectè ſcribit, *Iechonia regnante*, ait, *Iudæam Babylonij vaſtauerunt, neque poſtea vnquã de ſemine eius regnum quiſquam in Iudæâ potuit obtinere. Poſtea enim populus de Captiuitate dimiſſus, ſub Sacerdotibus & Tetrarchis fuit.* Eiuſdẽ in libello de Benedictionibus Patriarcharum verba ſunt: *Et ideo donec ille veniat, non deficiet Dux ex Iuda, vt vſq; ad eius ortum regalis ſucceſſionis fides incorrupta ſeruetur.* Mox: *Ergo hoc dicit Patriartha; ſeruabitur in Iudicibus vel Regibus Iudæorum intemerata ſucceſſionis hereditas, donec veniat cui repoſitum eſt.* Videtur à ſe ſe diſcedere & tranſire in communẽ ſententiam. Sed non facilè mihi perſuadeo, Ambroſium aliud ſibi hîc velle, quàm quod dixerat Commentariis in Lucam: quũ præſertim illum locũ è ſuis Commentariis ipſe hîc laudet. Obſeruãdum igitur, aliud eſſe, *ſeruari ſucceſſionem regalem*, hoc eſt, ſtirpem regiam, quę jus habet regnandi, vtut jam actu non regnet: aliud, regnum durare, & Reges actu regnãtes, quod illa prior interpretatio ponebat. Iuſtinus Martyr, ſcriptor vetuſtiſſimus omnium, quorum extant hodie illius vaticinij interpretationes, in Dialogo cum Tryphone Iudæo, longè aliter quàm Origenes & qui illum ſecuti, mentem oraculi exponit. Vult enim, non ante natum Chriſtum in Herode, vt Iudęorum nonnulli dictitabant, quos refellit ipſe, id fuiſſe adimpletum; ſed poſt natum & cruci affixum Meſſiam; cum vrbe captâ, & domo ſecundâ ſolo adequata, omnis ſimul eſt deleta Reip. Iudęorum forma ac ſpecies, tam ciuilis quàm ſacra. B. quoque Athanaſius in Libro de incarnatione Verbi Dei, Iacobi Prædictionem breuiter attingens, à Iuſtini mente non abludit. Quoniam autem locus ille Iuſtini eſt eximius in hoc argumento, deſcribam eius verba, & faciam ea Latina. Sic igitur ille poſt allatum Moyſis locum è XL. IX. Geneſeos: ὅτι οὐ διέλιπεν ἐν τῷ γένει ὑμῶν ἐπαύσατο οὔτε προφήτης, οὔτε ἄρχων, ἐξ ὅτου ἀρχὴν ἔλαβε, μέχρις οὗ οὗτος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ γέγονε καὶ ἔπαθε, οὐδ' ἂν ἀναισχυντοῦντες τολμήσητε εἰπεῖν, ἢ ἀποδεῖξαι ἔχοιτε. καὶ γὰρ Ἡρώδην, ἀφ' οὗ ἔπαθε, (alii ἀφ' οὗ: ſed neque hanc lectionem fert veritas hiſtoriæ: non enim ſub Herode paſſus eſt Chriſtus: neque ἀφ' οὗ pro *poſt quem*, vt quidam vertendum putarunt, fert Helleniſmus. Videntur tollenda; niſi Iuſtinus alibi mentem habens, vt fit, ἐφ' οὗ ἔπαθε ſcripſit, pro ἐφ' οὗ ἐγεννήθη, *ſub quo natus eſt*, quod omnino poſtulat hiſtoria:) Ἀσκαλωνίτην γεγονέναι λέγοντες· ὅμως ἐν τῷ γένει ὑμῶν λέγεται ἀρχιερέα· ὥστε καὶ τότε ὄντος ὑμῖν κατὰ νόμον τοῦ Μωσέως, (deeſt hoc loco vox ἀρχιερέως, quam in ſuis codicibus Perionius interpres videtur reperiſſe (καὶ προσφορὰς προσφέροντος, καὶ τὰ ἄλλα νόμι-

νόμιμα φυλάσσοντος, καὶ προσευχὰς τῶν ἀρχιερέ-ων μέχρις Ἰωάννου γεγενημένων. ὡς καὶ ὅτε εἰς Βαβυλῶνα ἀπήχθη ὁ λαὸς ὑμῶν πολεμηθείσης τῆς γῆς, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἀφαιρεθέντων μὴ παύσασθαι. (deeſt verbum λέγετε; aut è ſuperiorib. repetẽdũ quod nimis durum.) ἐξ ὑμῶν προφήτην ὃς Κύριος καὶ ἡγούμενος καὶ ἄρχων τοῦ λαοῦ ὑμῶν ἦν. τὸ γὰρ ἐν τοῖς ὑμῶν προφήταις πνεῦμα καὶ τοὺς βασιλεῖς ὑμῶν ἔχριε καὶ καθίστα. μετὰ δὲ τὴν τοῦ Ἰησοῦ ἡμετέρου Χριστοῦ ἐν τῷ γένει ὑμῶν φανέρωσιν καὶ θάνατον, οὐδαμοῦ προφήτης γέγονεν, οὐδὲ ἐστιν· ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναι ὑμᾶς ὑπὸ ἴδιον βασιλέα ἐπαύσατε. *Deſiiſſe vnquam Prophetam aut Principem in genere veſtro, ab ipſo illius principio, ad illud vſque tempus quo & natus & paſſus eſt hic Ieſus Chriſtus, neq; vos ea eſtis impudentia, vt dicere audeatis, neque poſſetis demonſtrare. Nã etſi Herodẽ, quo regnãte natus eſt, Aſcalonitam fuiſſe dicitis, tamen ipſi hoc quoque dicitis, fuiſſe iũ in genere veſtro PontificemMaximum; adeo vt fuerit tum vobis ſecundũ legem Moſis Pontifex maximus, qui oblationes offerret, & reliqua inſtituta legalia ſeruaret; manente etiam vobis ſucceſſione Prophetarum ad Ioannem vſque. Similiter vt cum populus veſter in Babyloniam eſt captiuus abductus, terra bello occupata, vaſis ſacris ſublatis, negatis deſiiſſe è genere veſtro,* (vel, inter *uos*) *Prophetam, qui dominus, dux, & princeps populi veſtri eſſet. Nam ſpiritus qui erat in Prophetis Reges vngebat & conſtituebat. At poſtquam Ieſus Chriſtus noſter in genere veſtro apparuit,* (extitit, natus eſt) *& mortuus eſt Prophetam neque habuiſtis amplius, neque habetis: quin etiam, quum proprio Regi prius pareretis, id quoq; ceſſauit.* Locũ eximii ſcriptoris protuli integrum, quia planè eſt eximius. Nam vnde melius intelligemus, quæ fuerit primis illis Chriſtianiſmi temporibus, inter doctos recepta vaticinii huius interpretatio? Expendamus igitur accuratè ſancti Martyris ſententiam. Ante omnia obſeruandum, ita oraculum exponi, vt licet ſoli Iudæ id videatur dari, euentus tamen oraculi ad fratres omnes, & vniuerſum populum è XII. tribubus exoriturum pertineat. Quæ interpretatio non ſolùm recta eſt, verùm etiam prorſus neceſſaria. Nam quis non videt ea quæ admirabili hac Prophetia prædicuntur, non ad Iudam propriè omnia, ſed ad cunctas tribus pleraque ex æquo ſpectare? Prædicit Iacob Spiritu Dei plenus aduentum Meſſiæ; *donec veniat Silo:* vocationem Gentium; *& ipſe erit expectatio Gentium:* Iudaicam Politiam cuius tùm fundamenta jaciebantur, olim finem habituram; *recedet ſceptrum & dux:* poſtremò tempus deſignatur quando Meſſias venturus; *priuſquam recedat ſceptrũ de Iuda, & Dux de femore eius.* An non hæc omnia ad omnes tribus in commune ſpectabant? Ea namque ſiunt, dicuntur, non vt vna aliqua tribus, tantorum myſteriorum cognitione gaudeat; ſed vt fideles omnes qui in ſingulis tribubus erant naſcituri, aut in eaſdem à Gentibus tranſituri, ſpe & fide Chriſtum Chriſtiq; bona, prout ferebat temporum ratio, apprehenderent, & aduerſus ærumnas miseræ huius vitæ ſolatium inde caperent. Fide enim juſti viuebant, quæ eſt ἐλπιζομένων ὑπόστασις, inquit Apoſtolus ad Hebræos, XI. 1. Quare certo certius eſt, quatuor illas quas recenſuimus, admirandas

& verè θεοπνεύστους Prophetias, non in vnius Iudę aut tribus Iudæ gratiā à Spiritu Sancto per Iacobum eſſe edita: ſed in commune bonum omnium tribuum & vniuerſi populi Iudaici, quandoque futuri. Notitiam ſpiritualis doctrinæ ita primis parentibus & populo Iudaico temperauit imperſcrutabilis Dei Prouidentia; vt quum vnicuique ſeculo tantum eius largiretur, quantum ſatis eſſet; paullatim & velut per certos gradus ad pleniorem cognitionem fideles promoueretentur. Non ſecus ac fieri in iis videmus, qui è profundis tenebris prodeunt in claram lucem. neque enim ſemel & ἀθρόως, eorum oculi totum Solis iubar admittunt; ſed paulatim & vt loquitur Ariſtoteles, ἐκ προσαγωγῆς. Adamo fuit ſatis, ſcire exoriturum quandoque è ſemine Euæ qui genus humanum ex illa calamitate eriperet, in quam Serpentis fraude inciderat. Hæc fuit Primorum Parentum menſura fidei: paullatim in viris piis poſtea ſecutis incrementum cepit. Abrahamo verò hoc amplius dedit Deus, vt fœdus cum illo iniret, & factam generi hominum Promiſſionem de venturo Saluatore, ad prolem ipſius reſtringeret, dato ipſi oraculo; *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Et quòd eius ſatu duo populi eſſent exorituri, declarauit Deus immortalis Abrahamo, in vtro è duobus populo factæ Promiſſiones forent euenturæ. Eodem pertinuit, quòd è duobus Iſaaci filiis Eſauo & Iacobo; alterum ſe elegiſſe Deus Iſaaco ſignificauit; vt eo pacto fides ipſius de adimplendis olim Promiſſionibus Diuinis, & mittendo Meſſia, fieret confirmatior. Ita paullatim progrediebantur fideles ad clariorem lucem. Sed inſigne cumprimis eſt incrementum, quod cepit cognitio Doctrinæ Spiritualis, per hanc quâ de nunc agimus Iacobi Prophetiam: in qua primùm videtur DEVS OPT. MAX. addidiſſe ad priores Prophetias de Chriſto venturo, temporis circumſtantiam, quæ adiectio quanti momenti eſſet ad firmandam piorum fidem, quid attinet dicere? Quare etſi plura capita ſermo ille Iacobi continet; quorum nonnulla ad præſentis vitæ ſtatum pertinent; velut cùm Zabuloni prædicitur futurum, vt in diviſione terræ Cananææ, ducenteſimo quadrageſimo quarto anno poſt futura, ora maritima eius tribui contingat: cùm Iſſacharo, fore vt eius poſteri otium ignobile in agrorum cultura traducant: præcipuus tamen illius ſcopus fuit; confirmare in animis liberorum & augere acceptam de Meſſia notitiam; quæ illis temporibus piorum fuit Theologia. Idcirco tantâ curâ liberos conuocat, & attentionem illorum ſibi parat; ea dictorum ſe ſtatim ab initio profeſſus, quæ eſſent euentura, באחרית הימים ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν, id eſt, populi Iudaici temporibus nouiſſimis. Hoc Sancti Patriarchæ erat ἔργον, cætera, vt ſic dicam, præ vno hoc πάρεργα. Etſi autem Iacobi vaticinantis vox ad Iudam dirigebatur; præcipua tamen Vaticinii capita ad omnes fratres & eorum poſteros in commune ſpectaſſe nemo non videt. Quid ergo? dicet aliquis: nihilne in hac prædictione

dictione Iudæ proprium? imò verò aliquid fuit, atque id momenti longè maximi. Primum illud eſt, quod ſicut olim Abrahamo & poſtea Iſaaco indicauit Deus Immortalis, cùm vterque illorum duos filios haberet, ex vtro Meſſias eſſet oriturus, ſic nunc idem Deus per os Iacobi liberis eius ſignificat, quis ex omnibus eſſet electus, vt ex eius poſteris Chriſtus naſceretur. Non obſcurè enim ſignificatur, idque poſtea ſemper Iudæis eſt creditum, ex Iuda oriturum Meſſiam. Deinde illud in Iacobi Prophetia Iudam propriè attingit, quod præcellentia dignitatis & jura primogenituræ quod ad honorem, Rubeno primogenito adempta, in Iudam transferuntur. Adimuntur primogenituræ jura Rubeno verbis illis אל תותר μὴ περισσεύσῃς: hoc eſt, *ne plus habeto:* ne excellito poſthac eo jure quod tibi ordo naſcendi dederat. Id jus præcedente verſu Iacobus appellauerat elegantiſſimè יתר שאת ויתר עז π ... ἀξίας, ... ἰσχύος: *præcellentiam dignitatis, præcellentiam roboris*: quem ſenſum Latinus interpres illis verbis expreſſit, *prior in donis, maior imperio*. nunc cùm dicit Iacobus eiuſdem originis verbo vtens אל תותר ne excellito ſupra fratres, jus prius illi aufertur. Idem ius tribuitur Iudæ illis uerbis, *adorabunt te filii patris tui*. Primogenituræ jura erant, portio bonorum amplior, Deut. xxi. 17. & inter fratres præcellentia. Bona quæ Rubeno debebantur, Iacob tranſtulit ad Ioſephũ; honorem in Iudam deriuauit; vt exprimitur Chronicorum lib. 1. capitis quinti initio. Vbi oſcurè cauſſa honorati Iudæ oſtenditur, ולנגיד ממנו *quia ex illo dux*, nempe Silo, Rex Meſſias Vis porrò Decreti huius ſiue ordinationis ea fuit, vt deinceps inter fratres Iuda ſemper excelleret, & tribus Iudæ inter omnes Dignitate potior eſſet. Stupendam Dei prouidentiam hìc licet admirari; qui illam tribum, ex qua naſciturus erat Meſſias, voluit ἀγελάζ..., & eximio quodam honore inſigniri; non quia à primogenito duceret originem, ſed ob ipſum, quia Chriſto originem erat datura. Quis autem piorum dubitare poterit, co potiſſimùm fine hæc ita conſtituta eſſe, & patefacta, vt populus Iudaicus, ex iis quæ videbat oculis ſuis ad meditationem τῶν μὴ φαινομένων, & adhuc latentium excitaretur: dignitas enim tribus Iudæ Typus fuit & quaſi pignus atq; arrhabo regni Meſſiæ. Quæ vel maximè ratio videtur impuliſſe veterum nonnullos, ut figmentum illud excogitarent de regno in tribu Iuda, ad Chriſti aduentum ſemper manſuro. At lõgè aliter Iuſtinus, vt ſequentia docebunt. Cæſarienſis verò Euſebius, vir longè doctiſſimus, & in omni Hiſtoriarum genere exercitatiſ. in accuratiſſima huius oraculi explicatione, quæ extat lib. 8. Demonſtrationis, figmentum illud validiſſimis rationib. confutat ex Hiſtoria peritis. Probat non propriè ad Iudam ſpectaſſe hoc Oraculũ, ſed ad oẽs Iudeos: neq; uerò vllũ hic regnũ promitti Iudæ, aut eius ſtirpi; quæ per ſecula plurima regno caruit; & quãdo regnauit, breue admodũ tempus vniuerſo populo & xii. tribub. imperauit: ſtatim n. poſt filium Dauidis ſecutã eſſe diuiſionẽ,

quæ

quæ partem multo maximam ſtirpis Iudę imperio ſurripuit: ſed quandam dignitatis præſtantiam tribui Iudæ promitti, quam ſemper poſtea obtinuerit. Et hanc appellat quidem Euſebius φυλὴν βασιλικὴν, *tribum regiam*; ſed reſpectu maximè Regis Meſſiæ. Vocat etiam ἐξαίρετον ἀξίωμα, tribus illius præſtantiam; non quia penes illam ἀρχὴ, & dominatio fuerit; contrarium enim ipſe demonſtrat; ſed quia inter omnes tribus ſingulari dignitate & nominis celebritate excelluit. Colligit igitur Euſebius è Scripturis huius quam dicimus dignitatis tribus Iudæ teſtimonia. Vt cùm Numerorū II. 3. & x. 14. in caſtris ponendis, cæteris anteponitur: cùm in eod. l. XII. 17. in ordine offerentiū, prima illa reliquas anteit: cùm Ioſuę cap. XIV. in diuiſione terræ non expectat ſortis euentum ſed ἀκληρωτὶ, omnium prima ſuę portionis cernit hæreditatē: cùm mortuo Ioſua, libri Iudicū initio, ducatus belli ipſo ore Dei tribui huic defertur: cùm toto Iudicū tempore licet nati in aliis tribubus Iudices Rēp. adminiſtrarēt; generalis tamē quędā honoris prærogatiua penes hanc remanſit, ut ait, ἐκ διαφόρων ἰδόντες εἶναι φυλῶν οἱ κριταὶ, ὅμως καθόλου ἡ τῆς Ἰούδα φυλὴ τοῦ παντὸς ἔθνους ἦρχε. Addit, poſt ſolutā captiuitatē prefuiſſe Zorobabelē; & quod in libris Paralipomenon, vbi exponitur genealogia omniū tribuū, agmē ducat hęc Iudæ, id quoq; ad illius honorē pertinere cōtendit Euſebius: qui ad tempora citeriora propterea nō deſcēdere ſe ait; quia certi de illis pronuntiari nihil poſſit: τῶν μηδὲ θείας βίβλου ἐξ ἐκείνου μέχρι τῶν τοῦ Σωτῆρος χρόνων: *quòd à reditu ex captiuitate ad tēpora Seruatoris nullū extet ſacrū volumē.* nam libros Maccabaicos etſi magni ſēper fecit vetus Eccleſia, nō tamē inter Sacros & primę notę Canonicos retulit. Sequitur poſthæc apud Euſebium memorabilis obſeruatio de appellatione Iudęorum & Iudęæ tunc primū cœpta vſurpari, cùm regiam poteſtatē quā in Sedekia tribus hæc amiſerat, Pōtifices Max. cœperūt ſibi vindicare. Notat hoc etiam Ioſephus li. XI. c. V. ſed obiter; rem cū primis meo judicio obſeruatione dignam, & quæ procul dubio accidit non ſine numine. Cùm Achaia Græciæ Prouincia non magna, ſub Romanorum inuaſionē vniuerſę Græciæ nomen dediſſet: putauit Polybius eius rei cauſſam ſibi eſſe quærendam. Nos putabimus temerè accidiſſe, vt poſt reditū à Captiuitate oēs omniū tribuū Abrahamidæ vocarētur Iudæi, & terra tota Iudæa, vel γῆ Ἰούδα, *terra Iuda*, vt in Maccabaicis non ſemel? Ego verò nō dubito, Prouidentia Diuina factū, vt ad priores huiuſce tribus prærogatinas, hæc accederet: idq; illo potiſſimū tēpore, quo rerū potiēte tribu Leui; uidebatur tribus Iuda obſcuranda, neque alio jure quā cōmuni omniū cenſenda. Qua ratione multo factā eſſe hanc illuſtriorē cōſtat. Euſebius igitur tāti hoc æſtimat, vt qui diſertè ſcribat, à reditu ex captiuitate ad Chriſtū, (quod tēpus ipſe facit annor. 500.) ſolos Pontifices regimen obtinuiſſe, οὐδένα δὲ τῆς Ἰούδα φυλῆς, *è tribu vero Iuda ne unū quidē*: tamē propter appellationem hāc nō dubitet pronūciare, imperiū quodāmodo illius fuiſſe. Affert Romanor. exēplū, quor. dicitur, ait, imperiū; etſi pleriq; eorū qui res tractāt, atque adeò ipſi

Impe-

Imperatores, nō ſint originе Romani. Denique Euſebii ſententia eſt; quod à tribu Iuda omnes xii. appellationem communem inuenerint, rem eſſe admiratione dignam, & quæ procul dubio euenerit, vt huic Iacobi de Iuda oraculo fides conſtaret. θαυμάζειν ἄξιον, ait ille, ὅπως δώδεκα οὐσῶν τῶν παρ' Ἑβραίοις φυλῶν, ἐξ οὐδεμιᾶς ἄλλης, ἢ ἀπὸ μόνης τῆς Ἰούδα, ἡ τοῦ ἔθνους αἰεί τις ἐξ αὐτῶν ἀναγορεύεται προσηγορία. ὁ δὲ ἕτερον, ἢ δεῖξαι τὸ τῆς προφητείας λόγιον, τῇ τοῦ Ἰούδα φυλῇ τὸ ἀρχικὸν ἀποσῴζειν ἀξίωμα. Huc etiam referendum, quod tribus quę in Babylonia remanſerunt, Ducem ſibi præponere ſoliti, quem vocabant ראש גלותא Αἰχμαλωτάρχην, Caput ſiue Principem Captiuitatis, & ſemper è tribu Iudæ eum eligebant. Manauit. n. ab antiquiſſimis temporibus inſtitutum, quod ſemper deinceps in eo tractu ſeruatum manet hodieque in vrbe Bagded; vbi Aichmalotarcha ſemper eſt è tribu Iuda, (ſic illi quidem volunt videri) ſicut ſcribunt cùm alij Rabbini, tùm prolixè admodum Beniaminus Tudelenſis in Itinerario. De Antiquitate inſtituti licet facere coniecturam vel è Chronico Hebræorum, quod Minus vocant. Non obſtat Hiſtoria de Hyrcano captiuo, qui è tribu Leui, Ioſepho narrata, lib.xv.cap.11. quippe eius facti peculiaris fuit ratio & iuſis extraordinarium. Nam alioquin certiſſimum eſt, Caput Babylonicæ Captiuitatis, quem Aichmalotarcham licet appellare, non potuiſſe tunc creari niſi è tribu Iuda & familia Dauidica. Et obſeruant Rabbini differentiam inter hunc & Naſi, id eſt Synedrii Principem in Terra Sancta; quod Aichmalotarcha Babylonius neceſſario crearetur è poſteris Dauid quum Naſi multorum Rabbinorum opinione, è qualibet tribu potuerit inſtitui. Vide Zacuthum in Iuchaſin folio xvii. b. Cauſſa ibi affertur, quia in Aichmalotarcha putabant Iudæi hanc Iacobi Prophetiam compleri. Atque hanc fuiſſe veterum Doctorum apud Iudæos ſententiam docet Moſes Ægyptius libro vltimo Iad. cap. quarto vbi etiam habetur huiuſmodi ſententia: *Raſe Galiuth Babel*, id eſt, *Aichmalotarchæ Babylonii locum Regis obtinent: iiſq; ipſis competit dominandi in populum Iſrael omni loco, velint nolint: quia dictum eſt, Non recedet ſceptrum ex Iuda, ecce Aichmalotarchas Babylonios.* Hæc Moſes. Porro vt in partibus Orientis Aichmalotarcham Iudæi τῆς πάλαι διασπορᾶς, Principis loco habuerunt, ac nūc etiā habēt, qui aut eſt, aut ſaltem eſſe creditur è tribu Iuda & ſtirpe Dauidica; ſic prorſus οἱ τῆς ὕστερας διασπορᾶς, h. e. Iudæi, qui Ieroſolymis fuerunt ſuperſtites, & per omnes mundi plagas ſunt diuiſi, Patriarchas habuere, quibus parerent, ceu legitimis Principibus, & à Dauide ortis: qui quidem non creabantur, ſed naſcebantur. Legāt ſtudioſi quæ de huiuſmodi Patriarchis fuſe narrant Origenes περὶ ἀρχῶν, lib.11.c.primo; B. Epiphanius in Diſputatione contra Ebionęos, & Theodoret. in Ἀτρέπτῳ ſiue Dialogo primo. Quo in loco, vt hoc obiter dicam, Theodor. vere negās, vt equidem arbitror, è tribu Iuda fuiſſe reuera, qui pro talib. vulgo haberentur à Iudæis: illud opinione mea parum vere adiicit, iſtos omnes

è ſtirpe Herodis non Dauidis fuiſſe prognatos. Atqui ſcimus progeniem Herodis vniuerſam intra ſeculum vnum aut paullo plus, fuiſſe extinctã. Vt taceam de perpetuo odio Iudæorum in Herodem ſiue viuum, ſiue mortuum. B. Cyrilli Ieroſolymitani in Catecheſi XII. quo loco de hoc Iacobi agit vaticinio, verba ſunt; εἰ ἔχουσι τὸν ἐκ φυλῆς Ἰούδα καὶ τοῦ Δαβίδ, οὐκ ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος· αἰσχύνομαι γὰρ λέγειν αὐτῶν τὰ πρόσφατα περὶ τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς νῦν Πατριαρχῶν, πράγματα, ἢ τί τούτων τὸ γένος, καὶ τίς ἡ μήτηρ. καταλιμπάνω δὲ τοῖς εἰδόσι· *Si habent Iudæi*, inquit, *Principem è genere Iudæ & Dauidis, nondum venit qui expectabatur: nam res illorum recentes, quod ad illos attinet quos Patriarchas vocant, genus illorũ quodnam ſit, quæ mater, pudet cõmemorare. Sciẽtibus igitur illa relinquo.* Secundo loco obſeruandum in Iuſtini interpretatione ipſum verba vaticinii *ſceptrũ* & *Legiſlator*, non exponere de perpetua aliqua ſucceſſione Regũ e tribu Iudæ ſed in genere de omnibus Reip. Iudæorũ Rectoribus, Regibus, Magiſtratibus atq; etiam Sacerdotibus. Erant Iudæi qui dicerent, in Herode Magno adimpletũ eſſe à Iacobo editum oraculũ, quod ille factus eſſet Rex Iudææ, qui è tribu Iuda non erat, ſed Aſcalonita: h. e. non à prima origine Iudæus verum Proſelytus. Iſtos Iudæos refellens Iuſtinus, claris verbis negat potuiſſe dici oraculum Iacobi prius euentu confirmatum, quã omnis penitus & ciuilis magiſtratus & ordo hierarchicus fuerit deletus, h. e. ante ſolo æquatam vrbem. Hæc Iuſtini ſententia eſt, quam ipſe ducto à Captiuitate Babylonica argumento confirmat: quod tamen an huic loco ſatis conueniet, non iam quæro. Illud tantùm volo, conſtare Sancti huius Martyris teſtimonio, eius ætatis viros doctos non exiſtimaſſe, aut certe non omnes, in Herode Magno Iacobi vaticinium fuiſſe adimpletũ. Tertio loco obſeruetur quomodo Iuſtinus illa verba עד כי יבא in ſua interpretatione accipiat. Nam quum poſſet verti rectè, *donec veniat*, vt tempus denotetur proximũ Aduentui Meſſiæ, ſiue ante, ſiue poſt: Iuſtinus ita accepit, vt ex mente illius vertendum ſit, *donec venerit*. Sane aliquando ſic locutio illa neceſſario accipiẽda, vt Nu. XX. 17. עד אשר נעבור גבלך recte LXX. ἕως ἂν παρέλθωμεν τὰ ὅριά σου. Vulgata, *donec trãſeamus terminos tuos*. plane ἀόριστος pro *tranſierimus*. actio. n. denotatur perfecta atque abſoluta. ſic accepit hoc loco Iuſtinus, qui oraculi euentũ non prius uult extitiſſe, quam Chriſti Aduentum. Sed quum vtroque modo Phraſis Hebraica poſſit accipi, Hiſtoriæ cõuenientius eſt quæ habet Latina verſio, *donec veniat*. Omnino ſicut prior Captiuitas temporibus fuit diuiſa, neque ſemel ac ſimul tota contigit; ſed primo Manaſſes Rex eſt abductus, II. Paralipo. ſiue Chro. XXXIII. 11. deinde Ioakim anno quarto regni ſui, primo Nabuchodonoſori, II. Paralip. XXXVI. 6. tertio Ioachin, qui & Iechonias, anno octauo Nabuchodonoſori, II. Regum XXIV. 11. Paralip. XXXVII. 10. quarto Sedekias, anno Nabuchodonoſori XIX. ibidem, ita prorſus eueniſſe in ſecundi Templi deſtructione Hiſtoria demonſtrat. Atque hoc miror neq; à Iuſtino eſſe animaduerſum neq; ab iis vulgo obſeruari

ſentiunt, qui oraculi cōplementum in eo articulo ponunt, quo Herodes declaratus eſt Rex à Romanis, vel quo regnum ipſe adiit. Vnde poſtea illorū error inſanùm magn⁹ manauit; quos nihil pudet, in hac luce literarum, è ſpurciſſimis Annianarū fabularum lacunis, & fœdiſſimis mendaciis, tempora Herodis diſtinguere in tyrannicū regnū & legitimum: adeoq; cæcutiūt viri alias doctiſſimi, vt non intelligant regnū Herodis, ſi mores illius & facta ſpectentur, totū fuiſſe tyrannicum à principio ad finem: ſi tempora comparentur, in ipſo fine màgis quam in principio. Nam quæ tyranni facta crudeliora eſſe poſſint iis quæ paullo ante mortem, & moriens terra illa & dira bellua deſignauit? Tres filios ſupplicio affecit: è ſingulis familiis, ſingulos, aut fortaſſè etiam plures concluſit in Circo, poſt obitum ſuum occidendos; Infantes denique bimulos totius Bethlehem & agri Bethlehemitici crudelitate inaudita iuſſit iugulari. Hæc ſunt Herodis, legitimi iam Regis, ſi ſuperis placet, præclara facinora: quibus paria in toto ſuperioris vitæ illius ſpatio non poſſunt ſententiæ huius Patroni deprehendere. Sin autem ad ius regnandi reſpiciatur; negamus nos, ad illud ius, quod initio Herodes accepit à Romanis, vllam poſtea factam eſſe acceſſionem. Scimus ſcribere Ioſephum, lib. XVII. c. tertio, Herodē non multo ante obitum, fidem populi Iudaici iure iurando ſibi obſtrinxiſſe: ſed qui illo loco abutuntur ad ſtabiliendam diſtinctionem de qua locuti ſumus, vt dicam ingenue quod ſentio, pudendum errorem admittūt. Audiamus Ioſephum: παντὸς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ βεβαιώσαντος δι' ὅρκων, ἦ μὴν εὐνοήσειν Καίσαρι, καὶ τοῖς βασιλέως πράγμασιν, οἵδε οἱ ἄνδρες οὐκ ὤμοσαν, ὄντες ὑπὲρ ἑξακισχίλιοι: *quum vniuerſus Iudæorum populus iureiurando fidem obſtrinxiſſent, fore vt ſemper Cæſaris & Regis imperio bene cuperent; ſoli Phariſæi, quorum erant ſupra ſex millia, iurare recuſarunt.* En argumentum Achilleum! populus Iudæorum iurauit Herodi, ſe fidelem ei futurum; ergo tunc primum regnum illius cœpit eſſe legitimum, quod hactenus fuerat Tyrannis duntaxat. Omitto quærere, quàm ſit rationi conſentaneum, vt populus qui bello victus libertatem multo ante amiſerat, & Romanis ſeruire dudum inceperat, Regē ſibi imponat, & regnandi ius illi conferat. Omitto dicere Iudæos cū illud iuſiurandum præſtiterunt, non liberâ voluntate id feciſſe; Herodem n. omnes oderant; ſed Tyranni metu fuiſſe adactos. Illud ſcire velim, cur iſtius ſententiæ auctores non idem de Auguſto ſtatuāt? Nā Ioſephus vtriq; fidem datam ait nō ſoli Herodi. Cur ergo præſtitū iuſiurandū Auguſto pariter & Herodi, & quidem verbis iiſdem, (ſic. n. Ioſephus narrat) aliud circa Herodem operatur, aliud circa Auguſtum? vterq; alienigena, vt quidem iſtis placet: vtrumque tantundē iuris habere in regno Iudaico Iudæi proculdubiò exiſtimabāt. Sed redeat oratio illuc vnde diuertit. Nos igitur, vt Diatribæ huic tandem aliquando finē imponamus; interitū Reip. Iudæorum ante tot ſecula Iacobus prædixerat, alio tēpore exiſtimamus incepiſſe, alio eſſe promotum; alio denique eſſe conſummatum. Cepit Calamitas Iudæorum anno ante natum Seruatorem ſexa-

geſimo; quando populus antea ſui iuris ſeruitutis iugum ſubire eſt coactus à Pompeio libertate adempta, & ditionis virtute partæ iactura multatus; eius ſucceſſionis regiæ, quæ diu iam obtinuerat, Romanorum ceſſit libidini; vt poſtea ſemper neceſſe fuerit, eum accipere Regem quem Romani impoſuiſſent: tributa cepta ſunt exigi, & quidem ſine modo: religio multifariam eſt violata; cum quidem Pompeius locum nemini mortalium peruium, præter Summum Pontificem, idq; ſemel in anno Sancta, inquam Sanctorum, irrupit. Iſtud nos facimus principium calamitatis Iudaicæ. Ioſephus vero ſic rem narrat, quaſi conſummata tunc non incepta fuerit Iudæorum pernicies. Sic ille lib. XIV. cap. VIII. Τούτου τοῦ πάθους Ἱεροσολύμοις αἴτιοι κατέστησαν Ὑρκανὸς καὶ Ἀριστόβουλος πρὸς ἀλλήλους στασιάσαντες. τήν τε γὰρ ἐλευθερίαν ἀπεβάλομεν, καὶ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν, καὶ τὴν χώραν ἣν τοῖς ὅπλοις ἐκτησάμεθα τοὺς Σύρους ἀφελόμενοι, ταύτην ἠναγκάσθημεν ἀνεῖναι τοῖς Σύροις. καὶ προσέτι πλείω ἢ μύρια τάλαντα Ῥωμαῖοι ἐν βραχεῖ χρόνῳ παρ' ἡμῶν εἰσεπράξαντο. καὶ βασιλεία, ἡ πρότερον κατὰ γένος ἀρχιερεῦσι διδομένη, τιμὴ δημοτικῶν ἀνδρῶν ἐγένετο. Ait Ioſephus, illo tempore Iudæos libertatem amiſiſſe, & Romanorum ſubditos eſſe factos: deinde mala recenſet quæ ex eo ſint paſſi: Rabbini vltimam hanc ſuam Captiuitatem appellant *Captiuitatẽ Edom*, hoc eſt Romanorum. Eius tempora quomodo diſtinguant, nihil attinet hoc loco explicare. Illud non prætermittendum, quod principium illius in eo tempore conſtituunt, quo ceperunt Romanorum eſſe ſubditi. In Iuchaſin pag. XV. narratur fœdus ictũ ab Aſſamonæis cum Populo Ro, additur deinde. ובטלו הברית ואילך היו משועבדים לרומיים ואז התחיל גלות אדום *Tunc ceſſare fecerunt (ruperunt) fœdus Romani; & ex eo ac deinceps fuerunt ſubditi illorum, Iudæi Atq; tunc incepit captiuitas Edom.* Auxit vero calamitas, & vnus quaſi gradus ad pernitiem vltimam eſt factus, anno poſt natum Dominum circiter decimo; cum Archelao Viennam relegato, Iudæa in formulam prouinciæ eſt redacta: quod quam vim habeat, peritis rerum Romanarum ſatis eſt compertum. Ab eo tempore nullus vnquam poſtea Iudææ neque Rex fuit, neque Ethnarcha: planeque tum accidit, quod modo Iuſtinius dicebat; & Iudæi ſic propriè dicti ὑπ' ἴδιον βασιλέα ἐπαύσαντο εἶναι, *proprio ſibi Regi deſierunt eſſe ſubiecti.* Nam quod Euſebius & eum ſecutus Baronius, Agrippam iuniorem Regem vltimum Iudæorum appellant; quaſi ille Ieroſolymorum Rex fuerit: mera eſt virorum eruditiſſimorum hallucinatio. Fuerunt quidem & ſenior Agrippa & iunior, Reges Iudæorum; ſed non Ieroſolymorũ, neque τῶν κυρίως λεγομένων, Iudæorum: de qua diſtinctione alio loco erit dicendum. Herodes Antipas & Philippus, neque Reges vnquam fuerunt, ſed Ethnarchæ; id quoque non Ieroſolymorum, ſed adiacentium regionum. Vera Iudæa amota Archelao, in formulam prouinciæ, ſicuti dicebamus, redacta Syriæ acceſſit; cepitque tum in eam mitti, qui vocabatur Procurator Cæſaris in Iudæa,

dæa, vel etiam Procurator Iudææ, de quo multa inferius. Tum etiam facta eſt per Quirinium cenſus deſcriptio; non qualis ante, cum Dominus noſter natus; ſed diuerſo fine, ad populi illius vexationem intendendam; qui propterea furere tum & ad arma proſilire. Vltima fuit clades, vrbe diruta, & deſtructo Templo ab Incarnatione Filii Dei, anno Dionyſiano ſeptuageſimo. Hæc eſt illa admiranda Dei Opt. Max. in pœnis peccatorum exigendis lenitudo, de qua toties Prophetæ, & ipſe etiam Ieſus Chriſtus in pulcherrima parabola de vinea & vinitore apud Matthæum 22. 33. atque alios Euangeliſtas.

III. Confirmatur allatâ ſuperiore Diatribâ expoſitio oraculi Iacobæi. Quid Patres impulerit, vt in Herode adimpletum vaticinium dicerent. Errores multi ſemel admiſſi, deinceps ſine examine retenti. Iudæos ante Herodem alienigenis fuiſſe ſubiectos. Romani ſemel ſubacta Iudæa veri eorum Reges. Herodem non fuiſſe ἀλλόφυλον, *probatur. Proſelytorum iura & conditio apud Iudæos. Idumæi fratres Iudæorum. Inuidia aduerſus Proſelytos. Appellationis* IVDÆORVM *&* IVDÆÆ *varia vſurpatio.* ἔθνη, *de Chriſtianis.* Ἰσονομία, *Iudæorum indigenarum & aduenarum, ſiue Proſelytorum. Refellitur Deſpoſynorum fabula apud Africanum & Euſebium.* φαντιᾶν. *Locus Ambroſij animaduerſus. Refutantur ſolidè, qui ex Ioſepho aſſeruerunt Herodem fuiſſe* ἀλλόφυλον. *Ipſe variis locis illuſtratur, Photii error caſtigatur. Scaliger defenſus contra Serarium.*

Apparatvs, Num. v.

EX iis quæ modo diſſeruimus ſuper genuina oraculi Iacobæi interpretatione, colligitur neceſſariò, expoſitionem illam eiuſdem vaticinii, quam Card. Baronius eſt ſecutus dupliciter falſam eſſe. Nam primo falſum eſt, perpetuum quoddam regnum in tribu Iuda ſemper manſiſſe; deinde illud non minus, in Herode Magno demum hanc prædictionem eſſe adimpletam. Nos contra probauimus, regnum quidem Iudæ non promitti in ipſius tribu perpetuo ad Chriſtum vſque duraturum: ſed huic quidem tribui Dignitatis quandam præcellentiam; cunctis verò tribubus, Reipublicæ aliquam fore inter ipſas formam, donec adueniat Silo; quod hiſtoria, Oraculorum ex euentu rerum interpres optima, egregiè, vt oſtendimus, confirmat. Probauimus prophetiæ complementum præcipue quæri debere, באחרית הימים in nouiſſimis populi Iudaici temporibus, quando illius pars multo maxima crudeli morte extincta, eſſe deſiit; qui autem cladi ſuperſtites remanſerunt, id eſſe deſierunt quod erant nempe populus ille Dei [illegible] facti tum vere, quod olim prædixerat Oſeas, Lo hammi, *Non populus meus*

& Lo-ruchamah. *Abſq. miſericordia:* planeque, tum genti Iudæorum euenit, quod Spiritus Sanctus per Iſaiā dicit alibi, ſane quam elegantiſſime, יחת מעם ita enim fracta & contrita eſt, vt deſineret eſſe populus. Quum igitur conſtet editam à Iacobo ſortem ex iis eſſe exponendam, quæ miſeris Iudæis tempore illo acciderunt; quis non intelligit rationi adprime conſentaneum eſſe, vt defectum, ſiue ἄρχων καὶ ἡγούμενος, Scepteri & Legiſlatoris accipiamus de Rep. Iudæorum, tū penitus euerſa? Quin ipſa oraculi verba, niſi ἰθυλογεῖν φιλῶ, eo nos planiſſimè ducunt. שבט enim *virga* ſiue *ſceptrum* pars eſt Reipubl. primaria, penes quam ſumma rerum & vt appellat Ariſtoteles, τὸ κύριον τῆς πολιτείας. alibi Regis periphraſis eſt, תומך שבט ὁ σκηπτοῦχος, *is qui tenet ſceptrum*, vt Amos 1. 5. מחקק ſiue Legiſlator eſt Reip. pars altera, Magiſtratus & Iudices, & qui dicuntur Græcis Nomothetæ. Ariſtoteles nominat τὰς ἀρχὰς καὶ τὸ δικάζον. Iudæ appellatione in hoc Oraculo Populum vniuerſum Iudæorum intelligi, mirum non eſt, ſed prorſus ἀναλόγως, vel propter eius Tribus Dignitatem; vel quia norat Spiritus Sanctus, qui per Iacobi os loquebatur, fore vt tempore illo quo hæc erant euentura, omnium tribuum commune nomen eſſet, populus Iudę, ſiue IVDÆI; & terræ, IVDÆA vel γῆ Ἰούδα, hoc eſt, *terra Iudæ*: quam nominis aſſumptionem multis poſt ſeculis, Diuino conſilio factam eſſe, vt de huius Prophetiæ fide luculentius conſtaret, cum Euſebio credimus, cuius locum ante protulimus. Hæc etſi ita ſunt perſpicua, vt nihil queat magis; quoniam tamen non vnus Baronius, ſed omnes Interpretes, qua veteres, qua recentes, oppido paucis dumtaxat exceptis, conſentiunt, in Herode Magno demum eſſe hanc Prophetiam adimpletam; age παρέργως δ' οὖν, iſtud interpretamentum breuiter expendamus. Sancti illi piique viri, qui diras inter perſecutiones ad expoſitionem Sacrorum voluminum primi animum appulerunt; quum ſcirent Prophetias omnes Veteris Teſtamenti in Chriſto eſſe adimpletas; gnari ſub Herode illum eſſe natum; ex eo ſtatim collegerunt, & Danielis Hebdomadas, & Iudæ iſtud Vaticinium ad Herodem eſſe referendum. Et qui perſuaſum haberent, ſemper poſt Captiuitatem aliquem è poſteris Zorobabelis & ſtirpe Dauid cū Regem extitiſſe ad natum Chriſtum, aut mox naſciturum; neque ignorarent Herodem regnum Iudæorum occupaſſe, quod nihil quicquam ad ſe pertineret; ex his præcognitis hanc elicuerunt concluſionem: Herodem vere illum eſſe, ad quem ſuperiores Prophetiæ pertinerent, vtpote hominem alienigenam, & alieni regni inuaſorem. Hæc ſententia ab inſignibus pietate & doctrina viris profecta, vbi ſemel eſt admiſſa, ſine vlla controuerſia aut examine, apud omnium ætatum eruditos præter admodum paucos, vt de Iuſtino fuſe probauimus, ſemper deinceps obtinuit. Nam in iis quæ hiſtorica ſunt neque ad fidem propriè ſpectant, id ipſum plane videmus accidiſſe in Patrib[*], quod de primis Philoſophis obſeruat idem Iuſtinus in Dialogo cū Tryphone; vt videlicet poſteriores ſeque-

ſequerentur priores, ſecuri examinis: atque vt cum S. Martyre dicam, συνέβη τοῖς πρώτοις ἁψαμένοις τῆς φιλοσοφίας ταύτης καὶ διὰ τοῦτο ἐνδόξοις γενομένοις, ἀκολουθῆσαι τοὺς ἔπειτα μηδὲν ἐξετάσαντας ἀληθείας, καταπλαγέντας δὲ μόνον τὴν καρτερίαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὸ ξένον τῶν λόγων, καὶ ταῦτα ἀληθῆ νομίσαι, ἃ παρὰ τοῦ διδασκάλου ἕκαστος ἔμαθε. Quis iam paullo eruditior cui hoc non ſit compertum? Multas Cæſar Baronius, ne alios commemorem, eiuſmodi hallucinationes & ablepſias in Annalibus ſuis erudite obſeruauit, & docte confutauit. Multas quoque Ioſephus Scaliger in ſexto de Emendatione temporum, & longè plurimas in Euſebianis Notis. Extat etiam eiuſdem viri, non minus modeſtiæ quam eruditionis plena & lectu digniſſima in eam rem diſputatio in eiuſdem operis Prolegomenis. Quum igitur ſatis ſuperque demonſtrauerimus, humanitus hallucinatos eſſe Patres, qui in vltimo Aſſamonæorum Hyrcano regnum Iudæ defeciſſe prodiderunt: cur dubitemus etiam illud eſſe falſum, quod ſimul docuerunt, de adimpleta in Herode primum Iudæ Prophetia? Nam ſi Aſſamonæi ad tribum Iudæ nihil pertinebant; falſum eſt in eorum interitu regnum Iudæ defeciſſe. Et vero defecerat multis ante ſeculis in Sedekia, vt probauimus. Si in Hyrcano regnum Dauidis non defecit; quid admodum pertineat regnum Herodis ad complementum Prophetiæ Iacobi, equidem non intelligo. At fuit alienigena Herodes, & in eo cepit primum populus Iudaicus Regi alienigenæ parere. An fuerit Herodes ἀλλόφυλος, mox videbimus. illud palam falſum, imo falſiſſimum eſt; primum fuiſſe Herodem alienigenam Principem qui ſuo ſceptero Iudæos ſubiecerit. Cum Herodi regnum à Romano Senatu eſt delatum, auctoribus Antonio & Augusto, annus iam agebatur viceſimus octavus à capta Vrbe per Pompeium. Tunc libertas Iudæis erepta; ipſi facti tributarii; Aſſamonæi de gradu ſemel deiecti, eam ſemper deinceps ſubire coacti perſonam, quam Romani imponerent. Rex Ariſtobulus captus, Romam abductus; ipſe tandem veneno ſublatus; filius Alexander ſecuri percuſſus; Hyrcanus honore nominis regij denegato, Pontifex à Pompeio eſt creatus. Obſecro, quando iſta Iudæi patiebantur ſubditi erant Romanorum an non? Falſum eſt ergo, & dictu abſurdum, alienigenæ imperium Iudæos in Herode primùm eſſe expertos. Romani enim, indigenæ, credo, non erant, ſed ξένοι τῆς διαθήκης, ac penitus extranei. Ridiculum eſt Herodem fuiſſe alienigenam clamitare; de Romanis tacere, in quorum poteſtate Herodes erat, non minus quā aliquis è Prouinciarum Præſidibus. Fuit hæc Romanorum ſiue moderatio, ſiue aſtutia; quod ſubactis à ſe Regibus regnorum quæ amiſerant, adminiſtrationem non raro permittebant. Tacitus in Agricolæ vita prudenter & vere de parte Britanniæ Cogiduno datæ, vt ibi regnaret: *Vetere*, ait, *ac iam pridem recepta popu i Rom. conſuetudine, vt haberet inſtrumenta ſeruitutis & Reges.* Huiuſmodi regna κλήσει, erant Populi Romani,

χρῆσις ad fiduciarios Reges pertinebar. Romani hos Reges, ſi ita erat libitum, inſtituebant: eoſdem quoties erat libitum deſtituebant, vt in Archelao Herodis filio apparuit: ipſe quoque Herodes ne par fortuna ſibi eueniret, magno ſæpe in periculo ac metu eſt verſatus: inſigniter vero bis: ſemel poſt victum Antonium: Ioſephus libro 15. capite 9. iterum, quando ab Arabe Syllæo grauiſſimorum criminum apud Auguſtum poſtulatus, odium illius incurrit. Ioſephus, libro 16. capite 15. Quare etiamſi concederemus Herodem non minus fuiſſe alienigenam, quam Romanos; abſurda tamen nihilominus eſſet illorum ſententia, qui Prophetiæ euentum ad vnum Herodem peculiariter reſtringunt. Sed an reuerâ Herodes ἀλλόφυλος & alienigena? Omnino, ſi verum quærimus, & proprie loqui volumus, Herodes alienigena non erat, ſed Iudæus; & vt grauiſſimus ſcriptor illorum temporum ipſum appellat Strabo, libro 16. ἀνὴρ ἐπιχώριος, *homo Iudæorum popularis.* Opponuntur duo iſta נכ ἀλλόφυλος, & Iudæus. Iudæi ſunt appellati, & qui vere naſcebantur è ſemine Abrahami, & qui fiebant Iudæi: quos proprio nomine, cum ad ſacrorum Iudaicorum communionem admittebãtur, גרים dicebant, Helleniſtæ *proſelytos*, Sed quemadmodum hodie, Iudæum, vel Turcum aut Tartarum, poſtquam ſacro lauacro fuerit tinctus, Chriſtianum & eſſe & dici rectè, ac vel maxime propriè, nemo ſanæ mentis negauerit: ſic olim alienigenæ, qui ἐξ ἀλλοφυλισμοῦ ad Iudæorum religionem migrabant, poſteaquam erant circumciſi, & reliquis ſacris initiati, veri Iudæi cenſebantur. Quare in Targum Eſtheræ capite octauo, & ſæpe in libris Rabbinorum, verba אתגייר & התגייר pro eodem accipiuntur; quorum illud *proſelytum fieri* ſignificat; hoc, *fieri Iudæum.* Sic apud Patres χριστιανοὺς & χριστιόνυμοι, de iis qui nomen Chriſto dederunt. Fateor iuris aliquam differentiam fuiſſe inter Proſelytum & γνήσιον, Iudæum: vt apud Romanos alia fuerunt Quiritium iura, alia Latinorum; item ſociorum ac prouincialium. Sed cum qui eſſet Proſelytus, negare fuiſſe Iudæum; perinde eſt, vt ſi quis Æquos & Volſcos neget fuiſſe Romanos, quia extranei quondam Romanis fuerunt, & poſtea Latinitate ſunt donati, non iure Quiritium. Hoc ſi verum eſt in iis ipſis qui fiebant ex alienigenis Iudæi; multo vtique magis verum erit in eorum liberis & nepotibus. Et ſi in iis verum eſt, qui ex aliis nationibus fiebant Iudæi; multo magis in Idumæis: de quibus extat Dei præceptum apud Moſem Deuteron. 23. 7. *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt.* propago nempe, filij Abraham. Herodes igitur, qui patrem Antipatrum, & auum Antipam, & fortaſſe etiam plures è maioribus, factos ex Idumæis Iudæos, & ut ipſi loquebantur, מתיהדים Ἰουδαϊσθέντες habuit, pro iure cenſeri queat ἀλλόφυλος; Nam quod οἱ ἐρχῆθεν, Iudæi natos è Proſelytis ſoliti Proſelytos appellitare & γειώρας quod etiam nomen נכ per contemptum aliquando vſur-

vſurparunt; non tam ex iure legitimo hoc factum, quod Proſelytos cæteris Iudæis in omnibus fere, certè ἐν τῇ καταστάσει, & quæ maximi momenti erant, æquabat: quam è maleuolentia & inuidia: quorum affectuum ſimilia exempla in omnibus Rebuſpubl. licet obſeruare. Et Athenis enim & Romæ, & vbique locorum, ſemper οἱ ἔγχωριοι, & adſcriptitii ciues contempti, ac fere exoſi eis fuerunt, quià primis generis auctorib. ortos ſeſe jactarent. In Scripturis opponuntur aliquando גר *peregrinus* aut *proſelytus*, & אורח הארץ αὐτόχθων, *indigena*, vt Exodi 12. 19. vbi ex æquo tam his quàm illis Agni Paſchalis eſus imperatur: qui fuit cultus vni Iudæorum genti proprius. In libris verò Rabbinorum aliquando opponuntur בני חורין & גרים בלבד οἱ μόνοι προσήλυτοι, καὶ οἱ ἀπὸ πατρίδαι καὶ λαμπροί, *qui duntaxat ſunt proſelyti, & qui antiqua ſunt proſapia*, quos *albatos* ſiue *candidatos* appellāt. Scimus etiam, Doctorē quendā cuius Diuina ſententia & vel Moſe digna (non defuerunt, qui Hilleli eā tribuerent, vt eſt in Iuchaſin pag. 19) extat in Pirke Aboth cap. 5. ſub finem, à Rabbinis cæteris appellari Rabbi Bag Bag peregrinitatem illi objicientibus, quòd ex vtroque parente Gero, ſiue Giora: id eſt, Proſelyto eſſet oriundus. neque ignoramus prouerbium vetus, quo monebantur qui Iudæi erant origine prima, vt vel ad decimam vſque generationem à proſelytis ſibi cauerent. Verùm hæc & ſimilia his alia, ex æmulatione & inuidia profecta, nequaquam euincunt, Proſelytos, & multo minus Proſelytorum filios aut nepotes, Iudæos non eſſe, aut non verè dici. Nos apud Ioſephum obſeruamus, Iudæi appellationem aliquando latiùs capi, aliquando anguſtiùs. Quando latè accipitur, omnes complectitur eiuſdem originis & religionis, aut ſaltem religionis, ſocietate junctos, Ieroſolymitanos, Galilæos, Peraitas, Idumæos, Alexandrinos, Babylonios, & omnes qui Philoni & aliis dicuntur οἱ ἐν τῇ διασπορᾷ, de quibus multa dicemus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini 35. Quando anguſtiùs id nomen ſumitur, ciues dumtaxat Ieroſolymitanos complectitur, & illas decem Toparchias, quæ Plinio enumerantur libro, 2. capite 14. & Ioſepho, Iudaici belli lib. 3. cap. 4. vbi non decem ſed vndecim recenſentur ſiue Toparchiæ, ſiue κληρουχίαι, in quarum medio Vrbs ſancta eminebat, vt in clypeo vmbilicus. Sic accipe Antiquit. libro 17. capite 12. vbi à Galilæis, Idumæis, Ierichuntinis, Peraitis, vltra Iordanem colentibus, & aliis, qui ad feſtum Pentecoſtæ celebrandum conuenerant, ſeparantur αὐτοὶ Ἰουδαῖοι, hoc eſt, Ieroſolymitani, qui ſoli videri volebant genuini Iudæi, & in his ipſe ſcriptor Ioſephus. Quare in ſimillimo huic loco Belli Iud. libro 11. capite 5. in gemina hiſtoria, vel potiùs eâdem, cæteris Iudæis, qui feſti gratiâ venerant in vrbem, opponitur ὁ γνήσιος ἐξ αὐτῆς Ἰουδαίας λαός; hoc eſt, *germanus & purus Iudæorum populus*, in ipſa Iudæa, ſic propriè dicta, vrbe inquam & Toparchiis Ieroſolymorum natus. Sic ſæpe in nouo Teſtamento IVDÆA anguſtâ ſignificatione capitur, vt

D Lucæ

Lucæ 11. 4. & 3. 1. at in capite 1. 5. vbi appellatur Magnus Herodes Rex Iudææ, lata ſignificatione accipiendum, ſicut apud Strabonem & alios. Non diſſimile poteſt obſeruari in appellatione *Gentium*. nam quum dubitet nemo, Chriſtianos eſſe non Gentiles, quicunque fuerint baptizati & ſacrorum myſteriorum facti participes: Paulus tamen conuerſos ad fidem Chriſti & veros iam Chriſtianos, aliquando appellat *Gentes*, non ex eo quod iam erant, ſed quod fuerant; vt Galat. 11. 12. de Petro Apoſtolo, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν. Hoc ſenſu feremus Herodem ἀλλόφυλον dici; vt intelligatur ex Idumæis in Iudæos tranſſcriptus: & regnum Herodiadarum cum Rabbinis appellabimus מלכות הגרים *regnum Proſelytorum.* Ipſum quidem Herodem aut patrem vel etiam auũ fuiſſe alienos à populo Iudaico, & vt Hebræi loquuntur, *Goijm*, ideo non concedimus, quia abſurdiſſimũ eſt, & à jure atque inſtitutis Iudæorum veterum alieniſſimum; hominem Proſelytum cui omnia fere jura ſacra & profana cum veris Iudæis erant communia; iis accenſere qui à Republ. Iudæorum erant alieni & Goijm aut Gentes illis dicebantur. Quare non eſt ferendus error Baronii, qui Herodem, non ſolùm alienigenam appellat, ſed etiam Gentilem. Neſciebat videlicet Baronius inter *Gerim* & *Goijm* quàm latum eſſet diſcrimen.

Quo jure eſſent Proſelyti inter antiquos Iudæos, declarat Philo, in libello De Monarchia. Scribit ille, Moſem admiſiſſe ad Remp. ſuam, πάντας τοὺς ὁμοιοτρόπους, omnes eos qui moribus iiſdem atque inſtitutis vellent viuere. εἴτε φύντας ἐξ ἀρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ τοῦ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν ἀμείνω τάξιν κρείττους γεγονότας: *ſiue ab origine prima nati eſſent Iudæi ſiue mutatione facta & tranſitu ad potiorem ordinem, ſeipſis euaſiſſent meliores.* Addit, iſtos poſteriores dictos fuiſſe Proſelytos ἀπὸ τοῦ προσεληλυθέναι καινῇ καὶ φιλοθέῳ πολιτείᾳ, *quòd ad nouã & Deo charam Remp. acceſſiſſent.* Moyſen verò, ἰσοτιμίαν ἅπασιν ἐπηλύταις μεταδοὺς, καὶ χορηγήσας ὅσα καὶ τοῖς αὐτόχθοσιν, *æquabilitatem juris omnibus aduenis ſiue proſelytis, tribuiſſe, eademq; omnia ipſis conceſſiſſe, quæ indigenis.* In Iudaico jure hanc obſeruo differentiam inter Proſelytum & antiquum Iudæum: quòd in Synædrium Proſelytus adoptari non potuerit; quia nonniſi nobiliſſimos è Sacerdotibus, Leuitis & reliquo populo atque in Lege exercitatiſſimos in Synedrium allegebant; vt fusè docet Moſes Ægyptius, lib vlt. Iad, cap. 2. De Proſelyto verò ita ibidem ſcribitur; poſſe eum qui ſit Ger, ſed cuius mater ſit Iudæa adoptari in numerum Senatorum. Ex his ſequitur, Proſelytum vbi ſemel in numerum Iudæorum ciuium fuerat adſcriptus, non potuiſſe alienigenam dici, niſi quomodo Paulus Apoſtolus Chriſtianos è Gentibus, vocabat Gentes, vt modò dicebamus. Patres qui magno conſenſu pleríque omnes Herodem ἀλλόφυλον prodiderunt; partim Africanum perperam præeuntem ſunt ſecuti; partim Ioſephi mentem non ſunt aſſecuti. Iulius Africanus ſcriptor admodum Antiquus, ſeculo tamen toto & amplius Ioſepho minor, in Epiſtola ad Ariſtidem, cuius partem magnam deſcri-

deſcribit Euſebius, Hiſtor. Eccleſ. libro primo. cap. 6. tractans de Chriſti genealogia, vt aliquam obſcuriſſimæ quæſtioni lucem afferret, longum ſermonem commemorauerat, auditione acceptum, cuius laudabat auctores Iudæos quoſdam è Nazaris & Cochaba, Domini noſtri cognatos, vt ipſi quidem videri volebant; eamque ob cauſſam Δεσποσύνους eos fuiſſe vocitatos, ait idem Africanus, quaſi dixeris, *heriles cognatos*. Continet is ſermo narrationem de Antipatro Herodis Aſcalonitæ ἱεροδούλου filio, Herodis Magni patre; qui ab Idumæis latronibus captus, patre Herode lutra ſoluere ſcilicet non valente, diu inter Idumæos hæſerat; omitto cætera, quæ apud Euſebium legi poſſunt. Hanc lepidè compoſtam narratiunculam, Patrum multi arripuerunt, Euſebius, Epiphanius, Ambroſius, alij; & facilitate vſi nimiâ quam in hac luce literarum excuſare debemus, non imitari; meram fabulā pro vera hiſtoria lectoribus ſuis obtruſerunt. Nam ſermonem hunc iſtorum Iudæorum Deſpoſynorum, pluris facere non debemus, quàm ſexcenta ſimilis monetæ ſcripta quæ illa prima ſecula produxerunt in lucem, plena fabularum, plena apertiſſimorum mendaciorum: ſed quæ tamen apud viros bonos & pios, verùm incautos, in magno aliquando pretio fuerunt. Huius generis erant, vt pauca delibem ex ingenti ſylua, *Chriſti Euangelium ſecundum Ægyptios*; item aliud, *ſecundum Hebræos*, quorum teſtimoniis non ſemel etiam Clemens Alexandrinus vtitur. *Pauli* ἀναβατικόν, de quo Epiphanius contra Caianos: *Iohannis Apoſtoli ad Parthos epiſtola*, cuius B. Auguſtinus meminit: *Chami Prophetia: Moſis Apocalypſis: Eliæ Apocrypha:* item *Ieremiæ Apocrypha: Matthæi Apoſtoli* παραδόσεις apud veteres ſcriptores Eccleſiaſticos paſſim: necnon alii libri ſexcenti, quos ſi recenſere velim, dies me deficiat: & erit nobis in hoc opere non ſemel de iis habenda mentio. Sed ea quidem omnia quæ hactenus recitaui, longa dies κελλὰς πολλὰς aboleuit, & poſteriorum exercitatoria in talibus judicia, cum primis verò auctoritas Concilii Romani, & Gelaſii Papæ: cuius inſigniter ſalutare Decretum extat in Decreto 15. quo libri huius farinæ plurimi & recenſentur & damnantur: quædam tamen hodieque manent, judicio omnium qui aliquid in literis vident, ψευδεπίγραφα, & in eundem cenſum referenda: vt, *Petri* περίοδος *Clementis Recognitiones*, *B. Virginis epiſtolæ aliquot: Pauli* item *ad Senecam*, & *huius ad illum epiſtolæ*, & multa alia. Noli dubitare illum Deſpoſynorum ſermonem, quem Africanus ſtylo ſuo dignum judicauit, tale aliquod fuiſſe ſcriptum Apocryphum, vel ſolummodo Traditionem ad libidinem fingentium excogitatam. Vt nulla iuſta cauſa afferri queat, cur de rebus Herodis ex illa dubiæ fidei & auctoris incerti narratiuncula, certiora nos putemus poſſe cognoſcere, quàm ex hiſtoria Ioſephi, ſcriptoris vernaculi, cuius amor veri notiſſimus, fides conſtantiſſima; niſi quid illi fortaſſe humanitus errare contingat; quæ exceptio locum hîc non habet: cui ad penitùs cognoſcenda illa de quibus ſcribebat, omnia præſidia abunde ſuppetebant

petebant. Nam aut ex actis publicis illa deſcripſit, aut ex oculata fide: & quod maximè in hac hiſtoria conſiderandum; qui cauſſam nullam habuit; cur gratia corruptus in exponendo Herodis genere mentiretur: multas & grauiſſimas, cur odio illum plus quàm Vatiniano proſequeretur; ſicut fecere alij omnes Iudæi; quorum fabulas & putida figmenta de Herode in libris Rabbinorum eſt legere. quædam eius generis narrat Petrus Galatinus, libro quarto, capite ſexto. Valde igitur mirum eſt, tot pios Patres illius narratiunculæ apud Africanum non deprehendiſſe vanitatem. Id eo impenſiùs equidem admiror, quia ipſe Africanus, etſi vult videri auctores ſuos πάντως ἀληθεύειν, *omnino veraces eſſe*; abſtinere tamen non potuit, quin illa ipſa ſcribere ſe dubitanter certiſſimis indiciis oſtenderet. Sunt hæc illius verba: τὸν Σωτῆρα οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, εἴτ᾽ οὖν φαυτιῶντες, εἴθ᾽ ἁπλῶς ἐκδιδάσκοντες, πάντως δ᾽ ἀληθεύοντες, παρέδοσαν καὶ ταῦτα. B. Ambroſius Commentario 3. in Lucam. iſta verba ſic vertit. *Fertur ab his, qui ſiue argumentati, ſiue ſimpliciter docentes, & vera adſtruentes, tradiderunt nobis.* quid hîc ſignificet vox *argumentati*, ſcio eſſe neminem qui ſciat. ego puto in voce Græca rarioris vſûs hæſiſſe aquam Ambroſio. Rufinus vertit, *ſeu ſtudio tanti ſeminis demonſtrandi*: audacter, vt ſæpe alibi. Græcè periti non ignorant, φαυτιᾶν, nihil aliud eſſe, niſi velle videri, & gloriam appetere, ſive γλίχεσθαι ὀνόματος ἀνας. ſic βαυτιᾶν, cùm apud alios, tum apud Ioſephum, Belli Iud. ſecundo, capite ſexto. φρινητιᾷν apud Epiphanium, pagina 285. ἀνδρεικελιᾶν apud Theodoritum Hiſtor. Eccleſ. libro primo, capite quarto, & multa eius formæ apud Græcos ſcriptores. Africanus igitur, cauſſam cur illi Iudæi iſta memoriæ tradiderint, ancipitem ponit; vel quòd gloriæ cupiditas eos titillauerit; vel quòd veritatem ſimpliciter exponere voluerint. Si Africano ſatis liquidò conſtitiſſet de ſermonis huius fide, an putamus illum ita ambiguè fore locuturum? Sed dubitationem ſuam longè apertiùs in fine declarat, poſt totum ſermonem expoſitum. Ait enim: εἴτ᾽ οὖν οὕτως, εἴτ᾽ ἄλλως ἔχοι, σαφεστέραν ἐξήγησιν οὐκ ἂν εὕροι τις ἄλλος ἐξευρεῖν, ὡς ἔγωγε νομίζω. *Igitur ſiue hæc ita ſe habeant, ſiue aliter, planiorem certè interpretationem nemo inueniat, vt equidē puto.* Vides Africanum planè inter dubiæ fidei narrationes hanc quoque habuiſſe; quam ideò vocat μὴ ἐμμάρτυρον, *nullis teſtibus firmatam*; neq; aliam cauſſam affert mox cur illam retulerit, niſi hanc, τῷ μὴ κρείττονα ἢ ἀληθεστέραν ἐξήγησιν ἔχειν εἰπεῖν: *quòd nullam poſſet afferre expoſitionē meliorem aut veriorem.* Statuant nunc æqui Iudices, vtrum ſit ſatius, iſtorum Deſpoſynorum ἀδεσπότοις ſcriptoribus fidem habere, an Ioſepho; cuius hiſtoria in omnibus ſuis partibus veriſſima, (ſi pauca excipias; nam & Ioſephus homo erat:) ac certiſſima ſemper eſt habita. Et de Africano quidem hactenus. Sed fuerunt nonnulli è Patribus, qui propterea Herodem crediderunt alienigenam, quia id memoriæ Ioſephus prodidiſſet. In his omnium primus Origenes, eo ipſo loco, quem ſuperiore diatribâ recitauimus. *Conſtat* inquit, *Herodem*

Herodem Regem, ſecundum hiſtoriæ fidem, quam Ioſephus tradidit, alienigenā fuiſſe. Id primi illi Doctores dubio procul ex eo colligebant, quòd Ioſephus Antipatrum Herodis patrem appellet genere Idumæum, τὸ γένος Ἰδουμαῖον, Iud. Belli libro primo, capite quarto, & Antiquit. libro 14. capite ſecundo. vbi etiam Nicolaum Damaſcenum notat, qui vt Herodi gratificaretur, ſcripſerat eum εἶναι γένους ἐκ τῶν πρώτων Ἰουδαίων, τῶν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀφικομένων: *ducere originem è primariis viris inter illos Iudæos qui Babylone venerunt in Iudæam.* alibi Ioſephus Herodem appellat *Idumæum ſemi-Iudæum*, libr. 14. cap. 24. ſcribitq; de eo non ſemel regnū Iudæorū ipſum occupaſſe, quod nihil ad ſe ſpectabat. Vnum è multis locum adnotabo. Libro 5. cap. 4. Cleopatra Alexandræ verbis queritur, apud Antonium, Herodem factum eſſe Regem τῆς οὐδὲν προσηκούσης ἀρχῆς *regni nullo jure ad ſe pertinentis.* Et Patres quidem ex iſtis properanter lectis, Herodem fuiſſe alienigenam concludebant. Ego verò, quod pace ipſorum dixerim, conſtanter affirmo, hæc & alia his ſimilia in Ioſepho loca, totidem eſſe certa & invicta argumenta aduerſus eorundem ſententiam: vt ex quibus neceſſariò ſequatur, omnino fuiſſe Herodem non alienigenam, ſed Iudæum, ex opinione quidem certè Ioſephi. At Idumæum inquies, vocat, non Iudæum: imò verò, eò ipſo predit fuiſſe Iudæum, qui vocat Idumæum. Vt ſi quis Nitiobrix aut Aquitanus dicatur, ea ipſa appellatione Gallus eſſe indicatur. Hoc rationibus certiſſimis demonſtrauit in Notis Euſebianis vir genere, ingenio & doctrina Illuſtriſſimus, Ioſephus Scaliger: quem locum ſtudioſi lectores, ſi lubet, adeunto. Omnium argumentorum præcipuum illud eſt, quod ſuggerit ipſe Ioſephus libro 13. cap. 17. narrans quomodo Idumæi ſint facti Iudæi, integro fere ſeculo ante regnum Herodis: ὥστε εἶναι, inquit, τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους: *adeò vt ex illo tempore Idumæi ſint Iudæi.* Nā qui renuntiaſſent proprio gentis Idumææ Deo, (Coze ipſi nominabant, teſte Ioſepho lib. 15. cap. 11. vbi de Coſtobaro loquitur:) qui ritus prioris idololatriæ antiquaſſent, Circumciſionem & vniuerſum veri Dei cultum admiſiſſent, vt ibi teſtatur Ioſephus, cur non cenſerentur Iudæi? quum præſertim à prima origine fratres Iudæorum eſſent, quod ante dicebamus. Strabo & Idumæam partem Iudææ facit, & Herodem Idumæum vocat Iudæorum ἐπιχώριον, hoc eſt, *indigenam ſeu vernaculum.* Ammonius eruditiſſ. Grammaticus, vt obſeruauit & Scaliger, aliis verbis idem dicit cum Ioſepho; & inter cætera, Idumæi, inquit, ἐκλήθησαν Ἰουδαῖοι, hoc eſt, *appellati ſunt Iudæi.* In Chronico Templi ſecundi de Antipatro Herodis patre dicitur fuiſſe עקרו primam generis illius originem, non è filiis Iſrael: & tamen ipſe Antipater ibidem appellatur אחד מגבורי ישראל *vnus è fortibus Iſrael.* Si pater Herodis Iſraëlita, quanto magis filius? Scribit Ioſephus libro 14. cap. 14. quando Iulius Cæſar in Ægypto periclitabatur, tumultum fuiſſe exortum inter Iudæos Ægyptienſes & illos qui è Iudęa ſuppetias Cęſari venerāt;

quem ſedauit Antipater; pacatis, inquit, Iudæis Ægyptienſibus κατὰ τὸ ὁμόφυλον, *quòd ex eadem gente cum ipſis eſſet*: Iudæus nempe: non ergo ἀλλόφυλος. Eodem libro cap. 19. mortuus Antipater hoc elogio afficitur: *fuiſſe excellente pietate, juſtitia, &* τῆς περὶ τὴν πατρίδα σπουδῆς, *charitate erga patriam*, an Pietatem appellat Ioſephus, cultum dei Idumæorum Coze? nugæ. intelligit enim veram erga verum Deum Iudæorum Pietatem. quæ autem patria hîc dicitur, niſi Iudæa? Nam etiam Ieroſolyma patriam ſuã Idumæi appellabant. & Belli Iudaic. libro quarto, capite decimoſexto, Idumæi vocant vrbem ſanctam, κοινὴν πόλιν, ſibi & vniuerſo nomini Iudaico vrbem communem: ſæpeq; in illa hiſtoria, & Idumæi ſuam Ieroſolyma appellant metropolin; & Ieſus quoq; Pontifex Idumæos cõpellans, non dubitat etiam ipſe Ieruſalem nominare ipſorum metropolin. In contentione orta Cæſareæ inter Syros & Iudæos, de qua Ioſephus libro 20. capite ſeptimo, Iudæi principalem locum ſibi vindicant, διὰ τὸ τὸν κτίστην τῆς Καισαρείας Ἡρώδην αὐτῶν βασιλέα γεγονέναι τὸ γένος Ἰουδαῖον *quòd conditor Cæſareæ rex Herodes fuiſſet genere Iudæus.* Extat lib. 15. cap. 14. concio Herodis ad proceres Iudæos, quos ita cõpellat, ἄνδρες ὁμόφυλοι; quo jure ſi ipſe erat ἀλλόφυλος? ſunt enim contraria ἀλλόφυλος, extraneus, diuerſæ gentis; & ὁμόφυλος, qui ex eadem gente, popularis. Gloſſæ veteres: ὁμόφυλος, *tribulis, congrex, gentilis.* Nec quenquam moueat, quòd in eadem concione dixit Herodes, τὸ γένος ὑμῶν, *genus veſtrum*: non autẽ *noſtrum.* Nam & Ioſue qui Moyſi ſucceſſit, eodem genere loquendi vtitur, libro quinto, capite primo: ἐκτραπέντων. ἢ εἰς ἑτέρων ἐθνῶν μίμησιν, ἀποστραφήσεται τοῦ γένους ὑμῶν, *Si vos converteritis ad imitãdos mores Gentium, Deus à genere veſtro avertetur.* Iudæus ergo Herodes, ſi quid Ioſepho credimus. Et errant manifeſtò, qui Nicolaum Damaſcenum eo nomine reprehenſum à Ioſepho putant, quòd Herodem prodidiſſet Iudæum: de quo Ioſephus ne cogitauit quidem, ſed propterea reprehendit ille Nicolaum quòd antiqui, generis nobilitatem illi tribuiſſet. Ioſephi enim ſententia hæc eſt: Herodem à prima ſtirpe Idumæum fuiſſe; ſed cuius maiores facti eſſent Iudæi, quando Idumæa per Alexandrum regem effecta eſt pars Iudææ. de patre igitur illius & auo Antipa ſemper loquitur, vt de hominibus Iudæis, qui potentia excellerent, & opibus maximis; vt libro 14. cap. 2. & cap. 17. ſed qui tamen inter Iudæos priuati cenſerentur, hoc eſt, alieni à familia ſacerdotali & regia. Nam apud Iudæos illis temporibus, latente & quaſi ſepulta ſtirpe Dauidica, vna res erat quæ genus nobilitaret, nempe Sacerdotium, aut potius Pontificatus. Scribit Ioſephus ſtatim initio vitæ ſuæ; ὥσπερ παρ' ἑκάστοις ἄλλη τίς ἐστιν εὐγενείας ὑπόθεσις, οὕτω παρ' ἡμῖν ἡ τῆς ἱερωσύνης, *quemadmodum apud vnam quamq; gentem certum eſt aliquod argumentũ nobilitatis; ſic apud Iudæos Sacerdotium nobilitat.* Qui igitur è familia Sacerdotali non erant, vtut opibus & potentia florerent, obſcuri, ignobiles, & priuati cenſebantur; atque vt Hebræi loqui amant עם הארץ *populus terræ*: & eiuſmodi domus plebeiæ ac priuatæ

dice-

dicebantur: ſicut in Romanis Hiſtoriis omnes appellantur *priuati* præter Imperatorem. Non obſtat, quòd alia notione aliquando *priuatus* opponitur, non Regi aut Sacerdoti; ſed ei, qui politico aliquo munere fungatur. Nam & apud Latinos eadem eſt vocis illius in diuerſa ſignificatione vſurpatio. Sic accipe apud Ioſephum initio libri 15. vbi opponuntur τοὺς ἰδιωτεύοντας, *priuatam vitam agentes*, & οἱ ἐν πράγμασιν, *qui ad honores ſunt promoti.* Hæc notio domui Herodis non conuenit; propter magna & diuerſa munia quibus functi ſunt pater & auus Herodis, vt narrat Ioſephus. Atque hæc eſt vera interpretatio illorum Ioſephi locorum, vbi Herodi obiicitur δυσγένεια, & quòd regnum occupauerit nihil ad ſe pertinens: ex quibus locis, ſi modo illa rectè intelligantur, certiſſima probatio ſumitur eius quod probare intendimus, Herodem non fuiſſe alienigenam. Age, quædam expendamus. Ioſephus lib. 14. capite duodecimo, mala enumerans quæ Iudæis euenerunt, postquam Romanæ ſeruitutis jugum ſubierant, illud ponit præcipuum; quod regnum antè Sacerdotibus proprium, δημοτικῶν ἀνδρῶν ἐγένετο, *tranſiit ad homines plebeios.* & in extremo libro eadem querela repetitur ſic: μετέπεσεν ἡ βασιλεία εἰς Ἡρώδην τὸν Ἀντιπάτρου, οἰκίας ὄντα δημοτικῆς καὶ γένους ἰδιωτικοῦ, καὶ ὑπακούοντος τοῖς βασιλεῦσιν. Apparet Ioſephi illa ſcribentis πάθος & indignatio: rem enim eandem, quod proprium iratorum, ſæpe repetit. Non ſatis illi fuit dicere, tranſlatum eſſe regnum ad hominem *è domo plebeia ortum*; ſed addit, *è genere priuato*: nec id quidem ſatisfacit indignationi; cumulum igitur adjicit, *quod genus regibus antè parebat.* Appello fidem & judicium tuum Lector; cenſen' Ioſephum, ſi Herodem credidiſſet alienigenam, id fuiſſe iſto loco prætermiſſurum? Nam quanto res eſt triſtior & indignior, alienigenæ parere, quàm ei qui fuerat aliquando priuatus? Quando Iulius Cæſar Remp. occupauit, jure potuerunt queri Romani, parere ſe ei qui priùs fuerat homo priuatus, qui ſuperiorum temporum Conſulibus ſolitus antea parere; qui etiam nobilitate generis multis ciuibus eſſet inferior: ſed hoc tamen tolerabilius quàm Hannibali Pœno ſubiici, aut Tigrani Armenio, vel Arminio Germano. Atqui nunquam Romani ita odio habuerunt alienigenas, vt Hebræi eos quos vocabant נכרים & execrabantur; adeò vt ne oleo quidem alienigena vterentur; ſicut apud Ioſephum, lib. 12. cap. 3. & Iud. Belli, lib. 2. c. 43. Cùm vrbem obſidebant Herodes & Soſius, Rex Antigonus concionem habuit ad populum, hortans, vt extrema pati vellent, priuſquam Herodi regnum contra fas traderent, ἰδιώτῃ ὄντι, inquit, καὶ Ἰδουμαίῳ, τοῦτ' ἔστιν ἡμιιουδαίῳ, δέον τοῖς ἐκ τοῦ γένους παρέχειν, ὡς ἔθος ἐστὶ, τοῖς. duas rationes affert Antigonus, cur non ſit Herodi regnum tradendum; quia ſit homo priuatus, & quia Idumæus, id eſt, ſemi-judæus. deinde cauſſam reddit, cur ad ſe regnum ſpectet; quod ſit è genere Sacerdotali. Quis putet Regem tam neceſſario tempore taciturum fuiſſe, quod vim maximam erat habiturum? Sed neſciebat profectò Antigonus Herodem

deam eſſe alienigenam. Nam quòd eum vocat *Idumæum ſemiiudæum*, friuolum eſt, neque ex eo ſequitur, vt iam oſtendimus, non fuiſſe Iudæum: ſed eſt hoſtis irati conuitium, illi ſimile apud Homerum, Ω πέπονες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί: & Virgilium, *O Phrygiæ, neque enim Phryges.* Sic apud Ioſephum, lib. decimoquarto, cap. 28. Soſius captum regem Antigonum, & ad genua ſibi accidentem vocat *Antigonam.* Eodẽ cap. ſenex quem Herodes ad mortẽ adigebat, & immanem ſuorum liberorum cædem, præter humilitatem generis Herodi nihil exprobrat. πολλά, inquit, πρῶτον ὠνείδισε τῷ Ἡρώδῃ εἰς τὰ πρόσωπα. Magna Herodis felicitas, ſi fuit alienigena, quòd hoc nemo ex illius inimicis ſciuit. ne Ioſephus quidem hoc profectò ſciuit, qui cap. 2. lib. 14. hoc tantùm de illo dicit, metuiſſe illum ſibi ab Hyrcano, qui Pontifex Maximus erat & Rex, διὰ τὸ μὴ κατ' ἀξίαν αὐτὸν ἄρχειν. *quòd Rex eſſet Herodes illo loco indignus.* cur non ita potiùs? quòd regnum inuaſiſſet, quum ne indigena quidem eſſet, verùm extraneus Omnino ita erat dicendum. At Ioſephus mirè conſtat ſibi. Itaque in Elogio mortui Herodis libro 17. cap. decimo, hoc tantùm leges; ἐξ ἰδιώτου βασιλεὺς κατέστη, *factus è priuato Rex.* Libro decimoquinto; cap. 13. memorabilis hiſtoria habetur de Manahem Eſſeno, qui Herodi adhuc puero, ludum literarium petenti, factus obuius, regnum illi prædixit: ait ibi Ioſephus, Herodem ætate puerum, ſed prudentia canum, hoc tantùm illi reſpondiſſe, *Memento priuatum eſſe me:* ἀναμιμνή-σκων ἰδιώτης ὤν. ergo etiam Herodes ipſe alienigenam ſe eſſe ignorauit. Infelici Mariammæ, ſanguinis & ſpiritus regii fœminæ, linguæ petulantia fatalis fuit, vt narratur in decimaquinta hiſtoria. Hæc inter jurgandum cum ſceleſtiſſima Salome, Herodis ſorore, ſolita in mariti genus omnia probra effundere, quæ muliebris impotentia & ira ſuadebant. Cur igitur Mariamme peregrinitatem exoſo marito non objicit? cur non appellat Antipatridas ὡς ἀλλοφύλους; At nihil eiuſmodi de illa Ioſephus: cuius verba ſunt libri 15. c. 4. τὴν ἐκείνων ἐξωνείδιζε δυσγένειαν, *ſuam illis ignobilitatem exprobrabat.* nempe quòd è familia ſacerdotali, & regia non eſſent. iterum c. 11. ἐπὶ δυσγενείᾳ διεχλεύαζε, καὶ κακῶς ἔλεγε. Ex iis quæ hactenus recitauimus è libris Ioſephi, certiſſimè conſtat, Origenem & alios Patres, qui vt Herodẽ demonſtrarent alienigenam, nobiliſſimum hunc Scriptorem in partes vocarunt; veram illius mentem nunquam percepiſſe. Quam hallucinationem, vt in primis illis Scriptorib. facilè excuſamus: ſic in Photio, viro alioquin doctiſſimo, ferendam non cenſemus. Illi è paucis locis obiter inſpectis, quum ad alia majora properarent, in errorem ſunt inducti. Photii culpa inexcuſabilis: qui ex inſtituto ſummam recitans eorum quæ legerat apud Ioſephum, ſententiam aliunde hauſtã; quæ pugnat è diametro cum Hiſtoria Ioſephi, Ioſepho, mirâ prorſus incogitantiâ, impingit. Sic ille in Tmemate ducenteſimo trigeſimo octauo de Herodis aduentu Romam loquens, quando illi regnũ eſt delatũ,

ἐνιαυτῷ

ἐποιεῖτο γνώμην περὶ τῆς γαμετῆς ἀδελφοῦ, Ὑρκάνου δὲ θυγατρὸς παιδὶ, εἴπως δυνάμαιτο, τὴν βασιλείαν κατασπράξασθαι αὐτῷ, γὰρ ἀνέλπιστον ἦν παντάπασι ταύτην περιελθεῖν, ἀλλοφύλῳ ὄντι. *Herodes id animo voluebat: vt vxoris fratri, Hyrcani ex filia nepoti ſi vlla ratione poſſet regnum impetraret: nam ſibi quidem parandi quoquomodo regni, nullam omnino ſpem habebat, qui eſſet alienigena.* Hic ego Photij nomen inter falſarios defero, & poſtrema verba contra Ioſephi mentem verbis Ioſephi eſſe adiecta, contendo. Facit Ioſephum dicere, iccirco deſperaſſe Herodem ſe poſſe regnum ſibi impetrare à Romanis, quia eſſet extraneus, hoc eſt, non Iudæus. Ioſephi verba ſunt, lib. 14. c. 24. τοῦτο μέγιστον ἦν τῆς Ἀντωνίου περὶ Ηρώδην σπουδῆς, ὅτι μὴ μόνον αὐτῷ τὴν βασιλείαν οὐκ ἐλπίζοντι προσεπορίσατο. οὐ γὰρ εἰς ἑαυτὸν ἀνέβη ταύτην αἰτησόμενος. οὐ γὰρ ἐνόμιζεν αὐτῷ τοὺς ῥωμαίους παρέξειν. τοῖς ἐκ τοῦ γένους ἔθος ἔχοντας αὐτὴν διδόναι. Prædicat Ioſephus magnum Antonii erga Herodem ſtudium: qui quidem nihil tale ſperanti regnum conciliaſſet. Herodem enim non veniſſe Romam ea mente, vt ſibi regnum peteret. Quæ autem ratio, cur ad regnum iter non affectaret? Accipe cauſſam: *Non enim putabat illud ſibi Romanos tradituros; quia regna iis deferre ſoliti eſſent, qui è genere forent regio.* Vides quam mala fide & verba Ioſephi & ſententiam Photius reciret. Atque hoc non ſemel diligens lector, in eo præſtantiſſimo ſcriptore ſi attendat, obſeruabit. Solet enim nonnunquam pugnantes inuicem ſententias diuerſorum auctorum, vni alicui tribuere, & integras narrationes hoc pacto confundere. Sic paullo ante de eodem Herode & patre Antipatro loquens, Ioſephi & Africani narrationes, aut ut melius dicam, illius narrationem, huius fabulam, in vnum κυκῶν, miſcet perperam: quod in homine tam erudito, & qui Ioſephi ſententiam referre profiteatur, non culpa eſt, ſed, prope dixerim, flagitium. Accidit autem hic error Photio, quod acceptam auditionem à prioribus de alienigena Herode, ad veritatis obruſſam exigere nuquam curaſſet. Id vero à Ioſepho Scaligero ante aliquot annos, quum, ob veritatis ſtudium, eſſet factum: veriſſimam præſtantiſſimi viri obſeruationem ita excepit Nicolaus Serarius, vt non ſolum falſam eam voluerit videri, ſed etiam impiam & homine Chriſtiano indignam. In eum finem liber ab eo ſcriptus eſt, qui hallucinationum puerilium, & ſophiſticarum argutiarum plenus, auctorem prodit, non illum quidem indoctum; ſed ab eo candore & æquitate, quæ viros doctos, maximè Chriſtianos, decet, vehementer alienum. Tuetur Serarius vulgatam ſententiam. quam probauimus eſſe falſiſſimam; certe à Ioſephi mente ita alienam, vt nihil queat magis. Quare mirari nemo debet, falſam opinionem tuentem, multa ſcripſiſſe falſa & abſurda: quod ex comparatione eorum, quæ hâc & ſuperiore Diſputatione diſſeruimus, æqui lectores facile deprehendent; vt alia confutatione non ſit opus. Sed bene eſt; vicit tandem ueritas. Nam poſt Scaligerum reperti ſunt in ipſa Italia viri docti, qui non ſolum id ipſum affirmarent, quod primus Scaliger obſeruauerat; ſed

multo etiam progrederentur longius. Vide Annales Sacros Auguſtini Tornieli Nouarienſis, Congregationis Sancti Pauli, in anno quatermilleſimo decimooctauo, neque tamen quiſquam, opinor, inuentus, qui propterea Torniclo impietatis dicam diceret; quod Scaligero fecerat Ieſuita Serarius. Adeo parum hodie in vſu eſt Prouerbium Hebręorum oppido venuſtū; אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו μὴ λογίζου τὸν πίθον, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ. *Ne reſpicias dolium ſed quod eſt in dolio.*

IV. Obiectiones è Ioſepho duæ proponuntur, & ſoluuntur. Prior: Herodem Gentilibus magis fauiſſe quàm Iudæis. Probatur, maximæ coniunctioni odia ſuccedere vehementiſſima. Altera: Herodem vita prodit non Iudæum, ſed Gentilem. Probatur, Iudaicæ originis certa argumenta eſſe ab eo edita: cæterum originem malè probari argumento à vita. Digreſſio aduerſus Andream Eudæmono-Iohannem, origine Chriſtianum, ſed quem facta quouis pagano deteriorem arguant: in qua mendacia infanda ſceleſtiſſimi Ieſuitæ ſolidè refutantur.

TOt argumentis firmatæ ſententiæ obiectiones duæ proponi ſolent, & quidem ex Ioſepho; quas certo conſilio in hunc locum reiecimus. Sunt igitur, qui opinionem vulgatam hac argumentatione confirment. Herodes, auctore Ioſepho, Græcis & Gentilibus potius fauit, quam Iudæis: fuit igitur non Iudæus, ſed Gentilis potius, & omnino alienigena. Qui ſic diſputant, ij neque locum Ioſephi, neque humani ingenij naturam ſatis videntur attendiſſe. Ioſephi verba ſunt libro decimonono, capite ſeptimo, in laudatione Regis Agrippæ: ἐκείνῳ γὰρ πονηρὸν ἦν ἦθος ἐπὶ τιμωρίαν ἀπότομον, καὶ κατὰ τῶν ἀπηχθημένων ἀταμίευτον Ἕλλησι πλέον ἢ Ἰουδαίοις οἰκείως ἔχειν ὁμολογούμενος, Ait Agrippam moribus fuiſſe præditum, qui moribus Herodis nullo pacto eſſent ſimiles. *Nam huic*, inquit, *natura erat prona ad vltionem & in ea inexorabilis: vt qui in vexandis quos habebat exoſos modum nullum ſeruaret: quique adeo fateretur, maiorem ſibi ad Græcos quam ad Iudæos eſſe adiunctionem.* ita Marcus Tullius Græcam hanc locutionem alicubi exprimit. Non dicit Ioſephus ſimpliciter Herodem fuiſſe Græcis coniunctiorem quam Iudæis & amaſſe illos vehementius quàm iſtos, ſed affectum Herodis oſtendens, cauſſam eius affectus ſimul exponit. Quæ autem eius affectus cauſſa? Non ſane quam iſti volunt, ſed quod exoſos Iudæos habuerit, homo in odiis ſemel ſuſceptis vehementiſſimus. Ex his colligi non poteſt, Herodem non fuiſſe Iudæum: imo contrarium potius colligas. Nam Ioſephus, ſummæ improbitatis vult eſſe argumentum, quod Herodes ſtudium erga Gentiles maius præ ſe tulerit, quam erga Iudæos. Si Gentilis fuiſſet Herodes, & Aſcalonita Philiſtinus, vt habet fabula Deſpoſynorum; quis iure mirari hoc potuit? atqui Ioſephus rem ita narrat, vt improbiſſimam

Herodis

Herodis naturam velit ex eo colligi. Ipſa quin etiam odii vehementia in Iudæos, Herodem potius demonſtrat fuiſſe Iudæum, quam Gentilem. Quippe humanum ingenium ita eſt natura comparatum, vt maxima odia, non fere niſi inter eos qui fuerint coniunctiſſimi reperiantur. Sicut poſt amara vinum videtur dulcius; & aqua prius calefacta frigus poſtea melius contrahit, ſi in puteum demittatur. vt docent in problematis ſuis Ariſtoteles & Alexander: ſic acerrima odia, vt plurimum, intentiſſimo amori amant ſuccedere. Probat hoc Philoſophus in ſeptimo Politicorum, cum aliis rationibus, tum etiam veterum Sapientum auctoritate, quorum fuerunt hæc prouerbia: Οἱ λίαν πέρα στέρξαντες, οἱ δὲ καὶ πέρα μισοῦσι. *Inter quos amor fuit vehementiſſimus, inter eos ſunt odia vehementiſſima.* & χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν, *bella inter fratres ſunt difficilia,* id eſt, diriſſima. Egregie Tacitus primo Annali. *Qua apud concordes vincula charitatis, incitamenta irarum ſunt apud infenſos.* Huc etiam pertinet, quod Græci dicunt, τὰς τῶν γειτόνων ἀδικίας βαρύτατον κοινὸν ἡγεῖσθαι, *mutuas inter vicinos iniurias odiorum grauiſſimorum cauſſam exiſtere.* quod multis probamus exemplis in noſtris ad Polybium Commentariis. Porro quam acres odiorum cauſſæ inter Iudæos & Herodem interceſſerint, ex Hiſtoria notius eſt, quam vt hoc loco ſit repetendum. Sed aiunt alij, vitam Herodis, qualis à Ioſepho eſt deſcripta, Gentili & Alienigenæ conuenire, non Iudæo. Reſpondeo; iſtud argumentum & falſum eſſe ex parte, & penitus ἀσυλλόγιστον, ac proinde nihil concludere. Falſum; quia etſi perditiſſimè vixit Herodes; quædam tamen fecit, quæ Iudæum fuiſſe ipſum demonſtrent. Narrat Ioſephus lib. 15. cap. 12. Herodem, quum multa patraret contra Hebræorum patria inſtituta; hac excuſatione apud ſuos populares Iudæos vti ſolitum, quod iuſſus illa faceret, & ex Imperatoris mandato, non propria ſponte aut inſtinctu. Ἰουδαίοις, ait, ἀπολογούμενος, ἔλεγε, μὴ καθ' ἑαυτὸν ἀλλ' ἐξ ἐντολῆς καὶ προσταγμάτων ταῦτα ποιεῖν, eundem tamen Cæſari & Romanis imputaſſe, quod præ ſua erga nomen Romanum obſeruantiâ, leges atque inſtituta patria inſuper haberet. Hæc Hiſtoria, vt ſceleratiſſimum fuiſſe Herodem euincit, qui ambitioni ſuæ omnia poſtponeret humana diuinaque iura: ita non fuiſſe ipſum Alienigenam ſatis aperte probat. Multo vero magis, quod narrat Ioſephus libro undecimo, capit. 28. in Hiſtoria captæ Vrbis per Soſium Romanum, & ipſum Regem. Eo namque tempore Herodes, & vere Iudæum ſe præſtitit, & zeli Iudaici quo flagrabat magnitudinem certiſſimis rerum argumentis comprobauit. Nemo aliter ſentiet, qui hiſtoriam illam legerit, Sed eſt etiam ἀσυλλόγιστος, iſta argumentatio, & nihil concludit; quia ſæpe abſurdiſſimum eſt, è genere vitæ de origine facere iudicium. Pontifices Caiaphas & Anna, qui Dominum noſtrum condemnarunt, an non Iudæi erant? Quid illa turba; quæ clamauit, Tolle, Tolle, Crucifige, Crucifige? certe omnes iſti Iudæi; & tamen vel Herode ipſo deteriores. Iudæi, inquam, iſti ortu & ἐν φανερῷ: multum verò differre

Iudæum ἐν φανερῷ & Iudæum ἐν κρυπτῷ, docet nos Apoſtolus ad Romanos capite 11. 28. 29. Hinc adeo eſt, quod etiam inter Chriſtianos multi ſemper fuerunt, & nunc cum maxime ſunt quos mores, dicta, facta, ſcripta gentiles aut Turcas eſſe potius arguant; quam Chriſtianos. Ne vetuſtiora exempla repetam, Iohannes Caſtellus, non ſolum Chriſtianis natus erat parentibus; verum etiam, quod nemo ignorat, diſcipulus erat Ieſuitarum. Rauaillacus prodigium illud hominis, ſceleratorum vltima linea, genere & profeſſione Chriſtianus erat. Auctores Pulueraria Coniurationis qua nihil magis horribile Diabolus vnquã excogitauit Chriſtiani omnes erant, Catisbeius, Percius, Digbeius, alij: partim etiam Ieſuitæ, Garnetus, Gerardus, Teſmondus. Græculus Cretenſis Andreas Eudæmono-Iohannes, animoſiſſimus ille Parricidarum Patronus, laniенæ Pariſienſis cupidiſſimus laudator, prodigium è mendaciis & ignorantia conflatum, non ſolum Chriſtianus audit: ſed eſt etiam Ieſuita. & Miſſas Romæ quotidie, vti fama eſt, celebrat. Hic eſt ille Parricidiorum in Reges & Principes vnicus Magiſter, qui ad cætera ſua ſcelera, nuper adiecit immanitatis plus quam Turcicæ facinus execrandum. Nã qui obiectis à me criminibus, veri reſpondere nihil poſſet: non ſolum in me conuicia falſa, abſurda, ridicula, & furentis Cretis rabiem duntaxat prodentia, effudit: ſed etiam Arnaldi Caſauboni, Venerandi Parentis mei, ante tot annos fato functi, pretioſam apud omnes bonos, qui norant, memoriam, contra ius Gentium: ſpreto anathemate, quod veteres Hebræorum ſapientes in male de mortuo loquentẽ pronunciarunt: denique contra ipſorum etiam Paganorum inſtituta ac leges, impie ſollicitauit, ac Diabolico mendacio iuit infamatum. Fingit ſceleſtus Cretenſis, & audet affirmare, quâ impudentiâ eſt, patrem meum, rei capitalis damnatum, laqueo vitam finiiſſe. ô furiam! ô immanitatem plus quàm Turcicam! nam etiamſi ita eſſet, (eſt autem falſiſſimum, vt demonſtrabimus) quæ hæc eſt Barbaries, in cineres iam pridem conditos furorem exercere ſuum? filio caſum patris, licet fabulà non eſſet, exprobrare? Neſcit ſceleſtus neſcit, quid ſit diſcriminis inter ἀτύχημα, & ἀδίκημα. Sed vide mihi Cretici huius prodigij θείαν τὴν amentiam. Quum enim ter figmentum hoc ſuum repetat, vt paucos ante dies narrabat mihi Oxonij Iohannes Prideaux, vir doctiſſimus, & pietatis eximiæ: (ego ſancte iuro, me paucis paginis inſpectis, putida & aperta mendacia floccifeciſſe & nunquam legiſſe: crimen tamen quod patri impingeret, ne fingere quidem vllum potuit. Elogium puniendi non recitat: non locum, non tempus indicat: crudum mendacium, vt fuerat ſibi à Satana inſpiratum, contentus euomere. En quales exquiſitioris pietatis magiſtros patria Iouis edat: Vrbs ſepticollis ſinu ſuo excipiat, educet, foueat. En qualia mendacia, auctoritate Cenſuræ ſuæ Princeps Aquauiua ſoleat comprobare. Pater meus, vir pietate, probitate, & prudentia inter paucos inſignis, anno ſuperioris ſeculi, 86. Diæ, vel vt Veteres nominabant,

Deæ Vocontiorum, in Delphinatu, ipſis anni noui Kal. morbum contraxit: inuaſitque eum febricula, lenta quidem, uerùm continua. Quum medici, atque imprimis Laurentius Videlius, Aucnionenſis: (ſed qui religionis varie corruptæ reformationem ante multos annos erat amplexus) in ea arte eximius, & veteri amicitia patri meo coniunctiſſimus, nihil periculi, & omnia ſigna ad ſalutem eſſe, confirmarent: ipſe tamen, ex quo primum decubuit, inſtare ſibi fatalem horam intellexit. & qui de exitu morbi non dubitaret, vxorem ſuam, matrem meam, piis alloquiis ſæpe eſt conſolatus. 6. Kal. Febr. Pater Teſtamentum condidit: quod excepit notarius, vti vocant, Apoſtolicus, cui nomen Cheyſicu. Scribendo teſtamento adfuerunt, A. Podianus (du Pui) Prætor vrbis: qui paullo poſt peſte extinctus, ingens ſui deſiderium ciuib. ſuis relinquit: L. Videlius, R. Bruierius, I. Draco, alij viri primarij amici patris, quorum nomina in tabulis teſtamenti leguntur. Kal. Febr. Dei nomen inuocans, & delictorum veniam petens, ſine vllo cruciatu, placidè in Domino obdormiuit: nactus, ſi quis mortalium, quam fruſtra ſibi optabat Chriſtum ignorans Auguſtus, εὐθανασίαν. Adfuit ægrotanti, & beatam animam (ſic opto & ſpero) Creatori ſuo reddenti, pia mater, ſingularis exempli fœmina, Iohanna Rouſſeau: quæ annos fere triginta, ſine vlla, vel leuiſſima, querela, vixit cum ipſo coniunctiſſimè: adfuerunt & filiæ duæ, Sara, & Anna, ſorores meæ; gener etiam, Petrus Chabanæus, cum duobus ex ipſo nepotibus, Petro & Iſaaco. Ego ſolus liberorum, quæ mea fuit infelicitas, aberam; quod quadriennio antè, Franciſco Porto, & Græco & Cretenſi, ſed quem ſincera pietas, virtus excellens, & ſingularis doctrina, bonis omnibus venerabilem reddebant; in Græcarum literarum profeſſione Geneuæ adoleſcens ſucceſſeram. Adfuerunt præterea ægrotanti frequentes ciues, cum Dienſes, tùm Chreſtenſes: qui belli cauſſa Chreſta, ſiue Criſta, (id oppidum eſt vicinum in Epiſcopatu Valentinenſi, cuius olim Dia caput erat, nunc membrum) Diam conceſſerant: item è Nobilitate Reformata Prouinciæ illius quam plurimi: quum forte eo tempore frequentiſſimus proteſtantium conuentus Diæ ageretur. Elatus eſt 4. Non. Febr. ſuccollantibus ciuibus honeſtiſſimis. Deduxerunt funus omnes ciuitatis ordines, & nobilium ac cæterorum, qui ad publica negotia conuenerant, pars maxima. Luxerunt patrem, & diu deſiderarunt, omnes pij, probi, ac prudentes viri. In his fortiſſimus heros, & gloria rerum geſtarum toto Orbe notiſſimus, Leſdiguerius, & vniuerſa nobilitas: in qua præcipuos amicos habuit, Cugium, Gauuernerium, Bellofortium, Poeticum, Dumaſium, Conſium, Chailarium: qui omnes, aut liberi eorum etiam nunc ſunt in viuis. Chailarius tunc admodum iuuenis, ad Pontificios poſtea tranſiit. idem tamen Arnaldi Caſauboni nomen ſine honore vſurparè, ne nunc quidem ſolet: memor arctiſſimæ amicitiæ, quæ olim patri meo cum ipſius parente, viro magno, & cum Pedegrotio eiuſdem patruo, interceſſit. Obiit

ὁ μακαρείτης, anno climacterico ætatis ſuæ 63. Ego literis Videlii 15. Kal. Martij ſcriptis, quas à Theodoro Beza mihi traditas ſeruo, de obitu optimi parentis factus certior; dolorem meum paucis verbis ἀπλάστως, teſtatus ſum, in Commentariis ad Strabonem, quos tum ſcribebam, libro 5. pag.84. Qui ſi Cretenſis huius impoſtoris impudentiam, furorem & ſcelus præuidere potuiſſem; vitam patris mei literis mandaſſem, & ingentia Dei Optimi Maximi erga ipſum beneficia enarrans omnibus Cretenſibus, omnibus Ieſuitis os obturaſſem; & de vniuerſo nomine Caſaubonio bene eſſem meritus. Neglexi hactenus hoc officium, conſcius modeſtiæ & verecundiæ patris mei, quæ fuerunt in illo admirandæ. Nunc quia pietas id iubet, ne de veritate impune inimici Dei triumphent; faciam tandem, volente Domino, quod ante multos annos factum oportuit; & importunam ac truculentam hanc feram, veræ narrationis telis vndique confodiam. At tu, Chriſtiane Lector, criminatione ab una cognoſce omnes. Nam quid de toto libello Cretenſis Ieſuitę iudicandum ſit, vel ex hoc vno potes ſtatuere. potes dico? imo, ſi quid in te candoris, ſi quid veræ pietatis, omnino debes. Gemina quippe fabulæ huic ſunt omnia, pari ſcelere ficta, pariter falſa. Neque vero exſpectet hic aliquis, vt ad frigida illa conuitia reſpondeam; *Quod ſim Hæreticus Caluinianus:* quaſi ſit rabulæ huius & hæretici Bellarminiani, de vere antiqua fide iudicare; quam aut nunquam didicit, aut vna cum lingua Græca Græculus Apoſtata obliuioni tradidit. *Quod ſim Græcarum literarumque omnis eruditionis imperitus.* Sed quis feret cæcum, de coloribus? *Quod Latinis Græca immiſceam.* Nouum Crimen Caie Cæſar. Hoc tamen malo, quam ſi diceret, me defendendo Parricidas, ad noua parricidia Caſtellis, Catiſbeiis & Rauaillacis, Deus omen auertat, iter munire. Nolo eruditorum noſtri ſeculi, Turneborum, Lipſiorum, Scaligerorum exemplo factum tueri. Nolo Panigarolæ conciones in medium afferre. Taceo morem multis aliis concionatoribus partium Romanarum hodie vſurpatum, qui apud indoctam plebeculam Latina, Græca, aliquando & Hebraica recitant, ſæpe, (Latina præſertim) ſine interpretatione. Certe olim Cicero ad Pomponium Atticum Græcè doctum, ita ſcripſit, vt ego ad Frontonem Ducæum Græci ſermonis intelligentem. *Quod parum in Logicis exercitatus ſim.* Melius iſtud nouit Iulius Pacius. V. CL. Iuriſconſultus & Philoſophus inſignis; qui me adoleſcentem in ſtudiis Iuris Ciuilis & Philoſophiæ Ariſtotelicæ: non ſolum publicis recitationibus, ſed etiam priuato labore inſtituit: qui multis annis prius quam ſuum in Organum ederet doctiſſimum Commentarium, mihi & Petro Perillæo affini meo, & P. Pineto, eruditiſſimis olim adoleſcentibus quorum prior etiam nunc viuit, verbis fere totidem illum dictauerat. *Quod inter operas typographicas domus Stephanicæ creuerim.* ego vero ſi ita eſſet, laudi id mihi vertendum contenderem. Nam ex illa domo, ceu ex Equo Troiano, multos prodiiſſe excellente doctrina

viros

viros, facile poſſem probare. Sed mentitur Cretenſis: nam ego iuuentutem meam non corrigendis chartis typographicis exegi; ſed bonis artibus diſcendis, & omnis generis auctoribus diurna nocturnaque manu peruolutandis. Verum hæc & ſimilia his miſſa faciens, illa potius hoc loco breuiter attingam, quæ vt maioris momenti ſunt, ita Calumniatoris impudentiam & immanitatem melius produnt. Ait igitur Alaſtor, p. 168. *patris mei memoriam me infenſum Magiſtratibus reddere.* Sed quid ego fecerim, quod meum erga Magiſtratus animum infenſum prodat: quam doctrinam defenderim Regibus & Principibus exitiabilem: hoc vero non docet Cretenſis. Cur tacuit? cur mihi pepercit? Enimuero concurrant in vnum omnes Cretenſes; Capita conferant omnes Loiolæ diſcipuli; ipſum ſi voluerint Diabolum (rem, futuram non nouam) in conſilium adhibeant: nunquam tamen in actionibus aut ſcriptis meis aliquid inuenient, quod huius criminis vllo pacto affinem me queat reddere. De Patre vero meo quàm impudenter mentiatur Cres Impudentiſſimus, quid attinet dicere? ſatis hoc ex antè dictis liquet. Pater meus, vitæ vir integerrimæ, & Magiſtratibus omnibus, eum ſemper honorem ac reuerentiam ſubmiſſè exhibuit, quam ex Dei verbo didicerat illis deberi: & ipſe viciſſim, vbicunque vixit, ſemper Magiſtratibus Dei timentibus vixit apprime charus. Nunquam ille tibi à Magiſtratu metuit. Nunquam illi Magiſtratus, ne diuerſarum quidem partium, aut diem dixit, aut vllum omnino negotium faceſſiit: fecitque etiam hic, vt vere dictum videatur *Sui cuique mores fingunt fortunam*, quod de Attico viro prudentiſſimo, olim ſcriptum. Pericula quidem magna, quod erat neceſſe in bellis ciuilibus, pater ſæpe adiit: ſed quæ omnibus eſſent communia, quos pietas erga Deum compellebat, vt Romanæ Eccleſiæ deprauationes optarent eſſe emendatas: ex propria cauſſa nullum vnquam. Ex omnibus autem periculis, ex omnibus laniенis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro ſua inexhauſta bonitate, & infinita in ſuos ſeruos, quamuis inutiles, clementia, ſemper ipſum eripuit. Sit eius nomen in ſecula ſeculorum benedictum. Ruit igitur Creticum enthymema: & tam falſum conſequens, quam falſum antecedens. Sed nonne monſtro ſimile eſt, de fide aduerſus magiſtratum audere mutire Ieſuitam? illum inquam Ieſuitam, ſtudioſiſſimum Parricidarum Patronum, cuius ſcripta omnia eo ſpectant, vt legitimi Magiſtratus, Reges ac Principes, ſimul ac ex Arce Capitolina intonuerit, de ſoliis deturbentur ſuis, & fulmine percuſſi Caſtellis, Catiſbeiis, Rauaillacis tradantur conficiendi? Nam *executio ad alios pertinet*, ait Card. Bellarminus Ieſuita: quorum verborum vim probe intelligere ſe Ampliſſimi Ordinis Patres, fremente Roma, Lutetiæ oſtenderunt. Sed & Becanus Ieſuita alius nuper, quid lateret myſterii in verbis Bellarmini ſatis ſuperque declarauit. Proferat ſimile aliquid è meis ſcriptis Alaſtor Cretenſis; & ego Principum omnium

atque

atque Magiſtratuum odio me digniſſimum eſſe vltro confitebor. Ait: *Epiſtolam ad Frontonem meam, perfidiæ meæ, mendacitatis & auaritiæ fore perpetuum monumentũ.* Imò vero Epiſtola illa, quæ Parricidarum magiſtros, quæ omnes alios eiuſdem mentis, profanos homines, Hildebrandi plenos, adeo cruciauit: meæ fidei erga vnctos Dei, & humillimæ ſubiectionis: mei propter cædem Henrici Magni (quem ſua nimia clementia, & hominum doctrina Hildebrandina imbutorum ſcelus inexpiabile perdiderunt) inenarrabilis mœroris & luctus: mei denique in auctores pulueraria Coniurationis iuſtiſſimi odii, & totius illius humanam fidem ſupergreſſi ſceleris, acerrimæ deteſtationis, perpetuum dum literæ erunt, manebit monumentum. Perfidiæ ſuſpicio in morum meorum ſimplicitatem non cadit. Quod alicubi ait hic nebulo, *multum me Ieſuitis ſuis debere, quibus fidem non ſeruauerim*: tam verum eſt, quam Patrem meum, qui piè in lectulo ſuo, inter ſuos obiit, laqueo vitam finiiſſe eſt verum. Egone vt fidem meam Ieſuitis vnquam adſtrinxerim? Non hoc credent, qui me norunt: neque exiſtimo eſſe vllum in Galliis tam perfrictæ frontis Ieſuitam, qui hoc auſit dicere. Cogor hîc repetere, quod pluribus alibi expoſui Lutetia diſcedens, quando in Angliam veni, rogatus ſum à Frontone Ducæo, vt Sereniſſimo Regi vellem ſignificare, hominum ordinis Ieſuitici præclaram eſſe erga ipſum voluntatem: daturoſque ipſos operam in poſterum, vt ne quid à ſuis proficiſceretur, quod ipſius Maieſtati merito diſpliceret. Poſtquam in hanc aulam veni, quæ mihi dixerat Fronto Regi declaraui. Poſt paucos oppido dies literas ab eodem Ducæo accepi, quibus impenſe rogabat, vt Apologiam pro Ieſuitis recens editam Regiæ Maieſtati commendarem: librum enim eſſe eximium, in quo ſincera mens & innocentia Ieſuitarum clare demonſtraretur. Mox vt ad Sereniſſimum Regem acceſſi, inueni ipſum illam ipſam Apologiam inter epulas legentem. Non diu in regiis manibus liber eſt verſatus, priuſquam incideret ipſius Maieſtas in illa loca, vbi Pulueraria Coniuratio, ceu ficta fabula irridetur, & Garnetus cæterique inauditi ſceleris complices cælis inſeruntur. Fateor, nihil temere accidiſſe mihi vnquam magis præter expectationem: non quia Ieſuitarum doctrinam & alienos à Regibus animos ignorarem: neque enim ſermones mihi exciderant memoriæ quos paullo ante Binetus Ieſuita mecum habuerat: ſed perſuaſus Frontonem & probum & prudentem virum eſſe, Epiſtolam eiuſmodi fore ad me ſcripturum non arbitrabar, quam adeo manifeſte refutaret liber quem commendabat. Hæc eſt cauſſa cur illam ad Frontonem epiſtolam ſcripſerim: in qua peccatum aliud eſſe à me nondum equidem animaduerto; niſi quod doctrinæ Parricidialis infamiâ paucos notaui: ipſam Societatem, quantum res patiebantur, criminis conſcientia liberaui. En perfidiam meam; en crimen Veritus ſum, ne ſi Marianę, Becani, Bellarmini, Emanuelis Sa & paucorum id genus doctrinam vniuerſæ Societati adſcriberem, iniquus videret. Sed hoc Romanis

Ieſuitis,

Ieſuitis, vti video, diſplicet; qui cauſſam paucorum illorum à cauſſa totius Societatis diuelli non ferunt. Age, morem poſthac iſtis Patribus geramus, & ſi ita volunt ſunto per me omnes Marianæ, omnes Becani, omnes rabioſi Cretenſes.

Inuitum qui ſeruat, idem facit occidenti. Interim quod ait hic Alaſtor, multum me Ieſuitis debuiſſe: id ego mendacium cæteris ſimile eſſe contendo. Cum Societate illa nihil mihi fuit vnquam commercii, cum vno aut altero eius ordinis colui amicitiam. Officia humanitatis ſi quæ ab iis accepi, audebo dicere vices me ſemper rependiſſe, & quidem, ſi potui, ex Heſiodi præcepto αὐτῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον. Fateor, ſi vel ego vel vxor mea, conſtantiſſimæ pietatis fœmina, (etſi Katharis nonnullis aliter aliquando, ſed ſine cauſſa, eſt viſum;) vænalem habuiſſemus conſcientiam; potuiſſe nos aliquid Anteſignanis Ieſuitarum quibuſdam debere. Huius verò generis officia quum & ego & vxor pari robore animi, (Deo immortali ſit laus) ſemper deteſtati ſimus; quid ego Ieſuitis debere potui, plus quàm illi mihi? Quo tempore propter Caſtellum diſcipulum ſuum Ieſuitæ exulabant, Henricus Magnus me, è commendatione ſummorum virorum, non merito vllo meo, ſibi notum, Lutetiam acciuit, & liberalitate ſua fouere inſtituit: neque vnquam poſtea ipſius voluntas erga me, aut mutata fuit, aut imminuta. Quum ſemel atque iterum veniam ab eius Maieſtate humillimè petiiſſem, in locum aliquem ab interpellatoribus liberiorem, quo ſtudiis meis conſulerem, concedendi; ſevera voce, ſed admirandæ bonitatis teſte, (hei mihi! cur ego tam indulgenti Mæcenati meo ſui ſuperſtes?) preces meæ ſunt repulſæ. Nihil fingere me, Illuſtriſſimi Ampliſſimíſque dignitatibus in Aula Gallica præditi Proceres probè norunt, omnium verò optimè, qui meas preces ſemel deferens, ſimiliter eſt repulſus, Illuſtriſſimus Toparcha, Dux Sullius. Tanti Regis & tot Procerum beneuolentiâ ſubnixus, Ieſuitarum gratiâ facilè ſemper potui carere. Qui ſi vel maximè aliis præſidiis fuiſſem deſtitutus: nunquam tamen ita fui rerum imperitus aut vecors; vt eorum ope vti vellem, quorum molitiones, quò me ſtatione deiicerent, non ignorabam. Quando fidei meæ Regia Bibliotheca eſt commiſſa, quid illi commenti non ſunt, vt ne hoc fieret? Poſſem hîc μακρὰν Ἰλιάδα κακομηχανιῶν contexere; quas, ne videar ad animum vnquam reuocaſſe, miſſas facio. Poſſem doctiſſimi cuiuſdam viri, & inter Ieſuitas ſuos non obſcuri, epiſtolam proferre, qua de nonnullis eorum in Germania & Belgio odiis Vatinianis, gratis ſuſceptis, & variis conſiliis aduerſus meam exiſtimationem initis, ante annos quatuor, certior fiebam. Sed neque ego hæc admodum curaui; & omnes inimicorum technas ſpernendo, meáſque ſpes omnes in Dei miſericordia collocando, ſemper hactenus ſuperaui. Mendacitatem quòd mihi Cretenſis obiicit, antiquum ſcilicet obtinet, ac ſceleſtus ſceleſtè mentitur. Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί,

F verùm

verùm ignoſcimus Cretenſi: penes quem mentiendi palma quum ſit hodie: veritus eſt, credo, ne ad alium fortaſſe, tam chari ſibi artificii gloria tranſiret. Sed auarus ſum, ait Cacodæmon Ieſuita, & fiſco Regio per fœdam adulationem inſidias ſtruo. Nimirum de animo ſuo meum Græculus metitur, & impudentiſſimè etiam hic mentitur. Putat me ſpe neſcio cuiuſnam lucelli adductum, eam epiſtolam ſcripſiſſe. Reſpondeo paucis verbis, ſed veris. Si propter illam ſcriptionem, quam conſcientia, officii mei ratio, parricidialis doctrinæ deteſtatio, veri Chriſtianiſmi ſtudium ac zelus mihi expreſſerunt, nummo teruncio, quod quidem ipſe ſciam, factus ſum auctior: maneant mihi peccata mea, neque ſanguine pretioſo Ieſu Chriſti abluantur. Sereniſſimus Rex Iacobus, de cuius admirabili præſtantia quicquid Demoſthenes aliquis aut Cicero dixerit, minus fuerit: neque delectatur adulatoribus: neque falſas affectat laudes, qui abundat veris. Ego autem ad adulationem comparatus à natura non ſum.

Priuſque cælum ſidet inferius mari,
Tellure porrecta ſuper:

quàm artem illam infamem, in iuuentute & totius anteactæ vitæ curriculo mihi ignoratam, ſeneſcens addiſcam. Quis autem Græculo perſuaſit auarum eſſe me? quo argumento? Si auarus eſſem, diues eſſem. Atqui Ieſuitarum eſt, non meum, quocunque venerint, rei faciendæ operam ſtrenuè mox dare; inſanas ſubſtructionum moles excitare; & Regibus ipſis inuidendas opum gazas, non quæro iam quibus artibus, cumulare. Scit hoc Italia, ſcit Gallia, ſcit Polonia, & quæ iam terrarum plaga hoc neſcit? Quoties quam multi Epiſcopi hoc ſunt queſti? quot cæterorum Ordinum Societates magno ſuo damno iſtorum induſtriam ſunt expertæ? Mihi ne rebus neceſſariis egendum eſſet, Dei Benignitas hactenus proſpexit: idq; rationibus iis vt plurimùm, de quibus à me, ne per ſomnium quidem cogitatum vnquam fuerat. Cæterùm opes meæ, octo liberi ſunt, & libri: alias ego diuitias non habeo. Si quid diligentiâ & parſimoniâ matrisfamilias ſeruatum eſt; magna id ex parte, aut lites iniquæ, aut meorum quibus nunquam defui, aduerſa fortuna abſumpſerunt. Verè vel dicere poſſim, plus mihi à meis deberi, quàm ipſe iam in poteſtate habeam. Hæc mea auaritia eſt Pietatem & veram virtutem, Deo ſit laus, ab vtroque parente potui diſcere; rem facere & pecuniam ſordidè amare, ab iis diſcere non potui: quos propter purioris religionis conſtantem amorem auitis opibus lapſos, in tenui re, frugalitate & prudentia ſplendorem priſtinum vidi ſemper retinere. Verùm hæc meliùs ex iis æqui lectores cognoſcent, quæ de vita & obitu patris mei, neceſſitate iam compulſus, vt dixi, breui, fauente numine, ſum publicaturus. Præuertat nunc pietas erga Deum, cuius gloriæ lucubrationes hæ noſtræ ſunt dicatæ, pietatem erga meos affectus. Interim mendacium tam inſigne, inſigni loco confutatum eſto. Igitur è diuerticulo in viam.

V. Herodiani. Eorum de Herode error, probat ipſum non fuiſſe alienigenam. Obiectio è Ioſepho ſoluitur. Eius locus expenditur. Genebrardi error. Serarij hallucinationes. Herodiani à quo Herode inſtituti & nominati.

Apparatvs Nvm. v.

Herodianos, ait Baronius; quū viderent defeciſſe regnum in ſtirpe Iuda, euentu diuini oraculi impulſos credidiſſe Herodem Meſſiam eſſe, vnde nata ſecta Herodianorum. Equidem ex omnibus quæ de hoc genere hominum prodiderunt veteres, probabilius nihil video, quàm quod Tertullianus, Epiphanius & plures alii ſcribunt; pro Meſſia Herodem ab illis eſſe habitū & cultum. Sed quod ait Baronius, cum aliis multis, in eam perſuaſionem eos ueniſſe; quòd extincto regno Iudæ, Herodes alienigena Rex eſſet factus: id verò & falſum eſt, vt antea ſatis ſuperque probauimus; & prætereà longè abſurdiſſimum. Nam ſi Meſſiam iſti præſtolabantur ante Herodis regnum, Iudæi vtique erant: ſi Iudæi, quis credat potuiſſe illos eò furoris deuenire, vt pro Meſſia hominem alienigenam, aut omnino alium, quàm Iudæum è tribu Iuda, & ſtirpe Dauidica agnoſcerēt? Poterātne iſti ignorare expreſſè Dauidi factas promiſſiones? Erat quidem jam tum multis modis verbi diuini recta intelligentia obſcurata & corrupta: ſed multo tamen minùs, quàm ſit hodie in illo diuinitus excæcato populo. Quære tamen hodie à quolibet Iudæo, qualem Meſſiam expectet, & vnde oriturum? Reſpondebit ſtatim, Iudæum omnino, è tribu Iudæ, & quidem è progenie Dauidis naſci illum oportere. Quomodo igitur antiquiſſimis illis temporibus de eo potuit vlla eſſe dubitatio? Quare autem Iudæi non fuerunt iſti Herodiani; quod tamen à tot grauibus Patribus affirmatum Baronius in dubium non vocauit: aut hæc eorum de Herode Meſſia peruerſa opinio, perſpicuè euincit, Herodem verè Iudæum fuiſſe. Si quis obiiciat, etiam Ioſephum vaticinium de Chriſto traxiſſe ad Veſpaſianum, qui tamen Iudæus non fuit. Reſpondeo; longè aliud eſſe, aliquod diuinum oraculum accommodare alicui Principi; aliud dicere, hunc Principem eſſe illum Meſſiam, qui in Prophetia Iacobi promittitur, & dicitur futurus exſpectatio Gentium: qui tot aliis locis clarè adeò deſcribitur, etiam hodiernis Iudæis fatentibus. Obſeruabamus ad Suetonium, Ioſephum & alios eius temporis Iudæos, qui exiſtimarunt imperium Veſpaſiani in ſacra pagina fuiſſe prædictum, videri reſpexiſſe ad prophetiam quæ habetur Micheæ cap. 5. ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὃς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. *Ex te egredietur Dux, qui regat populū meū Iſrael.* pertinet quidem hæc prædictio ad Chriſtum, vt docet Matthæus cap. 11. & quia ſequitur apud Michæam, iſtum qui egreſſurus erat è Iudæa dominationem ſuam vſque ad vltimos terræ fines producturum; videntur & Io-

ſephus & alii exiſtimaſſe, hoc oraculum non ſolùm ad Regem Meſſiã pertinere, verùm etiam ad Imperatorem Veſpaſianum. Hic enim eſt mos Scripturarum, vt quæ de Meſſia leguntur edita vaticinia, de Davide, vel Salomone, vel aliquo alio intellectu primo & literali, qui eſt fundamentum omnis legitimæ interpretationis, ſint exponenda; de Chriſto verò ſecundariò, ac ſæpe allegorico vel anagogico. Adjuuat conjecturam noſtram vox ἅμα *ſimul*, qua ibi vtitur Ioſephus. Locus eſt Belli Iud. lib. 6. c. 31. ἐδήλου δ' ἅμα τὴν περὶ Οὐεσπασιανοῦ τὸ λόγιον ἡγεμονίαν, ἀποδειχθέντος ἐπὶ Ἰουδαίας αὐτοκράτορος, *Simul hoc oraculum ſignificabat Veſpaſiani principatum, qui in Iudæa declaratus eſt Imperator.* Quid eſt SIMVL? niſi quod obſcurè videtur innuere, hoc vaticinium habere & aliã magis arcanam ſignificationem. Sed nolo diſſimulare, ſuſpicari me, ita potiùs ſcripſiſſe Ioſephum, ἐδήλου δ' οὖν. *nempe ſignificauit oraculum.* peritis ſermonis Græci agnoſcẽt familiarem Herodoto & aliis hiſtoricis in tali re locutionem. Vtrùm etiamſi ita ſcribatur, nihil hic locus illos juuabit, qui putant Herodianos, Iudæi quum eſſent, & Herodem pro Meſſia haberent, credidiſſe, eundem fuiſſe alienigenam: quod probauimus nullo colore veritatis poſſe defendi, Bahal Aruk, vt obſeruat Doctiſſimus Druſius, putauit fuiſſe Græcos neſcio vnde è deſerto ab Herode abductos, in cuius honorem inſtituerint הרבירת conſuetudinem aliquam & inſtitutum religionis: (ſic dicitur religio Chriſtiana חוקות עשו vt apud R. Abr. Zacuthũ pag. 23. b.) de quo inſtituto quædam obſeruat Scaliger, Notis Euſebianis, ad numer. MDCCCLXXXIII. Genebrardus, qui legerat Herodianos ex quorundam ſententia fuiſſe Græcos; putauit eos eſſe, qui apud Iuſtinum dicuntur Ἑλληνιανοί, *Græciani*, vel *Græcanici*: errore manifeſto; quum ibi diſertè ſcribat Iuſtinus, eos fuiſſe Iudæos: imò propterea tantùm horum mentionẽ faciat, quia erant Iudæi & Abrahami filii. Locus eſt in Dialogo cum Tryphone. Miratus ſum cùm legerem apud Serarium, me alicubi ſcripſiſſe Herodianos fuiſſe Sadducæos: cuius opinionis ne per ſomnium quidem venit vnquam nobis in mentem. Sed eſt illius hallucinatio; vt cùm alibi Henricum Stephanum vocat generum meum; qui vir clariſſimus, mihi erat Socer. Quæri ſolet, quum tres fuerint Herodes in Iudæa, Reges aut Ethnarchæ, à quonam ex illis Herodiani nomen inuenerint. Sed graves cauſſæ ſunt, cur ne dubitari quidem debere putem, ab Herode Magno & nomen & originem iſtos habuiſſe. Verùm hæc ſodalitas in eius honorem inſtituta, manſit ſatis diu poſt mortem Herodis, vt ex Euangeliis & Perſio apparet. Non diſſimiles fuerunt apud Romanos ſodales Auguſtales, Flauii, Hadrianales, Æliani, Antonini, quorum in Tacito & tota Hiſtoria Auguſta, & ſaxorum inſcriptionibus frequens mentio. Hoc differebant, quòd iſti poſt mortem Imperatorum, de quorum nominib. cognominabantur, inſtituebantur: Herodiani, vt videtur, viuo Herode cœperunt.

VI. Ba-

VI. Baronii error, de Iudæa per Pompeium in prouinciæ formam ex parte redacta. Ioſephus illuſtratur. Quando Iudæa in prouinciam redacta, & ſuper ea hiſtoria veteres errores, Ammiani, Victoris, Eutropij.

APPARATVS Num. VI.

PArum ex vſu Romani ſermonis & multo minùs conuenienter hiſtoricæ veritati loquitur Baronius, cùm ſcribit *à Pompeio Magno Iudæam ex parte in formam prouinciæ redactam.* Nam quid illud eſt *ex parte?* Olim qui Romano imperio parebant, vt doctè explicat Strabo extremò operc, aut proprios Reges habebant, ſiue Pontifices regia poteſtate, aut proprios magiſtratus, & dicebantur liberæ ciuitates, aut Româ miſſos Præſides accipiebant: eæ nempe regiones, quæ redactæ in prouinciæ formulam fuerant. Hic actus legitimus non diuidebatur per partes. Iudæa à Pompeio ſubacta eſt & facta vectigalis: eadem tamen tunc nulla ex parte, neque vllo pacto facta eſt prouincia. Videtur etiam Baronius exiſtimaſſe, Scaurum, Gabinium, & Craſſum, Iudæam adminiſtraſſe, velut vnam è prouinciis Pop. Rom. quod omnino falſum eſt. Nam hi Syriæ præſides fuerunt, à qua ſeparata Iudæa erat: quæ ex ordinatione Pompeii tradita Hyrcano Pontifici Maximo, regia cum poteſtate, etſi abſque honore nominis. Quod autem hi rebus Iudææ ſe multum immiſcuerunt; factum id propter turbas inter fratres, quas componi Romanorum intererat. Sic accipe verbum διέπειν apud Ioſephum, quando ſcribit Iud. Belli lib. 1. cap. 5. Pompeium è Syria & Aſia Romam repetentem, tradidiſſe Scauro Syriam Iudæamque διέπειν, vt illas regeret: nam propriè quidem Scaurus Syriæ prouinciæ eſt impoſitus; ſed quia nondum compoſita Iudæa erat, etiã huius extra ordinem cura illi demandata Iudæa propriè dicta, circa annũ Domini 10. in formulã prouinciæ primùm eſt redacta, pulſo in exiliũ Archelao. Ioſephus extremo libro 17. & initio ſequentis. Philippi Tetrarchia, eo mortuo, hoc eſt poſt annũ Tiberii 20. ſimiliter prouinciæ Syriæ acceſſit, vt eſt auctor Ioſephus libro decimo octauo capite 6. Videtur & Veſpaſianus, deleta vrbe, reliquæ Iudææ partem aliquam redegiſſe in prouinciæ formam: non tamen totam. Nam Agrippa minor, vt legimus apud Photium, ad annum Traiani tertium & vitam & dominationem produxit. Hæc eſt hiſtoriæ veritas; quam ſæpe negligunt non poſtremæ notæ ſcriptores, Ammianus Marcellinus libro decimoquarto: *Palæſtinæ, Regiones pari ſorte Pompeius, Iudæis domitis & Hieroſolymis captis, in prouinciarum ſpeciem, Rectori delatâ Iuriſdictione, formauit.* quam ſint hæc falſa ex antedictis patet. Aurelius Victor in Veſpaſiano; *Bello Rex Parthorum Vologeſus in pacem coactus, atq; in prouinciam Syria, cui Palæſtinæ nomen, Iudæiq;, annuente filio Tito.* etiam hæc falſa ſunt, neq; vllam ſatis commodam interpretationem admittunt. Eutropius & Pæanius longè ab-

gè abſurdiùs: ſub Veſpaſiano primùm Iudæam Romano acceſſiſſe imperio: quo nihil abſurdius.

VII. Error Baronij & aliorum ſuper Antigoni Regis Supplicio. σταυρός. σταυρῷ πρόσδεσις. πελεκισμός. ἀποσφάττειν, Dionis locus exponitur. Diſcrimen inter ſupplicium more maiorum, & per ſecurim exactum.

APPARATVS Num. VI.

DE Antigoni Regis Iudæorum ſupplicio loquens Baronius, errorem errat multis etiam doctiſſimis viris communem. Putant eſſe diſſenſionem in illa narratione inter Ioſephum & Dionem, & durius ſupplicium eſſe quod Dioni deſcribitur; cui potiùs ſe aſſentiri Baronius oſtendit. Sed falſa hæc ſententia eſt, nata ex vnius voculæ σταυρὸς praua interpretatione. Auctor eſt Ioſephus è Strabone, cuius locum affert initio libri 15. Antonium πελεκίσαι Antigonum Regem Iudæorum captivum, hoc eſt, *ſecuri percuſſiſſe*. Dio libro 49. ſcenam eius ſupplicii pluribus explicans, Ἀντίγονον, ait, ἐμαστίγωσε σταυρῷ προσδήσας· ὃ μηδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπεπόνθει, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ἀπέσφαξε. magno errore interpretes Dionis verterunt *cruci alligatum*. quæ mala verſio Baronio fuit fraudi. Vertendum erat, *palo alligatum* vel, *ad palum deligatum*, vt ſæpe Liuius nam σταυρὸς, vt toties obſeruat Euſtathius, eſt σταυρὸς, ὀρθὸν ξύλον *palus, lignum erectum*. vnde ἀποσταυροῦν apud hiſtoricos paſſim *palis cingere, vallos in circuitu figere*. Significat σταυρὸς & furcam. Gloſſarium: *Furcifer*, σταυροδέσμιος, διαπατταλευόμενος. Si ita hîc accipias, poſſis referre ad illud quod vocabant Romani ſupplicium more maiorum. Sed obſtat, quòd in hoc ſupplicio uirgarum ictibus vita eripiebatur. Apud Suetonium quærenti Neroni quale eſſet genus pœnæ, quod ſupplicium more maiorum dicebatur, reſpondetur ſic, *nudi hominis ceruicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi*. At Dio in Antigoni ſupplicio tria diſtinctè ponit; μαστίγωσιν, *virgas*; σταυρῷ πρόσδεσιν, *deligationem ad palum*; (cuius modum indicat Appianus in Ibericis, narrans quoſdam ſeditioſos iuſſu Scipionis ἐς τοὔδαφος πασσάλοις προσδεθέντας ἀποτμηθῆναι. *palis ad ſolum deligatos capite truncatos fuiſſe*,) & ἀποσφαγὴν, *vitæ priuationem*. Vbi valde impropriè locutus eſt Dio: nam ἀποσφάττειν eſt iugulare, quod hîc locum non habet. Meliùs Appianus ἀποτέμνεσθαι, *capite truncari*, proprium eius ſupplicii verbum eſt, πελεκίζειν, *ſecuri percutere*. neque aliud intellexit Dio: quare idem dicit cum Strabone & Ioſepho: qui Romani moris ſupplicium, in quo tria erant diuerſa, ab vnico illo, quod præcipuum erat, & vitam eripiebat, deſignarunt. Romanum morem deſcribit apud Liuium Virius Campanus libro 28. *vt ad palū deligatus, lacerato virgis tergo ceruicem ſecuri Romanæ ſubijciam*. iterum eodem libro: *nudi in medium protrahebantur, & ſimul*

mul omnis apparatus ſupplicij expromebatur: deligati ad palum, virgiſque caſi, & ſecuri percuſſi. omitto ſimiles locos: vbi vides tria illa de quib. diximus, duo priora pertinent ad αἰκίαν & ignominiam: tertium ad mortem & genus mortis, ſecuri enim, nō gladio, nec laqueo vita eripiebatur. itaque πελεκισμὸν Greci totum ſuppliciū nominant: quod quidem inter grauiſſima Romanorum ſupplicia ſemper eſt habitum. Dionis locum ita vertes: *Antigonum virgis caſum, & ad palum deligatū, (quod in nullo vnquā rege factum fuerat) poſtea etiā occidit:* nempe ſecuri percuſſum. Porrò Dionis obſeruatio eadem eſt quæ Strabonis apud Ioſephum: ἔδοξεν Ἀντώνιος πρῶτος Ῥωμαίων βασιλέα πελεκίσαι: *exſtimatus eſt primus omnium Romanorū Antonius regem ſecuri percuſſiſſe.* Non prætermiſit Plutarchus in vita Antonii: Multis, ait, regibus regna ademit: ὧν (ita ſcribendum) Ἀντίγονον τὸν Ἰουδαῖον, καὶ ἀγαγὼν ἐπελέκισεν, οὐδενὸς πρότερον ἑτέρου βασιλέως οὕτω κολασθέντος. Nouitas huius exempli notatur Plutarcho, etiam voce ἀγαγών; quæ indicat Regem Antigonum, ad inſtar viliſſimi alicuius prædonis, productum fuiſſe in populi conſpectum. More Romano captiui Reges ſeruabantur ad triumphum; idemq; dies, vt ſcribit Cicero, *& victoribus imperij, & victis vitæ finem faciebat.* Die triumphi, cùm de Foro in Capitolium Imperator currum flectere cœperat, Rex triumphatus in carcerem deducebatur, laqueo ibi ſtrangulandus, aut gladio feriendus. Præter cæteros lege Ioſephum, Ἀλω. lib. 7. cap. 18. Seruare antiquum inſtitutum etiam in Antigono voluit Antonius: de quo Ioſephus, λαβὼν αἰχμάλωτον τὸν Ἀντίγονον δέσμιον, ἐγνωκὼς μέχρι τοῦ θριάμβου φυλάττειν. ſententiam mutauit, rerum nouarum apud Iudæos metu, & vt Herodi regnum ſtabiliret. Errat igitur Baronius, cùm Antigonum actum fuiſſe in crucem non ſemel ſcribit.

b *VIII. Euſebij locus de Pontificibus maximis tempore Herodis, expenditur. Nicephori, Cedreni, & Sigonij error de Ananelo P. M.*

APPARATVS Num. VII.

Rectè obſeruat Baronius, legitimam Pontificum ſucceſſionem ab Herode fuiſſe conturbatam non vna ratione. Hoc argumentum fusè perſequitur Euſebius, in octauo Demonſtrationis, de Danielis hebdomadibus prolixè diſputans. Ait verò Euſebius, Herodem ſpreta omni ex parte lege Moſis, hoc tantùm ſeruaſſe, vt is quem faceret Pontificem maximum, Hebræus eſſet. Probat hoc auctoritate Ioſephi, atque in hunc modum ſcribit: Μάρτυς ἀξιόχρεως τούτων ὁ ἐξ αὐτῶν Ἑβραίων Ἰώσηπος, ὧδέ πως ἱστορῶν τὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας. τὴν δὲ βασιλείαν Ἡρώδης παρὰ Ῥωμαίων ἐγχειρισθεὶς, οὐκ ἔτι τοὺς ἐξ Ἀσαμωναίου γένους (οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ καλούμενοι Μακκαβαῖοι) καθίστησιν ἀρχιερεῖς· ἀλλά τινας ἀσήμους, καὶ μόνους ἐξ Ἑβραίων ὄντας, πλὴν ἑνὸς Ἀριστοβούλου. locus Ioſephi extat lib. 20. (non 18. vt ait Euſebius.) cap. 8. paullo aliter:

ter : ſed vnica eſt digna animaduerſione diuerſitas. Nam pro eo quod habet Euſebius, καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας, apud Ioſephum ſcriptum eſt, καὶ μόνον ἐξ ἱερέων ; lectio Euſebii habet hanc ſententiam : Herodem quoſuis admiſiſſe ad Pontificatum, qui modò eſſent genere Iudæi : at Ioſephus hanc : omnes in eum locum eſſe admiſſos, qui è genere ſacerdotali eſſent: hoc eſt, non ſolùm Iudæi, ſed de tribu Leui, & quidem de familia Aaronis. Vides quantum ſit inter vtriuſque lectionem diſcrimen. vsúſne ſit Euſebius deprauato codice Ioſephi, an potiùs fefellerit illum ſua memoria cui fidebat, neſcio : ipſum certè (ſi ita ſcripſit, neque librarii culpâ legitur in ipſius codicibus ἐξ Ἑβραίων, pro ἐξ ἱερέων) grauiter hîc erraſſe nullus dubito. nam hodiernam lectionem in illo Ioſephi loco alii eiuſdem confirmant. Lib. 15. capite vndecimo, dicitur Herodes obſcuris hominibus detuliſſe Pontificatum, vt Ananelo, qui primus illam dignitatem poſt Aſſamonæos obtinuit, è Babylonia accitus. de hoc Ioſephus: μεταπεμψάμενος ἐκ τῆς Βαβυλωνίας ἱερέα τῶν ἀσημοτέρων Ἀνάνηλον ὀνόματι, hoc eſt, *Acceſſito è Babylone ſacerdote ex obſcurioribus, Ananelo nomine.* Obſcurum hominem fuiſſe ait, ſed tamen ſacerdotem, non ſimpliciter Hebræum, vt ait Euſebius, aut ipſius ſaltem librarius. Capite tertio eum vocat Ioſephus οὐκ ἐπιχώριον, *non indigenam*: erat enim Babylone non in Iudæa natus. Nicephorus Patriarcha in Chronico, Ἀνάνηλος, ἀλλοεθνὴς, ὁ καθεσταθεὶς ὑπ' Ἡρώδου. hoc eſt, *Ananelus, alius gentis, conſtitutus ab Herode.* Vox ἀλλοεθνὴς idem aliquando ſignificat, atque ἀλλόφυλος, *ex alia gente genitus, extraneus.* Eo ſenſu ſi accepit Nicephorus, mira fuit illius in verbis Ioſephi, quem laudat, hallucinatio. neque verò dubium, id voluiſſe Nicephorum ; nam & Cedrenus, ipſum, vt videtur, ſequutus, errorem eumdem errauit, & quidem Ioſephum ipſe quoque teſtem laudans. Ἡρώδης πρῶτος ἀλλόφυλον ἀρχιερέα καθίστησι, τὸν Ἀνάνηλον, ὡς Ἰώσηπος λέγει, hoc eſt, *Herodes primus gentis ſummum ſacerdotem conſtituit Ananelum, quemadmodum Ioſephus dicit.*

Non obſeruauit hoc eruditiſſimus Sigonius, qui Ananelum vocat alienigenam, in quinto, De Republicâ Hebræorum. Atqui Ioſephus, illo ipſo loco, ſtatim ſubiicit, è genere Summorum Pontificum ipſum fuiſſe : ἦν Ἀνάνηλος ἀρχιερατικοῦ γένους, hoc eſt, *erat Ananelus è genere ſummorum ſacerdotum.* Ananelo ſubſtituit Herodes Ieſum Phabetis ; de cuius genere nihil Ioſephus. Ego non dubito, fuiſſe Sacerdotem, ex illa generali affirmatione Ioſephi, libro vigeſimo, capite octauo, huic ſubſtitutus eſt Simeon Hieroſolymitanus ; quem Ioſephus non ſolùm Sacerdotem fuiſſe oſtendit : ſed alicuius etiam inter Sacerdotes nominis : ἱερεὺς ait, ἐν τοῖς γνωρίμοις, hoc eſt, *Sacerdos ex notis.* Denique, ſi di-

ligenter

ligenter obſeruaueris, ex illis 28. Pontificibus maximis. qui poſt Aſſamonæos ad deſtructionem vſque Templi ſederunt, nē vnum quidem inuenies, qui tantum fuerit Hebræus, vt ait Euſebius: omnes contrà è tribu Leui, & ordine ſacerdotali, cum initio ab Herode, tum poſtea à Romanis eſſe deſumptos.

IX. Tres Iudæorum Sectæ. Refutantur qui Aſidæos volunt fuiſſe quartam ſectam. obiter oſtenditur vitium codicum Ioſephi Hebræi. B. Hieronymi locus de ſectis Iudæorum expenditur. Nazaræi, Scribæ & Phariſæi, non orti ab Hillel. & Sammai. Telphon. Tryphon. *Scribæ quomodo pars Phariſæorum. An Phariſæi omnia fato tribuerint, vt ait Baronius. Ioſephi locus illuſtratur. Gelenius interpres notatur. item Genebrardus.* πολιτείας ἀσκητῶν. πολιτεία *pro vexatione. Phariſæorum inſtituta in ſuis exercitationibus. Epiphanij locus illuſtratur & emendatur.* ἀγῶνα ἐνίστασθαι. σωματικὸν πιπαθεῖν. ῥύσις σώματος ἐξονειρωγμός. *Veterum Aſcetarum & ſtudioſorum inuenta ad minuendum ſomnum.* Embrimia *apud Caſſianum.* βρίζειν. βριζῶ. *Locus è Tragœdia Chriſtus patiens emendatus.* ἐμβρίμιον, *Phariſæorum duo ieiunia in hebdomade. Theophylactus contra Maldonatum defenſus. Phariſæorum opera ſupra Legem.* τεσσαρακοντὰς & πεντηκοντὰς *apud Epiphanium. Locus Epiphanij de molli cultu Aſcetarum.* ἐθελοπερισσοθρησκεία. Doſithei *hæretici. Locus Syneſij de Iudæorum ſuperſtitione in Sabbati obſeruatione, & in eo Baronij inſignis hallucinatio. Variæ obſeruationes veterum Iudæorum ſuper ceſſatione Sabbati.* ἀπραγμοσύνη. *Locus Epiphanii expenditur & illuſtratur. Propriæ Epiphanii voces contra puriorem Helleniſmum.* ἥσυχον ἀφαντίζειν. πατρὶς *pro quauis regione.* φορτεῖν, *vexare.* ἀσύγκαστος *non congruens.* ἐξουδαρίζειν, *vile reddere.* ἱκανότης. ἱκέται. περιθρύπτεσθαι ἐξεπιτηδεύειν αἱ ῥέσεις: *Oſſeni, Oſſæi, Eſſeni. Locus Epiphanii de Hemerobaptiſtis.*

APPARATVS, Num. VIII.

Sequitur apud Baronium de ſectis Iudæorum ſermo prolixus: in quo equidem, fatebor enim, ſolidioris & exquiſitioris eruditionis micam animaduerto nullam: nam & peccata aliena recitando facit ſua; & præterea propriis ipſe culpis non caret. Recte tamen illud initio; quod Ioſephum ſecutus, tres ait fuiſſe Iudæorum ſectas præcipuas, Phariſæos, Sadducæos, Eſſenos, melius quam illi, qui Aſidæos ſuperioribus adiungunt. nam hi inter hæreticos, & ſectarios Iudæos, non minus inepte atque inſulſe nominantur, quam

Catholici olim inter hæreticos Chriſtianos eſſent nominati. Proprie חסידים pii omnes, ſancti & benigni vocantur; neque ea appellatio vlli ſocietati magis fuit peculiaris, quam vox boni aut ἀγαθῶν, itaq; liber extat inter Hebræos ſatis magnus, חסידים inſcriptus, quo dicta & facta piorum ſanctorumque virorum exponuntur, non autem Aſidæorum duntaxat: & apud Rabbinos familiare proverbium eſt, לא עם הארץ חסידים quo ſignificant, non poſſe filios terræ, id eſt imperitos & ignaros Legis, vere pios eſſe. Poſtea quum Reges vicini vexarent Iudæos & cuperent eorum religionem ite extinctam, factæ ſunt eius populi duæ partes. vnam conſtituebant οἱ ἀγαθοὶ καὶ ὅσιοι τοῦ ἔθνους, hoc eſt, *boni & ſancti è gente*, vt eos appellat Ioſephus libro duodecimo, capite 17. viri pij, veræ religionis retinentes; qui in libris Iudæorum paſſim חסידים nominantur. Eam vocem librorum Maccabaicorum auctor retinuit, vt propria quadam appellatione hanc populi partem deſignaret, ac dixit Ἀσιδαῖοι, *Aſidæos* alteram partem populi conſtituebant, qui in libro Regum domus ſecundæ, Gorionidæ & aliis vocantur, פושעים ישראל οἱ ἀποστάται ἀπὸ τοῦ Ἰσραήλ, impii, Apoſtatæ & Legis proditores. Similes his ſunt in antiquis Chriſtianorum perſecutionibus Traditores & Libellatici, apud B. Cyprianum & Auguſtinum. at Chaſidim, ſiue Aſidæis proportione reſpondent Catholici. Vt ſatis mirari ſtuporem illorum non poſſim, qui aliter iſta acceperunt. Sed hos ſuſpicamur locum Gorionidæ, lib. 4. cap. 29. editionis Venetæ, p. 48. col. 4. ex quo iſtorum natus error, eſſe corruptum. Nam ſi diligenter comparaueris locum illum cum Ioſephi verbis libro 13 cap. 17. pag. 404. intelliges in hiſtoria, quæ apud vtrumque ſcriptorem narratur, nullum eſſe locum alius ſectæ hominibus, quam Phariſæis, & Sadduceis. vnde ſequitur perperam ſcribi hodie, והחסידים pro והפרושים: nam vt per excellentiam pietatis & ſanctimoniæ poſitum ſit CHASIDIM pro Phariſæi, etſi ſcimus ita alibi loqui eum ſcriptorem; hic tamen, vbi diſcrimen exponitur quod eſt inter Phariſæos & Sadducæos, ferri non poteſt, & aliud ſuadent Græca Ioſephi, vel quibus potius Gorionida vſus, Latina Ruffini. Nec vero mirum erraſſe hic manum librarij; cuius alia quoque ſimilia σφάλματα inter legendum adnotauimus, atque adeo in præcedente periodo, vbi de Sadducæis eſt ſermo, fœdus error etiam in illa elegantiſſima editione eſt admiſſus. Ita ibi eſt editum, והכושים היו באותם הימים אחרי הצדוקים והצדוקים בישראל לחלק אחד omnes Hebraice docti intelligunt primam vocem eſſe deprauatam. Eruditiſſimus Munſterus legit הרכושים per ב non vt in Veneta per ד & vertit; *& hi confuſi fuerunt in diebus illis ab alia ſecta Sadducæorum*: ſpretis artis grammaticæ legibus, & procul adeo à mente auctoris vt nihil ſupra. Quare Ioſeph. Scaliger vt eſſet aliquis ſenſus ſcribi voluit, הכותים Cuthæi & Samaritę. Sed non dubito, virum ſummũ, ſi Hebræum ſcriptorẽ cum Græco contuliſſet aliud fuiſſe iudicaturũ: nam quãto eſt probabilius, vt ſcribatur literula vna in integrum reſtituta, והרכושים ac vertatur, *Et diuites erãt in diebus illis ſequẽtes Sad-*

ducæos

ducæos; Sadducæi autem erāt in Iſraël pars vna. ex iſtis Ioſephi; τῶν μὲν Σαδδουκαίων τοὺς εὐπόρους μόνον πειθόντων, *quū Sadducæi ſolis diuitibus ſuam ſectam probarēt.* contra de Phariſæis ſcribit Ioſephus, ſtetiſſe ab ipſis τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων, id eſt plebē: pro quo elegātet in Hebræo, [illegible] λαοῦ, *omnes tenuis fortunæ homines*, [illegible] in puriore Hebraiſmo eſt nomen ſubſtātiuum, *opes, diuitiæ*: Galli retinent, *richeſſe.* apud Rabbinos, nouorum verborum miros artifices, eſt etiā nomen adiectiuum, ſic [illegible] *magnificentia & magnificens:* [illegible] *turpitudo & turpis.* Sed hæc per occaſionem dicta ſunto. Redeamus ad Baronium; qui ſermonem de ſectis Iudæorum ordiēs, Beati Hieronymi locum profert è 3. in Iſaiam Commentario; quaſi eſſet hodie cuiquam ignotū in antiquitatibus Eccleſiaſticis vel mediocriter verſato, & rerum Iudaicarum intelligenti, multa incomparabilem illum virum eo loco ex falſa auditione falſa tradere. Quare non debuit Baronius ſine lapide Lydio omnia amplecti pro veris. Sed breuiter quædam adnotemus. Hieronymus igitur, in hæc verba Iſaiæ è capite octauo: *Et erit in Petra ſcandali duabus domibus Iſrael,* ita ſcribit: *Duas domus Nazaræi (qui ita Chriſtum recipiunt, vt obſeruationes legis veteris non omittant) duas familias interpretantur Sammai & Hillel: ex quibus orti ſunt Scribæ & Phariſæi, quorum ſuſcepit ſcholam Akibas, quē magiſtrum Aquilæ proſelyti autumant, & poſt eum Mair: cui ſucceſſit Iohannan filius Zachai, & poſt eum Eliezer; & per ordinem Delphon: & rurſum Ioſeph Galilæus, & vſq; ad captiuitatem Ieruſalem Ioſue. Sāmai igitur & Hillel non multo prius quam Dominus naſceretur, orti ſunt in Iudæa: quorū prior diſſipator interpretatur, ſequēs prophanus: eo quod per traditiones & δευτερώσεις ſuas Legis præcepta diſſipauerint atq; maculaverint.* hactenus Hieronymus, ſed vt vides aliena fide. narrat enim quę acceperat ab auctoribus non optimis, Nazaræis hæreticis, ſemichriſtianis. Illud primō quam frigidum, duas domos Iſraël, de quibus Propheta, eſſe familias Sammai & Hillel? dicerent ſaltem ſectas duas nobiliſſimas inimi, Phariſæos & Sadducæos, quomodo alibi explicat Hieronymus ipſe, vt ad caput Matthæi 22. Sed ille ſenſus eſt myſticus; cæterum loquitur ibi Iſaias de populo Iudaico in duas partes tum diuiſo, atq; vt ait auctor veteris Gloſſæ, de duabus tribubus & decē. aliter paulō Lyranus, ſed in eandem ſententiam. Cui vero perſuadebūt Nazaræi Scribas & Phariſæos ex Hillelis & Sammai Schola propagatos? paullo poſt dicunt iidem, duos illos Doctores, non multo prius quam Dominus naſceretur extitiſſe. quomodo igitur originem ab iis Scribæ habuerunt, quorum in Veteri Teſtamento frequens adeo mentio? ſed de Scribis mox. Phariſæi quoque tam recentes in populo Dei non fuerunt, vt paullo ante Chriſti ἐνσάρκωσιν, hoc eſt, *incarnationem*, dici queant cepiſſe. Ioſephus libro 13. cap. 9. Phariſæorum meminit, vt & Sadducæorum atque Eſſenorum in rebus Ionathæ Aſſamonæi, annis ante natiuitatem Chriſti minimum 140. in Hiſtoria autem 18. capit. 2. affirmat tres illas ſectas, vel, ſicut ipſe appellat, φιλοσοφίας, cognitas fuiſſe Iudæis ἐκ τοῦ πάνυ ἀρχαίου, *à temporibus admodum antiquis.* Videtur ſane

Phariſæi non multo iuniores, fuiſſe Sadducæis: quorum de antiquitate, vt & Baithuſæorum; (בייתוסין, proprie dici has duas familias quidam volunt:) conſtat ex auctoribus earum appellationum Saddok & Baithos qui fuerunt diſcipuli & γνώριμοι, Antigoni Sochæi, qui ſucceſſit Simeoni Iuſto, hic vero adeo antiquus, vt vulgo Hebræi, & in his Abraham Zacuth, cum perperam confundant cum Iaddua Pontifice, qui obviam proceſſit Alexandro, ante Domini noſtri Aduentum annis circiter 330. Et eſt profecto veriſimile Synagogam Templi ſecundi; ſimul ac defecerunt Prophetæ, cepiſſe diuidi in factiones & ſectas quæ Rabbinis dicuntur, חלקים & כתות Ipſi quidem Hebræi, vere an falſo, principium mali referunt ad Sanballatem Cuthæum, & Manaſſem alioſque eius generis Iudæos, vt explicatur in Iuchaſin, pag. XIV. 2. Etſi autem definire tempus præciſe non poſſumus, quo nati Hillel & Sammai; quia tamen conſtat, iſtos eſſe qui dicuntur Ioſepho Pollio & Sameas initio libri 15. & cap. 13. atque alibi: conſtat etiam Hillelem fuiſſe Akibæ præceptorem, vt hic recte dicit Hieronymus; neque dubitatur natum Akibam circa primum annum Chriſti; tuto poſſumus inde concludere, falſo tantam illis antiquitatem tribui, vt ab illis ſint orti Phariſæi. Falſum etiam eſt, vt dudum monuit Scaliger, Hillel ſignificare *profanum*: in quo negari non poteſt, mire hallucinatum eſſe Hieronymum. non enim per ח ſcribunt hoc nomen Hebræi, חלל *profanauit*; ſed הלל per ה *laudauit*. probabilius eſt quod ſequitur, Sammai eſſe diſſipatorem; שמם *diſſipauit, vaſtauit*: tamen ne id quidem temere concedent Criticæ Hebraicæ periti, vt docuerunt Scaliger & Druſius. Sequitur ſucceſſio Doctorum ab Hillele ad deletam Vrbem: qua in enumeratione multa illi ſint ſuſpecta neceſſe eſt, qui ſcripta Rabbinorum illorum contulerit, qui ſucceſſionem Kabbalæ ſiue ordinem קבלה מקבלים expoſuerunt, vt habetur in Pirke Auoth, Germine Dauidis, Iuchaſin, aliis libris. Videat ſtudioſus lector, quæ ſcribit Scaliger in Elencho Trihæreſij. Sed & ſuſpecta lectio eſt apud Hieronymum, *Delphon*, pro quo non ſine cauſſa conijcit doctiſſimus Druſius ſcribendum eſſe *Terphon*, aut *Tarphon*, vel quod vſitatius *Tryphon*. Delphon enim nullus quod ſciam vſquã comparet inter veteres Rabbinos, ne in Iuchaſin quidem: eſſe tamen nomen antiquum, ſcimus; nam in Eſtheris capite octauo nominatur inter alios Iudæorum hoſtes & Dalphon, vnus è decem filiis Amanis. Hieronymi loco ſubiicit hæc Baronius: *Ex his*, nempe Phariſæis, *qui Legi interpretandæ nauabant operam, Scribæ dicebantur; cæteri communi nomine Phariſæi.* Exiſtimauit Baronius, Scribas ſectæ Phariſæorum eſſe membrum: quo nihil abſurdius dici queat. nam Scribarum Legalium ordo fuit apud Iudæos ex antiquiſſimo inſtituto, ipſi quippe erant, qui Legem populo legebant in templo & in Synagogis, ac ſi opus eſſet interpretabantur. propterea in Euangeliis Νομικοὶ, dicuntur & Νομοδιδάσκαλοι. Ab ipſo Moſe quidam putant inſtitutos; alij à Dauide, è primi Paralipomenon capitibus 25. & 26. In ipſa Captiui-

tate

tate duraſſe Scribarum ordinem, argumento eſt magnus ille Scriba Eſdras, qui legem reſtituit: quod non ab Eſdra ſolo factum eſt, verum ab aliis quoque pluribus, ſicut præclare diſputat Abraham Zacuth in Iuchaſin, pag. 55. 2. Hoc verius, quam quod apud Epiphanium legitur; Scribas eodem cepiſſe tempore cum Sadducæis: quæ eſt manifeſta ἀνιστορησία, niſi de genere peculiari quodam Scribarum placeat intelligi. E corpore Scribarum fuerunt qui ſequerentur Phariſæos, qui Sadducæos, necnon qui Eſſenos. quare non minus abſurdum eſt dicere Scribas alteram fuiſſe partem ſectæ Phariſaicæ; quam ſi quis dicat Epiſcopos hæreſeos Arrianæ vnam partem confeciſſe; quia Euſebius Cæſarienſis, Euſebius Nicomedienſis, Paulinus Tyrenſis; & plures alii Epiſcopi Arrio adhæſerunt. Sed Baronium, & alios eiuſdem ſententiæ mouit locus Actorum 23. v. 9. οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν φαρισαίων, ſine cauſſa: neque enim ibi dicitur quod illi volunt: ſed denotatur conſenſus opinionum in aliquot capitibus doctrinæ; propter quem illi tum, & item alias ſtabant à Phariſæis. Quod ait Baronius, Phariſæos omnia tribuiſſe fato; errat. Nam è tribus ſectis illis, fato omnia tribuebant Eſſeni; libero arbitrio Sadducæi, fatum inane eſſe nomen ſine re affirmantes. Phariſæi mediam viam ſunt ingreſſi: fato quidem fieri omnia; ſed ita vt hominum liberum arbitrium non tollerent. Ioſephus illo ipſo loco qui à Baronio indicatur, hoc luculente docet, libro 17. capite 11. Ait ille quidem, πράσσεσθαι εἱμαρμένῃ τὰ πάντα ἀξιοῦσι. *credunt omnia fieri fato*: in quibus verbis ſubſtitit Baronius, vt feſſus caballus in clivo: at non Ioſephus; qui addit, οὐδὲ τοῦ ἀνθρωπείου τὸ βουλόμενον τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς ἀφαιροῦνται. δοκῆσαν τῷ θεῷ κρᾶσιν γενέσθαι, καὶ τῷ ἐκείνης βουλευτηρίῳ, καὶ τῶν ἀνθρώπων τῷ θελήσαντι προσχωρεῖν μετ' ἀρετῆς ἢ κακίας, *hoc eſt quum dicant fato omnia fieri, voluntatem hominis nō priuant impetu à ſe ipſo pendente, h.e. libera voluntate: quippe, ſic Deo placitum eſſe, vt certo temperamento miſcerentur in vnum fati decretum, & ratio humana, ſi quis vellet accedere aut cum vitio aut cum virtute.* interpretamur locū aliquanto obſcuriorem. Pro τῆς ἐπ' αὐτῆς ὁρμῆς quod Hellenismus nō admittit; ſcribendum, τῆς ἐπ' αὐτοῖς ὁρμῆς, nempe τοῖς ἀνθρώποις, impetu qui ſit in hominis poteſtate. eſt periphraſis liberi arbitrij. Eandem κρᾶσιν fati & liberi arbitrij aliis verbis explicat lib. II. Belli Iud. c. 12. εἱμαρμένῃ καὶ θεῷ, προσάπτουσι πάντα. καὶ τὸ μὲν πράττειν τὰ δίκαια, καὶ μὴ, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις κεῖσθαι· βοηθεῖν δὲ εἰς ἕκαστον τὴν εἱμαρμένην. *Fato & Deo omnia attribuunt: & faciendi quidem iuſta, aut iniuſta, poteſtatem in hominibus, vt plurimum eſſe: verum in ſingulis fati auxilium concurrere.* Ex his apparet, Ioſephum, etſi ſimpliciter videatur pronunciare, fieri omnia fato è ſententia Phariſæorum: re vera tamen aliud dicere, & partim fato; partim libero arbitrio rerum euentum tribuere. quare idem libro 13. pag. 394. οἱ φαρισαῖοι τινὰ καὶ οὐ πάντα τῆς εἱμαρμένης λέγουσιν εἶναι ἔργον. τινὰ δ' ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπάρχειν, συμβαίνειν τε καὶ μὴ γίνεσθαι. *Phariſæi dicunt, quædam eorū quæ fiunt non omnia fati eſſe opus: quædam enim in hominum poteſtate eſſe, vt fiant vel non fiant.* Sine cauſſa

docti quidam viri Ioſephum inconſtantiæ hic accuſant; quæ nulla penitus eſt, vtut in verbis quædam prima facie appareat contrarietas. Mirum vero Epiphanium ſeriam aduerſus Phariſæos diſputationem inſtituere; quod dicerent, iudicium fieri poſt mortem, negat enim ille conſiſtere hæc poſſe cum ipſorum doctrina, qui fato omnia tribuant, libero arbitrio nihil. Videtur Epiphanius in quoſdam Phariſæos incidiſſe, qui placitorum ſuæ ſectæ parum gnari, hoc illi perſuaſerant. de antiquis certe Phariſæis tale quid ſuſpicari nos Ioſephus non ſinit, ſcriptor accuratiſſimus, & quidem cum profeſſione Phariſæus, tum affectu. Nam vt obiter hoc dicam, quod facit mox Baronius Ioſephum de Phariſæis ſic loquentem; *Genus hominum aſtutum, arrogans, & interdum Regibus quoq; infeſtum*; impoſuit illi Gelenius interpres. at Ioſephus ſic: Φαρισαῖοι καλοῦνται, βασιλεῦσι δυνάμενοι μάλιστα ἀντιπράσσειν, προμηθεῖς, κἀκ τοῦ προὔπτου εἰς τὸ πολεμεῖν καὶ βλάπτειν ἐπηρμένοι. *Iſti Phariſæi vocantur, adeo potentes, vt Regibus cumprimis poſſint reſiſtere; ita proſpicientes in futurum, vt etiam aperto bello Reges laceſſant, iiſque noceant.* nulla hic conuitia, quæ de ſuo Gelenius addit, contra fidelis interpretationis legem & Ruffini exemplum; imperitiſſimi quidem, ſed eo tamen interdum fidelioris Gelenio interpretis; quoniam verba auctoris magis appendit. Sed hoc leue, præ aliorum quorundam interpretum licentia. vt cum Genebrardus in verſione ſua Gallica Ioſephi pro voce *Cleopatra* codicis Græci, pag. 689. poſuit *ceſte chiene:* & ſtatim, pro δίδωσι αὐτῇ, hoc eſt, *Hoc ipſi, il donne a ceſte putain.* tantus inerat illi μικρολόγῳ Theologo conuiciorum amor: quod omnia eius ſcripta fœde arguunt. Subiicit mox Baronius, locum Epiphanij eximium, quo deſcribuntur, ait ille, tirocinia Phariſæorum: at melius Epiphanius πολιτείας μείζους appellat, inſtituta vitæ auſteriora, quam quibus Scribæ vtebantur. Quas vulgo dicunt Regulas monachorum, quæ totius vitæ degendæ normam præſcribunt; eas Græci Patres πολιτείας interdum appellant; vnde etiam πολιτεία ponitur pro κακουχία, & vexatione corporis ex pia deuotione, aut etiam ſuperſtitione: vt apud eundem pag. 529. ἀθίζεσθαι ἐν πολιτείαις καὶ νηστείαις ὑπερβαλλούσαις, ſic alibi. Apud Chryſoſt. ſæpe, vt hoc obiter moneam, πολιτείας nomine intelliguntur, quæ ſolent Theologi bona opera appellare. Sic in Homilia quadam in titulum libri Actorum; οὐ θαύματα, ait ἀλλὰ πολιτεία, εἰς τὴν βασιλείαν εἰσάγει τῶν οὐρανῶν. *Non miracula, ſed vita, in regnum cælorum introducit.* paullo ante, θαύματα καὶ σημεῖα, χωρὶς πολιτείας οὐκ ἴσχυσε πρὸς τὰ πρόθυρα χειραγωγῆσαι ἐκείνους, & de malis loquens, quibus dicturus eſt Dominus, *Neſcio vos:* γυμνὰ τὰ θαύματα, καὶ οὐδαμοῦ πολιτείας, ſic paſſim. intelligitur autem, quam appellat ibidem, πρᾶξιν ἀγαθὴν, *opera bona*, βίον καθαρόν. Porro non deſcribit hoc loco Epiphanius communem omnium Phariſæorum regulam, ſed priuata quorundam inſtituta, quæ ſibi ipſi præſcribebant, ſervanda, neque hoc initio tantum profeſſionis vt ſilentium Pythagoræ diſcipuli, quod credidit Baronius, qui propterea

tirocinia

tirocinia vocat: ſed ὅτε ἤσκουν, *quoties exercebant*. quidam per totam vitam erant aſcetæ, vt ille Batus eremita, cui per tres annos operam ait dediſſe Ioſephus in uita ſua; & monachi Chriſtiani veteres, qui montes & loca ſola toto vitæ curriculo incolebant, de quibus toties B. Chryſoſtomus, & ex profeſſo Palladius, & alij: quidam per interualla, vt illi Scribæ de quibus præcedente ſermone dicebat Epiphanius, quemque eorum illo cultu quem ibi deſcribit fuiſſe ornatum, ἐν ᾧ χρόνῳ ὑπέσχοντο ἐγκράτειαν, ἢ παρθενίαν ἤσκουν, & iſti Phariſæi. Qui vitam ciuilem quum viuerent, & fere ad Rempub. accederent, tempora ſumebant, aut ſemel in vita, aut fortaſſe etiam ſæpius quibus ſe exercerent iis, quæ hic narrat Epiphanius inſtitutis: ideo ait, τινὲς αὐτῶν, hoc eſt, *quidam illorum*, ὅτε ἤσκουν, hoc eſt, *quando exercebant*. Primum commemoratur inſtitutum virginitatis aut continentiæ; ad quas Phariſæi nullo quum voto communi ſe obligarent, quod fecerunt poſtea Aſcetæ Chriſtianorum; vt quemque ceperat impetus, is ſibi legem dicebat. Secundum inſtitutum eſt, aſſiduitas orandi. Verba Epiphanij ita habent; συνεχῶς δὲ εὐχόμενοι συνεχέστερον ἐποιοῦντο τὸν ἀγῶνα. *Aſſidue orantes, frequentius hunc agonem inſtituebant.* dubito an agonem appellet totum tempus quo ſe exercebant, quadriennium, octennium, decennium: vt ſit ſenſus: hæc tempora ſæpe ab iiſdem eſſe repetita, an agonem hic dicat, corporis vexationem, quæ deinceps deſcribitur. ſed prius oſtendit in quem finem corpus ſibi male tractarent: ὅπως τι ἴδιον τῶν σωματικῶν τι παθεῖν, *ne videlicet corporale aliquid ſibi contingeret*. Hæc cauſſa generalis eſt, nam multa accidunt corporibus habitioribus & bene curatis, per quę Iudæorum Aſcetæ pollui ſe credebant. Primo concupiſcentiæ prauæ, quarum ſcaturigo dicitur Hebræis יצר הרע cogitatio mala, vel ſimpliciter יצר vt in dicto Ben Zome initio capitis 4. in Pirke Auoth: deinde quodcunque genus excretionis è corpore manantis. Nam vt de Eſſenis notat Ioſephus, pag. 729. κἂν ᾖ φυσικὴ ἡ τῶν σωματικῶν λυμάτων ἔκκρισις, *licet naturalis ſit ſordium corporalium excretio*; tamen quicquid eſſet vlla parte eiectum, eo ſe pollui autumabant: ac proinde frequentibus βαπτισμοῖς & lotionibus qua interdiu, qua noctu ſe purificabant. Sic accipiendum in hoc Epiphanij loco σωματικόν τι παθεῖν, quæ eſt honeſta elocutio rei minus honeſtæ, qualis illa elegantiſſima apud Gorionidam, vaniſſimum alioquin ſcriptorem: libro 2. capit. 9. de eo quem laxa alvus vrgebat, דרך אנשים לי: *via hominum mihi*, hoc eſt, ἀφεδρὼν καὶ ἀποχώρησις τῶν με δεῖ. Addit Epiphanius, ἢ ἐλαττώματι δὲ ὄντι φάντων οὐδὲ τι ῥίπτω σώματος ἀπεργαζομένων, hæc corruptiſſima ſunt, quod non animaduertit interpres; multo autem minus Cardinalis Baronius. Scribendum eſt, vt monuit illuſtriſſimus Scaliger, ἢ ἀλλ. ἢ ὀνειράτων λαθραῖα ἐκκρίσιν σπέρματος ἀπεργαζομένων: ita verte: *neue ſomnia furtim*, id eſt, inuitis) *obrepant, quæ turpem ſeminis excretionem efficiant*. poteſt etiam legi ῥύσιν σπέρματος hoc eſt *fluxum ſeminis*: ſic enim Moſes τὴν γονόρροιαν, de qua multa in Leuitico, appellat זוב מבשר 70. Seniores ῥύσιν ἐκ τοῦ σώματος tacito nomine γόνου aut σπέρματος ſed hoc non γονόρροια ſignificatur, nisi

ſpecies eſt morbi corporei; ſed ἐξονειρωγμὸς hoc eſt, *ſeminis profluvium inter dormiendum*, quem Moſes in Deuteronomio cap. viceſimotertio, v. 10. nominat קרה לילה caſum nocturnum. Rabbini קרי apud quos ea de re multa leguntur. Ex omnibus namque pollutionibus huius præcipua ſemper à Iudæis habita eſt ratio, tam aſcetis, de quibus hic Epiphanius, quam etiam Sacerdotibus dum ſuarum ἐφημερίας vices obibant; maxime autem à Pontifice maximo; vt oſtendit ſingularis hiſtoria apud Ioſephum, libro decimo ſeptimo, capite octauo, de Matthia Pontifice; qui ea de cauſſa in diem vnum ſolennem ſibi ſubſtituit Ioſephum, Ellemi F. quæ etiam ratio fuit inter præcipuas, cur Pontifex Maximus ſuum משנה ſiue סגן id eſt, Vicarium ſolitus ſit habere, qualis Annas Kaiaphæ; de quo multa paſſim apud Rabbinos. Tertio loco ſequuntur apud Epiphanium exempla κακουχίας, Primum exemplum eſt huiuſmodi: καὶ οἱ μὲν σανίδας ἑαυτοῖς ἐφιλοτέχνουν, σπιθαμῆς μόνης τὸ πλάτος, καὶ ἐπὶ ταύτης ἑαυτοὺς ἐτίθεσαν κατὰ τὴν ἑσπέραν· ἵνα εἰ ὑπνώσειέ τις, καὶ καταπίπτοι εἰς τοὔδαφος, αὖθις ἐγείρηται εἰς εὐχήν. *quorundam ea erat induſtria, vt tabulam ſibi pararent, cui eſſet latitudo duntaxat ſpithamæ vnius, ſiue dodrantis, in quam veſpere ſeſe deponebant vt, ſi quem ſomnus caperet, atque is in ſolum caderet, ad preces euigilaret.* Antiquiſſimum eſt, non ſolum Aſcetarum, ſed etiam ſtudioſorum inſtitutum, aliquid excogitare πρὸς τὸ ὑπνομαχεῖν vt loquitur Dio Caſſius, & quo breuiorem ſibi ſomnum facerent. Omitto Platonis horologium nocturnum, de quo Athenæus libro quarto. de Ariſtotele narrat Diogenes, ſolitum ita ſe componere ad dormiendum, vt porrecto brachio pilam æream teneret, cui peluis ænea erat ſuppoſita; vt pilæ caſu excitaretur. ὁπότε κοιμῷτο σφαῖραν χαλκῆν βάλλεσθαι αὐτῷ εἰς τὴν χεῖρα, λεκάνης ὑποκειμένης, ἵν᾽ ἐκπεσούσης τῆς σφαίρας εἰς τὴν λεκάνην, ὑπὸ τοῦ ψόφου ἐξέγροιτο, Tenuit idem inſtitutum à præceptore acceptum Alexander Magnus; de quo Ammianus Marcellinus, libro decimoſexto, *Alexander anea concha ſuppoſita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteam; vt cum neruorum vigorem, ſopor laxaſſet, infuſus, geſtaminis lapſi tinnitus abrumperet ſomnum.* Eodem pertinent, quæ de Lycurgo oratore narrat Plutarchus in vita, ipſum, πρὸς τὸ ἐγείρεσθαι ῥᾳδίως καὶ μελετᾶν, *vt facile excitaretur & meditationi vacaret*, in vili ſolitum quieſcere lectulo, in quo nihil erat præter κώδιον & προσκεφάλαιον, *pellem lanatam & puluinar:* item quę de Vlpino Marcello inſigni belli duce narrat Dio in vita Commodi, & ex eo Suidas in Μάρκελλος: & quod idem Ammianus de Iuliano; cubuiſſe illum non in plumis, vel ſtragulis ſericis; ſed in tapete & σισύρᾳ, ſiue ſiſurna, quo facilius ſomnum abrumperet. Sed longe ingenioſiora ſunt, quæ de aſcetis tam Iudæis quam Chriſtianis apud veteres legimus. Iſti enim, ſicut canonicam refectionis horam habuerunt, ſic & canonicum ſomni tempus & menſuram, vt loquitur Caſſianus. Igitur partim ad vexandum corpus, & eam quæ Patribus dicitur σκληραγωγία, partim ad minuendũ ſomnum, fuerunt aſcetis in vſu χαμευνίαι humicubitiones & στιβάδες χορτόστρωτοι, herba aut fœnum loco culcitræ, mattæ, ſtoreę, pſiathia, & ma-

& mafortes aut melotæ ac ſimilia his ad incubandum : item apud Caſſianum embrimia , Collatione prima, capite vltimo cuius vocis etymum negat ſe ſcire Scaliger, Elenchi capite 25. quis autem ſcire ſe poſtulet, quod neſciuit ille vir admirandus, quem in literis melioribus nihil fugiebat? ſuſpicabamur tamen nos ἐμβρίμια dicta παρὰ τὸ βρίζειν, quod dormitare & ſomnum leuem capere ſignificat: proprie eſt, μετὰ τὴν βορὰν ἵζειν, poſt ſumptum cibum reſidere; & fortaſſe delicatis hominibus embrimia ſua fuerunt ad meridiandum; quales ſunt in noſtra Gallia grabati lautiorum è panno fere viridi conſtrati , magis ad quieſcendum per æſtum diei , quàm ad dormiendum: Aſcetæ verò ſua embrimia faſciculis ſtipulæ farta, vel papyro (vt apud Philonem de Eſſenis) aut duro tomento , vel ſimili materia, ſibi parabant , ad ſomnum nocturnum. Critici veteres illud Poëtæ οὐδ' ἂν ἀβρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα: exponunt ἡσυχάζοντα, ἢ συστίζοντα καὶ ὑπνοῦντα : inde Brizo Dea ſomni, ſiue: vt aliis videtur, inſomniorum. Gregorius Nazianz. aut ut aliis placet, Appollinaris Laodicenus in Tragœdia Chriſtus patiens : Κεῖμαι πεδοστιβής γε χαμαιστρωσίᾳ. Κ' οὐκ ἴβειο' οὔτ' ἐκοίμηθ', in editione Pariſienſi nupera perperam editum eſt παιδοστιβής. iterum ait miles è cuſtodia ſepulchri: Ἐγὼ γὰρ ὄμμ' ἄγρυπνον εἶχον ἀφρόνως, Κ' οὔτ' ἴβειζ' οὔτ' ἐκοίμηθ. Apud Heſychium legimus ἰμβρόνιον dictum fuiſſe vile quoddam veſtis genus ; quòd fortaſſe aliquis putabit pro tapete aut culcitra ſubſterni ſolitum inſtar ſtorearum ; atq; inde dicta eſſe embrimia: ego verius puto, quod dixi prius. Igitur ad hoc inſtitutum ſpectat, quod narrat hic Epiphanius de Phariſæis aſcetis , tabulæ dodrantali, ſiue palmi vnius maioris, incubare ſolitis : quorum exemplum tranſiſſe ad primos Chriſtianorum monachos non dubito. Simillimum enim eſt, quod de ſua & Baſilii Magni matre, ſanctiſſima & admirandi exempli fœmina, B. Macrina , refert Gregorius Nyſſenus , in Epiſtola lectu digniſſima ad Olympium Aſcetam , nondum edita inter illius Patris opera, nobis aliquando magna cum voluptate lecta in Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca. Addit Epiph. Διὰ τὸ ἄγρυπνον ἔχειν τὸν βίον ; *eo fine, vt vitam agerent vigilantes quam maxime fieri poſſet*, διὰ τὸ, dixit, pro eo quod erat vſitatius πρὸς τὸ, Sequuntur duo alia exempla Aſceticarum inuentionum ad ſomnum breuiandum. Ἄλλοι δὲ κάχληκας συλλέγοντες, ἑαυτοῖς ὑπεστρώννυον, εἰς τὸ νυττομένους μὴ ὕπνῳ βαθεῖ φέρεσθαι. ἀλλὰ βιάζεσθαι γρήγορσιν ἑαυτοῖς προσποιεῖσθαι ἄλλοι δὲ καὶ ἀκάνθας στρῶμα εἶχον, διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. *Alij calculos littorales colligebant, eoſq; ſibi ſubſternebant, vt iis compuncti in profūdū ſomnum ne inciderēt: ſed vim ſibi facerent, & euigilandi cauſſam ſuggererent. Aliis in eundem finem pro ſtrato ſpina erant.* Subjicit Epiph. de jejunio, quæ eſt alia corporis afflictio, תענית Iudæis proprie dicta: ἐνήστευον δὲ δὶς τοῦ σαββάτου, δευτέραν καὶ πέμπτην *jejunabant bis in hebdomade, diebus ſecundo & quinto.* Huius duplicis jejunii paſſim mentio eſt in libris Rabbineis: præſertim in Tractatibus Tahanioth in Thalmud & Moſe Ægyptio atque aliis qui ſcripſerunt compendia Doctrinæ Thalmudicæ. Vide extremum libellum eius argumenti, qui

H editus

editus eſt cum Seder Holam. Phariſæus apud Lucam, νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, recte ibi Theophilactus exponit de feria ſecunda & quinta, ſiue vt loquimur hodieque Chriſtiani cum Paganis, die Lunæ & Iouis. Maldonatus ſcriptor maledicentiſſimus, qui eo nomine Theophilactum reprehendit; ſi apud aliquem Proteſtantium, quorum obſeruationibus tot locis vtitur pro ſuis, hallucinationem huic ſuæ parem deprehendiſſet, quas verborum ampullas edidiſſet? Addit Epiphanius; ἀπεδεκάτουν δὲ τὴν δεκάτωσιν, τὰς ἀπαρχὰς ἐδίδουν, τριακοντάδας τε καὶ πεντηκοντάδας, τάς τε θυσίας ἀπαραιτήτως, καὶ εὐχὰς ἀπετέλουν. *Decimabant decimationem* id eſt, *rem iam decimatam: primitias dabant: triceſimas & quinquageſimas. ſacrificia vtique & vota firmiſſime ſolvebant.* Qui præ cæteris pij eſſe ſtudebant, aut videri volebant, ij non ſolum ea implebant, quæ Lege Dei expreſſe iuberi putabant; verum etiam alia inſuper adijciebant, de quibus lege cautum non eſſet. Nota eſt diſtinctio inter חיוב debitum, & רבית לתורה auctarium legis apud Rabbinos, inter opera & conſilia apud Patrum nonnullos & Scholaſticos; item inter opera neceſſaria & ſupererogationis, quæ vocant. de vtroque genere hic Epiphanius è Phariſæorum ſchola. Præcepta ſunt, quæ ait de Primitiis, de Sacrificiis & de Votis. Conſilia, quæ de Decimarum decimatione. Nam quum decimarum modus lege Moſis eſſet præſcriptus, erant qui vltra modum definitum penderent nomine decimarum aliquid, tanquam ſacrificia quædam נדבות ſpontanea & bonæ voluntatis, de quibus Moſes in Deuteronomio & Leuitico non ſemel. Decimatio ſupra Legis præceptum fiebat duobus modis; vno, cum etiam earum rerum decima pendebatur, quæ Lege Moſis decimam non debebant. Hoc ſenſu dicit Phariſæus apud Lucam, ἀποδεκατῶ, ὅσα κτῶμαι. ego nihil poſſideo cuius gratia decimam non pendam. & Dominus noſter exprobat hypocritis, Scribis & Phariſæis, Matth. 33. 23. *decimatis mentham, anethum & cuminum.* altero modo cum decimæ præſtabantur ad quarum præſtationem Lege non tenebantur. Tenebantur omnes Iudæi ad duas decimas. decimæ primæ præceptum extat Numerorum 18. 21. 25. hæc decima præſtabatur Leuitis ad eorum alimoniam & exhibitionem: ipſi autem Leuitæ huius decimæ decimam præſtabant Sacerdotibus. Altera decima imperatur Deut. 13. 23. & Leuit. 27. 30. 31. vbi etiam habes quibus rebus inſumeretur. præter has duas decimas aliam præſtabant Phariſæi. de quibus hic Epiph. illa verba, *triceſimas & quinquageſimas*, refero ad תרומות quæ ſeptuaginta Interpretibus dicuntur ἀφαιρέματα. Latinis *primitias*: ſed aliud *primitia* ראשית aliud Therumoth, oblationes & dona, quæ lege quidem erant imperata, vt Exodi 25. 2. ſed abſque modi legitimi definitione. De his docent Rabbini morem ſeruari ſolitum, vt qui minimum donum darent, minus ſexageſima parte iuſtæ æſtimationis frugum ſuarum non darent: qui autem liberaliter agere volebant, quadrageſimam pendebant: qui neque liberali animo neque ſordido erant inſignes, intra hos terminos conſiſtentes, aut ad hos

aut

aut ad illos, prout erant affecti, propius accedebant. Primorum oblatio dicebatur *Theruma oculi boni*, Secundorum, *Theruma oculi mali*; Poſtremorum, *Theruma mediana*, de quibus legant ſtudioſi diſſertationem Ioſephi Scaligeri. Hæc mirificè locum Epiphanij illuſtrant, quem neq; interpretes intellexerunt, neque Baronius. Hoc enim vult: Phariſæos in vtroque termino communes leges exceſſiſſe. liberalitatis, cum trigeſimam partem frugum darent, aliis quadrageſimam conferentibus: parſimoniæ, quod vltra quinquageſimam nunquam deſcenderent: cæteris ſexageſimam dumtaxat largientibus, quoties parce vellent agere. Sed mirum cur dixerit Epiphanius τριακοντάδας & πεντάδας potius quàm τριακοστὰς & πεντηκοστὰς, ſicut leges Helleniſmi poſtulabant; ego ne aliquid hic ſubſit vitij vereor. Sequentia Epiphanij verba ita concipienda ſunt: Τῷ δὲ προειρημένῳ σχήματι τῶν γραμματέων προήρχοντο. Διά τι τὲ ἀμπεχόνης, καὶ διὰ τῶν ἄλλων σχημάτων καὶ γυναικείων ἱματίων ἐν ταῖς πλατείαις, ἐν κρηπῖσι καὶ γλώτταις ὑποδημάτων προϊόντες: *Progrediebantur in publicum eodem cultu ornati cum Scribis; de quo ante dictum eſt: cum amiculis & aliis ornatibus ac muliebribus palliis, crepidati & in calceis ligulatis in plateis procedentes.* Hic vero plane mihi aqua hæret, nec quid de hac ſententia dicam habeo. Nam quis non miretur inter inſtituta propoſiti auſteri, quale hactenus deſcripſit Epiphanius, tribuere illum aſcetis Phariſæis muliebria, pallam fœmineam, crepidas & calceos vel ſoccos ligulatos? quomodo hæc mollities cum ſuperiore ſeueritati conſentit? Aut quis ignorat expreſſe cautum eſſe Lege Dei, ne viro muliebria geſtare fas eſſet, aut fœminæ virilia? Deuter. 22. 5. neque hoc Rabbini prætermiſerunt, cum Legem digeſſerunt in præcepta, vt ipſi loquuntur, faciendi & non faciendi. Vide apud Moſem Maimonidem, quadrageſimum præceptum inter negatiua. Quare aut ſtultiſſimi & inſulſiſſimi mortalium iſti Aſcetæ fuerunt; qui exquiſitiſſimam auſteritatem & ſanctimoniam quum profiterentur, tam impudenter legem Dei & maiorum præcepta contemnentes, id ſibi licere putarunt, atque id publicè, de quo nemo aſotus luxu perditus, auſus eſſet ſub tecto domus ſuæ cogitare: plane, vt ſi quis hodie Cappucinus aut Feuillantius, nobilis & delicatulæ muliercula cultu ornatus, in publicum prodiret: aut Epiphanio mire impoſuerunt Iudæi, qui hoc illi perſuaſerunt: quæ fuit ſententia Ioſephi Scaligeri, cui nos aſſentimur: eum vide in Elencho Trihæreſij, c. 13. Rabbini certe adeo ſimile nihil de Aſcetis Phariſæis narrant; vt contra affirment ea opinione ſanctitatis illos fuiſſe inflatos, vt vel ſolo contactu communium veſtimentorum pollui ſe crederent: ſicut refert è vetuſtioribus Abraham Zacuth Inchaſin folio 22. 2. vbi inter cætera habentur verba quæ huc pertinent iſta: בגדי עם הארץ מדרס לפרושים *veſtimenta filiorum terræ*, id eſt, vulgi Legis imperiti, & eorum qui vitam ſanctiorem non profitentur, *ſunt conculcatio Phariſæis*, ſiue *aſcetis*. Connectit Baronius ſuperioribus Epiphanij verbis locum ejuſdem è capite præcedente de Scribis; qui locus nõnulla quum habeat & obſcura

& animaduerſione digniſſima; petant ſtudioſi quæ ad verborum illius illuſtrationem pertinent ex eodem illo τοῦ ἀκκαρίτου, Scaligeri, puſillo quidem, ſed nunquam ſatis laudato; libello, cap. 6.& 7. Porro omnia hęc Phariſæorum inſtituta, quorum hypocriſin ſæpe Dominus noſter increpat verbo jugulat vno Epiph. cum illa appellat, voce elegantiſſima, ἐθελοπερισσοθρησκείας, q. d. cultum ex propria libidine excogitatum, ac proinde ſuperfluum: alludens dubio procul ad locum Apoſtoli Coloſſ. 11. 23. affinis eſt quam alibi damnat in ſuperſtitioſis quibuſdam Chriſtianis ἐθελοθρησκείᾳ δικαιοσύνης opinionem iuſtitiæ poſitam in cultu ex humana voluntate excogitato, in Ancyrato, p. 475. In iis quæ mox diſſeruntur de Sadducæis, omiſit Baronius illud, in quo fere vnico eius differentiæ cardo verſatur, quæ erat inter horum & Phariſæorum ſectam. quum enim Phariſæi reciperent præter Legem ſcriptam traditiones בעל פה *ore traditas*; Sadducæi iſtas penitus rejiciebant. Sed hæc vulgo nota. Quod ait Epiphanius, Sadducæos non ſeruaſſe integritatem doctrinæ ſui διδάσκαλου, & magiſtri, qui & nominis auctor Sadoci: hoc quam ſit verum, quæri poteſt: nam certum eſt Sadocum & Baithoſum fuiſſe diſcipulos Antigoni Sochæi; cuius pias ſententias iſti primi corruperunt, & aliouorſum trahentes, nouæ hæreſeos fundamenta iecerunt. Quare Philaſtrius dicit ipſum *Sadocum hanc hæreſin confirmaſſe* melius dixiſſet, inueniſſe. De Eſſenis rejicit nos Baronius in aliud tempus: nempe in an. Domini noſtri 64. vbi quæſtio agitatur de Eſſenis monachis: quam & nos, Deo volente, accurate & φιλαλήθως ibi expendemus. Sebuæi & Gortheni vnde appellationes ſuas inuenerint, quæſitum eſt Ioſepho Scaligero, Elenchi capite primo, & 15. ac 21. Doſithei Baronio, & in codicibus Epiphanij Δοσίθεοι, corrupte appellantur, qui Doſitheani potius erant dicendi ſiquidem à Doſitheo Samaritano illis nomen. ſic tamen apud alios quoque ſcriptores, etiam Damaſcenum. In loco Syneſij, quem in ſermone de Doſitheanis affert, egregie & plane ioculariter hallucinatur Baronius. Qui quidem in eo primum fallitur, quod narrationem Syneſij putat pertinere ad hæreſin Doſithei, & illam furioſam potius quam ſuperſtitioſam obſeruationem Sabbati, quam Doſitheo tribuit Origenes. Sabbati cultus ceſſatione operis, lex eſt fuitque ſemper communis omnium Iudæorum: ſed in eo differebant inter ſe, quod neceſſitatem legis, alij mollius, alij durius interpretabantur. Narrat Philo Iudæus Helleniſta, in libro Περὶ ἀποικίας, fuiſſe Doctores nonnullos, qui docerent τοὺς ῥητοὺς νόμους ἢ σύμβολα νοητῶν πραγμάτων, *leges ſcriptas eſſe ſymbola rerum intellectualium*. Hi obſeruationem Sabbati ſecundum literã nõ magnifaciebant: quos propterea reprehendit eo loci Philo & hortatur vt ſententiam mutent. Contra alij Iudæi τοῦ ῥητοῦ, hoc eſt, *ſcripto* ſeu *litera*, nitentes, ceſſandum ſine vlla exceptione ſtatuebant, ac ne hoſti quidem iugulanti eſſe reſiſtendum. Temperauit hunc rigorem Matathias Maccabæus; quo auctore decretum, vt hoſte vitam eripiente, inſuper habere Sabbatum fas eſſet, vt refertur

Maccab.

Maccab. libro primo, capite 11. 41. & Ioſephi libro 12. cap. 8. nam ante hoc legis temperamentum, nulla erat dubitatio mortem oppetendam prius eſſe, quam vt tentaretur defenſio die ſabbati; quod in eodem libro 6. 11. ita exprimitur: ἀλαβὼς ἔχειν βοηθεῖν ἑαυτοῖς κατὰ τὴν δόξαν τῆς σεμνοτάτης ἡμέρας. Iſtud decretum habuit hanc vim, vt in præſentiſſimo vitæ periculo liceret non ceſſare, quod ſi hoſtis arietem ſtrueret, tormenta muris admoueret, cuniculos foderet, aut ſimile quid aliud moliretur, ceſſandum erat. Hoc iure vſi Iudæi, cum vrbs à Pompeio obſeſſa, vt obſeruat Ioſephus libro 14. cap. 8. & ἁλώσεως libro primo, capite 5. & cum à Tito, eiuſdem operis libro quarto, capite 9. quare idem ſcriptor pagina 367. ait, ſua ætate decretum Matathiæ tempore factum, durare: (καὶ ἄχρι δεῦρο inquit) μένει παρ' ἡμῖν, τὸ καὶ σαββάτοις εἴποτε δεήσειε μάχεσθαι. Sed & ad alia quam belli neceſſitates decretum illud pertinuit. Nam in vniuerſum pronuntiant Rabbini, omne periculum præſens vitæ amittendæ, impellere ſabbatum. ipſi dicere ſolent פקוח נפש דוחה שבת Ioſephus pagina 670. id ita dixit, ὑπὲρ μόνου τοῦ σώματος ἀμύνοντας καὶ τοῖς σάββασι. *pro ſolo corpore etiam in ſabbatis reſiſtere licet.* vbi *corpus* eſt quod Rabbinis *periculum animæ.* Igitur quum ægroto medicinam ſabbato propinare eſſet nefas; ſi tamen præſens vitę amittendæ periculum ingrueret, opem ferre nihil vetabat. nam etiam bobus & iumentis in extremo periculo verſantibus opem ferre ſe poſſe credebant. vt auctor eſt Dominus noſter Lucæ 14. 5. ex quo apparet veteratorium ingenium, & pluſquam diabolica malitia Iudæorum Doctorum aduerſus Filium Dei viuentis. Et hoc quidē commune ius fuit Iudæorum. Sed non defuerunt, qui priſtinum illum rigorem ἀποφασίσαι, ſeruarent; vt de Doſithei ſectatoribus refert Origenes περὶ ἀρχῶν, libro 4. cap. 11. Iſti verba Moſis vrgebant, Exodi cap. 16. verſ. 29. *maneat vnuſquiſque apud ſemetipſum; nullus egrediatur de loco ſuo die ſeptimo.* Dicebat igitur Doſithetus: *vnuſquiſq. quo habitu quo loco qua poſitione ineunte die Sabbati fuerit inuentus ita vſq. ad veſperam debet permanere.* De Eſſenis Ioſephus Belli Iudi. li. 11. p. 729. ſcribit, ceſſatione in die ſabbati omnes Iudæos ab illis ſuperari & affert vt propria ipſis inſtituta ὡς μὴ πῦρ ἐναύειν. *quod ignem ſabbato non accendant:* οὐδὲ σκεῦός τι μετακινῆσαι θαρροῦσι, *vas vllum loco mouere non audent:* οὐδὲ ἀποπατεῖν, *ne aluum quidem exonerare.* De primo exemplo miror Ioſephum proferre illud tanquam peculiare Eſſenorum: nam Philo Iudæus, illo quem ſupra indicaui loco, negat cuiquam fas eſſe die ſabbati πυρκαυεῖν: ita enim apud illum ſcribitur, p. 273. at in libro De vita Moſis, p. 467. ὅθεν ἀναγράφεται πολλάκις ἐν ταῖς ἑβδόμαις πῦρ ἐναύειν & verum eſt quod ait Philo; diſertis verbis Lege Moſis vetitum eſſe, ne quis ſabbato ignem accendat, Exodi xxxv. 3. & illis item locis, vbi cibus vetatur parari In libris Thalmudicis πυρὸς ἔναυσις dicitur הדלקת נר *accenſio lucernæ,* de qua vide Moſem Ægyptium libro 111. Halaka De ſabbato, Perek quinto & ſexto, vnde diſcas quatenus id ſit licitum aut illicitum. Poſtremum exemplum in Ioſepho, eſt neceſſaria

quædam ſecundi conſequentia; quam explicat erudite Scaliger capite XXVII. Ex hac diſciplina illud euenit, vt ſpreto Matathiæ decreto, Iudæi non raro oppetere mortem præoptarint, quam ad opus digitum exerere. Matthæus Paris in anno MCCLX. *Eodē tempore apud Theocesberyquidam Iudæus cecidit in latrinā; ſed quia tunc erat ſabbatum, non permiſit ſe extrahi, niſi ſequente die Dominica, propter reuerentiam ſui ſabbati, quamobrem Iudæum mori contigit in fœtore.* Similem hiſtoriam de alio Iudæo, qui in latrinas itidem die ſabbati inciderat, narrat Munſterus ad caput XII. Euangelij Hebraici ſecundum Matthæum. Nunc locum Syneſij expendamus, quem affert Baronius. Conſcendit aliquando nauim Syneſius in portu littoris Ægyptiaci, & vt videtur Alexandrini, Bendidio, vt Cyrenen patriam repeteret. Erant in naui nautæ XII. plerique omnes Iudæi; gubernator ipſe Iudæus, nec de plebe homo, ſed νομοδιδάσκαλος, Doctor Legis. Non ita multo poſt quàm erat ora ſoluta, & ſublata anchora, incipit flare ventus & vehemens & contrarius. Erat forte ille dies paraſceuæ; nos Veneris vocamus. Notum eſt Hebræos ſtatim poſt Solis occaſum diem ſequentem inchoare. Gubernator igitur ſimul ac infra horizontem Solem ſe condidiſſe animaduertit, à gubernaculo manum amouet, & tanquam ceſſaturus totum diem ſabbati, cuius id erat principium, ad pedes tumultuantium vectorum proiectus, calcandum ſe illis præbet. Viſus eſt ex deſperatione id feciſſe. clamare igitur omnes, orare, obſecrare, ne animum deſponderet, ſed ſtaret ad clauum & munus obiret ſuum, ille contra manebat immotus, neque oculos à libro dimouebat, cuius lectioni ſedulæ operam dabat. Fuit inter vectores miles quidam γυνάδας, tam rigidæ gubernatoris ἀπειθείας, impatiens: qui ſtricto gladio, mortem illi, niſi officio fungeretur, intentauit. ὁ δ' αὐτόχρημα Μακκαβαῖος, ait ſcriptor venuſtiſſimus; (ſic apud Ælianum in Epiſtola Tryphæ, γέγονας ἡμῖν αὐτόχρημα Ἱππόλυτος; οἷος ἐῶν ἐγκαρτερῆσαι τῷ δόγματι: ille tanquam germanus Maccabæus. paratum ſe oſtendit, vt dogma Iudaicum morte ſanciret. (ea namque vis eſt verborum Græcorum quam interpres Baronianus non eſt aſſecutus:) Vbi media nox aduenit, tum gubernator, ſuametipſius ſponte, ſedem ad clauum occupat. *Nunc enim,* inquiens, *per legem licet: quoniam in manifeſtum vitæ noſtræ periculum res eſt adducta.* Syneſij verba: Μεσούσης δὲ ἤδη τῆς νυκτὸς ἀναπείθεται παρ' ἑαυτοῦ πρὸς τῇ καθέδρᾳ γενέσθαι· Νῦν γάρ φησιν, ὁ νόμος ἐφίησιν, ἐπειδὴ νῦν σαφῶς τὸ ὑπὲρ τῆς ψυχῆς θέομεν. Ex hac narratione liquido conſtat Iudæum hunc neque Doſitheanum fuiſſe, neque Eſſenum; ſed mediam quam diximus ſententiam probaſſe, omnia enim præ ſabbati religione putauit eſſe contemnenda, præter vnicum illum caſum, quem oſtendimus à Rabbinis dici ſolitum, *periculum animæ*. atque iſtud iuris Iudaici axioma, vel vt loquuntur I. C. regulam, eleganter Syneſij verbis gubernator exprimit, cum ait, Νῦν σαφῶς ὑπὲρ ψυχῆς θέομεν, *Nunc verè adimus periculum animæ.* Baronius igitur hanc iſto loco hiſtoriam afferens, illud primum, vt

dicebam, peccat; quod Doſitheanæ ſuperſtitionis putat hic eſſe exemplum: errore adeo manifeſto, vt etiam pueri ex ſuperiore narratione refellere queant. Alter error è priore natus, ſed longe deterior. Nam quum dicat Syneſius claris & perſpicuis verbis, gubernatorem ceſſaſſe tantum à principio noctis ad noctem eandem dimidiatam; tunc autem in ipſo ſabbato contra ſpem, nec ſine magna admiratione omnium, ad officium rediiſſe: Baronius tamen Syneſij mentem ita exprimit: *ſicque tota nocte cum ſequenti die vſque ad dimidium noctis ſedit Iudæus otioſus.* at quanta hæc licentia eſt; quam prodigioſa? multa enim verba de ſuo adiicit: & quidem valde abſurde, nam ſi ceſſare volebat Iudæum toto ſabbato; cur ſaltem finito ſabbato ad opus illum non remittebat? quid attinuit fingere illum otioſum poſt exactum ſabbatum, ad medium vſque ſequentis noctis? Hæc quidem vis eſt. Sed pergamus. *Doſithæi*, ait Baronius *monogamos fuiſſe, & nonnullos ex his virginitatem ſeruaſſe Epiphanius tradit.* Vereor ne coniecturâ ſuam, non Epiphanij ſententiam de monogamis Doſitheanis narret hic nobis Baronius. Eſt in Græcis: καὶ τινες αὐτῶν ἐγκρατεύονται ἀπὸ γάμων· μετὰ τὸ βιῶσαι. ἄλλοι καὶ ἢ παρθενεύουσι. *Quidam eorum continent ſe à nuptiis poſtquam vixerint---alij etiam virginitatem colunt.* Hic nihil eſt vnde colligi queat Doſitheanos vixiſſe aut vna vxore contentos, quum per jura Iudæorum plures habere ſimul liceret; aut vnis nuptiis. vnde igitur habet Baronius? Expreſſimus autem verba Epiphanii, cuius codicem deprauatum eſſe res clamat. Cornarius ita vertit: *continent ſe à nuptiis poſtquam in nuptiis vixerunt.* Legi ergo voluit, μετὰ τὸ βιῶσαι ἐν γάμῳ. dicam ingenue quod ſentio, frigida & inſipida mihi videtur hæc viri docti coniectura. Poteſt legi, μετὰ τὸ χηρῶσαι: vt poſitum ſit χηρῶν pro χηρεῦσαι, non ſine exemplo. Senſus erit: iſtos ſemel viduatos morte coniugum ſuarum, de cætero nuptiis abſtinere.

Poteſt etiam legi, & quidem minore mutatione, μετὰ τὸ υἱῶσαι, *poſt liberos procreatos.* Amant Græci vocem γάμος, hoc eſt, *nuptiæ*, vſurpare pro συνουσία, hoc eſt, *congreſſu*, quare non errauerit fortaſſe, qui Epiphanij hanc eſſe dixerit ſententiam. Doſitheanos vxoribus vti tantum vt liberos quærant: nam apud Iudæos ſpecies quædam erat ignominiæ, non procreaſſe liberos. Vbi autem hac, vt appellat Ariſtoteles, λειτουργία eſſent defuncti, & liberos nacti, præſertim filios; ab omni Venere abſtinere. υἱῶν antiqua vox & proba, pro υἱοθετεῖν adoptare in filium, apud Ælianum ſæpe, vt obſeruat Suidas. Sed non eſt alienum à genio dictionis Epiphanij, vt eam vocem pro liberos generare vſurparit. Mirus enim paſſim in hoc præſtantiſſimo ſcriptore ſe prodit purioris Helleniſmi contemptus. Vt cum pag. 42. ἀφροντιστεῦσθαι verbum novum fecit pro ἄφροντις γίνεσθαι, cum πατρίς. poſuit pro regione: qui eſt hodie quorundam qui ſe Latine loqui errore magno putant, Barbarus idiotiſmus. pag. 51. ἐπὶ τὰς ἄλλας πατρίδας τὴν πορείαν ςέλλεσθαι. & pag. 54. ἐν ταύτῃ τῇ πατρίδι, φημὶ δὲ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Γαλατίᾳ πάνυ ἴσχυσαν

ὑπήμασι. cùm φερτῦν pro *vexare* pag. 200. de Adamo & Eua, ὅτι χρύσος αὐτοὺς ἐφόρει, cùm ἀνείκαστος pro *non congruens.* p. 207. ἑνὸς φόρον ἀνείκαστον ἐμβαλλομένης. cum ἐξυδαρίζεσθαι pro *vile reddere.* p. 215. ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία πάντοτε τὴν μετάνοιαν ἐκ ἐξυδαριζομένη, *vim pœnitentiæ non extenuans.* cum τὴν ἱκανότητα κεκτῆσθαι p. 285. pro *ſuperiorem locum obtinere,* cum p. 190. ἡκέναι pro *veniſſe.* cum p. 226. πιφθάρθαι & πιφθαρμένος, voces vſurpat. cum ab aoriſto Attico ἐξίαζα, formant verbum inſolens ἐξικάζω p. 312. cum verbo numeri ſingularis jungit plurale fœmininum: quod in ſolis neutris eſt vſu receptum, in ſoluta præſertim oratione: nam Pindari licentiam non neſcimus, p. 458. ὁρᾶς πῶς ἔχει αἱ τῆς ἀληθείας φράσεις καὶ ἀκολουθίας. & id genus ſexcenta, ſi Deus dabit, alibi nobis notanda. Oſſenos mox Baronius diuerſos facit ab Eſſenis, Epiphanium ſecutus, qui Oſſenos (alibi Oſſæos idem vocat) è Nabatæa, Ituræa & Moabitide ortos prodit, & nomen interpretatur διὰ τῆς ἑρμηνείας τοῦ ὀνόματος στιβαρὸν γένος, *firmum & robuſtum genus hominum*, à radice Chaldaica aut Syriaca עשן quæ idem ſignificat atque Hebræorum עז Nos ſcimus Eſſenos per varias in Iudæa, & circa Iudæam regiones fuiſſe diſperſos: neque ſatis idoneam cauſſam videmus quando antiquas memorias excutimus, cur Epiphanius Oſſenos ab Eſſenis diuerſos faciat. Sequuntur apud Baronium de Hemero-baptiſtis quæ legerat ipſe apud Epiphanium. Sed non obſeruat ille, neque hoc loco, neque in anno Domini XXXIII. vbi iterum eadem repetit, abſurditatem ſcripturæ in Græco hodierno codice, quem & interpres Cornarius eſt ſecutus. Scribitur ſic: ἴφασκεν αὕτη ἡ αἵρεσις ἄλλως πως μὴ εἶναι ζῆν ἀνθρώπῳ εἰ μή τι ἄρα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν βαπτίζοιτό τις ἐν ὕδατι. *Dicebat hæc hæreſis, nullo modo viuere hominem poſſe, niſi quotidie ſe aliquis lauaret in aqua.* Et ſi habuit hæc ſecta ſectatores fatuos, deliros, ſtultos: non temere tamen aliquis mihi perſuadeat, ita fuiſſe illos ab omni rationis vſu alienos, vt vel putarent, vel profiteri auderent, ſe putare neminem poſſe viuere, quin quotidie lauaret. non enim profecto cæteros mortales quibuſcum viuebant mortuos putabant. quid multa? ex re ipſa & narratione Epiphanij apparet deeſſe vnam vocem, & ſcribendum, ἄλλως πως μὴ εἶναι ζῆν καθαρῶς ἀνθρώπῳ, *nullo modo viuere hominem poſſe pure.* vel ἁγίως, *ſanctè:* Hæc vera eſt Hemerobaptiſtarum ſententia; ac proinde emendatio quoque vera. Lege ſequentia Epiphanii; & nota in illis voces ἁγνισμὸς, καθαρίζεσθαι & καθαρισμὸς ἁμαρτημάτων. Sed non prætermittam viri præſtantiſſimi, Iohannis Oueralli ſententiam, quam in familiari colloquio mihi communicauit. Putat enim ille, ſi ζῆν, hoc eſt, *viuere* accipiatur, vt ſæpe in Scriptura, pro peruenire ad ſalutem, nulla opus fore emendatione. Quot modis accipiantur in Scripturis *Viuere* & *Vita*; lege apud Chryſoſtomum homilia III. in eam ad Philippenſes.

X. *Indicatur error Baronii & aliorum, nimium tribuentium vaticiniis Sibyllarum, Hydaſpis, Mercurij Triſmegiſti & ſimilium. Falſa illa eſſe demonſtratur, quia myſteria Chriſtiana ante Chriſtum fuerunt abſcondita: quæ tamen planiſſimè explicantur in libro Mercurij, & Sibyllinis: quia veteres Græci nihil horum cognorunt: quia ſolemne fuit primis Eccleſiæ temporibus bono fine falſos libros fingere: quia eiuſmodi ſcripta cum primum prodierunt fuere plurimis ſuſpecta. Officioſa mendacia. Clemens Alexand. notatur. Paulus in rebus fidei non vſus teſtibus profanis. Acroſtichis Sibyllina. Euſebius notatur. Cicero & Virgilius an norint Chriſtum. Probatur librum qui ſub nomine Mercurij Triſmegiſti circumfertur, falſum eſſe. Scopus fingentium. Vis veritatis. Quis fuerit Mercurius Triſmegiſtus, quando vixerit: quæ & quàm multa olim illi attributa & inuenta & ſcripta. Græcorum Excerpta è libris Hermetis: item verſiones.* Salaminiaca. Hermaica. Diexodica, Phyſica. *Galeni & Plutarchi loca, de libris jam olim falsò Hermeti adſcriptis. Hermetis & Mariæ* Chymica. Aſtrologica *Hermetis. Rerum argumentis probatur librum Mercurio tributum eſſe ψευδεπίγραφον, è Platone & Scripturis concinnatum. Philoſophia vetus Ægyptiorum. Excutitur primus ſermo. Pœmander dicitur Paſtor, Lux, Verbum, Filius Dei. Mens.* ὁ αὐθεντίας νοῦς. θεαρχία Νοῦς ὁμοούσιος *Creatori.* Λόγος Κυρίου. *Conditus mundi apud Mercurium è Moſe. Loci emendati. Idea. Deus* ἀρρενόθηλυς. *Creatio hominis è Moſe. Lapſus hominis.* Creſcite & multiplicate. *Reparatio lapsûs hominis. Imitatio locorum Iohannis.* ἄνοδος *pro morte.* αἱ δυνάμεις, θεοῦ δὲ κηρύσσει. δυναμεῖσθαι. ἐξουσία ἀθανασίας. συνοδεύειν τῇ πλάνῃ. *item alia è Scriptur. Hymnus ad imitationem ſacræ Liturgiæ.* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *ter aut ter ter.* λογικὰς θυσίας πέμπειν. ἁγνὴ θυσία. *In quarto ſermone, imago Baptiſmi. nomen ipſum* βαπτίζεσθαι. παλιγγενεσία. τὰ ὑστερήματα ἀναπληροῦν. *Locus Iuſtini emendatus. An Deus habeat eſſentiam. Græca opinio, Nihil interire, ſed mutari. Hippocratis locus illuſtratur.* ἄδης *&* τάφος. οὐσία φύσις. Generalitas. Chaos. παραδιδόναι εἰς ἀλλοίωσιν, *pro mori.* ἄτακτος. *Probatur idem è ſtylo & dictione, atque hiſtoriis obiter memoratis: Phidias Eunomus Locrus. Pithichus agon. Librum Triſmegiſti,*

neque ab Hermete eo ſermone potuiſſe ſcribi; neque ex Ægyptio eſſe verſum. Voces antiquis Græcis ignotæ, αὐθεντία, ἀρχοντικὴ περιφάνεια, ὑλότης, ὑσιότης. Etymologia vocũ Græcarum apud Triſmegiſtũ. Mores Græcanici. Xenophontis imitatio.

Apparat. Num. XVIII.

Diſſeruit antea Cardinalis Baronius ſuper Vaticinijs de véturo Chriſto, Veteri Teſtamento comprehenſis: nunc de Oraculis eodem ſpectantibus, quæ apud Gentes fuerunt edita, ſermonem inſtituit. *Conſilium Dei fuit*, inquit, *vt longè ante Chriſti aduentum, tantæ rei ſacramentum Iudæis atq́; Gentilibus innoteſceret.* Profert deinde Vates Gentilium, per quos de his quæ ventura erant voluit ipſos Deus præmoneri, Mercurium Triſmegiſtum, Hydaſpem, atque Sibyllas. Hydaſpis præter illa pauca, quæ ex illo afferunt Iuſtinus, (cui Hyſtaſpes dicitur) Clemens, Lactantius, & ſi qui alij eius meminerunt, nihil extat hodie. De Mercurio Triſmegiſto & Sibyllinis Oraculis quæ hodie leguntur, negari non poteſt, in illis capita Religionis non pauca, puta, de Deo, de ſacroſancta Trinitate, de Verbo Filio Dei, per quem mundus fuit conditus, de naſcituro Chriſto è Virgine, de Paſſione ipſius & Cruce, de Regeneratione per Baptiſmum in Vitam Æternam, de futuro judicio, & item alia, ſic clarè & perſpicuis verbis inueniri expoſita; vt vix ac ne vix quidem ſimile quid è tota Lege Moſis & Prophetis poſſit afferri. Ego verò ſuſpicionem meam hoc loco diſſimulare non poſſum. Nam equidem ingenuè profiteor, omnia huius generis ſiue Oracula, ſiue Enuntiata, quo apertiora ſunt, eo fieri mihi ſuſpectiora. Moueor rationibus iis, quas hîc breuiter exponam. Iudicium eſto penes Eccleſiam Dei, & intelligentes harum literarum viros. Ante omnia mouet illud me; quod Verbo Dei contrarium videtur, exiſtimare, tam Profunda Myſteria Gentibus fuiſſe clariùs propoſita, quàm illi Populo quem Deus Opt. Max. vt peculiariter ſuum dilexit, & ſuamet ipſius & fidelium ſuorum ſervorum voce erudiit. Niſi quis fortè dicat Gentium Vates, inſtar Aſinæ Balaami, ea dixiſſe quæ non intelligebant, (quod & Daniel, vir ille deſideriorum, ſibi aliquando accidiſſe commemorat, XII. 9.) non in præſentem vſum, ſed vt ſeculis poſt futuris illa prodeſſent, & poſt rerum euentum partim Æternæ providentiæ teſtimonium exhiberent; partim ad Paganorum auctoritatem reuincendam valerent, vt docet B. Auguſtinus contra Fauſtum, libro XIII. capite XV. Nam alíoqui ſcimus quàm exiles ſcintillæ Veritatis priſcis temporibus Populo Iudaico illuxerant. Tota enim Lex per obſcuros rerum futurarum typos ad Chriſtum deducebat, Pædagogi inſtar, vt Paulus ait ad Galatas, III. 24. Itaque idem Apoſtolus tempora ante Chriſtum appellat χρόνους ἀγνοίας, *tempora ignorantiæ*, Actor. XVII. 30. ſæpéque repetit, Doctrinam de ſalute humani generis, ante Chriſti incarnationem, fuiſſe *myſterium*

quod

quod abſconditū à ſeculis & generationibus, nunc autem manifeſtatū eſt ſanctis eius. Coloſſ. I. 26. ſic Rom. XVI. 25. *ſecundum reuelationem myſterij tēporibus æternis taciti.* & Epheſ. III. 9. μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ. Hæc ſacræ Scripturæ teſtimonia & his ſimilia, quî ſtare poſſunt, ſi verum eſt, pleraque, & ea quidem præcipua doctrinæ Chriſtianæ myſteria, etiam ante Moſem Gentibus fuiſſe propoſita? *Nam Mercurium Triſmegiſtum ante Moſē vixiſſe, ſiquidē certa ſunt quæ de eo tradũtur, nullum eſt dubium.* Quare etiam Auctor ille qui vel eſt, vel vult videri Triſmegiſtus, poſtquam in ſermone primo, de Creatione mundi & hominum, ſuo more diſſeruiſſet, de lapſu Primorum Parentum, & Via ad ſalutem poſt lapſum primis parentibus indicata: profiteri non dubitat, Myſterium ſe pandere mortalibus, quod ad eam diem fuiſſet occultatum: τοῦτό ἐστιν, ait, τὸ κεκρυμμένον μυστήριον μέχρι τῆσδε τῆς ἡμέρας. Quum igitur de Baptiſmi institutione palam egerit idem, ſermone quarto, vt mox docebimus; quum etiam τὸν Λόγον Filium Dei eiuſdem cum Patre naturæ eſſe declarauerit; ſacra etiam Eccleſiæ voce ὁμοούσιον appellans; alia item non pauca tradiderit, quæ in Nouo Teſtamento lōgo adeò tempore pòſt ſcripto, vt quidem iſti volunt, iiſdem ſæpe verbis expreſſa habentur: ſequetur, multò antè quàm per Moſem Lex populo Dei traderetur, Doctrinæ Euangelicæ pleraque Capita Ægyptiis hominibus fuiſſe patefacta. Idem & de Oraculis Sibyllinis dicendum, quæ I[illegible]M CHRISTVM ſine ambagi[illegible] aut ænigmatis, ipſo etiam nomine indicant, facta illius narrant, Ioannem Baptiſtam denuntiant venturum, præconium illius, quale in Euangelijs habetur, commemorant. Quid? tam clarâmne lucem Gentibus affulſiſſe, cùm adhuc populus ille ὁ ἔννομος in tam denſis tenebris jacebat? Me verò, vt illud Epicharmeum vſurpem, Νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν; etiam illud impellit, quod apud Platonem Ariſtotelem, Theophraſtum, & tot alios è Paganis, curioſiſſimos omnium diſciplinarum ſcrutatores, eorum quæ hodiè apud Mercurium iſtum aut Sibyllas miramur nullum penitus extat veſtigium. Poſtremò illud quoque me vehemēter mouet; quòd videam primis Eccleſiæ temporibus quàm plurimos extitiſſe, qui facinus palmarium judicabant, Cœleſtem Veritatem figmentis ſuis ire adjutum: quò faciliùs videlicet noua doctrina à Gentium ſapientibus admitteretur. Officioſa hæc mendacia vocabant, bono fine excogitata. Quo ex fonte dubio procul ſunt orti libri ſexcenti, quos illa ætas & proxima viderunt, ab hominibus minimè malis (nam de Hæreticorū libris non loquimur:) ſub nomine etiam Domini Ieſu & Apoſtolorum aliorumq; ſanctorum publicatos. quoſdam eius farinæ antea commemorauimus; ſed ibi nominatis alij propè infiniti poſſunt adijci. plurimos enumerat Gelaſius Papa in decreto ſuo & Romani Concilij, cuius ante meminimus. Quemadmodum autem iſtorum factum non poſſumus non grauiſſimè reprehendere; ita judicia illorum Patrum ſatis mirari non poſſumus, qui eiuſmodi ſcripta tanta facilitate recepe-

ſunt, & ad fulciendam Cœleſtis Veritatis auctoritatem teſtimonia ex illis proferre non dubitarunt. Quis ignorat Iuſtinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum & alios Patres, libros ſæpe laudare, quos jam nemo vel mediocriter ſtudiis Theologicis imbutus, dubitat Apocryphos fuiſſe, & quidem notæ aliquando non optimæ, ac proinde jure optimo à Papa Gelaſio & Concilio Romano poſtea eſſe damnatos? Sed tempore opus erat, vt fraus detegeretur. Refero in hunc cenſum illa Oracula Sibyllina, de quibus dixi. Nam quòd Clemens Alexandrinus Paulum ipſum inducit, Græcos rejicientem ad libros Sibyllinos, & ad Hydaſpis Oracula, vt de filio Dei veritatem inde hauriant; traditio ea eſt, nullâ fide digna. neque Baronio aſſentior illi narratiunculæ fidem eo argumento adſtruēti, quòd etiam in ſcriptis Pauli, Græci poëtæ reperiantur laudati. Nam vbi de fide & doctrina cœlitus reuelata agitur, nunquam humanis teſtimoniis Apoſtolus vtitur. Euſebij diſputatio in vita Conſtantini ſuper vaticiniis Sibyllarum de Chriſto, non valde eum mouebit, qui ſingula cum judicio expenderit. Cui enim perſuadebit Euſebius, illam Acroſtichidem, quæ Ieſu Chriſti nomen præfert, viſam Ciceroni fuiſſe, & in ſuos libros tranſlatam? aut quis illi aſſentietur, Mortem Chriſti & Paſſionem Virgilio fuiſſe probè notam? niſi putamus homini Pagano, idolis ſeruiēti, ante adventum Chriſti fuiſſe reuelatum myſterium, quod diſcipulis ipſis. Seruatoris noſtri, qui tertium iam annum illi operam dederant, inſtitutique ab ipſo fuerant, paucis diebus ante Domini mortem erat occultū & ignotum. Quod autem ait Euſebius, τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων ἀπιϛεῖν, *pleroſque mortaliū reijcere teſtimonia Sibyllarum in cauſſa fidei*; non de Paganis ſolùm accipi debet, ſed etiam de Chriſtianis viris eruditis & judicij limatioris, quibus de fraude ſubolebat. Veriſſimè B. Auguſtinus, De ciuitate Dei, libro XVIII. capite XLVII. *Quæcunq; aliorū Prophetia, de Dei per Chriſtū Ieſū gratia proferuntur, poſsūt putari à Chriſtianis eſſe cōficta. Ideò nihil eſt firmius ad cōuincēdos quoſlibet alienos, ſi de hac re cōtenderint, noſtroſq; fulciendos, ſi rectè ſapuerint, quàm vt diuina prædicta de Chriſto ea proferātur quæ in Iudæorum ſcripta ſūt codicibus.* addit prudētiſſimè: Iudæos propter hoc teſtimonium de ſedibus ſuis auulſos toto orbe fuiſſe diſperſos. Scio Origenem contra Celſum, qui hoc nomine Chriſtianos acriter ſuggillabat, ad vetuſta exemplaria prouocare; in quibus inueniantur. neque nos ſanè negamus, multa diuinitus potuiſſe dici à Paganorum vatibus, non minùs quàm ab Aſina Balaami: illa tantùm rejicimus, quæ Arcana Religionis noſtræ apertiùs explicant, quàm factum ſit vnquam à Dei Prophetis: Scimus alioquin Auguſtini illo ipſo loco verba eſſe hæc: *Non incongruè creditur, fuiſſe & in aliis gentibus homines, quibus hoc myſteriū reuelatum eſt*, (nempe in genere, & obſcurè) *& qui hoc etiam prædicere impulſi ſunt.* Quemadmodum autem multa fuiſſe inſerta carminibus Sibyllinis exiſtimamus, ad veritatis Chriſtianæ confirmationem: ita librum integrum, qui ſub nomine Triſmegiſti circumferri aliquot

ſeculis

ſecülis cepit, non veremur pronuntiare, & omni aſſeueratione confirmare, eſſe ψευδεπίγραφον, vtpote qui ſit Chriſtiani alicuius, vel vt dicam meliùs, ſemichriſtiani meum figmentum. Neque verò dubitamus id egiſſe auctorem, vt multa pietatis Chriſtianæ dogmata, quæ ceu noua & priùs inaudita reijciebãtur, probaret ab vltima Antiquitate ſapientibus fuiſſe nota; & ab illo ipſo Mercurio in literas fuiſſe relata, quē non ſolum Ægyptij, ſed etiam Græci, propter vetuſtatem & doctrinæ opinionem, magnopere ſuſpiciebant. Laudo propoſitum: conſilium vehementer improbo, & toto pectore deteſtor. Facit enim Veritati injuriam, qui falſi patrocinio, hoc eſt ope Diaboli putat illam habere opus. Veritatem in rebus humanis & Hiſtoriam obrui nulla arte poſſe, nulla mortaliū conſpiratione, fidenter pronuntiat Polybius, magnus quidem ſcriptor; ſed tamen Paganus. Nos erimus adeò ὀλιγόπιστοι, imò erga DEVM Immortalem tam inſigniter injurij, vt Veritatem ab ipſo manantem, & ipſum illius verbum, de quo dictum eſt; Cœlum & Terra præteribunt; ſed Verbum Dei manet in æternum; niſi mendacio fulciatur, periclitari putemus? חלילה חלילה Abſit, inquam, à piis animis tanta amentia. Porrò quis fuerit hic Mercurius, aut quando vixerit, omitto quærere. Conſtat literarum & omnium ſcientiarum inuentionē ad iſtum referri ſolitam. Plato literas ait inueniſſe, μουσικῆς καὶ στοιχείων φωνημάτων, in Phædro & Philebo. Cicero in III. de natura Deorum, *Ægypto præfuiſſe atq; Ægyptiis leges & literas tradidiſſe.* Diodorus Siculus in primo, docuiſſe Græcos τὰ περὶ τὴν ἑρμηνείαν, rationem explicandi ſenſa animi; ac propterea ἑρμῆν ab illis dictum. Iamblichus in primo de Myſteriis auctor eſt, *Ægyptios ſcriptores, putantes omnia inuenta eſſe à Mercurio, ſuos libros Mercurio inſcripſiſſe.* & ſub finem eius libelli refert idem, ſcripſiſſe Mercurium, (hoc eſt, ſcripta ſub nomine Mercurii extitiſſe) voluminum vigintiquinque millia: vel etiam auctore Meneſtheo, triginta ſex millia quingenta & viginti quinque. Oſtendit verò Iamblichus, librorum Mercurialium particulas, à Græcis Philoſophis in Græcum ſermonem fuiſſe tranſlatas. cuiuſmodi fuerunt, quę ipſe SALAMINIACA nominat: *proinde,* inquit, *dogmata quæ in Salaminiacis ſunt, breuiſſimā partē Mercurialium ordinationū continent.* Fuerint fortaſſe hi libri, quos B. Cyrillus in primo contra Iulianum Athenis docet fuiſſe compoſitos è Mercurialibus, & cum hoc indice publicatos, HERMAICORVM libri XV. nam Salamin eſt contra Eleuſina, paruo interuallo ab Eleuſine & Athenis ſejuncta.

Idem Cyrillus libro II. contra Iulianum laudat Hermetis ΔΙΕΞΟΔΙΚΑ, in plures diuiſa ſermones; meminit & cuiuſdam ſermonis ad Aſclepium: item alterius cuius inſcriptio, Ἑρμῆς πρὸς τὸν ἴδιον νοῦν: quæ omnia magnā affinitatē habent cūm libro qui extat hodie, vt tituli oſtendunt, & quæ ex illis deſcribit Cyrillus. At longè diuerſi erant argumenti quorum meminit Clemens in ſexto Centone: vbi dicit, multa quidem & alia ſcripſiſſe Mercuriū; ſed præcipuos illins libros fuiſſe nu-

mero quadraginta duos, quorum toti triginta ſex vniuerſam Ægyptiorum philoſophiam continebant: ſex reliquos ad artem medicam pertinuiſſe. ΕΡΜΟΥ ΦΥΣΙΚΑ. hoc eſt, *Mercurij naturalia*, inuenio in Chronico Græco Euſebii; quod opus idem fortaſſe fuerit cum illis ſex libris Clementis. Meminit & Galenus in ſexto de ſimplicium medicamentorum facultatibus, librorum Mercurii Ægyptii, ad rem medicam δῆθεν ἰατρικὴν ſpectantium. Sic ille in Pamphili Botanici reprehenſione, βοτάνης μέμνηται, ὥς αὐτός φησιν, ἀετοῦ· περὶ ἧς ὁμολογεῖ μηδένα τῶν Ἑλλήνων εἰρηκέναι μηδέν. ἀλλ' ἐν τινι τῶν εἰς Ἑρμῆν τὸν Αἰγύπτιον ἀναφερομένων βιβλίων, ἐγγεγράφθαι, περιέχοντι τὰς λϛ΄ τῶν ὡροσκόπων βοτάνας· ἃς ἄδηλον ὅτι λῆροί εἰσι καὶ πλάσματα τοῦ συνθέντος. *Meminit plantæ, vt ipſe ait, Aquilæ: cuius fatetur ipſe neminem Græcorum vllam feciſſe mentionem: ſed in quodam libro ſcriptam extare, eorum qui ad Hermetem Ægyptium referuntur, continente* XXXVI. *plantas horoſcoporum: quas manifeſtum eſt, nugas eſſe, & eius qui librum compoſuit figmentum.* Quo ex loco diſcimus, planos & circumforaneos nugiuendulos, vt pretium nugis ſuis conciliarent, de Mercurii Ægyptii nomine illas ſoli os inſcribere. Galenus verò quanti fecerit Mercuriales libros, qui inter Græcos circumferebantur, apparet ex eo, quòd nunquam illos legere ſit dignatus: quippe quum ea judicaret eſſe, vt ait, figmenta è cerebris profecta eorum qui libros eiuſmodi componebant. Ne Plutarchus quidem Mercuriales libros pluris videtur feciſſe; quos nunquam ipſum legiſſe, iſta arguunt verba, in libro de Iſide & Oſiride? ἐν ταῖς Ἑρμοῦ λεγομέναις βίβλοις ἱστοροῦσι γεγράφθαι περὶ τῶν ἱερῶν ὀνομάτων; *in libris quos vocant Mercurij, aiunt ſcriptum eſſe.* Extat in Chriſtianiſſimi Regis Bibliotheca liber Græcus hoc titulo, Ἱερὰ τέχνη, *Ars ſacra.* ſic dicitur ars χρυσοποιΐας, hoc eſt *auri conficiendi*, quæ aurum docet conficere: in eo codice varii auctores habentur qui ante plura ſecula libros illo de argumento ſcripſerunt. Ibi igitur non ſemel laudatum inueni Mercurium? tam verè procul dubio, quàm verè ibidem citantur Μαριὰμ καὶ αἱ Ἰουδαϊκαὶ χεῖρες, *Mariam & ſcripta Iudaica.* Mariam autem eſt vel ſoror Moſis, vel glorioſiſſima Virgo Deipara. nam in Nouo Teſtamento, ſola ſic dicitur; quævis reliquarum Μαρία. Sed & Aſtronomi diſciplinæ ſuæ auctorem prædicant Hermetem, & conſtat hodieque extare in eo argumento nonnulla ſub illo nomine. Poſtremò, quum omnes ſcientiæ atque diſciplinæ ab inuentione Mercurii Triſmegiſti Ægyptii crederentur profectæ; certatim omnes fere ſcriptores cunctarum ſcientiarum, aut gloriam illius celebrarunt, aut de eius nomine ſuis ſcriptis gratiam & famam quæſiuerunt. Quid igitur miramur, primis illis ſeculis naſcentis Chriſtianiſmi, quum tanta licentia libri falſis titulis inſcripti quotidie fingerentur; extitiſſe aliquem ſacris noſtræ pietatis leuiter imbutum, qui hoc ipſum in ſcientia Theologiæ, & rebus fidei ſibi putarit tentandum? Mihi hoc non adeò mirum videtur, vt mirari ſoleo eiuſmodi ſcripta iam olim pro anti-

quis

quis cepta eſſe haberi, & à nonnullis Patrum ſic reperiri laudata, quaſi eſſent verè illius antiquiſſimi Mercurij, ſiue Toth Ægyptij. Omnino huius generis ſunt quæ hodie extant; è quibus excerptæ ſententiæ, apud Iuſtinum, Auguſtinum, Lactantium, & alios reperiuntur. Sed & illa gemina his fuerunt, quorum meminit Cyrillus: nam vt ex ipſius teſtimonio conſtat, ſcopus eius qui illa finxerat, fuit, vt conſenſum Mercurij Ægyptij cum Moſe in rebus ſacris oſtenderet. Nunc probemus certis argumentis, & vt loquitur Euſebius, ἀλχοῖς ἐλέγχοις, librum qui hodie pleriſque doctorum in deliciis & magno pretio eſt, tanquam verè Mercurij Triſmegiſti, ψευδεπίγραφον eſſe, & merum πλάσμα. In examine libri alicuius duo ſpectari debent; ὁ πραγματικὸς τόπος, res ipſæ quibus de agitur; & ὁ λεκτικὸς, dictio, & quæcunque ad elocutionem pertinent. Nos igitur, quod ad prius, affirmamus, in eo libro contineri non Ægyptiacam Mercurij doctrinam; ſed partim Græcam è Platonis & Platonicorum libris, & quidem perſæpe ipſis eorum verbis, depromptam, partim Chriſtianam è libris ſacris petitam. Quodnam philoſophiæ genus in vſu olim fuerit apud veteres Ægyptios è libris Euſebii De præparatione Euangelica, & è loco eximio apud Origenem contra Celſum libro VIII. & aliis priſcis ſcriptoribus poteſt intelligi. At Pſeudomercurii huius diuerſa eſt genere toto philoſophandi ratio: res enim & verba Scholam Platonis ſapiunt; iis dumtaxat exceptis, quæ miſcet è libris Diuinis. Ne temerè videamur tot Doctorum opinioni contraire, paucis demonſtremus quod dicimus. Primo ſermone narrat Mercurius, quæ edoctus fuerat à Pœmandro ſuper naturâ rerum & Creatione mundi. Pœmander hic ſiue Paſtor Chriſtus eſt, qui apud Iohannem ait, ἐγώ εἰμι ὁ Ποιμὴν ὁ καλός: illi igitur tribuit partes erudiendi homines in veritate. Ait Pœmander de ſe; τὸ φῶς ἐκεῖνο ἐγώ, νοῦς, ὁ σὸς θεὸς, ὁ πρὸ φύσεως ὑγρᾶς τῆς ἐκ σκότους φανείσης, ὁ δὲ ἐκ νοὸς φωτεινὸς λόγος, υἱὸς Θεοῦ, *Ego ſum lux illa, Mens, Deus tuus; qui eram ante naturam humidam* (aquas) *quæ ex illis tenebris* primò *eruperunt:* (hoc eſt, ante mundi conditum) *è Mente procedens, verbum luminoſum, filius Dei.* Non puto eſſe aliquem verè Chriſtianum, qui opus habeat moneri, quo ex fonte iſta ſint deriuata: de nonnullis tantùm admonebimus. Ego, ait Pœmander, ſum lux τὸ φῶς. Chriſtus de ſe Iohannis VIII. 12. ἐγώ εἰμι τὸ φῶς; & Iohannes ipſe vocat Chriſtum τὸ φῶς capite primo, 4. 5. 8. 9.. Deus quoque dicitur habitare lumen inacceſſum, 1. Timothei VI. 16. φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον. Cùm ait Pœmander ſe eſſe lucem, quæ exiſtebat antequam è tenebris aquæ ſepararentur; alludere videtur ad dictum Iohannis initio, καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, ſed ſenſus tamen eſt diuerſus. quare illa potiùs loca reſpicit, quibus aſſeritur Æternitas Filii Dei ante jacta mundi fundamenta. quid dicemus de illis λόγος υἱὸς Θεοῦ? hoc eſt *Verbum filius Dei?* an ille Caſcus Ægyptius, Moſe antiquior, notum habuit Verbum Dei Filium? Quod autem ex mente ſe ait procedere, è Platonis Schola eſt

vbi-

vbi frequens mentio eius vocis; quam primus Anaxagoras ad mundi conditum quum adhibuiſſet, dixiſſetque, Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ. εἶτα Νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Erant res omnes ſimul; deinde Mens venit, & illas in ordinem digeſſit*, magna in admiratione fuit; οἷον γὰρ νήφων ἐφάνη παρ' εἰκῆ λέγοντας τοὺς πρότερον, ait Philoſophus in primo Metaphyſico maiore. ergo etiam ibi dicitur, ὁ πάντα διακοσμοῦσα αἰτία, *cauſſa omnia ordinans*, ipſo verbo Anaxagoræ. Initio ſermonis Pœmander de ſe, εἰμὶ ὁ αὐθεντίας νοῦς, *Ego ſum ſupremæ poteſtatis Mens*, alludit ad loca Platonis in Timæo, vbi Mens, id eſt, Deus, dicitur αὐτοκράτωρ, *qui plenum habet imperium:* & οὐρανοῦ τε καὶ γῆς βασιλεὺς *Rex cœli & terræ* θεαρχία ſtatuitur ſupra Mentem; vt apud ſcriptorem Platonicum Dionyſium, De diuinis nominibus θεαρχία, vt cùm ſcribit, τὸ ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν τῆς θεαρχίας κρύφιον. In Hymnis Synæſij celebratur & ἡ αὐτοπάτωρ ἀρχὴ, & Νόος ὁ κατυβάτας ἐς ὕδωρ, ſunt autem iſta omnia Chriſtianorum παραινιζόντων ænigmata de Deo Patre & Filio. Cùm Pœmander & Mentem ſeſe appellat, & ex Mente ſe ait ortum, eſſentiæ identitatem in Patre & Filio obſcurè innuit. Non eſt quærendus longè interpres: ſequitur enim non multò pôſt; ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἡνώθη τῷ δημιουργῷ Νῷ. ὁμοούσιος γὰρ ἦν. *Dei verbum vnitum eſt cũ Mente fabricatrice mundi: erat enim illius coeſſentialis*. quid iſtis clarius? aut quo luculentiore teſtimonio poteſt demonſtrari, myſteria doctrinę Chriſtianæ ſcriptori huius libri fuiſſe cognita? Quare ſi hunc dialogũ Pſeudotriſmegiſti legerant Patres, cauſſa dici non poteſt, quin magnâ ſint vſi incuriâ, cùm non animaduerterunt ab alio quàm ab homine Chriſtiano, vel certè verſato in libris ſacris & Patrum, proficiſci iſta non potuiſſe. Imprimis digna obſeruatione vox ὁμούσιος illâ ætate. Nam quia Iuſtinus in extrema hortatione ad Græcos Mercurij huius meminit, & quædam ex hoc libro profert; ſequitur ex eo, vixiſſe patrem huius ſcripti, non multo poſt tempora Apoſtolorum. Quare patis antiquitatis Patrem nullum poſſumus nominare, qui vocem ὁμούσιος de Perſonis Trinitatis vſurpauit. Itaque B. Athanaſius in epiſtola ad Africanos, & alibi quoque, vt probet etiam ante Concilium Nicenum piis Patribus id verbi & cognitum fuiſſe & vſurpatum, Dionyſios duos nominat, alterum Romæ, alterum Alexandriæ Epiſcopos, & Theognoſtum veterem Theologum. Si tam apertè vbique Chriſtianum egiſſet Pſeudomercurius, latere non potuiſſet quod ille tamen voluit.

Notabis etiam illa verba, Λόγος Κυρίου, ὁ δὲ Νοῦς πατὴρ Θεός. Mundi conditus initio huius ſermonis primi, adhibita imagine explicatur, quæ rem ipſam ob oculos ponat: in quo manifeſta eſt & putida viſionum propheticarum imitatio. Pœmander formam mutat, Mercurius luce quadam admirabili illuſtratur. Sequitur imago conditûs mundi. *Tenebræ*, ait, *factæ ſunt terribiles horrendæque, quaſi in ſpiras obliquas collectæ, ex quibus humida natura eſt orta.* Legen-

Legendum enim, φοβερόντι καὶ στυγνὸν σκολιῶς ἐσπειραμένον, non σκολιῶς πεπειραμένον: quod ineptum eſt, vt & illud paullo ante, φησὶ, ἐμοὶ πάλιν ἔχε νῷ σῷ. Scribe, φησὶν, ἐμοὶ πάλιν ἔχε νῷ σῷ ὅσα θέλεις μαθεῖν. *Dixit mihi iterum; concipe animo & ſerua quæcunq; vis diſcere.* Iſtæ tenebræ quæ antecedunt κτίσιν mundi, è Geneſi Moſis ſunt acceptę, initio libri. ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, vnde etiam ſunt iſta Sermone tertio, vbi iterum de principio rerum agitur: ἦν σκότος ἄπειρον ἐν ἀβύσσῳ καὶ ὕδωρ, & ſtatim Chaos ibi deſcribitur ſic; ἀδιορίστων δὲ ὄντων ἁπάντων καὶ ἀκατασκευάστων, quæ fere eſt interpretatio LXX. Seniorum, verborum Moſis, *Tohu* & *Bohu* initio Geneſeos.

Pergit Pſeudohermes in primo; λόγος ἅγιος ἐπέβη τῇ φύσει. *Verbum ſanctum ſuperuenit naturæ.* & mox: γῆ δὲ καὶ ὕδωρ κινούμενα ἦν, διὰ τὸν ἐπιφερόμενον πνευματικὸν λόγον εἰς ἀκοήν. *Tellus, & aqua mouebantur, propter Verbum Spirituale, quod deſuper ferebatur, ut audiri poſſet.* Palam imitatur verba Moſis; καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος. *Spiritus Dei ferebatur ſuper aquis.* ipſum verbum retinuit ἐπιφέρεσθαι, quo expreſſerunt Græci ה מרחפת Hinc etiam illa in Sermone quarto, σκότος καὶ πνεῦμα λεπτὸν νοερὸν δυνάμει θείᾳ ὄντα ἐν χάει Erant, ait, tenebræ & Spiritus tenuis intellectualis, vi diuina manentes in ipſo Chao. Atque hic obiter notabis, quomodo hic auctor intellexerit verba Moſis, רוח אלהים per quæ ſaniores Theologi Spiritum Sanctum, tertiam S. Trinitatis Perſonam volunt deſignari. Sequitur non longe: εἶδες ἐν τῷ νῷ τὸ ἀρχέτυπον εἶδος, τὸ προάρχον τῆς ἀρχῆς, τῆς ἀπεράντου: *Vidiſti in mente ideam primitiuam, quæ extitit ante principium infinitum.* Platonica hæc doctrina eſt de Ideis, in Dei mente præexiſtentibus, res nota: nec minus quæ ſequuntur de mundi fabrica ad exiſtentis in Deo Ideæ imitationem. Cum ſtatim ait: ὁ Θεὸς ἀρρενόθηλυς ὤν, *Deus eſt maſculofœminus*, reuocat in mentem mihi Valentini Aones apud Epiphanium, quos ipſe appellabat eadem voce, tanquam ex vtroque ſexu mixtos. Ego non dubito cæteris Platonicorum ſpeculationibus hanc eſſe accenſendam. Itaque mellitiſſimus Platonicorum Syneſius ab ea non abſtinuit, qui in hymno tertio ita canit de Deo: Σπέρμα σὺ πάντων, Ρίζα καὶ ὄρπαξ, φύσις ἐν νοεροῖς, Θῆλυ καὶ ἄρσεν. contra apud Irenæum libro primo capite x. ὁ ἀνεννόητος, ὁ ἀνούσιος, ὁ μήτε ἄρρεν, μήτε θῆλυ, Huc pertinet quod nonnulli Veterum obſeruant, quia nullus in Deo ſexus, propterea Spiritum Sanctum, quæ eſt tertia S. Trinitatis Perſona, Hebraice fœminino genere dici: Latine maſculino: Græce, neutro, cuius obſeruationis meminit & Pſeudohieronymus. De aſſumptione B. Mariæ. At paullo poſt cum ait, primos homines fuiſſe conditos ἀρρενοθήλεας, ad Androgynos de quibus Plato in Sympoſio, credo, reſpexit.

Sequitur creatio animalium, & poſt cætera animalia, hominis: qui locus Moſis imitatione conſtat. de homine ait; ὁ δὲ πάντων πατὴρ ὁ Νοῦς, ὢν ζωὴ καὶ φῶς ἀπεκύησεν ἄνθρωπον αὐτῷ ἴσον οὗ ἠράσθη, ὡς ἰδίου τόκου, περικαλλὴς γὰρ τὴν τοῦ πατρὸς εἰκόνα ἔχων. *Mens, communis omnium parens, vita & lumen, hominem generauit, ſibi ſimilem: quem*

adamauit, vt proprium fœtum: erat enim homo perpulcher; vt qui Patris imago eſſet. Moſes: *Dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem noſtram & ſimilitudinem.* De amore Dei erga homines, multa afferri poſſent è Scripturis: ſed excellit locus Iohannis III. 16. *Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.*

Sequens Diſputatio de amiſſâ ab hominibus felicitate, in quâ primo creati fuerant, Platonicorum ineptiis mire eſt inuoluta, neque eſt operæ pretium illa myſteria euoluere: non enim id agimus. Duplex, inquit, propterea factus eſt homo; mortalis propter corpus: immortalis, διὰ τὸν οὐσιώδη ἄνθρωπον; *propter hominem ipſum ſubſtantialem.* ἀθάνατος γὰρ ὢν καὶ πάντων τὴν ἐξουσίαν ἔχων, τὰ θνητὰ πάσχει ὑποκείμενα (ſcribe, ὑποκείμενος: ſed Ficinus aliter totam periodum legit:) τῇ εἱμαρμένῃ, ὑπεράνω οὖν ὢν τῆς ἁρμονίας, ἐναρμόνιος γέγονε δοῦλος. *Nam quum eſſet immortalis, & omnium rerum poteſtatem habens,* (hoc ſæpius dicit, ſumens è poſtremis verſibus capitis primi Geneſeos) *mortalia patitur, factus obnoxius fato. Igitur, qui prius erat ſupra harmoniam* (legé fati) *euaſit ſeruus & harmonia tenetur.* Hæc Pſeudomercurius de amiſſo priore ſtatu, quæ vbi dixiſſet, ſubiicit, hoc illud eſſe myſterium, quod hactenus latuiſſet occultatum; loca illa Apoſtoli imitans, quæ initio huius diatribæ attulimus. Lapſum hominis ſequitur diuiſio Androgynorum in duo corpora marem & fœminam: quam inſulſiſſimam fabulam, è Platonis Sympoſio, vt dicebam, videtur tranſcripſiſſe. Tunc creaturæ primo præceptum accipiunt, vt creſcant & multiplicentur. Verba impoſtoris ſunt: αὐξάνεσθε ἐν αὐξήσει καὶ πληθύνεσθε ἐν πλήθει πάντα τὰ κτίσματα καὶ δημιουργήματα. *Vos omnes creaturæ & opera mea creſcite incremento & multiplicamini multitudine.* ſūt ipſa Moſis verba in verſione τῶν Septuaginta; αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε τὴν γῆν. Notus eſt & locus Platonis in Timæo: Τὸ λοιπὸν ὑμεῖς ἀθανάτῳ θνητὸν προσυφαίνοντες, ἀπεργάζεσθε ζῶα, καὶ γεννᾶτε τροφήν τε διδόντες αὐξάνετε, καὶ φθίνοντα πάλιν δέχεσθε. Sed, vt dixi, Pſeudomercurius ipſa Moſis verba apud Seniores retinuit: quod etiam alibi planiſſime fecit, de Creatione mundi diſſerens. B. enim Cyrillus libro altero contra Iulianum, hæc profert è Mercurij Triſmegiſti Διεξοδικῶν, ſermone primo: *Omnium Dominus ſtatim dixit, ſuo ſancto & mentali, & vim condendi habenti Verbo: Sit ſol. & ſimul apparuit ignis, qui natura ſurſum fertur.* Vidimus conditum hominis, vidimus lapſum: videamus jam quæ philoſophatur hic planus de reparatione lapſus. Dicit quoſdam homines habere mentem, quoſdam carere. Monet τοὺς ἔννους, mente præditos, vt originem ſuam diligenter recognoſcant: cogitent aſſidue ſe propter illicitum amorem ſtatum priorem amiſiſſe: quod ſi pie, caſtè, & ſanctè vitam inſtituant, ſe (Pœmander loquitur; quem diximus eſſe Chriſtum:) illis adfuturum & ſua præſentia eos adjuturum, vt nacti plenam cognitionem Patri concilientur, atque illum ſemper deinceps laudent. Verba illius reddam: Ἀναγνωρισάτω ὁ ἔννους ἑαυτὸν ὄντα ἀθάνατον, καὶ τὸ αἴτιον τοῦ θανάτου ἔρωτα, καὶ πάντα τὰ ὄντα. mox: ὁ ἀναγνωρίσας ἑαυτὸν ἐλήλυθεν εἰς τὸ περιούσιον ἀγαθόν. ὁ δὲ ἀγαπήσας τὸ ἐκ πλάνης ἔρωτος σῶμα, οὗτος μένει

ἐν τῷ

ἐν τῷ σκότει πλανώμενος, αἰσθητῶς πάσχων τὰ τοῦ θανάτου. *Qui amat*, inquit, *corpus ſuum natum ex errore amoris hic ſenſibiliter patiens mala mortis, manet in tenebris.* agnoſcet hic peritus Lector phraſim Scripturæ, μένειν ἐν τῇ σκοτίᾳ, de iis, qui non perueniunt ad ſalutem Iohan. XII. 46. Sic quum legiſſet Domini noſtri verba, Iohan. XIV. 6. *Ego ſum Via, Veritas & Vita: nemo venit ad Patrem niſi per me*: Diuinam ſententiam ſuis nugis inſeruit: ſed mutatis ſignis, quod fieri ſolet â furibus. Facit Pœmandrum interrogatum πῶς εἰς ζωὴν χωρήσω, *quomodo poſſum ego homo redire ad vitam*; ſic reſpondere: ὁ ἔννους ἄνθρωπος ἀναγνωρισάτω ἑαυτόν. οὐ πάντες γὰρ ἄνθρωποι νοῦν ἔχουσι. παραγίνομαι ἐγὼ ὁ Νοῦς τοῖς ὁσίοις καὶ καθαροῖς καὶ ἐλεήμοσι, τοῖς εὐσεβῶς βιοῦσι· καὶ ἡ παρουσία μου γίνεται βοήθεια, καὶ εὐθὺς τὰ πάντα γνωρίζουσι, καὶ τὸν Πατέρα ἱλάσκονται ἀγαπητικῶς. quorum verborum ſententiam paullo ante protuli. Poſt hæc multis diſputat Pœmander ſe ab improbæ vitæ hominibus diſcedere, & τῷ τιμωρῷ ἐκχωρῦται δαίμονι. *cedere loco Diabolo*, quem vocat Vindicem Dæmonem & ſcelerum vltorem. Platonicus Syneſius epiſtola LVII. vocat maleficas virtutes ſuppliciis exigendis à Diuina Prouidentia præfectas: Αἱ κακοποιοὶ, inquit, δυνάμεις ἐν κόσμῳ, συντελοῦσι μὲν τῷ χρείᾳ τῆς προνοίας. κολάζουσι γὰρ τοὺς ἀξίους κολάζεσθαι. multa ibi de illis philoſophatur. Tranſit deinde Mercurius noſter ad ſermonem de morte, quam vocat ἄνοδον, *reuerſionem ad loca ſuperiora*; voce Platonicis familiari. Ait autem, eos qui bene vixerint, poſt mortem aſcendere ad Patrem, & ab illo collocari inter τὰς δυνάμεις: ſic enim appellat cum Scriptura quas Peripatetici & Academici vocant Intelligentias, Theologi ſpirituales ſubſtantias; inter quas ſunt quæ proprie dicuntur Δυνάμεις, Virtutes, Paulo Rom. VIII. 38. & ſæpe in Sacris literis. Atque hoc appellat auctor iſte θεωθῆναι, *fieri Deum*: quæ vox familiaris eſt piis Patribus de hominibus piis; ſed alio ſenſu: qua de re multa alio loco, σὺν θεῷ; dicturi ſumus. Apud Dionyſium quem vocant Areopagitam, frequens eſt vocis huius vſurpatio: & aliquando non multo aliter quam hic. Sic autem iſte: δυνάμεις γενόμενοι ἐν Θεῷ γίνονται. τοῦτό ἐστι τὸ ἀγαθὸν τέλος τοῖς γνῶσιν ἐσχηκόσι θεωθῆναι, & ita ſæpe alibi, vt p. 21. 25. item 48. & 49. ſed vide initium ſermonis XII. Hæc quum edoctus fuiſſet Mercurius à Pœmandro, eadem alios docere ſtatim cepit: ἦργμαι, ait, κηρύσσειν τοῖς ἀνθρώποις τὸ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς γνώσεως κάλλος *incepi prædicare hominibus gloriam pietatis & cognitionis.* vox: κηρύσσειν, deſumpta eſt ex Evangelio; vt illa ὑπ' αὐτοῦ δυναμωθεὶς, è Paulo. Sic in concione quam ſubiicit. ἔχοντες ἐξουσίαν ἀθανασίας, *habentes poteſtatem, vt fiatis immortales.* ex iſtis Iohannis I. 12. ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι. Ibidem συνοδεύειν τῇ πλάνῃ, idem quod apud Petrum ἐν πλάνῃ ἀναστρέφεσθαι, & cum finita concione ait, οἱ μὲν αὐτῶν καταφλυαρήσαντες ἀπέστησαν, τῇ τοῦ θανάτου ὁδῷ ἑαυτοὺς ἐκδεδωκότες. *audientium alij ſubſannantes abſceſſerunt; illi nempe, qui viæ mortis ſeſe dediderant*, imitatur Lucam Actorum XVII. 32. & ut in Actis dicuntur pij ſuas pecunias jeciſſe, ad pedes Apoſtolorum: ſic iſte, quoſdam audita concione projeciſſe ſe ad pedes ſuos, petentes vt docerétur,

οἱ δὲ παρεκάλουν διδαχθῆναι, ἑαυτοὺς πρὸ ποδῶν μου ῥίψαντες. Clauditur ſermo primus Hymno, quem canit Mercurius Deo. vbi formulæ vſurpantur propriæ Eccleſiæ, ἅγιος ὁ Θεὸς, & εὐλογητὸς εἶ πάτερ, è Scriptura notæ & antiquis Liturgiis. Quod autem nouies illa repetuntur, ἅγιος ὁ Θεὸς, myſterio non caret. Nam in veteri Eccleſia illa formula δοξολογίας, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ex Iſaiæ VI. 3 vel ſemel vſurpabatur vel ter: & vox Sanctus, vel ter iterabatur vel ter ter. de quo notatu digna ſunt verba Damaſceni in li. De Triſagio: ἐπειδὴ τὸν Τρισάγιον ὕμνον ἐν ταῖς συνήθεσιν εὐχαῖς τρίτον φαμὲν, ἄξιον καὶ περὶ τούτου διαλαβεῖν. ὅτι περ οὐχ ἅπαξ τῷ Πατρὶ, καὶ ἅπαξ τῷ υἱῷ, καὶ ἅπαξ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσάγομεν· ἀλλὰ κοινῶς τῇ ἁγίᾳ Τριάδι τὸν Τρισάγιον ὕμνον προσφέρομεν. Vide Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani Theoriam myſticam. Cum ait Pſeudomercurius δέξαι λογικὰς θυσίας, & ſermone XIII. in Hymno quem vocat ὑμνῳδίαν κρυπτὴν, vbi elucet manifeſtiſſime Dauidicorum Pſalmorum imitatio, δι᾽ ἐμοῦ λογικὰς θυσίας, reſpicit verba Pauli ad Romanos XII. 1. παραστῆσαι τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν illa etiam in XIII., πέμψον δεκτὴν θυσίαν τῷ θεῷ, è Paulo mutuatus eſt, Philipp. IV. 18. θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Amat enim iſte planus, ſimul cum doctrina Sacra, verba quoque furari Sacræ Scripturæ.

In quarto ſermone adumbratur Baptiſmi Inſtitutio mira imagine. Crater in medio deſtituitur, plenus νοὸς mentis: & mouentur voce Præconis homines, vt in eum ſeſe immergant. βάπτισον σεαυτὴν ἡ δυναμένη, ἡ πιστεύουσα ὅτι ἀνελεύσῃ πρὸς τὸν καταπέμψαντα τὸν κρατῆρα. *Intinge te ô anima, ſi qua potes in hanc craterem, tu quæ credis te redituram ad eum qui demiſit craterem.* Crater eſt Baptiſterium: Mens cœlitus demiſſa, eſt vis Spiritus Sancti immiſſa in aquam myſticam. Patres Græci appellant τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ πνεύματος vt Cyrillus Hieroſolymitanus in Myſtagogicis, & alij. iſte rem diſſimulat, ſed verbum retinet. iterum mox, ἐγὼ βαπτισθῆναι βούλομαι ὦ πάτερ. ἐὰν μὴ πρῶτον τὸ σῶμά σου μισήσῃς ὦ τέκνον, σεαυτὸν φιλῆσαι οὐ δύνασαι. *Volo ô pater baptizari. Ni ſi prius corpus tuum oderis, fili, non potes te ipſum amare.* Ex Euangelio Iohannis XII. 25. hæc eſſe detorta, ſoli illi poſſunt ignorare, qui metu Hæreſeos à Scripturarum lectione abhorrent. Sic enim hodie quibuſdam in locis viuitur. Alibi Baptiſmum vocat παλιγγενεσίαν, ex Paulo, ad Titum III. 5. φησὶ μηδένα δύνασθαι σωθῆναι πρὸ τῆς παλιγγενεσίας: *dicens neminem poſſe ſeruari ante regenerationem.* an eſt aliquis tam idiota, qui vocem Eccleſiæ non agnoſcat, aut quin recordetur loci Iohannis III. 5. Ibidem Mercurius iſte Vates amphibolus, regenerationem oſtendit idem eſſe, ac ſupplere quod deeſt naturæ, phraſin Pauli vſurpans, τὸ ὑστέρημα ἀναπληρῶν, priore ad Corinthios capite decimo ſexto, verſu decimoſeptimo, etſi in alia re. Similiter & Platonis non ſingulas tantum voces, verum integras etiam ſententias ad verbum aliquando deſcripſit. Vt initio Epiſtolæ Mercurij ad Tat: Θεὸν μὲν νοῆσαι χαλεπὸν, φράσαι δὲ ἀδύνατον, ᾧ καὶ νοῆσαι δυνατόν: quæ verba ex iſto Scriptore proferunt Iuſtinus Martyr,

Martyr, in Parænetico (vbi perperam ἄκμωνος ſcriptum, pro Ἄμμωνος:) & Cyrillus contra Iulianum, & ex Cypriano Auguſtinus, extremo libro ſexto De Baptiſmo contra Donatiſtas. Locus Platonis notiſſimus eſt in Timæo: τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, καὶ εὑρόντα λέγειν εἰς πάντας ἀδύνατον· M. Tullius vertit: *Atque illum quidem quaſi parentem vniuerſitatu inuenire difficile eſt, & cum etiam inueneris indicare in vulgus nefas.* Vide quæ de hoc Platonis dicto philoſophatur maximus Theologus Gregorius Naz. Oratione alterâ de Theologia. Refero ad doctrinam Platonicorum illam dubitationem, ân Deus habeat οὐσίαν, initio ſermonis XII. nam & Origenes Philoſophus Platonicus ſæpe magis quam Theologus in ſexto aduerſus Celſum quæſtionem illam mouet. ἀλλ' οὐδὲ οὐσίας μετέχει ὁ Θεός: μετέχεται γὰρ μᾶλλον ἢ μετέχει: & poſt pauca ſubdit, quærendum eſſe, num ſit potiùs Deus nominandus οὐσία οὐσιῶν ἰδέα ἰδεῶν. Propterea in libro De Diuinis Nominibus Dionyſiij, vt vocant, Areopagitæ, dicitur Deus, non ſimpliciter οὐσία; ſed elegantiſſime ὑπερούσιος οὐσία *ſubſtantia omnem ſubſtantiam tranſcendens*, In Hymno tertio τοῦ Πλατωνικωτάτου Syneſij, leges hos verſiculos Προανούσιε νοῦ Κόσμου ῥίζα, & φύσις ἄφθεγκτος. Τὸ προούσιον ὄν. Contra apud Irenæum Deus dicitur, ſed ab homine hæretico, ἀνούσιος, *inſubſtantiuus*, ſicut habetur in antiqua eius verſione. Sed de eâ quæſtione an dicendus ſit Deus habere ſubſtantiam, legendi cùm alij Theologi, tùm Gregorius Naz. Oratione XLIX, quanquam vel ſola vox ſacri Concilij Niceni auctoritate firmata, ὁμοούσιος, ei quæſtioni finiendæ ſatis eſſe ſobriis hominibus debebat.

Vnicum adhuc proferam Dogma; non Platonis quidem aut Platonicorum proprium; ſed multorum Græcorum Sapientum commune: quod ita Ægyptius iſte ſcilicet Mercurius tractat, vt purum putum ipſum fuiſſe Philoſophum, Græcorum diſciplinis, non autem veteris Ægyptiorum Sapientiæ Myſteriis imbutum, vel ex eo poſſit intelligi. Fuit igitur opinio vetuſtiſſimorum Græcorum, nihil è rebus creatis perire ſed mutari dumtaxat. Mortem, inane eſſe nomen ſine re: nam reuera mutationem eſſe, quam vulgus dicit mortem: quippe nihil creatum interire, ſed formam aliam aſſumere. Hippocrates in libro de Diæta, poſtquam probauit, συνίσταται τὰ ζῶα ἐκ δυοῖν, τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ὕδατος, conſtari animalia è duobus, igne & aqua, addit; ἀπόλλυται μὲν οὖν οὐδὲν ἁπάντων χρημάτων, οὐδὲ γίνεται, ὅτι μὴ πρόσθεν ἦν· ξυμμισγόμενα δὲ καὶ διακρινόμενα ἀλλοιοῦται. Νομίζεται δὲ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὲν ἐξ ᾅδου εἰς φῶς αὐξηθὲν, γενέσθαι. τὸ δὲ ἐκ τοῦ φάεος εἰς ᾅδην μειωθὲν, ἀπολέσθαι. *Igitur ex omnibus rebus perit nihil, neque naſcitur, niſi quod prius fuit: ſed inter ſe res mixtæ aut ſeparatæ alia fiunt*, vel, *alterationem patiuntur. Exiſtimatur vero ab hominibus, illud quidem, quod ex Ade in lucem excreuit*, (creſcendo peruenit) *naſci: id uerò quod luce in Adem imminutum fuerit*, (pervenerit) *perire.* Sentit Hippocrates, eſſe quandam materiam primam, indigeſtam & ἀόρατον, neque in oculorum ſenſum cadentem, ex qua fiant omnia, & in quam reſoluantur

omnia. illam materiam vocat ᾅδην, quaſi dicas rem inuiſibilem; id enim eſt ἀΐδης: ſicut res creatas & ex ea materia productas, vocat φάος Quem dicit Hippocrates Adem, alij Philoſophi nominabant οὐσίαν; (Ariſtoteles, primam ſubſtantiam:) & naturam; quod illi dicitur φάος, lumen vel lux. Apollonius Tyanæus in epiſtola ad Valerium: Θάνατος οὐδεὶς οὐδενὸς ἢ μόνον ἐμφάσει. καθάπερ οὐδὲ γένεσις οὐδενὸς, ἢ μόνον ἐμφάσει· τὸ μὲν γὰρ ἐξ οὐσίας τραπὲν ἐς φύσιν, ἔδοξε γένεσις. τὸ δὲ ἐκ φύσεως εἰς οὐσίαν, κατὰ ταὐτὰ θάνατος. οὔτε γινομένου κατ' ἀλήθειαν τινός, οὔτε φθειρομένου ποτέ. μόνον δὲ ἐμφανοῦς ὄντος, ἀοράτου τε ὕστερον. τοῦ μὲν διὰ παχύτητα τῆς ὕλης. τοῦ δὲ διὰ λεπτότητα τῆς οὐσίας. οὔσης μὲν ἀεὶ τῆς αὐτῆς, κινήσει δὲ διαφερούσης καὶ στάσει. Clarum eſt οὐσίαν apppellare Apollonium quem dicit Cous Senex ᾅδην, & φύσιν, quod illi eſt φάος. Seneca aliter, epiſtola XXXVI. *Cogita nihil eorum quæ ab oculis abeunt, & in rerum naturam ex qua prodierunt ac mox proceſſura ſunt, reconduntur, conſumi. Deſinunt iſta non pereunt.* Hic per rerum naturam intelligitur Hippocratis ᾅδης. Apollonij οὐσία. Seruius vocat *generalitatem* in tertiam Æneida. *Romani*, ait, *contra faciebant, comburentes cadauera, vt ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam rediret materiam.* Poëtæ interdum Chaos. Claudianus vero de raptu Proſerpinæ, cum ita Orcum alloquitur.

> *Qui vitam letumque regis: nam quicquid vbique*
> *Gignit materies, hoc te donante creatur.*

planiſſime ex Hippocratis mente loquitur. Multa in hanc ſententiam ſcribit M. Antonius Imperator, in ſuis illis diuinis libris: vt pag. 156. Κόσμος ἀλλοίωσις, *mundus eſt mutatio:* & pag. 187. ὁ θάνατός ἐστι τοιοῦτος οἷον γένεσις, φύσεως μυστήριον.

Ad hoc igitur Græcorum Dogma ſæpe reſpicit fictus iſte Hermes Ægyptius. Primo ſermone, pro more dixit, παραδίδως τὸ σῶμα εἰς ἀλλοίωσιν, quem autem vocat ᾅδην Hippocrates, iſte per vocem ἀφανὲς, exprimit: vt cum ſubiicit verbis ſuperioribus, καὶ τὸ εἶδος ὃ εἶχες ἀφανὲς γίνεται, in XI. εἰς ἀφανὲς χωρεῖ τὰ διαλυόμενα, ibidem ait, ſingulis diebus partem mundi γίνεσθαι, ἐν τῷ ἀφανεῖ, hoc eſt, vt vulgus loquitur, perire; vt Hippocrates εἰς ᾅδην μειοῦσθαι, Sic loquitur & Platonicus inſignis Dionyſius in Eccleſiaſtica Hierarchia, capite II. vbi ait mortem non eſſe τῆς οὐσίας ἀνυπαρξίαν, ſed potius τὴν τῶν ἡνωμένων διάκρισιν, εἰς τὸ ἡμῖν ἀφανὲς ἄγουσαν, τὴν ψυχὴν μὲν, ὡς ἐν στερήσει σώματος ἀειδῆ γιγνομένην, Maximus Scholiaſtes Dioniſij: τοῦτο τὸ ἀφανὲς τινὲς ἔφασαν εἶναι τὸν ᾅδην· τουτέστι τὸ ἀειδὲς καὶ ἀφανῆ γινόμενον τὸν τῆς ψυχῆς χωρισμὸν, εἰς τόπους ἀοράτους τοῖς αἰσθητοῖς. Initio octaui ſermonis rationem cur nihil pereat reddit hanc; quod mundus ſit animal æternum, Deus quidam ſecundus: omnia autem quæ ſunt in mundo partes eſſe illius; maxime autem hominem. Eandem rationem repetit in XII. vbi addit; ἡ διάλυσις οὐ θάνατός ἐστιν ἀλλὰ κράματος διάλυσις. διαλύεται δὲ οὐχ ἵνα ἀπόληται, ἀλλ' ἵνα νέα γένηται, Sed totus liber hic eſſet tranſſcribendus, ſi ſingula vellem perſequi doctrinæ capita, quæ iſte falſus Mercurius è Græcis Philoſophis in

rem ſuam vertit: nam ſi excipias quæ deriuata ſunt è fonte Scripturarum, omnia illius inde ſuur. Venio ad elocutionem & τὸ λεκτικὸν τόπον, & hiſtorias obiter huic ſcriptori memoratas.

Quum igitur conſtet Mercurium Ægyptium antiquiſſimis vixiſſe temporibus, & vt videtur, circa annum à conditu rerum bis milleſimum, non poteſt ab eo ſcriptus eſſe hic liber; in quo Phidiæ ſtatuarij fit mentio. p. 97. qui poſt exactos ab illo quod diximus tempore, annos mille quingentos floruit Athenis, Eunomij Locri Citharœdi hiſtoriam tangit, pag. 98. narratam Straboni lib. 6. Clementi Alexandrino, Antigono, aliis. Hic Eunomus dicitur Pythiis ludis contra Ariſtonem Rheginum antagoniſtam ſuum fuiſſe coronatus. Pythicus verò agon Delphis multis ſeculis poſt Hermetis Ægyptij tempora inſtitutus. Tum autem, ſi vere Mercurij eſſet hic liber, oporteret, vt vel ipſe Græcè eum ſcripſiſſet, vel ex Ægyptiaco ſermone aliquis vertiſſet. Nos vtrumvis horum firmiſſime negamus eſſe factum; prius, quia ſtylus huius libri alieniſſimus eſt à ſermone illo quo Græci Hermetis æquales ſunt vſi. nam illa vetus lingua multa habuit vocabula, multas phraſes, imo totius elocutionis ideam ab illa diuerſiſſimam qua poſteriores Græci ſunt vſi. Hic nullum penitus veſtigium antiquitatis, nullus χροῦς, nullus πίνος τῆς ἀρχαιότητος qualem præſtantiſſimi veterum Criticorum etiā in Platone obſeruant, nedum in Hippocrate, Herodoto & aliis Antiquioribus. contra, multa hic vocabula, quæ ne vetuſtior quidem Helleniſmus agnoſcat eo qui vigebat circa natiuitatem Domini. Quis vetuſtiorum Græcorum vſus voce αὐθεντία pro poteſtate? quis illa dithyrambica vſurpauit, ἀρχιγενικὸν σφοφάσμα? quis Priorum dixit ὑλότης, ὀντότης, & id genus alia? Nego etiam ex alia lingua verſa hæc eſſe: αὐτοφυῆ, & Græce primitus ſcripta pertendo. Nulla vnquam verſio tam feliciter elaborata fuit; quæ peregrinitatem non præ ſe ferret, & certis indiciis demonſtraret. Hic nihil ejuſmodi. omnia γνησίως Græca, & Helleniſmo eius quam deſignaui ætatis, ſua vbique conſtat ratio. Iam initio octaui obſeruat auctor, cum prædicatur θάνατος, de rebus naturalibus non intelligendum eſſe de morte: ſed θάνατος poni ablatò α pro ἀθάνατος quod etſi delirum eſt commentum; certiſſime tamen probat, Græce hæc fuiſſe ſcripta. alibi vocis βαπλὰς, etymum explicat, & in nono dicit, εἰκότως κέκληται κόσμος· κοσμεῖ γὰρ τὰ πάντα. an βαπλὰς κόσμος & κοσμεῖν voces ſunt antiqui ſermonis Ægyptiaci? Probat etiam validiſſime ſcriptionis huius ingenuitatem & τὸ αὐτοφυὲς crebra ad mores Græcorum alluſio. Alicubi moris meminit confugiendi ad ſtatuas, qui viguit apud Græcos & Romanos. Quid ſint τὰ δρυὸς μαντεύματα, quid ἀριστεῖς, φυτοτροφεῖον, βραβεῖα τρόπαια, καλλίνικος, ſoli ſciunt Græcæ Hiſtoriæ & morum Græcanicorum periti. Quid dicemus de imitatione Græcorum ſcriptorum? Oſtendimus enim, quam multa in hoc libello obſeruari poſſint ab attento lectore deſumpta, αὐτολεξεὶ è libris Sacris Veteris aut Noui fœderis, vel Platonis aut aliorum Philoſophorum Græco-

rum

rum. Ipſa Periodus prima apertam Xenophontis imitationem habet. Xenophon Παιδείας libros ita orditur. Ἔννοιά ποθ' ἡμῖν ἐγένετο, ὅσαι δημοκρατίαι κατελύθησαν, iſte ſic: ἐννοίας μοί ποτε γενομένης περὶ τῶν ὄντων, καὶ μ. Falſum igitur eſt, imo falſiſſimum, quod iſte Planus in Epiſtola ad Ammonem perſuadere vult nobis; à Mercurio prius Ægyptiaco ſermone iſta fuiſſe conſcripta. Falſiſſimum etiam eſt quod docti indocti videntur hactenus credidiſſe; aut ſcripta hæc fuiſſe à Mercurio Triſmegiſto, vetuſtiſſimo Ægypti ſapiente; aut ex illius ſcriptis eſſe verſa. quorum vtrumque probauimus eſſe longe abſurdiſſimum.

XI. An lege aliquâ Chriſtiani vetiti fuerint Oracula Sibyllina legere. Locus Iuſtini male à Baronio acceptus. Iuſtini affirmatio in dubium vocata: Sibyllas paganicam ſuperſtitionem ſemper ſuaſiſſe. Loca Vopiſci, Ciceronis, Ioſephi, & Dionis, contra Baronij mentem exponuntur.

APPARATVS Num. XX.

Vaticinationum Sibyllinarũ lectionem Chriſtianis olim fuiſſe legibus Paganorum Principum interdictam, duobus teſtimoniis probat Baronius. Nos de priore falli ipſum ſuſpicamur: de poſteriore ſcimus. Scribit Iuſtinus in Apologia II. opera malorum Dæmonum & ſuaſu, pœnã capitis fuiſſe conſtitutam, ſi quis Hyſtaſpæ, Sibyllæ aut Prophetarum libros legeret. Quam potiſſimum legem reſpiciat Iuſtinus, dictu eſt difficile: ſed ex hiſtoria Romana ſatis cõpertum eſt, Fatidicos libros omnes & vt Veteres appellarunt, Fatales, legi promiſcue à quouis non potuiſſe: cuſtodiebantur enim à Quindecimuiris S. F. neque aperiebantur, aut nihil certe ex iis in publicum proferebatur: ſine auctoritate & iuſſu Senat᷒; quod M. Tullius, Liuius, Dio; aliique tradũt. Cauſſa huius occultationis fuit, ne priuati homines & factioſi, auctoritate Sibyllarum freti, aut in Patriis Cærimoniis, aut in publica re aliquid nouarent. Quod aliquoties ſcimus tentatum: inſigniter vero circa annũ Vrbis 697. cum de reductione Ptolemæi Auletę Regis Ægypti eſt actũ. Hæc lex non fuit Chriſtianis hominibus peculiariter poſita neque poſt natum Chriſtum lata; ſed jam inde à principio ſemper obſeruata, & ab ipſo Tarquinio, qui tres libros à Sibylla emit, triſti ſupplicio ſancita M. Atilij, qui inſutus culeo in mare fuit coniectus; quod diceretur Oracula Sibyllina ſuę fidei cõmiſſa (erat enim Duumuir S. F.) Petronio Sabino deſcribendos dediſſe. Male igitur Iuſtini mentem capit Baronius, qui ad Chriſtianos reſtringit, quod ille in commune dixit de omnibus: θάνατος ὡρίσθη κατὰ τῶν ἀναγινωσκόντων. *decretum eſt vt capite luerent, ſi qui legerent.* non dixit, *ſi qui Chriſtiani legerent:* quomodo accipit Baronius. Sanè ſi propriè ad Chriſtianos illa prohibitio pertinuiſſet; non eſt exiſtimandus Iuſtinus tam malus orator futurus, vt de lectione Sibyllinorum Oraculorum apud ipſum Imperatorem gloriaretur. atqui ſubjicit ille: ἀφόβως δὲ οὐ μόνον ἐντυγχάνομεν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν, ὡς ὁρᾶτε, εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν. Sed quòd libros Prophetarum & Sibyllinos jungit Iuſtinus, videtur Pius Martyr propterea id feciſſe,

ciſſe; quia nactus quædam Vaticinia Sibyllarum, vera an falſa, de Chriſto, putauit totum volumen carminis Sibyllini, quod tanto ſtudio Romæ ſeruabatur, & à cuius lectione omnes arcebantur præter Quindecim viros, eiuſdem eſſe argumenti. In quo ratio ipſum quantum fugerit, nemo poteſt ignorare, qui res Romanas non penitus ignoret. Nihil enim vnquam ex illis Libris prolatum, quo Gentium error, & ille inſanus Dæmonum cultus, non confirmaretur, aut etiam noua acceſſione impietatis non augeretur. Liuius lib. 5. *Triſtem hiemem ſiue ex intemperie cæli, raptim mutatione in contrarium facta, ſiue alia qua de cauſſa, grauis peſtilenſque omnibus animalibus æſtas excepit. cuius inſanabilis perniciei, quando nec cauſſa, nec finis inueniebatur, libri Sibyllini ex Senatuſconſulto aditi ſunt. Duum viri ſacris faciundis lectiſternio tunc primùm in Vrbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum, tribus quàm ampliſſimè apparari lectis poterat, ſtratis, placauere. priuatum quoq; id ſacrum celebratum eſt.* Hujuſmodi ſemper fuerunt omnia Quindecimvirorum reſponſa, poſtquam Sibyllinos libros conſuluiſſent. quod ſi Iuſtino homini Syro Palæſtino fuiſſet compertum; neque Sibyllina oracula cum Propheticis conjunxiſſet; neque arte Diaboli factum dixiſſet, vt lege tàm ſeuerâ eorum lectio prohiberetur; quòd metueret, ne qui legerent ad notitiam peruenirent τῶν καλῶν id eſt, veræ pietatis, hoc enim de Propheticis quidem ſcriptis veriſſimum eſt: de Sibyllinis verò tam falſum quàm quod falſiſſimum. Alterum teſtimonium profert Baroni⁹ è Vopiſco, ſiue potiùs ex Aureliani Auguſti epiſtola apud Vopiſcum, quæ ſic incipit: *Miror vos, Patres ſancti, tamdiu de aperiendis Sibyllinis dubitaſſe libris, perinde quaſi in Chriſtianorum Eccleſia, non in templo deorum omnium tractaretis.* Marcomanni tunc omnia vaſtabant, etiam in Italia circa Mediolanum; vnde pauentibus cunctis, ingentes Romæ ſeditiones motæ, inquit Vopiſcus. In hoc timore nonnulli è Patribus, vel quòd præ cæteris ſuperſtitioſi eſſent, vel quòd magis meticuloſi, Senatum accuſabant, quòd ceſſaret conſulere Sibyllæ decreta, & Apollinis beneficiis vti; ſicut dixit apud Patres Vlpius Syllanus, primæ Sententiæ Senator. Sed erant qui dicerent, fieri Imperatori injuriam, cùm de ſalute publica in ipſius curâ & vigilantiâ non acquieſceretur. Iccirco ſcribit Aurelianus ad Patres hanc Epiſtolam, lentitudinem ipſorum accuſans, quòd libros Sibyllinos nondum inſpexiſſent. Ait Imperator, non eſſe Romanor. Senatorum dubitare, an ad Sibyllas in aduerſis adeundum ſit: ſed Chriſtianorum potiùs; in quorum Eccleſiis Sibyllarum nomen nunquam audiebatur. Sciebat Aurelianus Chriſtianos ſui temporis non ſolitos dubitare, quoties aliquâ premerentur calamitate, quò ſe verterent, quem Deum, vel quem diuum opem poſcerent. Vnicum Deum Chriſtiani norant, Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vnicum Deum orabant, per ſolum Filium, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Teſtatur hoc tota conſentiens Vetuſtas. Omnium inſtar erit vnus Origenes, cuius adhuc propemodum cineres

calebant. cùm illa ſcribebat Aurelianus. Sic ille libro quinto contra Celſum. πᾶσαν δέησιν καὶ προσευχὴν, καὶ ἔντευξιν, καὶ εὐχαριστίαν ἀναπεμπτέον τῷ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ, διὰ τοῦ ἐπὶ πάντων ἀγγέλων ἀρχιερέως, ἐμψύχου λόγου καὶ Θεοῦ, *Omnis petitio, omnis oratio, omnis ſupplicatio, & gratiarum actio ad Deum qui ſupra omnia eſt, referri debet; per eum qui eſt ſupra omnes Angelos, Pontificem Maximum, animatum verbum, & Deum.* Sed de his accuratè inferiùs Deo volente. Hæc mens Aureliani fuit, quam vel eo ipſo ſatis declarauit, quòd templum omnium Deorum Eccleſiæ Chriſtianorum oppoſuit: in qua preces & vota ad vnum Deum referebantur. Itaque Baronij error ferendus non eſt. Locus Ciceronis ex ſecundo De diuinatione, quàm bene ad Meſſiæ Regis adventum trahatur, Lectoris eſto iudicium. Res ita eſt geſta. Tenebat in poteſtate ſua Remp. Rom. Iulius Cæſar; ſupra leges omnes erat; vnus erat τὰ πάντα; & nomen Regis quum non haberet, rem habebat. Sed vt careret modo ambitio, parum illi videbatur regnare, niſi etiam Rex ſalutaretur. Eum igitur titulum vt aſſequeretur, varia ipſe conſilia, Antonius, & alij eius amici excogitarunt. Inter alia fuit hoc quoque politicum ſtratagema vt loquitur Ariſtoteles. Parabat tum Cæſar bellum adverſus Parthos, propter deletum paullo ante Craſſum & Craſſi exercitum, Romanis tum terribiles. Amici Cæſaris famam ſparſerunt, Libris Fatalibus contineri, vinci Parthos niſi à Rege non poſſe. Iidem cum Quindecim viris egerunt, vt auctores eſſent Patribus, propter illud Oraculum deferendi Cæſari nomen Regis. Omnia conuenerant, & in magno metu erant boni, cùm interim Cæſarem mors occupat. Lege Suetonium in Iulio, capite 79. Cicero igitur, qui paullo poſt cædem Cæſaris libros De diuinatione ſcripſit, ſic ait: *Sibyllæ verſuum interpres, nuper falſa quadam hominũ fama dictus in Senatu putabatur; eum quẽ reuera Regem haberemus, appellandum quoq; eſſe Regem, ſi ſalui eſſe vellemus.* hoc eſt ſi Parthos vincere ac proinde ſaluam Remp. vellemus. Hanc ſententiam dicturus erat in Senatu L. Cotta Quindecimvir, poſtquam Sibyllinũ Oraculum recitaſſet. In ipſo autem Oraculo de Rege venturo nullũ erat verbum, ſed hoc tantùm: Parthos vinci aliter non poſſe, niſi à Rege. Dio libro 46. Τῶν ἱερέων τῶν πεντεκαίδεκα καλουμένων, διαθροούντων, ὅτι ἡ Σίβυλλα εἰρηκυῖα εἴη, μή ποτ' ἂν τοὺς Πάρθους ἄλλως πως πλὴν ὑπὸ βασιλέως ἁλῶναι. Ait, ſparſos fuiſſe rumores à Quindecim viris, quaſi dixiſſet Sibylla, Parthos niſi à Rege vinci non poſſe. hoc ſolum Dio. deinde ſubijcit ſententiam quam dicturi erant Quindecim viri. atque vt ipſe loquitur, ἔμελλον εἰσηγεῖσθαι. Baronius aliter accipit: ſed proculdubio fallitur. Sicut mox, cùm ait, Herodem ſæpe Romæ vſum hoſpite Pollione, auctore Ioſepho. Ioſephus poſtquã dixiſſet Herodem Romã miſiſſe Alexandrũ & Ariſtobulum filios ſuos; τούτοις, ait, ἀφικθεῖσι καταγωγὴ μὲν ἦν ὁ Πολλίωνος οἶκος. *His, vbi Romã adueniſſet prodiuerſorio fuit domus Pollionis.* quàm diuerſa hæc ſententia ab illa quã hariolabatur Baronius? De prophetia quã Veſpaſiano aptat Ioſephus, dictum eſt ſuperiùs. De loco Dionis quẽ cõparat cum verbis Suetonij è Capite 94. lib. 11. non poſſum illi

illi aſſentiri ; non enim puto Iulium Marathum ea prodigia reſpexiſſe ; quæ narrat Dio : ſed aliquod aliud nouū prorſus atque inuſitatum : nam quid frequentius in Hiſtoria Romana occurrit, tactis de Cœlo ſtatuis?

XII. Locus Ciceronis contra Baronium expoſitus. Oracula quæ planè ceſſarunt circa natum Chriſtum. Delphicum, deſiit oracula reddere. Auguſti cœna δωδεκάθεος, & in illa error Baronij. Oraculum de Chriſto falsò dictum ab Apolline Auguſto editum. Suidas & Nicephorus Calliſtus notantur. Fabula de B. Virgine Auguſto viſa. Miracula Hiſtoriæ Profanæ parum ſtabili conjectura ad Chriſtum relata. Oroſius.

Apparat. Num. xxv.

AB his progreditur ad alia mirabilia, quæ circa natiuitatem Domini Ieſu, aut aliquanto priùs leguntur accidiſſe. Ante omnia refert illud ; Oraculum Apollinis Delphici tunc fuiſſe occluſum, nec vltra vſitata reſponſa dediſſe. Videtur hoc dicere M. Tullius iis verbis, quæ affert Baronius. Sed refellitur Cicero ab Hiſtoria : poſt illa tempora, multi Delphis oracula leguntur, petiiſſe. neque verò deſierant Oracula eo loco reddi ; ſed deſierant reddi verſu. Extant duo Plutarchi libri affinis argumenti : alteri titulus eſt, περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων, in quo de iis Oraculis agitur, quæ penitus deſierāt: plurima ſiquidem omnino erant exhauſta : in tota namque Bœotia, quæ olim μαντεῖα & Oraculorum ſedes plurimas habebat, ſola reſtabat Lebadia, vnde ſortes peterentur. Alteri librorum index eſt, περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν : quo rationem conatur afferre, cur Pythia Antiſtes, Oracula verſibus deſiiſſet reddere. Ait Plutarchus, Pythias ſuo tempore dediſſe reſponſa κατὰ λεγομένην καὶ διὰ τῶν τυχόντων ὀνομάτων, *ſoluta oratione & vilibus verbis*. Sub finem libri ait, ſtultiſſimos eſſe, qui mutato Græciæ ſtatu, accuſent Apollinem, quòd ipſe quoque homines adjuuandi rationem mutarit. verba Plutarchi ſunt. ὅθεν εὐηθέστατοι ἦσαν, ὁ τῶν πραγμάτων ἑτέρων γεγονότων, οἱ μηκέτι τὸν αὐτὸν νῦν τρόπον, ἀλλ' ἕτερον οἴονται δεῖν βοηθεῖν, ὁ θεὸς ἐγκαλοῦντες καὶ συκοφαντοῦντες. Eſt quidem futiliſſima hæc ratio, & inaniſſima, hominis retinendi priſci erroris ſtudioſiſſimi, qualem fuiſſe Plutarchum ſcripta arguunt : ſed Hiſtoriæ veritatem iſta declarant. Quare cùm ait M. Tullius, *cur iſto modo jam oracula Delphis non eduntur?* ex Hiſtoria exponi debent illa verba, *iſto modo*, nempe ἐμμέτρως, verba nec minùs tamen vera ſunt quæ ſcribit Cicero de contemptu Delphorum : nam & Plutarchus idem oſtendit. Quum igitur vel penitus vel ſaltem verſu reddi Oracula Delphis deſiiſſent, quid dicemus de Sorte illa hexametris verſib. conſtante, quam mox ait Baronius Auguſto fuiſſe editam? Ego verò Baronij iudicium in tota illa narratione nullus agnoſco, ſed magnam potiùs ἀκρισίαν. Ait de Auguſto ; *qui in cœna illa quæ δωδεκάθεος vulgò dicebatur, pro Apolline ornatus ſolebat accumbere.* quod ſemel factum eſt, & quidem clàm, & paucis conſciis, purat

fuiſſe publicum inſtitutum, quotannis repeti ſolitum. Verba Suetonij aliud ſonant: *Cœna quoque ejus ſecretior in fabulis fuit, quæ vulgò δωδεκάθεος vocabatur.* In ſacris Romanorum multa fuerunt juſtiore digna reprehenſione quàm hæc Cœna: & tamen illa qui vſurpabant quotidie, idque publicè, fabulis ſubſannantium occaſionem nullam præbebant: poſtquam ſemel in mores & ritus aliquid tranſierat. Hæc Cœna Auguſti ſecretò agitata, in fabulis fuit, & ab Antonio aliiſque ejus inimicis ſemper illi objecta. non erat igitur res moribus recepta, vt putauit Baronius. Is narrat deinde Apollinem tribus verſiculis reſpondiſſe Auguſto; qui Romam reuerſus aram in Capitolio erexit, cum hac inſcriptione, Ara Primogeniti Dei. tum addit, *hæc Nicephorus & Suidas, quibus cæteri fidem adhibuerunt.* Suidas ante annos circiter quingentos ſcripſit; Nicephorus Calliſtus ante trecentos aut paullo plures. Luculentos verò ſcriptores quibus de re tam antiqua fides habeatur. Nicephorus præſertim, auctor vaniſſimus, futiliſſimus, fabuloſiſſimus, nec συγγραφεὺς, ſed μύθων καὶ λήρων ῥαψῳδὸς, merito ſuo dicendus: cui ipſe Baronius, quoties animum intendit, fidem omnem abrogat. idemque de Suidæ temeritate in probandis, quæ palam falſa erant, jure queritur non multo poſt, num. 36. Quinam igitur illi cæteri, qui Nicephori fidem ſecuti? habent dubio procul ſimilem labra lactucam. Igitur inter alias fabulas, quæ apud Suidam & Nicephorum leguntur, referri debet duplex hæc narratio de reſponſo Apollinis, & de Ara Romæ poſita ab Auguſto. Prioris non fuit auctor Suidas, neque Nicephorus, vt putat Baronius: ſed ipſe Euſebius in literas eam retulerat, vt apparet è Cedreno, qui ſicut obſeruatum Ioſepho Scaligero, & hoc & alia ſexcenta à Georgio Syncello accepit. Ipſum oraculum ita rectè concipitur in Theſauro temporum,

> Ἑβραῖος κέλεταί με Θεὸς μακάρεσσιν ἀνάσσων.
>
> Τόνδε δόμον προλιπεῖν, καὶ ὅδον πάλιν αὖθις ἱκέσθαι.

ἄπιθι λοιπὸν ἐκ δόμων ἡμετέρων. Oraculum dimetrum eſt, non trimetrum, vt docti viri putarunt. Poſterior pars de Ara, Euſebij non eſt: ſed à multò poſterioribus excogitatum id fuit; quos puduit acceptam à majoribus fabulam, vt rem ſuam familiarem, non tranſmittere ad poſteros auctiorem. Obliuiſcitur ſui Cardinalis Baronius quoties huiuſmodi auditiunculis ante pauca ſecula confictis, chartas maculat ſuas. Sed omnem fingendi licentiam ſuperat, quod ſequitur de B. Virgine, quam vidiſſe dicitur Auguſtus ſublimem in aëre, infantem in vlnis habentem. Putidiſſimæ fabulæ vanitatem animaduertit Baronius: quem hiſtoriam ſcribere profeſſum, & quidem Eccleſiæ Chriſti Hiſtoriam; æquum non erat tam aperta mendacia pro rebus geſtis lectoribus ſuis obtrudere. Ille tamen adhibita interpretatione commentum excuſare maluit, quàm vti par erat reijcere. nouit, credo Baronius contra torrentem niti, & quod Baſilius dicit, κεκραγέναι πρὸς τὸν ἄνεμον. Congeruntur deinde multa prodigia, quæ Suetonius, Dio alij circa Cæſaris necem & Auguſti initia ſcribunt contigiſſe. Quæ ſi ad Seruatorem mundi pertinuerunt, vt Baronius

ronius ſcribit, cur non eodem & alia ſexcenta iſtis ſimillima referimus quę aliis temporib. eſſe viſa, T. Liuius. Dionyſius Halycarnaſſæus, Iuliusq; Obſequens, alij multi commemorant; Ego verò exiſtimo, iſtorum omnium prodigiorum quædam fortaſſe eſſe vera pleraq; falſa: neque dubito Hoſtē humani generis per ejuſmodi præſtigias, & φαινόμενα, οὐκ ὄντα δὲ miracula, miſeris hominibus illuſiſſe. Vera Miracula vnius Dei eſt præſtare, aut eius qui poteſtatem ab illo accepit: Diabolus ſi quæ per arcanam Dei permiſſionem edit miracula: nunquam ipſum ad bonum finem, ſed ad decipiendos homines illa referre notum eſt Dei timentib. qua de re plura erunt dicenda; Deo propitio, in anno trigeſimo quarto ad num. 214. Cur igitur eiuſmodi Præſtigias, quæ in Hiſtoria Paganica leguntur, ad Chriſti Aduentum referamus? Non eget Iesvs Christvs Deus Æternus Dei æterni Filius, Diabolo præcone: qui ſi quando laudes illius voluit vſurpare, audiit vocem plenam terribilis Majeſtatis, φιμώθητι, *Obmuteſce.* Oroſium ex quo multa in hoc ſermone deſcribit, ſcriptorem alioquin optimum & zelo domus Dei plenum, ſi nimiæ facilitatis in talibus credendis poſtulauerimus; non deerunt viri præſtantiſſimi, quorum exemplo factum tueamur; non rationes validiſſimæ, quibus ſanctum virum εὐχυπειθίας, & nimiæ credulitatis, reum peragamus. Taceo rerum Romanorum ignorationem aliquando mirificam: etiā Baronio teſte non ſemel.

XIII. Cauſſa diuerſitatis in genealogia Chriſti apud Matth. & Lucam, minùs rectè à Patribus expoſita. Chriſtus nullo pacto è tribu Leui. Nathan quis, in genealogia apud Lucam. Eliſabeta Mariæ cognata. Eli inter majores Ioſephi. Nominis apud Iudæos è multis cauſſis fiebat mutatio. ἄπορα Scripturarum. Tribuum ἀμιξία. Ius puellarum ἐπικλήρων. Locus è ſcripturis apud Paraphr. Chaldæum & Lat. interpr. imminutus. κλῆρος. Locus Epiphanij.

Apparat. Num. XX.

EXſpectabam in iis quæ ſubjicit mox Baronius de Genealogia Domini noſtri Ieſu Chriſti, dignum aliquid horum Annalium fama. Nā & nobiliſſima ea quæſtio eſt, & vetuſtiſſima, prorſuſque digniſſima, quæ à piis hominibus non ſegniter cognoſcatur. Atque hic erat verè ſuus illi diſputationi locus. Vbi enim potiùs, quàm in tantæ molis Annalium fronte? Conditor tamen operis qui ſæpe in longè minoris momenti rebus neque verbis neque chartæ ſolet parcere, grauiſſimum argumentum vix leuiter attigit: & in illis ipſis quæ attigit, vt eruditis harum rerum intelligentibus ſe probaret, curaſſe multum non videtur. Quædam hic perſtringemus: nam de tota illa quæſtione accuratè, ſi Deus volet, alio tempore ſumus acturi. Igitur diuerſitatis illius, quæ inter Matthæi & Lucæ deſcriptiones obſeruatur, cauſſam Baronius aſſignat è B. Auguſtino, quòd *Matthæus, qui regiam in Chriſto perſonam inſtituerat inſinuare, naturales Chriſti ex Regibus*

Iudæorum generationes numerat: Lucas verò, ſacerdotalem in Chriſto perſonam oſtendere volens, generationes adoptionis Chriſti percurrit: Atque hanc fuiſſe ait Hilarij & Iuliani Toletani, aliorumque ſententiam. Hoc quidem verum eſt: ſed potuitne Baronius ignorare, quod multos mediocriter non fugit, rationibus parum firmis motos fuiſſe Patres, quicunque ita ſenſerunt? Sciebant Dominum noſtrũ non minùs Sacerdotẽ eſſe Sũmũ, quàm Regẽ verũ. movit hoc ipſos, vt ortũ illum crederent tam è tribu Leui quàm è tribu Iuda. Non cogitabant pij Patres, locum nullũ è Moſe aut Prophetis poſſe afferri, quo ita futurum prænunciaretur. Nam de tribu quidem Iuda & domo Dauidica, notiſſimæ ſunt promiſſiones Diuinæ. 1. Chronicorum 17. 14. Pſalmo 121. 11. Iſaiæ 11. 1: ſæpe alibi. de tribu Leui in tota Scriptura ſimile nihil. quare in Nouo teſtamento Ieſum Chriſtum ſæpe filium Dauidis videmus nominari: at filium Leui nunquam. Non cogitabant Viri ſanctiſſimi, eam ſententiam Diuinis Oraculis repugnare manifeſtiſſimè. Docent Scripturæ quidem Chriſtum Pontificem Summum fuiſſe, non minùs quàm Regem: at non è ſtirpe Aaronis: verùm על דברתי ſecundùm ordinem Melchiſedec. quod Vaticinium Apoſtolus toto capite octauo ad Hebræos ita interpretatur, vt Leuiticum ſacerdotium rejiciat à Chriſto. Probat enim factam eſſe *μετάθεσιν ἱερωσύνης*, tranſlationem ſacerdotij; totoque genere differre ab Aaronico, ad tempus inſtituto, Melchiſedecianum, ſine fine duraturum. Legitur apud Epiphanium longa diſputatio contra Nazaræos: in qua probat Eccleſiam accepiſſe à Capite ſuo Chriſto & Regiam & Sacerdotalẽ Dignitatem: Regiam, quia ipſe erat è tribu Iuda: Sacerdotalem, quia ipſe erat Summus Pontifex, noui ſacerdotij auctor, ἀρχιερεὺς, ἀρχιερέων πρύτανις. at non dicit Epiphanius inde habuiſſe Chriſtum ſuum ſacerdotium, quòd è tribu Leui genus traheret: etſi de commiſtione duarum tribuum ſæpe alibi mentionem faciens. Enimuero Domini Sacerdotium adeò fuit à Leuitico diuerſum, vt ne vnum quidem Apoſtolum ex illa tribu ſibi acciuerit. Poſtremò non cogitabant qui ita ſenſerunt Patres, ſe, dum abſurdam ſententiam tuebantur, ad multa cogi abſurda. Velut cùm Lucam dixerunt loco Salomonis Nathanem ideò poſuiſſe; quia per illum regia dignitas ad poſteros Dauidis fuiſſet tranſmiſſa; per hunc ſucceſſio ſacerdotalis. Dixerunt hoc multi: clariſſimè omnium Gregorius Nazianzenus: cujus verba ſubijciam de Salomone & Nathane Dauidis filiis:

> —νῶν ὁ μὲν ἔσχεν
> Εἷς τε ῥ' ἐν μεγάλου πατρὸς βασιλήϊον αἷμα·
> Αὐτὰρ ὅγ' ἄλλον τε φαεινότατον δ' ἱερήων.

ſed quomodo Dauid ſacerdotium Aaronicum in Nathanem filium transferre potuit, quo ipſe non eſt functus? nam locum hîc habet juris ciuilis regula; Teſtator ad hæredem jus non tranſmittit, quod ipſe nunquam habuit. Patrum verò illorum error fuit inſignis, qui putarunt Nathanẽ à Luca memoratum in Chriſti genealogia, eum fuiſſe Nathanem Prophetam, qui ad Dauidem miſſus à Deo; cumque errorem ipſe Beatus

Augu-

Auguſtinus agnouit, & non ſemel retractauit. Mouit etiam Patres, quòd Eliſabeta Mariæ συγγενὴς, Lucæ 1. 36. initio capitis ejuſdem, dicatur fuiſſe de filiabus Aaron. ſed hoc ἀσυλλόγιστον, & nihil concludit. Nam ſi pater Eliſabetæ vxorem ſibi iunxit è tribu Iuda & cognatione B. Virginis: rectè quidem Eliſabeta dicetur Mariæ cognata: at Maria è tribu Leui orta propterea dici non poterit. Sunt quos etiam illud moueat, quòd inter Ioſephi majores vnus à Luca nominetur Leui. atqui nomina Patriarcharum communia fuiſſe omnium tribuum, non ignorant, qui Eſdram ſaltem & Nehemiam attentè legerunt. Quare falſum eſt perſonas Lucæ memoratas, ad aliam tribum pertinere quàm Iudæ. Nominum diuerſitas in deſcriptionibus duorum Euangeliſtarum, non ſatis firmum argumentum eſt, vt diuerſas tribus ab illis exiſtimemus deſcribi: quum Iudæorum plerique duo nomina habuerint: & y·n aſſumptio in filium, filijque appellatio ex varijs cauſſis contingerent: putà vel naturâ, vel ex lege Moſis de ſemine fratri mortuo excitando; item adoptione, vel arrogatione: necnon propter affinitatem: nam gener ſocero filius dicebatur: adde ſucceſſionem in regnum, vel priuatam hæreditatem: nam etiam hi eorum filij cenſebantur, quibus ſucceſſerant. Vt interim taceam, quòd potuerunt & aliæ ejus diuerſitatis in nominib. apud Matthæum & Lucam eſſe cauſſæ. Nam eſſe quædam ἄπορα τῆς θείας γραφῆς, inexplicabilia in Scripturis, vt omniũ diſciplinarum, non inuiti, opinor, fatebuntur, omnes humanæ infirmitatis viri intelligentes: itaque proverbium Rabbinorum in nonnullis neceſſariò vſurpandum, & exſpectandus Elias, qui duros atque hodie inextricabiles Scripturæ nodos ſoluat. Hoc melius, quàm de omnibus temere pronunciare; quod illis ſolemne eſt, qui aliquid fateri ſe ignorare turpe dicunt: etiam in iis rebus ad quarum indagationem præter nudas conjecturas humana induſtria nihil hodie poteſt afferre. Probat deinde Baronius, Euangeliſtas in genere Ioſephi, ſimul & glorioſæ Virginis genus eſſe complexos: quod etſi veriſſimum eſt atq; adeò cunctis Chriſtianis debet eſſe perſuaſiſſimum: non rectè tamen ab illo demonſtratur. Inſtitutum de non miſcendis tribubus, quod ipſe exiſtimat Ioſepho neceſſitatem impoſuiſſe, quia homo juſtus erat, ducendæ vxoris, quæ eſſet è tribu Iuda; non imperatur abſolutè ea lege Moſis, quam laudat Baronius, è capite vltimo Numerorum. Nam ibi Moſes, non in vniuerſum de omnibus fœminis loquitur: ſed de illis dumtaxat, quæ in Athenienſium legibus ἐπίκληροι dicebantur & ἐπιπροίκοις opponebantur. hæ dotem certam è bonis paternis auferebant; illæ totam hæreditatem in dotem adferebant. Nam vt ex orationib. Iſæi, & Demoſthenis liquet, οὐκ ἐξῆν ταῖς ἐπικλήροις ἔξω τῆς ἀγχιστείας γαμεῖν. ἀλλὰ προσῆκον ἦν αὐταῖς μετὰ τῶν χρημάτων τῷ ἐγγυτάτῳ γένους συνοικεῖν. *Non licebat*, inquam, *virginibus ἐπικλήροις extra cognationem enubere ſed oportebat ipſas vna cum bonis proximo agnato nubere.* Neque ſolùm Athenis gentis enuptio vetita, ſed etiam in aliis Græcorum ciuitatibus. Diodorus Siculus libro 12. in Solonis & Charondæ legibus ita cautum hac

de re

de re fuiſſe teſtatur, Κελεύει ὁ νόμος τῇ ἐπικλήρῳ ἐπιδικάζεσθαι τὸν ἔγγιστα γένους ὄντας, καὶ τὴν ἐπίκληρον ἐπιδικάζεσθαι τῷ ἀγχιστεῖ. vbi jus idem in viros & mulieres ſtatuitur: vt proximus agnatus cum ea fœmina ad quã gentis hæreditas eſt deuoluta, judicio expetiri poſſit, ſi nuptias ex lege recuſet: & vice verſa virgo aut mulier in caſu ſimili. Simillima fuit lex Moſis, de qua in extremo illo capite Numerorum agitur: quod ſi intellexiſſet Baronius, ad omnia conjugia promiſcuè illam non extendiſſet. Satis hoc exprimitur illis ipſis verbis, quæ ſunt in Annalibus deſcripta: ſed multò clariùs illis, quæ Latinus interpres omiſit Numerorum capite 38. verſib. octauo & nono. Quæ fuerit cauſſa illius omiſſionis neſcio: obſeruo tamen iiſdem codicibus cum Latino Interprete Vſum & Ionathanem Vzielis F. in ſuo Targum. Ex his ſequitur, B. Virginem, non ſolum ejuſdem fuiſſe tribûs Iuda cum Ioſepho: ſed etiam ex eadem gente & cognatione, nempe Dauidica. Itaque verè & doctè Epiphanius contra ſceleſtiſſimum hæreticorum genus Antidicomarianitas, ſcribit, Mariam Ioſepho eſſe traditam, κλῆρον εἰς τοῦ ἀναγκασάντων αὐτὴν ἧκεν; *quum jura hæreditatis quam poßidebat, eò ipſam adegiſſent*, ſignificat enim Mariam fuiſſe Virginem ἐπίκληρον. Quod autem Epiphanius bona quæ tum B. Virgo obtinebat, κλήρους appellat, non κλῆρον; videtur id innuere, vna cum patris hæreditate etiam aliorum agnatorum bona ad ipſam fuiſſe deuoluta. Interpres Epiphanij horum verborum mentem non cepit. Atque hæc de iſtis impræſentiarum ſatis.

XIV. Reijciuntur fabulæ poſteriorum ſcriptorum, de B. Virg. quas multi pro veris narrationib. obtrudunt. Locus Auguſtini de Tradition.

APPAR. Num. XXXVIII.

NÆ multum Baronio ſtudioſi Hiſtoriæ Eccleſiaſticę deberẽt, ſi eâ diligentiâ, quam in exponenda natiuitate, vita & vitæ exitu ſanctiſſimæ & glorioſiſſimæ Virginis Mariæ adhibuit præſtare potuiſſet, vt certi aliquid iis de rebus hodie conſtaret. Nam quis eſt IESVS, Mariæ filij, cupidus ſectator, qui veram hiſtoriam Deiparæ, matris Ieſu, non ſit maximi æſtimaturus? non cupidiſſimè excepturus? Sed neque diligentiſſim. Baronius, neque alij, qui noſtrâ memoriâ in eodem argumento ſunt verſati, piorum, quos in reb. religionis ſimplex juuat veritas, deſideriis ſatisfecerunt. Ratio autem cum primis hæc eſt: quia vt certa ab incertis, vera à falſis, hiſtoriam à fabulis ſecernerent, Baronius quidem non ſatis, alij verò multò minùs videntur curaſſe. Dederant Euangeliſtæ exemplum hac in parte, quod poſteri vt ſequerentur, religionis Chriſtianę non parum intererat. Illi de Virgine tantum nos docuere, quãtum ſciri erat ad ſalutẽ neceſſarium: è tribu Iuda & domo Dauidis eam fuiſſe prognatã: ex ea natum Meſſiã, ſicut fuerat prædictum, non communi hominum lege naſcendi; ſed nouo miraculo, quod omnia ſuperat miracula, per inumbrationem Spiritus Sancti. His addiderunt proximorum ſeculorum Patres, in recenti adhuc memoria, oppido pauca: idque neceſſario, vt Hæreticos circa B. Virginis reuerentiam & cultum varie peccantes,

alios exceſſu, alios defectu, confutarent; quod à magno Epiphanio diuinitus eſſe præſtitum videmus. Inſecutæ vero ætates Euangelicæ narrationi & iis quę prioribus temporibus fuerant comperta, alia ſexcenta adjecerunt; nimis, vt res arguit ipſa, perſæpe ingenioſæ ad fingendas eius generis narratiunculas, & Sanctos Dei non minus falſis & commentitiis fabulis onerandos, quam veris laudibus ornandos. Id quo fine, quove auctore ſit factum, & quæ in religionis Chriſtianæ ritus nonitas ex eo ſit introducta non jam quæro: erit deinceps alius, ſpero, ea de re dicendi locus. Factum quidem ita eſſe, vt dixi, neque ambigi à quoquam poteſt, & præſens diſputatio pleniſſime demonſtrabit. Vt ad rem veniam, obſeruet Lector candidus Baronij induſtriam in conciliandа fide narrationi ſuæ. Probat primum ex Epiphanio extitiſſe aliquam hiſtoriam & traditiones harum rerum deinde vbi dixit, hiſtoriam periiſſe, traditiones credi poſtulat, quas Eccleſia ſeruauit. Affert in eam rem locum B. Auguſtini, omnibus hodie lippis & tonſoribus notum. *Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica auctoritate traditum, rectiſſimè creditur.* At quam iniquum eſt poſtulare, vt hodiernis de Virgine narrationibus omnibus fides habeatur, quia extiterit olim aliqua de ipſâ hiſtoria, & traditiones item aliquæ? Extitit olim procul dubio vera aliqua hiſtoria de rebus Caroli Magni, Rolandi, & cæterorum virorum fortium, quos illa ætas tulit. an propterea credere nos æquum fuerit Pſeudoturpini næuis & ejuſmodi fabularum ſcriptoribus, qui poſtea lingua Romanſa, id eſt, Romana corrupta mera miracula memoriæ prodiderunt? Probet Baronius eam ipſam hiſtoriam, & illas traditiones, quarum meminit Epiphanius, integra fide fuiſſe ſeruatas, poſteros nihil eſſe commentos, nihil finxiſſe, neque ſincerum vas incruſtaſſe. hoc amplius probet Baronius, Epiphanium illis ipſis hiſtoriæ & traditionibus quarum mentionem facit, fidem habuiſſe. Nam ſi quæ hodie jactantur veteribus fuerunt nota, vir Dei Epiphanius aut non illis multum tribuit, aut non eam certe concluſionem ex illis expreſſit, quam poſteriora ſecula inde elicuerunt: Adorationem nempe Virginis, qualem illi videmus hodie exhiberi. A quo Epiphanium fuiſſe alieniſſimum; vt ſi quiſquam mortalium eſt hodie, ſcripta ipſius faciunt fidem, ſicut alio loco perſpicue demonſtrabitur. Equidem mirari ſoleo vel nomen illius Patris ferre eos poſſe, qui à veteri fide & praxi Eccleſiæ longe adeo hac in parte recedunt. B. Auguſtini ſuperior locus nihil ad rem: imo à propoſito alieniſſimus eſt. Nam illud axioma, quod toties pius ille Doctor inculcat, præſertim in diſputationibus aduerſus Donatiſtas; locum habet in dogmaticis, aut in ritibus religionis, quorum cuſtos eſt Eccleſia: non vbi de certitudine agitur hiſtorica multarum narratiuncularum, quæ hodie circumferuntur. Tum autem neceſſe eſt, vt traditiones ad quarum confirmationem hoc axioma adhibetur, à principio naſcentis Eccleſiæ ipſi notæ, atque vſurpatæ fuerint;

rint: cujuſmodi erat illa conſuetudo, quam tuetur Auguſtinus, libris de baptiſmo contra Donatiſtas: ac propterea *conſuetudinem originalem*, appellat, initio libri ſexti: deinde vt vbiq; in Eccleſia Catholica obtinuerint, idque ſemper, *non interrupta ſerie temporum certa connexionu ſucceſſione*, vt loquitur Auguſtinus, contra Fauſtum Manichæum, lib. 28. Præclare enim & vere Iulius Rugerius Papæ Protonotarius, in opuſculo de libris Canonicis & Apocryphis, pronuntiat, *Traditionem nullam ullius eſſe ponderis niſi nullis temporum intercapedinibus interruptam ab Apoſtolorum vſque temporibus. Inde enim neceſſum eſſe traditionem manare.* Has vero conditiones in propoſito argumento reperiri, quis tam væcors, qui auſit affirmare? quum ſit nemini dubium, multa hodie credenda de B. Virgine jactari, & imperitæ plebeculæ obtrudi, quæ primitiua Eccleſia penitus ignorauit. Quare certiſſimum eſt quod dixi, fruſtra & inconſulto conſilio Baronium illius axiomatis Auguſtiniani hoc loco mentionem feciſſe.

XV. Confirmatur multis rationibus judicium Baronij de libro qui falſo tribuitur B. Hieronymo, De natiuitate S. Mariæ. Chriſtophorus de Caſtro notatur. Locus è Bibliis falſo citatus, etiam, nonnullis è Patribus.

APPARAT. Num. XXXIX.

Recte Baronius judicat, cum Hieronymi eſſe negat librum oppido inſulſum, De natiuitate Sanctæ Mariæ, quem ſuperiorum ſeculorum imperitia maximo illi viro attribuit. Sed diſſimulatum ab eo nollem, ſummum virum Eraſmum, multo ante ipſum de illo partu ſuppoſititio veram ſententiam pronunciaſſe. Eraſmi judicium ſecuti ſunt Melchior Canus & Sixtus Senenſis, atque hoc loco Baronius. At vide quam altas radices fabularum & mendacij amor in multorum animis egerit. Librum enim palam impium auſus non ita pridem defendere contra horum virorum juſtiſſimam cenſuram, Chriſtophorus de Caſtro Ieſuita Hiſpanus, ô tempora! ô mores! audere aliquem in hac luce literarum ſcriptum tueri, quod primo conſtat pſeudepigraphum eſſe, deinde à peſtilentiſſimo hæretico profectum; poſtremo nugarum & impietatum eſſe plenum. Titulum eſſe falſum, ſtylus arguit. nomen enim B. Hieronymi ementitur, quum nulla ſit toto libello periodus, quæ ignorantiam, ἀμεσίαν, fatuitatem eorum non palam, faciat, qui inter flumen aureum dictionis Hieronymianæ & cœnum lutulentum plani illius diſtinguere neſciunt. Nec refert, quod titulo adjecta ſunt nomina Chromatij & Heliodori, ad quos in veris libris ſcripſit Hieronymus. nam ejuſmodi fuerunt ſemper artes eorum qui ficos à ſe libellos magnis auctoribus adſcribebant: vt aliqua ſimilitudine veri mendacium obtegerent. Ab hæretico eam ſcriptionem eſſe profectam, cur dubitemus; ipſe doli fabricator palam hoc profitetur. non enim libri auctor poſtulat haberi, ſed interpres dumtaxat. verus auctor Seleucus Manichæorum Apoſtolus, notiſſimus hæreticus. Hic eſt qui in libro B. Auguſtini de fide contra Manichæos

Manichæos bis vocatur *Leucius*, quod vere Baronius monuit. ſed & *Leontius* in principio ejuſdem libri appellatur. *In Actibus*, ait Auguſtinus, *conſcriptis à Leontio quos ipſi accipiunt*. intelligit autem eum librum, de quo Pſeudohieronymus iſte initio, *Quidam Seleucus, qui paſſiones Apoſtolorum conſcripſit, hunc libellum compoſuit*. fortaſſe ſcripſerat *Leucius*: nam etiam in epiſtola Gelaſij, vbi varie concipitur hoc nomen, prima ſyllaba ſemper abeſt. in Romana editione Decreti, *Leuticius* aut *Leutius*, vt ibi adnotant docti viri, in tomis Conciliorum *Leucius*. Scio tamen Seleucum Hæreticum legi apud Philaſtrium, & Seleucianos ad eo denominatos, apud B. Auguſtinum. Verba Gelaſij Papæ inſignia ſunt: *Libri omnes quos fecit Leutius. diſcipulus Diaboli; apocryphi*. En qualem ſcriptorem defendit Ieſuita. nam vt modo dicebamus, eius libelli quo de agimus, iſte, qui ſub Hieronymi latere voluit nomine, auctor non eſt, ſed interpres tantum. *Proinde*, ait, *vt in Hebræo habetur, verbum ex verbo transferre curabo*. iterum: *ſic narrationis ſtylum tentabo*. (fort. *temperabo*) *vt non alia dicā, quam quæ aut ſcripta ſunt, aut conſequenter ſcribi potuerunt*. Impietas vero iſtius Pſeudohieronymi, excuſari ſaluo pudore non poteſt: nam quum fateatur, Seleucum, ſiue Leucium de doctrina Apoſtolorum multa eſſe mentitum; ea tamen defendit, quæ ſunt ab eodem hæretico ſcripta de virtutibus & miraculis eorum. Poterat-ne hic planus apertiùs oſtendere, nullam ſibi eſſe curam veritatis, neque vllum ſe inter falſum & verum ſtatuere diſcrimen? Addit de eo ipſo libro quem vertebat: *ita & his multa non vera de corde ſuo confingit*. quis furorem hunc ſanus non deteſtetur? fatetur librum ab Hæretico ſcriptum: fatetur multa auctorem de corde ſuo confinxiſſe: & tamen amplectitur, vertit, obtrudit. Sed audiamus facti defenſionem egregiam: *Illud libere dico, quod fidelium neminem negaturum puto; ſiue hæc vera ſunt, ſiue ab aliquo conficta ſacroſancta S. Mariæ miracula præceſſiſſe; maxima conſecuta fuiſſe; & iccirco ſalua fide, ab iis qui Deum facere iſta poſſe credunt, ſine periculo animæ ſuæ credi & legi poſſe*. Impium hominem, & ſtulte delirum? Nam ſi valet hæc ratio, vt credi omnia debeāt, quæ aliquis hæreticus aut fanaticus finxerit, quia Deus illa poteſt facere: quid eſt cur deliria Rabbinorum, aut etiam Mahometis, reſpuamus; etſi enim ſtupenda ſunt, & inſana figmenta, quæ in libris Rabbinorum aut in Alcorano recitantur; nihil tamen eſt adeo portentoſe excogitatum, quod, ſi omnipotentiam Dei reſpicimus, fieri à Deo non poſſe credi debeat. Apage à religione Chriſtiana adeo abſurdam, adeo impiam ſententiam. Accipe cumulum impudentiæ, furoris, ſceleris. Nam exemplo Matthæi Evangeliſtæ, ſi Deo placet, impoſtor iſte factum tueri audet. *Siquidem*, ait, *ſanctum Evangeliſtam Matthæum eundem libellū liquet compoſuiſſe*, (quid ſibi velit hac voce neſcio: non enim potuit Matthæus librum compoſuiſſe, quem ſcripſit Seleucus, ſiue Leucius, vt ipſe hic impoſtor paullo ante dixit.) *& in capite Evangelij ſui Hebraicis literis obſignatum appoſuiſſe: quod an verum ſit: auctori præfationis & fidei ſcriptoris cōmitto*. hæc Pſeudohieronymus. Chryſtophorus de Caſtro qui nihil inue-

nit quod reprehendat, quam bene ſentiat de Euangeliſta Matthæo ipſe viderit. ego & Matthæo & ipſi Spiritui Sancto, atque adeo etiam B. Virgini injuriam fieri contendo ab iis omnibus, qui fidem vllam iſtis næniis habent: majorem ab iis qui defendunt, quod facit ille Ieſuita. Obſeruent etiam pij lectores impudentiam vel Leucij vel Pſeudohieronymi, cum falſam ſententiam Scripturæ affingunt, quam pro baſi fabellæ ſuæ ſubſternunt. Ait enim: *Scriptura dicente, maledictum omnem eſſe, qui non genuiſſet maſculum in Iſrael.* vbi vero hoc ſcriptum eſt; Sterilitatem & ἀτεκνίαν in populo Iudaico fuiſſe probro verſam, præſertim in fœminis, didicimus è verbis Rachelis, 30. 23. & ſimilibus narrationibus, vt de Eliſabeta, Luc. 1. 25. at voce Dei pronunciatam eſſe in ſteriles maledictionem, quam iſte affert falſum eſt. Non tamen neſcimus verba illa quibus de nunc agimus, reperiri etiam apud nonnullos Patrū, vt Hieronymum, & Damaſceuum, De recta fide libro 4. cap. 101. ſiue vt eſt in Latinis libris 25. & fortaſſe etiam Chryſoſtomus eo alluſit, cum ſcribit ſterilitatem maledictionem quandam fuiſſe & condemnationem: in ſermone 2. de Anna. καὶ ἀρά τις ἦν καὶ κατάδικον τὸ στεῖραν εἶναι καὶ ἄγονον. ſed quum ea verba nuſquam in totis Bibliis reperiantur, ne in Græcis quidem aut Latinis; Fateamur neceſſe eſt, falſo ea Scripturis tribui. Sententia autem ipſa, niſi fallor, originem habuit vel ex male acceptis Dei promiſſionibus, Exodi 23. 26. & Deuteronom. 7. 14. quaſi ceſſatio benedictionis ibi promiſſæ, ſit argumentum maledictionis: vel è lacunis Rabbinorum aut Hæreticorum. Extat veſtigium ejus ſententiæ apud Mercurium Triſmegiſtum. nam & ille ſub finem ſecundi ſermonis, eum qui liberos non genuerit, non ſolum infelicem pronunciat; ſed etiam impium & in Orco pœnis afficiendum. μέγιστον, ait, ἀτύχημα καὶ ἀσέβημά ἐστιν, ἄτεκνόν τινα ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆναι καὶ δίκην οὗτος δίδωσι μετὰ θάνατον τοῖς δαίμοσι. *Infortunium eſt maximum imo impium factum, ſi qui non ſublatis liberis è numero viuentium diſcedat. atque ab ejuſmodi homine, dæmones poſt mortem pœnas exigunt.* At Gregorius Nyſſenus eandem tractans hiſtoriam de qua Pſeudohieronymus, longe aliter loquitur, in diem natalem Chriſti: *Habebatur, ait, matrib. ex Lege quidam honor, quo carebāt fœmina quæ libros nullos ſuſceperāt.* quam diuerſa hæc ſunt à narratione Pſeudohieronymi? Ioachimum igitur Mariæ patrem, priuſquam liberos ſuſtuliſſet veritum eſſe è Pontifice, ſtare inter fœcundos infœcundum, ejuſque oblationem fuiſſe eo nomine repudiatam, cui perſuadebit hic impoſtor? qua lege Dei, quo exemplo factum hoc poteſt defendi? niſi fortaſſe ſolus Ioachimus inter tot myriadas populi Iudaici repertus eſt ἄτεκνος, hoc eſt, *liberis carens.* quod videtur iſte ſciolus ſtulte credidiſſe. Falſum eſt etiam quod in eo libello dicitur, cum beata Virgo eſt concepta, Pontificem fuiſſe Iſſacharem. hoc quoque à Baronio recte animaduerſum, & è Ioſephi vera hiſtoria confutatum: defenſio Chriſtophori inepta eſt, non de Summo Pontifice auctorem loquutum, ſed de alio neſcio quo. Atqui conſtat in ea locutione quam ibi vſurpat Pſeudohierony-

hieronymus, ſemper appellatione Pontificis intelligi ſummum Pontificem.

XVI. Confirmantur alia duo Baronij judicia. Pſeudoevangelium Iacobi. Rabbenu Hakkados. Antoninus *Conſul ante Chriſtum nullus. Chriſtophorus à Caſtro notatur.*

APPAR. Num. XXXVIII.

CÆſaris Baronij judicium etiam in eo vehementer laudo, quod teſtimonia è Pſeudoeuangelio Iacobi reſpuit: item illa quæ Galatinus profert è ſcriptis R. Iudæ Naſi quem Hebræi honoris cauſſa vocant Rabbenu Hakkados, vel ſimpliciter Rabbi. Mihi nondum contigit librū, qui circumfertur ſub nomine hujus Rabbini גלי רזיא poſſe nanciſci: ſed ex iis quæ inde Galatinus deſcribit, & quæ de illo Magiſtro apud alios Hebræos legi, non dubito cæterorum doctorum ſimilem eum eſſe, & ὐδὲν ὑγιὲς, de re tanta præſertim, ab eo poſſe ſperari. Antoninus, vt vere ait Baronius, (etſi craſſo errore in ejus editionibus, quas vidi, legitur Antonius) nullus reperitur in Romanis Faſtis Conſul ante natum Chriſtum. neq; audiendus Chriſtophorus à Caſtro, qui vt falſam & fatuam opinionem defendat, fugit ad ſuffectos Conſules. ſed hoc quoque ἀπίθανον: & ante ætatem Chriſti nomē illud Antoninus in Latinorum libris non occurrit. Diceret potius, nomina Antonius & Antoninus ſæpe confundi in libris Rabbinorum: vt apud Abraham Zacuth, fol. 143. Sed hoc quoque inane eſt: certum eſt enim hunc Rabbenu vixiſſe altero minimum ſeculo poſt natum Dominum. Lego in libris Rabbinorum, Sapientum quos ipſi vocant Tanaim, principem fuiſſe Simonem Iuſtum: vltimum Rabbenu Hakkados: quem poſtea exceperunt Amoræi, & hos Hagaonim. Vixiſſe hunc ſub Antoninis & æqualem fuiſſe Galeno qui in Hippocratem Commentarios, & alia multa ſcripſit, auctor eſt idem Zacuth, Iuchaſin, folio 140. Quando igitur de aduentu Chriſti loquitur hic Magiſter noſter tanquam de re futura, apparet quo judicio vtantur, qui tantum illi tribuunt.

XVII. Expenditur Baronij dictum, de neceſſitate credendi, miracula facta fuiſſe in natiuitate B. Virginis. Baſilij locus. Cur de iis miraculis ſileant Scripturæ. Vera miracula circa virginem. Nicephorus Calliſtus notatur. Hippolytus Portuenſis falſo ab eo laudatus. Mathan Ioſephi auus an ſacerdos. Traditiō Deſpoſynorum illuſtratur. Eſtha. *Perſarum regnum ſub natiuitatem Domini nullum. Cleopatra & Caſoparis. Germani Patriarchæ & Iohannis Damaſceni falſa affirmationes.* φυλὴ *pro* σειρά. Tribus *pro* Familia *Interpretum errores.*

APPARATVS, Num. XL.

AIt Baronius; *Magna & per omnia admirāda quæ nec verbu ſatis digne perſequi vlli poßint, praceßiſſe natalē Dei genetricu Mariæ, non puto adeo anguſti pectoru & emota mentu reperiri hominē, qui nō intelligat.* rationē autē affert;

quia magna quædam præceſſerint natalitia, (dies natales, vel natiuitates voluit dicere) Samſonis, Samuëlis, Ieremiæ & Iohannis Baptiſtę. Si eſſent viæ Dei ſicut viæ hominum, argumento huic Baroniano pondus magnum ineſſet. Nam beatam Virginem Chriſti Dei matrem, ſi opus intuemur ad quod diuina prouidentia ipſam ordinauit, omnibus Sanctis longe præcellere, nemo ſanus negauerit. quare ſi quorundam Sanctorum natiuitates ſingulari aliqua ope Dei, vel etiam miraculis, fuerũt inſignitæ; rationi admodum videtur conſentaneum B. Virginis natiuitatem rerum maxime mirabilium euentu fuiſſe illuſtratam. atque ſubiicit Baronius. *Quis abiecte nimis atque adeo humiliter de Deo ſentiens, eum plura atq; maiora largitũ eſſe ſeruis, quàm matri & amico ſponſi quam ſponſæ; mente captus dixerit?* Iſta nimirum argumenta ſunt, quæ curioſis ingeniis humana dictat ratio: neque dubium eſt, manaſſe ab hoc fonte figmenta *μυθώδη*, quibus Deiparæ vel aliorum Sanctorum gloria videbatur augeri. Vidimus paullo ante Pſeudohieronymum poſito hoc fundaméto, quod jam Baronius ex illo repetit; *præciſiſſe Mariam multa miracula, maxima conſecuta eſſe*, libere poſtea pronuntiare, impuri Leucij hæretici nænias, *ſiue ſint vera, ſiue falſa, ſine periculo legi & credi etiam poſſe.* Sed Deum immortalem! quam ſunt hæc aliena à veræ Theologiæ principiis? nam diuina conſilia humana ratione æſtimare nefas. neque aliam ob cauſſam princeps ille Apoſtolorum Satanæ appellatione fuit increpitus; niſi quod, *non ſaperet ea quæ Dei ſunt, ſed ea quæ hominum.* Matth. 16. 23. quippe viæ Dei non ſunt viæ hominum, ait ipſe apud Prophetam Iſaiam, 55. 8. Τὰς δὲ ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐνθυμηθήσεται; inquit Sapiens, Eccleſiaſtici 16. 21. *Conſilia enim Dei, ſicut iudicia abyſſus multa.* vt canit regius vates 35. 6. Quare Baronii, non minus quam Pſeudohieronymi argumentationem plane rejicimus: non quia negamus in natiuitate glorioſiſſimæ Virginis facta fuiſſe diuinitus miracula; ſed quia tacente Scriptura, curioſum putamus & periculoſum, id velle inquirere. Quod autẽ putat Baronius, neceſſarium eſſe, ſi pij eſſe volumus, id credere; temere dictum cenſemus. Nam quis tu es, homo, qui de conſiliis Dei tam audacter pronuntias? Quis tu es, qui neceſſitatem imponis credendi ea quorum Spiritus Sanctus auctor & fundus non eſt? Ignoſcent, credo, mihi Baroniani manes, ſi dixero, pluris apud me eſſe vnum Baſilium Magnum, quam multos Cardinales Baronios. Baſilius in ea de Chriſti natiuitate dicit; neceſſarium eſſe ſi pij eſſe volumus, credere B. Mariam ante Domini partum manſiſſe virginem. quid poſt partum? id quoque dubio procul credidit Baſilius, & nos credimus firmiſſime: cruciatus quoſuis parati perpeti, cum bono Deo, prius quam aliud quid nobis perſuaderi ſinamus: quoniam tamen id Scriptura non docet nos; vide quid diuinus ille Doctor pronuntiet: τὸ δ' ἐφεξῆς ἀπολυπραγμόνητον τῷ λόγῳ, ὡς τοῦ μυστηρίου καταλείψωμεν *quod ſupereſt, omittamus quærere, & myſterio, ſiue ſilentio relinquamus.* cauſſam ibidem affert; quia μηδὲν τῷ τῆς εὐσεβείας παραλυμαίνεται λόγῳ, *nihil ea res pietatẽ lædit.* Enimuero an facta ſint quædam miracula naſcente B. Virgine, neq; affirmare,

affirmare, neque negare quiſquam poteſt. Illud conſtat, altum de iis in ſacra pagina eſſe ſilentium. Silentii, cauſſam quæris? ne idquidem ſcire profiteor. Suſpicor tamen, ſimilem ob cauſſam ſiluiſſe iis de rebus Spiritum Sanctum, propter quam Moſis ſepulchrum vni ſibi Deus voluit eſſe notum. Deuteron. 34. 6. Nam vt vir ſanctiſſimus Epiphanius, in ſimili de B. Virgine diſputatione olim dicebat, ſolent diuina oracula προλαμβάνειν καὶ ἐπασφαλίζεσθαι ἡμᾶς, occupare & multo ante munire hominum mentes aduerſus exoriturum quandoque errorem. Sed de his agendi ſuus erit poſtea ξὺν Θεῷ, εἰπεῖν locus. Baronius qui circa natiuitatem Ieremiæ miraculum agnoſcit. quia dixit illi Deus, *Priuſquam te formarem in vtero, noui te & antequam exires de vulua ſanctificaui te*: circa Sanctam Deiparam nullum agnoſcit, niſi aliunde petitum, quam è ſacris literis; magnam ipſi Virgini facit injuriam. Nam ecquod maius fingi poteſt miraculum, quam hoc; electam eſſe ante jacta mundi fundamenta Virginem cujus beata viſcera Dei fierent auguſtiſſimum templum; in cujus vtero diuinæ & humanæ naturæ fieret concilium; ex qua Emmanuel naſceretur? quæ conciperet, pareret & virgo maneret? Horum & ſimilium myſteriorum jugi meditatione mentes hominum occupari ſatius erat, quam in exquirendis tot extra Sacram Scripturam miraculis; quæ vt concederemus eſſe vera (ſunt autem pleraque ficta & falſa) minora tamen ſunt, imo nulla ex parte comparanda cum iis de quibus diximus. Iam quæ ad ſupplenda Euangelia colligit vndique Baronius paucis expendimus. De Sancta Anna Mariæ matre profert locum Hippolyti Martyris è Nicephori Calliſti rhapſodiis peritum. Nicephorum hunc fabuloſiſſimum eſſe ſcriptorem, & judicii in literis nullius, ſatis notum eſt eruditis, & nos ſupra monebamus. Quare equidem quicquid apud illum legitur, niſi alia accedat auctoritas, non pluris facio, quam folio farfari. Ipſe Baronius quot locis iſtum fabulatorem aſpernatur, reiicit, confutat? Qui vtinam ſibi conſtaret, nec quod alibi deſtruit, idem alibi adſtrueret. Quod igitur Hippolytum Portuenſem Sanctum Martyrem, laudat Nicephorus, & locum à ſe allatum ex ejus libris vult depromptum: nos falli Nicephorum contendimus, & falſo libri titulo deceptum, nænias narrare, non veram hiſtoriam. Quis è veteribus Patribus vllius ſimilis libri Hippolyti meminit? quis in eo argumento illum laudauit? Quum autem conſtet fuiſſe Hippolytum & grauem & pium doctumque virum; ne per Deum immortalem memoriæ Martyris faciamus hanc injuriam, vt fabularum putidarum auctorem illum fuiſſe credamus. Fabula eſt quod iſte Pſeudohippolytus dicit, Mathanem Ioſephi auum fuiſſe Sacerdotem. Nam hallucinatos eſſe illos qui putarunt alterum Euangeliſtam, è duobus qui genealogiam Ieſu Seruatoris propoſuerunt, ſacerdotalis ſtirpis perſonas recenſere, ſupra eſt demonſtratum. deinde vt id non eſſet, conſentiunt omnes ejus ſententiæ auctores, ſacerdotium per Nathanem eſſe deductum, qui apud Lucam, Salomoni Matthæi eſt a[illegible]

στοιχεῖ & è regione reſpondet. Matthan ergo, qui non recenſetur à Luca, ſed à Matthæo, in regia ſtirpe à Salomone deriuata, ſacerdos eſſe non potuit. Non extat hodie aliquid his de rebus ea traditione antiquius, quam Africanus à Deſpoſynis Domini, vt ait, & cognatis acceptam, in epiſtola ad Ariſtidem retulit. Traditio illa ſic narrat.

D A V I D.

SALOMON. NATHAN.

MATTHAN. MELCHI.

ESTHA.

IACOB. ELI.

IOSEPH. IOSEPH.

Matthan & Melchi (qui apud Bedam & alios auctores dicitur Mathat; quomodo apud Lucam eſt ſcriptum) ἐκ μὲν τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐξ ἄλλου δὲ γένους, ambo è tribu fuerunt Iuda, ambo è domo Dauid; ſed tamen è diuerſis familiis orti, Matthan à Salomone oriundus, à Nathane Melchi, ſiue Mathat.

Mathan vxorem prior ducit Eſtham: Ἐσθᾶ γὰρ καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα παραδίδοται, ait Africanus. Eſt Hebraicum אשה quod non eſt propriũ nomen fœminæ, ſed commune omnium: vt ſi dicas ἡ ἄνδρα vel ἀνὴρ fœminino genere. Ex Eſtha naſcitur Matthani Iacobus. deinde mortuo Matthane eadem nubit τῷ Melchi, ſiue Mathat, & ex eo conjugio naſcitur Eli. Iacobus & Eli fratres vterini; ejuſdem matris, ſed diuerſorum patrum.

Eli ducta vxore moritur ſine liberis; Iacob huic ex Lege Moſis ἀνέστησε σπέρμα, ſemen excitauit: & è relictâ conjuge Eli tollit Ioſephum: natura quidem filium ſuum, ſed beneficio Legis filium Eli. Putat Africanus id ex Euangeliſtarum verbis poſſe colligi. nam Matthæi quidem verba ſunt; Ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. ὃς ἦν υἱὸς, ὡς ἐνομίζετο, τοῦ Ἠλί. *Matthan generauit Iacobũ: qui erat, vt putabatur, filius Eli.* ſic enim ea verba modis indignis torquebat Africanus. Non puto extare aliquid iſtis aut antiquius, aut fide dignius. Quomodo igitur Sacerdos erit Matthan, quem vides non ſolum è tribu Iuda ortum, ſed etiam è ſtirpe Salomonis? Taceo Pauli teſtimonium, expreſſe negantis, quenquam vnquam è tribu Iuda miniſtraſſe altari. Hebr. 7. 3. Matthanis vxor Africano dicitur Eſtha, Pſeudohippolyto Maria. Sed hoc non vrgeo. Quod autem ſequitur apud eundem falſo creditum Hippolytum, vixiſſe Matthanem & Mariam *ſub Cleopatra & Caſoparis Perſæ regno*, quis ſanæ mentis legere poterit ſine riſu? Perſarum temporibus illis nullum fuit regnum; Parthis rerum ſummam in oriente obtinentibus. Verum eſto: concedamus fabulatori, Perſarum appellatione Parthos eſſe intelligendos; quæ, malum, iſta Cleopatra eſt? Græci nominis mulier Regina Perſarum? quis iſte Caſopar? tũ autẽ quis dicet mihi, vbi iſtud regnum fuerit? videtur enim, vt hæc narratio eſt, non longo

longo interuallo ſeparatum fuiſſe à Palæſtina & Iudæa. Parthos Syriam ad breue tempus obtinuiſſe, & expeditionem in Iudæam feciſſe, immiſſo Pacoro Regis filio, anno ante Chriſti aduentum trigeſimo octauo aut nono, ſcimus ex hiſtoria Ioſephi decima quarta, & Dione. Sed nulla in illis rebus narrandis commemoratur Regina Cleopatra, nullus rex Caſopar: verùm Orodes pater Pacori, clade Craſſi nobilis. Non longè hinc Baronius probat libellum de natiuitate S. Mariæ non eſſe Hieronymi, verùm imperiti cujuſdam impoſtoris, quia Iſſacharem facit Summum Pontificem, qui nullus fuit: cur hic quoque aduerſus Pſeudohippolytum eadem arma non expedit? cur diſſimulat tantam abſurditatem vel fatuitatem? Landat poſtea Baronius Germanum Patriarcham Conſtantinopolitanum, & Iohannem Damaſcenum, quorum ætas remotiſſima à temporibus de quibus hic agitur; non multò enim ante annum à nato Chriſto octingenteſimum vixerunt. Itaque de propoſito argumento certi aliquid ab illis ſperare; hoc verò eſſet grauiter delirare, & illius ſeculi homines ignorare. Damaſcenus poſteros Dauidis ortos à Salòmone & Nathane ſeparat tanquam eſſent diuerſæ tribus; ſæpéque illa verba repetit; ἐκ τῆς φυλῆς Σολομῶντος, & ἐκ φυλῆς Ναθὰν, quod niſi cautè accipiatur eſt abſurdiſſimum, adeò enim è tribu diuerſa non erant, vt ne è diuerſa quidem gente: ſed tantùm è gentis eiuſdem Dauidicæ familiis diuerſis, Salomonica & Nathanica. Quare meliùs paullò antè idem Damaſcenus appellat σειρὰς, ſtemmata, ſeries, quod verbi ſi retinuiſſet interam.

pres, Græcæ linguæ imperitis & incautis occaſionem errandi non præbuiſſet.

XVIII. Collyridiani [illegible] B. Virginem colebant vt Deam: non tamen docuerunt Mariam eſſe Deam, humanæ naturæ expertem, quod ait Baronius.

APPARAT. Num. XLIII.

NON videtur eſſe verum quod Baronius ſcribit; *Collyridianos Hæreticos Dei Genitricem Mariam humanæ naturæ prorſus expertem, ac diuinæ tantum participem feciſſe.* Nam illæ mulierculæ quæ fatuiſſimæ ſectæ erant antiſtites, de natura B. Virginis nihil docebant, quod quidem hodie ſit compertum: ſed ὑπερβολῇ θαυμάζοντες τὴν ἁγίαν; ait Epiphan. εἰς τοῦτο ὑπόνοιαν τῆς αἱρέσεως τὸ ληρολόγημα: *ſupra modum ſanctam Virginem admirati, in hoc hæreſeos ſuæ nugamẽtum inciderunt.* Lege diligenter totam illam Epiphanii diſputationem; verbum nullum inuenies, vnde colligas jure eam fuiſſe Collyridianorum doctrinam. Idem in Anacephalæoſi p. 521. breuiter hæreſin iſtorum explicat, hiſce verbis: οἱ εἰς ὄνομα τῆς Μαρίας κολλυρίδας προσφέροντες οἵ τινες καλοῦνται Κολλυριδιανοί. eadem verba iterum pagina quoque 529. repetuntur, neque aliud quicquam additur. Scio ſcribere Epiphanium in hæreſi 78. Collyridianos ἀντὶ Θεοῦ ταύτην παρεισάγειν ἐπιχειροῦντας καὶ σπουδάζειν, *conatos eſſe & conari, beatam Virginem pro Deâ introducere.* Sed ne iis quidem verbis dicit idem Epiphanius cum Baronio. nam ille quidem ex inſti-

tutis hujus hæreſeos colligit quod ſcribit, veriſſimè: qui enim honorem Deo proprium mortali tribuit, quod in ipſo eſt, facit ipſum mortalem Deum: Baronius verò longè aliter; qui ceu proprium iſtorum dogma refert, quòd *B. Virginem humanæ naturæ prorſus expertem affirmarent.* Hoc verò quis dixit Veterum? vt taceam muliercularum iſtarum mentem, ex ea diſputatione Epiphanii meliùs poſſe cognoſci, quæ eſt aduerſus illas ex profeſſo ſuſcepta; quàm è præcedente, vbi tantum obiter ipſarum meminit. Quare autem Baronius hanc hæreſin ita concipiat, neque obſcurum eſt, neque hic pluribus dicendi eſt locus. Enimuero pater Annalium, ſi in anno ſaltem 373. num. 30. quæ propria eſt ſedes hujus hiſtoriæ, grauiſſimam Epiphanii diſputationem diligenter curaſſet expendere; quid ſit diſcriminis inter veterem fidem & hodiernam doctrinam facilè intellexiſſet.

XIX. B. Auguſtini exceptio, quia non eſt canonicum ſcriptum, non me conſtringit, *male accepta in Annalibus.*

APPARAT. Num. XLIV.

B. Auguſtinus Fauſtum Manichæum reprehendens qui negabat B. Virginem natam fuiſſe in cognatione Dauid; inter alia argumenta hoc etiam adhibuit, longè omnium firmiſſimum: quòd libris vteretur Apocryphis ad ſententiæ ſuæ demonſtrationem; quibus nullum penitus eſſet pondus contra librorum Canonicorum auctoritatem. Afferebat autem ex Apochrypha Scriptura Fauſtus, Ioachimum patrem Deiparæ fuiſſe Sacerdotem: vnde ſequebatur neceſſariò, fuiſſe ipſum è tribu Leui, non Iuda. Hanc objectionem variè diluens Auguſtinus: inter cætera ait, vel illud ſatis eſſe debere, quod ex ſacris quidem pagina certum ſit, Mariam è tribu Iuda ortam: objectiò verò de tribu Leui, à Fauſto allata, teſtimonio duntaxat nitatur librorum Apocryphorum; quorum præ Canonicis nulla ſit habenda ratio. At Baronium offendit, quod dicat Auguſtinus, ex Apocryphis libris manare illud, Ioachimum Mariæ patrem fuiſſe ſacerdotem. An igitur voluit Baronius parem illis ſcriptoribus fidem haberi, ac Spiritui Sancto, qui in libris Canonicis loquitur? Qui verſati ſunt in lectione Patrum, non ignorant, appellationem Apocryphorum modò laxiùs, modò anguſtiùs ſumi. Quare quicquid de ſacris perſonis Veteris aut Noui Fœderis narratur præter verbum Dei, id cum libris Canonicis & θεοπνεύστοις, diuinitus inſpiratis, comparatum, habetur Apocryphum; & quia non Canonicum eſt, non adſtringit, vt ait verè & piè Auguſtinus. nam Traditiones originales, de quibus paullo antè ex eodem Patre dicebamus, locum hic non habent.

XX Quæſtio de anno & die nata Virginis. Feſtum eius diei quando inſtitutum. Euodii liber apud Nicephorum vocatur in dubium. B. Virginem in Sancto Sanctorum fuiſſe educatam, videri fabulam. De Pontificis maximi

ximi aditu in eum locum obſeruationes. Locus è Tragœdia Chriſtus patiens. *Mendacio veritas non defendenda.*

Apparat. Num. XLVII.

SEquitur inueſtigatio anni & diei quo nata eſt Virgo. Quum igitur Sacra Scriptura tempus illud non indicauerit, & aliunde præſidium ſit petendum: non video equidem, cur in hac quæſtione à veteri Eccleſiæ traditione foret diſcedendum; ſi poſſet probari, opinionem quæ hodie obtinet à primis temporibus eſſe deriuatam. Verùm de hoc non ſine cauſſa dubitari poteſt. Mariæ enim natalis in diem octauum Decembr. tunc primũ videtur fuiſſe relatus, quando inſtitutum eſt in Eccleſia, vt ille dies natiuitati ipſius eſſet ſacer. Hanc autem ſolemnitatem primis ſeculis conſtat fuiſſe ignoratam. Adeò vt ne temporibus quidem Caroli M. in Gallia nota fuerit, quemadmodum obſeruat Cardinalis Baronius ad Martyrologium. Fit tamen veriſimile primis auctoribus ſolemnitatis illius cauſas non defuiſſe probabiles, cur illum potiſſimum diem natiuitati Mariæ aſſignarent. Anni verò inueniendi ratio vnica eſt; vt annis Domini XIV. addantur. Eſt enim traditio vetuſtiſſima, Deiparam cum Seruatorem pareret, annis ætatis ſuæ XIV. exactis, decimum quintum fuiſſe ingreſſam. Quod ſi πάντως adeò ſtabilitus eſſet annus nati Chriſti, vt de eo nemo dubitaret; eadem operâ annus natæ Virginis eſſet conſtitutus, ex iſta quidem hypotheſi. Nunc ſcimus de anno aſſumptæ humanitatis à Chriſto, quàm diuerſæ ſint ſententiæ. Quæ affert Baronius ad firmãdam harum rerum fidem, partim incerta ſunt, partim etiã falſa. Suſpectus eſt ille Euodius, quem laudat ipſe ex Nicephoro. Nemo enim Veterum, vt & ipſe obſeruat, eius ſcripti Euodiani mentionem facit: nõ Euſebius, non Hieronymus, non Epiphanius, Veterum ſcriptorum Eccleſiaſticorũ diligentiſſimi inquiſitores. Vnde igitur poſt mille ferme & trecentos annos id ſcriptũ emerſit? non debuit tacere Nicephorus, vnde illud in manus ſuas veniſſet. Falsũ eſt quod iſte Pſeudo-Euodius narrat beatiſſimam Virginem in Sanctis Sanctorum annos vndecim egiſſe: neque mihi perſuaderi vnquam poterit, tam inſulſæ fabulæ priſcum illum Euodium Antiochiæ primum Epiſcopum, fuiſſe auctorẽ. Nemo ignorabat ad interiorem illam Tẽpli Ieroſolymitani partem nemini ex omnibus mortalibus aditum patuiſſe, præterquam Summo Pontifici, & quidem ſemel tantum in anno: quod expreſsè notat Apoſtolus ad Hebr. c. 9. v. 7. *In ſecundum*, inquit, *tabernaculum ſemel in anno ſummus Sacerdos ingreditur.* Ioſep. bell. Iud. lib. 5. c. 14. τὸ ἐνδοτάτω μέρος εἴκοσι μὲν ἦν πηχῶν· διείργετο δ' ὁμοίως καταπετάσματι πρὸς τὸ ἔξωθεν· ἔκειτο δ' οὐδὲν ὅλως ἐν αὐτῷ· ἄβατον δὲ καὶ ἄχραντον δὲ καὶ ἀθέατον ἦν πᾶσιν· ἅγιον δ' ἁγίου ἐκαλεῖτο. Ruffin. vertit: *Intima templi pars viginti cubitorum erat; diſcernebatur autem ſimiliter velo ab exteriore: nihilq́; prorſus in eâ erat poſitum: inacceſſa v. & inuiolata; & inuiſibilis omnibus habebatur; Sanctiq́; Sanctum vocabatur.* cap. ſeq. de ſummo Pontifice: εἰσῄει δ' ἅπαξ κατ' ἐνιαυτὸν μόνος ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πάντας τῷ Θεῷ. *ſemel in anno ingrediebatur: eoq́; die moris fuit, vt populus vniuerſus in Dei honorem ieiunaret.* In ibe-

lo quem Agrippa Rex Caio obtulit, quique à Philone recitatur, locus ille vocatur τὰ ἄδυτα τοῦ ναοῦ, *Templi Adyta*, h.e. *loca inacceſſa*, tantam autem fuiſſe loci religionem & ſanctimoniam Agrippa confirmat, vt non dicam laici, aut etiam ſacerdotes Pontifici ſummo propiores gradu; verùm etiam ipſe Pontifex Maximus, ſi vel ſæpius in anno quam vnico duntaxat die, aut illo ipſo die, ſi ter aut quater eò ingrederetur, mortis ſupplicium ſine vlla ſpe veniæ fuerit ipſi ſubeundum. Verba Agrippæ ſunt: εἰς τὰ ἄδυτα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας ἱερεὺς εἰσέρχεται τῇ νηστείᾳ λεγομένῃ μόνος, ἐπιθυμιάσων, καὶ κατὰ τὰ πάτρια ἐξευμενιούμενος φορὰν ἀγαθῶν καὶ εὐετηρίαν τε καὶ εἰρήνην ἅπασιν ἀνθρώποις. κἂν ἄρα τις, οὐ λέγω τῶν ἄλλων Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱερέων, οὐχὶ τῶν ὑστάτων, ἀλλὰ τῶν τὴν εὐθὺς μετὰ τὸν πρῶτον τάξιν εἰληχότων, ἢ καθ' αὑτὸν, ἢ καὶ μετ' ἐκείνου συνεισέλθῃ· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς δυσὶν ἡμέραις τοῦ ἔτους, ἢ καὶ τῇ αὐτῇ τρὶς καὶ τετράκις εἰσφοιτήσῃ, θάνατον ἀπαραίτητον ὑπομένει. Omitto teſtimonia ipſorum Rabbinorum, ad caput Leuit. 16. vbi eſt huius ritus diuina inſtitutio. Quomodo igitur trimula Virgo ibi collocata eſt? quis illam curabat? an illa ſtatuæ ſimilis ſine cibo, ſine potu, ſine lecto, ſine conſuetudine cujuſquam mortalium, ſolitariam ibi degebat vitam? Volunt enim auctores hujus fabulæ, totos vndecim annos ibi hæſiſſe Virginem θεοτόκον, fuiſſeque illi Sancta ſanctorum pro cubiculo vel cella in qua perpetuò maneret. Audi Germanum Conſtantinopoleos Patriarcham, in oratione de oblatione Virginis. *Vbi non ſæpe, ſed ſemel ſolum in anno ſacerdos ingrediens peragebat cultus myſticos illuc ea, vt ibi perpetuò maneat, à ſuis adducitur parentibus, & vt eſſet in ſacris gratiæ adytis. Quis rem talem vnquam cognouit? Quis audiuit ex his qui nunc ſunt aut vnquam fuerunt, fœminam quæ adduceretur in intima ſancta ſanctorum; ad quæ vix patet aditus hominibus, vt in eis habitet & verſetur?* Non me fugit, auctorem Tragœdiæ Chriſtus patiens dicere Mariam miniſterio Angelorum nutritam & curatam fuiſſe cùm erat in Templo: nam hoc volunt ſibi iſti verſiculi:

> Μητέρ μ' ἰδόντες ἱερεῖς ἀμφὶ δόμους
> Ἔνδον ἐκτραφεῖσαν χερσὶν ἀγγέλων ξένων,
> Εἶτ' ἐς παρθενῶν' ἀνῆγον, ὥσπερ ἐνδίδωσί μοι
> Γραφαῖσι ξύμπασα.

ſed rem tantam quis poëtæ credat? aut quis putet tantū miraculum potuiſſe ita obſcurari, vt neq; Ioſephus, neque æqualium ſcriptorum quiſquam ejus meminerit? Nam Cedrenum non tāti facio vt magnam eius habendā rationem cenſeam: quem ſcio ſcribere de B. Virgine, ἡ δὲ παρθένος παρέμενε τῷ ναῷ ὑπ' ἀγγέλου τρεφομένη. *Virgo in templo aſſiduè manebat & ab Angelo nutriebatur.* Supra omnia eſt Scripturarum ſilentium, quod curioſitati noſtræ fibulam debet imponere. Quod igitur rei tam admirandæ, & ab omni probabilitate adeò remotæ, diuiniſq; inſtitutis Iudaici cultus repugnantis, neque ſacræ literæ, neque primorum & meliorum ſeculorum auctores, vllā mentionem faciāt; nemo jure iis ſuccenſeat, qui fidem illius vocare in dubium nō verētur. Fauemus nos quidē toto pectoris affectu gloriæ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου Virginis: ſed fingi mendacia in eum finem aut fictis haberi fidē; hoc v. nos zelo veræ pietatis ſuccenſi ferre non poſſumus, & in ipſius Mariæ contumeliam cedere non dubitamus. Iohannis Chryſoſt. in Matthæum divina vox eſt: μὴ μοι γένοιτο·

ἀπὸ τοῦ ψεύδους τὴν ἀλήθειαν συστήσασθαι. Abſit à me, vt veritatem per mendacium velim ire confirmatum.

XXI. Nouatores *qui hodie dicendi. Teſtium nubes diſcutitur à Baronio laudatorum vt probet B. Virginem annos* XI. *in Templo manſiſſe, Ioh. Damaſcenus fabuloſus interdum ſcriptor. Expenditur Gregorii Nyſſeni locus. Rejicitur fabula de Virginibus Monialibus Iudaorum in Templo degentibus.*

APPARAT. Num. XLVIII.

VErba ſunt Baronii de Virgine Deipara: *Trimulam, quod parentes vouerant, in Templum allatam, vndecim illic egiſſe annos; iidem quos iam retulimus auctores teſtantur; nimirum Euodius, Gregorius Nyſſenus, Ioannes Damaſcenus, Germanus Epiſcopus Conſtantinopolitanus, Andreas Cretenſis; Georgius Epiſcopus Nicodemiæ, & alii.* ſubjicit his: Orthodoxorum neminem diſſenſiſſe hactenus: ſolos eſſe noſtri temporis Nouatores, quibus hæc diſpliceant. De Nouatorum appellatione ſuo loco diſputauimus. euicimus certis rationibus, iniquum eſſe Nouatores illos dicere, qui Verbo Dei, quo nihil habet Eccleſia antiquius, ſtare ſunt parati: quique doctrinam & hiſtorias primis ſeculis notas atque probatas, vt de quarum veritate conſtaret, ſincerè & ex animo admittant. At ſi quis res neque ſacrâ paginâ comprehenſas, neque traditione acceptas à primis Eccleſiæ Doctoribus; ſed poſt multa demum ſecula audiri in Eccleſia ceptas, pro veris, certis, & indubitatis haberi poſtulet; hoc eſt, noua pro veteribus obtrudat; is Nouator an Veterator dici debeat, æqui lectoris & pietatis pariter atque veritatis ſtudioſi judicium eſto. Quod ad præſentem hiſtoriam attinet; equidem ſi à primis Eccleſiæ temporibus traditionem conſtaret deriuatam; minus mirarer Baronium adeò cupidè illam propugnantem. Sed non ita eſt: & ludit nos Cardinalis ſua illa teſtium nube. Euodius primò, ex hoc albo expungendus: probauimus enim falſum eſſe & fallere Nicephorum, quando iſt hoc argumento Euodium laudauit. Damaſcenus, Germanus, Andreas, Georgius Nicomedienſis, recentiores ſunt ſcriptores, quàm vt de rebus tam antiquis tutò poſſit illis credi. Nam quis credat iſtos de rebus quæ natiuitatem Chriſti præceſſerunt, certiora potuiſſe cognoſcere, quàm primi ſeculi homines, aut proximè inſecutorum? Omnes iſti poſt annum quingenteſimum vixerunt: quidam circa octingenteſimum. Damaſcenum qui vetuſtate nonnullis aliorum præſtat, eruditione, vt videtur, omnibus: non ſolùm leuem, ſed etiam futilem, vanum & mendaciorum pleniſſimum aliquando ſcriptorem eſſe, ipſe Baronius pronunciat in anno 31. num. 75. & nos ibidem clarè probamus. Illi ALII, qui in Baroniana acie agmen claudunt, ſunt Cedrenus & ejuſdem farinæ recentiores ſcriptores: quorum libros plures interdum fabulas quam hiſtorias continere, nemo hodie ignorat, & conditor Annalium conqueritur. Igitur ex illo tam

denſo teſtium agmine, ſolus reſtat Gregorius Nyſſenus, cujus habendam eſſe cum primis rationem, nos quoque vltro fatemur. Quidni autem? Baronianam aſſertionem nemo validius labefactauerit, quàm fecit hic Pater. Narrat Gregorius homiliâ in natalem Domini, matrem Mariæ votum nuncupaſſe, ſi quis infans ſibi naſceretur, fore vt eum Deo conſecraret. Poſtquam nata & à lacte depulſa Maria, matrem votum ſoluiſſe; & ad Sacerdotes filiam adduxiſſe. *Sacerdotes autem*, inquit, *quamdiu paruula fuit, ad Samuëlis ſimilitudinem in ſacris ædibus educarunt; ſed cùm jam adoleſceret, conſulebant, quidnam agerent de ſacro illo corpore, ne Deum offenderẽt, Etenim natura legi illã ſubjicere, vt cuipiã in matrimonio collocata ſeruiret, abſurdiſſimum videbatur. Inſtar enim ſacrilegii fuiſſet, ſi muneris Deo ſacrati domin⁹ homo fieret. Legib. enim erat conſtitutũ, vt maritus dominaretur vxori. Mulierẽ rurſus inter ſacerdotes in templo verſari, atq; in ſanctis ædibus cond...i, nec lex nec grauitas permittebat.* Hic primò obſeruandum, non tradi hæc à Gregorio tanquam certam hiſtoriam, aut indubitatæ fidei traditionem: nam & narrationis initio profitetur, hæc ſe accepiſſe *ex hiſtoria quadam incerti auctoris*: & poſt rem narratam, *Hæc*, inquit, *Mariæ vox declarat, ea quæ ex hiſtoria incerti auctoris commemoraui, non eſſe penitus abſurda.* Si ætate Gregorii liber aliquis extitiſſet Euodii, illius primi poſt Petrum Epiſcopi Antiocheni, qualem multa adeo poſt ſecula extare credidit Nicephorus; de fide hiſtoriæ quam narrabat non dubitaſſet Gregorius. Nunc quum adeò locuples & vetuſtus auctor fateatur eam eſſe ἀδέσποτον, quæ poſ[illegible] hodie neceſſitas eſſe id credendi? Vide verò, lector candide, inter Patrem hunc & Baronium, quid quantumque interſit. Gregorius à nemine exigit vt hiſtoriæ credat, quam ipſe narrat: incerti auctoris eam eſſe, ingenuè profitetur; neque aliter illam commendat, niſi quòd penitus abſurda non videatur. Baronius plurima aſſuit narrationi Gregorianæ, è recentiorib. ſcriptorib. deinde, ſi quis illa in dubium vocet, clamat, conuitiis lacerat, Nouatorem appellat. Sed demus illi, quod non dat Gregorius, illam incerti auctoris narrationem eſſe veram; ergo falſum eſt quod modò affirmabatur de manſione Mariæ in Sanctis Sanctorum per annos vndecim: nihil enim ejuſmodi Gregorius narrat. Quin ſi narrationem illius diligenter expendas, intelliges facilè, B. Virginem, quando Sacerdotibus trimula eſt tradita, inter liberos ipſorum educanda, non ea lege datam eſſe, vt cælebs perpetuò maneret. Nam quare de illius nuptiis poſtea deliberarent Sacerdotes? Si illis temporibus fuiſſet vſu receptum, vt virgines Deo conſecrarentur, vitam in cælibatu acturæ, ſicut poſtea in monialibus Chriſtianis fuit inſtitutum: deliberationi illi Sacerdotum nullus fuiſſet omnino locus. Ac licet admirandæ Virginis admiranda ſanctimonia animos illorum religione impleuit, vt γάμων κρείττονα illam pronuntiarent, & præſtantioris indolis quàm vt communi fœminarum lege mariti imperio eſſet ſubjicienda; tamen hoc ipſo quòd ea ſuper re illis deliberandum fuit: rectè colligas, virgines moniales quæ in Templo manerent, nullas Iudæis tum fuiſſe. Euincit hoc ipſum etiam Scripturæ ſi-

ſæ ſilentium; item Ioſephi & omnium Rabbinorum: in quorum libris quum deſcripta accuratè legantur omnia Leuitarum Sacerdotumque munia, necnon Nazaræorum & Rechabitarum inſtituta & τῶν ἱερέων, & hoc amplius cunctarum ſectarum diſciplinæ: mirum eſt de ſolis Virginibus iſtis monialibus, verbum extare ne vnum quidem. Sed eiuſmodi Virgines nullas tum fuiſſe, nemo docuerit nos meliùs, quàm hic ipſe Nyſſenus, hoc ipſo in loco. Nam quid aliud ſibi illa verba volunt? *Mulierem inter Sacerdotes in Templo verſari, atque in ſanctis ædibus conſpici, nec lex nec grauitas permittebat.* Meritò igitur Bellarminus cùm origines religionum in Scripturis rimaretur, commentitias Virgines ſilentio præteriit. De monachis libro II. cap. 5.

XXII. Expenduntur rationes Baronio allatæ, ut probet fuiſſe in Templo Iudæorum viros & fæminas voto religionis adſtrictas. De cellis circa Templum, vbi dicuntur habitaſſe viri & Virgines Deo dicatæ apud Iudæos. Verus illarum vſus oſtenditur. [illegible] *in Templo. Locus Ioſephi.*

APPARAT. Num. XLIX.

PArum eſt Baronio Moniales Iudaicas auctoritatibus ſtabiliſſe: niſi etiam argumentationibus idem eurticat. Ergo etiam iſtas diſcutiamus parati cedere, ſi quid modò roboris in illis inueniamus. Affert legem de votiuis perſonis: quarum redemptio quum penderet ab arbitrio vouentis; probat exemplo Samuelis, fuiſſe quoſdam, qui à parentibus non redimerentur, annuæ pecuniæ penſione; ſed in Templo remanentes Deo ſeruirent. Errat primò Baronius de pecuniæ annuæ, vel vt mox appellat, cenſus annui penſione. Scriptura nos docet Leuitici cap. 27. votiuas perſonas non penſione annua, ſed vnica ſolutione pretii, à Deo ipſo definiti, fuiſſe redemptas. Errat deinde cùm putat, perſonas ex voto relictas ad ſeruiendum Deo, corpus aliquod confeciſſe, qualia ſunt hodie corpora monachorum per ſodalitates coëuntium. De Samuele narrat Scriptura ipſum coram Deo miniſtraſſe, non quidem in vlla parte muneris Sacerdotalis, vt rectè obſeruat Gloſſæ auctor, Samuelis, ſiue primo Regum II. 18. verum in aliis miniſteriis vilibus & minutis, quæ etiam ab iis poterant, vt videtur, obiri; qui non eſſent è tribu Leui; quanquam & Samuel fuit Leuita, vt conſtat è I. Paral. c. 6. Adoptatum verò fuiſſe ipſum in aliquam ſocietatem, quæ ſeparatum corpus conſtitueret, Scriptura non dicit. Iuriſconſulti ſine lege loqui erubeſcunt: Theologis licebit de diuinis inſtitutis quiduis ex animi libidine fingere? De Virginibus votiuis ad ſeruiendum electis, nec redemptis, nihil Scriptura: nullum præceptum; exemplum nullum: nam quæ mox affert Baronius, inania reperientur. Nos igitur tacente verbo Dei ἐπέχωμεν, etſi propter verba Gregorii Nyſſeni, quæ in extrema diſputatione ſuperiori expendebamus, negare certò poſſumus, in Iudaicis inſtitutis tale quicquam fuiſſe. Baronii verò ſingularem prouidentiam licet hoc loco

mirari

mirari: qui poſtquam corpora Deo dicatarum virginum in ritibus Iudaicis inuenit, quæ nos inuenire non poſſumus; de tecto ſtatim illis proſpicit. Exſpecto quam mox exorietur aliquis, qui cœnobia virorum & fœminarum in vrbe Ieruſalem alicũde exſculpat. Baronii ſenten[illegible] ſiue potiùs Petri Caniſii Ieſuitæ, & aliorum, qui ante Baronium idem ſomniarunt; ab ejuſmodi commento nõ procul abeſt. Ait, circa Templum à Salomone exſtructum, cellas fuiſſe tertricenas, ſiue nonaginta, alias aliis impoſitas: atque eaſdem cellas in Templo poſt reditum à Babylone extitiſſe, probat è cap. 3. Eſdræ. Sed hæc probatio non ſatis firma: neque enim ibi dicitur expreſſè, quod vult Baronius, quin ex hiſtoria contrarium elicias. Nam auctor eſt (Ioſephus lib. 15. cap. 14.) Reges Perſarum, Cyrum & Darium, quorum permiſſu ſurgebat illud ædificium, ſtructuræ certum modum definiiſſe; μέτρα, ait, τῆς δομήσεως ἔδοσαν: ac propterea defuiſſe illi in altitudine cubitos ſexaginta vt prius æquaret. Sed conjecturas iſtas jam nihil moramur. Concedimus nos etiam, in domo ſecundâ, illâ quoq; quam exſtruxit Herodes, cellas, fuiſſe τρισέγους, id eſt, trium contignationum: etſi an fuerint cellæ nonaginta, vt olim, dubito. Ioſeph. Belli Iud. lib. 5. cap. 14. περὶ δὲ τὰ πλάγια τοῦ κάτω ναοῦ, δι' ἀλλήλων ἦσαν οἶκοι τρισέγοι πολλοὶ, καὶ παρ' ἑκάτερον εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πύλης εἴσοδοι· τὸ δ' ὑπερῷον, τούτους μὲν οὐκ εἶχε, παρ' ὅσον ἦν καὶ ςενότερον, forte ſcribendum τοσούτους, *tot cellas non habuit*: non τούτους, *has cellas*, ſuperioribus, inquit, cœnaculis non ſunt tot cellæ adſtructæ; quia illa pars anguſtior eſt, quàm inferiores. Ruffinus tamen aliter & cum vulgo. Sic enim vertit. *Circa latera inferioris Templi multa erant membra peruia triplici tecto ſuſpenſa; & ad vtrumque latus ad ea introitus à porta patebat. Deſuper autem pars eadem membra non habebat, quo minus erat anguſtior*, hoc eſt, anguſta, ſic tamen etiam in ſcripta lectione Ruffini offendimus. verùm hæc obiter. In his igitur cellis fœminas Deo voti cauſſa oblatas ſeparatim degere potuiſſe, ait Baronius. Atqui certum eſt, partem illarum cellarum deſtinatam fuiſſe ad cuſtodiam rerum ſacrarum, theſaurorum, veſtium, ſupellectilis, & annonæ: partem inhabitatã fuiſſe ab illis qui in Templo quotidie miniſtrabant. Ac licet demus cellas fuiſſe nonaginta; tamen ſi conſideres multitudinem miniſtrantium ſacerdotum, Leuitarum, cantorum, janitorum, curſorum & aliorum miniſteriorum, apparet valde illos anguſtè habitaſſe. An igitur putabimus, inter tot millia virorum virgines Deo ſacras habuiſſe ſuas monas? non ſinit nos iſtud exiſtimare ſuperior ille Nyſſeni locus; ac ne honeſtas quidem publica id permittit in Scriptura harum cellarum frequens habetur mentio. 3. Regum 6. v. 5. tota illa ædificatio appellatur יציע quaſi ſubſtructio, ſiue ædificium muris ædis ſacræ ad magnam altitudinem pertingentibus, quaſi ſubſtratum. ibidem ſingulæ cellulæ dicuntur צלעות סביב quaſi dicas prominentes coſtas circa ædificium Templi. Scholiaſtes Salomon Iarchi, addit aliam appellationem תא quæ vox de illis cellis vſurpatur, vt primo Regum decimo quarto 28. In typo futuri ædificii, quod Dauid Salomoni exhibet prim[illegible] Paralipom 28. verſ.

verſ.12. nominantur לשכות סביב cellæ circa Templum: atque ibi oſtenditur cui vſui eſſent futuræ: nempe ad cuſtodiam theſaurorum duplicis generis, Domus Dei & rerum ſacratum. Ex libro Nehemiæ, & alijs locis apparet, ephemeriam Sacerdotum, quæ hebdomadis ſuæ vicem obibat, ibi habitaſſe; ibidemque pleraque rerum ſacratum reponi ſolita. De collegiis virorum aut virginum Deo ſeruientium & ex voto ſeparatim viuentium, in tota Scriptura nihil. Apud Ioſephum pagina 841. bis nominatur in deſcriptione Templi, ἡ γυναικωνῖτις *gynecæum*, locus mulierum, fuerunt qui rem factam putarent, & virgines ſacras ibi collocarent: ſed horum cœcitatem jure caſtigat Baronius: nam Ioſephus locum illum ita deſcribit, γυναιξὶν ἴδιον πρὸς θρησκείαν χῶρον, *proprium fœminis locum ad cultum*, id eſt dum ſacris erant operatæ.

XXIII. Expenduntur exempla Baroniana Virginum Iudæarum Deo dicatarum. I. Ioſaba Iorami Regis F. II. Mulieres in oſtio Tabernaculi excubantes. Græca verſio notatur. III. Anna propheti ſſa. IV. Virgines recluſæ in libris Maccabaicis. Mos veterum educandi virgines domi concluſas apud Iudæos & Græcos. Exponitur contra Baronium locus è Maccab. αἱ κατάκλειστοι. *Cæſariæ.* τὰ ἱερώματα.

APPARAT. Num. LIII.

NVNC exempla conſideremus virginum Deo dicatarum, quæ profert Baronius. Primum eſt Ioſabæ filiæ Regis Ioram, quæ Ioaſum Ochoziæ F. furentis Athaliæ oculis furtim ſurreptum, in templo clam habuit per ſex annos. Hiſtoria extat ſecundo (Latinis quarto) libro Regum, cap.11. vnde illam depromſit Baronius, ſed in 2. Chronic. ſiue Paralip. cap.22. vbi eadem repetitur, Ioſaba hæc, ſiue Ioſabeth, vxor fuiſſe dicitur Iojadæ ſacerdotis, ἀρχιερέως, vt ſemper vocatur Ioſepho in ea narratione, lib.9. & certum eſt. Nihil autem in hac re feciſſe Ioſabam non conſcio marito oſtendit Ioſephus, & confirmat Scriptura. nam pro eo quod in illo libro Regum, c.11.3. dicitur Ioaſus fuiſſe annos ſex אתה *cum ea* nempe Ioſaba: in libris Chronicorum ſcriptum eſt אתם *cum eis.* videlicet Iojada & ejus vxore Ioſaba. Vnde colligant Baronius, & alii Ioſabam fuiſſe Deo dicatam, aliud nihil video in tota hac narratione, præter voculam אתה male intellectam. putarunt enim ideo manſiſſe Ioſabam in æde ſacra, quoniam erat ipſa Deo dicata, ſed comparatio cum altero loco quem attulimus hoc potius docet; manſiſſe Ioſabam in Templo, quia maritus ipſius Pontifex Maximus ibidem habitabat. Quare in iſto quidem exemplo *Baronius* ἤμβροτεν, οὐκ ἔτυχεν, Sequitur locus Exodi, capite 38. verſu octauo, vbi fit mentio mulierum excubantium in oſtio tabernaculi. poterat Baronius alterum adjicere 1. Samuel. 2.22. his duobus tantum locis Hebraicum verbum הצבאת de fœminis vſurpatur ſtudio pietatis ad tabernaculum conuenientibus, vbi zelus pietatis & deuotio voce emphatica eleganter exprimuntur. Gloſſa uetus, Barbare quidem

O ſed

ſed aptè, *circumexercituare tabernaculum*, hoc eſt, turmatim conuenire ad portam tabernaculi. Hebraicum verbum στρατεύειν ſignificat & militare. Fortaſſe, quia in Iudaico cultu choreæ interdum ducebantur, & ſaltationes celebrabantur, quarum ſæpe in Scriptura mentio; eo verbo chororum ordinatio & ſeparatio in varias cateruas innuitur. Alibi de viris in Tabernaculo miniſtrantibus ponitur, vt Numer. 4. 23. vbi Seniores 70. exprimunt voce λειτουργεῖν. at in loco Exodi, quem paullo ante indicauimus, (ſi non eſt menda in Græca verſione) צמות abſurde legentes, pro צבאות verterunt αἱ νηστεύσασαι, *quæ jejunarunt*. Paulus ſimilem deuotionem aliter denotat, cum jubet viduas, προσμένειν ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, νυκτὸς καὶ ἡμέρας, 1. Timoth. 5. 5. *inſtare obſecrationibus & orationibus, nocte & die*. & 1. Cor. vii. ἵνα εὐπρόσεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως vt poſſitis Domino adhærere ſine vlla diſtractione. Locum è libro Exodi, ita explicat Paraphraſta Ionathan. *Et fecit concham æneam, baſin eius æneam, è ſpeculis æreis mulierum verecundarum.* (honeſtarum;) *quæ autem tempore veniebant ad orandum in porta tabernaculi conuentus, ſtabant juxta oblationem eleuationis ſuæ*, (eleuationem oblationis ſuæ) *& laudabant & confitebantur: deinde reuertebantur ad viros ſuos & pariebant filios juſtos, quo tempore purgatæ erant à ſordibus ſanguinis ſui*, habes hic prolixam deſcriptionem matronarum piarum, alternis rem diuinam & familiarem curantium: non, vt putat Baronius, quæ Deo ſacræ in ejus cultu eſſent totæ. Vox *excubabant*, minus commode vſurpata Latino interpreti, falſæ opinioni videtur occaſionem præbuiſſe. Inde enim natus Baronii, & aliorum error, exiſtimantium ſacras intelligi fœminas, quæ de Templo non recederent. Addit Baronius, *hoc inſtitutum exſtructo Templo non ceſſaſſe, ſed magnifice auctum fuiſſe*: idque exemplo confirmat Annæ propheti ſſæ: quæ teſte Luca II. v. 37. οὐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν, Sed errat vehementer, exiſtimans Annam Templum inhabitaſſe: eſt enim locutio petita è vulgo, qua denotatur aſſiduitas frequentandi loca ſacra. Simile illud Pauli, quod modo afferebamus, *precibus immorari diebus ac noctibus*: pro, Deum frequenter atque aſſidue precari. Sic Lucæ verba exponunt rectè Gloſſæ auctor, Maldonatus, & alij Interpretes. Vide amplius de hoc exemplo Exercitatione 2. 9. Sequitur locus è libris Maccabaicis: *Mentio habetur*, inquit Baronius, *& in libris Maccabæorum de recluſis virginibus in Templo, quæ procurrebant ad Oniam ſummum Pontificem*. Bene eſt: habemus jam Virgines recluſas, in populo Iudaico: non minus quam poſteriora ſecula monachos & moniales ἐγκλείστους quorum in Eccleſiaſtica hiſtoria non infrequens mētio. Sed hæc nugatoria ſunt, & homine mediocriter docto indigna, nedum Cardinale Baronio. In 2. Maccabaico, capite ſecundo, narratur tumultus ingens Ieroſolymis factus, cum Heliodorus vrbem eſſet ingreſſus, ad Templi theſauros Syriæ Regi deferendos miſſus. Ait initio auctor, magnam fuiſſe ciuium omnium tota paſſim vrbe anxietatem: καὶ ἦν οὐ μικρὰ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἀγωνία. verſu 14. deinde oratorum more rem exaggerans, ſingulos

ordines commemorat, Sacerdotes, verſ. 15. Summum Sacerdotem, verſ. 16. & 17. ciues omnes, verſ. 18. matronas nominatim, verſu 19. priore parte. Ait illas in publicum progreſſas cultu lugubri, ſaccis ſuccinctas more Iudaico. deinde addit de virginibus: αἱ δὲ κατάκλειστοι τῶν παρθένων, αἱ μὲν συνέτρεχον ἐπὶ τοὺς πυλῶνας αἱ δὲ ἐπὶ τὰ τείχη τινὲς δὲ διὰ τῶν θυρίδων διέκυπτον, *Virginum quæ erant concluſæ, aliæ ad veſtibula & portas concurrebant, aliæ ad parietes, quædam per feneſtras exerto collo proſpectabant.* Hic nulla Templi, nulla Oniæ Sũmi Pontificis mentio: de ſuo igitur addit Baronius illa, *in Templo*, contra manifeſtam auctoris mentem. loquitur enim ille de omnibus vrbis totius puellis honeſtioris loci, quæ educabantur in domibus parentum, & propriis ſibi cubiculis, neq; prodire foras ſinebantur. Doctè Gloſſæ quam dicunt ordinariam, auctor. VIRGINES QVÆ CONCLVSÆ ERANT, *id eſt, de domibus parentum non exibant, ratione verecundiæ & pudicitiæ virginalis: tamen in illa turbatione exibant præter morem ſolitum currentes ad Oniam.* Sed Baronius alteram interpretationem magis probat, de qua ſequitur ibidem. *Aliqui tamen exponunt hoc, dicentes, quod aliquæ virgines nobiles prope Templum cuſtodiebantur incluſæ, vſque quo nuptui traderentur*, hæc vero non eſt legitima interpretatio, ſed friuola hariolatio: nonnihil, vt videtur, eo confirmata, quia Latinus interpres deprauatis vſus codicibus, Oniæ Summi Pontificis mentionem importunam in hunc verſum injecit. Græca planiſſima ſunt, neque poteſt dubitari Latina eſſe corrupta; non vtique culpa Interpretis aut librarii; ſed vitio librorum: quibus ille eſt vſus. Cum Græcis libris conſentit hiſtoria Gorionidæ, in deſcriptione hujus tumultus, lib. 3. cap. 15. in editione Veneta. Virgines igitur κατάκλειστοι, non ſunt religionis cauſſa recluſæ ſed eſt honeſtiorum virginum epithetum, vt Grammatici appellant, perpetuum. Olim enim apud Iudæos, Græcos pleroſque, & Romanos, virgines domi continebantur in propriis œcis, quos Græci appellant παρθενῶνας, cellas virginales; eratque ea pars gynæconitidis. Icciro non minus apud poëtas Græcos, quam in libris Maccabaicis, virgines dicuntur κατάκλειστοι. Apud Hephæſtionem extat hoc Lyrici poëtæ fragmentum:

Ἡ παῖς ἡ κατάκλειστος,
Τὴν οἱ φασὶ τεκόντες
Ἐμμανῆ ὀαρισμοῖς
Ἔχειν ἴδιον ὄλεθρον.

Alludit fortaſſe ad hunc morem auctor Sapientiæ Sirach, cum 41. v. 10. ait, θυγάτηρ πατρὶ ἀπόκρυφος ἀγρυπνία. *Filia eſt patri ſuo cauſſa occulta vigilandi*, ſiue, anxie & ſollicite viuendi. Sed magis ad rem facit, quod virginem Hebræi appellant עלמה quaſi dicas abſconditam κατάκλειστον. Vnde Hieronymus in Quæſtionibus, ſiue Traditionibus Hebraicis: ALMA, *quod interpretantur abſcondita, id eſt, virgo nimia diligentia cuſtodita.* Multa de hoc inſtituto Iudaico ſcribit Philo in libro De legibus in ſpecie, & apud incertum illum auctorem Tragœdiæ; *Chriſtus patiens*; B. Virgo rationem vitæ ſuæ explicans, hoc primum dicit; domi ſe manſitaſſe, ne male audiret, more illarum quæ foras amant prodire:

Πρῶτον μὲν ὤν γε κἀν προσῆ, κἀν μὴ πρόσ-

ψόγος γυναιξὶν, αὐτὸ τοῦτ' ἐφέλκεται
Κακῶς ἀκούειν, εἴ τις οὐκ ἔνδον μένει.
Οὗπερ πόθον παρεῖσ', ἔμιμνον ἐν δό-
Εἴσω μελάθρων. (μοις

Contra, ſcortum aliquot locis in Targumim appellatur נפקת ברא *exiens foras*. Vide Eliam in Thiſbi. Apud Græcos ſcriptores virgines θαλαμευόμεναι dicuntur, quæ in thalamis concluſæ educabantur, hoc eſt, αἱ κατάκλειστοι. B. Chryſoſtomus Homilia priore de Anna Samuelis matre; τῶν θαλαμευομένων παρθένων μᾶλλον ἡμῖν οἱ νέοι φυλαττέσθωσαν, Notus eſt verſus Euripidis in Oreſte;

Εἰς ὄρχον ἔρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν

Foras puellæ vt prodeant parum decet.

Apud ſolos Corinthios vox κατάκλειστος alio ſenſu vſurpata fuit, ſi vera eſt Heſychii obſeruatio. Κατάκλειστοι ἐν Κορίνθῳ ἑταῖραι τινές, quod de hierodulis Veneris interpretor, ex illis quæ ſcribit Strabo. Quemadmodum autem virgines ſuas incluſas domi ſeruabant veteres; ſic etiam matronas illas laudabant, quæ pedem domo raro efferrent. Græci οἰκουροὺς & οἰκουρικὰς Latini *Caſarias* dixerunt: nec multo aliter accipit vocem חונה Cimchi, Ierem. 6. 2. Apud Poëtas Græcos οἰκουρήματα ſunt vxores. Euripides in Oreſte: οὐ τ' ἔνδον οἰκουρήματα οἱ λελειμμένοι φθείρουσιν, Ambroſius, qui ſcribit *templo Ieroſolymitano virgines fuiſſe deputatas*, non è Scripturis, aut vllo fide digno ſcriptore. Sed plus illi hac in parte tribuere non debemus, quam cum alibi ſcribit, Zachariam Patrem Iohannis Baptiſtæ Summum fuiſſe Pontificem.

XXIV. Quid Veterum nonnullos impulerit, ut B. Virginem votum virginitatis feciſſe affirmarent. Opus ex voto magis meritorium Scholaſticis. De verbis Mariæ. Virum non cognoſco. *Patrum obſeruatio ſuper diuerſa conditione Chriſtianorum & eorum qui ſub Lege vixerunt. An Maria vitæ ſecundum ſublime propoſitum prima exemplum dederit. Ioſephum voti conſcium fuiſſe, ſi Maria, cum nupſit, voto virginitatis fuit adſtricta.*

APPARAT. Num. LVI.

BEatiſſimam Mariam votum virginitatis feciſſe, prius etiam, quam Ioſepho deſponderetur, pro certo affirmat Baronius, & cum eo multi alii; neque magis de eo dubitati ſinunt, quam de alio quouis religionis Chriſtianæ articulo. Non eſt dubium, primos hujus ſententiæ auctores ex admiratione Deiparæ & prona in ejus honorem voluntate, ita ſenſiſſe. Meminerant ſtatum virginitatis à Paulo anteponi vitæ conjugatæ, quia cælibes μεριμνῶσι τὰ τοῦ Κυρίου, *in rebus Domini occupantur*, 1. Corinth. 7. v. 32. quo nihil beatius. Quare etſi nemo vere Chriſtianus negabat, & ante partum, & in ipſo partu, & poſt partum τὴν θεοτόκον hoc eſt, *Deiparam*, Virginem manſiſſe: ne tamen videretur Maria iis inferior, quæ virginitatem propoſito colunt; exiſtimarunt intereſſe gloriæ ipſius, vt dicerent, illam ἄγαμον γάμον, contraxiſſe. Auxit eam opinionem ſententia Scholaſticorum docentium, bonum quod fit ex voto laudabilius eſſe & magis meritorium, quam quod *fit ſine voto* vt concludit

Tho-

Thomas in Secunda Secundæ quæſt. 83. artic. 6. Quando hæc opinio cœperit, incertum eſt. Vetuſtiſſimus auctor apud quem hodie illam legimus, eſt Gregorius Nyſſenus, in Homilia de Natiuitate Domini. Sed neque ille ex profeſſo tractat eam quæſtionem; neque vehementer, vt videtur, affirmat. Expreſſius multo B. Auguſtinus in libro de Virginitate, & poſtea multi alii. Et Nyſſenus & Auguſtinus vrgent Deiparæ reſponſionem, *Virum non cognoſco*, quod argumentum mihi quidem videtur non eſſe adeo contemnendum. Nam quod nonnulli objiciunt, nullum neque exemplum extitiſſe, neque præceptum, quod Mariam impelleret ad tale propoſitum ſuſcipiendum: fortaſſe poſſit reſponderi verbis Chryſoſtomi in Matthæum, Homil. 4. ἔδει τῆς χάριτος ἐλθούσης, πολλὰ λοιπὸν εἶναι τὰ σημεῖα τῆς πολιτείας. *aduentante gratia oportebat multa exiſtere ſigna vitæ ſecundum ſublime propoſitum inſtitutæ.* Conſentiunt enim Patres, noſtram hodie conditionem: qui ſub lege Gratiæ viuimus, longe diuerſam eſſe ab illorum conditione, qui ſub Lege Moſaica vixerunt. Illos enim, vix prima elementa pietatis doctos; ad multa præſtanda non fuiſſe aſtrictos, quæ à nobis in hac plena luce & cœleſtium myſteriorum tanta cognitione, jure merito exiguntur. Tractant ſæpe hoc argumentum pii Patres, vt Irenæus libro quarto, capite quadrageſimo ſeptimo. Tertullianus De pudicitia, capite ſexto. Beatus Auguſtinus De ſermone Domini in monte, libro primo: *Si quæritur quid ſignificet mons, benè intelligitur ſignificare majora præcepta juſtitiæ, quia minora erant, quæ Iudæis data ſunt. Vnus tamen Deus per ſanctos Prophetas & famulos ſuos, ſecundum ordinatiſſimam diſtributionem temporum, dedit minora præcepta, populo quem adhuc timore alligari oportebat; & per Filium ſuum majora, populo quem charitate jam liberari conuenerat.* Sed ſupra omnes eximius & aſſiduus in hac admonitione Chryſoſtomus, in Geneſin, Homil. 66. τὰ τῆς φιλοσοφίας ἐπιτέταται μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, *poſt Chriſti aduentum ratio eſt intenſa vitæ bene degendæ.* in nonum Pſalmum: ἐν τῇ παλαιᾷ σύμμετρα ἦν τὰ σκάμματα· τῇ δ' ἐν τῇ καινῇ πόῤῥω ταῦτα φιλοσοφίας, *in veteri lege, ſummata reſpondebant viribus tunc hominum: ſed hoc procul abeſt ab ea viuendi ratione quam docemur in lege noua.* & paſſim apud illum leges, ἐν τῇ καινῇ πρὸς μακρότερα ἐκλήθημεν σκάμματα, vel, πρὸς μείζονα ἀποδύεσθαι παλαίσματα, aut πρὸς ὑψηλοτέραν ἀναβαίνουσιν κορυφὴν h. e. μείζονα ἀπαιτούμεθα, *majora à nobis exiguntur*, vt loquitur in Geneſ. Hom. 4. & in Ioh. 14. ὅσῳ μείζονος ἠξιώθημεν τιμῆς, τοσούτῳ καὶ πλείονος ἀρετῆς ἡμῖν ὀφείλεται. *quo major eſt honos quo nos Deus eſt dignatus, eo majoris virtutis ſumus debitores.* Lege totam illam Homiliam, & τὸ ἠθικὸν 72. item libellum De virginitate, capitibus præſertim 30. & 44. & 83. & ſimiles locos, vbi hoc argumentum vir diuinus tractat accurate. Quid igitur in eo impietatis, ſi dicamus ſanctiſſimam Virginem, gratia quadam ſingulari à Deo ornatam, ejus quam Patres vocant ὑψηλὴν πολιτείαν, *ſublime propoſitum*, jamjam inſtante tempore gratiæ, poſt venturis hominibus exemplum præbuiſſe? Miniſterium illud omnem ſuperans admirationem, cui Deus æternus ab æterno ipſam deſtinarat, virtutem & ſanctimoniam, deſiderabat, quæ

omnem comparationem longe ſuperaret. Hæc etſi verè, niſi fallor, & pie dici poſſunt; de voto tamen virginitatis ante nuptias à Maria facto, temere veteribus, qui iſta prodiderunt, non auſim equidem aſſentiri. Non enim communis omnium ea fides fuit, à primis accepta: ſed paucorum tantum conjectura, multo poſt nata. Honorare illi Virginem voluerunt: ſed poteſt-ne major honor illi tribui, quam ſi vita ipſius demonſtretur cum doctrina Filii penitus conſenſiſſe? Non conſentit cum doctrina Chriſti, vt quæ vouerit virginitatem viro nubat, qui voti non ſit conſcius & approbator, 1. Corinth. 7. . & 5. Quare Maria cum Ioſepho nupſit, vel voto adſtricta non erat; vel Ioſephum habuit conſentientem: quæ etiam ſubtiliſſimi Thomæ fuit ſententia, & plurium aliorum. Gloſſa vetus ad locum Lucæ: QVIA VIRVM NON COGNOSCO, id eſt, *non cognoſcere propono. Secundum enim quod dicunt Doctores Catholici B. Virgo antequam deſponſaret Ioſeph, habuit obſeruatiam caſtitatis virginalis in deſiderio: non tamen ſic vouit expreſſe: ſed cum poſtra Deo ordinante eſſet ei deſponſata qui erat in ſimili propoſito, ſimul emiſerunt votum.* Erat optandum vt intra hos ſaltem fines humana curioſitas ſe cõtineret; multo autem magis, vt omnium ſeculorum Theologi diuinum Epiphanii dictum memoria ſibi elabi ne paterentur: ἴσον βλάβος τῷ κατευτελιζόντων τὴν ἁγίαν παρθένον, τῷ τε ὑπὲρ τὸ δέον δοξαζόντων, *par detrimenſum veræ religionis afferunt, illi qui vilem habent B. Virginem, & illi qui vltra fas gloriam illius ad augent.* Verum de his ſerio, propitio numine, inferius.

XXV. Baronii curioſa obſeruatio ſuper die conceptionis Iohannis Baptiſtæ. Ioſephi Scaligeri ſuper vicibus ephemeriarum Sacerdotalium erudita obſeruatio. Natalis Baptiſtæ diuerſe olim obſeruatus. Quid potiſſimum ſpectarit vetus Eccleſia cum dies feſtos inſtituit.

APPAR. Num. LXVIII.

Benignam ſui traducendi materiam præbet Baronius, cum non contentus annum & menſem conceptionis Iohannis Baptiſtæ tot notis inſigniiſſe, etiam certum diem deſignat: octauo Kal. Octobris fuiſſe conceptum, poſt æquinoctium, ſolemnis jejunii tempore nam quæ iſta eſt πολυπραγμοσύνη, quæ illaudabilis cupiditas laudis, ea profiteri certò te ſcire, quæ nulla humana induſtria poteſt inuenire. Non hoc Baronium Scriptura docuit: cuius diuina verba reuocare ipſum ab hac curioſitate debuerunt. μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, impleuit Zacharias, inquit, ſeptem dies ſui miniſterii, deinde abiit domum. poſt iſtos dies concepit Eliſabet ejus vxor. Nulla hic certa dies: quam velle indagare, otio eſt abundare: prodere tanquam certo inuentam, ſeriam hiſtoriam in fabulas mutare. Melius feciſſet Baronius, ſi obſeruationem Ioſephi Scaligeri non contempſiſſet, quæ certam rationem docet perueniendi ad notitiam illius temporis, quo ſacro miniſterio ſuo Zacharias eſt functus. Nam quum inuiolata ſemper fuerit ſeruata Orbis Hieratici reuolutio; quia conſtat Ephemeriam Ioiarib iniuiſſe munus ſuum die 12. Nouembris, anni qua-

termille-

termilleſimi, quingenteſimi, quadrageſiminoni periodi Iulianæ; neque dubium eſt Ephemeriam Abiæ fuiſſe ordine octauam: ex his colligit Scaliger, anno eiuſdem periodi 4710. Ephemeriam Abiæ miniſterium ſuum iniuiſſe die 21. Iulii, vnde ſequitur, verba Euangelii de Zacharia, Luc. 1 23. *ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ*, *impleti ſunt dies miniſterij ejus*, de viceſima octaua Iulii eſſe accipienda. deinde Zacharias domum repetiit. *Poſt hos autem dies concepit Eliſabet vxor ejus*, ait Euangeliſta. Hanc obſeruationem ſane elegantem & ſcitu dignam, è fontibus Scripturæ deriuatam, & perpetua Iudæorum obſeruantia firmatam, multis explicat Ioſephus Scaliger primus illius auctor, in Appendice ad libros De Emendatione temporum, & in Canonibus Iſagogicis, pagina 297. Legant ſtudioſi vtramque illam diſputationem: non pœnitebit operæ. Scaligeri ſententiam mirifice confirmat conſuetudo Eccleſiæ Alexandrinæ; quæ natiuitatem Iohannis Baptiſtæ primis temporibus ſolemnitatis illius introductæ celebrauit, die Aprilis 25. qui erat illis dies menſis Pharmuthi 28. vt eſt auctor Cyrillus in Homilia ejus argumenti. Nec quenquam moueat, quod non congruit hæc animaduerſio obſeruationi Eccleſiæ Romanæ & Græcæ, quæ à multis ſeculis natalem Prodromi celebrat die 24. menſis Iunii. Nam quia non ſtatim ſimul cum naſcente Eccleſia, ſed aliquanto tempore poſt, initium habuit mos celebrandi natales Sanctorum: nemo pius mirari debet, in tantis primorum temporum perſecutionibus, memoriam rerum præteritarum ita exacte ſeruari non potuiſſe, quin variæ opiniones ſuper eadem re, perſæpè exiſterent. Hoc adeo verum eſt, vt etiam de natiuitate & paſſione Domini, variæ admodum ſententiæ in Eccleſia olim extiterint: quibuſdam natum prodentibus ſexto Ianuarii, quibuſdam decimonono Aprilis: aliis decimonono Maij: nonnullis menſe Septembri; pleriſq; vigeſimo quinto Decembr. Poſtea igitur cum cepta eſt in Eccleſia celebrari memoria non ſolum Domini IESV, ſed etiam B. Virginis, Apoſtolorum, Martyrum, & aliorum Sanctorum; videntur Pii Patres non tantam verorum natalium curam ſæpe habuiſſe: quantum id ſtuduiſſe illos conſtat, vt dies ſolemnes ex riribus Paganorum, in meliorem vſum conuerterent. Religionem enim Chriſtianam facilius admiſſum iri ſperabant, ſi eadem opera impias Gentium ſolemnitates delerent, & nouas inſtituerent, quæ ad veri Dei cultum pertinerent. Quare nihil vetat quo minus, ſalua reuerentia, quę priſcæ Eccleſiæ debetur, de ueris Sanctorum natalibus hodieque poſſit quæri. Vide Baronii non diſſimilem obſeruationem, in anno 31. 34. Huc facit diſputatio Pauli de Mildeburgo, Epiſcopi Foroſempronienſis, in Paulinæ par. 2. lib. 2. cap. 1. *Eccleſia celebrat multa feſta aliter quam ipſorum denominatio requirit, ob cauſſas accidentales, in Rationali Diuorum, vel catalogo ſanctorum expreſſas. Non enim ualet conſequentia; R. Eccleſia obſeruat feſtum S. Petri ad vincula, in Cal. Auguſti; ergo S. Petrus die primo Auguſti in carcerem fuit conjectus; aut quod die ille carcerem Angelus effregit: nam in diebus Azymorum hæc facta fuiſſe, Actuum 12. legitur. Similiter feſtum Iacobi majoris 8.* Cal.

Cal. Aug. celebratur, & tamen circa feſtum Paſcha in diebus Azymorum capite obtruncatus legitur. Simil ter feſtum decollationis Iohannis Baptiſtæ.4. Cal.Sept. obſeruatur; qui tamen circa dies Paſchæ decollatus putatur. Similiter poſſe dari inſtantia de feſto omnium Sanctorum quod ex feſto omnium idolorum traxit originem; quod Bonifacius Pontifex 4. Id. Maji Beatæ Virgini & omnibus Martyribus dicauit: ſed poſtea per Gregorium III. ad Cal. Nouemb. omnibus Sanctis dedicatum tranſlatum fuit. his ſimilia exempla plura ibidem ſubjungit vir eruditiſſimus.

XXVI. Docetur aliquot exemplis, quam grauiter interdum ſoleant pii Patres in rebus hiſtoricis hallucinari. Zacharias P. M. Herodes æqualis Ptolemæi Philadelphi. Chriſtus tricesimo ætatis anno paſſus: prædicauit vnum annum. Clementis locus animaduerſus. Claudius inter Imperatores omiſſus. Publicani Ethnici. Zeno Stoicus Romæ. Iudæorum cum Romanis conjunctio. Abraham & Iudæi Perſæ. Æquitas in talibus, debita Patribus.

APPAR. Num. LXIX.

HOminem occiſum occidit Baronius, cùm paratu tanto Patrum illorum Sententiam refellit, qui Zachariam Iohannis Baptiſtæ patrem prodiderunt fuiſſe Summum Sacerdotem. Nam cui non dictus Hylas, aut quem jam mediocriter doctum inuenias, cui in ea re monitore ſit opus? Neque verò cuiquam hodie in tanta literarum luce poteſt eſſe ignotum; ejuſmodi hallucinationes hiſtoricas in Patrum ſanctiſſimorum ſcriptis & crebras reperiri, & valdè interdum miras. Vt cum Iuſtinus Martyr in Apologia 2. regnaſſe ait Herodem in Iudæa, quando Ptolemæus Philadelphus libros Legis vertendos curauit: qui tantus eſt ſiue prochroniſmus, ſiue metachroniſmus, ut oculis meis cum illa lego vix credam. Cum Clemens Alexandrinus in 1. Strom. Chriſtum anno ætatis trigeſimo paſſum, prædicaſſe annum duntaxat vnum: quod etiam repetit libro 7. vbi hoc amplius, ſcribit ſic: ἡ τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν παρουσίαν διδασκαλία, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου Καίσαρος ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Αὐγούστου χρόνων τελειοῦται, hoc vero ænigma eſt inexplicabile, niſi refingas hoc pacto ſententiam, cum erudito interprete: ἀπὸ Αὐγούστου χρόνων ἀρξαμένη, μεσούντων τῶν Τιβερίου χρόνων τελειοῦται, & tamen non parua adhuc reſtat indiligentia in voce μεσούντων. non poteſt enim Dominus dici paſſus medio Tiberii principatu, qui anno imperii illius 18. vel vt aliis placet decimonono cruci eſt affixus. Cum Tertullianus aduerſus Iudæos enumerans Roman. Imperatores ad Veſpaſianum, omittit Claudium penitus; Chriſtum autem ibidem ait paſſum, anno Tiberii 15. duob Geminis Coſſ. Cum idem ſcriptor publicanos in Euangelio putat fuiſſe Ethnicos: de quo Hieronymus in epiſtola ad Damaſum. Cum Epiphanius Zenonem Stoicæ ſectæ auctorem Romæ prius vixiſſe ſcribit, quam Athenas veniret. & an duo fuerint Zenones dubitat, hic & alius Eleates. Idem aduerſus Anoetos diſputans, annum quo

quo natus Ieſus, vocat 29. τῆς Ἰουδαίων πρὸς Ῥωμαίους συναφείας, *conjunctionis Iudæorum cum Romanis.* Nam ait, Auguſtum annos 13. imperaſſe πρὶν τὴν Ἰουδαίαν συναφθῆναι τελείως Ῥωμαίοις, *priuſquam conſummaretur Iudææ cum Romanis conjunctio*: quod accidiſſe ſcribit anno imperii Auguſti quarto vel circiter: prius tamen interceſſiſſe aliquam inter Romanos & Iudæos ſocietatem, ipſe appellat, συμμαχίαν συμπεπομφυῖαν; item ἐπίζευξιν καθιςάμενον καὶ μέρη φόρων ante quinque annos plus minus: donec deficiente duce è Iuda Herode ἐξ ἐθνῶν, *è Gentibus* conſtituto, Iudæa penitus ſubjugata & tributaria planiſſime eſt effecta: τέλεον παρεδόθη, καὶ ὑπόφορος γεγένηται τελειότατα. quæ omnia vnde habuerit Epiphanius neſcio: & quantum illis per ipſius hiſtoriæ veritatem tribui debeat, doctorum eſto judicium. Cum Beatus Chryſoſtomus Abrahamum de Regibus Perſarum triumphaſſe, tot locis ſcribit; vt in epiſtolam ad Romanos, Homilia trigeſima prima, ad Corinth. prima Homilia 1. & viceſima ſexta, vel cum ſcribit idem Abrahamum Perſis majoribus eſſe ortum: vt Homilia 15. Acta: Ἀβραὰμ προγόνους Πέρσας εἶχε, mox: τὸν ἐν Πέρσαις, καὶ τοῦτον ἀποχωρήσαντα, τοῦτον ἔφησε κύριον τῆς Παλαιςίνης ποιῆσαι: quare etiam Iudæos pronunciat ibidem à Perſis oriundos: εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζοι, Πέρσαι εἰσὶν οἱ Ἰουδαῖοι. Hujus generis hallucinationes innumeræ quum in Patrum ſcriptis occurrant; neque illorum imperitia ſuperſtitione mixta eſt ferenda, qui modeſte indicari tales næuos pati non poſſunt: neque rurſus illorum inhumanitas, ac pene dixerim impietas, qui infeſtis animis monumenta Sanctorum virorum tractant, & propter humanos iſtiuſmodi lapſus ſeſe efferunt, illos deprimunt. Porro de Zachariæ ſacerdotio, functione, & ſortitione, multa lectu digniſſima ex Hebræorum libris Ioſephus Scaliger eruditè obſeruat, in vtraque illa quarum ante memini, diatriba.

XXVII. Tempus conceptionis Domini obſcurè Baronio indicatum. Spondanus Epitomator notatur. An eodem tempore primus homo formatus. Quæſtio de momento conceptionis. Vrbs Iuda in montanis. Euſebij locus è libro non edito.

APPAR. Num. LXXVI.

Baronius de tempore loquens quo humanam naturam in vtero Mariæ Verbum Deus aſſumpſit, contigiſſe id ait, *Auguſti Imperatoris anno ab inito per menſes fere quatuor Triumviratu quadrageſimo.* vellem magis perſpicue rem tantam expreſſiſſet. Non enim capient omnes quid ſibi velit. quin aliquis non injuria quæſierit an hæc Latina ſit oratio. nam *magiſtratum inire per quatuor menſes*, quo exemplo dicatur, cupio doceri. Voluit autem hoc: Quando Chriſtus eſt conceptus, annos Auguſti præteriiſſe, ſi ab inito Triumviratu numerentur, 40. & fere menſes quatuor. hoc verum eſt: nam dies duntaxat deſunt tres pleno τετραμήνῳ, hoc eſt *quatuor menſium ſpatio.* Eſt obſeruatio vera: quam tamen Baronii Epitomator Spondanus, quia non intellexit, prætermiſit. Vtinam aliam po-

tius prætermiſiſſet, quæ animum illius erga Regem Chriſtianiſſimum qualis ſit, manifeſto produnt. Quod addit Baronius, Chriſtum conceptum eſſe *octauo Kalend Aprilis, eadem die, qua primus homo formatus eſt Adam*, curioſitatis plus habet quam ſoliditatis. Nam in æquinoctio verno & ſigno Arietis, Menſe Niſan, mundum fuiſſe conditum, non omnes aſſentiuntur; multis contendentibus id factum in autumnali æquinoctio. Sole in fine Virginis, vel in principio Libræ, vt ait Abulenſis ad caput I, Geneſeos. Atque hæc opinio, vel teſte Pererio, videtur & numero & pondere argumentorum firmior. Poſt Pererium id ipſum nouis epicheremaſin iuit confirmatum Ioſephus Scaliger in quinto De emendatione temporum: docens, primam diem poſt ἰσημερίαν, fuiſſe feriam primam vigeſimo ſexto Octobris, neomeniam Zygonos, quartamdecimam Phamenoth Ægyptiaci, triceſimam Tiſri. Adde quod non omnes qui æquinoctio verno rerum initium attribuunt, de viceſimo quinto die Martii conſentiunt; multis enim illorum placet; & Adami veteris creationem, & noui σταύρωσιν, hoc eſt, *crucifixionem*, in eandem incidere diem, decimum Kalend. Aprilis. alii aliter cenſent; vel potius conjecturas alias in medium proferunt. Quare præſtat ἐπέχειν. Quæſtionem vero de momento conceptionis Chriſti, penitus eſſe omiſſam à Baronio in tanta diligentia, nonnihil miror. eſt enim elegans, nec plane curioſa, vt verba Euangeliſtarum recte capiantur. Tres ſuper eo magnorum auctorum ſententias inuenio. Prima eſt eorum qui ante vel potius ſub ipſam ſalutationem ab angelo factam concepiſſe Mariam putant: quod videntur exiſtimaſſe ij omnes, qui plenitudinem gratiæ, propter quam Virgini dictum eſt ab Angelo, χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, *Aue gratia plena; Dominus tecum*: interpretati ſunt de Chriſto jam concepto, & jam corpus Mariæ inhabitante, ſed obſtat huic opinioni, quod etiam poſt hæc verba futurum tempus vſurpat Angelus, cum ait, *concipies vtero*. Alii igitur cenſent ſimul Beatam Virginem & auribus accepiſſe vocem Angeli dicentis *concipies*, & in vtero concepiſſe; nam etſi dixit ille, συλλήψῃ, *concipies*, non, συλλαμβάνεις *concipis*: voculam tamen ἰδοὺ *ecce* vrgent, & inſtans tempus eo volunt ſignificari. Nicephorus Calliſtus, libro I. cap. 8. *Simul cum ea ipſa Gabrielis voce, intranſibiliter æternum & anteſeculare verbum Dei deſcendit, & conditionem naturamque noſtram ſubiit.* Tertia eorum ſententia eſt; qui concepiſſe Virginem aiunt ea quidem hora qua dicta illi hæc ſunt ab Angelo, at non eodem momento, verum quando voluit Deus: fortaſſe, aiunt iſti, illico poſt abſolutos Angeli ſermones. rationem afferunt geminam: quia dixit Angelus, *concipies*: & quia verba poſt hanc editam vocem prolata ab Angelo καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, *vocabis nomen ejus Ieſum*, dicuntur à Luca fuiſſe pronunciata ante conceptionem, capite II. 21. Theophylactus in caput alterum Lucæ: Σημειωτέον, ὅτι οὐχ ἅμα τῷ εἰπεῖν τὸν ἄγγελον, Ἰδοὺ συλλήψῃ υἱόν, συνελήφθη ὁ κύριος ἀλλὰ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἠθέλησεν. Ὅρα γὰρ τί λέγει ἐνταῦθα· τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι,

ληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς λέξεως δείκνυται τοῦτο. οὐ γὰρ εἶπεν, ἰδοὺ συλλαμβάνεις· ἀλλ' ἰδοὺ συλλήψῃ· ὥστε ἐκ τούτων ἐστὶ συλλογίζεσθαι, ὅτι τῇ ὥρᾳ μὲν ἐκείνῃ συνελήφθη ὁ κύριος· οὐ μὴν αὐτῇ τῇ στιγμῇ, καθ' ἣν ὁ ἄγγελος ἔλεγεν· ἀλλὰ τυχὸν ὅτε συνετέλεσε τοὺς λόγους, Vrbs Iuda in montanis ſita, cujus meminit Lucas, 1. 39. eſt Cariath-arba ſiue Chebron, vrbs ſacerdotalis. Primus hoc erudite obſeruauit V. CL. Theodorus Beza; cui Baronius merito aſſentitur. ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται. nam reperti ſunt quidam virulentiſſimi & maledicentiſſimi homines, vel hominum potius portenta, quos liuor impediit, ne probarent quod rectum erat. Subjiciam de hac vrbe locum Euſebii è libro qui inſcriptus, Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, *De omnibus locorum in Scriptura diuina*, ſeruatur in Chriſtianiſſimi Regis inſtructiſſima Bibliotheca. Ἀρβὼ αὕτη ἐστὶ Χεβρὼν, κώμη νῦν μεγίστη, μητρόπολις οὖσα ποτὲ τῶν ἀλλοφύλων, καὶ Γιγάντων οἰκητήριον· καὶ βασίλεια μετὰ ταῦτα Δαβίδ· κεκλήρωται δὲ φυλῇ Ἰούδα, καὶ πόλις ἦν ἱερατικὴ, μία τῶν φυγαδευτηρίων· Αἰλίας ἐκ νότου διεστῶσα σημείοις β πρὸς ἄνεσιν· ἡ δρῦς Ἀβραὰμ καὶ τὸ μνῆμα αὐτόθι θεωρεῖται καὶ θρησκεύεται ἐπιφανῶς πρὸς τῶν ἐχθρῶν περιβόηθος, καὶ οἱ τῷ Ἀβραὰμ ἐπιξενωθέντες ἄγγελοι· πρότερον δὲ Ἀρβὼ καλουμένη, ὕστερον ἐκλήθη Χεβρὼν, ἀπὸ Χεβρὼμ ἑνὸς τῶν υἱῶν Χαλὲβ, ὡς ἐν Παραλειπομέναις, hactenus Euſebius.

XXVIII. Baronii æſtuatio in quæſtione de cenſu per Quirinium acto. Dictum ejuſdem ineptum. Scripturæ ſunt αὐτόπιστοι. *Oſtenditur Baronii iniquitas in ferenda de viro docto ſententia. Sacros codices Critici pumicis interdum opus habere probatur.*

APPARAT. Num. LXXX.

Sequitur nobilis quæſtio de cenſu per Quirinium acto: vbi cernere eſt Baronium, ceu in alto luto miſere ſeſe jactantem, quiduis potius, quam quod ad rem faciat comminiſci. Accuſat Ioſephum ſcriptorem præſtantiſſimum, quod Euangelio contradicat. Id vero quo jure faciat, mox viderimus. Euſebium reprehendit, qui locum Ioſephi cum Lucæ verbis comparauit, quaſi eadem hiſtoria ab vtroque deſcriberetur. Iſtud quidem recte: niſi quod hominis erat ingenui, non diſſimulare, plures viros doctos idem ante ipſum monuiſſe. Quare inter hallucinationes Patrum de quibus paulo ante dicebamus, ponatur licet iſta Euſebii, ſane inſignis. Nimium vero Ioſepho tribuit mox Baronius, cum aliud agens ſic loquitur: *Ioſephum in his quæ ad tempus ſpectant, Lucæ contradicere certum eſt; vſque adeò, vt illius aſſertione hiſtoriam à Luca conſcriptam in dubium reuocari ſit neceſſe* quid audio? propter Ioſephum vacillabit diuinorum oraculorum fides? Ἄττα γέρον, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων; nefas dictu: nefas cogitatu. Eſto; repugnet verbo Dei Ioſephus, repugnent alii ſcriptores vniuerſi: ipſe ſi lubet, aut poteſt, mundus totus conſentiens illi contradicat: ipſum tamen, per ſe αὐτόπιστον, labefactari aut in periculum vocari non debet, non poteſt:

non certe apud homines ſobrios, & cognitione cœleſtis veritatis, vel leuiſſime imbutos. Hanc de Scripturarum ſacroſancta Majeſtate perſuaſionem, quum nemo altius vnquam imbiberit, quam illi quos Baronius familiari ſibi antiphraſi Nouatores amat appellare; non mediocriter ſum admiratus, cum iſta legerem, quæ ſtatim ſubjiciuntur: *eſſe quoſdam Nouatores qui Ioſepho Iudæo plus tribuant, quam Euangelio à Luca conſcripto.* Equidem quos iſte intelligat Nouatores, penitus ignoro: nullus enim vnquam è Proteſtantium numero mihi lectus, qui eo væſaniæ ac furoris prorupiſſet.

Si quis tamen vel eorum qui fuerunt, vel eorum qui jam ſunt, tantam inſaniam inſaniuit, *Tres Rutuluſve fuat, pariter det ſanguine pœnas.* Sed videtur Baronius viris illis de quibus ſentit, inſignitam facere injuriam; verba illorum parum Chriſtiane, in deteriorem partem interpretans; quum ipſi hoc ſolum dixerint, ſuſpectum eſſe illo loco Euangeliſtæ codicem, alicujus mendæ à librariis admiſſæ, propter manifeſtam pugnam cum hiſtoria, quam rationes multæ ſuadent eſſe veram. Et memini ſane Theodorum Bezam olim in primis Annotationum ſuarum editionibus, ſimile quid ſcripſiſſe: qui tamen poſtea, vel re diligentius expenſa, vel ab alio monitus, ſententiam mutauit, neque paſſus eſt prioris conjecturæ vllum in poſterioribus editionibus extare veſtigium.

Verum eſto; dixerit Beza, ſiue quis alius Proteſtantium, videri locum eſſe corruptum: Si tamen modeſte hoc & ſine pertinacia ab eo ſcriptorum; nulla fuit omnino cauſſa cur tam inhumane à Baronio exciperetur: nedum vt aduerſus vniuerſos quos vocat Nouatores tragicas ejuſmodi querelas excitaret. Non enim exemplo res caret virorum magnorum, qua veterum, qua recentiorum. In Matthæi capit. 16. verſ. 17. & Iohannis capit. 21. verſ. 15. vtrum ſit legendum Βαρ Ἰωνᾶ vetuſtiſſimi librorum ſacrorum interpretes dubitarunt nec dubitauit magnus Hieronymus ſcribere ſic; *Volunt ſcriptorum vitio deprauatum, vt pro Bar Iohanna, hoc eſt, filius Iohannis, Bar-Iona ſcriptum ſit, vna detracta ſyllaba.* Idem ſcribit & Iſidorus, Originum libro ſeptimo. Idem Hieronymus Matthæi capite tertio, verſ. 3. vocem Ἡσαΐου, hoc eſt *Eſaiæ* adulterinam pronũtiat, & ſimiles deprauationes ſe alibi obſeruaſſe ſcribit, *Nos*, ait, *nomen Eſaiæ putamus additum, ſcriptorum vitio, quod & in aliis locis probare poſſumus.* In decimoſexto capite Marci, quidam è veteribus integrum verſum nonum induxerunt, vt refert Gregorius Nyſſenus, in libro de reſurrectione Chriſti altero. Idem Nyſſenus verſui ſecundo illius capitis, vocem ἔτι præponit, quam è ſuis libris jam tum quidam ſuſtulerant; neque extat hodie in noſtris codicibus. In poſteriore ad Timotheum. 4. 10. lectionem quæ hodieque obtinet, Γαλατίαν, Epiphanius reprehendit contra Anoëtos, vt errore quorũdam introductam: ipſe corrigit Γαλλίαν, Matthæi cap. 27. verſ. 52. Glycas historicus αὐτοῦ emendat pro αὐτοῦ, quam emendationem ſequitur Arabs interpres. Lucæ capite decimo nono, verſu 41. propter verbum ἔκλαυσε, *fleuit*, de Chriſto, verſum illum totum ſuſtulerunt olim orthodoxi quidam,

inquit

inquit Epiphanius in Ancyroto, pagina 482. Fuit hoc ſingularis temeritatis exemplum admirandum: quum dubitaret nemo, ita fuiſſe ſcriptum à principio; quod etiam probat Epiphanius teſtimonio Irenæi. Adde quod fleuiſſe Chriſtum alia Scripturarum teſtimonia euincunt, vt Iohannis capite vndecimo, verſ. 35. Epiphanius tamen tam abſurdæ ſententiæ auctores non exagitat, neque malam Criticam in argumentum impiæ mêtis trahit, quod facit hoc loco Baronius. 1. Timoth. 4. 3. pro ἀπέχεσθαι *abſtinere*, ἀνέχεσθαι, quod contrarium ſignificat, ſcribendum eſſe, Iſidorus Peluſiota contendit probare, epiſtola 112. libri quarti, & eſt tota illa Epiſtola cum ſequente, ſimilium obſernationum atque emendationum. Actorum capite ſeptimo verſu decimo ſexto, vt Stephani protomartyris orationem cum hiſtoria Moſis conciliarent viri docti, Eugubinus, Lippomanus, Maſius ex ſcriptorum fidem ſibi eſſe ſuſpectam indicarunt. In voce *Remphan* ejuſdem capitis verſu 43. mendam ſubeſſe pro *Cheuan* viri graues conjecturam faciunt. Actorum 13. 20. & 1. Corinth. 10. verſu inextricabilium difficultatum cauſſam in librariorum negligentiam rejicit Cajetanus, cui viri doctiſſimi aſſentiuntur. Matthæi primo vndecimum verſum refingit totum Maldonatus Ieſuita, vt naſcentia dubia è vulgata lectione ſoluat. Iohannis 18. 1. ſcribitur à multis ſeculis, πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν Κέδρων, fere tamen conſentiunt eruditi, illud τῶν pro τοῦ, eſſe à mala manu. *Manifeſtus hic*, ait Maldonatus poſt multos alios, *in libris omnibus Græcis error eſt.* Marci 15. verſ. 36. vt congruat ejus narratio cum narratione Matthæi, vulgatam editionem Græcam eſſe corrigendam, & verba aliquot ſupplenda eſſe quæ exciderint, quædam mutanda cenſet Ianſenius. An propterea impietatis illum arceſſere auſus fuiſſet Baronius? Longum fecero, ſi ejus generis exempla omnia quæ ſunt ad manum commemorare voluero, interim taceam de V. Teſtamento, & Hebræorum Criticorum ſimilibus obſeruationibus. Quare iſti quos Baronius Nouatores appellitat, ſi tale quid in verbis Lucæ ſuſpicari ſe dixerunt: non tam in illis pietas, quam in eorum criminatore candor poteſt deſiderari.

XXXIX. Lucas cum Ioſepho male comparatus. Ioſephus contra Baronii criminationes defenſus, Dionis locus. Varus & Varro duo Præſides confunduntur à Baronio. Ioſephi & Ruffini codices emendatur.

APPAR. Num. LXXXII.

POſt hæc Baronius ſerio Ioſephum inuaſurus, cum Luca prius ipſum componit; & Lucæ apud Chriſtianos debere eſſe auctoritatem majorem & ſanctiorem, multis verbis contendit. Sed quid opus iſta comparatione? aut quem vere pium importuna hæc Euangeliſtæ cum miſero & cæcutiente Iudæo contentio non offendat? Metellus Numidicus, quum cauſſam repetundarum diceret, tabulæque ejus ab accuſatore expoſtulatæ nomen inſpiciendum, circa judicium ferrentur; totum concilium ab earum contemplatione oculos auertit; ne de fide illius videretur dubitaſſe. Chriſtiani

Lucam cum Ioſepho committent, & vtri potius ſit fides adhibenda deliberabunt? atqui ea de re vel ſolum cogitaſſe, pars injuriæ eſt. Probet tantum Baronius, contradicere Ioſephum Lucæ, & cauſſa perorata eſt. Sed diffidit Baronius cauſſæ ſuæ, niſi prius demonſtrauerit, ſolemne eſſe Ioſepho falli, errare, mentiri. Quinque argumenta in eam rem afferentur. Primum eſt hujuſmodi: Ioſephus ab Actiaca victoria ad Quirinii aduentum in Iudæam, cenſus faciendi cauſſa, poſt damnationem Archelai, annos numerat triginta ſeptem: ſunt autem, inquit, quadraginta. errat igitur Ioſephus. Imò verò ſunt tantum 37. ergo errat Baronius; Ioſephus verum dicit. Probatio facilis & certa. Actiaca victoria incidit in annum Iulianum 15. adde 36. vt cum anno victoriæ fiant anni trigintaſeptem, quos ait Ioſephus. efficies ſummam annorum Iulianorum vnius & quinquaginta. Is autem eſt annus Vrbis conditæ ſeptingenteſimus quinquageſimus nonus. De hoc anno Dio, libro quinquageſimo quinto, *ὁ Ἡρώδης ὁ Παλαιστινὸς αἰτίαν τινὰ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν λαβὼν, ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ὑπερωρίσθη καὶ τὸ μέρος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδημοσιώθη.*

Nemo poteſt dubitare, iſtum Herodem Palæſtinum, quem ait Dio accuſatum fuiſſe apud Auguſtum à ſuis, qui exulatum Romæ miſſus vltra Alpes, cujus Tetrarchia fiſco eſt adjudicata, eſſe Archelaum. Itaque Ioſepho exactiſſimè conſtat fides: & Baronio poteſt dici, *αὕτη μὲν ἡ μύεσιδος ὐδὲν ἴσασι.* Secundum argumentum eſt: Meminit Conſulatus Quirinii tanquam recentis, cum ille venit in Syriam: atqui ante annos XXII. Quirinius Conſul fuerat: ergo Faſtos Conſulares Ioſephus ignorauit. Verba Ioſephi ſunt, extremo libro XVII. *ἀφικνεῖται Κυρίνιος ὑπὸ Καίσαρος ἀνὴρ ὑπατικός. mittitur à Cæſare Quirinius, vir Conſularis,* & initio ſequentis: *διὰ πασῶν ἀρχῶν ὁδεύσας ὕπατος γενέσθαι. percurrit omnes magiſtratus, vt fuerit etiam Conſul.* Vides nihil opus habere Ioſephum patrono: Baronium opus habere, ac vehementer quidem. Tenetur enim manifeſtæ calumniæ compertus. Multo adhuc futilius tertium argumentum, de malè narrata Herodis morte. Quartum quoque futiliſſimum, de nouem annis vitæ Herodis à Ioſepho prætermiſſis: quas accuſationes tum docebimus inaniſſimas eſſe, cum ab auctore in medium proferentur. Quinta criminatio: Ioſephus libro XV. cap. XIII. ſcribit anno decimo ſexto Herodis Regis, Varum fuiſſe Præſidem Syriæ: idem libro XVII. cap. VII. Varum ſucceſſiſſe Sententio Saturnino tradit: Varum autem iterum in Syriam fuiſſe miſſum, ne ipſe quidem Ioſephus ſcribit. Hæc Baronius; nimis profectò ſecurus exiſtimationis ſuæ: nam iſta quidem accuſatio non eſt dicenda, ſed mera calumnia. Fraudi fuit illi Gelenius interpres; qui duorum diuerſorum Præſidum Syriæ appellationes confudit: Nam Græca ſi conſuluiſſet Annalium conditor, animaduertiſſet priori illorum Præſidum nomen fuiſſe Varroni non Varo. Ioſephus libro XV. capite XIII: *ἐκακῶς δὲ πράχοντες οἱ πλησιόχωροι Οὐάῤῥωνος κατεβόων τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος.* minus recte editum *Οὐάρωνος*, Ruffinus arguit cujus verba deſcribam ex antiquis mem-

membranis Sereniſſimi Magnæ Britanniæ Regis. *Cum multa paterentur finitimi, Varronem tunc Præſidem interpellabant.* Meminit iterum Ioſephus, Iudaici belli, libro primo, cap.xv. οἱ δὲ ἐπὶ Οὐάῤῥωνα τὸν ἡγεμόνα τῆς Συρίας καταφυγόντες

XXX. Præſidum Syriæ enumeratio parum feliciter à Baronio tentata, accuratè pertexitur à principio ad finem Auguſti. Ioſephi hallucinatio. ejus codices, item Dionis, variis locis emendantur. Pſeudogorionidæ ſtupor in fingendis aut deprauandis propriis nominibus. Procurator *pro præſide apud Ruffinum.* ἡγεμών. *Cajus Cæſar Præſes Syriæ nonfuit.* δικαιοδότης. τιμητής. *Baronii & aliorum varii errores oſtenduntur.*

Apparat. Num. lxxxv.

Vt inueniret Baronius, quando fuerit Quirinius Præſes Syriæ, commemorare eos omnes inſtituit, qui temporibus Auguſti prouinciam illam rexerunt. Fecerunt idem alii quoque viri docti plures; qui in Chronologicis felicem operam noſtra ætate poſuerunt. Omnium quos vidi, (vidi autem non omnes; nam Laurentium Suslygam vix obiter mihi aliquando inſpectum, legere adhuc mihi non contigit:) voluntatem citius laudauerim, quam operam: ſed nemo grauius, opinior, in ea tractatione offendit, quam pater horum Annalium: cujus inſignes errores eadem opera notabimus, & veram hiſtoriam, quoad ejus fieri poterit, explicabimus. Nam ad cognitionem temporis quo natus eſt Seruator mundi, momentum affert non leue Præſidum Syriæ ſucceſſio recte expoſita. Ordiemur autem ab ipſo capite.

Vrbis Romæ DCXCI. qui Coſſ. habuit M. Tullium Ciceronem, C. Antonium, Syria Cœle & Palæſtina inter plures regiones, per Pompeium, cum Mithridate tunc res gerentem, imperio Ro. acceſſerunt. Syria in prouinciæ formulam mox redacta; Palæſtina Hyrcano permiſſa: verum honos regii nominis ademptus & tributum impoſitum.

DCXCIII. Hoc anno Pompeius in Italiam reuerſus triumphauit a. d. tertium Kal. Octob. M. Meſſala, M. Piſone Coſſ. Decedens Præſidem Syriæ reliquit Quæſtorem ſuum Æmilium Scaurum. Ioſephus Originum libro xiv. capite 8. Excidii Vrbis, libro 1. capite 5. Appianus Syriacis.

DCXCV. L. Marcus Philippus; vir Prætorius, Appianus.

DCXCVI. Cn. Lentulus Marcellinus, vir Prætorius. Appianus qui tribuit vtrique διετῆ χρόνον, *biennii adminiſtrationem.* Sed nos deficientibus hiſtoricis tempora notamus non exacte, verum ὡς ἐν πλάτει, & rudi Minerua.

DCXCVII. vel ſequente, Av. Gabinius, qui cum Calpurnio Piſone fuit Cos. dcxcvi. Cicero, Appianus, alii. Ioſephus in Antiquitatibus Scauro dat ſucceſſorem Gabinium, nemine interjecto. & in Excidii primo, Γαβίνιος, inquit, εἰς τὴν Συρίαν ἐπέμφθη Σκαύρῳ διάδοχος. *Gabinius in Syriam miſſus eſt, vt Scauro ſuccederet.* Sed hallucinatur Ioſephus,

vt ap-

vt apparet ex Appiano, & ratione temporum.

DCXCIX. M. Licinius Craſſus hoc anno Cos. cum Pompeio Magno, nondum exacto anno Conſulatus in Syriam eſt profectus, & ad bellum Parthicum, nactus illam prouinciam in quinquennium. Ioſephus libro XIV. Excidii, primo, item omnes hiſtorici.

DCCII. Caſſius Longinus Craſſi Quæſtor, deleto Craſſi exercitu cum ipſo Imperatore, fuga euadit in Syriam, & prouinciam tuetur aduerſus ingruentes Parthos, neceſſario, non legitimo imperio. Ioſephus ibidem. alii hiſtorici.

DCCIII. M. Bibulus, octauo anno poſt Conſulatum ſuum, Syriæ præeſt per Biennium; præter hiſtoricos Cicero ſæpe meminit, qui eodem tempore præfuit vicinæ Ciliciæ.

DCCVI. VII. VIII. IX. DCCX. Belli ciuilis Pompeiani tempore & deinceps ad necem Cæſaris, Syriam obtinuerunt iſti. Scipio Pompei ſocer. Cæſar, Belli ciuilis, libro primo. Pompeio deuicto, miſſus eſt à Cæſare in Syriam, Sextus Iulius Cæſar, νεανίας αὐτοῦ Καίσαρος συγγενὴς, ait Appianus, Belli ciuil. libro IV. Dio. libro XLVII. Ioſephus libro XIV. & Excidii lib. I. Hic præfuit Syriæ ad illud vſque tempus ferè, quo Cæſar bellis confectis reuerſus eſt in Italiam. occiſus eſt à Cæcilio Baſſo. qui poſtea geſſit ſe pro Syriæ Præſide. meminerunt omnes hiſtorici; etiam Srtabo libro decimo ſexto. Aduerſus Baſſum miſſus Roma eſt à Cæſare, Marcus, ait Ioſephus Originum libro decimo quarto capit. XVII. extremo. & Excidii libro I. cap. VIII. μνημονεύων τ̄ πολέμου, Μάρκος ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Σέξτῳ παραγίνεται διάδοχος, *quum traheretur bellum inter Baſſum & duces Cæſaris, aduenit ex Italia Sexti ſucceſſor Marcus.* iterum paullo poſt commemorat Μάρκον στρατηγοῦντα Συρίας *Marcum Præſidem Syriæ.* ſed quis eſt hic Marcus? & cur ſolo prænomine illum ſemper Ioſephus deſignat, non nomine aut cognomine? Apud Dionem libro XLVII. bellum gerunt aduerſus Baſſum M. Criſpus, & L. Statius Marcus. poſſit videri hic Ioſephi Marcus eſſe Marcus Criſpus. ſed quum ſcribat Appianus aduerſus Baſſum fuiſſe à Cæſare miſſum, non Marcum ſed Murcum, cujus mentio in quarto illo libro frequens occurrit: non eſt dubitandum ſucceſſorem Sexti fuiſſe Murcum hunc: & codices Ioſephi eſſe corrigendos, ac Μοῦρκος pro Μάρκος eſſe ſcribendum, pag. 435. item 676. & 677. nec refert, quod etiam Ruffini verſio habet *Marcus*, tam in libris editis, quam in membranis omnibus quas vidimus. nam multa ſecula ſunt ex quo libri Ioſephi ſunt corrupti, vt paullo poſt oſtenſuri ſumus. Cæterum hic Marcus in libris Dionis nominatur L. Statius Murcus: in Appiani vero codicibus, ejus nomen ita ſcribitur, Σέξτιος Μοῦρκος, pro Στάτιος. Seſtia gens & Statia ex hiſtoricis illorum temporum notæ neq; facile nunc dixerim vtra ſit verior lectio. Idem Appianus *Minucium Criſpum* appellat, quem è libris Dionis paullo ante *Marcum Criſpum* dicebamus.

DCCX. P. Dolabella poſt necem Cæſaris Syriam prouinciam obtinet: ſed quam Senatus poſtea illi ademit, quod Trebonium occidiſſet. Cicero, Philippica XI. Appianus Dio.

DCCXI.

DCCXI. Caſſius primò ſine lege, deinde ex decreto Senatus Syriæ præfuit, Ioſephus, Dio, cæteri hiſtorici. Poſt Caſſii diſceſſum è Syria videtur non quidem Præſes Syriæ fuiſſe, verùm pro tempore plurimum in Syria potuiſſe Fabius ille quem Ioſephus c. xix. libri xiv. vocat ἐν Δαμασκῷ στρατηγοῦντα, *Præfectum Damaſci.* & Excidii lib. I. cap. x. Ἡρώδης ἔτυχεν ἀν παρὰ Φαβίου τοῦ στρατηγοῦ κατὰ Δαμασκόν.

DCCXI. Antonius Triumvir, diviſo Orbe terrarum cum Collegis, & Syriam inter alias provinciam nactus; poſtea quamdiu vixit, aut per ſe aut per ſuos Legatos illam ſemper adminiſtravit. Quare minùs rectè Baronius & alii, qui hoc non animadverſo, Soſium & alios produnt Syriæ Præſides, qui erant Antonii Legati. Inter præcipuos horum fuit Ventidius Baſſus, quem ipſe Athenis hærens, anno DCCXV. in Syriam miſit contra Parthos, & Labienum Parthis tunc militantem. Dio, libro XLVIII. Ioſephus, Origine decima quarta, & alibi. Rem bene geſſit Ventidius; ſed honores tulit Antonius, cujus auſpiciis militaverat. Verum anno ſequente, vt ſuis auſpiciis res gereret, per Antonium impetravit, & victo hoſte triumphavit. Alter Antonii Legatus fuit Soſius, de quo multa Dio libro XLIX. Appianus & alii: ex quibus conſtat præfuiſſe illum aliquando Syriæ, vt Antonii στρατηγὸν, quomodo illum hiſtorici nominant. Vide Ioſephum. qui & Silonis meminit, Origin. libro decimo quarto, capite xxvi. fuit hic alius Legatus Antonianus. Dioni, Vpedius Silo libro XLVIII. ſed locus eſt corruptus, & pro Οὐπήδιον Σίλωνα ſcribendum Πομπήδιον Σ. nam Popedii Silones in hiſtoria Romana etiam alibi leguntur. In verſione Munſteriana Pſeudogorionidæ libro v. cap. x. leguntur conjunctim nominati Ventidius & Silo Pardelius: ſed eſt emẽdatio Munſteri parũ bona, loci ſtultiſſime conceptі ab ipſo auctore. Nã editio Italica ſic habet, libr. vi. capit. 49. רומא אשר בנטי ריאוס באו עסו וחם ושרי ליאוס. וסילון ופרדה *Et duces Romæ qui vererunt cum Herode fuerunt*, *Bantirius*, (is eſt Ventidius) *Silo & Pardelius.* Vnde ortus ſit hic Pardelius non eſt quærendũ: nam cùm in hiſtoricis narrationibus, tum in nominibus propriis portentosè fingendis, aut depravandis, mirificus planè artifex eſt ille impoſtor. Vel vide initium libri v. in editione Veneta. nam apud Munſterum omnia ſunt alia.

DCCXXIV. In hoc anno qui pugnam Actiacam eſt proximè ſecutus, Dio libro LI. nominat ἄρχοντα. Præfectum vel Præſidem Syriæ Quintum Didium. Videtur is eſſe, qui in Epitoma Liviana CXXVII. Didius Saxa. Antonii Legatus nominatur. In Hiſtoria quadrageſima ſeptima Dionis Δεκίδιος Σάξας corruptè, pro Δίδιος Σάξας. Syriæ præfecturam quomodo ſit nactus, Antoniónе deferente, an huius auctoritate jam languente, Octavio & Senatu, dicere non poſſum. Faviſſe Octavii partibus etiam ante mortem Antonii videtur. Dubito ad hunc Didium referam, an ad Ventidium quod narrat Ioſephus: Auguſtum cum Herodem in gratiam reciperet, dixiſſe illi, certiorem ſe factum eſſe, faviſſe cauſſæ ſuæ Herodem contra Gladiatores Antonianos. Antiquitatum libro quindecimo, cap. decimo. φράσας ὅτι Κοΐντιος γράφειεν, ἀπέχειν προθυμία τὰ πρὸς τὰς μονάρχας

αὐτῷ συλλαβέσθαι Ἡρώδην. Pro Καπίδιος ex Dion eſcribendum ſuſpicor Κυίντος Δίδιος. & μονομάχυς omnino pro μονάρχας, hoc eſt : *addens Q. Didium ad ſe ſcripſiſſe, Herodem ſummo ſtudio ſibi opẽ tuliſſe in negotio Gladiatorum*, id negotium habes deſcriptum apud Dionem, libro LI. Multa verò ſecula ſunt, ex quo irrepſit in codices Ioſephi hæc menda; vt conſtat ex Ruffino, qui iſto loco hærens, audaci facinore ſeſe expediit : vertit enim: *Tunc Cæſar omnem ei honorem addidit, cæteris Regibus ſcribens, cum omni alacritate Herodem ſibi occurriſſe.* notabile exemplum audaciæ, ad quam deprauatus codex interpretem impulit. at Galenus, quod legebat ſine dolo expreſſit. *addens ſcripſiſſe Capidium, quantum apud monarchas fauore Herodis adjutus ſit.* verum hæc non eſſe nauci teſtis eſt ipſe Ioſephus, apud quem Auguſtus ita Herodem alloquitur, Ἀλώσεως libro I. cap. XV, Καὶ προτρέχεις δὲ, ὡς ἔοικεν, εὐεργεσίαις· διό μοι γράφει Βεντίδιος, σὲ συμμαχεῖν αὐτῷ πρὸς τὰς μονομάχυς αὐτῷ· *Tu me, vt videtur, beneficio prouocas: nam ſcribit ad me Ventidius, te ſibi auxilia contra Gladiatores miſiſſe.* Pro Βεντίδιος, ſcribendum ſuſpicor etiam hic Κυίντος Δίδιος· nam in hiſtoria rerum geſtarum cum Gladiatoribus Antonianis nulla occurrit mentio Ventidii, ſed tantùm Q. Didii, aut ſi nihil hic mutandum, in ſuperiore loco pro Καπίδιος fuerit ſcribendum Βεντίδιος.

DCCXXVI. Hoc anno vel proximo ſucceſſiſſe Meſſalam Didio, poteſt vtcunq; fieri conjectura è Dione; qui ſcribit, Didium dedentibus ſeſe Gladiatorib. conditiones quaſdam conceſſiſſe, quas non ſeruauerit Meſſala. Videtur enim loqui de ſucceſſore in Syriæ præfectura.

DCCXXVII. Circa hoc tempus Syriæ præfuiſſe Varronem quendam euincunt illa Ioſephi teſtimonia, quæ ſuperiore diſputatione afferebamus. Quare hunc Baronius atque alii ex iſto albo expunxerint cauſſam video nullam.

DCCXXXI. Agrippam hoc anno miſſum fuiſſe in Syriam auctor eſt Dio libro LIII. ſed Agrippa inuidiam fugiens, contentus per Legatos ſuos prouinciam adminiſtrare, in inſula Lesbo ſe continuit. Dio, καὶ ὃς αὐτὸς τῆς πόλεως εὐθὺς ἐξωρμήσατο· οὐ μέντοι ἐς τὴν Συρίαν ἀφίκετο· ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον μετριάζων, ἐκεῖσε μὲν τοὺς ὑποστρατήγους ἔπεμψεν, αὐτὸς δὲ καὶ ἐν Λέσβῳ διέτριψε. Propterea ſcribit Ioſephus libro XV. Herodem Agrippam veniſſe Mitylenen, quod Lesbi eſt oppidum. Docet autem Ioſephus, non ſolam Syriam fuiſſe illi traditam, ſed quicquid terrarum erat ſupra mare Ionium : itaque nominat ipſe Agrippam τῶν πέραν Ἰονίου διάδοχον Καίσαρι. *Cæſaris ſucceſſorẽ in regionibus ſupra Ionium mare*, & Dio illius Magiſtratum non vocat tantum ἀρχὴν, ſed etiam Tribunitiam poteſtatem, in quinquennium delatam, libro LIV. Etſi autem reuocatus eſt Agrippa Romam ab Auguſto, ſequente anno DCCXXXII. tamen rediiſſe in Orientem, & duo quinquennia ibi exegiſſe, non eſt dubium. Dio Caſſius in anno 741. reditum illius narrat in vrbem. Ioſephus ſub finem capitis ſexti, libro XVI. rediiſſe ſcribit μετὰ τὴν δεκαετίαν τῆς ἐπὶ τῆς Ἀσίας, δεκαετῆ, γεγενημένην. *poſtquam annos decem res Aſiæ adminiſtraſſet* Hoc loco ſcribit Baronius, *Putamus tamen dilatum magiſtratum Agrippæ, vſque in ſequentem annum vrbis conditæ ſeptingenteſimum quadrageſimum ſecun-*

ſecundum, quo anno Conſulatum geſſit vnà cum Valerio Meſſalà Quirinius. quibus verbis quid ille ſibi voluerit, ingenuè fatemur nos neſcire. Nam cujus magiſtratum dicat dilatum nequeo diuinare. Suſpicor hoc illum in animo habuiſſe: prorogatum eſſe magiſtratum Agrippæ in annum vnum, poſt exacta duo luſtra quæ diximus: vt Quirinius Conſulatum in Vrbe gereret, priùs quàm Agrippæ locum occupaturus, iret in Aſiam. Sed eſt magna ἀσυμφωνία: nam falſum eſt prorogatum imperium Agrippæ in Aſia vltra decennium. rediit enim eo quem indicauimus anno; & delatum quidem illi eſt nouum imperium, ſed vt in Pannoniam ſtatim proficiſceretur, non vt in Aſia maneret. obiit verò paullo poſt reditum Romam ex Aſia. Succeſſiſſe Agrippæ Quirinium in Præfectura Syriæ, malè colligunt Baronius & alii ex verbis Taciti, ut poſtea oſtendemus: ſed pergamus interim in enumeratione inſtituta.

DCCXLI. Marcum Titium, malè Baronio prætermiſſum Agrippæ ſubjicimus, auctore Ioſepho: qui libro XIV. cap. XII. ejus meminit, & Syriæ Præſidem nominat: τὸν ἡγεμόνα Συρίας Τίτιον, ἐν διαφορᾷ Ἀρχελάῳ κακῶς ἔχοντα διήλλαξεν Ἡρώδης. vulgò editum Τίτον; corruptè; & rectè Theodorus Beza ad Lucam olim ita correxit è Strabone: cujus verba ſunt de Phraate Partho: καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὅμηρα αὐτῷ, *quum ad colloquium vocaſſet Titium, qui tunc Syriæ præſidem agebat, obſides illi tradidit quatuor filios naturales & legitimos.* Videtur eſſe M. Titius Ruffus, vir Conſularis, de quo Onuphrium conſule in anno DCCXXIII. Ruffius ſuperiorem Ioſephi locum ita vertit: *Syriæ procuratorem Titium inimicum Archelai, ei Herodes amicum fecit*, ſic enim in libro Regio MS. Quare maluerit Procuratorem appellare, quàm Præſidem, neſcio: nam etſi non nego etiam procuratores dici interdum ἡγεμόνας Ioſepho, vt poſtea oſtendemus: tamen ea vox magis propriè Præſidem ſignificat. Titium autem Præſidem Syriæ fuiſſe, non Procuratorem Cæſaris in ea prouincia, declarat locus Strabonis modò allatus.

DCCXLV. C. Sentius Saturninus Titio ſucceſſit, vt certum eſt è Ioſephi libro XVI. cap. XIII. etſi annum ſuſceptæ prouinciæ, niſi conjiciendo aſſequi non poſſumus. Conſul fuit anno CXXXV. Erat quidem tum Syria prouincia Cæſaris, non populi: Auguſtus tamen ſeruauit vetus inſtitutum, vt Syriæ viros præficeret Conſulares. Porrò quia aliquot locis Ioſephus Saturnini & Volumnii conjunctim meminit; videtur Baronius exiſtimaſſe, idem fuiſſe amborum imperium. Quare etiam paullo poſt collegarum Saturnini meminit, de loco Tertulliani differens. Sed fruſtra fuit Baronius: neque Saturninus cùm Præſes eſſet Syriæ, collegam habuiſſe abſque errore ridiculo dici poteſt. Præſes enim & Rector prouinciæ vnus ſemper fuit, quem Græci modò ἡγεμόνα vocant, modò ἀνθύπατον, vel τὸν ἐπιστατοῦντα, aliquando & δικαιοδότην. Huic erant adjuncti Legati tres, ſi Præſes eſſet Conſularis, & Procurator Cæſaris. Saturninus igitur Præſes erat, Volumnius Procurator, iccirco nominatur Ioſepho, Excidii libro primo, cap. XVII. Volu-

lumnius ὁ ἐπίτροπος. Pedanius, cuius ibidem mentio, vnus fuit è Legatis. Appellationem ἡγεμόνες, quæ propriè conuenit Præſidi, communicari à Ioſepho Procuratori & Legatis non mirum eſt: quum Lucas in Actis eos qui concilium Proconſulis participabant, appellet Ἀνθυπάτους, Proconſules, de quo plura, Deo fauente, ad annum Domini LVII. Miror neq; Baronium neque alios eruditos viros è tantula difficultate expedire ſe potuiſſe. Saturnino ſubjicit Baronius Cajum Cæſarem nepotem Augusti. Sed errare ipſum inuictis rationibus demonſtrauit ante paucos annos Iohannes Keplerus Germanus, inſignis ætatis noſtræ Mathematicus. Probauit ille Cajum Cæſarem profectioni in Orientem non accinxiſſe ſe ante annum Iulianum XLIV. conditæ vrbis DCCLII. hoc enim anni vitæ ipſius ex ipſo Dione contra Dionem euincunt; vel potius contra codices Dionis, non ſolùm in illa parte, annorum decem amiſſa hiſtoria; ſed etiam diſtinctos perperam: quæ res viros etiam ſummos in errorem impulit. Euincit idem & Ioſephi certiſſimum teſtimonium; qui libro XVII. capit. XI. expreſſe obſeruat, in concilio ab Auguſto coacto, vt Herode mortuo, de cauſſa filiorum Herodis cognoſceret, ſediſſe principe loco Cajum, τὸν Ἀγρίππα μὲν καὶ Ἰουλίας τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς υἱὸν, ποιητὸν δὲ αὐτῷ γεγονότα. *Agrippa quidē natū, & Iulia Auguſti filia; ſed ab ipſo Auguſto adoptatum.* Poſthac igitur deſinant viri eruditi Cajum inter Præſides Syriæ recenſere qui Domini natiuitatem præceſſerunt. Imò deſinant omnino Præſidibus Syriæ Cajum acceníere. Nam is, quando in Syriam Chriſto jam nato, & Herode extincto, venit, cum extraordinario imperio venit, ad bellum Parthicum & recuperandam Armeniam, miſſus: non autem vt vnius Syriæ Præſidem ageret: neque propter ejus præſentiam Quintilius Varus Syriæ tum rector locum ſuum minùs ſeruauit; quod hiſtoria Ioſephi perſpicuè docet. Tacitus quoque libr. Annalium tertio non Syriam, ſed Armeniam ipſum obtinuiſſe ſcribit.

DCCL. Quintilius Varus. Sentium Saturninum Syriam rexiſſe ad extrema tempora vitæ Herodis, teſtatur Ioſephus. huic autem ſucceſſiſſe, non Cajum Cæſarem, neque Quirinium, vt placuit Baronio, ſed Quintilium Varum, diſertè idem affirmat, libro XVII. capite ſeptimo: ἐτύγχανεν ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν Οὐάρος Κυϊντίλιος διάδοχος Σατουρνίνῳ τῆς ἐν Συρίᾳ ἀρχῆς ἀπεσταλμένος. *Erat in tempore Ieroſolymis Quintilius Varus, vt in præfectura Syriæ Saturnino ſuccederet.* Loquitur Ioſephus de eo tempore, quo Antipater Roma ad patrem Herodem eſt reuerſus: conſtat autem non multo ante obitum patris Antipatrum rediiſſe.

Quare de tempore aduentus Vari in Syriam ex tempore mortis Herodis omnino ſtatui debet. Herodem periiſſe vult Baronius anno Chriſti octauo, errore ſanè quàm immani, vt oſtendemus: meliùs alii in proximum annum à natiuitate Domini, vel alterum certè conferunt. Manſiſſe Varum in Syria ſcribit Baronius ex Dione, vt ait, cùm hic, tum in anno Domini vndecimo ad Conſulatum Sulpicii Camerini & Poppæi Sabini. Sed fallitur etiam in eo, & ἀναχρονισμίας reum ſe facit. Nam ille Conſulatus incidit in annum Iulianum

ſtiv. vrbis DCCLXII. atqui jam anno Iuliano quinquageſimo primo, Romæ DCCLIX. vt ſuperiùs ex Dione oſtendimus, Archelai bona Quirinius inuaſerat, & in adminiſtratione Syriæ Varo ſucceſſerat. Baronium, vt ſæpe alibi, interpres Latinus in errorem impulit. Nam quum in illius verſione legiſſet, Varum Germaniæ fuiſſe impoſitum, *poſt admi iſtratam Syriam* hoc ille ſic eſt interpretatus, vt è Syria tranſlatum recta in Germaniam putaret. Vide ad annum vndecimum plura.

DCCLIX. P. Sulpicius Quirinius. Damnato Archelao miſſus hic eſt in Syriam cum duplici poteſtate, regendæ prouinciæ & cenſus habendi Ioſephus initio libri XVII. ἐπὶ Συρίας παρῆν, ὑπὸ Καίσαρος δικαιοδότης τοῦ ἔθνους ἀπεςαλμένος, καὶ τιμητὴς τῶν οὐσιῶν γενησόμενος. Venit. Quirinius, ait, in Syriam miſſus à Cæſare, vt illi provinciæ jus diceret; & fortunarum cenſum haberet. Præſes Syriæ vſitatius Ioſepho atque aliis dici ſolet ἡγεμών, non δικαιοδότης, hoc eſt, *jura reddens*: hic tamen de voce ſignificari eum qui ordinario imperio præeſt prouinciæ, id eſt, Præſidem, non dubito. Strabo. lib. III. de eo qui mitti ſolebat in Luſitaniam prouinciam Prætoriam. πέμπεται σρατηγικὸς δικαιοδότης Λυσιτανοῖς τοῖς προσκειμένοις τῇ Βαιτικῇ. Atque iſtud fuit imperium ordinarium Quirinio demandatum, negotium agendi cenſus fuit extra ordinem, & vltra conſuetum munus Præſidum. Etſi autem ſolet Ioſephus eum appellare τιμητὴν Ἰουδαίας, quaſi in ſola Iudæa cenſum habere juſſus eſſet: vt libro XX. cap. IV. de Iuda Galilæo loquens, τοῦ τὸν λαὸν ἀποςήσαντος, Κυρηνίου τῆς Ἰουδαίας τιμητοῦ ὄντος. Excidii lib. 7. cap. 30. ὅτε Κυρήνιος τιμητὴς εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπέμφθη: egit tamen Quirinius cenſum non in Iudæa dumtaxat, verùm in tota Syria: quod iſta declarant, libro decimo ſeptimo extremo, ἀποτιμησόμενος τὰ ἐν Συρίᾳ. *vt cenſum ageret bonorum in Syria.* Porro τιμητὴς, minus rectè vertitur à Ruffino *cenſor*: cenſitores enim iſti, non cenſores dicti. Vide titulum Pandectarum de cenſibus.

Baronius & quicunque alii Ioſepho rem eandem toties affirmanti, auſi contradicere; parem merentur fidem, vt ſi quis Polybio vel Liuio credendum neget, ſuorum temporum magiſtratus Romæ vel Achaiæ, recenſentibus. Sed de Quirinio mox plura. Cum autem recenſionem ſuam Præſidum Syriæ concludit Baronius commemoratione M. Ambiuii, & poſt hunc Annii Rufi; prioribus hallucinationibus cumulum ingentem adjicit. Præſides enim Syriæ, à Conſularibus viris regi ſolitæ, cum Procuratoribus non Syriæ, ſed Iudææ confundit: quos Imperator ex equeſtri ordine delectos miſſitabat in Iudæam. Itaque accuratiſſimus ſcriptor Ioſephus, de Coponio loquens, omnium primo Iudææ Procuratore, qui vnà cum Quirinio miſſus, hoc non prætermiſit: Κωπώνιος, inquit, τάγματος τῶν ἱππέων. *Coponius, vir ordinis equeſtris.*

Conditor annalium etiam in eo mirificè fallitur, quòd vult iſtos Quintilio Varo, non Procuratori, ſed Præſidi, nec Iudææ, ſed Syriæ, ſucceſſiſſe. Ac de Præſidibus quidem Syriæ ad natum Chriſtum, & deinceps ad Auguſti mortem, hactenus. Cæteri Præſides, & Procuratores omnes

à Coponio ad Albinum & Florum, alibi, cum Deo, accuratè recenſebuntur.

XXXI. Prima deſcriptio per Quirinium, apud Lucam, quomodo poßit intelligi. Refellitur Baronij interpretatio ἡγεμὼν & ἡγεμονεύειν non ſemper dici de Præſide prouinciæ. Quirinius Procurator Cæſaris, cur dictus Iuſtino. Cur Tertullianus dicat factam deſcriptionem ſub Sentio Saturnino. Deſcriptiones duæ. Auguſtus Chriſto famulatur.

Appar. Num. LXXXVII.

VEniamus ad Euangeliſtæ locum, qui ſuperiori enumerationi occaſionem præbuit. Baronius qui ter Syriæ præfuiſſe Quirinium inuenit, facilè jam ſe expedit. Lucam videlicet de ea præfectura Quirinii loqui, quam mortuo Cajo geſſit. Sed nos contra pertendimus; legitimam & veram Syriæ Præſidum enumerationem, qualem propoſuimus, Quirinium duabus illis præfecturis, quas pater Annalium eſt commentus, penitus excludere. Expende omnia diligenter. nihil hiat in ſuperiore ſucceſſione, nullus vacuus locus, in quem ſuppoſititius iſte Præſes inferciatur. Tacitus, qui auctor eſt, Quirinium mox à Conſulatu *expugnatis per Ciliciam Homonadenſium caſtellis*, (cujus rei & Strabo meminit) *inſignia triumphi adeptum*; non hoc dicit, quod vult Baronius; nam & M. Tullius Pindeniſſum in eadem Cilicia expugnauit; nec Syriæ tamen propterea Præſes fuit; verùm Ciliciæ dumtaxat. Cur non idem dicamus de Quirinio? duæ fuerunt eæ Prouinciæ, vt omnes ſciunt, non vna tantùm. Ab Imperatoribus eaſdem fuiſſe interdum junctas, & vni Rectori traditas, non neſcimus: ſed nimis vitioſa eſt collectio: factum eſt aliquando in aliis, ergo etiam in Quirinio tunc factum.

Si eſſet ignotum quis Agrippæ ſucceſſerit, foret aliquis tunc, fateor, huic argumentationi locus, nunc qui poteſt? nos enim docuimus M. Titium poſt Agrippam regionem illam obtinuiſſe, ejuſque rei teſtes locupletes, Strabonem, & Ioſephum, laudauimus. Somnium igitur eſt illa prima Syriæ Præfectura, quam tribuit Quirinio Baronius. Quid ſecunda? illa verò multo magis. malè enim fingitur Quirinius in ea prouincia ſucceſſiſſe Cajo; qui eam rexit nunquam, vt probauimus. Quare, nihil dum egit Baronius, & ejus lector poſt tantum verborum incertior ſit oportet, quàm dudum. Manet enim adhuc integra quæſtio, quo pacto Lucæ aſſertio de Quirinio Syriæ Præſide cum hiſtoria à Ioſepho prodita debeat conciliari. Mihi verò illa quæſtio, ſi ſtudium nouitatis abeſſet, non adeo videtur hodie difficilis. Diu enim eſt, cum viri eruditiſſimi ad Lucæ locum, probabilem admodum illius ſoluendæ viam indicatunt. Videtur ſanè Euangeliſta Quirinium appellare Syriæ ἡγεμονεύοντα, non quod jure ordinario Præſes Syriæ eſſet; verùm ideò quia cum extraordinario imperio ad deſcriptionem faciendam veniſſet in Syriam. Fuit hic mos Imperatorum, vt ad cenſus agendos

agendos primarios Reipub. viros in prouincias deſtinarent. Sic Druſus in Galliam Comatam miſſus ab Auguſto ad cenſus, ait Claudius Imperator in ænea Lugdunenſi tabula. Sic Germanicus, quum eſſet penes ipſum regimen ſummæ rei, juſſu Tiberii agendo Galliarum cenſui fuit intentus, ait Tacitus primo Annalium. ἡγεμονία & ἡγεμονεύειν, de quavis poteſtate, præſertim majore vſurpantur. In Euangeliis & Actis ἡγεμὼν eſt modò Romanus Imperator, modò Procurator Cæſaris, qui in Iudæa; vt ſæpe in hiſtoria paſſionis, & capti in vrbe ſancta Pauli. Ita & apud Ioſephum variæ eius vocis vſurpatio. Pag. 671. 672. Antonius Gabinij Legatus dicitur ἡγεμών, Præſides Syriæ paſſim eidem ea appellatione denotantur; vt 7. 1. ὁ τῆς Συρίας ἡγεμὼν Οὔαρος. Pap. 724. ἡγεμόνες ſunt tam Præſes prouinciæ, quàm Legati, & Cæſaris Procurator, ſicut jam antè expoſuimus. Baronius qui paulo poſt ex eo colligit, tam Volumnium fuiſſe Præſidem, quàm Saturninum; ſimili ratione poteſt colligere Pontium Pilatum, qui Matthæi 27 2. dicitur ὁ ἡγεμών, & Lucæ 11. 1. ἡγεμονεύειν, eiuſdem fuiſſe cum Tiberio dignitatis cuius imperium in eodem Lucæ verſu appellatur ἡγεμονία. Sed & ipſi Iudæi Græcam vocem ſuam fecerunt, & de poteſtatibus quà ciuilibus, quà Eccleſiaſticis frequentarunt, vt conſtat è Targumim, & libris Rabbinorũ. Vide Elian in Thiſbi. Hoc propterea monui, vt oſtenderem, cùm dicit Lucas, Αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου: non neceſſarium eſſe, vt Præſidem fuiſſe Quirinium Syriæ ex eo concludamus. Nam etiamſi extra ordinem miſſus fuerit; tantùm ad cenſum agendum, non autem, vt poſtea damnato Archelao, ad regendam prouinciam ſimul, & bonorum deſcriptionem faciendam, ſicut diatriba ſuperiore exponebamus: rectè tamen dicetur ἡγεμὼν *præfectus*, & ἡγεμονεύειν erit, non præſidere inſtar Quintilii Vari, aut Sentii Saturnini; ſed diuerſo imperio; & eo quidem nihilo minore, aut etiam fortaſſe maiore: ſed ad certas functiones reſtricto. Hæc interpretatio, neque vim vllam verbis affert, neque longè eſt petita. tum autem vetuſtiſſimorum ſcriptorum Iuſtini & Tertulliani teſtimoniis poteſt confirmari. Iuſtinus in Apologia II. Imperatores rejicit, vt de Chriſti natiuitate cognoſcant, ad deſcriptiones τὰς γενομένας ἐπὶ Κυρηνίου τοῦ ὑμετέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου γενομένου ἐπιτρόπου. *quæ factæ fuerunt, cùm erat in Iudæa Quirinius, qui primus fuit veſter Procurator.* Quod ait de primo procuratore, hoc etiam alibi repetit. Nam & in dialogo cum Tryphone, primam illam deſcriptionem fuiſſe aſſerit, quæ facta procurante Cyrenio. ἀπογραφῆς οὔσης ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τότε πρώτης: ſed hæc commoda interpretatione ſunt adjuuanda. Non enim ignorabat Iuſtinus, poſt diuiſionem prouinciarum ab Auguſto factam, ſemper & ipſum & eius ſucceſſores in omnes prouincias tam populi quàm ſuas Procuratores ſuos miſſitaſſe. Verùm Iuſtinus non de illo communi genere Procuratorum Auguſtalium loquitur: ſed de iis opinor, qui per tempotum interualla ad cenſus agendos mittebantus. De iſtis verè potuit dicere, Quirinium primum ab Auguſto miſſum in Syriam & Iudæam ad cenſuum deſcri-

deſcriptionem peragendam. Nam Baronius & alii, qui cenſus actos ſæpe in Iudæa ante Quirinii aduentum exiſtimant; quod ante multos annos ſtipendium ſiue tributum Iudæi penderent Romanis, parum firmo videntur mihi fundamento niti. Quid enim? non potuerunt Iudæi penſitare Romanis certum tributum, niſi Romani priùs mitterent, qui tabulas cenſuales conficerent? non potuerunt ipſi per ſe exoluendi tributi, quod eſſet imperatum, rationem inite, niſi aliquis veniret Roma Quirinius, qui fortunas ipſorum deſcriberet? nimis hoc quidem abſurdum eſt. neque Ioſephus & alii hiſtorici hoc obſeruare prætermiſiſſent. Vbi autem extat exemplum cenſus à Romanis deſcripti in Iudæa quamdiu Aſſamonæi regnarunt, vel Herodes Magnus, vſque ad Quirinium? Quirinius igitur ex mente Iuſtini primus ab Imperatore procurator eſt miſſus in Syriam & Iudæam; non vtiq; primus Auguſtalium procuratorum, qui communi jure in omnes prouincias mittebantur: neque illorum qui poſt Archelaum mitti ſoliti ſunt ad Iudææ adminiſtrationem: (nam primus Iudææ procurator fuit Coponius) ſed illorum primus qui ad negotium cenſus in Syriam & Iudæam miſſi. Fuiſſe enim moris, vt quando viſum eſſet Imperatori, mitterentur per Prouincias qui cenſus agerent, vel vnicum Auguſti exemplum oſtendit, quod narrat Dio libro LXI. ἔπεμψεν ἄλλους ἄλλῃ, inquit, τά τε τῶν ἰδιωτῶν, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀπογραψομένους. *miſit alios aliò, qui & priuatorum fortunas deſcriberent & publicas.* narrat Suidas ex antiquo ſcriptore, xx. viros inculpatæ vitæ aliquando ad id miniſterium ab Auguſto fuiſſe delectos & per omnes Prouincias dimiſſos, qui & perſonas deſcriberent & fortunas. ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος, inquit, ὁ μοναρχήσας. εἴκοσιν ἄνδρας τοὺς ἀρίστους τὸν βίον, καὶ τὸν τρόπον ἐπιλεξάμενος, ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν τῶν ὑπηκόων ἐξέπεμψε, δι' ὧν ἀπογραφὰς ἐποιήσατο τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν οὐσιῶν, in voce ἀπογραφή. Tertullianus cùm aduerſus Marcionem ſcribit; *Sed & cenſus*, ait, *conſtat actos ſub Auguſto in Iudea per Sentium Saturninum.* ad majorem fidem magiſtratum ordinarium potiùs nominat, quàm extraordinarium. Ait autem, *per Sentium Saturninum*, durè & Tertullianicè, hoc eſt, impropriè, pro ἐπὶ Σεντίου Σατορνίνου, vel ἡγεμονεύοντος Σ. Σ. Præſidem agente Sentio Saturnino. Porrò cauſſa cur expreſsè notaret Lucas eam fuiſſe primam deſcriptionem de qua loquebatur, non defuit. norat enim Euangeliſta duas jam deſcriptiones eſſe factas prius quàm illa ſcriberet: hanc ante natum Chriſtum, & alteram relegato Archelao; de qua loquitur idem Lucas Actorum, v. 37. Poſterioris cauſſa è Ioſepho notiſſima eſt: prior è curioſitate Auguſti nata: vel, vt meliùs dicam, ex arcano diuinæ prouidentiæ conſilio: oportebat enim Auguſtum, illum Imperatorem & Monarcham tantum, metatorem eſſe hoſpitii Chriſto Filio Dei in terras venturo, ô infantem admirandum! cui needum nato, primus omnium mortalium inſeruit is, qui tunc, & fere ex omni memoria, in terris fuit monarcha longè potentiſſimus. Præclarè Chryſoſtomus Homilia in Matthæum octaua: καὶ ὁ Αὔγουστος ὑπηρετεῖται τῷ ἐν Βηθλεὲμ τοκετῷ διὰ τοῦ προστάγματος τῆς ἀπογραφῆς. *Ipſe*

etiam

etiam Auguſtus, edicto de cenſu promulgato, partui inſeruit edendo in Bethlebem. Similia multa apud Patres alios.

XXXII. Digreſſio, in qua expenditur nuper prodita à viro docto interpretatio verborum Lucæ, πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου. *An Romani deſcriptionem fecerint quoties ab aliquo populo tributum exigebant. Exempla ſæpius miſſorum in eandem prouinciam. Annii Viterbienſis fabula.*

ERam in his, cum è Bauariis liber Chronologicus viri cujuſdam eruditiſſimi & ampliſſima dignitate præditi, mihi eſt allatus. vere nouus. plurimarum enim rerum nouarum, non demonſtrationes quidem continet, ſed futurarum demonſtrationum promiſſionem. Eum librum dum percurro incidi in caput CCXLI. in quo verborum S. Lucæ affertur noua interpretatio: quæ tamen nobis noua non fuit: qui illam ante multos annos à Ioſepho Scaligero acceptam, in noſtris Aduerſariis adnotaueramus. Sed merito mutauit poſtea ſententiam Scaliger. Igitur verba Lucæ hæc, πρώτη ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου, exponit illa auctor, *priusquam eſſet Præſes Quirinius:* deinde ſuam expoſitionem triginta quatuor, vt ait, argumentis confirmat. Mihi hoc primo videtur valde nouum & inſolens, quod vnius obſeruationis varia exempla totidem appellantur argumenta. Atqui argumentum quidem vnicum eſt; nempe vocem πρῶτος, ſæpe vſurpari pro πρότερος, aſſertio vero hujus vnici argumenti varia, & exemplorum benigna copia: ſed quorum pars multo maxima ad illuſtranda verba Lucæ, aut probationem nouæ ſententiæ, nihil omnino pertineant. Vnicum illud ad rem faciebat; πρώτη, accipiendum eſſe ἀντὶ τοῦ προτέρου, quia ſæpe, vt ait, poſitiuus capiatur pro comparatiuo. At hoc etiam prius quam Theognis naſceretur, vt eſt in prouerbio, notum erat, quo igitur illa tanta inutilium exemplorum farrago? Multus etiam in eo eſt, vt probet μᾶλλον ſæpe deſiderari apud Græcos, & apud Latinos *magis*, ſed id quoque pueri docentur quotidie in ſcholis: ſic eſt autem alienum vt nihil queat magis. Nam ſi hæc obſeruatio cauſſam adiuuat, dicendum eſt, in verbis deeſſe μᾶλλον, ex vſu loquendi magnis ſcriptoribus vſurpato. At quis ferat ita ſupplentem Euangeliſtæ orationem: αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο μᾶλλον ἡγεμονεύοντος K. Si hoc à recta interpretatione alienum eſt, vt eſt ſane alieniſſimum; iſta obſeruatio de ellipſi τοῦ μᾶλλον, nihil ad propoſitum facit: neque hæc dici poſſunt argumenta quæ nouam ſententiam ſtabiliant. E tanta ſylua exemplorum, (non enim dicā argumentorum) nullum eſt cui ſic confidat, vt huic ex Ariſtotele apud Athenæum: μὴ φῶμεν τοὺς λόγους τοὺς Ἀλεξαμενοῦ τοῦ Τηΐου, τοὺς πρώτους γραφέντας, τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων, Athenæus, inquit, exponit τοὺς πρότερον γραφέντας. ergo etiam apud Lucam exponendum, προτέρα ἡγεμονεύοντος K. eſto: nam vt ſententiam illius adiuuemus, meminimus Chryſoſtomum Homilia in Matthæum LXXXI. verba Euangeliſtarum πρώτη τῶν ἀζύμων, ſic

R ex

explicare τὴν πρὸ τῆς ἀξύμων φησί, quæ tamen expoſitio cauto lectore opus habet. Verum eſto, vt dixi; tamen ne ſic quidem negotium erit confectum. Fingamus enim ſcripſiſſe Lucam, vt ille vult exponi. Obſeruabant tum Græci ſermonis periti, participium eſſe poſitum pro verbo. πρωτέρα ἡγεμονεύοντος K. pro eo quod dicendum erat, πρότερον ἢ ἡγεμονεύειν, vel τοῦ ἡγεμονεύειν Κυρηνίου, hæc locutio nouitatis & inſolentiæ multo plus habet quam illa cui aſſerendæ tantopere ſine cauſſa vir doctiſſimus inſudat.

Quod ait, dicendum fuiſſe Lucæ, αὕτη ἡ ἀπογραφὴ ἡ πρώτη ἐγένετο; nullius eſt momenti; quum præteritionem illam articuli, qua nihil eſt frequentius, (teſte vel B. Chryſoſtomo ad Iohannis Euangelium) facile Helleniſmus admittat. Negat poſſe dici primam deſcriptionem, quia iam inde à Pompeij temporibus cenſum ſoluerint Iudæi. Nos iam probauimus malam eſſe conſequentiam: Iudæi pendebant tributum Romanis: ergo Roma cenſitores miſſi ſunt, qui tabulas cenſuales in Iudæa conficerent. Apud Ioſephum libro XIV. capite VIII. & iterum capite XVIII. magna vis pecuniæ à Iudæis dicitur extorta: de facta tum per Romanos deſcriptione verbum nullum. Conſtat, inquit, poſt Quintilium Varum Quirinium fuiſſe Præſidem Syriæ: ergo veriſimile non eſt, prius fuiſſe. Nihil opus hic coniecturis: certum eſt, nedum ſimile veri, Quirinium ſemel, non autem ſæpius, vt hariolatur Baronius, Præſidem egiſſe Syriæ. hoc ſi putat eruditus hic ſcriptor, dici abſurde Auguſtum eiuſdem miniſterio ſæpius vſum in Orientis partibus; errat planiſſime. Semel, & fortaſſe tunc primum, in Orientem miſſus fuit Quirinius, quando in Cilicia res geſſit, quarum Strabo & Tacitus meminerunt. iterum eodem eſt miſſus, ſed diuerſo fine, quando Caium Cæſarem comitari fuit iuſſus: tertio poſt damnationem Archelai, vt & Syriæ præſideret, & cenſum ageret. Quare id quidem à probabilitate eſt alienum; etiam tum in eaſdem regiones fuiſſe proficiſci iuſſum, cum Orbis deſcribendi impetus cepit Auguſtum.

Neque vero nullum eſt exemplū illorum; qui in eaſdem prouincias cum eodem, vel diuerſo munere ſunt miſſi. C. Caſſius profectus in Syriam Quæſtor M. Craſſi, mox ipſo & eius exercitu deleto, res magnas ibi geſſit, & aliquandiu prouinciam obtinuit: eidemque poſt aliquot annos Senatus Syriam & bellum contra Dolabellam decreuit. Ventidius Baſſus, quando primum cum Parthis bellum geſſit, Antonij fuit legatus: poſtea eiuſdem belli gerendi cura illi demandata eſt, & ſuis auſpiciis Labienum ac Parthos vicit; quod triumphus illius arguit. Agrippa, qui per decennium Aſiam adminiſtrauit. bis ex Italia eodem eſt profectus. Illud fortaſſe minus probabile; quod hac noua interpretatione admiſſa, Lucas deſcriptionem qua de loquitur, nulla ipſi propria nota inſigniuerit, neque auctoris qui egit, neque temporis quo eſt acta: ſed rei dumtaxat adnotatione, quæ decem poſt annis euenit, vel ſi Baronij placet chronologia, ſedecim. hanc vero accuratiorum ſcriptorum non eſſe conſuetudinem, nemo, opinor,

nor, negauerit. Iam quod idem auctor ad Lucæ deſcriptionem refert Ioſephi locum de iureiurando fidelitatis, quod à Iudæis Herodes exegit; etſi commune hoc illi eſt cum aliquot ſane doctiſſimis viris; nos tamen aliter ſentimus, vt jam ſupra in ſecundæ diſputationis fine oſtendimus.

Sed hic vir eruditus, qui in eam rem, & ſæpe alibi planum illaudatum, Annium Viterbienſem, improbiſſimum fabularum conſarcinatorem, laudat, neque diſcrimen vllum ponit inter vitrum & margaritam, de promiſſo opere conceptam opinionem non mediocriter labefactat. Eſt ſane eiuſdem iudicii atque ingenii, Annium magni facere & Ioſephum Scaligerum, diuinæ præſtantiæ virum, nunquam nominare, niſi cum velis reprehendere. Idem, cum Cardinalis Baronii Annales *laude omni atque approbatione digniſſimos* ſine exceptione pronuntiat; aut non legiſſe ſe opus quod laudat; aut plus apud ſe valere ſtudium partium, quam amorem veritatis, oſtendit. Verum hæc miſſa faciamus, & ad penſum redeamus.

XXXIII. Oſtenduntur Baronij hallucinationes inſignes in locis Tertulliani & Cenſorini. Cenſus luſtralis. Luſtrum condere & cenſum agere, differunt. Æquatio cenſuum. In numero cenſorum error Baronij inſignis. Frequentia hominum in Iudæa. Blaſphemia quorundam aduerſus Scripturas. Orbis deſcriptio. Error Baronij in loco Plinij. Cenſura *pro cenſus.*

Apparat. Num. xciii.

Omitto Baronii diſputationem ſuper locis Tertulliani de hoc cenſu. Vir eruditiſſimus quam eſſet ἄκρως Criticus luculente ibi demonſtrauit. Vnica vocula *nunc* vitio librariorum ſtulte & ridicule poſita pro *tunc*, ſubtiliſſime philoſophandi Baronio occaſionem præbuit. Enimuero tota diſputatio friuola eſt, multaque in ea dicuntur abſurde. Sed quis finis erit, ſi velim ſingula perſequi? Vnum aut alterum indicabo, vt poſſit lector ex hoc guſtu de tota velitatione facere coniecturam. Dicit Tertullianus: *Cenſus conſtat actos ſub Auguſto, tunc* (ſic enim ſcribendum) *in Iudæa per Sentium Saturninum, apud quos genus eius inquirere potuiſſent.* Hic nulla eſt plane difficultas. ſed Baronius retinet. Nunc, & illud interpretatur poſtea. Quum autem ſupra rationem probabilem attulerimus, cur Sentij Saturnini potius meminerit, quam Quirinij: Baronius putat Tertullianum loqui de cenſu quinque aut ſex poſt annis habito Romæ per Auguſtum Coſſ. Sex. Ælio Cato & Caio Sentio Saturnino. Huius vero ſententiæ abſurditatem ſi pluribus refutare aggrediar, abſurde faciam. Deinceps perſuadere conatur Baronius deſcriptionem quæ B. Virginem Bethlehemum ire compulit, fuiſſe cenſum luſtralem, vt ipſe appellat, & ſingulis quinquenniis fieri ſolitam. Id ille an eruditis viris ſit probaturus neſcio:

R 2 ego

ego probare nullo pacto poſſum. Nam cenſum Romæ factum eſſe anno natiuitatis Domini demonſtrari non poteſt: multo minus luſtrum conditum. quomodo igitur luſtralis hæc in Iudæa acta deſcriptio? Mihi videtur longe certius eſſe, quod multi viri docti obſeruarunt; Auguſtum cupidum cognoſcendi opes & copias omnes imperii, non autem propoſito vllius in præſens exigendæ pecuniæ, Quirinio iſtud negotium dediſſe. Hanc ſententiam eo amplector cupidius, quia per hanc actionem extraordinariam, magis eluceſcit Prouidentia diuina: cujus arcano impulſu agebatur mens Auguſti, vt per illum (etſi nihil ejuſmodi cogitantem) Prophetia de naſcituro Bethlehemi Rege Meſſia impleretur. Magnam deinde Cenſorinô facit injuriam Baronius. Obſeruat Cenſorinus, poſt luſtrum à Veſpaſiano conditum, deſiiſſe priſcum illud inſtitutum: nempe oportebat, exoriente paullatim Euangelii luce, ritus quoque paganicos paullatim contemni & in deſuetudinem abire. Baronius putat Cenſorinum dicere, poſt Veſpaſianum nullam eſſe factam luſtralis cenſus exactionem: de quo ille oppido eruditus ſcriptor, ne cogitauit quidem. Nimium confundit Baronius luſtri condendi cerimonias, cum inſtituto politico deſcribendi ſubditorum fortunas: quæ duo tamen in hiſtoria Romana toties tam expreſſe diſtinguuntur. Conſuetudo quidem agendi cenſus per temporum interualla, prout res exigeret, non ſolum in veteris Romæ imperio, ſed & nouæ, ſemper eſt ſeruata. Teſtis eſto Gregorius Nazianzenus, oratione nona ad Iulianum ἐξισωτὴν. Iulianus & Hellenius in Cappadociam miſſi fuerant, vt cenſus agerent & inter ciues onera tributorum exæquarent: quod fuit olim Cenſorum munus, poſtea Cenſitorum. in carmine ad Hellenium ait Gregorius:

Εὖχος ὦ Ἀρμενίης Ἑλλήνιε· ὃς λάχες αὐτῇ
Στῆσαι ἡμετέρῃ μέτρα δίκαια φόρων,

Putat mox ſcriptor Annalium, numerum cenſorum ſe inueniſſe, quorum nomina Quirinius in deſcriptione Orbis terrarum adnotauit. Eo enim refert hæc Suidæ in Αὔγουστος. Ὅτι Αὔγουστος Καῖσαρ δόξαν αὐτῷ πάντας τοὺς οἰκήτορας Ῥωμαίων κατ᾽ πρόσωπον ἀριθμεῖ, βουλόμενος γνῶναι πόσον ἐστὶ πλῆθος· καὶ εὑρέθησαν οἱ τὴν Ῥωμαίων οἰκοῦντες ῡῑ μυριάδες καὶ χίλιοι ιζ ἄνδρες. *Placuit aliquando Auguſto, omnes terræ Romanorum incolas ſigillatim recenſere; quum ſcire cuperet quanta eſſet multitudo. Inuenti ſunt, qui Romanorum ditionem inhabitabant, quadrageſies & ſemel centena millia, mille & ſeptendecim.* 4101017. ita vertendus eſt Græcus apud Suidam numerus: non quomodo interpres Baronianus: cuius emendationem Baronium tentaſſe mirum eſt; nam Greca ipſum inſpexiſſe nunquam, res arguit. Spondanus vero Epitomator, videtur ille quidem Græca inſpexiſſe: at non intellexiſſe, vt res oſtendit. vulgo diceremus; quatuor milliones, centum millia, mille, & ſeptemdecim. Sunt autem hęc deſumpta ex Euſebij Chronico Græco; vel potius ex aliquo ſcriptore qui inde deſcripſerat. Locus extat in Græca editione Ioſephi Scaligeri, pag. 62. in Auguſti rebus. Eſt autē cùm in narratione, tū in notis numeralibus differētia nō parua Τιμήσεως γραφῆς ἐν Ῥώμῃ ἀπογρά-

ἀπογραφὴ ἐγένετο Ῥωμαίων μυριάδες υις καὶ δ. Hieronymus in verſione Euſebiani Chronici numero MMDCCCLXXXIX. *Cenſu Romæ agitato inuenta ſunt ciuium Romanorum* XLI. *centena &* LXIV. *millia.* Huiuſmodi recenſiones plures commemorant lapis Ancyranus, & illud ipſum Euſebij Chronicon, aliique hiſtorici. Quum autem Auguſtus ipſe in lapide Ancyræ poſito, ſemper de iis ſolummodo loquatur, quorum Romæ facta eſt deſcriptio. aut ſi forte in Italia; iocularis eſt Suidæ, vel eius auctoris vnde ipſe habet, hallucinatio, quæ & Baronium in erroris ſocietatem traxit; vt exiſtimaret eo numero comprehendi omnia capita, quæ venerunt in cenſum ex toto orbe Romano. Hæc alogia quanta ſit, ne æſtimari quidem poteſt. Nam vel Iudæa ſola tantula prouincia, eum numerum potuit ſuperare, quem putauit Baronius omnes perſonas complecti vniuerſi imperij Romani. Siquidem auctor eſt Ioſephus. Excidij libro III. cap. IV. nullum fuiſſe paruum adeo oppidum, aut vicum Galilææ; in quo non reperirentur millia quindecim. οἰκητόρων, *habitantium.* Galilææ autem vrbes pagiue erant ducenti & quatuor, teſtante eodem in vita ſua. Quamobrem reperiri potuerunt in ſola Galilæa, nulla habita ratione vrbium maiorum, in qua numeroſior longe fuit populus, quam in oppidulis, aut κώμαις, tricies centena ac ſexaginta millia. Idem Ioſephus libro Ἁλώσ. ſexto ſcribit, ad Paſchatis ſolemnia conveniſſe Ieroſolyma, virorum καθαρῶν πάντων καὶ ἁγίων miriadas CCLXX, hoc eſt, vicies ſepties centena millia virorum purorum & mundorum: præter infinitam multitudinem eorum, quos aliqua corporis infirmitas, vel pollutio, arcebat ab eſu agni paſchalis: item fœminarum & puerorum. Sub finem diſputationis de cenſibus iterum inuehitur Baronius in eos, quos Nouatores amat appellare. Ait vocare illos in dubium Euangeliſtæ fidem; ac propterea Celſo, Porphyrio & Iuliano longe deteriores eſſe confirmat. Nos autem profeſſi ſumus ſi quis tantum animo nefas concepit, vt de fide ſacrorum librorum vel minimum dubitaret; eius amentiam & furorem ex animo nos deteſtari. Sed iuro ſancte, iſtos Baronianos Nouatores me non habere notos. Quare vereor valde, ne ſine iuſta cauſa tragœdiæ etiam hic excitentur. Omnino res non cohæret; vt illi parum honorifice de diuinis oraculis ſentiant; quos nihil æque offendit in Concilio Tridentino, ac par honos tributus libris Canonicis, Apocryphis, & non ſcriptis Traditionibus; nulla ſaltem adhibita diſtinctione; ſicut erat æquum, imo prorſus neceſſarium, qui nihil æque abominantur in Aduerſariorum ſuorum ſcriptis, ac blaſphemias horrendas contra Sacram Scripturam, quibus libri nonnullorum ſcatent, qui ſe dicunt Catholicos Romanos: ſunt autem hæretici hæreticorum perditiſſimi, ſceleſtiſſimi, damnatiſſimi. Ducit hodie familiam inter huius generis hæreticos hoſtis Dei certiſſimus Scioppius; in cuius Eccleſiaſtico leuiter inſpecto, multas legi ſuperioribus diebus aduerſus τὰς θεοπνεύςους Scripturas, blaſphemias longe diriſſimas capite XC. in diſputationibus de fidei articulis, non vult adhiberi verbum Dei, de quo

R 3 extat

extat vox Domini, *Inquirite Scripturas*. At nouus hic Theologus grauiter eos exagitat, qui vbi agitur de negotio ſalutis, quærunt, *Vbi ſcriptum eſt?* hanc quæſtionem credit Alaſtor ille abſurdam: qui hoc quærant ſtultos nominat, pagina 299. capite CXXXV. comparat verbum Dei ſcriptum cum traditionibus non ſcriptis, & verbo Dei viuentis ſcripto minus etiam tribuit, quam ſiue Pighius ſiue alius, qui dixit Patrum memoria: *Scripturam ſi auctoritate Eccleſiæ deſtituatur, non plus per ſe valere quam fabulas Æſopi.* quod blaſphemum dictum poſtea defendere auſus eſt Cardinalis Hoſius. Et Cardinalis Bellarminus De Verbo Dei non ſcripto. lib. IV. capite IV. Scripturam ſuffragio Eccleſiæ carentem comparat, Alcorano. nunquam opinor, id facturus, ſi tantopere verbi diuini Majeſtatem eſſet admiratus, ac fecit olim Criticus inſignis, Paganus tamen homo, Dionyſius Longinus, cujus extat aureolus περὶ ὕψους libellus. Sed hæc juſtiſſima querela non eſt huius loci. Poſtremo mentionem facit Baronius deſcriptionis Geographicæ Orbis terrarum, factæ per Auguſtum. Hanc pluribus annis eſſe perfectam quum non ſit dubium, præcipue tamen circa natiuitatem Meſſiæ fuiſſe diligenter curatam obſeruo. Plinius libro 6. capite 27. *Hoc in loco genitum eſſe Dionyſium, terrarum orbis ſitus recentiſſimum auctorem conſtat: quem ad commentanda omnia in Orientem præmiſit diuus Auguſtus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicaſque res maiore filio.* Diximus ante Caium iuiſſe in Orientem anno Iuliano 44. qui erat alter vel ad ſummum tertius à nato Christo. Eſt autem veriſimile iuſſum eſſe præcedere Dionyſium aliquanto tempore prius quam iter à Caio ſuſciperetur. Poſtremo obſeruat Baronius, meminiſſe Plinium deſcriptionis cenſualis Auguſti iuſſu factæ; quando ait libro 7. *In diuo quoque Auguſto, quem vniuerſa mortalitas in hac cenſura nuncupat.* Non faciam quod ſolemne eſt hodie leuibus & inhumanis ſcriptoribus, vt hallucinationem ſuam viro docto exprobrem cum conuitio. *ἀφὶν μοῖχάνοι οὐρανῷ χθόνα*, tantum dicam, falli hic inſigniter Baronium neque Latinam Plinij locutionem eſſe aſſecutum. Plinius eo loco ſermonem habet de illis, qui inter raræ humanitatis exempla numerantur: ait Auguſtum *ab vniverſa mortalitate* (ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων) *in hac cenſura nuncupari*, id eſt inter beatos recenſeri, ἐγκρίνεσθαι, ἐγκαταλέγεσθαι. *cenſura* pro cenſus, vt poſitura propoſitus, Propertius. *Qualis & hac docti ſit poſitura Dei.* Sic *cubitura, curſura, diuiſura & paratura*, pro paratu, apud Tertullianum ſæpe. Itaque à mente Plinij aberrari longius non potuit.

XXXIV. Baronius in Chronologicis parum accuratus, error eius de Græca Bibliorum editione. Ioſephi hiſtoriam de Herode non penitus videri conſentire cum Scripturis. Figmentum Baronij abſurdum, de annis IX. vitæ Herodis à Ioſepho prætermiſſis. Alterum non minus, de initio annorum Herodis poſt Actiacam pugnam Fundamentum Chronologiæ huius Baronij euer-

euertitur, & lacum Ioſephi eſſe emendandum demonſtratur: νεος *&* ναίνας, *item* νεανίσκος, *Græcis quis.* iuuenis *Lat. Marci locus illuſtratus. Probatur multis exemplis vetuſtas mendorum apud Ioſephum, etiam ante Ruffinum.*

APPARATVS Num. XCIX.

QVæ ſequuntur deinceps diſputationes ad finem vſque Apparatus, mere ſunt Chronologicæ. Quærit enim Baronius, quos iſte annus Conſules habuerit, quo natus eſt Chriſtus: quotus item annus fuerit, tum currentis Olympiadis, & quota ipſa: annum etiam inueſtigat imperij Auguſti regni Herodis & mundi. Et ſi autem non negamus haut contemnendam ipſum diligentiam adhibuiſſe, quo veritatem harum quæſtionum inueniret; illud tamen vel inuiti cogimur fateri; honori ſuo Baronium melius potuiſſe conſulere, ſi vniuerſum hoc argumentum ne attigiſſet quidem. Nam quid ille affert noui præter errores aliquos nouos; Scientia temporum quantopere fuerit poſt renatas literas exculta, quam admiranda acceperit incrementa, aſinus eſt qui ignotat, inter literatos: malignus & beneficiorum Dei erga hoc ſeculum ingratus æſtimator, qui diſſimulat. Stupenda enim ſunt, quæ viri ſummi in noſtra præſertim Gallia & Germania præſtiterunt. In his Annalibus omnia vulgata: nihil quod ſeculi felicitatem admodum ſapiat. quare etiam illa in quibus verum eſt aſſecutus, frigide tractantur, & ficulneis argumentis non ſolidis & certis rationibus firmantur. Errorem æræ Chriſtianæ qua hodie vtimur, à Dionyſio Paruo, Computatore alioqui nobili, inchoatum, à poſteris auctum, perpetuo diſſimulans, perpetuo errandi neceſſitatem ſibi impoſuit: è qua ægre tandem ſeſe explicuit, poſt quam ad Diocletiani vſque tempora cum numero annorum, parem numerum errorum ſuorum produxiſſet. In ratiociniis annorum mundi Septuaginta Interpretum verſionem vult nos ſequi; ſolam putat dignam cuius habeatur ratio: nam veritas Hebraica illi, vt multis hodie male feriatis, ſordebat. Bibliorum editionem Græcam Romæ curatam, putat eſſe ipſiſſimam τῶν LXX. verſionem: quæ ſententia in tirone aliquo ſtudij Theologici vix poſſet excuſari, nedum in tanti nominis viro ſit ferenda. Illas tot numero diuerſas Patrum ſententias ſuper annis ab Adamo ad Chriſtum, non aliunde putat ortas, quam è diuerſitate Scripturæ apud Septuaginta Seniores. neque animaduertit, ſic Patres pleroſque hos ſequi, vt ſuos habeant multi eorum ſibi proprios epilogiſmos. Nam exempli gratia: profitetur Euſebius initio Chronici, ſe in nonullis ſequi τοὺς LXX. in aliis ſuas rationes & numerum contractiorem: idemque alibi inter ſe comparat calculum Iudæorum, omnium breuiſſimum, cum calculo Interpretum LXX. omnium prolixiſſimo, & Samaritarum, qui medius inter illos duos. At Baronius omnes Patrum mire variantes ſententias verſioni Septuaginta fert acceptas: & quum illi numerent

merent annos ab Adamo ad Chriſtũ quinquies mille quadringentos nonaginta nouem; Euſebius vero non pluries quinque millibus & ducentis, Baronius tamen & hic & in Notis ad Martyrologium, cuius auctor Euſebium ſequitur, epilogiſmum Euſebianum, affirmat eſſe numerationem Septuaginta Seniorum. Sed nos hujuſcemodi hallucinationes doctis Chronologis relinquimus animaduertendas. Nobis ſufficiet hoc loco illa expendere, quæ de annis Herodis ſunt illi diſputata; ex quibus conſtare etiam tironibus poterit, quantum illi in hoc genere toto eruditionis ſit tribuendum. Principio illud profitemur, non ſatis intelligere, nos, qui poſſit per omnia fides Ioſepho conſtare in annis vitæ, regni & mortis Herodis. Nam quum dubitare ſit nefas, quin ante obitum Herodis natus ſit Dominus noſter, ſicut ſacra Euangelia teſtantur: videtur epilogiſmus rerum Herodis apud Ioſephum, aliquanto breuior eſſe, quam poſtulet Evangelica demonſtratio. Herodi regnum delatum eſt Romæ Coſſ. Domitio Calvino, C. Aſinio Pollione, anno Vrbis DCCXIV. Iuliano ſexto: adiit illud captis Ieroſolymis, Coſſ. M. Agrippa. Caninio (alij Canidio) Gallo, Iuliano IX. regnauit à delato regno, annos, triginta ſeptem: ab adito, triginta quatuor. Hæc eſt Ioſephi conſtans narratio: vt ex illius ratiociniis conferenda ſit mors Herodis in annum Vrbis DCCL. Iulianum XLII. vel ſi interpretatione adiuuare volumus ejus calculum, in annum ſequentem, qui habuit Conſules Lentulum & Meſſalinum. Atqui hic eſt annus, cui Caſſiodorus, Baronius, Ioſephus Scaliger, Sethus Calviſius, & alij eximia doctrina viri, natiuitatem Domini adſcribunt: ita vt Herodes in vere ſit mortuus ante Paſcha: Chriſtus natus, vt fere hodie creditur, XXV. die menſis Decembris. Quare Herodes prius fato functus fuerit, quam Chriſtus naſceretur: quod repugnat Euangelio; & proinde quin ſit falſum, ne dubitari quidem poteſt. Hic docti viri induſtriam ſuam varie exercuerunt, vt laboranti hac in parte fidei Ioſephi ſuppetias ferrent, quorum ſententias in vno ſolum vel altero anno inter ſe diſſentientes, ſtudioſis confidimus eſſe notas. Baronium vero hæc temporis non ſane longi aberratio in Ioſephi epilogiſmo, impulit, vt paradoxa quædam & abſurdiſſimas ſententias primus excogitaret. Ait, Ioſephum totos nouem annos vitæ Herodis prætermiſiſſe ſilentio: Ait, annum illius regni primum in tempus eſſe reiiciendum Actiacæ victoriæ; poſtquam Herodi παλιγγενεσία quædam contigit, quando in regno illum ſuo Auguſtus confirmauit: Ait denique, Herodem nonniſi octauo demum anno à natiuitate τοῦ Θεανθρώπου, eſſe extinctũ. Hæc vero paradoxa tantam in ſe abſurditatẽ continẽt, vt ſi quis illa ſerio refutare inſtituat, iure poſſit illud poëtæ vſurpare,

τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω; Nam quis credet Ioſephũ, tam accuratæ diligentiæ virum, qui è Commentariis ipſius Herodis & aliis Actis publicis, narrationes ſuas depromebat, annos ipſos nouẽ aut ignoraſſe, aut conſulto cõſilio ſiluiſſe? cui bono? qua mercede? qua ſpe? Iam quum tot locis annos regni Herodis ãnotet Ioſephus, atq; is ſemper

ſemper ſibi conſtet in partibus: (niſi fortè alicubi librorum fides vacillet) quæ malum! fuit mens illius, qui tantum laborauit vt conſtanter mentiretur? Vellem verò indicaſſet Baronius illum tantum in hiſtoria rerum hiatum; quem præter ipſum in hiſtoria Ioſephi nemo adhuc fuit tam Lynceis oculis qui animaduerteret. Porrò verum annorum regni ejus principium: ſtatuendum fuiſſe poſt Actiacam victoriam, ſomnium eſt vigilantis Baronij, præterea nihil. Fingit Auguſtum victo ad Actiũ Antonio, anno Iuliano xv. ſtatim in Aſiam trajeciſſe; neque cogitat, omnes vnanimi conſenſu Hiſtoricos, id ſomnium confutare. Nam Auguſtus ex Actio Italiam petiit: neque ante anni ſequentis initium venit in Græciam, & inſulam Rhodum, vbi illum Herodes conuenit. Quare ſi poſt beneficium Auguſti procedere incipiunt veri anni Herodis: malè Baronius eos orditur ab anno victoriæ ad Actium; & tela tota annorum vitæ & mortis illius Regis eſt ipſi retexenda. Sed quod ait, Auguſtum priorum annorum acta Herodis reſcidiſſe, vt ejus nomen de Faſtis deleretur, per totum ſpatium, quo regnum antè obtinuerat; hoc verò plus etiam eſt quàm ſomniare: veritatis enim in hac affirmatione ne vmbra quidem vlla ſupereſt: ſed ſola in ea eminet fingendi quiduis licentia. Bis hanc hiſtoriam Ioſephus narrat; Antiquitatum libro xv. cap. x. Ἁλώσ. lib. I. cap. xv. proferat inde, vel ex Hegeſippo, vel vnde vnde, verbulum ſaltem aliquod, vnde tale quid poſſit colligi. Locus Pſeudohegeſippi habetur lib. I. cap. 33. Adeatur ſi lubet etiam Gorionides: ne ibi quidem ſimile quid inuenietur. Quid igitur prætexere Baronius habuit, cur rem adeò inopinabilem hominibus obtruderet? Adde quòd, initio cùm regnum Herodi Romæ Patres dederunt; non ſolus Antonius eius conſilij auctor videtur fuiſſe, verum etiam Octauius, ſicut narratio Ioſephi ſignificat: & expreſſis verbis affirmat Euſebius, ſiue apud Euſebium Africanus, ad Olympiadem CLXXXVI: Ἡρώδης, ait, Ἀντιπάτρου μηδὲν προσήκουσαν αὐτῷ τὴν τῶν Ἰουδαίων βασιλείαν ἀπὸ Αὐγούστου καὶ τῆς συγκλήτου λαμβάνει. *Herodes regnum Antipatri, nihil quicquam ad ſe pertinens, tradentibus Auguſto & Senatu accipit.* Vt nulla cauſſa fuerit poſtea Auguſto, cur regnum à Senatu delatum, ſe vel auctore vel comprobatore, velut injuſtum antiquaret. Eximiè verò falſitatem figmenti hujus declarat Archelai calamitas: quam conuenienter Ioſepho Dio Caſſius confert in annum DCCLIX. Iulianum LI. An Dio mendaciorum ſocius eſſe Ioſepho præoptauit, quàm de re omnibus nota veritatem narrare, quæ vix potuit eum fugere? Hiſtoria etiam Procuratorum Iudææ accurate à Ioſepho expoſita, conjecturæ Baronianæ huic ſine miſſione jugulum petit, qua de re plura ſuo loco, in Exercitatione 9. 4. Quare commentum de annis nouem à Ioſepho prætermiſſis vaniſſimum eſt, neq; hujus fieri debet: τὸ τῶν δαιδάλων ἀποκρίματα. Quoniam autem vnico maximè Ioſephi loco innititur hæc Baroniana παραδοξολογία, qui habetur lib. 14. cap. 17. vbi dicitur, Herodem, quo tempore Iulius Cæſar bello Ægyptiaco confecto, res in Syria & Iudæa compoſuit, natum fuiſſe annos tantùm quindecim: ſciat Le-

ctor, mendoſum eſſe illum locum, vt alios in optimo illo ſcriptore infinitos. Perperam enim apud Ioſephum legitur, ιε' γὰρ αὐτῷ ἐγεγόνει μόνα ἔτη, *quindecim tum annos natus erat*: quum ſit abſque dubio ſcribendum, κε' vel etiam κϛ' *annos tum natus erat tantùm* 25. aut etiam 26. quemadmodum jam ante nos rectè cenſuerunt viri præſtantiſſimi & harum rerum callentiſſimi, Ioſephus Scaliger, Laurentius Suſlyga, Iohannes Keplerus, Auguſtinus Torniellus, & Eduardus Liueleus Anglus, de quo plura in ſequentibus ſumus dicturi. Neque obſtat, quòd Ioſephus eo loco de Herode ſic loquitur, νέῳ παντάπασιν ὄντι, *quum eſſet penitus juuenis*. & primo Excidij, pag. 675. in eadem hiſtoria eundem vocat κομιδῇ νέον, & mox νεανίσκον. Nihil, inquam, hoc aduerſatur ſuperiori emendationi? ſed è contrario illam ſic adſtruit, vt alia confirmatione opus non ſit. Nam Ioſephus vocem νέος, *juuenis*, νεανίας, vel νεανίσκος, *juuenculus*, non ſolet de iis vſurpare, qui pubertatis annos necdum ſint aſſecuti: verùm de illis potiùs, qui exceſſerint ex ephebis, & annum 15. tranſcenderint. Excid. lib. 7. c. 11 de Domitiano ſcribit, ipſum, quando Romam eſt allatus nuntius de defectione Germanorum, fuiſſe νέον ἔτι παντάπασι; & Tacitus in vita Agricolæ, *admodum juuenem*. de initiis Veſpaſiani loquens; quem certũ eſt, annos tum fuiſſe natum nouemdecim aut viginti. Antiquit. lib. 14. c. 13. Alexand. Rex cùm ſupplicio afficeretur, νεανίσκος dicitur; qui annũ 30. ſuperabat. lib. 6. c. 10 Dauid pugnaturus cum Golietho, νεανίσκος, nuncupatur, qui annum agebat 29. Polybius in prima hiſtoria Hieroné appellat κομιδῇ νέον, quem probauimus in Commentariis noſtris fuiſſe annorum 35. Idem de Tito Flaminio bellum cum Philippo Rege Macedoniæ gerente ſic loquitur; καὶ γὰρ νέος ἦν κομιδῇ· πλείω γὰρ τῶν τριάκοντα ἐτῶν οὐκ εἶχε. Vbi vides tantùm Scripturam diſertè dicere, eum appellari ſolitum νέον: juuenem, & quidem νέον κομιδῇ, *oppidò juuenem*, qui natus eſſet annos 30. in quo Græcis cum Romanis conuenit; qui juuentutem definiebant ab anno trigeſimo ad 40. Itaque Cicero in Oratione, *adoleſcentulum* ſe vocat, quum annum ageret 27. Apud Polybium & alios hiſtoricos, νεανίσκος ſæpe ſignificat militem: & νεανίσκων καταγραφὴ, de conſcripta legione leges. Sic accipiendum Marci 14 51. καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι, *& prehendunt eum milites*. ex vſu loquendi Græcè ſcribentium, vt alibi fusè probamus, etiam apud Septuaginta Seniores. Viros eruditos, qui apud Marcum accipiunt de neſcio quibus laſciuientibus adoleſcentulis, refellit vel articulus οἱ. Propterea Ioſephus de iis loquens, qui annos pubertatis non exceſſerunt, vocem νέος aut νεανίας, quas hic tribuit Herodi, nunquam vſurpat, ſed παῖς vel μειράκιον. P. 35. & 36. Ioſephus Iacobi F. ann. 17. παῖς illi dicitur, & μειράκιον. pag. 456. Ariſtobulus παιδίον παντάπασι nominatur, cùm Ananelus ſit ſummus Pontifex. erat autem natus Ariſtobulus annos 17. vt è ſequentibus conſtat, & affirmat Gorionis filius, fictitius Ioſephus Hebræus. Idem Ariſtobulus pag. 458. μειράκιον, dicitur in Hiſtoria mortis ſuæ, quam obijt anno ætatis 18. pag. 493. & 494. Alexander & Ariſtobulus Herodis filij μειράκια vocantur & νεανίσκοι, ſed qui

qui annis 25. eſſent majores, & è ſuis vxoribus liberos ſuſtuliſſent. Verum igitur eſt, quod antea diximus; Ioſephum qui illo loco Herodem appellat υἱὸν πεντάπαιδα, adeò ſuperiorem emendationem non euertere, vt contrà, ei ſtabiliendæ argumentum ſuppetat prorſus Achilleum. & quod ſolui non metuat. Non etiam obſtat, quod apud Photium vulgata extat lectio: aut quòd Ruffinus multò antiquior Photio, eandem agnoſcit. Veriſſimum enim eſt, quod multos ante annos ad Suetonium dicebamus, & argumentis aliquot demonſtrauit poſtea ὁ μακαρίτης Ioſephus Scaliger, Ioſephi codices deprauatiſſimos jam circumferri; neque hodie atque heri eſſe corruptos, ſed ante Ruffini ætatem. Id enim verſio illius manifeſtiſſimè declarat. multis locis ad inſaniam vſque inepta, non aliam perſæpe ob cauſſam, niſi quòd corruptiſſimos nactus codices, & judicio critico deſtitutus, quicquid inuenit exprimere eſt conatus. Tanta autem fuit Ruffini in hoc præclaro incepto infelicitas, vt libris illis vti contigerit, etiam hodiernis noſtris interdum deprauatioribus. Nam, verbi gratiâ, lib. 14. cap. 14. rectè hodie ſcribitur κομίζοντι ἐπικουρικὸν, *adducenti copias auxiliares.* at Ruffinus ineptiſſimè legens ἐπὶ Κυρικὸν, ineptiùs adhuc vertit, *dum per Choricum tranſiret.* Originum 5. cap. 1. pag. 121. πέμπει τρισχιλίους ὁπλίτας Ἰησοῦς, rectè hodie, & conſentienter Hebraicæ veritati. Ruffinus falsò, *triginta millia* pro tribus millib. legit nempe τρισμυρίους. Initio lib. 14. rectè hodiè τῷ γ ἔτει τῆς ζ καὶ ο Ολυμπιάδος. *anno tertio Olympiadis ſeptuageſima ſeptima, ſupra centeſimam.* at Ruffinus malè, *centeſima octuageſima Olympiade,* magnâ ſanè mutatione, τῆς π Ολ. pro τῆς ζ καὶ ο Ολ. Libro 17. cap. 13. iſta hodie leuiter corrupta, ἀπορρήξας αὐτὰς τῆς ἄκρας ἕως Συρίας προσθήκην ποιεῖται. Ruffinus longè deprauatiùs videtur legiſſe ſic: ἀπ. αὐτὰς τ διοικήσεως Συρίας, προσθήκην Ιουδαίας ποιεῖται, vertit enim, *quas abſcindens à diſpenſatione Syriæ additamento Iudææ regioni conjunxerat.* Eſt verò ea ſententia falſiſſima: quod Gelenium non fugit. Quare legendum & diſtinguendum, ἀπ. αὐτὰς τῆς τ βασιλέως Συρίας προσθήκην ποιεῖται. ex ipſo Ioſepho: cujus verba ſunt, Α'λωσ. lib. 1. cap. 9. p. 726. τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, Γάζαν καὶ Γάδαρα, καὶ Ἱππηνὴν ἀποτεμόμενος τῆς βασιλείας, προσέθηκε Συρίᾳ. P. 555. cap. 6. lib. 18. pro εἰκοσοῦ ἐνιαυτοῦ, legit Ruffinus, εἰκοσοῦ δ δὲ ἱερῶν, quod tuetur Scaliger; rejicit Keplerus. At ibidem pro ἰσὰ ἐ τριάκοντα, inuenimus in membranis Ruffinianæ verſionis Sereniſſimi Regis Iacobi, *triginta duo.* Sed à vulgata ſcriptura ſtat ratio temporum. Lib. 10. c. 11. narrat Ioſephus è Megaſthenis Indicis, Nabuchodonoſorum καταστρέψασθαι Λιβύης τὴν πόλιν καὶ Ἰβηρίαν: Ruffinus legit, Λιβύην τὴν πόλιν, vertit, *dicit eum vaſtaſſe Libyen ciuitatem, & Iberiam.* At quænam eſt iſta vrbs Libya? Ephorus quondam ſcriptor vetuſtiſſimus, Iberiam putauit eſſe vnam vrbem, vt narrat Ioſephus in priore contra Appionem. Sed Megaſthenem, qui poſt Alexandrum M. vixit ſcripſitque, quem Arrianus appellat Expedit. lib. 5. δόκιμον ἄνδρα, *virum fide dignum.* tantarum ineptiarum damnare non debemus, vt totam Africam vel Libyam crediderit vnam fuiſſe vrbem. Omnino legendum eſt, quod

& Gelenius vidit, τὴν Λιβύης τὴν πολλὴν *magnam Libyæ partem ſubegit*. Non fugiſſet hoc Ruffinum, ſi libros contra Appionem legiſſet: nam in priore illorum vera extat lectio. Omitto ſimilia his ſexcenta alia imperitiæ Ruffini ſimul & vetuſtiſſimarum apud Ioſephum mendarum exempla; quum igitur probauerimus Ruffinũ libris deprauatiſſimis eſſe vſum; mirari nemo debet, hunc etiam locum inter alios propè infinitos, jam tum in illius codice fuiſſe corruptum. Vetuſtatem erroris, arguit hic conſenſus eius verſionis cum hodiernis exemplaribus Græcis, etiam manu exaratis, & quidem oppidò vetuſtis, veritatem ſententiæ non probat. Porrò Græci codicis ſcripturam in editione Baſilienſi, (nupera enim priore deterior;) locis propè infinitis eſſe corruptam, & ſæpe vocibus aliquot mutilatam, eſt vbi periodis integris, docuit me diligens comparatio cum vetuſtiſſimis exemplaribus, quæ in Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca ſeruantur. Collationem illam ante annos quinque inſtitueram, opera adjutus doctiſſimi viri, & amiciſſimi, Caroli Labbæi, Iuriſconſulti; quùm id à nobis Illuſtriſſimus Scaliger petiiſſet, de editione nobiliſſimi ſcriptoris tum cogitans: quam immatura viri diuini mors Reip. literariæ inuidit. Tum igitur ex vnius, aut alterius libri contentione didici, quod dudum eram ſuſpicatus; hodiernis Ioſephi libris nihil deprauatius poſſe inueniri: de quo tamen, ne per ſomnium quidem, tot interpretes videntur cogitaſſe. Si ergo, vt ad propoſitum redeam, ſuperior emendatio, quam res arguit, & nos probauimus eſſe neceſſariam, admittitur lib. 14. cap. 17. Herodes anno belli Ægyptiaci à Cæſare geſti annorum fuerit viginti quinque, aut viginti ſex. Ita euerſum eſt, quod vnicum videbatur habere Baronius ſuæ opinionis portentoſæ fundamentum. Herodes enim, cùm naſcebatur Dominus, Lentulo & Meſſalino Coſſ. annorum fuerit circiter 70. aut 69. neque verò Ioſephus præcisè aſſirmat, ipſum exactis ſeptuaginta annis obiiſſe: verùm ab ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo, quando obiit, non longè abfuiſſe. ὢν ἔτος ἑβδομηκοστὸν ὤν, ait capite 8. lib. 17. p. 529. & in eandem ſententiam, Excidij lib. 1. c. 25. p. 714. ὢν ἤδη γεγονὼς ἐτῶν ἑβδομήκοντα. Hac difficultate ſublata, planior jam patet via ad conciliandam Ioſephi narrationem cum Euangelio, hoc eſt cum veritate. Qua de re conſulant ſtudioſi ſcripta præſtantiſſimorum illorum virorum, quos antè nominauimus; & ſua fruantur judicij libertate: neque enim fidei res eſt; vt dubitare de illa, aut diuerſa ſentire non liceat.

Atq; hæc ad Apparatum.

EXERCITATIONES
QVINDECIM,
AD CARD. BARONII ANNALIVM PARTEM PRIMAM

De

DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI
Natiuitate, Vitâ, Paſſione, Aſſumptione.

ISAACI CASAVBONI
EXERCITATIO II.
AD
CARDIN. BARONII ANNALES.

I. Vtrum natus ſit Chriſtus in vrbe Bethlehem, an extra vrbem. Teſtimonia & argumenta extra vrbem natum ſuadentia. Contrarium probatur ex ipſis Euangelii verbis. Articulorum vis malè neglecta interpretibus. Δέχεσθαι ἀγορᾷ. ὅρμῳ, κοιτῶνι *vel* κοιτ. *Locus è paraphraſi Syriaca. Lucæ purior Helleniſmus.* Spelunca *locus ubi* • *atus Dominus, cur dicatur.* ἰλεός. Foramen. *Locus Iſaiæ apud Septuaginta. Iuſtini hallucinatio. Euſebii locus correctus. Suburbia Bethlehemitica. Reſponſio ad ſuperiora argumenta.*

Anni I. Num. II.

PRIMA omnium Baronii obſeruatio Annalium ſuorum initio, eſt de loco vbi Seruatorem mundi, Dominum noſtrum, Beata Virgo peperit. Conſtat, Regis Meſſiæ patriam fuiſſe Bethlehem: verùm in vrbe an extra vrbem ſit Chriſtus natus, non perinde apud omnes conſtare videas. Iuſtinus Martyr, ſcriptor vetuſtiſſimus, in dialogo cum Tryphone, ad vrbem, non in vrbe, verſatam eſſe tum Beatam Virginem ſcribit: ἐν σπηλαίῳ τινὶ, ait, σύνεγγυς τῆς κώμης κατέλυσεν. *in aliquam ſpeluncam vico propinquam diuertit.* Euſebius, verbis illis quæ deſcripſit Baronius è libro ſeptimo, Demonſtratio. Euangel. agrum oſtendi ſolitum ait, vbi Virgo partum admirabilem eſſet enixa. Cajetanus ad Lucæ Euangelium, difficile putat eſſe

eſſe intellectu, quomodo ignorauerit Herodes, Chriſtum à Magis eſſe adoratum, ſi in ipſa vrbe ponatur facta eſſe adoratio. *Hæc autem difficultas*, inquit, *ceſſat, ſi extra muros adoratus eſt Ieſus.* Exiſtimabat enim Caietanus, in eodem loco & natum fuiſſe Dominum, & à Magis adoratum: de quo paullò pòſt. Sunt qui ex Hiſtoria paſtorum, idem poſſe colligi contendant. Nam ſi intra muros præſepe illud fuiſſet, in quo paſtores Filium Dei adorarunt, quomodo, inquiunt, nocte intempeſtà, aut vrbem ingredi potuiſſent, aut ſtabulum inuenire, in quo illud præſepe? Baronius, vt omnibus ſeſe expediret difficultatibus, ſpeluncam in quâ dicitur Chriſtus eſſe natus non in vrbe, ſed in ſuburbiis Bethlehemiticis fuiſſe poſitam, pronuntiat. Omnes hæ ſententiæ, & ſi quæ aliæ iſtis ſimiles in Theologorum ſcriptis leguntur; originem ſine dubio inde habuerunt; quòd proniores fuerunt viri eruditi ad conjecturas ſuas in medium proferendas; quàm mentem Scripturarum diligenter rimandam. Nam ſi verba Lucæ quantà par eſt diligentià expendant Græcæ literaturæ vel mediocriter periti, aliter, opinor, ſentiant. Nos igitur Euangeliſtæ auctoritate freti, aſſerere non dubitamus; in ipſa vrbe Bethlehem non in ſpeluncâ aliquâ extra vrbem poſitâ, aut in ſuburbiis, multò autem minùs in agro, Regem Meſſiam partu B. Virginis fuiſſe editum. Lucæ Euangeliſtæ verba ſunt: *καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ· διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι. Et reclinauit eum in præſepio; quia non erat eis locus in diuerſorio.* Hic obſeruet eruditus; lector non dixiſſe Lucam ἐν καταλύματι; ſed ἐν τῷ καταλ. ſciunt verò periti ſermonis Græci, articuli vel adjectione, vel omiſſione, multum fieri diuerſam horum verborum ſententiam. Sine articulo ἐν καταλύματι, ſenſus eſſet; Ioſepho & Mariæ nullum omnino patuiſſe diuerſorium, quum eſſent Bethlehemi plura. Gallicè rectè verteris, *en vne hoſtellerie*, vel *en aucune hoſtellerie*. At cum articulo, ἐν τῷ καταλ. dupliciter exponi poteſt: vel fuiſſe vnicum Bethlehemi diuerſorium, ad quod non fuerint admiſſi; quod vix ſit veriſimile: vel, vnum aliquod diuerſorium Bethlehemiticum ipſos adiiſſe; atque in eo, quod ad cætera fuiſſe exceptos: ſed locum vacuum non eſſe ibi repertum, qui ipſis ad cubandum concederetur. Gallicè, *en l'hoſtellerie, in illo diuerſorio*: nempe quod adierant, & quo vtebantur, ad cætera quod attinet. Non eſt hodie inſolens, vt tecto aliquis & rebus ad victum neceſſariis, excipi queat in diuerſorio; non poſſit proprio cubiculo, vel cubili aut lecto. Scimus longè diuerſiſſimam apud veteres fuiſſe hoſpitiorum rationem: qua de re plura alibi dicta ſunt à nobis: verum tamen etiam apud veteres ſimile quid fuit. Nam vt in Commentariis Polybianis fusè docebimus, ſi Deus volet fuêre etiam apud illos quidam hac in re humanitatis gradus; eſtque obſeruare in Græcorum libris, res olim fuiſſe diuerſas. *δέχεσθαι ἀγορὰν, admittere ad emptionẽ cõmeatus; δέχεσθαι ὅρμον, facere poteſtatẽ ingrediẽdi ſtationẽ aut portum: δέχεσθαι οἴκῳ, recipere in domũ. & δέχεσθαι κοιτῶνι, vel κοίτῃ cubiculũ aut cubile ad quieſcẽdũ dare.* Omnino harũ diſtinctionũ habenda ratio eſt, vt adjecti

articuli

articuli vis intelligatur. Syriaca Paraphraſis anceps eſt, & ab eruditis interpretibus varie accepta. *Quia non erat eis* דוכתא *hoſpitium* ſiue *locus*, (propriè δοχεῖον: eſt enim vox Græca; quod Elias in Tiſbi non obſeruauit; Syris vſitata pro pandochio, & generaliter pro loco, apud Rabbinos:) איכא דשרין הוו Fabricius vertit; *vbi habitantes eſſent*: ὅπου αὐλισάμενοι. quaſi ſcriptum eſſet in veritate Græca, ἐν καταλύματι, non adiecto articulo. Tremelius, *vbi habitabant*: ad verbum dixit Syrus, ὅπου αὐλιζόμενοι ἦσαν, hoc eſt, *vbi commorabantur*. hoc vero plane eſt, ἐν τῷ καταλύματι, hoc eſt, *in illo diuerſorio*, ſecundum poſtremam interpretationem, quam paullo ante attulimus. Et procul dubio maxime eſt probabilis: nam adiectus articulus oſtendit, diuerſorium quidem illos habuiſſe; verum in quo locus adcubandum non eſſet vacuus. coacti igitur ſunt, in ſtabulum iumentorum concedere: quod erat, vt fit veriſimile, diuerſorio coniunctum, aut ſaltem, propinquum. Hoc declarat Lucas, cum ait, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ: hoc eſt, *reclinauit illum in præſepio*: non enim dicit, ἐν φάτνῃ, quod Gallice diceremus, *en vne creche*: ſed ἐν τῇ φάτνῃ, quod verti debet; *en la creche*. Latine aliter non poſſumus niſi *in præſepi*, neglecto articulo, cuius tamen eſt hoc loco vis magna. Generalem enim appellationem præſepis, reſtringit peculiariter ad illud præſepe, quod erat in ſtabulo pertinente ad diuerſorium, cuius præceſſit mentio. Quare ipſum præſepe, ſiue ſtabulum in quo natus Chriſtus, ab Ambroſio in locum Lucæ *diuerſorium* appellatur, quod eſſet pars diuerſorij: *Terreno in diuerſorio iacet ſed cæleſti lumine fulget*. Auctor operis imperfecti in Matthæum, vocat *pandocium tenebroſum*. Gregorius Nazianzenus, Oratione nona, φαῦλον καὶ μικρὸν κατάλυμα, *vile & paruum diuerſorium*. Scimus, non ſemper in Scripturis articulos debere vrgeri, nec raro omiſſos reperiri, vbi Helleniſmus exactior eos requirebat, ſicut etiam Chryſoſtomus in Iohannem obſeruat: ſed nulla dici cauſſa poteſt, cur in hac Lucæ narratione non ſit exacte habenda illorum ratio: nam ad Hiſtoriæ veritatem magnum eſt in eo momentum: & Lucam purum Helleniſmum aliquanto diligentius quam cæteros Euangeliſtas obſeruaſſe, notum eſt eruditis. Sic paullo poſt ſermonis Græci proprietas ab eo ſeruata eſt, cum ita facit Angelum loqui; εὑρήσετε τὸ βρέφος κείμενον ἐν φάτνῃ, h. eſt, *inuenietis infantem iacentem in præſepio en vne creche*: non autem ἐν τῇ φάτνῃ: at mox, ἀνεῦρον τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ, *en la creche*. recte. *inuenerunt infantem iacentem in præſepi*; illo nempe, cuius ab Angelo facta erat mentio. hæc ratio articuli vel adiecti; vel omiſſi. Porro ſtabulum in quo natus eſt Dominus, paſſim Græci Latinique Patres appellant σπήλαιον, *ſpeluncam*: nec mirum: nam quum eſſet Bethlehem in ſaxeo colle ſita, videntur pleræque domus, in ſaxis fuiſſe exciſa. Strabo obſeruat, totam regionem circa Ieroſolyma, ad ſexageſimum vſque lapidem, eſſe ὑπόπετρον, *petroſam*. Bethlehem autem quatuor millia paſſuum duntaxat ab vrbe, vt ait Iacobus de Vitriaco: vel ſex, vt Arabs geographus. Qui eruditus ſcriptor

obſeruant. eſſe in illo tractu multas domus ſaxis inciſas, vel potius, cellas, *in quibus*, ait ille, *homines ſeſe incluſerunt religionis cauſſa.* Idem, locum vbi natus eſt Meſſias commemorans, *ſpeluncam* vocat, vt fere Græci ac Latini. Proprie quidem antrum id non erat αὐτοφυὲς, *ſponte natum*, qualia celebrantur à Poëtis & geographis, Trophonium, Corycium, Themiſonium, & ſimilia: ſed locus concinnatus in vſum ſtabuli, vt præſepe ibi poſitum demonſtrat. quia tamen intra ſaxa illud ſtabulum fuerat excauatum, obtinuit, partim propter loci naturam, partim ad declarandam eius vilitatem, vt ſpeluncula paſſim appellaretur, Sic enim loqui moris eſt, de anguſtis gurguſtiolis; nec multo aliter dictum illud apud Theocritum, Ἰλεόν, ἐν οἴκησιν: nam proprie ἰλεὸς eſt θηρίων φωλεός, *foramen vbi latet ſerpens*, vel *alicuius feræ cubile.* Hieronymus hoc ſtabulum, ſiue ſpeluncam, appellat *foramen*, ad Marcellam: *Ecce in hoc paruo terræ foramine Cælorum conditor natus eſt*: niſi malis de ipſo oppidulo Bethlehem hæc verba interpretari. Poteſt & alia ratio afferri, cur Veterum Patrum nonnulli eum locum ſpeluncam ſæpius nominarent: putarunt enim fuiſſe prorſus neceſſe, vt naſceretur Chriſtus, in ſpecu, quia ſic olim fuiſſet prædictum ab Iſaia. Vaticinium Prophetæ affert Iuſtinus contra Tryphonem, in hæc verba: οὗτος οἰκήσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς, *hic habitabit in ſpelunca ſublimi rupis validæ.* Et habentur quidem hæc verba in Græca verſione, 33. 16. ſed quæ non agnoſcit Veritas Hebraica: ne Latina quidem Vetus Interpretatio: *Iſte in excelſis habitabit munimenta ſaxorum.* Hic nulla ſpeluncæ mentio. Vnde apparet, Iuſtini obſeruationem non eſſe multò ſolidiorem: quàm fuit illa quorundam olim, qui, vt refert Theodoretus, lib. 1. cap. 18. locum Zachariæ 14. 20. de Clauis Dominicæ Crucis freno equi Conſtantini aptatis, interpretabantur: quod merito ridet Hieronymus; etſi non improbant Cyrillus, & alij nonnulli. Hic error Iuſtinum in alium errorem videtur impuliſſe. Exiſtimans enim ex illo Iſaiæ loco, Chriſtum in alta quadam ſpelunca præruptæ rupis eſſe natum: quia non ſolent eiuſmodi antra in vrbibus reperiri; putauit non in vrbe, ſed ad vrbem Bethlehem Mariam diuertiſſe, atque ibi Chriſtum peperiſſe. Hoc vero quis veterum Patrum præter Iuſtinum dixit? quis vel Græcorum, vel Latinorum ſcripſit, natum Ieſum ἐγγὺς Βηθλεέμ, *prope Bethlehem*, aut ἐν ὁρίοις Βηθλεέμ, *in finibus Bethlehem*? omnes ad vnum conſentiunt, peperiſſe Virginem ἐν Βηθλεὲμ & ipſā ſpeluncā cuius toties mentionē faciunt, in ipſa vrbe fuiſſe, non obſcure iidem oſtendunt. Origenes lib. 1. contra Celſum: δείκνυται τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ἔνθα ἐγεννήθη, *Oſtenditur in Bethlehem ſpelunca, vbi natus eſt.* Non dicit Origenes, oſtenſum fuiſſe id antrum ad Bethlehem; ſed in Bethlehem; id eſt, intra muros vrbis; ſiquidem fuit tum muris cincta Bethlehem: certe, in ipſo oppido. Vetum quidem eſt, Romæ natum videri, qui ad vrbem natus fuerit, & in continentibus ædificiis, vt ait Paulus Iuriſconſultus, l. 2. Dig. de verbor. ſignif. Quare negamus, fidem oraculo conſtitutam, quod eſt apud Mi-

cheam, & Matthæum 2. 6. etiam ſi certum eſſet, ad Bethlehem, non in Bethlehem natum eſſe Dominum. Sed quum nemo Veterum, vt dixi, præter Iuſtinum id reperiatur memoriæ prodidiſſe; cur vnius potius, quam omniũ ſententiam ſequemur? Quod apud Euſebium hodie legitur, in agro neſcio quo natũ eſſe Dominũ, turpe eſt exſcriptoris mendum, quod neque interpres neque Baronius locum deſcribens, animaduerterunt. Verba Euſebij ſunt, editionis Græcæ, pag. 213. Καὶ εἰς δεῦρο δὲ οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, ὡς ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς καθελθοῦσαν παραδεδόντες, τοῖς τῶν τόπων ἱστορίας χάριν εἰς τὴν Βηθλεὲμ ἀφικνουμένοις μαρτυροῦσι, τῶν λόγων (ſcribendum μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ) πιστούμενοι τὴν ἀλήθειαν, διὰ τῆς τοῦ ἀγροῦ δείξεως, ἐν ᾧ τεκοῦσα ἡ παρθένος, κατατίθεται τὸ βρέφος. *Etiam hodie qui locum illum incolunt, vt qui à maioribus ſuis eam traditionem acceperint, iis qui Bethlehemum adueniunt ſtudio luſtrandi illa loca, ſermoni noſtro teſtimonium prebent; veritati fidem adſtruentes, agri illius demonſtratione in quo depoſuit Virgo infantem quem pepererat.* Sed quam abſurdum dictu eſt, quam inauditum, peperiſſe Virginem in agro, aut infantem recens editum in agro fuiſſe poſitum? Tanta & tam manifeſta abſurditas, vitium codicis manifeſto arguit. Scribe mutatione minima, τῆς ἄντρου, non τῆς ἀγροῦ *demonſtratione antri*; non autem *agri*, δεῖξις ἄντρου, vt modo apud Origenem, δείκνυται σπήλαιον, σπήλαιον & ἄντρον, *ſpelunca* & *antrum*, promiſcue in hac hiſtoria vſurpantur. Euſebius tamen ἄντρον libentius nominat. De vita Conſtantini lib. 3. loquens de Helena Auguſta: τῷ προσκυνηθέντι θεῷ δύο νεὼς ἀφιέρου, τὸν μὲν πρὸς τῷ τῆς γεννήσεως ἄντρῳ, τὸν δ' ἐπὶ τοῦ τῆς ἀναλήψεως ὄρους. *Deo quem adorauerat, duo templa conſecrauit; vnum ad natiuitatis antrum: alterum ſuper aſſumptionis monte.* Mox, πανσέβιος τὸ τῇδε ἱερὸν ἄντρον φαιδρύνει. Paullo ante appellat, τὸ τῆς πρώτης τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας ἄντρον, *prioris aduentus Chriſti Seruatoris antrum.* Notum eſt ex Hiſtoria, Helenam illo ipſo in loco vbi natus fuerat Chriſtus, templum extruxiſſe magnificum. Si verum eſſet, quod Iuſtinus ſcribit: nõ in vrbe, ſed ad vrbem Bethlehem, templũ illud fuiſſet ſtructum. Hic iterum quæro, quis Veterum hoc dixit? quis illorum de eo templo, non ſic loquitur, tanquam in ipſa vrbe ſito? Sozomenus libro 2. de Helena ᾠκοδόμησε ναὸν ἐν Βηθλεέμ, ἀμφὶ τὸ τῆς γεννήσεως Χριστοῦ σπήλαιον, *ædificauit templũ in Bethlehem, ad ſpeluncam illam, in qua Chriſtus natus eſt.* Baronius, qui antrum ſiue ſtabulum vbi natus Chriſtus, ponit in ſuburbiis Bethlehemeticis; doceret nos, vbi inueniſſet, habuiſſe Bethlehem ſuburbia. Non enim temere hoc illi credere debem⁹. Luc. 2. 4. nominatur Bethlehẽ vrbs, πόλις Δαβίδ, *vrbs Dauidis*, ſed Iohan. 7. 42. dicitur κώμη, *vicus*, ſiue vt habet Latina verſio, *caſtellum.* Gloſſarium κώμη, *villa, caſtellum, vicus.* Et Hieronymus, modo appellat *villam*, vt in Epiſtola ad Marcellam: modo etiam *villulam*, vt in altera ad eandem Marcellam: aliquando *vix paruum viculum*, vt ad caput quintum Michææ. Theodoretus ſermone 5. Curationum, χωρίον ἄδοξον καὶ σμικρὸν, *locum ignobilem & paruum.* Propterea huius loci in tota Hiſtoria Biblica, & apud Ioſephum, vix ſemel aut iterum facta reperitur mentio, atque adeo reperti ſunt,

qui apud Lucam 2. 4. κώμην legerent, non autem πόλιν, vt auctor eſt Epiphanius Hæreſi 51. niſi quis putet aliter hæc eſſe exponenda: Δὲ, inquit, ἔν τισι ἀντιγράφοις τῶν Εὐαγγελιστῶν καλεῖται πόλις τοῦ Δαβίδ. ἐν ἄλλοις δὲ κώμην αὐτὴν καλοῦσι διὰ τὸ εἰς ὀλίγον γῆς αὐτὴν ἥκειν. *Propterea in quodam exemplari Euangeliſtarum vocatur vrbs Dauid: in alio verò ipſam vicum nominant: quod ad breuem terræ modum eſſet redacta.* Tantulum igitur ſiue oppidulum, ſiue vicum, ſuburbia habuiſſe, quod vult Baronius, cui fiet veriſimile? Burchardus ſtabulum natiuitatis intra muros fuiſſe ſcribit: ſed neque ille, neque Marinus Sanutus, qui Burchardum ferè deſcripſit, extra muros id ſtabulum collocant: vnde igitur habet Baronius? Ad Caietani obiectionem, verbo reſponderi poteſt: nam è Matthæo 2. 11. conſtat, non in ſtabulo, verùm in domo Chriſtum fuiſſe à Magis adoratum: illa autem domus procul dubio in vico Bethlehem fuit: atque vt videtur, illud ipſum diuerſorium, cuius meminit hic Lucas. Nam confectâ Deſcriptione, & hoſpitio quod occupatum erat diſceſſione turbarum vacuefacto; probabile admodum eſt, Ioſephum & Mariam, relicto ſtabulo, ad illud diuerſorium ſe atque infantem tranſtuliſſe. Quod de facto Magorum nihil reſciuit Herodes, Prouidentiæ Diuinæ adſcribendum, vt alia multa magis mirabilia, quæ in hac ſtupenda Hiſtoria poſſunt obſeruari. Altera obiectio de Paſtoribus, aliquanto difficilior. Quæritur, ſi intra muros natus Chriſtus, quomodo potuerunt Paſtores noctu vrbem ingredi. Reſpondeo: ſi Bethlehem erat κώμη, vicus, veriſimile fuiſſe ἀτείχιστον, nec muros habuiſſe: ſi oppidum fuit muris cinctum; veriſimile eſt in tam alta pace, portas vt plurimum relictas fuiſſe apertas: aut certè, Diuina Prouidentia eueniſſe illa nocte, vt paterent portæ. Quæritur etiam, qui potuerint Paſtores locum dignoſcere, vbi erat infans recens natus cum matre. Reſpondeo, multas quidem excogitari poſſe rationes, qui iſtud ſit factum: ſed quia tacuit hoc Lucas, quæſtionem hanc miſſam facere me, & quod Scriptura ſiluit, lubenter ignorare.

II. Prophetiæ Septuaginta Interpretum, quæ in Hebræo non extant, quo loco habendæ. Bos & aſinus ad præſepe Chriſti. Gregoriorum Nazianzeni & Nyſſeni loci expenduntur. Cyrillus Ieroſol. illuſtratur & emendatur.

ANNI I. Num. III.

TAcet Euangeliſta, inquit Baronius, *non illic tantùm fuiſſe præſepe, ſed bouem & aſinum ad illud alligatos, quod olim Propheta cecinerat.* Sanè verum eſt, taceri hoc ab Euangeliſta Luca: ſed illud haut ſcio quàm verum ſit, prædictum à Propheta fuiſſe, id ita euenturum. Extat locus Prophetæ Habakuk 3. 2. ſed in Hebraica veritate nihil eius habetur. ſicut jam olim B. Hieronymus obſeruauit. An pro Oraculis Diuinis ſint habenda, quæ apud Septuaginta Seniores leguntur, neque in fonte reperiuntur; magna quæſtio eſt; propter quorundam Veterum Patrum ſententiam; qui exiſtimarunt Seniores illos in eo negotio

non interpretationis ſeruitute ſed Prophetiæ auctoritate eſſe verſatos, vt loquitur Auguſtinus, *Quæſtionum ſuper Geneſin. lib.* 1. At non eſt hic locus arduam illam quæſtionem pluribus tractandi. Hoc tantum dicam; ſi eiuſmodi Vaticinia, quæ quidem occurrunt plurima in Græca verſione, pro Diuinis Oraculis ſunt habendæ: non tamen Veteribus illis Prophetis videri adſcribenda; quoties textus Hebraicus nihil eiuſmodi ipſos eminoit cogitaſſe. Sunto, ſi lubet Prophetiæ eiuſmodi Septuaginta Interpretum Spiritu Prophetico afflatorum, & Prophetas non Interpretes agentium: veteribus certè Prophetis, niſi cum exceptione, tribui non videntur poſſe. Sed de his alibi accurate, volente, faciente Deo Opt. Max. Prophetæ igitur Habakuk verba initio Diuinæ illius Prophetiæ, quæ inſcribitur *Oratio pro ignorantiis*, Interpretes Septuaginta ſic verterunt, ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, *in medio duorum animalium cognoſceris*; at Hieronymus Veritatem Hebraicam ſecutus, *in medio annorum viuifica illud.* Porro ex hac verſione Græca, & notiſſimo Iſaiæ loco, in principio eius prophetiæ, nata illorum opinio, qui ſcripſerunt, Dominum noſtrum iacuiſſe in præſepi inter bouem & aſinum, vel aſinam, vt habet Ambroſius. Quam bene hoc congruat menti Prophetarum Iſaiæ & Habakuk, non iam quæro: ſed Baronium non obſeruaſſe miror, pleroſque auctores, quos ipſe laudat cen teſtes eius hiſtoriolæ, allegorice locutos eſſe, non autem, vt ille credidit fide hiſtorica. Exempli gratia: Gregorii Nazianzeni verba cuius teſtimonio ille vtitur, in Oratione 18. leguntur hæc: Γνῶθι ὡς βοῦς τὸν κτησάμενον: Ησαΐας διακελεύεταί σοι: καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ. *Cognoſce vt bos poſſeſſorem. Iſaias huius te admonet: & vt aſinus præſepe domini ſui.* Nihil hic de Hiſtoria Baroniana; neque apud Nicetam Gregorij Scholiaſten; qui tamen accurate hunc locum interpretatur. Sic accipiendus eſt & Gregorij Nyſſeni locus in diem natalem Domini. *Medium igitur in præſepi ſe, inter bouem & aſinum vtriuſque Dominus locat; vt medium parietem materiæ ſoluens, duos condat in ſemetipſo.* Hic bos & aſinus allegorice appellantur, facta alluſione ad locum Iſaiæ, duo populi quemadmodum antecedentia & conſequentia arguunt. Bos per anagogen eſt populus Iudaicus; aſinus Gentium; vt exponunt Hieronymus ad Iſaiam, & Nicetas ad Nazianzenum. Sic etiam poteſt accipi locus Hieronymi Baronio allatus. Quod autem Cyrillum Ieroſolymitanum ſuæ obſeruatiunculæ ſuffragatorem laudat; fide aliena nimirum vtitur, & fallitur inſigniter. Verba Cyrilli ſunt in Catecheſi 12. Τί σημεῖον ἔστιν, ὦ προφῆτα, τῆς ἐρχομένης Κυρίου τῆς ἐπιδημίας; ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. Τοῦτο πρὸς τὸν Κύριον λέγων βοᾷ· ὅτι παραγενόμενος ἔνσαρκος ζῇς, καὶ σταυρωθεὶς, καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ζῇς πάλιν. Baronius Latini Interpretis errorem ſecutus, putat Cyrillum illis verbis ἐν μέσῳ δύο ζώων; intelligere bouem & aſinum, inter quos medius fuit collocatus Dominus noſter ſed vehementer fallitur. Nam Cyrillus non ſcripſit ζώων *animalium*, verum ζωῶν, *vitarum*: quam lectionis diuerſitatem eruditi viri, qui Romæ Bibliorum Græcorum editionem curarunt, non prætermi-

ſere. Ita autem ſcripſiſſe Cyrillum, adeo manifeſtum eſt ex ea quam ſubijcit huius Oraculi interpretatione, vt mirum ſit, vel interpretem, vel Baronium potuiſſe hoc ignorare: nam Spondanum illius Epitomatorem hoc non vidiſſe minus miramur. Quare ita locus erat vertendus; *Ecquod ſignum eſt, ô Propheta, venientis Christi? ille deinceps ait: in medio duarũ vitarum cognoſceris: perſpicue hoc ad Dominum dicens: Tu poſt aduentum in carne tuum, viuis & moreris; & poſt reſurrectionem è mortuis, viuis iterum.*

III. De fonte in ſpelunca natiuitatis exorto, Bedæ liber de locis ſacris, plenus fabularum.

ANNI I. Num. IV.

QVod narrat Baronius miraculum de fonte in ſpelunca vbi natus Dominus exorto: niſi alio probetur teſtimonio, quàm eo quod affertur è libro Bedæ de Locis Sacris; an referri debuerit in hiſtoriam veritatem profeſſam, vehementer dubito. Cauet quidem ſibi Baronius, cum rem non affirmat; ſed ait *accidiſſe fertur*: verùm, quia rei tantæ tantum eſt ſilentium, non ſolum in Scripturis, ſed etiam apud omnes veteres, qui loca illa incoluerunt aut qui de Locis Sacris ex profeſſo ſcripſerunt: vix dubitationi locus videtur relictus, quin optimi & ſanctiſſimi viri, ac merito ſuo, vti vocatur, Venerabilis, Bedæ ſimplicitate etiam hic ſit abuſus, qui hoc illi perſuaſit. Nam eo libro multa futilia, aut palam falſa contineri, ne Baronius quidem dubitabat; qui hoc alibi ingenue agnoſcit & fatetur. Habes exemplum eximium in anno Domini 34. numer. 116. de Columna in monte Caluariæ æſtiuo ſolſtitio vmbram non faciente: quod Mathematici non minus vere de Syene obſeruant, quam falsò fictitiæ iſti Columnæ attribuitur. Similia huic fabellæ multa in eo libro.

IV. Reuerentia locis ſacris debita. Induſtria Baronij in conciliãda opinione Antiquitatis, rebus minus vetuſtis. Homiliam falſo tribui ſolitam Chryſoſtomo, non eſſe illius demonſtratur; ſed Latini cuiuſdam ſcriptoris. Controuerſia vetus ſuper die Epiphaniorum. Sedes Ieroſolymitana Pellam tranſlata.

ANNI I. Num. V.

CVm ſcribit Baronius de loco natiuitatis Domini; *Vix credi poteſt, in quanta veneratione & cultu Chriſtiani ſemper habuerint locum illũ:* ſi de reuerentia intellexit, quæ locis ſacris debetur, & iis, in quibus Deus immortalis aliquod ſuæ præſentiæ, ſiue, vt melius Græci dicunt, ſuæ ἐπιφανείας, hoc eſt, *apparitionis*, ſignum exhibuit; omnino quod res erat dixit: ſin id egit, vt religioſum cultum atq; Adorationem certorum locorum, qualem hodie multi docent atque vſurpant, hoc primæ vetuſtatis exemplo tueretur; & rem & tempora peruertis auctor: quod minime omnium Conditorem Annalium decebat. Non enim primo illo naſcentis Eccleſiæ tempore, ſed aliquot poſt ſeculis hoc inſtitutum cepit. At Baronius vt lectori aliud agenti perſuadeat, jam inde ab ini-

tio eum locum religioſe fuiſſe cultum, conſulto, vt videtur, conſilio, obſcure admodum mox eſt locutus, cum ſcripſit; ſed *reddita pace Eccleſiæ, ſpelunca illa mirifico eſt opere exornata.* Nam quid eſt, *reddita pace Eccleſiæ?* Commemorant Euſebius, Oroſius, & alij Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ auctores, decem Perſecutiones, quas ſub infidelibus Imperatoribus Eccleſia Dei, ante Conſtantinum eſt paſſa: & ſunt ſingulæ harum perſecutionum ſuis annis in Chronico Euſebiano adnotatæ. Poſtquam remiſerat Tyrannorum rabies, & finis erat impoſitus perſecutioni, dicebatur reddita pax Eccleſiæ. Ita loquitur B. Cyprianus initio libri De lapſis. *Pax ecce, dilectiſſimi fratres, Eccleſia reddita eſt: & quod difficile nuper incredulis, ac perfidis impoſſibile videbatur, ope atq; vltione diuina ſecuritas noſtra reparata eſt.* In Hiſtoria Euſebij, modo leges ἀνακινηθῆναι τὸν διωγμὸν *perſecutionem denuo excitatam eſſe:* modo pacem eſſe redditam; & quidem interdum altam & ſecuram: nam libro 3. cap. 32. leges, ἡνίκα ὅτε εἰρήνη βαθεῖα ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ, *quum pax alta vniuerſa Eccleſia eſſet reddita.* Baronius quoque diligenter ſolet adnotare, quando & per quos pax Eccleſiæ poſt quamque Perſecutionem fuerit reddita: vt in anno CLIV. 4. CLXXXII. 4. & alibi. Conſtat ex his, verba iſta, *reddita pace Eccleſiæ*, ex vſu communi loquendi, tempus illud ſignificare quo ceſſante prima ſub Neronis Imperio Perſecutione pax reddita eſt Eccleſiæ. Atqui hoc falſum eſt: & Baronius, ſi de eo tempore ſenſit, aut falſus eſt, aut fallere voluit. Non enim poſt primam Perſecutionem aut ſecundam; ſed longo tempore poſt decimam, quæ fuit omnium poſtrema, factum eſt quod hic narratur. Prima omnium Helena, quod ex Hiſtoria conſtet, de Æde ſacra in loco natiuitatis ædificanda, cogitauit: atque id non primis annis imperij Conſtantini filij; ſed multo poſt. Lege hos Annales, in anno CCCXXVI. num. XXXVIII. Vides quibus artibus graſſetur Pater Annalium, vt rebus multo poſtea inuentis Antiquitatis ſummæ opinionem conciliet. Hic igitur candorem in Baronio jure aliquis deſideret; in iis quæ ſequuntur iudicium. Nam addit: *ipſumq; præſepe tectum argento: de quo hæc apud Chryſoſtomum.* In tam paucis verbis non ſemel, ſed bis peccat Baronius. Quod ait, præſepe in quo iacuit Dominus, argento, ſiue laminis argenteis, fuiſſe tectum; male interpretatur verba auctoris quem laudat. Nam ille dicit, ſublatum fuiſſe verum præſepe, quod erat luteum: & repoſitum eius loco ſimulacrum illius argenteum. *Nos Chriſtiani,* inquit, *tulimus luteum, poſuimus argenteum. Tulimus,* hoc eſt, abſtulimus, paſſim in Digeſtis. Spartiano, Lampridio & poſterioribus Scriptoribus. Quod exiſtimauit Homiliam vnde illa verba ſunt deſumpta quæ hic deſcribit eſſe Beat. Chryſoſtomi; falſus eſt iudicij, & ſine dubio grauiter errauit. Nam eloquentiæ Chryſoſtomi & omnium illarum virtutum, quæ orationem illius diuini Doctoris, aut dicendi rationem χαρακτηρίζουσι & deſignant, ne pilum quidem Homiliæ illius auctor, quiſquis tandem ille fuerit, habuit. Ac quoniam non proprius Baronij ſed multorum grauium Theologorum communis eſt hic error; age;

Homi-

Homiliam ipſam breuiter percurramus, & quàm ſit Theologis neceſſaria Critica, hoc exemplo doceamus. Ante omnia obſeruent tirones hanc homiliam non oratione continua eſſe contextam; ſed conſtare Sacri textus recitatione & breuibus obſeruationibus ad verba recitata. Hæc forma Concionum Latinorum nonnullis admodum placuit; vt apparet ex Eucherii Lugdunenſis, Petri Chryſologi, & aliorum Homiliis: qui nullâ niſi hac arte aut methodô ſunt vſi. Ita igitur hic auctor verba Lucæ percurrit, à verſu ſexto Capitis ſecundi ad finem deciminoni. Nunc paucas illius obſeruationes expendamus. Ait de Domino qui in ſtabulo natus. *Non inuenit locum in Sancto Sanctorum, qui auro gemmis, ſerico, & argento fulgebat: & tamen non naſcitur inter aurum & diuitias, ſed in ſtercore naſcitur, hoc eſt, in ſtabulo.* Prior periodus oppido frigidam ſententiam continet: nam quomodo potuit Beata Virgo parere in Sanctis Sanctorum? videtur autem alludere ad fabulam de educatione Mariæ in illo loco: cuius putidiſſimi figmenti nuſquam, ſi ſatis memini, verus Chryſoſtomus mentionem facit. Poſterior Periodus male cohæret cum priore; nam quem locum ibi habet illud *tamen*? neque tamen puto aliter ſcripſiſſe auctorem. Ait; *Rem nouam: ingrediuntur in diuerſorium non ingrediuntur in ciuitatem.* Hæc obſeruatio falſa eſt, vt probauimus antea, cum verba Lucæ expenderemus: neque aliquis Veterum Doctorum reperietur, qui dixerit Ioſephum & Mariam vrbem Bethlehem non eſſe ingreſſos. Quis autem poteſt dubitare κατάλυμα illud ſiue hoſpitium; in quo negat Euangeliſta, locum vacuum potuiſſe reperiri, intra vrbem fuiſſe? Sed hic auctor, ne inſpecto quidem Græco textu, occaſione vocis *diuerſorium*, quo vſus interpres ad inanes argutias eſt delapſus. Sequitur enim; *Videte magnitudinem paupertatis, in diuerſorium vadunt; non dixit quod erat in via, ſed in diuerticulo erat, extra in via* (hæc leuiter ſunt corrupta) *hoc eſt non in via ſed extra viam. Non in via Legis, ſed in diuerticulo Euangelij, & tamen in ipſo diuerticulo erant.* Vides argutias neſciò dicam an ineptias: quibus, vt jam monui, occaſionem præbuit vox *diuerſorium*, in Latina verſione: nam à Græco vocabulo iſta ſunt aliena. Quam bene igitur Chryſoſtomo hæc conueniunt; Ait: *O ſi mihi liceret videre illud præſepe in quo Dominus iacuit.* Huic voto ſimillimum eſt apud Chryſoſtomum, quod legitur in Homilia 32. in eam ad Romanos. Loquens enim vir pius de Petro & Paulo Romæ paſſis martyrium: Τίς μοι νῦν ἔδωκεν, inquit, περιχυθῆναι τῷ σώματι Παύλου, καὶ προσηλωθῆναι τῷ τάφῳ; optat poſſe amplecti corpus Paulj, & adhærere eius ſepulcro. Sed ſi attendas qua verborum copia & elegantia votum illud ſuum ibi Chryſoſtomus exponit; quam frigidum, & ieiunum iſte Concionator in re ſimili ſe præbeat; intelliges facile *quid diſtent æra lupinis.* Ait, *Non inueniunt Chriſtum niſi vigilantes.* Græcam vocem ἀγραυλεῖν Latinus vertit *vigilare.* Inde hæc obſeruatio: niſi rem ipſam reſpexit potius quam verbum. Ait; *Si quotidie in excelſo ruinæ fiunt, quomodo in cælo gloria eſt, & in terra pax poſcitur?* Niſi eſt corrupta vox, *ruinæ*, quid ſibi hic velit neſcio,

an

an alludit ad caſum diaboli? Ait, *Vere quaſi vigilantes non dixerunt, videamus puerum, videamus quid dicitur: ſed videamus verbum quod factum eſt. In principio erat verbum, & verbum caro factum.* In Græco eſt ῥῆμα. Latinus dixit *verbum.* Hinc Concionatoris argutiæ in dictione *verbum*, quæ & ῥῆμα, ſermonem ore prolatum ſignificat; & λόγον, hoc eſt ſecundam Trinitatis Perſonam. Vel hic locus manifeſtiſſime euincit Latine iſta fuiſſe ſcripta, non de Græcis verſa. Ait: *Hodierna die Chriſtus naſcitur. Alij putant, quod in Epiphaniis naſcitur: non damnemus aliorum opinionem; noſtram ſequamur doctrinam.* Tempore Hieronymi & Chryſoſtomi, appellationem Feſti Epiphaniorum diuerſis modis viri etiam eruditi accipiebant. Quidam diem quo baptizatus eſt Chriſtus ſic vocari volebant: alii eum potins, quo natus qua de re paullo poſt accuratè dicturi ſumus. Hîc controuerſia illa attingitur de qua prolixe ſcribit Chryſoſtomus Homilia in natalem Domini, quæ extat in editionis Sauilianæ tomo quinto, pag. 511. item in alterâ de Baptiſmo Chriſti, quæ ibidem habetur, pagina 523. Quum autem in priore illarum Homiliarum dicat Chryſoſtomns, ante annos duntaxat decem Eccleſiam Conſtantinopolitanam didiciſſe à Romana, Natalem Domini non eſſe illum diem quo Epiphania celebrantur, octauam nempe Idus Ianuar. ſed Decembris viceſimam quintam: apparet, non poſſe à Chryſoſtomo hanc Homiliam eſſe profectam; cujus auctor dicat, conſentire mundum vniuerſum, non eſſe natum Chriſtum, die Epiphaniorum, præter vnicam prouinciam. Verba illius ſunt: *Non ſunt noſtra quæ loquimur; majorum ſententia eſt: vniuerſus mundus contra hujus prouinciæ opinionem loquitur.* Pro *hujus*, videtur ſcribendum *vnius*. Vides affirmari, ſententiam auctori probatam, eſſe vniuerſi mundi ſententiam, vnica excepta prouincia. Hoc dici non potuit à Chryſoſtomo: qui etſi fatetur à Thracia ad Gades vſque antea fuiſſe notam hanc opinionem: Eccleſiæ tamen Conſtantinopolitanæ vix ante annos decem illam affirmat innotuiſſe, ex Occidente allatam. Quare multi adhuc hærebant, & eam obſeruationem reijciebant, non ſolum in noua Roma, ſed etiam per totum Orientem & Ægyptum, vt conſtat ex eadem Homilia & Epiphanio, atque aliis. Fateamur ergo neceſſe eſt, poſt Chryſoſtomi tempora hanc Homiliam eſſe ſcriptam. Quæ autem illa eſt vnica prouincia, quam iſte auctor excipit; id vero declarat ſequens objectio quam aduerſus ſuam ſententiam auctor proponit. *Dicat aliquis; Chriſtus natus eſt: ergo magis illi ſciunt qui longe, quam iſti qui prope ſunt?* Clarum eſt intelligi Eccleſiam Ieroſolymitanam: neq; enim alibi quam in Iudæa ad Ieroſolyma Dominus eſt natus. Poſſet de Oriente id intelligi: niſi eſſet abſurdum, totum Orientem demonſtrari tanquam vnam Prouinciam. Porro hanc objectionem diluens auctor, manifeſtiſſime oſtendit, hominem occidentalem ſe eſſe, non Orientalem: Eccleſiam enim Ieroſolymitanam, cujus fuiſſe diximus illam objectionem, ſic compellat: *Vos Apoſtolos Petrum & Paulum ejeciſtis; nos ſuſcepimus, Petrus qui hic fuit cum Iohanne, qui hic*

fuit cum Iacobo; *nos in Occidente docuit.* Ecce, *Nos.* Non igitur hic eſt magnus Chryſoſtomus, qui Antiochiæ natus, in patria primum, deinde Conſtantinopoli munere ſuo functus. Ait; *poſt annos multos vſque ad Hadrianum ſolitudo manſit: in iſta prouincia nullus Iudæorum, nullus Chriſtianorum fuit.*

Hic ſuam Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ imperitiam Concionator prodit. Nam vrbis quidem ſanctæ ſolum poſtquam Ieroſolyma funditus fuere diruta, deſertum & ſine habitatoribus aliquamdiu manſiſſe verum eſt: ſed de prouincia quod iſte ait, falſiſſimum. Neque enim in Vrbis & Templi excidio extincta eſt Eccleſia Ieroſolymitana: ſed Pellam paullo ante cum ſuo Epiſcopo tranſlata; qui in ea Vrbe plures annos ſedit. Auctores, Euſebius Hiſtoriæ libro 3. cap. 5. & Epiphanius contra Hæreſin Nazaræorum. Adde jam dictis, quod hæc Homilia inter opera Chryſoſtomi in Græcis codicibus nuſquam reperitur: ſicut è nupera editione conſtat; quam è celeberrimis quibuſque per Galliam, Angliam, Germaniam, Italiam, ipſam quoque Græciam, Bibliothecis, fide, diligentia & ſumptibus maximis, maximo Reip. Chriſtianæ bono, vir nobiliſſimus, atque eruditiſſimus, Henricus Sauilius concinnauit.

V. Caſa Bethlehemitica Romam tranſlata. καλύβη, *apud Chryſoſtomum. Locus Theodoreti.*

IBIDEM.

Vellem declaraſſet nobis Baronius aliquanto vberius, illius Caſæ Chriſti hiſtoriam, quam ait poſt multa ſecula è ſpelunca Bethlehemitica Romam fuiſſe tranſlatam. Tantum miraculum, tam ſtupendum, tam inauditum, ſi verum eſt; factum male, quod ejus narrationem & confirmationem ὁ πολυμαθέστατος, contextor Annalium nobis inuidit: ſin, vt ſcimus multos exiſtimare, incerta res eſt, & fabulæ propior; erat hominis candidi & εὐλαλήθους, vulgi errorem ſui ſuffragij auctoritate non ire confirmatum. Enimuero, ſi natus eſt Chriſtus in ſtabulo, vt auctores ſunt Euangeliſtæ; qui poteſt verum eſſe, natum eſſe eundem in Caſa, qualis eſt illa quæ Romæ viſitur? Dicebat paullo ante Baronius, jacuiſſe Dominum in præſepi, medium inter bouem & aſinum: at quis vnquam vidit boues aut jumenta collocari in caſis? Non me fugit locum natiuitatis CHRISTI aliquoties vocari à Chryſoſtomo καλύβην, *Caſam*: vt in Homilia ſexta & nonageſima in Matthæum. Sed hoc Caſæ Romanenſis cauſam nihil quicquam adjuuat. Solent Patres, quoties de inenarrabili humilitate Filij Dei loquuntur, per ἀπτελισμὸν, & vilitati exaggerandæ, quædam duriora dicere, non ſimpliciter vt verba ſonant, ſed ex mente dicentis exponenda. Sic accipiendum exempli gratia, quod Theodoretus Sermone ad Græcos octauo Beatam Virginem appellat παρθένον χερνῆτιν, quod non facile Theodoreto credemus, ſi eorum meminerimus, quæ ex Epiphanio dicebamus (Exercit. I. num. 13.) Chriſtum infantem, ἐπὶ φάτνης ἐῤῥιμμένον, *ſuper præſepi projectum*: nam ἐῤῥίφθαι dicuntur, quæ temere per contemptum aliquò pro-

proijciuntur: quare Theodoreti locū accipere vt verba ſonant, ſine contumelia Beatiſſimæ & ſapientiſſimæ Virginis non queas. Verum, vt jam monui, figuratè hoc dictum & per ἀτελείωμα. Sic etiam accipiendum, quod Chryſoſtomus καλύβην appellat locum vbi natus eſt Chriſtus. ipſum namque ſtabulum ſic appellat, non aliquam intra ipſum ſtabulum ligneam caſam. Vnde igitur, obſecro, Romanenſis Caſa prodiit?

VI. De faſciis quibus B. Maria infantem Chriſtum inuoluit. Solemnitas die Auguſti. XXXI. apud Græcos. Ἀποστολοευαγγέλια *Eccleſiæ Græcæ.*

Anni I. Num. VIII.

Qvid factum eſſet illis faſciis, quibus Beata Virgo infantem Chriſtum recens in lucem editum inuoluit, neque primis Eccleſiæ ſeculis, neque permultis poſtea, aut ſciuit quiſquam aut requiſiuit. In ſcriptis Patrum, qua Græcorum, qua Latinorum; altum eſt de illis ſilentium. Euſebij atque Hieronymi temporibus, non defuerunt, qui vera monumenta præſentiæ Chriſti in terris magno in pretio haberent. Mirum eſt illa adhuc ætate, & per alias multas deinceps ſecutas, nihil dum de hiſce pannis fuiſſe cognitum. Quando primum innotuerint, & quibus argumentis veritas earum faſciarum ſit demonſtrata non dicit Baronius: quantum autem Lippomano, & illis duobus Græcis quos ipſe teſtes produxit, fidei tribuendum ſit, doctorum eſto judicium Nam fortaſſe illud Plinij ex octauo libro, non abs re hîc vſurpaueris: *Mirū eſt, quo procedat Græca credulitas. Nullū eſt tam impudens mendaciū, quod teſte careat.* At Baronius rem pro certa & comperta affirmans, addit, diem anniuerſariam Auguſti vltimam, honori illarum faſciarum fuiſſe dedicatam. Non fugit me illam diem Græcis alicubi eſſe feſtiuitate ſolemnem; ſed cauſſam ſolemnitatis eſſe illas faſcias, in libris Græcorum ritualibus legere non memini: quanquam diu ſane eſt, cum ejus generis libros percurrebam: quorum ne vnum quidem ad manum nunc habeo; ſed pauca tantum Excerpta inter legendum mihi adnotata. Igitur in Lectionario Græcæ Eccleſiæ, quod habet inſcriptionem hujuſmodi, Ἀποστολευαγγέλια τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἤγουν τῶν ἑορτῶν καὶ δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν, καὶ τῶν ἐπισημοτάτων ἁγίων, de hiſce faſciis aut de hoc feſto nihil legitur, ſi ſatis memini. In Menologiis autem, vt illo quod prodiit è Bibliotheca Cardinalis Sirleti, titulus feſtæ diei in vltima Auguſti adnotatur, commemoratio zonæ B. Virginis: neque faſciarum vlla fit ibi mentio. Quare non videtur hæc hiſtoriola tam certæ fidei eſſe atque exiſtimauit Baronius. Sane Lippomanum fabulas ſæpe pro hiſtoriis obtrudere, nemo ignorat, & ſolidis rationibus probatur interdum in his Annalibus. Ne longe abeam, vide num. II.

VII. Ἀγραυλεῖν *non eſt* vigilare *neque excubare.* Θυρωλεῖν. *Greges ouium noctu ſub dio. Turris Ader.*

ANNI I. Num. XIV.

IN Hiſtoria Paſtorum, quam è Luca deſcribit Baronius; Vetus interpres verbum Græcum ἀγραυλοῦντες aut non legit, aut non intellexit, quanquam & B. Ambroſius, & alij Patres Latini interpretem ſecuti, *vigilare* ſæpius vſurpant, pro eo quod dicendum erat *manere ſub dio*, ſi cum Luca voluiſſent loqui. Ne illi quidem vim vocis plene expreſſerunt, qui verbo *excubare* ſunt vſi. Scio Grammaticos Græcos vocem Lucæ vſurpatam aliquando explicare διανυκτερεύειν, ſed hoc eſt à parte totam ſignificationem indicare. Nam ἀγραυλεῖν, tam ad diem, quam ad noctem refertur, & ſimpliciter vitam in agris ſub dio degere ſignificat; παρὰ τὸ ἐν ἀγροῖς αὐλίζεσθαι, quod manſionem denotat diurnam, non minus quam nocturnam. Melius igitur iidem Grammatici ſic, ἄγραυλοι δὲ οἱ ἐν ἀγρῷ αὐλιζόμενοι, ὕπαιθροι, & ἀγραυλία, mora ſub dio vel ſub pellibus; vt apud Dionyſium Halicarnaſſeum de milite Romano, libro ſexto, δέον ὑπὸ ταῖς ἀγραυλίαις καὶ ταῖς ἀνάγκαις ἐν τῇ πολεμίᾳ κατέχειν ὑμᾶς. Græci pro eodem dicunt etiam θυραυλεῖν: vt cum Ariſtoteles Politicorum libro ſexto, cauſſam cur paſtores ad bellicos vſus ſint accommodatiſſimi, reddit, quod longo vſu exercitatum corpus habeant ad manendum ſub dio. μάλιστα δὲ οὗτοι, inquit, γεγυμνασμένοι τὰς ἕξεις, καὶ χρήσιμοι τὰ σώματα, καὶ δυνάμενοι θυραυλεῖν. Syrus interpres, vt vim Græci verbi exprimeret, vſus dictione שרא quæ interdum reſpondet Græco αὐλίζεσθαι, neque poterat commodius, niſi periphraſin adhiberet, quod fecit Arabs; qui pro ἀγραυλοῦντες dixit, *paſcentes in agris & vigilantes.* Porro non ſolent temere paſtores in noſtra Gallia quouis anni tempore ſub dio greges habere; ſed tantiſper duntaxat, quamdiu per cœli habitum licet, & vt dicam cum Theocrito, ἁδὺ τῶ θέρεος παρ᾽ ὕδωρ ῥέον αἰθριοκοιτεῖν. Vbi enim cepit aer eſſe inclementior; tum reuocantur greges ſub tecta, vnde certis tantum diei horis paſtum educuntur, & nocte aduentante in caulas ſuas coguntur. Nam vt obſeruat Columella libro 7. cap. 3. *id pecus, quamuis ex omnibus animalibus veſtitiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt.* Sunt viri doctiſſimi, qui hoc etiam argumento vtantur, vt doceant, ſine juſta cauſſa natiuitatem Domini in Decembrem exeuntem eſſe collatam: quia non ſoleant brumalibus diebus ſub dio contineri greges totas noctes, præſertim in montanis Bethlehem. Sed fortaſſe in Iudæa & aliis locis magis meridionalibus alia ſeruatur conſuetudo, quàm in Gallia & Germania. Nam etiam in Anglia vbi nullus eſt à lupis & aliis noxiis animalibus metus, armenta ſaltem toto anno in agris pernoctant, neque propter frigus aut pluuiam aut ventos vlli tecto vnquam ſubeunt. Quare vetuſta traditio Eccleſiæ non temere nobis reiicienda. Addit Baronius ex Hieronymo, locum in quo paſtores audire meruerunt vocem Angelorum, fuiſſe dictum TVRRIS ADER. In Scripturis loci ita nominati, ſiue *Migdal Heder*, bis tantum fit mentio: Geneſeos 35. 21. Micheæ 4. 8. Et apud Michæam quidem nullum eſt dubium, vel vrbem ipſam Ieruſalem ita dici, vel aliquam ejus partem, ex qua tota vrbs intelligatur.

tur. Multi Veterum prodiderunt, ſic quondam locum fuiſſe appellatum, vbi poſtea Templum fuit exſtructũ, in Geneſi vtrum idem locus intelligatur; an alius prope Bethlehem, dubitant Hieronymus & alij interpretes. Sed non diſcimus è libris Hebræorum, quod ſciam, vllum circa Bethlehem fuiſſe locum ejus nominis. Fortaſſe igitur verius ſit à Chriſtianis inditam illi loco, vbi paſtoribus Angeli vox eſt audita, eam eſſe appellationem: quod putarent Spiritu Prophetico Moſem ſiue Iacobum, *futurum jam tunc myſterium monſtraſſe*, vt loquitur Hieronymus in Traditionibus Hebraicis Conſtat certe ex Hieronymo locum illum prope Bethlehem, viſione paſtorum inſignitum, vulgo *Turrim Ader* audiſſe.

VIII. An fuerit nota Auguſto Domini natiuitas. An poſt cognitam Chriſti natiuitatem Auguſtus mentem erga Iudæos & religionem Iudaicam mutauerit. Baronij hallucinationes aliquot.

ANNI I. Num. XV.

POſt hæc præclaram obſeruationem ſubiicit Baronius, & Eccleſiaſticis Annalibus digniſſimam niſi falſa eſſet. Ait IESV CHRISTI natiuitatem Auguſto innotuiſſe, Apolline indicante Oraculo illo, de quo ſatis dictum eſt ſuperius: *præter Sibyllinos verſus*, inquit, *ex quibus de eodem complura perceperat*. Inde igitur factum obſeruat, vt Auguſtus, qui prius eſſet alieniſſimus à cultu Iudaico poſtea mutaret, & magno Iudæorum religionem in pretio haberet. Pulchra hæc, fateor, ſed quis eorum fidem præſtabit? nam vaniſſimum commentum de Oraculo, quod nonnulli Veterum fabulantur Auguſto editum, jam ante rejecimus. Sibyllas nonnulla de Chriſto eſſe vaticinatas, ſcribunt multi è Patribus: neque nos plane factum negamus: ſed Auguſtum aliquid, certi præſertim, de Rege Meſſia ex illarum verſibus cognouiſſe, nedum ipſius aduentum habuiſſe compertum; neque aliquis Patrum dixit, & in magno errore verſantur qui hoc credunt. Iudaicus populus, ὁ πανταχῆς ἰσοειδῶς ἐκγραφεὶς, vt loquitur Chryſoſtomus in hac ipſa hiſtoria, atque adeo ipſi Chriſti diſcipuli, qui literas ſacras legerant, qui prædictiones de Chriſto in Synagogis millies fortaſſe exponi à Scribis & aliis Doctoribus audiuerant; ne tum quidem quando viuebant cum Domino noſtro, ſimile quid tamen vnquam ſunt ſuſpicati. Diſcipuli Iohannis Baptiſtæ, Prophetæ omnibus Prophetis majoris, qui Magiſtrum de Chriſto concionantem audiuerant, qui columbam in Chriſtum cælitus delapſam viderant; adhuc tamen, cum Iohannes morti proximus carcere continebatur, increduli manent, & cogunt ipſum ad Dominum mittere, qui ſciſcitentur, *Tu es qui venturus es, an alterum exſpectamus?* Matthæi capit. 11. verſ. 3. & credemus paganos homines, à Sibyllis ſuis edoctos, tantum myſterium cognouiſſe? Quid igitur reſtat, niſi vt Diuinis Oraculis & vere θεοπνεύστοις, Sibyllina exæquemus, aut etiam, nefas dictu, anteponamus? Iſa-jam grauiſſimi Theologi, propter

 ali-

aliquando planiores de venturo Meſſia prędictiones. Prophetam Euangelicum verè nominarũt. Sed in prophetia tota Iſajæ nihil ejuſmodi legitur, quale oportet fuiſſe in libris Sybillinis, ſi verũ eſt quod exiſtimat Baronius. At quis dubitat, librorum illorum inſpectione paganicos cultus & Satanicam Idololatriam fuiſſe inſigniter confirmatam? teſtatur hoc vniuerſa Romanorum & Græcorum Hiſtoria, & nos aliquid ſupra ea de re diximus. En igitur egregios Euangelij præcones. At quærat alium Baronius, cui hoc λυρολόγημα, perſuadeat: nam me quidem ὐ πείσεις, ὐδ' ἢν πείσῃς. Auguſtum vero mentem mutaſſe poſt natum Dominum, perperam idem jnduxit in animum credere, ex male intellecto Suetonij loco. Is, vt probet Auguſtum peregrinas ceremonias contemptui habuiſſe, ait inter cætera, cap. 93. *Cajum nepotem quod Iudæam prætervehens apud Ieroſolymam non ſupplicaſſet, collaudauit.* Exiſtimauit Baronius Caij aduentum in Syriam Chriſti natiuitatem præceſſiſſe tribus annis: & quum legiſſet apud Philonem, multa Auguſtum in gratiam Iudæorum ſanciiſſe; poſteriora hæc omnia fuiſſe putat peregrinatione Caij in Orientem. Sed rationem temporum mira incogitantia conturbat, & quod Cicero ait de liberto vxoris ὑπολι φυρᾷ τῶν ψήφους. Nam aduentum Caij in Syriam morte Herodis, nedum, Natiuitate Chriſti, poſteriorem fuiſſe antea diximus: & hoc ita ſolide à viris doctiſſimis Keplero & Liueleo confirmatum eſt, vt dubitari de eo non queat. Verum hic error eo facilius condonari poteſt Baronio; quia illi cum nonnullis ſummis viris eſt communis: quos fefellit codex Dionis ea in parte non ſolum mutilus, verum etiam male diſtinctus: Baronij propria culpa eſt, de qua jam dicam. Nam quod ait ex illo tempore Auguſtum religionem Iudæorum in pretio habuiſſe, & Philonis teſtimonio id probat; cauſſa eſt nimis ἀνιςορησίᾳ, vel incogitantia & hallucinatio. pleraque enim eorum quæ narrat Philo, multis annis geſta ſunt, priuſquam aut Chriſtus naſceretur, aut in Orientem Cajus proficiſceretur. Pauca indicaſſe ſatis erit. Igitur probat Philo fauiſſe Octauium Iudæis hoc primum argumento, quia ἀπεδέχετο τὴν πέραν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ μεγάλην τῆς Ῥώμης ἀποτομὴν, ἣν οὐκ ἠγνόει κατεχομένην καὶ οἰκουμένην πρὸς Ἰουδαίων. *Permiſit ſectionem illam magnæ partis Romæ trans Tiberim, quam non ignorabat à Iudæis occupari & habitari.* Si eſt vera obſeruatio Baronij oportet vt poſt Chriſti demum natiuitatem ceperint Iudæi trans Tiberim, beneficio Auguſti habitare. At neque hoc Philo dicit, & falſum eſt ſine dubio. Nam in qua alia parte vrbis habitabant Iudæi ante Octauium? corpus ſiquidem Iudæorum multo ante fuiſſe Romæ, ambigi non poteſt. Vide Suetonium in Iulio, cap. 84. Addit Philo, paſſum eſſe Auguſtum Romæ viuere Iudæos, more Iudaico, & patria inſtituta ſeruantes. Sed hoc Iudæis Romæ licuit, etiam ante quam Octauius naſceretur, vt vel ille locus Suetonij clariſſime oſtendit. Ait, in frumentatione habuiſſe Auguſtum rationem Iudæorum: ſed probet Baronius, hoc ante natiuitatem fieri non ſolitum, poſt cepiſſe. Omittit alia quæ commemorat Philo, vt aliquot edicta

Auguſti

Auguſti in Iudæorum gratiam: & rectè omittit: nam ex Ioſephi libro 16. capite 10. & locis aliis noſſe potuit, multo ante quam natalis Chriſti aduenisset, talia multa Auguſtum factitaſſe. Quin igitur Baronianam obſeruationem miſſam facimus, palam falſam, & quod res eſt dicimus? Docet enim hiſtoria vniuerſa, Auguſtum per totam vitam ſeruaſſe inſtitutum, vt omnibus Romani imperij populis ſua libertas conſtaret in propriorum rituum & morum vſurpatione: ipſum tamen Deos patrios more patrio ſemper coluiſſe, nec probaſſe qui aliter facerent. Quod autem ſacrificia pro ſua ſalute celebranda Ieroſolymis inſtituerit; nihil id mirum: nam vt Ioſephus docet, etiam alij pagani & alienigenæ multi, ſoliti ſunt Templum adire, & vota ibi concipere, ac reddere: quod Auguſtus tamen per ſe non fecit, ſed per alios curauit faciendum. Baronium vero aſſerentem ſub vltima tantum vitæ ſuæ tempora id egiſſe Auguſtum; hiſtoria ſicuti vidimus refellit, & locus Suetonij ab eo allatus, plane contrarium potius probet.

IX. Feſtum Circumciſionis quam antiquum. Locus Iſajæ.

ANNI I. Num. XVIII.

BAronius quidem Feſtum hoc non aliter hic commemorat, quam ſi ſtatim ab ipſo naſcentis Eccleſiæ principio inſtitutum fuiſſet: certum eſt tamen non ante multa ſecula mentionem illius ceptam fieri. Fuerunt quidem jam olim Kalendæ Ianuariæ dies feſtus; ſed ex illa tantum, vt videtur, cauſſa, quod eſſet octaua natiuitatis. Quare in antiquis libris ritualibus dies Kalend. Ianuar. ſimplicem præ ſe fert titulum, vt ad Martyrologium obſeruat Baronius, *Octaua natiuitatis.* Ante pauca ſecula alia acceſſit cauſſa feſtiuitatis: inde titulus duplex, *Octaua natiuitatis & circumciſionis.* Qui ante quingentos annos feſtos anni totius dies deſcripſerunt, Circumciſionis non meminerunt. In Apoſtoloeuangeliis, ſiue Lectionario Græcorum, ſic notatur primus dies Ianuarij: εἰς τὴν κ̄ σάρκα περιτομὴν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ λειτουργίᾳ. Quare autem Baronius ad feſtum Circumciſionis referat locum Iſajæ 11. 8. *Delectabitur infans ab vbere ſuper foramine aſpidis,* quærant eruditi: ego cauſſam video nullam. Deſcribit eo loci Propheta regni Meſſiæ felicitatem & τὸ ἀκακίας. Ejus Diuinæ Prophetiæ euentus in feſto Circumciſionis cur ſit ponendus, cauſſa, opinor, afferri nulla poteſt.

X. De aduentu Magorum Euangelij verba exponuntur. Vis participij aoriſti. Epiphanij opinio minus recta. Idem exponitur contra Maldonatum. Quamdiu virgo Bethlehemi manſerit. Quo temporis ſpatio Magi Bethlehem aduenerint. Vnde venerint. Μαγῳδός, μαγῳδία. De voce μάγος, quædam obſeruata. Munſterus contra Maldonatum defenſus. Magi Perſarum & Græcorum diuerſi. Magi duplex. Magi Perſæ non Arabes. Locus Iſajæ. φησιν, abſolute. An Magi Reges.

Reges. Dynaſtæ dicti etiam Reges. De numero & nominibus Magorum. Nomina è Scripturis adhiberi ſolita ad curioſas artes & maleficia. Deteſtatio impiæ vanitatis.

Anni I. Num. XIX.

IN Diſputatione de Magis, qui ad recens natum infantem venerunt. multum ſe fatigat Baronius, vt multa tueatur, hodie vulgo credita pro certis, quæ vix, aut ne vix quidem probabilibus conjecturis nituntur. Et tamen jure hic Baronij moderationem laudes, præ aliorum audacia, qui omnia ſuperiorum ſeculorum commenta mordicus defendentes, Bibliorum à ſe Duaci editorum margines etiam nominibus horum Magorum & id genus fabulis inquinare non ſunt veriti Nobis placet impenſe in talibus, curioſas quæſtiones euitare, & τὸ ἀπολυπραγμόνητον, in hoc ipſo argumento diuinis verbis à Baſilio commendatum, non enim poteſt Deo eſſe grata curioſitas, quæ per conjecturas inanes ὀνειρώδεις in fumum, hoc eſt fabulas & nugas deſinat tandem oportet: quod in hac vere admiranda hiſtoria vſuueniſſe, dolendum non minus, quam certum eſt & compertum. Sacræ narrationi aſſuendum quidē nihil: verū illi explicandæ & illuſtrandæ, omnis eſt opera impendenda. Id igitur agamus, ſi qua forte & nos paruulam ſymbolam huc poſſumus conferre. Ordine recto Matthæus narrationem ſuam ordicitur ab obſeruatione temporis & loci. Τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Duo hæc maxima de cauſſa conjunguntur: nam circūſtantia loci pendet à circumſtantia temporis. Propterea enim repertus Christus Bethlehemi, quia aduenerunt Magi τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος, *Chriſto nato*: hoc eſt, paullo ante nato. Ea namque vis eſt vocis Græcæ & locutionis. Vt ſi dicas, Ἰωάννου τρωθέντος ἦλθον οἱ ἰατροί; verba quidem nihil amplius ſonant quam hoc. Iohanne vulnerato venerunt medici: ſed participij aoriſti ea vis eſt, vt ſimul denotet celeritatem aduentus; multo magis, quam ſi dixeris, τιτρωμένου. Iſtud igitur primum obſeruemus, dixiſſe Euangeliſtam γεννηθέντος, non γεγεννημένου: hoc de perfecta multo etiam ante actione recte vſurparis: illud de paullo ante perfecta, & adhuc quaſi pendente. Syrus recte כד & Arabs למא ἴσι, non autem μετὰ τό. Hæc obſeruatiuncula litem decidere eſt idonea de tempore Aduentus Magorum. Nam magnus Epiphanius, ſi diligenter vim locutionis Euangelicæ perpendiſſet; nunquam dixiſſet exacto demum biennio veniſſe Magos ad Chriſtum adorandum: neque in eas anguſtias ſe conjeciſſet, vt fingere opus haberet, Ioſephum & Mariam cum infante, quotannis, vel certe primo & ſecundo anno Bethlehemum ventitaſſe, tempore illo quo puer erat natus: quæ conjectura merito à Baronio & aliis viris doctis exploditur. Mouit Epiphanium tempus biennij notatum Euangeliſtæ, verſu 16. ſed primo dubium non eſt, crudeliſſimum tyrannum Herodem tempus à Magis indicatum laxatis furori habenis produxiſſe longius; quo ne manus ſuas Rex natus euaderet. deinde quis poteſt ſcire, vtrum per interuala an-

ſemel in animis Magorum cupiditatem ſuſcipiendi hujus itineris Deus ingenerarit? ſæpe enim opera Dei & inſpirationes non fiunt ἀϑρόως. ſimul & ſemel; verùm lentè ac repetitis vicibus: ſicut in ipſis Apoſtolis cum Chriſto verſantibus conſtat eſſe factum. Quare fieri poteſt vt Magi qui Dominum nondum viderant, cùm hoc ab illis quæſiuit Herodes; hoc tantùm ſciuerint, natum eſſe Regem mundi dominum, idquè in Iudæa, Ieroſolymis, aut non longè indè; tempus præcisè neſcirent, quando eſſet natus. Sunt & aliæ à doctis viris in medium allatæ rationes ſatisfaciendi Epiphanio, vrgenti tempus biennii. Cui tamen Viro ſummo, vt hoc obiter dicam, facit magnam iniuriam ſcriptor virulentiſſimus Maldonatus, ridiculam & falſiſſimam illi affingens ſententiam: quaſi dixerit Epiphanius, ex Ægypto quotannis veniſſe Bethlehemum Ioſephum & Mariam, ac pueri vitam ſæuitiæ Regis quem norant animam illius quærere, temerè expoſuiſſe. Eſſet omnino error Epiphanij inexcuſabilis, ſi id ſcripſiſſet. Fugam enim in Ægyptum Magorum aduentui anteponere, vt putat Maldonatus feciſſe Epiphanium, Scripturæ eſt palàm contradicere. Epiphanius ſic rem exponit, pag. 182. Poſt deſcriptionem Bethlehemi peractam, domum quemque ſuam reperiiſſe inter alios etiam Ioſephum & Mariã. Qui tamen ὡς εἰπεῖν, ait, *μνήμης ἕνεκα τῶν ἐκεῖ γεγενημένων, memoria eorum quæ ibi acciderant conſeruandæ cauſſa, vt videtur,* anno primo exacto, & iterum ſecundo impleto, eò venerunt, non ex Ægypto, vt fingit ὁ κακηγόρος, hoc eſt, *maledicus*, Maldonatus, ſed ἀπὸ Ναζαρὲτ, è Nazaret loco habitationis ſuæ, Luc. 2. v. 4. Epiphanium etiam iſtud mouit, quòd Magi non inuenerunt puerum in præſepi; ſed in domo, vt illa Matthæi indicant, *ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν*, hoc eſt, *cùm veniſſent in domum*. Non eſt difficile huic objectioni ſatisfacere: nam vbi turba, quæ ad danda nomina ſua conuenerat, effluxit: laxioris habitationis ſine dubio facultas fuit Mariæ; & nos jam oſtendimus, non defuiſſe Mariæ κατάλυμα, *diuerſorium*, ſed in diuerſorio locum vbi remotis arbitris quieſceret. Patres igitur, qui ſcribunt Chriſtum à Magis in præſepi fuiſſe inuentum, licentia oratoria, quam pij concionatores prudenter ſæpe vſurpant, videntur vſi: & quo miraculum exaggerarent, infantem jacentem etiam tum in præſepi deſcripſerunt, quando ex Oriente ad illum viſendum atque adorandum venitur. Moram à partu quantam fecerit Bethlehemi Maria, quia non dicit Scriptura, conjecturæ res eſt. B. Chryſoſtomus, ex antiqua, vt videtur, traditione, quadraginta dierum moram illam ait fuiſſe; ſimul cauſſam addit, grauem & apprimè probabilẽ, factum eſſe Diuina Prouidentia, vt tempus concederetur curioſis cognoſcendæ veritatis, poſtquam partus admirabilis innotuiſſet: *διὰ τοι τὴν οἰκονομίαν*, inquit ille Homilia 7. in Matt. *οὐδὲ εὐθέως τεχθεὶς ἐξῆλθεν. ἀλλ' ἐπέμεινεν ἡμέρας τεσσαράκοντα, τοῖς βουλομένοις περιεργάζεσθαι δοὺς μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζειν ἅπαντα.* Alij multo breuius hoc ſpatium faciunt; & diem 13. agentem Chriſtum, à Magis volunt fuiſſe adoratum: breue ſane tempus ad conficiendum iter ex Oriente quod tamen dromedariorum ope

camelorum, aut alia etiam fortaſſe ratione, confici potuerit: neque hic eſt quicquam ἀλλόκοτον, hoc eſt, *abſurdum*, aut à probabilitate alienum: quum certum ſit Magos non ab vltimis Orientis finibus aduenisſe; & majoris diligentiæ multa exempla Græca pariter & Romana Hiſtoria ſuppeditet: vt de diuino auxilio nihil dicam: ſileam etiam, quòd non eſt neceſſe poſt natum infantem ipſos domo profectos. Nam quid peccaverit qui dixerit, Magos longinquum iter hoc ſuum, Diuina inſpiratione directos, ſic temperaſſe, vt mox, vel paulo poſt natum IESVM aduenerint? Certè non multo poſt nativitatem eos veniſſe, declarat locutio Euangeliſtæ, vt diximus: imprimis autem illud ἰδοὺ, *ecce*: quam momenti maximi voculam, malè prætermiſit Syrus & hîc & alibi. Arabs eius loco habet אז τότε, hoc eſt, *tunc*. Hæc de circumſtantia loci & temporis. Addit Matthæus, Μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο, *Magi ex Oriente venerunt.* Perſonarum indicatio cohæret cum indicio loci vnde venerunt: hocquo que ſeriò obſeruari debet: nam hæc duo ſeſe inuicem explicant. Epiphanius in Fidei compendio Magi appellatio hic eſt nomen ἔθνους. Putat enim veniſſe Magos ex Arabiæ quadam regione, quam ipſe Magodiam nominat. Sed meritò hæc ſententia cuipiam ſuſpecta admodum fuerit. Equidem quid Græcis μαγῳδία ſit & μαγῳδὸς didici ex Athenæo: at Magodiam regionem Arabiæ nuſquam legiſſe memini: neque autem poſſum intelligere, quomodo à nomine Magodia formari gentile Magus queat: non enim extat, opinor, ſimilis analogiæ exemplum. In Euangelio Hebraico à Munſtero edito, pro μάγοι, habetur vox מכשפים quæ Hebræis denotat τοὺς θαυματοποιοὺς, vel potiùs ψηφοπαίκτας, præſtigiatores, ſolertia manuum oculos ſpectantium doctos fallere. Rabini hominem *mecoſcheph* ita deſcribũt. למראה עין משנה הדברים *qui mutat res in oculis ſpectantium.* Vnde occaſionem arripuit auctor maledicentiſſimus Maldonatus, obtrectandi viro de literis Hebraicis optimè merito Munſtero, quòd vocem infamem hoc loco vſurpauerit. Neſciebat Maldonatus, doctiſſimos Rabbinorum, vt Aben Ezram & Cimchi, diuerſam huic voci dare ſignificationem apud Danielem in Heb. Perſicis, ab illa quam in communi vſu Hebræorum habet: quod ſaltem è Notis Munſteri diſcere poterat & debeat. Sed ineptum eſt Græci textus petere interpretationem ex illa Hebraica. Saltem inſpexiſſet editionem Tilij Epiſcopi: cui meritò docti plus tribuunt: quam mihi nunc ad manum non eſſe, diligenter olim lectam vehementer doleo. Tum autem reprehenſio ineptiſſima eſt: nam quid dicturus fuit hic maledicus cenſor, de Syro & Araba interpretibus, qui vocem Μάγοι retinuerunt? Ea dictio quàm malè ſonaret apud Iudæos & Syros declarant iſta Auctoris Aruk: מגוש בלשון יון מכשף גדופי כופר העיקר רטון *Magus in lingua Græca eſt præſtigiator, blaſphemus, negans fundamentum, incantator.* Sed fallitur hic eruditus Rabbinus cum multis aliis, qui vocem Μάγος putarunt eſſe Græcã. Erat n. et Græcos genus hominum, qui perſonas, & loca polluta purgarent: hoc faciebant certas res circumferendo, vt olim ad Theophraſti Characteres oſtendimus. Græci hoc

ἀπομάττειν dicunt; & qui faciebant ἀπομάκτας, viliſſimum hominum genus, & quod peſſimè audiebat; vt apparet ex oratione Demoſthenis contra Æſchynem; cui & eius matri hanc artem objicit loco maledicti. Auctor Etymologici Euſtathius. & alij Græci ex eo putarunt, μάγος eſſe verbum Græcum, à μάττειν vnde μαγὶς: ſed fugit eos ratio. Nam dictio μάγος Homero & aliis Græcis antiquioribus fuit incognita: quod teſtimonium eſt non leue, Perſicum id vocabulum eſſe, ſicut Plato, Xenophon, Strabo, Diogenes Laertius, & plures alij obſeruant. Affirmat idem Plinius quoque initio lib. 30. Hoc igitur primum conſtare debet, Magos propriè dictos, Perſarum ſapientes fuiſſe, vel Sacerdotes. Nam Herodotus, Strabo atque alij, præcipuum illorum officium fuiſſe oſtendunt, vt ſacra Perſarum curarent, & ſapientiam profiterentur. Græci cùm de Perſicis rebus hunc vocem vſurpant, nunquam aliter accipiunt: at longè aliter cùm de magis illis, qui inter ipſos Græcos occultarum ſcientiarum notitiam profitebantur. Tunc enim in malam partem, vt plurimum, id verbi accipitur; quia plerique religionis & arcanæ ſcientiæ obtentu, artes maleficas exercebant: vnde querela illa Plinij, & cùm ipſius, tùm aliorum deteſtatio magiæ. Philo Iudæus variis locis duplicem facit magicam, legitimam vnam, circa cognitionem Naturæ verſantem, Regibus maximis, præſertim Perſarum coli ſolitam: alteram παράκομμα ταύτης, inquit illo libro De legibus in ſp adulterationem prioris, Gallorum matris Deûm, & ſimilium æruſcatorum commune inſtrumentum ad fallendum. Quum igitur æquiuoca ſit Græcè loquentibus, vox μάγος; quæri poteſt, de quo genere hominum loquatur Euangeliſta. Sed explicat ſe Lucas cùm dicit, Magi ab Oriente: nempe Magos intelligit Perſarum, ad quos propriè illa appellatio pertinuit. Nam quos alios Magos Orientis narrant Hiſtoriæ, niſi Perſarum? Non fugit me Strabonem libro 15. Magos quoſdam in Cappadocia collocare: ſed illi quoque Perſæ erant, & ſacra Perſica in illa regione curabant, vt ipſe indicat. Magos Arabum, quod meminerim, nullus ſcriptor Græcus, nullus Latinus commemorat. Quare Chryſoſtomo potiùs aſſentior, qui ſine vlla dubitatione Lucæ verba interpretatur de Magis Perſarum; quàm Iuſtino, Epiphanio & nonnullis aliis, qui iſtos ex Arabia deducunt in Iudæam. Habet quidem aliquam ſpeciem illa ratio, quam plerique Patrum afferunt; extitiſſe memoriam inter iſtos Prophetiæ à Balaamo editæ, cùm Balak Moabita pretio illum acciuit. Moabiam enim partem fuiſſe Arabiæ, etiam Stephanus de vrbibus, ne alios commemorem, eſt auctor. Sed rectè viri docti reſpondent; ſi Balakus erat Arabs; at Balaamus fuit Interamnas è Meſopotamia, vt conſtat Numer 23. 7. Deuteronomij 23. 4. Cum Chryſoſtomo ſentit Magnus Baſilius, cuius verba ſunt in Natiuitate Chriſti de his Magis: ἔθνος Περσικὸν οἱ μάγοι, μαγείαις καὶ ἐπαοιδαῖς καὶ φυσικαῖς τισὶν ἀντιπαθείαις προσέχοντες, καὶ περὶ τὴν τήρησιν τῶν μετεωρίων ἐσχολακότες. *Magi ſunt populus Perſicus, vaticiniis & incantationibus*

dictus, & obſeruationi repugnantium proprietatum in rebus naturalibus: obſeruationibus item rerum cœleſtiũ vacant. Conueniunt hæc cum Hiſtoria Strabonis, vbi multa narrantur de Magorum Perſidis incantationibus. Non eſt prætermittendum, videri Iuſtinum & Epiphanium, quibus placet Arabas fuiſſe Magos, eo maximè eſſe ductos argumento, quod crederent ad illorum munera pertinere Oraculum apud Iſaiam 8. 4. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum & matrem ſuam auferetur fortitudo Damaſci:* in quo exponendo multus eſt Iuſtinus. Sed quod bona cum venia Patrum illorum dictum ſit, ab Iſaiæ mente id prorſus eſt alienum. Græcus verò interpres Hebraici ſermonis elegantiam non videtur cepiſſe, certè non expreſſit. ישא pro הנושא ישא vt exponit Cimchi; *auferet* ſine caſu, pro *auferet auferens*: id eſt, miles. Similis elegantia etiam Græcis frequens: ſed in nullo verbo frequentior, quàm φησί, dicit; quod paſſim leges abſolutè poſitum, pro, dicit aliquis: vel φησὶ ὁ εἰπών: ſic enim plenè illa locutio enunciatur: vt apud Gregorium Nazianzenum, ἐν λόγῳ, hoc eſt, *ſermone de pace* altero: μήτε ἐν … ἔχοντες φησὶ ὁ εἰπὼν ἐμπεφόρηται: de phraſi Hebraica agit Cimchi, etiam ad Amoſum 6. 12. Æquus lector diligenter expendat totum locum: videbit, nihil alienius fingi poſſe, quam ſi illa Prophetia, quæ paullo poſt fuit impleta, ad Chriſtum & Magos referatur. Perſæ igitur erant hi Magi, qui Chriſtum adoratum venerunt. Et rectè omnino illi faciunt, qui in vernaculis verſionibus vertunt *les Sages*, propter infamatum in Gallico idiomate magorum nomen. An autem iſti Magi Reges erant? Quum nihil de eo Scriptura dicat, nihil certi Patribus conſtiterit, fueritquè olim liberum cuiuſque ea de re arbitrium ſentiendi vt vellet; non eſt toleranda eorum tyrannis in Eccleſia Dei viuentis, qui aliter opinantes ferre non poſſunt: & meliùs ipſe etiam Baronius, qui præcisè nihil definit; vt rem probabilem tuetur, ex vſu loquendi Scripturarum, quæ cuiuſque oppidi dominum regem vocant. Hac æquitate facilè aliquis à me impetrauerit, vt concedam regulos fuiſſe & toparchas ditionis Perſicæ: quæ illa ætate proprium regulum habebat, qui parebat Regi Parthorum, vt ait Strabo. Satis conſtat, & in Perſide & in vicinis prouinciis, Media, Aſſyria, Parthia, plures fuiſſe toparchas, quorum nonnullos Strabo indicat, & dynaſtas appellat. Iſtos autem potuiſſe etiam Reges dici probamus exemplo reguli Adiabenæ, quem Strabo in 16. vocat ſimpliciter ἄρχοντα: Ioſephus verò Regem, in pulcherrima Hiſtoria de Monobazo Rege & Helena Regina eius matre, lib. 20. cap. 2. & ἁλώσ. libro 6. cap. 16. meminitque Ioſephus in illa Hiſtoria Abennerigi cuiuſdam, quem vocat Σπασίνου χάρακος βασιλέα. *regem caſtri Spaſini*: quem ſuſpicor non multo fuiſſe maiorem regem rege Yuetoti Normanico. Hoc vt probabiliter poteſt differi; ſic affirmare ita eſſe, quis non videt eſſe temerarium? Non minùs ſanè quàm pertendere tres fuiſſe Magos, non plures, non pauciores. Si hæc defenduntur tanquam traditione accepta; quæremus nos, quàm ſit

antiqua hæc traditio: nam primi auctores nihil ſuper hoc affirmatè pronunciarunt: ac ne conſentienter quidem locuti ſunt, ſed aliter alij. Cur hodie idem non licet? in re vtique eiuſmodi, quæ fidei non eſt. Quid dicemus de nominibus, quæ iſtis Magis illaudabilis hominum curioſitas affinxit? nempe iſtud quoque ex traditione parum antiqua, parum certa, &, vt dicam ingenuè quod ſentio, propter abuſus inſecutos intolerabili. Puduit iure meritò harum ineptiarum Cardinalem Baronium: apud quem in tam prolixo de Magis ſermone, de illorum nominibus ne verbum quidem. Debuerat tanti viri exemplum cordatos homines admonere, vt inani curioſitati fibulam tandem imponerent. Sed non ita euenit. Nam Ieſuita qui poſtea ſcripſit quam vocat Deiparæ Hiſtoriam, ne id quidem omittendum ſibi duxit. Affert è Beda hæc nomina, Melchior, Gaſpar, Baltaſar: è Zacharia Chryſopolitano Hebraica quidem iſta, Apellius, Amerus, Damaſcus: Græca verò hæc: Magalath, Galgalath, Saracin: extant hæc eadem nomina etiam apud Petrum Comeſtorem in Hiſtoria Scholaſtica: qui & ipſe pro genuinis Græcis iſta poſteriora obtrudit. An non autem tibi videntur, lector, iſta eſſe verè Attica nomina; illa autem ſuperiora, pura puta Hebraica? Excuſare poſſis Zachariam & Comeſtorem, qui ante pauca ſecula, in denſiſſimis ignorantiæ tenebris, prout poterant & ferebant ipſorum tempora, ſcribebant. Illi hodie excuſari non poſſunt, qui in tanta hac literarum luce, eiuſmodi ineptias tenebris obruendas protrahunt in lucem. Sciant verò pij lectores iſtas appellationes ab homunculis profectas eſſe; non ſolùm otioſis, & imperitis; ſed etiam impiis, & artium curioſarum ſectatoribus. Id genus homines vaniſſimi, cum cæteris Bibliorum nominibus ad maleficia ſua vti ſolent, teſte etiam Origene, libro primo contra Celſum: tum etiam aliis, quæ ipſi ſibi finxerunt, & Biblicis hiſtoriis ſceleſtiſſimè accommodarunt. Sic Paſtores qui Dominum inuiſerunt, quatuor fuiſſe ſunt hariolati, & illis hæc nomina indiderunt: Miſael, Acheel, Cyriacus, & Stephanus. Magis autem non ſolùm ſuperiores appellationes attribuerunt: ſed etiam alias: cuiúſmodi ſunt hæ; Ator, Sator, Peratoras. Vt ſcias in quem finem homines fanatici hæc nomina excogitarint, ſubjiciam ad deteſtationem impiæ vanitatis vnum è multis exemplum. In Codice Græco ſatis vetuſto Bibliothecæ Sereniſſimi Electoris Palatini hæc leguntur: Τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Βηθλεὲμ ποιμένων, Μισαὴλ, Ἀχεὴλ, Κυριακὸς καὶ Στέφανος. Τὰ τῶν Μάγων ὀνόματα, τῶν προσκυνησάντων τὸν Κύριον, Ἄτωρ, Σάτωρ καὶ Περατωρᾶς. Ταῦτα τὰ ὀνόματα ἐὰν δηχθείς τις ὑπὸ ὄφεως, ἢ σκορπίου, ἢ ἄλλου ἰοβόλου ἑρπετοῦ καὶ θηρίου, ἐπιγράψῃ ἐπὶ χάρτου χάρτας, μετὰ λευκῆς ῥάβδου, χρωμένῃ καὶ μετὰ τοῦ ἁγιάσματος τῶν ἁγίων θεοφανείων ἐπιλύσῃ τὴν χάρταν, καὶ ἐπιδώσῃ τῷ μέλλοντι τῷ δηχθέντι, παραχρῆμα ἰᾶται ὁ δηχθείς. En nugas: ſed impias, & piorum execratione digniſſimas. Atqui non aliò ſpectarunt, qui præclara illa nomina excogitarunt.

XI. Epiphania non ſtatim primis Eccleſiæ temporibus inſtituta. Origo nominis. ἐπιφάνεια *Græcis.* ἐπιφάνειαν ποιεῖν. τὰ ἐπιφάνεια. ἐπιφάνεια *de vtroque aduentu Chriſti.* EPIPHANIA *initio dies natalis Chriſti; poſtea dies aduentus Magorum, quo baptizatus Chriſtus. In ea re diſſenſus inter veteres Patres. Natiuitas & Baptiſmus Chriſti, olim eodem die celebrabantur. Alia nonnulla.*

Anni I. Num. XXXVI.

SVBIICIT his Baronius, veterem Eccleſiam anniuerſario cultu celebraſſe diem adueutus Magorum: quod quidem veriſſimum eſt: ſed optarem Baronium pro ſua diligentia tempus indicaſſe, quo id feſtum primò cepit vſurpari. Nam prima Eccleſiæ naſcentis tempora ſi reſpicias, ſolemnitatis huius nullum veſtigium inuenies. Neque hoc dico, propterea, quod eius inſtitutionem, quam Auctores Reformationis in Anglicana Eccleſia factæ piè & prudenter retinuerunt, improbandam cenſeam; ſi ex vſu & inſtituto veteris Eccleſiæ agitetur: ſed vt oſtendam Baronium, qui & hoc loco & in Notis ad Martyrologium, celebrationem huius feſti, quaſi lapidem Lydium videri vult fuiſſe hominis Chriſtiani: magis loqui ſecundum huius ſeculi vſum & doctrinam; quàm ſecundum Eccleſiæ primitiuæ fidem ac diſciplinam. Quòd ſi exactè rationem temporum ſeruare auctor voluiſſet in ſuis Annalibus; ne meminiſſe quidem huius ſolemnitatis hoc loco oportuit: ſed in illud tempus mentionem reijcere, quo primùm eſt inſtituta. Nam quid ad primum iſtum annum pertinet, hiſtoria rei poſt aliquot ſecula inſtitutæ? Verùm huiuſmodi prochroniſmis plenus eſt primus hic tomus: ex quo ſi tollas quæ ſunt aliena, & quæ ad ſequentia ſpectant ſecula; partem libri multo maiorem ſuſtuleris. Errat verò etiam in eo Baronius, cùm putat Epiphania fuiſſe primitus inſtituta, ad memoriam recolendam aduentus Magorum. Refellunt hanc opinionem, ipſa primò appellatio Epiphaniorum, deinde vſus auctorum & hiſtoria. Appellatio Ἐπιφανίων è titibus Paganorum, vt alia multa, pio propoſito fuit in Eccleſiaſticam obſeruationem deriuata. Græci ſcriptores ἐπιφάνειαν appellant, apparitionem numinis, quoquo tandem modo Deus aliquis ſuæ præſentiæ ſignum dediſſe crederetur. Sic Diodorus Siculus libro primo ait, Iſidem noctibus ſolitam apparere, & ſomnia immittere, φανερῶς ἐπιδεικνυμένην τὴν ἰδίαν ἐπιφάνειαν, *ſuæ præſentiæ manifeſta indicia demonſtrantem.* Et Dionyſius Halicarn. qui vt ad lib. 12. Athenæi olim. obſeruabamus, eâ voce vtitur ſæpiùs, alicubi grauiter eos reprehendit, qui διασύροντες τὰς ἐπιφανείας τῶν θεῶν, *irrident Deorũ apparitiones,* per quas illi ſe hominibus manifeſtant. In 2. Maccabæor. 3. 24. eleganter ſcribitur, ὁ τῶν πνευμάτων καὶ πάσης ἐξουσίας δυνάστης ἐπιφάνειαν μεγάλην ἐποίησεν. *Spiritum & omnis potentiæ [illegible]inceps magnam apparitionem fecit,* hoc eſt, ſuæ præſentiæ, ſiue auxilij præſen-

præſentis certum argumentum dedit. id enim ſignificat ἐπιφάνειαν ποιεῖν, pro quo dixit vetus Interpres ſatis inconcinnè, *facere ſuæ oſtenſionis euidentiam.* Alibi non multo aliter à Græcis hæc vox vſurpatur, de ſuis Diis loquentibus quam apud Rabbinos dictio שכינה de qua in Thiſbi Elias. & in libris Rabbinicis ſæpe legas, ראה שכינה ὤφθη ἐπιφάνεια, ſiue ὁ Θεὸς ἐπεφάνη, *Deus illi apparuit*: vt apud Zachutum de R. Nechonia & R. Iſmaele. Dicunt & ראות pro ἐπιφάνεια: vt cùm de Meſſia ſuo loquentes dicunt fore ב׳ הראות τὰς ἐπιφανείας αὐτοῦ, *eius aduentum* duplicem, priorem & ſecundum; quà de re Galatinus lib. 4. Græci verò in memoriam apparitionum huiuſmodi dies feſtos ſæpe inſtituerunt, quos è re dixerunt τὰ ἐπιφάνια. Sic de Rege Demetrio narrat Athenæus, ipſum τὰ ἐπιφάνια τοῦ ἀδελφοῦ θῦσαι, memoriam fratris mortui, quem vt cœlitem colebat, ſolemni ſacrificio celebraſſe, & eum diem appellaſſe Epiphania; ſicut exponebamus in Animaduerſionibus ad Athenæum, lib. 12. cap. 11. Ad hoc exemplum in Vetere Eccleſia Græca ſolemnitas illius diei τὰ ἐπιφάνια eſt dicta, non quo Magi aduenerant, ſed quo Filius Dei, aſſumpta humana carne, è B. Virgine natus, mortalibus conſpiciendum ſeſe prębuit. Nam ipſa natiuitas dicitur illis ἐπιφάνεια. Suidas ἐπιφάνεια, ἡ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκος οἰκονομία: *Epiphania, ſiue apparitio, eſt Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti incarnatio.* Intelligit natiuitatem, quam ſæpe appellant Patres οἰκονομίαν, *diſpenſationem.* Euſebius lib. 1. Hiſtoriæ, ait ſe ordiri ſuam ſcriptionem ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας, hoc eſt, *à Seruatoris noſtri in carne apparitione,* non vtique aduentum Magorum, aut Baptiſma Chriſti ſignificans, ſed eiuſdem Natiuitatem. Obſeruat Chryſoſtomus in Homilia de Baptiſmo Chriſti, editionis Sauilianæ tomo 5. pag. 524. Chriſti ἐπιφάνειαν, id eſt, Aduentum in terras, duplicem eſſe; priorem & poſteriorem: de priore affert locum Pauli, ad Titum 2. 2. ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις. Poteſt addi locus eximius, 2. Tim. 1. 10. χάριν φανερωθεῖσαν νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. De poſteriore Aduentu affert Chryſoſtomus locum Pauli in eodem cap. Epiſtolæ ad Titum, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 2. ad Tim. 4. 1. τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νεκροὺς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. & in eodem cap. periphraſis verè piorum eſt, οἱ ἠγαπηκότες τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ, qua docemur, ſinceræ pietatis notam atque effectum inter præcipuos eſſe, vt humana omnia deſpicientes, beatum illum diem glorioſi aduentus Domini noſtri cupidè exſpectemus, atque in eo ſpes, gaudia atque oblectationes omnes noſtras ponamus. Quum autem in huiuſmodi locutionibus ἐπιφάνεια nihil aliud ſit niſi aduentus & præſentia Chriſti: Apoſtolus tamen, propria quadam ſibi δεινότητι, & ſermonis energia, (de qua multa dicturi ſumus, ſi Deus voluerit, ad annum Domini 57. coniungit hæc duo ἐπιφάνειαν & παρουσίαν. Secund. ad Theſſalonicenſes 2. 8. *Antichriſtum,* inquit, καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ, *deſtruet apparitione*

ſione aduentus ſui. Iure igitur Veteres Chriſtiani, qui primò Epiphaniorum ſolemnitatem inſtituerunt, diem quo Aduentum Chriſti in terras, & priorem ἐπιφάνειαν celebrabant; dixerunt τὰ Ἐπιφάνεια, non genere fœminino, vt imperiti linguæ Græcæ putarunt. Is dies erat 6. Ianuarij, in quem diem plurimæ Eccleſiæ olim natalem Domini retulerunt, & Baptiſma, vt de Ægyptiacis teſtatur Caſſianus, Collationum libro 10. cap.2. de Græcis Aſiaticis & Syris Epiphanius; ſcribens extremo lib. 3. de Orientalibus Eccleſiis, illas non jejunare ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων, ὅτε ἐγεννήθη ἐν σαρκὶ ὁ Κύριος, *die Epiphaniorum, quando natus eſt in carne Dominus.* Idem dies, non ſolùm Epiphania, ſed etiam Theophania eſt dictus. Iſidorus Peluſiota lib. 3. epiſt. 110. τὰ Θεοφάνεια, ἢ Σωτῆρος κατὰ σάρκα γέννησις. & meritò: nam θεοφάνεια dixerunt pro ἐπιφάνεια, cùm de priore Chriſti aduentu loquerentur. Euſebius in 3. de vita Conſtantini, antrum myſticum commemorat, τῆς πρώτης, inquit, τοῦ Σωτῆρος θεοφανείας: intelligit autem ſpeluncam natiuitatis Chriſti, de qua ſatis antè dictum. Gregorius Nazianz. Oration. 20. obiter meminit Epiphaniorum: in trigeſima verò octaua, quæ dicta eſt die natali Domini, *Theophania* ſemper illum diem aut *Genethlia* nominat, & cauſſas earum appellationum explicat, quia tunc apparuit naſcendo Chriſtus. Quoniam autem Theophania & Epiphania idem ſunt, vt oſtendimus; & illa Gregorii Homilia habita eſt Conſtantinopoli, vt & Græcus interpres obſeruat; vel ex hac Oratione apparet, adhuc illo tempore ſolemnitatem Epiphaniorum, ſiue Theophaniorum, cauſſam habuiſſe in Eccleſia Conſtantinopolitana, non Magorum aduentum, vt putat Baronius; neque Baptiſmum Domini, vt mox dicturi ſumus è Chryſoſtomo; ſed Domini Natalem. At non multò poſt illa Eccleſia, edocta à Romana, natalem Chriſti cepit celebrare die 25. Decembris. Chryſoſtomus in Homilia de die natali, auctor eſt, quando ille eam concionē habebat, nondum fuiſſe annos decem elapſos ex quo primùm is dies illi Eccleſiæ innotuerat. Ab illo tempore, remanſit quidem appellatio Epiphaniorum diei ſextæ Ianuarij, ſed cauſſa appellationis aliter quàm antè reddi cepit. Nam qui dies priùs colebatur vt Natalis Chriſti, poſtea cultus eſt, vt Baptiſmum eiuſdem repræſentans, & Magorum aduentum. Atque ita deſijt fieri commemoratio Natiuitatis Chriſti die Epiphaniorum. Quod mihi videtur ſatis abſurdum: quoniam, vt probauimus, ἐπιφάνεια vox, tam in Scripturis quàm apud Patres, Aduentum Domini vel priorem vel poſteriorem ſemper ſignificat; Baptiſma verò aut Magorum aduentum nunquam. Auctor eſt Chryſoſtomus in ea de Baptiſmo Chriſti, diem baptiſmi ipſius dictum eſſe Epiphania; quoniam ad illum diem Chriſtus quaſi latuerit omnibus incognitus; atque adeò, ipſi eius Prodromo: cuius ſunt verba apud cognominem Euangeliſtam, 1. 31. Κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτὸν *ego neſciebam illum.* Sed hæc dicenti Chryſoſtomo non præbuiſſet aſſenſum ipſius æqualis & æmulus Epiphanius; qui rationem nominis huius non ſemel explicat aliter,

&

& vt puto, menti primorum inſtitutorum conuenientius. Epiphanij verba pag. 191. contra repudiantes Iohannis Euangelium, ἡ ἡμέρα τῶν Ἐπιφανίων, τουτέστιν ἡμέρα τῆς Χριστοῦ γεννήσεως κατὰ σάρκα. *Dies Epiphaniorum, eſt dies, quo natus eſt Chriſtus ſecundum carnem.* Sic etiam alij. Quos tamen eo nomine reprehendit Hieronymus, libro primo Commentariorum in Ezechielem: *Significat*, inquit, *Baptiſma, in quo aperti ſunt Chriſto cœli, & Epiphaniorum dies huc uſque venerabilis eſt (non vt quidam putant, natalis in carne; tunc enim abſconditus eſt, & non apparuit:) quod huic tempori congruit, quando dictum eſt, Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui.* Negat Hieronymus Epiphania dici poſſe Natiuitatis diem, quia tum Chriſtus, latuerit. Videtur ex profeſſo contradicere Gregorio Nazianzeno præceptori ſuo; cuius verba ſunt in ea cuius memini Homilia, ἐφάνη Θεὸς ἀνθρώποις διὰ γεννήσεως; *Epiphania, ſiue Theophania dicta ſunt, quia Deus* ἐφάνη *apparuit, per natiuitatem.* Confutandæ opinioni Hieronymi ſatis eſſe debet, quod in Scripturis & apud Græcos Patres voces φανῆναι, ἐπιφανῆναι, & ἐπιφάνεια, paſſim de Natiuitate Chriſti, vt probauimus, vſurpantur. Similes cenſuras Hieronymianæ etiam alibi legas apud Latinos ſcriptores: vt apud auctorem incertum illius Homiliæ, quam paullo ante probauimus magno errore Chryſoſtomo attribui. Cæterumper hanc mutationem ſeparata eſt ſolemnitas Baptiſmi à ſolemnitate Natiuitatis, contra opinionem, quæ diu olim in Eccleſia obtinuit: Chriſtum, qua die natus fuerat, eadem, trigeſimo anno vertente, fuiſſe baptizatum: quod ex verbis Lucæ colligebant, 3. 23. Romani ſcriptores vel ignari veræ cauſſæ appellationis Epiphaniorum, vel certo conſilio, vt veteris inſtituti memoriam abolerent, alias rationes excogitarunt. Et quoniam verbum φαίνειν, de ſideribus dicitur, vt etiam Actorum 27. 20. ab ea notione huius vocis cauſſam nonnulli petierunt nominis Epiphaniorum. Iſidorus Hiſpalenſis, De Officiis Eccleſiaſticis, lib. 1. cap. 26. *Epiphaniorum diem feſta ſolemnitate viri Apoſtolici ſignauerunt: quia in eo per ſtellam eſt Saluator oſtenſus, quando inuenerunt Magi Chriſtum in præſepio iacentem, & adorauerunt eum.* Vult Epiphania eſſe dicta, quoniam ſtella ἐπιφάνει, apparitione ſua Chriſtum deſignauit: ſed hoc longe petitum; & multo probabilius Chryſoſtomus, quia in Baptiſmo ἐπεφάνη, id eſt, demonſtratus eſt, innotuit cæleſti voce. hoc etymum etſi verum non putamus, eſt tamen probabilius eo quod affert Iſidorus, & amplectitur Baronius. Latini ſcriptores cauſſas huius ſolemnitatis tres aſſignarunt: Magorum aduentū, Baptiſma Chriſti, & primum in Cana miraculum; quæ tria miracula eadem die, ſed annis diuerſis putabant eſſe facta, vt prolixe explicant Eucherius Lugdunenſis, Homilia in Vigilia S. Andreæ, & Petrus Chryſologus, Serm. 157. Verum ex his tribus cauſſis præcipue celebrata eſt Magorum hiſtoria: nam reliquæ à multis ne nominantur quidem: vt apparet è Sermonibus octo Leonis Papæ in Epiphania. Sunt & qui rationem quartam afferant, propter Miraculum quinque panum. B. Auguſtinus de tempore in feſto Epiphaniæ Domini, Serm. 1.

Hodie illud feſtum colimus, quo ſe in homine Deus virtutibus declarauit; pro eo quod in hac die ſive quod in cœlo ſtella ortus ſui nuncium præbuit: ſiue quod in Cana Galileæ in conuiuio nuptiali aquã in vinum conuertit. ſiue quod in Iordanis vndis aquas ad reparationem humani generis ſuo Baptiſmo conſecrauit: ſiue quod de quinq; panibus quinque millia hominum ſatiauit: in quolibet horum ſalutis noſtræ myſteria continentur & gaudia. In Menologio Græcorum adoratio Magorum in ipſo die natali Decemb. 25. adnotatur, non in die Epiphaniorum, ſiue Theophaniorum, vt id feſtum nominatur in Lectionarii Græcæ Eccleſiæ. Nam in Apoſtolo-Euangeliis anni totius ad ſextum Ianuarij ita eſt adnotatum: τῷ αὐτῷ μηνὶ, ϛ΄ τὰ ἅγια ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος, Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ λειτουργίᾳ.

XII. Paraphraſta Syri & aliorum error in verbis Lucæ.

ANNI I. Num. XXXVIII.

IN Hiſtoria de purificatione B. Virginis, recte auctor Annalium legit cum Vetere Interprete, Luc. 2. 22. τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῆς, non αὐτῶν, quæ falſa lectio & Origenem olim, & poſtea multos decepit, & quæſtionem inutilem mouere compulit, quid opus habuerit Dominus noſter purificatione. Atqui αὐτῆς cum Latino Interprete legit etiam Arabs: melius quam Syrus, qui errat cum Origene. Firmando errori fuit, quod ſolemnitas diei ſecundæ Februarij, quum ex cauſſa duplici fuerit inſtituta, Purificatione Mariæ, & Præſentatione Chriſti; multi crediderunt titulum feſti eſſe purificationem Chriſti, non minus quam Mariæ: quod declarant multi ſermones in illa ſolemnitate habiti. Hoc feſtum Græcis Ὑπαπαντὴ nominatur; de cuius inſtitutione ſuo loco ſe dicturum Baronius pollicetur: inſtitutum autem fuit anno demum Iuſtiniani decimoquinto.

XIII. An recte dicatur Anna Prophetiſſa fuiſſe virgo monialis. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli Ieroſolymit. ἀσκεῖν & ἄσκησις etiam de aliis, quam de Aſcetis & Monachis. τέλειος, & τέλειος βίος.

ANNI I. Num. XLI.

ANnæ propheteſſæ Hiſtoriam deſcribens è Luca Baronius, Monialem fuiſſe illam obſeruat. Qua de re etſi dictum ſatis in ſuperioribus: quia tamen hoc loco auctoritate graui tuetur ſuam ſententiam; rem paucis excutiamus. Affert teſtimonium Cyrilli Ieroſolymitani, *qui Annam*, inquit, *vocat, monialem*, nempe Cyrilli Interpres Latinus, cuius verbis loquitur Baronius, ἀσκήτρια, vertit *monialis*: recte an ſecus, id vero nihil penſi habuit pater Annalium expendere. Eſt autem ineptiſſime ſic verſum: nam ſi ἀσκεῖν, & ab eo deducta in ſolis Monachis & Monialibus locum habent: ſequetur inde omnes Chriſtianos eſſe Monachos aut Moniales: de omnibus enim id verbum promiſcue vſurpatur apud Patres. quin ipſa religio Chriſtiana dicitur ἄσκησις: vt cum ait Clemens Alexandrinus, pag. 207. Strom. lib. 4. ἡ κυριακὴ ἄσκησις ἀνάγει τὴν ψυχὴν τοῦ σώματος ἀχαρίστως. *Dominica*

minica exercitatio id eſt *religio quam docuit Dominus, abducit animum à corporeum gratiarum actione.* In Apoſtolicis Canonibus LI. & LII. abſtinentia à carnibus & vino certis diebus priſcæ Eccleſiæ vſurpata, fieri dicitur *δι' ἄσκησιν propter exercitium pietatis:* quia eo pacto affligitur caro & ſeriæ meditationi myſteriorum ſalutis præparatur. Quicunque igitur eo animo abſtinent vino & eſu carnium, ij & ἀσκεῖν, & ἀσκηταὶ εἶναι, tantiſper dici poſſunt. Monachos aut Moniales eoſdem dicere, ridiculum fuerit. Pij Patres verbum ἀσκεῖν à ludis veterum ad res ſacras tranſtulerunt; Paulum imitati, qui petitis inde locutionibus mire delectatur. Quum igitur Paulus 1. Corinth. 9. 24. Chriſtianos comparet *τοῖς ἐν σταδίῳ τρέχουσι, currentibus in ſtadio*; & ſubiiciat ibidem *πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται, omnis autem qui in agone certat, ab omnibus ſe abſtinet.* Patres verbum ἀσκεῖν, quo proprie ſignificatur præparare ſe ad certamen & continentiam in eum finem exercere, ad Chriſtianos tranſtulerunt, & ipſam religionem ἄσκησιν, dixerunt, quaſi regulam exercentium & continentium, in qua iugiter ſe exercere Chriſtiani deberent: atque inde ſunt dicti *Aſcetæ* & *Aſcetriæ*. Quemadmodũ autem, licet omnes promiſcue Chriſtianos hortarentur ad *τέλειον βίον, vitam perfectam*, & omnes veros Chriſtianos appellarent, *τελείους*, id eſt, *perfectos*, auctore ipſo Chriſto, Matt. 5. 48. & Paulo eius Apoſtolo, Coloſſ. 4. 12. & multo expreſſius eiuſdem Epiſtol. 1. 28. *ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, vt exhibeamus omnem hominẽ perfectum in Chriſto Ieſu:* peculiari tamen notione *τελείους*, illos appellarunt, qui mundo renuntiaſſent, & vitę auſterioris propoſitum ſuſcepiſſent: ſic plane vſu venit in vocibus ἀσκεῖν, & *aſceta* vel *aſcetria*. Nam quum peculiariter has vſurparent de Monachis & Sanctimonialibus: generaliter tamen omnibus tribuerunt, qui in ſtudio pietatis præ cæteris deſudaſſent. Omnis igitur monachus eſt aſceta; omnis ſanctimonialis aſcetria: at non omnis aſceta eſt monachus: neque omnis aſcetria eſt monialis, vt putauit Cyrilli Interpres qui Baronium decepit. Apud Philonem locis infinitis ὁ ἀσκητὴς, vel ὁ ἀσκητὴς ἀρετῆς, & ὁ φιλάρετος, pro eodem ponuntur. Eidem in libro Allegoriarum, Iſſachar dicitur aſceta, & de Patriarchis loquens ſæpe meminit ἀσκήσεως & τῶν ἐν ἀσκήσει. Atqui Monachos aut Moniales fuiſſe primis illis Iudaici populi temporibus, neminem puto eſſe adeo duræ ceruicis, qui dicere velit. Quare Patres ſolent vitas auſteriores, ſi quæ extiterunt ſub Lege, appellare *προαναφωνήσεις τῆς νέας διαθήκης πολιτεύματος, prænuntiationes eius formula viuendi, quæ obtentura erat ſub Nouo fœdere*: vt loquitur Baſilius Seleucenſis in oratione de Ioſepho. Et Gregorius Nyſſenus alicubi eodem ſenſu dixit eleganter, προϋποφαίνειν τὸ μέλλον. Eodem ſpectat, quod ſcribit Cyrillus Ieroſolymitanus, Catecheſi 3. 5. Iohan. Baptiſtam *τῆς ἀσκήσεως τὸν τύπον ἐν ἑαυτῷ δεῖξαι, formulam in ſe oſtendiſſe, quam ſub Lege Gratiæ aſcetæ eſſent ſecuturi.* quippe nihildum ſimile priora ſecula viderant. Igitur ſi Anna haberi debet monialis, quia Cyrillus idem illam nominauit aſcetriam; etiam Iſſachar fuerit monachus, & alij exactioris diſci-

ciplinæ pij ſub Lege, monachi, quos & Philo & paſſim Patres appellant aſcetas. Clemens. Alex. Pędag. lib. 1. οὗτος ἦν ἄνθρωπος ὁ ἀλείφων κατὰ τοῦ πονηροῦ τὸν ἀσκητὴν Ἰακώβ. Et mox de eodem; ὅρα, πῶς ἀλείφει τὸν ἀσκητήν. En, Iacobum non ſemel, ſed bis appellat aſcetam: ſicut B. Ambroſius eundem nominat *virum cognomento exercitationis præditum*: lib. 1. de Abele & Ca. cap.4. & B. Chryſoſtomus homilia in tres ſanctas, Bernicen &c. ait, Iacobum obijſſe μυρίους ἄθλους, μυρία σκάμματα, μυρία παλαίσματα, & plurimas coronas è certaminibus retuliſſe: quæ omnes locutiones proprie aſcetis veterum Græcorum conueniebant. An igitur dicemus Iacobum vel aſcetam fuiſſe, vel monachum? Sane: ſiquidem valet argumentatio Baronij. Sed hoc nimis ridiculum. Quæ diximus de voce Græca ἀσκητὴς, eadem dici poſſunt de voce Hebraica פרוש Nam *Peruſch* eſt aſceta; & modo Phariſæis peculiariter tribuitur: modo in genere cuiuis auſteriorem vitam agenti.

XIV. Locus Sozomeni illuſtratur de perſea quæ ſe coram Domino incuruauit. Item alius de euerſis Ægypti idolis.

ANNI I. Num. XLIII.

REfert Baronius è Sozomeno rem magnam & miram: ad Chriſti infantis aduentum in terram Ægypti perſeam arborem proceram ſe inclinaſſe, & ſtatuas omnes concuſſas eſſe. Verba Sozomeni de arbore quæ ſe inclinauit, notanda ſunt: λέγεται ὁμῶς εἰσιόντι περὶ τὴν πύλην μὴ ἐνεγκὸν τοῦτο τὸ δένδρον, μέγιστον ὄν, τὴν Χριστοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, ἐπὶ τὸ ἔδαφος κλιθῆναι καὶ προσκυνῆσαι. *Dicitur cum intrabat Chriſtus Hermopolim arbor quæ erat ad portam, & ea quidem maxima, quod non ferret Chriſti deſideriũ. in terram ſe inclinaſſe & illum adoraſſe.* Chriſtophorſonus miram narrationem verſione ſua corrumpit: nam auctor ſenſum arbori attribuit. illis verbis. μὴ ἐνεγκὸν, *quum non ferret, & cupiditatem* ἐπιθυμίαν. ſed puto ſcripſiſſe, ἐπιδημίαν, *præſentiam.* Porro de his duobus miraculis quid ſentiendum ſit, & quantum illis fidei tribuendũ, Eccleſiæ Dei relinquo iudicandum. Nonnulli ſic illa videntur narrare, quaſi fuiſſent ab ipſo Chriſto facta: quod refellit Iohannes, qui miraculum in Cana obſeruat fuiſſe ἀρχὴν τῶν σημείων, principium miraculorum omnium quæ fecit Chriſtus. Et eſt illa Patrum conſtans ſententia, nullum à Chriſto puero, aut adoleſcente, factum eſſe miraculum, nullum denique ante aquam in vinum verſam. Itaque: παιδικά, Ieſu miracula quæ nonnulli iactabant, reijcit expreſſis verbis Chryſoſtomus Homilia in Iohannem 17. & 21. ac 23. Hæc igitur miracula ſi vera ſunt, non à Chriſto quatenus eſt Chriſtus, facta ſunt, ſed Chriſto contigerunt. Obſeruare licet in veteribus mirum ſtudium aptandi Meſſiæ omnia Prophetarum Oracula, ac pene dicta: quæ res interdum compuliſſe eos videtur, vt ea dicerent, quæ haut ſcio quam ſint firma. Inde ſtabulum in quo natus Chriſtus, vſitatiori nomine dictum eſt ſpelunca, vel antrũ: inde Magi Arabes: inde bos & aſinus in ſtabulo cum pareret Virgo. Sic igitur concuſſa eſſe omnia Ægypti ſimulachra ad Chriſti aduentum,

propterea videntur quidam credidiſſe; quia, vt Sozomenus indicat, à Propheta Iſaia putabant id fuiſſe prædictum. Locus Prophetæ eſt capit. 19. *Et ingredietur Ægyptum, & commouebuntur* אלילי *ſimulachra Ægypti, à facie eius.* Videtur eſſe clara prophetia, quæ illo miraculo ſit impleta: ſed longe aliter Iſaiæ Interpretes. Hieronymi ſunt verba ad hunc verſum Prophetæ. *In hoc & in aliis Scripturarum locis pleraq; ponuntur, quæ non poſſent ſtare iuxta hiſtoriam: vt rerum neceſſitate cogamur altiorem intelligentiam quærere,* quæ verba ab auctore Gloſſæ ad eundem verſiculum repetuntur. Et Hieronymus & Procopius & Gloſſa longe aliter Prophetæ mentem explicant. Referunt eodem nonnulli & locum Ieremiæ 43. 13. Epiphanius quoque in vita eius Prophetæ non dubitanter illud affirmat. Sed hæc expendere accuratius, non eſt huius operæ. Simillimum huic eſt & illud, quod mox ſubiicit Baronius de nobilitata deſerto Ægypti; quia tale quid apud Iſaiam legatur, capite 35. quum tamen eo loco Propheta de Iudæa loquatur: nec poſſint eius verba referri ad Ægyptum magis, quam ad aliam quamlibet partem Orbis terrarum.

XV. Herodes quater Romam venit, non bis tantum, vt tradit Baronius.

ANNI I. Num. XLVIII.

FAbula eſt, vt recte iudicat Baronius, propterea bimulos infantes ab Herode eſſe occidi iuſſos, quia ipſe Romæ per biennium hæſerit. Sed quod ait idem, bis Herodem regni ſui tempore Romam veniſſe; parum accurate dictum eſt: nam omnino Herodes Romam quater venit, non bis. Semel, cum eſt ei regnum delatum: ter regni tempore. De prima profectione habes apud Ioſephum, p. 444. & 682. De ſecunda, quando inuiſit filios & Romam abduxit, p. 487. De tertia, quando accuſatum filios Romam venit, & miſeros ad Auguſtum adduxit, p. 493. De quarta, cum ex eadem cauſſa iterum Romam venit, pagina 506. & 697. Harum profectionum tempora adnotauimus in Synopſi Chronologica rerum Herodis.

XVI. Euſebij locus à Baronio negligenter tractatus. De Puero Herodis inter infantes innocentes occiſo.

ANNI I. Num. L.

EVſebij locus quem deſcribit Baronius ex eius Chronico, magnos errores continet, quod ille non animaduertit. In cæde prioris mariti Salomæ, cui erat Ioſepho nomen, anachroniſmus immanis eſt commiſſus, annorum 28. vt è Ioſepho probat Ioſephus Scaliger. De Coſtobari etiam cæde verum non eſt, Conſule Origines Ioſephi & Notas Scaligeri ad Euſebium. De quarto Herodis filio à patre occiſo inter innocentes, quem Baronius & alij eruunt ex Auguſti loco apud Macrobium, magna eſt dubitatio. Nam conſtat Alexandrum, non quidem inter innocentes, ſed tamen eodem fere tempore fuiſſe affectū ſupplicio, quo innocentibus vita eſt erepta. An autem putandus eſt Herodes, qui ſeptuage-

tuagenarius, aut non multis menſibus minor obiit, ante biennium genuiſſe filium, qui bimulus cum cæteris ſit occiſus? Miramur iure inexcuſabile ſilentium Ioſephi, qui de infanticidio nihil dixit: ſed ei admirationi iuſtior locus, ſi inter cæteros vnus extitit, ipſius Herodis filius. An fuerit Ioſepho notum infanticidium poteſt fortaſſe dubitari: quia intra Bethlehemi finesilla tragœdia fuit patrata. Herodis filium eius ætatis, Bethlehemi potius quam in vrbe regia fuiſſe nutritum, nulla ſuadet ratio ſaltem neceſſaria. Si, vt videtur probabilius, Ieroſolymis cōlebatur, cur occidendis in Bethlehem eſt adnumeratus? Poſtremo cædes infantium Bethlehemitarum, cauſſam habuit, quia è Scripturis perſuaſum Herodi fuerat, quendam eſſe Bethlehemi natum infantem, qui futurus eſſet Rex Iudææ tranſlato ad ſe regno è domo Herodis. Dura eſt & pene abſurda coniectura, Herodis coniugem Bethlehemi, potius quam in regia, peperiſſe, ſiquidem peperit. Tum autem qui feræ illius crudeliſſimæ, Herodem dico, mores norit, merito dubitauerit, an amore tanto liberos alios ſuos maiores, vel nepotes è filiis quos occiderat, ſit proſecutus; vt natum ex ſe infantem, propterea iuſſerit necari, ne priores liberi regnum amitterent: quum præſertim, nihilominus in ſua domo regnum cognoſceret fore manſurum. Apud Cedrenum ex aliquo veteri ſcriptore extat hujuſmodi obſeruatio: Herodem *παιδοκτόνον infanticidam* audire & propriam quaſi appellationem eſſe hanc illi indicant, non ſolum propter infantes Bethlehemiticos; ſed etiam propter tres filios proprios quos occidit: διὰ τὸ τοὺς ἰδίους τρεῖς υἱοὺς ἀποκτεῖναι. nimirum auctori huius obſeruationis de quarto filio Herodis, quem inter infantes infantem peremerit, nihil erat auditum: nam illi tres filij occiſi ab Herode notiſſimi ſunt, Alexander, Ariſtobulus, Antipater. Cæterum in hac hiſtoria Baronius toties peccat, quoties de temporibus aduerſus Ioſephum aliquid mutit: ille vero etiam ſcriptores priores confidenter reprehendit, quia ſ eandem ſecum erroris viam non ſint ingreſſi.

XVII. Expenditur locus Matthæi. ἕως. Cedrenus. Alia item.

ANNI I. Num. LIII.

IN Hiſtoria cædis Zachariæ patris Iohannis Baptiſtæ, & interpretatione loci Matthæi 23. 35. ſequitur Baronius eos interpretes qui deſumptam ex Apocryphis narrationem, verbis Euangeliſtæ accommodarunt. Habet ſane Baronius graues auctores, qui eidem hiſtoriæ fidem habuerunt. Sed quum Hieronymus grauis ipſe quoque auctor, eam reiiciat, tanquam ex Apocryphorum ſomniis ortam; videndum eſt, num occaſionem illi narratiunculæ fingendæ & approbandæ vocula ἕως, præbuerit, in Matthæi verſiculo male accepta. Nam ratio præcipua illorum, qui volunt Dominum de Zacharia patre Iohannis ibi loqui, eſt; quod exiſtimant Chriſtum omnes à Iudæis occiſos Prophetas fuiſſe complexum nominati? omnium primo Abele, & omnium vltimo Zacharia.

Zacharia. Atque hoc ſuadet vox ἕως, ſi ita accipiatur, vt ſolet communiter vſurpari. Quare hanc rationem vrget etiam Baronius. Sed nemo eruditorum ignorat, paſſim in Scripturis ἕως diuerſo modo poni, itaque tempus certum definire, vt poſterius illo non excludat: quod Interpretum nemo non obſeruat ad Matth. 1. 25. ita ſi hic quoque accipiamus, ſubſidio Apocryphorum nihil fuerit opus. Iure autem aliquis miretur quare Baronius hiſtoriam in veteri Vaticano Codice ſibi lectam, de lapidibus templi cruore Zachariæ infectis, dicat, *certa fide fuiſſe conſignatam.* Nam vnde illi potuit conſtare de certitudine fidei; quum Hieronymus tanto antiquior, & aſſiduus locorum ſpectator, vanitatis & mendacij narrationem arguat? Sed hoc non mirabitur à Baronio factum, qui obſeruauerit, hunc illi ſolemnem eſſe morem, vt illis potiſſimum ſcriptoribus fidei teſtimonium cum aſſeueratione firma attribuat, quorum maxime ſcit fidem laborare, & ſcripta nugaciſſimæ fabuloſitatis eſſe pleniſſima. Hinc illæ locutiones in his Annalibus, præſertim autem in poſtremis Tomis, infinities prope dixerim, occurrentes, de ancipitis fidei Actis, *omni fide conſcripta Acta.* Item, *Acta quam ſinceriſſime ſcripta,* vel *quam fideliſſime.* Mox de Angelo qui Iohannis infantis poſt matris obitum in ſpelunca curam habuit, citat Baronius Cedrenum: quem ipſe alibi ſæpe cum rerum antiquarum parum idoneum auctorem jure appellet, (eſt. n. nullius admodum iudicii ſcriptor; & veteris hiſtoriæ imperitiſſimus:) hanc tamen narrationem tuetur, & ait, *haud adeo impoſſibilem* videri debere. Atqui hoc non quæritur: nam Deum quidem omnia quæ vult poſſe, impius eſt nec Chriſtianus, vt iam antea dicebamus, qui vel leuiſſime dubitat. Sed negant λογικῶν παῖδες, valere argumentationem à poſſe ad eſſe: qua tamen ſæpe vti Baronium ſuis locis oſtendemus. Hoc igitur potius probaret; dignum fide in talibus eſſe Cedrenum: quod expreſſis verbis alibi nec ſemel negat: & nemo illius hiſtoriam cum aliquo iudicio legit, qui non ſit idem dicturus.

XVIII. Illuſtratur locus ex Actis de Iuda Galilæo & Theuda ſeditioſarum factionum ducibus. Oſtenditur quam ſæpe Iudæi in Herodem conſpirarint, præcipue ſub finem vitæ illius. Multarum ſeditionum hiſtoriam ignorari, & nomina ducum; inter quos videtur fuiſſe Theudas is de quo Gamaliel. Iudas ſeditioſus. Ezeciæ filius, item alius Galilæus ſiue Gaulonites. Ioſephus defenditur contra Baronium. Theudas fuiſſe duos ſeditioſos, coniecturam eſſe non abſurdam, multis exemplis demonſtratur. Antoninus Pius Rex Syriæ. Hippodami duo qui de politicis olim ſcripſerunt.

ANNI I. Num. LVII.

IN Hiſtoria de Iuda Galilæo & Theuda, quorum meminit Gamaliel Actorum v. 36. 37. euenit Baronio quod dixit Philoſophus ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος πολλὰ ἀναγκαῖον ἐστι συμβαίνειν, Abſurdiſſima opinio, quam

primu

primus ille excogitauit de nouem annis vitæ Herodis à Ioſepho prætermiſſis, multa illum coegit alia non minus abſurda, falſa, ridicula, pronunciare. Veram narrationem (certe quæ videtur ad ipſam veritatem proxime accedere) prius proponemus: deinde ad Baronij rationes, vel potius alogias, accedemus. Populum Iudaicum refractarium cum primis fuiſſe, natura ſua ceruicoſum, leuem, & ad rebellionem ſemper paratum, cum Scripturæ docent, tum omnes illorum literæ teſtantur. Maxime vero tum irritatum eſt illis ingenium, quando alienigenarum imperio, hoc eſt, Romanorum, parere ſunt coacti. Lege diligenter Ioſephi hiſtoriam; reperies, nullam illi nationi fuiſſe quietem, ex quo Romani imperij iugo ſubierunt; niſi quamdiu acri & duro ſeruitio coerciti in officio continebantur. Per quas turbas regnum adeptus eſt Herodes? quot aduerſus illum regnantem legationes miſſæ? quot coitiones factæ? Sed omnes omnium conatus ſuperauit Princeps à natura factus ad dominationem per vim obtinendam. Verum, vbi iam ætas grauis, ſenectus effœta, & alia mala ſpem certam Iudæis de illius breui obitu fecerunt; ſimul illis animi creuerunt, & cupiditas nouandi. Itaque narrat Ioſephus, Herodem paullo ante vltimum ſibi annum, fidei ſacramentum exegiſſe à ſubditis: quod præſtare cum alij ſine dubio arte declinarunt; tum ſecta Phariſæorum vniuerſa palam detrectauit. Multa tum extitiſſe principia rebellionis, quæ Herodis prudentia ſtatim exſtinxit, ſimile eſt veri: licet Ioſephus, vni fere curæ intentus, interiora mala Herodis narrandi, & exempla crudelitatis ab illo edita, eorum expreſſam mentionem non facit: ſolam inceptionem commemorat Iudæ & Matthiæ, libro XVII. capite octavo. Sed qui ex eo diſcamus, ſex millia Phariſæorum non potuiſſe adigi ad iuſiurandum; dubitare non debemus, omnium Iudæorum animos tunc ad rerum nouarum exſpectationem fuiſſe erectos: quam cupiditatem Herodes comprimebat cædibus Doctorum, ſed non reſtinguebat. Id ſtatim illo mortuo apparuit quando illæ conſpirationes aduerſus memoriam exſtincti, & illius liberos ſunt factæ, quas narrat Ioſephus libro XVII. capite XI. & deinceps. Quot tunc extitere, qui per ſeditionem ad regnum viam affectarent? vt Iudas Ezechiæ filius, Simon, Athonges, alij plures, de quibus Ioſephus eodem libro capite XII. Ad hæc omnino tempora, vbi nam inquam regni Herodis, vel quæ ſtatim ſunt ſecuta, poſtquam ille perierat, referri debet Hiſtoria Theudæ, cuius meminit Gamaliel. Nam Theudam præceſſiſſe Iudam Galilæum, declarant verba Gamalielis, μετὰ τοῦτον ἀνέστη Ἰούδας, *poſt Theudam ſurrexit Iudas.* Lorinus in Acta, & alij plures cum eo. qui μετὰ exponunt *vltra*, & neſcio quas inuentiunculas comminiſcuntur, fruſtra ſunt: nunquam enim iſtis neque cum Helleniſmi peritis, neque cum hiſtorica veritate conueniet. Theudam non adeo multis annis fuiſſe prius quam illa Gamaliel diceret, ex ipſius verbis poteſt vtcunque fieri coniectura. Ait enim, πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη Θευδᾶς, *ante hos dies*, ſiue, *ante hæc tempora ſurrexit Theudas*

Theudas: nôn dicit ἄρτι ποτὲ, vel πάλαι ποτε, *olim quandoque*. Apparet loqui ipſum, ut de re neque nimis recente, neque admodum antiqua. Dicebantur autem hæc à Gamaliele, circa annum à nato Chriſto xxxv. quid igitur probabilius, quam circa natiuitatem Domini, & vltimos Herodis annos hoc contigiſſe? Quare Origenes contra Celſum, libro ptimo, ſine vlla dubitatione pronuntiat, Theudam Chriſti natiuitatem præceſſiſſe, fierique poteſt, vt occaſionem iſte arripuerit, ex periculo in quo verſatus eſt Herodes ſub poſtrema tempora, quando Auguſtus accuſatione Syllæi aduerſus illum irritatus, literas minarum plenas ad illum ſcripſit. Summa literarum fuit, vt narrat Ioſephus libro xvi. capite xv. ὅτι πάλαι χρώμενος αὐτῷ φίλῳ, νῦν ὑπηκόῳ χρήσεται: *ſe hactenus cum Herode egiſſe tanquã cum amico, poſthac vt cum ſubdito acturum.* Quum legatos miſiſſet Herodes, qui excuſationem ſui afferrent, reiecti ſunt: miſit deinde aliam legationem, neque profecit hilum: nam & illa rediit ἄπρακτος. Itaque tum plane illi animus concidit, & iniuriæ opportunus eſt factus, qui tot alios tantis affecerat iniuriis. Herodi ſucceſſit Archelaus in parte maxima imperii: vnde poſt nouem annos excidit, Viennam relegatus. Tum in formam prouinciæ redacta Iudæa: tum cenſus ille habitus per Quirinium, de quo Ioſephus initio xviii. Tum etiam Iudas extitit quem Galilæum vocat Gamaliel, & facem ſeditionis ait ſuſtuliſſe ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογραφῆς, *tempore cenſus*, poſterioris nempe, habiti poſt damnationem Archelai. Ioſephus in hiſtoria illius cenſus, & ſeditionis propter cenſum excitata, caput factionis nominat Iudam Gaulaniten; qui idem eſt. Verum propter diuerſas cauſſas Galilæus dicebatur & Gaulanites: nam, ipſe quoque Ioſephus p. 727. eundem Iudam nominat Galilæum. In Rabbinorum Commentariis extat mentio huius ſeditionis, & eius auctor dicitur יהודה הגלילי *Iehuda Galilæus*, vt apud Abraham Salmanticenſem, qui ex antiquis tangit hiſtoriam, pag. 159. Erat in Iudæa Procurator Coponius, cum hæc ſeditio eſt coorta. Coponio ſucceſſerunt ordine Ambiuius, Annius Ruffus, Valerius Gratus, Pontius Pilatus, alii; & poſt eos Cuſpius Fadus, de quo Ioſephus Originum xix. extremo, & per initia ſequentis. Sub hoc turbas à quodam Theuda fuiſſe excitatas, auctor eſt Ioſephus xx. capite ii. Inter habitæ concionis à Gamaliele tempus, & procurationis Fadi extrema tempora, in quibus Theudæ Ioſephus facit mentionem, anni minimum intercedunt quatuordecim vel quindecim. Quare non potuit Gamaliel meminiſſe huius Theudæ. Hæc eſt ſeries harum ſeditionum. Nunc ad Baronium accedamus. Accuſat Ioſephum & hic & in anno Domini xvi. & grauiſſimis quidem verbis, quod dicat Iudam turbas mouiſſe in poſteriore cenſu: nam id accidiſſe prioris cenſus tempore, quando natus eſt Chriſtus. Audio quid dicat hic Cæſar: rationem cur hoc dicat, ſolidam nullam audio. Ioſephus ſcriptor grauis & vernaculus, ſeditionem Iudæ accidiſſe affirmat, propter cenſum poſteriorem: neque hoc ſemel aut obiter; ſed bis ſerio idem confirmat. Nam & libro xviii.

hiſtoriam narrat, & libro xx. capite III. eandem repetit. Accedit ratio probabilis quæ hoc ſuadet. Prior enim cenſus ex Auguſti curioſitate profectus, vt ſuo loco obſeruauimus, in ſtatu publico Iudææ nullam prorſus mutationem attulit: poſterior longe maximam. Vterque cenſus præceſſit Gamalielis orationem: prior annis triginta quinque poſterior annis circiter viginti quatuor, aut XXIII.

Quare Gamaliel per temporum rationem tam poſterioris potuit meminiſſe quam prioris. Et quidem Ioſephum ſi ſequimur, meminit poſterioris; at Baronio placet erraſſe Ioſephum, & vt hoc probet ἀπίθανον, alia fingit non minus ἀπίθανα. Idem falli Ioſephum aſſeuerat, qui Theudæ ſeditionem in tempora referat alia quam poſtulet Gamalielis oratio. Si poſſet Baronius è ſacris literis probare vnicum fuiſſe Theudam, apud Iudæos hominem turbulentum, qui res conatus ſit nouare: clara eſſet & certa Ioſephi hallucinatio. Nunc quia ſilent Scripturæ, dicamus potius, quod ſimilius eſt veri, & multo probabilius, duos fuiſſe Theudas ſeditioſos: vnius meminiſſe Gamalielem, qui fuit ante Chriſtum, vt ait Origenes, vel certe circa tempus natiuitatis Chriſti, ſiue ante Herodis mortem, ſiue paullo poſt: alium poſterius, cum res Imperatoris in Iudæa Fadus procurabat. Nemo hiſtoriarum diligens obſeruator mirabitur duos fuiſſe Theudas ſeditioſos, vel duos Iudas, qui ſimilia facinora ediderint, temporibus non admodum diſtinctos; qui meminerit ſimilium caſuum, & vt Græci dicunt, συγκυριῶν plena eſſe hiſtoriarum monumenta. Erat paullo ante ſermo de duobus Zachariis, quorum vterque Barachiæ filius, vterque Propheta, vterque à Iudæis occiſus, vterque in templo, & quidem vterque μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, *inter templum & altare*. His duobus diligentiſſimus Baronius, è Ioſephi de Excidio libro quinto capite pr. tertium adiicit, Baruchi filium, & in templo necatū. Marias in Euangeliis plures commemorari, quæ Domino caput & pedes vnxerint, accuratiores Interpretes ſacrarum literarum & veteres & recentiores conſentiunt: licet diuerſa aliis nonnullis placeat ſententia: qua de re inferius. Inter Romanos Auguſtos fama notiſſimus eſt Antoninus Pius: inter Syriæ reges fuit quidem Antoninus Pius, qui bellum geſſit cum Seleuco. Ioſephus l.13. p.409. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ τοῦ Κυζικηνοῦ παῖς Ἀντιόχου καὶ Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς καλούμενος, πολεμοῦσι τῷ Σελεύκῳ. Sic enim hic locus legitur etiam in antiquis membranis verſionis Ruffinianæ. Simon Magus Samarita ex Actis & Hiſtoria Eccleſiaſtica notiſſimus eſt: Simon Magus alius nominatur Ioſepho, lib. 20. cap. 5. Cyprius genere: vterque ſub imperio Claudii Lyſaniam Tetrarcham Ituræ, & regionis Malchi, cuius pars Abilena, Dio commemorat libro 49. neque dubium eſt, ab eo nomen inueniſſe illam quæ ſæpius memoratur Ioſepho, Lyſaniæ Tetrarchia Abilena. Lyſaniam alterum Tetrarcham Abilenæ, annis circiter ſexaginta iuniorem, habes apud Lucam, 3. 1. de quo plura dicentur inferius. Attines, Actæones, Scipiones, ſimilitudine caſuum vel actionum inſignes,

ſignes, recenſet Plutarchus initio vitæ Sertorij. Liber totus Paruorum parallelorum eiuſdem magni ſcriptoris, tam multa ſimilium caſuum exempla apud Græcos & Romanos continet, vt ſine ſtupore illa nemo ſit lecturus. Vatinium Ciceronis ætate fecerunt celebrem ſua improbitas, corporis deformitas, & facetiarum lepos: in aula Neronis fuit alius Vatinius, *inter fœdiſſima oſtenta, corpore detorto, facetiis ſcurrilibus*, ait Tacitus, in xv. Annalium. Gregorij Magni tempore ſedebat in noua Roma Iohannes: ὁ νηστευτὴς, cum Gregorius alter in veteri, Iohannes item alter in noua. Kilianos commemorant hiſtoriæ Eccleſiaſticæ & Martyrologia duos, ambos Hibernos, ambos viros Apoſtolicos, ambos è patria in Germaniam profectos, ambos Martyres vel Confeſſores. Inter antiquiſſimos Græciæ ſapientes Hippodamus quidam fuit, Mileſius Euryphontis filius, qui de Reipublicæ optima forma ſcripſit, vt auctor eſt Ariſtoteles Politicorum II. cap. VI. Fuit item alius Hippodamus Thurius Pythagoricus, in eodem politico argumento cum laude verſatus, cuius hodieque eximia ſuperſunt fragmenta. Quod eruditiſſimus Muretus quum non obſeruaſſet, multum in ſuis ad Politica Ariſtotelis Notis eſt hallucinatus. Sed & vetus eſt error nonnullorum: nam etiam Scholiaſtes Ariſtophanis ad hæc verba ex Equitibus, ὁ δ' Ἱπποδάμου λείβεται θεώμενος manifeſte oſtendit, quoſdam confudiſſe Hippodamum, cuius meminerunt Ariſtoteles & Ariſtophanes, cum altero Philoſopho Pythagorico. Deficiet me tempus, ſi exempla ſimilium συγκυριῶν, vetera aut recentia velim adnotare. Vide quæ ſcribit B. Auguſtinus de malitioſa cauillatione Donatiſtarum in duobus Stratonibus, Breuiculi Collationis cum Donatiſtis, die tertio: & in illa ipſa ſecta plures fuiſſe Donatos erroris ſigniferos, (quæ res aliquando ipſi Auguſtino impoſuit, vt vni tribueret, quod alij conueniebat) vere & docte obſeruat Baronius in anno CCCVI. 42.

XIX. Iudas Galilæus abuſus Scripturis ad commouendam ſeditionem. Notantur qui inter Chriſtianos locis Scripturarum ſimiliter ad parandam dominationem abutuntur.

Anni I. Num. LIX.

De Iuda Galilæo loquens Baronius quæſtionem mouet huiuſmodi: *Quomodo hic ſibi ex diuina lege compararit auctoritatē, Iudæos nō debere pendere tributū alienigenis affirmans.* Reſpondet autem; fortaſſe vſum fuiſſe Iudam auctoritate Moſis, & hunc è Deuteronomio locum protuliſſe; *Non erit vectigal pendens ex filiis Iſrael.* Sciebat quidem Baronius, non legi hæc verba in Latina verſione vulgata: ſed quia apud Septuaginta Seniores extant, putauit Iudam eo teſtimonio vſum. Mirum eſt, tantum virum de Hebraica veritate adeo ſecurum fuiſſe, vt ne dignaretur quidem ab aliquo Hebraice docto quærere, extarent ne illa verba in origine, an non. Nimirum inter nouæ Theologiæ paradoxa iſtud etiam eſt; quod Hebraica veritas ius ſuum & auctoritatem dudum amiſit: vt multi iam ne meminiſſe quidem illius putent eſſe tanti;

poſtquam Tridenti factæ ſunt authenticæ Græca & Latina verſiones: quo nihil magis portentoſum ætas noſtra vidit. Itaque reperti ſunt, qui Codices Hebraicos plane reſpuerent, & contumeliis obruerent, vt Lindanus Epiſcopus, & alij male feriati: quorum inſolentiam docta diſputatione caſtigat Bellarminus: magnam eo nomine laudem meritus: quam vtinam in alijs ſuis ſcriptis ſeruaſſet illibatam. Hoc propterea dictum hoc loco volui; quia video Baronium & contemptu veritatis Hebraicæ grauiſſima in Annalibus ſuis peccata perſæpe committere: cuiuſmodi eſt, quod hoc loco occurrit ſane craſſum & eo viro indignum. Nam ille locus è Deuteronomio in ſolis habetur Græcis libris. capite XXII. 18. in Hebræorum codicibus totus ille verſiculus decimus octauus, qui extat in Bibliis Græcis Romæ editis, prætermiſſus eſt: neque ab vllo agnoſcitur è tribus Paraphraſtis Onkelo, Ionathane, Ieroſolymitano. Quomodo igitur Iudas Galilæus illo potuit vti? Putare germanos Iudæos in Iudæa commorantes verſione Græca eſſe vſos, hoc vero nihil eſt aliud niſi ſuam rerum Iudaicarum craſſam imperitiam palam facere. Nam pleni ſunt libri Rabbinorum deteſtatione illius facti & verſionis: quam vt infament, quid non comminiſcuntur plerique illorum? Quale illud eſt, quod in eo libello narratur, quo ieiuniorum apud Iudæos ſolemnium cauſſæ explicantur. Nam in menſe Thebeth ieiunium adnotatur ex ea cauſſa, quod diebus Ptolemæi Regis Lex Moſis ſit Græce ſcripta: atque illud inſuper adiicitur, ſpatio trium dierum tenebras tum fuiſſe per vniverſum orbem. Soli fuerunt Alexandrini & ſimiles hybridæ Helleniſtæ, verius quam γνήσιοι, Iudæi, qui Græcam Verſionem Septuaginta Interpretum in vſu communi haberent. Nam quod ſcribit vir ſanctiſſimus B. Chryſoſtomus, octaua oratione de paſchate, tomo v. editionis Sauilianæ, p. 941. Septuaginta Seniorum Verſionem ſtatim ab omnibus Iudæis eſſe approbatam, & diras fuiſſe in eam conceptas, qui vellet aliquid in ea mutare: de Alexandrinis Iudæis fatemur eſſe verum: de aliis Iudæis, qui vel Ieroſolymis, vel Babylone habitabant, id vero, quod pace tanti viri ſit dictum, non dubitamus eſſe falſiſſimum. Conferant ſtudioſi illam Chryſoſtomi narrationem, cum ea quæ apud Ioſephum habetur libro XI. capite II. ſub finem; intelligent Beatum illum Patrem à Ioſepho eam Hiſtoriam accepiſſe, cuius etiam verbis vtitur; quod & alibi facit. Atqui Ioſephus de ſolis loquitur Iudæis, qui Alexandriam incolebant: non in vniuerſum de omnibus. Tertullianus & alij Patres nonnulli, apud quos illa verba habentur, Græcis, non Hebraicis, vſi codicibus. Melius vero Latinus Interpres, qui veritatem Hebraicam ſecutus, totum illum verſum omiſit. Subiicit Baronius; *Vel motus ille, quod ſcriptum eſſet, Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies*, Atque hæc coniectura illius videtur eſſe non vana. Tradunt enim Hebræi, Iudam iſtum ſeditionis ſuæ cauſſam hanc prætexuiſſe: כי אין ראוי להמשיל על הארץ בלתי יהוה לבדו ולא יקרא אדון כי אם האל יתברך *non eſſe decorum*, æquum, *vt regem alium homini imponerent, præter Deum ſolum:*

ſolum: neq; vt vocaretur Dominus, niſi Deus benedictus. Quam fanaticam ſententiam videtur Iudas auctoritate Diuini Præcepti, de vno Deo colendo, apud imperitos confirmaſſe: Verbo Diuino impie detorto, vt propriæ ſeruiret ambitioni. Legitima namque imperia adeo Legi diuinæ non repugnant; vt etiam alienigenis, etiam Paganis Regibus, atque idololatris, parere & ſubijci ſuum populum Deus voluerit; poſtquam ſemel peccatis eorum offenſus, in manus Regum Babyloniorum ipſos tradiderat. Inſigne eſt atque in omne æuum memorabile exemplum Iechoniæ, Regis Ieruſalem; qui Prophetæ Ieremiæ conſilio obtemperans, ſe ac ſuos Regi Nabuchodonoſoro dedidit, & decem millia hominum in voluntariam ſeruitutem abduxit: quoniam Dei eam eſſe voluntatem Propheta ſignificauerat. Ieremiæ capite ſecundo. II. Paralipom. capite vltimo. IV. Regum capite XXIV. Atque hoc factum quam gratum Deo fuerit; & contra, Sedekias qui remanſerat, quam grauiter Deum offenderit, declarat Ieremias, capite XXIV. & vero euentus Prophetiæ eo capite comprehenſæ ſatis comprobauit. Hic igitur in exemplo iſtius Iudæ, obſeruent pij lectores, vetus malum eſſe, quod Scripturæ verbis impudenter, ſceleſte, impie abutantur, qui ſubditos à fidelitate ſuorum Regum ac Principum volunt auertere. Olim per interualla temporum, quidam exiſtebant apud Iudæos Iudæ Galilæi, vel Theudæ, qui hanc furioſam doctrinam paucis prædonibus & perditis hominibus perſuaderent, & turbas eo prætextu concitarent. Quid hodie inter Chriſtianos? Eſt quidem, fateor, res horrenda & portento ſimilis, repertos eſſe qui ſanctiſſimâ Ieſu Chriſti doctrina, quæ ad veram humilitatem, patientiam, & ſubiectionem docendam adeo expreſſe eſt comparata, abuterentur, quo terrenam potentiam ſibi pararent, & toto Orbe poſſent impune dominari. Verum quicunque animo ſedato & ab affectibus vacuo, teſtimonia Scripturarum diligenter expenderit, quæ pro Rom. Pontificis omnipotentia in temporalibus pariter & ſpiritualibus ab aliquot ſeculis ceperunt afferri, & nunc cum maximè afferuntur, atque vrgentur; inueniet procul dubio, in pleriſque illorum Iudæ huius Galilæi manifeſtiſſimam, nec minus deteſtandam imitationem. Ex illo fonte iſta manarunt, vt de plurimis exemplis vnum aut alterum proferam. *Ecce gladij: duo* Luc. XXII. 38. ergo Papa duos habet gladios, ſpiritualem & temporalem. *Spiritualis homo iudicat omnia, ipſe vero à nemine iudicatur.* 1. Corinth. 2. 14. ergo Papa iudicat de omnibus; Papa vero à nemine poteſt iudicari. Huc etiam illud referendum: Chriſtus dixit Petro, *Paſce oues meas.* Ioh. 21. 16. ergo ius habet Papa Romanus regio more imperandi mundo vniuerſo. Sexcenta ſunt hoc genus illorum hominum effata; qui in Ro. Pontificis omnipotentia, religionis Chriſtianæ proram & puppim collocant. Ac licet doctrinæ huius aſſertores, homines callidi & verſuti, aliter atque aliter, pro ratione locorum atque temporum, immane paradoxum condiderunt: omnes tamen in ſumma conſentiunt, Magna

vero illis gratia, qui aut propter Hildebrandini zeli vehementiam, aut propter amentiam, arcanum dogma planius nobis enuntiant. Quo in genere Gaſpar Scioppius, edito nuper Eccleſiaſtico, palmam videtur meteri. Nemo illud myſterium, quod alij myſtæ in Gallià & alibi tanto ſtudio diſſimulant, clarius euulgauit. Nemo loca Scripturæ ſacræ neque plura, neque maiore confidentià ad hoc propoſitum detorſit. Vnicum appoſuiſſe locum ſatis erit, imo plus ſatis. Sic igitur nouus hic Theologus. capite 47. pag. 156. *Iam vero lex Chriſti poteſtatem qua Reges Gentium dominantur, penitus tollit, & inter Chriſtianos exerceri prohibet, Matthei* 20. Itaque per hanc doctrinam, Imperator, Reges ac Principes, aut Chriſtiani non ſunt, aut ſuis ſe dominationibus debent exuere. Eat nunc Andreas Eudæmonoiohannes, Ieſuita Cretenſis, & dicat infamis aſſertor parricidialis doctrinæ, falſa me neſcio quæ fingere de ſui ſimilibus Hildebrandi plenis doctoribus. Atqui ego adeo exitiabilem ſententiam nunquam auſus eſſem illis tribuere, priuſquam Scioppij eum librum legiſſem: Sciopij, qui & viuit & magnus eſt Romæ. ô magni Principes, quomodo perniſioſus adeo vertigo vos occupauit? Verum hæc obiter.

EXERCITATIO III.

Oſtenduntur multæ Baronij hallucinationes in hiſtoria & ratione temporum. Deteſtatio fabularum Annij Viterbienſis.

ANNVS II.

QVi breui compendio ſcire cupiet, quam inaccuratus ſcriptor ſit Baronius, & quam multa in ratione temporum atque vniuerſa hiſtoria peccare ſoleat; legat quæ ſunt ab eo adnotata in hoc anno Chriſti ſecundo; Iuliani, quadrageſimo quinto; vrbis Romæ DCCLIII. qui Coſſ. habuit Coſſum Cornelium Lentulum, L. Calpurnium Piſonem. Sic ille orditur: *Quum Herodes in regno ageret annum trigeſimum primum, Iudæos iuramento adegit.* Numerat Baronius annos Herodis ab Actiacâ victoriâ: quæ propria eſt illius epocha de qua ante ipſum nemo veterum, nemo recentiorum, quod ſciam, cogitauerat. Sed hoc illius abſurdiſſimum figmentum ſatis ante confutauimus: & iam ante nos viri doctiſſimi illam ſententiam, non ſecus ac nouum portentum horruerunt. Enimuero quiſquis ſacræ hiſtoriæ fidem habere quam Baronio maluerit; mortuum fuiſſe Herodem paullo poſt natum Chriſtum non dubitabit: etſi definire annum præciſe, nos quidem non audemus. At fecerunt alij viri ſummi, & in Chronologico ſtudio exercitatiſſimi: qui licet inter ſe non penitus conſentiant, omnes tamen (illos dico, qui has literas cum laude tractarunt) in eo conueniunt; vltra hunc præſentem annum vitam ab eo non eſſe productam. Accuratus Ioſephi epilogiſmus exigit, vt triennio prius vitam finierit, Iuliano XLII. Coſſ. Sabino & Rufino: quod acerrime tuentur Keplerus & Liuelens Anglus, in Chronico nondum edito, digniſſimo tamen quod edatur

edatur. Hi varia argumenta afferunt, vt probent Chriſti verum natalem eſſe Iulianum XLI. vitæ Auguſti LIX. imperii à morte Iulii XL. quo fuere Coſſ. Auguſtus XII. L. Cornelius Sulla. Sed verior ſententia aliorum videtur, qui nonnihil à Ioſepho diſcedunt, & in anno natali Domini cum Caſſiodoro & ipſo Baronio conſentiunt, vt Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius, alii. His igitur hoc anno moritur Herodes; quo anno ait Baronius, ex illa ſua falſa & ficta hypotheſi, ipſum à ſubditis iuſiurandum exegiſſe. Hiſtoriam exactè iuſiurandi narrat Ioſephus Originum libro XVII. capite III. tempus autem ab illo indicatur, paullo ante quam Antipater Romam veni et vltimum: cum adhuc Syriæ præerat Sentius Saturninus, altero plus minus anno prius quam Herodes moreretur. Vides quam longe à veris epilogiſmis aberiet calculus Baronianus. Quod autem ſequi Dionem in hac hiſtoria voluit videri: facinus eſt haut ſcio quam liberalis ingenii? nam ea de re in tota Dionis hiſtoria verbum nullum. Deeſt enim in noſtris hodie codicibus expoſitio annorum fere decem, ab anno Vrbis DCCXLVIII. ad DCCLVII. Conſulatus Lentuli & Piſonis, de quo hic Baronius, congruit anno Vrbis Varroniano DCCLIII. is eſt quintus inter illos, quorum deſcriptio Dionæa hodie deſideratur. Quid igitur hic mentis erat Baronio? Sed hæc tolerabilia erant; modo ne ſerium & graue opus Annalium fabulis Pſeudophilonis è cloaca Annij Viterbienſis conſpurcaret. Iſtud omnino ferri non debet, non poteſt. Qui fabulas Annianas non reſpuit, palam confictas ab homine imperito, vt tot iam viri docti, Galli, Angli, Hiſpani, Itali, Germani, & ex omnibus fere Europæ angulis (& ſunt in his Ieſuitæ nonnulli, vt Pererius & Serarius) demonſtrarunt: is vilem ſibi eſſe veritatem oſtendit, & omnem ſibi, ſcriptiſque ſuis, fidei, iudicij, & ſolidæ eruditionis laudem detrahit. Fabulam ex illo petitam olenticeto, de diuiſione regni Herodis in tyrannicum & iuſtum, ſtultiſſimum eſſe commentum, veris rationibus, καὶ ὡς εἰπεῖν γραμμικαῖς δείξεσιν, initio operis probauimus, & valde mira res eſt, reperiri hodieque viros eruditos bruto adeo palato, quibus dapes tam fœtidæ, nedum inſipidæ, ſapiant. Baronius vero etiam delitias facit; & ſpurcitias Annianas iis queritur non probari, *qui res Iudaicas minus callent.* Nos enimuero contra affirmamus, hiſtoriæ Romanæ, Græcæ, Iudaicæ imperitiſſimum eſſe illum oportere, qui nugatoris Annij nugas vaniſſimas moratur. Quare quod ſequitur nullo pacto poteſt excuſari. Ait Ioſephum facere ſuperſtitem Herodi ſororem ſuam Salomen, deinde Ioſepho aperte ait contradicere Euſebium & Pſeudophilonem Annianum. De Euſebio fallitur Baronius: non enim negat Euſebius Salomen fratre exſtincto vixiſſe. Quare nulla in ea re diſcrepantia illum inter & Ioſephum: ſed in eo potius, quod dicit Euſebius de maritis Salomæ ab Herode occiſis: qua de re ante dictum eſt. Lege Euſebij Chronicon, ſiue Latinum Hieronymianum, ſiue Græcum Scaligeri, p. 62. non offendes aliud quam id quod dixi. De Pſeudophilone

mirum

mirum non eſt contradicere illum Ioſepho: mendacio enim & veritati non ſolet nec poteſt conuenire. Nugator vero Annius nunquam magis ſtrenuè mentitus eſt, quam in illo Pſeudophilonis loco, quem reſpicit Baronius. Ait, Herodem poſtquam audiuit Lege promiſſum Chriſtum eſſe natum, Salomen ſororem ſuam, & virum eius de tribu Iuda; itemque proprium filium, quem ex vxore eiuſdem tribus ſuſceperat, interfeciſſe. Deum immortalem, quot quantaſque nugas! Sceleratiſſimam fœminarum Salomen, vel propter morum perditiſſimorum ſimilitudinem, fratri ſemper chariſſimam vixiſſe, eandemque illi ſuperſtitem fuiſſe, tradit Ioſephus; qui non magis ignorare eius rei veritatem potuit, quam ego ſanus nomen meũ neſcire. Ioſepho aſſentitur ſcriptor ſane antiquus, quem Hegeſippum vulgo dicunt; Zonaras quoque, & alij è poſterioribus hiſtoricis. Stramentitius Philo vult à fratre occiſam: quod præter illum impurum fabulatorem quis dixit vnquam? Tam aperta mendacia confutare nullum eſt operæ pretium. Quare omittamus ineptiſſimas φλυαρίας. Sane ſi Salome & omnes iſti ex eadem cauſſa cum infantibus ſunt perempti, vt vult iſte planus Annianus; ridicule errat Baronius, qui in annum hunc iſtam tragœdiam coniiciat. Nam vt in anno ſeptimo dicetur ex Euſebio, cædem infantium ſecuta ſtatim θεήλατος mors Herodis. Poſtremo quod ait ſibi ipſi Ioſephum contradicere, qui Salomen Herodis ſororem in narranda eius morte vxorem illius appellet, non ſororem: quibus ſit vſus codicibus Ioſephi neſcio. Nam in Græco textu libro XVIII. & in Ruffini editionibus quas vidi, atque etiam in antiquis membranis recte ſcriptum, Σαλώμη τοῦ βασιλέως Ἡρώδου ἀδελφὴ, *Salome Herodis Regis ſoror.* Quare veriſſimum eſt quod initio dicebam, in hac obſeruatione Baroniana, οὐδὲν ὑγιές.

EXERCITATIO IV.

De initio Æræ Dionyſianæ annorum Domini.

ANNVS III.

IN anno Chriſti tertio, qui habuit Coſſ. C. Iulium Cæſarem, L. Æmilium Paulum, omittit Baronius neceſſariam admonitionem de Æra annorum Chriſti Dionyſiana, quæ & vulgo in communi vſu eſt, & apud Aſtronomos etiam obtinet. Hanc enim ſumere initium ab iſto anno, non autem ab illo in quo natalem Domini poſuit Baronius, apud peritos rerum Chronologicarum certum iam eſt. Rationes ipſorum, quibus hoc manifeſtiſſimè demonſtratur, ex illorum libris petant ſtudioſi lectores: nam vt ipſi in talibus immoremur, inſtituti noſtri ratio non patitur.

EXERCITATIO V.

Errores Baronij in Hiſtoria & rebus Herodis.

ANNVS VII.

QVecunque ad annum Chriſti Septimum Baronius adnotauit, ab indicato tempore alieniſſima ſunt, & in illis multipliciter peccatur. Falſiſſimum eſt, vixiſſe tum Herodem, qui ante annos minimum quin-

quinque vel ſex perierat. Falſiſſimum eſt, quicquam eorum quæ hic commemorantur accidiſſe hoc anno, aut omnino poſt Domini noſtri natiuitatem. Euſebius in Hiſtoria ſua longe alio fine iſta recitat, quam putauit Baronius. Ille deſcripturus mortem Herodis verbis Ioſephi, prius ex eodem Ioſepho compendium inſigniorum caſuum, qui regnanti Herodi acciderunt, proponit; vt probet, Herodem foris exiſtimatum felicem, domeſticis calamitatibus & cladibus illam ſuam felicitatem obſcuraſſe. Hoc vult Euſebius iſtis verbis: ὡς μὲν οὖν τὰς κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ νομισθείσας εὐπραγίας ταῖς κατὰ τὸν οἶκον ἐπημαύρωσε συμφοραῖς, οὐδὲν οἷόν τε νῦν καταλέγειν. Nihil attinet, inquit, calamitates Herodis domeſticas nunc enumerare, per quas regni ſui res lætas, vt vulgo exiſtimabatur, ipſe caligine obtexit. Deinde velut in exemplum profert, primo cædem vxoris: nempe Mariammæ, quam Herodes proximo anno poſt victoriam Actiacam occidit, anno poſt delatum ſibi regnum XI. poſt aditum VIII. Iuliano XVI. ante natalem Meſſiæ XXVII. Obſecro te Lector, quid hoc ad annum præſentem, ſeptimum à nato Chriſto? Suboluit & Baronio huius abſurditatis; cui malo vt medicinam faceret, ad oram libri verborum Euſebij emendationem propoſuit, vt pro *vxorem* legatur *ſororem*. At in Græco eſt γυναικός, non ἀδελφῆς: quæ voces adeo ſunt diuerſæ, vt parum ſit probabile alteram pro altera eſſe poſitam; niſi rationes afferantur, quæ vrgeant. Eſto vero, largiamur Baronio ita ſcribendum. Nempe, ita Herodes Salomen ſororem ſuam bis interfecerit, auctore Baronio: prius anno Chriſti ſecundo; iterum hoc anno. Quam admirabilis hæc emendatio eſt? Imo quod magis mireris, anno ſequente viuit adhuc Salome Baronio; & frater qui iam bis occiderat teſtamentum condens, ampliſſimo legato illam proſequitur. Quis pœtarum fabulam eſt commentus adeo portentoſam? Addit Euſebius, καὶ τέκνων, ad cædes reſpiciens filiorũ Ariſtobuli & Alexandri, quos anno ſexto vel quinto ante natalem Domini pater immitis ſtrangulauit. Deinde addit Euſebius cædes ab Herode patratas, hominum ipſi vel ſanguine, vel affinitate vel amicitiâ conjunctorum. Hæc tanta ſcelera, inquit ille, admiſerat prius dirus tyrannus, nec propterea tamen vltricem Dei manum erat expertus: at ſimulac furere in Chriſtum & alios innocentes cepit, è veſtigio ipſum Iudicio Diuino immiſſa pœna, & ex illa mors occuparunt. quod verbis Ioſephi poſtea declarat. Sic autem Euſebius: ὡς δ᾽ ἅμα τῇ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων νηπίων ἐπιβουλῇ ἡ θεήλατος αὐτὸν καταλαβοῦσα μάστιξ εἰς θάνατον συνήλασεν, οὐ χεῖρον καὶ τὰς φωνὰς τοῦ συγγραφέως ἐπακοῦσαι κατὰ λέξιν. Omnia igitur quæ ſunt ad hunc annum adnotata corrigantur vna litura. Et ſane mirum eſt, potuiſſe hunc locum ab auctore Annalium deſcribi, vt non veniret illi ſimul in mentem erroris immanis, quem in hanc hiſtoriam primus ipſe inuehebat. Nam Euſebij tota hæc narratio eo ſpectat, vt doceat Herodem confeſtim poſt infanticidium perijſſe, Deo Opt. Max. pœnas ſceleris tam horrendi ſine vlla mora exigente, neque vllas inducias crudeliſſimo Principi in-

dulgente. Atqui totos ſex vel ſeptem annos Baronius interponit inter infanticidium & mortem infanticidæ Herodis: quem errorem immanem damnat alta voce iſto loco Euſebius, ſicut iam oſtendimus. Scriptura quoque non obſcure reclamat: cum Matthæus narrato infanticidio *u.* 16. 17. 18. continenter ſubijcit mortem Herodis verſu 19. τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, *quum obijſſet Herodes*: nempe paulo poſt quam res modo narratæ accidiſſent.

EXERCITATIO VI.

I. Tempora mortis Herodis & regni Archelai perperam Baronio aſſignata. Locus Ioſephi & Ruffini.

ANNI VII. Num. I.

TAndem in anno Chriſti octauo, poſt infanticidium ſeptimo Herodem è viuis tollit Baronius. Bene eſt, quod tandem aliquando tyrannum vita ſe errore abſoluit, quem multos annos continuauit φυλάσσων τῇ ὑποθέσει, quam probauimus jam toties merum fuiſſe Baronij ſomnium, doctorum indignatorum, poſteritatis riſum. Errorem de annis Herodis ſequitur neceſario alius error de annis Archelai: qui proditur hic patri ſucceſſiſſe iſto anno neque aliter poterat auctor: ſiquidem huic anno vere aſſignauit mortem Herodis. At vide manifeſtam ἀτοπίαν. Nam ſi verus eſt hic Baronianus calculus, Archelaus regnum inierit dumtaxat vt exiret. Annus enim quem ille facit primum eius regni, Dio libro. 55. facit vltimum: narrans in Conſulatu Æmilii Lepidi & Arruntij Nepotis, quos & hi Annales recte habent iſtius anni Conſules; Archelaum Romam eſſe abreptum vnde nunquam reuerſus eſt in patriam. Hoc tantum ἀτόπημα poterat Baronio ſcrupulum inijcere, & ſuam illis Chronologiam reddere ſuſpectam; niſi opiniones ſuas nimium amaſſet, & ſuſceptam ſemel ſententiam veri ſecutus tueri pertinaciter conſtitutum habuiſſet. In verbis Ioſephi quæ prolixe hic deſcribuntur, non deeſſent digna animaduerſione noſtra; quando mentem Ioſephi non ſemper eſt aſſecutus interpres Gelenius, multo autem minus Ruffinus: ſed quia poſt alios peccat Baronius eiuſmodi culpas, condonabitur. Verum quod ait, *placuiſſe Auguſto ex vltimis Herodis tabulis, quas firmas ratasque eſſe voluit, Archelaum regem inſtitutum regnare*: non iam Interpretum hoc peccatum eſt, ſed proprium Baronij. Archelaum enim, quem pater moriens Regem conſtituerat, Auguſtus regis honore priuauit, & dicit atque eſſe Ethnarcham iuſſit. De vltimis Herodis tabulis Ioſephus lib. 17. cap. 10. Ἀρχελάῳ τὴν βασιλείαν χαρίζεται. *regnum dedit Archelao*. De Auguſti decreto p. 542. Ἀρχέλαον βασιλέα μὲν οὐκ ἀποφαίνεται· τῆς δὲ ἡμίσεος τῆς χώρας ἧσπερ Ἡρώδῃ ὑπετέλει ἐθνάρχην καθίσταται. *Ille quidem Archelaum regem non declarat: ſed eius ditionis quæ Herodi erat ſubiecta, in partem dimidiam ipſum conſtituit Ethnarcham.* Subijcit, promiſſionem ab Auguſto fuiſſe adiectam; ſe Archelaum regni dignitate honoraturum, εἴπερ τὴν εἰς αὐτὴν ἀρετὴν προσφέροιτο; *ſi virtutẽ exhiberet regno conue-*

conuenientem. Ruffinus hæc verba legiſſe aliter videtur; ſic enim ille; *ſi laboribus & ſanctitatibus circa ſemetipſum meritus apparet.* Liquet codicibus vſum in quibus erat ſcriptum εἰς αὐτὸν, hoc eſt, *in ſeipſum*: quam lectionem inepta verborum ambage ipſe conatus eſt exprimere. Melius hodie, εἰς αὐτὸν. Sed hæc obiter. Porro quum hunc ipſum Ioſephi locum paullo poſt deſcribat etiam Baronius; mirabar unde ille iſta hauſiſſet de regno per Auguſtum delato Archelao: poſtea animaduerti, ex fine capitis vndecimi natam illi hanc opinionem. Male enim locum interpretatus, cogitationem Auguſti & ſpem Archelao factam, pro re accipit, & decreto: quæ non mediocris eſt hallucinatio.

II. De reditu Domini ex Ægypto, & regno Archelai.

ANNI VIII. Num. XIII.

REditum Domini noſtri in Iudæam ex Ægypto Baronius refert in hunc annum, quo mortuus Herodes. *vno enim*, ait, *eodemque anno & Herodem defunctum & Archelaum in regno confirmatum.* Sane audivimus Baronium id dicentem: ſed non defuit qui refelleret, & probaret, cogitationem Auguſti repentinam pro decreto perperam accipi; ſpem pro re. Iudicet vero lector prudens, an ſit probabile, omnia quæ in hiſtoria illa narrat Ioſephus, intra vnius anni curriculum accidiſſe. Mihi quidem, dum ſingula quam diligentiſſime expendo, ſecus videtur. Quare falſum erit hoc anno relatum fuiſſe Dominum in Iudæam. Quid verbis opus? Ipſe Baronius ſtatim mutat ſententiam, & in annum ſequentem refert, nonum à natiuitate Chriſti. Cæterum propter immanem illius errorem de annis Herodis, omnia apud ipſum neceſſe eſt nutare, imo ruere.

EXERCITATIO VII.

I. Expenduntur rationes allatæ pro tranſlatione cubiculi, olim Nazarethici, nunc Lauretani. Argumentum ab omnipotentia Dei interdum periculoſum.

ANNI IX. Num. I.

INitio anni à natiuitate Domini nono obſeruat Baronius, Chriſtum, poſtquam ex Ægypto in Iudæam eſt reuerſus, Nazarethi habitaſſe: quod verum eſt, & ſacris literis teſtatum. Deinde addit, fuiſſe in illo oppido duas domos, quarum in altera Chriſtus eſt conceptus in vtero Beatiſſimæ Virginis; in altera fuit educatus: atque illam priorem domum conſtanter affirmat, integram adhuc perſeuerare, & miniſterio Angelorum tranſlatam fuiſſe in Dalmatiam primum, inde in agrum Lauretanum Picenæ prouinciæ. Si meminiſſet Baronius Annales titulum libri ſui polliceri, & legem Annalium ſeruare voluiſſet, poterat iſta obſeruatione hoc loco ſuperſedere. Nec enim pertinet ad annum Chriſti nonum hiſtoria rei, quæ poſt tot ſecula dicitur contigiſſe. Nemo autem dubitat tranſlationem iſtam, ſiquidem vere facta eſt, miraculum eſſe admodum recens. Auorum quippe noſtrorum

temporibus primo cepit illius fieri mentio: primique, vt videtur, Blondus & Baptiſta Mantuanus celebrarunt, ſcriptores heri & nudiuſtertius nati. Quo igitur iſte anachroniſmus annorum amplius mille quadringentorum? quod quum probe ſciret Baronius, non temere, ſed certo conſilio tranſlationis τῆς [illegible]-μένης, tempus diſſimulavit. Exigebat ſane ab illo ſuſceptæ provinciæ ratiô, vt miraculi tam incredibilis, tam recentis tanti hoc tempore momenti veritatem diligenter inquireret, & quod inveniſſet, fide integra profiteretur. Exigebat charitas Chriſtiana, vt tot populos, quibus hæc nouitas eſt ſuſpecta, ſi poterat ab errore liberaret. Nam ſi hic hiſtoriæ Eccleſiaſticæ pater hæret in luto, nec poteſt ſe expedire: haud dubie cauſſa conclamata eſt. Nunc rationes Baronianas ſincero animo & candido expendamus: parati tota voluntate dare manus & herbam ei porrigere, qui argumentis non futilibus aliud nos docuerit. Primo Bedæ locum profert, vbi domus vtriuſque Nazareticæ fit mentio. Recte. Sed non obſeruat ille, Venerabilem Bedam, narratione ſua fidem noui miraculi funditus euertere. Nam de domo vbi conceptus Ieſus, ita ſcribit: *Altera Eccleſia eſt, vbi domus erat, in qua Angelus ad B. Mariam venit.* Clare ex his verbis conſtat, iam ætate Bedæ, hoc eſt, ante annos octingentos & plures eo; ædem ſacram in eo loco fuiſſe ædificatam, quę Chriſti conceptio fecerat inſignem. Iam tum igitur domus illa quæ tum fuit cū Chriſtus concipiebatur, vel omnino eſſe deſierat, vel certè domus eſſe deſierat. Sane cū dicit Beda, *vbi domus erat*: non obſcure videtur ſignificare iam ętate ſua amplius illam non fuiſſe, nedum eſſe nunc queat. Nam ſi ante octingentos vel nongentos annos non erat illa domus, quomodo verum erit, quod ait Baronius, illam ſemper duraſſe integram? Si quis dicat, non deſiiſſe quidem eſſe illam domum, ſed in templum fuiſſe uerſam, quæram ego; ſi domus verſa eſt in templum ante tót ſecula: quomodo & quando templum iterum verſum eſt in domum? non enim templum tranſtuliſſe Angeli dicuntur, ſed domum. Dicet fortaſſe aliquis tunc cum illo loco templum eſt inedificatum priorem domum aliò eſſe tranſlatam. Verum hoc neque vllius ſcriptoris veteris teſtimonio poteſt probari: neque de re tanta conjecturis fallacibus temere locus dari debet. Tum autem merito quærat aliquis, vbi latuerit illa domus tranſlatitia per tot ſecula. Nam vt initio tranſlatæ nemo meminit; ita ſeruatæ nemo. Secundo loco profert Baronius conſenſum populorum: *hoc monumentum*, inquit, *totus Chriſtianus Catholicus Orbis veneratur ac colit.* Melius dixiſſet ac verius; vniuerſi nominis Chriſtiani & Catholici partem illam, quæ Ro. Pontifici paret, fidem habere huic miraculo, quanquàm ne id quidem verum. Nam etiam inter Romanos Catholicos, etiam in ipſa Italia multi dubitant, multi aliter ſentiunt; ſed quod ſentiunt, publice profiteri metu impediti, non audent. Porro qui Papam agnoſcunt Chriſtiani, quota pars ſunt vniuerſi nominis Chriſtiani; aliter ſentire ridiculus & plus quam puerilis eſt error. Tertio loco ſubjicit Baronius argumentum

tum omnipotentia Dei: & hanc quidem vere Chriſtianus nemo, ne in dubium quidem vocat. Sciunt eruditi, iam olim Epicharmo poëtæ pagano vere dictum eſſe, *ἀδυνατεῖ οὐδὲν Θεῷ, Nihil eſt Deo impoſſibile.* Norunt quicunque oracula divina non penitus ignorant, Angeli vocem, Luc. 1. 31. *ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τοῦ Θεοῦ πᾶν ῥῆμα*, Sed vellem cogitaſſet Baronius quantum fabulis anilibus & opinionib. impiis ac pernitioſis feneſtram aperiant, qui Dei omnipotentiam ab eiuſdem ſeparant voluntate. Quid enim non credemus, ſi hoc argumentationis genus admittimus? Affirmant Rabbini poſtquã Moſes rupem virga percuſſiſſet, puteum repente extitiſſe, qui Iudæos iter facientes per deſertum ſit ſecutus, ad mortem vſque Mariæ. Iidem de verme Schamir à Salomone adhibito ad lapides diſſecandos in ſtructura Templi, mira narrant. Iidem Leuiathanis & Beemoth magnitudinem narratione mirifica exaggerant, à qua non longe abit auctor libri quarti Eſdræ 6. 49. 50. Commemorant etiam Rabbini immanitatis portentoſæ bovem, qui altero cornu terram fulciat, deinde per intervalla in alterum rejiciat; vnde terræ motus. Sexcenta ſunt huiuſmodi in eorum libris; plura & magis mirabilia in Alkorano: ſi Dei potentiam ſpectamus, & δυνατὰ, & facilia Deo immortali; ſed quæ rejiciunt tamen, reſpuunt, irrident omnes pij: quia nullum extat teſtimonium voluiſſe Deum illa mirabilia facere. Atqui recte Patres Græci dicere ſolent, oportere, vt fiat aliquid, *συνδρομεῖν δεῖ τῇ δυνάμει τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ*: *vt concurrant in idem poteſtas Dei & voluntas.* Quid multa? Scitum eſt piorum Patrum; Omnipotentiam Dei & aſylum eſſe hæreticorum, quo ſe recipiant, ubi rationibus fuerint victi. Gregorius Nazianzenus oratione 51. de Apollinariſtis hæreticis: *ἀπὸ τούτων ἐξαργυρώσθω τῶν λογισμῶν, καταφεύγουσιν ἐπὶ τὸ δυνατὸν τῷ ὄντι Θεῷ*, Sic olim & Arriani, quum ſceleſte contenderent, Dominum noſtrum Filium Dei eſſe nativitate: ſed facturam, *ποίημα καὶ κτίσμα*: erroris convicti ab Orthodoxis, eo tandem confugiebant, vt dicerent, *per omnipotentiam Dei hoc illi præſtitiſſe facturam, quod datura erat generatio*; quemadmodum legitur in quæſtione 97. Quæſtionum Veteris & Novi Teſt. apud Auguſtinum: quo loco ſic error ille confutatur: *Non voluntas verum Filium facit, ſed nativitas. Sed potentia, inquiunt, Dei hoc ſubeſt, vt falſa faciat vera. Imo potentia Dei hæc eſt; vnde & omni laude dignus eſt; quia apud illum verum verũ eſt, & falſũ falſum eſt. Nam iſtud mendaciũ eſt, vt falſum dicat verum; quod Deo non competit. Nam omnia quidem poteſt Deus; ſed non facit, niſi quod conveniat veritati eius ac iuſtitiæ.* Eleganter ſcriptor ſuo tempore doctiſſimus, Humbertus Sylvæ candidæ Epiſcopus, in diſputatione adverſus Græcos. *Hi* ait, *non invenientes quonam Sanctarum Scripturarum funiculo ſcapham aſſertionis ſuæ pertrahant ad alicuius ſtabilitatis littus; fluctuantes pertrahuntur in illud divinæ omnipotentiæ pelagus.* Deinde ipſe hoc argumenti genus quoties male vſurpatur, frivolum vocat: *nam*, inquit, *ſi quolibet modo id eſſet factum, aliquis Evangeliſtarum tantum narraret miraculum.* Dicemus nos quoq; ſimiliter, fortaſſe non abſurde;

ſi hoc miraculum eſſet verum, non videtur permiſſura fuiſſe Diuina Prouidentia; vt hiſtoriæ tam admirabilis nulla eſſet certa narratio, nullum fide dignum teſtimoniū. Quod ait quarto loco Baronius, domum Lauretanam & menſura & omnibus rebus congruere cum veſtigijs quæ adhuc Nazarethi viſuntur, nouum mihi eſt. Legi tot ſcriptores qui loca illa à ſe inſpecta deſcripſerunt: nihil ſimile apud quemquam illorum legi. Et mirum eſt poſt tot mutationes, poſt templum illi loco ſuperſtructum, adhuc ſupereſſe domus portatilis αὐτόπεδον. Poſtremo reijcit nos Baronius ad Petrum Caniſium, quaſi ille ſitim poſſit abunde reſtinguere. Fruſtra. Nam ſi fortiora argumenta ſuggeſſiſſet Caniſius; procul dubio etiam illa in Annales eſſent relata. Qui periculum fecerit, inueniet ita eſſe. Vt nihil dicam de imperitia linguarum & veteris hiſtoriæ, quam locis innumeris Caniſianum illud opus prodit.

II. Quomodo poſſit intelligi, fuiſſe prædictum per Prophetas Ieſum appellatum iri Nazarenum. *Non videri ſcripta Prophetarum perijſſe poſt inſtitutam Eccleſiam.* Scriptum eſt, *duob. modis poſſe accipi. Metalepſis duplex aut triplex.*

Dominum noſtrum propter educationem in oppido Nazaret fuiſſe Nazarenum appellatum, ex Euangeliſta Matthæo mox refertur. Hoc quam firmum & certum eſt, tam incertum eſt, quo modo verba Euangeliſtæ, *quod dictum eſt per Prophetas;* debeant accipi. Sunt in promptu diuerſæ præſtantiſſimorum Theologorum, qua veterum qua recentiorum ſententiæ. B. Chryſoſtomus in illum Matthæi locum indubitanter ſcribit, Prophetam ſiue Prophetas; quos Euangeliſta laudat, jam non extare: multorum enim veterum Prophetarum ſcripta, vel propter Iudæorum incuriam, vel propter Barbarorum in Iudæam impreſſiones, perijſſe. Verum ſi tempore illo quo Matthæus ſcribebat, deſiderabantur Vates illi qui hic laudantur; quæri poteſt, cur teſtimonio vteretur Euangeliſta auctorum amiſſorum? Sin tempore illo adhuc horum Prophetarum ſcriptura ſupererant; difficile creditu eſt, libros ſacros Prophetarum primæ notæ ſeruari ab interitu non potuiſſe; quum Eccleſia Dei, cui Diuina Oracula præcipue ſemper curæ fuerunt, & vita ipſa chariora; (quod declarat imprimis hiſtoria rerum geſtarum aduerſus eos qui Traditores ſunt dicti:) omnes perſecutiones & calamitates eluctata, fuerit tandem ſeruata. Fortaſſe igitur melius fuerit, eruditam ejuſdem Patris obſeruationem huic loco Matthæi accommodare. Obſeruat Chryſoſtomus non vno loco, verba illa, ὡς γέγραπται, *vt ſcriptum eſt*, & ſimilia in Nouo Teſtamento, duobus modis accipi debere: quoniam eorum quæ ſic laudentur, alia verbis ijſdem, aut non diſſimilibus, ſcripta reperiantur; alia non verbis quidem ſcripta inueniantur, ſed rebus ipſis tantum expreſſa; aut ipſo euentu confirmata reperiri, quæ ſcripta nuſquam extent; licet de illis dicatur ὡς γέγραπται. Ad verſum

nonum

nonum capitis 11. prioris ad Corin. ita ille ſcribit. Καὶ ποῦ γέγραπται ταῦτα; λέγεται γεγράφθαι καὶ ὅταν μὴ διὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων κεῖται, ὡς ἐπὶ τῶν ἱστοριῶν· ἢ ὅταν τὸ αὐτὸ μὲν νόημα κείμενον ᾖ, μὴ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν ῥημάτων. *At vbi hæc ſcripta ſunt? Dicitur Scriptum eſſe aliquid, etiam tunc, quando non verbis, ſed rebus ipſis expreſſum fuerit in hiſtoriis: aut quando mens quidem eſt expreſſa, licet verbis non iiſdẽ.* Et homilia 42. ad eiuſdem epiſtolæ verſum 45. cap. 15. Καὶ ποῦ τοῦτο γέγραπται; τὸ δὲ ἐγέγραπται· τοῦτ' ἂν εἴποι ὅτι γέγραπται, δῆλον. τῇ τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως αὐτὸ μετέφρασεν, ὅπερ ἔθος αὐτῷ συνεχῶς ποιεῖν. Et plura ibi in hanc ſententiam. Hac obſervatione ſi vti volumus in explicatione loci Matthæi, neque eo fuerit opus effugio, vt dicantur periiſſe Prophetæ hic laudati: neque inani labore quærendi hoc vaticinium in Veteri Scriptura. Nam verbis quidem ſcriptum nuſquam legitur Chriſtum vocatum iri Nazarenum: at inuenitur διὰ τῶν πραγμάτων κείμενον, vt loquitur Chryſoſtomus, id eſt rebus ipſis expreſſum: Vt, ſi quis crumenam auro plenam amici collo appenderet, aut in ſinum illi coniiceret, nec tamen verbis exprimeret, ſe hoc illi donum dare, quum revera tamen daret; vere dici poſſet donaſſe illi id munus, vtut formula dantibus ſolemni abſtinuiſſet: ſic, vere dici poteſt, prædictum atque ſcriptum fuiſſe, Meſſiam hoc vel illo nomine fore appellandum, ſi ita nominatus reperiatur in ſcriptis Prophetarum. Quod igitur Matthæus ait, prædictũ fuiſſe vt Chriſtus appellaretur Nazarenus, ex Iſaïa 11. 1. & Zacharia 6. 12. commodiſſimè videtur poſſe exponi. Auctor eſt Hieronymus non vno loco, oppido Nazaret fuiſſe id nomen inditum, ab Hebræorum voce נצר quam alij ſurculum, alij florem interpretantur. In illo quem indicauimus Iſaïæ loco Meſſias expreſsè vocatur *Netſer*, id eſt, flos, vt Vetus interpres vertit, & Græci ἄνθος. Et conſentit Hieronymus, ſcribens ad Marcellam: *Ibimus ad Nazareth, & juxta interpretationem nominis eius florem videbimus Galileæ.* In loco Zachariæ expreſſis verbis dicitur, nomen Meſſiæ fore Germen. צמח שמו. Etſi autem nomina ſunt diuerſa ſurculus ſiue flos & germen: ſunt tamen ſignificatione affinia & vt Græci dicunt, τῆς αὐτῆς ἐννοίας, cujuſmodi nomina ſæpe permutari ſolita, vt alterum pro altero ponatur, nemo eruditus poteſt dubitare. Græci Critici appellant metalepſin duplicem, ſiue triplicem: vt cum γλήνη, quæ vox oculi pupillam ſignificat, ponitur pro puella: quia pupilla oculi dicitur etiam κόρη. Igitur in illo Poëtæ, ἔρρε κακὴ γλήνη, vox γλήνη locum obtinet vocis κόρη, per metalepſin quandam poeticam, vt appellant Grammatici. Eam figuram accuratè explicat, & exemplis Veterum Scriptorum illuſtrat Euſtathius Epiſcopus, ad verſum Poetæ ex Iliad. α. Στήθεσσιν λασίοισι διάνδιχα μερμήριξεν. Quare nihil mirum eſt, in Prophetiâ præſertim ænigmatica, promiſcue has voces fuiſſe vſurpatas. Plura de hoc loco Matthæi, quem non multo aliter interpretatur, diſſerit vir acutiſſimus, Franciſcus Iunius Parallelis ſuis.

* *

*

EXER-

EXERCITATIO VIII.

I. Virginitas apud pleraſque gentes olim in pretio. Numerus innumerus eorum qui votum hodie virginitatis ſuſcipiunt. Auguſti ſeueritas in eos qui nuptiis abſtinerent, nec caſtè viuerent.

Annvs X I. Num. I.

IN anno Domini xi. qui Coſſ. habuit in aliqua ſui parte M. Papium Mutilum, Q. Poppæum Sabinum, trahit Baronius ad virginitatis laudem hiſtoriam, quæ Dioni narratur libro LVI. in eo anno. Nam quum legem Papiam Poppæam ſanciret Auguſtus, qua lege maritis præmia, cælibibus pœnæ conſtituebantur non ſolum exceptæ ſunt à communi lege Virgines Veſtales: ſed etiam honos illis habitus idem qui matribus: recte hoc quidem Baronius: neque ſane dubitari poteſt, apud pleroſque populos, qui recti & honeſti cognitionem haberent, in pretio ſemper veram virginitatem fuiſſe. Dico pleroſque: quoniam affirmari idem non poteſt de omnibus: quum certum ſit ipſum Dei populum adeo παρθενίαν ἐν ἀτιμίᾳ, neque propoſitum ſervandæ virginitatis notum habuiſſe; vt contra, ſi qua perpetuo maneret virgo probro id illi verteretur, & genus quoddam maledictionis cenſeretur. Sic cum in Oreſte Euripidis impura Helena Electram compellans, virginem diuturnam appellat, illo verſu, Παρθένε μακρὸν δὴ μῆκος Ἠλέκτρα χρόνου' *Electra, virgo quæ manes iam perdiu:* contumeliæ cauſa ſic illam eſſe locutam veteres obſervant. Differentiam hac in re inter veterem populum & novum ſæpe adnotant Patres, & cauſas illius explicant. Hoc igitur recte Baronius, & laudo. Illud non poſſum laudare, quod videtur illud exemplo veterum Romanorum defendere, quod paſſim fieri hodie videmus; vt pars mundi non pœnitenda votum virginitatis ſuſcipiat, magis quam præſtet. Quid enim ſimile? imo quid tam diſſimile fingi poteſt? Romæ Veſtales erant numero ſex: quæ ſi virginitatem vel ſola ſuſpicione violaſſent; (vt illa quæ dixit, *Felices nuptæ: moriar, niſi nubere dulce eſt:*) graviſſimis ſuppliciis, ſine vlla miſericordia, afficiebantur: damnatæ enim defodiebantur vivæ. Hodie virginitatem & ſanctimoniam profitentium tantus vbique numerus; vt ante annos plus minus ſexaginta, nondum tot ordinibus inuentis, qui poſtea ſunt excogitati, Paulus 4. affirmaſſe dicatur, eſſe in ſua poteſtate cœnobiorum quidem ad centum quadraginta quatuor millia: parœciarum vero ducenta octuaginta octo millia: cæterum læſa virginitas quam ſeueris legibus, pleriſque in locis coerceatur, dicere nihil attinet; rem lippis notam & tonſoribus. Et hodie quidem ſcortatio, adulterium, & deteſtanda impudicitia, & ſimilia vitia, toletabiliora cenſentur, atque adeo à multis Iuris Canonici doctoribus pro leuioribus peccatis habentur, quam ſi tranſeant ad nuptias non continentes: Auguſtus vero Princeps paganus, nulla meliore luce illuſtratus, neceſſitatem ſuis lege illa imponit, vel caſtè viuendi vel nuptias ſectandi. ἐὰν δὲ καὶ

αὐτοὶ

αὐτοὶ inquit, ἄγυμοι ἦτε, ὥσπερ αἱ ἱέρειαι αἱ ἀεὶ παρθένοι ἄνανδροί εἰσι· [illegible] καὶ κολάζεσθε ἂν ἀσελγαίνητέ τι, ὥσπερ καὶ ἐκεῖναι. *Si vos carere ſemper vxoribus volueritis, ſicut ſacerdotes Veſtales carent viris: ergo & iiſdem quibus illæ pœnis & ipſi afficiemini, ſi flagitium aliquod admiſeritis.* Quis Rom. Pontificum à multis ſeculis tam duram legem ſuis monachis aut monialibus poſuit, atque hic paganus Princeps ſuis omnibus ſubditis ponit? Hoc igitur exemplum vt Baronius proponeret, ſatius, opinor, erat, quam virginitatem adeo alieno loco laudaret, nemini ſano vituperatam. Præſtentur non laudentur dumtaxat virginitas & cælibatus: omnes Bonum factum acclamabunt; & multi, quibus hoc conceſſum à Deo fuerit, ſanctum atque omni laudatione dignum propoſitum cupide æmulabuntur.

II. *Hallucinationes Baronij in locis Dionis & Ioſephi.*

Anni XI. Num. II.

Hoc anno à natiuitate Domini XI. Quintilium Varum è Syria fuiſſe reuocatum obſeruat Baronius ex hiſtoria, vt ait, Dionis. Sed errat Baronius; nam falſam ſententiam Dioni attribuit. Verba ſunt Dionis lib. 56: ἐπεὶ δὲ ὁ Οὐάρος ὁ Κυϊντίλιος τήν τε ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας λαβὼν καὶ τὰ παρ' ἐκείνοις ἐκ τῆς ἀρχῆς διοικῶν. *Poſtquam Quintilius Varus præfectura Germaniæ ſuſcepta, res illorũ pro imperio adminiſtrabat.* Nihil Dio de reuocato è Syria Varo illo tempore. Quare errat grauiter Baronius. Decepit illum Dionis interpres, qui verbis Dionis iſta adiecit quæ in Græco textu non leguntur, *poſt adminiſtratam Syriam.* Sumpſit autem ea verba interpres è Xiphilino, qui ſuperioribus Dionis inſerit hæc μετὰ τὴν τῆς Συρίας ἀρχήν. Atqui ne Xiphilinus quidem id dicit, quod è verſione parum fideli collegit Baronius; hoc demum anno Varum è Syria fuiſſe reuocatũ. Hoc neq; Dio neque Xiphilinus dixerunt; & falſum eſſe in ſermone de Syriæ Præſidibus eſt oſtenſum. Additur in Annalibus; *hallucinatum Ioſephũ, qui Varũ perſeueraſſe in prouincia Syria, vſque ad ſucceſſorem Quiriniũ affirmat.* Etiam hic errat Baronius, & parum diligenter ſibi lectum Ioſephũ oſtendit. Nuſquam enim Ioſephus affirmat quod ille ait. Quin ſi diligenter eius narrationem expendas, cum in XVII. Originum, tũ in ſecundo Excidij, reperies nullam Vari factam eſſe ab eo mentionẽ poſt Archelai reditũ ab Vrbe, quando factus eſt ab Auguſto Ethnarcha. Quod nullius Syriæ Præſidis meminit Ioſephus inter Varum & Quirinium; male ex eo colligas, affirmare ipſum quod vult Baronius eſſe ab eo affirmatum. Solet enim Ioſephus & Reges & præſides Syriæ prætermittere, qui rebus Iudaicis parum ſe immiſcuerint.

EXERCITATIO IX.

I. *Baronij in Ioſephum iniquitas Mos numerandi annum currentem pro completo.*

Anni XVI. Num. I.

Archelai relegationem confert Baronius in annum Domini 16.

 morte

morte Auguſti inſignem, Coſſ. duobus Sextis. Hic igitur Ioſephus hiſtoricus ab illo repetitur, graviſſimeque accuſatur, non ſolum perperam digeſtorum temporum; ſed etiam leuitatis & inconſtantiæ. Quum autem ratio temporum Archelai pendeat ab hiſtoria mortis Herodis; nos iam ante profeſſi ſumus, videri nobis Ioſephum arctius contrahere vitæ Herodis ſpatium, quam vt poſſit per omnia defendi eius narratio; nonnihil, vt videtur, hiſtoriæ Euangelicæ repugnans, quæ eſt lex & norma veritatis. Sed Ioſephi hallucinationem non eſſe, vt Baronius ridicule exiſtimavit, novem annorum, verum vnius dumtaxat aut ad ſummum alterius, ante oſtendimus, & doctiſſimi quique, atque exactiſſimi Chronologorum ita pronuntiarunt: quin pars illorum ne id quidem concedit, & variis argumentis conſenſum Ioſephi cum Evãgeliſtis probare conatur. Quare Ioſephus & Dio, qui etiam hic reprehenditur, aut nihil peccarunt, aut multo ſane levius, quã hic ſcriptor exiſtimavit: aut quam erravit ipſe in iiſdem temporibus digerendis. Inconſtantiam vero cum objicit Ioſepho, quia Archelaum alibi nono, alibi decimo regni ſui anno dicat fuiſſe relegatum; inique facit, & parum ſe obſervaſſe oſtendit, omnibus hiſtoricis, ac præſertim ſacris, vſitatum loquendi modum, quando annus currens vel dies pro completo numeratur. Sic tempus quo miniſtrabant in Templo ſingulæ Sacerdotum familiæ, ſeptem dierum fuiſſe non eſt dubiũ: nam Ioſephus p. 222. id ſpatiũ definit, ἀπὸ σαββάτου ἐπὶ σάββατον. à ſabbato aũt ad ſabbatum dies ſunt ſeptem: idem tamen eo ipſo loco dierum octo facit illud intervallum. διέταξε μίαν πατριὰν διακονεῖν τῷ Θεῷ ἐπὶ ἡμέρας ὀκτώ, h. e. *cõſtituit, vt vna familia miniſtraret Deo ad dies octo.* Illuſtria exẽpla huius locutionis in Scripturis poſſunt multa obſeruari: vt cũ dicitur Dominus reſurrexiſſe die tertio: quũ revera vnũ in ſepulchro νυχθήμερον, h. e. *vnicum integrũ diem & vnicã integram noctem*, egerit, & dies circumſtantes aliqua parte attigerit. Sic ſpatium quod Matth. 17. 1. & Marcus 9. 2. faciunt ſex dierum, in Evangelio Lucæ 9. 28. dicitur fuiſſe octo dierum: quod etiam Epiphanius obſervat ſub lib. 2. finẽ, & ſuper ea diverſitate præclare diſſerit. Damaſcen⁹ quoq; de ea diverſitate eruditè diſſerẽs, in ſermone de transformatione Domini, notat vulgo eſſe vſitatum, vt in numerãdis diebus τὰς ἄκρας ὑπεξαλλόμενοι, τὰς μέσας ἀριθμῶμεν. vltimis exemtis, medias tantum numeremus, vel contra. Et B. Auguſtinus obſervat, *Habere iſtum morem Scripturas, vt à parte totũ ponant, maxime in temporibus*; & affert hoc ipſum exemplum, De conſenſu Evang. lib. 3. cap. 13. Quid igitur obſecro peccavit Ioſephus, cum p. 544. relegatum fuiſſe ſcripſit, δεκάτῳ ἔτει τῆς ἀρχῆς, *anno regni ſui decimo*, nempe inchoato; at p. 727. ἔτει τῆς ἀρχῆς ἐνάτῳ, *anno regni nono*: videlicet exacto & completo? Quare Euſebius in Chronico Græco Scaligeri, pag. 62. quaſi interpretem Ioſephi agens ſcribit, ὅδε μετὰ θ τῆς ἀρχῆς ἔτη εἰς Βίενναν πόλιν Γαλλίας ὑπὸ Ῥωμαίων ἐξορίζεται. Quæ mox ſubjiciuntur de Ioſephi erroribus in hiſtoria Iudæ Gaulanitæ, in ſuperioribus ventilata ſunt; nec video cauſam cur hæc crambe toties fuerit repponenda.

II. Baronij

II. Baronij de lingua Latinæ præſtantia diſputatio, & de vſu pallij apud Romanos ante Auguſtum. Eiuſdem hallucinatio in loco Suetonij. Tertullianus illuſtratur, locis aliquot à Baronio male acceptis.

ANNI XVI. Num. VI.

POſtquam commemorauit Baronius Auguſti mortem, de veſti ut Romanorum & lingua Romana longam digreſſionem ſubijcit. Et diſputatio quidem de lingua Latina quo pertineat, in quem finem inſeratur, obſcurum non eſt. Nam quia vſus ſermonis Latini ex veteri conſuetudine remanſit in ſacris eorum, qui Romano Pontifici parent; voluit Baronius nobilitatem ejus linguæ ſupra Græcam efferre. At quæ de toga & pallio hic differuntur, quo ſpectent, fateor me neſcire. Hanc igitur illius obſeruationem breuiter expendamus. Initio error iocularis Baronij obſeruetur; qui rem per iocum factam ab Auguſto ſic accipit, quaſi eſſet Principis edictum. Addit ille ſane conditionem; *ſi tamen res ſerio facta eſt*: ſed quid opus iſta conditione, cum luce meridiana ſit clarius, ioco eſſe illa facta ab Auguſto, neque poſſe accipi vt ab eo ſit, niſi velit aliquis ſe etiam pueris propinare ſuauiter ridendum? Suetonius vltima Auguſti facta & dicta commemorans cap. 98. *Sed & cæteros*, inquit, *continuos dies, inter cætera munuſcula, togas inſuper ac pallia diſtribuit: lege propoſita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu & ſermone vterentur*. Ioco eſſe hæc facta à Principe conſcio inſtantis ſibi finis, & æquo animo ad illum ſeſe parantis, cum præcedentia, tum ſequentia faciunt manifeſtiſſimum. Docet hoc ipſum & ſimilis obſeruatio Suetonij capite 75. ſuper conſuetudine Auguſti feſtos & ſolemnes dies celebrandi. Vt hæc non eſſent, ipſa tamen res quæ hic narratur, eiuſmodi eſt, vt illam quaſi ſerio factam accipere, hoc vero nihil aliud ſit, niſi aut inſanire, aut credere Auguſtum inſaniſſe. Nam cui perſuaderi poterit, Principem φρενήρη, & mentis compotem; illam veſtium permutationẽ inter Græcos & Romanos, edicto iuſſiſſe? Non meminerat Baronius hunc eſſe Auguſtum qui decorum in veſtitu ſeruari à Romano pulo ſemper voluit, ſicut probauit eo facto, quod narratur Suetonio, capite XL. Latinus Latinius vir prudens & doctiſſimus, quo Cenſore vſus eſt Baronius in hoc primo tomo, cum iſta legeret, notæ culpam appoſuit. Hujus judicium ne videretur ille contempſiſſe, illam parentheſin adiecit, *ſi tamen res ſerio facta eſt*: mentem tamen vt apparet non mutauit: alioquin tam abſurdæ ſententiæ veſtigium nullũ in ſuis ãnalibus paſſus eſſet extare. Præbuerunt ipſi errandi occaſionem illa apud Suetoniũ verba *lege propoſita*, quæ eſt profecto hallucinatio, vel mediocriter docto homine indigna. Addit vero: *Hæc cum Suetonius de illo ſcribat, tamen antea irrepſerat in Italiã vſus pallij de quo ſic Tertullianus: Pallium etſi Græcum magis ſed lingua iã penes Latium eſt: cũ voce veſtis intrauit.* Sed quid iſte ſcriptoris Afri locus ad propoſitum? Nam Tertullianus ſub Seuero & duobus filijs vna imperãtibus illa ſcribebat: hic vero ſermo eſt de tẽporibus ante Auguſtũ. Verba Tertulliani *cũ voce veſtis intrauit*, ſi ſim-

pliciter vt ſonant accipias, ſenſus erit, ſimul cepiſſe Latium, id eſt, populum Roman. & vocem *pallium*, notam habere, & genus veſtis voce denotatum vſurpare. quod falſum eſt. Nam tempore Plauti, & ante ipſum, nota dictio fuit Romæ, veſtis in vſu Romanis non fuit: vnde palliatarum & togatarum fabularum diſcrimen. quare ita accipiendum quod ait Tertullianus, vt dicat, cum voce iam olim nota, rei vſum tandem intraſſe. Hoc vere ille de ſua ætate dicere potuit: nam poſtquam in orbe Romano qui ſunt, cives Romani effecti ſunt ex conſtitutione Imperatoris Antonini, vt ſcribitur lege 17. Digeſt. De ſtatu homi. paulatim omnes ciuitatis & peregrinitatis notæ exoleverunt. Quare locus Tertulliani ad propoſitum Baronii non magis faciebat, quam canis ad balneum. Sic mox vt probet multo ante Auguſtum pallij vſum Romanis fuiſſe licitum, duo affert exempla, quorum priore contrarium demonſtratur; poſterius plane falſum. Prius. Exemplum eſt Scipionis, cum eſſet in gymnaſio. In quo demiror diſcipulum Nerii non animadvertiſſe errorem ſuum: perinde enim facit, vt ſi ita argumentaretur: Romanis licuit in communi vſu Græce loqui; quoniam Cicero cum erat in Sicilia & Græcia Græce cum Græcis loquebatur. Nam gymnaſiorum inſtitutum totum fuit Græcanicum; neque alibi quam inter Græcos erant gymnaſtæ. & gymnaſia: puta, Neapoli, quæ Græca vrbs erat, in magna Græcia, Sicilia, vel Græcia; aut aliis locis, vbi more Græcorum vivebatur. Vbi igitur Scipio vſus pallio traditur? nempe in Gymnaſio, hoc eſt, inter Græcos: atque id non in Italia, ſed in Sicilia. Qui tamen ne ſic quidem euitauit, quin male eo nomine audiret atque adeo in magnum periculum veniret, accuſante ipſum apud Ordinem ampliſſimum Fabio Maximo. Florus epitome Liuiana 29. *Quum falſus rumor de P. Scipione Proc. qui in Sicilia erat, in Vrbem perlatus eſſet, tanquam luxuriaretur; miſſis ob hoc Legatis a Senatu, qui explorarent an ita eſſet, purgatus eſt infamia Scipio.* Capita accuſationis referuntur Liuio: *Ipſius etiam Imperatoris, non Romanus modo, ſed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidiſq; inambulare in gymnaſio, libellis etiam palæſtræque operam dare.* Exemplum Scipionis imitatus eſt Germanicus Tiberii temporibus, cum Ægyptum luſtrabat: & reprehenſus eſt eo nomine etiam illa ætate, non minus quam fuerat Scipio. Tacitus narrat Annalium libro 2. in Conſulatu Silani & Norbani, vbi etiã Scipionis meminit. Ita ſcilicet egregie probarit, quod voluit auctor ite probatum; licitum fuiſſe Romanis pallij vſum etiam ante Auguſtum. Alterum exẽplum eſt de Catone Vticenſi; quem ait Baronius, cum ius diceret vſum pallio. Non ſolus Baronius, ſed etiam alij viri doctiſſimi hoc ſibi perſuaſerunt ex verbis Tertulliani male intellectis. Sic ille de pallio cap. 3. *Idem Cato iuridicina ſua in tempore, humeris exſertis haud minus palliato habitu Græcis fauit.* At non hoc vult Tertullianus, Catonem cum ius diceret, pallio vſum: ſed iuniorem cum Cẽſorio confundens, ait ipſum Græcis fauiſſe, hoc eſt acceſſiſſe prope ad cultum Græcorum pallio vtentium,

cum,

cum iudicaret, humerum exſertus, non minus quam ſi pallium geſtaſſet. De Prætura Catonis Vticenſis ſcribit Plutarchus in vita; ipſum integritate iudiciorum ſuorum non tantum dignitatis ei quem gerebat magiſtratui conciliaſſe: quantum detraxerit illius honori, atque adeo illum deturparit, cum ſæpe ad tribunal accederet ſine tunica & diſcalceatus, Στρατηγὸς, inquit, οὐδὲν ἔδοξε προςιθέναι τῇ ἀρχῇ τοσοῦτον εἰς σεμνότητα καὶ μέγεθος ἄρχων καλῶς, ὅσον ἀφαιρεῖν καὶ καταισχύνειν, ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προερχόμενος. Nihil Plutarchus de pallio; ſed hoc tantum; conſcendiſſe tribunal ſine tunica & ſine calceis. ex quo apparet magna Catonis incuria circa habitum. Eandem & Tertullianus ſignificare voluit, cum dixit illum ius dixiſſe humero exſerto. quod non ſolum de palliatis dicitur; verum etiam de togatis, qui togæ laciniam humero detractam ſub brachium conjiciebant: quod etiam aliter dixerunt, eſſe expapillato brachio. His duobus exemplis & tertium additur, de Tiberio, quem refert Suetonius, *abiecta toga ferme biennio permanſiſſe in pallio:* tunc nimirum, cum Rhodi exul, vel certe agens exulem, ad humilitatem omni ſtudio ſe componens, ſpem & cogitationem de reditu penitus poſuiſſe videri volebat. Quare etiam iſtud exemplum eſt ἀπροσδιόνυσον.

III. An lingua aliqua potior in ſacris quam alia. Latina cæteris male prælata. Comparatio trium linguarum, Hebraicæ, Græcæ, Latinæ. Cur Romani ſua lingua in provinciis vſi. Legum Schola Latina in Syria. Quæ lingua in titulo Crucis præceſſerit. Inconſtantia Baronij ſuper ligno Crucis, quod Romæ viſitur. Evangelium linguis omnibus prædicatum. Cur Marcianus Imperator Latine locutus in Concilio Literæ Paparum ad Concilia Latine legebantur, deinde in Græcum vertebantur. Latinus ſermo paſſim intellectus. Inſignis Baronij hallucinatio, ſuper ſacris Latinis Conſtantinopoli fieri ſolitis. Locus ex epiſtola Nicolai Papæ. Probatur nihil olim lectum in Eccleſia aut dictum, quod non intelligeretur, aut exponeretur. Iudicia Græcorum de lingua Romana. Vetus Rom. Eccleſia Græcam linguam ſuæ in nonnullis ritibus prætulit. Miſſa Rom. lingua aliquando per occaſionem Conſtantinopoli.

Anni XVI. Num. VIII.

Qvis ſit ſcopus Baronianæ diſputationis de linguæ Latinæ prærogativa iam oſtendimus. Nam quia docere alio loco parabat, vſum eius linguæ in ſacris exercitiis eſſe retinendum; mature & iam inde à principio ſuorum Annalium præſtruere ſibi fidem voluit, quo lectore vteretur ad aſſentiendum proniore & faciliore. Nimirum hoc fundamento nititur iſta argumentatio: illum cultum eſſe Deo gratiſſimum, ad quem peragendum lingua fuerit

adhibita omnium præſtantiſſima. Vnde enim niſi ab hac perſuaſione, tanta hæc contentio linguam Romanam alijs omnibus anteponēdi? Sed quum perſonarum apud Deum Opt. Max. nulla ſit acceptio: οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ, Rom. 2. 2. Epheſ. 6. 9. quomodo erit acceptio linguarum? aut ad ſtabiliendam hanc ſententiam, quid præter friuolam conjecturam, ex humana ratione depromptam, poteſt afferri? Paſſim Spiritus Sanctus in libro Pſalmorum omnes gentes, omnes populos & nationes hortatur, vt nomen Dei laudent & canticis celebrent: dilectus linguæ, qua potiſſimùm ſit Deus laudandus, nuſquam imperatur, nuſquam vel aperte, vel obſcure ſaltem & ænigmatice indicatur. Si lingua Romana erat, aut futura erat omnium Deo gratiſſima in ſacris ſynaxibus; cur regius Pſaltes non eadem opera populos hortabatur, vt illam Deo vnice gratam linguam diſcerent? Non igitur è diuinis oraculis auctoritatem habet iſta ſententia. Iam ſi linguarum inter ſe comparatio ſit inſtituenda, vt quæ ſit omnium præſtantiſſima dignoſcatur: peſſimam inueniendi veri rationem iniuit Baronius. Vt enim equi aut mancipij vera laus in eo eſt poſita, vt ad illa miniſteria ſint aptiſſimi, quibus fuerint deſtinati: ſic illa præ cæteris magni fieri lingua debet, quæ ad exprimenda ſenſa animi eſt conuenientiſſima. Is namq; eſt vſus linguarum, cuius tantum gratia à ſapientibus & diſcuntur & vſurpantur. Antiquitas præterea, cauſſa alia eſt, cur lingua aliqua præſtare alij merito credatur: præſertim ſi matrix altera fuerit alterius, altera tradux, & ab illa orta. Tertiam cauſſam ſtatuere licet dignitatem eorum qui lingua vtantur, vel fuerint vſi: & quartam, ſi qua lingua vſu patet latius quam altera. Si prima ratio ſpectetur, lingua Græca ſine controuerſia omnes anteceſſit: ſi ſecunda, Hebraica omniũ procul dubio longe nobiliſſima: Græca item nobilior Latinâ: ſi tertiam, nulla eſt linguarum omnium quæ ad dignitatem Hebraicæ accedat: quam Deus initio rerũ formauit: quam diuina Maieſtas ſæpe vſurpauit: quæ oracula cœleſtia continet: quæ nomen Dei illud admirabile, quod priora ſecula ſacro ſilentio ſemper ſunt venerata, ſola nouit: Proxima dignitas Græcè linguæ: qua ſcribi Deus voluit ſalutis noſtræ doctrinam; qua etiam ſcientiæ omnes primitus ſunt traditæ, & à præſtantiſſimis ingenijs prope conſummatę. Quarta ratio Latinæ non parum decoris hodie conciliat, quatenus in Europa iam omnium ferme eruditorum communis, ea facta eſt. Quare ſi tres iſtæ inter ſe comparentur, Hebraica, Græca, Romana: omnium ſine controuerſia vt antiquiſſima, ſic nobiliſſima Hebraica: Græca nobilior Romana: hęc quo ſe jactet aduerſus duas priores nihil habet: habet quo aduerſus reliquas omnes alias. Primo, quod in titulo Crucis Domini noſtri Hebraicæ & Græcæ adiuncta, miniſterio tam excellente à ceteris ſeparata eſt, & quodammodo ſanctificata. Accedit, quod olim lingua fuit dominantium: quò referri debent, quæcunque à Baronio ſunt congeſta à Suetonio, Dione, Cicerone, Valerio Maximo, vt probaret Romanos rerum dominos, vſum linguæ ſuæ vna cum dominatione propagaſſe

pagaſſe, quoad eius fieri poterat: quod ſane neque mirum eſt, neque probationis egebat. Duabus enim de cauſſis id ab illis factum. Prior fuit, quia pleriq; Romanorũ magiſtratuũ Græce neſciebāt, aut certe periti ſermonis Græci adeo non erant, ut cõmode atque expedite Græce poſſent loqui: nam qui poterant, cum tulit occaſio, fecerunt. Sic apud Livium libro 45. Paulus Æmilius in Macedonia ſedens pro tribunali, *Latine quæ Senatui, quæ ſibi ex concilij ſententia viſa eſſent, pronuntiavit*: ac ſtatim: *Cn. Octavius Prætor, (nam & ipſe aderat) interpretata ſermone Græco referebat.* Accedit & alia cauſſa; nam ſpeciem aliquod dominationis in eo multi poſuerũt, vt apud ſubiectas gentes, lingua populi dominantis vſurparetur. Quare etiam iudicia in conventibus lingua Romana per provincias, vt plurimum, celebrabant: vnde illa farrãgo vocum forenſium Romanarum, quæ ſermoni Græco & Syriaco reperiuntur inſertę, vt vel ex Novo Teſtamento apparet. Et in Aruch plurima vocabula Latina eſt inuenire; quæ, ſi obſeruaueris, deprehendes ferme omnia vel forenſia eſſe, vel militaria. Nam ex eadem cauſſa etiam, Leges doceri in Syria Beryti voluerunt lingua Romana: qua de re inſignis locus eſt apud S. Gregorium Thaumaturgum, in laudatione Origenis. Ibi Gregorius cauſſã cur ferme Græce loqui dedidiciſſet, hanc reddit: *οἱ θαυμαστοὶ ἡμῶν νόμοι, οἷς νῦν τὰ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν κατευθύνεται πράγματα, οὔτε συγκείμενοι, οὔτ' ἐκμαθανόμενοι ἀταλαιπώρως. ὄντες μὲν αὐτοὶ, σοφοί τε καὶ ἀκριβεῖς, καὶ ποικίλοι, καὶ θαυμαστοὶ, καὶ συνελόντα εἰπεῖν, Ἑλληνικώτατοι. ἐκφρασθέντες δὲ καὶ παραδοθέντες τῇ Ῥωμαίων φωνῇ. καταπληκτικῇ μὲν καὶ ἀλαζόνι, καὶ συσχηματιζομένῃ αὐτῇ τῇ ἐξουσίᾳ τῇ βασιλικῇ φορτικῇ, δὲ ὅμως ἐμοί.* Peccerũt hoc, inquit, *iſtæ admirabiles noſtræ leges: ex quarum præſcripto nunc omniũ qui Romano ſubijciuntur imperio negotia adminiſtrantur, ac hæ nec erutæ ſunt aut adinuẽtæ nec cognoſcuntur ſeu perdiſcũtur ſine labore: ſapienter quidem ſcriptæ ſunt, accuratæ, variæ, admirandæ, atq; vt vno verbo dicã, Græca eruditione refertiſſimæ: cõceptæ vero ſunt ac traditæ Romanorũ lingua terribili illa quidẽ, ſuperba, & imperium quod obtinẽt præ ſe ferente; ceterum mihi moleſta & Barbara.* Iſtæ rationes ſunt, cur Romani vernaculum ſibi ſermonem, apud ſubditos imperio ſuo populos voluerint vſurpari; non autem quod ipſam per ſe linguam Romanam, Græca putarent eſſe digniorem: cuius vanitatis, nunquam, opinor, ipſis in mẽtem venit. Baronius vero poſtquam teſtimoniis aliquot probavit Romanos Romanam linguam in provinciis vſurpaſſe; ex eo concluſionem hanc elicit: *Vnde inferri poteſt, in titulo Crucis Domini, quẽ ſcripſit Pilatus Hebraice, Græce, & Latine, non eo ordine quo recenſentur ab Evãgeliſtis inſcriptiones eſſe poſitas: nam diuerſi cum inter ſe reperiantur, non ordinẽ ipſos ſecutos eſſe. ſed tantũ quod factũ eſt inſinuaſſe; ſed Latinam inſcriptionem primo loco poſitam eſſe.* Magna animo meo inceſſit admiratio, quis enthuſiaſmus tranſuerſum egerit hũc Cęſarem; vt tam alieno loco de titulo Crucis Dominicæ diſputaret. Nec minus miror, auſim hæc dicere idq; Romæ qui non neſciret, fruſtum è ligno Tituli huius inter alias reliquias Romę coli: quod lignũ ſi falſũ nõ eſt, collectio Baronij falſa eſt: ſin recte Baronius

ronius colligit, falſum eſt illud lignũ, falſæ reliquiæ, & qui veneratione͂ illi hactenus exhibuerunt falſi ſunt. Nã in eo ligno prima eſt Hebraica inſcriptio, ſequitur Græca, & tertio loco Romana. At per Deum immortalem, ſi etiã ligni illius, quod os & linguam, vt ita dicã, habet, ac pro ſe loquitur, fides vacillat, quid erit certitudinis in Crucis ligno, quod vel Romæ vel alibi adoratur? quid in ceteris reliquijs? Iſtud igitur pius Lector diligenter apud ſe reputet. Nã Baronium de illo ligno certi nihil habuiſſe, & fortaſſe etiã magis in illã parte͂ inclinaſſe, vt falſum atq; adulterinum crederet, hic locus manifeſtiſſime arguit. Idem tamen in hiſtoria paſſionis cum vulgo loquitur, & ſine vlla dubitatione illud fruſtum ligneum pro vero agnoſcit: vbi penitus mutata ſententia, etiam de ordine trium titulorum diſputat ſubtiliſſime: qua de re ſuo loco. Hic vero Baronius ſuam ſententiam (illã dico quam hic probat in anno Chriſti 16. non quam tuetur in anno 34.) magni teſtis auctoritate confirmat, Nicolai 1. Romani Pontificis: cujus verba, ſi recte capit Baronius, & Papa, vt veriſimile, mentitus non eſt; ilicet de ligno quod Romæ colitur actum eſt. Nã id ſubdititium eſſe, omnino ex hac Baronij ſententia, & Nicolai Papæ verbis ſequitur. Hoc igitur Romani viderint: nos interim porro pergamus. Addit, *poſt hac linguam Romanam fidei ſacramentis in Romana Ecleſia magis magiſque fuiſſe nobilitatam*: quod quidem veriſſimum eſt: atque hanc præcipuam eſſe linguæ Romanæ commendatione͂, pij omnes vltro concedent: quod diuina oracula, illa etiam ſint expreſſa; & quod Dei laudes, & ſacroſãcta religionis Chriſtianæ myſteria Latino ſermone ſint celebrata. Hoc maius eſt, quam populi dominantis linguã fuiſſe, etiã ſi terrarum Orbe͂ (cuius pars Romanis olim non adeo magna paruit) vniuerſum dominatio ipſorũ tenuiſſet. Sed enim hæc laus linguæ Romanæ propria nõ fuit, non eſt: verum cõmunis omniũ populorum linguis, ad quos doctrinæ cœleſtis præconium peruenit, & Chriſti regnum. In ſecundo Actorũ Parthi, Medi, Elamitę Meſopotamij, Iudæi, Cappadoces, Ponti & Aſiæ incolæ, Phryges, Pãphylij, Ægyptij, Afri, Cyrene͂ſes, Romani, proſelyti Iudæi, Cretenſes & Arabes, Apoſtolos audiũt, proprijs cujuſq; horũ linguis enarrãtes τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, & pietatis myſteria. Neq; dubiũ eſt iſtos omnes vel ſalte͂ pleroſq; omnes, poſtea cultũ religionis Chriſtianæ in patrijs ſuis inſtituiſſe, vt lingua vernacula quiſq; populus Deum coleret. Inter cæteros populos Romani nominantur, vt nõ plane vltimi, ita à primo loco remotiſſimi. Vbi igitur prærogatiua linguę Romanæ in rebus ſacris? equide͂ iſtud tam ſubtile nullus capio. Quare illud repeto, quod initio dixi: vt perſonarum, ita linguarum nulla apud Deum immortalem eſt acceptio. Quem ego dum hæc ſcribo, non dubito, vanitatem, futilitatem, ſtultitiam & ineptias noſtras ex alto & ſublimi gloriæ ſuæ faſtigio ridere atque damnare; qui de linguarum prærogatiua, miſeri homunciones, contendamus. Nos fortaſſe aliquanto excuſatiores, qui non præimus, ſed aliena perſequimur veſtigia. Nondum tamen finis: nam Baronius tria adhuc adfert argumenta, vt prærogatiuam Romanæ linguæ ſtabiliat. Primum eſt; quod Marcianus Imperator in Synodo Chalcedonẽſi verba

faciens, primò Latinè, deinde Græcè eſt locutus. Magnam verò rem nobis narrat Baronius: Imperatorem Romanum Græcè & Latinè doctum, in cœtu Romanorum & Græcorum Romanam priùs orationem habuiſſe quàm Græcam. Dederit hoc videlicet dignitati veteris Romæ, cui æquum erat nouellam Romam aſſurgere: dederit Majeſtati Imperii, quod à Romanis inſtitutum, Romanorum ſemper eſt dictum: dederit & dignitati illorum qui Concilio intererant. Nam præter Epiſcopos fuit ibi tunc procerum imperii maximus numerus: quorum nomina & dignitates ibidem accuratè recenſentur. Hos autem omnes aut pleroſque omnes, vel Romanos Italoſve fuiſſe, vel Romanam linguam doctos, nulla ſit religio affirmare. Nam è Græcis illi potiſſimùm Latinè loqui diſcebant, qui ad aulicam vitam aſpirabant. Vnde illud Chryſoſtomi in ſermone ad fidelem patrem, to. 6. p. 190. ὁ δεῖνα τὴν Ἰταλῶν γλῶτταν ἐκπαιδευθεὶς, ἐν τοῖς βασιλείοις ἐστὶ λαμπρὸς, καὶ πάντα ἄγει καὶ φέρει τὰ ἔνδον. *Ille linguam Italicam accuratè doctus, in aula vehementer floret, atque in ea pro libitu ſuo cuncta adminiſtrat.* Vt dubitari non debeat, pleroſque procerum aulicorum Latinam linguam calluiſſe. Quare ne illud quidem mirum; Imperatorem vel in eorum gratiam Latinè fuiſſe tunc locutum. Diſcebant præterea linguam Latinam, qui ad vitam militarem præparabantur; quod ex elegantiſſima apparet hiſtoria, quam in eodem libro narrat Chryſoſtomus. Adde quòd Epiſcoporum qui ex Italia venerant, pleroſque Græcè neſciiſſe ſimillimum veri eſt: nam vt ait Gregorius Magnus, qui ſeculo proximo vixit, in tota Italia pauciſſimi erant, qui aliquid omnino Græcè ſcirent. Quid autem Baronius ad propoſitum ſuum è facto Imperatoris Marciani poſſit colligere, nondum, quæ mea eſt tarditas ingenii, intelligo. Alterum exemplum ſequitur, quod ad rem ſanè plus aliquanto facit. Refert enim Baronius ex actis Concilii Epheſini, morem olim in Conciliis ſeruari ſolitum; vt Romani Pontificis Legati literas Papæ Latinè recitarent; & non niſi rogati à conſeſſu Patrum, eaſdem Græcè verſas legerent. Hoc Baronius putat eſſe magnum prærogatiuæ argumentum Latinæ linguæ. Sed moneo lectores Annalium, non eſſe cur huic argumento multum tribuant. Nam quid mirum eſt, ſi literæ à Papa Latinè ſcriptæ, eâ linguâ priùs exhiberi ſolitæ fuerint, quà compoſitæ ſi rectâ ratione rem putamus, nõ magis hoc videri mirum debet, quàm Romanum Epiſcopum Romanâ linguâ literas ſcripſiſſe. Iam Traiani temporibus, vt auctor eſt Plutarchus, toto Imperio Romano lingua Romana non ſolùm intelligebatur, ſed etiam à pleriſque vſurpabatur. Sic enim ille in Platonicis quæſtionibus, Ῥωμαίων λόγῳ νῦν ὁμοῦ τι πάντες ἄνθρωποι χρῶνται: *ſermone Romanorũ vniuerſi fere mortales nunc vtuntur*: & Sophiſta Libanius, qui paullo ante Epheſinum illud Concilium viuebat, veteri ſe alicubi ſcribit, ne, quoniam rerum ſumma penes illos ſit, quibus Latina lingua erat vernacula, breui deficiat vſus Græcæ. Locus eximius eſt, quem adſcribam è libro De ſua fortuna. Ἀλλὰ δή γε [illegible]

ταῖς τῶν ἑτέρων. ὥσθ' ὑμῖν καὶ φόβον ὑπὲρ αὐτῆς γενέσθαι, μὴ ἀκούσωσιν ἄλλως, νόμον τοῦτο ποιοῦντες· γράμματα δὲ ἂν καὶ νόμος τοῦτ' ἐκ ἱερατείου· ἡ τιμὴ γάρ ἐστι καὶ τὸ τῶν ἄλλων Ἰταλῶν ἐπισταμένων γενέσθαι τὸ Ῥωμαΐζειν. Vbi notabit lector *ſermonem* pro *lingua* accipi. Cur igitur literæ quas Papa Romanus Latinè ſcribebat, eius Legati priùs in aliam tráſferrent linguam, quàm experientiâ didiciſſent, vtrùm id foret neceſſe? Nam ſi plures, vel præcipui Epiſcoporum, Latina intelligerent poterant in totum Pontificis Legati eo labore ſuperſedere. Præterea ſciendum, nullam legem extitiſſe, nullum canonem, qui juberet ita fieri: ſolâ conſuetudine id receptum eſt: contrà, vt Latina verterentur à Papæ Legatis in Græcum, non mos, ſed jus & neceſſitas fuit; alioqui rem ridiculam & abſurdam facere viſi eſſent, ſi apud non intelligentes Latini ſermonis, Latina tantùm recitaſſent. Idcirco ſic loquitur Philippus presbyter, Papæ Legatus, in illo Concilio: Τὸ ἐκ τῶν ἐθῶν τῇ συνηθείᾳ, τὰ γράμματα τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας ἐν πρώτοις Ῥωμαϊστὶ ἀναγινώσκεσθαι. *Satisfactum eſt*, ait, *conſuetudini, vt i ſedis Apoſtolicæ literæ primò Latinè legerentur.* De factâ verſione Græcâ ſic: Νῦν δὲ ὁμοίως, ἐπειδὴ ἡ ὑμετέρα ἀπαιτεῖ μακαριότης ὅπως καὶ Ἑλληνιστὶ ἀναγνωσθῇ, ἀναγκαῖόν ἐστι τῷ πόθῳ τῆς ὑμετέρας μακαριότητος γίνεσθαι τὸ ἱκανόν. *Nunc ſimiliter, quoniam beatitudo veſtra exigit, vt Græcè eadē literæ recitentur, neceſſe eſt deſiderio beatitudinis veſtræ ſatiſfieri.* Si quis putet in eo ſpecimen aliquod fuiſſe dominationis, quam Papa Ro. in vniverſos Epiſcopos, atque adeò in Concilium œcumenicum ſibi vindicaret; nos qui de Papis eius ſeculi meliùs ſentimus, hoc tantū iſto loco reſpondebimus; imperitorum hominum id eſſe Commentum, qui temporum illorum hiſtoriam non habent notam: neque ſatis attentè obſervarunt differentias temporum & gradus, per quos ad hodierna poſtulata adulatores & paraſiti Paparum pervenerunt. Quare de iſtis alibi ſeriò, volente facienteque Deo. Tertium argumentum omnium validiſſimum eſt; nec ſine arte à Baronio reſeruatum vt agmen clauderet: quod ex rhetorum præcepto videtur feciſſe. Ait igitur: *In ſacris etiam Miſſarum ſolemniis penes Græcos ea ſemper viguit conſuetudo, vt tam lectiones Evangelicæ quàm Apoſtolicæ, primùm Latinè, indè Græcè, eadem in Eccleſia publicè recitarentur, vt idē qui ſuprà Nicolaus Papa ad eundem Imperatorē ſcribens teſtatur.* Hæc ille: qui ſi cogitaſſet ſeriò, quàm parum probabilem hiſtoriam pro verâ & certâ lectorib. ſuis obtrudat; nunquam cōmiſiſſet, vt narrationem Nicolai Papæ, aliter referendo, multo etiam minùs probabilem redderet. Falſum enim eſt id Papā dicere quod ait Baronius. Non dicit Papa eam conſuetudinem vigere apud Græcos: de Conſtantinopolitana enim Eccleſia tantùm loquitur, vbi plerique Itali erant aut ſermonis Latini periti: neque vt Baronius, quicquam affirmat Nicolaus: ſed *fertur*, inquit; eo verbo indicans, non quaſi certam narrationem ſe id commemorare: ſed vt auditionem de cuius fide nihil ſibi conſtaret, nihil aſſeverare velle. Vbi igitur fides Baronij? ſed multo etiam inſignior fraus, (dicendum enim quod res eſt) cùm addit verbis Nicolai verbum *ſemper*: in quo ut vis eſt & pondus præcipuum, ita

menda-

mendacium longè maximum. Verba Nicolai ſunt : *Iſtius enim dictione linguæ, Conſtantinopolitana Eccleſia lectionem Apoſtolicam & Evangelicam in ſtationibus fertur primitus recitare, ſicq; demum Græco ſermone propter Græcos vtique ipſas lectiones pronunciare.* Non faciam hoc loco, quod hodiernis ingeniis livoris plenis eſt ſolemne, vt verbis exaggerem viri docti peccatum: alius crimen vocaret, & quidem οὐ τὸ τυχὸν. Nam Papæ narratio nihil habet neque admirabile, neq; à probabilitate alienum, ſi dextrè accipiatur. Apparet enim eos qui hoc Nicolao dixerunt, de Eccleſiis illis nouæ Romæ locutos eſſe, ad quas conueniebat pleriq; omnes Latini, aut Latinæ linguæ periti; Græci verò non adeò multi. Meritò igitur partis majoris habita eſt ratio: ſed nec pauci illi Græci ſunt contempti: in quorum gratiam inſtitutum, vt quæ legebantur è ſacris litteris, mox Græcè iterum legerentur. Adhuc nimirum vigebat in Eccleſia Dei Pauli Apoſtoli præceptum: qui verba non intellecta proferri vetat in ſynaxib. idq; adeò clarè & expreſsè, vt monſtri ſimile ſit, reperiri qui de illius mente dubitent; vel potiùs, qui infeſtis adverſus veritatem animis ingenij vires exerceant ad illam obruendam. Vigebat adhuc in Eccleſia inſtitutum vetus, habendi interpretes, quorum operâ fieret, ne parum intellectum populo maneret, quicquid eſſet recitatum linguâ non omnibus notâ. Epiphanio ſub libri 3. finem inter alia miniſteria Eccleſiæ nominantur, ἑρμηνευταὶ γλώσσης εἰς γλῶσσαν, ἢ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσιν, ἢ ἐν ταῖς ὁμιλίαις: *interpretes vnius linguæ in alteram, qui & lectiones & ſermones vertebant.* O magnam vim veritatis! Quê locum Baronius firmiſſimum putabat ad defendendum hodiernum vſū Latinę linguę in ſacris: ex eo ipſo loco nos veriſſimè & certiſſimè demōſtranimus, in veteri Eccleſia non fuiſſe moris, vt linguâ ignotâ quicquā ſine interprete apud populum recitaretur. Hîc expendant pii & veræ antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſi, quo jure Nouatores audiant, qui antiquam diſciplinā cupiunt in integrū reſtitutam. Baronius, qui exiſtimavit Græcos homines illum honorem Latinæ linguæ ſemper habuiſſe; ingenia videlicet Græcorum & φιλαυτίαν non norat. Neſciebat linguam Romanam ſemper à Græcis velut Barbaram eſſe contemptam. Id voluit Greg. Thaumaturgus, cùm in ſuperiore loco illam vocat φοβερὰν odioſam & abſurdam: etſi propter reuerentiam imperii minùs dixit quā ſentiret. Ibid. eam vocat, arrogantem, terribilem, ſuperbam. Neque hoc ſolius Gregorii fuit judicium; ſed & alij idem judicarunt & pronūciarunt. Olympiodorus in Meteora Ariſtotel. p. 27. τοῦτο μὲν Γραικοὶ, νῦν δὲ Ἕλληνες· τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι παροξύνουσι, Γραικοὶ λέγοντες· ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος ὀξύνει· Καθόλου δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κόμπον· ὅθεν ὑπερηφανοῦντες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν. Vbi vides non judicium, ſed leuitatem potiùs hominis Græculi. Verùm loquebatur Olympiodorus ex communi ſenſu Græcorum: quos ita pronunciare adigebant φιλαυτία, livos, & imperitia Romanæ facundiæ. Artemidorus qui nugas in ſerium argumentum vertit, linguam Latinam pro ſeruili & Barbara habebat, cùm iſta ſcribebat lib. primo,

capite quinquageſimo quinto: *ὁ δ' ἂν τινας ἔδοξε Ῥωμαϊκὰ γράμματα μανθάνειν, καὶ εἰς ξύλον κατεκρίθη. οὐδὲν γὰρ ἐν ξύλῳ ἑλληνικὸν διδάσκεται.* Tolerabilius eſt, quod vir ſanctus Nazianzenus in laudatione Athanaſii ſcribit; Italos laborare *στενότητι γλώττης, καὶ πενίᾳ ὀνομάτων, anguſtiis & difficultate linguæ, & verborum inopiâ.* Solus eſt è Græcis, quod quidem meminerim, Theodoretus, qui linguã Romanam & Romanos ſcriptores propter enthymematum denſitatem, & brevitatem ſententiarum, ſic laudat, vt etiam Græcis anteponat. Loc⁹ eſt in lib. 5. de curat. Gręc.aff. *Ῥωμαῖοι*, inquit, *καὶ ποιητὰς ἔσχον καὶ ξυγγραφέας, καὶ ῥήτορας. καὶ φασὶν οἱ ταύτην γε κἀκείνην ἠσκημένοι τὴν γλῶτταν, καὶ πυκνότερα τῶν ἑλληνικῶν τούτων ἐνθυμήματα εἶναι καὶ ξυντομωτέρας τὰς γνώμας*: quanquã hęc eſt potiùs ingeniorum Romanorum, quàm linguæ laudatio. Hîc ſubit mirari candorem Eccleſiæ Romanæ veteris; in nonnullis ſuis ritibus Græcam linguam quum vſurparet, jus prærogativæ, propter antiquitatem, credo, majorem, illi ſervauit illibatum & Latinam Linguam Gręcę voluit cedere: Gulielmus Durandus in Rationali divinorum officiorum, lib. 6. cap. 56. de quarta feria Dominicæ quartæ Quadrageſimæ; loquens de ſcrutiniis catechizandorum. *Poſt dicenda ſunt ea quæ ab ingreſſu Eccleſia vſque ad Miſſam fiunt. Primò maſculi ad Auſtrũ ſtatuuntur, fœminæ ad Aquilonem: inde quatuor lectiones ſuper eos leguntur, & quatuor initia Evãgeliorum: deinde duo, vnus maſculus, vna fœmina, in ſanctuarium ab acolythis portantur: pòſt ſymbolum Græcè ſuper maſculos, Latinè ſuper fœminas dicitur.* Porrò non fuiſſe rem Conſtantinopoli conſuetam, vt liturgia Romano ſermone celebraretur; etiam eo argumento oſtendi poteſt: quod Rom. Pontificis Legatis id legimus aliquando fuiſſe conceſſum, poſt rẽ bene geſtã, ceu beneficij loco. Exẽplum habes in Synodo ſexta Oecumenica ibi habita, imperante Conſtantino Pogonato. Humbertus Sylvæ candidæ Epiſcopus, contra Nicetam: *Tanta gratia Legatos Catholicæ pacis comitata eſt, vt Ioannes Portuẽſis Epiſcopus, qui erat vnus ex ipſis, Dominica octavis Paſchæ, Miſſas publicas in Eccleſia ſanctæ Sophiæ, coram Principe & Epiſcopo ipſius Vrbis, Latinè celebraret.*

IV. Locus Ioſephi emendatus, qui magnos viros decepit. Rationes Chronologiæ Baronianæ invicto argumento euertuntur.

ANNI XIV. Num. IX.

PRINCIPIO ſtatim imperij ſui Tiberium miſiſſe in Iudæam Valerium Gratum, ſcribit Baronius. Hic fuit Pontii Pilati deceſſor; ſcribitque Ioſephus ipſum egiſſe in Iudæa procuratorem Cæſaris annos vndecim. Pontius Pilatus venit in Iudæam anno Tiberii non 12. vt arbitrantur Baronius, & alij; ſed potiùs 13. vt colligi poteſt ex ipſius diſceſſu, qui incidit in tempus mortis Tiberij. Quare Gratus non primo Tiberii, ſed anno potiùs ſecundo illius exeunte, fuit miſſus, de quo tamen nolim contendere. Porrò hunc Gratum viri ſummi quidam ſcribũt, quintum veniſſe in Palæſtinam Imperatorum Procuratorem. Ille verò fuit quartus, non quintus. Primus venit Coponius, miſſus cum Quirinio

rinio: ſecundus M. Ambiuius, qui apud Ioſephum Originum libro 17. pag. 547. corruptè dicitur Ἀμβιβοῦχος pro Ἀμβιούῖος vel Ἀμβίβιος: tertius Annius Rufus, cui ſucceſſit Valerius Gratus. Sed aliud agentes decepit verbum anceps apud Ioſephum, & malè poſitus accentus. Ita enim editum: ϗ πέμπτος ὑπ' αὐτοῦ παρῆν Ἰουδαίοις ἔπαρχος, διάδοχος Ἀννίου Ῥούφου, Οὐαλέριος Γρᾶτος. Sed legendum omnino πεμπτὸς, h. e. *miſſus*. quod neque Gelenius, neque alij viri magni obſeruarunt, quum tamen ſucceſſio horum Procuratorum expreſſis verbis notetur Ioſepho. πεμπτὸς pro *miſſus* occurrit aliquoties apud Ioſeph. vt p. 552. πεμπτὸς ἐληλυθὼς ἥκειν ὑπὸ τοῦ Ἀνύβιδος. Quartus igitur in Iudæam venit Procurator Tiberij Gratus, anno, vt videtur, imperij illius ſecundò, vel, vt placet alijs, primo. Hìc verò tota corruit funditùſque euertitur chronologia annorum Herodis à Baronio inſtituta: vt alio prorſus argumentorum genere ad deſtruendam ejus ſententiam nihil ſit opus. Ille ſuis alogijs rem eò deducit, vt neceſſe habeat ſtatuere Archelai caſum in anno vltimo Auguſti; qui eſt idem Archelai primus. Conſtat Procuratores in Iudæam mitti cepiſſe poſt redactam illam in prouinciæ formam extruſo Archelao. Conſtat etiam Coponium primum eſſe miſſum, cui ordine ſucceſſerint Ambiuius, & Annius Rufus, & poſt hos Gratus. Quæro igitur à Baronio, ſi vltimo Auguſti, primo Tiberij, vt ipſi placet, Gratus iuit in Iudæam, & Archelaus eodem anno relegatus, quid fiet tribus illis Procuratoribus, Coponio, Ambiuio, Annio Rufo? quem locum illis, quod tempus aſſignabit? Diceret fortaſſe, non Procuratores Iudææ iſtos fuiſſe, verùm Præſides Syriæ; nam excidit illi hæc quoque à vero alieniſſima vox, ne verbulo quidem vno confutari digna. Tenetur igitur Baronius ἐπ' αὐτοφώρῳ deprehenſus; neque illi ſi iam viueret, alia pateret euaſio, niſi per ingenuam erroris retractationem.

EXERCIT. X.

I. Annæ S.P. dejecti annus.

ANNI XVII. Num. I.

IOSEPHVS lib. 18. cap. 11. poſtquàm dixit veniſſe in Iudæam Valerium Gratum, continuò ſubjicit, ipſum ſacerdotio priuaſſe Amanum, Iſmaele Phabi in locum illius ſubſtituto. Baronius propterea exiſtimat factum id eſſe, ſimulac venit Gratus in prouinciam: itaque in annum primum Tiberij, vel ſequentis initium hanc hiſtoriam refert. Alij viri ſummi & in doctrina temporum exercitatiſſimi, quibus potiùs aſſentior, hiſtoriam dejecti Anani, ſiue, Annæ &. ſubſtituti Iſmaelis, referunt ad annũ Tiberij nonum, Chriſti Dionyſianum 23. Vide inferiùs 12. 4. Nemo qui Ioſephum diligenter legerit, poteſt ignorare, ipſum, cui propoſitum non erat Annales ſcribere, ſolere interdum res narratione ſua conjungere, quæ diuerſis annis acciderunt.

II. An ſuperhumerale & Rationale ſeruarentur à Præſidibus unà cum ſtola. Quinque res deſideratæ in domo ſecunda So-

SHAM *gemmæ nomen variè expoſitum in libris ſacris.*

ANNI XVII. Num. II.

VIDETVR Baronius exiſtimaſſe, vnà cum ſtola ſummi Pontificis ſeruatum fuiſſe à Romanis ſuperhumerale & rationale: quas partes cultûs Pontificalis Moſes deſcribit Exod. c. 28. hoc illum ſenſiſſe, ex ejus narratione fit manifeſtũ. Nam quorſum mentio iſtorum huc injecta pertineat, niſi quòd vnà ſeruarentur cum ſtola? Sed noli credere: error enim eſt ἐξ ἀνιστορησίας. Quod ad rationale attinet, nunquam illud viſum eſt, totis Templi ſecundi temporibus. Id enim vnum erat ex illis quinque rebus, quæ deſideratæ ſunt in domo ſecunda, quum eſſent in Templo Solomonis: nempe ignis, arca, rationale judicij, ſiue Vrim & Thumim, oleum vnctionis, & Spiritus ſanctus. Alij ita recenſent, arca, propitiatorium, Cherubim, ignis jugis, præſentia diuinitatis, id eſt, Vrim & Thumim, ſiue Spiritus ſanctus; cuius loco Templum ſecundũ habuit, quam vocarunt בת קול *filiam vocis* exeuntem de monte Horeb. Superhumerale defuiſſe Templo ſecundo non memini legere. Ioſephus vero Originum lib. 3. p. 79. videtur affirmare, extitiſſe quidem tempore ſecundi templi & ſuperhumerale & rationale: ſed vtrumque deſiiſſe fulgere annis ducentis antequam ille ſcriberet ſuam hiſtoriam: hoc eſt, centum circiter annis priuſquam Dominus naſceretur, quod conſtanti Rabbinorum traditioni de amiſſis Vrim & Thumim repugnat. Obſeruatur mox, pretioſos lapides duos ſuperhumeralis Ioſepho ſardonyches dici, Philoni ſmaragdos: ſed vnde illa ſit diuerſitas prætermittitur. Eſt autem inde, quod vocem Hebraicam שהם *Soham* plerique interpretes onychem vel ſardonychen ſunt interpretati, Geneſeos capite 2. & Exodi capite. 18. atque ita Latina verſio. at Græci inconſtanter: Geneſeos quidem 2. 12. ὁ λίθος πράσινος, *gemma praſina*, ſiue porracei coloris. Exodi verò 28. 7. λίθους σμαράγδους, eſt enim ſmaragdus gratiſſimâ viriditate inſignis.

EXERCIT. XI.

Ioſephus defenditur contra accuſationem Baronij.

ANNI XXI. Num. II.

IN anno Domini 21. Tiberij V. ſine juſta cauſſa Ioſephus reprehenditur; qui nuſquam dixit, poſt paſſionem Chriſti Paulinæ hiſtoriam accidiſſe: licet mortis Domini priùs meminerit. Nam quia propoſitum illi non erat, res Seruatoris noſtri per annos digeſtas explicare; vitæ illius, paſſionis & reſurrectionis breuem mentionem coniecit in tempus quo certum erat illum vixiſſe: añorum rationem nullam habuit. Faciunt hoc ſæpiſſimè principes hiſtorici, Thucydides, Polybius, Liuius in ijs præſertim, quibus nolunt immorari. Sed in partibus legitimæ hiſtoriæ idem jus perſæpe vſurpant, vt dicebamus in præfatione Chronologiæ Polybianæ. Neque tamen propterea quiſquam illos reprehendit. Quare non ſunt ferenda hìc de Ioſepho iſta verba: *more ſuo plurimum à veritate temporum diſcrepat.*

Taceo

Taceo alia quæ poterant in eam rem dici.

EXERCIT. XII.

Baronij iniquitas in carpendo Ioſepho jure vel iniuriâ.

Anni XXVIII. Num. II.

NVLLAM occaſionem prætermittit Baronius, ſiue iuſtam, ſiue iniuſtam, detrahendi Ioſepho, hiſtoricô nobiliſſimo, quicquid ingrati Ioſephomaſtiges muginentur. Igitur quum in hiſtoria ſeditionis, quæ propter imagines Cæſaris Vrbi ſanctæ illatas contigit, primo procurationis Pilati anno, diſſenſum aliquem obſervaſſet inter Ioſephum & Philonem; arripit hanc tanquam hermæum, & adverſus Ioſephum perorat, *qui*, ait, *non tantùm à noſtris ſcriptoribus, ſed à ſuis gentilibus mẽdacij arguitur.* Sed hæc viro graui & hiſtoricæ veritatis ſtudioſo, indignā eſt oratio. Nam ſi omnes Ioſephi errores, hallucinationes, aut ableꝑſiæ (de iis non loquor, in quibus diſcedit Ioſephus à Bibliis; in quo excuſari non poteſt) in vnam ſummam contrahantur, vix centeſima pars ea fuerit culparum ab vno Euſebio admiſſarum, ſiue in Chronico, ſiue in aliis ſcriptis. Cur igitur tantâ curâ & tantâ cum iniquitate Ioſepho inſultabimus? cuius libros niſi providentia Dei ſingularis ad noſtra ſervaſſet tempora, in quantis rerum Iudaicarum tenebris hodie verſaremur? quot fabulas, quot mendacia jubar hiſtoriæ Ioſephi diſcuſſit? At errat Ioſephus interdum manifeſtò. Sanè: homo enim erat. Potuitne Baronius oblivisci, omnes homines errare, omnes veniâ opus habere? Quis autem magis ipſo? cuius Annales tot futiles fabulas, tot fœda mendacia, tot omnis generis errores continent, vt qui voluerit ipſum exagitare, ſingulis ferè paginis facin' aliquod animadverrendum ſit reperturus. Quare autem Philoni potiùs quàm Ioſepho in hac hiſtoria aſſentiri nos oporteat, nullam affert cauſſam, nullam afferre potuit: etſi vult videri eas multas eſſe & in propatulo poſitas. Mihi verò non magis perſuadet Philo clipeos illos fuiſſe puros, ſine pictura, quàm alia nonnulla, quæ oratoriè ab illo ibi ſcribuntur, vt cauſſæ ſuæ ſerviret. Sed de his clipeis legant ſtudioſi, quæ ſunt eruditiſſimè obſervata Ioſepho Scaligero in Notis Euſebianis, numero MMXLIV. & iterum, MMCC, LXXXVI.

EXERCIT. XIII.

1. An conſenſus quatuor Evangeliſtarum in viſione Ezechielis ſignificetur. Chryſoſtomi ſuper eo locus elegans affertur & illuſtratur. Diſſenſus in circumſtantiis non ſemper facit præjudicium veritati: neque diſſenſio in ritibus præjudicat vera doctrina.

Anni XXXI. Num. II.

INITIO anni 31. Domini noſtri, Baronius priuſquam ad rem accedat

cedat, de præſtantiâ quatuor Euangeliſtarum nonnulla differit, & de ſummo ipſorum in hiſtoria Euangelica conſenſu. Ait, jam olim Prophetæ Ezechieli eorum admirabilem excellentiam fuiſſe præoſtenſam, *ſub quatuor animalium ſymbolicis ſpeciebus in diuina illa cælitus oſtenſa viſione gloriæ Domini.* Amat Baronius figuras Veteris Teſtamenti rebus atque hiſtoriæ Noui accommodare. Quod inſtitutum, quum ſit per ſe apprimè laudabile; quia certum eſt, pleraque ſigna oblata populo Iudaico fuiſſe typos, qui ad Chriſtum illos deducerent; eademque noſtrâ gratiâ in literas fuiſſe relata, vt docet Apoſtolus, 1. Corinthior. 10. exiſtimo tamen, magnâ in hac parte opus eſſe circumſpectione: neque huiuſmodi applicationem cuilibet generi ſcriptionis conuenire. Quòd ſi judicii non fallor, minimè omnium hiſtoricus eam licentiam debet vſurpare, vt in explicationem ſimplicem rerum geſtarum (id enim pollicetur hiſtoria) allegorias aut ænigmata inuehat è veteri Lege petita. Porrò in toto Inſtrumento veteri nihil haberi obſcurius exordio Ezechielis vel fine, obſeruat Nicolaus de Lyra, verè, ex antiqua Hebræorum, quā commemorat in fine Præfationis in eum Prophetam, traditione. Quod igitur hoc loco affirmatur, quatuor animalia in prima viſione denotaſſe quatuor Euangeliſtas; vt in concionatore, laude ſua fortaſſe non careret: ita Annalium conditorem an ſatis deceat non ſatis ſcio. Rem enim affirmat, de qua inter doctiſſimos illius Prophetæ interpretes nondum convenit. Ponit quidem B. Hieronymus hanc interpretationem inter cæteras ſuis in Ezechielem Commentariis & præfatione in Matthæum pluribus idem viſionem illam in hanc ſententiam explicat: curioſus etiam alibi ſimilium obſervationum ſectator, quod nemo ignorat. Sed graviſſimæ rationes ſunt, quæ ſuadeant Angelos potiùs intelligi, & quemadmodum Gloſſa loquitur, *præſidentiam ipſorum in vniverſum mundū.* Ideo enim quatuor ſunt animalia, propter 4. mundi plagas. Sanè quum capite 10. 15. dicat Ezechiel, Cherubinos de quibus ibi loquitur, eſſe vnum ex illis quatuor animalib. quæ viderat ad flumen Chebaria; quomodò illa viſio ad 4. Evangeliſtas poſſit referri, difficile eſt videre. Omitto alias interpretationes, quæ longiùs etiā recedunt ab hac mente; vt illa quā fusè perſequitur Beatus Macarius homil. primâ. Conſenſum autem admirabilem quatuor Evangeliſtarum, eximie ex antiquis omnibus declarat vnus Beatus Chryſoſtomus, homilia in Matthæum altera; cuius aurea verba vtiliùs hic legent ſtudioſi, quàm ænigma illud, quod in eam rem affert Baronius. Τί οὖν; οὐκ ἤρκει εἷς Εὐαγγελιστὴς πάντα εἰπεῖν; ἤρκει μὲν· ἀλλὰ κ' ἂν τέσσαρες οἱ γράφοντες ὦσι, μήτε κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς, μήτε ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις, μήτε συνελθόντες καὶ διαλεχθέντες ἀλλήλοις, εἶτα ὥσπερ ἀφ' ἑνὸς στόματος πάντα φθέγγωνται, μεγίστη τῆς ἀληθείας ἀπόδειξις τοῦτο γίνεται. Καὶ μὴν τὸ ἐναντίον συνέβη φησί· πολλαχοῦ γὰρ διαφωνοῦντες ἐλέγχονται. Αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μέγιστον

γιςον δεῖγμα τῆς ἀληθείας ἐστιν· εἰ γὰρ πάντα συνεφώνησαν μετ' ἀκριβείας, καὶ μέχρι καιροῦ, καὶ μέχρι τόπου, καὶ μέχρι ῥημάτων αὐτῶν, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε τῶν ἐχθρῶν, ὅτι μὴ συνελθόντες ἀπὸ συνθήκης τινὸς ἀνθρωπίνης ἔγραψαν· νῦν δὲ καὶ ἡ δοκοῦσα ἐν μικροῖς εἶναι διαφωνία, πάσης ἀπαλλάττει αὐτοὺς ὑποψίας καὶ λαμπρῶς ὑπὲρ τοῦ τρόπου τῶν γραψάντων ἀπολογεῖται.

Senſus horum verborum eſt: potuiſſe ſufficere vnum Evangeliſtam ſcribendæ hiſtoriæ Euangelicæ: ſed placuiſſe diuinæ prouidentiæ, vt quatuor numero ſcriptores in eodem argumento verſarentur; qui neque iiſdem ſcripſerunt temporibus, neque iiſdem locis, neque vna congregati ſunt in eum finem, ac ne collocuti quidem ſunt inter ſe. Qui omnia quum loquantur velut ab vno ore, veritatis id maximum eſt argumentum. Obiicitur, contrarium huius eueniſſe; quoniam arguantur Euangeliſtæ inuicem diſſentire. Quin potius, ait Chryſoſt. veritatis maximum illud eſt indicium. Nam ſi per omnia conſentirent, exacta diligentia, etiam in tempore, etiam in loco, etiã in verbis ipſis nemo hoſtiũ Chriſti fuiſſet, quin crederet conueniſſe vna Euangeliſtas, & humana quadam conſpiratione ſcripſiſſe quæ ſcripſerunt. Nunc etiam illa, quæ videtur eſſe inter illos diſſenſio in paruis, ab omni ipſos liberat ſuſpicione; & moribus eorum luculentam præſtat defenſionem. Hæc vir ſanctus vere & acute. Diſtinguendum enim eſt diligentiſſime, inter conſenſum in re & conſenſum in circumſtantiis. In re conſentiunt ſemper Euangeliſtæ: in circumſtantiis non ſemper. Id vero ſummam rei adeo non lædit, vt fidem etiam maiorem vniuerſæ narrationi conciliet, vt ait Chryſoſtomus; & poteſt confirmari ratione haud leui, quam ſuggerit obſeruatio Ariſtotelis Metaphyſ. primo minore: nimis exactam diligentiam neque probari omnibus, neque ſuſpicione carere: διὰ τὴν μικρολογίαν, propter minutias, quas nihil morantur liberalia ingenia. ἔχει γάρ τι, inquit Philoſophus, τὸ ἀκριβὲς τοιοῦτον ὥστε καθάπερ ἐπὶ τῶν συμβολαίων καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἀνελεύθερον εἶναί τισι δοκεῖν. i.e. *Habet tale quid cura nimis exacta: quam vt in contractibus ſic in ſermonibus aut diſputationibus, quidam arbitrantur rem eſſe illiberalem.* Eodem pertinet quod iudicioſſimus ſcriptor Strabo lib. 1. ſcribit; hiſtoriam à multis traditam, qui in circumſtantiis puta locorum non eadem dixerint, reiici non debere: ſed contra, plenioris fidei argumentum ex illo ipſo diſſenſu peti interdum poſſe. ἀλλ' οὔτε, inquit, εἰ μὴ συμφωνοῦσιν οἱ τὴν ἱστορίαν τῶν τόπων παραδιδόντες, εὐθὺς ἐκβάλλειν δεῖ τὴν σύμπασαν ἱστορίαν· ἀλλ' ἔσθ' ὅτε καὶ πιστοῦται τὸ καθόλου μᾶλλον διά. Idem eruditiſſimus ſcriptor alio loco, magnorum auctorum lucubrationes comparat coloſſicis operib.; in quorum partib., inquit; ſingulis non ſpectatur exacta ſubtilitas; ſed vniuerſo operi attenditur, & an id recte habeat examinatur: ſimiliter de magnis ſcriptorib. eſſe iudicandum. καθάπερ γάρ, ait, ἐν τοῖς κολοσσικοῖς ἔργοις οὐ τὸ καθ' ἕκαστον ἀκριβὲς ζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς καθόλου προσέχομεν μᾶλλον, εἰ εὖ καλῶς τὸ ὅλον οὕτως κἀν τούτοις ποιεῖσθαι δεῖ τὴν κρίσιν. Hæc propterea iſto loco adnotare volui; non quia ſacroſanctam

Euangeliſtarum hiſtoriam, in partibus non minus quam in ſumma admirandam & αὐθεντικὸν, cuiuſquam mortalium, nedum meo patrocinio opus habere exiſtimem: ſed quia pulcherrimam Chryſoſtomi obſeruationem non parum confirmant. Simul vt ſui erroris multos admoneam; quos videre eſt hodie, hiſtoriæ Eccleſiaſticæ in pleriſque fidem omnem abrogare; eo duntaxat argumẽto, quia reperiuntur ſcriptores diuerſi de rebus iiſdem non ſemper eadem uſquequaq; ſcripſiſſe. Ne illud quidem prætermittam; huic Chryſoſtomi argumentationi roboris & prudentiæ, ſimilem eſſe rationem Irenæi, quam opponit Victori Epiſcopo Romano, acrius quam par eſſet connitenti, vt eadem vbique locorum Paſchatis obſeruatio reciperetur. Irenæus contra, libertatem in talibus Eccleſiarum Dei tuetur exemplo jeiuniorum ſtatorum: quæ diuerſimode quum obſeruarentur in diuerſis locis; illam diuerſitatem adeo nihil nocere ait ſummæ fidei Chriſtianæ; vt contra non mediocriter eo pacto conſenſus in præcipuis fidei capitibus confirmetur. Diuini ſenis verba ſunt notanda; ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι. Euſebius lib. 5. Hiſtor. cap. 39.

II. Antiquitas & vtilitas Harmoniarum è quatuor Euangeliſtis. Locus è præfatione Victoris Capuani animaduerſus.

ANNI XXXI. Num. III.

Vetuſtiſſima res eſt in Eccleſia, genus illud ſcriptionis & piæ meditationis, qui multorum occupauit induſtriam, in redigendis quatuor Euangeliſtarum libris ad formam vnius, qui omnia contineat ſuis locis digeſta. Duæ eius propoſiti vtilitates ſunt præcipuæ: nam & conſenſus Euangeliſtarum hoc pacto melius intelligitur, & memoriæ conſulitur mirificè. Atque iſtud poſtetius parvi eſſe momenti nemo audebit dicere, qui meminerit Spiritum Sanctum in pluſculis pſalmis, præſertim autem in omnium longiſſimo, & ad vitam pie inſtituendam omnium maxime neceſſario, infirmitati noſtræ hac in parte non eſſe dedignatum ſuccurrere; ſed illa ſacra carmina vario artificio, ſecundum ordinem literarum Hebraicarum in eum præcipue finem digeſſiſſe. Primi omnium memorantur in hoc ſtudio poſuiſſe operam Theophilus ſextus Antiochiæ Epiſcopus, & Tatianus Iuſtini æqualis ac γνώριμος, de quibus conſule Baronium in annis Domini CLXX. & CLXXIV. Tatiani labor, qui hodieque extat, propter auctoris hæretici ſingularem perfidiam, merito à piis eſt reiectus. Theophili quoque diligentiam obſcurauit Ammonius Alexandrinus, auctor numeralis harmoniæ è quatuor Euangeliis concinnatæ, & in canones 10. digeſtæ: de quibus ex Euſebio multa B. Hieronymus. Primus hic, opinor, ſuam eius argumenti lucubrationem, cuius erat præcipuus ſcopus, Euangeliorum tanquam phthongorum concentum oſtendere, è re vocauit ἁρμονίαν: Tatianum imitatus, qui opus à ſe contextum appellauerat τὸ διὰ τεσσάρων, vt auctor eſt Euſebius extremo lib. 4. Hiſtoriæ. In præfatione Victoris Capuani, quæ habetur Biblio-

Bibliothecæ Patrum nuper editæ Pariſiis, tomo 7. p. 25. ita legitur: *Tatianus vnum ex quatuor compaginauit Euangelium, cui titulum Dia pente impoſuit.* Videtur ſcribendum *Dia panton.* quod conſentit cum Euſebio. Alioquin ſcimus & *Dia pente* concentus nomen eſſe apud Muſicos, vt *Dia teſſaron* & *Dia paſon* quas appellationes & Latini retinuerunt, vt Vitruuius.

III. Exempla ſimplicis narrationis & item exactæ admiranda extare in Scripturis. Lucæ diligentia in deſignando tempore, quo miniſterium ſuum Dominus inchoauit. Cur Lyſaniæ Tetrarchæ meminerit. Lyſaniæ Tetrarchæ plures. Tetrarchia Lyſaniæ. Tetrarchia Abilena: & varij caſus eorum qui illam obtinuerunt. ἀρχὴ *pro dominatione aut regno.*

Anni XXXI. Num. IV.

Deinceps habetur Baronij diſputatio ſuper verſu primo capitis 3. Lucæ: quo in uerſu quum facta ſit ab Euangeliſta mentio Lyſaniæ Tetrarchæ, merito quæſitum eſt ab eruditis interpretibus, quis hic Lyſanias fuerit: nonnulli etiam huic quæſtioni alteram adiunxerunt, cur huius mentionem Euangeliſta fecerit. Vt de poſteriore prius dicam; non mirabitur Lyſaniam inter cæteros Syriæ Tetrarchas eſſe nominatum, qui Lucæ, vel potius Spiritus ſancti admirandam ſapientiam, diligenter uti par eſt, obſeruauerit. Nam quum tota paſſim Scriptura in rerum geſtarum narrationibus ſtupenda quædam ſcribentium eluceat ſimplicitas, & ille veritatis color, vt appellatur à rhetoribus, vbique emineat; quem orationi conciliant cultus elegantioris neglectus, & vt melius Græci dicunt, ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ ἀπερίεργον, aliquando tamen omnem diligentiam atque omnem artem ſcriptores ſacri longe ſuperant. Nati Chriſti hiſtoria apud Matthæum, Marcum & Lucam, ſimplicem rei geſtæ narrationem continet, circumſtantiis fere omnibus, quas tanta diligentia oratores perſequuntur, vt fidê dictis adſtruant, nudatam. De Beatiſſima Virgine pauciſſima dicuntur: de Ioſepho adhuc pauciora: loci etiam & temporis circumſtantiam in 1. cap. omittit Matthæus: deinde initio ſecundi ſtupenda quadam breuitate & ἀφελείᾳ, *Cum ergo natus eſſet Ieſus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis.* De præſepi in quo natus Seruator mundi, ne verbum quidem: poſtea Lucas eam ingentis momenti circumſtantiam adiecit. Sed quam multa putamus eſſe omiſſa in eo genere, ad quæ depingenda aliquis ſeculi rhetor totum artis ſuæ myrothecium exhauſiſſet? Neque tamen ſine horrenda impietate dixerit aliquis, negligentia vel incuria Euangeliſtarum id eſſe factum. Quin potius infinitam in eo Dei ſapientiam adoremus; qui hac ſimplicitate pios voluit erudire, quib. potiſſimum in rebus immorari ipſos oporteret: iis nimirum, quæ ad ſummam pietatis ſpectant, quæque animos noſtros rebus terrenis abſtractos ad cœleſtium meditationem valeant traducere. At contra ἀκριβείας, & diligentiæ exactæ etiam in neceſſariis circumſtantiis notandis, exempla non

pauca eadem Scriptura ſuggerit: cujuſmodi eſt iſtud Lucæ prorſus ſingulare. Is enim rerum deſcriptionem aggreſſurus, quas Dominus noſter toto miniſterij ſui tempore geſſit; temporis περίστασιν, hoc eſt, *circumſtantiam*, quæ erat omnium maximi momenti, accurate ſic deſignauit, vt parem diligentiam non temere alibi ſit deprehendere. Scias eſſe rem maximam, cognitione omnium mortalium digniſſimam, cujus inchoandæ tempus, Deus immortalis tot notis voluit inſigniri; poteſtatis primo ciuilis, atque ejus multiplicis; deinde ſacerdotalis; poſtremo ætatis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Primo Imperatoris nomen ponitur, cujus erat tum per Orbem terrarum diffuſa & cognita poteſtas; nec ſolum nomen, ſed annus imperij illius, *Anno 15. imperij Tiberij Cæſaris.* Addit ſtatim nomen Procuratoris Cæſaris: Procuratorum autem adminiſtratio certo ſpatio temporis definita non erat, ſed à Cæſarum voluntate pendebat. Ait ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, *procurante Pontio Pilato Iudæam.* Fuit is annus tertius currens procurationis Pilati. Parum hoc Lucæ viſum, niſi etiam poteſtatum aliarum nomina adjiceret, quæ tunc in Iudæa & finitimis regionibus eminebant. Notum eſt, ampliſſimum Herodis regnum mutata forma diuiſum fuiſſe ab Auguſto in Ethnarchias tres; quarum maximam & cæteris duab. parem Archelaus, & eo pulſo Cæſaris Procurator obtinebat: reliquas duas Archelai fratres Herodes Antipas & Philippus. Vides cauſſam cur Imperatori ſtatim ſubiecerit Lucas Procuratorem Iudææ; huic Tetrarchas. τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, *Tetrarcha Galilææ Herode.* Similiter Ioſephus in diuiſione regni Herodis, τούτῳ (Herodi Antipæ: nam iſte appellatus eſt Herodes Antipas, vt auctor Ioſephus Belli II. c. 13.) ὅτι Περαία καὶ τὸ Γαλιλαῖον ὑπετέλει, poſtea de Philippo Lucas, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας: *Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Ituræa & Trachonitidis regionis.* Et Ioſephus Βαταναία δὲ (ὑπετέλει) σὺν Τραχωνίτιδι, καὶ Αὐρανῖτις σὺν τινι μέρει οἴκου τοῦ Ζηνοδώρου. Iam redeamus ad propoſitam initio quæſtionem; Quare Lucas Tetrarchæ Lyſaniæ deinceps meminit; Ait enim, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, *& Lyſania Abilenæ Tetrarcha.* Iam diximus, Euangeliſtam in re maximam adhibuiſſe diligentiam, vt plurimis temporis indicijs eam inſigniret, atque illuſtrem & teſtatam redderet. Erat illis temporibus Tetrarchia quæ dicebatur Abilena Lyſaniæ: quam pro voluntate Imperatoris, vel proprius princeps obtinebat, vel major aliquis acceſſionis loco accipiebat. Quoniam igitur ineunte illo acceptabili ac vere magno anno miniſterij Domini noſtri, quidam Lyſanias eum principatum tenebat; ne hunc quidem Lucas putauit ſibi eſſe prætermittendum: quum præſertim Iudæi non pauci in Tetrarchæ huius ditione habitarent in finibus Decapoleos, quo veniſſe Chriſtum, atque Euangelium ibi prædicaſſe, & Decapolitanos plures ad ipſum ventitaſſe, eique μαθητεῦσαι, teſtantur Euangeliſtæ, Matth. 4. 25. Marcus 5. 20. & 7. verſu 31. Supereſt altera quæſtio, quis iſte Lyſanias fuerit. Sciendum eſt, di-

uerſis

uerſis tếporibus Lyſanias duos fuiſſe ejuſdế principatus Tetrarchas: quorum prior ex hiſtoria illorũ temporũ notus eſt ſatis: poſterior vero alibi, quod ſciam, ſatis expreſſe nominatus non inuenitur, ſed tantũ obiter. Ante natalem Domini quadraginta circiter annis, viuebat in Syria Ptolemæus Mennæi F. Tetrarcha, ſiue regulus Ituræ, regionis paruæ in confinio Syriæ & Arabiæ. Strabo libro 16. auctor eſt, paruiſſe huic regulo (cujus & Ioſephus meminit, pagina 673.) (montana Ituræ, Marſyan, Heliopolin, & Chalcidem vrbem Syriæ, à qua nomen habuit Chalcidene, Plinio deſcripta, libro 5. cap. 23. Hunc Lyſanias filius excepit, qui Ioſepho dicitur patri ſucceſſiſſe in ipſius dynaſtia, libro 14. cap. 23. Sed iſti dynaſtæ dominationes ſuas precario obtinebant, quamdiu gratum erat rerum potientibus Romæ. Itaque Dio lib. 46. beneficio Antonij Lyſaniam hunc factum eſſe Ituræ regem ſcribit; & mox ab eodem, vt Cleopatræ gratificaretur, occiſum: quod etiam Ioſephus docet libro 14. capit. 5. Hic Lyſanias ſedem dominationis ſuæ collocauit Abilæ. Ita vocabatur vrbs quædam Syriæ, quam Plinius facit vnam è ſex Tetrarchijs, quæ erant immixtæ vrbibus Decapoleos. Quum autem plures in Syria eſſent Abylæ, huic cognomen Lyſaniæ datum eſt, vt ab alijs ſepararetur. Ptolemæus in deſcriptione Cœleſyriæ primam vrbem recenſet Heliopolim, quam diximus hujus patri paruiſſe & ſecundam Abilam quæ cognominatur Lyſaniæ. *Ἄβιλα ἐπικληθεῖσα Λυσανίου. & ita apud Ioſephum ille principatus vocatur ſæpe, Lyſaniæ Tetrarchia, vt libro 18. pag. 595. & lib. 20. cap. 5. vbi Abela ſiue Abila dicitur fuiſſe Lyſaniæ Tetrarchia. Putat Baronius his locis Ioſephum meminiſſe poſterioris Lyſaniæ: quod verum eſt, vt mox probabimus. Aſſentior tamen Ioſepho Scaligero, qui dudum monuit, à priore, non à poſteriore cognominatam fuiſſe Abilam Lyſaniæ. Quare Ioſephus libro 15. in rebus Herodis, & proximis temporibus à cæde Lyſaniæ prioris, meminit hujus cognominis. Nam pagina. 474. ὁ οἶκος τοῦ Λυσανίου, idem eſt ac Lyſaniæ Tetrarchia, vel Abilenæ, vt appellat Lucas. Incidit cædes Lyſaniæ in annum Vrbis DCCXIX. ante natum Dominum 33. Ex eo tempore dynaſtiæ hujus varia fuit adminiſtratio. Cleopatra prima eam poſſedit extincto legitimo domino: poſtquam illa perijt, videtur Auguſtus fiſco ſuo illam addixiſſe, & certi pretij impoſita penſione, colendam tradidiſſe Zenodoro cuidam: de quo Ioſephus, Ζηνόδωρός τις ἐμεμίσθωτο τὸν οἶκον Λυσανίου. Similes Cleopatræ locationes habes apud Ioſephum libro 15. cap. 5. vbi Herodes Rex & alius dynaſta Araps, vrbes Cleopatræ donatas ab illa redimunt, pacti annuam certæ pecuniæ penſionem. Quamdiu Zenodorus in poteſtate habuit Lyſaniæ Tetrarchiam, ea dicta fuit Zenodori Tetrarchia: & ita appellatur Dioni. Ioſephus appellat τὸν Ζηνοδώρου οἶκον, p. 543. Scribunt autem & Ioſephus lib 15. & Dio libro 54. Tetrarchiam Zenodori donatam fuiſſe Herodi ab Auguſto, Anno, Vrbis DCCXXXIV, ante natum Meſſiam. 8. Mortuo Herode, quum inter poſſeſſas ab illo terras eſſet reperta hæc Tetrarchia, Auguſtus partem

illius Philippo eius filio attribuit: quod his verbis Ioſephus ſignificat: *Attributa eſt Philippo Auranitis*, σὺν τινι μέρει ὄντι τῆς Ζηνοδώρου λεγομένου. *cum parte quadã eius quæ appellata eſt Zenodori domus*. Nam vt antea dicebamus, οἶκος ſæpius Ioſepho idem eſt ac Tetrarchia vel dominatio. Sic & apud veteres Græcos pro regia vel regno: vt in Epiſtola Themiſtoclis ad Artaxerxem; ἥκω παρὰ σε, ὃς κακὰ πλεῖστα Ἑλλήνων εἴργασμαι τὸν ὑμέτερον οἶκον. *Venio ad te ego, qui regiæ veſtræ plus mali intuli quam vllus Græcorum*; in prima hiſtoria Thucydidis. Herodotus lib. 6. Ἄνδρες Ἴωνες νῦν τις ὑμέων ἀποδέξηται φανέντα τὸν βασιλέος οἶκον, apud Polybium, ὁ Μακεδόνων οἶκος, de regibus & regno Macedoniæ. Quid ſtatuerit Auguſtus de reliqua parte Tetrarchiæ Zenodori, quæ fuerat olim Lyſaniæ, neque dicit Ioſephus, neque vllus alius hiſtoricus. Sed docet nos Lucas, Lyſaniam quendam parte præcipua illius atque adeo ipſa Abilena fuiſſe donatum, vel à Tiberio, vel, quod potius putem, ab Auguſto. Fuiſſe hunc prioris filium ex communione eiuſdem nominis quidam hariolantur. Sed non fit veriſimile, filium patri ſuo poſt temporis adeo longi interuallum ſucceſſiſſe. Nam à cæde Lyſaniæ ad 15. Tiberii anni intercedunt circiter 63. Puto verius, quod & ante ſignificauimus, caſu quodam contigiſſe, vt eadem præfectura duobus contingeret, modico temporis ſpatio, qui appellarentur ambo Lyſaniæ: cuius συγκυρίας, nonnulla exempla attulimus in diſputatione de Iuda Galilæo. Hic igitur poſterior Lyſanias is eſt, quem Lucas appellat Tetrarcham Abilenæ, & anno 15. Tiberii vixiſſe, atque illi parti Cœlæ Syriæ eſſe dominatum oſtendit. Quo fato vitam finierit hic Lyſanias, neſcimus: illud ſcimus, paullo poſt, hoc eſt decem fere poſt annis, rediiſſe eius Tetrarchiam in poteſtatem filiorum Herodis. Scribit enim Ioſephus libro 18. Caium dediſſe Agrippæ inter alia plura, etiam τὴν Λυσανίου τετραρχίαν, hoc eſt Abilenen Tetrarchiam, quam olim Lyſanias Ptolemei F. obtinuerat, paulo ante Lyſanias Lucæ. Non tamen tranſmiſit ad filium Agrippa poſſeſſionem huius dynaſtiæ: quam à Claudio accipit Agrippa iunior ſibi donatam, imperii Claudiani 12. Ioſephus lib. 20. c. 3.

IV. Quomodo ſit accipiendum duos fuiſſe ſummos Pontifices. Ea quæſtio male ſoluta à multis Patrum. Nicephori locus correctus. Vicarius ſummi Pontificis ex inſtitutione diuina. Optio Centurionis in militia Roman. Syncellus Patriarchæ Conſtant. οἱ δεύτεροι προεστῶτες *in Cœnobiis. Annas Caiphæ præpoſitus à Luca.*

ANNI. XXXI. Nm. VIII.

SEquitur apud Euangeliſtam, ἐπ' ἀρχιερέων Ἄννα καὶ Καϊάφα. *ſub Pontificibus Maximis Anna & Kaiapha.* B. Lucæ & hic & in Actis Ἄννας dicitur, qui Ioſepho eſt Ἄνανος perſæpe & Nicephoro Patriarchæ. Hebræis eſt חנן quomodo ſcribi apud Zacuthum obſeruat Druſius. Fuiſſe autem Caiapham ſummum Pontificẽ anno Tiberii 15. Ioſephi hiſtoria oſtendit.

oſtendit. Nam apud Ioſephum libro 18. cap. 3. Valerius Gratus Pilati deceſſor, poſt annorum 11. procurationem, conſtituit ſummum Pontificem, Kaiapham: quem ad Vitellii aduentum in Syriam perſeueraſſe in ea dignitate idem eſt auctor. Vitellius Conſul fuit cum Fabio Priſco, anno Tiberii 20. idemque ſtatim à Conſulatu miſſus in Syriam, vbi primum venit Ieroſolymam, Kajapham deſtituit, eiuſque loco Ionathan Annæ F. conſtituit, vt narrat Ioſephus libro eodem, cap. 6. Totos igitur annos ſeptem fuit hic Pontifex Maximus, & aliquanto amplius. Sed quærunt interpretes, quum certum ſit plures eodem tempore ſummos Sacerdotes eſſe non potuiſſe, quomodo verba Lucæ ſint accipienda; qui videtur dicere, non ſolum Kaiapham, fuiſſe ſummum Pontificem, ſed vtrumque ſimul Annam & Caiapham. Hunc nodum veteres dum quærunt ſoluere quam multa dixerint & falſa & abſurda, nemo iam ignorat eruditorum. Euſebii errorem attingit Baronius; eundemque fuſe explicat Scaliger in Prolegomenis ad Iacobum Auguſtum Thuanū. Nicephorus vero Patriarcha etiam abſurdius: nam is poſtquam attulit quæ didicerat ex Euſebio, addit, Τοῦτον μεθίςαται Μετίλιος ςρατηλάτης Ῥωμαίων, *ab hoc tranſtulit ſummum ſacerdotiū Metilius dux Romanorum.* Atqui falſum eſt, Kaiapham à Metilio fuiſſe deiectum, qui à Vitellio Syriæ Præſide dignitate eſt privatus. Male igitur vel Nicephorus, vel librarius nominant Metilium, qui erat dicendus Οὐιτέλλιος. At ςρατηλάτης pro ςρατηγὸς, vel ἡγεμὼν Συρίας, idioma eſt ſeculi Nicephori. Baronius antequam ſolvat propoſitam quæſtionem, aliquot ſententias doctorum virorum refellit; ſed omnino aut parum felici: eam enim omnium primam refellit, quæ eſt omnium veriſſima, imo ſola vera: ſola enim non leui coniectura nititur, verum expreſſis Scripturarum teſtimoniis, quibus & Rabbini ſuccinunt. Ait Baronius: *Scimus vicariam eiuſdem Sacerdotij præfecturam, nemini ſolere concedi, niſi aliqua neceſſitate vrgente, & ad modicum temporis ſpatium.* Vt hoc probet, locum Ioſephi ſubiicit, quem alibi probamus, non negare quod Baronius negat. Sed ſi vel maxime negaret, opponimus illi Scripturæ auctoritatem, quæ Summo Pontifici ſuum ſubſtituit non ſemel vicarium, vt recte Theodorus Beza obſeruauit Marci primo, 26. Summus Sacerdos dicebatur כהן הראש ἀρχιερεὺς ὁ πρῶτος, *Pontifex primus*, vel כהן גדול *Pontifex magnus.* Alter, כהן משנה ἀρχιερεὺς ὁ δεύτερος, ſiue vicarius, vt 2. Regum 25.18. Sic 1. Paralipom. 24. Nadab & Abiu coniunguntur: item Eleazar & Ithamar. ſic alibi alij, vt recte idem vir clariſſimus adnotauit. Duraſſe autem ad poſtrema vſque tempora eam conſuetudinem, docet vbertim Ioſephus. Scaliger in Prolegomenis Euſebianis. Et rudem eſſe oportet totius antiquitatis Iudaicæ, cui non ſit notus, qui toties nominatur in libris Rabbinor. סגן הכהנים Vide Eliam in Thiſbi, & Scholia R. Samuelis atque aliorum in Pirke Auoth. c. 3. apophtheg. 2. Dicitur etiā שני לכהן גדול. Iſtis Seganim, ſiue vicariis, ſimiles erant apud eoſdem Iudæos *Abim beth-din*, vicarij Principum Synedrij, ut mox dicturi ſumus; & in diuerſi-

ſimo munere apud Rom. Centurionum optiones: nam & hi velut vicarij Centurionum erant, parati ad omnem euentum, ſi quid humanitus Centurionib. vſuueniret, vt docet Polybius in *6.* Hiſtor. Sed melius cum vicariis ſumorum Sacerdotum populi Iudaici contuleris Syncellos vel Protoſyncellos Patriarchæ Conſtantiuopolitani, de quibus multa lectu digna in illis Prolegomenis. Simillimum etiam eſt, quod in Cœnobiis præfecti monachorum ſuos ſemper habent paratos vicarios & δευτέρους προεςῶτας, vt appellat Baſil. Magnus: cuius extat præceptum ea de re Aſceticorum, quæſt. 45. cauſſa inſtituti ibi affertur, ne contingat ceſſatione τοῦ προεςῶτος· δημοκρατικόν τι σχῆμα μεταλαμβάνειν τὴν ἀδελφότητα, *vt cœtus fratrum mutetur in aliquam formam democraticā*; quod in omnibus ſacris functionibus, ſtudioſiſſime ſemper vitauit priſca Eccleſia. Porro Annas etiam Ioſepho appellatur ἀρχιερεὺς, & ex eius Hiſtoria clare apparet, per hæc tempora, & inſecutos deinceps annos plures, inter omnes Archieratici ordinis Pontifices Annam præſtitiſſe: qui & functus etat ipſe iam illa ſuprema dignitate, & poſtea tot filios ſuos in eandem vidit euectos. Vt mirari non debeamus, ipſum & hoc loco & in Actis Kaiaphæ præponi à Luca. Præponitur enim, non ſolum vt ſocer genero; verum etiam, vt is penes quem erat poteſtas ſumma in populo Iudaico. Vt ad Baronium redeat oratio, exiſtimo illum in annis Pontificatus Kaiaphæ grauiſſime errare. Vult eum fuiſſe annor. 17. quem nos diximus fuiſſe annorum ſeptem, aut ad ſummum 8. Clariſſime enim videtur Ioſephus ſignificare, ſub ipſum Grati diſceſſum è provincia, Kaiapham dignitate S. P. fuiſſe ornatum: neq; aliter eius verba ſunt interpretati Ioſephus Scaliger & Eduardus Liueleus, vt alios taceam. Sed Baronij error hic pendet ex aliis, de quib. ante dicebamus, 9. 4. & 10.

V. Cur Anna appelletur Pontifex maximus. Expenduntur rationes à Baronio allatæ, & probantur eſſe falſæ. Appellationes eius qui caput erat Synedrij. Nasi. *Pſeudophilonis nugæ & mendacia. Synedrium è quo genere hominum conſtaret. Synedrium potuiſſe judicare de Rege, falſo affirmat Baronius: & exemplo falſo conatur confirmare, Iudicium de Herode.*

Anni XXXI. Num. X.

Qva confidentia de rebus Iudaicis parum ſibi compertis loqui ſolitus fuerit Baronius, eximiè declarant quę hic ab illo ſcribuntur. Cur Anna non minus quam Kaiaphas ſummus Pontifex appelletur, duas affert rationes, quarum prior incerta eſt, & vt puto, falſa: poſterior palam falſiſſima. Principes claſſium Sacerdotalium 24. reperiri appellatos ἀρχιερεῖς, verum eſt: ſed Annam propterea ſic nominari in Euangelio, nemo veterum dixit: coniectura dumtaxat ea eſt Baronij, vel potius falſa hariolatio: nam vera ratio eſt, quod Annas fuerat reuera ſummus Pontifex, etſi eſſe deſierat. Conſtat enim è Ioſepho iis qui eam dignitatem ſemel eſſent adepti, nomen

men remanſiſſe, etiam poſt rem ſublatam. Altera ratio quam affert, palam, vt dixi, falſa eſt. Vult Annam ideo maximum Pontificem eſſe appellatum, quia ſic dicerentur qui erant collegii Sanedrin Principes. Annam autem eum locum obtinuiſſe, probat teſtimonio Pſeudophilonis. Sed hæc omnia ſic falſa ſunt, vt mirer poſtquam illa Baronio excidiſſent, non eſſe repertum Romæ aliquem virum grauem, & rerum Iudaicarum mediocriter callentem, qui ſui illum erroris admoneret. Vbi obſecro legerat Baronius Caput Synedrii fuiſſe appellatum ἀρχιερέα, ſummum Pontificem? In Thalmudico tractatu de *Synedrio*, & in vltimo lib. Iad Moſis Ægyptij: qui eſt de eodem argumento, legimus, deferri ſolitum principem in Synedrio locum, ſapientiſſimo è Septuaginta Synedris. Auctor illum appellat ראש רישיבה *Caput Synedrij.* Nam *leſchiba* illo loco idem eſt ac בית דין *domus iudicij, Curia* aut *Conſeſſus Iudicum.* Addit vero Maimonides, hunc Præſidem illius conſeſſus, qui Moſis perſonam referebat, à Sapientibus fuiſſe appellatum נשיא Naſi *Principem*: habuiſſeque illum quaſi vicarium, ad dextram ipſi aſſidentem, qui diceretur, אב בית דין *Pater domus iudicij.* Et in libris Rabbinorum, præſertim Thalmudicis, paſſim harum dignitatum & nominum occurrit mentio. Quod autem hic Naſi fuerit Pontifex Maximus dictus, neque vllo teſtimonio probari poteſt. & ratio certa confutat. Nam quare ſic diceretur Præſes eius concilij, quod conſtat fuiſſe compoſitum è tribus ordinibus, Sacerdotibus, Leuitis, & filiis Iſrael, ait Moſes, id eſt, primoribus Iudæorum, qui neque Sacerdotes erāt, neque Leuitæ? Eiuſmodi commentum, omni ſimilitudine veri deſtitutum, non debuit Baronius ex nuda coniectura in medium proferre. Pſeudophilonis locus ab eo allatus, non plane hoc dicit: & ſi vel expreſſiſſimis verbis hoc ille affirmaret, fides plano manifeſto habenda non erat. Ait impoſtor, *Ananelum & Annam* eſſe eadem nomina; quod credi illi non debet, niſi teſtibus prolatis. Ait Herodem, deletis Synedrij conſiliariis è domo Dauid, Ananelum quendā & Synedros alios è proſelytis ſuffeciſſe. Putauit nimirum hic impoſtor, neminem in Synedrium ante Herodem fuiſſe admiſſum, qui non eſſet è tribu Iuda & domo Dauid, imperite & falſo, nam huius Concilij ea fuit inſtitutio, vt ſi fieri poſſet, è ſolis Sacerdotibus & Leuitis conſtaret, qui non erāt è tribu Iuda, ſed Leui. Itaque & in Biblijs aliquando, & apud Ioſephum, appellatione Sacerdotum intelligitur ipſum Synedrium. Sin è numero Sacerdotum aut Leuitarum non reperirentur, qui definitum Iudicum illorum numerum implerent: tum demum aliis Iudæis aditus in Synedrium patuit, nulla tribus habita ratione. Hoc Maimonides declarat illis verbis in Perek ſecundo, poſtquam dixit de Sacerdotibus & Leuitis: ואם לא מצאו אפילו הוו כולם ישראל *Si non inuenirent* Sacerdotes aut Leuitas, *etiā admittebantur omnes Iſraelitæ.* Vides quam impudenter Baronio hic Pſeudophilo Annij Viterbienſis, præſtigiatoris famoſiſſimi, impoſuerit. Nec minus falſum quod ait hic planus de Ananelo & Proſelytis, in locum prioris Synedrij

drij ſuffectis. Ananelus hic ſine dubio is eſt, de quo ante dicebamus. Exercitatione prima: qui non Princeps Synedrij, ſed Pontifex Maximus ab Herode fuit inſtitutus. His Pſeudophilonis mendaciis ingentem de ſuo cumulum adiecit Baronius, cùm dixit, Concilium hoc ſeptuaginta virorum de Regib. iudicaſſe: *Horum namq; iudicio,* inquit *Herodes Rex poſtulatus eſt.* Vtrumq; falſum eſt: aut Synedrium hoc ius habuiſſe: aut in Herodem Regem uim eiuſmodi aliquam exercuiſſe. In Thalmud Maſſecheth Haſſanedrin, pereck 2. quod incipit, *Cohen gadol* iura Pontificum maximorum & Regum accurate explicantur. Ibi de Pontifice dicitur, דן ודנין אותו *iudicat & iudicatur & teſtimonium perhibet, ac teſtimonium aduerſus illum admittitur, diſcalceat & diſcalceant pro vxore eius*; poſtrema verba referri debent ad inſtitutum legis Moſaicæ, de quo in Deuterono. cap. 25. De Rege vero ibidē ita ſcriptū: המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידים אותו לא חולץ ולא חולצים לאשתו *Non iudicat Rex, neq; de illo iudicatur: non dicit teſtimonium, neq; contra illum dicitur: non exuit calceum neq; pro eius vxore quiſquam exuit calceum.* En de iure: nunc de facto cognoſcamus. Narrat Ioſephus libro 16. capit. 17. Herodem ad cauſſam dicendam iuſſum eſſe in Synedrium ſe ſiſtere, atque illum vadimonium obiiſſe. Baronius ex hac hiſtoria collegit; Concilium de capite Regis potuiſſe ferre ſententiam. Sed quantus hic, bone Deus, error? Herodi dicta eſt dies, cum adhuc admodum iuuenis & priuatus eſſet; cum pater illius Antipater viueret; cum Hyrcanus regnum obtineret; cum Herodes ſeruus Regis, vt Rabbini ſolent illum appellare, adhuc eſſet; cùm ne ſpem quidem vllam adhuc animo concepiſſet, de regnō alieno vnquam inuadendo. Errauit igitur Baronius, & quidem craſſum nimis errorem, non minus in quæſtione facti quàm in quæſtione iuris.

VI. De verbis Baronij, ſincera atteſtatio Sophronij: *Deſertum in quo prædicauit Iohannes. Veſtitum illius & victum non caruiſſe myſterio. Veſtes è pilis camelorum. Caſpia cameli. Cilicia Chriſtianorum.* Saccus *lugentium Iudæorum.*

Anni XXXI. Num. XI.

Iam ante monebamus ſolemne hoc fuiſſe Baronio, vt eorum potiſſimum fidem commendet, quos res ipſa arguit, fabulis ſua ſcripta impleſſe. Hoc locis innumeris, præſertim autem in poſterioribus tomis, attentus lector obſeruabit. Eiuſmodi eſt, quod Sophronij, qui Pratum ſpirituale ſcripſit, fidem hic laudat. Deſcripturus enim ex illo ſiue hiſtoriam, ſiue fabulam, de apparitione Iohannis Baptiſtæ, *rem,* inquit, *ſincera atteſtatione Sophronij enarremus.* Quæreres ab illo, ecquod argumentum haberet ſinceritatis Sophronii in hac narratione: vir optimus iudicii ſui cauſſam aliam reddere nullam potuiſſet, præter τὸ φιλόμυθον, & τὸ κενόσπουδον, quæ duo vitia hiſtoriam Eccleſiaſticam miris modis deprauarunt. Cæterum Sophronii atteſtationem non ſemper habet pro ſincera Baronius: quem ipſa rerum veritas aliquando coegit

git, ἀνατρέπειν, & fabulas ac mendacia eius ſcriptoris confutare Habes exemplum in anno Domini 407.33. Porro deſertum in quo Ioannes dicitur prædicaſſe, illam ipſam fuiſſe ὀρεινὴν & montanam regionem, in qua parentes ipſius habitabant, auctore Luca 1.40. viri eruditi exiſtimant. neq; ſane iuerint inficias periti Hebraicæ linguæ, vocem מדבר ſæpe non ſignificare locum ἀοίκητον, hoc eſt, *inhabitalem*, & quem nemo inhabitet; ſed potius ſaltuoſum, & montanum, in quo greges paſcantur: qualis erat ille Iudææ tractus, vbi ſita Chebron, & aliæ item vrbes. Verum hic temere quicquam affirmare equidem nolim. Myſterium enim in hac hiſtoria, à Propheta Iſaia olim prædicta, & tanto ſtudio ſanctis Euangeliſtis adnotata, latere aliquod maius ſuſpicor, quam aut capere ipſe ſatis, aut ſatis queam admirari. Quare illis aſſentiri non poſſum, qui omnia, quæ de Ioanne narrantur, ad communem vitæ rationem interpretationibus ſuis conantur reuocare. Veſtem certe è pilis camelorum in aliquo fuiſſe vſu apud Iudæos, nullo teſtimonio probari queat è Bibliis, aut alio ſcriptore veteri. De ſolis Caſpiorum ſacerdotib. legere memini, veſtes illos geſtaſſe è villis camelorum contextas. Sed ratio diuerſiſſima: nam cameli Caſpiæ mollitie lanæ ipſos Mileſios greges ſuperabant, vt auctor eſt Ælianus Hiſtoriæ animalium libro 17, cap. 34. In 2. Regum 18. extat exemplum zonæ δερματικῆς, è corio confectæ, qua vtebatur Elias Propheta: ſed veſtem illi fuiſſe è pilis camelorum, nunquam ex illis verbis Scripturæ בעל שער elicias. Scio eſſe qui exiſtiment Hebræorum שק *ſaccum*, cuius in luctu deſcribendo toties Scripturæ meminerunt, veſtem fuiſſe è villis hircorum & caprarum contextam. Verum hoc neque è ſacra pagina poteſt demonſtrari, neque vllo alio, opinor, ſatis firmo argumento probari. Proprium igitur hoc Chriſtianorum veterum, qui ad exercitia pietatis cilicia è pilis camelorum contexta adhibuerunt. Victum quoque Iohannis auſteræ vitæ ſtupendum exemplum fuiſſe, dubitari nequit, & Euangeliſtis, & multo expreſſius Domino noſtro id affirmante, Matth. 11.18. & ſimilibus locis. Rationem huius auſteritatis in Iohanne afferunt Doctores hanc: oportuiſſe, ut qui pœnitentiam prædicabat, habitum pœnitentiæ præ ſe ferret, ut ait Toſtatus in 11. caput Matthæi. Idem vir acutiſſimus quæſtio. 42. in illud caput uere docet; ad conciliandam Iohanni auctoritatem pro miraculis fuiſſe illi vitæ auſteritatem. Eum vide.

VII. Acridas Iohannis fuiſſe locuſtas edules olim, nouis teſtimoniis probatur. Locus Galeni animaduerſus. Serphi & cicadæ olim edules. Iſidori Peluſiotæ ſententia reijcitur ἀκρίδας *&* ἀκρόδρυα *confundentis. Abſtinentia à fructibus & iuſculis olerum.* ἔτυμα. *Iacobi de Vitriaco error.*

ANNI XXXI. Num. XIII.

Ἀκρίδας quibus veſcebatur præcurſor Chriſti, nullum eſt dubium locuſtas fuiſſe. Probarunt iam eruditi viri multis veterum ſcripto-

rum teſtimonijs, edules fuiſſe aliquas locuſtas, non ſolum in Iudæa, quod & Rabbini teſtantur, & alijs regionibus Orientis; ſed etiam in Græcia & oppoſita Aſia. Dubitare jam de eo non magis licet, quam de quauis alia re certiſſime competa. Tot teſtimonijs quæ ſunt ab alijs producta, poſſunt alia adijci, idonea, quæ vel ſi eſſent ſola, æquis lectoribus omnem ſcrupulum eximerent Galenus Commentario ſecundo in Hippocratis Aphoriſmos, inter cibos, qui tardiſſime alunt recenſet κοχλίας, σπονδύλους θαλαττίους, ἀκρίδας, καράβους, & ἀστακούς, cochleas, ſpondylos marinos, locuſtas, carabos, aſtacos. Expreſſimus lectionem editam Galeni: fortaſſe tamen ſcribendum καρίδας, non autem ἀκρίδας: nam apud Athenæum non vno loco junguntur hæc piſcium teſtaceorum nomina, καρὶς, ἀστακὸς, κάραβος. Sed apud veteres poetas Græcorum, non ſolum ἀκρίδες ponuntur inter viles pullatæ plebeculæ cibos, ſed etiam σέρφοι, quod eſt viliſſimum genus inſecti, formicis, vt volunt Grammatici, affine. Nicophon antiquiſſimus poëta, in fabula quam inſcripſerat [illegible] viliſſimum deſcribens victum; [illegible] σέρφους, ἀκρίδας, [illegible] vtriuſque, & ſerphi, inquam. & locuſtæ mentio inter res edules etiam apud Ariſtophanem. Theophylactus in epiſtola cujus eſt τὸ [illegible] initium, oſtendit, caricas & locuſtas oppido lautum inter ruſticos fuiſſe conuiuium [illegible] ἰσχάδας γὰρ [illegible] ἀκρίδας [illegible] τὰς ἀκρίδας [illegible]

ἀκρίδων. Cicadas quoque locuſtis ſimillimum animalculum muſicum, in cibi vſum verti ſolitum, teſtis eſt Ælianus, Hiſtoriæ animalium libro 12. capite ſexto. Quum igitur ex hujuſmodi teſtimonijs ſexcentis certo conſtet, ἀκρίδας quibus Prodromus Iohannes veſcebatur, locuſtas fuiſſe: mirum eſt Iſidorum Peluſiotam, virum doctum, & proxima Palæſtinæ loca incolentem, id negare ſuſtinuiſſe. Ille vero non ſolum negat: ſed etiam eos, qui de locuſtis interpretantur, atrocibus verbis reijcit. Apponam ejus locum, è libro primo, epiſtola 132. Αἱ ἀκρίδες ἃς Ἰωάννης ἤσθιεν, οὐ ζῷά εἰσιν, ὥς τινες οἴονται ἀμαθῶς, κανθάροις ἐοικότα. μὴ γένοιτο. *Illæ acrides; quibus veſcebatur Iohannes, non ſunt animalia ſcarabeis ſimilia, vt imperite quidam exiſtimant. abſit.* Putauit tam eruditus vir, rem eſſe inauditam atque execrabilem veſci locuſtis. Atqui auſteritas notata in Iohanne, non in eo eſt, quod locuſtis eſitaret; nam id ipſi commune cum alijs tenuiter victitantibus, vt diximus: ſed in eo potius, quod ſolis locuſtis veſceretur, & melle ſylueſtri. Nam ex ijs quæ dicit Dominus ipſe Matth. 11. 18. & Lucæ 7. 33. ad veram intelligentiam locorum Matt. 3. 4. & Marci 16. ſuppleri debet [illegible] vox *tantum*, quam ſæpe ab auctoribus prætermiſſam neceſſario ſubintelligendam eſſe; periti linguarum non neſciunt. Iſidorus vero reiecta interpretatione quam falſo putabat eſſe falſam, ſubjicit: ἀλλ' ἀκρέμονες [illegible]. Vult acrides eſſe ſummitates herbarum vel aliarum plantarum, puta fruticum, & virgultorum vel arborum. Verum in epiſtola quinta ejuſdem libri vbi eadem

habetur

habetur de cibo Ioannis ſententia, ſcriptum eſt φύλλων pro φυτῶν, niſi ex iſto loco ille corrigatur. Intelligit Iſidorus quæ appellantur Hebræis פריעני ענפי vt apud Ezech. 17. 4. vbi Latinus interpres *ſummitatem frondium* vertit, melius, quam Græci ἀκρέα ἀπαλότητος. Sed omnino fallebatur Iſidorus: nam res diuerſiſſimæ ſunt Græcis ἀκρίδες & ἀκρόδρυα, quas duas voces vt ipſe confunderet contra vſum loquendi omnium Græcorum auctorum, ea ſola ratio videtur effeciſſe; quod ſciebat inter alimenta eorum qui erant rigidiſſimi ieiuniorum obſeruatores fuiſſe ἀκρόδρυα, id eſt, fructus arborum. Epiphanius extremo lib. 3. auſteritatis intendendæ circa ieiunia, varios gradus commemorans, vltimum facit eorum, qui abſtinerent diebus ſtationum, etiam ἀπὸ ἀκροδρύων καὶ ἑψημάτων, *à fructibus & inſiculis oleribus*: id enim eſt ἑψῆμα, vt dicebamus ad Athenæum libro quarto, capite ſexto. De ſylueſtri melle recte idem Iſidorus. De vtriſque, melle, inquam & locuſtis, vide cum alios, tum Iacobum de Vitriaco Hiſtoriæ Hieroſolymitanæ, capite 53. vbi iure mireris auctorem non ineruditum, poſtquam dixit locuſtas in Iudæa & recentes edi ſolitas & ſeruatas: poſſe fidem habere ſomnio, quod ipſi neſcio quis Surianorum monachus narrauerat; vt probaret ἀκρίδας Iohannis non fuiſſe locuſtas, ſed herbam quandam monachis in Syria apponi ſolitam. De monachorum ſuorum cibo vidit monachus; at quod eum putauit Iohannis fuiſſe cibum, falſus fuit proculdubio & cum ipſo Iacobus quoque ἐν τῇ ἄγαν περιεργίας, errauit.

VIII. Iohannes Baptiſta auſterioris vitæ præbuit exemplum: at vitæ monaſticæ non dedit initium. Res per ſe bonæ, propter male vtentes aliquando infamantur. Homilia in Marcum tributa Chryſoſtomo.

ANNI XXXI. Num. XX.

HIs expoſitis addit, Ioannem Baptiſtam *ejuſmodi vitæ generis, vitæ monaſticæ jeciſſe fundamentū.* Fatemur, non paucos à Patribus dixiſſe, auſteri propoſiti, atque vt ipſi loquuntur τ͂ κτ͂ Θεὸν τελείως ζῶντες, exempla fuiſſe edita ab Elia Propheta, & Præcurſore Iohanne: ſed ordines Monachorum ab Ioanne habuiſſe initium, & ab ipſo naſcentis Eccleſiæ principio ſemper fuiſſe monachos & moniales, neque dicunt Patres neque poteſt probari. Atqui multū hæc duo inter ſe differunt; ſanctimonia atque auſteritate vitæ poſteris prælucere, & monachorum ordines inſtituere. Vt interea nihil dicam, de differentia inter hodiernos monachos, & antiquos Paulos, Antonios, Baſilios, Chryſoſtomos, & id genus alia religionis Chriſtianæ lumina fulgentiſſima. Hæc differentia tam inſignis, tam illuſtris, & in oculos omnium piorum adeo προφανὲς, incurrens, ſi aliquos eorum, qui appellari ſolent à Baronio, Nouatores, impulit, vt medium tranſilientes in quo rectum eſt poſitum, durius ſentirent & loquerentur de vniuerſo propoſito monachorum; meminiſſe debuit Baronius Arceſilam quondam nobilem philoſophum defectū ma-

ueolentium vnguentorum fragrantia, dixiſſe: *Male ſit iſtis mollibus & impudicis, qui rem adeo bonam infamarunt.* Nunc quam bene ſeruetur in cœnobiis antiqua diſciplina, quam abhorreant à negotiis ſecularibus qui ſeculum aiunt reliquiſſe, non videtur Baronius multum curaſſe: illorum æquiſſimas querelas pati non poterat, quos vita plus quam Sybaritica multorum cœnobitarum ad iuſtam indignationem prouocarat. Sed de inſtitutione monachorum dicetur, ſi Deus voluerit, copioſe ad annum Domini 64. Quod autem Baronius Chryſoſtomum laudat in Euangelium Marci; fallitur, & malum Ariſtarchum ſe fuiſſe prodit. Nemo enim illas in Marcum homilias, quæ vulgo tribuuntur Chryſoſtomo, quæque Latinæ dumtaxat reperiuntur, legit cum aliquo iudicio, quin tituli falſitatem deprehenderet. Omnino dignum Chryſoſtomo, aut congruens in illis nihil quicquam offendet, qui lectione viri diuini ingenium probe ſubactum habuerit. Falſo Chryſoſtomo verũ opponimus; qui homilia in 1. Timoth. 13. ſcribit; videri ſibi, cum illam epiſtolam Paulus ſcribebat, moniales virgines aut nondum fuiſſe, aut defeciſſe. Verum de his alibi accurate.

IX. ὡσεὶ in verbis Lucæ varie acceptum ab Interpretibus, præſertim Syro & Arabe. Ætas ſacerdotalis apud Iudæos.

BAptiſmatis Chriſti annum indicat B. Lucas his verbis 3.23. καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος; quæ vetus Interpres plane κατ' αὐτὰς ita vertit: *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta.* Quum autem ſit locus inſignis, totaque annorum Chriſti ratio ex illius interpretatione pendeat; vocula ὡσεὶ quomodo ſit accipienda, grauis quæſtio eſt: de qua conſulantur à ſtudioſis præſtantiſſimi noſtræ ætatis chronologi. Ego id tantum adnotabo; & Syrum & Arabem interpretes, ſimpliciter accepiſſe, vt verba ſonant, ὡσεὶ pro *circiter*: non ut quidam ſummi viri contendunt, quibuſcum & Baronius ſentit, tanquam eſſet, quemadmodum loquuntur Hebræorum magiſtri, *caph veritatis*, quando aliquid præciſe determinatur: (Cimchi in Michlol vocat *Caph ſemitat*, alterum vero, *Caph haſchiur*, q. d. deminutionis:) Syrus ita expreſſit, quaſi legiſſet, αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὢν ὡσεὶ τριάκοντα ἐτῶν. *Ipſe Ieſus erat exiſtens quaſi triginta annorum*; omiſſa voce ἀρχόμενος. Arabs vero ſic: καὶ ἤρχετο ὁ Ἰησοῦς γίνεσθαι ἐν τριάκοντα ἔτεσι. *& incipiebat Ieſus eſſe in triginta annis*, hoc eſt, accedebat ad trigeſimum annum, neglecta vocula ὡσεὶ. Sed quum apud Iudæos miniſterij Sacerdotalis ætas legitima eſſet annus triceſimus exactus; admodum probabile eſt Dominum noſtrum ad miniſterij ſui functionem non prius acceſſiſſe, quam illum annum impleſſet. Quare ὡσεὶ neceſſario erit caph veritatis, non deminutionis. Vide Hieronymum in cap. 1. Ezechielis, & in præfatione eius libri. De menſe & die dictum ſuperius.

X. Gregorius Turonenſis ſcriptor interdum parum accuratus. Pias meditationes in hiſtoriam non raro eſſe verſas. An aliqua

vis aquis Iordanis impreſſa contactu carnis Chriſti. Aqua noctu baptiſmi Chriſti hauſta miraculoſa vis.

ANNI XXXI. Num. XIX.

LOcum Iordanis ubi Chriſtus baptizatus eſt, miraculorum virtute fuiſſe conſpicuum, obſeruat Baronius, & teſtem profert Gregorium Turonenſem. Huic vero teſti, ſcriptori alioquin eximio, quantum in eo genere narrationum tribui debeat, aliorum eſto iudicium. Ipſe Baronius alibi monet, non temere fidem habendam eſſe omnibus, quæ narrat hic Gregorius, vt in anno Domini 467. numer. 11. Mirum ſane eſt illorum locorum diligentiſſimos ſcrutatores, cum primis magnum Hieronymum, qui aliquando velut ἀλλα πτῶν, eorum agit, nullam huius miraculi mentionem feciſſe. Obſeruabat erudite Baronius in anno Domini I. cauendum eſſe, ne pia meditatio pro hiſtorica aſſertione accipiatur. Huius præcepti negligentia quam ſæpe in hiſtoria Eccleſiaſtica ſit peccatum, vel aquæ Iordanis fidem fecerint. Scribit S. Bernhardus in ſermone ad milites Templi, cap. 9. de Iordane loquens: *Merito proinde ipſam eius virtutem, quam Naaman ille conſulete Propheta ſenſit in corpore iubente Chriſto, vniuerſus quoque fidelis populus in anima experitur.* Videtur vir ſanctus tribuere aquis Iordanis vim regeneratiuam, in animas ipſas efficacem, & quidem omnium Chriſtianorum. Sed eſt pia meditatio, non hiſtorica narratio. Atqui non defuerunt, qui hiſtorica fide idem aſſererent, non ſolum de aquis Iordanis, verum etiam de aliis. Iacobus de Vitriaco, capite quinquageſimoquarto: *Peregrini & etiam indigenæ corpora ſua & veſtimenta in aquis Iordanis cum magna deuotione ſoliti ſunt abluere: eo quod Redemptor noſter à beato Iohanne in flumine illo baptizatus, contactu mundiſſima carnis fluuium ſanctificauit*, VIM REGENERATIVAM *conferens vniuerſis aquis.* Loquitur hic ſcriptor è ſententia plurimorum ſui temporis: nam Abulenſis quoque in caput tertium Matthæi, quæſtione 76. hoc ipſum pleroſque ſenſiſſe oſtendit. *Et eſt, inquit, dictum commune, quod Chriſtus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis*: quam opinionem eruditus ille ſcriptor ſolidiſſimis rationib. confutat. Diuerſi generis miraculum eſt, quod in aquis alii ſcriptores obſeruant; è baptiſmo Chriſti manans. Scribit enim auctor cum primis locuples & fide digniſſimus, Iohannes Chryſoſtomus; in honorem baptiſmi Ieſu Chriſti, hanc vim manſiſſe aquis à Domino tunc ſanctificatis; vt hauſtæ ea nocte qua celebratur in Eccleſia eius baptiſmi memoria non ſolum incorruptę perennent: ſed etiam ad annum alterum aut tertium durent nihilo recens hauſtis deteriores. Atque hoc experientia omnium quotannis fuiſſe comprobatū, idem auctor confirmat. Verba Chryſoſtomi ſunt in homilia de ſancto baptiſmo Seruatoris, edit. Sauil. tomo 5. p. 52[illegible]. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐβαπτίσθη καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγίασε φύσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ τῆς ἑορτῆς ταύτης ἅπαντες ὑδρευόνται, καὶ οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται, καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττουσι, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων· καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναρ-

γὲς

γῆς ἢ διαφθειρομένης τῆς τῶν ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ μήκει τοῦ χρόνου. ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον, σχεδὸν δὲ καὶ τρία πολλάκις ἔτη, τὸ σήμερον ἀντληθέντος ὕδατος ἀκεραίου καὶ καθαροῦ μένοντος, καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον, τοῖς ἄρτι τῆς πηγῆς ἐξαρπασθεῖσιν ὕδασιν ἁμιλλωμένου.

XI. Quis primus Apoſtolorum fuerit vocatus. Vocis Philippus *etymum ridiculum. Primi vocati bini fratres. Hiſtoria Euangeliſtarum de vocatione Petri & Andreæ illuſtratur.*

ANNI XXXI. Num. XXII.

PRæconium Iohannis Baptiſtæ ſequitur ſtatim miniſterium Domini noſtri: cuius initio narratur ab Euangeliſtis vocatio Apoſtolorum. Quis primus omnium fuerit vocatus, variæ extiterunt doctorum hominum ſententiæ. Multi Græcorum Andreæ eum honorem vindicant, quem propterea πρωτόκλητον, ſolent appellare. Alij Simonem pariter & Andream πρωτοκλήτους, nominant, vt qui ſimul ante omnes alios ſint vocati. Non tamen defuerunt, qui Philippum ante omnes vocatum putarent. Eucherius Lugdunenſis, in vigilia S. Andreæ: *Secundum hæc dicta beati Iohannis, primus omnium Apoſtolorum Philippus videtur eſſe vocatus.* Sed in horum opinione non plus ineſt firmitudinis, quam in ratione ibidem ſubiecta: *Et merito quidem, inquit, primus vocatur ille, qui os lampadis interpretatur: quatenus & ipſe, & cæteri poſt ipſum intelligant; ad quale officium eligantur.* Quaſi Græcorum notiſſima vox Philippus, è dictionibus Hebraicis פה Pe os [siue] פי Pi os me um & לפיד lapid lampas, foret compoſita. Huic ſententiæ etiam illa obſeruatio repugnat, quæ toties legitur apud Patres; Chriſtum vocationem ſuorum Apoſtolorum inchoaſſe à binis fratribus, Petro & Andrea, Iacobo & Iohanne; quemadmodum olim ad miniſterium Legis Moſes & Aaron ſimul fuerunt vocati. Seuerianus ſermone primo in creationem mundi: Ἐπεὶ πρώτη κλῆσις Θεοῦ ἀπὸ ἀδελφῶν ἤρξατο· ἔλαβε γὰρ τὸν Μωϋσέα καὶ τὸν Ἀαρὼν πρώτους κήρυκας. καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ πρώτην κλῆσιν ποιεῖται Πέτρου καὶ Ἀνδρέου. *In veteri Teſtamento prima Dei vocatio incepit à fratribus: ſumpſit enim primos præcones Moſem & Aaronem. In Euangelio quoque primam facit vocationem Petri & Andreæ.* Deinde cauſſam explicat, cur in veteri quidem Fœdere vnum duntaxat par fratrum initio fuerit vocatum: in Euangelio vero, διπλῆ δυάς, id eſt duo paria fratrum. Vide & Toſtatum, in caput quartum Matthæi, quæſtione CII. Porro quod vocationem Simonis & Andreæ putat Baronius contineri capite primo Iohannis; ſcio magnos auctores illum ſequi. Verum, ſi eſt horum vera ſententia, fateri cogimur, magnam omnino diuerſitatem reperiri inter Euangeliſtas, Iohannem, Matthæum & Lucam, eandem vocationem narrantes. Enimuero, qui diligenter hiſtoriam Euangeliſtarum leget; facile intelliget, in vocatione Petri & Andreæ duos veluti gradus poſſe obſeruari; præparationem, quam nonnulli appellant vocationem ad fidẽ; & ipſam vocationẽ, qua facti ſunt primo Chriſti comites ac diſcipuli, deinde eiuſdem Apoſtoli. Apud Iohannẽ Andreas à Præcurſore

Domini

Domini impulſus venit ad Chriſtum: à quo benignè acceptus, mox fratrem Simonem ad illum ducit. Simonem Dominus pari benignitate accipit; & hoc ampliùs, nouum ipſi nomen imponit; vel ſicut magna pars interpretum exiſtimat, prædicit imponendum. Hæc fuit prima Ieſu Chriſti in Simonem manus injectio, qua ſibi illum aſſerebat. Nondum tamen vocantur Petrus & Andreas: Eucherius Lugdunenſis in primi capitis Iohannis verſum 35. & ſequentes: *Non eſt intelligendum, vt Petrum & Andream tunc temporis Dominus elegiſſet: quos, ſicut alij Euangeliſtæ ſcribunt, de piſcatione Chriſtus vocauit. Vnde & hic dicitur, quia manſerunt apud illum die illo. Poſtquam enim eos elegit, non vno die, ſed omnib. cum eo mãſerunt.* Sic alij. Sine cauſa quidem interpretes injuriam Simoni & Andreæ hoc pacto fieri exiſtimant, quòd dicantur Chriſtum non ſtatim ſecuti eſſe, rebus relictis. Sed quis dubitat priùs fuiſſe vocandos, quàm ceſſationis potuerint poſtulari? Apud Iohañem nulla vocatio, nullũ juſſum vt ſequerentur. Actum vocationis & formulam deſcribũt expreſsè Matthæus 4. 18. Lucas 5. 10. ex quibus liquidò poteſt conſtare, cùm illa gerebantur, Petrum Chriſti jam aliquam notitiam habuiſſe. Quòd igitur ait Matthæus; Ieſum ad mare Galilææ ambulantem, vidiſſe Simonem, *qui dicebatur Petrus*: ſic videtur accipiendum, vt ſi diceret Euangeliſta; cui iam antè ſibi viſo, Chriſtus nomen Petri impoſuerat, vel prædixerat imponendum. Quemadmodum autem illi meâ quidem ſententiâ, minùs rectè ſentiunt, qui vocationem Andreæ & Petri, ponentes in 1. cap. Iohannis (quod facit hoc loco Baronius) hiſtoriam illam confundunt cum alia diuerſa, quæ narratur Matthæo & Lucæ: ſic errare illos ſuſpicor, qui Matthæum & Lucam hiſtorias diuerſas exponere arbitrantur. Vtrobique enim eadem loci circumſtantia, ad mare Galilææ, ſiue quod idem eſt, ad lacum Geneſareth; eadem piſcatio, eadem vocatio, eadem ſequendi iuſſio: poſtremo eadem vtrobiq; verba; ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Lucas: *relictis omnibus ſecuti ſunt eum.* ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ, ait Matthæus: *relictis retibus ſecuti ſunt eum.* Quibus verbis ſignificatur, deſiiſſe illos ex eo tempore artem priorem exercere, & Domino conſtanter deinceps adhæſiſſe. Nec refert, quòd Andreæ apud Lucam non fiat expreſsè mentio: ſed tantùm Simonis, Iacobi & Iohannis: nam quod illius narrationi deeſt, neceſſariò ſupplendum è Matthæo.

XII. Cur Petrus Andreæ fratri & cæteris Apoſtolis prælatus. An merito confeſſionis? Epiphanii locus animaduerſus. An ex ſola Dei gratia. Non tam Petrus in confeſſione locutus, quàm Deus per linguam Petri. An propter abnegationem: aut propter ætatem.

ANNI XXXI. Num XXIII.

QVÆRI hodie ſolet, cur B. Petrus, quem volunt principem & monarcham Eccleſiæ fuiſſe à Chriſto inſtitutum; non ſolùm fratri An-

tri Andreæ, ſed etiam cæteris Apoſtolis fuerit prælatus. Olim huic quæſtioni nullus admodum locus erat: quando pares poteſtate inter ſe fuiſſe Apoſtolos ſine controuerſia credebatur. Exortæ poſteriꝰ opiniones, & hanc & alias ſexcentas quæſtiones produxerunt. Baronius non prætermiſit: cuius verba breuiter nobis expendenda. Ait igitur: *Maiori natu Andreæ Simon prælatus eſt, merito confeſſionis.* Nō neſcio eſſe quoſdam veteres, qui ita ſenſiſſe videantur. In epiſt. 1. Clementis ad Iacobum, ita legere memini; *Notum tibi facio. Domine quia Simō Petrus, veræ fidei merito, & integræ prædicationis obtentu, fundamētum eſſe Eccleſiæ definitus eſt.* Ac videtur Baronius ad hunc locum reſpexiſſe: quum tamen certiſſimum compertiſſimumq́; ſit, non magis Clementis eſſe illā epiſtolam quàm M. Tullii aut T. Liuii. Sed in veris Patrum ſcriptis affinia leguntur. Epiphanii contra hæreſin 51. hæc verba ſunt: ὕστερον πάλιν ὅτι ἡ τελεία αὐτοῖς ἀπόδειξις γεγένηται, ἀπὸ τοῦ Πέτρου ἡ συνάντησις γεγένηται· ἐπειδὴ γὰρ ἦν αὐτὸς ἀφηγεῖται τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ, καὶ ἔτι γε καὶ τοῦτο, ὅτι Θεὸς ἐστὶν εἰδὼς τὰς κλίσεις (malè editū κλήσεις: phraſis eſt vſitatiſſima in Scripturis, κλίνειν καρδίαν & κλίσις καρδίας: non κλῆσις, quod eſt abſurdum:) τῶν καρδιῶν, καὶ γινώσκων τίς ἐν πρώτοις ἄξιος τίθεσθαι, ἐξελέξατο τὸν Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν. Mens Epiphanii eſt: bis Andream & Petrum veniſſe ad Dominum: in priore aduentu Andreā præiuiſſe fratri, vtpote natu maiorem minori: in poſteriore contrà, præiuiſſe Petrum Andreæ. Igitur propter hanc Petri alacritatem, quā oſtendit, ducem fratriſe prçoeus; & quia nouit Deus cordium inclinationes, (non *vocationes*, vt habet Interpres, perabſurdè:) & notum habet, quis ſit dignus locari in prima ſtatione; Petrū elegit Dominus, ſuorum diſcipulorum ἀρχηγὸν, ducem atque antiſtitem. Manifeſtò Epiphanius cauſſam electionis ſaltem aliquam in ipſo Petro & eius virtute ponit. Similiter & de cæteris Apoſtolis interdum loquuntur Patres. Hilarius de Trinitate, lib. 6. *Tanta & tam Deo propria, vos ô ſancti & beati viri, ob fidei veſtræ meritū claues regni cælorum ſortiti, & ligandi atque ſoluendi in cælo & in terra ius adepti, geſta eſſe per Dominū videratis.* Sed hæc doctrina, ſi vt verba ſonāt ſimpliciter accipiantur, cum doctrina Iesv & Apoſtolorum eius, quæ omnia tribuit gratiæ, non perſonarum propriis meritis, manifeſtò pugnat. Quare non dubito, Petrum, quæ fuit illius pietas aduerſus Deum, totâ voluntate dicturum potiùs fuiſſe cum Paulo, *Gratiâ Dei ſum quod ſum.* 1 Corinth. 15. 10. quàm cum Baronio aut quouis alio, Merito meo ſum Apoſtolus, & Apoſtolorum ὁ κορυφαῖος. Si ex gratia, non ergo ex operibus aut proprio merito, Rom 11. 6. Notet lector de cauſſa electionis in apoſtolatum & principem inter Apoſtolos locum, nos loqui: non de motu voluntatis Petri ad ſequendum vocantem Deum. Quod igitur Petro delatus ſit honos inter Apoſtolos ex mera Dei gratia, non propter meritum confeſſionis, vt vult Baronius Patrum eſt doctrina: vtut dicta quædam apud illos occurrant, quę diuerſam præ ſe ferant ſententiam. Exempli gratia. Chryſoſtomum recenſet Bellarminus, De Rom. Pontif. lib. 1. c. 12. inter eos auctores, qui

præclaram Petri confeſſionem docent fuiſſe occaſionem aut cauſſam meritoriam, cur cęteris ſit prælatus. Atqui Chryſoſto. in illa ipſa homilia, quam in eã rem laudat alibi Bellarminus, in Matth. caput 16. 18. negat, Petrum in illa confeſſione, de cuius merito agitur, quicquam domo attuliſſe, quod poſſet ſuum dicere: ſed tantùm reuelationem à Deo Patre ſibi factam pronũciaſſe. Hoc autẽ eo confirmat argumento; quia mox idem Petrus, de paſſione Chriſti auſus cogitationẽ ſuam exprimere, priùs quàm id myſterium eſſet ipſi à Deo reuelatum, in grauem adeò errorem ſit delapſus, vt etiam de ſalute illius metui potuerit, ac proptérea Satanæ appellatione à Domino ſit increpitus. Verba Chryſoſtomi apponam digna notatu. ὁ ἀποκαλύψεως τυχὼν, ὁ μακαρισθεὶς, οὗτος οὕτω ταχέως ἐξέπεσε καὶ ἐσφάλη, ὡς φοβηθῆναι τὸ πάθος· καὶ τί θαυμαστὸν, τὸν οὐ δεξάμενον ἐπὶ τούτοις ἀποκάλυψιν, τοῦτο παθεῖν; ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνα οἴκοθεν ἐφθέγξατο. *Ille qui revelationẽ fuerat conſecutus, qui fuerat beatus prædicatus; hic adeò celeriter excidit & lapſus eſt, vt metueretur illius caſus. Quid verò mirum eſt, illi hoc accidiße, qui reuelationem iis de rebus non acceperat? Vt ſcias, Petrum ne illa quidẽ priora de ſuo locutum fuiſſe.* Baſilius Seleucenſis homilia in verba Chriſti, Matth. 16. 13. Petrum illam admirabilẽ confeſſionẽ edentẽ comparat citharæ alieno motu pulſatæ; hoc eſt, à Deo; qui gnarus ignorantiæ Petri, virtute diuina inſpirauit illi quod eſſet reſpondendum; & Petri lingua pro miniſterio eſt vſus ad docendum diſcipulos. Εἶδες, inquit, πῶς ἀγνοοῦντι ὁ Θεὸς ὑποβάλλει τῷ Πέτρῳ θεϊκῶς τὸ ἀπόκριμα, καὶ κλίνει τὸ κορυφαῖον στόμα πρὸς τὴν αὐτοῖς ἐκεῖθεν φωνὴν, καθάπερ κιθάραν λογικὴν διαταξάμενος τοῖς κρούμασιν, ὑπηρέτῃ διδασκαλίας τῇ τοῦ Πέτρου γλώττῃ χρησάμενος. Epiphanius quoq; illo ipſo loco, quem antè indicauimus, ait Petrum poſt lapſum, εὑρεθῆναι ὑπὸ Κυρίου, καὶ καταξιωθῆναι πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου: *inuentum eſſe à Domino qui illum eo honore ſit dignatus. vt ipſi iterum diceret, Paſce oues meas.* Iure igitur Paulinus epiſt. 4. ad Seuerũ: *Petra eſt Chriſtus; ſed etiam diſcipulo ſuo huius vocabuli gratiam non negauit.* Hoc enim vult & nomen Petri, & quicquid cum nomine ipſi collatum eſt à Chriſto, id omne Petrum ex mera gratia donantis, non ex merito vllo ſuo, eſſe conſecutum. Vt verũ ſit in Petro, quod verum eſt in omnib. electis; Chriſtũ illi ſua ingentia beneficia ſine pretio vendidiſſe, quod ait Iſa. 55. 1. eundemq́. in Petro ſua metipſius dona coronaſſe, vt ſolet dicere B. Auguſtinus. Longum fecero ſi Patrum ſimilia teſtimonia huc voluero congerere, quod ab inſtituto noſtro eſt alienũ. Neq; verò aliter ſentiũt hodieq; Theol. inſigniores, etiã illarũ partiũ, quę in hac diuiſione Eccleſiæ Dei, à meritis ſtare videntur. Quamobrẽ Ben. Iuſtinian. Ieſuita in tractatione de Apoſtolatu, non ita pridẽ edita, c. 2. non ſolũ eos refellit, qui Apoſtolos propter merita putant fuiſſe electos, ſed etiam illos, qui cauſſam electionis faciunt, præuiſam naturæ quandam aptitudinem, quæ ſit veluti ſolum & gratiæ fundamentum. *Ego*, inquit ille, *ne id quidem probo. Quam enim aptitudinem à natura habebant Moſes, Iſaias, Ieremias?* deinde affert appoſitiſſimè locum Pauli, 1. Cor. 1. 27. *Quæ ſtulta sũt mundi elegit Deus, vt confundat ſapiẽtes: et infirma*

mundi elegit Deus, vt confundat fortia, &c. Fuerunt è Patribus nonnulli, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non propter meritum aliquod ſuum, ſed contrà, propter conſcientiam abnegationis, quod peccatum fuit Petri longè grauiſſimum. Prolixè hanc ſententiam proſequitur Optatus Mileuitanus, libro ſeptimo: vnde pauca verba ſubjiciam. *Ecce, vt ſuprà dictum eſt: cæteris non agnoſcentibus, ſolus agnouit: cæteris non promittentibus, ſolus promiſit: cæteris nec ſemel negantibus, ter ſolus negauit. Et tamen bono vnitatis, de numero Apoſtolorum ſeparari nõ meruit.* Mox. *Stant soli innocentes, & peccator accipit claues, vt vnitatis negotium formaretur. Prouiſum eſt, vt peccator aperiret innocentibus, ne innocentes clauderent contra peccatores: & quæ neceſſaria eſt vnitas eſſe non poſſet.* Non defuerunt inter patres, qui Petrum cæteris prælatum dicerent, non confeſſionis merito, ſed ætatis. Nam Petrum Andreâ fratre majorem natu fuiſſe nonnulli memoriæ prodiderunt, vt eſt apud Euthymium, in Matthæum cap. 19 & alios. Vide ad annum 32. num. 5. Iam quum ex omnibus ſuis diſcipulis duos præ cæteris Chriſtus videatur dilexiſſe, Petrum & Ioannem: huic illum fuiſſe præpoſitum, quòd eſſet natu major. Hieronymus contra Iouinian lib. 1. *Propterea inter duodecim Apoſtolos vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio. Sed cur non Iohannes electus eſt virgo? ætati datum eſt; quia Petrus ſenior erat.* Baronij judicium de hac ſententia, & ejus auctore Hieronymo, operæ pretium eſt audire. *Ex his,* ait, *apparet quàm turpiter errent, qui primatum putant Petro collatum, quòd ſenior cæteris eſſet.* Qùò ſpectet hæc vehementia, & B. Hieronymus alijque ejuſdem ſententiæ Patres, quàm digni eâ contumeliâ fuerint, vt *turpiter errare* dicerentur, lectorum eſto judicium. Obiter caſtigandus eſt ſciolus qui Annales in compendium nuper redegit. Nam hic opinionem Hieronymi, Euthymij, & plurium aliorum Patrum, propterea rejicit, quia ſit opinio hæreticorum. Eſt dignum Cenſorem, qui inter Romanæ, vel Hiſpanicæ inquiſitionis tortores cooptetur. Sic autem iſte locis innumeris, auctoris ſui verba corrumpens, litem facit ſuam. Baronius ſiquidem ab ejuſmodi amentia procul abfuit, vt Hieronymum vocaret hæreticum.

XIII. Cauſſa oſtenditur, cur Chriſtus nonnullis ſuorum diſcipulorum noua nomina impoſuerit. Iuſtini locus. μετονομάζειν *pro nouum nomen imponere. Doctrinæ genus è conſideratione nominum. Appellationes à Deo impoſita fuerunt* ἐπωνυμίαι διδασκαλίαι. *Ioannes ſymbolum contemplationis, Petrus actionis. Cur ille Boanerges, hic Petrus ſit dictus.* βροντᾶν τὴν θεολογίαν. *Alia.*

ANNI XXXI. Nũ. XXXIV.

QVANDO primùm à fratre Andreâ deductus eſt Simon ad Dominum; inditum eſſe illi Petri nomen ab ipſo Chriſto, auctor eſt Iohannes: *Tu es Simon, filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod eſt, ſi interpretetũ, Petrus.* Et Baronius quidem nul-

lum

lum hic deprehendit myſterium, præter primatum Petri, hoc eſt, omnipotentiam Roman. Pontificis: in illa totus defigitur, totus ſtupet. Sunt è contrario alij, qui aliud nihil ſpectaſſe Chriſtum contendant, niſi vt hoc nouo cognomine Simonem Andreæ fratrem diſcerneret à Simone Cannite, ſiue Zelota. Nimis iſtud quidem dilutum eſt, & alta Chriſti ſapientia, niſi fallor, parum dignum. Mediam igitur viam pijs Patribus tritam inſiſtamus, & hoc primùm cum S. Martyre Iuſtino obſeruemus; Chriſtum, cùm Eccleſiæ ſuæ jaciebat fundamenta, inter alia numero infinita argumenta, quibus probauit eundem eſſe ſe illum Deum, quem Patriarchæ & Prophetæ adorauerant; iſtud etiam adhibuiſſe: quòd diſcipulorum ſuorum nonnullis noua nomina impoſuit, ſicut olim in Abrahamo, Sara & Iacobo erat factum. Nimirum dominantis eſt, & illius, qui aliquem in ſua poteſtate habeat, nouum illi nomen imponere: ſicut factum in Daniele à Nabuchodonoſoro; & parentes in liberis, heri in ſeruis ſemper factitaruut Iuſtini locus eſt in Tryphone, quem ſubijciam. Τὸ εἰπεῖν, μετωνομακέναι αὐτὸν Πέτρον, καὶ γεγράφθαι ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, γεγενημένον καὶ τοῦτο, μετὰ τοῦ καὶ ἄλλους δύο ἀδελφοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου ὄντας μετωνομακέναι ὀνόματι τοῦ Βοανεργὲς, ὅ ἐστιν υἱοὶ βροντῆς, σημαντικὸν ἦν τοῦ αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι δι' οὗ (ita ſcribendum) καὶ τὸ ἐπώνυμον Ἰακὼβ τῷ Ἰσραὴλ ἐπικληθέντι ἐτέθη. Hæc Iuſtinus: vbi obiter notabis impropriè poſitum verbum μετονομάζειν, quod prioris nominis mutationem ſignificat per impoſitionem alius. Atqui neque Simoni, neque Zebedæi filijs ſua propria nomina ſunt adempta; ſed noua potiùs adiecta cognomina. Itaque paſſim apud Euangeliſtas & in Epiſtolis priores Petri & Ioannis appellationes vſurpantur. Ita loqui tamen ſolent Patres, vt dicant mutatum fuiſſe à Chriſto nomen ſuum Simoni: & ita Tertullianus libro 4. aduerſus Marcionem, cap. 34. vbi cauſſam affert acutiſſimus Pœnus noui nominis; *quia & Creator Abrahæ, & Auſeæ nomina reformarit*, quæ eſt ipſiſſima Iuſtini obſeruatio ſuperior. Docet hoc ipſum & Chryſoſtomus homilia in Ioannem 19. vbi de nouis nominibus loquens Simoni & Iacobo impoſitis: Τίνος ἕνεκεν, ait, τοῦτο ποιεῖ; δεικνὺς ὅτι αὐτὸς ὁ καὶ τὴν παλαιὰν δεδωκώς, αὐτὸς ὁ τὰ ὀνόματα μεταρρυθμίζων ὁ τὸν Ἄβραμ Ἀβραὰμ καλέσας, καὶ τὴν Σάραν Σάρραν, καὶ τὸν Ἰακὼβ Ἰσραήλ. *Cur hoc Dominus facit? vt oſtendat ſe eſſe, qui Teſtamentum vetus dedit: ſe eſſe, qui nōina noua forma imponat; qui Abram vocauit Abraham, Saram Sarrā, Iacobum Iſraelem.* In ea homilia & alibi verbum μετονομάζειν vſurpatur ἀκύρως, vt apud Iuſtinum & alios. Secundo loco obſeruemus, neque olim diuinitus inditas appellationes Abrahamo, Saræ & Iacobo, myſterio caruiſſe; neque illa item nomina, quæ ſuorum nonnullis Chriſtus impoſuit. Dicebant olim Stoici, nomina quæ vnicuique competunt in hac vita, eſſe fontes vnde officia manent: eſtque adeò apud Arrianum Epicteti ſuper ea re admodum vtilis diſputatio; docens in ſumma, ſicut titulus præ ſe fert, πῶς ἀπὸ τῶν ὀνομάτων τὰ καθήκοντα ἔστιν εὑρεῖν: *quomodo ex ipſis nominib. officia poßint inueniri.* Sed hæc doctrina in ore

Philoſophorum non minùs inanis atque infructuoſa erat, quàm fuit ſolida atque efficax in illis, qui ſimul à Deo cum nominib. nouis, facultatem accipiebant iſto diuino beneficio vtendi. Enimuero admirandum hoc eſt diſciplinæ genus, à Deo Opt. Max. inuentum, quod in nominis duntaxat recordatione eſt poſitum. Quoniam enim nomine ſuo cuiq; nihil poteſt eſſe neque notius, neque familiarius: placuit Deo cuius conſilia abyſſus ſunt ſapientiæ, noua nomina nonnullis ſuorum indere, quæ illis eſſent velut ſacramenta rerum maximarum; &, vt loquitur Chryſoſtomus, de hoc ipſo Petri nomine differens, *διωνυμίας διδασκαλίας, pro iugi magiſterio.* Nam quis dubitat, Abrahamo, Sarræ & Iſraëli nouas appellationes vſum monitoris alicuius & Prophetæ præbuiſſe, qui promiſſiones ipſis factas in memoriam ſubinde ipſis reuocaret, ac fidei ipſorum nouas in dies, in horas, vires ſufficeret? Idem eſſe iudicandum de nouis appellationibus, quæ nonnullis Apoſtolorum reperiuntur impoſitæ, non vno loco docet B. Chryſoſtomus: qui etiam diuinus Doctor in homilia quadam editionis Sauil. tomo 8. p. 105. ſcribit, tres integros dies ſe fuiſſe aliquando occupatum, in explicandis cauſis, cur qui antea Saulus dicebatur, poſtea nominatus ſit Paulus, ἴσε, inquit, ὅτι τρεῖς ἡμέρας ὁλοκλήρους ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τούτου (Παύλου) διελέχθην μόνον, τὰς αἰτίας λέγων, δι' ἃς πρὸ τούτου Σαῦλος καλούμενος, μετὰ ταῦτα ἐκλήθη Παῦλος. Scribit Origenes homilia quadam in principium Euangelii Iohannis; Petrum Apoſtolum Symbolum fuiſſe fidei, Iohannem verò ſignaſſe intellectum. Vult autem hoc: cùm in Chriſti Apoſtolis eius chariſmata variè eminerent, Iohannẽ, qui per excellentiam eſt appellatus Theologus, propter abſtruſam & profundã rerum diuinarum cognitionẽ fuiſſe præcipuè inſignem: Petrum verò, in cuius humeros præcipuè quædã cura incũbebat ædificandæ domus Dei, propter fidei propagationem, atque ut ita dicam, propter practicã Theologiam. Hoc ſenſu etiam Theophilactus in cap. 25. Lucæ, Petrũ & Iohannem vocat πρᾶξιν καὶ θεωρίαν, *actionem & contemplationem*; in 20. autem ſcribit idẽ ſic: Σὺ δέ μοι νόει Πέτρον μὲν τὸ πρακτικὸν καὶ θερμὸν. Ἰωάννην δὲ τὸ θεωρητικὸν καὶ εὐφυὲς περὶ τὴν τῶν θείων γνῶσιν. & plura in eam ſententiam, cuius etiam veſtigia extant apud B. Auguſtinum, vltimo in Iohannem tractatu. Sed locus Origenis eſt proferendus. *Non temerè, vt opinor, quis dixerit,* ait ille inter cætera, *plus in typo fidei & actionis, quàm ſcientiæ & contemplationis Petrũ talia dixiſſe? Quare? ea ſcilicet ratione, qua Petrus in forma actionis ac fidei ponitur: Iohannes autem contemplationis atque ſcientiæ typum imitatur.* Hoc ſi cui placet, non videtur difficile cauſſã reddere nominum Simoni & Iohãni impoſitorum. Nam vt de Iohanne prius dicam; obſecro, quàm bene conuenit, vt is qui Symbolum eſſe dicitur doctrinæ cœleſtis, appelletur FILIVS TONITRV? qua appellatione non ſolum Iohannes & Iacobus, ſed vniuerſus Apoſtolorum chorus edoctus eſt, breuiſſimo quodam doctrinæ compẽdio, Dei verbo nihil eſſe potentius, nihil violentius: neq; illi magis à poteſtatibus huius mundi poſſe reſiſti, quam tonitru poteſt arte humana impediri. *Vox Domine,* ait Dauid, *in virtute;*

tute; vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringet cedros, confringet cedros Libani. Vox Domini intercidet flãmas ignis: vox Domini concutiet deſertũ Cades. Hęc Dauidis verba explicant egregiè vocem Boanerges, ſiue בני רגם & cauſſam inditæ eius appellationis. Horſum alludẽs Chryſoſtomus, ſiue quis alius in editione Etonẽſi to. 5. p. 696. tres Euãgeliſtas, Matthęũ, Marcũ, Lucam, comparat fulguri. *οἱ μὲν*, ait, *ἤστραψαν τὴν οἰκονομίαν*, *fulguribus ſimiles Chriſti diſpenſationem*, id eſt, *incarnationem illuſtrarunt*: at Iohannem tonitru: quem ait *βροντὴν τὴν θεολογίαν*, *ſcientiam de Deo*, hoc eſt deitate Chriſti, *tradere, quæ ſit inſtar tonitru, ad percellenda hominum ingenia.* Nec diſſimile eſt, quod ait Dominus apud Ieremiam, 1. 18. *ſe dediſſe illum in ciuitatem munitam, in columnam ferreã, in murũ aneũ.* Et ſunt vocis Dei in vtroq; Teſtamento ſimilia elogia multa. At Simoni nomẽ imponitur Petri, quod lapidem ſignificat. Quare? Diximus Symbolum actionis Petrum fuiſſe, id eſt vitæ periculis & caſib. ſexcentis atq; errorib. obnoxiæ. Ne igitur aut ipſe, aut cæteri Apoſtoli, qui laborum ſocij illi erant futuri, in mediis tentationum fluctib. deficerent; hoc pręclaro nomine coryphęo Apoſtolorũ impoſito omnes illos, nominatim verò Petrum, ad conſtantiam Deus immortalis voluit cohortari: & hoc quaſi pignus certiſſimũ illi dare pręſẽntis auxilii ſui, tẽpore neceſſario adfuturi. Saxum & lapides propter natiuam duritiẽ durationis & conſtãtię ſymbola ſunt, & animi firmi atq; inconcuſſi. Hoc maximè fulcro opus habuiſſe fidem Petri, & docuit experientia, & obſeruat Origenes, cùm ſcribit de ipſo & Iohanne. *Vnus ſiquidem recumbebat ſuper pectus Dominicũ, quod eſt contemplationis Sacramentum: alter ſæpe titubabat, quaſi trepidæ actionis ſymbolum.* Addit in eandem ſententiam plura, quæ apud ipſum legenda lectori relinquo. Quare verba Domini noſtri apud Ioannem, ita videntur accipienda, quaſi dixiſſet; Noui ego te, Simon, quis ſis: nempe tu filius es Ionæ, quæ vox columbam ſignificat; ipſe columbæ ſimilis, timidus & virium nullarum. Sed me vide: ego te & miniſterio arduo deſtino, & vires tanto oneri pares volo ſufficere: in cuius rei ſignum atq; teſtimonium eſto deinceps Petrus nomine: non de quauis Petra appellatione deriuata; ſed de me ipſo; qui & ſum vera conſtantia atque firmitas, & Petra vocor: vt fias tu quoque, præſidio meo fultus, Petra quauis firmior, & ſimilis conſtantiæ aliis ſuaſor, ac magni incepti quod molior, primarius fundator, atq; auctoritatis præcipuæ ἐργοδιώκτης. Omnino in appellatione Cephæ latere myſterium, & illa euincunt, quæ antè diximus; & Iohannes oſtendit, cùm Græcè ſcribens, Syriacæ vocis Græcam interpretationem ſtatim ſubjicit. Atque hoc myſterium Chriſtus poſtea clarius aperuit, vt narrat Matthæus cap. 16. iis verbis, de quibus accuratè inferius, Deo propitio, ſumus dicturi.

XIV. Teſtimonia Chryſoſt. de cauſa appellationis Petri. Petri προστασία & παῤῥησίας. An novum nomen aliquam dignitatis prærogatiuam Petro attulerit.

IBIDEM.

CONFIRMANDIS iis quæ modò diſſeruimus, ſubjiciemus B. Chry-

B. Chryſoſtomi aliquot loca, ex quibus conſtabit liquidò, quod fuerit tanti Doctoris judicium de cauſis, & ſignificatione appellationis Petri, Simoni inditæ. Solet autem hic duas eius nominis cauſſas afferre; zeli amoriſque erga Chriſtum vehementiam, & fidei firmitudinem. In eam ad Galatas, cap. 2. diſputationem ingrediens, de controuerſia inter Paulum & Petrum; initio huiuſmodi obſeruationẽ proponit. Πρότερον, ait, ἀναγκαῖον περὶ τῆς τοῦ Πέτρου παῤῥησίας εἰπεῖν, καὶ πῶς ἀεὶ πάντων αὐτὸς κατεπήδα τῶν μαθητῶν· καὶ γὰρ τὴν προσηγορίαν ἐντεῦθεν ἔλαβε, διὰ τὸ ἄκλιτον καὶ ἀδιάσειστον τῆς πίστεως. Καὶ ὅτε κοινῇ πάντες ἠρωτῶντο, τῶν ἄλλων προπηδήσας φησὶ, Σὺ εἶ ὁ Χριστός. *Prius neceſſariò dicendum eſt de ea, quam Petrus ſolitus vſurpare, fiducia, ſiue libertate; & quomodo ſemper omnibus diſcipulis inſultauerit,* id eſt, partes eorum antevertens occupauerit, *quippe nomen inde ſumpſit propter fidem, quæ flecti aut euerti non poterat. Et cùm in commune omnes interrogabãtur, ille præ cæteris exiliens, ait, Tu es Chriſtus.* Auctoritas illa quam Petrus uſurpauit inter collegas Apoſtolos, vocari ſolet à Chryſoſtomo, προστασία, *cura ſiue præſidentia,* vel παῤῥησία, *fiducia,* aut *libertas,* utraque vox à dominatione & imperio monarchico, quod poſtea excogitatum eſt, tam longè abeſt, quàm quod longiſſimè. Quare Chryſoſtomus, & hic, & ſemper alibi, cauſſam eius fiduciæ aſſignat, non jus dominandi à Chriſto acceptum, ſed zelum & fidei magnitudinem. Sauilianæ editionis tomo 5. paginâ 281. homiliâ in principium Actorum: Ὁρᾷς ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πέτρον κληθῆναι, οὐκ ἀπὸ θαυμάτων, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου πεπυρωμένου ἔλαβε τὴν ἀρχήν; *Videns vt illud ipſum, quòd Petrus eſt appellatus, non à miraculis habuit initium, ſed ab ignito zelo.* Tomo 8. in increpatione eorum qui ad ſynaxin non venerant, pag. 105. Ὁ Θεὸς ἀρετῆς ὑπόμνησιν καὶ διδασκαλίαν, ὥσπερ ἐν στήλῃ χαλκῇ, τῇ προσηγορίᾳ τῶν ἁγίων ἐναπέθετο. Τὸν γοῦν Πέτρον ἀπὸ τῆς ἀρετῆς οὕτως ἐκάλεσεν, τὴν ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν πίστιν στεῤῥότητος ἐναποθέμενος αὐτῷ τῷ ὀνόματι, ἵνα ἔχῃ διδάσκαλον διηνεκῆ τὴν προσηγορίαν, τῆς τοιαύτης στεῤῥότητος. *Deus admonitionem virtutis & doctrinam in ipſas indit appellationes ſanctorũ, tanquam in pilã æream. Petrum igitur à virtute ipſius ſic nominavit, vt demonſtrationem ipſius nomini indens firmitudinis circa fidẽ: vt eſſet ipſi ſuum nomen, eiuſmodi firmitudinis doctor perpetuus.* Omitto ſimiles locos. Quæri verò ſolet, an novi nominis aſſumptione prærogatiua aliqua dignitatis Petro ſit quaſita. Reſpondeo; Si auctorem ſequimur Chryſoſtomum, illi Apoſtoli quibus nouæ appellationes à Domino ſunt inditæ, videntur prærogatiuam aliquam habuiſſe ſupra reliquos; ipſe appellat, ἐξαίρετόν τι, *aliquid eximium;* atque hoc ipſe interpretatur, demonſtrationem πλείονος οἰκειώσεως, *maioris coniunctionis.* Cæterùm in hoc cenſu ponuntur ex æquo, Petrus, Iacobus & Iohanne, item Paulus. Petro autem vllam dignitatis prærogatiuam hac ratione fuiſſe collatam, nuſquam legitur apud Chryſoſtomum: imò verò huius planè contrarium in diuinis eius Patris monumentis, difficile non eſt inpenire. Initio Epiſt. Pauli ad Rom. in illa verba, *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti,* ita ſcribit: Τίνος ἕνεκα μετέθηκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Θεὸς, καὶ Σαῦλον ὄντα, Παῦλον ἐκάλεσεν; ἵνα

μηδὲ

μη δὲ ταύτῃ τῶν Ἀποςόλων ἔλατἶον ἔχῃ. ἀλλ' ὅπερ ἔχεν ἐξαίρετον ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν, τῦτο καὶ αὐτὸς κτήσηται, καὶ πλείονος οἰκειώσεως ὑπόθεσιν λάβῃ. *Cur nomen eius Deus mutauit, & qui erat Saulus, vocatus ab eo eſt Paulus? vt ne hac quidem in parte ceteris Apoſtolis eſſet inferior: ſed quod habebat eximium princeps diſcipulorum, id ipſum Paulus quoque aſſequeretur, & maioris coniunctionis argumentum inde caperet.* Propterea quoties de mutatis nominibus diſſerit, omnia Noui Teſtamenti exempla ſolet coniungere, neque vllum iuris diſcrimen in hac parte vſquam agnoſcit. Vide in 2. Tomo, pag. 632. in octauo, pag. 67. & 105. & ſimiles locos.

XV. Sententia Baronij de appellatione Petri. Petrus lapis primarius, vt & Chriſtus. Obſeruatio Baronij & aliorum, Petrum dicendum fuiſſe PETRAM, *quam ſolida, & quò ſpectet.*

IBIDEM.

IAm Baronium audiamus longe alia commentantem. *Sed quod inſuper conſideratione dignum exiſtimamus; hoc ipſo initio Eccleſiæ erigendæ (quæ ædificatio Dei eſt) Christvs Dominvs tantæ molis excitandæ ſapientiſſimus architectus de primario lapide, de fundamẽto collocando ſtatim cogitans, Simoni mox dixit, Tu vocaberis Cephas.* Omittit cauſſam nouæ appellationis, quam tot locis Patres commemorant, præſertim Chryſoſtomus, ſicuti oſtendimus. Cauſſa omiſſionis eſt; quia Patres quidem, Petrum à Petra crediderunt denominatum, vt expreſſe affirmant Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, Euſebius Emiſenus, alij: at Baronio & hodiernis Doctoribus Hildebrandinæ ſapientiæ, penè hæretica eſt hæc ſententia, vt mox indicabit Baronius. Volunt enim non à Petra Chriſto Petrum eſſe dictum; ſed ipſum Simonem eſſe Petram, & hoc illi cum Chriſto eſſe commune nomen. Ait igitur pater Annalium; Petrum à Chriſto poſitum eſſe LAPIDEM PRIMARIVM in ædificio Eccleſiæ. Parum illi videlicet viſum eſt, dicere, ſuper Petro Eccleſiam Dei eſſe fundatam; niſi ipſum faceret in fundamento Eccleſiæ lapidem primarium. Si quærat hîc aliquis, ecquem in Eccleſiæ ſuæ fundamento locum CHRISTVS obtinebit, ſi lapidis primarij locum Petrus occupat: reſpondebo, Baronium alibi Chriſtum quoque appellare lapidem primarium. Cæterum, quam leue, aut fere nullum diſcrimen ab eo ſtatuatur, inter Dominum, & ſeruum, creatorem & creaturam, largitorem vitæ æternæ, & eiuſdem præconem, declarat illius prolixa diſputatio, ſuper verbis Chriſti, Matth. capit. 16. v. 18. quæ habetur in anno 33. vbi doctrina illius erit expendenda. Pergit vero, & rationem ſuæ ſententiæ reddit hanc: *Vox Syriaca Latine interpretata, idem quod Petra ſignificat; ex Græca autem lingua dicitur Petrus; nam apud illos ὁ Πέτρος idem eſt atque ἡ Πέτρα: ſicque apud nos idem ſit Petrus quod Petra: nec à Petra Petrus, ſed ipſe Petra, quo nomine à Chriſto appellatus cognoſcitur; quod nunc pollicetur, cum ait, Tu vocaberis Cephas: ac ſi diceret, Tu vocaberis Petra.* Idem argumentum multis perſequitur Bellarminus de Romano Pontifice, lib. 1. cap. 9. & iterum cap. 17. vt alios minorum gentium

ſcriptores, linguarum imperitos, indoctos, ridiculos, taceam, Volunt omnes hi Πέτρον eſſe appellatum ab auctoribus Græci Teſtamenti, qui erat verius appellandus πέτρα, *Petra*, ſi per leges Græcæ linguæ licuiſſet. Rationem afferunt, quia Chriſtus Syriaca voce eſt vſus, quæ ſine vlla variatione ἀκλίτως, vt appellat Ariſtoteles, & lapidem ſignificat, & Petrum. Si huius ſubtilitatis veniſſet in mentem veteri Latino interpreti, aut Hieronymo, poterant illi per Romani ſermonis analogiam, pro Petro, Petram, dicere, vel Saxum, quod fuit olim gentis Didiæ cognomen & Voconiæ. Atque ea forma Latini in multis vſi ſunt, vt paullo poſt ſumus probaturi. Hæc Grammatica obſeruatio eo ſpectat, vt per illam noua Theologia ſtabiliatur, quæ non patitur aliquid Domino noſtro tribui in hac parte, quod non & Petro tribuatur. Iſtud vero Theologicum ψευδεγχείρημα, quam alienũ ſit à veteri fide, quantamq; & quam horribilem in ſe blaſphemiam contineat, oſtenſuri ſumus ad annum 33. vbi Baronius ex profeſſo hanc quæſtionem tractat, & teſtimoniis Patrum confirmare nititur. Nunc eius veſtigia premamus.

XVI. Refutatur Baronianus paralogiſmus, negantis Petrum à Petra Chriſto eſſe denominatum, quia Syriace, & Petra & Petrus eadem voce dicantur Cepha. *Oſtenditur eiuſmodi nomina pro linguarum & vocum genio, vel cum paronymia formari, vel cum homonymia: neque vllum eſſe in re diſcrimen. Auguſtinus defenditur. Nodus hodiernæ controuerſiæ indicatur.*

IBIDEM.

Non eſt, ait Baronius, *à Petra Petrus, ſed ipſe eſt Petra.* Si Simon eſt Petra, quomodo Chriſtus eſt Petra, & ſi primarium Eccleſiæ fundamentum, vt non ſemel affirmat Baronius, Petrus cenſeri debet: habemus vt duas Petras, ſic duos Chriſtos, quæ tam manifeſta eſt blaſphemia, vt illos ipſos, qui ita diſputant, Baronium & Bellarminum, neceſſitatem huius conſequentiæ, quam ad annum 33. probaturi ſumus, exiſtimem non attendiſſe. Si non eodem modo neque eadem ratione Simon eſt Petra, qua Chriſtus eſt Petra, hac probatione nihil quicquam eius efficitur, quod probare voluerunt duo Cardinales. Omnino enim Petra de Chriſto, & Simone prædicatur, aut συνωνύμως, aut ὁμωνύμως aut παρωνύμως. Si συνωνύμως & vniuoce, oportet eandem definitionem conuenire Petræ Chriſto, & Petræ Simoni. Chriſtus Petra dicitur, quia præſtat Eccleſiæ ſuæ vitam, & tuitionem vitæ aduerſus omnia pericula, qua interna, qua externa, vt accurate demonſtraturi ſumus ex ipſa vi eius vocis. Hoc ſenſu Simon ſi dicitur Petra; efficitur Deum verum illum eſſe. Hæc vero maior & apertior blaſphemia eſt, quam vt ferri in ullius mortalis ore debeat. Non igitur ſunt vniuocæ illæ enunciationes. Sequitur inde, aut æquivocas eſſe, aut paronymas: neutro autem modo eadem definitio utriq; enuntiationi congruet: & verum erit quod omnes pij concedunt aduerſus nouæ Theologiæ

logiæ auctores: ingens diſcrimen eſſe inter Petram Chriſtum, & Petram Simonem. Porro vtrum ὁμωνύμως an παρωνύμως dicatur Simon Petra, à Petra Chriſto, in re non multum intereſt, in vocis formatione differentia tota eſt poſita. Quæ deſiderantur proprietates vt fiant duo nomina æquiuoca, eædem poſſunt etiam in paronymis obſeruari: ſed ut legitima paronymia conſtituatur, hoc amplius deſideratur, vt ſit differentia πτώσεως inter duo nomina, hoc eſt, vt terminatione differant. Simplicius in Categorias. τριῶν δεῖν τῷ ἀπό τινος παρονομαζομένῳ φασὶ τοῦ τε πράγματος ἀφ᾽ οὗ παρωνόμασται, καὶ τοῦ ὀνόματος, καὶ ἔτι μέντοι τῆς ἀνομοίου τῆς καταλήξεως, ἥπερ καλεῖ πτῶσιν Ἀριστοτέλης. *Tria deſiderari aiunt Philoſophi in eo, qui paronymice ab aliquo eſt denominandus: res vnde nomen paronymicum deriuatur, ipſum nomen, diſsimilitudo terminationis, quam Ariſtoteles appellat πτῶσιν.* Deinde tertiæ conditionis neceſſitatem pluribus explicat. Cepha igitur apud Syros, cum proprium ſit nomen, etſi relationem habet ad Cepha, petra, vel lapis, paronymum tamen dici non poteſt. Contra, apud Græcos & Latinos Petrus à petra dicetur παρωνύμως; quia terminatione differunt. Totum diſcrimen in vocibus eſt, in re nullum eſt prorſus. Diſcrimen vocum facit diuerſus linguarum genius, & in eadem lingua analogiæ ratio diſſimilis in diuerſis vocibus. Inde fit, vt cum ex re aliqua fit propria hominis appellatio, prius nomen & poſterius fiant vel homonyma, vel paronyma, prout cuiuſque linguæ fert ratio, aut natura ipſius vocis, quæ rem ſignificat. Exemplis res declarabitur melius. Primi qui apud Romanos in gente Tullia, Cicerones, & in gente Calpurnia, Piſones ſunt dicti, à cicere dubio procul, & piſo cognomina inuenerunt; quod in cultura eorum leguminum præſtare crederentur. Igitur à voce *cicer* dictus Cicero παρωνύμως; à voce *piſum*, Piſo, item παρωνύμως. Contra, qui in gente Licinia primus Stolo eſt cognominatus in Tremellia primus, Scrofa, à vocibus *ſtolo*, & *ſcrofa*, nomina inuenerunt, quorum cauſſas explicant Varro, Columella, Macrobius, alij. Stolo igitur cum rei ruſticæ uocabulum eſt, & τὸ βλαστὸν ſignificat, & cum Licinij eſt cognomen; item Scrofa cum ſuem fœtam denotat, & cum eſt Tremellij cognomen; aut Scipio cum deſignat σκῆπτρον, & quando Cornelii eſt cognomen; ſemper in iſtis poſterius uocabulum priori eſt homonymum, non autem paronymum. Et eſt in Latina lingua hæc formatio uſitatiſſima. Eius formæ cognomina ſunt, Merula, Sura, Teſta, Ruga, Vocula, Gutta, Penula, & alia plurima. In Græca lingua ea forma rarius occurrit: quia facilius flectuntur Græca nomina in omnem figuram. Interdum tamen etiam in Græcis appellationibus eadem analogia occurrit. Seleucus 3. regni Macedonici in Oriente Rex ſeptimus Κεραυνὸς dici voluit: κεραυνὸς *fulmen*, & Ceraunus cognomen Seleuci, homonyma ſunt, non paronyma. Seleucus 2. non ſolum Καλλίνικος dictus eſt, ſed etiam Πώγων, πώγων *barba*, & Pogon Seleuci huius cognomentum homonymiam habent, non paronymiam. Huius Seleuci frater Antiochus Ἱέραξ à rapinis & velocitate cognomen inue-

nit. *ἱέραξ accipiter*, Hierax cognomen Antiochi. Fuit & aliorum vel cognomen, vel nomen: nam tempore Demoſthenis ciuis quidam Amphipolitanus venit Legatus Athenas, cui erat Hierax nomen. & Hierax dictus fuit vnus illorum ad quos ſcribebat Iſidorus Peluſiota libro primo. Finge eundem ab αἰγὸς ſimili analogia dictum fuiſſe Αἰγός. Latine vertetur commodiſſime id nomen Aquilo, ab aquila. Ita erit in Græcis vocibus ὁμωνυμία, in Latinis παρωνυμία plane vt in Syriacis cepha Cepha eſt ὁμωνυμία; in Græcis πέτρα Πέτρος, & Latinis petra Petrus eſt παρωνυμία. Diſcrimen in ſola vocum forma poſitum eſt; in re nullum eſt omnino. Sunt autem iſta ratione multa Hebræorum & Syrorum nomina formata: quoniam illarum linguarum voces non tam flexibiles ſunt, neque tam facile nouam πτῶσιν admittunt, quam faciunt Græcæ. יונה *iona* columba, יונה *iona* Ionas, proprium nomen Prophetæ, eædem literæ, eadem pronuntiatio, nulla πτῶσις in poſteriore voce. ענן *hanan* nubes, ענן *Hanan* proprium viri, Nehemiæ 10. 26. לבנה *lebana* luna, res alba לבנה *Lebana* proprium viri, apud eũdem Nehemiam. Sic כיפא *cepha* lapis, כיפא *Cepha* Petrus. Concludamus igitur, nullum maius myſterium latere in Syriacis vocibus; quas Dominus noſter vſurpauit, quã in Græcis. Baronius vero & Bellarminus, & quicunque alij nodum in ſcirpo quærunt, dum diſputatores ſubtiles videri volunt, Spiritui Sancto grauem faciunt injuriam; quem tacite accuſant, quaſi mentem Chriſti in ſcribendis Græcis Euangeljis, parum expreſſerit, & rem tanti momenti, vt quidem iſtis placet, nullo pacto ſignificarit. Concludamus etiam. B. Auguſtinum, qui non vno loco ſuorum ſcriptorum, & nominatim in Retractationum ſuarũ libro primo, capite XXI. Petrum à petra docet dici, vt à Chriſto dicitur Chriſtianus, item Hieronymum, Ambroſium, Eucherium Lugdunenſem, qui hoc ipſum affirmant, pie docteque ſenſiſſe, & quod res eſt, dixiſſe: iſtos vero nouos diſputatores, qui ab illis diſſentiunt, & veræ Theologiæ, & rectæ Grammaticæ parum peritos ſe probare. Hoc cum dicimus, propterea tamen non negamus, B. Petrum à Patribus ſæpe appellatum eſſe, & petram, & fundamentum: nam & ita vocatum ſcimus, & ex rei veritate ita vocari poſſe non diffitemur. Neque enim ij nos ſumus, qui in prædicandis veris laudibus principis Apoſtolorum, cuiquam cedere velimus. Quare operam perdunt & oleum Baronius alijque, qui teſtimonia Patrum congerunt, vt rem probent per ſe manifeſtam: at non illud eſt τὸ κρινόμενον. Vetus controuerſiæ hujus ſtatus in duobus hiſce capitibus eſt poſitus: prius eſt, vtrum Patres eo ſenſu appellauerint Petrum Eccleſiæ petram & fundamentum, quo hodie accipi volunt, & ab aliquot retro ſeculis voluerunt omnipotentiæ Romani Pontificis patroni, paraſiti illius, puri puti hæretici Hildebrandini. Alterum caput eſt; vtrum ex hiſce appellationibus Petro attributis, aut in Euangelio, aut in Patrum ſcriptis recte, & bona fide primatus, vel potius δεσποτικὴ, dominatio Papæ Romani in omnes populos Orbis totius colligatur. Non enim propter

Petrum

Petrum de Petri honore diſputatur hodie; ſed propter Papam cui vtinam ſui adulatores potius perſuaderent, vt verarum Petri virtutum, quàm falſorum titulorum hęres eſſe mallet.

XVII. Expenduntur allata teſtimonia ad probandum primatum ex appellatione Petri. *Sermones de Cathedra Petri non ſunt Auguſtini.* Petra *de Chriſto & Petro æquiuoce dicitur: cujus rei ſymbolum.* Continere compagem Eccleſiæ, *quo ſenſu de Petro. Appellationes Deo propria ejus ſeruis tributa. Patrum figurata dicta in homilijs.* Adiutores Dei. *Pauli ſententia apud Homerum*: incrementat. *Patres qui verba Scripturæ ponunt tantum neque exponunt, nihil probant. Locus Tertulliani exponitur. Subtilitas Baronij vt neget Petrum eſſe à Petra deriuatum nomen. Hieronymi locus à praua interpretatione vindicatur* Κυριακὸν *&* Dominicum. Dominicum celebrare. δεῖπνον Κυριακόν.

ANNI XXXI. Num. XXV.

VT breuiter quędam dicamus de teſtimonijs à Bartonio allatis; ſermo de Cathedra Petri quem ille laudat vt Auguſtini, quia habetur in tomo decimo operum illius; non eſt Auguſtini ſed Ambroſij. Extat enim, totidem fere verbis, inter ejus Patris ſermones de Sanctis per annum. Tantum prima periodus leuiter immutata. Apud Ammbroſium ſic: *Adſtruximus ſuperiore Dominica ſanctum Petrum in Saluatoris paſſione,* &c. Apud Auguſtinum vero ſic: *Noſtis fratres chariſſimi, beatiſſimum Petrum in Saluatoris paſſione,* &c. Deinceps ad finem vſque plane vtrobique eadem verba: niſi quid leuiter deſcriptorum negligentia mutauit. Non fugit me ſolitos Patres Latinos interdum ſcriptis priorum vti pro ſuis ſed fere Græcorum: ſicut obſeruauit Hieronymus, & nemo eruditus ignorat de ipſo Ambroſio; qui Baſilij in Hexaëmeron homilias, pene ad verbum Latinas fecit: ſed Auguſtinum ſermonem integrum Ambroſij pro ſuo vſurpaturum, & in cenſum ſuorum ſcriptorum fore relaturum, quis exiſtimet? Ego certe non adduco vt credam. Quicquid hujus ſit, omnino Ambroſij, non Auguſtini eſt ille ſermo: ex quo an poſſit colligi aliquid, hodiernis opinionibus congruum, breuiter videamus. Ait Ambroſius: *Petrum pro ſoliditate deuotionis Petram dici, Chriſtum pro virtute.* Recte & vere. Atque hoc illud ipſum eſt, quod totis ingenij viribus tuentur pij; qui magnitudinem pietatis, zeli, & deuotionis Petri admirantur, & tota voluntate ferunt laudibus in cœlum: ſed ita ut, conſtitutam, edoctam, & ſeruatam ſemper Eccleſiam Dei fuiſſe pertendant. vnius Chriſti, Dei & hominis virtute & Spiritus Sancti efficacia, non cujuſquam mortalium. Quid hoc ad hodiernam omnipotentiam? Nam eò referuntur omnia. Si Petra eſſet ſymbolum dominationis, eſſet aliquis falſus ille quidem; ſed tamen eſſet aliquis;

color huic argumentationi: ſed illa vox, ne in Chriſto quidem dominationis eſt ſymbolum, verum firmitudinis & durationis: nedum ſit in Petro. Ait Ambroſius: *Petra dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta poſuerit.* Nota, *fidei fundamenta* non terreni principatus, aut monarchiæ. Primus autem ponitur Petrus inter Chriſti miniſtros, quorum ille opera uſus eſt, in Eccleſia ſua inſtituendæ. Hoc quoque recte, vere & pie. Nam quis hoc negat? aut quis negantem ferat? Quoniam vero prima fundatio Eccleſiarum, Petro communis fuit cum omnibus Apoſtolis; omnes Apoſtoli erunt petra & fundamentum Eccleſiæ: atque adeo ita illos nominari in Scripturis & Patribus, demonſtramus in diſputatione anni XXXIII. ubi etiam exponimus, quam ob cauſſam vere dici queat is titulus Petro & aliis nonnullis Apoſtolorum peculiariter conuenire. Addit Ambroſius & ex eo ſubditius Auguſtinus: *& tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſti compagem molemque contineat.* Si proprie loqui volumus, *continere compagē Eccleſiæ*, virtutis eſt, non deuotionis. Chriſtus igitur hoc facit, non Petrus: nam recte dictum modo, Petrum deuotione dumtaxat eſſe Petram; at Chriſtum virtute. Sed quia ad iacienda Eccleſiæ fundamenta, Chriſtus Petro uſus eſt, tanquam excellente præ multis inſtrumento; mirum non eſt, tribui inſtrumento, quod proprie Chriſto, veræ efficienti cauſſæ conuenit. Eſt igitur acyrologia, & figura: cui geminam uſurpat Chryſoſtomus, cum Petrum appellat κρηπῖδα τῆς ἐκκλησίας, *crepidinem Eccleſiæ*, ſiue *baſim.* Et eſt hæc figura, cum in communi ſermone vſitatiſſima; tum appriме obſervanda in homiliis omnium Patrum: quæ proxime accedunt perſæpe ad genus demonſtratiuum. Quare vera Patrum ſententia ex eiuſmodi figuratis dictis peti non debet, verum ex aliis eorundem ſcriptis. Nam vt à propoſito Ambroſij loco ne diſcedam: *Petrus compagem Eccleſiæ continere*, ſic illi dicitur, ut idem Pater dicit alibi, Paulum *operire Chriſtianos ne tententur*: quum tamen non Paulum, ſed Chriſtum orantes doceantur Chriſtiani dicere; *Ne nos inducas in tentationem.* Locus eſt in ſermone de Petro & Paulo: *Optima Apoſtolorum nomina, petra & vaſculum:* (quia Paulus dictus vas electionis:) *neceſſaria domui Saluatoris. Petra ad firmitatem ne labantur ſuſtentat populos: vas ad cuſtodiam ne tententur operit Chriſtianos.* At diſputatores hodierni, cum eiuſmodi locutiones obſeruant in Scriptis Patrum non tanquam figurata dicta, impropria & hyperbolica volunt eas intelligi: verum ſimpliciter vt verba ſonant. Qua de re plura inferius erunt dicenda, ad annum 53. Sequitur ſtatim apud Ambroſium; *Recte conſortium meretur nominis, qui conſortium meretur & operis.* Alludit ad locum Pauli, I. Corinth. III. 9. vbi de ſe & aliis Apoſtolis ſcribit, Θεοῦ ἐσμεν συνεργοὶ, *Dei ſumus adiutores*, vt eſt in vulgata. Si teſte Paulo omnes Apoſtoli Deo cooperantur, quid miramur dici idem hic de Petro? Proxima verba ſupplenda ſunt ex Paulo, quem iterum imitatur, & dicendum: *nec Petrus qui ponit fundamentum eſt aliquid, nec Paulus qui plantat, ſed Dominus qui incrementum dat*, vel ut habent editiones Auguſtini, *incrementat.*

mentat. ὁ αὐξάνων Θεός. Varro Rerum diuinarum, *grandire* eo ſenſu poſuit. *cum aut humus ſeminari incipere non poſſit, aut recepta non reddat, aut edita grandire nequeat.* Pauli ſententia diuina eſt; ne iis quidem ignota, quos nulla melior lux præter naturalem illuſtrabat. Nam Homerus eodem verbo uſus, cum ferme idem diceret.

ὅς οἱ πολλὰ κάμησι· Θεὸς δ' ἐπὶ
ἔργον ἀέξει.

Subiicit poſtremo Baronius, ex eodē, vt ait, Auguſtino: eſt vero illius ſermonis obſcurus auctor & incertus: vt multū cauſſam adiuvare eius teſtimoniū nequeat. *Dignus certe qui ædificādus in domo Dei populus, Petrus* (ſcribēdum *Petra*) *eſſet ad fundamentum, columna ad ſuſtentaculum, clauis ad regnum.* Trium quæ in hoc teſtimonio tribuuntur Petro, primum è Matthæi 16. 18. eſt depromptum: alterum ex ea ad Galatas, II. 9. tertium habetur Matthæi 16. 19. quibus in locis non de ſolo agitur Petro, ſed & de aliis Apoſtolis. At quo ſenſu dicatur Petrus *petra, columna* & *clauis*, non exponit ille auctor. Quare eius teſtimonio vti; id uero nihil aliud eſt, niſi operam ludere. Subiicitur mox locus Tertulliani è libro 4. contra Marcionem, capite 13. tam alienus à propoſito, vt vix abſtineam quin dicam cum veteri poëta, αἰ γὰρ ἂν πίτρει Φθονεῖν σύγ' ἐργάσεται, quis enim tam patiens, cui non bilem ciet hæc, vel ſupinitas, uel neſcio quid dicam? Eo loco Tertullianus probat, Chriſtum noui Fœderis Deum, eſſe eundem qui in ueteri Teſtamento proditur, quod negabat Marcion. Inter cætera argumenta affert mutatum Petro nomen vt, olim Abrahamo & aliis; deinde, cur Simon, Petrus fuerit dictus, potius quam alio quo nomine rationem affert; quia Chriſtus chariſſimo ſibi diſcipulo nomen communicauerit ſuum; quod iam olim à Prophetis ipſi fuerat tributum. petram enim ſiue lapidem, appellatum eſſe Chriſtum ab Iſaia. Vnde ſequitur non male, Chriſtum qui narratur in Euangeliis, eundem eſſe de quo Iſaias. Hæc mens Tertulliani clara, perſpicua & certa, at quid hoc ad rhombum? Nemo enim dubitat Petrum relatione ad Chriſtum, & per nominis quod proprie Chriſto congruit, participationem, dictum fuiſſe Petrum, vel etiam petram, quare ἀέρα δαίρει, Baronius, & funem ex arena nectit. Baſilij, Hieronymi, Leonis teſtimonia commodius expendentur in anno trigeſimo tertio, cum aliis ejuſdem argumenti. Nunc audiamus miram ſubilitatem. Ait: *Cum itaque Petrus Petra, vt & Chriſtus petra dicatur: hac ratione dici poteſt nomen Petri deriuatinū à Chriſto non tamen deriuatum nominis Chriſti* Quid ſibi iſta velint ſi dicam me intelligere; mentiar. Inimici mei, perditiſſimi hæretici, parricidialis doctrinæ magiſtri, Græculi Cretenſes, & id genus nebulones, Grammaticum me, poſtquam incaluerunt, ſolent appellare: ego vero fateor, non tantos in ea arte progreſſus me feciſſe, vt hanc Baronianam ſubtilitatem, an futilitatem, poſſim capere. Illud ſatis capio; admodum fuiſſe illum ſollicitum, ne videatur Petrus παρώνυμος, dici à petra Chriſto. Hoc illi parum eſſe honeſtum Petro videbatur; ac fortaſſe etiam contumelioſum iudicabat. Et ſane, ſi Petrus Eccleſiæ eſt primarium fundamentum, vt pronun-

pronuntiat Baronius tot locis, non minus petram illum eſſe oportet, quam Chriſtum ipſum. Sed nos iam diximus non ſemel hanc ſententiam cum immani blaſphemia eſſe coniunctam, ſi quis putet & Chriſtum & Simonem eadem notione poſſe petram appellari. Certe aut neſciuit Baronius, quæ vis ſit appellationis Petræ, quam nos probaturi ſumus proxime accedere ad nomen admirabile Tetragrammatum; aut ipſa religionis Chriſtianæ prima elementa vir tantus ignorauit. Ne illud quidem intelligo, ſubiectus Hieronymi locus ad propoſitum quid faciat: tantum video trahi violenter ad Petrum, quæ de Eccleſia dixit Hieronymus. Attende Lector & iudica. Ille Pater in prima verba capitis 42. Iſaiæ, de Eccleſiæ Chriſti loquens; *Denique*, ait *nequaquam vocabitur Hieruſalem & Sion, ſed nouum nomen accipiet, quod ei Dominus impoſuerit, dicens ad Apoſtolum Petrum, Tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam. Quod vocabulum à nomine Domini deriuauit, vt dicatur dominicum.* Et Propheta eo loci de Eccleſia loquitur, non de Chriſto; & interpretem quoque Hieronymum de eadem ſentire, cum res arguit, tum ex eius verbis eſt clariſſimum. Sed Baronius vt illa poſſet ad Petrum referre, malo exemplo, primis verbis ſententiam mutilauit. Senſus eſt: olim Eccleſiam Iudaicam eſſe appellatam Sion & Ieruſalem; at Chriſti Eccleſiam, quam ipſe ædificaturum ſe promiſit Petrum alloquens, non amplius Sion aut Ieruſalem fore appellandam, ſed Dominicum, tanquam opus manuum Domini. Quis fando vnquam audiuit, Petro nomen fuiſſe Dominicum? hanc tam abſurdam, tam falſam ſententiam Baronio probatam eſſe, nemo ſatis queat mirari. At Eccleſias, primi Chriſtiani vocabant Dominica & Κυριακά: vnde manſit appellatio apud Anglos *Church*. Cyrillus Ieroſolymitanus, catecheſi 18. κἂν ποτε ἐπιδημῇς ἐν πόλεσι, μὴ ἁπλῶς ἐξέταζε ποῦ τὸ Κυριακόν ἐστι· καὶ γὰρ αἱ λοιπαὶ τῶν ἀσεβῶν αἱρέσεις Κυριακὰ τὰ ἑαυτῶν σπήλαια καλεῖν ἐπιχειροῦσι. *Si quando in vrbem aliquam veneris, ne ſimpliciter inquire vbi eſt Dominicum: nam & reliquæ impiorum ſectæ ſuas ſpeluncas Dominica contendunt nominare.* Concilium Neocæſarienſe, canone quinto: κατηχούμενος εἰσερχόμενος εἰς τὸ Κυριακὸν, ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, De Dominico aureo Antiocheno, lege B. Athanaſium in Apologia ad Imperatorem Conſtantium & Baronii Annales in anno Domini CCCXXVI. 65. & alibi. Proprie κυριακὸν eſt liturgia, ἡ μυστικὴ λογία, miſſa, *dominicum celebrare*, κυριακὸν τελεῖν, pro rem ſacram facere, ſæpe in Actis Martyrum, vt in iis, quæ deſcribit Baronius in anno CCCIII. 46. κυριακὸν igitur abſolute dictum, pro κυριακὸν δεῖπνον, *celebrare dominicam*, pro celebrare cœnam Domini. Deſumpta enim appellatio è Paulo, 1. Corinth. XI. 20. Hippolyti locus, εἶδεν πρὸς ἵνος, Quo ſenſu dicatur Petrus Princeps in Græcorum verſionibus, vt in hoc loco Hippolyti; quo item apud Patres Latinos, inferius erit expendendum. Verba Hippolyti ſunt. πρῶτος ὁ πέτρος, ἡ πέτρα τῆς πίστεως. Primus Petrus petra fidei.

XVIII. Optati error, confundentis

tis vocem Syriacam Κηφᾶς, *cum Græca* κεφαλὴ, *& ſtupor tuentium hodie tam ineptum commentum. Decretalis Anacleti tacitè Baronio damnata. Vigilii & Innocentii III. hallucinationes Hebraica voces accommodari etymologiæ Græcæ poſſunt: argumenta verò ab etymo falſo in re controuerſa duci non poſſunt. An verba Interpretum ſacrorum eodem pacto cenſeri debeant à Spiritu S. profecta, vt quæ ſunt in origine Hebraica aut Græca.*

Anni XXXI. Num. XXVI.

At quæ ſequuntur, quis adeò Stoicus, qui legat ſine indignatione? quis tam Craſſus, qui ſine riſu? Iam poſuit Baronius Petrum primarium fundamentum domûs Dei, idque eo argumento probatum eſt, quia ſit appellatus à Domino Cephas. Ecce aliud oraculum: Petrus eſt caput Eccleſiæ, quia Optatus Mileuitanus dixit lib. II. *Apoſtolorum caput Petrus; vnde & Cephas apellatus eſt.* Hoc quia facere ad ſtabiliendam omnipotentiam Romanam videtur, placet Baronio, & vt ſolidum probatur. Paullò antè diuinus vir Auguſtinus, quia veram Eccleſiæ Petram conſtituebat Chriſtum, non autem Petrum; vt ſermonis Syriaci imperitus & ruſticus Africanus traducebatur. Obſecro, quæ hæc iniquitas eſt? Audebit aliquis B. Auguſtinum propter ſententiam veriſſimam reprehendere: & negabit idem Optatum reprehendendum pueriliter errantem? Africanus, inquit, erat Auguſtinus, & Syriacæ linguæ ignarus. Ferat igitur & nos idem meliori jure dicentes: Africanus erat Optatus, Hebraici & Syriaci ſermonis prorſus imperitus; Græcæ quoque linguæ, vt videtur, omnino rudis: nam ſi vel primis rudimentis Helleniſmi fuiſſet imbutus, nunquam dixiſſet κῆφας, hoc eſt, *petra*, deduci à κεφαλὴ, h. e. *caput*: qui error eſt plus quam puerilis, & omnes ineptias ſuperat, quæ in hoc genere leguntur, vel in Rationali Durandi, vel apud Zachariam Chryſopolitanum, vel in Legenda aurea, ſiue Lombardica hiſtoria Iacobi de Voragine, Archiepiſcopi Genuenſis, ſanè faceriſſimæ. Adde, quòd futiliſſimæ aſſertioni conjunctum crimen impietatis, non ſine cauſſa contendat aliquis: dicere enim nomen Cephas ſignificare caput, quid aliud eſt, niſi imperitiam vel mendacium B. Iohanni obiicere, cuius expreſſa verba ſunt, I. 43. ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος, *cuius vocis Cepha interpretatio eſt Petrus.* Si fidem Iohanni Euangeliſtæ habuit Optatus, quid oportebat illum aliam interpretationem comminiſci? Sed nos Optato, viro de Eccleſia Dei bene merito, facilè ignoſcimus: neque verò ita inſanimus, vt propter linguarum ignorationem, vllius Sanctorum Dei viuentis gloriam vlla ex parte velimus imminutam. Baronius verò grauiſſimâ reprehenſione dignus, qui vt hodiernæ ambitioni ſeruiret, hallucinationem Optati, (ſi tamen Optati ſunt illa verba: non enim deſunt viri graues, qui inſititio gloſſemate corruptum fuiſſe Optati textum contendant:) propter hono-

rem antiquis Patribus debitum, diſſimulandum, ventilare & in argumentum rei maximæ trahere non erubuit. Bellarminus verò, qui editione Hebraicæ Grammaticæ, aliquam eius linguæ peritiam eſt profeſſus, multò etiam grauiùs peccat, hoc argumentum afferens in ſuis diſputationibus, quàm Baronius. Quod ait Baronius, primo omnium Patrum Latinorum eius argutiolæ veniſſe in mentem Optato Mileuitano; ſi à ſciente & prudente ſcriptum, ingenuitatis laudem meretur. Tacitè enim decretalem Anacleti Papæ damnat Baronius, pro qua Turrianus & eius farinæ ſcriptores multi tanquam pro aris & focis dimicare ſolebat. Ea eſt decretalis tertia, in qua exponitur vox Cephas *caput*, & *principium*, quæ verba aut ſcriptor eius decretalis deſumpſit à Vigilio Papa; aut ipſe Vigilius è falſa decretali Anacleti. In anno Chriſti DXXXVII. deſcribitur in his Annalibus epiſtola Vigilij, in qua ſunt hæc verba: *Quoniam licet omnium Apoſtolorum par eſſet electio; B. tamen Petro conceſſũ eſt, vt cæteris præemineret: vnde & Cephas vocatur; quia caput eſt & principiũ omnium Apoſtolorum.* Sed bene eſt, quod etiam Baronius fatetur, Vigilium cùm illa ſcriberet, ſpurium atque illegitimum fuiſſe Pontificem: alii verò ſcriptores antiqui, etiam hæreticum appellant & ſchiſmaticum. Verùm & alii Papæ præter iſtos idem dixerunt. Innocentius verò III. etiam myſterium grande in eo inuenit, libro Myſteriorum I. capite 8. *Licet* ait, *Cephas ſecundùm vnam linguam interpretetur Petrus, ſecundùm alteram tamen exponitur caput. Nam ſicut caput habet plenitudinem ſenſus, cætera vero membra partem recipiunt plenitudinis: ita cæteri ſacerdotes vocantur in partem plenitudinis; ſed ſummus Pontifex aſſumptus eſt in plenitudinem poteſtatis.* En nugas, en ineptias; en cæcitatem illorum temporum. Illud verò intolerabile, quòd errorem ſuum Baronius mox auctoritati viri maximi, Gregorii Nazianzeni it defenſum. Quippe etiam illum vocem Hebraicam *phaſe* in Græcam πάσχα ſciuiſſe mutatam, & myſterium tamen eius vocis expliſuiſſe. Gregorius homilia εἰς τὸ ἅγιον πάσχα, originem huius dictionis ex Hebraica lingua repetit, & doctè exponit: deinde quomodo vox peregrina mutatione aliquot literarum facta ſit Græca; verè obſeruat. Non dicit Gregorius, licere in ſeriis diſputationibus pueriles hallucinationes pro ſolidis argumentis venditare, quod facit hoc loco Baronius. Ferimus igitur ſi quis Patrum Hebraici ſermonis rudis, paſcha deduxit à πάσχειν, quod eſt pati, & piam inde doctrinam elicuit: Baronium & Bellarminum non ferimus, & nullo pacto ferendos eſſe pronuntiamus; Cephæ nomen à κεφαλῇ deducentes; non adeò, vt B. Petrum extollant, cum Chriſto iam regnantem: verùm ut ad ſtabiliendã Papæ Ro. omnipotentiam ſibi viam muniant: artes enim illorum nouimus, & ſcopum probè tenemus: cuius Lectorem Baronii ſemper oportet meminiſſe. De diſputatione Origenis ſuper vocibus πρῖνος & σχῖνος in hiſtoria Suſannæ, quid docti ſentiant, non eſt huius loci exponere. Addit poſtea: *In diuina Scriptura nomina ſidei rum non ſecundum voces Hebraicas, ſed ſecundùm Græcam nomenclaturam ſunt impoſita.*

poſita. Equidem verſionem Latinam librorum ſacrorum eſſe Scripturam diuinam agnoſco: de hoc vel dubitare inexpiabile nefas cenſeo. Si quid tamen in Latina interpretatione reperiatur à veritate Hebraica vel Græca alienum; id ego diuinam Scripturam eſſe dicendum non exiſtimo: neque doctiſſimus Hieronymus olim exiſtimabat, qui tantum ſudauit, vt in Latinis codicibus eſſent eadem omnia atque in Hebraicis, & Græcis. Idem Hieronymus alibi negat, ſe habere pro Apoſtolica veritate, quòd in Latina verſione habetur, in Græcis non habetur, aut aliter habetur. Locus eſt in libro priore Aduerſus Iouinianum; dignus quem adſcribam. *Nunc* ait, *illud breuiter admoneo; in Latinis codicibus hunc locum ita legi, Diuiſa eſt virgo, & mulier. Quod quanquam habeat ſuum ſenſum. & à me quoque pro qualitate loci ſic ediſſertum ſit; tamen non eſt Apoſtolicæ veritatis.* Prǽterea, inter Latinam verſionem, omneſque alias, & Hebraicum V. T. Græcum N. T. textum, hoc diſcriminis, opinor, ſtatuendum eſt: quòd in his & res & verba immediatè à Spiritu Sancto ſunt profecta, qui Prophetis & Apoſtolis atque Euangeliſtis & quæ ſcriberent; & quomodo ſcriberent, ſuggerebat: in verſionibus fidelibus doctrina eſt à Spiritu Sancto, verba ab hominibus: qui etſi Spiritus Sancti auxilio ſint vſi; non tamen eo pacto, neque eadem menſura cum Prophetis & Apoſtolis. Quare ſi quis me roget, an Spiritus Sanctus, Arcturi, Orionis, & Pleiadum meminerit: cum hac diſtinctione equidem reſpondebo: verum id eſt, ſiderum illorum extare in Scripturis mentionem. Fere enim inter doctiſſimos interpretes veteres & recentiores conuenit, עש *Haſch* eſſe ſidus illud quod Græcis & Latinis Arcturus dicitur, & Bootes: כסיל *Ceſil* quod illi Orionem: כימה *Cimach*, quod Pleiadas nominant: at nominum ipſorum non meminiſſe. Baronium & ſenſiſſe aliter & locutum eſſe, mirum non eſt: nam & illi & aliis hodie multis, conturbato veræ Theologiæ; atque adeò ipſius naturæ ordine, authentica eſſe deſierunt, quæ olim erant; & authentica facta ſunt, quæ olim non erant. Turrianus, cuius mentio ſequitur, ex illo genere hominum erat, qui contra Nouatores, vt ipſi appellant, noua dogmata, & fabulas quoque nouas defendere malunt, quàm veritati vel ſemel manus dare: homo, cuius eruditionem citiùs laudaueris, quàm judicium. Quid dico judicium? Appello confidenter omnes eruditos partium illarum viros; quos non dubito, Turrianum habere oſtentui, tanquam perfectiſſimum exemplar ἀκρισίας, temeritatis, audaciæ & inaniſſimæ vanitatis.

XIX. Architriclinus quis. Locus ex Eccleſiaſtico vindicatus à falſa & inepta Maldonati interpretatione.

ANNI XXXI. Num. XXXI.

IN hiſtoria miraculi, quod fecit omnium primum Chriſtus in Cana, quis ſit qui dicitur Architriclinus, eruditi interpretes rectè dudum expoſuerunt. Nec diſplicet, quod docti viri obſeruarunt; eas miniſterii partes obiiſſe Archi-

tricliniũ, quæ fuerunt apud vet. Græcos ἐλεάτρου; cujus munus deſcribitur ab Athenæo libro quarto. Affine fuit officium ejus, qui dicebatur in aulis Regum ἀρχιοινοχόος, *pincernarum magiſter*, ſiue *primicerius*: qui titulus Iolao tribuitur in vita Alexandi apud Plutarchum. Maldonati Ieſuitarum virulentiſſimi, error eſt, ridiculus, exiſtimantis deſcribi officium architriclini in Eccleſiaſtico, initio capitis XXXII. Homo tam virulentus, & tam acerbus alienorum ſcriptorum cenſor, priuatum miniſterium neſciuit diſtinguere à dignitate & honore publico. Ait auctor Eccleſiaſtici, ἡγούμενόν σε κατέστησαν, *Ducem* vel *magiſtratum conſtituerunt te* nempe ciues tui: non autem conuinæ architriclinum, vt ait ſcriptor maledicus: cujus craſſam ignorantiam confutant proxima verba. μὴ ἐπαίρου, *ne efferaris*. noli ſuperbire: ſcilicet architriclini ea dignitas eſt, vt metuendum ſit, ne animos è miniſterio ſumat aduerſus illum, cui operam addixit ſuam. Neque verò conuiuæ architriclinos creant, ſed ſolus paterfamilias. Cur igitur numero multitudinis dixiſſet κατέστησαν; potiùs enim dicendum erat, κατέστησε, *creatus es*, vel ſimile quid. Sequitur, γίνου αὐτοῖς, ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν: *gere te erga illos, quaſi eſſes vnus ex illis*, nempe à quibus dignitatem accepiſti. etiam-ne hoc magiſtro pincernarum conuenit? vbi mens illius conuitiatoris? φρόντισον αὐτῶν, καὶ οὕτω κάθισον. hoc eſt: priuſquam ſedeas, aut tibi quietem indulgeas, cura negotia illorum qui te promouerunt; ciuium, inquam, à quibus dignitate es auctus. Mox coronæ meminit, quæ bene meritis de Repub. olim dari ſolebat. Ad eum morem auctor alludit; ſicut nonnulla alia in eo dicuntur, cum manifeſta alluſione ad ritus Græcorum potiùs, quàm Iudæorum. Maledicus Maldonatus refert ad apophoreta, quæ diſcedentibus è conuiuio dari ſolita: ineptiſſimè, abſurdiſſimè, imperitiſſimè. conuiuis enim donabantur, non architriclino. Non etiam aſſentior Gaudentio Brixiano; qui verbis à Baronio allatis, architriclinum confundit cum præfecto morum; qui in nonnullis ciuitatibus publicè apponi ſolitus conuiuis in ſolemnioribus epulis. Hunc fuiſſe morem Iudæorum, quod ait Gaudentius, fando ſe accepiſſe, nuſquam legere memini: de Athenienſibus id narrant Græci, & οἰνόπτας, quaſi *vini inſpectores* dicas, illos minutos magiſtratus appellant: dicti ſunt etiam ὀφθαλμοὶ, *oculi*. Athenæus libro X. Ἀρχὴ δ' ἐστὶν οἱ οἰνόπται παρὰ Ἀθηναίοις. οἱ δ' οἰνόπται οὗτοι ἐφεώρων τὰ ἐν τοῖς δείπνοις, εἰ κατ' ἴσον πίνουσιν οἱ συνόντες. καὶ ἦν ἡ ἀρχὴ εὐτελὴς, ὡς ὁ ῥήτωρ φησὶ Φιλῖνος, καὶ ὅτι τρεῖς ἦσαν οἱ οἰνόπται. ἐκάλουν δέ τινες τούτους καὶ ὀφθαλμούς. *Oenopta magiſtratus quidam erant apud Athenienſes: Iſti autem Oenoptæ obſeruabant quæ fiebant in cœnis, ſiue epulis: an conuiuæ in bibendo æqualitatem ſeruarent. & erat magiſtratus vilis, teſte Philino rhetore: quos tres ait fuiſſe. à nonnullis vocantur Oculi.* Syrus vertit, בריש מסבא ὁ ἐπὶ τοὺς συμποσίους. ſiue ὁ ἐπιστάτης, præfectus conuiuio. De voce *Triclinium* apud Iudæos dicimus ad annum trigeſimum quartum.

XX. *Erro-*

XX. Errores Nicephori Calliſti circa miraculum in Cana factū. Simon Cannites, ſiue Zelota.

ANNI XXXI. Num. XXX.

TRADITIONEM de Iohannis Baptiſtæ nuptijs in Cana, (cujus auctorem facit Hieronymum Dionyſius Carthuſianus, Commentarijs in Iohannem, magno errore) certis argumentis confutat Cardinalis Baronius. Eſſet verò ejus diſputatio erudita amantibus veritatis gratior, ſi in extremo Nicephori Calliſti vel omnino mentionem nullam feciſſet, vel errorem illius caſtigaſſet potiùs, quàm vllo aſſenſus genere confirmaſſet. Narrat Nicephorus tanquam rem certā, Simonis Cananæi fuiſſe has nuptias, quas primo ſuo miraculo Dominus decorauit. Nimirum id ille colligebat, vel alij, à quib. acccepit, ex ipſo iſtius Simonis cognomine. Sed nemo neſcit illud cognomen apud Matthæum 10. 4. Κανανίτης vel Κανίτης, non eſſe ἐθνικὸν, à patria illius, verū profeſſionis potiùs aut pietatis & zeli elogium: cujus interpretamentum poſuit Lucas 6. 15. ὁ Ζηλωτὴς, itaque euerſum eſt fundamentum ejus opinionis, quam ſecutus eſt Nicephor. De cuius viri judicio in tractandis hiſtor. ſacris, vel ex eo poteſt abunde conſtare lectori, quod ibidem de hoc Chriſti miraculo ſcribit. Nam ait: *ex occultis incertisq́ botris vinum eſſe factum.* ἐξ ἀδήλων καὶ ἀφανῶν βοτρύων οἶνος ἐγένετο. ita ille perverſa interpretatione ſua Chriſti miraculum verum & & verè admirandum vertit in ludicram præſtigiatoris alicujus θαυματοποιίαν. Nam vbi miraculum, ſi ex vuis expreſſum eſt vinum? at contrà Euangeliſta, qui τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, aquam in vinum fuiſſe verſam, diſertis verbis confirmat. & iterum 4. 46. ἐποίησε ὕδωρ οἶνον. Humbertus Epiſcopus Syluæ candidæ in diſputatione contra Græcos: *Voluit Dominus, certi myſterij gratia, prius aquæ Hydrias à feſti miniſtris vſq; ad ſummum impleri; & poſt ſolo nutu ſuo mirabile vinum fieri. In quo provido Redemptoris noſtri facto, dicimus aquam, non ſubſtantiam ſuam, ſed qualitates, id eſt, ſaporem & colorem, & ſi quæ ſunt hujuſmodi, permutaſſe.* Nicephorum malè ſenſiſſe de hoc miraculo, nolim dicere, at locutum eſſe de re tanta incautiùs, res arguit.

XXI. Locus Iſaiæ apud Septuaginta Interpretes expenditur, & emendatur. Cana, non unius oppidi nomen.

ANNI XXXI. Num. XXXII.

MIRACVLVM conuerſæ aquæ in vinum ab Iſaia fuiſſe prædictum, obſeruat Baronius: ſed rectè monet, *ſecundùm Septuaginta duos Interpretes.* Nam Hebraica veritas & vulgata Romanæ Eccleſ. verſio, in eum ſenſum trahi non poſſunt. de Græcis quoque poteſt meritò dubitari. Legitur ſic initio capitis noni: Τοῦτο πρῶτον, ταχὺ ποίει, ταχὺ ποίει, χώρα Ζαβουλὼν, ἡ γῆ Νεφθαλείμ. Latina interpretatio fideliùs Hebraica expreſſit: *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Nepthalim.* Pro, vnico verbo Hebraicæ veritatis הקל *hekal*, ἐκουφίσθη,

 ſuble-

ſubleuata eſt, quatuor habentur in Græc. Ταχὺ πίε, Ταχὺ ποίει. Diuerſitatis huius ratio hæc eſt: Pro חקל *hekal*, mutatis punctis legerunt הקל *hakel*, κουφίσθητι, & verterunt Ταχὺ ποίει, *citò fac*: cuius loco librarius ſcripſit Ταχὺ πίε, *citò bibe*. deinde vtraque lectio in contextum, vt fit, eſt recepta: idque jam olim: nam & Hieronymi tempore, & Cyrilli, vt ex eorum lucubrationibus apparet, ita legebatur. Vox πίε, *bibe*; cuius nullum omnino veſtigium eſt in origine, occaſionem ſine dubio præbuit exiſtimandi, loqui hîc Prophetam de miraculo in Cana facto: quum præſertim certò conſtaret, ex Matthæi 4. 15. ſequentia verba illuſtrem de Chriſto prophetiam continere. Sed Cana oppidulum, in quo miraculum eſt factum, neque ad Zabulonios, neque ad Nephthalitas pertinuit; verùm ad tribum Aſer, ſi credimus Euſebio & Hieronymo in Locis Hebraicis. Apud vtrumque horum tria oppida aut vici recenſentur eiuſdem nominis, ſed tribuum diuerſarum. Hieronymi verba ſunt in promptu. Euſebiana adſcribam hîc, quia nondum eius liber eſt editus. Κανὰ φυλῆς Ἐφραΐμ, Κανὰ φυλῆς Μανασσῆ, Κανὰ ἕως Σιδῶνος τῆς μεγάλης, (ſunt verba è libro Ioſua decimo nono, vigeſimo octauo:) κλήρου Ἀσήρ· ἐν ταύτῃ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ ὕδωρ εἰς οἴνου φύσιν μετέβαλεν. ἐντεῦθεν ἦν καὶ Ναθαναήλ. hoc eſt, *Cana tribus Ephraim, Cana tribus Manaſſe, Cana vſque ad Sidonem magnam ſortis Aſer: in hac Dominus & Deus noſter Ieſus Chriſtus aquam in vini naturam conuertit: inde etiam oriundus erat Nathanael.*

XXII. *Vinoſi fontes noti ante miraculum in Cana. Iſodus fons Arabiæ. Plinij locus de fonte Aradi.* Διὸς πινυόντα. *Feſta Bacchi menſe Ianuario apud Græcos.* Ἀλωαγόν. *Lynceſtis aqua. Acidula.*

Anni XXXI. Num. XXXIII.

Observatio Epiphanij ſuper vinoſis, prorſus eſt admirabilis. Non enim dubitamus, virum ſanctiſſimum ea retuliſſe in literas, quæ ſibi certa fide eſſent comperta. Sed in illis quæ attexit de ſuo ſcriptor Annalium, nonnulla occurrunt animaduerſione digna. Nam quod ait, nullum ſe legiſſe auctorem, qui ante Dominum vixerit, fontium vinum ſcaturientium, mentionem facientem: non meminerat vir πολυμαθέστατος aliquando ſibi lectum, opinor, Vitruuium, æqualem Auguſti ſcriptorem; cuius verba ſunt libro 8. capite 3. *Sunt etiam fontes vti vino mixti; quemadmodum eſt vnus Paphlagoniæ, ex quo etiam ſine vino potantes fiunt temulenti.* Plinius quoque lib. 31. capite ſecundo, auctor eſt, ab Eudoxo & Theopompo ſcriptoribus antiquiſſimis, quoſdam fontes memoriæ eſſe proditos, qui bibentes inebriarent: quanquam ipſe Plinius alios effectus illis aquis attribuit. Lego etiam in Eclogis Sotionis vetuſtiſſimi ſcriptoris, & qui vetuſtiſſimos laudat auctores; fontem in Arabia fuiſſe nomine Iſodum, in quem ſi quis heminam vini infunderet, totus fons euadebat κρᾶμα, hoc eſt vinum dilutum, quale

vulgò

vulgò bibi ſolebat, ἐν Ἀραβίᾳ, inquit, ἐστὶν Γευθος κρήνη, ἣ τις κοτύλης οἴνῳ ἐμβληθείσης κεράνται, ἡ πρὸς τὴν πόσιν εὔκρατος γίνεται. At fons ille Andri Inſulæ; quem ex Plinio commemorat Baronius, an referri debeat in cenſum eorum miraculorum, quæ poſt miraculum in Cana factum, primùm extiterunt, vehementer dubito. Nam ipſum fontis nomen *Dios tecnoſia* (ita enim ſcribendum) antiquitatem eius miraculi veri, an falſi, videtur arguere: quod ſtulta antiquitas exiſtimans eſſe monumentum Liberi Patris à Ioue geniti, Διὸς τεκνώσια nuncupauit. τεκνοῦν & τέκνωσις de liberorum procreatione, etiam cùm de Diis agitur, vſitatiſſima Græcis verba. Athenæus lib. 9. μυθεύουσιν ἐν Κρήτῃ γενέσθαι τὴν Διὸς τέκνωσιν. Inde igitur Διὸς τεκνώσια. Neque verò Nonis duntaxat Ianuariis, vinum ex illo fonte manabat, vt putauit Baronius; ſed *ſtatis diebus ſeptenis*, ait Plinius libro 31. Menſe autem Ianuario multas Græciæ ciuitates aliquot dies in Bacchi honorem agitaſſe teſtantur Græci Grammatici; qui eam cauſam afferunt, cur Ianuarius Lenæon fuerit appellatus. Sic illi: Ληναιὼν ἐστὶν ὁ Ιανουάριος ἐκλήθη δὲ οὕτως, ἐπειδὴ τῷ Διονύσῳ τὰ ληναῖα ἐπετέλουν ἐν τῷ μηνὶ τούτῳ ὃν Ἀμφεστιαν ἐκάλουν. Malè etiam in hoc album refertur Lynceſtis aqua, Vitruuio, Sotioni, & aliis antiquiſſimis Græcorum ſcriptoribus commemorata. Adde quòd, licèt illi Tertullianus vinoſam venam attribuat: & cùm ipſe aduerſus Valentinianos, tum etiam Plinius, ſcribant ebrios effeciſſe; Græci tamen illam aquam inter ὀξίζουσας, & Latini inter acidulas referunt; quo ſapore aquas à vinoſis diſtinguunt iidem. Etiam olim multis locis venas eiuſmodi fuiſſe obſeruatas, oſtendunt iſta Vitruuii: *Item ſunt nonnullæ acidæ venæ fontium, vt in Lynceſto; & in Italia, Virena, Campana Teano, aliiſq; locis pluribus.*

XXIII. *Oſtenditur Ioſephi hiſtoriam non pugnare cum dicto Iudæorum, de Templo annis quadraginta ſex ædificato.*

ANNI XXXI. Nu. XXXVIII.

MIRA fluctuatio Baronij, in quæſtione de illis quadraginta ſex annis, ædificationi Templi impenſis, quorum mentio habetur, Iohannis 2. 20. Ioſephum, quod ſolens facit, accuſat, mox, eundem excuſat, iterumque accuſat; denique vbi pedem figat πανταχῶς, vix ac ne vix quidem ſtationem inuenit. Meliùs tamen ille, quàm Beroaldus, Serarius, & illi omnes, qui Ioſephi hiſtoriam de inſtaurato ab Herode Templo in auguſtiorem formam, ſanè quàm impudentiſſimâ audaciâ mendacii accuſare ſuſtinent. Meliùs item quàm illi, qui ad ſecundam Templi ſtructuram, poſt reditum à captiuitate, Euangeliſtæ verba referunt. Quod vt euincat maledicus Maldonatus, prolixâ verborum & argumentorum congerie, id vnum aſſecutus eſt, vt ſe & lectores ſuos fruſtrà fatigaret, remque per ſe non ſatis expeditam magis magiſque impediret, atque inuolueret. Res ita habet; quod iam ante nos Ioſephus Scaliger ὁ μακαρίτης indicauit: Hero-

Herodes anno regni ſui decimo octauo, conſilium ſuſcepit condendi noui Templi, fuiſſe eum regni Herodis 18. ſcribit Ioſephus, libro Originum 15. capite 14. nos autem intelligimus annum aditi ab eo regni: quod etiam certis aliquot argumentis, ex ipſo Ioſepho petitis poſſemus probare, ſi in hujuſmodi quæſtionibus vellemus immorari. Quod igitur Belli Iudaici libro primo, capite 16. ſcribitur Herodem anno 15. regni ſui Templum inſtauraſſe: librarij mendum eſt & corrigi ex hoc loco debet. Neque aliquem moueat quod etiam Ruffinus ita legit; nam de vetuſtate mendorum in Ioſephi codicibus ſatis ante diſſeruimus. Verum quidem eſt, Ioſephum annos regni Herodis bifariam numerare, à delato & adito: & aditi regni 15. eſſe 18. delati. Sed hanc rationem conciliandi hæc duo loca, cum propter alia non probo tum maxime propter hunc Iohannis locum. Optime enim cum Ioſephi calculo Euangeliſtæ conueniet, ſi ponamus, vt ſcribitur in 15. Originum, anno 18. poſtquam Herodes regnum adierat, captis Ieroſolymis, conſilium ab illo eſſe ſuſceptum nouæ ædis ædificandæ. Erat is annus Iulianus 26. vel 27. nam aditi ab Herode regni annus primus in Iulianos nouum & decimum incidit. Scribit autem Ioſephus, prius Templum ab Herode fuiſſe dirutum, & noua fundamenta poſita operis noui, vt veriſimile ſit vel propter hanc cauſſam, vel propter lapidum & materiæ præparationem, vnum ſaltem annum lapſum prius eſſe, quam iacerentur Herodiani Templi fundamenta. Atque hoc Ioſephus clare ſatis indicat; qui initio capitis 14. libri 15. Originum, ſcribit, Herodem anno regni 18. ἐπιβάλλεσθαι, id eſt propoſuiſſe animo Templi inſtaurationem. poſtea addit, quanta cum difficultate ſuum hoc conſilium Iudæis probarit Herodes; poſtquam illis promiſiſſet, ὡς πρότερα καθαιρήσειν τὸν ναὸν, ἢ πάντων αὐτῷ τῶν εἰς τὴν συντέλειαν παρεσκευασμένων *non prius ſe Templum fore demoliturum, quam parata haberet omnia ad eiuſdē perfectionem neceſſaria.* Tanti operis apparatum anni vnius, minimum, deſiderare ſpatium, nemo prudens negauerit. Quum præſertim ſcribat Ioſephus illo temporis interuallo Leuitas edoctos fuiſſe artes fabriles, vt illorum opera Templum conſtrueretur, ἱερεῦσιν ait, τὸν ἀριθμὸν α' (χιλίοις) ἱερατικὰς ὠνησάμενος στολὰς καὶ τοὺς μὲν διδάξας οἰκοδόμους ἑτέρους δὲ τέκτονας, ἤρξατο τῆς κατασκευῆς. Igitur an. 16. regni Herodis currente Iuliano 28. cepit noua moles Herodiani Templi ædificari. Adde annos quadraginta ſex, peruenies ad annum Iulianum ſeptuageſimum quartum; qui fuit 15. imperij Tiberiani: quod erat demonſtrandum. Etſi autem ſcribit Ioſephus p. 485. Herodianum Templum menſib. octodecim fuiſſe ædificatum, connexa autem ædificia annis octo: certum eſt tamen ex eodem auctore, continuatum fuiſſe opus ſtructuræ illius per multos annos: adeo vt vltima illi ædificio manus non fuerit impoſita ante annum Chriſti Dionyſianum 56. quadriennio ante excidium Ieroſolymorum; vt narratur Ioſepho, libri 20. capite octauo, pag. 621.

XXIV. Reiicitur falſus Euodius, & falſa eius hiſtoria, de Petro à Chriſto baptizato.

ANNI XXXI. Num. XL.

REPETERE hic cogor, quod iam ante probaui ad Baronianum Apparatum: Euodium illum, ex cuius epiſtola, Lumen, inſcripta, (nemini veterum nota, vt & Baronius fatetur in anno LXXI.) quædam deſcribit Nicephorus Calliſtus, lib. II. capite III. fictitium eſſe quendam Euodium; non autem, vt putauit Nicephorus, illum Apoſtolorum diſcipulum, primum Antiochenæ Eccleſiæ poſt Petrum Epiſcopum, cuius etiam Ignatius meminit. Quod igitur ex eo affert Baronius, ſolum Petrum à Chriſto fuiſſe baptizatum, ceu falſum cum auctore falſo debet reiici. Nam ſi Euodius ille antiquus hoc memoriæ prodidiſſet, vir cum primis ἀξιόπιστος; non dubitaſſent proximorum ſeculorum homines, an Apoſtoli, & nominatim Petrus, vel à Præcurſore Chriſti, vel ab ipſo Chriſto fuiſſet baptizatus; vel à neutro. tot enim fuerunt ea ſuper re diuerſæ ſententiæ. Tum autem illud ἀντιστρόφως, in verbis Iohannis 3. 22. *Chriſtus baptizabat*; & 4. 2. *Chriſtus non baptizabat ipſe*, Tertullianus, Chryſoſtomus, Cyrillus, Auguſtinus ſic ſoluunt, vt poſteriorem locum velint prioris eſſe interpretamentum: ita vt reuera neminem baptizauerit Dominus noſter. Si de Petro à Chriſto baptizato conſtans aliqua in Eccleſia ſeruata eſſet traditio; cur è tot Patribus, qui de his egerunt, ne vnus quidem eſt repertus, cui hoc eſſet notum? aut quare Auguſtinus aduerſus Nouatianum ſcribens, ep. 108. qui Petrum fuiſſe baptizatum negabat, homini importuno, traditionis huius clypeum non obiicit? Clementis locus è quinto Hypotypoſeon dudum amiſſarum, quam ſincera fide à Sophronio laudatus fuerit, neſcio: tum autem Clemens ipſe, quam familiariter libris apocryphis ſolitus ſit vti, nemo ignorat eruditorum.

XXV. Baronii error, confundentis duo loca, Ænon & Ænan. Euſebii teſtimonium de vtroque. Locus Syri Paraphraſtæ animaduerſus.

ANNI XXXI. Num. XLII.

DISPVTATIO de loco vbi baptizabat Iohannes, coniectura clauditur, quam non dubito eſſe falſam. Vult enim eſſe idem Ænon & Ænan, quia vtramque vocem ſignificare fontem dicit Hieronymus. Sed Hieronymus duo loca ſitu ſeparata commemorat, quorum alteri nomen Ænan, alteri Ænon. Habet autem ille ab Euſebio, cuius verba deſcribam è libro, De locorum nominibus in ſacra Scriptura. Αἰνὰν, ἣ ἐστιν ἐν παρόδῳ Θαμνὰ, ἔρημος νῦν τόπος ἐστὶν, ἡ Αἰνὰν, παρακείμενος τῇ Θαμνὰ, εἰς δεῦρο οἰκουμένη μεγίστη πόλις, κειμένη μεταξὺ Αἰλίας καὶ Διοσπόλεως. πηγὴ δὲ ἐστὶν, ἐν τῷ Αἰνὰν λεγομένῳ τόπῳ, παρ' ἣν εἴδωλον ἦν παρὰ τῶν ἐγχωρίων τιμώμενον. Hæc Euſebius de Ænan inter loca Moſi memorata, reſpiciens locum Geneſeos 38. 14. vbi Septuaginta

Seniores vocem עינים *Henaiim* ver-terunt Αἰνὰν, Hebræi uero vt admonet Hieronymus, non pro loci nomine accipiunt; ſed binium interpretantur; proprie eſt τὼ ὀφθαλμώ, τὰ κρήνα *duo oculi*, vel *duo fontes.* Propterea Abenezra viam denotari putat inter duos fontes. De Aenon vero ſcribit Euſebius: Αἰνὰν ἐγγὺς τῦ Σαλεὶμ, ὅπου ἐβάπτιζεν ὁ Ιωάννης, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ιωάννην εὐαγγελίῳ. καὶ δείκνυται εἰσέτι νυῦ ὁ τόπος, ἀπὸ η μιλίων Σκυθοπόλεως, πρὸς νότον, πλησίον Σαλεὶμ καὶ τῦ Ιορδάνυ. Vides quantum erret Baronius, qui Ænan & Ænon putat eiuſdem loci eſſe nomina: quum Ænam fuerit prope Dioſpolin, ſiue Lyddam, ab ea parte Iordanis, quæ reſpicit mare: Ænon vero uicina Scythopoli ad alteram Iordanis ripam ſita, non longe ab ipſo flumine fuerit remota. Sed & appellationes multum differunt: Ænam enim Hebræis eſt Henaiim, vt oſtendimus: at Ænon apud Syrum & Arabem Interpretes ſcribitur עינון *Hinnon*: perperam enim apud Syrum paraphraſten iod ſcriptum eſt pro nun. *Hin-ion* pro *Hin non*, quod apparet ex Arabica paraphraſi: neque aſſentiendum doctiſſimo interpreti, qui non animaduerſa librarii menda, exponit Syriacam Scripturam, *Oculus columbæ*: at Hin non eſt *Oculus piſcis.*

XXVI. Ioſephi in hiſtoria Herodiadis error. De liberis & nepotibus Herodis, quorum in ipſius teſtamento nulla fit mentio.

ANNI XXXI. Num. XLVII.

IN hiſtoria Herodiadis, quam Herodes Antipas duxit vxorem, Ioſephus partim eadem cum Euangeliſtis narrat, partim diuerſa. Præcipua diuerſitas in eo eſt, quod Euangeliſtæ quidem Matthæus, Marcus, Lucas magno conſenſu ſcribunt Herodiadem prius fuiſſe nuptam Philippo: at Ioſephus, Herodi cuidam, Herodis Magni filio, è Mariamme, Simonis Pontificis filia, vna ex Herodis vxoribus decem. Hæc diſcrepantia quum nullam conciliationem admittat, nullum eſt dubium erraſſe Ioſephum, & quidem grauiter. Error enim eſt, & mendacium, quicquid diuinis repugnat oraculis. Iure igitur à Baronio reprehenſus hoc loco Ioſephus. Sed quod idem quætit, vnde iſte Herodes repente prodierit, cuius neque in teſtamento Herodis facta reperiatur mentio libro Orig. 17. cap. 10. Ἁλώσεως primo, cap. 20. neque in diuiſione regni per Herodem facta. Orig. lib. 17. cap. 13. reſpondeo, ſine cauſſa mirum cuiquam videri, mentionem huius fuiſſe illis locis prætermiſſam. Nam quum è tot coniugibus liberos tuliſſet Herodes plurimos; Ioſephus, ubi quædam ex illius teſtamento deſcribit, illorum dumtaxat meminit nominatim, inter quos regnum Herodis fuit diuiſum. Illud vero diuiſum eſt inter filios natu maximos, Archelaum Antipam & Philippum, ac Salomen ſororem Herodis, cæteris vero liberis ſuis ac nepotibus, quin teſtamenti ſui tabulis cauerit, & commodis illorum proſpexerit, ne dubitandum quidem eſt. Verum illas omnes partes teſtamenti Herodiani unica generali clauſula complexus eſt Ioſephus, cum ſcribit, pag. 532. κρινόνται δὲ καὶ τῶν λοιπῶν, ἃ παῖδες συγγενεῖς ἦσαν αὐτῷ χρημάτων

χρημάτων τε δόσεσι, καὶ προσόδων ἀναφοραῖς ἑκάστους ἐν δωρεᾷ καθιστάμενος. Ait Herodem pecunia & reditibus ditaſſe omnes ſuos cognatos. συγγενῶν appellatione complectens liberos cum primis ipſius, & nepotes, filiorum occiſorum à patre liberos. Sed Ruffinus verba Ioſephi ſic uertit; *diſpoſuit autem de cæteris ſuis conſanguineis atque cognatis, opibus eos reditibuſque locupletans.* Sulpicionem iniicit hæc verſio, legiſſe illum, ὁπόσοι πρὸς αἵματος, ἢ συγγενεῖς ἦσαν αὐτῷ, *quicunque illi ſanguine juncti erant aut cognatione.* πρὸς αἵματος ſunt liberi & nepotes, Obiter hic adnotabo, Pſeudogorionidem, qui in hiſtoria horum temporum Ioſephi veſtigia perſequitur: in hac re tamen cum Euangeliſtis conſentire, & ſcribere capite 62. Herodiadem prius fuiſſe Philippo nuptam, eidemque ab Antipa Herode fuiſſe ademtam. Quod magnum eſt argumentum inter alia ſexcenta, planum illum hiſtoriam ſuam non è Ioſephi tantum libris deſumpſiſſe; verum etiam è ſcriptis Chriſtianorum. Sic cum ſuperiore capite, in narratione, quæ extat apud Ioſephum libro 18. cap. quarto, Munclum appellat, qui eſt Ioſepho Μοῦνδος; certiſſimum ſuggerit argumentum, vnde probemus; ea ipſa quæ habet è Ioſepho non deſumpſiſſe è Græcis libris; ſed è lacunis Interpretum Latinorum, vel etiam fortaſſe Gallicorum aut Italicorum. Apparet enim vſum codicibus, vbi *Munclus* ſcriptum fuit pro *Mundus*; litera *d* in duo elementa *cl* male diuiſa: qui error, in libris Latinis frequentiſſimus, in Græcis locum non habet.

XXVII. Odia Iudæorum & Samaritarum. Contentio inter illos ſuper legitimo Templo, indice Ptolemæo Rege. Expenditur Baronij obſeruatio ſuper ſucceſſione Pontificum, ad deſignandum veram Eccleſiam. Diſcrimen in ea re inter Iudæos & Chriſtianos. Oſtenduntur Baronij graues errores. Ptolemæus cur Philometor.

ANNI XXXI. Num. L.

SVBIICITVR hiſtoria colloquii Chriſti cum muliere Samaritana Iohannis capite quarto. Atque hic Baronius cauſſas odiorum inter Iudæos & Samaritas commemorat è libris Ioſephi. Extat eadem narratio, cum in aliis Rabbinorum ſcriptis, tum etiam in Iuchaſin Zacuthi pag. 14. Sed multo plura de iſtis rebus, & reconditiora inuenient ſtudioſi harum antiquitatum, in Notis Ioſephi Scaligeri, ad Chronicum Samaritanum, libro ſeptimo, De emendatione temporum. Quod autem Baronius ſententiam Ptolemæi Philometoris, in diſceptatione Iudæorum & Samaritarum, ſuper templo legitimo, per quam vicit cauſſa Iudæorum, ad controuerſias hodiernas trahit; vt inde efficiat, apud illos demum eſſe veram Eccleſiam apud quos eſt Pontificum continua ſucceſſio: etſi rationis aliquam præ ſe fert ſpeciem; ſi tamen æquis placidiſque animis res propius inſpiciatur, frigidum apparebit, ἀσυλλόγιστον, & ab omnibus rectæ argumentationis legibus alieniſſimum. Ante omnia conſideret prudens lector, quam nihil habeant ſimile ho-

diernæ controuerſiæ, & vetus lis illa inter Iudæos & Samaritas. Olim ſalutis doctrina vni Iudæorum populo ſic fuit peculiariter concredita; vt, licet ſuos electos & Iudæos in occulto, quod ait Paulus, etiam alibi nonnullos Deus Opt. Max. haberet: cultus tamen externus vni dumtaxat loco eſſet alligatus, Deuter. 12. 5. 6. Is locus fuit per aliquod tempus, Silo, vbi erat Tabernaculum & Teſtimonium conuentus. poſtea Silunte deſerta, Templum ædificatum eſt à Salomone ex Dei præſcripto: quo in ſolo Templo adorare & ſacrificia Deo offerre licebat. Adoratio enim cum ſacrificijs iuncta, nuſquam alibi niſi Ieroſolymis fuit licita aut legitima. Id erat veræ religionis ſymbolum, cui communicare omnes neceſſario tenebantur, qui verum Deum cultu externo vellent colere. At Samaritæ, partim ἀλλογενεῖς, *alienigenæ*, vt à Domino ipſo nominantur Lucæ 17. 18. partim ſchiſmatici, & Apoſtatæ, Manaſſis propago, de vera religione ſecuri, in monte Garizin, cultu à ſe inſtituto, Deum ſacrificijs colebant, & promiſſiones populo Iudaico factas ſtulte ſibi vindicabant. Iidem cum Iudæis certabant, non de veritate quidem religionis, ſed tantum de loco, vbi ſecundum Legem Moſis Deus eſſet adorandus. Etſi diuerſiſſimæ iam tum res erant, cultus internus ſiue ſpiritualis, quem præcipue Deus ſemper à ſuis cultoribus exigit; & externus, qui peculiariter fuit tum adſtrictus Vrbi ſanctæ & Templo: erat tamen eo tempore quæſtio de loco legitimi cultus, maximi cum primis momenti: quia victoriam in contentione de loco legitimo ſequi videbatur, tanquam corollarium neceſſarium, victoria de veritate religionis, & legitima adoratione. Quamquam, vt dixi, de eo quod præcipuum erat non contendebant Samaritæ: ſed tantum de loco, Ioſephus lib. 13. cap. ſexto, controuerſiæ illius ſtatum ſic explicat: τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἰουδαίους, καὶ Σαμαρεῖς οἳ τὸ ἐν Γαριζὶν προσεκύνουν ἱερὸν κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου χρόνους συνέβη στασιάσαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν ἐπ' αὐτοῦ Πτολεμαίου διεκρίνοντο. τῶν μὲν Ἰουδαίων λεγόντων κατὰ τοὺς Μωϋσέος νόμους οἰκοδομῆσθαι τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις· τῶν δὲ Σαμαρέων τὸ ἐν Γαριζίν. Ruffinus vertit: *In Alexandria Iudæos & Samaritas, qui Templum temporib. Alexandri Macedonis ſuper Garizin monte conſtruxerunt contigit contra ſe ſeditionẽ excitare, & propter Templa coram ipſo Ptolomæo certare: Iudæis quidem dicentibus, ſecundum leges Moyſi Templum ſe in Ieroſolymis conſtruxiſſe: Samaritis autẽ in Garizin*, Tota lis, vt vides, erat de Templis: & Iudæis & Samaritis pariter contendentibus, ſuum templum ex Lege Moſis habere auctoritatem. Et hæc eſt cauſſa, cujus cognitio de partium conſenſu Regi Ptolemæo defertur. Scribit Ioſephus, & Iudæos & Samaritas, ante cauſſæ conjectionem & διαδικασίαν, apud Regem iudicem jurejurando ſeſe obſtrinxiſſe: ἦ μὴν ποιήσεσθαι τὰς ἀποδείξεις κατὰ τὸν Νόμον: *ſe demonſtraturos ſuæ cauſſæ iuſtitiam ſecundum legem Moſis*. Andronicus tamen, qui cauſſam Iudæorum agebat, non contentus ſolo illo probationis genere, duo inſuper, alia adiecit argumenta, non neceſſaria illa quidem; ſufficiebat enim probatio è Lege; ſed tamen appoſitiſſima: prius erat, à continua ſucceſſione ſummo-

ſummorum Pontificum: poſterius, à donarijs Regum Aſiæ, qui Ieroſolymitanam ædem ornatant; cum interim Garizitanæ rationem haberent nullam. Verba Ioſephi ſunt: Ἀνδρόνικος ἤρξατο τῶν ἀποδείξεων ἐκ τοῦ Νόμου καὶ τῶν Ἀρχιερέων τῶν διαδοχῶν, ὡς ἕκαστος παρὰ πατρὸς τὴν τιμὴν ἐκδεξάμενος ἦρξε τοῦ ναοῦ· καὶ ὅτι πάντες οἱ τῆς Ἀσίας βασιλεῖς τὸ ἱερὸν ἐτίμησαν ἀναθήμασι καὶ λαμπροτάταις δωρεαῖς. τοῦ δ' ἐν Γαριζὶν, ὡς οὐδὲ ὄντος, οὐδεὶς λόγον οὐδ' ἐπιστροφὴν ἐποιήσατο. En manifeſtiſſime diſtincta genera tria probationum. Νόμος Lex Moſis, de qua inter contendentes conuenerat, vt ex illa ducerentur argumenta: αἱ διαδοχαὶ τῶν Ἀρχιερέων, ſucceſſiones Pontificum, quorum vnumquemque affirmat Andronicus à patre acceptam dignitatem filio tradidiſſe, ἀναθήματα καὶ δωρεαὶ donaria & munera à Regibus Aſiæ accepta: quorum Regum nullum extitiſſe affirmat Andronicus, qui templi Garizitani majorem rationem haberet, quam ſi omnino in rerum natura non fuiſſet. Non eſt mirum viciſſe in illo iudicio Iudæos, qui veris rationibus & iuſtitia cauſſæ aduerſarios ita palam & manifeſto ſuperarent. Hodiernæ controuerſiæ quam toto genere ſint diuerſæ ab iſta contentione, & pueri intelligũt. Triumphát hic tamen Baronius, & quaſi ſufficere deberet Philometoris iſtud iudicium, ad lites omnes in negotio religionis decidendas: *Hæc* inquit, *referre non piguit, tum ad hiſtoriam Euangelicam elucidandam, tum etiam, vt ſapientiſſimi Regis ac optimatum de re tanta.* Solummodo *ex legitima Pontificum ſucceſſione tunc data ſententia, atque ex ea ratiône Iudæis cauſſa adiudicata, aduerſus ſchiſmaticos & hæreticos, in exemplũ perpetuo permaneret: cum ex cuiuſuis hominis, qui compos ſit rationis, ſententia; certum exploratumq́; habeatur, illic eſſe legitimum Templum, ipſam inquam Catholicam Eccleſiam, apud quam ſucceſſio Pontificum, ab eius exordio eſt legitime conſeruata ac cuſtodita.* Reſpondemus Baronio: mala fide & falſo dicere illum Iudæos *ſolummodo ex legitima Pontificum ſucceſſione* fuiſſe ſuperiores. Tria probationum genera, vt oſtendimus, adhibuit patronus Iudæorum: Legem Moſis, ſucceſſionem Pontificum, donaria Regum: cur duo horum Baronius diſſimulat? cur tacet de Lege Moſis, quod præcipuum fuiſſe cauſſæ firmamentum, adeo perſpicue Ioſephus indicat? Nihil opus eſt verbis: fraus eſt manifeſta. Iam quod in hiſtoria Samaritanæ ſucceſſionem Ro. Pontificum putauit ſibi vrgendam Baronius: eo ipſo luculente probauit etiam parum attendiſſet, iſtorum Chriſti verbum, *Venit hora & nunc eſt quando neq́; in monte hoc neq; in Ieroſolymis adorabitis Patrem:* & *Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate*; quænam eſſet mens & quæ vis. Nos contra affirmamus, Eccleſiam Chriſtianam non certo loco, nõ certis perſonis eſſe alligatam, ſicut olim fuit Iudaica. Quemadmodum enim, ἀνῃρέθη ἡ ἐν ἑνὶ τόπῳ προσκύνησις, *ſublata eſt adoratio, vni loco adſtricta,* vt tot locis diſputat Chryſoſtomus: ſic neceſſitas eſt ſublata dependendi ab vno certo loco, quaſi ea eſſet pietatis Chriſtianæ ſedes, vt olim erant Ieroſolyma. Itaque ſucceſſionem Epiſcoporum & Pontificum, non contemni quidem, ſed longe aliter tamen hodie ſpectari debere, atque olim ſpectabatur à Iudæis. Nulla

quippe in Scripturis vrbs eſt demonſtrata, cui adhærere neceſſarium ſit ad ſalutem. Succeſſit enim in locum vnius vrbis & Templi unius, Eccleſia Catholica, toto orbe diffuſa, in qua ſalus proponitur omnibus mortalibus, nullo neque perſonarum neque locorum diſcrimine. Vnum templum, vnius Eccleſiæ fuit typus. Extra Templum non erat fœdus: extra Eccleſiam non eſt ſalus. Sed huius Eccleſiæ forma, illud inquam, quod dat ipſi eſſe & viuere, non eſt profecto certorum Pontificum in vna quadam vrbe ſucceſſio: verum doctrinæ, quam docuit initio Chriſtus, quam poſtea eius Apoſtoli docuerunt, perpetua ſucceſſio, & inconcuſſa, ſaltem in fidei fundamento, conſeruatio. Hæc veriſſima eſt & certiſſima Eccleſiæ Dei nota; non autem nuda perſonarum ſucceſſio, quam impotenter iſto loco iactat Baronius. Adde quod res ipſa euincit, & certa experientia probat, illam, quæ hic memoratur, *ſucceſſionem Pontificum, ab Eccleſia exordio legitime conſeruatam atque cuſtoditam*; quum nuſquam hodie in terris reperiatur; non poſſe eſſe veræ Eccleſiæ notam infallibilem, vti vocant. Quod in omnibus functionibus videmus fieri, vt boni & mali vbique locorum ſibi per vices ſuccedant: idem ſemper eſt factum, idem ſemper fiet dum res ſtabunt humanæ. Inde eſt, quod in Eccleſia Romana, ne de aliis nunc dicam, ſanctiſſimis Epiſcopis Vrbis, & beatiſſimis Martyribus, qui illam Eccleſiam initio fundarunt, ac per plura ſecula verbo diuino fideliter pauerunt; ſucceſſere poſtea, rebus mutatis vna cum temporibus, Formoſi, Stephani, Romani, Benedicti, Bonifacij, Sergij, Hildebrandi, Iohannes, Alexandri, & ſimilia ſi credimus hiſtoriis, illorum temporum, portenta, Orbis terrarum titiones, & faces: non Romanæ tantum: ſed vniuerſæ Eccleſiæ Chriſti, tantum in ipſis fuit, certiſſimæ peſtes. Et tamen omnes hi, & ſimiles alij, primis illis ſideribus quondam fulgentiſſimis ſucceſſerunt: ita nimirum, vt tenebræ luci, morbus ſanitati, prauæ opiniones ſanæ doctrinæ amant ſuccedere. Quare nihil prorſus ad iſtos pertinet quod ait Baronius *de ſucceſſione Pontificum, ab Eccleſia exordio legitime conſeruata atque cuſtodita.* Hanc legitime cuſtoditam ſucceſſionem non reperiri in Eccleſia Romana, fatetur Baronius ipſe ἑκὼν ἀέκοντι θυμῷ, (tanta vis eſt veritatis) in annis Domini octingenteſimo nonageſimo, & nongenteſimo: ſæpius autem atque adeo ſæpiſſime in ſuis Annalibus & obſeruaſſet & faſſus eſſet; ſi fuiſſet in illo tantus candor & amor veritatis, quantum fuit partium ſtudium, & firmum propoſitum Sedis Romanæ πάσῃ σπουδῇ καὶ μηχανῇ quod aiunt, omnibus inquam ingenii viribus in maius extollendæ. Quod ſi in Romana Eccleſia, omnium quondam longe nobiliſſima, non reperitur ſucceſſio legitima conſtanter cuſtodita; vbi reperietur? aut quomodo perſonarum ſucceſſio erit firma & ſtabilis veræ Eccleſiæ nota? Enimvero ſucceſſioni perſonarum addatur, quod longe pluris eſt, imo in quo ſunt omnia poſita ſucceſſio doctrinæ, & in dogmatis ac diſciplina, cum primitivæ Eccleſiæ Doctoribus conſenſio. Nam hæc nota ſi defuerit, vana eſt de altera iactatio, inane

leuium

leuium ingeniorum terriculamentum, Dei atque hominum manifeſta irriſio. Vere Gregorius Nazianzenus in Epitaphio Athanaſij: *κυρίως ὑποληπτέον διαδοχὴν, τὴν τῆς εὐσεβείας, οὐ τὴν τῆς προεδρίας. Exiſtimandum eſt, illam propriè ſucceſſionem eſſe, quæ eſt pietatis, non præpoſituræ.* Aurea prorſus verba; non negat habendam rationem ſucceſſionis Epiſcoporum; ſed præcipue & ante omnia haberi iubet piæ doctrinæ. Et notus eſt omnibus alter eiuſdem Patris locus in eandem ſententiam. Ptolemæus hic quem ſapientiſſimum Regem appellat Baronius, Philometor dictus eſt, non ex vera cauſſa, ſed ridiculi gratia, & *διὰ χλευασμὸν, per ſubſannationem*, vt in Atticis eſt auctor Pauſanias. Non eſt dubium, quin grauiſſimum aliquod peccatum, vel ex amore, vel ex odio, in matrem ſuam admiſerit.

XXVIII. Samaria *apud Iohannem pro Sichar, ſiue Sichem.* Samaritanus *pro Sichemita. An idem ſint Sichem & Sichar, variè proditum Euſebio & Hieronymo.* Sichar. Neb ilas *apud Beniaminum.*

IN hiſtoria de Samaritana Ioh. 4. 7. cum ait Euangeliſta, *Venit mulier de Samaria*, rectè obſeruauit Lyranus, & multi poſt illum, vocem SAMARIA non eſſe nomen ciuitatis, ſed gentis uel regionis. Quam obſeruationem miror & Baronio eſſe prætermiſſam in eius hiſtoriæ explicatione: eſt enim prorſus neceſſaria, vt Iohannis narratio rectè capiatur. Ratio autem eſt: quia non fit veriſimile, vrbis Semariæ incolas aquatum ventitaſſe ad oppidum Sichar, ſiue Sichem; quod à Samaria diſtabat, auctore Beniamino Tudelenſi, שני פרסאות duo milliaria, ut quidam interpretantur illam vocem: vel duas leucas, vt Arias Montanus vertit. Vtro modo accipias, longius erit interuallum, quam vt videri queat probabile, incolas Samariæ Sichemo aquam petiiſſe. Eſt igitur Samaria in illo verſu, ipſa vrbs Sichar; & de eadem verſus 28. & 30. ſunt intelligendi: ac ſimiliter vox Samaritanus in hac hiſtoria ſæpius pro Sichemita. Videtur autem Euangeliſta hanc potius communem appellationem, quam propriam vſurpaſſe, quia odia inter illas duas gentes ea uoce melius exprimebantur; quod ad rem cum primis faciebat. Obſeruatum eſt eruditis interpretibus, pro *Sichar* verſu 5. voluiſſe corrigi Hieronymum, *Sichem*. Locus Hieronymi eſt in Epitaphio Paulæ matris. Sed non conſtat ſibi vir ille ſummus in ea obſeruatione: nam alibi utramque appellationem agnoſcit, & ceu diuerſorum locorum nomina Sichem & Sichar recenſentur eidem in lib. 10. De locis Hebraicis. Sequitur autem in eo Euſebium, ſicut fere in toto illo libello. Vtriuſque verba ſubiiciam, quum præſertim Euſebiana publicam lucem, quod ſciam, adhuc non viderint. Συχὲμ, ἡ καὶ Σίκιμα, ἡ καὶ Σαλὴμ, πόλις Ἰακὼβ, νῦν ἔρημος. δείκνυται δὲ ὁ τόπος ἐν προαστείοις Νέας πόλεως· ἔνθα καὶ ὁ τάφος δείκνυται τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ παράκειται· ἀνεῖλε δὲ αὐτὴν Ἀβιμέλεχ, καὶ ἀνήγειρεν αὐτὴν ἄλλος, ὡς ἐν Κριταῖς· ἤγειρε δὲ αὐτὴν Ἱεροβοὰμ, ὡς ἐν Βασιλείαις· κεῖται ἐν ὁρίοις κλήρου Ἐφραΐμ. Συχὲμ δὲ καὶ

υἱὸς

υἱὸς Ἐμμὼρ ἐκαλεῖτο, ἀφ' οὗ καὶ ὁ τόπος. Ἦν δὲ καὶ Συχὲμ ἐν ὄρει Ἐφραὶμ πόλις φυγαδευτηρίων. Ita ſemper ſcriptum in libro vetere Bibliothecæ Regis Chriſtianiſſimi Συχὲμ, per υ, non per ι. & ita multa exemplaria habent iſto Iohannis loco, non Σιχὰρ, ſed Συχὰρ, vt in accuratiſſima Chryſoſtomi editione, & apud Arabem Paraphraſten. Accipe verſionem Hieronymi. *Sichem & Salem. quæ Latine, & Græce Sicima vocata eſt, ciuitas Iacob, nunc deſerta eſt. Oſtenditur autem locus in ſuburbanis Neapoleos, iuxta ſepulchrũ Ioſeph; quam ſubuertit Abimelech: & ſeminauit in ea ſalem; ſicut in libro Iudicũ ſcriptum eſt. Poſtea vero inſtaurata eſt à Hieroboam, vt Regnorum narrat Hiſtoria: & ſita eſt in finibus tribus Ephraim. Sed & filius Emmor appellabatur Sichem, à quo & locus nomen acceperat. Fuit autem & altera Sichem in monte Ephraim, ciuitas fugitiuorum.* Hæc de Sichem. Sequitur de Sichar. Euſebi. Συχὰρ πρὸ τῆς Νέας πόλεως, πλησίον τοῦ χωρίου οὗ ἔδωκεν Ἰακὼβ Ἰωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ· ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς κατὰ τὸν Ἰωάννην πρὸς τῇ πηγῇ διαλέγεται, καὶ εἰσέτι νῦν δείκνυται Hieronymus: *Sichar, ante Neapolim iuxta agrum quem dedit Iacob filio ſuo Ioſeph: in quo Dominus noſter atq; Saluator, ſecundum Euangelium Iohannis, Samaritanæ mulieri ad puteum loquitur: vbi nunc Eccleſia fabricata eſt.* Vides tam Euſebium quam Hieronymum, & Sichem & Sichar collocare ad Neapolim. at qui poſterius ſcripſerunt ipſam Neapolim dixerunt eſſe Sichar. Vide Burchardum & Sanutum Torſellum. Sic etiam accipi debet, quod ſcribitur in Itinerario Beniamini, נבילש היא שכם. *Nibilas eſt Sichem*, eſt enim ipſiſſimum nomen Neapolis, ſed deprauatum, vt ſexcenta apud Syros & Arabes: quibus ſolemne eſt literam *p* vertere in *b*.

XXIX. De voce βασιλικὸς *apud Iohannem. Hallucinationes aliquot Baronij.*

Anni XXXI. Num. LV.

VEtus eſt quæſtio; quo ſenſu accipienda ſit vox βασιλικὸς Iohannis 4. 46. Beat. Chryſoſt. duplicem interpretationem affert; vel quia eſſet ipſe τοῦ γένους τοῦ βασιλικοῦ, *regij ſanguinis*; ἢ ἀξίωμά τι ἀρχῆς ἕτερον οὕτω καλούμενον εἶχε: *vel quod aliqua præditus eſſet dignitate, quæ ſic vocaretur*: hoc eſt, propter quam ipſe ſic vocaretur; puta, procurator regius vel cubicularius regius: quod pertineret ad aulam & miniſterium Regis ſiue Tetrarchæ Galilææ, qui erat Herodes Antipas. Hoc ſenſu Hieronymus *Palatinum* vertit, atque hoc omnium veriſſimum puto. Nam quis neſcit paſſim apud Græcos appellatione τῶν βασιλικῶν intelligi Regum aulicos & miniſteria? Etſi autem Romani Imperatores filios Herodis Magni Regum appellatione priuauerant, & Tetrarchas eſſe ac dici iuſſerant: quin tamen à ſuis Reges ſæpe dicerentur nullum dubium eſt: & ita loquuntur Euangeliſtæ, Matthæus 14. 9. Marcus 6. & alibi. Sic & Ioſephus loquitur: nam Hyrcanus, quem Pompeius regio nomine ſpoliauerat, & honore ſummi Pontificis voluerat eſſe contentum, βασιλεὺς illi nuncupatur etiam poſtea, vt pagina 430. & 431. Igitur ἦν τις βασιλικὸς non male verteris *erat quidam aulicus, vel, miniſter regius*; quemadmodum Syrus paraphraſtes eſt interpretatus. Arabs verbum Græcum expreſſit,

expreſſit, *homo*, ſiue, *quidam regius* Latinus interpres, quem ſequuntur B. Auguſtinus atque alii Patres, *quidam regulus*. quaſi vel legiſſet ὤν τις βασιλίσκος, vel poſſeſſiuam formam confudiſſet cum deminutiua. Baronius, qui βασιλίσκος veram lectionem eſſe arbitratur, atque tuetur, perperam diſcedit à lectione Chryſoſtomi & aliorum Patrum: vt taceam hodierna omnia exemplaria, quæ illam ſcripturam repudiant. Errat præterea, cum putat Græcos vocem βασιλίσκος ſic accepiſſe, vt Latini ſuam *regulus* accipiunt, cum dynaſtam vel toparcham ſignificat, hoc nemo illi concedet Græcæ linguæ non imperitus. Errat poſtremo in loco Plinii, quem contra auctoris mentem manifeſte accipit.

XXXI. Confirmatur iudicium Gelaſij de Epiſtola Abgari ad Dominum. Argumenta allata pro imagine ad Abgarum miſſa examinantur.

ANNI XXXI. Num. LVIII.

DE Epiſtola Abgari Edeſſeni Toparchæ ad Dominum, doctiorum iudicia audire malim, quam ipſe aliquid pronuntiare. Miror tamen, auctoritatem Romani Concilii, & Papæ Gelaſij adeo contemni hodie, & pro nihilo duci ab illis, quibus ſingula verba Paparum multo poſteriorum, puta alicuius Hildebrandi, vel Bonifacii octaui aut Alexandri ſexti, totidem ſunt oracula diuina. Nam quis ignorat, multos hodie falſos & fabularum plenos libros à Franciſco Turriano, Petro Caniſio, Chriſtophoro de Caſtro, non obſcuris nominis Ieſuitis, nec non à plurimis aliis defendi, qui à Papa Gelaſio ſunt reprobati? Melius igitur Melchior Canus, qui Gelaſij iudicium ſecutus, hiſtoriam de mutuis literis inter Chriſtum & Abgarum, habet pro fabula: eamque putat cũ primis fuiſſe cauſſam cur idẽ Papa ipſam Euſebii Hiſtoriam pronuntiaret Apocrypham. De Teſtamento Ephrẽ, vbi fit earum Epiſtolarum mentio, accurate alibi diſſeremus, ſi vitam Dominus dederit. Hiſtoriam vero de imagine à Chriſto expreſſa, & ad Abgarum miſſa, falſam eſſe & commentitiam, graues rationes mihi poſt multos viros grauiſſimos, perſuadent. Ipſum primo me mouet ſilentium Euſebij qui poſt Epiſtolam à Chriſto miſſam ad Abgarum, nullum inter illos commercium interceſſiſſe oſtendit. Scio argumentum ab auctoritate non concludere negatiue: ſed neque etiam contemnendum eſt: quum præſertim appareat Euſebium magna diligentia vſum, vt rei illius veritatem certo cognoſceret. Archiua enim Edeſſenorum, vel conſuluit ipſe, vel per alios conſulenda curauit: Epiſtolam vtramque inde promptam è Syriaca lingua in Græcam conuertit, ſiue ſua, ſiue aliena opera. Narrat vero Euſebius, in iiſdem archiuis ſubiectam fuiſſe vtrique Epiſtolæ hiſtoriam, de aduentu Thaddæi Apoſtoli Edeſſam. & quum prolixe deſcribat Euſebius, quid Thaddæus Edeſſæ fecerit, quos ſermones de Chriſto Abgarus habuerit; de hac tamen imagine nullum verbum. Certum igitur eſt, Edeſſenis nihil dum fuiſſe compertum de illa imagine, quam appellat Euagrius θεότευκτον, *à Deo confectam*. Et tamen cum illa ſcribebat Euſebius

præterierant iam à Chriſto anni plus minus 330. Si tam longi ſpatio temporis illa imago Edeſſenis non venerat in notitiam, quomodo poſtea venit? aut quo argumento veritas illius & τὸ γνήσιον, probari potuit? Primus omnium qui fecit illius mentionem eſt, opinor, Euagrius, ſcriptor à fabuloſis narrationibus, vt res arguit, non nimis alienus. Videtur autem Euagrius Procopio, qui res Iuſtiniani deſcripſit, auctore, illa prodere. de quo tamen jure dubites; nam apud P[roc]opium libro ſecundo rerum Perſicarum, in prolixa explicatione obſeſſæ à Choſroe Edeſſæ, nihil hodie legitur de illa imagine. Si quis excipiat, illius codices ea parte mutilos eſſe, & finem illius obſidionis hodie in libris editis deſiderari: fateor quidem deeſſe nonnulla in narratione illa; ſed idem auctor in digreſſione quadam libri quarti Gothicorum, miracula nonnulla obſidionis Edeſſanæ commemorans, mentionem illius imaginis nullam facit. Vtut ſit de Euagrio, illud conſtat, ante annum æræ Chriſtianæ circiter 150. nil auditum eſſe in orbe Chriſtiano (quodquidem hodie ſciatur,) de illa imagine.

Sequentia vero ſecula, quam fuerint prona ad ſuſcipiendas miraculoſas narrationes, veras an falſas, literæ omnes loquuntur illarum ætatum. Gregorius 2. quem Dialogum vocant, in Epiſtola ad Leonem Iſauricum circa annum Domini 718. ſcripta, eius figuræ meminit: ſed meminit tantum, nullam rationem adiiciens, cur fidei plus propterea debeamus illi tribuere. Meminit eiuſdem & Iohannes Damaſcenus De fide orthodoxa, libro 4. cap. 17. ſed vt rei incertæ, & cuius fides vacillet. Nam ita ſermonem illum orditur; *φέρεται δὲ καί τις ἱςορία ferebatur & hiſtoria huiuſmodi*, quis ita loquitur de re certò comperta? vt nihil dicam de fabulis & apertis mendaciis, quibus ſæpe fidem habuit Damaſcenus, vel Baronio & Bellarmino teſtibus. Concilium Nicenum ſecundum, ſi inter tot faceta argumenta, & putidas fabulas, quæ in actis eius leguntur, imaginem refert; nihil hoc ad rem: nullum enim argumentum inibi affertur, quo rei veritas probetur. In hiſtoria autem & rebus facti, etiam Papas, qui ſupra Concilia ſunt (ſic hodie à Nouatoribus Romanis, non Proteſtantibus, docemur) & vertice cœlum feriunt, poſſe errare, adhuc opinor, creditur. Itaque Concilii Francof. Epiſcopi inter plura alia hanc quoque Hiſtoriolam in actis concilii Niceni 2. vt ex recente traditione acceptam, reprehenderunt. Et Papa Hadrianus in Epiſtola ad Carolum Magnum, vt hanc obiectionem dilueret, capite 18. aliud nihil potuit afferre, præter nudam relationem aliquot Epiſcoporum Orientis, qui in dicta Synodo Nicena mentionem traditionis illius fecerant. narrarunt videlicet illi, quid ſuo tempore à multis crederetur. Sed hoc non iam quæritur: verum illud potius, an verum ſit illam imaginem à Chriſto eſſe factam: & ſi ita ſit, an voluerit Dominus eam illi venerationem & adorationem exhiberi, quæ hodie defenditur & ſancitur, tanquam neceſſarius fidei articulus. Quare etiamſi conſtaret Dominum cupido ſui cognoſcendi Abgaro imaginem ſuam miſiſſe: nihil hoc tamen hodiernos imagi-

imaginoſos adiuuaret. Proferatur præceptum Dei, vel exemplum aliquod certæ fidei temporibus Apoſtolicis, quo pars illa religionis Chriſtianæ inſtituatur; aut fateantur Chriſtiani ἐθελοδιδασκαλοθρησκείαν, eam eſſe, ab hominibus multo poſt prima ſecula excogitatam; deinde humanis rationibus auctam & defenſam.

XXXII: Magnorum hiſtoricorum mos inferendi obſeruationes è re natas. ἐπιστάσεις. *Baroniarum obſeruationum plerarumque genus & ſcopus. Petri nomen doctrinæ Hildebrandinæ obtenditur. An Chriſtus in Petrum fuerit propenſior, quam in cæteros. Admiranda beneficia à Domino in omnes Apoſtolos collata. Amor erga Iohannem. Furor eorum quos de meritis Apoſtolorum ferre ſententiam non pudet. Expenduntur Petri prærogatiuæ à Baronio obſeruatæ. I. noui nominis impoſitio. II. Chriſtus ex ejus nauicula concionatur. Allegoriæ Patrum docent non probant. Ambroſii locus. III. Petrus iuſſus ducere in altum, & laxare retia. Apoſtoli omnes piſcatores hominum. Scripturarum ſilentium.*

ANNI XXXI. Num LXIII.

SOlet Baronius cum in hoc tomo, tum in cæteris, filum hiſtoriæ pertexens, omnes occaſiones curioſe captare, quo poſſit, digrediens à propoſito, doctrinam illam inculcare, cujus maxime gratia opus hoc eſſe ſuſceptum antea demonſtrauimus. Eſt ſane conſuetudo magnorum hiſtoricorum, varijs obſeruationibus, (Græci ἐπιστάσεις melius appellant) ſuas narrationes ornare. quarum argumenta quum ſint diuerſa, illa potiſſimum laudem merentur, quæ lectorem poſſunt reddere doctiorem vel prudentiorem: quando is eſt hiſtoriæ finis præcipuus. Habent igitur etiam Baronij Annales ſuas ἐπιστάσεις, & quidem admodum crebras; ſed quæ vnius atque ejuſdem fere ſint omnes argumenti, & eodem omnes referantur: ad ſtabiliendam videlicet Romanæ Sedis potentiam illam infinitam, pro qua hodie non ſecus ac pro aris & focis acerrime pugnatur. Inſignis in hoc genere eſt obſeruatio, quam hoc loco ſubijcit verbis Euangeliſtarum, de Chriſti concione è Petri nauicula, & de piſcatione Petri. Hic gradum ſiſtit Baronius, & ad conſiderationem nos vocat prærogatiuarum aliquot B. Petri: cuius primatum illæ prærogatiuæ, vt quidem ipſe putatè, luculentè probant. Quod ſi ad hujuſmodi ἐπιστάσεις candidum animum Baronius afferret, neque aliud quæreret, niſi Dei gloriam, bonum Eccleſiæ, & honorem principis Apoſtolorum: nemo bonus ſtudium ipſius & pietatem non laudaret. Nunc quum ſit compertiſſimum, omnes iſtiuſmodi obſeruationes, totidem eſſe ſcalas ad inuadendam Orbis terrarum δεσποτείαν, monarchiam comparatas; meminiſſe prudentem lectorem oportet, quoties in hujuſmodi animaduerſiones

incidit; non vtique id agi, vt ſuus Petro honos ſeruetur; multo autem minus, vt gloriæ Dei & vtilitati Eccleſiæ miſere dudum affectæ, vllo pacto conſulatur: verum id dumtaxat vnum quæri, vt ad Hildebrandinam doctrinam, fatalem Eccleſiæ, funeſtam omnibus Principibus, via muniatur. Id quum & per ſe ſit manifeſtum, & nos alio loco clariſſime demonſtrauerimus, breuiter hic reuocaſſe in memoriam Lectori ſufficiat. Iam igitur ad Baronianam *ἐπίςασιν* accedamus; non vt S. Petro Apoſtolorum coryphæo, detractum aliquid eamus: auertat à nobis Deus tam impiam mentem, ſed vt vanitatem & incredibilem futilitatem oſtendamus ineptiſſimorum argumentorum, quibus hodie paraſiti Paparum amant abuti. Baronij verba ſunt: *Conſideratione quidem dignum eſſe videtur, quod diuina Sapientia, quæ in terra apparuit, & cum hominibus in carne verſata eſt, quæ in ſui diſpoſitione non fallitur, ſingulari quadã prouidentia erga Petrum eſſe propenſior viſa eſt.* Eſt ſane res piorum omnium animaduerſione digniſſima, amor Chriſti Domini noſtri, non ſolum erga Petrum, ſed etiam erga omnes Apoſtolos: qui nihil domo quum attulerint, quo ſe eximie commendarent; gratis à Chriſto dilecti ſunt, gratis ſalute æterna donati, gratis in eum honoris gradum ſunt euecti, quo ſublimior nullus ne fingi quidem poteſt. Quis ſatis admirari queat *τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος τοῦ Χριςοῦ*; Infimæ ſortis homunculi, domo Galilæi, profeſſione piſcatores aut publicani, eliguntur à Domino qui Orbem terrarum imperio ipſius ſubijciant. Sumuntur ex ima fæce plebis Iudaicæ homines literarum rudes, atque imperiti, qui mundi vniuerſi Doctores conſtituantur: qui de ſeculi ſapientib. glorioſiſſimum agant triumphum. Non hos elegit Deus quod erant præ cæteris apti & idonei tanto miniſterio, ſed vt eligendo idoneos faceret. ô ſapientiam Dei prorſus ſtupendam! ô diuitias miſericordiæ Chriſti, quam erga hos ſuos Apoſtolos potenter exeruit! Miraculi hujus magnitudinem qui voluerit conſiderare, legat ſermonem elegantiſſimum Baſilij Seleucenſis in verba Domini, Matth. 4. 19. *Venite poſt me*, &c. Verum an fuerit Dominus propenſior erga Petrum, quam erga cæteros, quod ſolum iubet obſeruari Baronius; id vero quam firmum ſit, prudentis erit lectoris æſtimare. Coniecturas affert ille, vnde hoc ſe recte poſſe colligere autumat. Sed videamus ne doctrinæ Euangeliſtarum conuenientius ſit dicere: Dominum noſtrum, omnes quidem ſuos Apoſtolos amore infinito eſſe proſecutum: omnibus dona ac vires ſuppeditaſſe ijs functionibus pares, ad quas vnumquemque illorum, in communi munere Apoſtolatus, deſtinauerat. Verum ſi peculiari quodam amore aliquem ex Apoſtolis Chriſtus dilexit; coniecturis Baronij poſſe opponi expreſſa verba Euangeliorum, Iohan. 21. 20. vbi de Iohanne dicitur, *ὁ μαθητὴς ὃν ἠγάπα ὁ Ἰηςοῦς*, *hic eſt diſcipulus quem Ieſus amabat.* Cauſſam autem illius impenſioris dilectionis fuiſſe præſtantiam virtutis quæ fuit in Iohanne affirmat Cyrillus in ejus Euang. lib. 12. c. 67. Quis autem Patrum non prædicat ſingularem Chriſti in Iohannem amorem?

amorem; quis non obſeruat magnũ eius dilectionis teſtimonium dediſſe Chriſtum, quando illi moribundus Virginem matrem commendauit? Sed & Iohannis in amore Domini conſtantia inſignis: ſolus enim Chriſto varie exagitato, irriſo, cruci affixo, ad mortem vſque adeſt: quum interim Petro quid acciderit ignoret nemo. Quod tamen profitemur nos dicere, non vt Iohannem Petro anteponamus: vtrumque enim pari reuerentia & animi ſubmiſſione colimus ac reueremur: ſed vt vnico exemplo oſtendamus, Baronij ſcopum auctoritate Scripturarum facile poſſe eludi, ſi quis eò amentiæ progreſſus fuerit, vt contendere inter ſe Apoſtolos, & præſtantiam cujuſque illorum æſtimare non reformidet. Nam ſi omnia diligenter expendantur, quæ in ſacra pagina de ſingulis Apoſtolis dicuntur, non abs re quæri fortaſſe poterit, vni Paulo quis ſit ἰσότιμος. De Iohanne autem & Petro ſic ſcribit Hieronymus I. Aduerſus Vigil. *Petrus Apoſtolus eſt, & Iohannes Apoſtolus: maritus, & virgo, ſed Petrus Apoſtolus tantum: Iohannes & Apoſtolus & Euangeliſta, & Propheta.* At quis mortalium hoc ſibi arrogabit, vt de meritis Apoſtolorum judex ſedere audeat? Quando tamen eo res rediјt, vt non defuerint qui hanc inſaniam inſanirent; age, quas obſeruat Baronius hoc loco Petri prærogatiuas breuiter expendamus. Prima hæc eſt; quod Chriſtus Petrum, *ipſo primo intuitu eundem admirabili nomine illo vt Cephas hoc eſt petra diceretur, inſigniuit.* Etiam Bellarminus, qui Petri 28. prærogatiuas ſummo ſtudio recenſuit, nominis impoſitionem, vel, vt ipſe appellat, mutationem, primo loco ponit: qua de re dictum ante & iterum dicendum erit ad annum 33. vbi vis nouæ appellationis prolixe à Baronio explicatur. Ibi accurate exponimus, quam vere dicatur hic & quo ſenſu, Chriſtum nomen ſuum admirabile Petro communicaſſe. Quum autem non ſoli Petro, ſed iam olim Abrahamo, Sarræ, Iſraeli, alijs, vt ante dicebamus, poſtea etiam filijs Zebedæi, item Paulo, ſicut affirmat Chryſoſtomus, noua nomina à Domino ſint impoſita; friuolum eſt & impium, nouæ appellationis impoſitionem trahere in argumentum primatus Petro conceſſi. Obſecro, quæ iſta conſequentia eſt? nomen nouum Chriſtus Simoni impoſuit: ergo jus Simoni dedit dominandi cæteris Apoſtolis: Ergo Eccleſiæ Regem illum & Orbis terrarum monarcham eſſe juſſit? Cedo aliquem puerum, primis Logices elementis leuiter imbutum, qui ſic argumentetur: quis illum feret? Verum quoniam Bruti ſunt, qui ita diſputant, & quod volunt valde volunt: age, concedamus illis de Petro, quod tantopere contendunt, ſed quibus fidiculis hoc trahent ad Papam Romanum? quot proſyllogiſmis opus erit antequam ad concluſionem optatam perueniant ſine riſu puerorum? Vnum eſt duntaxat hominum genus, quibus hoc poſſit perſuaderi: illos dico, quibus Bellarminianum commentum placet, PASCE OVES MEAS, id eſt, ait Bellarminus, *regio more impera.* Qui ita ſunt animati, vt id genus irriſiones Scripturarum probent, eos ego non miror, noni-

cognominis impoſitionem vertere in argumentum primatus. Tam hoc illis licet, quam Petri exemplo cædes Regum & Principum, & alia plus quam Satanica facta, quæ in Directorio Inquiſitionis Romanæ ſimilibuſque libris, continentur, docentur, præcipiuntur, defendere. Atttu pie Lector, cogita, per Deum Patrem Ieſu Chriſti, quanta ſit impietas, verbum diuinum ita torquere, & in ſenſum adeo contrarium veritati, velut per ludibrium trahere. Tranſeamus ad ſecundam prærogatiuam; *Poſt inde concionaturus ipſe* IESVS *ad populum, non in alteram, quum duæ eſſent naues in littore, ſed in eã, quæ ipſius Simonis erat aſcendit, quã pro pulpito habuit, ad docendas turbas.* Narrat Euangeliſta Lucas, ingentem populorum turbam Dominum noſtrum ſecutam eſſe ad lacum Geneſaret, ſtudio inflammatam doctrinæ cœleſtis audiendæ: quam vt ipſi Filius Dei traderet commodius, (quod Theophylactus accurate explicat,) animaduerſis duabus in ripa nauiculis; (neque hoc temere accidit, ſed prouidentia diuina diſponente;) alteram conſcendiſſe, & ex illa velut ex ambone, turbas eſſe allocutum: ſicut etiam aliâs factum à Domino legimus, vt apud Marcum initio capitis quarti. Eam nauiculam fuiſſe Petri obſeruat Lucas; altera cuius fuerit non dicit. Apparet vero ex ſequentibus, Petrum piſcationis illius ſocios habuiſſe, quos Euangeliſta appellat *μετόχους* & *κοινωνούς*, Petri, interque eos fuiſſe Iacobum & Iohannem, filios Zebedæi; ſed videntur plures etiam fuiſſe, qui nauiculam alteram poſtea dicuntur ingreſſi. Quod Dominus noſter Petri lembum potius quam alterum ſit ingreſſus; poteſt hæc ratio fortaſſe non abſurda afferri, quia iam ante notitia contracta erat Domino cum Petro. Quem virum diuina ſapientia cum deſtinaſſet auguſto miniſterio, ponendi fundamenta Eccleſiæ ſuæ; præbuit ea res Patribus nonnullis occaſionem allegoricas hujus loci totius interpretationes comminiſcendi; quæ ſi dextre accipiantur, & induſtriæ illorum & pietati præbent teſtimonium. Eiuſmodi plures habentur apud B. Ambroſium, cum Commentario in Lucam, tum in ſermone habito in principium capitis quinti Lucæ: item libro tertio, De virginibus, ſub finem. Vide etiam Auguſtinum, (ſi ille liber Auguſtini) Quæſtionum Euangelicarum libro 2. capite 2. Bedam, Titum Boſtrenſem, alios. Etſi autem multa hi patres aliique, dum ſuas perſequuntur allegorias, de Petro dicunt, cum eius meritiſſima laude coniuncta: nullum tamen apud illos verbum inuenies, quod hodierno paradoxo, de monarchia Orbis terrarum in Eccleſiam ſub Petri nomine introducta, vlla ex parte faueat; nihil penitus, quod in eam ſententiam ſine ſumma impudentia trahi queat. Bellarminus tamen in hac prærogatiua exponenda ex animi ſui libidine laudat Ambroſium, cuius hæc verba affert: *Hanc ſolam Eccleſiæ nauem aſcendit Dominus, in qua Petrus magiſter eſt conſtitutus.* Sed mala fide diſſimulat Bellarminus, eo loci Ambroſium perſequi verborum Lucæ interpretationem allegoricam; per quam duas nauiculas facit duos typos, Synagogæ & Eccleſiæ: alteram nauiculam ait relictam, quia typus

eſſet Synagogæ Iudaicæ; in alteram Dominum fuiſſe ingreſſum, quæ repræſentabat Eccleſiam. Nauem enim Petri, vt olim arcam Noæ, ſymbola fuiſſe vnius Eccleſiæ. Quid mirum igitur ſolam Petri nauem Chriſtum conſcendiſſe? non enim profecto alibi quam in Eccleſia Chriſtus reperitur. Nos vero non ignoramus, neque diffitemur, Eccleſiam, quæ vere eſt Chriſti, paſſim tamen pio ſenſu Patribus dici Eccleſiam Petri, & fidem Eccleſiæ, fidem Petri; atque adeo interdum etiam πίστιν Πέτρȣ, vt alicubi loquitur Anaſtaſius Sinaita: ſed nihil hoc ad commentum Principibus terribile, de imperio Petri in Papam tranſlato, & per vniuerſum terrarum Orbem diffuſo. Vis certo cognoſcere, nihil ſimile Ambroſium hodiernæ doctrinæ ſenſiſſe? id vero certiſſime apparet vel ex eo, quod in Commentariis ſuis ad huius quinti capitis principium ſcribens, iura Regum ait ſtabilita eſſe à Chriſto, cum ſoluit tributum, Attende Lector ad verba illius: *Magnum eſt,* ait, *& ſpirituale documentum, quo Chriſtiani viri, ſublimioribus poteſtatibus docētur debere eſſe ſubiecti, ne quis conſtitutionem Regis terreni putet eſſe ſoluendam. Si enim cenſum Dei filius ſoluit, quis tu tantus es, qui non putes eſſe ſoluendum?* Expendat pius Lector, quam ſint iſta Ambroſii aliena ab hodierna doctrina, de immunitatibus & exemptionibus clericorum, non iam è principum beneficiis, ſed è iure diuino: & ex eo faciat coniecturam, de mente pii & ſanctiſſimi illius Doctoris, etiam in illis locis, qui ad ſtabiliendam potentiam vnius detorqueri ſolent. Statuat etiam ſemel, quid de Baronio, Bellarmino, & id genus Hildebrandinis ſcriptoribus ſtatuere debeat; qui allegorias Patrum tanquam ſolida argumenta paſſim proferunt, inculcant, vrgent. Nam & pueri ſciunt, vbi de aliquo fidei dogmate agitur, (illis autem ſcriptoribus, vt præcipuum fidei caput eſt, Sedis Romanæ omnipotentia;) allegorias nihil probare. Nihil quippe firmi, nihil ſtabilis in allegoriis, aut interpretationibus anagogicis. Quare quum Ambroſio, vt dicebamus, nauis relicta à Chriſto ſit typus Synagogæ; Petri vero typus Eccleſiæ: aliis contra, Petri nauis typus eſt Synagogæ, altera Eccleſiæ. Theophylactus: τὸ πλοῖον ἐστιν ἡ τῶν Ἰȣδαίων συναγωγή· ὁ Πέτρος τύπον ἐπέχει τῶν ἐν τῷ Νόμῳ διδασκάλων. *Nauis, quam Chriſtus eſt ingreſſus, eſt Iudeorum Synagoga: Petrus rationem obtinet, ſiue eſt typus Doctorum ſub Lege.* Vtraq; doctrina pia eſt; ſed concionanti ad populum conuenientior, quam de dogmate ſerio diſputanti; quod erat propoſitum Bellarmini: vel Annales Eccleſiæ ſcribentis; quod pollicetur titulus operis Baroniani. Audiamus aliam prærogatiuam. Ait Baronius: *Eandem Petri nauem, mox in altum iubet duci, & ingenti piſcium multitudine onerari iubet.* Dominus noſter bis agit cum Petro, vt trahat nauem à ripa: ſemel, vt prementium turbarum vitet incommodum: vtque ex ipſa naui turbis commodius verba faciat: quare non longe à terra, ſed paullulum dumtaxat ſubduci nauiculam petit: & quaſi beneficium à Petro vellet impetrare, ô admirabilem Domini noſtri indulgentiam! precibus cum illo agit; id enim eſt ἐρωτᾷ aliquot locis in Nouo Teſta-

m: nto;

mento; & Theophylactus exponit *παρεκάλεσε rogauit*. Mox vbi doctrinæ cœleſti ceperat Petrus cum aliis erudiri; non iam orat illum Chriſtus, ſed dicit ei, vt ducat nauem; non vt ante paullulum; ſed in altum, & longius à ripa. Ratio aperta eſt; quia, vt ait Gloſſa, id erat piſcationi aptius. Imperatæ autem piſcationis hanc rationem ſimul & anagogicam interpretationem afferunt, Theophylactus, Titus Boſtreuſis, & alii; quod voluerit Chriſtus Petro velut naulum pendere, & commodatæ nauis mercedem: vt rebus ipſis doceret; nemini vnquam operæ fructum periturum, quam in propagando Euangelio poſuiſſet. Quod igitur ſine figura docet Chriſtus, Matth. 6. 33. *Quærite primum regnum Dei, & hec omnia adÿcientur vobis*: id ipſum ſub hac figura Dominum inſinuaſſe placet doctis interpretibus. Afferuntur & aliæ à Patribus horum Euangeliſtæ verborum enarrationes allegoricæ; quas nihil attinet commemorare. Iam enim diximus, allegorias docere, non probare. Pueriliter itaque operam ludunt, qui in diſputatione de hodiernis controuerſijs, allegorias Patrum conſectantur: magis illi, qui ipſi excogitant allegorias, quas pro firmis rationibus obiiciunt. Id vero facit hoc loco Baronius ſane liceuter & putide. Vult enim piſcationem Petri eſſe ſymbolum fundatæ Eccleſiæ ſuper Petro petra. Quam longe aliter Theophylactus? qui Petrum prius quam iuſſus eſſet à Chriſto trahere in altum, typum vult fuiſſe Doctorum Legis; eundem, poſt acceptam Chriſti iuſſionem, deſignaſſe Apoſtolos, qui in locum ſubſtituebantur Legis Doctorum. Communia igitur omnibus Apoſtolis, quæ dicuntur Petro: quod mille locis Patres vere obſeruant. Sanctiſſimos. n. illos viros de doctrina Hildebrandina vel dormientes ſomniaſſe, ſine impudentiſſimo mendacio dici non poteſt. Neque tamen negamus inter Apoſtolos excelluiſſe Petrum: ita nimirum, vt in auguſto Senatorum conſeſſu, excellit is, qui eſt & dicitur princeps Senatus ſiue Præſes: non autem, vt regem terrenum, vel potius vt ſupinum Monarcham mundi totius; quod ſequiorum ſeculorum horribile commentum per tot mendacia, per tot Regum ac Principum parricidia hodie defenditur. Sed viget Baronius: Petro, inquit, *nec alÿ imperatum, vt ducat in altum, & laxet retia in capturam*. Reſpondeo: Chriſtus miniſterium ſuum inchoans, dum adhuc veritatis Euangelicæ rudes ſunt eius diſcipuli, figuris & ſymbolis cum illis agit, quæ opus habent interpretatione; eamque admittunt variam & multiplicem. Quare etſi concederemus ſolum Petrum, Lucæ 6. 4. iuſſum eſſe dare operam, vt ad notitiam veritatis populi perducerentur: id tamen præceptum ad certum tempus eſſet reſtringendum: nam idem Dominus poſt pretium humanæ redemptionis perſolutum, cœlos petiturus, ſine allegoria aut vlla figura, non vnum Petrum ſed omnes Apoſtolos compellans: *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes*. Matthæi 28. 19. Marc. 16. 17. Aut igitur mutauit ſententiam Chriſtus: quod vel cogitare ſtultum eſt aut colligendæ Eccleſiæ cura omnibus Apo-

ſtolis ex æquo eſt demandata. Sed qua fronte audet Baronius dicere, ſolum Petrum iuſſum eſſe laxare retia in capturam? id enim falſiſſimum eſt. Nam etſi numero ſingulari dixit Dominus Petro, *ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος duc in altum*: omnibus tamen qui in nauicula erant, (ij autem videntur fuiſſe Iacobus & Iohannes,) dicit in commune, *χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν*, *laxate retia veſtra in capturam.* non autem, *laxa rete tuum.* Non minus abſurdum eſt, quod vrget Baronius illa Chriſti verba ad Petrum, *Ex hoc, iam homines eris capiens.* nam quid hoc ad Petri regnum commentitium? Nemo eſt, credo, tam impudens, qui negare ſuſtineat, vt Petrum, ſic alios Apoſtolos piſcatores eſſe factos hominum. Quod de Petro ſolo quum dicatur, Luc. 5. 10. Petro ſimul & Andreæ promittitur, Matt. 4. 19. & Marc. 1. 17. Si Andreas ſimiliter vt Petrus iubetur eſſe piſcator hominum; quis dubitat idē iuſſum datū eſſe omnibus Apoſtolis? At non hoc narrant Euangeliſtæ. Reſpondeat Toſtatus, quæſtione 108. in caput quartum Matthæi, *Si quis velit*, inquit, *accipere iſtud pro promiſſione; dicendum eſt, quod etiam Iacobo & Iohanni iſtud promiſſum fuerit: quia iſtud non erat, niſi indicare eis officium ad quod eos aſſumebat.. Eſt ergo veriſimile, quod cum vocaret Iacobum & Iohannem* (idem puta dictum de cæteris omnibus Apoſtolis;) *diceret eis, ad quid vocaret ipſos? & iſtud erat, quod faceret eos piſcatores hominum. Subticuit tamen iſtud ſcriptura: quia veriſimile erat, quod diceret eis id quod dixerat prioribus. Et patet hoc, quia etiā forma vocationis non ponitur in ſecundis, Nam in primis dicitur, quod Chriſtus dixit, Venite poſt me: in ſecundis autem ſolum dicitur, & vocauit eos, ſicut praecedentes; ſupple, Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum.* Baſilius igitur Seleucenſis, verba illa Chriſti ad Petrum & Andream, non aliter accipit, toto illo ſermone, cuius ante meminimus, quam ſi vniuerſo Apoſtolorum choro in vnum congregato eadem eſſent dicta. Nullum ergo hac in parte proprium & peculiare ius Petro fuit conceſſum, & nodum hic in ſcirpo quærit Baronius.

XXXII. *Locus Ioſephi illuſtratur & emendatur. Ruffini verſio corrigitur. ἐξαιθριασθὲν ὕδωρ. An vrbs Capernaum nomen ſit nacta à fonte Capernaum. Luciani ſcriptoris Eccleſiaſtici locus animaduerſus* Caphargamala.

ANNI XXXI. Num. LXV.

IN deſcriptione lacus Geneſaret, quæ è libris Ioſephi apponitur mendum turpe non eſt animaduerſum, quod in verſionem Ruffini neſcio quomodo irrepſit. Loquens enim Ioſephus de natura aquæ lacus illius, ita ſcribit inter cætera, Belli libro 3. capit. 35. Τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ δ' ἔτι ψυχρὸν ἐξαιθριασθέν· ὅπερ θέρους νυκτὸς ποιεῖν ἔθος τοῖς ἐπιχωρίοις. *Aqua frigore nihil quicquam niui cedit; poſtquam habita eſt ſub dio: quod per æſtatem indigenæ ſolent noctu facere*: nempe, vt aquam illam noctu habeant ſub dio; quod ἐξαιθριάζειν dicitur. Simile verbum ἐξαιθριάζω, apud Septuaginta Seniores: de quo egimus ad annum 34. Abſurdo & immani errore in verſione Ruffini vulgo editum eſt *aſtribus* pro *niuib.* quem errorem adeo manifeſtū

non reliquiſſet Baronius, ſi Græca conſuluiſſet. Corruptus eſt idem locus etiam in antiquo Ruffini codice Sereniſſ. Regis Iacobi; ſed diuerſo modo: nam ibi ſcriptum offendimus, non *aſtibus*, vt in editionibus Latinis: neque *niuibus*, vt eſt in Græco textu: ſed *cædibus*, neſcio vnde orto errore. Poterant & de ipſius Ruffini grauibus hallucinationibus in huius loci interpretatione, non pauca adnotari; in quibus errant cum errante, qui eius verſione vtuntur. Sed non id nunc agimus. In Græcis corrige ἐτύμως, pro ἑτοίμως, p. 791: ἐκ τῆς περιφερείας ἐτύμως Φιάλη κέκληται, τροχοειδὴς οὖσα λίμνη. *propter rotunditatem vero nomine Phiala dictus eſt lacus rotæ in modum rotundus.* neque aliter Ruffinus legit. Quum autem Ioſephus in hac lacus Genneſaret deſcriptione fontis meminerit, quem ait Capernaum (ſic enim ſcriptum eſt, Καπερναοὺμ) ab accolis vocitatum: ſubiicit Baronius; *non fontem tantum, ſed ab eo denominatum fuiſſe oppidum Capharnaum.* Ego uero dubito, & falli Baronium ſuſpicor. Obſeruo enim Capharnaum ſiue Capernaum oppidum Galilææ, & Capharnaum fontem in agro Genneſaretico, longiore interuallo fuiſſe inuicem diſſita, quam vt fiat veriſimile, quod ſine teſte affirmat Baronius. Neque nouum eſt, eandem appellationem pluribus locis fuiſſe communem, vbi nulla denominatio; ſed aliqua tantum caſus aut naturæ ſimilitudo. Adde, quod male accepit, ut equidem puto mentem Ioſephi, ſi putauit, proprium ipſi fonti cuius Ioſephus meminit, nomen fuiſſe Capharnaum: ipſum enim nomen indicat, ad illum fontem pagum fuiſſe ædificatum, cui illa appellatio proprie conueniret. Caphar enim villam ſignificat aut pagum. *Capharnabum* eſt pagus, à Nahum ſic dictus; quod eſt nomen viri proprium, vt vnius è Prophetis. Hieronymus in Matthæum exponit *villa pulcherrima*, alludens fortaſſe ad vocem Hebraicam נעם: ſed Capernaum eſt à נחם vt Scriptura Hebraica & Syriaca oſtendit. Sic Capharbaruca, *villa benedictionis* alius loci nomen in eadem Palæſtina, de quo vide Hieronymum. In anno Domini 415. deſcribitur è tomis Surii libellus Luciani cuiuſdam, de tranſlatione reliquiarum ſancti Stephani, vbi locus memoratur Caphargamala; *quod interpretatur*, inquit auctor, *villa Gamalielis*: ſed falſus eſt: nam כפר גמלא eſt *villa cameli*, Καμηλοκώμη, non Gamalielis. Verum multo grauiora peccata in illo ſcriptore graues & eruditi lectores ſunt animaduerſa: quorum detegendi non eſt hic locus,

XXXIII. De vſu ſigni Crucis in primitiva Eccleſia. Locus Epiphanij correctus. [illegible] *Alia.*

Anni XXXI. Num. LXVIII.

De thermis Gadarenis loquens Baronius, poſt verba Epiphanij deſcripta, quibus celebritas illarum aquarum exponitur, ad quas è Chriſtianis locis ἀνδρόγυνα, uiri inquam & fœminæ conueniebant; ſubiicit hæc: *Subdit Epiphanius de muliere Chriſtiana perpulchrum exemplum, quod ſigni Crucis virtute liberata ſit à laſciuo iuuene ſibi arte dæmonum illudente.* Negamus id dicere Epiphanium, quod dicit Baronius. Narrat ille Pater, eam mulierem, vbi videt pudicitiam

ſuam

ſuam in periculum eſſe adductam, in nomine Chriſti ſe ſignaſſe: hoc eſt, opem à Chriſto petiiſſe, facto ſigno Crucis; quod primitiuæ Eccleſiæ fuit ſymbolum eius fiduciæ, quam in Chriſto & cruce ipſius ac paſſione Chriſtiani ponebant: deinde addit Epiphanius, liberatam eſſe eam mulierem, *ἵνα δείξῃ ὁ Θεὸς τὰ αὐτοῦ θαυμάσια*, vt oſtenderet ſua mirabilia DEVS. Quis negare audebit aliud hoc eſſe, quam quod ſcribit Baronius dicere Epiphanium, *ſigni crucis virtute*, illam mulierculam fuiſſe periculo ereptam? Quanquam ſi vel expreſſis verbis, aut hic, aut quiuis alius Patrum id diceret; commode tamen exponendum eſſet; ne plus ſigno tribuatur, quam pietas ferat. Non fert autem fides Chriſtiana, vt aliqua ſigno Crucis propria virtus miracula efficiendi tribuatur. Scimus veterem Eccleſiam, & in vitæ communis vſu, & in ritibus ſacris, multum uſam eſſe venerabili illo ſigno: ſed vt pia ceremonia, quæ orationi adiecta, animos fidelium ad Chriſti crucem eueheret; non materiæ alicui terrenæ, aut figuræ, aut geſtui affigeret. Hoc ſenſu ſanctiſſimi prudentiſſimique illi Antiſtites, qui Eccleſiæ in Anglia reformandæ negotio præfuerunt; & in publicis locis Cruces paſſi ſunt remanere, & in nonnullis etiam ritibus ſacris retinuerunt, vt in baptiſmo. Verum de vſu Crucis plura ad annum Domini, ſi voluerit Ipſe, 60. erunt dicenda. In ſuperiore loco Epiphanij corrigenda eſt obiter menda, quæ multis viris eruditis impoſuit. Sic enim editum eſt, pag. 62. κατὰ Συγκυρίαν δὲ γυνή τις ἐλευθέρα ἔτυχεν ἐν τῷ λουτρῷ. Cornarius homo doctiſſimus vertit, *Iuxta Sycyriam vero fœmina quædam libera in balneo erat*. Et vir erudiṭiſſimus atque probiſſimus, deque ſtudiis Geographicis optime meritus, Abrahamus Ortelius, coniiciebat ex his verbis, id eſſe loci alicuius nomen, circa Gadara. Atqui Thermæ erant Gadaris, non in loco prope Gadara. Epiphanius, ἀπηγγέλνονται εἰς Γάδαρα εἰς τὰ θερμὰ ὕδατα. Scribe igitur, κατὰ συγκυρίαν δὲ γυνή τις. hoc eſt, caſu, *forte fortuna erat mulier in balneo*. Sic loquitur etiam Euangeliſta Lucas 10. 31. Baronius, qui thermas Gadarenas, in quibus lauabant ſanitatis & voluptatis cauſſa, viri & fœminæ delicatiores, confundit cum aqua lacuſtri, quæ in aliqua parte agri Gadareni habebatur, ne pecoribus quidem ſine periculo præſentis noxæ, potabilis; diligentiam ſuam naris emunctæ hominibus facilius probabit, quam iudicij ſinceritatem.

XXXIV. Porci in agro Gadareno. Gadara vrbs Græcanica. Viri clari Gadareni. Suilla in vſum conditorum. Alia quædam.

ANNI XXXI. Nū. LXIX.

Miratur Baronius in agro Gadareno gregem porcorum, de quibus Lucas 8. 32. & cauſſam ſuæ admirationis affert, *quia populi illi eſſent Iudæi*, inquit. Sed quia cauſſa falſa eſt, deſinere admirationis poterat. Nam quis illi perſuaſit, Gadara vrbem fuiſſe Iudaicam? Non ſane opinor Ioſephus, qui in reb. Pompeij exponendis, ſcribit, ademiſſe illum Iudæis ἑλληνίδας πόλεις, urbes Græcanicas quæ erant in Cœle Syria; atque inter has nomina: Ga-

daram. Non Geographorum princeps Strabo, qui hoc dumtaxat ſcribit, καὶ αὐτὴν ἐξιδιάσαντο Ἰουδαῖοι, *Gadaram quoque Iudæi ſuam fecerunt*: per vim nempe, quum eſſet vrbs Græcanica, aut quiduis potius quam Iudaica. Sed reuera Græcanica erat: quod vel ſola arguat clarorum philoſophorum, philologorum & oratorum copia Gadaris ortorum, circa tempora Domini noſtri vel Herodis Magni. Eorum meminerunt multis locis Græci Romanique ſcriptores, Cicero, Strabo, Aſconius, Quintilianus, alij. Sunt qui exiſtiment, etiamſi Iudæorum hominum vrbs illa fuiſſet; potuiſſe tamen greges porcorum à Iudæis mercatoribus ali, non quibus veſcerentur, ſed quos venderent. Apud Abulenſem qui hanc quæſtionem fuſe ventilat ad caput octauum Mathæi, num. 133. vna ea eſt ſolutionum inter plures. Et verum eſt quod notat hic Baronius, de paratura ſuillæ conditis militaribus Romanorum inferendę: qua de re multa aliquando, ſi vitam & otium Deus dederit, ad Polybium noſtrum ſumus dicturi. Sed hanc ſolutionem parum probabilem reddunt Rabbini; qui obſeruant, paullo ante: id eſt Hyrcani & Ariſtobuli tempore, factum eſſe decretum in hæc verba: ארור מי שגדל חזיר *maledictus eſto, qui aluerit ſuem*. quo decreto auaritiæ illorum ſine dubio obuiam itum eſt qui quæſtus ſui cauſſa porcorum greges alebant. Iudæos porro alendis ſuum gregibus operam dare, Romani nunquam coegerunt. Obiter notabis, quod ait Baronius, Ioſephū porcos nominare *nefanda animalia*; de Ruffino Ioſephi interprete verum eſſe, de ipſo Ioſepho falſiſſimū, ἀνόσια enim ζῶα illi dicuntur, hoc eſt, *immunda, impura animalia*. ſic ille aptiſſime expreſſit vocem Moſis טמאים temeia vt Leuitic. 11. 8. & paſſim 70. ἀκάθαρτα ζῶα *impura*, hoc eſt, ἃ θύσιμα οὐδ᾽ ἐδώδιμα, *quæ neque ſacrificari neque comedi poterant*, Epitomator nuperus hoc loco, vt ſæpe alibi, errorem Baronij auxit.

XXXV. Baronij obſeruatio ſuper ingredientibus in domum per tegulas. Locus Ciceronis.

ANNI XXXI. Num. LXX.

Fateor, ſplenis petulantiam cohibere non potui, cum legi in Annalibus, olim *veteres maximo vitio vertiſſe in domum alienam ſubmitti per tegulas*: atque ad ejus confirmationem vidi laudari M. Tullij locum è ſecunda Philippica. Ego vero nuſquā legi apud Ciceronem, magis eam rem antiquos vertiſſe cuiquam vitio, quam fit hodie ab omnibus, credo, mortalibus, qui quidem Anticyras nauigare opus non habent. Quoties enim per fores patet aditus, pro certo & circumferendo eum neceſſe eſt haberi, qui per tegulas velit demitti. Sin autem caſu aliquo, puta clauibus amiſſis, (& poſſunt multi caſus contingere) ingredi per ianuam nequeas, cum ingrediendi jus habeas, non magis peccat, aut reprehendi ſolet, qui per tectum demittitur, quam qui per ianuam admittitur. Quare non illud eſt, quod ait Cicero in M. Antonio reprehenſum; ſed longe aliud. Verba Oratoris ſunt de hoſte ſuo olim à Curio iuuene adamato: *Quoties te pater eius domo ſua eiecit? quoties cuſtodes poſuit, ne limen intrares: cum tamen*

tu, noctu ſocia, hortante libidine, cogente mercede, per tegulas demittereris.

XXXVI. Indicatur fons erroris Tertulliani, qui publicanos apud Iudæos putauit fuiſſe Gentiles, Græca Biblia corrupta. τελισκόμενος. Zachæus an Gentilis.

ANNI XXXI. Num. LXXI.

Recte Baronius poſt magnum Hieronymum, refellit Tertullianum, qui falſò ſibi perſuaſit, neminem Iudæorum fuiſſe publicanum: ſed omnes eius profeſſionis in Iudæa, quorum in ſacris Euangelijs fit mentio, fuiſſe Ethnicos. At non fuerit alienum argumenti vanitatem oſtendere, quo id probare conatus fuit Tertullianus. Proferebat autem ille è Scripturis, vt quidem putabat, auctoritatem conceptis verbis expreſſam in Deuteronomio hanc: *Non erit vectigal pendens ex filiis Iſrael.* Sed falſus eſt Tertullianus: fuitque fraudi acutiſſimo Pœno Hebraicarum literarum ignoratio. Nam ſi originem conſuluiſſet, deprehendiſſet, non eſſe Scripturæ verba quibus ipſe nitebatur, ſed interpretis imperiti hallucinationem, quæ multis impoſuit. Deuteronomij cap. 33. poſt hæc verba, *non erit ſcortator de filiis Iſrael*: additur in nonnullis Græcorum codicibus: Οὐκ ἔσαι τελισφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ισραὴλ. καὶ οὐκ ἔσαι τελισκόμενος πρὸς πᾶσαν ἀρχὴν ἀπὸ υἱῶν Ισραὴλ. *Non erit vectigal pendens de filiabus Iſrael: neque erit qui initietur; quicquid illud ſit quod vouerint.* Quid ſit hoc loco τελισκόμενος, fateor mihi non ſatis cõſtare: non enim memini ſimilem locutionem alibi obſeruare. Heſychius, qui vt notum eſt eruditis, ſolet, petitas è Scriptura voces in Gloſſas referre, explicat πληρούμενος, τελειούμενος. An huic loco altera harum interpretationum conueniat, neſcio. Sed tanti non eſt: nam, vt dixi, totus hic verſus, τῶ πονηρῶ κόμματός ὤν, de ſacro codice delendus. Ac miror viros doctos, qui editioni Græcæ præfuerunt Romæ; ex obliuione ea verba retraxiſſe in lucem, quæ neque veritas Hebraica agnoſcit, neque paraphraſeon Chaldaicæ, Syriacæ, Ieroſolymitanæ auctores, neque Latina vetus verſio. Non neſcio legi eadem apud nonnullos Patrum; ſed omnium idem eſt error ac Tertulliani, ex eadem cauſſa. Sed & Zacchæum publicanorum illum principem, Lucæ cap. 19. quidam è Patribus arbitrati ſunt, fuiſſe Gentilem: quos vel ipſum nomen, (vt rationes alias taceam) refellit purum putum Hebraicum: cuiuſmodi nomina Gentiles olim non ſoliti vſurpare.

XXXVII. Indicantur hallucinationes miræ Baronij in dictionibus Hebraicis. Odium Iudæorum ergà publicanos, veteri illius gentis prouerbio confirmatum.

ANNI XXXI. Num. LXXIII.

Qvam honeſtus olim fuerit publicanorum ordo apud Romanos, & pueri ſciunt, illi ſaltem, quibus noua Latinitas Marcum Tullium nondum è manibus excuſſit. Quare ſine cauſſa Baronius rem nemini non notam adeo ſtudioſe perſequitur. Quæ vero obſeruat idem ſuper Iudæorum publicanis, partim

è doctiſſimi Caninii Locis eſt mutuatus, partim neſcio quis illi ſuggeſſit. Videtur autem vir eruditiſſimus, humani ingenij vitio vſus, etiam è literarum Hebraicarum cognitione laureolam affectaſſe; quod hic locus arguit & aliquot alij. Sed in contrarium plane res vertit: facilius enim ſtatuas ex eiuſmodi locis, ipſum ne legere quidem ſciuiſſe Hebraice; quã eius ſermonis aliquam peritiam habuiſſe. Nam per omnes Muſas, quid ille ſibi volebat, cum iſta ſcribebat? *Princeps publicanorum Hebraice dicebatur gabbe; ceteri vero publicani gabbain.* Hæc caſſa nuce digna non eſſe, & pueri intelligunt, qui prima Hebraicarum literarum elementa didicerunt. Sed incidit in puerilem hunc errorem, quia legerat, verum non intellexerat, quod vere docet Caninius: τὸν ἀρχιτελώνην Syriaco vocabulo in Thalmud dici ריש גבאי *res gabbae: principem publicanorum.* cæteros ſimpliciter גבאין *gabbain, publicanos.* Baronii hallucinatio (quam nouus Epitomator operi ſuo, velut gemmam aliquam inſeruit.) nullam ſuperiectionem relinquit. Quare autem iſtas voces Hebraicas appellet quum ſint Syriacæ, neque vllum ipſarum in ea quidem notione veſtigium in veteri Hebraiſmo reperiatur, mitto quærere. Veteres Hebræi exactores tributorum dixerunt נוגשים *nogeſim*: eratque eorum nomen, vt ex Iobo & aliquot Prophetarum locis apparet, iam tum terribile & exoſum. Publicanos vero voce Syriaca appellarunt *Gabbain*, quaſi dicas, *collectores.* In libris Rabbinorum publicanus nominatur etiam מוכס vnde prouerbium Rabbinicum, quod ſubiiciam, quia Iudæorum opinionem & publicum odium eximie oſtendit: אין לך ממשפחה שיש בה מוכס שהן כולם מוכסין. *Ne contingat tibi vxor è familia in qua ſit aliquis publicanus; quia omnes ſunt publicani*, ideſt latrones, ſcelerati peccatores, vt nominantur Matthæi 9. 10. Addit Baronius inueniſſe ſe in Hebraico textu Matthæi publicanos dictos *pariſim*, agnoſco dictionẽ Hebraicã פריצים: ſed quæ violentum hominem, τοιχωρύχον, & parietum effractorem ſignificet, non autem publicanum. neſcio vero an illam vocem inuenerit in editione Tiliana Euangeliſtæ Matthæi, quæ mihi magna cum voluptate olim lecta, nunc ad manum non eſt. in ea Munſteri longe aliter.

XXXVIII. Confirmatur Baronij iudicium ſuper Damaſceni ſermonibus. De imaginibus. Oſtenditur quam multa falſa, abſurda & ridicula eo contineantur.

ANNI XXXI. Num. LXXV.

Hiſtoriam de ſtatua ærea Paneade Domino noſtro poſita à muliere hæmorouſa, poſt morbum ſanatum, accurate expendimus ad annum Chriſti 57. vbi illam Baronius reponit. Exponimus ibi locum Euſebii, deſcriptum hic Baronio, quo multi hodie contra certam auctoris mentem amant abuti. Hic vero conditor Annalium, magnam omnino promeritus eſt laudem, eo iudicio, quod ſuper libris Damaſceni De imaginibus fecit. Vere enim pronunciat, *in multis eius ſcriptis fidem vacillare, & compluribus ipſum ſcatere mendaciis.* Et tamen certum eſt, multos

tos extare hodie fabularum quas iuuenes imbiberunt, ita amantes & retinentes, vt neque manifeſta veritas, neque viri tanti auctoritas, à priore ſententia illos ſint dimoturæ. Iſti prius quam veritati dent manus, credere malent, circa initia prædicationis Domini noſtri, Conſules fuiſſe Romæ Flacconem & Ruffinum, quos prodit vanus ille ſcriptor, quem laudat Damaſcenus: licet compertiſſimum ſit, ficta eſſe illa nomina, quæ illi ætati nullo pacto congruant. Credere etiam malent, eodem tempore duos fuiſſe in Iudæa Herodes, vnum Toparcham Trachonitidis, alterum Regem Philippi filium. Sic enim ſcribit Damaſcenus è ſuo Iohanne Malala; Herodem, qui Iohannem Baptiſtam capite truncauit, fuiſſe Toparcham Trachonitidis: alterum autem Herodem Philippi F. regnaſſe in Iudæa, hic vero quam multa paucis verbis continentur fœda mendacia? Nam Herodes, qui Iohannem ſuſtulit, fuit Herodes Antipas, Peræa & Galilææ Tetrarcha, non autem Trachonitidis: cuius regiam cum facit Sebaſten, imprudens grauiter hallucinatur. Trachonitis enim & illi finitima Ituræa longe à Sebaſte verſus Arabiam ſunt ſummotæ: ſiquidem Sebaſte Samaria eſt. Quis autem legit vſquam vllum Herodem Philippi Tetrarchæ filium? Ioſephus expreſſis verbis lib. 18. capite ſexto negat reliquiſſe liberos: ac propterea eo mortuo Tetrarchiam ipſius, iuſſu Tiberii, prouinciæ Siriæ fuiſſe adiunctam. Sed neque vllum alium Herodem, qui regnarit in Iudæa præter Herodem Magnum prodit Hiſtoria. Huic tamen fictitio Herodi, libellus ſupplex ſi credimus Damaſceno, à Berenica offertur, quam è fluxu Chriſtus ſanauerat: atque is libellus ſic incipit: Σεβαστῷ Ἡρώδῃ τοπάρχῳ καὶ θεσμοθέτῃ Ἰουδαίων τε καὶ ἑλλήνων βασιλεῖ Τραχωνίτιδος. En vani ſcriptoris in fictione inconſtantiam. paullo ante diſcrimen poſuerat inter Toparcham Trachonitidis, & Herodem Regem Iudææ: nunc eundem, quem volt videri Iudææ Regem, etiam Toparcham facit: & quidem Toparcham ac legiſlatorem (id enim eſt θεσμοθέτης) Iudææ & Græcorum, at Regem Trachonitidis. Quis tituli huius ſtultitiam ſatis exagitare queat? quæ frons vero Toparcham appellanti Σεβαστὸν, Auguſtum? nam etiam in fine ſic iterum: καὶ ὑμεῖς Σεβαστοὶ τὴν δέησιν δικαίαν ἀξίαν παράσχετε, *Et vos Auguſti petenti petitionem iuſtam concediſe.* hæc ſunt omnia & falſa & inepta: nec minus, quæ ſequuntur: Herodem lecto libello iſto ſupplice, Chriſti laudes prædicaſſe, & ponendæ illi ſtatuæ poteſtatem conceſſiſſe. Mirum quare non addiderit, Herodem factum eſſe Chriſtianum. Itaque iudicio illo Baroniano nihil rectius, nihil uerius.

XXXIX. Tractatur locus Iſaiæ, qui dedit occaſionem diuidendi prædicationem Chriſti in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium. An primus annus caruerit contradictione.

ANNI. XXXI. Nu. LXXVIII.

Extremo hoc anno Baronius ex Epiphanio diuidit tempus prædicationis Domini, in tempus acceptabile, & contradictioni obnoxium; ſicuti loquitur Epiphanius,

εἰς καιρὸν δεκτὸν καὶ ἀντιλεγόμενον, ſed non animaduertit, hanc obſeruationem, vtut antiquam, neque menti Prophetæ Iſaiæ congruere, neque veritati hiſtoriæ ſatis conſentire: Locus Iſaiæ ad quem reſpexit Epiphanius, eſt cap. 61. 2. Ibi Chriſtus quem inducit Propheta loquentem, ait ſe miſſum à Deo, καλέσαι (vel κηρύξαι) ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν; *vt prædicarem annum beneplaciti Domini*, vel vt vetus interpres, *annum acceptabilem Domino*. Epiphanius & Baronius annum acceptabilem interpretantur, quod prædicatio tempore illo facta ab omnibus acciperetur: ſed non dixit Propheta ἐνιαυτὸν δεκτόν, hoc eſt, *annum acceptabilem*, ſimpliciter, verum שנת רצון ליהוה ἐνιαυτὸν εὐδοκίας τοῦ Κυρίου, annum illum, quo placuit Deo immortali ſuam gratiam mundo patefacere. ſic cap. 49. 8. בעת רצון ἐν καιρῷ εὐδοκίας, *in tempore beneplaciti mei exaudiui te*. Septuaginta etiam hic vertunt καιρῷ δεκτῷ & ita profert Paulus quoque 2. Corinth. 6. 2. eodem quem diximus ſenſu. Ergo etiam capite 61. vox δεκτὸς *acceptabilis*, non ad homines debet referri ſed ad Deum Opt. Max. tempuſque intelligitur quod appellat Paulus, Galat. 4. 4. πλήρωμα τοῦ χρόνου, *plenitudinem temporis*. idem Paulus Actor. 17. 30. tempora quæ præceſſerunt annum acceptabilem Domino, appellat, τοὺς καιροὺς τῆς ἀγνοίας. *tempora ignorantiæ*. Quod autem ait Baronius, primum annum prædicationis Chriſti caruiſſe oppoſitione: verum quidem eſt. Sacerdotes & cæteros veritatis hoſtes, Phariſæos, Sadducæos, Herodianos, quum non ſtatim diuinarent, quo hæc Chriſti tenuia principia forent tandem peruentura, remiſſius initio egiſſe: verumtamen ipſos iam inde ab hoc primo anno conſpiraſſe in vitam Chriſti, ex Marco videtur poſſe colligi; qui etiam prius quam nomina 12. Apoſtolorum proponat, ita ſcribit 36. *Exeuntes autem Phariſæi ſtatim cum Herodianis conſilium inibant aduerſus eum, quomodo eum perderent.*

EXERCITATIO XIV.

I. Quid ſit Sabbatum ſecundoprimum. Confeſſio aliquot veterum de obſcuritate ejus quæſtionis. Sabbatum primum. Explicationes aliquot Patrum, Epiphanij, Iſidori Peluſiotæ, Chryſoſtomi, vocis δευτερόπρωτον. Scaligeri ſententia confirmata. Alia quædam.

Anni XXXII. Num. II.

QVid ſit ſabbatum δευτερόπρωτον, initio capitis ſexti Lucæ quærit Baronius principio anni Domini 32. Veteres Patres, quum omnes exiſtimarent compoſitam eſſe illam dictionem à δευτέρου & πρώτου, partim varias rationes excogitarunt, cur idem dies Sabbatum primum & Sabbatum ſecundum diuerſo reſpectu poſſet dici: partim ignorationem ſuam ingenue ſunt confeſſi; vt olim Gregorius Nazianzenus, ſicut narrat Hieronymus in Epiſtola ad Nepotianum; & Syrus Interpres qui vocem δευτερόπρωτον, vt ſibi non intellectam, (quod iure mireris in homine Syro, cui ritus Iudaici debuerunt eſſe noti; & quidem adeo antiquo:) plane prætermiſit. Arabs vero multo inuerecundius; qui compoſitæ vocis alteram partem diſſimulauit,

mulauit, alteram expreſſit: ſic enim verba Lucæ transfert, quaſi inueniſſet ſcriptum, ἐν σαββάτῳ δευτέρῳ, *Sabbato ſecundo*. Deniq; vt numeri Platonis, propter ſuam obſcuritatem in prouerbium abierunt: ſic Iudæorum ſecundo-prima Sabbata παροιμιωδῶς iactata reperiuntur inter res præpoſteras. Iohannes Epiſcopus Citri in Reſponſis ſuis, ὅτε μὲν πάντα πᾶσι πείρας ἀμάθεις καὶ ἀνεπιστήμονες, τὰ ἄνω κάτω ποιοῦντες δείκνυνται. καὶ ἡ παροιμία τούτοις ὁμολογεῖ, ἄνω ποταμῶν χωρεῖν λέγουσα τὰς πηγάς. καὶ τὰ περὶ Ἰουδαίους δευτερόπρωτα σάββατα. καὶ περὶ τοῖς δεινοῖς σοφισταῖς τὰ πρωθύστερα. Mihi vero multo magis obſcurum eſt, quid ſit Sabbatum primum, cuius meminit Petrus, ſi Petri illa verba ſunt, quæ profert Clemens Alex. lib. 6. Stromat. ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον: *niſi apparuerit Luna, Sabbatum quod primũ vocant non agunt.* Sed cur dies idem primum Sabbatum & ſecundum Sabbatum diceretur, probabiles rationes, vt modo dicebam, alij Patres excogitare ſunt conati: Epiph. contra Ebionæos, p. 73. & contra non recipientes Euangelium Ioh. p. 197. Sabbatum in veteri Lege duplex fuiſſe ait ſeruatum; vnum vocat τὸ φύσει σάββατον, & τὸ ἀπ' ἀρχῆς ὁρισθὲν σάββατον, *Sabbatum naturale, quod ab ipſo rerum conditu fuit definitum*, quodque ſingulis hebdomadibus in orbem redibat: alterum, τὸ ὑπὸ νόμου ὁρισθέν, quod à lege definitum erat: intelligit autem ceſſationem ab opere ob diei alicuius feſti celebrationem Lege Dei imperatam. quoduis feſtum Hebræis appellatur Sabbatum, vt vulgo notiſſimum eſt. Putat vero Epiphanius, Lucam deſignaſſe primum naturale Sabbatum, poſt mactatum paſcha, & primum diem Azymorum. Nam hoc ſibi iſta verba volunt p. 74. διὸ καὶ τὴν τῶν Ἀζύμων προσδοκῶμεν ἡμέραν, καὶ ὀνομάζομεν ἡμέραν σαββάτου, τοῦ σαββάτου φύσει, τοῦ μετὰ τὴν ἡμέραν τῶν Ἀζύμων εἰς σάββατον δεύτερον ἐκάλεσεν, δι' ὃ ... διαβαίνοντες διὰ τῶν σπορίμων. Igitur ex hac Epiphanij ſententia, naturale Sabbatum de quo ſenſit Lucas, primum dici potuit propter antiquiorem eius inſtitutionem, quam legalium ſabbatorum: potuit & ſecundum dici, quia in ordine dierum paſchalium, poſterius erat Sabbato legali, quod agitabatur die 14. menſis Niſan. Non videtur dubitandum, quin hoc velit Epiphanius iſto loco. at p. 197. ratio huius compoſitionis obſcure admodum explicatur. Alii diem Lunæ intellectum, ipſum putarunt eſſe diem primum Azymorũ, non autem primum Sabbatum naturale poſt primam Azymorum, quam oſtendimus fuiſſe Epiphanij ſententiam. Ex horum mente idem ille dies dicetur Sabbatum primum & Sabbatum ſecundum, quia eſt ſecundus Paſchatis & primus Azymorum. Iſidorus Peluſiota lib. 3. ep. c. 10. δευτερόπρωτον εἴρηται, ἐπειδὴ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων. Chryſoſtomus in Matthæum, homilia 39. Τί ἐστι δευτερόπρωτον; ὅταν διπλῆ ἡ ἀργία ᾖ, καὶ τοῦ σαββάτου τοῦ κυρίου, καὶ ἑτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης. σάββατον γὰρ ἑκάστην ἀργίαν καλοῦσι. *Quid eſt Secundo primum? quando duplex ceſſatio erat, & ſabbati principalis, ſiue, ſic proprie dicti, & feſti conſequentis. ſabbatum enim ceſſationem ab opere quamlibet nominant.* Sed longe diuerſam eius appellationis rationem Ioſephus Scaliger excogitauit, ſane quam ingenioſe atque erudite,

ex accurata obſeruatione rituum populi Iudaici & locutionum Hebraicarum. In re Scaligero conuenit cum Epiphanio; nam & illi placet ſenſiſſe Lucam de ſabbato quod proxime ſolemne Paſchatis erat ſecutum. In explicatione nominis δευτερόπρωτον, nouum eſt quod obſeruat Scaliger: non à δεύτερον & πρῶτον conflatam eſſe illam vocem; ſed à δευτέρα & πρώτου: vt ſit ſecundo primum ſabbatum, illud ſabbatum quod ſecundam Paſchatis proxime ſit ſecutum. Rationes nouæ ſententiæ ex ipſo auctore petant ſacrarum antiquitatum ſtudioſi libro ſexto De emendatione temporum, in diatriba de tertio Domini Paſchate; & Iſagogicorum Canonum libro primo, capite ſexto, & libro tertio in Commentario eius capitis. Tantum dicam; certum atque indubitatum ſententiæ Scaligeri fundamentum eſſe in verbis Moſis, Leuitici 23. 15. vbi iubet Dominus numerare ſeptem hebdomadas Pentecoſtæ ממחרת השבת. ἀπὸ δευτέρας τοῦ πάσχα, à poſtero die ſabbati. Nam quia iubentur numerare hebdomades ad Pentecoſten, non ab ipſo die Paſchatis, ſed à proxime ſequente: mirum non eſt, ſabbata omnia à Paſchate ad Pentecoſten, ſumſiſſe appellationem ἀπὸ τῆς δευτέρας τοῦ πάσχατος, vt primus obſeruauit Scaliger: quem poſtea multi viri docti ſunt ſecuti. Quicquid autem de hac quæſtione ſtatuatur Baronij coniectura ſtare non poteſt; exiſtimantis, reprehendendi diſcipulos Chriſti occaſionem Phariſæis inde eſſe natam; quod Omer ſiue manipulus frugum nondum fuiſſet Deo oblatus, quando diſcipuli ſpicas decerptas manibus affricabant: quum per Legem non eſſet fas ante oblationem frugum, noui prouentus quicquam edi. Sane ex Iſidori & multorum ſententia in eundem incidunt diem oblatio Omer, & factum Apoſtolorum: ſed poterat horis ſaltem aliquot prius religioni eſſe factum ſatis; quam temere violatam fuiſſe ab Apoſtolis credere non debemus. At verius omnino eſt, quod & Baronius ſubiicit, ſabbati naturalis die id contigiſſe. Apparet enim ex verbis Lucæ, ſabbati dumtaxat violati religionem diſcipulis Chriſti fuiſſe obiectam à Phariſæis; nec præterea quicquam aliud.

II. Apostolvs *nomen vſitatum inter Iudæos tum non fuiſſe, cum Dominus ſuos inſtituit. Patriarchæ Tiberiadenſis Apoſtoli. Huillus & Hillel an eiuſdem viri nomina. Iudaicarum Synagogarum varij Schelichim.*

Anni XXXII. Num. V.

De prima inſtitutione Apoſtolorum loquens Baronius, ita ſcribit: *Vſitatum nomen fuit apud Hebraos, vt Apoſtolos illos nominarent, qui aßidue verſarentur cum ſummo ſacerdote conſulendi gratia.* Hic vero inſigniter hallucinatus eſt Baronius, idque manifeſtiſſime: locum enim Epiphanij quem laudat, peſſime accipit. Narrat Epiphanius in diſputatione aduerſus Ebionitas, Iudæorum ſui temporis partem aliquam Tiberiade habitaſſe, & in aliis Palæſtinæ locis, qui diſperſionis ſuæ caput agnoſcerent, quem Patriarcham nominabant: huic fuiſſe velut adſeſſores quoſdam adiunctos, qui Apo-

ſtoli dicerentur. Satis compertum eſt, poſt euerſam vrbem reliquias populi Iudaici miſere diſſipatas, variis in locis Orbis terrarum coëgiſſe aliquot cœtus, alibi maiores, alibi minores. Alexandriæ maxima ſemper fuit Synagoga. Scimus fuiſſe non pœnitendas Romæ, Antiochiæ & in pleriſque magnarum vrbium. Quémadmodum autem vetus Synagoga Babylonica, cuius reliquiæ & etiamnum in illis partibus Orientis durant, ſuum Æchmalotarcham habuit, cui tanquam Regi parebat: ſic & reliquæ Iudæorum manus, vbiubi collectæ, ſuos duces ſibi præfecerunt, quos fere appellarũt ראשי כנסיות ἄρχοντες τῆς παροικίας, præfectos congregationis. Tales Præfectos Romæ, Narbone, & plurimis aliis in locis ſibi viſos narrat Beniaminus Tudelenſis, in Itinerario ſuo. In Chronicis quoque Iudæorum, libro Iuchaſin, & aliis Rabbinorum ſcriptis, huius nominis & dignitatis non infrequens mentio habetur. Qui Alexandriæ, vel in Syria, aut Aſia, propter diuturnam inter Græcos moram, Græcæ linguæ aſſueuerant; hi ſuos præfectos Græca voce appellabant PATRIARCHAS. Itaque Patriarchæ Iudæorum Alexandriam colentium meminit Imper. Hadrianus; in Epiſtola ad Seuerianum Coſ. apud Vopiſcum, in Saturnino. Origenis temporibus Patriarcha Iudæorum Alexandriæ fuit quidam Huillus, cuius ex Origene meminit Hieronymus aduerſus Ruffinum. Putarunt viri ſummi hunc eſſe Patriarcham Hillelem, de quo Epiphanius contra Ebionitas: ſed neque tempora ſatis congruunt, & circumſtantia loci plane repugnat. Hillel enim cuius meminit Epiphanius, Iudæorum fuit Patriarcha Tiberiade & in vicinis locis collectorum, non autem Synagogæ Alexandrinæ. Quare verius eſt quod ante dicebamus, varias fuiſſe diſperſionis Iudæorum partes, atque, vt Euſebius loquitur, varios ἀποδημούς, quorum illi qui inter Græcos habitabant, ſuos duces Patriarchas appellabant. Sane & Theodoretus in Ἀτρέπτῳ videtur innuere, plures diuerſis locis fuiſſe Iudæorum Patriarchas. Epiphanius igitur, ut ad propoſitum redeamus, de Patriarchis Tiberiadenſium Iudæorum ætatis ſuæ loquens, adſeſſores quoſdam ipſos ſcribit habuiſſe, qui Apoſtoli nominarentur. Baronius vero ad ſummum Sacerdotem, & Domini noſtri tempora, eam hiſtoriam refert; errore, quod nemo queat negare, prorſus immani. Nam quid habuit commune ſummus Pontifex ſtantis Reipub. Iudæorum, cum præfectis tenuium reliquiarum quæ vrbe deleta variis in locis Aſiæ atque Europæ ſunt collectæ? Quare falſum eſt, Dominum noſtrum diſcipulis ſuis eam appellationem indidiſſe, vocem mutuatum ex communi vſu Iudaicæ Synagogæ. Atqui nullum dubium eſt, Dominum noſtrum cum Syriace loqueretur, voce Syriaca vſum, & שלוחין SCHELICHIN ſuos 12. diſcipulos appellaſſe, quos Euangeliſtæ, qui Græce ſcribebant, ἀποστόλους dixerunt. Itaque Syriaca Paraphraſis, quam conſtat eſſe antiquiſſimam, & quæ dubio procul verbum Græcum ea uoce expreſſit, quæ in Syriæ Eccleſiis primis illis temporibus fuit in vſu, Apoſtolos ſemper nominat שליחא. Si, vt putat Baronius, iam inde à Chriſti tempo-

re, vox Græca à Iudæis ciuitate fuiſſet donata; cur illam Eccleſiæ Palæſtinæ & Syriæ non retinuerunt? Verba Lucæ, quæ ſuadere contrarium videntur, mox interpretabimur. Nos in Iad Moſis Ægyptij, & alibi apud Rabbinos, in deſcriptione rituum Iudaicorum, mentionem variorum miniſtrorum fieri obſeruamus, qui שלוחים, id eſt *Apoſtoli* nominantur. Inuenitur etiam in illorum ritibus, qui שליח צבור ἀπόστολος τῆς συναγωγῆς nominatur, quaſi dicas, legatum Synagogæ: vt in perek quarto, tractatus Tahanioth libro 3. Iad Maimonidæ. Habent & hodiernæ Synagogæ ſuos Schelichim, quos volunt eſſe cantores, qui pro vniuerſo cœtu preces ad Deum mittunt. Ita enim quærentibus nobis de eorum officio Iudæi reſponderunt.

III. Exponuntur verba Lucæ, quos & Apoſtolos nominauit, *collatione multorum auctorum, qui ſimiles locutiones vſurparunt. Alia quædam.*

IBIDEM.

GRæcam vocem ἀπόστολοι tempore Domini noſtri in vſu non fuiſſe Iudæis, contra quam crediderit Baronius, modo probauimus: nunc oſtendamus ne idem quidem ſatis eſſe certum, ætate Epiphanij Iudæos Tiberiadenſes & in reliqua Palæſtina id verbi habuiſſe in vſu promiſcuo. Hoc vero ſatis arguitur vel vnico illo argumento, quod neque auctor Aruk vocis illius mentionem vllam facit, neque vſquam in libris veterum Rabbinorum, quod ſciam, legitur. Iudæos quidem Helleniſtas quoties de ſuis rebus Græci loquerentur dictionibus πατριάρχας & ἀποστόλους fuiſſe, illa præſertim ætate, vti ſolitos, facile concedimus: ſed ipſos inter ſe, ita appellitaſſe duces ſuos & eorum conſiliarios, non fit mihi veriſimile: alioquin extarent omnino earum appellationum veſtigia in ſcriptis Rabbinorum. Legi ſane in illorum Commentarijs dictionem אפרכא hoc eſt, πατριάρχης; ſed alio ſenſu. Vox ἀπόστολος extat aliquoties apud Ioſephum: verum notione diuerſa pro ἀποστολὴ, *miſſio, ipſe mittendi actus*, vt libro 17. pagina 541. ἀφίκετο εἰς τὴν Ῥώμην πρεσβεία Ἰουδαίων, Οὐάρου τὸν ἀπόστολον αὐτῶν τῷ ἔθνει ἐπικεχωρηκότος: qua fere ſignificatione literas dimiſſorias, quæ aliter dicuntur libelli appellationis, Paulus Iuriſconſultus alijque Romani vulgo *Apoſtolos*, dixerunt. Quod igitur Epiphanius & alij mentionem faciunt τῶν καλουμένων πατριαρχῶν καὶ τῶν καλουμένων ἀποστόλων, inter Iudæos, ſic videtur accipiendum, quaſi diceretur, iis nominibus iſtos appellari à Iudæis quæ Græcis hiſce vocabulis reſpondeant. Ita paſſim eſſe locutos ſcriptores optimos, pauca exempla faciunt fidem. Polybius libro ſexto in deſcriptione armaturæ Romanæ; χάλκωμα σπιθαμιαῖον πάντῃ πάντως προστίθενται πρὸ τῶν στέρνων, καλοῦσι δὲ καρδιοφύλακα. *æream laminam duodecim ab omni parte digitorũ pectori apponunt, & cordituum, ſiue pectorale vocant.* ad verbum eſt, *& vocant Romani eam laminam* καρδιοφύλακα. An exiſtimare debemus milites Romanos Græca voce eſſe vſos? minime: ſed commoda interpretatio adhibenda, quaſi dixiſſet, appellant verbo, quod ſi Græce vertas, ſonat καρδιοφύλακα. ſic accipe illa ibidem, προσαγορεύονται ταξιάρ-

ταξιάρχες, & ἑκατόνταρχες. τάγμα, σπεῖραν, συμμαχίαν, nulla enim iſtarum dictionũ Romanis in vſu vulgo fuit. Plato in Alcibiade priore de inſtitutione regia ſobolis apud Perſas loquens: ἐπειδὰν δὲ ἑπτέτης γένηται ὁ παῖς, τὸν παῖδα παραλαμβάνουσιν, οὓς ἐκεῖνοι βασιλείους παιδαγωγοὺς ὀνομάζουσι, *vbi præterierunt bis ſeptem anni puerum ſuſcipiunt inſtituendum illi quos Perſæ vocant* βασιλείους παιδαγωγοὺς *regios pædagogos* non vſurpabant Perſæ Græcas voces, verum Perſicas eiuſdem ſignificationis. Ioſephus Belli Iudaici lib. 5. locum in Iudæa quemdam commemorat ὑπὸ Ἰουδαίων πατρίως Ἀκανθῶν αὐλῶνα καλούμενον: *quem Iudæi voce patria appellant* Ἀκανθῶν αὐλῶνα, *Spinarum vallem* vult dicere Hebraica appellatione, quæ tantundem ſignificet. Sic paſſim apud Patres Græcos appellantur Ἑβραϊκαὶ ἀναγνώσεις: *Hebraicæ lectiones*, puræ putæ voces Græcæ; ſed quas volunt ſignificare Hebraicis reſpondere. Et ſimilia his multa paſſim diligens Lector obſeruabit. Ita igitur verba Lucæ accipi debent, 6. 13. οὓς καὶ Ἀποστόλους ὠνόμασε, *quos & Apoſtolos nominauit*: hoc eſt, Scelichin eos loquens Syriace, appellauit; quæ vox idem ſignificat cum Græca, Apoſtoli.

IV. Nomen Apoſtolus *varie accipi in Scripturis & apud Patres. Veri Apoſtolatus conditiones.* ἀρχαὶ πνευματικαὶ & εἰδικαί. *Apoſtolatus* ὑπατία πνευματική. *item* ἀρχὴ πνευματικωτάτη & ἀρχὴ ἀρχῶν. *Epiſcopi dicti* Apoſtoli: *ſucceſſores & vicarii Apoſtolorum.* Apoſtolatus *pro Epiſcopatu.* ἐπισκοπὴ & διακονία· *pro Apoſtolatu. Epiſcoporum olim cura duplex; de propria & de vniuerſali Eccleſia.* νέος Ἀπόστολος. ἰσαπόστολος. *Eccleſiæ aut Sedes* Apoſtolicæ Apoſtolicus. *Nomina communia & ritus proprie attributi Ro. Epiſcopis.* Papa. *Mos oſculandi pedes. Nomina dignitatis male trahi in argumentum Monarchiæ abſolutæ.* αὐθεντία τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς. *apud Syneſium. An ſolus Papa ius habeat Euangelium communicandi Gentibus, & Apoſtolos creandi, ut vult Baronius Ratione & exemplis contrarium demonſtratur. Pantænus, Frumentius & alij à Patriarchis Alexandrino & Conſtantinopol. miſſi.*

Anni XXXII. Num. V.

Mvnus & dignitatem Apoſtolorum Baronius hiſce verbis deſcribit: *Apoſtolos* inquit, *ea de cauſſa elegit Chriſtus, vt ve bi prædicatione Orbi caligine offuſo lumen veritatis impartirent.* Hæc deſcriptio propter multiplicem omiſſionem vitioſa eſt. Poſſet quidem in hiſtorico hæc negligentia ferri: niſi quæ deinceps ab auctore traduntur, legitimæ ſuſpicionis iuſtam cauſam præberent. Videtur enim non temere, ſed certo conſilio Apoſtolatum ita laxe deſcripſiſſe; ne accuratiore oratione multos honore & dignitate Apoſtolatus excluderet; quos ipſe alibi & appellat Apoſtolos, & eorum munus verum Apoſtolatum fuiſſe

contendit. Obſeruent igitur tyrones, non vno modo in Scripturis & apud Patres hoc nomen reperiri vſurpatum. In communi Græcorum vſu, ἀπόστολοι dicebantur certi homines, qui negotij gerendi gratia, magis quam deferendi nuntij, aliquo mittebantur. Sic accipitur Iohannis cap. 13. verſ. 16. οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν; *non eſt miſſus maior eo qui miſit.* & in ea ad Hebræos capite 3. verſ. 1. Christus ipſe dicitur ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, *Apoſtolus & Pontifex confeßionis noſtræ:* vel quia caput ipſe eſt & Princeps Apoſtolorum unde omnis in illos vis diuina atque auctoritas manauit: vel quia ipſe quoque in hunc mundum à Patre ἀπεστάλη, *miſſus eſt*, Matth. capit. 15. verſ. 24. Sic & Epaphroditum vocat Paulus ſcribens ad Philippenſes, illorum Ἀπόστολον, cap. 2. verſ. 25. tanquam ad ſe miſſum ab illis, qui ipſi miniſtraret. At notione peculiari ac propria, illi duodecim Chriſti diſcipuli ſic dicti ſunt, quibus ipſe, Orbem terrarum, non ſolum verbi prædicatione erudiendum commiſit, vt ait Baronius: ſed etiam auctoritatem ampliſſimam dedit Eccleſiam ſuam fundandi, conſtituendi, verbo ſcriptiſque docendi, & Epiſcopos illi paſtoreſque alios imponendi, qui deinceps iure ordinario eſſent eam recturi. Inter proprias Apoſtolorum notas ſunt hæ duæ; quod à Chriſto immediate electi & miſſi ſunt, vt eſſent teſtes reſurrectionis ipſius & omnium quæ vidiſſent. Ad priorem notam reſpicit Paulus, cum aſſerens ſui Apoſtolatus dignitatem, initio Epiſtolæ ad Galatas, *factum ſe* ait *Apoſtolum, non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum Patrem.* Ad poſteriorem notam pertinet, quod ait Dominus initio Actorum, ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, *teſtes mihi eritis in tota Iudæa, Samaria, & vſque ad vltimos mundi fines.* & quod Petrus capite eodem, verſibus 21. & 22. oſtendit enim neceſſarium fuiſſe, vt quicunque eſſet futurus Apoſtolus, Chriſtum in terris vidiſſet, atque earum rerum teſtimonium poſſet præbere, quarum ipſe extitiſſet αὐτόπτης, Actorum 10. 41. Petrus ſe & reliquos Apoſtolos vocat μάρτυρας προκεχειροτονημένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ *teſtes præordinatos à Deo.* & de miniſterio Apoſtolorum ſæpe vſurpantur voces διαμαρτύρεσθαι & μαρτυρεῖν, *teſtimonium exhibere*, vt Actorum 10. 42. & 22. 11. Quare Paulus 1. Corinth. 9. 1. cur Apoſtoli nomen iure poſſet ſibi vindicare, hanc cum primis rationem affert, *quia Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum viderat.* Tertiam conditionem Apoſtolatui propriam notant Euangeliſtæ, cum dicunt, iuſſos fuiſſe illos ire per totum mundum, & prædicare Euangelium πάσῃ τῇ κτίσει, *omnibus creaturis*, vt loquitur Marcus cap. 16. verſ. 15. Propterea Chryſoſtomus eximia quadam homilia in editione Sauil. tomo 8. pag. 110. Ἄρχοντες inquit εἰσὶν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ Ἀπόστολοι· ἄρχοντες: οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πάντες κοινῇ τὴν οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες. *Principes ſunt Apoſtoli à Deo conſtituti; Principes, qui non gentes aliquas aut vrbes diuiſas regendas acceperint: ſed quorum fidei Orbis terrarum in commune fuit concreditus.* Quarta nota eſt, poteſtas & dignitas longe maior & auguſtior, quam vlli vnquam alij functioni ſpirituali fuerit attributa. Solis

Solis enim Apoſtolis dictum eſt à Chriſto, *Sicut miſit me Pater & ego mitto vos.* Iohan 20. 21. quod etiam ſignificat Apoſtolus 1. Corinth. 12. 28. Beatus vero Chryſoſtomus eum locum tractans, ea quam dixi homilia, vt magnitudinem muneris Apoſtolici exprimeret, comparationem ſpiritualium dignitatum (ipſe ἀρχὰς, nominat,) cum ciuilibus; quas ἀξιώματα appellat, inſtituit; & ait Apoſtolatum inter ſpirituales eſſe ὑπατείαν πνευματικὴν, i. e. ſupra omnes alias functiones ſpirituales ſic eminere, vt ſupra omnes ciuiles magiſtratus eminet poteſtas Conſularis. Itaque Apoſtolatum nominat ἀρχὴν πνευματικωτάτην, *poteſtatem omnium maxime ſpiritualem*: item ἀρχὴν ἀρχῶν *poteſtatem poteſtatum*; & præterea, τῶν πνευματικῶν ἀρχῶν κεφαλὴν καὶ ῥίζαν καὶ ὑπόθεσιν, *poteſtatum ſpiritualium caput, radicem & originem*, ſiue *fundamentum*: quoniam, inquit, Apoſtolatu continentur omnes inferiores poteſtates, quas eo loco Paulus enumerat. Hæ notæ quum nemini vnquam mortalium competierint, aut competere poſſint, præter illos 12. Apoſtolos, qui ſunt à Domino inſtituti, & Matthiæ, Paulo & Barnabæ, qui poſtea in illum diuinum chorum ſunt cooptati; certum eſt, appellationem APOSTOLORVM nemini præter illos quos dixi, poſſe tribui, niſi fortaſſe figurate & æquiuoce. In ſcriptis tamen B. Cypriani & aliorum Patrum, eſt inuenire Epiſcopos non raro nominari Apoſtolos: improprie quidem, & ὁμωνύμως, quando diſcrimen eſtingens inter Apoſtolos & Epiſcopos, quibus ſuperiorum notarum nulla proprie conuenit: non tamen ſine Scri-

ptu

pturarum exemplo. Nam in Actis Petrus Apoſtolatum vocat ἐπισκοπὴν, 1. 20. & notum eſt, nomina iſta, Apoſtolus, Epiſcopus, Preſbyter, Diaconus, etſi multum inter ſe diuerſas functiones ſignificant; ſæpe tamen nullo diſcrimine ab auctoribus ſacris vſurpari: quare etiam Apoſtolatus vocatur διακονία, Petro in eadem illa oratione. Adde quod primis Eccleſiæ temporibus omnes Epiſcopi, præter peculiarem curam propriæ ſibi Eccleſiæ, in ſolidum ſibi commiſſam, vt loquitur Cyprianus, etiam vniuerſam, ſuo quodam modo, curabant, tanquam τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πεπιστευμένοι, *habentes fidei ſuæ creditum vniuerſalem Epiſcopatum*; ſicut ſcriptum eſt in Conſtitutionibus Clementis, libr. 6. cap. 15. vt hac ſaltem ratione APOSTOLI aliquo modo dici potuerint: qua de re multa alibi accurate à nobis diſſeruntur. Igitur in Epiſt. Cypr. 65. & alibi, Epiſcopi nominantur Apoſtoli; & ſcribit idem non ſemel, *Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedere Epiſcopos.* Epiphani⁹ in Epiſtola operis initio præfixa, vocatur νέος Ἀπόστολος, *nouus Apoſtolus*: cui appellationi congruit vox ἰσαπόστολος, inter titulos frequens, quibus Græci inſignioris nominis Epiſcopos uel Patriarchas ſolent ornare. Sæpe item *Apoſtolatus* ponitur pro Epiſcopatu. Sidonius Apollinaris, libro 4. Epiſtola quarta ad Lupum Tricaſſinum Epiſcopum; *Præter officiũ, quod incomparabiliter eminenti Apoſtolatui tuo debetur.* Epiſtola 7. ad Fontelum Epiſcopum Vaſionenſem; *Ego quoque ad Apoſtolatus tui notitiã pleniorem cuius prærogatiua domeſtici & familiaris ſtatus accedo.* Hinc etiã Eccleſiæ ſiue ſedes dictæ ſunt APOSTOLICÆ, pri-

mo,

mo quidem illæ, quas Apoſtoli opera ſua fundarant, *& quas*, vt loquitur Tertullianus, De præſcriptionibus capite 21. *ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis, prædicando tam viua, quod aiunt, voce, quam per epiſtolas poſtea.* Deinde vero quæuis Eccleſia, aut ſedes Epiſcopalis, dicta eſt Apoſtolica, *pro conſanguinitate doctrinæ*, ait idem Tertullianus capite 32. quæ in fide ſemel ab Apoſtolis tradita conſpiraret. Sic & Sidonius eidem Lupo, Tricaſſium in Gallia Epiſcopo, tribuit Apoſtolicam Sedem, epiſtola prima libri ſexti: vbi etiam Petrum Apoſtolum vocat Lupi collegam. Et ita loquuntur illius ætatis & inferiorum pij atque eruditi ſcriptores: improprie quidem ac duce, ſed tamen frequenti admodum vſurpatione. Alij Epiſcopos vocabant, non Apoſtolos, verum Apostolicos. Extant epiſtolæ duæ Venantij Fortunati ad Euphronium Epiſcopum Turonenſem, cui ſucceſſit Gregorius Turonenſis: quarum prior ita inſcribitur? *Domino ſancto & meritis Apoſtolico, domino & dulci patri Euphronio Papa, Fortunatus.* & in fine, *Ora pro me, domine ſancte & Apoſtolice.* in eadem tamen epiſtola Apoſtolatum Euphronio attribuit. *multiplici me prece, Apoſtolatui & ſanctæ charitati veſtræ commendo.* Accidit vero in appellationibus Apostolici & Apostolicæ Sedis, quod in aliis pluribus, & nominibus & ritibus Eccleſiaſticis videmus accidiſſe; vt quæ erant initio communia omnium, fierent propria paucorum propter præcellentem eorum dignitatem. Sic *Papæ* nomen olim commune fuit omnium Epiſcoporum, vt certo conſtat ex Athanaſio, Epiphanio, Euſebio, Sidonio Apollinari, & aliis ſcriptoribus: poſtea tamen Epiſcopo Romano ἀντωνυμικῶς eſt tributum. Sic mos oſculandi pedes, olim genus fuit reuerentiæ, & Epiſcopis & Abbatibus, & aliis ſanctimonia claris viris paſſim exhiberi ſolitæ; vt ſexcentis exemplis alibi probamus: poſtea is ritus ad cultum Roman. Pontificis proprie eſt tranſlatus. Sic igitur Apostolicus, & Apostolica Sedes de Romæ Epiſcopo, & Sede Romana ἀντωνυμικῶς in Occidente vſurpare cœperunt. Dico in Occidente & apud Latinos ſcriptores; nam in Oriente & apud Græcos auctores præſertim paullo vetuſtiores, nunquam id inuenias: quum ipſi contra ſimilem aut eundem honorem ſuis Patriarchis haberent. Sic αὐθεντίαν τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς, *auctoritatem Apoſtolicæ ſucceſſionis* celebrat Syneſius epiſtola 56. non vtique Romanam, ſed Alexandrinam Sedem intelligens; de qua etiam ſcribit initio epiſtolæ ſequentis, ἀνάγκη μοι θεία, νόμον ἡγεῖσθαι, πᾶν ὅ, τι οὖν ἐκεῖνος ὁ θρόνος θεσπίσῃ. *diuinitus impoſita eſt mihi neceſſitas, vt pro lege habeam, quicquid illa Sedes conſtituerit.* Tanta fuit olim, cum Eccleſiaſtica diſciplina vigebat, Sedium Patriarchalium apud minores Epiſcopos reuerentia. Vt mirari nemo debeat, Romanum Papam, cuius in toto Occidente maxima erat auctoritas, Apoſtolicum eſſe dictum; & eius ſedem Apoſtolicam: quod videtur circa annum Domini 400. cepiſſe, vt è Vincentij Lirinenſis, Auguſtini, & aliorum ſcriptis poteſt colligi. Quemadmodum autem negare non poſſumus, nec debemus, veterum illius

illius ſedis Epiſcoporum, ea extitiſſe in vniuerſam Dei Eccleſiam merita, vt hoc honore & quouis alio eſſent digniſſimi: ita non ſunt ferendi Bellarminus, & alij hodierni diſputatores, qui etiam appellationes illas in argumentum Monarchiæ trahunt: quaſi ignorarent, aliud eſſe, præſtare dignitate inter fratres, & eiuſdem ordinis viros; aliud Monarcham eſſe, & cum in fratres, tum in vniuerſi Orbis Reges omnes ac Principes abſolutam dominationem ſibi vindicare. Obſecro, eſtne aliquis à ſenſu communi adeo remotus, qui inter iſta quantum ſit diſcrimen, non intelligat? Eſto ſane: dicatur Papa Ro. APOSTOLICVS, & eius ſedes APOSTOLICA: non ſolum quomodo Apoſtolici Tertulliano appellantur, quicunque in prædicatione eiuſdem fidei Apoſtolis ſucceſſerunt: ſed etiam vt Petri Apoſtoli ſucceſſor: modo Petri doctrina ſincera per illum vigeat & incorrupta. Nunc iniquum eſt, & ridiculum, Apoſtolicum dici, quod minus multo eſt, quam Apoſtolum; eum, cui omnia fermè tribuantur, quæ propria fuiſſe Apoſtolorum, nemini mortalium communicabilia ſupra demonſtrauimus: quod fit à Bellarmino libro 2. de Rom. Pontifice, cap. 12. Quid dicemus de Baronio, qui vnius Rom. Papæ proprium eſſe dicit, jus Apoſtolos creandi, quod à Domini Apoſtolis nunquam eſſe factum legimus? Nimirum Baronij doctrina hæc eſt: Nemini qui à Papa auctoritatem non acceperit, jus eſſe prædicandi Gentibus Euangelij: quod jus, nemo inter Apoſtolos ſibi proprium eſſe voluit: at proprium tamen eſt Papæ, ſi Baronio credimus, tot locis id affirmanti. In anno DCCXCV. ſumma affertur epiſtolæ cuiuſdam Hadriani Papæ in qua ſunt iſta verba: *Adijcit, Papa, ſe permittere diuinum verbum Gentilibus prædicari.* Ipſius vero Baronij verba ſunt in anno nongenteſimo octuageſimonono, de Adalberto Vngarorum Apoſtolo. *Ipſe ſciens Apoſtolatus munus, non ſponte ſua à quoquam ſed Dei nutu ab eo, qui primariam in Eccleſia Catholica retinet à Deo conceſſam auctoritatē, ſuſcipiendū; Romam rurſus ſtatuit proficiſci, vbi, ſi Deus id vellet, vt fecit, à Romano Pontifice acciperet ipſum ad Gentes Apoſtolatū.* idem in anno CIↃCXXIV. *Vir Apoſtolicus Otto probe ſciebat, nō eſſe alterius cuiuſpiam, aut ab animi alicuius arbitrio pendere, ſibi ſumere ad gentes Apoſtolatum, quamuis inuitatus ſit à ſecularibus dominis; ſed eſſe primariæ ſedis Apoſtolicæ auctoritatis, Petri ſucceſſoris & Chriſti vicarij dumtaxat.* Addit ibidem Baronius, Ottonis prædicationem ſecuta eſſe ſigna, *ne quid* ait, *minus habere videretur ab antiquis Apoſtolis.* Quare ſi huic credimus, Papa. Rom. non iam vt Petrus de quo nihil ſimile narratur; ſed vt Chriſtus alter, Apoſtolos creat, & quidem Apoſtolis Chriſti nihilo minores. Triumphat igitur perſæpe in poſtremis tomis Baronius, de iſtis Paparum Apoſtolis. In anno vero nongenteſimo nonageſimoſeptimo eius verba ſunt, cum de Bonifacio Apoſtolo Gregorij V. loqueretur: *Huc prouoco Nouatores, vt diſcant, (ſi quæ tamē ſcintilla innata omnibus cognoſcendæ veritatis luminis, in eis reliqua eſt;) quales ſint veri Apoſtolici viri, & à quo Apoſtolatum ad gentes accipere conſueuerint, vt legitimi vocarentur & non adulterini Chriſti Dei miniſtri.* Sed hæc ægri ſomnia ſunt, &

pueriles næniæ, præterea nihil. Vana enim & futilis eſt de iſtis Apoſtolis gloriatio: qui falſâ, abſurda & ridicula vſurpatione alieni nominis ſic dicti ſunt; non, vt voluit Baronius exiſtimari, propriè & verè. Quas diximus veri Apoſtolatus notas fuiſſe, eas non conuenire iſtis quis non videt? æquivocè igitur ſic dicti ſunt, non vniuocè, nec verè. Hoc etiam ex eo conſtat, quod primis Eccleſiæ temporibus ea nominis Apoſtolici vſurpatio, prorſus fuit inaudita. Nam Apoſtolos ab Apoſtolis fuiſſe conſtitutos, nuſquam legimus. Si Petrus, ſi Paulus, & cæteri Apoſtoli non hoc ſibi ſumpſerunt, vt Apoſtolos crearent: quo iure Petri ſucceſſor creabit? Noua etiam doctrina eſt, & primitiuæ Eccleſiæ temporibus inaudita, ac proinde palam falſa, quod ait Baronius; niſi permiſſu Papæ Euangelium prædicari Gentibus non poſſe. Primum nego, vllum in Scripturis velverbulum extare, ex quo poſſit intelligi vni & ſoli Romano Epiſcopo id ius fuiſſe delatum, & cæteris omnibus Epiſcopis negatum. Deinde exempla priorum ſeculorum contrarium euincunt manifeſtiſſime Eunuchum Candacæ Euangelium Æthiopib. prædicaſſe, narrant veteres hiſtoriæ: at veniam eius faciendi ipſum vel à Petro, vel ab vllo alio Apoſtolorum petiiſſe, eædem hiſtoriæ ſilent. De Pantæno Stoicæ ſectæ Philoſopho ſcribit Hieron. in epiſtol. ad Magnum oratorem, *ipſum, ob precipua eruditionis gloriam à Demetriano Alexandriæ Epiſcopo miſſum eſſe in Indiam, ut Chriſtum apud Brachmanas, & illius gentis philoſophos prædicaret.* Euſebius quoq; lib. 5. cap. 10. narrat, Pantænum, quum in Schola Alexandrina doceret, tanto fuiſſe prȩditum zelo, ὡς καὶ κήρυκα τ̃ κατὰ Χριστὸν εὐαγγελίου τοῖς ἐπ' ἀνατολῆς ἔθνεσιν ἀναδειχθῆναι, *vt ordinatus fuerit Euangelij ſecundum Chriſtum præco gẽtibus in Oriente poſitis.* Obſeruent antiquæ veritatis ſtudioſi dicere Euſebium fuiſſe Pantænum ordinatum *præconem Euangelij*, non autem Apoſtolum, ſicut de miſſis à Papa loquitur Baronius: obſeruent etiam, dicere ſimpliciter Euſebium, Pantænum Alexandriæ agentem ordinatum eſſe ad id miniſterium; nempe à Demetriano Epiſcopo Alexandriæ, vt diſerte affirmat Hieronymus. Falſum igitur eſt, ſolum Papam Ro. ius habere Euangelii præcones ad Gentes mittendi. Melius hoc ipſum declarat hiſtoria Chriſtianiſmi apud Indos inſtituti, quam totidẽ fere verbis exponunt Socrates lib. 1. cap. 19. Theodoritus lib. 1. cap. 23. Sozomenus lib. 2. c. 24. Omnes hi conſentiũt, Frumentium miſſionem ad conuertẽdos Indos accepiſſe, non à Papa Rom. ſed à Magno Athanaſio, Papa Alexandrino, vt vocatur veteribus. Socratis verba ſunt: Ἀθανάσιος δὲ λαβὼν εἰς ἔννοιαν τὸ λυσιτελὲς, αὐτὸν Φρουμέντιον τὴν ἐπισκοπὴν ἀναδέξασθαι παρακαλεῖ, εἰπὼν μὴ ἔχειν αὐτοῦ ἐπιτηδειότερον. γίνεται δὴ τοῦτο. καὶ Φρουμέντιος ἀξιωθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς αὖθις ἐπανελθὼν τ̃ Ἰνδῶν ἀφικνεῖται χώραν καὶ κῆρυξ τ̃ Χριστιανισμοῦ γίνεται. *Athanaſius rei vtilitate cõſiderata effecit, vt ipſe Frumẽtius eam Epiſcopatũ ſuſciperet; quod diceret, aptiorem illo habere ſe neminem aliũ. Ita igitur factum eſt: & Frumentius honore Epiſcopatus ornatus in regionem reuertitur Indorum & Chriſtianiſmi fit præco.* Scribit Sozomenus, Athanaſium, ſacerdotes omnes qui tum forte Alexandriæ reperti ſunt, conuocaſſe, & re cũ ipſis communicata, Frumentiũ renuociaſſe

Indiæ

Indiæ Epiſcopum. de Romano Epiſcopo in tota hac narratione apud omnes hiſtoricos altum ſilentium. Addit Sozomenus, Frumentium in India tantam adeptum eſſe gloriam, vt illum Indi non minus mirarentur, quam Apoſtolos: οὐχ ἧττον ἢ τοὺς ἀποστόλους θαυμάζειν. at fuiſſe Frumentiũ Apoſtolum, aut vocatum eſſe illum Apoſtolum, non dicit Sozomenus, neque veterum quiſquam. Adhuc videlicet hoc genus Apoſtolorum Baronianorum Eccleſiis erat incognitum. Huc pertinet quod apud Procopium legimus in hiſtoria Perſica; Barbaras ad Euxinum, & Mæotim gentes Epiſcopos accepiſſe non à Rom. Pontif. ſed à Conſtantinop. Patriarcha; & quidem ἐκ διαταγῆς, *iuſſu* ipſius Imperatoris. Et lib. vlt. auctor eſt idẽ Procopius, populos quoſdam ex illa Barbarie, legatos ad Iuſtinianũ miſiſſe ἐπίσκοπον σφίσι τινὰ δεόμενοι δοῦναι, *petentes, vt ſibi aliquis daretur Epiſcopus:* quoniam inquit auctor, iam Abaſgis eum dediſſe Epiſcopos inaudiuerant. Omitto ſimilia exempla, quæ veritatis ſtudioſi ex hiſtoria priſca, facile colligent vel plurima. Iterum igitur dico, falſa eſt doctrina Baronij, Bellarmini & ſimilium ex Hildebrandi ſchola Doctorum; qui leuibus ingeniis hodie perſuadent, Euangelij apud gentes prædicationem, ex vnius Papæ Romani voluntate ac nutu pendere. Vanitatem & falſitatem inſignem huius ſententiæ, accurate refutamus alibi, in diſputatione de cura vniuerſalis Eccleſiæ, in primitiua Eccleſia omnibus Epiſcopis communi. Nunc hoc dumtaxat adiiciam: vel illam hiſtoriam quam refert Baronius in anno ſupra milleſimum vigeſimonono, de contentione inter Galliarum Epiſcopos orta ſuper Martiolis Apoſtolatu: refutando huic ſomnio ſufficere debere. Nam quum in Concilio, ob id ipſum coacto rationes multæ afferantur, vt probetur Martialem iam olim pro Apoſtolo fuiſſe habitum: de Romano tamen Pontifice, à quo honorem illum accepiſſet, nihil ibi dicitur: ac ne arbitrium quidem illius controuerſiæ ad Papam defertur. Vt finem faciam, quod initio dixi, hic repeto: videri Baronium, dignitatem Chriſti Apoſtolorum propterea negligentius hoc loco deſcripſiſſe; ne ſi veras Apoſtolatus notas proponeret, ſuis iſtis nouis Apoſtolis faceret iniuriam: de quibus, Tomis 9. 10. 11. & 12. tam multa. Nos pro ſeruis Dei omnes habemus Euangelij ſinceros præcones; & eorum memoriam religioſe colimus: Apoſtolos proprie ſic dictos, non alios agnoſcimus niſi eos quorum nomina in Scripturis ſunt prodita.

V. Ordo inter Apoſtolos cum Domino verſantes. De ratione ejus ordinis ſententia Baronij opponitur ſententia Abulenſis. Gregorij Nazianzeni locus expenditur. Dominatio abſoluta vnius in Eccleſia, Gregorij tempore incognita. Petri primatus ætati attributus.

ANNI XXXII. Num. VI.

Ait Baronius: *Ordinẽ fuiſſe inter Apoſtolos, vt ſcilicet ex his aliquis tanquam caput inter eos præſtaret; apud omnes antiquos Patres & cæteros in confeſſo fuiſſe: illumq, ipſum fuiſſe Petrum, pro comperto ſemper ab omnibus eſt*

 habitum

bitum. Loquitur Baronius de Apoſtolis cum Chriſto conuerſantibus, ſic agente cum illis, quomodo ſolet præceptor aliquis cum ſuis diſcipulis. Eo tempore fuiſſe aliquem inter diſcipulos Domini ordinem, facile equidem Baronio aſſentior. Semper enim in omni re, tempore & loco potior eſt ordo confuſione: in familia autem Chriſti fuiſſe omnia quam ordinatiſſima, & quam optime diſpoſita, ſine impietate negari non poteſt. Sed quæritur, illius ordinis quæ fuerit ratio. Baronius, qui vt ſcripta arguunt, de mundi monarchia dormiens vigilans ſomniabat, gradus dignitatis inter Apoſtolos Chriſto μαθητὰς ὄντας, conſtituit atque in hac ſententia Patres & omnes ſcriptores vult conſentire. De conſenſu quod ait falſum eſt: probandum hoc erat, non ponendum. Res quoque parum probabilis. Nam inter diſcipulos magiſtro operam dantes caput conſtituere, ac dominationis vel ſolam vmbram imaginari, abſurdum eſt & ridiculum. Nemo Pattum, nullus veterum ſcriptorum hoc vnquam dixit. Ipſe Epiſcopus Abulenſis, adeo recens auctor, huius contrarium docet, quæſtione 27. in decimum Matthæi caput. Negat ille, fuiſſe tum inter Apoſtolos pro gradibus dignitatis à Chriſto inſtitutum ordinem. Probat autem Toſtatus ſententiam ſuam firmiſſimo argumento; *quis*, inquit, *ipſi contendebant inter ſe, quis eorum maior videretur*, Lucæ 22. & etiam quærebant hoc à Chriſto; Matt. 8. Chriſtus autem noluit eis dicere, quis eſſet maior, Marc 9. & ſemper durauit eis hoc dubium, quamdiu fuerunt cum Chriſto, etiam in die Cœnæ Domini Luc. 22. Non ergo poſuit Chriſtus iſtum ordinem. Addit & aliud argumentum, ex eo, quod diuerſo ordine recitata ſunt nomina Apoſtolorum ab Euangeliſtis. Nam ſi aliquem certum ordinem dignitatis inter illos Chriſtus inſtituiſſet; ſine dubio ab omnibus Euangeliſtis ille ordo conſtanter fuiſſet ſeruatus. Exiſtimat vero Abulenſis, ordinis inter Apoſtolos illo tempore ſeruati rationem, poſitam fuiſſe in tempore, quo illorum vnuſquiſque in diſcipulatum fuerit admiſſus: quod à Baronij ſententia ſic alienum eſt, nihil vt queat magis. Qui ſubiicitur in Annalib. Gregorij Nazianzeni locus, ex eius concione Περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας, non id dicit quod vult Baronius: imo vero plane contrarium tota illa diſputatione demonſtratur. Ait Gregorius; inter duodecim Apoſtolos, dum in ſchola Chriſti erudiebantur, ordinem fuiſſe aliquem ſeruatum: porro hunc ordinem ita ipſe explicat, vt ſingulis è duodecim, ſua miniſteria & ſuas prærogatiuas dicat fuiſſe attributas. Petro fundamenta Eccleſiæ fuiſſe credita; ſed Iohannem præ cæteris fuiſſe Domino dilectum: καὶ φέρουσιν, inquit, οἱ λοιποὶ τὴν προτίμησιν: *& ferunt cæteri Apoſtoli hanc prærogatiuam honoris Iohanni habiti.* quædam Petrum interrogaſſe, quædam Philippum, quædam Iudam, nonnulla Thomam, ἑκάστοτε ἐν μέρει καὶ καθ' ἕν, *per vices vnumquemq; & ſigillatim.* Philippũ de nonnullis interrogare cupientẽ, quod nõ auderet ſolus, Andreã aſſumpſiſſe: Petrum quoq; ob ſimilẽ cauſſam Iohanni annuiſſe. Inter omnes autem Apoſtolos tres electione Chriſti præſtitiſſe, Petrum, Iacobum & Iohannem;

nem τὺς πρὸ ἄλλων, inquit καὶ ὄντας καὶ ἀριθμουμένους *qui & præſtiterunt reliquis, & nominantur ante reliquos.* Nihil in hac diſputatione, nihil in tota illa homilia de vnius Petri in cæteros Apoſtolos dominatione; nihil de ſucceſſorum Petri monarchia & imperio. Et erat tamen illius concionis id argumentum, quod de Rom. Pontificis monarchia poſtularet omnino fieri mentionem; ſi vllam ejus notitiam Gregorij temporibus Eccleſia habuiſſet. Quia res illa adhuc ætate fuit penitus ignota, propterea nullum eiuſmodi dominationis veſtigium neque Gregorij hujus ſcripta exhibent, neque Doctorum æqualium vllus. Non negamus, inter Apoſtolos Petrum fuiſſe coryphæum: ſed quicquid auctoritatis reperitur Petrus vſurpaſſe; id omne ſub Chriſti diſceſſum è terris eſt conſecutus. Enimuero, vbi præſens erat Chriſtus corporaliter, alio capite non fuit opus: eſtque oppido res abſurda, in domo patrisfamilias aliud caput deſiderare, quam ipſum patremfamilias. Verba Hieronymi affirmantis, ætati Petri delatum eſſe, cum ille caput collegij Apoſtolici eſt conſtitutus; quo conſilio deſcripta ſint hoc loco, equidem neſcio: nam ſententiæ auctoris, nihil dici poteſt magis contrarium. Neque vero ſolus Hieronymus ita exiſtimauit; ſed & alij plures, ſicut obſeruabamus ad annum Domini 31. num. 12. Ioannes Caſſianus De incarnatione Domini, libro 3. *Interrogãtis Domino Ieſu Chriſto, quem eum crederent, quẽ confiterentur eſſe diſcipuli, reſpondet primus Apoſtolorum. Petrus, vnus utique pro omnibus: idem enim vnus habuit reſponſio quod habebat omnium fides. Sed primum decuit reſpondere, vt idem eſſet ordo reſponſionis, qui erat honoris: & ipſe antecederet confeſſione, qui antecedebat ætate.*

VI. Expenditur dictum Baronij, Petrum feriiſſe Malchum, quia erat Galilæus. verior Cauſſa oſtenditur, Petri θερμότης. qui dicantur Græcis θερμοὶ; quid θερμότης: & quo ſenſu à Patribus Petro θερμότης attribuatur.

ANNI XXXII. Num. VII.

QVia dixit Ioſephus, Galilæos fuiſſe μαχίμους ἐκ νηπίων *pugnaces ab vnguiculis*, putat Baronius, eam fuiſſe cauſſam, cur Petrus genere Galilæus Malcho auriculam præciderit. Hoc vero longe petitum eſſe & parum ſolidum, quis non videt? Nam quare Petrus potius quàm Iohannes? ambo enim Galilæi. Alij item Apoſtoli indidem orti, cur inter plures Galilæos ſolus Petrus gladium ſtringit? Non valet argumentum, *quod litem lite reſoluit.* Patres, Chryſoſtomus Cyrillus, alij, & ad hanc hiſtoriam apud Iohannem 18. 10. & ſæpe alibi obſeruant, Petrum fuiſſe θερμὸν, feruido ingenio virum: & multorum quæ ipſe fecit aut dixit, præcipuam cauſſam aſſignant ipſius θερμότητα. Aliquando apud Græcos θερμότης vitij nomen eſt. Nam θερμὸν ἔργον dicunt facinus audax & impudens, & in Sapientia Sirach. 23. 22. θερμὴ ψυχὴ, *anima calida*, de eo dicitur, qui turpi libidine totus flagrat. Abſit vero vt hoc ſenſu accipiatur ea vox, quãdo Petrus θερμὸς appellatur, quod locis ſexcentis occurrit apud Patres. Sciant igitur tirones, homines

promptos ad agendum, animoſos, & quorum manus ſæpe conſilium antèuertit, Græcis dici θερμοὺς, *calidos*; vel propter ignis ſimilitudinem: quià inter omnia ignis eſt δραστικώτατον στοιχεῖον *elementum vi agendi maximè præditum*, vt docent philoſophi & medici: vel quia homines δραστήριοι, & ad actionem parati fere ſunt calidi temperamenti. Non multo aliter Ioanni in Apocalyp. 3. 15. ζεστὸς dicitur, homo pietatis zelo feruens. Per ſe θερμότης neque virtus eſt, neque vitium, ſed vt ira, eos audit fortitudinis, ita hic naturæ calor agendi inſtrumentum eſt; generoſarum mentium fere comes. Gregorius Nazianzenus oratione vigeſima ſexta, θερμὰς ſine διὰ πύρας & μεγάλας φύσεις, pro eodem ponit. Et aït ibidem Gregorius, μὴ καταγινωσκώμεν τῆς θερμότητος, ἧς δίχα μέγιστόν τι κατορθωθῆναι πρὸς εὐσέβειαν ἢ ἀρετὴν ἄλλην ἀμήχανον. *non eſt condemnanda θερμότης, calida & feruens indoles, quæ ſi abſit, nullum facinus præclarum, quod ad pietatem ſpectet, aut ad virtutem aliam, peragi rectè poteſt.* Patres igitur, qui tot locis θερμότητα Petro attribuunt; promptitudinem illius ad ſuſcipiendas actiones præclaras ſignificant, & generoſam mentem, quæ facile ad quiduis audendum ſpecie honeſti oblata impelleretur. Laudabilis omnino indoles: verum quæ, vt docet ibidem Gregorius, niſi recti notitia dirigatur, audaciam pariat interdum pernitioſam. Critici vero Græcorum obſeruant, nomen θερμὸς, cum de actionibus dicitur, in malam ſumi partem: vt apud Ariſtophanem in Pluto: ὦ θερμὸν ἔργον κἀνόσιον, καὶ παράνομον Τολμῶντε δρᾷν, ἀνθρωπαρίω κακοδαίμονε, in bonum vero, cum de perſonis, vt cum dicitur aliquis θερμὸς aut θερμουργὸς, & ita accipiendum apud Patres de Petro. Euſtathius Ιλιαδ. θ. θερμὸν μὲν ἔργον ἐξαλελυμένως τι ἀνοσιοῦς καὶ θρασύ. θερμουργὸς δὲ ἀνὴρ ἐν συνθέσει καλῷ λόγῳ ὁ τολμητής. Hæc per occaſionem ſuperioris judicii Baroniani, dicta hoc loco voluimus: quia non ſemel in ſequentibus θερμότητος Petri in Patrum teſtimoniis futura eſt mentio.

VII. Confirmatur ſententia Baronij diſſentientis à Caninio. Agadoth *Iudæorum.*

ANNI XXXII. Num. XI.

Qvæ de tribus apud Iudæos tribunalibus, de triplici Scripturarum explicatione in eorundem conuentibus, & de voce Raca mox deſcribūtur ex Angelo Caninio, ad illuſtrationem loci Matthæi 5. 22. à viris eruditiſſimis poſt Caninium accuratius tractata ſunt: vt in illis jam immorari nihil ſit opus. Obiter tantum indicabo, ipſum quoque Baronium ab eruditiſſimi viri, cujus ſententiam deſcribebat, interpretatione diſcedere, cum ad verba Chriſti applicat, quæ de tribus apud Hebræos tribunalibus dixerat. Nam Caninius quidem Domini verba, *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo reus erit judicio*, componit cum Triumvirorum tribunali: at Baronius cum tribunali 23. virorum. Quæ expoſitio ſine dubio verior eſt & melior. Nam Triumviri de cauſſis tantum ciuilibus & pecuniariis cógnoſcebant: Chriſtus vero cum hic ait, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει, *tenebitur*

judicio,

iudicio, de ſententia capitali & pœna mortis intelligit. Recte igitur Baronius verba Domini ad iudicia retulit viginti trium virorum, qui etiam de criminibus cognoſcebant: etſi non eadem auctoritate, qua ipſi 71. viri in magno Synedrio. Iam quæ dicitur EXTENSIO inter varias Scripturarum interpretationes, homiliarum genus eſt, cum Scripturarum myſteria auditoribus explicantur. Rabbini vocant *Midraſchim* & *Agadoth*; quam vocem Caninius vertit *extenſio*: ſicut Elias quoque in Tiſbi eſt interpretatus: הוא לשון משיכה *eſt dictio extenſionis.* Erunt igitur *Agadoth*, qui dicuntur Græcis λόγοι διεξοδικοὶ, explicationes vberiores & prolixiores. Mihi tamen magis probatur quod idem Elias alibi adnotat, vocem eſſe deductam ab Hebraica נגד *indicauit*, *explicuit.* Nam & res & vox originem videntur habuiſſe à præcepto Dei apud Moſem 13. 8. cuius verſiculi prima vox eſt והגדת *vehiggadtha* & annunciabis. Ei voci reſpondet apud Paulum in explicatione ἀναμνήσεως, Sacramenti, καταγγέλλετε *annunciate* 1. Corinth. 11. 26. Verum iſta accuratius explicare, non eſt huius loci.

VIII. Illuſtratur locus Matth. 6. 7: Preces & cantus Pſalmorum male confunduntur à Baronio. Male negatur multiloquium à Deo prohiberi. Βαττολογία, *&* πολυλογία *ut differant. Battologia in hodiernis Ritualibus. Multiloquium in precibus Deo ingratum. Latinus & Arabs interpretes battologiam de multiloquio expoſuerunt. Syriaca verſio expenditur. Exempla battologiæ & multiloquij in precibus Paganorum. Litaniæ veterum.* μαγγανεύειν *de precibus ſuperſtitioſis.* δυσωπεῖν τοὺς θεοὺς *apud Paganos ex ſuperſtitione. Idem verbum apud Patres ab alia mente.* ἀπειλεῖν. *Alia quadam.*

ANNI XXXII. Num. XIV.

Domini noſtri uerba ſunt Mat. 6. 7. Προσευχόμενοι μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί. *Orantes ne vtamini battologia, ſicut Ethnici*: de quorum recta interpretatione agens Baronius, negat prohiberi à Chriſto prolixum Pſalmorum cantum, quo vetus Eccleſia plurimum vtebatur. Hoc etſi verum eſt; ratio tamen quam affert, magnam ipſius incogitantiam arguit. Si enim ait: *Unde textus Euangeliſta non habet* πολυλογίαν *ſed* βαττολογίαν; *quod non ſimpliciter multiloquium, ſed inanem ſermonem demonſtrat.* Sed hoc quid ad rem? Cantus enim Pſalmorum, etſi vaticiniis, doctrinæ, & δοξολογίᾳ, habet preces permixtas, non raras, proprie tamen ad prædicationem laudum Dei ſpectat. Deum autem laudare: & quidem formulis è ſacra pagina depromptis, nemo queat nimis, vel ſi dies totos, noctes totas, illi officio pietatis impenderit. Chriſtus verò non de prædicatione Dei laudum agit; ſed ut recte monet Auguſtinus, de modo concipiendi preces priuatas, quoties piorum aliquis opem atque auxilium Dei, aut delictorum

rum veniam vult impetrare. Male igitur hæc confundit Baronius, male etiam multiloquium negat à Domino prohiberi, quia textus Matthæi non habeat πολυλογίαν, ſed βαττολογίαν. Atqui hoc falſum eſt; & mire hic hallucinatus eſt ſcriptor Annalium. Nam ſtatim ſequitur in verbis Chriſti, quod modo dixerat illuſtrantis: δοκοῦσι γὰρ, ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται: *putant enim ſe in multiloquio ſuo exauditū iri.* Vtramque igitur ponit expreſſe Chriſtus, vtramque damnat, battologiam & πολυλογίαν, ſiue multiloquium. Etſi autem πολυλογίαν ponit Euangeliſta, velut prioris vocis interpretamentum; vim tamen illius non plene exprimit. In battologia duo vitia inſunt; repetio eorundem verborum, odioſa, inanis ac vana: item multiloquium. Dominum noſtrum qui Syriace loquebatur, non eſſe vſum voce βαττολογεῖν ſcimus, ſed non dubitamus, tantundem ipſum Syriace dixiſſe, quantum Græce Spiritus ſanctus eo verbo expreſſit. Quod autem è duobus vitiis, quæ battologiæ ineſſe diximus, leuius hic ponatur à Spiritu ſancto, priora verba illuſtrante; id ſuſpicamur eam vim habere; vt ſi damnat Chriſtus in precibus noſtris multiloquium, quod diximus eſſe vitium minus, ex eo ſtatuere debeamus, multo magis ipſi diſplicere alterum vitium, nempe battologiam. Sic dixit Deus in Decalogo, *Non mœchaberis*, vt quam longiſſime ab adulterio & grauiorib. in hoc genere peccatis nos ſummoueret. Battologiæ exempla in hodiernis formulis multa ſunt: vt cum verbi gratia, in Pſalterio Ieſu quindecim hujuſmodi oratiunculæ proponuntur; *Ieſu, Ieſu, Ieſu, miſerere: Ieſu, Ieſu, Ieſu, adiuua: Ieſu, Ieſu, Ieſu, da hic mihi purgatorium meum*, quarum ſingulæ decies docentur repeti. Et huiuſmodi formulæ multæ, in quib. committi battologiam non magis negari poteſt, quam Solem meridie lucere. Porro ipſum per ſe multiloquium in precibus Deo diſplicere, ex his Chriſti verbis eliciunt Patres. Et ea fortaſſe ratio afferri poſſit non abſurde, cur Latinus Interpres, μὴ βαττολογήσατε verterit, *Nolite multum loqui*: quum alioquin diuerſæ ſignificationis verba ſint βαττολογεῖν & πολυλογεῖν, vt oſtendimus. Hieronymus quoque vir longe doctiſſimus, eandem vt videtur ob cauſſam, ad hanc Græci Latinique textus diuerſitatem ſilet. Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 7. Chriſtiano orationē attribuit, non multorum verborum: (οὐ διὰ στόματος δὲ χρῇ οὐ πολυλόγῳ χρῆται): ad hunc Matthæi locum reſpiciens, vt apparet ex verbis quæ ſubiicit B. Chryſoſt. & in Commentariis in Matthæum, & multo expreſſius in oratione altera de Anna Samuelis matre, ſic mentē Chriſti explicat, vt exigere ipſū dicat à nobis, crebras quidē & aſſiduas preces, ſed breues: ne oratio prolixior intentionē orātis frāgat, & à propoſito auertat. In quo præclare Paulo cū Domino noſtro conuenire plurib. diſputat ibidem, vir ille ſanctiſſimus. καὶ ὁ Χριστὸς, inquit καὶ ὁ Παῦλος βραχείας καὶ συχνὰς ποιεῖσθαι τὰς εὐχὰς ἐκέλευσεν ἐξ ὀλίγων διαλειμμάτων. *Et Chriſtus & Paulus breues ac crebras fieri preces iuſſerunt, per modica interualla repetitas.* Idem ſerm. 5. de Anna, doctrinam eandem repetit: vbi etiam Deo gratiſſimæ precationis exemplum eſſe affirmat; ſi quis oculis

oculis in cœlum ſublatis dicat in animo ſuo, Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς, *Miſerere mei ô Deus.* Ambroſius de Abel & Cain, lib 1. cap. 9. *Diuinè Dominus Ieſus, & impensè & frequenter monuit orandum, non vt faſtidioſa continuetur oratio; ſed vt aſsidua frequenter effundatur.* In eandem ſententiam & Arabs interpres τὸ βαττολογεῖν verbo expreſſit, quod multiplicare ſignificat: etſi vox Græca, vt dixi, latiùs patet. Syrus voce vſus eſt obſcuræ ſignificationis תפקקון: ſed non eſt abſurda, virorum eruditorum conjectura, qui literam פ pro ר ſuſpicantes poſitam Syris, deducunt à radice Hebraica, נבע quæ ſcaturire aut manare aquam ſignificat, vt cùm per anguſtum phialæ collum aqua manat & ſtrepitum edit, quod propriè Latinis *bilbere*, vel *bilbire*: Ad eum ſtrepitum exprimendum, ficta vox apud Hebræos BAKBVK, & apud Græcos βομβύλιον, de qua ad Athenæum dicebamus, libro 6. cap. 18. Ita erit *Mephakkek,* qui verba incondita fundit, verus βαττολόγος & πολυλόγος. Quod autem Dominus noſter in exemplum precum, propter battologiam & verborum profuſionem, vitioſarum, preces Gentilium affert; poſſet è Græcorum ac Latinorum auctorum libris hoc probari multis exemplis; niſi eſſet cuiuis obſeruatu facile, in eorum monumentis accuratè verſanti. Vel vide preces, quas in vrbis periculo concipiunt apud Æſchylum, in Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Thebanæ mulierculæ. Multiloquium primò in illis eſt inſigne: verſiculis enim ampliùs centum abſoluitur illa ſupplicatio. Tum autem πολυλογίας paganorum in ſuis precibus cauſſa ibi exprimitur, quam alicubi Auguſtinus verè notat. Nam in ſumma rerum diuinarum ignorantia, quem potiſſimùm deorum aut dearum orarent neſciebant: omnes igitur precabantur, vel certè plurimos, quod illic mulierculæ ſtudioſiſſimè faciunt. Huc refer illa Seruii ad primum Georgicorum. *Poſt ſpecialem innocationem tranſit ad generalitatem, ne quod numen prætereat: more Pontificum, per quos ritu veteri in omnibus ſacris poſt ſpeciales Deos, quos ad ipſū ſacrum quod fiebat, neceſſe erat inuocari, generaliter omnia numina inuocabantur.* Adde quòd Pagani crediderunt, ſuos Deos coaceruatis elogiis & congeſtis capi titulis. Quam ob cauſſam poëta Callimachus inducit Dianam petentem à patre Ioue, cum dono virginitatis nominum ac titulorum multitudinem.

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππα φυλάσσειν,
Καὶ πολυωνυμίην.

Atque hæc de multiloquio in precatione illarum mulierculatum: cuius vitii habes aliud inſigne exemplum in Theſmophoriazuſis Ariſtophanis: nam ibi mulieres in ludicro licèt argumento, publicos mores ſacrorum exprimunt. Battologia verò in illis apud Æſchylum precibus etiam inſignior: ſæpiſſimè enim verbis diuerſis ſententiæ eædem ab illis mulierculis repetuntur; de circumſtante periculo, & magnitudine metus ſui. Eiuſmodi erant & litaniæ ſiue ſupplicia Gentilium, circa ſtatuas & aras, quibus vti moris erat in fortuna aduerſa: Romanis præſertim, vt ſæpe narrant Liuius & Dionyſius Halicarnaſſ. qui dicere hoc ſolet, λιτανείας ποιεῖσθαι πρὸς ἕδεσι θεῶν καὶ βωμοῖς. Polybius verò, bonus cum

primis auctor, eleganter id vocat μαγγανεύειν πρὸς τοὺς θεοὺς, quaſi dicas, lenocinium & blanditias indecoras adhibere, vt deos flectas, libro 15. Non diſſimile apud alios ſcriptores καταδυσωπεῖν τοὺς θεούς: quo elegantiſſimo verbo id planè ſignificant profani auctores, quod hic dicit Dominus de Gentibus, ipſas τῇ πολυλογίᾳ δοκεῖν εἰσακουσθῆναι, exiſtimare, ſe copiâ verborum, quaſi agmine facto, vt loquitur Tertullianus, quod petunt à diis fore impetraturos. Vſurpant id verbi etiam Doctores Eccleſiæ; ſed ab alia mente; alludentes ad parabolam de vidua apud Lucam, cap. 8. non minùs piè & ſanctè quam doctè & eleganter. In Liturgia Baſiliana, σὲ τοίνυν δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον. ſic & in ea quæ aut eſt, aut dicitur, Chryſoſtomi. Iure aliquis miretur, verbum δυσωπεῖ, quod *pudorem incutere* ſignificat, à viris piis vſurpari, cùm Deum alloquuntur. Sed hanc illis vocem extorſit zeli vehementia, & de eius bonitate certa fiducia. Magis mirum eſt verbum ἀπειλεῖν, quod eſt *minari*, Gregorio Nazianzeno in ſimili argumento vſurpatum. Narrat ille, Gorgoniam Sororem ſuam, cùm aliquando morbo laboraret inſanabili, ad altare acceſſiſſe & capite illi admoto, cum lacrymis & clamore magno, preces ad Dominum feruentiſſimas effudiſſe, μὴ πρότερον ἀνήσειν, inquit, ἢ τῆς ὑγείας τυχεῖν ἀπειλοῦσαν; *minantem ſe non prius altare dimiſſuram, quàm eſſet nacta ſanitatem.* ô fidei vehementiam! ô Chriſti bonitatem humana mente incomprehenſibilem, per quam verè piis tantum licet! Gregorius eleganter ait, ipſam εὐσεβῆ τινα καὶ καλὴν ἀναισχυντίαν ἀναισχυντῆσαι, *pia quadam & honeſta impudentiâ egiſſe impudentem.* Factũ Deo placuiſſe exitus probauit: ſanata enim ab altari receſſit Gorgonia.

IX. Comam jactare *aut* caput, *non intellecta locutio Baronio, explicatur, & ritus ejus ſuperſtitionis.* σείειν τὴν κόμην. περιδινεῖν τὴν κεφαλήν.

Ibidem.

Svbijcit auctor: *putamus inſuper Dominũ alludere voluiſſe ad eã quæ in Syria erat Idololatriam; cùm videlicet Deam Syriam circumferentes, quaſi diuino quodam perciti ſpiritu eſſent, phanaticè multa iactabant: cuius ritus meminit Apuleius.* Hæc coniectura non ſolùm eſt longè petita atque aliena; ſed etiam penitus abſurda: neque profectò eius veniſſet in mentem Baronio, ſi morem illum de quo loquitur, ſatis intellexiſſet. Non intellexiſſe apparet ex ipſa locutione qua vtitur. quid enim eſt *phanaticè multa jactare?* quis vnquam ſic locutus eſt? Sacerdotes Matris Deûm, quæ & Dea Syria dicebatur, in ducenda pompa & obeundis religionis ſuæ ritibus, ſoliti comam jactare, neſcio quæ inania interim funditantes. Obſeruabamus olim ad Lampridii Heliogabalũ, Græcos ſcriptores in huius ritus mentione σείειν τὴν κόμην ἀνωτω dicere, quod Varro, Vlpianus I C. Lampridius, Iſidorus, alii Latini: ſemper dicunt, *jactare comam inter fanaticos.* Apuleius pluribus expreſſit hoc modo: *denique capite demiſſo, ceruices lubricis intorquens motibus, crineſque pendulos rotantes in circulum.* Lucianus

in

In Aſino dixit, τὴν κεφαλὴν κάτωθεν ἐν τῷ αὐχένος ἑλίσσειν. Baronius, qui non intelligebat tot verborum circuitu hoc tantùm ſignificari, quod alij ſcriptores dicunt, *jactare caput*; ac ne illud quidem ſatis capiebat quid eſſet, *jactare caput* vel *comam*, pro eo dixit *iactare multa*: putauit.n. *jactare* hîc ſignificare πολυλογεῖν, ac proinde hunc ritum ad multiloquiũ pertinere. qui error vix ſit ferendus in aliquo tirone literas Latinas mediocriter callente. Meminit huius conſuetudinis etiam Theodoretus; cuius locum ſubiiciam, vt eo meliùs Lector intelligat, nihil quicquam verba Chriſti cum hoc ritu habere commune. Sic ille. De oraculis lib. 10. *Feſta verò & ſacrificia, ceu nefandos & horribiles quoſdam dies, in quibus caro cruda comeditur, & diſtractiones corporum fiunt, cum jejuniis & fatigationibus, & ad ſacra ipſa obſcena verba funduntur, aliaq; fiunt inſaniæ agentium ſe cum turbatione ceruiciſq; jactatu, nulli deorum conſecrari dixerim.* Affine eſt, quod obſeruat Dio Chryſoſtomus, in oratione prima de regno, conſuetudinem eſſe τῶν λεγομένων ἐνθέων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀσθμαίνειν καὶ σείεσθαι τὴν κεφαλὴν, καὶ πειρᾶσθαι δεινὸν ἐμβλέπειν, *virorum & mulierum, quæ dicantur Deo plena. anhelare, caput jactare, & torua tueri,* ſiue *ad toruitatem vultum componere.* Hieronymus in epitaphio Paulæ matris. *Cernebat ante ſepulcrum ſanctorũ vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere boum, ſibilare ſerpentum, mugire taurorum: alios rotare caput, & poſt tergum terram vertice tangere.*

X. *Baronij diligentia negligens. Probatur, legiones Romanas non ſemper eodem loco eaſdem eſſe habitas: ſed ſæpius ſedes mutaſſe.*

Anni XXXII. Num. XV.

Centvrio ille cuius fides à Domino prædicatur, Matth. 8. 10. ſi credimus Baronio, legionis Ferratæ, ſiue Ferreæ fuit Centurio. Iure aliquis περιεργίαν illius miretur, cui in opere tam ſerio vacauit iſtud quærere: rurſus meliore jure negligentiam eiuſdem aliquis culpauerit, quòd tam negligenter id quæſierit. Errat enim Baronius, & falſa ducitur conjectura. Commemorat Dio lib. 55. quot olim ætate Auguſti, quot iam ſua, legiones à Romanis Imperatoribus alerentur, & vbi tum caſtra haberent ſingulæ, cùm ipſe illa ſcribebat: ſcribebat autem ſub Alexandro Seuero. Baronius putat non ſolùm nomina duraſſe ab Auguſto ad Seuerum, per annorum ſpatium amplius ducentorum; ſed etiam eaſdem legiones in iiſdẽ præſidijs ſemper hæſiſſe. Quoniam igitur Dio legionem Σιδηρᾶν, à ferro cognominatam, ſua ætate in Iudæa collocat; Baronius etiam temporibus Domini noſtri legionem eandem, id eſt, eiuſdem nominis, in Iudæa exiſtimat manſiſſe. Sed neque hoc dicitur à Dione; & abſurdius eſt, quàm vt crediti temerè debeat. Imò verò falſum eſt: nam ſtabilitatem iſtam legionum earundem in iiſdem præſidijs, nullo argumento quiſquam confirmauerit: nos autem facilè probare poſſumus, rem aliter ha-

buiſſe. Exempli gratia; legionem Quintam, ſua ætate ſtatiua habuiſſe in Dacia; Decimam quintam in Cappadocia, auctor eſt Dio Caſſius: at Neronis & Veſpaſiani temporibus, Quintam in Myſia, Decimamquintam in Pannonia prætenturas ſuas habuiſſe, nos ſcimus. Scribit enim Ioſephus, ad bellum Iudaicum ex illis locis eas fuiſſe accitas, & bello confecto eòdem remiſſas. Ἁλώσεως lib. 7. cap. 15. de Tito: ἧκεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ πλεῖν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας διεγνωκώς, δυοῖν αὐτῷ ταγμάτων συνηκολουθηκότων, ἑκάτερον ὅθεν περ ἀφῖκτο πάλιν ἀπέστειλεν. εἰς μὲν τὴν Μυσίαν τὸ πέμπτον, εἰς Παννονίαν δὲ τὸ πεντεκαιδέκατον. Miſſum igitur faciamus ſomnium Baronianum: neque dubitemus legionum ſtationes, pro temporibus mutari ſolitas ex arbitrio Imperatorum, & ducum ſummorum. Itaque narrat Ioſephus libro eodem, cap. 4. Decimam legionem, quam ante bellum Iudaicum in Euphratis ripa tenderet, poſtea cuſtodiæ Ieroſolymorum à Tito fuiſſe deſtinatam. Duodecimam verò quæ priùs in oppido Syriæ Rhaphanæis caſtrametabatur, poſtea ignominiæ cauſſa, quòd hoſti aliquando ceſſiſſet, procul inde ſubmotam, & in Melitinen ad fines Armeniæ fuiſſe amandatam. at Dionis ſeculo Decimæ quidem in Pannonia ſuperiore, Duodecimæ verò in Cappadocia ſtatio fuit. Ita vides nihil in eo genere trabali lege fixum fuiſſe, neque ſtabile.

XI. Vtrùm vna fuerit mulier, an plures quæ Dominum lauerunt & vnxerunt, quæſtionem eſſe philologicam, & male Baronium libertatem diuerſa ſentiendi in talibus velle eruditis adimere. Auctoritas Eccleſiæ ad philologica decidenda non pertinet. Origenis Commentarij in Matthæum ſcripti poſt homiliam de Magdalena. Eccleſiæ conſenſus nunquam negligendus, ſed non ſemper pro lege habendus. Origo opinionis quæ pro lege hodie obtruditur. Rituales libros variè deprauatos, non eſſe normam veri. Rationes Maldonati & Baronii diluuntur. In Scripturis non eſt prius nec poſterius. Verſio Latina Baronium decepit. Arabs interpres interdum ἀττικίζει. Baronii judicium de Clementis Conſtitutionibus.

Anni XXXII. Num. XVII.

NON immorabor quæſtioni, quam tanta contentione mox agitat Baronius, ſuper muliere illa, quæ apud Lucam 7. 37. pedes lauit vnxitque Domino Christo. Tantùm dicam; per mihi videri mirum, quando melioribus olim ſeculis in huiuſmodi quæſtionibus philologicis, non ad cor & medullam verbi diuini, ſed ad corticem duntaxat ſpectantibus, liberum fuit vnicuique eruditorum, & ſentire quod rectiſſimum putaret, & ſententiam ſuam modeſtè proferre in medium: cur hodie eidem libertati pari modeſtiæ junctæ, non ſit locus. Nam cur illa perierit? quando? quo jure? niſi quòd nouæ plerum-

plerumque tuentur jura, qui verbis tenus odium Nouatorum profitentur. Baronius igitur in hac quæſtione & alijs pluribus huic connexis atque implicitis, grauiſſimè eos accuſat, qui diuerſas putant fuiſſe mulieres, quæ Dominum lauerunt, vnxerunt, & capillis ſuis pedes ſanctos terſerunt, Matthæi vigeſimo ſexto, v. 7. Marci decimóquarto, v. 3. Lucæ ſeptimo, v. 37. Iohannis vndecimo, v. 2. & duodecimo, v. 3. atque eandem hanc eſſe Mariam Magdalenam vult credi, quæ Marci decimoſexto, v. 1. ad Chriſti corpus vngendum aromata dicitur emiſſe. Non illum circumſtantiæ mouent longè diuerſiſſimæ, perſonarum, locorum, temporum, quæ contrarium potiùs ſuadent: non veterum Patrum auctoritas, qui diuerſis mulieribus, vel tribus, vel minimùm duabus, has narrationes attribuerunt. Etſi autem immorari iſtis quæſtionibus, vt jam dixi, propoſitum nobis non eſt, breuiter tamen rationes Baronianas, ſi placet expendamus. Initio, Eccleſiæ auctoritas, ceu firmiſſimi clypei vmbo objicitur, quo diuerſa ſentientes, non doceantur, aut confutentur, ſed obterantur. Hoc quidem eſt Alexandrum agere, nodum ſecare, non ſoluere.

Ego verò, quæ mea eſt imperitia, hactenus ignoraueram, Eccleſiam Catholicam, aut etiam, ſi vis, Romanam, philologicarum iſtiuſmodi quæſtionum & controuerſiarum eſſe judicem ſupremum. Sciebam Eccleſiam Dei eſſe columnam & firmamentum veritatis: ſed illius vtique veritatis, quæ Scripturis diuinis continetur declarata; in qua ſalus æterna eſt poſita; quæ conſtans eſt, certa, immutabilis, æterna; quam negare eſt hæreſin committere. In iſtis philologicis quæſtionibus, nulla verſatur hæreſis, nulla abſoluta neceſſitas, vel ſic, vel aliter ſentiendi. Alioquin hæreticus fuerit B. Chryſoſtomus, hæreticus Hieronymus; Euſebius item, Auguſtin. Ambr. Theophylactus, Euthymius, Leontius, alij μύριοι ἄλλοι, qui vel dubitarunt de veritate ejus ſententiæ, quam ſolam jubet haberi Baronius pro vera; vel apertè contrariam defenderunt: quod prolixè facit Ambroſius ad caput Lucæ vltimum. Baſilius quoque Seleucenſis breuiter in homilia de Lazaro; vbi ſeriò affirmat tres in Euangelijs memorari Marias. Οὐχ αὕτη inquit, ἐστὶν ἡ πόρνη ἡ ἐν τῷ Ματθαίῳ, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ Λουκᾷ· ἄλλη γὰρ αὕτη. ἐκεῖναι μὲν γὰρ πόρναι γυναῖκες ἦσαν, καὶ πολλῶν γέμουσαι κακῶν· αὕτη δὲ σεμνὴ καὶ σπουδαία. Denique Origenes tractatu in Matth. 35. ſcribens, multos de vna atque eadem muliere ſuperiora loca omnia accepiſſe; clarè oſtendit multos aliter ſenſiſſe: quibus ſe ipſe adjungit, validiſſimè diuerſa opinantes confirmans. Nam quod ait Baronius, eundem re accuratiùs expenſa ſententiam mutaſſe, quia in homilia de Magdalena multa illi tribuat, quę diuerſis competere alibi diſputauerat: leue eſt ac friuolum: ſumit enim Baronius, quod nos illi non concedimus; eam homiliam poſt Commentarios in Matthæum fuiſſe ſcriptam. Atqui illa homilia, ſiquidem genuina eſt, (quod ne Bellarminus quidem putat, vt conſtat ex ejus nupero libro De Eccleſiaſticis Scriptoribus, quem vide) juuenem,

Oo 3 ſapit,

ſapit, & à ſcholæ declamationibus recentem vel certè ἀκμάζοντα, & ætate cùm maximè florentem. Commentarios in Matthæum à ſene ſcriptos eſſe, & iam prauis opinionibus corrupto, auctor eſt Hieronymus in vita Origenis. Accedit quod in panegyricis illis laudationibus, non tam exquiſitæ veritatis, quàm legis encomiaſticæ ratio haberi ſolet. Itaque præpoſterè facit Baronius, cùm veram Origenis ſententiam è ſcripto, oratorijs figuris picto, & penicillo Gorgiæ elaborato mauult cognoſcere, quàm ex opere ſerio, vbi accuratâ diligentiâ, rationum momenta expenduntur. An igitur tot magni viri, atque adeò pars altera primitiuæ Eccleſiæ errauit? Nam ſi rectè Baronius Eccleſiæ auctoritate ſuam propugnat ſententiam, errarint illi neceſſe eſt. qui contrarium docuerunt. Sed quomodo conſtabit nobis, Eccleſiam Catholicam, de propoſitis quatuor, vel etiam pluribus quæſtionibus inter ſe cohærentibus, aliquid definiviſſe? nunquam illæ in vllo Concilio ſunt agitatæ: canon aut Eccleſiæ determinatio nulla profertur: & Ieſuita Maldonatus, licèt eandem ſententiam cum Baronio tuens, parciùs tamen Eccleſiæ nomen jactat. *Hoc*, ait, *ego multò arbitror eſſe probabilius, quod tacitus Eccleſiæ ſenſus in hanc partem inclinet.* honeſta planè oratio: nam Eccleſiæ ſenſus ne tacitus quidem eſt contemnendus: at rurſus non ita vrgendus, vt rectè ſentiendi norma ſemper ἀπροφασίστως cenſeatur, et am in quæſtionibus id genus philologicis. Quare idem virulentiſſimæ linguæ ſcriptor opinionem, tacito aſſenſu Eccleſiæ per multa ſecula confirmatam, de Mariæ Magdalenæ dominatione in caſtro Magdalo, ceu putidam & anilem fabulam jure reijcit, nec ſine ſtomacho, ad caput vndecimum Iohannis: & Cuſanus, Caietanus, Bellarminus, Sixtus Senenſis, Baronius ipſe, quot, obſecro, hujuſmodi falſas narratiunculas refutarunt, quas prioribus ſeculis Eccleſia Romana, non tam ſuo fortaſſe, quàm ſeculorum vitio eſt amplexa? Baronius verò inconſideratè, ne dicam aliquid grauius & veriùs: qui Tertulliani auctoritate ridiculè hic abutitur, vt efficiat; omnia Eccleſiæ vetuſta dicta & facta, ceu à Deo profecta, exceptione omni maiora eſſe: de quo ne per ſomnium quidem vnquam cogitaſſe Tertullianum, certiſſimè compertum eſt, vt alibi, volente Deo, pluribus oſtendemus. Porrò vnde ortus ſit Eccleſiæ Romanæ conſenſus tacitus in ea ſententia, quam tuetur Baronius, declarat Lyranus, ad cap. 11. Iohan. *Conſuetudo*, inquit *Eccleſia tenet, quod eadē mulier fuit, de qua narrat Lucas, tacito eius nomine, & qua hic dicitur ſoror Lazari. Nec mirum; quia officiū Eccleſiaſticum à S. Gregorio ordinatum eſt, qui fuit hujus opinionis.* Rei igitur veritas ita habet: primis ſeculis libertas illa vigebat, de qua ante diximus: poſt officium à Gregorio Magno ordinatum, paullatim ea opinio in Eccleſia Romana inualuit, ac tandem obtinuit, quæ libris ritualibus continebatur. Sed Gregorio, viro ſanctiſſimo & modeſtiſſimo nunquam fuit animus, opinionem ſuā in rebus eiuſmodi, pro lege inviolabili Eccleſiæ obtrudere. Reuocetur igitur libertas antiqua; & argumenti veritas inquiratur, non falſis præiudicijs, &

inanibus

inanibus μορμολυκείοις eludatur. Enimuerò meminiſſe debuerat, Eccleſiam Romanam, quæ ſe hodie poſſe errare negat; in eo certè non exercuiſſe ſuam ἀναμαρτησίαν (etſi debuerat profectò, ſiquidem talis erat,) vt in ritus Eccleſiæ nihil falſi irreperet; nam etiam in Rituales libros, in ipſum, inquam. Eccleſiæ Romanæ officium & Miſſales libros, multa falſa, abſurda, ridicula, irrepſiſſe quis hodie dubitat? fatetur hoc etiam Pererius Ieſuita verbis diſertis, in præfatione libri 16. Commentariorum in Danielem: ſed multò luculentiùs & expreſſiùs id ipſum ingenuè agnoſcit Lindanus Epiſcopus, De optimo genere interpr. ſcriptur. lib. 3. cap. 3. affirmare non dubitans, in libros rituales Rom. Eccleſiæ, *non ſolùm è Nicodemi Euangelio Apocrypha eſſe infarta: verùm etiam ſecretas preces, atque adeò, proh dolor,* ait, *ipſum miſſæ canonem turpiſſimis mendis eſſe conſpurcatum.* Taceo veteres querelas de mendaciis & fabulis in diuino ſeruitio receptis Petri Cluniacenſis, Aliacenſis Cardinalis, Comitis Mirandulani, Raphaëlis Volaterani & ipſius Eſp[illegible]ri, Doctoris Sorbonici, qui illas querelas refert, in ſuis ad Pauli Epheſinam Epiſt. Commentariis. Vt redeam ad propoſitum; receptam opinionem, ratione vnica maledicus Maldonatus defendit, ad caput 26. Matthæi. *quod,* ait, *Iohannes capite* 11. 2. *volens deſcribere Mariam ſororem Lazari & Marthæ, Maria autem,* inquit, *erat, quæ vnxit Dominum vnguēto, & extersit capillis ſuis pedes eius; qua deſcriptione minimè vſus fuiſſet, ſi plures fuiſſent mulieres, quæ pedes Domini vnxiſſent; nec enim lector de qua è multis loqueretur, intelligere potuiſſet.* Atque hanc rationem tanti ille facit, vt omnibus argumentis, pro contraria ſententia afferri ſolitis, que ipſe fatetur eſſe plurima, hoc vnicum non dubitet obiicere. Sed quis Maldonato dixit, Iohannem accuratam deſcriptionem Mariæ eo loci inſtituere? præterea falſum eſt, quod ait; [illegible] plures mulieres Chriſtum vnxerunt, incertum ab Iohanne lectorem dimitti, quænam hæc ſit. Nam illa altera, de qua potiſſimùm ambigitur, Lucæ 7. Maria non dicitur, ſed ſolo inſignitur peccatricis epitheto. hæc nominatur Maria, Lazari & Marthæ ſoror eſſe dicitur, pietas deniq; illius vbique laudatur. An hæc illi ſatis eſſe non videbantur mulieri denotandæ, in tanta præſertim Evangeliſtarum ſimplicitate? Sed negant alii, notam hanc debuiſſe peti ex poſt facto: ac proinde omnino hanc eandem eſſe, cum illa muliere, cuius hiſtoriam narrat Lucas capite 7. rectè enim ab eo quod ante geſſerat deſcribi Mariam, non ab eo quod poſtea fecit, & capite ſequenti eidem Iohanni deſcribitur. Hæc obiectio ne verbulo quidem diſſolui meretur. Nam quid occurrit crebrius in Veteri aut Nouo Fœdere, quàm huiuſmodi anticipationes? omnino qui ita diſputant, non magnum vſum habent Scripturarum, ignorant enim, quod toties obſeruat Auguſtinus, maximè in libro II. De conſenſu Euangeliſtarum, quodque Rabbinorum verbo dici ſolet, *In diuinis oraculis non eſſe prius neq; poſterius.* Sanè quando Iohannes Euangelium ſcribebat, tam poſterior vnctio quàm prior multò antè contigerat. Quare non minùs potuit Iohannes c. 11. Mariam denotare notâ vnctionis, quam nondum narrauerat; quàm

Matthæus

Matthæus ſub initio Euangelii Iudam notâ proditionis, quæ extremo demum libro deſcribitur. Sic autem ille capite decimo, verſu quarto: καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ παραδοὺς αὐτὸν, *qui Chriſtum prodidit*, poſtea nempe: prorſus vt Iohannes, ἡ ἀλείψασα, *quæ vnxit*, poſtea: Marcus 3. 19. καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτὸν, hoceſt, ὃς ἤμελλε παραδιδόναι, vt loquitur Iohannes, in mentione Iudæ 6. 7. Aliud argumentum ſtabiliendæ opinioni vulgatæ exſculpſit Baronius è capite 12. Iohannis. *Dicimus*, ait, *atteſtatione Iohannis Euangeliſtæ, imò* Chriſti, *apertiſſimè conſtare, vnam eandemque perſonam fuiſſe Mariam Lazari & Marthæ Sororem, cum Maria Magdalena. Nam cùm in Bethania eadem ſoror Lazari vnxiſſet pedes Ieſu, ac Iudas ob eam cauſſam eſſet ei infenſus; ipſe* Ieſus *furentis diſcipuli audaciam reprimens, dixit; Sinite illam, vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. cæterum eandem ipſam, quæ ad vngendum corpus Ieſu paratum vnguentū ad ſepulchrum attulit, Marcus Euangeliſta fuiſſe Mariam Magdalenam affirmat.* Hæc Baronius: quæ propterea pluribus deſcripſi, vt ſtatim Lector cognoſceret, immaniſſimas hallucinationes illi eſſe firmiſſima argumenta. Nos enim negamus, Chriſtum illa verba vnquam dixiſſe, ex quibus ea conluſio videtur poſſe elici: quanquam ne id quidem poteſt. Baronio ſua verſio, vt ſæpe, fraudi fuit: qui ſi exemplo Hieronymi & Auguſtini Græca inſpexiſſet, collectionis ſuæ vitium ſtatim animaduertiſſet. Nam ita Dominus: ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό. *Sine eam, in diem pollincturæ meæ ſeruauit illud.* neque aliter legerunt veteres, aut Commentariorum aut paraphraſeon auctores, vt Syrus. Arabem excipio, ante paucos annos Romæ editum, qui hìc, vt alijs aliquot locis λατινίζει. Maledicus quin etiam Maldonatus, quum vulgatam verſionem, Tridenti factam authenticam, reprehendere non auderet, Græca tamen in ſubſidium vocat, & ſententiam eorum fatetur planiorem. Si igitur ex fonte corrigatur verſio, quæ Baronium decepit; nihil erit cauſſæ, cur contendat aliquis de eadem muliere Iohannem cap. duodecimo, verſu tertio; & Marcum decimoſexto, verſu primo ſenſiſſe. Verùm de his & tota hac Baronij diſputatione, ſtatuat quiſque vt volet: nos enim iſta pluribus perſequi ſanè piget. Obſeruet interim Lector, quàm non magni faciat Baronius Conſtitutiones Clementis, pro quibus Turrianus, & alij ſimilis iudicij ſcriptores, tantùm ſudarunt. At Baronius aduerſus hujus libri auctoritatem Apocryphi exceptionem profert, eamque, vt honeſtam, debere admitti pronuntiat. Coniectura verò eiuſdem, de corrupto cod. Clementino, qua facilitate profertur, eàdem poteſt reijci: quum nullo planè teſtimonio fulciatur. Nam quod de Origene ſubiicitur, nauci non eſt. Origenes ait, multos de vna muliere dicta Euangeliſtarum accipere, non dicit omnes; & quia non dicit, eo ipſo clamat contrarium eſſe verum; hoc eſt multos aliter cenſuiſſe, vt antè poſuimus.

**

*

XII. Di-

XII. Diluitur argumentum Baronij à genere vnctionis. Error Baronij luxum illius adeo exaggerantis. Vnctio pedum delicatis vſurpata olim etiam alibi quam Athenis. Athenienſes λιτοὶ. Vnguentorum præcipuus vſus in tricliniis. Vnctio Chriſti illuſtratur ex antiqua conſuetudine, oleum aut vnguentum adhibendi venerationis gratia, Vnguenta ad pollinćturam.

ANNI XXXI. Num XXVI.

At etiam genus vnctionis trahit hic Cæſar in argumentum pro ſententia vulgata. Probat vix ac ne vix quidem, nepotibus luxu perditis in more olim fuiſſe, vt pedibus vnguenta admonerent: deinde ait: *vt ex his etiam conijcere poſſis, inuſitatũ opus non fuiſſe, niſi ab vna tentatum, atq; iteratum muliere; quæ etiã tertio vnxit.* Ego vero hujus argumenti neque pedes video neque caput: multo minus vllum medium, quod ſit σύνδεσμος τοῦ συλλογισμοῦ. Nam ſi hæc tam inſolens luxuria fuit, vt nemo, præter hanc ſolam, tale quid tentare fuerit auſus, non vir, non fœmina: cur hæc ter, vt placet Baronio, eandem nepotinam vnctionem repetit? cur potius vnica ter, quam tres ſingulæ ſemel? Nimirum id voluit Baronius; perdito luxu hanc omnes ſuperaſſe. Auſam igitur ter, quod nulla mulierum Iudaicarum ne ſemel quidem. At ego te conuenio, pie Lector, & judicij tui facio, an ſine iniuria Domini noſtri Ieſu Chriſti hæc dici queant. Ego non exiſtimo; & demiror, hæc tam temeraria potuiſſe ſcribi à viro graui: qui non videtur cogitaſſe, adeo exaggerari illum luxum non poſſe, vt illius approbatori & laudatori Chriſto iniuria non fieret. Suauiter vero errat, cum ſolis Athenienſibus nepotibus, non Romanis neque aliarum gentium, hanc τρυφὴν, fuiſſe notam diſputat; quia de Athenienſibus nominatim, id tradit Athenæus. Nos contra cenſemus, de alijs populis, quorum notus erat luxus, ne notatu quidem dignam Athenæo rem eſſe viſam: de Athenienſibus notaſſe, quia Athenienſes & erant, & dicebantur λιτοὶ, tenuis victus & uitæ caſtigatæ: quod è Comicis antiquis & eodem Athenæo alibi vere obſeruabamus. Plinij quoque locus de Nerone Principe, qui pedes vnguento tinguebat, non facit ad rem: neque eam vim habet, quam putauit Baronius. Nam loquitur Plinius de veſtigiis pedum, à Nerone vngi ſolitis, cum foras prodibat; non autem in triclinio & balneo. Poterat Baronius adijcere Diogenis Canis exemplum: qui, vt erat homo præpoſterus, pedes aliquando vnxit; & cauſſam facti ſciſcitantibus, reſpondit; iccirco pedibus admouiſſe vnguentum, quia inde odor ad nares perueniret; à capite vero in aerem euaneſceret. Diogenes Laërtius lib. 6. τῷ μύρῳ τοὺς πόδας δ' ἐπαλειφόμενος, ἔφη, ἀπὸ μὲν τῆς κεφαλῆς εἰς τὸν ἀέρα ἀπιέναι τὸ μύρον, ἀπὸ δὲ τῶν ποδῶν εἰς τὴν ὄσφρησιν. Prodijt in publicum Diogenes, aut certe alibi quam in triclinio aut balneo, viſus eſt, cum pedibus vnguentatis: ideo quæſitum ab illo, quæ eſſet facti ratio; quum præſertim odium deliciarum Canis ille profiteretur. Nam alioqui nemo mira-

tus eſſet, quod pedes vnxiſſet. Auctor eſt Athenæus priſcos Græcos adeo fuiſſe vnguentorum ſtudioſos, vt exploratum haberent ecquod vnguentum cuique membro humani corporis eſſet accommodatum. libro 15. *ὅτι δὲ σπουδὴ ἦν τοῖς παλαιοτέροις ἡ τῶν μύρων χρῆσις, δῆλον ἐκ τοῦ καὶ διεςάσθαι ποῖόν τι ἑκάστῳ τῶν μελῶν ἡμῶν ἐστὶν ἐπιτήδειον.* Enimuero hoſpitem eſſe in ſcriptoribus Græcis & Latinis oportet eum, qui ignoret luxum pretioſiſſimorum vnguentorum veteribus nepotibus in frequenti fuiſſe vſu; maxime autem cum in tricliniaribus lectis accumberent. Quare etiam in ſui ſeculi Chriſtianis B. Gregorius Nazianzenus id notat, verbis hiſce in oratione 43. *σήμερον κατασπαταλῶν ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενος.* Nos tamen in iſtis ſacrorum Domini pedum vnctionibus, non tam moris communis habendam eſſe rationem arbitramur, quam myſterij latentis. Quod myſterium etſi capere ſatis nequimus, nedum ſatis explicare valeamus; ineſſe tamen credimus, & humili ſilentio adoramus. Scimus antiquis in more fuiſſe poſitum, vt teſtandæ reuerentiæ, & cultui religioſo, vel qui proxime ad religioſum accederet, oleum vel vnguentum offunderent. Sic Iacob lapidi quo erat vſus pro ceruicali, oleum ſuperfundit, Geneſ. 28. 18. idemq; ſtatuam eo loco erectam, vbi Deus cum ipſo erat locutus, ſimili veneratione proſequitur. Sic lapides unguine delibutos, vt loquitur Apuleius, pagani in triuiis coluerunt, quod multi ſcriptores teſtantur, Clemens Alexand. *λιπαροὺς λίθους* iſtos vocat, in 7. Stromatum. Sic Plato Homerum è Repub. ſua vnguentis delibutum emittit; non contumeliæ cauſſa; ſed quaſi teſtatus eo facto, maiorem ſe illum agnoſcere, quam vt locum ciuis in ſua Rep. obtineret. Sic animalia quæ diis conſecrabant, & libera ſinebant abire, vel quæ alioquin admodum admirabantur, unguentis linebant: ſicut multis exemplis ad Suetonij librum primum, capite 80. olim probauimus. An igitur hæ quoque mulieres ſanctiſſimæ quum in Domino, quem eſſe Deum ignorabant, aliquid tamen ſupra hominem admirarentur, deuotionem ſuam hoc facto ſunt teſtatæ? Hoc videtur voluiſſe Chryſoſtomus cum ſcribit de una illarum, homilia 80. in Matthæum; *πολλὴ ἡ εὐλάβεια ἦν, καὶ ἄφατος ἡ σπουδή*, *magna erat huius mulieris reuerentia, & ſtudium erga Chriſtum, verbis inenarrabile.* Ac mens quidem illarum hæc erat: diuina vero prouidentia, quæ illas regebat, altiora myſteria moliebatur: ſicut ipſius Chriſti verba inſinuant, Marci 14. 8. *Quod habuit ipſa fecit: anteuertit vnguento linere corpus meum ad pollincturam.* Euchetius Lugdunenſis homilia in verſum ſecundum capitis 26. Matthæi. *Significatio* inquit, *eſt non perditio: in proximo paſſurus ſum; idcoque mulier hoc vnguentum mihi attulit ad ſepeliendum. Mos enim antiquitus fuit, vt nobilium corpora ſepelienda vngerentur, & cum aromatibus ſepelirentur.* Idem ſcriptor alio loco *Myſterium eſt quod agitur; in quo mors & ſepultura cito fieri ſignificatur.*

* *
*

XIII. Nάρ.

XIII. Νάρδος πιστική. *Nardinum vnguentum bonum aliquando Laodiceæ ſolummodo factitatũ.*

ANNI XXXII. Num. XXVI.

Νάρδον πιστικὴν Baronius interpretatur, non adulteratam. Nos aliquando dubitauimus, num potius à πίνω hoc nomen deduceretur: cauſſaſque non leues attulimus, cur id ſuſpicaremur. Obſeruamus tamen in alteram partem tranſire omnes fere Græcos: qui vocem πιστικὸς ſæpe vſurpant de re fideliter facta, aut quæ fidei ſignificationem habeat. Sic Euſebius, Demonſtrationis Euangelicæ libro 8. vinum myſticum ſacroſanctæ Euchariſtiæ, vocat κρᾶμα πιστικὸν τῆς καινῆς διαθήκης, & πιστικὸν βάλσαμον, leges in literis Emanuelis Imper. ad Fridericum Imperat. Etiam de perſona ſæpe occurrit apud Cedrenum pro πιστὸς, vt p. 545. 577. 596. & ſæpe alibi ὁ πιστικώτατος τῶν θεραπόντων *fideliſsimus miniſtrorum*, quod Ariſtophanes & melior Hellenismus πιστότατος. Porro nardinum vnguentum magni tum fuiſſe pretij eo fit probabilius; quia illis temporibus, vnica fuit vrbs Laodicea, quæ vnguentum huiuſmodi cum laude conficeret: nec multo ante Galeni tempora in aliis etiam vrbibus cepit fieri quod commendaretur. Eum vide libro ſexto Ὑγιεινῶν.

XIV. Affirmationes aliquot Baronianæ in hiſtoria ſacra oſtenduntur eſſe parum certæ.

ANNI XXXII. Num. XXVII.

Quemadmodum affirmare non auſim, conuiuium illud Domino exhibitum Bethaniæ, Iohannis 12. idem eſſe cum eo quod Matthæus & Marcus commemorant, ille capite 24. hic 14. ita nullam ſatis firmã video rationem, cur Baronius adeo aſſeueranter confirmet, diuerſa eſſe. Diuerſitas indicati temporis ſatis firmum argumentum non eſt. Nam dicit quidem Iohannes, veniſſe Chriſtum Bethaniam ſexto die ante Paſcha; eoque die habitum eſſe id conuiuium, fit ex illius narratione veriſimile. At Matthæus & Marcus non præciſe dicunt, Chriſtum biduo ante Paſcha Bethaniam acceſſiſſe, nulla igitur contradictio. Quod autem apud Matthæum & Marcum bidui illius paullo ante fit mentio; ne id quidem magni momenti eſt, nam, vt modo dicebamus, in ſacra pagina neque prius eſt, neque poſterius: cuius regulæ ſemper meminiſſe oportet: & ſunt vbique illius certiſſima exempla. Incertum eſt etiam quod ait Baronius cum aliis multis: vnum horum conuiuiorum in domo Simonis Leproſi eſſe agitatum: alterum in domo Lazari: nam de Simonis quidem τοῦ λεπροῦ domo certo liquet, Euangeliſtis Matthæo & Marco id affirmantibus: de domo autem Lazari non ſatisco ſt : quia Iohannes id non expreſſè dicit, ſed velut in medio relinquit. Auctor eſt B. Chryſoſtomus, fuiſſe olim qui affirmarent, fuiſſe qui negarent: neque tantus Doctor quicquam definit. Sic ille: ἡ Μάρθα διηκόνει· ὅθεν δῆλον ὅτι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς τὸ ἄριστον ἦν, τινὲς δὲ φασιν, ὅτι ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ τοῦτο ἐγένετο. Quod apud Matthæum & Marcum plures diſcipulorum leguntur murmuraſſe, apud Iohannem ſolus Iudas, facile eluditur & vere : obſeruata fami-

familiari locutione ſacris auctoribus, qui ſæpiſſime, quod vnius proprium eſt, *συλληπτικῶς*, pluribus faciunt commune. poſſent multa afferri exempla; ſed inſigne eſt: & huic loco appoſitiſſimum, quod extat apud eundem Matthæum 27. 44. vbi ambobus latronibus tribuitur, quod proprium fuiſſe vnius docet Lucas 24. 40.

XV. *Baronij dictum incautius refutatur, quaſi fides Scripturarum penderet à fide Eccleſiæ Romanæ.*

ANNI XXXII. Num. XXVIII.

DIgnum eſt poſtremum Baronij argumentum, quo prolixam diſputationem claudit, animaduerſione noſtra: *Certe*, ait, *etſi nulla alia ſubeſſet ratio, qua hæc ipſa mulier, & peccatrix, eademq; Maria, ſoror Lazari, Magdalena cognominata dici poſſet: tamen vt iuſtificetur* Ieſus *in ſermonibus ſuis; ne falſi vaticinii, (quod nefas eſt dictu) arguatur, affirmare neceſſe eſt, vnam eandemq; eſſe Magdalenam, nec diuerſas, ſeu plures; dum vnam tantum longe lateque per Orbem diffuſa Eccleſia prædicat Magdalenam.* Multum videlicet Baronio debet Dominus noſter Ieſus Chriſtus, pro hac illius tanta ſollicitudine, de ſarta tecta conſeruanda ipſius exiſtimatione. Putauit enim Baronius, abſque Romana Eccleſia fore, vacillaturam fidem vaticiniorum Chriſti. Quid igitur vetat quo minus iſtud Tertulliani, Baronio aptemus ex Apologet. cap. 5. & dicamus, *Apud vos de humano arbitratu diuinitas penſitatur. Niſi homini Deus placuerit, Deus non erit. Homo iam Deo propitius eſſe debebit.* Ego vero Baronium metu libero: credat, agat quicquid libuerit vel Romana, vel quæuis alia Eccleſia; veritas oraculorum diuinorum extra omnem poſita eſt aleam. Cœlum & terra tranſibunt: Scripturæ θεοπνεύστου iota nullum, apiculus nullus prætertibit, ſed in æternum manebit. Firmitatem vero Verbi Dei in hominibus collocare, id vero quid eſt aliud, niſi creaturam Creatori anteponere? Quid enim ſi Romana Eccleſia mentem mutauerit: nam hodie multa aliter doceri quam olim, & pueri ſciunt. Quid ſi libros rituales ſuos emendauerit? actum erit videlicet de fide & conſtantia diuinarum prædictionum. Apage à populis Chriſtianis tantam blaſphemiam. Reſpondemus igitur Baronio: quam diu ſalua erunt Euangelia: tamdiu lectum in Eccleſia & prædicatum iri factum huius Mariæ, manſura autem Euangelia ad finem vſque ſeculorum credimus, confidimus, & omnino πεπληροφορήμεθα, quare etiam illud pari fide credimus; veritatem huius prædictionis Chriſti per omnia quæ reſtant ſecula certo euentu fore comprobandam. Vanitatem metus Baroniani Chryſoſtomus oſtendit, qui etſi contrarium eius ſentiebat, quod hic pedibus manibuſque defendit Baronius cum Eccleſia Romana; adeo tamen ſimile nihil metuit, vt contra iubeat nos hoc loco obſeruare, quam bene oraculo Chriſti fides conſtaret quod toto Orbe quotidie impleretur. Sic ille homilia in Matth. 80. Τίς οὕτως ἄθλιος, ὡς πρὸς ταύτην ἀντιλέξαι ἀλήθειαν; ἰδοὺ γὰρ ὃ εἶπε γέγονε, καὶ ὅπερ ἂν ἀπέλθῃς τῆς οἰκουμένης, ὄψει καὶ ταύτην ἀνακηρυττομένην. Theodoretus in Curat. paſſ. ſermone XI.

ne xr. vt probet Euangelicis prædictionibus fidem ex euentu conſtare, inter alia exempla hoc quoque affert, & ſic ſcribit, poſt narratam ex Euangelio hiſtoriam, ταύτην δὲ τὴν πρόῤῥησιν καὶ νυνὶ ἔστι περατωθεῖσαν ἰδεῖν· πανταχοῦ γὰρ γῆς καὶ θαλάττης τὸ εὐαγγέλιον τὸ θεῖον ἀναγινώσκεται, καὶ τῆς γυναικὸς ἡ πίστις ἀνακηρύττεται. *Hanc prædictionem cernere eſt; nunc quoq; impleri, vbique enim terrarum & marium, & diuinum Euangelium legitur, & mulieris huius fides prædicatur.* Similia his apud alios Patres; cum de hac muliere, tum de aliis perſonis, quarum in Euangeliis habetur mentio. Eucherius Lugdunenſis in homilia de vidua, quæ duo æra miſit in gazophylacium. *Quam nobilis iſta paupercula, quæ dum ſeculum iſtud manebit, diuinis paginis celebrabitur?* Similia ſunt, quæ de celebritate nominis Ioſephi, propter deſcriptam in Scripturis ipſius temperantiam, ſcribit facundiſſimus Chryſoſtomus, in libro de iis qui ſcandalizantur, editionis Sauilianæ, tomo 7. pag. 34.

XVI. Alabaſtrum vitreum ex quo vnctus Dominus. Alabaſtrum fictitium Conſtantino datum, & ab eo loco publico poſitum, à Theodoſio ſublatum, Baronij fides in veteri hiſtoria recitanda.

Anni XXXII. Num. XXIX.

NOn aſſentitur Baronius Epiphanio, qui ἀλάβαστρον μύρου; exponit βικίον ὑάλινον, *vrceolum vitreum*. hoc illi non placet; ac Plinium potius ſequitur, qui vaſorum vnguentariorum meminit ex alabaſtrite lapide excauatorum, ſed fruſtra eſt Baronius; neque enim contraria ſcribunt Plinius & Epiphanius, vt ipſe putat. Proprie alabaſtrum, ſiue ἀλαβαστρίτης λίθος lapis eſt candore ac λειότητι insignis, ex quo vaſa excauabant, & eodem nomine appellabant, poſtea vero quum è vitro, & alia materia confieri cepiſſent eiuſmodi vaſcula, etiam hæc alabaſtra ſunt dicta, prorſus, vt pyxis dicebatur etiam aurea & argentea, teſte Seneca; quæ tamen πυξίνη, è buxo fiebat, & nomen è re inuenerat. Sic quum æris antiquior notitia fuerit atque vſus, quam ferri, æris appellatio, etiam ferro eſt tributa; & vt eleganter grammatici Græcorum dicunt, ὁ ὑστερογενὴς σίδηρος τὸ πλεῖστον τοῦ χαλκοῦ ἔχει ὄνομα, ſic δέλτος, βίβλος, πίναξ, & ſexcenta alia; de quibus ſæpe Euſtathius ac cæteri γραμματικῶν παῖδες. Recte igitur Epiphanius, communem vſum reſpiciens, dixit, alabaſtrum eſſe vas vitreum. Simillime Etymologici magni auctor, poſtquam dixiſſet ἀλάβαστρον eſſe λήκυθον λιθίνην πρὸς μύρων ὑπόθεσιν, *vaſculum lapideum in quo deponebantur vnguenta*; addit mox, σκεῦος τι ἐξ ὑάλου, ἢ μυροθήκη, *vas è vitro, vel vnguenti repoſitorium*; è qualibet materia. Conſtat vero Epiphanium, cum illa ſcribebat, reſpexiſſe ad loca Euangeliſtarum; vt dubium non ſit, crediſſe illum, alabaſtrum, cuius in Euangelio fit mentio, fuiſſe, vitreum. Nam vero expreſſe Marcus, id vas quando vnctus eſt Dominus, fuiſſe confractum: καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς. Hoc ſi Baronius obſeruaſſet, intellexiſſet planos fuiſſe atque impoſtores, qui olim Conſtantino vas vnguentarium venditarunt, quaſi illud

ipſum eſſet, è quo fuerat Chriſtus vnctus. Nam præter lapidis, aut potius vitri fragmina, nullæ potuerunt eſſe illius antiqui alabaſtri reliquiæ. atqui vas integrum habet narratio, quam è Suida refert Baronius. Quem ſatis equidem mirari non poſſum, leuitatis culpam crimine falſi, in breui hac hiſtoria iuiſſe cumulatum. Leuitatis culpa in eo eſt; quod Græculi plani fraudem non animaduertit: credidit enim illud vaſculum, quod memorant Euangelia, fuiſſe vere Conſtantino exhibitum. Crimen vero falſi ſane manifeſtum: Nam quum dicat Suidas, vel ille potius ſcriptor, quem Suidas exſcribit, Conſtantinum quidem in parte aliqua Fori id vas repoſuiſſe, ſed Theodoſium Magnum illud ſuſtuliſſe, non ſolum ex illo, ſed in vniuerſum è memoria hominum: Baronius adeo exiſtimationis ſuæ fuit ſecurus, vt ſcriberet, *id vas à Theodoſio Magno inde ſublatum, & honeſtiore loco eſſe reconditum.* Prouoco ad Suidæ verba quæ ſunt hæc: κάτωθεν τοῦ φόρου βικίον μύρου, ὃ ἠλείφθη ὁ Χριστὸς, καὶ πολλὰ ἕτερα συμειοφορικὰ, τεθέντα μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου· ἀφανισθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου: *in parte inferiore Fori erat vas vnguenti, quo eſt vnctus Chriſtus, & multa alia miraculoſa monumenta; à Magno quidem Conſtantino eo loci poſita: ſed à Theodoſio Magno deleta.* Age, depellat, ſi quis poteſt à Baronio crimen falſi: ego non poſſum: niſi prius oblitus fuero, quid ſit ἀφανισθῆναι. Sed Græca, opinor, ille non viderat, & Latina interpretis ex animi ſui ſententia expoſuit.

XVII. Illuſtratur locus ex Euangelio Marci, ex Arabica interpretatione. ἐκστῆναι, κρατεῖν.

ANNI XXXII. Nu. XXIX.

SEriem hiſtoriæ Euangelicæ perſequens Baronius, ait paullo poſt de Domino noſtro loquens; *Accurrerunt inde ſui, vt tenerent eum, falſa quadam fama decepti, quod in furorem verſus eſſet.* hanc ſententiam ille expreſſit ex iſtis Marci, 3. 21. Καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ᾽ αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν. ἔλεγον γὰρ, ὅτι ἐξέστη. Scimus hanc eſſe communem omnium fere interpretum expoſitionem: neque ignoramus, quæ de ſcelere cognatorum Domini, ad hunc locum plerique illorum diſſerunt. Verum ſi Arabicæ interpretationis auctorem ſequi voluerimus; & Dominum noſtrum ſuſpicione vana ecſtatici furoris, & cognatos ipſius crimine atrocis conſpirationis quam hoc loco comminiſcuntur interpretes, liberauerimus. Putauit paraphraſtes Arabs, ſenſum totius loci eſſe; Chriſtum premente turba vexatum adeo fuiſſe, vt ne reſocillandi quidem vires corporis facultas ei concederetur: itaque è preſſuræ vexatione atque inedia, deficientibus viribus, in deliquium animi incidiſſe; vel certe metuiſſe qui aderant, ne id ei accideret. Ex hoc iſtorum metu, ortus eſt rumor inter cingentem vndique turbam, quaſi id contigiſſet, quod metuebatur ne contingeret. Sparſum fuiſſe eum rumorem, ſignificat Euangeliſta, quod ait: ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη: quæ vertit Arabs, *quia malum eſt illi cor.* Gallice diceremus, *le cœur lui fault:* vel, *luy fait mal.* hæc fama vbi ad aures peruenit cognatorum & familiarium Domini, quid ipſi conſilij inierint oſtendit Marcus, & ait καὶ

ἀκούσαντες

ἀκούσαντες οἱ παρ᾽ αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν. vbi Arabe, non pro vincire vt placet interpretibus, accepit: ſed pro tuentem ſuſtentare, vel prehendere, auxilij ferendi cauſſa. eadem dictione vtitur & Matthæus 9. 25. vbi Chriſtus mortuam puellam excitaturus, ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, *manum illius prehendit.*

EXERCITATIO XV.

Perſij locus de Herodianis minus recte acceptus à Baronio.

ANNI XXXIII. Num. II.

HErodianos coluiſſe Herodem Magnum & viuum & mortuũ, ad Prolegomena oſtendimus: nunc propterea repetimus, quia Baronius male capit locum Perſij: quem profert. Putat reſpexiſſe poëtam ad Herodem Agrippæ vltimi Iudæorum Regis. Atqui ſi ad Herodianorum ſolemnia debet referri locus Satyrici: certum eſt, non poſſe de alio Herode verba ejus accipi, quam de Magno. illum enim ſolum colebant religioſo cultu Herodiani. Perperam igitur Baronius: at vetus Perſij ſcholiaſtes, recte: *Herodes*, inquit, *apud Iudæos regnauit tempore Auguſti in partibus Syriæ: Herodiani ergo diem natalem Herodis obſeruabant, vt etiam Sabbata: quo die lucernas accenſas, & violis coronatas in feneſtris ponunt.*

II. Iohannis corpus Sebaſten quando tranſlatum. falſa ſententia Hieronymo attributa à Baronio.

ANNI XXXIII. Num. IV.

VErum non eſt, quod pro vero audet prodere Baronius; ſcribere Hieronymum, *corpus Iohãnis ſublatum à diſcipulis ejus, ſepultum fuiſſe Sebaſtæ, quæ eſt Samaria.* Hieronymus non ſemel aut iterum, ſed ſæpius oſtendit, ſua ætate corpus Iohannis Baptiſtæ ſitum fuiſſe Samariæ, ſiue Sebaſtæ: at tranſlatum fuiſſe defuncti corpus in eam vrbem ab eius diſcipulis, nuſquam memoriæ proditum eſt ab Hieronymo. Quare igitur hoc illi affingit Baronius; voluit nimirum hac artificioſa παρεγχειρήσει, perſuadere lectoribus ſuis, jam inde à temporibus Domini cultum religioſum reliquiarum Iohannis cepiſſe. Nos vero de eo cultu nunc minime diſputamus: id tantum volumus, facinus eſſe indignum, antiquis ſcriptoribus falſas affingere ſententias: quod ſine craſſæ negligentiæ culpa, aut fraudis ſuſpicione fieri, nec ſolet nec poteſt. Legem eandem ſancio in me, quam in alios cupio latam: neque recuſo, quin ſit per me talioni locus. Porro corpus Iohannis Sebaſten delatum fuiſſe à diſcipulis Iohannis, cum Euangeliſtarum narratione parum congruit. Narrant enim Marcus & Matthæus, poſt cædem ſancti Prophetæ, ejus diſcipulos veniſſe, & corpus ſepeliſſe, atque in monumento condidiſſe, de tranſlatione Sebaſten nihil. Poſtea igitur id factum, & ab alijs quam à Iohannis diſcipulis: & alio proculdubio ſeculo quam Domini noſtri primo. Nicephoro quam parum aut nihil eſſet tribuendum fidei, non ſemel ante diximus: nec multo aliter Baronius hic de illo pronuntiat.

* *
*

III. Qui

III. Quî ſit factum, vt Herodes Chriſtum & ejus miracula tamdiu ignorarit. Dei judicio voluntaria ignoratio punitur neceſſitate ignorandi. Bellum Herodis cum Rege Arabum: & in ea hiſtoria hallucinationes Baronij.

ANNI XXXIII. Num. VII.

NOn abs rè quæritur à Baronio poſt B. Chryſoſtomū & alios, quî fieri potuerit, vt Herodes Tetrarcha Galilææ tamdiu Chriſtum & edita à Chriſto miracula ignorarit. Conſtat enim teſtimonijs Euangeliſtarum Matth. 14. 1. Marci 6 14. 9. 7. poſt mortem demum Iohannis, tantæ rei famam ad ipſius aures perueniſſe. Verum hoc temporis ſpatium quantum ſit, ne inter erudītiſſimos quidem viros conuenit. Baronius qui cædem Iohannis in hoc anno tertio prædicationis Chriſti recenſet, quæſtionem longe reddit difficiliorem; quam ſit apud alios, qui tempus à baptiſmo Domini ad Prodromi ἀποκεφαλισμὸν, dimidio fere ſpatio contractius produnt: quam controuerſiam, vt & alias ejus generis pleraſque prætermittimus. Cauſſam ignorationis Herodis vere ſtatuit B. Chryſoſtomus faſtum & incuriam rerum bonarum, à quibus vitijs Principes pauciſſimi omnibus ſeculis fuerunt immunes. Accedit improbitas, vt plurimum, aulicorum; qui etiam dedita opera perſæpe impediunt Reges & Principes, ne ad rerum illarum cognitionem perueniant, quas ſcire illos plurimum ipſorum intererat; vt vere queruntur Lampridius in Alexandro Seuero, & Vopiſcus in Aureliano. Taceo iuſtum Dei iudicium, qui voluntariam ignorationem neceſſitate ignorandi punit quod ne ille quidem Rabbinus ignorauit, cujus diuina vox extat in Pirke Auoth., capite 4. שכר מצוה מצוה ושכר עברה עברה *merces præcepti eſt præceptū; & merces tranſgreſſionis eſt tranſgreſſio.* id eſt, Deus ſeruantibus Legem hanc rependit gratiam, vt magis magiſque in dies illam ſeruent: negligentes Legem ita punit, vt magis ac magis in dies eam negligant. At Baronius, dum cauſſas hujus ignorantiæ inueſtigat alias, atque illas ex hiſtoria conatur eruere; non ſenſit delapſus in abſurda, quæ ferri nullo pacto queant. Vult Herodem ſuperioribus annis prædicationis Domini noſtri è Iudæa abfuiſſe, occupatum in expeditione Arabica contra Regem Aretam. Obſecro vero, vnde habet ille Herodem per ſe bellum adminiſtraſſe, non abſentem per Legatos ſuos? Ioſephus enim, à quo ſolo hiſtoriam didicit, contrarium verbis conceptis memoriæ prodidit: nam libro 18. p. 556. de vtroque horum Regum ita ſcribit: καὶ δυνάμεως ἑκατέρῳ συλλεγείσης, εἰς πόλεμον καθίσαντο, στρατηγοὺς ἀποσταλκότες ἀνθ᾽ ἑαυτῶν, *poſtquam vtrinq́ erant copiæ conſcriptæ, bellum inter Reges conflatum eſt; qui in vicem ſuam Legatos ſuos miſerunt.* Abſentia igitur Herodis propter bellum Arabicum, hiſtoria non eſt, verum cōjectura Baronij vel potius ἀνερμάτιστος hariolatio, pugnans è diametro cum hiſtorica veritate. Tum autem quod ait bellum hoc multos annos fuiſſe tractum: quia in eius explicatione Vitellij Præſidis Syriæ mentionem facit Ioſephus;

Ioſephus, mirificam ſuam chronologiam etiam hic oſtendit. Res ita habet. Belli huius cauſſa contracta eſt poſt Philippi Tetrarchæ mortem, vt clarum eſt ex hiſtoria Ioſephi, Qui fato functum eſſe Philippum ſcribit, anno Tiberii vigeſimo, vt habet Græca editio pag. 555. vel etiam vigeſimo ſecundo, vt habet Ruffini verſio, & defendit Scaliger. Sed etſi prior numerus retineatur; bellum tamen ante proximum annum geri non potuit, propter Herodis profectionem Romam: vnde, priuſquam redijſſet & controuerſia Regum in bellum apertum erupiſſet, annuo minus ſpatium præterijſſe non poteſt. Ponamus igitur anno Tiberij 21. exeunte bellum iſtud eſſe geſtum: citius enim profecto non poteſt. is eſt annus, quo Vitellius miſſus eſt in Syriam, vt Pilato ſuccederet. Quare falſum eſt, oportere, quia in eius belli narratione Vitellij incidat mentio, vt id multos annos fuerit tractum. Quum autem Dominicam paſſionem referat Baronius ad annum Tiberij decimum octauum, qui fuit tertius minimum annus ante geſtum ſuperius bellum; apparet quo iudicio ſcripſerit Baronius, cauſſam, cur prædicationis Christi primos annos ignorauerit Herodes, fuiſſe, quod bello gerendo occupatus, domo abeſſet: nam præter licentiam fingendi, à fide hiſtorici alieniſſimam, anachroniſmus eſt commiſſus, annorum quinque vel ſex aut plurimum.

IV. Error Baronij ex inſtitutis ſecta Eſſenorum de populi Iudaici moribus pronuntiantis, χόρτος. Euangelium Marci non ſcriptum Latine.

Anni XXXIII. Num. XII.

In miraculoſo conuiuio, quod quinque millibus exhibitum eſſe à Domino narrant Euangeliſtæ, placet Baronio, ſeorſim diſcubuiſſe viros & fœminas. Eam fuiſſe Iudæorum in conuiuiis conſuetudinem, probat ille ex iis, quæ ſcribit Iudæus Philo, de Eſſenis. In quo perinde mihi facere videtur, vt ſi diceret aliquis, Gallos vel Italos, quoties menſæ aſſident ad epulandum, ab vno dumtaxat latere ἐπὶ χορὸν καὶ ἐχομένως ſedere; neminem è regione: & rationem hanc afferret, quia eſt quædam familia monachorum in Gallia & Italia, quæ in accubitibus eam rationem ſeruat. Conſtat illos monachos non longius receſſiſſe à communi more patrio, quam receſſerant Eſſeni à communibus populi Iudaici inſtitutis. Quare abſurdiſſimum eſt, coniecturam fieri de publicis moribus è ſectæ vnius, & eius quidem admodum ἀλλοκότοις ritibus. Simile iudicium, vel potius περιεργία, cum turbis conuiuantibus loco ſtrati fuiſſe ait fœnum, ex inſtituto Iudæorum, & affert locum Philonis, de iiſdem Eſſenis: quam appoſite, facile omnes intelligunt. Philo narrat inſtitutum ſectæ auſteritatem profitentis; Euangeliſtæ referunt, quid fecerint turbæ in caſu neceſſitatis. Sed vbi reperit Baronius fœnum quod conuiuantibus turbis loco ſtrati ſubiiceret: nam Marcus ait, eos depoſuiſſe ſe ἐπὶ χλωρῷ χόρτῳ *ſuper viridi herba* vel *gramine*. fœnum eſt χόρτος, at χλωρὸς χόρτος non eſt fœnum. Helleniſtarum idioma eſt χόρτος pro herba vel gramine χλόη vel πόα: propterea

Marcus addit vocem; χλωρός. Latinus interpres hanc ἀκυρολογίαν eſt imitatus. Quod ait Baronius, Marcum dixiſſe *conturbernia*, pro eo quod in Græcis habetur, συμπόσια, propter ea dixit, quia Marcum Euangelium Latine ſcripſiſſe credebat: quem ſupinum errorem ſolidis argumentis confutabimus σὺν Θεῷ, ad annum Domini 45.

V. An Petrus Chriſtum ſequens probetur fuiſſe caput Apoſtolorum, quia os illorum fuiſſe reperitur.

ANNI XXXIII. Num. X.

Ait Baronius; *Tunc Petrus ex perſona omnium, (quod eſſet ipſorum caput,) profitetur dicere, Domine, &c.* Iohan. 7. 68. Cogor eadem repetere, quia Baronius errorem ſuum repetit. Falſo enim tum Petrum fuiſſe Apoſtolorum caput contendit, cum & ipſe & cæteri Apoſtoli, Chriſto cœleſti magiſtro ſic operam nauabant, vt in ſchola magiſtro diſcipuli. quare etiam diſcipuli vocantur & Petrus & reliqui Apoſtoli, atque alii præter Apoſtolos multi. Iam autem oſtendimus in ſuperioribus, abſurdum eſſe & ridiculum, in ſchola aliud caput agnoſcere, quam ipſum præceptorem; aut in domo patrisfamilias, aliud, quam ipſum patremfamilias & οἰκοδεσπότην. Quod aliquoties Petrus loquitur in Euangeliis, ſilentibus cæteris Apoſtolis, id B. Chryſoſtomus, Theophylactus, & paſſim Patres θερμότητος, illius (ſic enim loquuntur,) & zeli vehementiæ adſcribunt: cuius præferuidi zeli & ſanctiſſimi exempla aliquot B. Hieronymus collegit ad caput Matthæi 14. 28. Nullus primorum Patrum eam cauſſam affert, quod Petrus iam tum eſſet caput Apoſtolorum. Fatemur, Petrum & fuiſſe re vera, & dictum repetiri à Chryſoſtomo, Photio, Theophylacto, aliis, ςόμα τῶν Ἀποςόλων, *os Apoſtolorum*, uel quod idem eſt, προήγορον τῶν Ἀποςόλων, vt apud Euſebium in prima hiſtoria Eccleſ. Sed non ex eo ſequitur, Petrum, præſente Chriſto fuiſſe caput Apoſtolorum. Exodi capite quarto voce Dei conſtituitur Aaron לפה vt ſit os Moſi, & loquatur pro illo. An propterea dominatio ipſi aliqua in Moſem attribuitur? Audiamus quod ſequitur: *Et tu eris illi in Deum.* Potentia igitur penes Moſem; miniſterium penes Aaronem. Non aliter Patres ſenſerunt. Auguſtinus Quæſtionum ſuper Exodum libro 11. *Et cum dicit, Tibi loquetur ad populum: ſatis indicat in Moyſe principatum, in Aaron miniſterium.* Procurator aut Syndicus ciuitatis, cum ciuium poſtulata Principi exponit, pro omnibus loquitur: & tamen caput ciuitatis non eſt. Primipilus aliquis deſideria ſuorum commilitonum Tribuno militum aut Imperatori exponens; pro tota legione, aut toto exercitu loquitur; caput tamen legionis aut exercitus non audit. In vrbe inclyta, Mompelio, magiſtratui municipali (Conſules vulgo vocantur) attribuitur è corpore cauſſidicorum delectus aliquis iuuenis, quem ipſi è re nominant *le Parlier*; quia eſt os Conſulum, & quaſi publicus orator: atque eandem conſuetudinem in multis Belgii vrbibus ſeruari audimus. Iſti loquuntur pro ſuis ciuitatibus & ſunt προήγοροι Conſulum atque omnium magiſtratuum,

municipalium: & capita non ſunt tamen, neque ciuitatum, neque magiſtratuum pro quibus loquuntur, ipſis tacentibus: imo in pleriſque locis iſti ne magiſtratus quidem ſunt, ſed verius miniſtri Magiſtratuum. Sic presbyter cum ſacra facit, cum Deum orat, cum peccata confitetur, pro vniverſo populo vocem mittit; etiam pro Epiſcopo vel Archiepiſcopo, ſi Liturgiæ ſacræ interſint; populi tamen caput non eſt, ac multo minus Epiſcopi vel Archiepiſcopi; niſi fortaſſe ad actum, vt loquuntur Iuriſconſulti. Sic qui pro Rege loquitur, os Regis appellatur, inquit Lyranus ad caput 15. Ieremiæ. Quin etiam os Dei recte dici poſſe quemlibet fidelem Prophetam & Dei ſeruum, certum eſt è verſiculo 19. eius capitis. ideo Baſilius alicubi Gregorium Naz. vocat os Chriſti. Ignatius quoque ad Epheſinam Eccleſiam ſcribens, & ad ſuperiorem Ieremiæ locum alludens. γίνεσθε, ait, διάκονοι Θεοῦ, καὶ στόμα Χριστοῦ, *Eſtote, miniſtri Dei & os Chriſti*; Concludimus igitur, *loqui pro aliquo*, nullius dominationis, ſed miniſterii potius ſignum eſſe: multumque illos errare, qui Petrum Apoſtolorum in ſchola Chriſti verſantium caput fuiſſe ex eo colligunt, quia pro cæteris aliquoties reperiatur locutus.

VI. Defenditur vera lectio apud Cyprianum. Eccleſia poſt paſſionem Domini cepta eſt ædificari. Sententia Cypriani, Qui rebellat aduerſus legitimum & fidelem Epiſcopum extorris fit ab Eccleſia. Obaudire.

B. Cypriani locum ex epiſtola ad Pupianum corrupte deſcribit Baronius hoc modo: *Loquitur illic Petrus ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine.* Obſervat Pamelius in antiquiſſima editione & optima quaque poſteriorum, legi *ædificanda*, non *ædificata* & ita omnino ſcribendum, tam hoc loco, quam in ſimili epiſtolæ 55. vel certe ita exponendum. Veritas enim dicti huius, pendet è dicto Chriſti, Matthæi 16. 18. vbi eſt verbum futuri temporis οἰκοδομήσω *ædificabo*, quando autem illa Petrus loquebatur, nondum Chriſtus Eccleſiam ſuam ædificauerat: id enim ædificium poſt paſſionem eſt inchoatum. Et quum vere ſentiant omnes Petrum eius ædificii fundamenta prima iecisſe, cum illa geſſit, quæ primo capite Actorum & ſecundo narrantur; abſurdum dictu eſt, Eccleſiam fuiſſe ædificatam prius quam aut Chriſti ſanguis eſſet fuſus, quod verum eſt huius ædificij cœmentum, aut Petrus & reliqui Apoſtoli manus operi admouiſſent. veriſſima autem doctrina eſt, quam B. Cyprianus elicit ex interrogatione Chriſti & Petri reſponſione, cum ſubijcit: *docens & oſtendens, quia etſi contumax & ſuperba obaudire nolentium,* (perperam in recentibus editionibus *volentium*: nam apud Latinum interpretem, & ſæpe apud Patres, *obaudire* idem eſt atque obedire:) *multitudo diſcedat, Eccleſia tamen à Chriſto non recedit, & illi ſunt Eccleſia, plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Vnde ſcire debes, Epiſcopũ in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo.* Indubitata veritas eſt, quoties legitimo & vero Epiſcopo, qualis Cyprianus fuit, qui de ſe hæc loquitur,

pia plebs adhæret, Eccleſiam Dei eam eſſe: vt ſi quis ab eo cœtu ſe auertat, extra Eccleſiam eum eſſe, dubitari non queat. Quum autem Cyprianus in cauſſa propria ita diſputet, atque illos qui à ſe diſceſſerant, extorres ab Eccleſia eſſe contendat: docet nos pius martyr, vnicuique Epiſcoporum ipſi ſimilium, hoc eſt, doctrina & vita Chriſtum imitantium, tantundem iuris eſſe ſimiliter diſputandi. Atque hæc Cypriani conſtans mens & ſententia fuit; vnumquemque Epiſcopum ſuæ Eccleſiæ caput, petram, fundamentum eſſe: quare eidem, *rebellare aduerſus Epiſcopum*, & *extra Eccleſiam eſſe* locutiones ſunt idem ſignificantes, vt in epiſtola 40. editionis Pamelianæ, & alibi. Nemo autem ignorat, qui Cyprianum legit, & aſinus non eſt, ex omnibus Patribus hunc potiſſimum eſſe, qui dominationem terrenam in Eccleſia, & illud Satanicum figmentum de vnius abſoluta monarchia, radicitus conuellat ac funditus euertat: qua de re poſtea.

VII. An Marcus à Domino receſſerit propter ſermonem ipſius de manducanda carne ſua, vt affirmat ex Epiphanio Baronius.

ANNI XXXIII. Num. XIII.

Mirum eſt, affirmare Baronium tanquam rem certam, Marcum Euangeliſtam, vnum illorum Chriſti diſcipulorum fuiſſe, qui propter non intellectum myſterium de manducanda eius carne, ab illo dicuntur receſſiſſe. Iohan. 6. 66. Saltem faceret mentionem opinionis contrariæ, quæ & plures multo & præſtantiores auctores habet. Nam excepto Epiphanio, (viro ſane maximo; ſed quem res arguit ipſa, leuibus auditiunculis, neſcio vnde acceptis, facile nimis aliquando fidem habuiſſe: non memini legere idem de Marco apud vllum è magnis ſcriptoribus Eccleſiæ. At contra, Marcum Chriſti diſcipulum non fuiſſe, neque ea ſcripſiſſe, quæ vſu cognouiſſet, verum quæ fando accepiſſet à Petro, quam multi ſcriptores memoriæ prodiderunt & antiquiſſimi & grauiſſimi? Papias in tertio libro extremo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Euſebii, id affirmat; parum grauis quidem auctor, ſed tamen antiquiſſimus. Hieronymus & ex profeſſo ſcribens de Marco & alibi etiam, idem ait cum Papia, cuius etiam teſtimonio vtitur B. Auguſtinus initio librorum de conſenſu Euangeliſtarum tanquam rem certam & indubitatam ponit. Quid alios teſtes aſſiduos enumerem? inſtar omnium erit Gregorius Magnus; cuius inſigne eſt teſtimonium libro primo Dialogorum: *Mihi, ait, luce clarius conſtat, quod Lucas & Marcus Euangelium quod ſcripſerunt, non viſu, ſed auditu didicerunt.* Ne tam expreſſum teſtimonium viri tanti, & quidem Romani Pontificis, inſuper haberi à Baronio æquum non fuit. quum præſertim probabilis admodum ſit coniectura, Epiphanium aliud agentem illa de Marco ſcripſiſſe. Scripturarum enim laudat auctoritatem, ex quibus clare id conſtare ait: ὡς inquit, [illegible] atqui verbum nullum in toto illo Iohannis capite, ac ne in tota quidem Scriptura, vnde ſimile quid de Marco poſſit colligi. Quæ mox recitat Baronius ſuper Hemerobaptiſtis ex Epiphanio, examinata ſunt.

ſunt ad Prolegomena, nec cauſa eſt, cur illa repetantur. δὶς κράμβη θάνατος.

VIII. Baroniana ἐπίστασις, ſuper Domini verbis Matth. 16. 17. ſcopus oſtenditur, & doctrina ejus ſumma proponitur.

ANNI XXXIII. Num. XVII.

IAm togas componamus & audientiam faciamus: magiſter adeſt. Adeſt, inquam, Cæſar Baronius, qui pedem ſiſtere nos iubet, & ad obſeruationem quandam ſuam, animaduerſione, vt ait digniſſimam, diligenter attendere. Hæc obſeruatio cuius argumenti ſit, quoue ſpectet, quærendum non eſt: iam enim monuimus, digreſſiones, ſiue ἐπιστάσεις, quæ paſſim in his Annalibus occurrunt, vnius ferme omnes atque eiuſdem eſſe argumenti, & ad Papæ monarchiam illam infinitam ſtabiliendam pertinere. Quum igitur omnipotentiæ Pontificis aſſertores vulgo ſic credant, ſic doceant; ad euincendum quod contendunt, facere cum primis uerba Chriſti apud Matthæum 16. 17. & 18. poſtquam Baronius Euangelicæ hiſtoriæ ſeriem ad illud tempus perduxit, quo putat illa fuiſſe dicta à Domino; non ſatis illi fuit verba Chriſti recitare, quod ſolum erat hiſtorici: ſed etiam interpretationem illorum accuratam, quod eſt Theologi, profert: atque inde miras quaſdam concluſiones eliciens, ſuam ex his conficit obſeruationem; vere vt ipſe profitetur, animaduerſione digniſſimam; hoc eſt, vt nos interpretamur, iuſtiſſimæ reprehenſioni obnoxiam, & piorum omnium indignationi. Quod vt oſtendamus, per partes Baronianam obſeruationem conſiderabimus. Sunt autem iſta quinque:

- I. Figmentum Baronij de Concilio inter Chriſtum & diſcipulos habito.
- II. Decretum in eo Concilio factum, auctore Petro, ſuper orthodoxa fide.
- III. Decretum alterum in eodem Concilio factum, auctore Domino noſtro, ſuper fundamento Eccleſiæ, Petro & eiuſdem monarchia.
- IV. Explicatio verborum Domini noſtri, & vis decreti huius ab eo facti.
- V. Teſtimonia Patrum, quibus doctrinam ſuam Baronius confirmat.

Nunc ſigillatim, hæc quinque capita expendamus.

IX. Ad primum caput ἐπιστάσεως Baronianæ. Probatur nullam Concilij ſpeciem habuiſſe Chriſti illud colloquium cum diſcipulis ſuis. Chriſtus Magiſter: Apoſtoli & veteres Chriſtiani diſcipuli ac diſcipulæ. Via docendi duæ, per ſermonem docentis, vel per interrogationes. Chriſtum vtraque ratione vſum. Eundem ſolitum orare ſolum: Colloquium illud in via habitum. Concilium quid.

DOminum noſtrũ Ieſum Chriſtũ, toto miniſterii ſui tempore, Doctoris munus ſuſtinuiſſe, atque incredibili ſtudio impleſſe, modo falſos Legis interpretes arguendo, & populum Iudaicum in vera pietate inſtituendo; modo ſuos diſcipulos cura peculiari cœleſtis doctrinæ arcana docendo, nemo eſt qui dubitet. Prop-

terea paſſim in Euangeliis vocatur *ῥαββουνὶ, διδάσκαλος* & *καθηγητὴς magiſter* & *preceptor*; frequentius multo quam *Κύριος Dominus*. Et qui Chriſtum ſequebantur, *μαθηταὶ diſcipuli* in Euangeliis proprie & *κυρίως* fere ſemper vocantur. eamque appellationem fideles, etiam poſt Chriſti aſſumptionem initio naſcentis Eccleſiæ retinuerunt, dicebanturque & viri *Diſcipuli* & fœminæ *μαθήτριαι, diſcipulæ* vt Actor. 9. 36. quum ipſo nomine, (Patres obſeruant,) profiterentur, in Eccleſia Chriſti vnum eſſe verum Doctorem, Ieſum Chriſtum, quémadmodum expreſſis Domini verbis docemur Matthæi 23. 8. *εἷς ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς, ὁ Χριστός*. Ipſi vero duodecim Apoſtoli & erant peculiari ratione Chriſti diſcipuli, & ita dicuntur in Euangeliis; non quomodo cæteri, ſed *ἐξόχως καὶ ὑπερεχόντως*, vt Homerus poëta. Quum autem tradendarum diſciplinarum in ſcholis plures ſint & diuerſi modi; duo præcipui cum à philoſophis antiquis, tum ab omnibus fidelibus præceptoribus reperiuntur vſurpati: vnus, quando ſolus loquitur qui docet, alter, quando interrogationes & reſponſiones adhibentur, & vel Præceptor ſuos diſcipulos interrogat, vel diſcipuli Præceptorem. His docendi modi, optimum Doctorem Chriſtum eſſe vſum, hiſtoria Euangeliſtarum non obſcure ſignificat. Solus loquitur Chriſtus ſæpiſſime; vt cum ſacramentum Euchariſtiæ inſtruit, apud Matthæum, Marcum & Lucam: item in ſermone de monte, Matthæi, cap. 5. & in illis diuinis concionib. ſuis, quarum ſummæ recitantur in Euangeliis: interdum à diſcipulis interrogatur, vt Iohannis 9. 2. Eſt quando ſuos ipſe diſcipulos interrogat, vt in ea hiſtoria, qua de nunc agitur, quæque extat apud Mat. cap. 16. Marcum cap. 8. Lucam cap. 9. Hæc quum ita ſint; ſcribit tamen de hac hiſtoria Baronius initio obſeruationis ſuæ ſic: *Eiuſmodi tanti ponderis & auctoritatis actio Chriſti, typum quendam exprimit celebrandi Concilium cum miſſis cæteris ſolus cum diſcipulis, poſt preces Deo oblatas, de ſumma rerum quæſtionem proponit.* Mirum & omnibus ſeculis inauditum eſt, quod hic narratur de typo Concilii à Chriſto tunc exhibito. Iſtud nemo veterum interpretum aut Doctorum, nemo recentiorum, opinor, ante Baronium dixit. Et quum inter omnes fere conſtet, originem Conciliorum è libris ſacris repeti debere: nemo tamen in illa hiſtoria eam quæſiuit: omnes in cap. 15. Act. primum ſacri concilium Eccleſia Chriſtiana celebrati exemplum extare credunt. Baronius contra, non ſolum hoc loco, ſed etiam in anno Domini 58. num 119. originem eius inſtituti, & exemplum Concilii primi in hac hiſtoria reperiri affirmat. Sed hæc ſententia, non ſolum propter nouitatem cordatis viris debet eſſe ſuſpecta; verum etiam propter manifeſtam abſurditatem reiici atque explodi meretur. Nam in hiſtoria, qua de hic agitur, quid ſimile Concilii? Interrogat Chriſtus Apoſtolos ſuos, nempe vt cupidus præceptor ſuos diſcipulos: eum ſiquidem docendi modum & eſſe & ſemper fuiſſe in Scholis vſitatum, iam diximus. Fortaſſe ex verbis ſuperioribus Baronii dicat aliquis, eo argumento motum illũ fuiſſe, quod preces Chriſti, quarũ meminit Luc. 9. 18. putauit actionis, quæ poſtea commemo-

commemoretur, initium fuiſſe. Nam Concilia à precatione ſolita incipere, nemo ignorat. Hoc vero nihil ad rem, quis enim neſcit, & Chriſtum & omnes veros Chriſtianos actiones ſuas omnes alicuius momenti à precibus ſemper inchoaſſe? Quod etiam illi olim, qui omnibus actionibus ſuis minimis maximis, vt auctores ſunt Tertullianus, Chryſoſtomus & alij, crucis ſignaculum præmittere ſoliti. Id enim primis temporibus velut compendiū quoddam fuit precum. Adde quod verba Lucæ aliter accipiunt magni nominis interpretes; atque ipſe cum primis Maldonatus. Sic Lucas: Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον καταμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς. *Et factum eſt cum ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli & interrogauit illos.* Putat Baronius, vnam continuam actionem hic deſcribi, communem Chriſto cum diſcipulis: ſed melius intelligas, Chriſtum ſolum oraſſe; vt fere ſemper: (quam ob cauſſam notat auctor Gloſſæ, non reperiri Chriſtum oraſſe vnquam cum ſuis diſcipulis;) & tamen præſto illi fuiſſe diſcipulos: qui dicuntur Lucæ συνεῖναι αὐτῷ, *cum Chriſto eſſe* reſpectu turbarum, quæ nullæ omnino tum aderant: nam ab illis ſe Chriſtus ſeduxerat cum ſuis diſcipulis, vt notat Marcus. At ſolum oraſſe Chriſtum, innuit vox καταμόνας, *ſeparatim*: pro qua dixit Latinus interpres, *ſolus*. Sententia igitur eſt: Dominum oraſſe ſolum; non tantum à turbis liberum, ſed etiam Apoſtolis paullulum ſubmotis: deinde inter eundum ſuos diſcipulos interrogaſſe: nam expreſſe notat Marcus: καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, *& in via interrogabat diſcipulos ſuos.* Nullum hic concilium, nulla Concilii idea aut eſt, aut eſſe potuit. Nam concilium quidem appellatur, vt recte alicubi dicit Thomas, conuentus iudicum ad deliberandum aliqua de re congregatorum: hic nullus iudex præter vnum Chriſtum: reliqui omnes ſine vlla poteſtate, omnes diſcipuli, & Chriſtus ipſe non hic ceu Iudex ſedet; ſed vt doctor ac magiſter, inter ſuos diſcipulos familiariter verſatur, illos docens. Quis vnquam Concilium appellauit colloquium inter præceptorem & diſcipulos habitum? Omnino ſermonem huiuſmodi Concilium vocare, eſt Domino iniuriam facere, ſuos ipſi diſcipulos æquare, & τύπον διδασκαλίας, in formam confeſſus iudicialis vertere: quo nihil abſurdius fingi poteſt. Baronium non ex ignorantia, ſed certo conſilio hunc errorem erraſſe, quæ mox dicemus, palam facient. Hic obiter adnotabo; conſilium Domini quando hanc doctrinam per interrogationem propoſuit, neminem è veteribus expoſuiſſe uideri luculentius, quam factū eſt à Baſilio Seleucenſi in homilia ſuper his ipſis Domini verbis.

X. Ad ſecundum caput ἐπιςάσεως Baroniana. Induſtria Baronij in concinnando fictitio iſto. Concilio conuenienter doctrina hodierna, quæ ſtatuit Papam ſupra Concilium. Patrum iudicia de eo quod Petrus pro Apoſtolis omnibus loquatur. Non poſſe dici Concilium, in quo ſolus Petrus ſancit Canonem fidei. Κρίσις *Baroniana* &

& artificium in diſſimulanda concluſione doctrinæ quam proponit. Legitimi Concilij notæ aliquot. Maximus Abbas.

IBIDEM.

VEniamus nunc ad res geſtas huius Concilij: Baronius enim duo illius decreta commemorat: prius fidei canonem continet, inquit ille, cuius decreti auctor Petrus, approbator Chriſtus: poſterius ad πολιτείαν Eccleſiæ ac regimen pertinet; atque huius ſaltem Baronius auctorem facit Chriſtum. Quid cæteri Apoſtoli? quæ illorum partes in hoc Concilio? nullæ prorſus; nam in narratione Baroniana, reliquorum Apoſtolorum, vt olim Megarenſium, οὐδεὶς λόγος. Hæc quidem portentoſa doctrina eſt, & prorſus noua: cuius auctor Baronius, quare Nouator dici non queat, cauſſam equidem nullam video. Hic vero ſuſpicionem meam diſſimulare non poſſum neq; debeo. Exiſtimo enim Baronium certo conſilio, atque arte magna, colloquio ab Euangeliſtis narrato formam & nomen Concilij attribuiſſe: vt ſub hoc exemplo, propter Chriſti præſentiam omnium longe efficaciſſimo lectoribus incautis & ad ſcopum illius non attendentibus, perſuaderet, ſupra Concilia eſſe Papam; quod eſt hodie doctrinæ Hildebrandinæ caput vnum inter præcipua. Sciant vero horum Annalium lectores, Baronij hanc eſſe artem qua paſſim vtitur, atque id ſumma dexteritate facit, vt rebus quas narrat, formam ac faciem induat propoſito ſuo conducibilem. Hoc cum alibi locis innumeris eſt obſeruare, vt palam faciemus, ſi Deus voluerit, tum etiam hic inſigniter. Sermonem enim Domini cum ſuis diſcipulis, & τρόπον διδασκαλίας, vt toties diximus, Concilium appellans; narrationem ſuam ita concinnat, vt ex ea facile ſit colligere, Papam eſſe ſupra Concilium. Rem enim geſtam ſic narrat, vt quaſi diuiſum imperiũ cum Chriſto Petrus haberet, omnia ipſe vnus agat, omnem auctoritatem Petrus vnus obtineat; denique Petrus vnus ſit τὰ πάντα, cæteri Apoſtoli κωφὰ dumtaxat ſint πρόσωπα. Percurramus leui pede eius verba. *Petrus*, ait *primus omnium, licet non ætate vt ſæpius diximus, ſed dignitate, talem fert ſententiam.* Petrum inter diſcipulos primum locum tenuiſſe, non inuiti concedimus: fuit enim ordo inter illos, vt ſupra dicebamus, 13. 5. non autem confuſio & ἀταξία: at caput tum fuiſſe Apoſtolorum, quod ſæpe dicit Baronius, aut quomodo hic loquitur, dignitate præſtitiſſe, falſum eſſe ibi probauimus: omnes enim Apoſtolos condiſcipulatus æquabat. Petro autem nihil dum eximij honoris Chriſtus cõtulerat. Quin ipſe Baronius paullo poſt fatetur, num. 23. Petrum caput Eccleſiæ nondum fuiſſe conſtitutum. quæ igitur tum fuit illius prærogatiua dignitatis? propter ætatem fuiſſe prælatum cæteris negat Baronius, affirmat Hieronymus: & videtur ſenſiſſe cum Hieronymo Dionyſius, qui in libro De diuinis nominibus, capite tertio, vocat Petrum τὴν κορυφαίαν καὶ πρεσβυτάτην τῶν θεολόγων ἀκρότητα: *verticem Theologorum ſupremum & vetuſtiſſimũ* quare enim *vetuſtiſſimum*, niſi quia erat omnium natu maximus? quam fuiſſe multorum ſententiam antea probauimus: ac propterea primum reſpondiſſe.

reſpondiſſe. Nos id in medio relinquimus. At quòd pro toto Apoſtolorum choro Petrus loquitur, in eo ſpecimen nullum dignitatis præcellentis agnoſcimus: ſed vel ordinem inter pares, vel zeli vehementiam in Petro, vt ſuperiùs oſtendimus. Si erramus, cum B. Ambroſio erramus, qui affirmat, Petrum cùm reſpondit pro omnibus, primatum egiſſe, *confeſſionis vtique non honoris*; locum Ambroſij paullo poſt inter alia Patrum teſtimonia expendemus: cum B. Chryſoſtomo erramus: cujus verba ſubijciam in hunc Matthæi locum ex homilia 55. Τί οὖν τὸ ςόμα τῶν Ἀποςόλων ὁ Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποςόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. καὶ ὅτε μὲν τὴν τοῦ δήμου γνώμην ἠρώτα, πάντες εἶπον τὸ ἐρωτηθέν. ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει. *Quid Petrus os illud Apoſtolorum? Is vt calidus vbique chori Apoſtolorum coryphæus, quum omnes fuiſſent interrogati, ſolus reſpondet, & tunc quidem, cùm de opinione populi Chriſtus interrogabat, omnes dixerunt quod fuerant interrogati: ſed cùm de propria ipſorum opinione, Petrus proſilit* (anteuertit alios) *& ſermonem occupat.* hæc Chryſoſtomus: qui Petrum coryphæum appellans chori Apoſtolici, ad ordinem reſpicit, qui fuit inter illos: cùm ipſum vocat *vbique calidum*, zeli vehementiam facit cauſſam, cur Petrus ſæpe os Apoſtolorum fuerit; de quo antè dictum: quò etiam pertinent verba, προπηδᾷ *ſaltu anteuertit*, & προλαμβάνει *ſermonem occupat.* Nullam hîc habes dignitatis præcellentiam: quare Theophylactus mêtem Chryſoſtomi duobus verbis expreſſit, πάλιν ὁ Πέτρος ὡς θερμὸς προπηδᾷ, ſed de hoc Chryſoſtomi loco mox plura. Auguſtinus verò ſic ſermone 13. de verbis Domini; *Vnus pro multis dedit reſponſum, vnitas in multis.* in ea homilia primatus Petri meminit Auguſtinus: ſed cum interpretatione duobus locis, *in ordine Apoſtolorum primus.* quam ſententiam pluribus perſequitur B. Cyrillus in Iohanné. eum omnino vide, libro 4. cap. 28. Addit Baronius: *Petrus talem fert ſententiam, vt cauſſam ipſe definiat, & quid omnibus ſentiendum eſſet, erudiat, atq; decernat, ac fidei canonem perpetuò permanſurum conſtituat.* Subit mirari quod genus iſtud ſit Concilij: in quo interrogat Chriſtus ſententiam, Petrus ſolus conſtituit, Petrus ſolus Canonem Fidei condit. Non poſſumus legitimo vlli Concilio iſtud comparare: nam legitimi Concilij præcipua & ἰσονόμης nota eſt, vt ſinguli conſeſſorum liberè quid ſentiant, exponant, & vt de communi omnium ſententia decernatur ac fiat canon. Hîc nihil ſimile; vnus Chriſtus interrogat; in quo nullum ſpecimen dignitatis: vnus Petrus Canonem fidei conſtituit: qui eſt in Eccleſia ſupremus apex dignitatis, vni Chriſto proprius. de reliquis Apoſtolis ſubiungit auctor: *vt nihil jam eſſet opus conſulere cæteros tunc Apoſtolos, ac rogare quanã eſſent de ea re ſententia ac opiniones.* de ipſo autem Domino hæc. *Idcirco etiam ſatis fuit Chriſto Petrum fuiſſe locutum, ac quid de fide ſentiendum eſſet, clauum fixiſſe.* Ex his colliget facilè attentus Lector, quò pertineat, nouum, inauditum & τερατῶδες figmentum de Concilio inter Chriſtum & diſcipulos habito. Nam ſi in eo Concilio, quod præſente

ipſo Domino fuit celebratum, ſolus Petrus articulos fidei condit, Chriſto dumtaxat laudante, cæteris verò Apoſtolis omnibus muſſantibus, vt ſi eſſent numerus tantùm: quis dubitabit hodie, cum abeſt Chriſtus ſaltem corpore, Petri ſucceſſorem Papam, omnia poſſe, & quidem ſolum, *vt nihil ferme iam opus ſit cæteris Epiſcopis*, quemadmodum loquitur Baronius de Apoſtolis? Res ipſa loquitur, ſequi hoc neceſſariò è narratione iſta. Quòd concluſionem hanc ipſis verbis non ponit auctor, magnæ id eſt artis: imò, caput hoc eſt artis Baronianæ. Nimirum hæc eſt illa κρύψις συμπεράσματος, *concluſionis occultatio*, cuius vim & efficaciam ad fallendum docet Ariſtoteles in octauo Topicorum, vbi obſeruat philoſophus, ſolere ſubtiles diſputatores & Sophiſtas, κρυπτικῶς πυνθάνεσθαι: quod in diuerſiſſimo ſcribendi genere ſtrenuè imitatur Baronius, multa κρυπτικῶς ἱστορῶν, vt antè expoſuimus. Obſeruent igitur candidi & prudentes Lectores, quantà dexteritate dogma nouum, quòd Papa ſit ſupra Concilium, clam & tacitè inſinuetur, quod tomo ſexto palam aſſeritur. Porrò ex iis quæ dicit Baronius de typo Concilii in ea hiſtoria exhibito, quam ipſe ex animi ſui ſententia concinnauit; clarè intelligitur, cuiuſmodi Concilium ipſi fuerit probatum, & quale hodie, in tanta eius remedii neceſſitate, ſperari queat ab illis qui rerum ſummæ Romæ præſunt: nempe eiuſmodi, in quo vnius dumtaxat voluntatis Papæ ratio habeatur, neque vllius præterea rei cujuſquam. Quòd ſi legitimi Concilii ea lex & norma eſt, vt inſinuat Baronius: quare in capite 15. Actorum non reperitur ſeruata? quare primis aut mediis Eccleſiæ temporibus, piis Patribus hoc Arcanum fuit incognitum? quare è tot meliorum ſeculorum Conciliis nullum repertum eſt, quod hanc recti normam agnoſceret? quare adhuc circa principium octaui ſeculi, Maximus Abbas legitimi Concilii notam ſtatuit, vt literis fuerit conuocatum, de communi Patriarcharum conſenſu ſcriptis? Locus eſt in extrema diſputatione cum Pyrrho, quam Tomo octauo deſcripſit Baronins. Θαυμάζειν ἐπεισί μοι, ait Maximus, πῶς σύνοδον ἀποκαλεῖς τὴν μὴ κατὰ τοὺς συνοδικοὺς θεσμοὺς γενομένην ἐκκλησιαστικούς. οὔτε γὰρ ἡ ἐπιστολὴ ἐγκύκλιος καὶ συναίνεσιν τῶν Πατριαρχῶν γέγονεν. Negat habendam pro Synodo, in cuius indictione & celebratione leges ſynodales non fuerint ſeruatæ: earum autem legum Eccleſiaſticarum, quæ ad Concilia pertinent, primam ponit hanc; vt de communi ſententia omnium Patriarcharum indicatur Synodus: deinde alias legitimi Concilii conditiones plures recenſet: in quibus ius eximium Romano Pontifici tribuitur nullum ſupra alios Patriarchas. Idem Maximus in alia diſputatione cum Theodoſio Cæſareæ in Bithynia Epiſcopo, notam legitimæ Synodi hanc facit: *Illas*, ait *nouit probas & ſanctas Synodos pius Eccleſiæ canon, quas rectitudo dogmatum probauit.* Hodie dicat aliquis idem Romæ, & virum putabo. Et tamen hic eſt Maximus, qui aduerſus Patriarchas Conſtantinopolitanos malè de fide ſentientes ſtetit firmus ad martyrium vſque, Romanis Papis bene ſentientibus ſemper coniunctus, pietate & ſan-

& ſanctimonia inter paucos vir inſignis. Sed hæc iſto loco ſatis.

XI. Ad caput tertium ἐπιστάσεως Baroniana: An Petrus ſit conſtitutus ſummus Sacerdos, & Caput viſibile Eccleſiæ. Baronius id probat ratione humanâ & exemplis. Docetur de rebus fidei diſputandum eſſe è verbo Dei: non rationibus humanis. Scriptura principium omnium diſputationum Theologicarum. Impia vox differentium extra Scripturas. Reſpondetur ad rationem Baronij, de præſtantia monarchiæ. Oſtenditur non ſequi quod ille colligit. Formæ ex omnibus mixtæ laus. Veteris Eccleſiæ regimen formam πολιτείας retuliſſe ex omnibus mixtam. Caput vnum Chriſtus : *Epiſcopi inſtar Optimatum. ÿ dicti etiam* monarchæ. *Populi partes in ordinationibus. Synodorum auctoritas. Ordo inter Epiſcopos. Epiſcopis magnarum vrbium honos tributus: Romano præcipuè. Dominatio olim ignota poſtea ſuccrevit, infandorum cauſſa malorum. Reſpondetur ad exempla Baronij. Probatur malè afferri exemplum Pontificis Max. apud Iudæos, ob varias cauſſas. item Romani & Athenienſis.*

ANNI XXXIII. Nu. XXVIII.

SEquitur decretum alterum huius ψευδωνύμου Concilii: quo Dominus noſter, ſi Baronio credimus, Petrum conſtituit Sacerdotem ſummum, caput viſibile Eccleſiæ, fundamentum & abſolutum Monarcham. Atque id ita fieri debuiſſe, priuſquam ad verba Chriſti accedat, duobus argumentis probat: quorum prius eſt ab vtili; poſterius ab exemplo. Vtilitas vnius viſibilis capitis illa commemoratur, quòd eo pacto controuerſiæ, quas neceſſe eſt in Eccleſia oriri, facilè tolluntur, dubia ſoluntur, Eccleſiæ vnitas atque integritas meliùs ſeruatur. Exempla in medium afferuntur tria; veteris populi Iudaici, Reip. Romanæ & Athenienſis. Hæc conditor Annalium; cui breuiter reſponſurus, illud priùs dicam. Si conſtaret liquidò eam fuiſſe diuinæ Sapientiæ voluntatem, vt militans in terris Eccleſia regio ac monarchico imperio ſub vno viſibili Capite regeretur; non hæc ſolùm duo argumenta potuiſſe afferri, ſed alia quamplurima, ad laudandum iſtud Dei conſilium: quod ſapientiſſimum eſſe, Eccleſiæ vtiliſſimum, atque vno verbo cæteris eiuſdem ordinationibus ſimillimum, nemo pius eſſet dubitaturus. Nunc quum fuiſſe eam Dei voluntatem, neque ex oraculis Scripturarum certò queat probari; neque ex primorum ſeculorum Patribus; quod paullò pòſt luce meridiana efficietur clarius; fruſtra eſſe Baronium, atque adeò præpoſterè agere, cùm priuſquam Dei voluntatem è ſacra pagina demonſtrarit, argumenta affert, ex humana ratione deprompta; vt euincat, debuiſſe Chriſtum ita facere, & quo eſſet ipſius Eccleſiæ conſultum, Monarchiam abſolutam, qualis hodie defenditur, oportuiſſe in

terris inſtituere. Priùs probet Baronius, ita Deum voluiſſe, atque eius formæ regimen præcepiſſe: & protinus fideles omnes concedent, ſapienter voluiſſe, ſapienter feciſſe, atque omnino ſic fieri debuiſſe. Nam iſtæ quidem ex humana ſapientia deprompta ratiunculæ, vim magnam apud exercitatos in diuinis oraculis viros non ſunt habituræ. Præclarè & verè B. Hilarius lib. 6. De Trinitate; *Hoc*, ait *ſtultitia humana error inuexit, dum quod ſapiunt, ex ſe potiùs quàm ex Deo ſapiunt.* Quare operam ludunt Monarchiæ iſtius patroni, cùm multas & ſubtiles è penetralib. Philoſophiæ rationes congerunt, quò vnius in Eccleſia monarchicum imperium defendant. *Pluralitas principiorum*, inquit Barlaàm Epiſcopus Hieracenſis, in Epiſtola ad Græcos de ptimatu Eccleſiæ Romanæ, *& carentia principij, initia ſunt inordinationis: ex hac autem oritur ſolutio. Solutio verò eſt Dei alienum.* acutè. quis negat? Sed nos huic Barlaamo alium Barlaamum monachum opponimus, qui in breui tractatu De Papæ principatu, ſtatim initio prudentiſſimè monet, omnes hujuſmodi diſputationes ad principia reuocandas eſſe, de quibus inter contendentium partem vtramque conueniat: quod ille dicit, ἀναγαγεῖν ὅτι τὰς κοινῇ ὡμολογημένας ἀρχάς. Porrò principia ſtatuit idem ſapienter & piè, Scripturas. E Scripturis igitur, non ex proprio ſenſu probanda eſt iſta Monarchia. Nam in diuinis conſilijs cæcutit humana ratio. Quid magis abſurdum humana ratione rem æſtimantibus, quàm vt filius Dei mortem ſubeat, & quidem mortem Crucis? Itaque Petrus abominatur ejus rei mentionem, & humanâ vſus ſapientiâ Christo dat conſilium, vt ab eiuſmodi conſilio abhorreat. Quod Petro tunc à Domino dictum eſt, id ipſum ſibi dictum putent, quicunque μὴ φρονῶσι τὰ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων, h. e. qui ad judicandum de conſilijs diuinis, non Scripturas, ſed humanam conſulunt ſapientiam. Monarchici verò diſputatores, vbi ſemel ingenio habenas laxarunt vt ſine Dei verbo velint ſapere, quò, bone Deus, progreſſi ſunt? Exemplo ſit auctor Gloſſarum in Extrauag. Vnam ſanctam, qui Rom. Pontifici verba Christi de ſe accommodans, Matth. 28. 18. *Omnis poteſtas mihi data eſt in cælo & in terra*, in hanc blaſphemiæ plenam & plus quàm Satanicā vocē erupit: *Non videretur*, ait, *Dominus diſcretus fuiſſe, vt cum reuerentia eius loquar, niſi vnicum poſt ſe talem vicarium reliquiſſet, qui hæc omnia poſſet.* En abominandæ impietatis abyſſum, in quam neceſſe eſt eos incidere, qui de rebus diuinis ex alijs principijs quàm Verbo Dei audent diſſerere. *Euanuerunt* nimirum *in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Iam ſuperioribus Baronij argumentis breuiter reſpondeamus. Primum erat de vtilitate vnius in terris capitis viſibilis, & monarchici, ad conſeruationem Eccleſiæ. Equidem non neſcio dominationem vnius & regimen monarchicum, potiorum philoſophorū conſenſu, quibuſcum & nos ſentimus, cæteris omnibus formis πολιτειῶν, hoc eſt, *gubernationum* præſtare: ſed illud addo; à reb. terrenis ad res Eccleſiæ perſæpe duci argumentum non poſſe: cæleſtis enim res eſt Eccleſia ac prorſus diuina, cuius tuitio &

ἄτςω

ἀρχὰ non ab humanis pendet conſilijs, verùm ab vnius Dei voluntate. Igitur an expediat in Eccleſia, quæ ſummum Monarcham agnoſcit Chriſtum, Deum & hominem, cui ipſa arctiſſimè conjungitur, vt capiti corpus, ſponſa ſponſo; alium eſſe terrenum Monarcham, qui regio imperio illam regat, & dicat, *Sic volo, ſic jubeo, mea pro ratione voluntas,* vt hodie docemur; Dei eſſe vnius ſtatuere, non autem cujuſquam mortalium. Eccleſia, Dei viuentis domus eſt, populus illius περιούσιος: quis igitur ſibi tantum tribuat, vt ordinare domum Dei ex animi libidine audeat? Quis ſanus non potiùs credat; ſi vnius capitis viſibilis & Monarchæ dominatio ad ſalutem Eccleſiæ neceſſaria eſt: repertum iri ſine dubio illius inſtitutionem à claris & perſpicuis verbis expreſſam in Teſtamento Patris noſtri Ieſus Chriſti, qui Eccleſiam tantopere dilexit, vt propter illam ſeſe exinaniuerit, & quò illi ſalutē pareret, mortē ſubierit, & quidem mortem Crucis? Quis etiam dubitet, repertum iri ejus inſtituti atque præcepti perpetuā in Eccleſia praxin; atque eam tum maximè illuſtrem, cùm maximè florebat doctrinæ Chriſti puritas atque integritas? Quare in Verbo Dei & praxi primitiuæ Eccleſiæ quæſtionis hujus deciſio eſt omnino quærenda: & eo ſtandum, quod ibi fuerit inuēntum. Alioquin rationibus humanis ſi agitur, nihil agitur. Nam etſi fatemur regimen monarchicū eſſe optimum atq; excellentiſſimum: non tamen concedimus ad conſeruationem alicuius ſtatus illud eſſe ſimpliciter neceſſarium. Sunt enim & aliæ publicæ adminiſtrationis formæ, quas qui prudenter vſurpant, regiam nihil deſiderant. Itaq; olim in populo Iudaico non vnius Dominatio, ſed pluriū optimorum, quam Ariſtocratiam vocant, à Deo fuit inſtituta. Et Ioſephus ſcriptor grauiſſimus, lib. 4. c. 8. Moſem inducit Iudæis ſuis ita præcipientem: Ἀριστοκρατία μὲν οὖν κράτιστον, καὶ ὁ κατ' αὐτὴν βίος. καὶ μὴ λάβοι πόθος ὑμᾶς ἄλλης πολιτείας. ἀλλὰ ταύτην στέργοιτε, τοὺς νόμους ἔχοντες δεσπότας, καὶ κατ' αὐτοὺς ἕκαστα πράττοντες· ἀρκεῖ γὰρ ὁ Θεὸς ἡγεμὼν εἶναι. *Optimum eſt optimatum regimen, & in ejus forma Republica optimè viuitur. Neque vos aliam vnquam Reip. formam deſideraueritis: ſed in hac ſemper acquieſcitote; Leges pro dominis habentes & ex illarum præſcripto omnia adminiſtrantes. Sufficit enim vobis quòd Ducem, ſiue Principem habeatis* Devm. Quis autem ignorat multos & olim fuiſſe populos, & nunc eſſe, qui in forma democratica aut ariſtocratica acquieſcant? & tamen conſeruantur earū dominationes, vigent, florent, durāt. Non igitur rectè colligūt, qui ſic argumentantur: vnius in terris dominatio ad conſeruationē Eccleſiæ futura erat accommodatiſſima: ergo illam Chriſtus inſtituit. Tam facile enim eſt Chriſto conſeruare Eccleſiā ſuam in ſtatu ariſtocratico, aut quouis alio, quàm monarchico. Accedit huc, quòd plurimi è veteribus ſapientibus, viri longè prudentiſſimi, pronunciarunt; illam adminiſtrationē publicæ rei eſſe omnium optimam, quæ ſit ex omnib. formis temperata: qualis erat Spartana, omnib. decantata. Romana etiam vetus; cujus mixturam explicat accuratè & prædicat magnificè Polybius lib. 6. Atq; hanc formam ex omnib. mixtam, in primitiua Eccleſia poſſe obſeruari, nemo antiquitatis Eccleſiaſticæ peri-

tus negauerit. Vnus Rex, vnus Monarcha, VNVM SOLVM CAPVT, ait Gregorius Magnus, Epiſt. 36. lib. 4. ἡ μία ϗ μόνη ἀληθῶς κεφαλὴ, inquit Baſilius in Aſceticis, p. 390. vel ſi quis alius auctor eius libri, *vnicum, & ſolum caput Eccleſiæ* agnoſcebatur, Dominus noſter, IESVS CHRISTVS. Epiſcopi in ſingulis Eccleſiis conſtituti, cum ſuis presbyteriis, & propriam ſibi quiſque peculiari cura, & vniuerſam omnes in commune curantes, admirabilis cuiuſdam Ariſtocratiæ ſpeciem referebant. Nam ſingulos Epiſcopos cum ſuis cleris Eccleſias quibus erant præpoſiti, in ſolidum curaſſe, neque aliud in terris caput agnouiſſe, tam certum eſt, quàm quod certiſſimum, vel ex vnius B. Cypriani teſtimonio, vt alia nunc taceam. Hinc adeò eſt, quòd Epiſcopi aliquando reperiuntur *Monarchæ* appellati, vt ante multos annos memini notare cùm alibi, tum in vita Vdalrici, Auguſtæ Vindelicorum edita, qui liber mihi nunc ad manum nō eſt: & *monarchiam* etiam legas pro Epiſcopatu poſitam. Hilarus Papa Rom. ad Leontium Epiſcopum. *Dilectiſſimo fratri Leontio Hilarus. Miramur fraternitatem tuā ita legis Catholicæ immemorem eſſe, vt quæque iniqua, & contra Patrum noſtrorum ſtatuta in prouinciæ quæ ad monarchiam tuam pertinet, ſi ipſe, aut non vis aut non potes, etiam nec nos ſilentij tui taciturnitate permittas corrigere.* Erant & populo ſuæ partes, ſub cuius aſſiſtentis conſcientia, vt loquitur B. Cypr. ordinationes fiebant: in quo ſpecimen aliquod fuit democraticæ πολιτείας. Porrò inter Epiſcopos primis illis & beatis temporibus, ordinem fuiſſe, cùm ſcripta illorum ſeculorum legimus, facilè animaduertimus; dominationem fuiſſe aut regium vnius imperium in omnes, nuſquam deprehendimus. Et omnino nullum fuiſſe certum eſt, ætate ſanctiſſimi Martyris, Cypriani: qui in epiſtolis ad Rom. Papas (fratres ipſe appellat ſemper) Cornelium & Stephanum, toties illam inculcat ſententiam; *habere in Eccleſiæ adminiſtratione voluntatis ſuæ arbitrium liberum vnumquemque præpoſitum, ſiue Epiſcopum.* RATIONEM ACTVS SVI DOMINO REDDITVRVM: & ſimilia his multa in eius diuini viri monumentis. Quin etiam adminiſtratio Eccleſiarum, temporib. illis vſurpata, hoc ipſum euincit planiſſimè. Nam illa propter quæ Caput viſibile & monarchicum neceſſarium eſſe Baronius & cæteri partium illarum hodie contendunt; per Epiſcopos omnia adminiſtrabantur, vel ſingulos cum ſuis presbyteriis, ſi leuius eſſet negotium; vel plures in Synodis congregatos, ſi res exigeret. Synodi dubia ſoluebant: Synodi controuerſias componebant: Synodi obſtinatos hæreticos vel ſchiſmaticos damnabant, & ex Eccleſia ejiciebant: denique, licèt primis illis temporib. caput viſibile & monarchicum nullum eſſet: nihil tamen ad Eccleſiæ regimen, conſeruationem & ἀΐςῳ deſiderari potuit, quod non abunde ſuppeteret. Loco dominationis erant ſancta charitas & inter Epiſcopos eiuſmodi ordo, vt qui plurimùm poſſét publicum bonum procurare illi cenſerentur primi, & honoris quædam prærogatiua illis æquo animo à cæteris concederetur. Eſt autem ita naturâ comparatū, vt illi plurimum prodeſſe poſſint, qui ciuitates maximas & potentiſſimas inhabitant. Quod in Epiſcopis vel maximè uſu

venire ,

venire, quum & ratio & experientia omnium ſeculorum arguat; iure merito illis temporibus Epiſcopo Romæ, ciuitatis dominatricis & B. Petri ſucceſſori, cæteri omnes primas ſine inuidia conceſſerunt: ita tamen, vt fratrem agnoſcerent, fratrem vocarent, non dominum, non Monarcham, non Vice-deum, non Omnipotentiæ Pontificiæ vindicem, ut hodie à ſuis paraſitis vocatur. Hæc noua iura, ita primitiuæ Eccleſiæ incognita, vt ne appellationum quidem illarum umbra, vel aliquod leuiſſimum veſtigium in tota vetuſtate plurimarum ætatum poſſit deprehendi. Quæ poſtea mutationes acciderint in regimine Eccleſiæ, cupiditas dominandi quando primum graſſari ceperit, noui tituli, noua iura quando primùm ſint excogitata, quibus artibus, per quos gradus, quibus quantiſque motibus, bellis, ſceleribus, parricidiis ad hoc faſtigium humanæ potentiæ Papa Rom. fuerit euectus, nemo qui proximorum ſeculorum hiſtorias legit, poteſt ignorare, niſi fungus eſt, aut iudicio diuino excæcatus. An autem Eccleſiæ Dei melius fuerit proſpectum, poſtquam verſa eſt prior charitas & legitimus ordo inter Epiſcopos, hinc in dominationem, inde in neceſſitatem parendi vni δυνάστῃ & Monarchæ, virorum eruditorum & verè piorum facio iudicium. Fruſtra igitur Baronius vtilitatem nobis prædicat vnius capitis viſibilis regio more imperantis; quū certiſſimè compertum ſit, primitiuā Eccleſiam nullum eiuſmodi Monarcham agnouiſſe: & poſtquam longa dies illud caput monarchicum, ceu nouum τέρας, in lucem produxit; adeò nihil ex eo boni acceſſiſſe Eccleſiæ, vt contrà, ex illo tempore omnia in deterius ſint verſa; ſuccedentibus in locum prioris concordiæ, charitatis, ἀταξίας, & mutuæ reuerentiæ, totâ paſſim Europâ odiis, tumultib. bellis, cædibus, parricidiis Regum & Principum, populorum vaſtationib. & vix priùs auditis lanienarum exemplis. Taceo de rapinis omnium totius Europæ regnorum ad ditandum vnam vrbem; quarum exempla horrenda, vt alibi verè dicebamus, Matthæus Paris monachus, & alii hiſtoriæ Anglicæ ſcriptores luculenti & fide digniſſimi, infinita ſuggerunt. Hæc quum ſine extrema impudentia, aut pudenda hiſtoriarum ignoratione, nequeant negari; reuocentur priùs res Romanæ ad antiquum modum oportet, quàm Baronio fides habeatur, vtilitatem ſui Capitis viſibilis, quale cernitur hodie, prædicanti. Exempla quæ afferuntur, & prætermitti à Baronio, & negligi à me ſine fraude poterant. Pietatis enim Chriſtianæ non eſt, vitam vel priuatim vel publicè inſtituere ad populorum aliorum exempla: verùm ex Lege Dei & Chriſti atque Apoſtolorum eius, quà documentis, quà exemplis. Peſſimè verò cauſæ ſuę Baronius conſuluit, cùm eiuſmodi exempla in medium protulit, quæ hodiernam doctrinam de capite monarchico funditus euertant. Nam ſi ad exemplum Eccleſiæ Iudaicæ, Pontifex Max. Eccleſiæ etiam Chriſtianæ fuit neceſſarius: proferatur eius inſtitutio è libris Noui Teſtamenti, claris verbis declarata, quēadmodum è Lege Moſaica proferri poteſt Pontificis Iudaici expreſſiſſima inſtitutio. Epiſcopi, preſbyteri, diaconi, apertis Scripturarum teſtimoniis ſunt fundati: vbi habetur

Pon-

præceptũ de Pontifice Max. & monarchico? vbi reliqua Sedis Romanæ mentio? Adde quòd ſummus Sacerdos Iudaicus, typus fuit Chriſti, veri & *ἀρχιερέως* & *ἱερέως*, ac ſalutaris illius victimæ, cujus vmbram olim Iudæi, nos hodie tenemus veritatem. Vbi res venit, typi, ceſſant; quis dubitat? Ceſſauit igitur profectò typus ille vnus Meſſiæ, & ſucceſſerunt in eius locum 12. Apoſtoli: quorum hodie vicarij ſunt, etſi non pari poteſtate cum Apoſtolis omnes Epiſcopi, vt è B. Cypriano antea dicebamus. Poſtremò quum illis temporib. intra vnius populi fines, ſanè anguſtos, Eccleſia contineretur; viderint acuti homines cujuſmodi ſit illa argumentatio; quia in Eccleſia vnius populi fuit aliquis Pontifex Max. ergo etiam in Eccleſia eſſe debet, per vniuerſum mundum, quàm latè Orbis patet, ſparſa & fuſa. Verũ eſto: ſit in toto mũdo vnus Pontifex Max. quia fuit olim in populo vno: at ſub veteris nominis obtẽtu, noua, inaudita, horribilia jura inuadi, Orbis terrarum dominationem rapi friuolis diſtinctiunculis velatam, in ſpiritualibus directè, in temporalibus indirectè, Omnipotentiam Pontificiam jactari; cædes Regum & Principum, quos pauci hæretici hæreticos pronunciarint, vel neſcio quo prætextu morti addixerint, (vt duos Henricos Galliæ Reges nuper,) doceri, juberi, patrari, laudari, quis ferat? aut quod ſimile jus Lex Dei Iudaico Pontifici olim tribuit? Si igitur populi illius exemplo tueri ſe volũt Papæ, Regib. parẽto extra muneris ſui functionẽ, vtiq: in temporalibus; rerum ac perſonarũ ſacrarũ curatione contẽti ſunto. Nã hæc fuerunt olim apud Hebræos Regum & Pontificum jura. Hoc vel illa Iudaici juris regula oſtendit, quã antè proferebamus, in diſputatione de Anna Pontifice. Sed ſunt & alia eius rei argumenta in Thalmudicis Digeſtis, & apud Maimonidã, cæteroſque Rabbinos tam multa, vt id velle negare, extremæ ſit impudẽtiæ. Vel lege halacoth de Regib. & bellis eorum in libro Schophetim, apud Moſem Ægyptium. Et in Meſſeceth הוריות tractatu Thalmudico, c. 3. p. 13. demonſtratur Regem eſſe קודם לכהן גדול *ſuperiorem Summo Pontifici* è 3. Reg. 1. vbi Dauid Rex vocat ſe dominũ Sadok Pontificis. Quin ille ipſe Ioſephi locus, quẽ affert Baronius, ſi rectè intelligatur, concluſionẽ illius euertit. Non enim tribuit ille Pontifici vllam Hildebrandinæ ſimilem Monarchiã, nullam Pontificiam Omnipotentiam, ſed tantũ *τὴν τῶν ἱερέων ἡγεμονίαν, vt inter reliquos Sacerdotes locum primũ obtineat.* Quod autem ait Ioſephus præcipua quæq; publicorum negotiorum à Sacerdotib. fuiſſe adminiſtrata; verũ eſt de cõſeſſu vnius & Septuaginta virorũ, i. e. Synedrio: quod è Leuitis & Sacerdotib. magna ex parte, non excluſis tamen reliquis Iſraëlitis, vt antedicebamus, componebatur. Sed Synedrij caput non fuit Pontifex, vt jam probauimus; verum is qui dicebatur Naſi; Pontifex autem cũ Synedrio intererat, infra Naſi cenſebatur; vterq; verò infra Regem. De Pontificibus Romanorum & Atnienſium idem reſponſum eſto. Nam ne iſti quidem, quod peritis rerum antiquarum eſt compertiſſimum, vllum monarchicum imperium in ſpiritualibus & temporalibus ſibi vindicarunt. Solas curabant res & perſonas ſacras: negotia Reipubl.

non

non attingebant, niſi quatenus religionis cauſſa poſtulabat. Magiſtratibus penes quos imperium erat, obtemperabant, & eorum iuſſa capeſſebant: neque amplificandæ ſuæ potentiæ gratia turbas, ſeditiones, aut bella leguntur vnquam excitaſſe. Quid multa? nullus inter illos extitit Hildebrandus, nullus Bonifacius Octauus, nullus Alexander Sextus. Quorſum igitur hodie iſta exempla vetuſtatis ad ſtabilienda iura χθὲς καὶ πρώην nata? Aut quis tam hebes quin intelligat, à ſingularum ciuitatum Pontificibus, ridiculo errore argumenta duci ad Pontificem vniuerſi mundi? Velim vero mihi dicant iſti diſputatores ſolertes, an Rex ſacrorum apud Athenienſes, aut Pontifex Maximus apud Romanos, ad populos ſuis Rebuſpubl. ſubiectos ſuam iuriſdictionem, aut aliquam dominationis vmbram, porrigerent. Verum de poteſtate Sacerdotum apud gentes, plura, ſi Deus voluerit, dicentur ad annum 57. Obiter leuiora quædam hic adnotare non pigebit. In pſephiſmate Athenienſium, cuius meminit Baronius, legitur apud Ioſephum, ἐπ' Ἀγαθοκλέως ἄρχοντος, pro quo eſt in Annalibus ex fide aliena, *ſub principe Agathocle.* Aliter locutus eſſet, crede, Baronius, ſi obſeruaſſet, quod nemo eruditorum ignorat, Marcum Tullium, Senecam, & Plinium, aut Græcam vocem Latinam ſolitos facere, aut *Prætorem* appellare vel *magiſtratum*, illum Athenienſium Archonta, qui anno dabat nomen. nemo certe Latinitatis veteris obſeruans temere Principem dixerit: qua de voce mox dicentur plura. Iam cum à theſi ad hypotheſin tranſit auctor, & ſic ait: *Quod diuino & humano iure ita ſemper factum reperiretur,* (nempe vt apud pleraſque gentium eſſet vnus ſummus Sacerdos;) *Chriſtum ſuorum Apoſtolorum Principem conſtituiſſe Petrum:* ſi recte capio Baronij argumentationem, etiam ad exempla Romanorum & Athenienſium reſpectum habuit Dominus, cum Eccleſiæ ſuæ regimen ordinabat. Fortaſſe non erat ea mens Baronij: nemo tamen illa verba expendet, *quod ita ſemper factum reperiretur,* quin huius ſuſpicionis illi veniat in mentem. Equidem ſcio Ieſum Chriſtum, pro illa ſua infinita erga humanum genus indulgentia, in dictis factiſque ſuis, naturæ hominum ſeſe non raro accommodaſſe. Verum egiſſe illum rem tantam, humana exempla reſpicientem, ſalua pietate dici poſſe non exiſtimo. Eſt enim filij Dei maieſtate indignum, vt dicatur conſilij tanti cauſſas extra ſe quæſiuiſſe & more ἀνθρώπων, deliberans, ratiunculis eiuſmodi fuiſſe motus, quales paullo ante dicebamus. Sapientia Dei æterna eſt: conſilia ab æterno fundata: rationes conſiliorum humanæ menti incomprehenſibiles. Quicquid igitur eſt, vel honoris, vel χαρισμάτων, quod in Petrum cæteroſque Apoſtolos eſt collatum; ante mundi fundamenta, non trabali clauo, ſed diuinæ prouidentiæ inuiolabili decreto fixum erat. Sed hæc, vt dixi, obiter.

XII. Ad quartum caput ὑποθέσεως Baronianæ. Sententia Baronij, Petrum eſſe conſtitutum petram & Monarcham in Eccleſia. Proponitur Matthæi pericopa expendenda. Summa & partes

tes colloquij Chriſti cum diſcipulis ſuis. Conſilia Dei non ſemel & ſimul electis patefacta. Cauſſæ non temere quærendæ eorum, quæ fiunt impulſu Spiritus ſancti. Cur vnus reſpondet pro omnibus Apoſtolis? rationes duæ. Toſtati laus. Cur Petrus ſit ille vnus qui loquitur? I. ratio; ſolus Petrus id myſterium norat. ea confutatur. Articuli vis in ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. II. Præcellens virtus Petri. III. quod eſſet os Apoſtolorum: itaque ejus vox eſt vox omnium Apoſtolorum. IV. Petri feruor. V. Quod eſſet Coryphæus Apoſtolorum. Id eſſe argumentum præcellentis honoris, at non dominationis. Apoſtolorum chorus. κορυφαῖος & κορυφαιότατος, quis proprie, item metaphorice. Decemuiri Rom. ἔξαρχος. ἐξάρχειν μολπῆς. συνάγειν. Petrus ἔξαρχος Apoſtolorum, item ἀρχηγός. cur & quæ ejus partes. Admonitio de voce Princeps *apud interpretes Græcorum Patrum. Ruffini locus animaduerſus, & Chriſtophorſoni. In Apoſtolorum pari poteſtate fuiſſe præcipuum honorum Petro delatum. Paritas miniſtrorum inaudita veteribus. Differentia inter honorem & dominationem. Regnum Petri apud Ambroſ. & παῤῥησία Petri apud Chryſoſtomum: vel potius ἀγάπη. Soluitur obiectio; Petrum poſt aſſumptionem Domini cepiſſe vti auctoritate. docetur auctoritatem illam nihil minus fuiſſe quam monarchiam. Petri peculiaris προστασία in iaciendis Eccleſiæ fundamentis. ſed in qua nihil fecit αὐθεντικῶς aut quaſi habens poteſtatem aliquam in collegas. Soluitur obiectio è Chryſoſt. αὐθεντεῖν τοῦ πράγματος dictum de Petro, at non αὐθεντεῖν τῶν Ἀποστόλων. Ambiguitas in voce* Princeps: Princeps Sacerdotum, *titulus damnatus in Conc. Carth.* Princeps *ea notione qua dominationem ſignificat, neque de Petro neque de Papa legitur apud Patres.* Monarcha *&* Monarchia *voces in veteri Eccleſia inauditæ. Noua vocabula reijcienda ex vſu Eccleſ. niſi fuerint legitimo Conc. firmata. ἀγέννητος de Patre. Petrum pro Apoſtolis omnibus locutum eſſe. Diluuntur obiectiones aduerſus eam ſententiam. Petrum in hoc colloquio diſcipulum egiſſe, non Principem, qui articulos de fide conderet, vt vult Bar. Cur Petrus poſt confeſſionem non laudatur, ſed beatus prædicatur, παῤῥησία apud Chryſoſt. non eſt* meritum *ἀπαῤῥησίαστος deuotio Petri. Præmium confeſſionis.* Bar-Iona *cur additum.* caro & ſanguis. *Petro facta promiſſio*

ſio ad omnes Apoſt. pertinuit. Literalis expoſitio horum verborum. Tu es Petrus & ſuper hanc petram æd. *Arabs interpres* ῥωμαΐζει. *Græci textus Matthæi auctoritas peſſimo exemplo ſpreta nonnullis. Hebraicus textus hæreticorum.* petra *ſoliditatem deuotat, non dominationem. Alia multa.*

VEniamus iam ad τὸ σαλίχιον & ipſum huius controuerſiæ cardinem. Probat deinceps Baronius, Petrum in hoc ſic falſo dicto Concilio, à Domino noſtro conſtitutum eſſe Eccleſiæ ſuæ petram, fundamentum, Principem & Monarcham, Hoc elicit ille è verbis Domini, Matthæi 16. Nam dicit ibi Filius Dei, ſe ædificaturum Eccleſiam ſuam ſuper Petram, hoc eſt, Petrum, ait Baronius: & daturum ſe eidem Petro claues regni cœlorum. Petra, Claues, & verbum *Paſce*, tria ſunt Monarchiæ Petri, id eſt, Romani Pontificis firmamenta, &, vt hodie Hildebrandiſtæ putant, eius imperii totidem arces munitiſſimæ: vt nos firma fide credimus, Monarchiæ in Eccleſiam inuectæ non προτειχίσματα, ſed ἐπιτειχίσματα. Sed clauium quidem ius, & vim verbi, *Paſce*, non hoc loco, verum in anno ſequente explicat Baronius. Quare & nos duas illas partes iſtius diſputationis in illum locum reiiciemus. Summa igitur doctrinæ Baronianæ hic propoſitæ eſt; Dominum noſtrum, quando dixit Petro, *Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam,* hoc ſignificaſſe; Petrum in Eccleſia, quam ſe ædificaturum pronunciat, futurum petram, id eſt, fundamentum primarium, (ita ſæpe appellatur Petrus in his Annalibus,) cui totum ædificium innitatur: neque ſolum fore fundamentum, ſed etiam vniuerſæ Eccleſiæ Principem ac Monarcham, tam ipſum, quam eius ſucceſſores. Baronij verba: *inſtituto jam in Eccleſia collegio Apoſtolorum, ex illis vnum omnium maximum, ac Principem, qui cæteris præeſſet, elegit.* & poſtea: *Licet Chriſtus ſit auctor Eccleſiæ, protector ac moderator; tamen principatũ quendã in ea eſſe voluit, ac monarchiã, quam Petro contulit, ac in eius ſucceſſores propagauit.* Hæc doctrina quam vera ſit, aut quatenus vera ſit, melius cognoſcere non poſſumus, quam ſi ad lapidem Lydium illam exegerimus, & verba Domini diligentiſſime expenderimus; ac quomodo melioribus Eccleſiæ temporibus, cum exortæ nondum erant hodiernæ controuerſiæ, Patres illa intellexerint, accurate iuxta & candide conſiderauerimus. Quod ſi probauerimus, neque Apoſtolos, poſtquam hæc à Chriſto audiuerant neque primorum ſeculorum Patres, cum hæc eadem Chriſti verba, vel ex profeſſo, vel obiter in ſuis ſcriptis exponerent, de monarchia, quæ hodie defenditur, vnquam cogitaſſe: cauſa profecto dici non poterit, quominus hæc doctrina pro noua, & aſſertores illius pro Nouatoribus ſint habendi. Ades igitur Lector philalethes, & ad Domini verba diligenter attende: ἵνα ὐχ ἐμπέσῃς ὑδὲ βασιλεῦ. Scriptum eſt Matth. cap. 16.

15. Dicit illis Ieſus, Vos autem quem me eſſe dicitis?

Λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;

ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπε· Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ Σίμων βαρ-Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

16. *Reſpondens Simon Petrus dixit, Tu es Chriſtus, Filius Dei viui.*

17. *Reſpondens autem Ieſus dixit ei; Beatus es Simon bar Iona, quia caro & ſanguis, non reuelarunt tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt.*

18. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.*

Inter cæteras inſignis eſt periocha hæc apud Matthæum; quæ Domini cum diſcipulis ſuis Apoſtolis colloquium deſcribit. Commemorarunt idem colloquium, & Marcus, & Lucas; ſed minus plene: quare apud illos ea verba non leguntur, de quibus hodie diſputatur. Narrationis Matthæi duæ ſunt partes primariæ: prior, ipſum continet ſermonem, quem vltro citroque habuerunt ſuper capite quodam præcipuo religionis Chriſtianæ IESVS CHRISTVS, & diſcipuli eius ab initio verſus decimitertij, ad finem, decimiſeptimi. Sequentes duo verſus, declarationem habent conſilij Dei, de ædificanda Eccleſia ſuper eâ doctrina, de qua actum fuerat, de Petri miniſterio, quod eam ad rem Chriſtus erat adhibiturus, & de eiuſdem Eccleſiæ finem nunquam habitura duratione. Hoc conſilium ſuis Apoſtolis ſtatim initio communicauerat Chriſtus; ſed breuiter & obſcure; quando dixit illis, ſe piſcatores hominum eſſe illos facturum. Nunc aliquid amplius & multo auguſtius illis indicatur; quod ne tum quidem fuerat ipſis ſignificatum, quando ad prædicandum primo miſſi ſunt, Matth. 9. & 10. Marc. 6. Luc. 8. & 9. Ita ſolitus eſt Deus immortalis iam inde à primis mundi temporibus, arcana conſilia ſua non ἀθρόως, ſemel & ſimul; ſed per partes, & temporum interualla, ſuis electis aperire; ſicut ante obſeruabamus, in diſputatione de prophetia Iacobi. Hic igitur nomen ECCLESIÆ primum occurrit, quod in Euangeliis ante hoc colloquium non legitur. Vt facile etiam ex eo ſit conijcere, cepiſſe tunc Dominum, ædificationem Eccleſiæ, quam moliebatur, Apoſtolis apertius patefacere. Quos tamen parum percepiſſe Chriſti mentem ſequens hiſtoria declarat. Apparet enim illos nihil dum altius cogitaſſe, quam de reſtitutione regni Dauidis in Iudæa: de quo etiam poſt paſſionem, paucis diebus ante Saluatoris aſſumptionem ipſum interrogant, Actor. 1. 6. At quæ priore parte comprehenditur doctrina, Apoſtolis ignota non erat, vt ſtatim oſtendemus. Sed imitatus eſt Chriſtus fideles & nauos præceptores; quibus ſatis non eſt, vt ſui diſcipuli præcepta artium, aut ſcientiarum theoremata notæ habeant: verùm hoc amplius γυμνασίαν & exercitationem eorundem adiiciunt: quo melius de traditæ doctrinæ veritate & oppoſitæ falſitate ipſis conſtet, atque, vt ſic dicam, πληροφορηθῶσι. Eſt enim docendi via duplex; ἀνασκευὴ, confutatio falſi, & κατασκευὴ, aſſertio veri, illa apud Ariſto-

Ariſtotelem ſæpiſſime præcedit; hæc ſequitur. Eandem methodum in hoc colloquio obſeruatam, licet animaduertere. Quærit à diſcipulis Dominus, quem ſe eſſe vulgo homines dicerent. Sciebant Apoſtoli omnes illas opiniones, quas commemorant eſſe falſas. Sed aliud eſt ſcire aliquid eſſe falſum: aliud actualiter, vt loquuntur in Scholis, illud condemnaſſe, vel audiſſe condemnari à ſuo Doctore. Omnes autẽ ab illis prolatas opiniones damnat Chriſtus vnica vocula aduerſatiua δὲ, *ſed*, vel *autem*. Ὑμεῖς δὲ, q. d. Sed vos qui harum opinionum falſitatem noſtis. hæc eſt ἀνασκευή: ſequitur κατασκευή. Veram ſententiam ex ore Petri interrogatiõne ſua elicit Seruator; quam voce grauiſſima deinde confirmat: non Petrum, ſed DEVM eſſe illius auctorem ſignificans.

16. RESPONDENS SIMON PETRVS DIXIT.] Domini voce omnes interrogati ſunt; vnus reſpondet: Petrus nempe. Quare? Fortaſſe non male hic vſurpaueris, quod prudenter dicebat Chryſoſtomus in Acta, homilia 28. vbi Spiritus ſancti impulſu fit aliquid, facti cauſſam non debere quæri. λοιπὸν, ait, μὴ ζήτει διὰ τί; ὑπὸ πνεύματι κινοῦνται. Verumtamen & Chryſoſtomus ipſe, & alij Patres propoſitam quæſtionem, cauſſis aliquot in medium allatis, ſoluerunt. Ea quæſtio duplex eſt: cur vnus loquatur pro omnibus: cur ex omnibus, Petrus: Ad priorem ratio gemina poteſt afferri; εὐταξία, ordo, ſiue decorum; & vnitatis ſanciendæ ſcopus. Ad εὐταξίαν faciebat cum primis, ne confuſe loquerentur omnes, neue ſermonem plures arriperent. Multi Patrum hanc cauſſam attigerunt: ſed omnium optime rem explicat Cyrillus, iis verbis quæ poſtea afferentur. Poſterioris quoque ſæpe meminerunt Patres; qui multa feciſſe Chriſtum & eius Apoſtolos obſeruant *in typo vnitatis*, vt loquitur Auguſtinus, de baptiſmo contra Donat. lib 3. Idem in Iohannem tractatu 28. *Reſpondet Petrus pro omnibus, vnus pro multis, vnitas pro vniuerſis*, & typum vniuerſæ Eccleſiæ geſſiſſe Petrum in hac confeſſione, eiuſdem Patris eſt ſententia. Ingenioſe vero Toſtatus, quæſtione 56. in iſtud Matthæi caput, *Forte*, inquit, *Chriſtus tenuit corda diſcipulorum cæterorum, ne reſponderent: quia fides Catholica vna eſt, vbicunque, & apud quoſcunque ſit: ideo conueniens fuit, confeſſionem eius per vnum fieri, licet eſſet illa fides multorum.* Placet acumen viri, ſi in meliora ſecula incidiſſet, longe maximi. Sed quare Petrus loquitur cæteris ſilentibus? Baronio quidem ratio vnica pro omnibus abunde ſatisfacit; quod Petrus eſſet Princeps & Monarcha. Sed hoc eſt τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι, quod Logicorum pueris non probatur. Patres igitur conſulamus. Euthymius propterea ſolum Petrum locutum fuiſſe exiſtimat, quia *Solus Petrus*, inquit, *vere Chriſtum, & natura, & proprie filium Dei hunc eſſe intellexit.* Beatus quoque Hilarius eiuſdem ſententiæ videtur fuiſſe. Nam in Matthæum canone 14 ſic ſcribit. *Hoc in Petro conſiderandum eſt, fide eum cæteros anteiſſe. Nam ignorantibus cæteris, primus reſpondit; Tu es filius Dei viui.* Sed quis putet Apoſtolos, tertium iam cum Chriſto annum agentes, ignoraſſe Chriſtum eſſe filium Dei? Viderant Spiritum

ſanctum in eum deſcendentem. Audiuerant cœleſti voce editum teſtimonium, *Tu es filius meus dilectus*, Ioh. 3. 22. & quidem cum articulo ibi ſcriptum, ὁ υἱός μου, ille vnicus & ſolus Dei filius. Vim enim articuli in ea locutione ſic exponunt Patres. Theophylactus μετὰ τοῦ ἄρθρου ὁ υἱὸς, τουτέστιν, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ εἷς καὶ μόνος, Audiuerant Nathanaelem cum eodem articulo dicentem, *Tu es* ὁ υἱὸς, *ille vnicus Dei filius*, Ioh. 1. 50. Sine articulo vero, ipſas etiam turbas audiuerant dicentes, Ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ, *Vere filius Dei es*. Matthæi 14. 33. Viderant denique miracula à Chriſto edita, tot & tanta. Quare non eſt veriſimile, omnes Apoſtolos, præter Petrum, primum, illud religionis Chriſtianæ elementum ad hanc diem ignoraſſe. Apud Iohannem 6. 69. extat Petri eadem confeſſio, nomine omnium Apoſtolorum edita: Nos credimus & ſcimus, ὅτι σὺ εἶ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος; *te eſſe illum vnicum Chriſtum, illum vnicum filium Dei viuentis*. quæ confeſſio alio tempore & occaſione alia edita eſt, quam hæc, quæ Matthæo, Marco & Lucæ commemoratur. Quod ſi, vt probabile exiſtimant eruditiſſimi viri, atque in his Epiſcopus Ianſenius, tempore antecedit confeſſio illa apud Iohannem, iſtam apud Matthæum; patet manifeſtiſſime error Euthymij: quem errorem hodie multi, ſed alio fine, parum ingenue defendunt. Chryſoſtomum, qui videtur idem ſenſiſſe cum Euthymio, paulo poſt interpretabimur. Non prætermittam verba Toſtati, in hoc caput, quæſtione 58. *V. detur quod iſtud, quod nunc confeſſus fuit Petrus, non fuit nunc nouiter reuelatum, ſed ante hoc credebant illud diſcipuli*. Alij dixerunt, ideo Petrum pro omnibus locutum, quia virtute omnibus præſtaret. Euſebius Eccleſ. hiſtoriæ libro 2. cap. 14. Petrum his titulis ornat: τὸν καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν Ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκα τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον. *fortem illum & magnum inter Apoſtolos qui virtutis ergo ante reliquos omnes loqui ſolitus*. Etiam apud Chryſoſtomũ homilia tertia in Acta, vbi loquitur de Petri auctoritate in electione Matthiæ hæc verba leguntur, εἰκότως ταῦτα ἐγχειρεῖ διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός: *merito hoc ita fiebat, propter excellentem viri virtutem* ſed idem Pater in hunc Matthæi locum, plures ſimul cauſſas commemorat. Sic enim ſcribit; τί οὖν τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων ὁ Πέτρος; ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀποστόλων κορυφαῖος, πάντων ἐρωτηθέντων, αὐτὸς ἀποκρίνεται. Καὶ ὅτε μὲν τὴν τῶν δήμων γνώμην ἠρώτα, πάντες ἅπαν τὸ ἐρωτηθὲν· ὅτε δὲ τὴν αὐτῶν, Πέτρος προπηδᾷ καὶ προλαμβάνει. Habes hic tres facti cauſſas. Prima, quod Petrus eſſet os Apoſtolorum; altera, quod in omnibus eſſet feruentis ingenij: tertia, quod eſſet Apoſtolorum coryphæus. Obſeruat deinde, omnes locutos eſſe Apoſtolos, quando de vulgi ſententia Chriſtus illos interrogauit: at cum de propria ipſorum, *proſiluiſſe*, id eſt, *anteuertiſſe Petrum, & ſermonem occupaſſe*. In prima cauſſa, quod dicatur Petrus fuiſſe os Apoſtolorũ, virtutis præſtantioris ſpecimen ineſſe, quidam exiſtimarunt, vt de Euſebio modo referebamus: at dominationis nullum id eſſe argumentum, probauimus anni huius initio. Quod ſi Petrus propterea ſic loquitur, quia erat os Apoſtolorum, vt toties affirmat Chryſoſtomus: ſequitur

quitur neceſſario, pro omnibus eum eſſe locutum, & fuiſſe omnium Apoſtolorum vocem, quæ ore Petri proferebatur. Quis tam fungus, qui collectionis huius neceſſitatem non intelligat? Omnino, aut non fuit os Apoſtolorum Petrus, quod affirmant Patres: aut edita ore illius confeſſio, omnium diſcipulorum fuit confeſſio. E multis locis vbi hoc affirmat Chryſoſtomus afferam vnum, quo nihil deſiderari poteſt expreſſius. Homilia in verba Pauli ad Gal. 2.2. vt probet, non cepiſſe Petrum poſt abitum Domini zeli feruorem ſuum oſtendere; ſed iam ante ſolitum pro omnibus loqui, & os collegarum eſſe; affertur hic Matthæi locus, deinde verba hæc ſubiiciuntur: ὥσπερ γὰρ τὸ στόμα ἀντὶ παντὸς τοῦ σώματος φθέγγεται· οὕτως ἡ γλῶττα τῶν Ἀποστόλων Πέτρος ἦν, καὶ ἀντὶ πάντων αὐτὸς ἀπεκρίνατο, *quemadmodum os loquitur pro toto corpore: ſic Petrus lingua erat Apoſtolorum & pro omnibus ipſe reſpondit* Hieron. in hunc locum: *Petrus ex perſona omnium Apoſtolorum profitetur, Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Secunda cauſſa multo etiam minus dominationis ſignificationem vllam habet, quod calido Petrus fuerit ingenio: qua etiam de re dictum eſt. Atque huius cauſſæ & θερμότητος Petri locis fere innumeris mentio fit apud Chryſoſtomum. Et quidem hanc rationem imprimis afferunt patres. Hieronymus in caput 15. eiuſdem Euangeliſtæ; *In omnibus locis ardentiſſimæ fidei* (hæc eſt, quam Græci patres appellant Petri θερμότητα.) *inuenitur Petrus. Interrogatis diſcipulis, quem homines dicerent Ieſum, Dei filium confitetur.* Cyrillus in Iohannem, libro duodecimo, capite ſexageſimoquarto. *Praeueniebat alios Petrus: ardore namq; Chriſti præcipuo feruens, & ad faciendum, & ad reſpondendum paratiſſimus erat.* Theophylactus quoque è Chryſoſtomo, vt ſolet: ὡς θερμὸς ὁ Πέτρος προπηδᾷ. In tertia cauſſa, quam notat Chryſoſtomus, ſpecimen ineſt honoris: honoris inquam, quem Petro condiſcipuli ſui habuerunt, at non dominationis neque monarchiæ. Ait fuiſſe Petrum chori Apoſtolorum coryphæum. Familiare eſt patribus, vt ſocietatem Apoſtolorum, propter ſingularem conſenſum omnium, vocent chorum, (ſic paſſim μοναχῶν χοροὶ & παρθένων χοροὶ, de monialib.) & Petrum, eius chori coryphæum, vel vt loquitur Epiphanius, κορυφαιότατον. Propria eſt artis orcheſticæ dictio κορυφαῖος, de præſultore in chorea, à quo motus incipit. Chryſoſtomus initio homiliæ Kalendis Ianuariis habitæ: Καθάπερ χορὸς τὸν κορυφαῖον ἐπιζητεῖ, καὶ ναῦς τὸν κυβερνήτην allluſit eo Chryſoſtomus etiam verbo προπηδᾶν, de Petro, quod & ipſe ſæpius vſurpat, & ex eo Theophylactus. proprie enim coryphæo à quo incipit ſaltatio, verbum προπηδᾶν, *præ alijs ſaltare* conuenit. Cum alio transfertur vox *coryphæus*, honoris aliquam prærogatiuam ſignificat, dominationem vero nullam. Sic Demoſthenes dicitur Dionyſio Halycarnaſſeo, dux & coryphæus chori oratorum: in Arte. τούτων τὴν ὁδὸν καὶ τὸν τῶν ἀττικῶν χορὸν ἡγεμόνα τε καὶ κορυφαῖον εἶδα μετιόντα, atque vt Epiphanius in Ancyroto pag. 484. Petrum appellat τὸν κορυφαιότατον τῶν Ἀποστόλων; quaſi dicas, *maxime præcipuum:* ſic idem Dionyſius Appium Claudium, cuius

ius inter Decemuiros erat præcipua auctoritas, nominat τὸ κορυφαιότατον τῆς δεκαρχίας, in hiſtoria vndecima. atqui certum eſt omnes in collegio Decemuirorum pari jure fuiſſe. Nam vt ait Liuius libro tertio inſtitutum illorum fuit, *vt vnus faſces haberet & hoc inſigne regium, in orbem, ſuam cuiuſque vicem per omnes iret.* Adeo autem appellatione coryphæi, vel etiam κορυφαιοτάτου, nullum peculiare ius dominationis attribuitur, vt in eodem collegio plures poſſint eſſe κορυφαιότατοι: puta in collegio Apoſtolorum Petrus, Iohannes & Iacobus, *qui & præſtiterunt reliquis, & nominantur ante reliquos*; vt in anno ſuperiore dicebamus è Gregorio Nazianzeno. Sic Dionyſius idem, principes factionis optimatium appellat τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν προεστηκότων τῆς ἀριστοκρατίας. Quem diximus proprie appellati coriphæum, is Græcis etiam ἔξαρχος dicebatur. ἐξάρχειν, canendi vel ſaltandi facere principium, & aliis incentiuum dare; vnde ἐξάρχειν μολπῆς, apud Homerum & alios. ἔξαρχος qui ducit choream. Sic Philoni in vita Moſis, Maria eius ſoror dicitur ἔξαρχος mulierum Iudaicarum, p. 471. ex ipſo Moſe, Exod. 15. 20. vbi coryphæi ſiue ἐξάρχου munus eleganter deſcribitur. *Sumpſit Maria propheteiſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua; egreſſæq; ſunt omnes mulieres poſt eam tympanis, & choris; quibus præcinebat, dicens.* Septuaginta ſic: ἐξῆρχε δὲ αὐτῶν Μαριὰμ λέγουσα. præibat nimirum Maria voce, motuque, & cæteris modos dabat, quæ proprie συνηχεῖν dicuntur, *concinere*. nam ἐξάρχειν & συνηχεῖν ſunt relata. Philo de vita theoretica, pag. 618. ἡγεμὼν καὶ ἔξαρχος αἱρεῖται καθ' ἑτερον (ἑκάτερον fortaſſe: in choro vtroque virorum & fœminarum) ἐντιμότατός τε καὶ ἐμμελέστατος. εἶτα ᾄδουσι. τῇ μὲν συνηχοῦντες, τῇ δὲ ἀντιφώνοις ἁρμονίαις. Ex his intelligitur, quo ſenſu à Græcis patribus ἔξαρχος appelletur Petrus. Theophylactus ad caput Lucæ 22. Chriſtum inducit Petrum ſic alloquentem: σὲ τῶν μαθητῶν ἔξαρχον ἔχω, *habeo te meorum diſcipulorum ἔξαρχον coryphæum.* & ita ſæpius veteres: nihil aliud ea voce ſignificantes, niſi, fuiſſe Petrum inter diſcipulos ordine primum. quod alia voce expreſſit Epiphanius in diſputatione pro Euangelio Iohannis, pag. 192. ἐξελέξατο Πέτρον ἀρχηγὸν εἶναι τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, *elegit Petrum vt eſſet dux ſiue primus inter ſuos diſcipulos.* Coryphæus ἔξαρχος & ἀρχηγὸς, item κεφαλὴ. Caput. πρωτοστάτης, & προστάτης, (nam & his nominibus appellatur paſſim Petrus; vt alio loco dicetur:) ordinis vocabula ſunt non dominationis. Eleganter & vere Cyrillus in Iohannem lib. 4. cap. 38. *Per vnum qui præerat; omnes reſpondent; ſanctam profecto ſanctiſque congruentem diſciplinam optime conſeruantes & poſterioribus prudentiæ atque modeſtiæ laudabilia præbentes exempla. Decet enim non omnes confuſe, nec proſilientes impudenter, quaſi rapta vti oratione, ſed cedere iis, qui & conſilio & ordine præpoſiti ſunt. Propterea Paulus quoque ait, Prophetæ duo aut tres, & viciſſim loquentur. Opus igitur erat, diuinitus comprobata prudentiæ; ſoli reſponſionem committere illi, qui Ordine maior erat.* En pulchre deſcriptum primatum Petri: quem & Auguſtinus tot locis ait, fuiſſe *primum ordine.*

Hinc

Hinc diſcimus, quomodo ſit accipiendum, quod ſcribit idem Cyrillus, libro 12. capite 64. vbi poſtquam dixiſſet Petrum alios Apoſtolos ſolitum anteuertere τῷ θερμότητος, quod præcipuo ardore ferueret in Chriſtum; ſublicit hæc: *Et quando Saluator diſcipulos interrogauit, dicens. Quem me dicunt homines eſſe? quum iterum poſt reſponſionem ab iis quæreretur, Vos autem quem me dicitis eſſe? vt princeps caputque cæterorum primus exclamauit: Tu es Chriſtus filius Dei viui.* hic enim *primus* non ſignificat monarcham, ſed eum qui ſit primus ordine, vt ex ipſo Cyrillo, Auguſtino, & aliis iam probatum eſt. *Princeps* Latinis eſt idem ac primus; qua de re mox. Apud interpretes Græcorum Patrum obſeruaui hanc vocem perſæpe eſſe poſitam pro Græca ἀρχηγὸς; quæ ductorem ordinis deſignat, non monarcham: ſic quod dixerat de Petro Hieronymus in Catalogo, *princeps Apoſtolorum*, recte verſum eſt à Sophronio, ἀρχηγὸς τῶν Ἀποστόλων: vel pro κορυφαῖος, id eſt, *præſultor in choro*: vel alia ſimili, quæ dominationis nullam ſignificationem continet: qnam hodie in voce Princeps ineſſe volunt ex homonymia eius vocis mox explicanda. Meminerit igitur Lector, cum apud Græcorum Patrum interpretes, Chryſoſtomi, Cyrilli, Euſebij, Hippolyti, aliorum, occurrit ea dictio Petro attributa, in Græco textu eiuſmodi nomen extare, quòd ſine vlla ambiguitate primum in ordine ſignificet, non eum qui cæteris dominetur. Exemplum vnum afferam, inſigne. Euſebius Hiſtoriæ lib. 2. cap. 14. Petrum appellat τὸν τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον, ad verbum, *reliquorum omnium prælocutorem*. Ruffinus hæc verba ſic vertit: *primorum Principem Petrum*. ineptiſſime. vnde enim illud *primorum*? in Græco nihil eiuſmodi. deinde προήγορος non eſt *princeps*. quod verbi apud Ruffinum ſi accipias pro dominatore, falſiſſimam Euſebio ſententiam affinges: ſi pro primo; mentem illius ex altera tantum parte expreſſeris: nam προήγορος non eſt primus ſimpliciter; ſed *primus locutor*. itaque abſurdiſſima eſt Ruffini verſio. nec multo melior aut fidelior Chriſtophorſoniana, *reliquorum omnium Apoſtolorum facile principem*. Hæc de voce *princeps* apud Cyrilli interpretẽ. Addit Cyrillus, *caputq; cæterorum*. hoc quoque ordinis vocabulum eſt, non dominationis, vt clare probabimus cum de Synodo Epheſina agemus. Barlaam in libello de Papæ principatu Οἱ Ἀπόστολοι, inquit, τὸ μὲν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἰσότιμοι πάντες ἐτύγχανον· τῆς δὲ ἱερᾶς αὐτῶν δωδεκάδος ὁ μακάριος Πέτρος ἐξῆρχε, τοῦτο πλέον τῶν ἄλλων ἔχων, τὸ τῶν ἄλλων παρόντων, αὐτὸς τῆς διδασκαλίας ἡγεῖσθαι, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἴσως ἀξιοῦσθαι. *Apoſtoli, quod ad Eccleſiam attinet, honore pares erãt omnes: ſed in ſacro illo choro 12. virorum Petrus erat coryphæus: hanc habens prærogatiuam quod præſentib. cæteris, ipſe docendi initium faciebat: ac fortaſſe etiam honos primo loco ſedendi illi deferebatur.* Videtur dici potuiſſe verius; in poteſtatis æqualitate fuiſſe aliquam inter Apoſtolos honoris diuerſitatem. Id enim loca illa Scripturę ſine dubio innuũt, in quibus vel nominatur primus inter Apoſtolos Petrus, vt Matth. 10. 2. Marc. 3. 16. Actor. 11. 13. & ſæpe alibi: vel ſeorſim à reliquis nominatur, vt apud Ariſtophanẽ, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί. Marcus

L. 36. *Et proſecutus eſt eum Simō,& qui cũ eo erãt.* Lucas 8. 45. *dixit Petrus,& qui cũ illo erant.* Actor. 11. 14. ςαθεὶς Πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα. & 37. *dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos.* Quæ teſtimonia & ſimilia his, vt ad ſtabiliendam monarchicam dominationem ineptiſſime, imo vero impudéti̇ſſime, proferuntur: ita illorum opinionem euertunt, qui ſtudio inducendæ in Eccleſiam democratiæ & paritatis, veteribus Patribus exoſæ, ferre non poſſunt Petro aliquam honoris prærogatiuam attribui. Sed errant iſti, & ſuo exemplo comprobant, veriſſime ac prudentiſſime dictum eſſe à Magno Baſilio in Epiſtola ad Maximum: *multos* τῇ ἀμετρίᾳ τῆς ἀντιθολῆς διαμαρτάνειν τ̃ μέσου, *præ ſtudio immoderato nitēdi in contrarium, aberrare a medio.* quo ex fonte errores multos omnibus ſeculis manaſſe, non ignorant periti. Sentiamus igitur etiam in hac parte cum pia antiquitate. Caſſianus De incarnatione Domini libro 3. *Interroganti Domino Ieſu Chriſto quem eum crederēt, quē confiterentur eſſe diſcipuli; reſpondet primus Apoſtolorum Petrus, vnus vtiq; pro omnibus: idem enim vnius habuit reſponſio quod habebat omniũ fides. Sed primũ decuit reſpondere, vt idē eſſet ordo reſponſionis, qui erat honoris:& ipſe antecederet cõfeſſione, qui antecedebat ætate.* Honoris prærogatiua non eſt dominatio, neq; imperium monarchicũ, vt hodie docetur. Quare verſati in Patrum lectione ſciunt, ſæpe illos Petro attribuere τιμὴν, honorem inter collegas, κηδεμονίαν & προςασίαν, *curam* & vt ſic dicam, *præſidentiam*, & ſimiles titulos, at regnum vel monarchiam, aut alias id genus hodierni typhi appellationes, nuſquam vnquam. Dicit ſane Ambroſius, De fide libro 4. *dediſſe Chriſtum Petro regnum*: ſed de regno cælorum loquitur, & affert illud, *dabo tibi claues regni cælorum*: clauium autem jus omnium Apoſtolorum fuiſſe commune notum eſt, qua de re dicetur ad annum ſequentem. Nos autem notabamus ad annum 31. diatriba 14. eam auctoritatem, quam reperitur vſurpaſſe Petrus inter Apoſtolos, Chryſoſtomo dic̨. παῤῥησίαν, *libertatem* aut *fiduciam*. Noluit nimirum ille Pater, Petro attribuere ἀρχὴν, dominationem aut principatum aliquem in collegas: qui omnes, vt docet idem alibi, communem ἀρχὴν πνευματικὴν *principatum* vel *dignitatem ſpiritualem* à Chriſto acceperant: conſulto igitur conſilio id omne quicquid eſt auctoritatis, quod Petrus inter Apoſtolos vſurpabat, appellatur à Chryſoſtomo παῤῥησία: quæ vox honeſtam & generoſam fiduciam ſignificat, natam è conſcientia recte factorum, vel zeli vehementia, frequentiſſima vox apud Patres, præſertim Chryſoſtomum; de qua alibi multa ſumus dicturi, ſi Deo placuerit: male enim id verbi à multis ſcitis accipi: neque adhuc repertus nobis, qui vim illius apud Patres recte expoſuerit. Non igitur dominatio in collegas attribuitur Petro ab illo aurei oris Patre, ſed tantum παῤῥησία, *libertas.* vel pia quædam audacia faciendi aliquid eximium præ cæteris: puta, loquendi pro omnibus, & collegis ſilentibus. Et tamen hanc ipſam vocem alibi reuocat idem vir ſanctiſſimus: & ejus loco ſubſtituit vocem ἀγάπη, *charitas.* In ſermone ſuper verbis Euangelij, Matth. 17. 24. in editione doctiſſimi Sauilij, tomo 5. p. 199. Πέτρος, inquit,

ὁ πανταχοῦ θερμὸς, καὶ παῤῥησίας γέμων. μᾶλλον δὲ ἀγάπης ἢ παῤῥησίας, σιγώντων ἁπάντων προσελθὼν τῷ διδασκάλῳ φησί. *Petrus in omnibus calidus, plenus libertatis, vel charitatis potius, quam libertatis, cæteris ſilentibus, accedit ad Magiſtrum, & ait.* Vides Chryſoſtomum, quaſi corrigentem ſe tribuere charitati, quod antea tribuerat παῤῥησίᾳ, *vſurpatæ cuidam licentiæ*: hoc nempe volens ſignificatum; quod collegis ſilentibus loquatur Petrus; nullum eſſe in eo facto aut ſimilibus alijs ſpecimen dominationis alicujus, aut majoris auctoritatis, quam in cæteros Apoſtolos vſurpauerit: ſed id omne profectum eſſe ex amoris vehementia, cum erga Dominum, tum erga diſcipulos. Appello tuam fidem Lector; potuit ne aliquid dici ab hodierna omnipotentia magis alienum? Hanc tamen Chryſoſtomi ſententiam deprehendere eſt etiam apud alios. Theophylactus ad finem ſexti capitis Iohannis, vbi ſolus inter omnes Petrus ſermonem arripit, ſic notat: φιλόστοργος ὢν ὁ Πέτρος καὶ φιλάδελφος, ὑπὲρ παντὸς ἀπολογεῖται τοῦ χοροῦ. *Petrus pro vniuerſo choro apologiam inſtituit, quia charitate præditus erat, & fratrum amans* (ſunt autem hæc è Chryſ. ad verbum deſcripta. Tam longe ab eo abfuerunt Patres, vt aliquam Petro abſolutam monarchiam in ſuis monumentis irent attributum. Sed objiciet hic fortaſſe aliquis; ita loqui veteres Doctores de Petro, adhuc inter condiſcipulos in Chriſti ſchola verſante, prius quam dictum illi eſſet à Domino, *Paſce oves meas*: & priuſquam τὴν ἀρχὴν ἐνεχειρίσθη, vt loquitur idem tomo 5. p. 200. poſt aſſumptionem vero Domini, ſuo illum iure eſſe vſum, & monarchiam exercuiſſe. Non ita eſt: nam etſi fatemur, plus auctoritatis & Petrum & reliquos Apoſtolos vſurpaſſe, poſt diſceſſum Saluatoris; tamen ne tunc quidem, ſi quam Patribus fidem habemus, dominationem vllam Petrus ſibi vindicauit. Quare Chryſoſt. illam ipſam auctoritatem Petri exaggerans, in ſermone, de controuerſia inter ipſum & Paulum 5. tomo p. 402. non μοναρχίαν illam vocat, ſed προεδρίαν, *principem ſedendi locum*, appellat & ἀρχὴν, ſed communem omnibus Apoſtolorum: atq; id reſpectu ſubditi gregis. Ad verba Lucæ Act. 1 25. *exurgens Petrus in medio fratrum dixit*, hæc Chryſoſtomus: Καὶ ὡς θερμὸς, καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ποίμνην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρῶτος, ἀεὶ πρότερος ἄρχεται τοῦ λόγου. *Petrus ſemper loquendi facit initium, & vt calidi vir ingenij, & vt gregem fidei ſuæ commiſſum habens à Chriſto, & vt primus chori Apoſtolici.* de prima cauſſa dictum prius; ſed dignũ notatu eſt Chryſoſtomum etiam poſt Chriſti aſcenſionem eius cauſſæ meminiſſe. Nam ſi monarcha tum fuit Petrus, quid oportuit mentionem facere ejus θερμότητος, in explicandis cauſſis, cur ſolus loqueretur? Cur in Conſiſtorio primus Papa quoties lubet, uerba faciat, nemo hodie, opinor, quærit: niſi rerum imperitiſſimus, neque vero ſi quærat hoc aliquis, probaret Papa reſpondentem, propterea id fieri, quia ſit feruidi ingenij aut zeli. Non cur loquantur Monarchæ, cauſſa quæri ſolet; ſed cur taceant. Quod ad ſecundam cauſſam; ſententia fuit Chryſoſtomi Orbem terrarum Apoſtolis κοινῇ ἐμπιστευθῆναι, in commune & ex æquo fuiſſe commiſſum. Vide

ad annum 32. diatriba quarta: verum quia coryphæus Apoſtolorum erat Petrus, peculiari quodam modo prouincia (ipſe vocat ſæpiſſime προστασίαν, aut κηδεμονίαν,) illi dicitur fuiſſe demandata, quæ omnibus ex æquo, vt dixi, erat demandata. Chryſoſtomus vero, ne quis putaret ſic demandatam eſſe Petro curam ædificandæ Eccleſiæ, vt regio more poſſet in illa imperare: addit mox; Ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης· οὐδὲν αὐθεντικῶς, οὐδὲ ἀρχοντικῶς. *Obſerua Petrum omnia facere de communi Apoſtolorum ſententia: nihil quaſi haberet auctoritatem, aut principatum.* αὐθεντικῶς, eſt quod in Scholis dici ſolet *auctoritatiue*: ἀρχοντικῶς, vel vt habet alia lectio ἀρχικῶς, *iure magiſtratus*, intellige autem, non geſſiſſe ſe Petrum auctoritatiue erga collegas Apoſtolos: nam in gregem Chriſti & habuit ſpiritualem ἀρχὴν, & exercuit, vt ſæpe alibi idem Pater obſeruat. Oecumenius, vt fere ſolent omnes Græci, Chryſ. veſtigia ſequitur, & verba illius reponit. Pro αὐθεντικῶς dixit Oecumenius, οὐδὲ μετ' ἐξουσίας; *nec tanquam habens poteſtatē*; nempe in Apoſtolos, vt expoſuimus. Sed videtur Chryſ. ſecum pugnare, cum ſubiicit paullo poſt, de Petro. εἰκότως πρῶτος τοῦ πράγματος αὐθεντεῖ· ἅτε αὐτὸς πάντας ἐγχειρισθείς; *merito primus in negotio electionis auctoritatem Petrus vſurpat: vt is cuius curæ cæteri omnes eſſent traditi*: deinde ſubiicitur locus ex Euangelio Lucæ, 22. 32. *Tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Poſſum reſpondere, illum locum, (vt alios plures in eo Commentario) à deſcriptoribus male fuiſſe acceptum: quod ante nos viri eruditiſſimi monuerunt. Sed nihil opus eo confugere: Nam aliud eſt αὐθεντεῖν τοῦ πράγματος, quod Præſidi Senatus conuenit, qui rem proponit deliberandam, mittit Senatores in ſuffragium, ſententias colligit, & in negotiorum adminiſtratione primas obtinet: aliud αὐθεντεῖν τῶν συνέδρων, auctoritatem in collegas vſurpare; quod paullo ante negabatur eſſe factum à Petro. Quin paucis verſibus ante hæc verba, illius auctoritatis, qua videtur Petrus in illis cœtib. eſſe vſus, cauſſas reddit has duas: τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς, ſingularem ipſius virtutem: & quod οὔτε ἡ προστασία ἦν ἡ τιμὴ ἀλλὰ πρόνοια τῶν ἀρχομένων· *tempore illo præfectura in Eccleſia non erat honor, ſed cura proſpiciendi iis qui parebant.* In quarta operis eiuſdem homilia repetit Chryſ. quod toties dixit alibi: confeſſionem Petri communem omnium Apoſtolorum fuiſſe: quia ipſe erat os omnium: deinde ſubiungit hanc admonitionem: *Obſerua concordiam Apoſtolorum: qui Petro concione cedunt: neq; enim oportebat omnes loqui.* Si cedunt Apoſtoli Petro iure concionem habendi, ipſis tacentibus: habebant igitur; & ordo fuit inter illos, non Monarchia. In iiſdem ſermonibus, cum aliorum Apoſtolorum, tum præſertim Iacobi Ieroſolymorum Epiſcopi, modeſtiam & ἐπιείκειαν ſæpe obſeruari iubet in eo, quod petro primas concederent: ridicule ſane, niſi illud ponatur, de quo tunc nemo dubitabat; pari iure omnes fuiſſe. Ad caput nonum, ℣. 32. adnotat idem Pater quoties res Eccleſiæ erant tranquillæ, omnes communi opera eas adminiſtraſſe; quoties vero, aut periculum imminebat, aut maioris laboris aliquod negotium occurrebat, Petrū proſi-

proſiliiſſe in medium, & primas occupaſſe. οὕτως, inquit, οὐκ ἀπῄτει τιμὴν μείζονα; *adeo non hoc exigebat, vt præ cæteris honoraretur.* Ex iis quæ hactenus diximus certiſſimum eſt, Petri monarchiam quæ hodie à tot patronis acerrimis propugnatur, neque Chryſ. neque aliis Patribus, quorum teſtimonia recitauimus, fuiſſe cognitam οὐδ' ἐν ὀνείροις. Scribit tamen Maldonatus in hæc ipſa Matthæi verba ſic; *Prima cauſſa eſt, quod Petrus omnium fuerit Princeps, vt Chryſoſtomus ait, hom. 55.* Chryſoſtomus vt vidimus, vocat Petrum Apoſtolorum τὸν κορυφαῖον. Mald. vertit *Principem*; optime, ſi vocem antiquam notione antiqua acciperet. Gloſſarium Græcolatinum vetus: *Κορυφαῖος, auctor, princeps.* Sed moneo te Lector candide, in his diſputationibus minus exercitate, caueas tibi in hac tota controuerſia ab huius nominis homonymia. Nam veteres Latini Patres, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, quando Petrum vocabant *principem*, cum veteris Latinitatis auctoribus loquebantur, quibus *princeps* idem erat ac primus; aut, ſicut eſt in Codice, primicerius. Sic apud M. Tullium *princeps Senatus*, aut *princeps ciuitatis*; & *princeps actor*, ὁ πρωταγωνιστής. Alibi explicat ſe Auguſt. cum ait, fuiſſe Petrum, *in ordine Apoſtolorum primum*, vt ſermone 13. de verbis Domini, & in Iohannem tractatu 124. *Petrus natura vnus homo erat; gratia, vnus Chriſtianus; abundantiore gratia, vnus idemque primus Apoſtolus.* & in ſermonibus de Sanctis, ſermone 29. *Hic eſt B. Petrus in illa cæleſtium diſcipulorum ſchola præcipuus, ac primus id, &c.* Sed ignorandum non eſt, ex quo tempore Auguſtus aſtu ſingulari vſus, Rempublicam occupauit. *Principis nomine*, vt ait Tacitus; cepiſſe hanc vocem duplici notione vſurpari, & modo τὸ πρῶτον, modo τὸν ἄρχοντα deſignare. Aſtutia Auguſti & politicum ſophiſma in eo fuit, quod ſub veteri nomine, (erat enim in Repub. qui dicebatur *princeps Senatus*.) imperium nouum ſibi aſſeruit. Inde orta homonymia: nam etiam apud Tacitum & poſterioris Latinitatis ſcriptores, *princeps* pro primo, in crebro vſu eſt, vt cum ait Tacitus in primo Annali, *idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ ſupremus.* In Eccleſiis Africanis, qui Græcis dicitur ἀρχιερεὺς, (eſt autem Epiſcopus) vocabatur *princeps Sacerdotum.* propter vſum ancipitem eius vocis licet intelligere, vel ἄρχοντα ſacerdotum, vel primum inter ſacerdotes dignitate aut merito. Ita Optato ſcriptori Africano quidam Epiſcopi dicuntur *apices* & *principes omnium*, id eſt, κορυφαῖοι καὶ ἔξαρχοι τῶν ἄλλων. Sed quia iam ætate Auguſtini ad fouendam ambitionem ſuam, vel alienam, eam appellationem quidam trahebant, & ſuperbius aliquid ac τυφωδέστερον ea vox ſignificabat: in Concilio Carthaginienſi illo, quo typhus titulorum eſt coercitus, etiam iſte *Princeps Sacerdotum*, damnatur. Et Baronio quidem in ea hiſtoria factum diſplicet: ſed viris ſanctiſſimis ratio facti conſtitit: & quæ ſunt deinceps ſecuta, quæque hodie videmus. Deum Concilio præfuiſſe, & illos Patres Spiritu fuiſſe actos prophetico, manifeſtiſſime arguunt. At qui hodie pro Romano Pontifice, ſub nomine Petri decernunt, longe aliter eam vocem & ipſi vſurpant, & apud Patres accipiunt ex vſu enim vulgarium idiotiſmorum Gallici, Anglici, Italici,

Principem volunt intelligi ἀρχηγὸν, atque adeo monarcham. Ita fit, vt ſub nominis antiqui obtentu noua jura introducantur, aut ab aliquot ſeculis introducta defendantur. Nos contra affirmamus, in vetuſtiorum & meliorum Patrum ſcriptis, ne ſemel quidem poſſe reperiri Petrum eo ſenſu Principem dictum, quo hodie & Petrus, & Papa, Principes nuncupantur. Affirmamus etiam, Patribus, & Græcis & Latinis ignotas eſſe voces de Petro aut Papa MONARCHA & MONARCHIA. Nam quod in ſuperioribus obſeruabamus, reperiri eas dictiones poſitas pro Epiſcopo & Epiſcopatu, nihil hoc ad rem facit. Eſt enim manifeſtus nominis abuſus, ex paucorum, & quidem obſcurorum ſcriptorum licentia; qui non Papam Romanum, ſed quemuis Epiſcoporum ita dixerunt. Eunomius, quum de natura filij Dei malè ſentiret, vt venenum ſuæ hæreſeos incautis propinaret, vocem ἀγέννητος, *ingenitus*, de Patre vſurpare cepit. Fatetur Baſilius contra Eunomium, pium eſſe vocis illius ſenſum: Et addit tamen: ἀλλ' ἀνεύρετον μὲν τῆς γραφῆς οὖσαν φωνὴν, καὶ πρῶτον στοιχεῖον οὖσαν τῆς βλασφημίας αὐτῶν, σιωπᾶσθαι ἂν δικαίως ἄξιον εἶναι φαίημι: *ſed vt quæ nunquam in Scripturis extet, ſitque iſtorum blaſphemiæ primum elementum, iure dixerim dignam eſſe vocem quæ taceatur.* Cur non dicatur hodie idem, de typhi plenis vocabulis MONARCHA & MONARCHIA? quas non Scripturarum auctoritas non aliquod legitimum Concilium, vt in vocibus ΤΡΙΑΣ, ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, ΘΕΟΤΟΚΟΣ, & alijs accidit, ſed pura puta ambitio & hæreſis Hildebrandina in Eccleſiam ab aliquot ſeculis inuexerunt.

DIXIT.] Pro omnibus dixit, ac proinde ejus ore omnes dixerunt. Hanc fuiſſe Patrum ſententiam ſatis ſuperius probatum eſt. Gloſſæ auctor: *Petrus tanquam principalis inter alios, pro ſe & pro alijs dat reſponſum.* Dionyſius à Rickel Carthuſianus: *Petrus tanquam principalis pro omnibus dat reſponſum.* Ianſenius ſimiliter: *Petrus tanquam os Apoſtolorũ pro omnibus reſpondet.* Nunc obiectiones diluamus aliter ſentientium. Chryſoſtomus dicit, omnes priores confeſſiones, Nathanaelis, vel ipſorum Apoſtolorum, toto genere fuiſſe ab hac diuerſas: nam etſi faterentur illi filium Dei eſſe Chriſtum; neſciebant tamen eſſe filium ὁμοούσιον, eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ, ſciebant, ait Chryſoſtomus, Chriſtum eſſe filium Dei ἐξαιρέτως παρὰ τοὺς πολλοὺς, οὐ μὴν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Petrum igitur omnium primum hoc loco id eſſe profeſſum. Hæc ille: ex quibus videtur ſequi, ſolum Petrum hoc myſterium ſciuiſſe; ac proinde non pro omnibus locutum hic eſſe, verum pro ſe vno. Reſpondeo: exiſtimaſſe hunc Patrem & alios cum ipſo, Petrum ea dixiſſe hac confeſſione, quæ prius ignorabant & ipſe & omnes Apoſtoli. nam illam reuelationem cuius meminit Chriſtus in reſponſione ſua, illo ipſo momento factam eſſe, quo petierat ab illis, *Vos autem quem eſſe me dicitis?* Baſilius Seleucenſis homilia in hunc Matthæi locum: Τοσαύτης ἀγνοίας τότε τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς περὶ αὐτοῦ βραβευούσης, οὐδὲ τὸ τῶν Ἀποστόλων ὁ χορὸς ἀγνοίας ἐλεύθερος ὑπῆρχε. *Quum tanta ignorantia de Chriſto hominum animos depaſceretur, ne chorus quidẽ Apoſtolorum liber erat ab ignoratione.*

Poſtea

Poſtea ſubijcit, Ieſum Chriſtum hac interrogatione. *Vos autem quem me eſſe dicitis?* omnium Apoſtolorum animos ſuſpendiſſe, & ad ſilentium redegiſſe: quia omnes ignorabant: tum adijcit; ἀλλ' ἠρώτησε μέν. εἰδὼς δὲ τὴν ἄγνοιαν, ὑποβάλλει τῷ Πέτρῳ θείως τὴν ἀπόκρισιν. *Interrogauit quidem Dominus: ſed gnarus ignorantiæ Apoſtolorũ, reſponſionem Petro diuinitus ſuggerit.* Videtur ſenſiſſe Baſilius, ſoli Petro factam eſſe reuelationem: ſed factam eſſe ſimul omnibus innuit Chryſ. cũ ait, τοῦτ' αὐτοὺς εἰσάγων ὁμολογῆσαι, *inducit,* inquit, *ſiue impellit Chriſtus Apoſtolos vt hoc confiteantur.* Omnium igitur, non vnius Petri erat hæc confeſſio. Sed obijcitur: *cum collegis rem non contulerat, neque opiniones eorũ erat rimatus. Suam igitur ſententiam dixit, non collegarum.* ſunt verba Franciſci Lucæ hominis eruditi, ad hunc locum. Reſpondeo. Si hoc myſterium, vt multi putant: jam ante innotuerat Apoſtolis; falſum eſt, Petrum ignoraſſe quid ſentirent collegæ. Semel enim iam pro omnibus eandem confeſſionem ijſdem verbis edens Ioh. 6. 69. dixerat. πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν *credimus & cognoſcimus.* non ita profecto locuturus, niſi de collegarum ſententia plane ipſi conſtitiſſet. Et eſt omnino parum probabile, imo abſurdum, ignoraſſe Petrum, quæ fuerit ſuorum condiſcipulorum fides ſuper tanti momenti articulo. Sin vt modo dicebamus, in ipſo tempore quo ſunt interrogati, hoc arcanum eſt eis reuelatum; idem Spiritus qui Petro hoc in pirauit ad confitendum, cæteris inſpirauit ad credendum. Quicquid hujus ſit, Patrum hæc fuit ſententia, vt ex ante dictis claret. Audet tamen Maldonatus, (ſed quid non audet Maldonatus?) Caluiniſtarum hanc opinionem vocare: quam ille, vt & multi alij hodie, pæne pro hæretica habet. Audiamus igitur rationes Maldonati. *Si pro omnibus,* ait, *Petrus loquebatur, cur non omnibus à Chriſto dictum eſt, Beati eſtis, quia caro & ſanguis non reuelauit vobis.* Acutum hominem! quia Petro dixit Dominus *reuelauit tibi*: ergo cæteris Apoſtolis non reuelauit. Pari ratione dicere poſſumus: quia Petro dixit Dominus *Beatus es,* & non dixit Beati eſtis: ergo ſolus Petrus beatus. Spero tamen conceſſuros mihi illarum partium Chryſippos, omnes Apoſtolos non minus quam Petrum eſſe beatos. Dicamus ſic potius: quemadmodum diuina prouidentia effectum eſt, vt quum de ſua ſententia omnes Apoſtoli eſſent interrogati, *Vos autem quem me eſſe dicitis*, non, *Tu Petre quem me eſſe dicis:* pro omnibus tamen vnus reſponderet: ita eidem prouidentiæ diuinæ, id eſt, Chriſto vero Deo placuiſſe, vni Petro dicere, quod reuera omnib. Apoſtolis dicebatur. Cauſam diuinorum conſiliorum inquirere, non eſt humanæ fragilitatis. Poteſt tamen ex Auguſtino dici veriſſime. & ſolidiſſime, *in typo vnitatis* hæc omnia eſſe facta; qua de re plura ſunt dicta in ſuperioribus. Addit Mald. *Cur non omnibus mutata nomina ſunt?* quaſi certum eſſet tunc nomen Petro eſſe mutatum: aut vt melius dicamus, impoſitum illi eſſe nouum nomen: non autem in ipſo aduentu primo illius ad Dominum: quod tamen ita perſpicue dicitur ab Euangeliſta Iohanne, et ipſe Maldonatus paullo poſt eam ſententiam tueatur: etſi non neſcimus quoſdam etiam

etiam è veteribus aliter ſenſiſſe. Sed multa argumenta contrarium ſuadent. verba Iohannis; verba Matthæi hoc loco: nam dicere *Tu es Petrus* aliud eſt, quam, eſto tibi nomen Petro. vſurpatio eius nominis ante hoc tempus, vt Matth. 10. 2. & aliis locis: poſtremo ſimilis exempli conſideratio. Nam vt Iacobo & Iohanni in ipſo principio noua impoſita ſunt nomina: ſic & in Petro videtur factum. Vtut ſit de tempore; impoſuit Petro nouum nomẽ Chriſtus, quia ita ipſi placuit: aliis omnibus non impoſuit; ſed quibuſdam tantum illorum, vt filiis Zebedæi & Paulo, ſicut placet Chryſoſt. vt ante docuimus: hoc quoque, quia ſic illi placuit. Pergit: *cur non omnibus dictum, vobis dabo claues regni cælorum.* Iam dixi, ad ſanciendam vnitatem dictum vni quod ad omnes ſpectabat. An putauit Maldonatus Petri vnius proprium fuiſſe ius clauium? Poſtremo ait; *Cur non omnes reſponderunt?* Quanto melius Toſtatus, cuius verba ante recitauimus: Deum tenuiſſe linguas Apoſtolorum reliquorum, vt negotium vnitatis perageretur, ſicut loquitur Optatus. Non eſt igitur propria Caluiniſtarum hæc ſententia, vt vult Maldonatus: niſi Caluiniſtæ fuerunt Chryſoſtomus aliique veteres Patres, & è recentioribus interpretibus præſtantiſſimus quiſque.

17. Respondens avtem Iesvs dixit ei:] Veritati ore Petri pronuntiatæ addit Dominus iſto verſu auctoritatem. Eſt in confeſſo apud omnes pios, cœleſtis doctrinæ dogmata, neque auctorem alium poſſe habere quam Deum: neque aliunde quam à Deo auctoritatem poſſe accipere. Propterea Chriſtus veritati quam Petrus pronuntiauerat, velut ſigillum imponit, & confert auctoritatem. Quare intolerabilis eſt Baronij ad hunc locum oratio: *Petrus cauſſam definit, decernit, fidei canonem conſtituit: quid de fide ſentiendum eſſet ſolus Petrus clauum fixit.* At per Deum immortalem, quis veterum Patrum ita locutus eſt? dixit ſolum Petrum fidei noſtræ fundum eſſe ac baſim? quis piorum hactenus non credidit, Prophetas & Apoſtolos fuiſſe miniſtros, voluntatis Dei præcones ac nuntios, fidei auctorem ſolum Deum? Mitto abſurditatem abſurdiſſimam & impietati proximam; in eo Concilio, (ſic enim vult Baronius) cui Ieſus Chriſtus verus Deus intereſſet, confeſſorum aliquem ſolum ferre leges de fidei articulis. Nemo vnquam tantæ fuit auctoritatis, cuius ſententia in aliquo Concilio dicta, ac probata, auctoritatem acciperet à perſona dicentis, potius quã ab vniuerſo Concilio. Longe aliter Baſilius Seleucenſis, ſermone illo cuius ante memini; Petrum in toto hoc colloquio, non principis, non magiſtri, ſed diſcipuli partes egiſſe; & quũ videatur docere, ipſum tamen reuera, vt vnum è cæteris Apoſtolis, didiciſſe non docuiſſe: μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν inquit, διδασκόμενος ὁ Πέτρος συνεξεφρύγετο τοῦ διδασκάλου τὴν δόξαν, *cum cæteris diſcipulis docebatur Petrus, & gloriã Magiſtro eructabat.* & iterum: τότε καὶ αὐτὸς διδασκόμενος, ὅτι διδάσκειν ἐνομίζετο. *tũc & ipſe docebatur, cũ docere alios videbatur.* Faceſſat igitur commentum Baronianũ de Concilio in quo Petrus præſente Filio Dei Articulos fidei condit. quam fabulam reperti ſunt qui tanti facerẽt, vt ſuppreſſo auctoris nomine in ſua

ſcripta eam referrent: quod fecit Lucas Brugenſis eruditus alioqui vir, ad iſtum Matthæi locum.

BEATVS ES SIMON BAR-IONA.] Baſilius Seleucenſis ad hæc verba notat: *βεβαιώσας τοῖς ἐπαίνοις τὸν λόγον, παιδεύει πάντας. Chriſtus cùm laudatione confirmauit Petri ſermonem omnes erudijt.* Contrà B. Chryſoſtomus ad ſextum Iohannis obſeruat, Dominum non laudaſſe Petrum neque reliquos Apoſtolos, poſt geminam huic editam confeſſionem, cujus dicti ille quidem rationes alias affert. Sed nos putamus verè dici poſſe, Petrum cùm hæc illi verba Deus dicebat, non fuiſſe ab eo laudatum. Sunt enim res diuerſiſſimæ laudare, & beatum prædicare. maius enim hoc eſt & auguſtius quàm illud. Verè Philoſophus in primo Nicomachcorum; *δῆλον ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔπαινος. ἀλλὰ μεῖζόν τι καὶ βέλτιον. optimorum non eſt laus: ſed maius aliquid & melius.* ideò, inquit, deos & τῶν ἀνδρῶν τοὺς θειοτάτους, *vt quiſque virorum proximè accedit ad deos, eum μακαρίζομεν, beatum prædicamus.* Petrus igitur non laudatur, ſed beatus eſſe pronuntiatur. Quoties hominem aliquem laudamus, cauſſas laudationis ex ipſo petimus: cùm beatum dicimus, ad principium altius reſpicimus. Theophylactus in hunc locum: *μακαρίζει τὸν Πέτρον, ὡς ἐκ θείας χάριτος λαβόντα τὴν γνῶσιν. Beatum prædicat Dominus Petrum, vt qui è diuina gratia cognitionem acceperit.* Cauſſam igitur beatitudinis eſt gratia Dei, non aliquid à Petro profectum. Nullum in eo Petri meritum, quem in huius confeſſionis editione Patres, vt antea dicebamus, citharæ comparant, à Spiritu ſancto pulſatæ, B. Ambroſius deuotionem Petri vocat, quam alij meritum: *Pro hac deuotione,* ait, *dicitur Petro, Beatus es.* iterum: *Quum vocaretur Simon, per hanc deuotionem vocatus eſt Petrus.* Enimuero tria in hoc negotio ſunt obſeruanda; reuelatio facta Petro, fides Petri, qui reuelationi credidit, & confeſſio ab eodem edita. reuelationem ex mera gratia Petro fuiſſe conceſſam, non eſt dubium: fidei meritum quidam tribuunt, (atque hoc meritum Toſtatus omnium Apoſtolorum facit commune) & multò magis confeſſioni: quia in confeſſione ſit quædam difficultas, ait Abulenſis, qui propterea in actu confeſſionis Petri meritum ponit. Non diſputabo hic de voce meritum, quâ B. Auguſtinus & alij Patres pio ſenſu paſſim ſunt vſi. B. Chryſoſtomus mille locis & ampliùs voce pulcherrima vocat παῤῥησίαν, & ait naſci è præclarè factorum conſcientia. vnde παῤῥησιαστὸς illi dicitur, is qui non poteſt dicere Deo, libera me, quia ego tua mandata ſeruaui, quod facit Dauid in Pſalmo admirabili 119. & alijs quam plurimis. Sed παῤῥησία non eſt meritum eo ſenſu quo multi hodie accipiunt: & in Petri confeſſione quæ fuerit difficultas, equidem non intelligo. Nam qui Cypriani tempore Confeſſores dicebantur, grauiſſima pro Chriſto mala paſſi erant à Paganis; & multi eorũ mutilati parte aliqua corporis fuerant, quod morte ipſa eſt durius. itaque Confeſſoribus honos pene idem tributus ac Martyribus. Petrus in priuato colloquio Chriſtum confitetur apud Chriſtum: & quidem in loco tuto, procul à Iudæis & omnibus Coryeæis, vt obſeruat

Chryſoſtomus initio homil. 54. quæ eſt Latinis 55. Neque verò dubitari poteſt, Petrum qui à Spiritu ſancto gratiam reuelationis acceperat, ab eodem manantem gratiam confeſſionis accepiſſe. Quare ſi propriè loqui volumus, Petri nullum hîc meritum. Verè tamen obſeruant Patres, confeſſionem Petri præmium eſſe conſecutam, vt loquitur Hilarius. Theophylactus ſimiliter, *ἀμείβεται τὸν Πέτρον ὁ Κύριος, μισθὸν αὐτῷ διδοὺς μέγαν. Gratiam Petro rependit Deus, & mercedem illi dat magnam.* Veriſſimè: ea enim eſt Dei bonitas, vt beneficia gratuitò in ſuos collata, aliis beneficiis coronet, atque hoc mercedem appellet. Hæc propterea iſto loco adnotauimus, quia ex iis quæ diximus ratio intelligitur, quare Dominus Petrum ita compellet; *Simon Bar-Iona,* id eſt, filius Ionæ ſiue Iohannis. Quæritur quam ob cauſſam Patris Simonis meminerit. Et eſt quidem hujus quæſtionis ſolutio facilis & certa in Commentar. Chryſoſtomi apud Auguſtinum de verbis Domini ſecundùm Matthæum ſerm. 13. & apud alios. Sed eæ ſunt diuitiæ Scripturarum, vt quemadmodum ait B. Auguſtinus, plures ſenſus & interpretationes poſſint eſſe veræ. Videtur ergo Chriſtus, propterea ſuum Petro patrem reuocaſſe in memoriam, vt, memor vilis & abjectæ originis ſuæ, magnitudinem collati in ſe beneficij meliùs intelligeret, & pluris æſtimaret. Nam quid vilius patre Petri, de quo præter nomen nihil ſcimus? Piſcator, vt videtur, erat, aut filium certè ſuum eam artem curauerat docendum. Quanta eſſet autem vilitas piſcatorum, & quidem eiuſmodi piſcatorum, quales erant Petrus & aliquot alij è Chriſti diſcipulis, prolixè declarat Chryſoſtomus cùm alibi, tum in Iohannem homilia 2. de ipſo Iohanne & eius patre loquens. Quis igitur ſapientiam Domini non admiretur, qui Petrum pronuntians beatum, quod longè ſuperat omnem laudationem; ſimul illum admonet *ἐξ οἵων εἰς οἷα,* id eſt, à quanta vilitate ad quantum honoris & boni faſtigium ſit euectus. quò etiam ſpectat illa locutio, *caro & ſanguis.* nam apud Rabinos ſæpe, quando componuntur cum Deo homines, vilitati mortalium declarandæ, vſurpatur illa periphraſis, בשר ודם *caro & ſanguis,* id eſt, homines, vt apud Zacutum in Iuchaſin, fol. 20.

18. Et Ego Dico Tibi.] Hîc incipit altera pars primaria hujus colloquij: in qua Dominus poſt editam à Petro confeſſionem, conſilium ſuū illi aperit de ædificanda Eccleſia Chriſtiana, quæ confeſſionem eandem perpetuò ſit ſeruatura: ſimul declarat Chriſtus Petro, velle ſe in eam rem illius opera ceu miniſtri primarij vti, & in regenda Eccleſia ampliſſimam ſe illi & collegis ipſius Apoſtolis poteſtatem fore daturum. *Κἀγὼ δέ σοι λέγω.* ad verbum, *Et ego verò tibi dico.* Sed non admittit hanc phraſin Latinitas. itaque Latinus interpres omiſit particulam aduerſatiuam *δὲ, verò* vel *autem* quam ne Syrus quidem aut Arabs expreſſerunt. Poterat Latinitati facilè conſuli. Verte igitur: *Sed & ego dico tibi,* expreſſâ vtrâque particulâ. Nihil enim in Scripturis tam minutum, quod ſi expendatur, theſaurum aliquem doctrinæ non contineat, vt

ſæpiſſimè admonet Chryſoſtomus; quod veriſſimum eſſe vel hic locus declarat luculentiſſimè. Ait Dominus Καὶ, *Et*. hæc vocula duo facta componit, quæ aliquam inter ſe ſimilitudinem habent aut relationem. Poteſt ita exponi: reuelationi myſterii jam tibi à Patre reuelati; quòd ego ſim illi ὁμοούσιος, eiuſdem naturæ, vt tu es eiuſdem cum tuo patre naturæ: ego jam addam reuelationem alterius myſterii quod nondum noſti. Quidam è Patribus in hanc ſententiam expoſuerunt: Et tu confeſſus es quod verum erat, & ego confeſſionem tuam præmio ingenti proſequar. Addit Dominus δὲ, vt in ſimilitudine facti notetur diuerſitas longè maxima. Nam Petri quidem confeſſio, non ex eius ingenio oriebatur, ſed ex reuelatione à Deo facta: at præmium illud maximum quod Petro Chriſtus ſe collaturum promittit, & tota Eccleſiæ ipſius ſtructura, ab eius poteſtate pendet; vt qui ſit verè non precariò Deus, quod veteres nouique Arriani blaſphemi homines, ſceleſtiſſimè & impiiſſimè jactitant. Sed Dominus vt poteſtatem habens loquitur, *ædifi cabo, & dabo tibi*. quemadmodum & Chryſoſtomus & alii Patres diuinitus obſeruant. En quàm non otioſæ ſint hæ voculæ καὶ & δὲ, in Græco textu, non temerè à Spiritu Sancto poſitæ. Etiam illa verba *Ego dico* verba ſunt ἀξιωματικά, vt Græci appellant, & plena Maieſtatis: quam videntur voluiſſe exprimere olim, qui verba Domini concinnarunt in formam eiuſmodi: *Amen amen dico tibi, quia tu es Petrus*, &c. vt habent Theodoretus & Auguſtinus ſermone 39. De ſanctis.

Tibi.] Petrum compellat, quum ea dicat Petro, quæ ad omnes Apoſtolos pertinebant. Quam eius rei cauſſam afferant Patres, ſæpius iam indicauimus. Sed vrgent nonnulli dicta quædam Patrum, contrariam, vt iſti volunt videri, ſententiam continentia: perperam, & contra verum auctorum ſententiam. Vnico id demonſtraſſe exemplo ſatis erit. Auguſtinus eo ſermone cuius modò memini: *Solus Petrus inter Apoſtolos meruit audire, Amen dico tibi, quia tu es Petrus, &c.* Afferuntur hodie hæc verba, & acriter vrgentur. Sed veriſſimum eſt, quod alibi dicebamus, abſurdiſſimè facere illos, qui de Patrum ſententia ex illorum homiliis potiùs ſtatuunt, quàm ex eorundem ſcriptis didacticis. Fere enim ſermones eius generis, qui ad laudandos Sanctos ſunt habiti, legem ſeruant encomiorum, non exactam veritatis normam. Quis autem neſcit Auguſtini eam fuiſſe ſententiam, vt crederet Petrum in ea actione perſonas omnium Apoſtolorum, imò vniuerſam Eccleſiam repræſentaſſe? quin etiam in illo ſermone id præcipuè agit Auguſtinus, vt Petrum & Paulum inter ſe comparans pares omnino illos fuiſſe demonſtret; Paulum enim Petro non minorem fuiſſe aliquoties verbis diſertis affirmat. Teneamus igitur, quod eſt veriſſimum, certiſſimum, quicquid illud eſt quod Petro ſequentibus verbis promittitur, id omne & cæteris Apoſtolis in vnius Petri perſona eſſe promiſſum. Epiſcopus Abulenſis, quæſt. 60. *Poteſt dici quid cæteri Apoſtoli meruerunt credendo, ſicut & Petrus; & præmium ijs redditur; quia tamē ſolus hic Petrus locutus eſt, reſpondit*

ei ſoli Chriſtus dirigendo verba ad eum. Et tamen verba quæ Petro dantur pro hac fide, dantur etiam alijs, quum eadem ſit fides omnium. Et potiſſimè, quia quædam hic dicuntur, quæ non debuerunt dici à principio, in perſona multorum; ſcilicet collatio clauium; ſed in vnius perſona ad ſignificandum vnitatem; in qua ſolùm clauium vſus debitus eſt.

Tu Es Petrus,] Tu is es cui ego in primo ad me aduentu nouum nomen impoſui, Cephas, id eſt, Petrus; vel me impoſiturum promiſi, quod ecce nunc præſto. Priorem interpretationem videri veriorem, antè dicebamus: & poſterior tamen ſuos auctores habet. Chryſoſtomus hîc σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς, *Tu vocaberis Cephas*: quaſi tunc primùm nouum cognomen Petro eſſet impoſitum. Baronius in hac hiſtoria tempora confundit: vult enim promiſſionem factam à Chriſto, *gratiam rependente,* inquit, *propter confeſſionem: atque impræſentiarum id Petrum eſſe feliciter conſecutum quod fuerat antè promiſſum* Sed promiſſio, quæ initio Euangelij Ioannis habetur, confeſſionem, quâ de hîc Matthæus, duobus minimum annis anteceſſit; ſi modò Euangelicæ hiſtoriæ tempora, cùm ab alijs viris eruditiſſimis, tum ab ipſo Baronio, rectè ſunt digeſta. Quomodo igitur illud ſtabit, promiſſionem factam eſſe à Chriſto *gratiam rependente*? Faciunt & Patres mentionem ἀμοιβῆς, præmij, quod Ieſus Petro rependit: ſed olim id fuiſſe promiſſum propter futuram Petri confeſſioné, id verò non dicunt Patres. Quæri poteſt; ſi non imponitur hîc Simoni nouum nomen, ſed jam antè fuerat illi impoſitum; quorſum dicitur jam ipſi à Chriſto, *Tu es Petrus*? Reſponderi poteſt variè. Nam primò, fuit hæc Domino conſuetudo, vt ſpiritualis doctrinæ arcana patefacturus, occaſionem, ac velut anſam ſermonum ſuorum ſumeret interdum, ex aliqua rerum ſenſilium ſimilitudine. Sic diſſerens cum muliere Samaritanâ, quæ aquam hauſtura venerat, doctrinam ſuam appellans aquam, *Qui biberit,* inquit, *ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum,* Iohann. cap. 4. Sic in ſexto eiuſdem Euangeliſtæ, turbas panem deſiderantes alendo corpori, ad rerum cœleſtium cupiditatem reuocans, doctrinam ſuam nominat panem. Simile quid etiam hoc loco licet obſeruare. Nam quia Simoni jam antè Petri nomen impoſuerat; ſumit ex eo Dominus occaſionem dicendi illi; *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram, &c.* quaſi diceret; Tibi quidem à Petra nomen eſt Petro inditum; ſed ego maiora iam molior, & ſuper illa ipſa Petra Eccleſiam meam paro ædificare. Deinde etiam hoc modo poteſt reſponderi: Quemadmodum paullò antè Chriſtus, cùm beatum prædicabat Petrum, priorem illius appellationem vſurpans, & patris quoque nomen adijciens, ſuæ illum humilis, & abjectæ originis iuit admonitum, ita nunc: cùm magnum illud ſuum inceptum incipit Apoſtolis patefacere apertiùs, & eius ædificij curandi prouinciam, cùm cæteris omnibus, tum imprimis Petro, parat demandare; nouum de induſtria nomen ipſi in memoriam reuocat, vt animum illius erigat, ſicut etiam Chryſoſtomus in hunc locum ſcribit. Simoni enim datum fuit Petri nomen, ſicut antè obſeruabamus, velut ſymbolum & pignus

aliquod

aliquod auxilii diuini, per quod in rerum maximarum adminiſtratione futurus eſſet inſtar Petræ alicuius firmus, conſtans & intrepidus. *Petra* in omnibus linguis figuratè accipitur ad firmitudinis & roboris ſignificationem; ſed naturalis. Nam ſi ego dicam de Titio aut Mæuio, *Hic eſt fortis, vt petra aut rupes*; ſicut eſt apud Poëtam de Latino;

Ille velut pelagi rupes immota reſiſtit; hoc ſignificauero; ineſſe ei viro robur, quantum maximum in hominem ſolet cadere. At Petri fortitudo, toto genere fuit res diuerſa; quippe non naturalis, ſed ſupernaturalis, vt a Chriſto petra manans, qui homini vires ſupra hominem poteſt ſufficere. Propterea Patres non dicunt ſimpliciter, à petra dictum eſſe Simonem Petrum; ſed à Chriſto Petrâ; vocatur autem Chriſtus Petra, vt oſtendemus, quòd ſit Deus manens in æternum. Quare illa verba; *Tu es Petrus* ſic accipienda, vt ſi dixiſſet Dominus, Tu es es, quem ego Petrum dixi, à vera Petra. Petra autem vera ego ſum; quẽ tu modò confeſſus es Dei viuentis eſſe Filium. Obſeruant grammatici Græcorum, aliud eſſe πέτραν, aliud πέτρον: nam πέτραν eſſe rupem aut ſaxum ingens: πέτρον verò paruum lapidem quales ſunt, qui Græcis χερμάδια & χειμάδια, quòd manum impleant, dicuntur. Homerus Iliad. φ. ἑτέρησι δὲ λάζετο πέτρον Μάρμαρον, ὀκριόεντα, τὸν οἱ περὶ χεὶρ ἐκάλυψε. alibi pro eodem ponit χερμάδιον λάζετο χειρί. Euſtathius ad hæc verba Iliad N. ὀλοοίτροχος, ὡς ἀπὸ πέτρης, adnotat, πέτραν eſſe montem; πέτρον vel λίθον, τὸ τῆς πέτρας ἀποτμηθὲν; *particulam è monte reſectam.* quòd & poëtæ verſus innuit, Odyſſ. K. de Læſtrigonibus: Οἵ ῥ᾽ ἀπὸ πετράων ἀνδραχθέσι χερμαδίοισι Βάλλον.

Hæc grammatica obſeruatio huic loco apprimè conuenit. Nam vt ait Auguſt. non ſemel, & Ambroſ. alicubi pluribus perſequitur, ſicut à Chriſto dicitur Chriſtianus; ſic à Petra, quod eſt alterum ejuſdem nomen, dictus eſt Petrus. Non igitur idem eſt Petra & Petrus: Chriſtus eſt rupes, Petrus eſt lapis ab illa rupe exciſus. Chriſtus eſt fortitudo ipſa & αὐτοδύναμις; Petrus eſt δυνατὸς, *fortis*, quia accipit vires à Petra. In idiomate Syriaco eadem diſtinctio, quod ad rem quidem ipſam attinet, locum habet; etſi in ipſis vocibus non ita clarè apparet, apparet tamen etiam ibi, ſi res diligenter expendatur. Chriſtus eſt כאפא genere fœminino; nam ea vox Syris pro petra eſt fœminei generis: vt intelligamus illum eſſe τὴν αὐτοφυῆ πέτραν, vel vt Platonici dicerent, τὴν αὐτόπετραν, ipſiſſimam, inquam, originem ejus fortitudinis & virtutis, quæ denotatur appellatione Cephæ; quæque Eccleſiæ vniuerſæ compagem continet. Petrus mutato genere ὁ כאפא Cephas, tanquam à Cepha Petra denominatus. Quod in terminatione nulla eſt diuerſitas, genio Syriacæ linguæ eſt tribuendum, quæ virorum nomina iſtius formæ ab alijs ſubſtantiuis deriuata, ὁμοιόως effert, non παρωνύμως, vt ſere Græca & Latina; qua de re affatim dictum eſt, ad annum trigeſimum primum, diatriba 16. In re quidem ipſa nihil propterea diuerſitatis. Nam qui exiſtimat, quod alicubi excidit Baronio, ſi à Petra Petrus eſſet deductum nomen, neque ipſe Petrus eſſet petra vt Chri-

ſtus non Petrum, ſeſt Petrinum fuiſſe nominandum: imperitiâ analogiæ, quæ eſt anima Grammaticæ, pueriliter errant. An enim negabunt Tulliis quondam & Calpurniis à cicere & piſo leguminibus nomina eſſe indita? & tamen *Cicero* dictus eſt primus Tullius, & *Piſo* primus Calpurnius, qui eas appellationes ad poſteros ſuos tranſmiſit, non *Ciceriuus*, neque *Piſinus*. ſexcenta ſunt id genus exempla. Errant etiam & quidem grauiſſimè, qui exiſtimant inter hæc duo nomina, Cepha Petra, & Cepha Petrus, nullum eſſe diſcrimen, quia literis ſcribuntur iiſdem: quod cùm dicunt, grammaticorum pariter, & philoſophorum pueris propinant ſeſe ridendos. Propriè & verè illa nomina ſunt eadem, quorum ſignificatio eſt eadem, non quæ ſcribuntur literis iiſdem. *Leo* brutum animal, & *Leo* hominis nomen, eodem modo ſcribuntur; ſed diuerſiſſimè definiuntur, quia ὁ λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος, vt de homonymis loquitur Philoſophus; diuerſa igitur nomina ſunt. *Merula* auis, & *Merula* viri nomen, non magis eadem nomina ſunt, ſi propriè & ex rei veritate loqui volumus; quàm *amare* σιθεῶν & *amarè* πικρῶς. Simillimè igitur *Cepha*, & *Cepha* Petrus, ſi literas ſpectes κοινὸν ὄνομα, vt appellat Ariſtoteles homonyma: ſi τὸν λόγον τῆς οὐσίας, & definitionem vtriuſq; dictionis, res ſunt diuerſæ, ac multò magis inuicem diſtantes, quàm diſtent cœlum & terra. Falſiſſimum igitur eſt, & longè abſurdiſſimum, quod à paucis annis fulciendæ nouæ Monarchiæ ab Hildebrandiſtis Nouatorib. excogitatum, paſſim hodie ab iiſdem occinitur: Petrum eſſe Petram, quomodo Chriſtus eſt Petra; (accuratiores inter illos, vnam ſaltem aut alteram diſtinctiunculam adhibent:) quia Dominus, hîc illum compellans, voce eâdem abſque vllo diſcrimine bis vtens dixerit; אנת הו כאפא ועל הדא כאפא *Tu es Cepha, & ſuper hac Cepha*. falſitas hujus argumentationis ex iis, quæ diximus patet manifeſtiſſimè. Et verè Auguſtinus, quem hodie omnes Hildebrandiſtæ vt indoctum & imperitiâ Syriaci idiomatis lapſum, non verentur ſugillare, Retract. lib. 1. cap. 21. *Non dictum eſt Petro, Tu es Petra: ſed, Tu es Petrus: Petra autem erat Chriſtus, quem confeſſus Simon, ſicut eum tota Eccleſia confitetur, dictus eſt Petrus.* Auſus tamen Baronius errorem illum ſecutus, Græcum textum emendare, atque ita deſcribere; *Tu es Cephas, & ſuper hanc Cepham, ædificabo Eccleſiam meam.* deinde Latinum interpretem Tridenti factum authenticum, Patrum illorum ſuorum auctoritate ſpretâ, pari licentia corrigens, *Latinè*, inquit, *ſic dicenda ſententia, Tu es petra, & ſuper hanc petram.* En verè nouam nouitatem, ante hæc nouiſſima tempora, nunquam auditam. Nam cui veterum Patrum ante hos centum annos, ſuboluit huius arcani? Syrus interpres in partes trahi non poteſt, neque Hebræus: quia apud illos ex ipſo genio illarum linguarum neceſſario committitur homonymia in his vocibus: iſti verò longè alio fine eandem homonymiā hodie in Latina lingua putidè affectant. Syrus igitur & Hebræus in verbis Domini *Cepha* priore loco poſuerunt pro *Petrus*: quem etiam alibi ſic ſolent nominare, Scio Arabem paraphraſten aliter vertiſſe & planè congruenter correctioni Baronianæ;

אנת

אנת אלצחרה *Tu es petra.* nam alibi Petrus illi non ea voce nominatur, ſed כטרע: quare non reliquit ambiguum quomodo verba Chriſti vellet accipi, vt Syrus & Hebræus; verùm in ſententiam hodiernorum Hildebrandiſtarum nō pedibus quidē, ſed calamo palàm iuit. Sed nos tirones horum ſtudiorum ſemel volumus monitos; illam Arabicam paraphraſin, quæ magno alioquin bono literarum Româ prodiit, recentem eſſe admodum, & multò meliores illâ alibi reperiri: hanc verò nuper natam & Romæ editam interdum *ῥωμαΐζειν*: quod nuſquam tamen certiùs deprehendi poteſt, quàm hoc loco. At per Deum immortalem, cui verè pio religio non erit verborum quæ protulit Dominus Petrum alloquens alium quærere interpretem, quàm ipſum Spiritum ſanctum, à quo ſine dubio, textus Græcus eſt profectus? Quum igitur verba Syriaca Domini Ieſu, אנת הו כפא auctore Spiritu ſancto verſa ſint *Σὺ εἶ Πέτρος, Tu es Petrus*; intolerabilis eſt iſtorum Nouatorum audacia, quos Spiritui ſancto obſtrepere non pudet, & dicere; non ſic verti debuiſſe, verùm, *Σὺ εἶ πέτρα, Tu es petra.* Matthæum Hebraicè ſcripſiſſe, nos quidem non negamus multis veterum id affirmantibus: ſed primitiuā Eccleſiam, iam inde ab ipſo primo illius exordio, Euangelio Matthæi Græcè ſcripto eſſe vſam, & Græcum textum pro authentico hàbuiſſe, omni aſſeueratione nos confirmamus. Auctorem textus Græci fuiſſe Iacobum fratrem Domini, Athanaſius grauis auctor, memoriæ prodidit; Iohannē Euangeliſtā alij dicunt, vt legitur in vita Matthæi, & apud Theophylactum: ſunt qui Barnabæ Apoſtolo, ſunt qui Lucæ & Paulo id ipſum attribuunt. Quæ diuerſitas ſententiarum, vt de vero auctore certò pronunciare nos vetat: ita illud certiſſimè demonſtrat; ipſis Apoſtolorum temporibus, ab vno illorum, aut illorum auſpiciis, vel potiùs Spiritus ſancti, cujus ipſi erant organa, Græcum textum ex Hebraico eſſe confectum. Conſtat ſanè, Eccleſiam Dei hunc ipſum textum inter libros Canonis ſacri relatum pari cum cæteris libris veneratione eſſe proſecutam: quod neque in Syraica verſione, quam tamen antiquiſſimam eſſe non dubitamus, neque in vlla alia repertum eſſe factum. Verum textū Hebraicum Thomas fortaſſe, & alij Apoſtoli in Orientis regiones vlteriores detulerunt: is certè quem vidiſſe ait Hieronymus, cujusque meminit Epiphanius, non fuit ille *γνήσιος* textus Hebraicus, quem ſcripſerat Matthæus, ſed apographum quoddam illius, miris modis corruptum: quod propterea in nullo vſū Eccleſiis illorum locorum & temporum fuit; ſed in pauciſſimorum virorum eruditorum bibliothecis latebat, vt oſtendit Hieronymus, proprium hæreticorum Ebionitarum & Nazaræorum, Catholicæ Eccleſiæ damnatum: quæ, vt verè ait Dionyſius Carthuſianus in ſecundum caput Iohannis, Hebraicum illud Euangelium inter falſa ſemper computauit. Quare error eſt periculoſiſſimus, ne dicam hæreſis, obtentu Hebraici contextus, qui iam inde à principio reperiri deſiit in Orbis noſtri notis Eccleſiis, Græci auctoritatem velle eleuare; quod omnes hodie Hildebrandinorum ſacrorum myſtæ in hac quæſtio-

quæſtione faciunt: Baronius verò etiam in alijs, vt in anno ſequente, num 170. vbi errorem illius pluribus confutauimus.

ET SVPER HANC PETRAM ÆD.] *Super hanc Petram.* Quam? Veteres Patres, quorum auctoritatem illi perſæpe minimi faciunt, qui plurimum illis tribuere volunt videri; pro ea libertate, quæ in Eccleſia olim vigebat; horum verborum interpretationes reperiuntur ſecuti, nonnihil inter ſe diuerſas: ac proinde, illis auctoribus, ad propoſitam quæſtionẽ variè poteſt reſponderi. Præcipuas Patrum ſententias breuiter indicabimus. Prima eſto illorum, qui vnumquemque fidelium PETRÆ nomine voluerunt deſignari. Origenes in Matthæum tractatu primo: *Luce cordi noſtro illuceſcente, à patre qui in cœlis eſt, efficimur Petrus: & nobis dicetur, quod hunc ſermonem ſequitur, Tu es Petrus, &c. Petra eſt enim, quiſquis Petri diſcipulus eſt, ex quo biberunt de ſpirituali conſequẽte Petra. Et ſuper talem petram conſtruitur omnis Eccleſiaſtica doctrina. In vnoquoque enim profectò eſt quæ à Deo ædificatur Eccleſia.* Interpretatio facit illa quidem & Petrum eſſe petram, ſiue fundamentum Eccleſiæ: ſed non ſolum, verùm communiter cum alijs omnibus non tantùm Apoſtolis, ſed cunctis electis. Itaq; ſubijcit Origenes: *Quod ſi ſuper vnũ illũ Petrum tantũ exiſtimas ædificari totam Eccleſiam, quid dicturus es de Iohanne filio tonitrui, & Apoſtolorum vnoquoque?* & plura in eã ſententiam. Gregorius Nyſſenus in elegantiſſimo libello de perfectione poſtquam Chriſti nomen PETRA expoſuit: δι᾽ ὧν, inquit, καὶ τὸν τοιοῦτον πέτρα καὶ ἡμεῖς ἐσόμεθα, μιμούμενοι καθὼς ἐστὶ δυνατὸν, ἐν τῇ τρεπτῇ φύσει τὸ ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον. *per hæc & ſimilia his, ipſi quoque ſimus PETRA, ſi imitati fuerimus, quantum fas eſt in mutabili natura, Domini noſtri naturã, neque conuerſioni, neq; mutationi obnoxiam.* Ambroſ. lib. 6. in Euangelium Lucæ: *Qui carnem vicerit, Eccleſiæ fundamentum eſt: & . ſi æquari Petro non poteſt, imitari poteſt.* Poſtea: *Poſtea eſt Chriſtus; qui etiam diſcipulo ſuo huius vocabuli gratiam non negauit. vt & ipſe ſit Petrus quòd de Petra habeat ſoliditatem conſtantiæ, fidei firmitatem. Enitere ergo, vt & tu petra ſis. Itaq; non extra te, ſed intra te petram require.* Thomas in Catena aurea, ſiue continuo in quatuor Euangeliſtas commentario, ſic ex Origene: *Petra eſt omnis, qui imitator eſt Chriſti; aduerſus quem autem portæ præualent Inferorum, ille nec petra dicendus eſt, neque Eccleſia. neque pars Eccleſiæ quam Chriſtus ſuper petrã ædificat.* Secunda ſententia eſto illorum Patrũ, qui appellatione Petræ intellexiſſe Dominum crediderunt Petri fidem, ſiue confeſſionem à Petro hîc editam, Chryſoſt. diſertè in hunc locum: ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ. τουτέστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. Theophylact. itidẽ: αὕτη ἡ ὁμολογία ἣν ὡμολόγησας θεμέλιον μέλλει ἔσεσθαι τῶν πιστευόντων. *Hæc confeſſio quam confeſſus es, fundamentum erit credentium.* Auguſtin. in Epiſt. 1. Iohan. tract. 10. *Quid eſt, ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam? Super hanc fidem; ſuper id quod dictũ eſt, Tu es Chriſtus Filius Dei; Super hanc petrã fundabo Eccleſiam meã.* Omniũ optimè hanc ſententiam declarat Baſilius Seleucenſis, ſermone in hanc Matthæi pericopam: Ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ Χριστὸς, Πέτρον ὀνομάζει τὸν πρώτως ταύτην ὁμολογήσαντα. γνώρισμα τῆς ὁμολογίας τὴν προσηγορίαν δωρούμενος.

αὕτη γὰρ

αὕτη γὰρ ἀληθῶς εὐσεβείας ἡ πέτρα αὕτη σωτηρίας ἡ κρηπίς· τοῦτο τῆς πίστεως τεῖχος. οὗτος ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος· θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. Hanc confeſ-ſionem *quum nominaſſet Chriſtus* PETRAM, *Petrum nuncupat eum, qui primus illā eſt confeſſus: donans illi hanc appellationem, tanquam inſigne & monumentum huius confeſſionis. Hæc enim eſt reuera pietatis petra: hæc ſalutis crepido, ſiue baſis: hic fidei murus: hoc veritatis fundamentum:fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, Ieſus Chriſtus.* Tertia illorum fuit ſententia, qui per petram κυρίως Petrum putarunt intelligendum; quorum teſtimonia paullo poſt recitantur nonnulla à Baronio, & plura paſſim occurrunt, quæ nullum ſit operæ pretium hic deſcribere. Quarta fuit eorum, qui veram petram, & verum Eccleſiæ fundamentum volunt intelligi, ipſum Chriſtũ: quomodo vocem PETRA eſſe iſto loco accipiendam accurate & copioſe docet magnus Auguſtinus pluribus locis, vt in Iohannem, tractatu 124. De Trinitate, libro ſecundo, capit. 17. & multo vberius De verbis Domini ſecundum Matthæ. ſermone 13. & Retract. lib. 1. cap. 21. Cum Auguſtino & Patres alij ſentiunt plures; ſed inſtar omnium patrum Paulus eſto, quo fidelior mentis verborumqne Domini interpres, ne fingi quidem poteſt. Sunt autem Pauli verba, 1. Corinth. 3, 2. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt* CHRISTVS IESVS. Neque tamen obſtat Paulinum hoc oraculum, quin & ſuperiores Patrum interpretationes rectæ ſint & orthodoxæ. Non enim rebus ipſis differunt inter ſe quatuor iſtæ ſententiæ; ſed modo tantum & ratione. Quemadmodum enim, ſi quis pius homo dicat; *Deus me ſanauit* aut *Medicus me ſanauit*; aut *Rhabarbarum me ſanauit*; etſi diuerſis locutionibus, communem loquendi conſuetudinem ſequens, vtitur; idem tamen ſemper ſentit: nempe ſanatum ſe à Deo tanquam à cauſſa efficiente prima; à Medico; tanquam cauſſa ſecunda: à Rha-barbaro, ceu inſtrumento. Sic protſus Patres, quando dixerunt ædificatam eſſe Eccleſiam ſuper Chriſto, item ſuper Petro, vel vnoquoque fidelium, necnon ſuper fide, aut confeſſione fidei; in re optime conſentiebant, & vt Auguſtinus dicere ſolet, locutionum hæc fuit diuerſitas, non ſententiarum. Chriſtus nempe ædificij Eccleſiæ prima cauſſa efficiens, à quo ceu fonte vnico, vis omnis oritur, quæ Eccleſiam inſtituit, tuetur, & facit durare. Petrus dum viueret cauſſa efficiens ſecundaria extitit, vt Apoſtolus, & Apoſtolorum pr nceps: quos ait Paulus eſſe in iſto opere Chriſti συνεργούς, h. e. *cooperarios*, & quaſi operæ ſocios: poſt eiuſdem vero obitum, Petri doctrina, quam viuus docuerat voce & ſcripto, quæ μετωνυμικῶς, h. e. *per nominis mutationem*, ſæpe dicitur Petrus in ſcriptis Patrum, & fuit, & eſt hodieque, ac ſemper erit, Eccleſiæ firmiſſimum fundamentum. Fides cauſſa eſt inſtrumentalis: vnuſquiſque fidelium, cauſſa materialis Templi Dei, *quod ædificatur*; ait Auguſtin. in Euchir. ad Laur. *ex diis, quos facit non factus Deus.* Quis neget omnes has piorum Patrum expoſitiones pias eſſe & orthodoxas? Omnes enim in vnum con-

gruunt, adeoque ſibi inuicem ſunt affines, vt paſſim obſeruare liceat, eoſdem Patres modo hanc, modo illam è ſuperioribus expoſitionibus ſequi, amplecti & propoſito ſuo accommodare. Igitur Auguſtinus, qui tot locis tam expreſſe PETRAM exponit de Chriſto; alibi de fide accipit, & confeſſione Petri, vt in Iohan. I. epiſt. tractatu 10. alibi etiam de Petro. Origenes qui primo in Matth. tractatu de ſingulis fidelibus vocem Petra contendit accipiendam: idem alibi de Petro verbis expreſſiſſimis interpretatur; vt in Exodum, homilia quinta: *Vide magno illi Eccleſiæ fundamento & petræ ſolidiſſimæ, ſuper quam Chriſtus fundauit Eccleſiam, quid dicatur à Domino.* Chryſoſtomi & Theophylacti verba attulimus, *Petram* explicantium, confeſſionem fidei: at quoties iidem ex iſtis verbis Domini vocant petram, aut τὴν μετὰ Χριστὸν πέτραν ὁμολογίαν? & vt mox docebimus, Theophylacto hæ duæ locutiones, *Eccleſia ædificatur ſuper Petro, & Eccleſia ædificatur ſuper fide, quam Petrus eſt confeſſus*, plane idem ſignificant, & pro eodem vſurpantur. Hilarij in ſexto libro, de Trinitate contra Arrianos ſunt iſta: *beatus Simon ædificationi Eccleſiæ ſubiacens.* & in Matthæum canone 16. *O in nuncupatione noui nominis fœlix Eccleſiæ fundamentum, dignaque ædificatione illius petra:* & ſimilia his alibi. Sed & hæc ſunt eiuſdem Patris verba, & quidem ex eodem libro illo ſexto: *Super hanc confeſſionis petram Eccleſiæ ædificatio eſt.* Mox de eadem Petri confeſſione loquens: *Hæc fides Eccleſiæ fundamentum eſt: per hanc fidem infirma aduerſus eam ſunt portæ inferorum.* Ibidem: *Petrus filium Dei confeſſus, ob hoc beatus eſt. Hæc reuelatio Patris eſt, hæc Eccleſiæ fundamentum, hæc ſecuritas æternitatis.* Ad hunc modum ſolent Patres non ſolum in diuerſis ſcriptis, ſed etiam in eadem diſputatione, vnam aut alteram è ſuperioribus interpretationibus vſurpare. Baſilius vero Seleucenſis, eo quem paullo ante deſeripſimus loco, initio petram de fidei confeſſione exponens, mox in alteram interpretationem deſinit, & ſolum Chriſtum petram eſſe & fundamentum Eccleſiæ pronunciat: clare nos docens, quomodo verba ſint accipienda illorum è Patribus, qui aliter vocem PETRAM in Domini verbis videntur eſſe interpretati. Nam & hi ſuam Chriſto gloriam voluerunt manere intactam atque illibatam: *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Ipſi honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen,* Rom. 11.36. Hæc quum ita ſint, quis non demiretur, non indignetur, nouos patronos nouæ doctrinæ de Romani Pontificis Monarchia, ex omnibus Patrum expoſitionibus quas indicauimus, vnicam hodie probare, vnicam admittere; eam nimirum, quæ Petrum ſtatuit, petram fundamentalem Eccleſiæ: cæteris omnib. nigrum Theta præfigere; illam vero omnium maxime aſpernari, reiicere, damnare, quæ Petram pronunciat ipſum eſſe Chriſtum? Baronij paullo poſt inſignia verba ſunt: *Hanc ſententiam*, inquit, de Petro interpretans, *Nouatores deſtruere volentes cauillationibus eo* AMENTIÆ *prouecti ſunt, vt dicere non erubeſcentes, eam non eſſe intelligendam de Petro,* SED DE CHRISTO, *in alienum prorſus ſenſum, & longe à vero diuerſum, diſtrahere hæc verba non veriti.*

veriti ſint. Maldonatus audacter pronunciat, *nihil magis à ſenſu Chriſti alienum cogitari poſſe, quam vt dicere voluerit, ſuper ſe ipſum, aut ſuper aliam rem, quam ſuper Petrum fundatam Eccleſiam*. & quum vbique virulentus hic ſcriptor in magnos viros pro ſua modeſtia, pari petulantia & impudentia debacchetur; nuſquam tamen maledicæ linguæ ſuæ laxiores habenas indulſit, quam in hac diſputatione: *hæreticos* tertio quoque verbo nominans illos, qui eandem cum Auguſtino, & alijs ſententiam tuentes PETRAM exponunt de Chriſto: cuius Maieſtatem defendere, hodie eſt hæreſin committere. Bellarminus vero appoſitiſſime ad fallendum incautos & veritatis ſecuros: qui libro primo de Romano Pontifice, commemorans quatuor paullo ante allatas expoſitiones: *Prima*, inquit, *eſt Catholicorum communis; quæ Petram vult eſſe ipſum Petrum: ceteræ Eraſmi, Caluini, Lutheri*. Similia his Stapletonus, Suarius, alij cauſſæ eiuſdem patroni. Adeo, vehemens ſtudium partium, & veritatis hac in parte, odium, plus quam Varinianum, vere Σειλάνιν πάθος. viros alioquin inſignes excæcarunt. Nam ſi iſtorum ſtetur ſententiæ, Catholicorum albo expungendi ſunt Hilarius, Hieronymus, Gregorius Nyſſenus, Ambroſius, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Baſilius Seleucenſis, Theodoretus, Theophylactus, Lyranus, & ipſe Gloſſæ Ordinariæ auctor Strabus, atque vno verbo, præcipui quique Patrum; quos verba Chriſti aliter quam iſtis Ariſtarchis placet, perſæpe expoſuiſſe, nemo ignorat, niſi qui ſcripta illorum nunquam attigit. Reſtat videamus, quam efficacibus pugnent iſti argumentis, vt euincant, verba illa, *Et ſuper hanc petram ed. &c.* de Chriſto accipi non poſſe. Omnium accuratiſſime) quod equidem ſciam, eiuſmodi argumenta congeſſit in hunc locum Maldonatus, acris & magni ingenij vir; ſi affectibus, ſi linguæ, ſi odio veritatis, potuiſſet moderari. Age igitur Maldonati rationes, breuiter ſi lubet, expendamus. *Primum*, inquit ille, *quis non videt pronomen demonſtratiuum* hanc *poſitum eſſe loco relatiui, perinde ac ſi dixiſſet, Tu es Petra, ſuper quam ædificabo Eccleſiam meam*. Eſto: concedamus pronomen *hanc* poſitum eſſe loco relatiui, vt vult Maldonatus, ſed quomodo relatiuum fœminini generis referetur ad antecedens diuerſi generis? non enim opinor, *h.nc & Petrus*, in genere conueniunt. & tamen quaſi nulla eſſet in eo difficultas, *quis non videt?* inquit. Reſpondeo: B. Chryſ. & B. Auguſtinus, & quicunque in hujus loci interpretatione cum illis ſenſerunt, nihil hujus viderunt. Omnes enim pronomen *hanc*, non ad proximam vocem *Petrus*, retulerunt; ſed ad confeſſionem Petri verſiculo præcedente comprehenſam. Chryſoſtomus ipſam confeſſionem hoc pronomine putauit ſignificatam. ἐπὶ ταύτῃ πέτρᾳ. τοῦτ' ἔστι, τῇ πίστει τῆς ὁμολογίας. *ſuper hac petra; hoc eſt, ſuper fide confeſſionis*. Auguſtinus non ad actum confeſſionis, ſed ad rem confeſſione deſignatam, retulit: Chriſtum nempe, quem Petrus eſt confeſſus. Sermone 13. de verbis Domini ſecundum Matth. *Tu es ergo*, inquit, *Petrus, & ſuper hanc petram, quam confeſſus es, ſuper hanc petram quam cognouiſti, dicens, Tu es Chriſtus filius*

Dei viui, ædificabo Eccleſiam meam, & ſæpe alibi. Eſt aliqua in modo interpretationis diſcrepantia; quum in re nulla ſit, vt iam oſtendimus: in eo autem conueniunt, quod pronomen *hanc* non ad nomen Petrus, ſed ad præcedentem verſum retulerunt. Non igitur ita clarum & certum eſt, quod tuetur Maldonatus, vt debeat dicere, *quis non videt?* Chryſoſtomus & Auguſtinus, duo fuere præcipui auctores duarum expoſitionum, quas poſt illos plurimi ſunt ſecuti: multi, ſine dubio, ante illos fuerant ſecuti, quod Chryſoſtomus & Auguſtinus non viderunt, nemo illorum vidit qui eaſdem cum ipſis ſententias probarunt. Verum, vt rationibus agamus; non ſolum auctoritatibus; dicimus, pronomen ταύτῃ, *hac*, vel, quia ſic vertit Latinus interpres, *hanc*, duobus modis per leges rectæ interpretationis, poſſe accipi; vno, vt vim relatiui habeat, ſiue vt loquitur Apollonius, ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας; altero, vt accipiatur δεικτικῶς. Si pro relatiuò accipias, aut referetur ad præcedentem confeſſionem: quomodo factum eſſe dicebam, ab iis qui *petram* exponũt fidei confeſſionẽ, item ab iis qui Chriſtum ipſum volunt ſignificari: aut ad vocem *petram* in præcedente dictione *Petrus* incluſam. nam vt ante monebamus, verba, *Tu es Petrus*, hoc ſignificant, Tibi nomen Petro inditũ eſt à petra Chriſto. Nouum non eſt, vt relatio fiat ad vocem in præcedente aliqua dictione latentem. Homerus Iliad. Ω. σάωσεν ἄστυ καὶ αὐτοὺς, *ſeruanit oppidum & ipſos*. hic pronomen αὐτοὺς, cui innitatur non habet; niſi latentem in voce ἄστυ, dictionem ἀστοὺς h.e. *ciues* ſubintelligas, quod & Euſtathius obſeruat. Athenæus lib. 14. πανήγυρις γίνεται πολυήμερος, ἧς ἐν μιᾷ, hic ad vocem μιᾷ, repetendum vocabulum ἡμέρα, quod poteſtate continetur in præcedente dictione πολυήμερος. Iohannis 8. 44. de Diabolo, ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. *quia mendax eſt, & pater ejus*. quid *ejus?* nempe τοῦ ψεύδους, *mendacij*; quod verbi repeti debet è præcedente *mendax*. Hic vero eo facilius huic figuræ locus eſſe poteſt, quia vox ipſa, quæ includebatur in nomine Petrus eſt expreſſa à Chriſto. Ita igitur connecti poteſt ſententia. *Tu es Petrus*, à me Petra ſic dictus; *ſuper qua Petra ædificabo Eccleſiam meam*. Quid in hac expoſitione eſt adeo coacti, vt admitti non queat? Sin pronomen demonſtratiuum proprie & δεικτικῶς interpretari lubeat, id quoque per leges rectæ interpretationis licet; adeoque abſurda non erit expoſitio, vt etiam venuſtatem non tranſlatitiam locutio Domini ſit habitura. Nam in omnibus linguis pronomina demonſtratiua elegantiſſime interdum accipiuntur de loquentis perſona. Ita interpretati ſunt ueteres Critici, illud Comici: *Tu ſi hic ſis, aliter ſentias*. Hic, ὅδ' ἀνὴρ, ego. apud Sophoclem in Oedipo Coloneo, Polynices petit à patre vt ignoſcat, ὁρμωμένῳ τῷδ' ἀνδρὶ τοῦ μοῦ πρὸς κασιγνήτου τίσιν: *huic viro, ruenti* (accincto, parato) *ad vltionem fratris mei*. Hᴠɪᴄ Vɪʀᴏ, hoc eſt, mihi: atque hoc loquendi genere delectari Sophoclem notat Scholiaſtes. Τῷδ' ἀνδρὶ [δεικτικῶς· καὶ ἔστι πυκνὸς ἐν τῷ τοιούτῳ Σοφοκλῆς,] veriſſime. Paullo poſt: Ὦ παῖδες, ἥκει τῷδ' ἐπ' ἀνδρὶ θέσφατος βίου τελευτή. *O liberi, venit huic viro prædicta oraculo mors*, pro, mihi. In Trachiniis; μάδ' οὔτε δραίνεις,

τῆς

ώς δι γι ζῶντι ἔτι. ſi quid mali paras in meos, ne feceris hac ſuperſtite. Hac. id eſt, me. Ita omnino accipiendum, quod ait Dominus Iudæis, Iohannis 2.19. Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον. *Soluite templum hoc* dixit, corpus ſuum indicans, vt exponit Iohannes. Quare τοῦτον, accipiendum δεικτικῶς, eſtque veriſimile, Chriſtum cum hanc vocem pronunciauit, ſuummetipſius corpus indicaſſe, vel palma pectus percutiendo, vt fieri amat, vel alio geſtu. Sic igitur, *ſuper hac petra,* non abſurde, verum eleganter dictum fuerit, pro ſuper me; Domino noſtro vocem ſuam geſtu adiuuante, quod Græci dicunt λέγειν δεικτικῶς. Ex his apparet, quam inique faciant, qui B. Auguſtinum traducunt velut imperitum, quod verba Chriſti de ipſo Chriſto interpretatur. *Super me,* inquit, *ædificabo te, non me ſuper te.* Adeo enim vituperari hæc interpretatio non debet, vt vel propter locutionis elegantiam mereatur approbari. Quum autem plures alij Patres de Chriſto vocem *petra* expoſuerint; cur ſolus conuenitur Auguſtinus? Pergit Maldonatus; *Petrus enim & petra idem ſunt. Nam quod Caluinus dicit, non ſine cauſſa Euangeliſtam orationem variaſſe; cumq; dixiſſet,* Tu es Petrus, *ſecundo loco non dixiſſe ſuper Petrũ, ſed* ſuper hanc petram, *vt aliam petram quam Petrũ ſignificaret; putrile & ridiculum eſt. Nec enim Matthæus Græca, ſed Hebraica, aut Chaldaica & Syriaca lingua ſcripſit. Quibus linguis iſta generis differentia, quæ Græce & Latine eſt inter Petrum & petram, non reperitur: Sed vno eodemque nomine, ſiue Hebraice ſiue Syriace Chriſtus dixit, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiã meam.* Si veritatis quantam par eſt, habere rationem volumus, aliter quam vna litura corrigi iſta omnia non merentur. Primo, falſum eſt, *Petrum & petram* idem eſſe. Si vocum proprietatem reſpicimus, probauimus aliud eſſe πέτρον, aliud πέτραν. Si verba Chriſti diligenter examinamus; probavimus, cum dixit Dominus, *Tu es Cepha & ſuper hanc Cepham &c.* priore loco proprium eſſe nomen Simonis; quod ſine extrema impudentia negari non poteſt. Nam conſtat inter omnes interpretes, Chriſtum iſto loco, aut nouum nomen Simoni impoſuiſſe; aut ante impoſitum vſurpaſſe, & myſterium in eo nomine latens aperuiſſe. poſteriore loco aliter recte accipi poſſe nomen *petra* & res ipſa, & auctoritas Patrum, de quibus diximus, & ipſa generis mutatio, euincunt. Doceamus hoc ipſum familiari exemplo; ſi forte duris & ceruicoſis Capitonibus veritas poſſit perſuaderi. Inter Auguſti libertos erat Anthonius Muſa, medicus, qui apud patronum in præcipua gratia fuit. Fingamus huic Muſæ ſeruum fuiſſe, cui cum libertatem daret & cognomen Muſæ ſimiliter imponeret, hæc verba dixerit: *Tu es Muſa, & ſuper hac Muſa ſpes eruditionis tuæ erunt repoſitæ.* Ecce *Muſa, Muſa,* vt *Cepha* & *Cepha*, an dicemus nomen eſſe vnicum bis poſitum? minime. nam priore loco Muſa eſt proprium viri nomen ſeruo illi impoſitum: poſteriore, quia δεικτικῶς hoc pronunciatũ eſt; de ipſo qui loquitur eſt intelligẽdum: deinde propter genus fœmininum, apparet, eum qui hæc dicat, non proprium ſibi nomen vſurpare: ſed metonymica locutione doctrinæ

ſuæ mentionem inijcere, vt ſignificet, idoneum ſe eſſe qui ſerui ſiue liberti ſui ſtudia curet. Poſſent alia multa afferri exempla: quæ vt ſimilia ſint, & propoſito congruant, ſemper obſeruandum, vt idem nomen vtrique perſonæ ſit commune, quæ in exemplum proferetur: ſicut Cepha; vnum è Chriſti nominibus eſt; quod Simoni communicauit, cum illum Cepham nominauit. Hoc moneo, vt Lucæ Burgenſis errorem obiter indicem; qui ad verba Chriſti illuſtranda, hoc affert exemplum: *Perſimilis*: inquit, *foret loquendi ratio ſi Imperator militi nomine Leoni, rebus geſtis nomen exprimentis diceret, Tu es Leo, & hunc leonem præficiam exercitui meo.* Atqui omiſit Lucas, id quod ad ſimilitudinem exempli cum primis deſiderabatur; vt Imperatori hæc verba dicenti itidem vt militi quem alloquitur, nomen eſſet Leoni. Quare ita potius, aut ſimili modo, exemplum erat concipiendum. Leo Imperator dicit Leoni militi; *Tu es Leo, & ſuper hoc Leone ſita eſt ſpes omnis victoriæ.* quanquam ne ſic quidem per omnia reſpondet exemplum. Nulla enim hic generis diuerſitas, quæ in verbis Domini eſt manifeſta. Sine cauſſa deinde Maldonatus Caluini obſeruationem veriſſimam vt puerilem & ridiculam traducit. Non ignorabat vir doctiſſimus (quod vult iſte exiſtimari,) Hebraice ſcriptum fuiſſe à Matthæo ſuum Euangelium: ſed qui perſuaſum haberet cum tota vetere Eccleſia, vt antea probauimus, Græcum textum à Spiritu ſancto eſſe profectum: diuerſitatem quę in Gręco textu repetitur, Euangeliſtæ attribuere non dubitauit. Si peccauit in eo Caluinus imitatione veterum peccauit, Chryſoſtomi, Cyrilli, Auguſtini, & aliorum interpretum; qui nuſquam non ſacris ipſis auctoribus attribuunt, quæ in verſionibus leguntur 70. Seniorum vel Latinis. Atqui auctoritas multo maior eſſe debet Græci textus Matthæi: propter cauſſas ante expoſitas, quam vllius verſionis librorum ſacrorum. Nimis igitur putida malitia eſt, eo nomine Caluino maledicere: quum ne tum quidem pij & modeſti ingenij viri Beatum Auguſtinum reprehendere audeant, quando in Commentariis Pſalmorum aut Iohannis, multas vrget voces, velut à Dauide, aut ab Euangeliſta profectas; quarum in texto Hebraico vel Græco nullum omnino extat veſtigium. Reddit mox rationem Maldon. cur Matthæi interpres Græcus variarit genus Πέτρος & Πέτρα. *dixit Petrus*, inquit, *quia vir erat cui vox illa tribuebatur at Petra mutato genere. quia in eiuſmodi ædificiis nomen Petræ fœmininū magis eſt vſitatum.* Hæc vera ſunt; ſed ex his contrarium plane ejus colligitur, quod probandum erat Maldonato. Ille enim pedibus manibuſque id agit, vt euincat, Dominum vtroque loco vocem eandem vſurpaſſe. Nos vero non negamus *Cepha Cepha*, ſine vllo literarū diſcrimine bis pronunciaſſe Dominū: ſed illarum duarum vocū diuerſiſſimas fuiſſe ſignificationes defendimus: ac propterea non poſſe dici eandem vocem, hoc ſolide antea probauimus. Quid hic Maldonatus? idem fere quod nos: vocabula πέτρος & πέτρα diuerſa hic ſignificare. quomodo igitur, propriè loquendo eadem vox erit, quum duæ ſint & terminatione, & genere,

& genere, & ſignificatione diuerſæ? Hic ſine dubio alliſa eſt nauis ad ſcopulum. Quanto autem ſolidior ratio eſt, idcirco dixiſſe Matthæi interpretem ἐπὶ τῇ Πέτρᾳ, mutato genere; quia vnum de nominibus Chriſti eſt PETRA; quam vt ſubtilis hic diſputator ait, *quod in eiuſmodi ædificiis nomen Petræ magis ſit vſitatum?* Altera vero ratio quam ſubiicit, multo etiam frigidior, ac prorſus friuola: Πέτρος inquit, *Atticum & rarum eſt.* Memini hoc etiam apud alios eiuſdem diſciplinæ alumnos legere. Sed neutrum Græce docti temere concedent. Etſi non me fugit, quoſdam recentiorum Grammaticorum id obſeruare. Moſchopulos: Πέτρος ὄνομα κύριον, καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἡ πέτρα· ὥσπερ ὁ πέτρος παρὰ τοῖς αὐτοῖς, τὸ παρὰ τοῖς κοινοῖς οὐδετέρως σκό-ϐ. putauit iſte Grammaticus, inter Πέτρον & πέτραν nullam eſſe differentiam, niſi in genere; & in eo notat Atticiſmum: ſed falſus eſt. Ego ſcio apud omne genus Græcorum ſcriptorum, non ſolum apud τοὺς Ἀττικιστάς, in mentione petrariarum, ſiue machinarum Πετροβόλων, & ſæpe in alio ſermone, vocabulum Πέτρος mihi lectum & obſeruatum, vbi Πέτρα proprietate Helleniſmi ſeruata, admitti non queat. Poſt hæc ita diſputat Maldonatus: *cui dubium eſt, Chriſtum his verbis aliquid magnum & ſingulare, tanquam fidei confeſſionis præmium, Petro concedere, aut promittere voluiſſe?* deinde vbi dixit, magnum illud & ſingulare præmium, non eſſe nominis mutationem: iſtis enim Doctoribus nihil videtur magnum, præter Regnum & Monarchiam; ſubiicit hæc: *his ergo verbis*, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, *ſignificat, hanc ſe illi eximiam & ſingularem dignitatem conceſſuru͂, vt ſuper eum Eccleſiam ſuam ædificaret, id eſt, cum Eccleſiæ caput conſtitueret, ſuu͂q; in ea Vicarium faceret.* Verum eſt, Petrum confeſſionis ſuæ præmium eſſe conſecutum; qua de re ſatis multa in ſuperioribus. Verum etiam eſt, præmium illud, ingens fuiſſe; quod donantis non ſolum potentiam & μεγαλοδωρεὰν, luculente probaret: ſed etiam deitatem illius & τὸ ὁμοούσιον, cum Patre certo demonſtraret; ſicut accuratiſſime oſtenderunt Chryſ. in hunc locum, & Hilarius in 6. de Trinitate, vt alios Patres omittam. Sed præmij loco dediſſe Filium Dei Petro, vt eſſet Caput viſibile Eccleſiæ, quale hodie depingitur, non iam Chriſti Vicarius, ſed Vicedeus, Rex & Monarcha Eccleſiæ, imo totius mundi: id vero nemo dixit priſcoru͂ Patrum, nemo credidit in primitiua Eccleſia: recens iſtud commentum eſt, noua doctrina, ſequioribus ſeculis excogitata; vſque adeo priſcis Chriſtianis inaudita, vt ne nomine quidem iſtius diſciplinæ ante pauca ſecula fuerint cognita. Extant apud Chryſoſtomum, Ambroſium, Auguſtinum, alios Patres; tot homiliæ de laudibus B. Petri: vbi ſæpe oratoria licentia diuini illius viri texuntur encomia. Quis illorum appellauit Petrum Caput viſibile vniuerſæ Eccleſiæ, eo ſenſu, quo hodie iſta vocabula vſurpantur? quis illum Vicedeum, quis Monarcham nominauit? Hilarius illo quem dixi libro, id ex profeſſo agit (& erat in eo poſitum contra impios Arrianos, validum argumentum:) vt præmij propter confeſſionem Petro delati, extollat magnitudinem. Ait ibi inter cæ-

cætera: *Hoc qui creaturam Dei potius confitens negat, prius eſt, vt neget Petri Apoſtolatum, fidem, beatitudinem, ſacerdotium, martyrium: & poſt hæc ſe alienum à Chriſto eſſe intelligat; quia Petrus eum Filium Dei confeſſus hæc meruit.* Cur in hac enumeratione, cur in tota illa diſputatione quod longe maximum erat, vt placet hîc Maldonato, prætermittitur? Vicarius nempe, regnum & Monarchia Petro conceſſa. Nam claues & ligandi poteſtas, adeo nihil habent commune cum ſingulari Monarchia Petri; vt idem Hilarius in illa ipſa diſputatione, eandem illam poteſtatem omnib. Apoſtolis affirmet eſſe tributam: & quidem *propter fidei meritum*, inquit: ne quis exiſtimet, vni Petro hoc fuiſſe proprium. Theophylactus in hunc locum: *rependit gratiã* inquit, *Dominus Petro, μιϛὸν αὐτῷ δίδωσ μέγαν, datq; illi mercedem magnam*: videtur idem ſentire cum Maldonato: ſed accipe pie Lector quæ ſit iſta merces magna: *vt ſuper eo fundaretur Eccleſia, & omnes fideles confeſſionem Petri fidei ſuæ fundamentũ ſubſternerent.* verba Theophylacti paullo poſt afferemus: nullũ hîc regnum, nullus Dei Vicariatus in Reges, nulla Monarchia Hildebrandina, præmij loco conceſſa dicitur fuiſſe, & tamen non dubitat auctor, hoc ipſum quod ait Petro datum, appellare MERCEDEM MAGNAM. En doctrinam è diametro cum illa pugnantem, quam tuetur iſto loco, gratiarum & beneficiorum cœleſtium malus æſtimator, Maldonat⁹. Subiicit deinde: Quum proximo verſu claues tradantur Petro, quæ metaphora Principem illum inquit deſignat: ergo etiã hîc alia metaphora videlicet *Petra*, idem Principatus Petro traditur. *abſurdũ enim eſt*, inquit, *tam paucis verbis, rerum aut perſonarum mutationem fieri.* Quam vim habeat traditio clauiũ, ad ſequentem añum erit examinandũ: at *Petræ* metaphorã non ius dominandi, ſed ſoliditatem denotare, paullo poſt demonſtrabitur. Quod ait, abſurdam eſſe mutationem rerũ & perſonarũ in verbis Domini; volens ac ſciens, opinor, errat: qui nõ ignoraret, nihil crebrius occurrere in Scripturis, huiuſmodi mutationibus. Quare ſi quis dicat; Dominũ ꝟ. 18. aperire Petro & cæteris Apoſtolis conſilium ſuum de ædificanda Eccleſia, quæ futura ſit æternæ durationis; verſu autẽ ſequente, Petro indicare Chriſtum, voluntatem ſuam vtendi opera & miniſterio ipſius in ędificio illo procurando; quid in eiuſmodi ſententia futurũ ſit abſurdi, pii eruditiq; viri velim iudicent. Quę deinceps ſequuntur, partim iam refutauimus; partim ita leuia ſunt aut aliena, vt in illis diutius tædeat immorari. Quædam duntaxat attingemus. *Conueniebat*, inquit, *vt quemadmodum Chriſtus Apoſtolos duodecim ad 12. Patriarcharũ ſimilitudinẽ elegerat; ita vnum veluti Abrahamũ eligeret qui propter maiorem fidem, omniũ caput; & vt Abrahã veterũ, ita ille Euangelicę Eccleſia fundamentum eſſet.* Hoc quidem argumentum plane topicum eſt, non analyticum; quod neque è Scripturis eſt depromptum; neq; è ſcriptis Patrum; & curioſa duntaxat coniectura nititur. Nam quod 12. fuerunt Patriarchæ & totidem numero Apoſtoli; leue eſt ad hanc comparationem inſtituendam, eo fine, quo inſtituitur à Maldonato. De poteſtate enim quæſtio eſt, quæ hodie ſub obtentu nominis Petri, Petri ſucceſſoribus attribuitur. Huius vero poteſtatis ecqua in Abrahamo vmbra poteſt deprehendi? itaq; hoc ſimili nihil diſſimilius. Petrus

vnus fuit è 12. Apoſtolis: Abrahamus non fuit vnus è 12. Patriarchis: ſed generis auctor, è cuius lumbis, vt loquitur Scriptura, & 12. Patriarchæ ſunt orti, & pater illorum Iacobus & auus quoque Iſaacus. Quod ſi tuliſſet Abrahami ætas, vt ſe viuo naſcerentur 12. Iacobi filii, qui Patriarchæ ſunt appellati; jure naturæ in poteſtate ſua fuit illos habiturus, non minùs quàm Iſaacum. Ius enim patriæ poteſtatis ad omnes nepotes porrigitur, *καὶ παῖδας παίδων, τούτων μετέχειν γίνονται.* Quod ſimile jus in cæteros Apoſtolos Petrus habuit? Adde quòd Abrahamus neque dominatus eſt inter 12. Patriarchas, qui ipſo viuente nati nondum erant: neque in populo Iudaico, poſteris ſuis dominationis ſuæ ſucceſſores vllos habuit. Nam quum duplici poteſtate populus Iudaicus regeretur, ſacerdotali & ciuili: neque Reges, quive Regum locum obtinuerunt, neque Principes Sacerdotum in ſuis muneribus Abrahami ſucceſſores vnquam ſe dixerunt. Petrus, vtiſti volunt, Rex & Monarcha inter Apoſtolos fuit; & ad poſteros ſuos, Pontifices Rom. Ius tranſmiſit, vt iiſdem placet, non ſolùm in coëpiſcopos & totum clerum dominandi; ſed etiam in populos omnes, Reges Principeſque omnes, atque vno verbo, in Orbem terrarum vniuerſum. An hæc ſimilia videntur? Scio Abrahamum dictum eſſe *patrem omnium credentium in præputio*, Rom. 4.11. ſi ad hoc exemplum dicat aliquis, Petrum fuiſſe patrem omnium in Chriſto credentium: etſi in Scripturis non legitur is titulus tributus Petro; aſſentiar tamen tota voluntate. nam & huic illius confeſſioni debetur hic honos; & laboribus, quos in iaciendis Eccleſiæ fundamentis Petrus inter primos ſuſtinuit longè maximos. Veriſſimè Chryſoſto. hom. in verba Pauli, Gal. 2. 2. non ſolùm, inquit, illa Petro debentur, quæ operâ ipſius effecta ſunt, quando primū inchoata eſt Eccleſia Christiana; *ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ ταῦτ' ἐπιτελεσθέντων κατορθωμάτων, ὅτε ἂν εἴη πάντων αἴτιος, ὁ τὴν ἀρχὴν καὶ εἴσοδον παρασχών*: *ſed etiam eorum quæ poſt hæc ſunt ab alijs præclarè facta, meritò habeatur auctor Petrus qui initium præbuit, & aditum.* Sed hic titulus longè glorioſiſſimus, partim cæteris Apoſtolis communis, partim perſonaliter Petro eſt proprius; neque ad ejus ſucceſſores vllo pacto poteſt pertinere. Quare nihil hoc ad Papam; nihil ad controuerſias hodiernas. Scio etiam Abrahamum reperiri in Biblijs dictum *Petram*, vt dicitur hic Petrus ex iſtorum ſententia. Iſaiæ 51. 1. *Attendite ad Petram vnde exciſi eſtis: attendite ad Abrahamum patrem veſtrum.* ſed ne id quidem ad Maldonati propoſitum quicquam facit. *Petra* enim hoc loco nihil aliud ſignificat, niſi originem. & mens Prophetæ eſt; ſicut exciſus è Petra lapis eiuſdem eſt naturæ cum rupe vnde eſt exciſus: ſic vos componite vitam veſtrā ad exemplum Abrahami, & vt hunc locum explicans ait Maimonides in diuino opere More Nebukim, lib. 1 capite decimoſexto לכו בדרכיו *ite per eius vias.* Poſtea recenſet Maldonatus illos è Patribus, qui Petrum petram aut fundamentum Eccleſiæ vocarunt. quorſum autem? aut quis hoc negat, niſi qui à limine Patres nunquam ſalutauit? At non iſtud eſt præcipuè, quod

Yy hodie

hodie in controuerſiam vocatur: ſed illud potiùs, quo ſenſu ita veteres ſint locuti: an vocabulo *Petræ* monarchiam aliquam intellexerint Petro fuiſſe collatam. nam hoc acerrimè defenditur hodie: qua de re mox erit dicendum. Interim obſeruet Lector philalethes vel fraudem manifeſtam in enumeratione Maldonati, vel craſſam & pudendam ignorantiam. Orditur enim catalogum ſuum ab Epiſtola Clementis ad Iacobum: quam eſſe ψευδεπίγραφον, adulterinam, abſurdam, ridiculam, ſi ignorauit Maldonatus, poſt Cardinalis Cuſani & aliorum ex illis partibus admonitionem; expers fuit omnis melioris eruditionis: ſi non ignorauit, ſed diſſimulauit, omnis probitatis, & ingenui candoris, qui Theologum apprimè decebat. Ego inter falſa ſcripta ſupponentem, quæ certiſſima eſt hæretici nota; & iis vtentem, quæ norit ipſe eſſe falſa ac ſuppoſititia, diſcrimen nullum agnoſco.

ÆDIFICABO ECCLES. MEAM.] Quid eſt *ædificabo?* Sicut architecti lapides quærunt, inuentos ad opus parant, cædendo, poliendo, & aliis rationibus; deinde probè paratos cæmento coniungunt inter ſe, vt ex omnibus rectè compoſitis ſurgat opus ædificii: ſic Dominus noſter ex innumero mortalium numero quoſdam eligit, electos erudiit, fidem illis infundit, totoſque adeò immutat lauacro παλιγγενεσίας, vt *noua creatura* dicantur Paulo, 2. Corinth. quinto, verſu decimo ſeptimo: Galat. ſexto, v. decimo quinto: tum autem ita paratos & concinnatos, vinculo charitatis, participatione eorundem myſteriorum, communione eiuſdem ſpei, velut cæmento quodam coniungit inuicem, vt è pluribus extruantur Eccleſiæ ſingulæ, ex omnibus Eccleſia Catholica. Hic obſeruandum eſt, Chriſtum ſtructuræ illius ædificii quod eſt Eccleſia, gloriam ſibi vni vindicare, cùm ait, *ædificabo*, & iterum, *Eccleſiam* MEAM: meritiſſimè. nam humanâ operâ traducere aliquem ad fidem Chriſti, nedum integram aliquam Eccleſiam inſtituere; nemo homo poteſt magis, quàm mortuum jam fœtentem præſtare rediuiuum. Verumtamen vt monet Hieronymus in hunc locum, ea eſt bonitas Filii Dei, vt titulos ſibi vni proprios, mortalibus miniſtris ſuis communicet, qua de re paullò pòſt dicturi ſumus. Quum igitur verus architectus huius ædificii ſit vnus Chriſtus, qui creat, qui concinnat, qui connectit inter ſe lapides viuos, & dat illis ſurgere in magnam molem; poſtremò, qui hanc compagem mille periculis obnoxiam præſtat ſua vnius vi & virtute ſartam tectam: patitur tamen eius bonitas, vt nominentur etiam Apoſtoli architecti. nam Paulus nuncupat ſe architectum, 1. Corinthior. 3. 10. quod ille per occaſionem de ſe dixit, de Petro & cæteris Apoſtolis voluit intellectũ. Chriſtus Petra & fundamentum Eccleſiæ; 1. Corinthior. 3. 2. adeò vnicum, vt expreſsè affirmet Paulus nullum aliud præter Chriſtum poſſe poni fundamentum: & Chryſoſtomus ibidem obſeruet, fideles Chriſto Petræ & fundamento Eccleſiæ ita adhærere, vt nihil ſit medium: ſed vt palmes adhæret viti, nulla re interjecta, ſic fidelium vnumquemque huic fundamento debere cohærere.

Et

Et tamen hoc fundamentum appellatur *fundamentum Apoſtolorũ*, Epheſ. 11.20. imò ipſi Apoſtoli 12. totidem nuncupantur fundamenta, Apocal. 21. 14. Sic quum Chriſtus ſeruet propriâ virtute, per fidem apprehẽſus; fides tamen ſeruare dicitur, *Fides tua ſeruauit te*, Mat. 9. 21. Mar. 5. 34. & ſæpe alibi in Euangelio. quæ ratio eſt cur *Petram* multi Patrum acceperint de fide, ſiue confeſſione fidei, vt dictum eſt. Igitur ſiue ſuper Chriſto, ſiue ſuper Petro, Apoſtolorũ corypho, ſiue ſuper fide dicatur fieri illa ædificatio, cuius hîc meminit Dominus, res eodem redit; quod & antè obſeruabamus, & hîc teſtimoniis vno vel altero lubet confirmare. Epiphanius contra Catharos, affirmat Petrum eſſe Petram ſuper qua fundata eſt Eccleſia; idque κατὰ πάντα τρόπον, inquit, *modis omnibus*. Deinde explicat modos aliquot, quorum primus hic eſt: πρῶτον μὲν ὅτι ὡμολόγησε Χριστὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ ἤκουσεν, ὅτι ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τῆς ἀσφαλοῦς πίστεως, οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν. *Primò quidem, quia cõfeſſus eſt Chriſtum Filium Dei viuentis; & dictum eſt illi, ſuper hac petra firma fidei, ædificabo Eccleſiam meam*, manifeſtiſſimè Epiphanius duas expoſitiones vocis *petra* pro vna atque eadem accipit: nam & Petrum affirmat eſſe illam petram: & ſtatim verba Chriſti exponens, *petram* interpretatur, τὴν ἀσφαλῆ πίστιν, *firmã fidem*. quæ erat Chryſoſtomi expoſitio. Theophylactus verò & copioſiſſimè & clariſſimè, quid ſit *ædificare Eccleſiam ſuper petra* declarauit hiſce verbis: non enim grauabor locum illius integrum deſcribere. *Rependit gratiam Petro Dominus; vt ſuper illo ædificetur Eccleſia*. Ecce Petrum petram & Eccleſiæ fundamentum: ſed quomodo ſit intelligendum, ipſe explicat ſtatim: ἐπεὶ γὰρ ὡμολόγησεν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ ὁ Πέτρος, φησὶν, ὅτι αὕτη ἡ ὁμολογία, ἣν ὡμολόγηκας, θεμέλιον μέλλει εἶναι τῶν πιστευόντων. ὥστε πάντα ἄνθρωπον μέλλοντα κτίζειν τὸν τῆς πίστεως οἶκον, ταύτην τὴν ὁμολογίαν ὑποτιθέναι θεμέλιον. *Quoniam Petrus confeſſus eſt Chriſtum Filium Dei, futurum ait, vt hæc confeſſio quam confeſſus es, ſit credentium fundamentum: adeò vt quicunque domum fidei erit extructurus, is confeſſionem hanc ſubſternat fundamẽtum*, ſiue *pro fundamento*. Nemo non videt, Petrum & confeſſionem fidei pro re eadem uſurpari à Theophylacto. Quum autem neque Epiphanius, qui ex profeſſo varios modos explicat, quib. dicitur Eccleſia ſuper Petra ædificari; neque Theophylactus, qui hæc Domini verba adeò perſpicuè & prolixè exponit, monarchicæ poteſtatis Petri vllam injecerint mentionem, ac multò minùs Papalis Omnipotentiæ: quis ſanus dubitare poteſt, ſilentii cauſſam eſſe, quòd commentum de Petri & Paparum monarchia, qui eſt hodie fidei articulus, cum primis neceſſarius, prorſus ignorarent? Hodie idem ignorare in Europa, hæreſis eſt flammis expianda.

ET PORTÆ INFERI NON PRÆ.] Conſtat, per *Inferi portas* intelligi, quantum eſt quod habet potentiæ Inimicus hominis, ad exercendam & vexandam Eccleſiam; cuius ſaluti inuidens, perpetuas illi ſtruit inſidias. Sed de locutione quæ hic vſurpatur, quæri poteſt, ſitne ea phraſis Græca an Hebraica. Eſt verò ipſa quidem phraſis vtrique linguæ

communis; ſed eius vſus varius. Apud Iſaiam, 38. 10. *Vadam* בשערי שאול ἐν πύλαις ᾅδου, vt vertunt 70. ſi illorum eſt textus Græcus qui extat hodie, ſeruato Hebraiſmo; quem meliùs neglexit Latinus, *ad portas Inferi.* Hic per *Inferi portas* intelligitur ſepulchrum, Orcus, ſiue locus mortuorum. Sapientia Salomonis 16. 13. κατάγεις εἰς πύλας ᾅδου καὶ ἀνάγεις. Similiter & Græci loquebantur. Euripides idem paullò aliter dixit initio Hecubæ: Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπὼν, ἵν᾽ ᾅδης χωρὶς ᾤκισται θεῶν: nam idem eſt ac ſi dixiſſet, ἥκω λιπὼν ᾅδου πύλας. Interdũ Græci ſpecie prouerbij dicebant de re odioſiſſima, *Portæ Inferorum*, Homerus Iliad. I. ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν. *odi illum inſtar portarum Inferi.* Alio ſenſu idem loquendi genus vſurpauit Dominus, pro potentia & molitionibus miniſtrorum. Nam quia olim apud Hebræos conueniebant proceres ciuitatis ad portas vrbis & ibi conſilia agitabant; ideò portæ Inferi hoc loco ponuntur pro conſiliis miniſtrorum Satanæ, ſæpe conuenire ſolitorum, & diu multumque deliberare, quo piis poſſint nocere. Non poſſum aſſentiri Maldonato, qui portas hic in propria notione accipit, & interpretatur de portis vrbium quas impij quidem habitant, ſed pij obſident & oppugnant. Acuta quidem conjectura: ſed quam euertit, quod ſequitur, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς; *non ſuperabunt viribus ſuis Eccleſiam*: tot enim verbis opus eſt, vt exprimatur vis Græci vocabuli, κατισχύειν: quod Latinus interpres vna voce conatus exprimere, dixit *non praualebunt ei.* Non ſolet autem verbũ κατισχύειν vſurpari de reſiſtente, & vim patiente; ſed potiùs de oppugnante & vim inferente. Teneamus igitur cum omnibus interpretibus, non promittere his verbis Dominũ Eccleſiæ ſuæ, illam de omnibus impiis triumphaturam & eorum vrbes in ſuam poteſtatem fore redacturam: ſed iſtud potiùs; hoſtes Eccleſiæ de ipſa tanquam penitus à ſe deuicta, nunquam fore triumphaturos. Maldonatus verò etiam in eo parum videtur cauiſſe, quòd verbum κατισχύειν hoc loco cum Hebræo יכל comparat; quum id potiùs reſpondeat verbo אמץ: nam ἰσχύς eſt אמץ *omets.* κατισχύσουσιν αὐτῆς ויאמצו מסכת potiùs quàm ויבלו לה.

Adversvs Eam.] nempe Eccleſiam. nullum in eo dubium. Vt mirer valde in ea paraphraſi Hebraica, quæ eſt edita ab Iohanne Tilio Epiſcopo Brioceníi, ſcriptum eſſe עליך *aduerſum te*, vt de Petro intelligatur. qui videtur eſſe exſcriptoris error, potiùs quàm interpretis; cujus tamen & alij extant inſignes errores, vt doctiſſimus Mercerus admonuit. Certiſſimum eſt, hanc promiſſionem Eccleſiæ Catholicæ per totum Orbem diffuſæ principaliter eſſe factam: deinde etiam cuiuis particulari ſiue Eccleſiæ ſiue etiam perſonæ priuatæ; ſed diuerſo modo illa nunquam ſic premitur, vt penitus opprimatur: Eccleſiæ particulares nonnunquam & premuntur & opprimuntur: multò autem magis ſinguli fidelium. Patres tamen in hac promiſſione fiduciam ſuam fundaſſe, non ſolùm cùm de vniuerſa Eccleſia agebatur, ſed etiam, cùm de particulari aliqua, aut etiam de quovis fideli, oſtendemus in tractando

Auguſtini

Auguſtini loco, quem attulit Baronius.

Probauimus hactenus, verba Domini, de quibus hæc inſtituta eſt diſputatio, à veteribus Patribus variè accepta fuiſſe: neque vllam priſcis Eccleſiæ temporibus extitiſſe neceſſitatem de Petro illa exponendi potiùs, quàm de Chriſto, aut de confeſſione fidei, aut etiam de vnoquoque fidelium. Sed quoniam mutata ſunt tempora, & quæ priùs erant orthodoxæ interpretationes factæ ſunt hæreticæ; agè, concedamus iſtis, verba illa, *& ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, omnino de Petro eſſe intelligenda. Quid inde conſequentur? non vtique id quod vnicè expetunt, vt inſeruiat hic locus fulciendæ Romani Pontificis hodiernæ Monarchiæ. Nos enim negamus & iterum iterumque pernegamus, ei ædificio quadrare hanc Petram. Vt hoc demonſtremus, duobus argumentis, neque longè petitis, neque curioſis vtemur. Prius à perpetuo vſu auctorum ducemus, qui metaphoram *petræ* ad ſoliditatem, firmitudinem, aut ſimile quid deſignandum amant vſurpare; non autem ad ſpeciem vllam dominationis indicandum: poſterius ab auctoritate illorum ipſorum Patrum, qui eam Domini vocem de Petro accipiunt; nam hi cauſſas diuerſas ejus appellationis in medium afferentes, dominationis vel Petri, vel Papæ, quæ hodie defenditur, nullam penitus vnquam mentionem fecerunt. De his igitur deinceps agamus.

* *
*

XIII. Demonſtratur accuratâ diſputatione, vocem PETRA *quoties metaphoricè vſurpatur, vel in Scripturis, vel apud Patres, aut alios etiam auctores, referri ſemper ad aliquam petræ inhærentem proprietatem; nunquam autem dominationem aut imperium denotare.* PETRA *nomen Dei; Chriſto duabus de cauſis attribuitur: item fidei, Eccleſiæ, Scripturis, Apoſtolis, Martyribus, ſingulis fidelibus. Cautio neceſſaria. cùm nomina Deo propria de hominibus dicuntur. Alia nonnulla.*

IBIDEM.

Metaphorica Petræ vſurpatio reperitur paſſim apud Patres, vel ſimpliciter ex vſu communi loquendi petita; vel cum alluſione ad hæc ipſa Domini noſtri verba. Vtrouis modo vſurpetur hæc metaphora, ſcopus illius eſt, declarare aliquid naturæ rupis, ſaxi aut lapidis conueniens. Durities vna eſt cum primis è lapidum proprietatibus. πέτραν igitur aut πέτρον dixerunt hominem firmum aduerſus affectus, qui etiam Latinis *durus* dicitur, & elegantiſſimè Græcis ἄτεγκτος. Sophocles Oedipo Tyranno καὶ γὰρ ἂν πέτρου φύσιν σύγ' ὀργανείας. *tu vel lapidis naturam coëgeris iraſci.* Simillimè Baſilius, Seleucenſis, ſermone quarto de Dauide: ἐνταῦθα ποιεῖν οὐκ ἐν ἰδίταξι πέτραν ἡ τοῦ θυμοῦ προσβολή; quin ipſæ virtutes petræ dicuntur, quod ſint habitus

ἀμετάθετοι, & conſtantes, vel quòd ſint quaſi editæ rupes extra aleæ periculum. Sic Chryſoſtomus, in libro ad eos qui ſcandalizantur, ait Ioſephum quando ab impudica muliere tentabatur ejus pudicitia, confugiſſe *ἐπὶ τὴν τῆς σωφροσύνης πέτραν, ad temperantiæ rupem*; & ipſam quidē facto naufragio periiſſe, at Ioſephū de eius libidine triumphaſſe. Ineſt etiam rupibus & ſaxis, vt ſtatum ſuum & naturam immutabiliter cōſeruent. quò reſpiciens Chryſoſtomus, futuræ vitæ ſtatum comparat petris: huius verò floribus vernis, in eodem libro, *τὰ ἐνταῦθα ἄνθεσιν ἔοικεν ἠαρινοῖς. ἐκεῖνα δὲ πέτραις ἀκινήτοις.* Proprium etiam eſt ſaxis propter duritiem ſuam, vt tractari, poliri & meliorem in formam mutari difficulter poſſint: iccirco, vt obſeruat Hieronymus, ad caput primum Abdiæ, *& in malam partem petra frequenter accipitur. Auferam*, inquit, *cor lapideum, & dabo vobis cor carneum. &; Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ: maximeq́; in hoc loco Abdiæ*, vbi *ſciſſiones petræ* opponuntur Petræ Chriſto. Huc pertinet quæ dicitur Matthæo & Marco σκληροκαρδία *durities cordis*, τοῖς εἰς τὴν ἀλήθειαν λελιθωμένοις, vt loquitur Clemens Alexandrinus, initio Protreptici: vbi etiam oſtendit ſcriptor ille eruditus, homines inſipientes dici λίθους καὶ ξύλα, *lapides & ligna*. & eſt ibi prouerbium Græcorum, λίθων ἀναισθητότερος; de ignaro inſipiente & ſtupido. πρὸς δὲ καὶ λίθων ἀναισθητότερος ἄνθρωπος ἀγνοίᾳ βεβαπτισμένος; *quin etiā lapidib. ſtupidior eſt homo ignorantia obrutus*. vtitur Chryſoſtomus eo prouerbio, tomo v. p. 226. alibi ſtultos & bardos vocat λιθίνους, vt eiuſdem tomi pag. 199. vel αὐτολιθίνους, vt in 4. p. 911. aut etiam λίθους, vt in eodem p. 870. Verum iſtæ omnes metaphoricæ locutiones, ex vſu communi loquendi ſunt petitæ. At quoties vel Petrus, cæterive Apoſtoli, vel Eccleſia, vel vnuſquiſque fidelium, vel Scriptura, vel bona opera *petræ* dicuntur Patribus; omnes hæ locutiones & his ſimiles, ab vno fonte manant, neque è communi vſu loquendi petuntur: ſed ad Chriſtum & Chriſti hæc verba fit alluſio. Quod vt meliùs intelligatur, principio notandum eſt, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, duabus rationib. à Prophetis; Apoſtolis & Patribus dici Petram. Prior, quia Deus eſt, idem eſſentiâ cum Patre & Spiritu Sancto. In veteri Teſtamento Deus locis innumeris dicitur צור *Tzur*, quam vocem Græci interpretes, modò vertunt ὄρος *montem*; modò πέτραν, *petram* aut *rupem*. Moſes ben Maimon in More Nebukim, admirandæ doctrinæ ſcriptor, libro primo, capite 16. obſeruat, hac voce ſignificari montem, vel arcem in rupe ſitam: item ſilicem durum; necnon סקר lapidicinam vnde oriuntur venæ lapidicinarum, vt appellat Vlpianus leg. XIII. §. quinque. Dig. De vſufructu. alibi in libris Iuris vocantur *venæ ſaxorum*. Deum verò appellari *Tzur* Petram, כי הוא התחלה והסבה הפועלת לכל אשר זולתו *quia ipſe eſt principium & cauſſa, per quam facta ſunt omnia præter ipſum*. Non dicit Maimonides, Deum appellari *petrā*. quia dominetur omnibus creaturis: nam etſi verum eſt, Deum immortalem rerum omnium creatarum dominum eſſe, & abſolutiſſimum Monarcham: hæc tamen metaphora

non

non adhibetur ad exprimendã dominationẽ, ſed ad indicandam originẽ rerũ & cauſſam exiſtentiæ: robur etiam ſignificat, potentiam & æternam durationem: denique *Petra* cum metaphoricè de Deo dicitur, habito reſpectu ad naturam & proprietatem veræ rupis, aut ſaxi alicuius duriſſimi ad ſignificationem nominis Tetragammati proximè accedit: quod nomen æternum & perpetuum Dei eſſe quum deſignet; צור ſiue *petra*, durationem notat, quæ eſt continuatio τοῦ εἶναι, & cauſſam exiſtendi, in creaturas collatam. Vni Deo proprium, & verè eſſe, & ſemper eſſe, ſine principio & fine; & dare aliis, vt ſint: res creatæ non niſi vi creatoris ſubſiſtunt quamdiu illi placet. Vt igitur propter veram eſſentiam Deus dicitur יהוה ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν: ita propter perpetuam ſubſiſtentiam appellatur Petra: Idque apud Hebræos vnum eſt è nominibus Dei. vt אל *fortis*; ſed per antonomaſiam Deus; ita צור *petra*, res durare idonea; per excellentiam Deus. Quare ab Interpretibus librorum ſacrorum Græco & Latino, perſæpe vox illa vertitur, non *petra* aut *rupes*; vel *fortitudo*, ſed Deus. Exempla inueniet ſtudioſus Lector, Deuteronom. capite 32. 31. & ſæpius in eodem capite. II. Samuelis 22. 32. Pſalmo 31. 3. 73. 26. & multis aliis in locis. Ac neſcio num hæc vſurpatio vocis *petra* pro Deus, occaſionem aliquam præbuerit profani ſacramenti ſigno, Θεὸς ἐκ πέτρας, hoc eſt, *Deus ex petra*, quod exagitat Firmicus, De errore profanarum relig. cap. 21. nam Diabolum & verba & ritus ſacros retuliſſe ad ſuam impietatem, è Iuſtino, Clemente, Auguſtino, & aliis Patribus certiſſimum eſt. Accedit altera ratio cur Chriſtus dicatur Petra, relatione facta ad Eccleſiam; quam ipſe conſtituit, ipſe redemit ſanguine ſuo; cui dat eſſe & durare, τὸ εἶναι καὶ μένειν ἀσάλευτον. Quum igitur Eccleſia tritiſſimo in Scripturis loquendi genere, dicatur οἰκοδομὴ, *ædificium*, vt I. Corinthior. III. 9. XVI. 5. & 15. Epheſ. II. 21. & *domus ſpiritualis*, vt I. Petri, II. 5. Chriſtus, vt plurimum, non ſimpliciter dicitur *lapis* aut *petra*; ſed lapis eius ædificij, quod eſt Sion, ſiue Eccleſia. Iſaiæ. XXVIII. 16. *Ecce ego fundo in Sion lapidem, lapidem munitionis, anguli pretioſi, fundamenti fundati*. & Pſalmo CXVIII. vocatur Chriſtus, lapis ab ædificantibus reprobatus, ſed qui factus ſit *in caput anguli*: vt exponitur Matthæi XXI. 42. Lucæ XX. 17. Actorum IV. 2. & in prima Petri II. 16. vbi dicitur λίθος ἀκρογωνιαῖος ſicut etiam Paulo, in ea ad Epheſios, II. 20. Hæc metonymica appellatio tribuitur Chriſto Eccleſiæ auctori & conſeruatori, non propter imperium, quod iure obtinet in Eccleſiam: ſed vt ſciant fideles, inconcuſſæ firmitudinis, & durationis æternæ opus eſſe Eccleſiam; quæ fundamento nitatur Petrâ Chriſto: diſcant etiam, fidem in Chriſtum debere eſſe firmam atque immotam. Chryſoſtomus in homilia quam habuit poſt captum Eutropium, vbi ille Eccleſia exiuiſſet. loquens de Chriſto: διὰ τί ἐκλήθη ΠΕΤΡΑ; ἵνα μάθῃς τὸ ἀσάλευτον, καὶ ἑδραῖον τῆς πίστεως. *cur vocatus eſt PETRA? vt ſcias fidem eſſe rem inconcuſſam & ſtabilem*. Gregorius Nyſſenus in libro De perfectione; exponens Chriſti nomina

nomina, *Petra* appellatione ait ſignificari, τὸ πάγιον, καὶ ἀμετάθετον, καὶ στεῤῥόν. *naturam fixam, immutabilem & firmam*, non ſolùm Chriſti, verùm etiam eorum qui Chriſtum ſequuntur & imitantur. Euſebius Præparationis Euangelicæ libro primo, ait Eccleſiam ἑστάναι καὶ μένειν ἀσειστον, ὡς ἂν ἐπ' ἀστείσῳ καὶ ἀῤῥαγεῖ πέτρᾳ, τῇ αὐτοῦ δυνάμει, βεβηκυῖάν τε καὶ ἐῤῥιζωμένην, (τοῦ Χριστοῦ) ἀποφηναμένου. *ſtare & manere immotam, quia Chriſtus pronuntiauit eam ſtare & radicatam eſſe, ſuper immota petra, virtute ſua.* Petra, vt vides, illa, inquam, petra cui innititur Eccleſiæ ædificium, eſt virtus Chriſti. Simillimè dicit Ambroſius, *Chriſtum eſſe Petram Eccleſiæ*, VIRTVTE: qua & ſuſtinet illam & continet. Procopius ad hæc verba Iſaiæ. 50. 7. *vt petram duram*, notat hæc: δυνάμεως γὰρ ἦν τὸ πρᾶγμα δι' ἦν ἐκαρτέρουν. *virtutis opus erat, per quam patienter ferebant.* innuens hac breui notula, *petram* metaphoricè poſitam, ſignificare potentiam & firmitudinem, non ad dominandum, ſed ad patiendū. Simillimum etiam eſt, quod dicitur Chriſtus FVNDAMENTVM Eccleſiæ. Θεμέλιος, κρηπὶς, *fundamentum*, *baſis*, & ſimiles voces cùm metaphoricè vſurpantur; vel initium ſignificant; vel aliquid præcipuam vim habens, vnde alia exoriuntur, quæ illi innitantur. Pindarus Pythionicarum ode quarta de Iaſone, colloquium cum Neptuno inſtituente; κάλλιστα κρηπῖδα σοφῶν ἐπέων. *fecit fundamentum ſapientis orationis.* hîc *fundamentum* ſiue *baſis* ponitur pro initio. Sic quum ſcribat Paulus ad Hebr. 6. 1. *non rurſum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis*: quærunt Thologi, quomodo pœnitentia dicatur *fundamentum*: nam *fundamentum in ædificio non tenet ſecundum, ſed primum locum*, inquit Thomas, parte 3. quæſt. 84. art. 6. ſoluit autem doctè & verè: *pœnitentiam non poſſe dici fundamentum ſpiritualis ædificij ſimpliciter, id eſt, in prima ædificatione; ſed eſſe fundamentum in ſecunda reædificatione, quæ fit per deſtructionem peccati.* Diuerſo ſenſu Pindarus Olymp. oda 13. Eunomiam & Dicen, id eſt, bonas leges & juſtitiam, appellat, βάθρον πολίων ἀσφαλὲς, *fundamentum tutum vrbium.* quia felicitas ciuitatis illis veluti duabus columnis innititur. Vtroque modo Chriſtus eſt fundamentum ſuæ Eccleſiæ; & tanquam primus illius auctor; & tanquam ſolus eiuſdem conſeruator. Chriſtus igitur ſolus eſt Eccleſiæ fundamentum, vt affirmat Paulus. Zeno Veronenſis, in ſermone de ſpirituali ædificatione domus Dei: *In totius fabrica fundamentis, non ſicut in Iudææ templo plurimi, ſed magnus, præclarus, ſpecioſus, Vnus eſt lapis, qui quadraturis totā* Solus *ſuſtinet molē.* B. Aug. in Pſal. 86. docet, Chriſtum non ſolum eſſe fundamentū, vt Prophetas & Apoſtolos: ſed eſſe *fundamentū fundamentorum.* deinde ſubjicit, *In ædificiis iſtis, non poteſt idem lapis eſſe in imo & in ſūmo. Si fuerit in imo, in ſūmo non erit: ſi in ſūmo fuerit, in imo non erit. Anguſtias enim omnia pene corpora patiuntur, nec vbiq; eſſe poßūt, nec ſemper. Diuinitas autē quæ vbiq; præſto eſt, vndiq; ad eam poteſt duci ſimilitudo: & totum poteſt eſſe in ſimilitudinibus, quia nihil eorū eſt in proprietatib.* Res ſunt affines *petra* & *fundamentum*, & pro eodē ponuntur: differunt. n. non re, ſed ratione tantùm:

quippe omne bonum fundamentum ponitur ſuper petra, vt docet Chriſtus ipſe, Matthæi cap. 7. & Lucæ, cap. 6. Obſeruat Euſtathius, πέτραν ſæpe Homero antrum in rupe excauatum ſignificare; vt in illo verſu Iliad. δ. πέτρης ἐκβαίνοντα δεδεγμένος ἐν προδοκῇσιν, & alibi. Hanc quoq; notionem eius vocabuli veteres Patres Chriſto accommodarunt; quo melius exprimerent; omnem Eccleſiæ firmitudinem in Chriſto eſſe, & à Chriſto. Dixerunt igitur, Eccleſiam eſſe velut antrum quoddam, tutiſſimum hominum receptaculum, in rupe excauatum, quæ rupes eſt Chriſtus: propterea dici illum apud Iſaiam *ſpeluncam & petram:* propterea etiam dixiſſe Chriſtum *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Refert hanc Patrum ſententiam Procopius, in caput Iſaiæ 33. οἱ δέ φασι καὶ Χριστὸν οὕτως εἰρῆσθαι (σπήλαιον καὶ πέτραν,) ἐν ᾧ καθάπερ τι σπήλαιον ἢ προβάτων σηκὸς ἡ Ἐκκλησία ἵδρυται τὸ πάγιον ἔχουσα, κατὰ τό· καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. Iſti Patres quos laudat Procopius, *petram* in verbis Domini, exponebant de Chriſto; & Chriſtum appellari *Petram* docebant, non ad notandum ipſius imperium: ſed potius τὸ πάγιον, firmitudinem Eccleſiæ in Chriſto velut in antro & cauata rupe latitantis. Aliam quoque rationem cur Chriſtus dicatur *Petra*, Paulus inſinuat 1. Corinth. 10. 4. de qua conſulantur eruditorum Thologorum ſententiæ diuerſæ: aliam item Matthæus, XXI. 44. quoniam Chriſto, ceu rupe duriſſima omnes Eccleſiæ illius hoſtes obterantur. Plures iam alias eius appellationis rationes affert acutiſſimus philoſophus & Theologus, Cardinalis Cuſanus, Excitationum, libri II. initio. Semper autem huius metaphoræ explicatio referri debet ad aliquam petræ inhærentem proprietatem: quæ plures quum ſint, præcipue tamen firmitudo ſpectatur, & cum de Chriſto id nomen vſurpatur; & cum de aliis rebus quæ relationem habent ad Chriſtum. Sic igitur Fides dicitur petra & fundamentum quæ eſt habitus à Chriſto infuſus, in electis ἀμετάθετος καὶ ἀμετάπτωτος, atque immutabilis. Vnde eſt illa locutio frequens in Patribus, *ſtare in petra fidei.* Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi XIV. οὐ ἕστηκας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Damaſcenus, in tertio de imaginibus: στῶμεν ἐν τῇ πέτρᾳ τῆς πίστεως. In ea quæ dicitur Iacobi Liturgia: τὴν Ἐκκλησίαν ἐθεμελίωσας ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως. Chryſoſtomus tomo VII. pag. 30. de martyribus; οὐκ ἔπταξαν, οὐδ᾽ ἐνέδωκαν· ἀλλ᾽ ἔστησαν ἐπὶ τῆς πέτρας ἀκίνητοι. Cyrillus contra Neſtorium libro II. editionis Rom. pag. 38. δέχου τὴν ἄγκυραν τῆς ψυχῆς τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν· στῆσον ἐπὶ πέτρας τοὺς σαυτοῦ πόδας, cui loco geminus eſt hic apud Chryſoſtomum: ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος ἡ πέτρα σαλεύεται· ἀλλ᾽ ἐξ οὐρανοῦ τὴν Εὐαγγελικὴν ἄγκυραν ῥίψον, καὶ τὴν πέτραν στήριξον στεῤῥάν, & apud eundem leges tomo quinto, pag. 363. ψυχὰς πεπηγυίας ἐν τῷ θεμελίῳ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Paulus Rom. XV. 20. cum dicit ſe non ſolitum prædicare Euangelium, vbi Chriſti nomen iam fuiſſet auditum; *ne ſuper fundamentum alienum ædificaret:* docet nos proprie doctrinæ Chriſtianæ præcipua capita, vt de cultu vnius Dei, de ſacroſancta Trinitate, & ſalute per

vnum Ieſum Chriſtum, & ſimilia bis pauca, eſſe verum fundamentum Eccleſiæ: cui poſſint quidem & alia multa ſuperſtrui; ſed non paris momenti. Hoc ſæpe legas apud Patres. Ideo Clemens obſeruat in v. Stromat. differentiam eſſe inter fidem quæ eſt fundamentum primum Eccleſiæ, & doctrinam ei fundamento ſuperſtructam: quæ illi dicitur, modo γνῶσις, modo γνωστικὴ οἰκοδομὴ, vel γνωστικὴ τελειότης. Ait inter cætera, ταῦτα γνωστικὰ ἐποικοδομήματα τῇ κρηπῖδι: τῆς πίστεως τῆς εἰς Ἰησοῦν χριστόν. *hæ ſunt ſtructuræ gnoſticæ;(ſiue, plenioreni cognitionem afferentes;) ſuper fundamento fidei.* Idem libro ſexto: τῷ πίστιν εἰληφότι, τὸ γνώσεως μεταλαβεῖν οἰκεῖον πέφυκεν, εἰ προσεξεργάζεσθαι καὶ προσεποικοδομῆσαι χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, τῷ καταβληθέντι θεμελίῳ γλίχοιτο. Idem in quinto obſeruat, hæc neceſſaria doctrinæ Chriſtianæ capita, quæ ipſe appellat κοινὴν πίστιν, *fidem communem*, à Paulo nominari modo fundamentum, modo lac. ὁ Ἀπόστολος, ait, πρὸς ἀντιδιαστολὴν γνωστικῆς τελειότητος τὴν κοινὴν πίστιν, πῆ μὲν θεμέλιον λέγει, πῆ δὲ γάλα. & affert locum I. Corinth. III. 2. *Lac vobis potum dedi, non eſcam.* Hæc Clementis doctrina originem habet è diſputatione eximia Pauli I. Corinth. cap. tertio. quæ tamen obſeruatio, an per omnia menti Apoſtoli congruat, non eſt hic quærendi locus. Sane etiam Euſebius libro tertio Hiſtoriæ capite XXXVII. diſtinguit inter τοὺς προκαταβληθέντας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελίους, *fundamenta ab Apoſtolis ſtatim initio iacta*, & ea quę poſtea Euangeliſtæ & illorum ſucceſſoris iis fundamentis ſuperſtruxerunt. *A petra* cum pro fide accipitur, eſt verbum elegans πετροῦσθαι, apud Patres: vt cum dicunt, Petro id nomen eſſe inditum propter τὴν πεπετρωμένην πίστιν, *propter fidem in petram conuerſam*, id eſt, firmiſſimam, de Stephano protomartyre id verbum elegantiſſime vſurpat Chryſoſtomus; ἐπάλληλα ἐδέχετο τῶν λίθων τὰ κύματα, πολλῷ πλέον τῇ πίστει πετρούμενος. Quemadmodum autem fides *petra* & *fundamentum* nuncupatur: ſic etiam Bona Opera nuncupat Paulus I. ad Tim. VI. 19. θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, *fundamentum bonum in futurum.* Oecumenius: τὴν τῶν ἀγαθῶν ἔργων πρᾶξιν θεμέλιον ὀνόμασε: *actionem bonorum operum nominat Apoſtolus fundamentum.* Scripturæ etiam appellantur Patribus *petra* & *fundamentum.* Origenes contra Celſum, tomo IV. pag. 260. ait domum Dei ædificari ſuper ſummis montibus: πάντων τῶν προφητικῶν λόγων, οἵτινες αὐτοῦ θεμέλιοι εἰσί; *omnium ſermonum Propheticorum, qui ſunt eius domus*, id eſt, *Eccleſiæ fundamentum.* Eleganter Chryſoſtomus in libro ad eos qui ſcandalizantur; docens rationem humanam non eſſe audiendam, quæ velit aliquando ſuadere, Solem & cæteras Dei creaturas melius potuiſſe diſponi: Apage, inquit, nos contra ἐπιλαβώμεθα τῆς πέτρας ἐκείνης καὶ τῆς ῥήσεως τῆς λεγούσης, Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν: *apprehendamus illam petram, & dictum iſtud, Et vidit Deus omnia quæ fecit: & ecce omnia bona valde.* & in ſermone de Luciano Martyre ait idem magnus Doctor, eum qui ſynaxibus frequens interſit, vbi Scripturæ recitabantur lingua

non

non peregrina, ſed omnibus intellecta, τοῖς θείοις ἀρδευόμενον λόγοις, καθάπερ ἐπὶ πέτρας τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμάτων κρίσεως στῆσαι ἑαυτὸν, οὐδενὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἁλώσιμον. *diuinis irrigatum ſermonibus, collocaſſe ſe velut in aliqua rupe, recto de omnibus negotiis iudicio, neque vlla rerum humanarum poſſe capi.* Ipſa quoque ECCLESIA vocatur *petra* & *mons* propter ſtabilitatem & firmitudinem, & διὰ τὸ στεῤῥὸν αὐτῆς καὶ ἀσάλευτον, inquit Chryſoſtomus, in homilia, poſt captum Eutropium habita. Epiphanius in compendio de fide Catholica, Eccleſiam appellat, *ſanctam Ieruſalem, virginem Chriſti, & ſponſam* ἀσάλευτον βάσιν καὶ πέτραν, *tutam Baſin & petram.* Hieronymus in caput Iobi XXIX. *Petra Eccleſia, fundata ſuper Chriſtum, firmiſſimam Petram, de ſe gratiam Spiritus Sancti, velut riuos effundit.* Auguſtinus de baptiſmo contra Donatiſtas, libro III. *Pax Eccleſiæ dimittit peccatum, & ab Eccleſia pace alienatio, tenet peccata. Petra enim tenet peccata, Petra dimittit.* In iiſdem libris hæ locutiones vt idem ſignificantes promiſcue vſurpantur: *Eccleſiam eſſe petram: Eccleſiam eſſe in petra*; vel, *ſuper petram, non ſuper arenam.* item, *Extra Eccleſiam eſſe, & à petra foris eſſe, cui claues Dominus dedit, vbi ſe ædificaturum Eccleſiam dixit.* Nec ſolum Eccleſia ſed etiam FIDELIVM quilibet, petra nominatur à Patribus, vt aliquot teſtimonijs ante probauimus. cauſſam accipe à Gregorio Naz. orat. XXVIII. *petras* dici fideles, propter στεῤῥότητα καὶ βάρος λογισμοῦ, firmitatem & pondus mentis, id eſt, vt alij Patres dicunt, propter ſoliditatem fidei, & conſtantem profeſſionem. Eximie vero illi *petræ* nominantur, qui inter Eccleſiæ membra excellunt; vt ſancti Martyres. Sic Stephanum protomartyrem appellat Chryſoſtomus petram & columnam Eccleſiæ, tomo VII. pag. 579. τί τοίνυν τῆς πέτρας ἐκείνης τῆς λογικῆς γένοιτ' ἂν δυνατώτερον; τί δ' ἂν ὀφθείη τοῦ στύλου τῆς ἐκκλησίας στεῤῥότερον; item duodecim Chriſti Apoſtoli ac Prophetæ. nam Paulus ad Epheſios, II. 10. ait fideles ſuperædificari *fundamento Apoſtolorum & Prophetarum*: id eſt, quod ipſi poſuerunt; vel quod ſunt ipſi Apoſtoli & Prophetæ, ſicut Chriſtus eſt lapis angularis. intellige autem μετωνυμικῶς, doctrinam, quam voce docuerunt, quam ſcriptis tradiderunt. Hieronymus ad Hedybiam quæſtione octaua: *Petra ſunt, vniuerſa vaticinia Prophetarum: qui & ipſi à Petra Chriſto cum Apoſtolis Petræ vocabulum acceperunt.* quomodo autem Apoſtoli doctrinæ Euangelicæ fundamenta, iecerint ſuper fundamentis, quæ olim Prophetæ poſuerant, explicat Chryſoſtomus ſermone habito in titulum libri Actuum Apoſtolicorum. Hilarius in Pſalmi 67. enarratione: *Apoſtoli timent, fugiunt, diffidunt: ſed quia in bubone voluntatis eſſet affectus, perfecti ita ſunt, vt & fundamenta Eccleſiarum fierent & columnæ.* Iam inter Apoſtolos Petrum frequentiſſime dici ab omnibus Patribus & petram & fundamentum Eccleſiæ, certiſſimum eſt: an autem eo ſenſu iidem has Petro appellationes figuratas tribuerint, quo tribuuntur hodie & Petro & Rom. Pontificibus, id vero reſtat videndum. Qua de re prius quam agimus, tirones monebimus, vt infinitam

Dei bonitatem obſeruent; qui proprios vni ſibi titulos, mortalibus ſeruis ſuis communicare non dedignatur. Sic quum Iohan. 8. 12. dicit ipſe, *Ego ſum lux mundi*: idem tamen, Matth. 5. 14. Apoſtolis ſuis dicit, *Vos eſtis lux mundi*. Sic quum Ioh. XI. v. 6. dicat Dominus, *Ego ſum veritas*: Eccleſiam tamen Spiritus Sanctus per Paulum loquens, nominat *veritatis columnam & firmamentum*. Sic vnus vere Doctor Eccleſiæ Chriſtus, Matth. 23. 8. & tamen ipſius miniſtri paſſim in Scripturis vocantur & Doctores & præceptores. Sic Eccleſiæ verus architectus vnus, Deus. *Aedificabo Eccleſiam meam.* & tamen Paulus non dubitat vocare ſe, *ſapientem Architectum*. Quid magis Deo proprium quarto modo, vt ſic dicam, eſſe poteſt, quam vt ſolus credatur eſſe, ſalutis æternæ auctor & largitor? Tota hoc Scriptura à principio ad finem nos docet. Paulus tamen ſæpe dicit, ſe homines ſeruare; idemque Timotheum ita alloquitur, 1. cap. 4. 16. *Hoc faciens & te ipſum ſaluum facies, & eos qui te audiunt.* Sed quid alias Dei appellationes conſectamur? Ipſum Dei nomen & Moſi olim Deus ore ſuo tribuit, Exodi 7. 1. & cum in Pſalmis tum alibi mortales, dicuntur Dij: paſſimque apud Patres legas de fidelibus, θεὸς, θεωθεὶς & θέωσις, pio ſenſu vſurpata: & Scripturæ Cypriano, Optato, Auguſtino alijs è veteribus *deifica*, vel *deifica inſtrumenta* dicuntur, *quia per illas terra transfertur in cœlum, homo deitate mutatur*, vt loquitur Petrus Chryſologus, ſermone 67. Hic vero etiam atque etiam obſeruandum eſt, niſi conſcelerati & impij eſſe volumus; quando appellationes proprie Deo conuenientes, vel vt cum B. Chryſoſtomo dicam, τὰ προσόντα τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ συμπεφυκότα αὐτῷ, (Hebraice vocant מדות *middoth.*) hominibus tribuuntur; longe alio ſenſu illa debere accipi, quam vbi de Deo dicuntur. Tantum enim κατὰ μέθεξιν, propter communicationem ex gratia Dei factam; vel potius, καθ' ὁμοίωσιν, propter aliquam conuenientiam, de ſeruis Dei eiuſmodi vocabula prædicantur, non vniuoce, ſed æquiuoce, vel analogice, vt è Thoma docetur in Scholis; & non vno loco declarat Dionyſius Areopagita, præcipue cap. 12. de cœleſti hierarchia. Præclare diuinus vir Chryſoſtomus, in homilia poſt captum Eutropium habita: αἰδὸς Θεὸς θεὸν καὶ ἐμὲ αὐτὸν ἐκάλεσεν, οὐκ ἐκ φύσεως πράγματος, ἀλλὰ τιμῆς ὀνόματος· ἐστὲ καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ῥῆμα γὰρ θεὸν ἐνταῦθα, ἐκεῖ δὲ ἐναργείᾳ φύσις. Docta, pia & neceſſaria eſt hæc obſeruatio. Docet Chryſoſtomus; hoc genus appellationes, cum Deo tribuuntur, rem declarare; cum hominibus, honorem nominis. Age, ſanctiſſimam hanc obſeruationem, propoſito noſtro accommodemus. Dicitur Chriſtus Petra & fundamentum Eccleſiæ: dicitur & Petrus petra & fundamentum Eccleſiæ: an eadem notione qua Chriſtus: Omnino hoc volunt, qui animoſe adeo contendunt *Cepham* & *Cepham* eodem ſenſu Dominum dixiſſe. Itaque Petrum eſſe petram, vt Chriſtus eſt Petra, tot locis affirmat Baronius, & cum ipſo tota illa manus patronorum Omnipotentiæ Papalis: quinetiam affirmat Baronius, idque non ſemel, Petrum eſſe fundamentum Eccleſiæ primarium. Scio & Baronium

&

& alios diſtinctiones hic comminiſci inter fundamentum vitale, eſſentiale, principale aut αὐθεντικὸς, & miniſteriale: qui ſi conſtarent ſibi, & bona fide agerent, jure merito dicere aliquid viderentur: nam pij omnes fatentur Apoſtolos eiuſmodi fuiſſe fundamenta Eccleſiæ: verum ex iis quæ paſſim docent iidem de Monarchia, vel potius Omnipotentia Pontificia, tam in temporalibus, quam in ſpiritualibus, de Vicariatu Dei in terris Petro quondam, vt iſti volunt, deinde eius ſucceſſoribus attributo, de poteſtate vnius ſupra Concilium etiam Oecumenicum, de iure deturbandi Reges de ſuis ſoliis, & neci illos addicendi, & ſimilibus capitibus, præſtigiarum technæ patent. Meminerint igitur pij, etiam in hac parte & loquendum & ſentiendum eſſe cum antiquis Patribus; & cum Baſilio Magno dicendum in homil. de pœnitentia; *Chriſtus reuera Petra eſt inconcuſſa: at Petrus propter petram: Ieſus enim dignitates ſuas largitur ſuis.* Dicamus vero ad ipſum aliquanto apertius cum Chryſoſtomo; etſi Petrus cæterique Apoſtoli petræ & Eccleſiæ fundamenta ſuo modo extiterunt: reuera tamen eam fuiſſe τιμῆς ὀνόματος potius quam φύσιν πράγματος: honoris, inquam, cauſſa ſic eos dici, figura loquendi magis, quam ex rei veritate: quum vnus ſolus, μονώτατος, Ieſus Chriſtus vere & rebus ipſis, vi Spiritus Sancti, atque vt loquuntur Patres, per ſpirituales influentias, conſtituat, foueat, ſuſtentet, protegat ſuam Eccleſiam: quæ eſt doctrina Pauli, in I. ad Corinthios, cap. III. ʃ. 6. 7. nec male hic vſurpaueris, quod apud prophetam Iſaiam legitur; *Deum gloriam ſuam nemini mortalium dare.* Quum autem probauerimus, Chriſtum Petram dici, quia Deus eſt, & quia erga Eccleſiam ſuam ea operatur, quæ vnius dumtaxat eſt Dei præſtare; concludimus certa & indubitata ratione; eos qui volunt Petrum dici petram quomodo Chriſtus dicitur Petra, vel non ſatis intelligere quam vim habeat hæc argumentatio: vel ſcientes prudenteſque è mortali facere Deum, aut certe Deo hominem æquare: quæ eſt intolerabilis & hominibus Chriſtianis vox indigna. Sed quæritur hic à nonnullis; ſi vera Petra Eccleſiæ, & verum illius fundamentum eſt ſolus Ieſus Chriſtus; gratia autem nominis non vni Petro eſt conceſſa verum omnibus Apoſtolis, vt paullo ante oſtendimus; quid Petro ſingulariter conueniebat, cur hæc elogia illi potiſſimum tribuantur? Sunt qui hoc loco ſubtiliter philoſophentur de diuerſitate fundamentorum in eodem ædificio, & neſcio quæ λιθολογήματα afferant ex arte fabrili; atque vt dicam cum Eucherio Lugdunenſi, ea quæ plana ſunt ſubtilitate ſua reddant difficilia. Simpliciſſima & veriſſima reſponſio eſt; in dictis figuratis ſcopum dicentis magis ſpectandum eſſe, quam in verba ſubtiliter inquirendum. Chriſtus igitur quum omnibus Apoſtolis idem diceret, ac poteſtatem omnibus eandem conferret; peculiariter tamen ad Petrum vocem dirigit; voluitque eum, inter ſuos collegas pari poteſtate præditos aliquo modo eminere, vitandæ confuſioni, & ſanciendæ ἀταξίᾳ, atque ſicut Cyprianus ait, vt *originem vnitatis & rationem fundaret,*

XIV. Oſtenditur, ne illos quidem Patres qui petram *de Petro ſunt interpretati, de Monarchia Petri vnquam cogitaſſe. Expenditur ſententia Cypriani: item Ambroſij, Iſidori, Ephiphany, Euchery Lugdunenſis, Victoris Antiocheni, Theophanis Cerameï. Indicium de Iodoci Coccij* Theſauro Catholico.

IBIDEM.

TRanſeamus ad alterum argumentum. Nam ſi illi ipſi Patres, qui vocabulum *petra* in verbis Domini de Petro acceperunt, quique Eccleſiam ſuper Petro fundatam eſſe dixerunt, de Petri Monarchia, quam Baronius hoc loco elicit è voce *petra*, nihil cogitarunt: ſequitur, omnino doctrinam eſſe nouam. Cyprianus, ſcriptor vetuſtiſſimus, vnus omnium veterum Doctorum frequentiſſime repetit, *Eccleſiam voce Domini ſuper Petro vno eſſe fundatam*; vt in libro de vnitate Eccleſiæ & ſæpe in epiſtolis. Atqui hic eſt Cyprianus, qui omnes Epiſcopos Apoſtolorum pariter ſucceſſores eſſe credidit, omnes parem habere poteſtatem, omnes ſibi commiſſos greges æquo iure regere, *vni Deo actus ſui rationē reddituros*. Hic eſt Cyprianus, qui ſemper cum Romanis Pontificibus ſuis æqualibus, ex æquo egit, *collegas* illos & *fratres* appellans, & viciſſim ab illis appellatus. Equidem temere dicere non auſim, aliqua ambitionis Romæ pullulantis iam tum extitiſſe indicia: parce enim loquendum autumo de ſanctis Martyribus, qui per illa tempora Eccleſiam Romanam rexerunt; veruntamen, ſiue ea fuerunt indicia morbi quandoque erupturi; ſiue tantum ſuſpiciones, quæ Cyprianum impulerunt: certe ex ijs quæ vir hic Dei in cauſſa Feliciſſimi, item Baſilidis & Martialis geſſit ſcripſitque; item ex epiſtola ad Pompeium contra literas Stephani Papæ: certiſſime conſtare poteſt quæ Cypriani fuerit ſententia de iſonomia, ſive æqualitate iuris inter omnes Epiſcopos: conſtare, inquam, poteſt manifeſtiſſime, praxin Eccleſiæ illorum temporum hanc fuiſſe, vt Rom. Epiſcopus pari jure cum cæteris cenſeretur, *frater* & *collega* à cæteris diceretur, ſicque ageretur cum illo, vt cum fratre; maiore illo quidem natu, & qui ordine primus, cæteros aliqua honoris prærogatiua antecederet; ſed tamen frater eſſet & collega: nihil amplius. Nemo Cyprianum legit, non excæcatus anticipatis opinionibus, qui hoc non animaduertit: & nobis in XVI. diſputatione de eo nonnulla erunt dicenda. Non igitur credidit Cyprianus, non credidit ætate Cypriani Eccleſia Dei appellatione *Petra* vllam vel Petro, vel Petri ſucceſſoribus Monarchiam à Chriſto fuiſſe attributam. Ambroſius, De ſanctis per annum, ſermone 11. *Petrus pro ſoliditate deuotionis, Eccleſiarū petra dicitur, ſicut ait Dominus; Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamentum poſuerit, & tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem molemq́ contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & Petra pro virtute Dominus nuncupatur.* En cauſſas tres, cur Petrus dictus ſit

Petra. Prima eſt, *ſoliditas deuotionis*; ſic appellat Ambroſius, quam Græci paſſim θερμότητα; quam vocem ante expoſuimus, ea fuit zeli vehementia, & ſtudium flagrantiſſimum promouendæ Chriſti gloriæ; nam præ cupiditatis huius ardore quauis petra durior euaſit hic ſanctus Apoſtolus, aduerſus omnes ærumnas. Altera cauſſa, *quod primus in nationibus fidei fundamentum poſuerit*: hæc veriſſima Petri laus, ex hiſtoria Actorum notiſſima. Qui igitur primus inter primos Dei ſeruos ad id miniſterium electos, Eccleſiæ Chriſtianæ iecit fundamenta, meritiſſime, petra, baſis & fundamentum Eccleſiarum appellatur. Eam ob cauſſam Petrum cum Aarone comparant nonnulli. Iſidorus Hiſpalenſis, De officiis, libro II. capite quinto ſcribit, Ordinis ſacerdotalis fundamentum fuiſſe Aaronem in veteri Lege: *in nouo autem Teſtamento*, inquit, *poſt Chriſtum ſacerdotalis ordo à Petro cepit: ipſi enim primo datus eſt Pontificatus in Eccleſia Chriſti; Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es inquit Petrus, &c. Hic ergo ligandi ſoluendiq; poteſtatẽ primus accepit, primuſq; ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit.* Vides Ambroſium & Iſidorum cauſſam appellationis *petræ*, petere à miniſterio Petri, & ex eo quod primus Euangelij prædicatione, in nationibus fidei fundamentum poſuerit. Tertia cauſſa ponitur ab Ambroſio, *quod tanquam ſaxum immobile totius operis Chriſtiani compagem moleinq; contineat.* Magnifica ſane verba, vt dicebamus exercit. XIII. num. XVII. ſed quæ de viuente quidem in terris Petro, ſint ita accipienda, vt cum Paulus dicit ſe homines ſeruare; de ſe ſeruo Chriſti locutionem vſurpans, quæ propriè ipſo docente Paulo, ad Chriſtum pertineat. ſic dicitur Ambroſio Petrus *continere compagem Eccleſiæ*, quum ipſo interprete Ambroſio, ſua virtute hoc Chriſtus præſtet: Petrus tantum deuotionem afferat. ſed & de verſante inter homines recte hoc dici potuit, & nunc ipſo in cœlis cum Chriſto regnante, de doctrina Petri, & fide quam ille prædicauit, dicetur veriſſime. Si Petrum Eccleſiæ monarcham agnouiſſet Ambroſius, dixiſſet profecto illum non tantum deuotione, ſed etiam imperio continere compagem Eccleſiæ; at ille *deuotionem* dumtaxat illi tribuit; de monarchia illius neque apud Ambroſium, neque apud Iſidorum vllum verbum: contra Iſidorus eo ipſo loco ſubiicit hæc: *Si quidem & cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt.* Epiphanius Ambroſio pene æqualis, aduerſus Catharos affirmat. *Petrum extitiſſe nobis ſoliam Petram fundantẽ fidem Domini, ſuper quæ ædificata fuerat Eccleſia*, idque κατὰ πάντα τρόπον, inquit, *omnibus modis*: deinde tres modos explicat. Primus modus, ſiue cauſſa prima eſt, confeſſio ab eo edita de Chriſti deitate, & facta ipſi promiſſio: altera eſt, confeſſio eiuſdem de Spiritus Sancti deitate, Actorum, verſ. 3. & 4. Tertiam cauſam ita explicat Epiphanius: ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα στερεὰ πέτρα οἰκοδομῆς, καὶ θεμέλιος οἴκου Θεοῦ γεγένηται, ἐν τῷ ἀρνησάμενον αὐτὸν, καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα, εὑρεθῆναί τε ὑπὸ Κυρίου, καὶ καταξιωθῆναι τὸ πάλιν ἀκοῦσαι, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. Ὁ γὰρ Χριστὸς τοῦτο λέγων εἰς ἐπιστροφὴν ἡμᾶς ἦγε τῆς μετανοίας, ἵνα ἐν αὐτῷ πάλιν οἰκοδομηθείη ἡ ἐθεμελιωμένη πίστις, ἡ

μὴ

μὴ ἀπαγορεύειν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων ὅσοι ἐμμένουσι τῷ βίῳ, καὶ μετανοοῦσιν ἐν ἀληθείᾳ. *Sed etiam in eo ſolida petra ædificij & fundamentum domus Dei fuit Petrus, quando poſtquam negaſſet, & denuo conuerſus eſſet, à Domino inuentus eſt, qui eo honore ipſum dignatus eſt; vt rurſus illi diceret, Paſce oues meas, &c. Nam his verbis Chriſtus ad pœnitentiæ conuerſionem nos vocat, vt iterum in Petro fides optimo nitens fundamento ædificaretur: quæ de vita illorum hominum non deſperat, qui vitali ſpiritu adhuc fruuntur, & reuera reſipiſcunt.* Geminus huic locus eſt in Ancyroto pag. 473. vbi prolixe docet Epiphanius, Petrum θεμελιῶσαι τὴν ἀσφάλειαν τῆς πίστεως, *firmitatem fidei fundaſſe* κατὰ πάντα τρόπον, *modis omnibus*; nam etiam ibi illa verba vſurpat: tota autem illa diſputatio ad tres cauſſas modo expoſitas referri poteſt. Sententia igitur Epiphanij fuit; Petrum Eccleſiæ petram & fundamentum eſſe factum, non ſolum quando de Chriſti deitate confeſſionem edidit; aut quando Eccleſiæ cura illa demandata eſt; aut cum alia religionis Chriſtianæ arcana prædicauit, vt deitatem Spiritus Sancti in compellatione Ananiæ: ſed etiam tum, quando permiſſus eſt cadere: vt ex illo caſu melior ſurgeret, ac ſuo exemplo ad veram pœnitentiam omnes animaret. Ambroſius ſimillime ad caput Lucæ XXII. *Error Petri, doctrina iuſtorum eſt: & titubatio Petri, omnium petra eſt.* Ex his Epiphanij verbis colligas recte, veriſſimum eſſe, quod ait Auguſtinus contra Donatiſtas, *In Apoſtolo Petro primatum Apoſtolorum excellenti gratia præeminuiſſe*: at Monarcham Eccleſiæ factum eſſe Petrum, neque ex ſuperioribus locis Epiphanij poteſt colligi, neque ex vllo verbo, quod in eius viri monumentis extet. Eucherius Lugdunenſis homilia in natali S. Petri, ad hæc verba, *Et ego dico tibi*, &c. notat: *Tu dicis & verum dicis, quia ego ſum Chriſtus filius Dei viui: & ego dico tibi, quia tu es Petrus, fide fortis, & doctrina ſtabilis* cur verba Domini exponens hic Pater, non dicit cum Baronio, *Tu es Petrus*, &c. id eſt, *tu es Princeps & monarcha Eccleſiæ?* nimirum adhuc illa ſecula ignorabant hoc arcanum. Sed operæ pretium fuerit, totã interpretationẽ Eucherij apponere. *Niſi enim in hoc nomine fortitudinem & ſtabilitatẽ Chriſtus intellexiſſet, quare ea quæ ſequũtur protinus addidiſſet?* Et ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. *Si Petrum non intelligis, Petram reſpice; Petra autem erat Chriſtus. Sic igitur à Petra Petrus, ſicut à Chriſto Chriſtianus. Videamus itaque quid ſit* Et ſup. &c. *Super hanc petram, quam tu modo in fidei fundamentũm poſuiſti: ſuper hanc fidem, quam tu modo docuiſti, dicens.* Tu es Chriſtus filius Dei viui: *ſuper hanc petram, & ſuper hanc fidem, ædificabo Eccleſiam meam. Huic enim ſententiæ Apoſtolus concordans ait,* Fundamentum enim, &c. *ac ſi dicat;* Non eſt aliud fundamentum, *niſi illa Petra qua Petrus poſuit in fundamẽtũ. cum diceret,* Tu es Chriſtus filius Dei viui. *Super hanc petram ædificatur Eccleſia Dei.* Victor Antiochenus, qui aliquanto ante annum à Chriſto quingenteſimum creditur vixiſſe; cauſſam impoſiti noui nominis Simoni ita explicat. *Ne quis caſu aut temere Apoſtolos electos putet, Euangeliſta ſingulorum nomina ordine recenſet. Dicit autem Simoni impoſuiſſe nomen*

Petri

Petrus quo nimirũ nomen rem ipſam anticipet. Quia enim Chriſtus Dominus ſupra Petram, hoc eſt, ſupra infractam, ſanamq́ Petri doctrinam inconcuſſamq́ fidem, Eccleſiam ſuam ædificaturus erat, ob id prophetico Spiritu Petrum illum appellat. Hic eruditus ſcriptor, non magis credidit nouum nomen Petro impoſitum, portendiſſe illi Monarchiam, quam filiis Zebedæi, de quibus ſtatim loquitur. In Collectaneis Iodoci Coccij, magna diligentia, ſed non pari fide neque iudicio congeſtis, extat deſcriptus hic locus è Theophane Cerameo, quem vixiſſe adnotat circa annum Domini ıↃCCCXX. ſermone de ſanctis Apoſtolis: *Ego vero dico t. &c. Tu, inquit, Petrus es, petra fies fidei, verbi & Eccleſiæ firmata fundamentum, ac ſpiritualis ædificationis primus aditus. Super hanc enim confeſſionem fundamentũ Eccleſiæ ſtabit. Tali namq́ petra & rupe collocata, reliqua dogmata firme ac tute ædificabuntur.* Non potuit clarius exponi, Petrum propterea petram & fundamentum Eccleſiæ dici; quia articulus fidei quem ipſe confeſſione ſua eſt complexus, omnium fidei articulorum & totius doctrinæ Chriſtianæ primus eſt, principium fidei, & vniuerſæ religionis Chriſtianæ fundamentum. Locus eſt egregius; quem religio fuit prætermittere. feci igitur contra morem meum, vt alienam fidem ſecutus, ex auctore mihi non lecto eum deſcriberem. Atque vt hoc obiter dicam, vel ex hoc vnico Theophanis loco apparet, quo iudicio ſcriptus ſit ille Coccij Theſaurus Catholicus. Affertur enim hic locus, ad probandum dogma hodiernum, Petrum vniuerſæ Eccleſiæ Principem ac Monarcham eſſe: quod hic Theophanes, homo Græcus, niſi fuit ſchiſmaticus, adeo non credidit, vt toto animo deteſtaretur: ex eius autem verbis nullo pacto poteſt elici. quorſum igitur Coccio afferebatur hoc teſtimonium? Sed nemo eruditus & iudicio vel mediocri præditus, oculos in illam farraginem coniecit; quin ſtatim intellexerit; propoſitum auctori fuiſſe, non veritate vincere: ſed nube teſtium, quaſi terriculamento aliquo, incautis lectoribus & rerum imperitis pauorem inijcere, *qui omnem illis ſapientiam ex animo expelleret*, vt ait vetus poeta. Sciant igitur tirones, minus in his ſtudiis verſati, Coccium in opere illo concinnando, inter veros auctores & ſuppoſititios nullum diſcrimen ſtatuiſſe; qui magnus eſt error, & perniciosiſſima ἀκρισία. Altera vero non minor, quod de ſenſu & vera ſententia auctorum quos afferebat ne minimum quidem fuit ſollicitus: clamat hoc res ipſa, & nos ſi id ageremus, nullo negotio poſſemus demonſtrare. Verum vt eo omiſſo, ad propoſitum redeamus: poſſent iis teſtimoniis quæ hactenus recitauimus alia addi; ſed hæc ſatis ſuperque ſufficiunt, vt concludamus tandem, quod propoſueramus demonſtrare; ne illos quidem Patres, qui *petram* in verbis Domini de Petro acceperunt, de Petri monarchia, hac metaphora ipſi promiſſa, quicquam cogitaſſe. Neque id mirum: nam ipſi Petro, & cæteris Apoſtolis, quando ex ore Domini hæc verba ſunt prolata; eius interpretationis, quæ regnum & monarchiam Petro ſpondet, ne venit quidem in mentem. Euincit hoc manifeſtiſſime, vel vni-

cum illud argumentum; quod vſque ad paſſionem Domini penitus ignorarunt & Petrus & omnes Apoſtoli, quis inter ipſos eſſet cæteris maior: ſicut apparet ex illa contentione inter Apoſtolos orta, quæ commemoratur in Euangelio Lucæ. 22. 24. poſt ſacroſanctæ Euchariſtiæ inſtitutionem narratam: qua de re plura erunt dicenda ad annum ſequentem, diſputatione 24.

XV. Oſtenditur quomodo Domini verba hæc progreſſu temporis aliter exponi cœperint, & ad Romanam potentiam ſtabiliendam trahi. Primo ſpiritualem. Anacleti & aliorum Paparum decretales falſæ. Concilium Ro. Zoſimus & Bonifacius Papa, item alij: Canon Concilij Niceni falſo laudatus à Papa Rom. Leonis Papæ noua & dura dicta de poteſtate Petri. Potentia temporalis ex iiſdem verbis adſtructa. Hildebrandum præcipuum eſſe auctorem huius doctrinæ: eamque merito Hildebrandinam *poſſe dici. Eius epiſtola fundamentalis huius argumenti. Eiuſdem dictatus. Sola Eccl. Rom. à Deo fundata. Appendices eius doctrinæ poſt Hildebrandum. Infallibilitas Papæ. Papa ſupra Concilium. idem* Vicedeus, *&* Omnipotentiæ Pontificiæ conſeruator.

IBIDEM.

ET [illegible] melioribus [illegible]

clefiæ Catholicæ Doctorum, ſuper Domini verbis ſententia. Verum vbi primæ ſementi charitatis, ſimplicitatis, & [illegible], ſucceſſerunt aſtu Satanæ *lappæque, tribuliq. & infelix lolium*, id eſt, amor nouitatis, ambitio & dominandi cupiditas; inter alia Scripturæ loca multa, quæ auſu immani verſa ſunt in parandæ potentiæ inſtrumenta; etiam hic locus cum primis, atque adeo præ cæteris omnibus, eidem propoſito coactus eſt inſeruire. Cui primo in mentem venerit huius ſubtilitatis, non memini obſeruare. In decretali tertia Anacleti Papæ leguntur hæc verba; *Hæc ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt; ſicut ipſe beato Petro Apoſtolo dixit, Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* His verbis monarchia ſpiritualis Ro. Epiſcopo vindicatur ex iſto Domini dicto. & reliquis promiſſionibus Petro factis de Monarchia hodierna, quæ cœlum & terram complectitur, verbum nullum in tota illa decretali. Quam tamen falſam eſſe, & multis ſeculis poſt Papæ Anacleti tempora fictam, certiſſimum eſt: nam vt ſæpius iam diximus, & cordati viri etiam inter Pontificios ingenue agnoſcunt, omnes primorum Paparum decretales adulterinæ ſunt, aliquot ſeculis poſt mortem illorum ſanctiſſimorum Pontificum ab impoſtoribus, per ſummam impudentiam, confictæ. Non eſt hæc noua querela, ſed uetus admodum, vt apparet ex Hincmaro Rhemenſi, & aliis ſcriptoribus, præter-

præſertim Græcis: qui in diſputatione de Papâ has decretales ſemper reiecerunt, & falſi accuſarunt. Hoc vero tam erudito ſeculo portenti ſimile eſt reperiri, qui vel decretales illas epiſtolas, vel ridiculam illam donationem Conſtantini, tot eruditorum hominum, etiam illarum partium, obelis confoſſam, audeant defendere. Enimuero qui doctrinæ de Monarchia Papali initia & incrementa diligenter, vti par eſt, in hiſtoria Eccleſiæ obſeruarunt, non ignorant; Romanorum Pontificum ambitionem, quæ non obſcuris indiciis etiam ante ſe prodiderat, propagari admodum cepiſſe, & velut in apertam lucem erupiſſe circa finem ſeculi quarti, & quinti initium. Igitur in Concilio Romano, quod celebratum eſt circa annum Domini 382. ad confirmandum Rom. Eccleſiæ primatum, Patres inter cætera argumenta, hæc etiam afferunt: *Sancta Romana Eccleſia nonnullis Synodicis conſtitutis cæteris Eccleſiis prælata eſt: ſed & Euangelica voce Domini Saluatoris noſtri primatum obtinuit: Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Nondum videlicet hi Patres verborum Chriſti vim ſatis capiebant. Adhuc igitur de primatu in rebus ſpiritualibus contendunt: de rebus temporalibus adhuc illis temporibus altum ſilentium: monarchiam vero Orbis terrarum, ne per ſomnium quidem Papæ, vel eorum paraſiti, peſtis omnium magnarum poteſtarum, cogitauerant. Adhuc ſynodica decreta obtendebantur; quæ hodie proferre in eam rem, pars fuerit iniuriæ. Circa annum Domini CCCCXX. primo Zoſimus, deinde Bonifacius, duo præcones Hildebrandiſi, Reges agere incipiunt, & κατακυριεύειν τῶν κλήρων, in ſpiritualibus: qui non omittunt hæc Chriſti verba. Lege epiſtolam Zoſimi ad Aurelium, & cæteros Patres Concilij Carthaginienſis: in ea reperies Domini promiſſiones has Petro factas; ſed velut ἐν παρέργῳ, infertas, & in turba plurium argumentorum pro Romana potentia poſitas. Adhuc traditio Patrum & canones ac regulæ Eccleſiaſticæ cum primis vrgentur: vnde nata fabula de canone Niceni Concilij à Bonifacio Papa allato, qui factus nunquam eſt, nunquam viſus, neque auditus in Eccleſia Dei. Nam ingenioſiſſimi illi huius cauſſæ patroni, qui nuper in Conciliis Romæ editis tantum ſudarunt, vt hoc mendacium aliquo veritatis colore imbuerent; non ſuo ſed cauſſæ quam defendebant vitio, egregie operam luſerunt, & laterem lauerunt. Extat reſcriptum Imper. Valentiniani, quo ſecundas agit Leoni I. Rom. Pontifici, magno ſane viro, & alias bene merito de Eccleſia; ſed tunc auctoritate ſua opprimenti virum ſanctiſſimum, etiam teſte Baronio, vnum è Galliæ noſtræ luminibus, Hilarium Arelatenſem. in eo reſcripto Auguſtus potentiæ Romanæ circa res Eccleſiaſticas, tres rationes affert; meritum Petri, dignitatem ciuitatis, & Synodica decreta. Hæc gerebantur anno Domini CDXLV. Quo tempore Leo Papa ſcribens ad Epiſcopos Galliæ, prouinciæ Viennenſis, oſtendit, myſterium ſe inueniſſe in petra Petro, cuius vix dum ſatis ſuboluerat Papis prioribus. Sic enim philoſophatur. *Huius muneris ſacramentũ ita Dominus ad omnium Apoſtolorũ officium pertinere voluit,*

voluit, vt in beatiſſimo Petro Apoſtolorum omnium ſummo principaliter collocaret: vt ab ipſo quaſi quodam capite dona ſua, velut in corpus omne diffunderet: vt exortem ſe myſterij intelligeret eſſe diuini, qui auſus eſſet à Petri ſoliditate diſcedere. Hūc enim in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumptum, id quod ipſe erat, voluit nominari dicendo, Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Mirū dictum! quod ſi ab alio eſſet profectum, manifeſtæ impietatis damnare, nulla eſſet religio. Sed perſpecta aliis in ſcriptis factiſq; viri tanti ὀρθοδοξία, & pietas, cogit nos benigna interpretatione durius dictum mollire, & quod Græci dicunt, τὰ λεγόμενα θεραπεύειν, qua de re proxima diſputatione dicetur. In canone 29. Concilij Chalcedonenſis, Leone ſedente habito, cauſſa prærogatiuæ Sedis Ro. vnica aſſignatur, quod eſſet vrbs dominatrix. Poſt Leonem vt quiſque Pontificum parandæ potentiæ fuit ſtudioſiſſimus, ita petram Petrum in ore plurimum habuit. Veriſſime dictū eſt, cupiditates mortalium, vbi ſemel exorbitare ceperunt, ſiſti aut circumſcribi non poſſe: ἐδαμοῦ γὰρ τῆς εἰς τὸ πρόσω φορᾶς, ἵςανται, inquit Baſilius Magnus. Igitur vbi Romanæ potentiæ circa res ſpirituales ipſum prope iam faſtigium in Europa erat impoſitum; pœnitere Papas ſuæ fortunæ cepit, niſi de capitibus Imperatorum, Regum ac Principum omnium tam libere poſſent ſtatuere, quam poterant de ſtatu & fortunis ſuorum clericorum pro libitu diſponere. Tum primum nouæ interpretationes multorum locorum è Scripturis cepte ſunt excogitari, vt ex iure diuino competere hoc ius Papis plebi Chriſtianæ perſuaderēt. Et multi quidem Papæ ſuas ad id inceptū ſymbolas contulerunt: ſed dictu incredibile eſt, quantum vnus Hildebrandus qui Gregorius VII. eſt dictus, ingenij vir maximi, doctrinam illam promouerit. Vt iure liceat *Hildebrandinam* appellare eam doctrinam; quę etſi primum auctorē Hildebrandum non habuit ſic tamē ab eo primo eſt exculta, & quod ad theoriam, & quod ad praxin, vt nulla temere ſcientia ab vno homine maiora acceperit incrementa, quam hæc accepit ab Hildebrādo. Teſtatur hoc ipſū ingenue in vita ipſius Onuphrius Panuinius, male eo nomine acceptus ab iis, qui nuper eum librum in Germania ediderunt. Docet hoc & Thomas, qui in Secunda ſecundæ, quæſt. XII. artic. ſecundo, vt probet, Principes propter apoſtaſiam à fide amittere dominiū in ſubditos; adeo vt obedire illis non teneantur; vnius Hildebrandi auctoritatem, in canone *Nos ſanctorum p.* rationibus omnibus, & auctoritatibus opponit. Docet idem & Bellarminus; qui peruerſæ huius doctrinæ auctores curioſa diligentia enumerans, ab Hildebrando eſt orſus: non quia defuerint ante, qui ſemina illius hæreſeos iacerent: ſed quia plurimum illam confirmauit qua ſcriptis, qua factis. Itaque & Baronius, vt Paulum V. aduerſus Venetos animaret, Hildebrandum præ cæteris elegit, quem illi imitandum proponeret. Quis autem eſt aut adeo hiſtoriæ imperitus, qui neſciat, aut frontis adeo perfrictæ, qui negare auſit, hunc Papam delicias Baronij & Bellarmini, potentiæ Romanæ adſtruendæ ergo, cœlum terræ miſcuiſſe, & iura

omnia

omnia diuina atque humana ſuſque deque habitiſſe? Nihil ego Bennonem moror, nihil. alios Hildebrandi inimicos, qui de eius rebus ſcripſerunt. Si æquis animis ad cognoſcendam hiſtoriæ veritaté incumbimus, neque horum illius inimicorum, neque tot laudatorum ex eius factione habere magnam rationem debemus, quos hodie tanto ſtudio, tam inani opera, è tenebris eruunt aſſertores dogmatis Hildebrandini. Nam & hos & illos, ſtudiis partium corruptos, à veritate, quæ erat in medio poſita, ſæpe receſſiſſe, nullum eſt dubium. Conſideretur illorum temporum hiſtoria & facta huius Pontificis: alieno teſtimonio opus non erit, vt mores illius, mentem, ſcopum, & conſilia cognoſcamus. Ipſa quinetiam ſcripta, totum illius animum luculente nobis hodieque patefaciunt. Extat illius epiſtoia ad Hermanum Epiſcopum Metenſem, in qua auctor rogatu illius Epiſcopi rationes accurate perſequitur, quibus nititur hæc doctrina. Legant illam, qui in Scripturis & ſcriptis vetuſtiorum Patrum mediocriter fuerint verſati; intelligent nullo negotio, *quid diſtent æra lupinis*. nam præter paralogiſmos, ſophiſmata, ignorantiam priorum témporum, & ſeculi illius cæcitatem, nihil in ea epiſtola quod miretur inuenient. Extât præterea inter eius epiſtolas, qui dicuntur DICTATVS PAPÆ; ſunt autem ſententiæ XXVI quaſi totidem ςοιχεῖα & elementa doctrinæ Hildebrandinæ,) dignæ Baronij iudicio, quæ in omnibus angiportis proponantur, V. D. P. L. P. vt ego autem exiſtimo, non ſine numine ad hæc noſtra tempora ſeruatæ, quò de illius Papæ meritis dubitari non poſſet. Habetur ibi inter cætera; *Quod ſolus Rom. Pontifex iure dicatur vniuerſalis. Quod ſolus Papa poſſit vti imperialibus inſigniis. Quod ſolius Papæ pedes omnes Principes deoſculentur. Quod vnicum nomen eſt in mundo, videlicet Papa.* Imitatur Paulum, qui dixit de Chriſto, Philip. II. 9. *donauit ei nomen ſuper omne nomen.* Audite cœli & terra, item, *Quod illi liceat Imperatores deponere.* Omnium vero prima ſententia eſt hæc; *Quod Romana Eccleſia a ſolo Domino ſit fundata.* quæ mirifica verba, ſi cui videantur eſſe obſcuriora, dabo illi interpretem, qui iſta initia clarius enuntiet. In anno Domini MCXXVI. deſcribit Baronius orationem Gregorij Cardinalis, ad monachos Caſſinenſes miſſi, in qua ſic ipſe refractarios fraterculos compellat. *Quænam autem Eccleſia vel monaſteriũ, a Romana Eccleſiæ non diſponatur arbitrio, cuius* IMPERIO *cœlum ipſum aperitur, & clauditur? Omnes quippe Eccleſiæ, à Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, vel quibuſcumque fidelibus condita ſunt: Romanam vero Sedem ſolus fundauit Filius Dei, & ſuper Petri Apoſtoli erexit fidem; cui etiam terreni ſimul & cœleſtis* IMPERII *iura commiſit: & illud Verbum quod condidit cœlum & terram, Romanam fundauit Eccleſiam.* En verborum Domini fidelem interpretem. Sed & Hildebrandus ipſe, in ea quam dixi epiſtola, cauſſas explicans, cur Henricum Imper. excommunicaſſet, ſubditoſque eius à ſacramento fidelitatis abſoluiſſet ab iiſdem Domini verbis, *Tu es Petrus*, &c. ceu firmiſſimo argumento, ducit exordium. Tantum ſecula profecerant. Nam Baſilius, Gregorij, Hieronymus, Chryſoſtomus,

Auguſtinus, præ iſtorum ſapientia pueros videri neceſſe eſt. Cui enim illorum venit vnquam in mentem, vt verba Domini ad Petrum ſic interpretarentur? Necdum tamen penitus conſummata fuit Hildebrandina ſapientia: cui poſtea velut neceſſarium corollarium eſt adiectum de Papæ infallibilitate, & ſimilia huic alia. Ac mirum eſt, quum per aliquot iam ſecula, tot homines ea diſciplina habuerit occupatos, partim in praxi, partim in theoria; adhuc tamen, noua ſubinde capere illam incrementa. Nam verbi gratia; Papam eſſe ſupra Concilium; patrum & auorum noſtrorum memoria pauci dicere & aſſerere audebant. Quinimo auſus eſt Pius II. libro primo de geſtis Baſ. Concil. acerrime hanc theſin tueri, ESSE FIDEI CATHOLICÆ, CREDERE CONCILIVM ESSE SVPRA PAPAM. At iam quintum Euangelium neſcio vnde eſt allatum (non ſane de cœlo:) quod in contrariam partem eam quæſtionem docuit decidere. Itaque Bellarminus, de Conciliis lib. II. cap. 16. abſolute definit, Papam eſſe ſupra Concilium; & venuſte ait *hoc eſſe quaſi de fide*. Igitur tota paſſim Europa ſub imperio Pontificis, in auctoritatem rei iudicatæ dogma illud tranſiit. VICARII CHRISTI titulus noſtra memoria videtur cepiſſe ſordere, & parum dignus haberi Papali Maieſtate. VICE-DEVS igitur audit iam Papa Paulus V. cui etiam primo, opinor, mortalium, delatus & probatus eſt titulus, vt dicatur OMNIPOTENTIÆ PONTIFICIÆ CONSERVATOR. Ventura ſecula quid noui ſint excogitatura exaggerando illi faſtigio, θεῶν ἐν γούνασι κεῖται: nos mortales homuncione ignoramus. Tot nouorum commentorum cauſſa vnica eſt, cupiditas adſtruendæ terrenæ Monarchiæ, non Petro quidem; cuius ſanctiſſimi Apoſtoli nomen, dicis tantum cauſſa, per ludibrium obtenditur; ſed vero Pontifici Romano; cui vni per tot ambages, tot periculoſiſſimos errores paratur illa ſponſa.

O curuæ in terras animæ, cœleſtiū inanes!

XVI. Ad quintum caput ὑποστάσεως *Baroniana. Soluuntur obiectiones factæ è Patribus: prius generali reſponſione; dicere illos Petrum eſſe Eccleſiæ fundamentum: at nihil de Rom. Papæ Monarchia, multo poſterius nata cogitaſſe: deinde ad ſingulorum teſtimonia. Cypriani* amplitudo. *Tertulliani ſententia, Origenis, Hilarij, Hieronymi, Ambroſii, Auguſtini, &c. Domini verbis contentam promiſſionem, non proprie pertinere ad Eccleſiam Romanam, ſed ad omnes, puta Conſtantinopolitanam, & ad ſingulos etiam fideles. de Leone I. bono. ſine illum auxiſſe in maius Rom. Sedis dignitatem; neque tamen hodiernam Monarchiam vel obtinuiſſe, vel illi inhiaſſe. dura quadam illius dicta expenduntur. Patrum ſcripta non ſemper ad viuum reſecanda, Expenduntur verba Legatorum Celeſti-*

Celeſtini in Epheſino Concilio. Legatus Apoſtolicæ Sedis. *Petrus* ἔξαρχος *&* caput Apoſtolorum: columna fidei. *Admonitio ſuper epilogo Baronij.*

Anni XXXIII. Num. XXI.

COgnita mente Patrum, facile eſt quod iam reſtat negotium. Nam illa tot teſtimonia, quæ paratu tanto è Patribus 15. profert Baronius, hoc vnum probant; Chriſtum ſuper Petro Eccleſiam ſuam fundaſſe. Id vero apud omnes ſanos in confeſſo eſt. Verum hæc locutio figurata quũ ſit, & omnino interpretationis indigeat; ſola eſt interpretationum diuerſitas quæ errorem parit, quæque in controuerſiam vocatur. Quibus antiqua Theologia placet, ij Patrum primitiuæ Eccleſiæ communem ſententiam probant & tuentur; vt per Petrum intelligatur miniſterium Petri, qui primum lapidem ædificii Eccleſiæ inter primos primus poſuit:in quo poſt lapſum pœnitente,inſigne miſericordiæ exemplum ad ſalutem Eccleſiæ eſt editum; qui fidem rectam & profeſſus eſt & conſtanter docuit. Hanc fuiſſe Patrum illorum mentem, qui *Petram* in verbis Domini de Petro expoſuerunt, clare probatum eſt in ſuperioribus; vbi etiam obſeruabamus, Patrum acceptiones in ſpeciem diuerſas vocis *Petra* in re ipſa nihil quicquam differre.Hæc vetus Theologia, nouæ doctrinæ aſſertoribus Baronio, Bellarmino, aliis, placere non poteſt; qui primatum ordinis quo fuit olim Petrus contentus ceu folia farfari, & rem nugatoriam reſpuunt; omnia potius remittere parati, quam vt de dominatione, imperio, & abſoluta Papæ Monarchia, aliquid imminui patiantur. Quare hoc primum Baronio reſpondemus, inique ipſum facere & abſurde, qui tot Patrum teſtimonia præſtruat ei concluſioni,quam vult inferre. Omnino. n. doctrinam hodiernam de regno Papæ, & poteſtate illius tam in temporalibus quam in ſpiritualibus, tueri vult Baronius: de qua poteſtate priſcæ Eccleſiæ Patres vel cogitaſſe, ſine infando & turpiſſimo mendacio dici non poteſt. Hoc melius intelligemus, ſi teſtimonia ſingula breuiter excuſſerimus: Procedat igitur in numerum, qui primus occurrit B. Martyr Cyprianus: cui viro ſanctiſſimo, cum tribuit Baronius *temporis antiquitatẽ, doctrinæ præſtantiam, martyrij dignitatem*, recte facit; neque erit aliquis pius, qui ſecus ſentiat. ſed quare AMPLITVDINEM eidem attribuit? potentiam enim ciuilem,& aliquam ex eiuſmodi potentia manantem maieſtatem Latine loquentibus ea vox denotat. Scio in veteri Gloſſario verti vocem *Amplitudo*, μέγεθος. quod ſi rectum eſſet, pari iure *amplitudo* tribui Cypriano poſſet, ac dicti ſunt *Magni* Baſilius & Gregorius I. ſed enim diuerſæ notionis vocabula ſunt, *magnitudo & amplitudo*. quæ vox auctore Tullio, *potentiæ aut maieſtatis, aut aliquarum copiarum magnam abundantiam* ſignificat. E Cypriano igitur quinque teſtimonia affert Baronius. In primo & quinto dicitur, *Eccleſia ſuper Petrum fundata*; Petrũ *pro omnibus Apoſtolis eſſe locutum*.quod nihil facere ad hodiernum dogma, toties ante dictum, probatumq; eſt. In ſecundo dicit glorioſus

Martyr,

Martyr, *Petro oues ſuas Dominus paſcendas tuendaſque commendauit.* reſpicit vocem Domini apud Iohannem, *Paſce oues meas.* qua ex voce an poſſit iure ſumi argumentum pro Monarchia Papali, quod fit hodie, expendetur ad annum ſequentem. In tertio ait Cyprianus, *Super vnum Petrum ædificatam eſſe Eccleſiam Dei.* Nihil hic noui; niſi fortaſſe aliquis velit vocem *vnum* vrgere: abſurde. Nam ſententia fuit Cypr. vni Petro dixiſſe Dominum, *Tu es Petrus, &c.* & claues illi tradidiſſe: nòn vt aliquam illi poteſtatem daret, quam aliis negaret: omnes enim pares honore ac poteſtate fuiſſe affirmat idem, illo ipſo loco, quem mox affert Baronius. ſed vt Eccleſiæ vnitas oſtenderetur, quod toties idem Cyprianus, & alij Patres tam expreſſis verbis inculcant. Quemadmodum autem Apoſtolos pares iſter ſe fuiſſe honore & poteſtate affirmat Cyprianus; ita ſucceſſores Apoſtolorum Epiſcopos tantundem poſſe eiuſdem fuit ſententia. Quod igitur in teſtimonio mox allato è libro de vnitate Eccleſiæ, *vnam Cathedram*, commemorat Cyprianus; id ad Romanam Monarchiam ſtabiliendam referri nullo pacto poteſt. Ipſe explicat ſe paullo poſt: qui vbi dixit *eum qui Cathedram Petri ſuper quam fundata eſt Eccleſia deſerit, in Eccleſia non eſſe*: addit, ſicut vna eſt Eccleſia, vnum baptiſma, vnus Deus; ita omnes Epiſcopos, qui in Eccleſia præſident, vnum eſſe: *eoſque vnitatem firmiter tenendo, Epiſcopatum quoq; ipſum vnum eſſe, atque indiuiſum, probare debere.* deinde adiicit ſtatim, *Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis in ſolidum pars tenetur.* quo ex loco & ſimilibus aliis, clarum eſt, *vnam Cathedrã* & *vnũ Epiſcopatũ* dici à Cypriano, non de Ro. Epiſcopo; ſed de vniuerſo corpore Epiſcop. per vniuerſam Eccleſiam diffuſo. Itaq; idem Epiſt. 27. verba Domini ad Matth. *Tu es Petrus*, & quæcunque deinceps ſequuntur, ſic interpretatur, vt dicat Dominum eo loco Eccleſiæ ſuæ rationem diſpoſuiſſe, & ordinaſſe vt vnus Epiſcopus in quaque Eccleſia particulari inſtitueretur, *per quos*, ait *omnis actus Eccleſiæ gubernetur.* Et ſæpe idem ex illis Domini verbis probat, vnius Epiſcopi in vna Eccleſia particulari inſtitutionem, *diuina lege eſſe fundatam.* In Epiſtola autem 40. vt ſchiſmaticos preſbyteros confutaret, qui partẽ Eccleſiæ Carthaginienſis, inanem aliquam prætextentes cauſſam, à ſe legitimo Epiſcopo abducebant, & ſeparatim colligebant, ita diſputat: *Deus vnus eſt, & Chriſtus vnus, & vna Eccleſia, & Cathedra una ſuper Petrum Domini voce fundata. Aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium nouũ fieri, præter vnum altare & vnum ſacerdotiũ non poteſt.* Ex quo loco apparet manifeſtiſſime, *vnam Cathedram* dici non de ſola Romana, ſed de quauis alia; quæ fidem Petri & vnitatem cum Eccleſia Catholica à Petro fundata, & ab eo deducta, ſeruaret. Nam Cyprianum non credidiſſe vnum Rom. Pontificem inter omnes vniuerſæ Eccleſiæ Epiſcopos Monarchiam obtinere, vel eo ipſo clariſſime & certiſſime probatur, quod ex illo modo afferebamus; *ſingulos Epiſcopos Eccleſiæ Catholicæ partem in ſolidum tenere.* Simile eſt, quod ait alibi; omnes Epiſcopos, modo ſeruent fidem & vnitatem, liberos eſſe & ſoli Deo actus ſui rationem teneri reddere, Epiſtola 52. *Manente concordia vinculo*

vinculo, & perſeuerante Catholicæ Eccleſiæ indiuiduo ſacramento, actum ſuum diſponit & dirigit vnuſquiſque Epiſcopus, rationē propoſiti ſui Domino redditurus. Ep. 56. *Quod ſi de collegis aliquis extiterit, qui vrgente certamine, pacem fratribus & ſororibus non putat dandam: reddet ille rationem in die iudicij Domino, vel importunæ cenſuræ, vel inhumanæ duritiæ ſuæ.* In quinquageſima quinta, ſcribens Cyprianus ad Cornelium Rom. Epiſcopum; *ſingulis* ait, *paſtoribus, portio gregis adſcripta, quam regat vnuſquiſque, & gubernet, rationem ſui actus Domino redditurus.* Audebitne aliquis dicere, Cyprianum, quando hæc ſcribebat, vnicum agnouiſſe vel Dei, vel Chriſti Vicarium in terris, Monarcham Eccleſiæ, qui regio more imperaret. Aut ſi ætate ſancti illius Martyris, vnus hic fuiſſet pietatis Chriſtianæ articulus, vt eſt hodie, auſuſ-ne eſſet vir modeſtiſſimus, cum Rom. Pontifice ex æquo agere; ſicut factum ſemper fuiſſe ab illo, vel eā luculentè probant argumenta quæ diatriba 14. è plurimis pauca afferebamus? Certum atque inuictum eius æquabilitatis & iſonomiæ, quæ Cypriani temporibus vigebat inter Rom. Epiſcopum & cæteros omnes; vel vnica ad Pompeium Epiſtola exhibet, contra literas Stephani Papæ ſcripta: vbi etſi non optimam cauſſam defendit Cyprianus; agendi tamen modum, & libertatem quam vſurpat, diſciplina Eccleſiaſtica illorum temporum ferebat. Itaque eo nomine repreheſum olim fuiſſe Cyprianum, non legimus. Et B. Auguſtinus, quum tam multa aduerſus Cypriani ſententiam, & Epiſtolam illam, qua ſe tuebantur Donatiſtæ, diſputauerit; fuiſſe tamen in hac parte peccatum à Cypriano, nuſquam dixit. Age, vſurpent eandem hodie libertatē Pariſienſis Epiſcopus, vel Hiſpalenſis, aut Toletanus: dicant Pontifi. Rom. *ſuperba, ad rem non pertinentia, ſibi ipſi contraria, imperitè atque improuidè ſcripſiſſe,* quod ait ibi Cyprianus de Stephano; ſentient, quod ægrè fortaſſe nunc concedant: cum temporibus mutatam eſſe Eccleſiæ diſciplinam, atque adeò planè in contrarium vertiſſe. Sed de pii huius Martyris ſententia ſuper hoc articulo, quam aliquid fatemur habere difficultatis, alibi, ſi voluerit Dominvs, accurata diligentia diſputabimus. Sequitur ὕστερον πρότερον Tertullianus, diſcipulum magiſter. Meritò autem Baronius ſpem in hoc teſte non magnam ponit: debuit verò prorſus nullam. Locus è libro de præſcriptionibus, itemque alter è De monogamia, id ſolum volunt, quod toties iam diximus à nobis non negari. Tertius verò è libro De pudicitia, quo conſilio huc ſit allatus, neſcio. Τί γὰρ κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανείῳ; In 21. cap. eius libri, vnde ea verba ſunt deſcripta, Tertullianus Apoſtolicum, id eſt, Rom. Pontificem acriter ſuggillat, vindicantem ſibi remittendorum delictorum poteſtatem. Quum autem Eccleſia ſemper crediderit, ex verbis Domini ad Petrum cuiuis etiam presbytero legitimè ordinato, nedum Epiſcopo, aut Rom. Papæ, Petri Succeſſori, id jus competere: Tertullianus contrà diſputat, & vni Petro Personaliter id fuiſſe à Domino conceſſum, conatur probare. Errauit Tertullianus: Errauit & Baronius, qui illius errore cauſſam ſuā putauit adjuuari.

Origenis duo teſtimonia, noui nihil habent: & toties eadem repetere piget. De mente Epiphanij ſatis antè dictum nobis. In Hilarij verbis oratoriam obſeruo paraphraſin verborum Domini noſtri; neq; aliud quicquam inuenio. Ait Chriſtus: *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam.* Hilarius: *O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum.* Chriſtus: *& portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam:* Hilarij paraphraſis cum pigmentis: *dignáq; ædificatione illius Petra, quæ infernas leges & Tartari portas & omnia mortis clauſtra diſſolueret.* Chriſtus: *Tibi dabo claues regni cœlorum.* Hilarius: *ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur.* Chriſtus: *quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis.* Hilarius: *cuius terreſtre iudicium, præiudicata auctoritas ſit in cœlis.* Vides virum ſanctum nihil quicquam noui dicere: ſed tantùm verba Domini alio dicendi genere, & facundia Gallicana exprimere. Quid igitur lucri inde fecit Baronius, quòd illa hîc deſcripſit? An ille putauit ſententiam Domini plus ponderis habituram Hilarianis expreſſam verbis, quàm Dominicis? Abſit. Proferret potiùs illa loca, ex quibus poteſt conſtare, quid hic Pater intellexerit per Petram Petrum. Nos autem iam antè aliquot prolatis teſtimoniis docuimus, Hilarium vocem *Petram* in oratione Domini modò expoſuiſſe de Petro, modò de confeſſione Petri, aut fide; de monarchia autem Petri nunquam. Hieronymi locus ex Epiſtola ad Damaſum, videtur aliquid continere quod ad Baronij propoſitum faciat. Sic ille: *Beatitudini, id eſt cathedræ Petri communione conſocior: ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra domum hanc agnum comederit profanus eſt.* Sed ne commemorem quæ ſcribit idem alibi de æquo iure inter omnes Epiſcopos, Romanum comparans cum Eugubino; aut quæ ſcribit de pari poteſtate omnium Apoſtolorum; dico *Cathedram Petri* hoc loco eſſe fidei orthodoxiam, quá olim profeſſus eſt Petrus, quamque Hieronymi tempore Damaſus profitebatur, & docebat. Extra illius fidei formulam qui delirabat, is eadem opera, & à Damaſo & ab ipſo Chriſto deficiebat. Sic B. Cyprianus Epiſtola 40. de ſchiſmaticis qui à ſe defecerant, loquens; *Quisquis alibi collegerit,* inquit, *ſpargit.* Ex antè dictis facilè omnes intelligunt, quàm nihil ſit in hac interpretatione longè petitum, aut coactum. Sed quia Sophiſtæ ad ſuas præſtigias occultandas illa magni viri Epiſtola, multùm ſolent abuti, differemus de illa accuratiùs, cum bono Deo, ad annum 34. In duobus reliquis eiuſdem Hieronymi locis nihil noui. Tranſeamus igitur ad Ambroſium. Primus ex eo profertur hic locus: *Vos autem quem me eſſe dicitis? Petrus ſtatim loci non immemor ſui, primatum egit; primatum confeſſionis vtique, non honoris: primatum fidei, non ordinis.* Si præcepto Rhetorum parere Baronius voluiſſet, omnino erat omittendum illi hoc teſtimonium. Nam quod ſpecimen eſt prudentiæ vel artis, teſtem te excitare, qui ab aduerſa parte dicat? deſtruendæ autem Monarchiæ Pontificiæ, nihil iſtis verbis fingi poteſt expreſſius. Non honoris, non ordinis primatum Petro relinquit Ambroſius. Potuit

igitur

igitur Petrus Petra eſſe & fundamentum Eccleſiæ, etiam ſine illo primatu: multò autem vtique magis, ſine illa monarchica dominatione & pôpatica, quæ hodie in negotio religionis vtramque conficit paginam. Sed addit Baronius: *Hac de Petro Ambroſius, cùm nondum caput Eccleſia à Domino fuerat conſtitutus,* Eſto: nam & nos credimus cum Patribus, Petro poſt aſcenſionem Domini, aliquem eſſe tributum à cæteris Apoſtolis & ordinis & honoris primatum. At non animadvertit Baronius, hac ſolutione deſtruere ſe, quod toties antè poſuit, & nos confutauimus; Petrum etiam cùm ſequebatur Chriſtum, fuiſſe caput condiſcipulorum ſuorum; imò fuiſſe illorum dominum: qualem eum nobis depingebat in illo ſuo fictitio Concilio. Præterea quid reſpondebit Chryſoſtomo; qui vt antè oſtendimus, Petrum Apoſtolatu ſuo fungentem in Actis, negat feciſſe aliquid ἀρχοντικῶς, *pro imperio*; omnia de conſilio cæterorum Apoſtolorum, imò ex conceſſione ipſorum; ſic enim ille docet illis verbis quæ ſunt antè deſcripta. Obſecro; tenuit-ne hanc diſciplinam Hildebrandus, perfecti Papæ idea, vt Baronio placet? Audiamus vnicum illius apophthegma. Sententia ſiue dictatus 17. illius ſic habet. *Quòd ſententia Papa à nullo debeat retractari, & ipſe omnium* SOLVS *retractare poſſit.* Sequitur alius Ambroſii locus: *Hic eſt ergo Petrus, qui reſpondit pra cateris Apoſtolis, imò pro cateris, & ideò fundamentum dicitur.* Hæc quoque verba prudentiùs à Baronio eſſent prætermiſſa: nam & ipſa illius propoſito validè aduerſantur. Dicit Ambroſius, Petrum ideò eſſe dictum fundamentum, quia præ cæteris Apoſtolis loquebatur. Loqui pro alio, nullam affert loquenti dominationem in illum pro quo verba facit: miniſterium hoc eſt, non imperium: neque vnquam fando eſt auditum, aliquem qui pro aliis loquebatur, propterea regio more illis imperaſſe, Tertius locus Ambroſij: *Fides ergo eſt Eccleſia fundamentum, non de carne Petri; ſed de fide dictum eſt, quia porta Inferi non præualebunt, ſed confeſſio fidei vicit Infernum* Videtur Baronius ſui propoſiti oblitus: ego enim ab illo expectabam teſtimonia Patrum, quæ probarent, Petrum, eò quòd eſſet Petra & fundamentū Eccleſiæ, dominationem habuiſſe in collegas, quæ aliquam ſaltem vmbram hodiernæ monarchiæ referret. Omninò hoc illi erat probandum, vt tueretur quod dixit de monarchia Petro iſtis verbis delata. Ille verò non ſolùm hoc loco non facit; ſed etiam tela aduerſariis ſuggerit, quibus confodiatur. Nam ſi, vt ait hîc Ambroſius, propter fidem quam eſt confeſſus, dictus eſt Petrus Petra & fundamentum Eccleſiæ: de monarchica dominatione Papæ actum eſſe, quis non videt? res enim diſtinctæ & diuerſiſſimæ ſunt, fide excellere, & monarcham eſſe: vt probari vtrumque eodem medio, (id autem eſt Petræ appellatio) non queat. De quarto Ambroſij loco ſatis antè tractatum eſt. Et verò non ſemel probatum eſt, ex iis quæ Patres interdum prædicant auguſtiùs de Petro, nullum poſſe trahi argumentum dominationis illius: quam tamen niſi probat Baronius, quorſum nos hîc moratur? Auguſtinus in

Retractationibus, non id dicit, quod facit illum dicere Baronius, teſtem eum laudans: nihil enim affirmat de mente Beati Ambroſij; ſed tantū quo ſenſu verba illius cantarentur ore multorum. Atqui verba Ambroſij non vnam admittere poſſunt interpretationem. ſed nolo in eo immorari; nam quid hoc ad rem? debuerat verò recordatio illius loci B. Auguſtini Baronium mouere, vt remitteret aliquid de ſua contentione in hac diſputatione. Quod ſubjicit, eos etiam patres, qui fidem Petri faciunt Eccleſiæ fundamentum, aliis in locis ſuper ipſo Petro Eccleſiam fundare: hoc quidem veriſſimum eſt: ſed non explicat Baronius, quo ſenſu dicant illi patres, Petrum eſſe Eccleſiæ fundamentum: eſt enim, docendo fidem, quam eſt confeſſus, non dominationem vſurpando. Cyrillus igitur, Baſilius Gregorius Nazianzenus, & Chryſoſtomus, quia nihil dicunt, quod Monarchiæ commento faueat, ſine reſponſione cum bona gratiā dimittantur, præſertim quum illa ipſa teſtimonia fere omnia antea ſint à nobis tractata, aut ad ſequentem annum tractanda. Tantùm dicam, quod ait Chryſoſtomus, *Petrum vniuerſo terrarum Orbi à Chriſto præpoſitum*, in vno è teſtimoniis hîc allatis, perperam à Baronio ad cauſam præſentem accommodari: quum tot locis idem Pater affirmet eandem *curam vniuerſi Orbis, omnibus Apoſtolis in commune eſſe traditam*, vt docebamus in diſputatione de nomine Apoſtolus, & dignitate Apoſtolatus: quum dicat etiam idem non ſemel de Paulo Apoſtolo, quod dicitur hîc de Petro. Vnicum afferam locum, ſed illuſtrem; nam ſermone altero in ſanctum Paulum, non eſt veritus Chryſoſtomus ſic ſcribere: ὁ Μιχαὴλ τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐνεχειρίσθη. Παῦλος δὲ γῆν καὶ θάλατταν καὶ τὴν οἰκουμένην καὶ τὴν ἀοίκητον. *Michaeli quidem gens Iudæorum tradita eſt: Paulo verò terra & mare, totuſque orbis, quà habitabilis, quà non habitabilis.* quid mirum de Paulo? quum de Euangeliſta Timotheo, eadem verba vſurpet idem pater, quæ de Petro. In quinto contra Iudæos, hæc de Timotheo leguntur: ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ὁ ἅγιος, καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης προστασίαν ἐγκεχειρισμένος: *ille iuſtus, ille ſanctus, cui Orbis terrarum cura erat cōmiſſa.* Tranſeamus ad Auguſtinum: cuius vera ſententia ſuper recta interpretatione verborum Domini, eſt ex aliis ſcriptis eius, tum maximè è libris Retractationum poteſt cognoſci. Id opus non multò ante obitum ſuum vir ſanctus compoſuit. Auguſtinus igitur, & toto vitæ curſu cùm alia monumenta ſua ſcriberet, & ſub extremum vitæ tempus, credidit *petram* in verbis Domini eſſe exponendum de ipſo Chriſto, potiùs quàm de Petro: ac licèt hanc interpretationem ipſe non rejiciat, imò aliquando illā vtatur; alteram tamen præfert, & vt ſuam tuetur. Quoniam autem neque ſchiſmaticus neque hæreticus, opinor fuit Auguſtinus, dubitari non poteſt, cum Eccleſiæ Catholicæ doctoribus ipſum & ſenſiſſe in re tanti momenti, & locutum eſſe: aut certè eam ſententiam probaſſe & literis mandaſſe, quam eius ætatis Eccleſia Catholica non damnabat. Quæro igitur ab hodiernis diſputatoribus, qui tanta confidentia Auguſtinum ignorantiæ accuſant, & eius interpretationem rejiciunt; ſi credidiſſet illorum temporū Eccleſia

Catho-

Catholica hiſce Domini verbis, Petrum Monarcham Eccleſiæ; imò Orbis terrarum eſſe conſtitutum, potuit-ne Auguſtinus hoc ignorare? aut ſi non ignorauit, eſtne veriſimile, virum tantum in re tanti momenti, vt quidem hodie exiſtimatur, ſecuſ à Catholica ſenſiſſe? Non jam diſputo, quàm vera ſit Auguſtini ſententia. Hoc dico & affirmo; quòd tanti nominis Epiſcopus ita ſenſerit, ita ſcripſerit, idque adeò conſtanter, neque propterea quiſquam illum reprehenderit; certiſſimè eo probari, doctrinam hodiernam de Petri monarchia ex illis Chriſti verbis, Eccleſiæ Catholicæ fuiſſe adhuc ignotam. Scimus, quum idem pater in quæſtione de prædeſtinatione, & libero arbitrio quædam aduerſus Pelagium diſputans, à communi tunc Eccleſiæ ſententia nonnihil diſcrepantia, libellis ſuis inſeruiſſet, non defuiſſe in noſtra Gallia, & in aliis prouinciis, qui ſe illi opponerent: quique eius ſcriptis poſt ipſius mortem publicè cenſoriam notam apponi poſtularent. Si hodierna fides de Papæ monarchia tum obtinuit in Eccleſia cur nemo illi ne Patrum quidem, contradixit? cur permiſſus eſt, interpretatione ſua præcipuum fundamentū eius dominationis euertere? Sed verbis nihil opus. Eſt enim luce meridiana clarius, poſt tempora Auguſtini inuectam eſſe in Eccleſiam Dei opinionem de monarchia Petro verbis illis Domini delata. Quòd ſi à principio, & vſque ad Auguſtini tempora hæc doctrina Eccleſiæ Catholicæ fuit incognita; quo jure poſtea eſt introducta? quis nouus Apoſtolus, quis Angelus eam inuexit? Quanquam ſi credidimus Paulo, poſt traditum ſemel Euangelium, neque Apoſtolus aliquis, neque vllus Angelus de cœlo veniens, ſi nouam doctrinam afferebat, erat audiendus. Galatar. 1. 8. Sed Baronius hoc loco in verbis Auguſtini è Pſalmo contra Donatiſtas, exultabundus inſultat NOVATORIBVS: hoc eſt iis, qui antiquã fidem in hoc capite retinent, & quantum poſſunt ex alta obliuione reuocant in lucem. Enimuero ſuauiludij ſunt, quicunque audent in hac vtique diſputatione, Nouatorum meminiſſe: quum ſine impudentia perdita & plus quam Diabolica, negari nequeat, Monarchiam quæ hodie ab iſtis defenditur, vel Petri, vel Rom. Epiſcopi, recens eſſe commentum, primis ſeculis Eccleſiæ non auditum, ac ne nomine quidem, aut vlla ſuſpicione cognitum. An propter humani ingenij vitium, & eam quam antè vocabamus è Baſilio ἀμετρίαν τῆς ἀνθολκῆς, imoderatum ſtudium trahendi in contrarium, ad noua aliquando declinent, quos vocat Baronius Nouatores; non eſt hîc quærendi locus: at in quæſtione de Omnipotentia Papæ, Nouatores eos appellare, qui illam doctrinam non probant, hominis eſt qui habeat cor plumbeum, frontem æream. Porrò Auguſtinum in Pſalmo, per *Petri ſedem* intelligere, doctrinam fidei à principio acceptam, & perpetuò cùm in aliis Eccleſiis, tum præcipuè Romæ ſeruatam certiſſimum eſt: & miror quibuſdam viris doctiſſimis ea verba negotium feciſſe, quæ ſunt planiſſima. Quemadmodum apud Irenæum & Tertullianum prouocantur hæretici ad Eccleſias ab Apoſtolis fundatas, vt ex iis diſcant, quæ tradita fuerit

ipſis fides à primis illis Eccleſiarum fundatoribus: Sic Auguſtinus, eo loco Donatiſtas rejicit eodem. Sed quoniam, (vt ait Irenæus in eo ſermone, libro tertio, capite tertio,) *valde longum erat omnium Eccleſiarum enumerare ſucceſſiones*; inſtar omnium in exemplum ſumitur Romana, illis temporibus, confeſſione omnium, ſanctiſſima, integritate fidei florentiſſima, & propter ſucceſſionem Petri, ciuitatis majeſtatem, & ipſum imperium nobiliſſima ac notiſſima. Quare non dicit ſimpliciter Auguſtinus, Numerate ſacerdotes, ſiue Epiſcopos Romæ; ſed ſic: *Numerate Sacerdotes, vel ab ipſa Petri Sede.* Eſt magni ponderis illud *vel*: quaſi diceret cum Irenæo, quoniam longum eſt omnium Eccleſiarum enumerare Sacerdotes, ſiue ſucceſſiones Epiſcoporum, vbi doctrina Catholica ſemper eſt ſeruata à principio, & nunc cùm maximè ſeruatur; ſaltem conſulite Roman. Epiſcopos, à primo illius Sedis auctore Petro. Tertullianus de præſcriptionibus, cap. 32. ita accipiendum eſſe docet: nam ibi ex omnibus Eccleſiis, quæ originem ſuam ad Apoſtolos, vel Apoſtolicos viros referre poterant, duæ in exemplum ſumuntur: Smyrnæorum priùs, deinde Romanorum: poſtea additur in commune de omnibus aliis: *proinde vtique & cætera exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant.* Addit Auguſtinus; *Ipſa eſt petra quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ*, id eſt, Eccleſia Romana, à Petro in vera fide fundata, petra eſt inuicta. Quod dictum eſt Petro propter fidei firmitudinem, id tribui Eccleſiæ Ro. in eadẽ fide firmiter ſtanti, mirum non eſt: quum eadem illa verba etiam aliis Eccleſiis patres aptarint; vt Chryſoſtomus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. Ortus erat in noua Roma tumultus ingens propter Eutropium, qui in Eccleſiam confugerat, velut in aſylum; exigebant potentiſſimi Eutropii inimici vt ſibi ille redderetur: quod à clero impetrare quum non poſſent, auſi ſunt minas illi intentare & vim minari atque arma. ſed manſit clerus intrepidus, ope Dei fretus, & vocem illam Domini, ait Chryſoſtomus, *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; & portæ Inferorum aduerſus eam non prævalebunt*; loco habẽs pignoris adfuturi diuinitus auxilij. ipſa verba Patri aurei proferam: Καὶ τότε, ὁ πόλεμος ἐνταῦθα ἐῤῥάσετο· ἐνταῦθα γὰρ ἐξητεῖτο καταφυγὼν καὶ παρεστάμεθα μὴ δεδοικότες τὸν ἐκείνου θυμόν. Τί δή ποτε; εἴχομεν ἐνέχυρον ἀσφαλὲς τὸ, Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Chryſoſtomus igitur promiſſionem Domini, Petrũ alloquentis ſermone comprehenſam, non minùs ad ſuam, aut quamuis aliam Eccleſiam putauit pertinere, quàm ad Romanam. In titulo Epiſtolæ quam ſcripſit Ignatius ad Philadelphenſes, , ſunt hæc verba de Chriſto; ὃ κατὰ τὸ ἴδιον βούλημα ἐστήριξεν αὐτοῦ βεβαίως τὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῇ πέτρᾳ, οἰκοδομῇ πνευματικῇ ἀχειροποιήτῳ, *qui pro ſua voluntatis arbitrio firmè ſtabiliuit ibi*, (nempe Philadelphiæ) *Eccleſiam ſuper petra, ædificatione Spiritûs non manufactâ.* Neq; dubitandũ eſt, ſemper in Eccleſia eſſe exiſtimatum, promiſſionem eo loci factam Petro ad quamuis particularium Eccleſiarum ſpectare, imò etiam ad quemuis fidelẽ-

fidelium. Quare Chryſoſtomus initio homiliæ quam habuit poſt reditum ab exilio priore, hæc verba ſibi aptat; & quòd periculo fuiſſet liberatus, cauſſam hanc affert; τὰ κύματα διαλύεται. ἡ δὲ πέτρα ἕστηκεν ἀκίνητος. & poſtea allatis Domini verbis, *portæ Inferi non præualebunt aduerſus eam.* ὁ πολεμῶν, inquit, *τὴν ἰσχὺν ἑαυτοῦ καταβάλλει. ἡμῶν δὲ λαμπρότερον ἐργάζεται τὸ τρόπαιον. qui nos oppugnat, vires ſuas incaſſum conſumit; noſtrum verò triũphum reddit illuſtriorem.* De ignoratione linguæ Syriacæ, quæ etiam hic B. Auguſtino obijcitur à Baronio, ſatis antea reſponſum. Sed quum lingua Punica, vt apparet ex Plauto & ipſo Auguſtino ab Hebraica ſine vllo dubio manarit; non potuit Auguſtinus ignorare, quod Baronius aliique volunt ipſum ignoraſſe; niſi vernaculam linguam ignorauerit. Nam quod iſti obſeruant ſuper vocibus *Cepha* Petrus, & *cepha* petra; id commune fuit omnium idiomatum, quæ ab Hebraica vel Syriaca erant deducta. Punicam verò cum illis omnibus linguis magnam habuiſſe affinitatem, præter alia argumenta certiſſima, expreſsè affirmant veteres ſcriptores Auguſtinus, Locutionis de Geneſi, lib. I. *Locutio eſt, quam propterea Hebræam puto, quia & Punica lingua familiariſſima eſt: in qua multa inuenimus Hebræis verbis conſonantia.* Contra literas Petiliani libr. ſecundo, cap. 104. *Chriſtum Hebræi dicunt Meſſiam, quod verbum & Punicæ linguæ conſonum eſt, ſicut alia Hebræa permulta, & pene omnia.* Hieronymus in Hieremiam, cap. 25. *Tyri & Sidonis Carthago colonia: vnde & Pœni ſermone corrupto, quaſi Phœni appellantur, quorũ lingua Hebrææ linguæ, magna ex parte confinis eſt.* Priſcianus libro quinto *Lingua Pœnorũ quæ Chaldæa & Hebræa ſimilis eſt & Syriaca, non habet neutrum.* Poſtremò addit Baronius de Auguſtino: *Idem Pater fidiſſimus aſſertor primatus Petri: vt cùm ait, Quis enim neſciat Apoſtolorum principem, beatiſſimum eſſe Petrum?* Iam diximus, quid ſit *Princeps* Latinis; & Petrum dici Auguſtino *principem Apoſtolorum* probauimus, quia ordine primus eſſet inter illos, vt idem Auguſtinus alibi loquitur. Hac notione ſi accipit Baronius, cum ipſo ſentio. Sed aliquot jam ſæcula ſunt, ex quo eiuſmodi ſententia Romæ hæreſin ſapit, & qui illam præ ſe ferunt ſarmentitii fiunt & ſemaxii. Itaque latet paralogiſmus in voce *Princeps*; & Baronius vetus dictum tollit, ἄλλο μὲν ὗς. ἄλλο δὲ Μονικλῆς. Auguſtinus verò & vniuerſa Eccleſia Africana, quàm adhuc eſſent inſueti ferre iugum Romanæ ſeruitutis, declaratum eſt eâ controuerſiâ, quam habuerunt Epiſcopi Concilij Carthaginenſis ſuper canone Concilij Niceni, cum Zoſimo & Bonifacio Papis: cuius negotij pars magna fuit ipſe beatiſſimus Auguſtinus. de quo vt finiam, vellem iſti Doctores, qui ad Monarchiam abſolutam Orbis terrarum tãta contentione iter Papis muniunt: hæc verba ex eodem Pſalmo illi potiùs ſuggererent, & ad animum ſubinde reuocarent; *Honores vanos qui quærit, non vult cum Chriſto regnare.* Ventum eſt ad Leonem Magnum: de quo Pontifice, quàm honorificè ſentiamus ipſi, jam oſtendimus. Non ignoramus, quantus hic fuerit, ſinceræ fidei defenſor, & pro recta fide quantos labores ſuſtinuerit, quàm Eccleſiæ Dei vtiles.

Neque

Neque verò dubium mihi eſt, tantum iſtud ſtudium, quod videmus adhibitum, vt Sedes Romana in maius extolleretur, à bono principio fuiſſe profectum, & ad finem optimum ſpectaſſe. Vaſtabant illa ætate Eccleſias Orientis Neſtoriani, Eutichiani, Dioſcorus, & alii perditiſſimi hæretici: qui magnas quotidie in Aſia, Ægypto aliiſquè regionibus, ſtrages, vt apri vineam ingreſſi, edebant: neque erat qui progreſſibus eorum ſeſe opponeret, qui quidem bonam cauſſam poſſet adjuuare, præter Romanum Epiſcopum. Nemo autem peritus rerum Eccleſiæ ignorat, operâ Rom. Pontificum per multa ſecula Deum eſſe vſum, in conſeruanda ſarta tecta rectæ fidei doctrina. Hoc intelligens Leo Magnus, & quotidiana experientia edoctus, quantum veræ fidei intereſſet, vt paratum illi ſemper eſſet in Sede Romana præſidium firmiſſimum; modis omnibus vt ita eſſet procurauit; quod quidem minùs videri mirum debet, quia ſic Eccleſiæ Dei expedire, optimus quiſque tum credebat: & erat ita reuera illis temporibus. Non eſt putandum Leonem Monarchiæ inhiaſſe, qualis poſtea fuit excogitata. Rerum Eccleſiaſticarum finib. eius auctoritas circumſcribebatur; regnum, imperium & dominatio temporalis in Eccleſiam nondum irrepſerant. Quare Leonem cum Hildebrando comparare, aut aliis multis eorum, qui poſtea in illa ſederunt ſede; hoc verò eſſet, non ſolùm Leoni Papæ, verùm etiam Leoni illi terribili tribûs Iudæ, Domino inquam noſtro Ieſu Chriſto facere injuriam. Et tamen excuſare omnia Leonis dicta, quæ ad ὕψωσιν eius Sedis pertinent, nemo, vt exiſtimo, ab affectu liber, tentauerit. Non loquor de illis verbis Leonis, quæ hic deſcribuntur à Baronio, ſed de iis, quæ ſuperiore diatriba ſunt allata. Quis veterũ patrũ ante Leonem dixit, gratias cœleſtes, quas in totum Eccleſiæ corpus diffundit Chriſtus, per Petrum quaſi per quoddã caput tranſmitti? hoc ſi intellectum ad literã verũ eſt, falsò dixerunt credideruntq; Cyp. Hieron. Ambroſius, & alij viri ſanctiſſimi & Leone vetuſtiores; hoc fuiſſe alios Apoſtolos, quod erat Petrus, pari honore, pari poteſtate omnes à Chriſto donatos, & tantùm ratione vnitatis Petrum fuiſſe ceteris prælatum. falsò etiam dixerit Chryſoſtomus, quod antè afferebamus, fideles ſic adhærere capiti Eccleſiæ Chriſto, vt palmes adhæret viti, neque eſſe quicquam medium. Quod additur à Leone, *Petrum in conſortiũ indiuiduæ vnitatis aſſumptũ*, magnam deſiderat æqui lectoris ἐπιείκειαν; nàm ſi verba ſpectantur, videtur præcluſa omnis ſanæ interpretationis via. Quid enim eſt *aſſumi in conſortium indiuiduæ vnitatis*, niſi transferibi in numerum perſonarum ſacroſanctæ & ὑπερφυοῦς Trinitatis? ſed huiuſmodi ſententiæ, adeò manifeſtè impiæ & blaſphemæ, vel veniſſe vnquam ſancto viro Leoni in mentem, credat per me qui volet; ego nunquam in animum inducam, vt vel de eo ſuſpicer. Qui libellũ legerit, Tomũ Leonis dictum, & ex hiſtoria didicerit, quanto cum plauſu, quanta cũ gratiarũ actione, & laudatione huius Pontif. totus orbis Chriſt. id ſcriptum olim ſit amplexus, tantæ impietatis, tantum vitiũ nunquam arceſſet. Sed nouum nòn eſt (jam olim obſeruatum B. Athanaſio (vt vitiis piis in ſcribendi calore

quæ-

quædam excidant dura & δυσθεράπευτα, & Baſilius Magnus aduerſus Eunomium verè ſcribit, quoſdam Patrum & vocabulis & locutionibus periculoſis eſſe vſos, οὐχὶ πρὸς ζητήσεις ὑπενεχθείσας ἀποτεινόμενοι ἀλλ' ἁπλῶς οὕτως ἐφ' ἑαυτῶν ἐν ἁπλότητι καρδίας διαλεγόμενοι: *non reſpicientes ad quæſtiones quæ inde oriri poterant, ſed ſimpliciter loquẽtes inter bene ſentientes, in integritate cordis.* Potiùs igitur quæramus rationem commodam verba Leonis exponendi de conjunctione Petri paſtoris Eccleſiæ, cum Chriſto, non quatenus vna eſt è tribus ſacroſanctæ Trinitatis perſonis; ſed quatenus etiam ipſe, licet diuerſo modo, eſt Eccleſiæ paſtor. Sic quoque dura locutio, fateor · ſed quæ tolerabilior tamen videatur, quam ſit illorum importuna ἀκρισία, qui hodie dictum Leonis ἀρχικωδέστερον, in alium finem vrgent. Agebatur autem quintum jam ſeculum, cum viuebat Leo, qui ſedere incepit anno Domini quadringenteſimo quadrageſimo; nec multis annis eum præceſſit Celeſtinus, de cuius Legatis facit poſtea Baronius mentionem. Profert verba ſanè magnifica, de Petro & de Romano Pontifice, ſed quæ eo minus ponderis habere debent, quia proferuntur à miniſtro Papæ, qui erat οἴκοθεν μάρτυς. Iniquiſſimum enim fuerit & injuſtiſſimum. Papam aut Papæ miniſtros in propria cauſſa eſſe judices. Et ſunt quidem ea verba, vt obſeruat Baronius, in Synodo dicta; ſed non ſunt à Synodo dicta; quod erat obſeruandum, ille autem non obſeruat. Multo autem minus eadem fuerunt à Synodo decreta, aut in Canones relata. Quid tum enim, ſi illa dicta ſunt in Synodo? quum ne vmbra quidem vlla appareat conſenſus Synodi. Ne ſacris quidem voluminibus quæ continentur omnia, Dei oracula ſunt: vt orationes multæ, quæ ſunt inſertæ, virorum interdum non probatiſſimorum, vt amicorum Iobi; interdum etiam peſſimorum, vt Rapſacis. In Synodo Nicena ſecunda multa à conſidentibus Epiſcopis dicta ſunt, quæ ſi quis, vt à Synodo decreta protuliſſet; non tuliſſet Baronius, & illi Concilio fieri iniuriam exclamaſſet. Expendamus tamen illa ipſa verba, ſi placet. fallor enim, aut nullam in iis profectò dominationem monarchicam ſumus inuenturi. Sic igitur in origine ſcriptus eſt locus è Concilio Epheſino, quem affert Baronius in edit. Germanica, p. 195. Φίλιππος πρεσβύτερος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, εἶπεν· οὐδενὶ ἀμφίβολον ἐστι, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὡς ὅτι ὁ ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ δέδοται ἡ ἐξουσία, τοῦ δεσμεύειν, καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας· ὅς τις ἕως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ τοῖς ἑαυτοῦ διαδόχοις καὶ ζῇ καὶ δικάζει. Quod vocat Romanam Eccleſiam *Sedem Apoſtolicam*; jam oſtendimus cum de appellatione & munere Apoſtolorum loqueremur, omnes Eccleſias quæ Apoſtolorum doctrinam ſeruarent, APOSTOLICAS fuiſſe olim dictas; ſed illas præcipue, quæ hoc amplius fundatæ eſſent ab vno aliquo ex Apoſtolis. Diximus etiam commune hoc nomen tractu temporis (neque enim ita fuit à principio) in Occidento

dente attributum eſſe Romanæ, ſicut alia plura. Hoc ſi ad honorem veteris Eccleſiæ Rom. refertur, laudo. ſin eo argumento adſtruitur Monarchia hodierna; rem cenſeo ridiculam, & quæ ſolidiorum argumentorum inopiam arguat. Initio Actorum Concilij Niceni II. celebrati aliquot ſeculis poſt iſtud Epheſinum, recenſentur Legati Sedium Patriarchalium, & primo loco nominantur, οἱ ἐπέχοντες τόπον τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, *tenentes locum Apoſtolicæ Sedis Adriani Archiepiſcopi Romæ.* deinde ſequuntur Iohannes & Thomas preſbyteri & monachi τοποτηρηταὶ τῶν Ἀποστολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως, *locum tenentes Apoſtolicarum Sedium eius quæ eſt in Oriente diœceſeos.* & ita ſæpe in illis Actis. adhuc igitur Sedes Antiochena, & aliæ Orientis tam dicebantur ſedes Apoſtolicæ, quam Romana. Addit Legatus de Petro; ἔξαρχος, ἡ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, *princeps & caput Apoſtolorum.* Sine cauſſa ad hos titulos exclamant quidam viri boni; quaſi aliquid tyrannicum ſaperent, ſiue illi Petro attribuantur, ſiue Rom. Pontifici: ſed non ita eſt. Ordinem hæ voces & legitimum primatum denotant; non dominationem monarchicam. Vt dominatio & κατεξουσίασις peſtis eſt Eccleſiæ; ita ordo & certa diſtinctio eiuſdem eſt ſalus. Vocem ἔξαρχος ante expoſuimus, ac ſatis ſuperque probauimus, eum dici ἔξαρχον, non qui dominetur cæteris, ſed qui operis eiuſdem ſociis det principium agendi, vt præſul dat ſaltandi incentiuum vniuerſo choro. Photius de Nectario, quem ſimul Epiſcopum Conſtantinopoleos renunciatum ait fuiſſe, & Concilij Oecumenici ſecundi præſidem: ὀνόματι τῆς βασιλευούσης ἐπίσκοπος, καὶ τῆς συνόδου ἐχρημάτιζεν ἔξαρχος. Neq; verò ſolus inter Apoſtolos Petrus audit ἔξαρχος apud patres; ſed etiam alij. In acroſtichide Damaſceni de transformatione, Petrus, Iohannes & Iacobus, vt præcipui in collegio Apoſtolorum (quod ante dicebatur è Greg. Naz.) nominantur ἡ ἀκρότης τῶν Ἀποστόλων, *ſummus vertex*, οἱ πρόκριτοι *præcipui*, & μαθητῶν οἱ ἔξαρχοι, *anteſignani diſcipulorum* vt vertitur illa vox in editione Hœſcheliana. alij *princeps*, vt hic in ea verſione quam deſcripſit Baronius. recte: modo caueat Lector ab homonymia eius vocis. de qua ante admonebamus. Caput verò Apoſtolorum dici Petrum, mirum non eſt: & Baronius peſſime eam vocem accepit, ſi putauit ad monarchicam dominationem illam ſpectare. Capitis appellatione metaphoricâ aliquando fons & origo vitæ denotatur: quo ſenſu Chriſtus dicitur *caput corporis Eccleſiæ*, Col. 1. 18. Eph. 5. 23. & ſæpe alibi. hac notione *Caput* vnum eſt è nominib. Dei & Chriſti; quę proprie ſunt incommunicabilia. ideo in Aſceticis Baſilij, dicitur Chriſtus, ἡ μία καὶ μόνη ἀληθῶς κεφαλὴ, *vnicum & ſolum reuera Caput.* Sic Col. 2. 10. Saluator nominatur *caput omnis principatus & poteſtatis*, quia vni Chriſto proprie conuenit omnis dominatio, omnis potentia, omne imperium: quod ille mortalibus, vt lubet, communicat. Aliquando *caput* idem eſt ac principium & origo negotij alicuius vel inſtitutionis. Sic Petrus qui poſt Aſcenſionem Domini primus Eccleſiæ iecit fundamenta, dicitur aliquando *Caput Eccleſiæ*, vt apud Hieronymum

mum alicubi. hic *caput* idem eſt atque ἀρχηγὸς, *auctor primus.* itaque ἀρχηγὸς & κεφαλὴ ſæpe coniunguntur. vt cum in iiſdem Actis Epheſinis dicitur Neſtorius, ὁ τῆς καινῆς διαστροφῆς ἀρχηγὸς, καὶ κεφαλὴ τῶν κακῶν, *noua deprauationis primus auctor, & caput malorum.* Sæpe ordinis differentiam in paritate poteſtatis ea vox denotat, & *caput* idem eſt *ac primus.* Sic in canone Apoſtolico 34. inſtituitur, vt in vnaquaque prouincia vel natione ſit vnus inter Epiſcopos prouinciæ primus, & caput omnium: non qui dominetur, ſed qui ordinem ſeruet in adminiſtratione rerum, quæ ad omnes in commune ſpectant. itaque eodem canone, & ſancitur inſtitutio huius capitis cum fieri aliquid majoris momenti vetatur, ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης, *ſine ſententia & cognitione Capitis, ſiue primi Epiſcopi*: & cogitur in ordinem hoc caput, ne honorem vertere poſſit in dominationem, cum vetat Canon, ne poſſit primus Epiſcopus quicquam facere περιττὸν, ἄνευ τῆς πάντων γνώμης, *niſi de communi omnium ſententia.* Photius in illum locũ: *Ne primo quidem Epiſcopo permittit Canon*, τῇ τιμῇ καταχρώμενον, εἰς δυναστείαν ταύτην ἀμείβειν, καὶ αὐθεντεῖν, *vt honore abutens, eũ vertat in dominationẽ, ſiue principatum, & in cæteros autoritatem vſurpet.* Petrus igitur appellatur hoc loco *caput Apoſtolorum*, propter primatum ordinis; non propter imperium aut dominationem monarchicam: & *Caput* hac notione, idem eſt, ac coryphæus, vel ἔξαρχος. Atque hoc ſenſu & Romanum Pontificem *Caput* reperiri appellatum non negamus. In breui homilia Gregorij Naz. de creatione Epiſcopi Doarorum, extant hæc verba de Papa, τίμιον ἴσμεν, κεφαλὴν γινώσκομεν, ἅγιον καλοῦμεν, *honore dignum ſcimus, caput agnoſcimus, ſanctum appellamus.* An propterea Gregorius Papam coluit, vt dominum ſuum, Eccleſiæ Monarcham, & ipſe ſe illi ſubiectum agnouit? Minime gentium: & hoc oratio illa ipſa oſtendit, & tota hiſtoria creationis Epiſcopi Doarorum, quæ apud ipſum extat & Baſilium Magnũ: quem libere conquerentem in ea narratione de Rom. Pontificis faſtu jam tum intolerabili, inuerecunde carpit Baronius in illorum temporum hiſtoria. Addit Philippus de Petro: *columna fidei*, ex Paulo; qui Galat. 2. 9. Iacobum, Cepham, & Iohannem vocat στύλους, *columnas.* Subijcit, *fundamentum Catholicæ Eccleſiæ*, eleganter & vere. ſignificat enim, propter fidei confeſſionem dici Petrum petram, ſiue fundamentum Eccleſiæ, non autem propter Monarchiam, vt placet Baronio. Poſtremo ſequitur; *qui vſq; nunc & ſemper, per ſuos ſucceſſores,* (vel ἐν τοῖς ἑ. δ. *in ſuis ſucceſſoribus*) *& viuit & judicat.* hæc paullo aliter habentur in Latinis quæ deſcripſit Baronius. Quo autem ſenſu iſta dixerit Philippus, jure dubites. Poteſt accipi ſimpliciter dictum ad laudem Petri, cujus ſpiritus cum Chriſto viuit in cœlis, doctrina & fides durant in fidelibus ſucceſſoribus, & durabunt, quamdiu Eccleſia Dei terras colet. Atque eadem Petri doctrina δικάζει judicat, decernitque de rebus Eccleſiæ; quia fideles Petri ſucceſſores, Epiſcopi Eccleſiæ, de rebus fidei judicant ex antiqua fide, quam Petrus & cæteri Apoſtoli ſemel tradiderunt. Sed poteſt intelligi hoc dictum à Legato Papæ. in honorem ipſius

Papæ. oſtendimus enim antea, cepiſſe jam illa ætate trahi verba Domini & Petro factas promiſſiones, ad honorem vnius Sedis Romanæ: verum eam interpretationem primis temporibus fuiſſe ignoratam, ſatis antea demonſtratum eſt. Nihil igitur è Concilio Epheſino, quod cauſſam Monarchiæ Papalis adjuuet, attulit conditor Annalium. Qui ἐπίςασιν, digreſſionemque hanc ſuam tandem claudens, & quaſi re bene geſta exultans; Eccleſiam ſuper Petro fundatam æternùm manſuram ait; atque omnes contritum iri, qui in illam petram offenderint. Hoc & nos toto affectu optamus vt fiat, tota credulitate confidimus futurum: ſed illos grauiter & periculoſe putamus errare, qui lapidem de quo hæc dicuntur apud Matthæum 21. 44. qui eſt IESVS CHRISTVS, pertinere putant ad Papam: aut qui Eccleſiam Dei viuentis, cui morte ſua Dominus ad cœleſte regnum patefecit aditum, Monarchiam eſſe autumant, in terris imperitantem, & ſub obtentu friuolarum diſtinctionum, vniuerſi mundi dominationi inhiantem; Reges & Principes ſuperbe ſub pedibus ſuis calcantem. Ejuſmodi terrenum imperium qui animo conceptum fouent, & vano ſplendore,ac ſpecie fallaci rerum præſentium decepti, ſibi pludunt; rogo illos, obſecro, obteſtor per DEVM immortalem, videant, ne quam ipſi putant eſſe fiduciam in vera petra exitus tandem probet, vel in hac, vel in altera certe vita, eſſe friuolam extra verbum Dei jactationem, ac prorſus inanem gloriationem, illi ſimilem, vel illam ipſam; *Sedeo Regina, & vidua non ſum; & luctum non video.* Apocalypſeos 18. 7.

XVII. Quo ſenſu dixerit Dominus Petro, Vade poſt me Satan. *phraſis Hebraica,* Tu mihi es in Satan. *Patrum ſententia de peccato Petri opponitur ſententiæ Maldonati. Refelluntur qui putant peccaſſe Petrum per arrogantiam,& eo trahunt verbum φρονεῖν τὰ ἐπίτιμα.*

ANNI XXXIII. Num. XXVI.

NEgat Baronius, quando Chriſtus illa dixit Petro, *Vade poſt me Satana; ſcandalum es mihi*: propterea dictum eſſe Petrum Satanam, quod Diabolico Spiritu ageretur, cum illa Chriſto diceret, quorum gratia obiurgatur. Sane hæc phraſis ex vſu Hebraici ſermonis vnde manauit, videtur exponenda. Porro apud Hebræos ea locutio eiuſmodi vim, opinor, non habet, vt ſi quem hac voce increparent, hunc vellent intelligi eſſe quem vocamus Diabolum, Satanam, τὸν ἀντικείμενον, & τὸν πονηρὸν, Extat exemplum 2. Samuelis 19. 22. vbi Dauid repudians conſilium ſibi ab Abiſai ſuggeſtum, de occidendo Semei, vt hic Dominus Petri conſilium reijcit, de non ſubeunda morte, ſic ait: *Quid mihi eſt vobiſcum filij Saruiæ? cur efficimini hodie mihi* לשטן *in Satan?* ex quo apparet inſtar prouerbij eſſe, ſoliti de eo vſurpari, qui malum & pernitioſum daret conſilium, faciens in eo officium veri Satanæ, id eſt, aduerſarij & inimici. Hoc etſi verum eſt, ego tamen non video, qui poſſit negari, Petrum quando paſſionem Chriſti ſic eſt auer-

ſatus

ſtatus & quantum in ipſo fuit, auertere Deum ab eo conſilio voluit; ex ſuggeſtione Satanæ, (licet ignorantem,) illa & ſenſiſſe & dixiſſe. Omne enim peccatum eſt à Diabolo: peccatum autem eſt, quicquid fit ſine fide, Roman. 14. 23. Hoc autem Petri conſilium adeo ex fide non erat, vt ipſam potius fidem radicitus euelleret. Idcirco apud Chryſoſtomum Dominus ita Petrum alloquitur; *Ego tibi dico, vt ipſe non patiar, conſilium id eſſe Diaboli.* & Ruffinus in benedictione Dan, ait Petrum cum hæc dicebat, *præ amore nimio per ignorantiã non recte equitaſſe in fide*: id eſt, peccaſſe in fide, & Chryſoſtomus homilia in illa, *Pater, ſi poſſibile eſt*, ait Dominum obiurgatione ſua, vtentem magna *καταφορᾷ, vehementia* (proprie eſt ictus grauis cæſim ferientis:) Petrum *ὑβρίσαι*, id eſt *contumelioſe accepiſſe.* Vt mirer valde reperiri Theologos, qui vocent in dubium, an ſit hic aliquid à Petro peccatum. Maldonati in hunc locum verba ſunt: *Cur tam acriter Chriſtus Petrum reprehendit? Non tam, quod Petri culpa, ſi qua tamen fuit, quam quod rei de qua agebatur, magnitudo mereatur.* Vult Petrum appellatione Diaboli increpitum eſſe à Domino, propter culpam vel leuiſſimam, vel prorſus nullam, quæ eſt mira Theologia & noua. Nam veteres, qui Petrum excuſabant, illi verba hæc: *Satana, ſcandalum mihi es,* à ſuperioribus diſtinguebant, & Diabolo non Petro volebant eſſe dicta, vt Hilarius, & Petrus Chryſologus, ſermone 37. Hieronymus duplicem interpretationem affert; quarum prior ipſa eſt Hilarij: poſteriore non negat peccaſſe Petrum: ſed cauſſam affert, quia promiſſiones illi factæ omnes ad futurum tempus referebantur. Sunt qui arrogantia peccatum eſſe à Petro contendant; idque eliciunt è verbo φρονεῖν doctiſſimi interpretes. Quos ego falli non dubito: nam id verbum per ſe poſitum, nullam habet ſuperbiæ ſignificationem: ſimpliciter enim eſt, cogitare, mente vti, *διαλογίζεσθαι*. quare vt *μεγαφρονεῖν*, de ſuperbiente dicitur; ſic *ταπεινὰ φρονεῖν*, de humili & modeſto. Apud optimos auctores leges locutiones ſexcentas, in quibus φρονεῖν vſurpatur, vbi ſuſpicio de arrogantia nullum habet locum: vt *κακὰ φρονεῖν τινὶ, velle nocere,* & *φρονεῖν τὰ βέλτιστα τῷ κοινῷ optime animatũ eſſe erga Remp.* apud Dionyſium Halic. quinetiam apud Apoſtolum *τὰ τῆς σαρκὸς φρονεῖν,* & *τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς θάνατος*, in octauo capite ad Roman. de arrogantia peculiariter non dicuntur, ſed de peccato in genere. Si quid igitur id Petri hoc facto affine arrogantiæ notare voluerunt Euangeliſtæ, non voce φρονεῖν id fecerunt; ſed potius verbo *ἐπιτιμᾶν*, quod Euthymius hic explicat *reprehendere*: vetus interpres recte, *cepit increpare Dominum.* durum ſane verbum: quod & Matthæus & Marcus vſurpant de Petro, ad exprimendam vehementiam, qua ille vſus eſt Dominum alloquens: quæ etſi, vt vere ait Baronius, ab ingenti amore proficiſcebatur: à peccato tamen Petrum non præſtabat immunem. Peccatum enim eſt, quicquid cum Dei voluntate & decretis non congruit. Ianſenius Epiſcopus in hunc locum libere & vere: *Vnde ſimpliciter à ſe repellentis oratio habenda eſt; qua non indigne etiam Petrus repulſus fuit: quum reuera Satanam ageret reuocando à iuſſu Dei.*

XVIII. Defenditur traditio de transformatione facta in monte Thabor: qui Græcis Itabyrius *vel* Atabyrius. *Gemini locus emendatus. altitudo ejus montis variè prodita magnis ſcriptoribus.*

ANNI XXXIII. Num. XXIX.

MOntem in quo facta eſt Chriſti transformatio, fuiſſe montem Thabor, certum eſt: & ſine cauſſa de eo quidam dubitant; in his Maldonatus. Eſt enim vetuſtiſſima in Eccleſia traditio, mutationem illam in eo monte factá eſſe: & Euangeliſtæ Matthæus ac Marcus quando eum montem vocant ὑψηλὸν, *ſublimem*, tacite ſignificant, de monte illo ſe loqui: nam in eo tractu nullus fuit mons qui altitudine certare poſſet cum Thabor: quem Ioſephus ſemper Itabyrium appellat; alij è Græcis Atabyrium, vt Polybius. In Gemini Elementis Aſtronomiæ, capite, περὶ ἐπιτολῶν τῶν ἄστρων, bis ſcriptum eſt Σαταβύριον mendoſe, pro Ἀταβύριον. Scribit Ioſephus Belli Iud. lib. 4. cap. 6. hunc montem τὸ ὕψος ἐπὶ τριάκοντα σταδίους ἀνίσχειν, *habere altitudinem ſtadiorum* 30. quod non congruit cum obſeruatione Polybiana, qui in quinta hiſtoria, τὴν πρόσβασιν, ait, ἔχει πλεῖον ἢ πεντεκαίδεκα σταδίων, *aſcenſum habet ſtadiorum amplius quindecim.* fieri poteſt, vt de diuerſis partibus montis ſenſerint Polybius & Ioſephus: non enim vna ſolum ex parte adiri ſolent magni montes. Teſtimonio Gemini cognoſcimus hunc montem habere altitudinem κατὰ κάθετον, *ad perpendiculum*, ſtadiorum fere quatuordecim: vt non ſit mirum quod Ioſephus ait de triginta ſtadiis, ſi accipiatur de viis & flexibus circa montem, per quos aſcenditur. Iohan. Damaſcenus inuſitatæ altitudinis montem hunc fuiſſe oſtendit cùm ſic ait in elegante homilia de transformatione: Νῦν δὲ Θαβὼρ ἀγαλλιᾶται, καὶ γέθεται τὸ θεῖον ὄρος καὶ ἅγιον, τὸ ὑψηλὸν, οὐχ ἧττον τῇ δόξῃ τε καὶ λαμπρότητι, ἢ τῷ ἀερίῳ μετεωρίσματι.

XIX. Sententia Baronij de didrachmorum penſitatione probata. Doctrinam de immunitate clericorum, (quæ hodie vocatur ridicule Libertas Eccleſiaſtica*) ex jure diuino, non autem è liberalitatibus Principum, eſſe nouam, & hominum ingratiſſimorum. Locus Hieronymi male tractatus Baronio. Papam eſſe Monarcham, ſacerdotes omnes Reges; è Baron. ſententia.*

ANNI XXXIII. Num. XXXI.

IN hiſtoria de didrachmis à Petro exactis, multa dici poterant, quæ breuitatis cauſſa prætermittimus. Mihi Baronij ſententia non diſplicet, qui refert ad penſitationem à Deo inſtitutam, in vſum tabernaculi aut Templi, & hæc multorum virorum doctiſſimorum eſt ſententia. Itaque quaſi precario exiguntur hæc didrachma, non ſuperbe & cum violentia, ſicut ſolent exigi tributa à Principibus ſeculi impoſita. Sed quid eſt apud Baronium *didrachmate perſoluto?* nam hæc formatio neque per

analogiam

analogiam ſtare poteſt, neque vllo exemplo nititur. *δίδραχμον* Græci, & Latini *didrachmum* dicunt. Quod autem clericorum immunitatem hinc probat auctor, tanquam ex iure diuino manantem; communis eſt error multorum ab aliquot retro ſeculis. Nemo dubitat ante leges Conſtantini & aliorum Principum, ex quorum liberalitate & indulgentia ſancita eſt clericis immunitas, prædia Eccleſiaſticorum, juris communis fuiſſe. Hoc ſi contra legem diuinam fuiſſet, ſine dubio vbi primum extitit Imperator Chriſtianus, ſtatim in ipſo principio jus illud ſublatum eſſet, tanquam impium. Atqui non ſtatim à Conſtantino, ſed variis temporibus à variis Imperatoribus, jura immunitatis ſunt conceſſa: & qui illa accipiebant, liberalitati concedentium Principum omnia ſemper tulerunt accepta. eſt igitur noua Theologia, quæ docet propter illa jura nihil Principibus debere Eccleſiaſticos: potuiſſe enim illos ex jure diuino immunitatem ſibi vindicare, vel inuitis Principibus, noua, inquam, hæc Theologia eſt. qui illam hodie tuentur, certiſſimi ſunt Nouatores bipedum ingratiſſimi, & beneficiis quæ à Principibus acceperunt longe indigniſſimi. Nos quidem inſtitutum laudamus, vt veris Chriſti ſacerdotibus immunitate conſulatur & aliis etiam modis: ſed hanc turpem & fœdam Nouatorum iſtorum ingratitudinem, alieniſſimam eſſe à fide & diſciplina priſcæ Eccleſiæ contendimus: neque dubitamus, Cyprianum, Ambroſium, Auguſtinum, & ſimiles Patres, ſi hodie viuerent, auctores tanti flagitij totis animis fore deteſtaturos. Iam ſuo tempore Hieronymus, qui nihil vlla ex parte ſimile hodiernæ immunitati ſuis temporibus vidit; clericos propter illam Principum liberalitatem, qua jam tum fruebantur, infelices pronuntiabat: intelligebat, credo, vir diuinus, quantum Eccleſia Dei periculum adiret, ne ditata corrumperetur. Baronius mala fide locum illum Hieronymi, dimidia parte truncatum deſcribit, & pium illius affectum diſſimulat. Sic autem magnus ille vir: *Dominus noſter tributa, quaſi Regũ ſi ius non debebat: ſed qui humilitatem carnis aſſumpſerat, debuit adimplere omnem juſtitiam. Nos infelices, qui cenſemur nomine, & nihil dignum tanta facimus majeſtate: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quaſi filij Regis à vectigalibus immunes ſumus.* Sed de his immunitatibus, quæ hodie libertatis Eccleſiaſticæ nomine cenſentur, alibi, ſi Deus volet, plura ſumus dicturi. Interim notent ſtudioſi, cauſſam, quæ à Baronio aſſignatur, cur clerici debeant eſſe immunes: quia, inquit, Chriſtus *inſtituit regale ſacerdotiũ*: nam ex ſententia huius & omnium aliorum Hildebrandinæ doctrinæ aſſertorum, Papa eſt Monarcha abſolutus, Rex Regum; imo ſolus in Orbe Imperator (ait Martha in Epiſtola Romæ ſcripta ad Paulũ 5.) ſolus Rex, ſolus Princeps, vicedeus, omnipotentia Pontificia præditus: Epiſcopi autem, ac vel infimi ordinis ſacerdotes, Reges ſunt quouis Rege potiores. & obtenduntur quidem ſpiritualia, quorum adminiſtrationem ad clerum proprie ſpectare, nemo ignorat: ſed ad temporalia extendi poteſtatem Sacerdotum, quando Baronius & alij Reges illos nominant, ſciunt omnes

illius

illius doctrinæ periti. Hanc igitur Theologiam nouam eſſe, & illius aſſertores iure dici Nouatores, quis negare auſit?

XX. Ioſephi & Plinij diſſenſus in fluuij Sabbatij natura. defenditur Plinius auctoritate Rabbinorum. Ioſephi locus emendatione traducitur in eandem ſententiam. Origo multarum tranſpoſitionum in libris veterum. Ioſephus iterum emendatus.

Anni XXXIII. Nu. XXXVII.

Occaſione fontis Siloæ, hiſtoriam fluuij Sabbatici commemorans hoc loco Baronius, Plinium erroris arguit, qui miraculoſam eius naturam contrario modo atque Ioſephus, expoſuerit. Nam quum dicat Ioſephus, hunc fluuiū ſeptimo quoq; die veluti rediuiuum exoriri; poſt ſex dierum ceſſationem vel defectum: Plinius contra ſcribit, lib. 31. cap. 11. *In Iudæa riuus Sabbatis omnibus ſiccatur.* Sed Plinium aduerſus Ioſephum tuentur omnes Rabbini, qui illius ſiue hiſtoriæ ſiue fabulæ mentionem faciunt. Omnes enim narrant, hunc fluuium currere, id eſt, magno impetu ferri כל ימי השבוע חוץ בשבת *omnibus diebus ſeptimanæ, præter Sabbatum.* confirmat hoc & ipſa appellatio: nam vt ait Elias Grammaticus, Sabbaticus, vel Sabbation, dictus eſt, מפני שביתתו בשבת *propter ceſſationem ipſius in Sabbato.* Et ſane, quum ſoleant Rabbini hoc etiam argumento vti, ad euincendum, non ſolis Iudæis, ſed omnibus Gentibus imperatam eſſe quietem diei Sabbati non eſt dubium, vulgo creditum eſſe ab illis, hunc fluuium, quem putant nonnulli eum eſſe, qui Eleutherus Straboni dicitur, ſeptima die quieſcere. Huic traditioni quum vnus, quod ſciam, Ioſephus repugnet; diu eſt cum ſubiit animum ſuſpicio, paucorum verborum traiectione & nonnullorum omiſſione, jam olim & ante Ruffinum eius locum eſſe corruptum; ita, vt arbitror, reſtituendum. πολὺς γὰρ ὢν ὅτε ῥεῖ, καὶ κατὰ τὴν φορὰν οὐ χαλαρός, ἐξ ἡμερῶν ἀριθμὸν, ἔπειτα δὲ πᾶς ἐκ τῶν πηγῶν ἐπιλείπων, καὶ τὴν ἑβδόμην ἐνδίδωσι, καὶ ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾶν τὸν τόπον. εἶθ' ὥσπερ μηδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς, μετὰ τὴν ἑβδόμην ἐκδίδωσι· καὶ ταύτην ἀεὶ τὴν τάξιν ἀκριβῶς, τετήρηται διαφυλάττων. Nam quum *ſit magnus quando fluit, feraturq; impetu non leni, per ſpatium ſex dierum; poſtea totus ab ipſis fontibus deficit. & die ſeptima ceſſat, prabetq; alueí locum oculis ſpectandum, qui eſt ſiccus: deinde quaſi nulla facta eſſet mutatio, poſt diem ſeptimam erumpit; atque hunc ordinem exacte ſemper ab eo ſeruari obſeruatū eſt.* Sæpiſſime alibi monuimus, & certis exemplis probauimus apud Strabonem; Athenæum & alios veteres auctores, quos vigiliis noſtris illuſtrauimus; ſolenne eſſe librariis, vt quando duæ vicinæ periodi in verbum idem aut ſimile deſinunt; ſicut hîc in ἐνδίδωσι & ἐκδίδωσι, alteram periodum errore ſibi familiari omittant: quod videtur huic loco fuiſſe fraudi. Accidit hoc in omni genere ſcriptorum innumeris locis: in Ioſepho autem non ſolum hîc, ſed & alibi ſæpe, vt docuerunt me Chriſtianiſſimi Regis membranæ, de quibus ante dixi. Exempli gratia: Originum libr. 2. c. 2. poſt hæc verba in

In pag. 33. προσρήχοντα πρὸς αὐτὸν αὐτοῦ. omiſſa ſunt quædam verba, quorum poſtremum eſt αὐτοῦ. Scribe è libris Regis: προσρ. προσιόντων αὐτοῦ, καὶ ἅπερ οἱ δοῦλοι τὰς δεσπότας. εἰ δὲ συνόντες ἴσχυον αὐτοῦ, καὶ μ. atque hæc verba etiam Ruffinus agnoſcit.

XXI. Cur Syriacæ legiones imaginem Seiani non habuerunt inter ſigna. Locus Suetonij. Mos Baronij.

ANNI XXXIII. Nu. XLVIII.

LEgitur apud Suetonium libro 3. cap. 48. de Tiberio: *Largitus eſt quedā munera Syriacis Legionibus, quòd ſola nullam Seiani imaginem inter ſigna coluiſſent.* Hoc Baronius refert ad ritus Iudæorum, qui imagines nullas colere fas putabant: atque hoc iterum repetit in anno 68. ſed hallucinatur inſigniter. nam Legiones Syriacæ, vt plurimum, Syrorum hominum non erant; multò autem minùs Iudæorum, deinde res ipſa arguit, propterea id ab iis factum; quia Seiano minùs fauebant; cuius vel inuidebant fortunæ vel fidem erga Imperatorem habebant ſuſpectam. Non fuiſſe religione impeditos clarùm eſt: quando colebant Legionum ſigna. Sed Baronius omnia rapit ad ſuum propoſitum, etiam ex leuiſſimis occaſionibus.

EXERCITATIO XVI.

I. Numerum annorum vitæ Domini in terris, & Paſchatum inter baptiſmum & paſſionem ab eo actorum, non eſſe adeò certum ac putauit Baronius. Fabula de caſtellis Magdalo & Magdalel.

ANNI XXXIV. Num. I.

INitio anni trigeſimiquarti pollicetur cōditor Annalium, ſe in explicandis quæ reſtant de vita Domini noſtri ἐν ἀνθρώποις πολιτείας, & paſſione eiuſdem, *exactam temporum rationem allaturum.* Quod vtinam quàm fuit illi facile polliceri, tam fuiſſet facile rebus ipſis præſtare. Sed enim alios humeros, ſi fateri verum licet, id onus poſtulabat. Nam de numero annorum, quos in terris egit Chriſtus, item Paſchatum, quæ inter baptiſmum & paſſionem celebrauit, ſine accurata cognitione Kalendarij Hebræorum & doctrinæ Cyclorum Solis & Lunæ, ſperare ſe aliquid certi poſſe pronuntiare; id verò eſt falſa ſpe ſe lactare. eademque opera ſibi & aliis imponere. Quando enim quæſtiones iſtæ & ſimiles his aliæ, expreſſis Scripturarum teſtimoniis decidi non poſſunt: nihil melius, neque conſultius video, quàm doctrinam temporum & epilogiſmos Cyclorum in ſubſidiū vocare. Hæc ſecunda nauigatio eſt, omnium tutiſſima. Quod igitur tradit Baronius, Regem Meſſiam anno ætatis ſuæ trigeſimo quarto paſſum eſſe: nec niſi quatuor Paſchata inter baptiſmum & paſſionem interueniſſe: vulgò receptam opinionem ſequitur, rationibus haut ſcio quàm ſatis firmis nitentem. Nam qui cyclum Lunæ & veram literam Dominicalem in con-

ſilium adhibuerunt, viri longè præſtantiſſimi, & in ea parte eruditionis exercitatiſſimi, aliter ſentiunt; & paſſionem Domini, non decimo octauo Tiberij anno congruere, ſed ſequenti 19. contendunt: ac proinde anno ætatis paſſum eſſe, non trigeſimo quarto, vt ſtatuit cum vulgo Baronius; ſed triceſimo quinto; qui eſt annus æræ Dionyſianæ trigeſimus tertius: nec quartuor duntaxat Paſchata inter baptiſmum Chriſti & paſſionem interueniſſe; verùm quinque: niſi putemus, quæ eſt nonnullorum virorum eruditorum ſententia, cùm anno Tiberij 15. Dominus eſt baptizatus, poſt Paſchæ ſolemnia id eſſe factum. Id verò Eccleſiæ traditioni quum repugnet, memoriam baptiſmi Chriſti ſexta die menſis Ianuarij ab antiquiſſimis temporibus colenti; cur non admodum probabilis cenſeri debeat opinio de quinque Paſchatibus Domini, cauſſam nullam video. Primus, quod ſciam, noſtra memoria aſſertor quinti Paſchatis extitit Gerardus Mercator, inſignis Mathematicus, cuius ſententiam viri ſummi & amplexi ſunt, & nouis argumentis, ex Hebraici Kalendarij ratione præcipuè deſumptis, confirmarunt. Sed nos huiuſmodi quæſtiones, quæ ad inſtitutum noſtrũ propriè non pertinent, doctis Chronologis tractandas relinquimus. Vt ad propoſitum accedamus, rectè Baronius verba illa interpretatur ex vndecimo capite Iohannis, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας κ̀ Μάρθας, ſtuporemque illorum caſtigat qui caſtellum Magdalum ex his verbis finxerunt cujus hæ eſſent dominæ, & à quo Magdalena inueniſſet nomen. Quæ igitur ſcribuntur ab eodem ſuprà in anno 32. numero 23. de caſtello Magdalel in Galilæa, & Magdalo in Iudæa, friuola & non pauci eſſe, ipſe jam teſtis eſt Baronius. Et ſanè putare Magdalenam à caſtello aut turri dictam fuiſſe, quia Hebræis *migdal* eſt turris; non minùs eſt abſurdum, quàm exiſtimare, omnes qui Moſis nomine ſunt appellati, ab aquis fuiſſe extractos; qui Abrahami, patres fuiſſe multorum populorum; qui Iſaaci, propter riſum matris ſic eſſe dictos. De conuiuio quod Bethaniæ paullò ante Paſcha vltimum fuit Chriſto exhibitum in domo Lazari, vt mox affirmat Baronius, dictum eſt anno ſuperiore.

II. De locutione illa, Oſanna filio Dauid. *Imperfectæ phraſes acclamationum & inſcriptionum.* Oſanna *idem quod* βάϊα βαΐα σείειν. θαλλοὺς vel κλάδους φοινίκων εἰρεσιώνη apud Ioſephum.

ANNI XXXIV. Num. V.

DE voce HOSANNA poſt tot viros doctiſſimos, qui de illa egerunt, verbum non adderem, niſi viderem, Baronium veram illius interpretationẽ ex ignoratione priſcæ elegantiæ, & Hebraicæ phraſeos, repudiare. Auctor eſt Elias in Thiſbi הושענא *Hoſchahana*, compendio ſermonis dici ſolitum in acclamationibus, pro הושיענה נא *Hoſchianana* Ναί σῶσον, *ſerua obſecro*. Hoc quum verum ſit ac certũ, negat Baronius ea notione hanc vocẽ poſſe iſto loco accipi. *vitioſa enim*, inquit, *eſſet locutio, quà nullum congruentem refert ſenſum orationis*

orationis. Sed Baronium cùm ita ſentiebat, ratio fugiebat: cui tamen hanc hallucinationẽ jure condones, quum doctiſſimus vir Angelus Caninius, (ex quo ille deſumpſit, quicquid de hac voce ſcripſit,) in eodem luto videatur hæſiſſe. At quis neſcit morem eſſe in omnibus linguis ſeruatum, vt in eiuſmodi acclamationibus, ſicut & ſtatuarum inſcriptionibus, ſententiæ ſemiplenæ perſæpe efferantur, atque audientibus relinquantur ſupplenda verba ad ſenſum perficiendum neceſſaria? Talis illa acclamatio apud Lampridium in Alexandro Seuero: *Iuueni Imperatori, patri patriæ, Pontifici maximo.* ſupple, ſalutem precamur, aut tale quid. & iſtæ ad Pertinacem: *Gladiatorem in ſpoliario,* ſupple, poni volumus. & *delatores ad Leonem.* &, *delatoribus metum.* &, *victoria populi Romani feliciter: fidei militum feliciter*: nempe euenire optamus, vel ſperamus: apud Euagrium lib. 2. cap. 17. Λέοντος πολλὰ τὰ ἔτη. *Leoni multos annos*: ſubaudi, optamus. Omitto ſexcenta id genus exempla. Quare etiam ſi nulla eſſet alia ratio, illa exponendi, Ὡσαννὰ, τῷ υἱῷ Δαβίδ, *Oſanna, filio Dauid*; commodiſſimè tamen accipi ſic poſſent, *Serua queſo*, ô Deus: *Filio Dauid*, hoc precamur. Votum namque hoc eſſe populi Judaici, Regi Meſſiæ læta precantis, petentiſque à Deo vt illi benediceret; cùm res ipſa arguit, tum à doctis viris prolixè diſputatum eſt; Theodoro Beza primùm; deinde à Ieſuita Maldonato: qui diſſimulato Bezæ nomine, alienam ſententiam eruditè confirmauit. Veriſſimè autem obſeruauit, Beza, nec prætermiſit Maldonatus, ſine cauſa inſolentem videri tertium caſum; *Filio Dauid*: quum verbum Hebraicum, vnde eſt *Hoſanna*, ita ſæpe conſtruatur; vt in ſimillimo loco, Pſal. 86. 16. הושיעה לבן אמתך quod poſſis vertere; ὡσαννὰ τῷ υἱῷ τῆς παιδίσκης σου Græci interpretes, ſic: σῶσον τὸν υἱὸν τῆς παιδίσκης σου, Hæc intepretatio ſimpliciſſima eſt. Sed poteſt hæc dictio etiam aliter accipi; quoniam vt veriſſimè obſeruauit doctiſſimus Caninius, in ſcriptis Rabbinorum ex hac dictione fit nomen [illegible]; cuius plurale extat in Ritualibus illorum, cùm dicunt הושענות לסוכות *Hoſannoth le ſucoth*; id eſt, formulæ hymnorum vſitatæ in celebrando feſto Tabernaculorum, ſeptem dierum: quorum ſinguli habent ſibi proprias Hoſannas, quæ dicuntur, *Hoſanna primi diei, Hoſanna ſecundi diei*, & ita deinceps. ſic autem & hymni illi nominantur, & frondes arborum, puta, palmæ, oleæ, aut ſalicis, quas tenere manibus per illos dies ſolebant, quia ſubinde repetitur ea formula, *Hoſchi ma na*, vel *Ana hoſchiana na*. & ſimiles quidem verſus intercalares in quibus hoc verbum ineſt. Poſſumus igitur, in his, *Oſanna filio Dauid*, eam vocem ſic interpretari, vt ſit idem ac βαΐς, quod nomen in ea hiſtoria Iohannes vſurpauit. tum autem, ſupplendo locutionem imperfectam, *Oſanna filio Dauid* interpretabimur hæc baia, ſiue termites palmæ oleæve aut ſalicis, aliaſve arboris frondes in honorem filij Dauid; videlicet αἴρωμεν καὶ πάλλωμεν; *geſtamus & vibramus*. Erat moris apud veteres, vt quorundam feſtorum pompas deducentes, oliuæ termites geſtarent, qui propterea θαλλοφόροι dicebantur. meminit horum etiam Chryſoſtomus, tertio in Annam ſermone:

vbi eos coniungit ἀγωνοθέταις & χορηγοῖς, aliquando è plurium arborum frōdibus & fructibus concinnabatur quaſi faſciculus leuis, quem geſtabant, vt fuit illa quæ dicebatur Athenienſibus εἰρεσιώνη, & hæc Iudæorum *Hoſchana*, quam propter eam cauſſam εἰρεσιώνην appellat Ioſephus, libro tertio, capite 10. vbi eius conficiendæ è myrto, ſalice, ſpadice palmæ, & perſea rationem hanc exponit. Iuſſit Deus Iudæos, inquit, feſtum Tabernaculorum per octo dies agitare, in vrbem metropolin conuenientes: ὁλοκαυτοῦν τε καὶ θύειν τῷ Θεῷ τότε χαριστήρια φέροντας ἐν ταῖς χερσὶν εἰρεσιώνην, μυρσίνης καὶ ἰτέας, σὺν κράδῃ φοίνικος πεποιημένην, τοῦ μήλου τοῦ τῆς περσέας προσόντος. Videtur Epiphanius alludere ad concinnationem huius ireſionæ Iudaicæ, cùm ſermone εἰς τὰ βάϊα, id eſt, die palmarum habito, ait, οἱ μὲν τοὺς κλάδους ἔκοπτον, οἱ δὲ τοὺς ἄλλους ἔπλεκον. alij ramos ſecabant, alij frondes vin*c*entes inter ſe connectebant: Porrò has frondes in ducenda pompa quatiebant in honorem eius cui pompa ducebatur, quod Græci dicunt, κλάδους ἐπισείειν: Patres in hac hiſtoria, βάϊα σείειν vel ἐπισείειν. Epiphanius ſermone eodem: τί τῆς σήμερον νικητῇ τῷ Δεσπότῃ βαστάζομεν, τοῖς κλάδοις τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας παῖδας ἐπισείοντας. mox: παῖδες βάϊα σείουσι. Alludit ad morem hunc & hanc hiſtoriam Chryſoſtomus homilia in magnam ſeptimanam, ita ſcribens: καὶ ἐξ Ἱεροσολύμων μόνον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης μυριάνδρους πάρεισιν Ἐκκλησίας, ἐξέρχονται ἀπαντῆσαι τῷ Ἰησοῦ, οὐ βάϊα φοινίκων κατέχοντες, ἀλλ' ἐλεημοσύνην ...

III. Locus Cyrilli Ieroſolymitani expenditur ab interprete & Baronio malè acceptus.

Anni XXXIV. Num. VII.

IN Cyrilli Ieroſolymitani teſtimonio de palma, qui terminos ſiue ſpadices aut baia turbis præbuit Chriſtum ſequentibus; impoſuit Baronio Latinus interpres; ex cuius verſione ipſe collegit, adhuc Cyrilli ætate, poſt tot Iudææ vaſtationes, & Romani exercitus caſtrametationem in ipſo loco diuturnam, adhuc extitiſſe illam arborem in rerum natura. Sed hoc beatus Cyrillus non dicit: qui in decima Catecheſi longum texens catalogum omnium teſtimoniorum, quibus illuſtrata eſt gloria Domini, palmæ quidem meminit; verùm extare eam, cùm ipſe illa ſcriberet, non dicit: & quia non dicit, credere non debemus. dixit enim & notauit expreſsè in iis rebus, quas ſcire nos voluit & credere ab ætate Domini ad ſuam duraſſe: ſic de ligno Crucis, τὸ ξύλον τὸ ἅγιον τοῦ σταυροῦ μαρτυρεῖ, μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν φαινόμενον: *ſanctum Crucis lignum teſtatur, quod hodieq; videtur apud nos.* de ſaxo quod oſti ſepulchri fuerat impoſitum, μαρτυρεῖ καὶ ὁ λίθος, μέχρι σήμερον κείμενος, *teſtatur & lapis, qui hodieque ibi iacet.* Si quis dicat; cur teſtem laudat palmam, ſi illa arbor iam non extabat? Repondeo; non eſſe propoſitum Cyrilli eo loco, illa duntaxat commemorare, quæ olim Chriſto exhibuiſſent teſtimonium, & adhuc ipſius ætate extabant; ſed ſimpliciter omnia ferè, quæ

quæ in Scripturis legerentur in eo genere inſignia. Itaque verbum μαρτυρεῖ, aut μαρτυρήσει, quod in eo ſermone plus quàm vicies repetitur, etſi præſentis eſt temporis, fere tamen ibi accipitur Cyrillo in ſignificatione præteriti. pauca enim extabant illorum quæ ibi recitantur; pleraque jam olim eſſe deſierant. Eiuſmodi ſunt iſta; ἄνεμοι προσταττόμενοι καὶ φιμούμενοι, *venti juſſi & repreſſi.* neque enim tunc venti illi extabant: quinque panes in millia quinque diviſi: tenebræ quæ tempore paſſionis ſunt factæ: vmbra Petri, quæ in virtute Chriſti ſanauit ægrotos, & plura alia. Cyrilli verba de palma ſunt ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος μαρτυρεῖ, τὰ βαΐα παρασχὼν πᾶσι τοῖς τότε εὐφημοῦσι, *palma huius conuallis teſtatur, quæ termites præbuit omnibus, qui tunc* Chriſtum *laudabant.* expreſſimus ancipitem ſenſum verborum Græcorum: ὁ φοῖνιξ ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος. interpres ſic: *Palma quæ eſt in valle.* quaſi dixiſſet Cyrillus, ὁ ἐπὶ τῆς φάραγγος ὤν, hoc eſt, *quæ eſt in valle.* hic fons erroris Baroniani; quum verba auctoris ſic potiùs debeant ſuppleri & exponi, ἐπὶ τῆς φάραγγος τότε ὤν. *palma quæ tunc erat in conualle.*

IV. Compendium rerum Domini apud Baronium, interdum parum accuratum.

Anni XXXIV. Num. VIII.

In eo compendio rerum Domini, quod Annalibus ſuis Baronius inſeruit, nonnulla occurrunt, in quibus vel judicium ipſius deſideres, vel diligentiam. Exemplum habes iſto loco, vbi res exponuntur, quas geſſit Chriſtus in Vrbe, poſtquam pullo vehens turbis plaudentibus, eam eſſet ingreſſus. Omittit enim hiſtoriam de ejectis è templo emptoribus & venditoribus, quam tamen partem rerum à Domino geſtarum, tanti fecit vir maximus Hieronymus, vt pronuntiare non dubitarit, omnium miraculorum quæ ſunt ab eo facta, iſtud eſſe longè maximum: non vt quidam exiſtimabant, Lazarum è mortuis excitatum, aut quoddam aliud. Sic ille, Commentariis in Matth. ad c. 21 *Plerique arbitrantur maximum eſſe ſignorum, quòd Lazarus ſuſcitatus eſt, quòd cæcus ex vtero lumē acceperit, quòd ad Iordanem vox audita ſit Patris, quòd transfiguratus in monte, gloriam oſtenderit triumphantis. Mihi inter omnia ſigna quæ fecit, hoc videtur mirabilius eſſe; quòd vnus homo, & eo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, vt poſtea crucifigeretur, Scribis & Phariſæis contra ſe ſæuientibus, & videntibus lucra ſua deſtrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eijcere multitudinem, menſaſq; ſubuertere, & cathedras confringere, & alia facere quæ infinitus nō feciſſet exercitus. Igneum enim quiddam at ſidereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie.* Hæc Hieronymus. Baronius fortaſſe propterea huius rei tantæ mentionem nullam fecit; quia putabat hanc hiſtoriam eſſe eandem cum alia, quæ narratur Iohan. cap. 2. Sed meliùs ſine dubio doctiſſimi quique interpretum, Chryſoſtomus in hunc locum Matthæi. *Hoc & Iohannes ſcribit: ſed ille quidem in principio Euangelij, at Matthæus ad finem. vnde fit veriſimile,*

bus idem eſſe factum & diuerſis occaſionibus: quod apparet ex ipſis temporibus, & ex reſponſione. Sed prior illa hiſtoria ſimilis huic, cujus ſtrictim meminit Baronius in anno 31. num. 38. ingens planè fuit miraculum, vt eruditè obſeruat Dionyſius Carthuſianus.

V. Exploditur allata traditio ex Iſidoro Peluſiota de ficu à Chriſto maledicta.

Anni XXXIV. Num. IX.

SEquitur hiſtoria arboris fici à Domino maledictæ, & ſtatim exarefactæ: cujus hiſtoriæ myſterium acutè declarat Chryſoſtomus, cùm in Matthæum, homil. 68. tum etiam in graui ſermone de ſerpente æneo, editionis Sauilianæ tomo 7. pag. 450. Peluſiotæ verò Iſidori locus de eadem arbore, aut prætermittendus erat Baronio, aut non ſine excuſatione proferendus. Continet enim traditionem futilem, abſurdam, & verbo Dei apud Moſem palàm repugnantem. Et Iſidorus quidem vocat λόγον ἀπόῤῥητον, ſermonem indictum, inauditum, & à ſenioribus neſcio quibus traditione ad ſe delatum: ſed neminem ipſum, virum grauem & eruditum, non ſtatim repudiaſſe, vt meram fabulam, μῦθον non λόγον. Quomodo enim ficus ad Ieruſalem nata potuit illa eſſe ficus, quæ Adamo & Euæ foliate-gendo pudori præbuit? Geneſ. 3. 7. Nondum Deus immortalis è loco vbi conditi fuerant ipſos expulerat, adhuc igitur erant in illo γεμοντ. ἰδόντες horto Heden, cùm foliis ſeſe ficulneis tegebant. Qui ergo ratione in Iudæam tranſlata illa ficus ex Hedene & Meſopotamiæ regionibus? Nemo enim dubitat, opinor, quin locus Paradiſi inter Tigrin & Euphratem ſit quærendus. Adde quòd arbores diuerſas confundit hæc traditio, ficum, vnde folia ſunt decerpta, & arborem ſcientię boni & mali, quam Iſidorus eo loco appellat ξύλον τῆς παραβάσεως, *arborem tranſgreſſionis.* Scimus quoſdam è veteribus fuiſſe eius ſententiæ: ſed quos pars ſanior Theologorum ſolidis rationibus dudum confutauit. Meliùs igitur feciſſet Baronius, ſi hallucinationem Iſidori tam inſignē diſſimulaſſet; neque Annalibus Eccleſiæ id genus fabellas dignas putaſſet.

VI. Κῆνσος in Euangeliis pro tributo. Cenſitores ἐξισωταὶ peræquatores. *Sententia Grammaticorum Græcorum de voce κῆνσος, Suidæ, Heſychij, Moſchopuli.* χαίρα. δραχμὴ pro denario. *An proprius nummus fuerit olim ad penſionem tributi.* νόμισμα κήνσου *in Euangeliis. Tributi è cenſu & capitatione differentia. Baronij hallucinationes.*

Anni XXXIV. Num. X.

VOx κῆνσος, quæ in Euangelio Matthæi ter legitur, apud Marcum ſemel, etſi Latina dictio eſt, non tamen ex vſu Latinè ſcribentium vſurpatur. Romanis ſcriptoribus cenſus eſt deſcriptio agrorum & reli-

& reliquarũ fortunarum, in cenſum deferri ſolitarum. Sic dixit Cicero, quarta in Verrem, *Siculos ex cenſu, quotannis tributa conferre.* & auctor Gloſſarij, *Cenſus*, ἀπογραφὴ οὐσίας, ἀποτίμησις. Et olim quidem muneris Cenſorij pars erat, habere & ordinare cenſus: ſed poſtea, Cenſoribus ſublatis, miſſi ſunt per prouincias, quos vocabant Cenſitores; qui modum agrorum quem quiſque poſſidebat, metiebantur, & in tabulas cenſuales referebant: ex quibus tributi pro ſua cuique præſtandi ratio conſtabat. Gloſſarium, *Cenſitor*, ἀπογραφεύς, τιμητής. Heſychius. κηνσίτωρ, ὁ τῶν γῆν μετρῶν, hic eſt qui dicitur ἐξισωτὴς. Gregorio Nazianz. in oratione, de Iuliano cenſitore. In Cod. Theodoſ. *peræquatores*, ſunt ad verbum ἐξισωταί, ſic dicti, quòd libros cenſuales emendarent, & onus tributi habita ratione cenſus ex æquo inter ciues diuiderent. Quum autem penſitationis præſtandæ modus penderet à cenſu, obtinuit in prouinciis, vt ipſum tributum appellaretur, κῆνσος *cenſus.* Sanè etiam apud Romanos ſcriptores, *cenſus* interdum, non deſcriptionem aut æſtimationem bonorum ſignificat, ſed ipſa bona, vt *homo tenuis cenſûs.* & apud Satyricum, *noſtra eſt magni cuſtodia cenſûs.* id eſt, magnæ pecuniæ, vel ingentium opum. Sed in Euangeliis κῆνσος eſt ipſum tributum, ὁ φόρος. quare pro eo quod Matthæus & Marcus dixerunt, ἔξεστι δοῦναι κῆνσον Καίσαρι, Lucas habet, ἔξεστι Καίσαρι φόρον δοῦναι. At Græci Grammatici quum Romanæ hujus vocis proprietatem non intelligerent more ſuo ad nugas confugerunt. Suidas genus pecuniæ, quo ſolueretur annuum tributum ſic dictum putauit voce Græca. Κῆνσος, τὸ νόμισμα, ἐπικεφάλαιον τέλος, παρὰ τὸ καίνω τὸ κόπτω. quantum hîc ineptiarum? Primò cenſus nunquam legitur pro aliquo certo pecuniæ genere. nam qui in Euangeliis ſic accipiunt, parum firma conjectura nituntur; quum ibi κῆνσος idem ſignificet, vt oſtendimus, ac φόρος *tributum.* Et cùm dicit Dominus, ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου, *oſtendite mihi numiſma cenſus*, manifeſtè diſcrimen ponit inter cenſum, h. e. tributum & pecuniam quæ tributi nomine penſitabatur. Deinde abſurdiſſimum eſt, à verbo poëtico καίνω, deducere nomen κῆνσος: quod non ſcribitur per ν vt tum poſtularet analogia, ſed per κ ſimplex, aut etiam per κ, vt apud Theophilum in Inſtitution. Κῆνσος, cenſus, ἤ τοι χάρτης ἐν ᾧ Ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο. adde quòd verbum καίνω non ſignificat κόπτω, *ferio*, vel *cudo*, eo ſenſu, quo dicitur κόπτειν νόμισμα, *nummum cudere*, ſed *cædo & occido.* Apud eruditiſſimum grammaticum Heſychium, ita ſcriptum eſt: Κῆνσος εἶδος νομίσματος, ἐπικεφάλαιον, vel, νομίσματος ἐπικεφάλαιον, ſed ipſe ſcripſerat per κῆνσος, vt liquet ex antecedentibus & ſequentibus dictionibus. & alio loco idem diſtinguit inter κῆνσος herbæ nomen, neſcio in qua dialecto, & κῆνσος *tributum.* τὸ τέλος, ait, κῆνσος δὲ ἡ [illegible]. ſed hæc partim inepta ſunt, partim falſa. Moſchopulus: κῆνσος νόμισμα δραχμῆς ἢ ἀσσάριον, δραχμὴ δ' ἐστὶ κοκκία ἑξήκοντα δύο. *Cenſus eſt nummus, qui pendit drachmam; drachma autem pendet grana ſedecim.* Plutarchus, & alij Græci ſcriptores ſolent Romanum denarium expri-

exprimere voce δραχμῆ. ita accipio id nomen in hoc Moſchopuli loco. Exiſtimauit hic grammaticus, cenſū fuiſſe dictum pecuniæ genus, quo tributum ſolueretur; & quia mox vbi dixiſſet Dominus *oſtendite mihi numiſma censûs* oſtenditur illi denarius; putauit, nummum qui appellatur *cenſus*, fuiſſe denarium Romanum, ſiue drachmam Græcam Baronij quoque eadem fuit ſententia; cuius verba ſunt ad hunc locum. *Moris fuit apud Romanos, vt numiſmata pro ratione tributi vel cenſus ab Imperatoribus cuderentur; nec vno ſemper modo eadem permanerent: ſed numiſmata tributorum, à cæteris vſualis pecuniæ numinis in eo differrēt, quòd iſtorum pretium ſemper idē eſſet; numiſmata verò cenſus vel tributi, cùm mutaretur tributi qualitas* (diceret potiùs, *quantitas*,) *eadem ad rationem tributi recens formarentur.* deinde ſubijcit locum Lampridij è vita Alexandri Imper. qui tale quid factum eſſe ſub illo Principe ſignificat. Sed quod dicitur de Alexandro Mammeæ, ad Tiberij tempora non debet referri. Videtur enim Lampridius peculiare aliquod illius optimi Imperatoris inſtitutum notare voluiſſe At Baronius Lampridij teſtimonium ſic accepit, vt intelligeret ſemper hoc fuiſſe ſeruatum in Imperio Rom. Sed mirum eſt, ne vnum quidem hiſtoricorum, qui vitas Imperatorum, ſiue Alexandro priorum, ſiue poſteriorum, literis tradiderunt, quicquam eiuſmodi ſcripſiſſe. Nam inſigniter falſus eſt idem Baronius anno Domini nongenteſimo ſexageſimoquarto, cùm hanc ſuam obſeruationem ex iis voluit confirmare quæ de Nicephoro Phoca ſcribunt vitæ illius auctores, Curopalates, Cedrenus & alij. Narrant illi leuioris monetæ genus cudi iuſſiſſe eum Imperatorem: vt illius temporibus duplex moneta in communi vſu verſaretur grauior & leuior: tributa exegiſſe in pecunia grauiore: ipſum erogaſſe minoris pretij monetam, cùm ſtipendia vel militibus, vel aliis ſolueret. Hæc hiſtoria ſimile nihil habet obſeruationi Baronianæ. Cedreni clara ſunt verba: Ἠλάττωσε δὲ καὶ τὸ νόμισμα, τὸ λεγόμενον τεταρτηρὸν ἐπινοήσας. διπλοῦ δὲ τοῦ νομίσματος ἐν τῷ τότε γενομένου· ἡ μὲν εἴσπραξις τῶν δημοσίων φόρων, τῷ βαρυτέρῳ αὐτῷ ἦν, ἐν δὲ ταῖς ἐξόδοις τὸ μικρὸν ἐπεχορήγητο. Quòd igitur Domino petenti ſibi oſtendi numiſma cenſus, exhibetur denarius; non ita accipiendum, vt factum eſt à Baronio. Nam quum vario & multiplici genere nummorum Iudæi tum vterentur; proprium gentis ſuæ, vicinarum regionum, & Romanorum: nullum eſt dubium, quin tributum quod Cæſari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Iudaica, aut quauis alia. Dominus igitur numiſma cenſus appellat; non certum genus numiſmatis, quo ſolo tributa ſoluerentur; ſed pecuniam Romanam, quæ ſola ab exactoribus eius tributi accipiebatur. Denarius autem Chriſto oſtenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquot monetæ genus ad tributi ſolutionem cuſæ: verùm omnes denarij erant pecunia Romana, & tam denarij, quàm alij nummi Romani dici poterant numiſma cenſus. Quare errat Baronius & qui illum ſecutus eſt Lucas Brugenſis, dum colligunt ex hac Euangelica hiſtoria, legitimum tributi modum, quod à ſubditis ſuis exigebant, fuiſſe denarium

Confun-

Confundunt enim tributum, quod pendebatur pro modo agri quem quiſque poſſideret, & aliorum bonorum, cum capitatione quæ capitibus ſingulorum ſubditorum aliquando imponebatur, & genus fuit exactionis vel grauiſſimæ, vt ex Ammiano Marcellino, & ex aliis ſcriptoribus ſatis conſtat: quo in errore & Syrus interpres videtur verſatus.

VII. Repetitiones quædam ante dictorum.

ANNI XXXIV. Num. XIII.

DE Magdalenis ſatis ante dictū: oſtendimus non probatum eſſe à Baronio, quod voluit probatum. Ibi etiam refutauimus commentum quod hic quoq; repetit, de luxu inaudito, cuius ſanctam Magdalenam ream facit, quando pedibus Domini vnguentum affudit. Coniectura autē de vncto capite propter calumniam proditoris Iudæ, parum ſolida: nam ab Euangeliſtis cauſſa eſt expreſſa, quam prætexuit Iudas; quare nihil opus aliam comminiſci.

VIII. De æſtimatione 30. argenteorum, quos accepit Iudas præmium proditionis diſputatio aduerſus Baronium. In vilitate pretii quo æſtimatus eſt Chriſtus myſterium latere. Rabbinis præterquam in grammatica parum eſſe tribuendum. Pretium agri figuli. Alia nonnulla.

ANNI XXXIV. Num. XV.

DE æſtimatione triginta argenteorum, (Euſebius hiſtoriam narrans, ſtateres nominat, argenteos nempe, quaternarum drachmarum:) quos proditor Iudas accepit à ſceleratiſſimis Sacerdotibus, proditionis præmium: non perſuadet Baronius, neque alij qui ab opinione vulgata recedentes, pretium illud ſanguinis arbitrantur fuiſſe, vel librarum argenti triginta, vel aureorum coronatorum trecentorum. Mihi magis probatur quod ſcribit Hieron. in Matthæum; infelicem Iudam non cogitaſſe quanti pretij rem venderet; ſed Chriſtum, mundi Saluatorem, Dei Filium, ceu vile aliquod mancipium minimo pretio addixiſſe. Quinetiam ipſe pretium nullum certum petit; ſed vt fieri amat ab iis qui malas merces cupiunt extrudere, æſtimationem operæ ſuæ permittit Sacerdotibus. *Certam*, inquit Hieronymus, *non poſtulat ſummam, vt ſaltem lucroſa videretur proditio: ſed quaſi vile tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit, quantum vellent dare.* Hoc, mea quidem ſententia, & veriſſimum eſt, & myſterio non caret. Non enim temere factum videtur; quod Filius Dei, *qui ſeſe exinaniuit, aſſumpta ſerui forma*, Philip. 2. 7. triginta argenteis venderetur, ſicut Lege Dei mancipia ſiclis totidem æſtimantur. Exod. 21. 32. & apud Ioſephum libro 4. capite 8. Facit hoc quoq; non parum ad Domini abiectionem declarādam, quando caput eius tam parvi eſt æſtimatum. Sic apud Græcos conuitium in ſeruos vſitatum fuit, à vilitate prætij, quo erant parati; ὠλεώνητος enim vocabant. Sic etiam populus Dei conqueritur in Pſalmo 44. (Lat. 43.) 14. venditum ſe eſſe à Deo vili pretio, vel potius nullo, *Vendidiſti*, ait, *populum tuum ſine pretio magno; & non au-*

xiſti rem pretij eorum. Sic apud Prophetam Amos, 2. 7. Deus immortalis proceribus Iudæorum exprobrat, quod venderent juſtum nummo argenteo; pauperem pari calceorum: quam prophetiam de Chriſto quidã ſunt interpretati. Væniit igitur Dominus noſter IESVS CHRISTVS triginta argenteis ſiclis, hoc eſt, coronatis Gallicis circiter decem, vel vt aliorum ſupputatione colligitur, duodecim. Vile ſane pretium, non dicam Chriſti Filii Dauid; aut etiam hominis ingenui; cuius in Iure ciuili Rom. nulla dicitur eſſe æſtimatio: verum mediocris ſaltem ſeruuli, vt ſcimus ex auctoribus illorum temporum. Baronium, ne huic ſententiæ accederet, duo mouerunt: Eliæ Leuitæ aliorumque Rabbinorum teſtimonium quod affert; & emptio agri ex illa pecunia. Ad prius reſpondemus; Rabbinis vbi de lingua Hebraica agitur, & vocis alicuius proprietate, vel aliquo Thalmudico inſtituto, merito à Chriſtianis tribui non parum; vbi vero à verbis venitur ad res, aut ad hiſtoriam, vel rerum antiquarum veteris populi explicationem; niſi falli & decipi volumus, nihil admodum eſſe illis fidei habendum. Sexcentis hoc argumentis facile probarem, ſi id nunc agerem. Quod igitur Elias in Thiſbi ſuo ſcribit, è libris priorum Rabbinorum vocem, כסף *argentum*, vel *argenteus nummus*, quoties abſolute ponitur, accipi in Lege pro ſiclo, in Prophetis pro libra, in Hagiographis pro קנטרין pro centenario. (id enim eſt *Kanterin*, Eliæ,) vel talento; nullo pacto admittimus. & falſum eſſe multis Ioſephi teſtimoniis ſcimus poſſe demonſtrari. Non negamus mutationes accidiſſe in re nummaria, apud Iudæos, vt apud omnes populos: ſed quæ vno hoc generali canone comprehendi non poſſint. Epiphanii locus qui ſubiicitur, ad res Iudaicas eius ætatis qua viuebat in terris Dominus, non pertinet, vt cujuis attente legenti facile eſt intelligere. Nam ait, ἀργυρείων δὲ πολλοὶ τύποι κατὰ καιροὺς γεγόνασι: *argenteorum nummorum variis temporibus variæ formæ extiterunt.* deinde ſpecies quaſdam ſubiicit, quæ ad res Iudæorum, nihil ſpectabant; vt δίχρυσον, q. d. *duplex aurum* quæ vox in totis Bibliis, quod ſciam non extat. Quod attinet ad emptionem agri, quam valde vrget Baronius; negans potuiſſe ea pecunia vllum agrum emi nedum iſtum, qui ab Euangeliſta dicitur Ager figuli: reſpondeo, falſum ab eo ſumi pro vero. Nam apud Hieremiam ager, vt videtur, non malus, emitur pretio ſiclorum ſeptemdecim, cap. 32. ꝟ. Agrum autem hunc figuli ſine cauſſa exiſtimat Baronius magni fuiſſe pretij. Fingit magnos reditus ex argilla ad figlinam. Sed quis hoc dicit? atqui ex iis quæ de illo agro ſcribunt Hieronymus, & alij, qui terram ſanctam deſcripſerint, vilitatem loci λυπρότατα, facilius colligas, quam vllum ὕδωρ ἀρρέπες. Modus quoque illius agri non magnus, pedum ad 140. Poſtremo illud non prætermittam: quod ſine vlla dubitatione affirmat Baronius, eos nummos, qui Lutetiæ & Romæ oſtenduntur reuera ex illis eſſe, qui olim Iudæ traditi: mirari me, vnde illam certitudinem & πληροφορίαν ſit conſecutus; nam omnes alij, quos legere memini, dubitanter ea de re loquuntur, non vt hic tanquam de re compertiſſima.

Et.

Et tamen hic eſt Baronius, qui lignũ è titulo Crucis, quod Romæ ſeruatur, non dubitabat ſupra vocare in dubium, & tantum non falſum pronunciare. De Hieremiæ nomine quod videtur irrepſiſſe pro nomine Zachariæ, non diſſentiet à Baronio, qui plura ſimilia exempla habuerit in numerato: quorum nonnulla in diſputatione de Quirinio ſupra notauimus. Miratus ſum Villalpandum, ſuis in Ezechielem lucubrationibus, Baronij ſententiam confutare; quum ſit multo minus probabile, quod ipſe ſtatuit. Fuêre ſane è veteribus nonnulli, qui extare locum in Hieremia dicerent; ſed in aliis exemplaribus, quam quibus Eccleſia vteretur, vt Eucherius Lugdunenſis, homilia in verſum ſecundum, cap. 26. Matthæi. Sed abſit, vt credamus Eccleſiam Catholicam alia Prophetarum ſequi exemplaria, quam quæ ex eodem fonte manent, vnde & illa erant deſcripta, quibus vſi ſunt Apoſtoli.

IX. Expenditur interpretatio loci Hieremiæ quam affert Baronius è Ionathane, & R. Camio. De vocibus Hebraicis & Rabbinicis; ceſeph, ſchekel, manan, maha, mania, pheles, *vnde φόλλις. Error Græci interpretis. Mos Scripturarum, numerum per partes efferendi. Ionathan parum accuratius interdum.*

Anni XXXIV. Num. XX.

Mirari non raro ſubiit, Baronium, qui, vt res arguit, nullã prorſus Hebraicæ literaturæ peritiam habuit, ſæpe tamen illas literas attingere, & de rebus ſibi incognitis non vereri pronunciare. Scimus non defuiſſe illi Romæ viros earum literarum callentes: quorum operâ vteretur, ſed non erat viri prudentis, alienas ſententias tanquam dominatas referendo, litem ſuam facere. Quum igitur ſciret ille ſententiæ ſuę de magna pecunia ad emendum Figuli agrum neceſſaria, locum Hieremiæ poſſe opponi, vbi ager emitur pretio ſeptemdecim ſiclorum; conſultis viris Hebraice doctis ea didicit, quæ ſuperiori diſputationi ſubiecit. Ait, erroris argui eos, qui putant verba Hieremiæ ſiclos dumtaxat 17. denotare; quum deſignentur à Propheta viginti ſeptem & ſemis argenti libræ; Chaldæo Paraphraſta, inquit, & Dauide Kimchi (Camium alii malunt dicere,) ita locum interpretantibus. Sane verum eſt, de horum duorum interpretatione. Sed male de Baronio meriti ſunt illi ὑποβολεῖς, qui hoc ei ſuggeſſerunt: quod non eadem opera monuerint, hanc expoſitionem nullo pacto ferri poſſe, ac proinde à doctis meritiſſime explodi. Nam quum notiſſimum certiſſimumque ſit, in Scripturis pro eodem poni voces כסף *argentum* & שקל *ſiclus*; atque eam ob cauſſam, cum in diuinis oraculis, tum apud Paraphraſtas & Ioſephum, ſine diſcrimine perſæpe hæc duo nomina vſurpari: quæ iuſta ratio mouit Paraphraſtam Ionathanem, vt pro שקלים illo Hieremiæ loco poneret מנן *minas*? Etenim, ſi recte hoc loco vox Hebraica ſic exponitur, cur alibi idem Ionathan aliter vertit? cur reliqui Paraphraſtæ neque vocem *Sekel* neque vocem *ceſeph* vocabulo Mina vnquam expreſſerunt? Opponimus

igitur illi horum duorum interpretationi, ante omnia ipſius Scripturæ auctoritatem, quæ nullo modo patitur, vt *ſchekel & mina* pro eiuſdem æſtimationis pecunia habeãtur; docens expreſſe, ſchekel, ſiue ſiclum partem eſſe minæ ſexageſimam, Ezechielis 45. 12. Opponimus conſensũ interpretum & Ioſephi vt diximus, qui ſiclum & nummum argenteum pro eodem nummo vſurpant; quod pauca exempla demonſtrabunt. Geneſeos 45. verſicul. 22. dedit Ioſeph Beniamino, ait Moſes שלש מאות כסף *trecentos argenteos.* Onkelos vertit תלת מאה סלעין דכסף *trecentos ſiclos argenti.* ſic & Ionathan. In verſione Græca hoc loco, itemque alio eiuſdẽ libri, 37. 27. manifeſto errore argentum verſum eſt in aurum, & χρυσοῦς poſitum pro ἀργυροῦς, alibi paſſim recte ἀργυροῦς. ſæpe etiam σίκλοι: leges pro Hebraico *ceſeph* argentum, vt Deuteron. 22. 19. *multabant illum*, ait Moſes מאה כסף *centum argenteis*, h. e. vt recte habet vetus verſio, *centum ſiclis argenti*.. Conſentiunt Paraphraſtæ Onkelos & Ionathan qui vertunt מאה סלעין דכסף *centum ſiclos argenti.* & Græcus, *ζημιώσουσιν αὐτὸν ἑκατὸν σίκλους.* quare *ceſeph & ſiclus argenti*, vel ſimpliciter *ſiclus* idem ſunt. In obſeſſa Samaria vt narratur 2. Regum (Latinis 4.) 6. 25. caput aſini æſtimatum eſt octuaginta *ceſeph*, id eſt, argenteis, vt habet Latinus Interpres, & Ioſephus 9. capite ſecundo, ὀγδοήκοντα ἀργυρῶν νομισμάτων, Septuaginta, ὀγδοήκοντα σίκλων ἀργυρίου, Ionathan vocem *ceſeph* bis in eodem verſu poſitam, prius ſimpliciter retinet, deindẽ eius loco ponit *ſchekl*, *dicſaph* ſiclos argenti. Opponimus Hieronymum, qui ſine vlla dubitatione ſeptemdecim ſiclos ab Hieremia intellectos ſcribit: & vocem *ſtateres* in Latina verſione, ſiclos monet denotare. Error Ionathanis inde ortus, quod putauit Prophetam per ſeptem ſiclos & decem argenti vel argenteos, diuerſæ pecuniæ ſummas denotare: quum nemo ignoret in literis ſacris verſatus, conſuetudinem Hebræorum, per partes exprimendi numerum aliquem, qui poterat totus ſemel enunciari. Illuſtre exemplum apud Ezechielem, cum ait 45. 12. *viginti ſicli & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli minam facient.* poterat expedire vno verbo, ſexaginta ſicli. non autem, 20. 25. & 15. Sic Dan. hebdomadas ſuas diuidit in 72. 7. 1. Sic igitur & Hieremias, ſeptem ſiclos & decem argenteos dixit, pro ſeptemdecim ſiclis, vel argenteis, ex illa conſuetudine Hebræorum. quãquam Hieronymus aliam quoque rationem affert, propter myſterium latens in numeris ſeptem & decem. R. Dauid Kimchi ſuæ expoſitionis rationem nullam affert; apparetque ipſum, non adhibita iudicii lima ſecutum eſſe, vt paſſim ſolet, Targum Ionathanis. Atqui Paraphraſtæ illi quantum ſit in hac parte tribuendum, iudicium eſto doctiorum. Ego Obſeruaui, parũ ſibi illũ conſtare, in eiuſmodi locis exponendis, vbi rei pecuniariæ fit aliqua mentio. Nam Geneſeos trigeſimo capite. 28. vbi ait Moſes Ioſephũ fuiſſe venditũ. Iſmaëlitis בעשרים כסף *viginti argenteis*, vt habent Onkeli paraphraſis & Latina verſio, legitur in verſione Ionathanis, בעשרין מעין דכסף id eſt, *viginti obolis argenteis*: quod nemo ſperaſſet ab eo, qui apud Hieremiam vertit *mina*. nã quota pars minæ eſt obolus?

in mina ſunt 60. ſicli. in ſiclo viginti gerim, ſiue oboli; obolus autem Chaldaice exprimitur voce מעא. Igitur obolus pars eſt minæ milleſima ducenteſima: ex quo apparet inſignis vel ſecuritas, vel hallucinatio huius Paraphraſtæ, niſi eſt ab exſcriptore peccatum. Exodi 30. dicit Dominus apud Moſem, עשרים גרא השקל, id eſt, vt recte Latinus interpres, *Siclus viginti obolos habet*. Onkelos ſimiliter, עשרין מעין סלעא at Ionathan ſic; עשרין מנין סלעא vbi pro obolis poſuit vocem *manin*, duas confundens, vt videtur, voces, quarum altera minam aut pondus ſignificat, altera obolum; etſi non neſcio voces מנן & מניא varie accipi in ſcriptis Rabbinorum. Apud Ezechielem 4.10. pro שקל quod ibi ſignificat menſuram ponderis, pondo, dixit, פילס pro quo male editum in Venetis Bibliis *philem*. per mem. nam *pheles* eſt pondus ſtatera. vnde φόλλις pecuniæ genus apud Epiphanium, & Latinis *follis*, ſub Imperatoribus medij ſeculi.

X. Curioſitas Baronij circa dominum domus in qua Dominus vltimum Paſcha egit. In manifeſta contradictione inter Scripturas & Nicephorum, nullum eſſe locum dubitationi, in qua hæret Baronius.

Anni XXXIV. Num. XXI.

Sequitur hiſtoria nobilis de vltimo Paſchate à Domino cum diſcipulis ſuis celebrato. Quam tractationem Baronius parum auſpicato aggreditur à quæſtione de domino illius domus, in qua Paſcha ſuum Ieſus Chriſtus agitauit. Hanc vero quæſtionem eſſe inutilem & inanem, quis non videt? aut quis poſtulet ſe ſcire, hodie præſertim poſt tot ſecula, quod Spiritus ſanctus ſiluit; Matthæi 26. 18. verba Domini ſunt ad ſuos diſcipulos, ὑπάγετε πρὸς τὸν δεῖνα; *ite ad illum*. Marcus 14. 14. & Lucas 22. 11. οἰκοδεσπότῃ *patremfamilias* ſimpliciter nominant. At non ſatisfaciunt iſta curioſitati huius auctoris: qui hoc primum peccat, quod contra prudentiſſimum Theophylacti præceptum, ὅ ἡ γραφὴ ἀπεσιώπησεν, οὐ δεῖ ἐξετάζειν, *ea non oportet inquirere quæ Scriptura tacuit*; quæſtionem ἀπέραντον, fruſtra mouet: deinde quod in manifeſtiſſima antilogia inter Spiritum ſanctum & ſcriptorem fabuloſum, Nicephorum Calliſtum; dubitat vtri potius fidem habeat; nec ſecundùm Euangeliſtas contra fabularum conſarcinatorem pronunciare audet. Atqui contradictio eſt manifeſta. Narrat Euangeliſta Lucas, Petrum & Iohannē iuſſos fuiſſe à Domino, ire in vrbem, & locum parare ad Paſcha comedendum, in domo cuiuſdam, ex certis indiciis, quæ habētur in Euāgelio, ipſis agnoſcendi. Hæc narratio euincit manifeſtiſſime, patrēfamilias illum, ad quem mittit Chriſtus, non eſſe Iohannem. quomodo enim Iohannes ad Iohannem mitteretur? Nullus hic eſt dubitandi locus. Niceph. igitur parū omnino prudēter; *Hæc cœna*, inquit, *paratur in domo, vt aiunt, Iohannis Euangeliſtæ*. Audiamus nunc Baronium ſedentem arbitrum inter amanuenſes Spiritus ſancti & Nicephorum: *An apud Iohannem, Dominus noſter hoc anno celebrauerit Paſcha, dubium valde*

redditur, quod Lucas ſcribit, ipſum Iohānem cum Petro miſſum ad perquirendum, vbi Paſcha parandum foret. Iudicent pij lectores, an hoc ſit præſtare verbo Dei eam reuerentiam, quæ ipſi debetur. *Nos aliter iuuenes ſancti docuere parentes.*

XI. De nomine PASCHA *obſeruatio. quam varie & Græci & Latini vocem Hebraicam enunciarint. Chaldaica lingua Philoni, ipſa Hebraica Toleti in eo hallucinatio. Locus Gregorij Nazianzeni animaduerſus. Indicatur ſcripta lectio apud Ioſephum. Curioſitas veterum aſſignandi falſa etyma, quum non ignorarent vera; vt in* Ieſus, paſcha, Leuites, baptiſma.

IBIDEM.

QVandoquidem plura, volente, faciente Deo, de Paſchate & veteri & nouo; nobis deinceps erunt dicenda; prius de ipſo nomine quædam hic obſeruabimus, in eorum gratiam, qui etiam in literis ſacris eruditionem cum ipſa ſcientia amant, coniungere. Obſeruo igitur, nomen Hebraicum פסח, quod pro iis punctis quæ in Hebraicis Bibliis illi appinguntur, ſonat *peſah*; diuerſis admodum formis cùm à Græcis, tum à Latinis eſſe enunciatum. In Græca veteris Teſtamenti verſione πάσχα pro Hebræa voce ſcriptum eſt vbique libro vnico excepto. Nam in ſecundo Paralipomenon, vbi ea vox decies ſepties occurrit, nunquam πάσχα, ſemper φασέκ reperitur ſcriptum. Iure autem ſuſpicetur aliquis eius libri verſionem diuerſi auctoris eſſe, quam ſit Pentateuchi interpretatio. Obſeruant enim librorum ſacrorum interpretes, illud quaſi proprium Theodotionis, quod pro פסח dixerit *phaſec*, Theodoretus Quæſtionibus in Exodum: ὁ Θεοδοτίων φασέκ (vel potius vt habent libri meliores, φασέχ) αὐτὴν τὴν Ἑβραίαν τέθεικε φωνήν. Latinus interpres Bibliorum Hebraicorum conſtanter (ſi vnum aut alterum locum excipias) *Phaſe* vertit: imitatus proculdubio nonnullos è Græcis interpretibus, qui eo modo vocabulum Hebraicum expreſſerant. Nam etiam Græcorum Patrum nonnulli eam vocem vſurpant, qui Paſcha Iudaicum appellant φασὰ, vel φασὰ νομικόν: Dominicum verò, πάσχα, vel πάσχα σταυρώσιμον: cui differentiæ ſimilem in idiomate Æthiopico, ſibi obſeruatam eſſe, ſcribit beatæ & illuſtris memoriæ vir Ioſephus Scaliger. Etiam apud Hieronymum aliquot locis *Phaſe* eſt paſcha Moſaicum. Apud Philonem in Allegoriis, pag. 53. pro voce Hebraica modo φασέκ legitur, modo πάσχα. idem vero lib. 3. de vita Moſis, p. 467. ita ſcribit; ἄγονται τὰ διαβατήρια, ἐμφαντικῶς ἑορτὴ, τὸ χαλδαϊστὶ λεγόμενον πάσχα, *celebrantur Diabateria, quaſi dicas,* Tranſitoria. *feſtum publicum. quod dicitur Chaldaice Paſcha.* Hæc Philonis quum legiſſet Toletus, ſcripſit, *Paſcha* eſſe nomen Chaldaicum, Hebraicum vero *Phaſe*: falſo & abſurde. nam Hebræi פסח *peſah* dicunt, non *phaſe*. ſed non animaduerterat Toletus, Philoni linguam Chaldaicam & Hebraicam eſſe eidem. In libro de Abrahamo ita ſcribit: χαλδαῖοι μὲν ἄνθρωποι ΕΝΩΣ καλοῦσι. quis ignorat ENOS pro homine vocem

eſſe

eſſe Hebraicam? nam Chaldæi & Syri dicunt ENAS; Arabes ANAS. In ſecundo de vita Moſis pag. 448. ſcribit Philo; Biblia verſa eſſe à Septuaginta Senioribus è Chaldaica lingua in Græcam. Atqui puerum in literis ſacris eſſe oportet, qui neſciat verſioné Septuaginta Interpretum, ex Hebræo eſſe deſumptam. Et ne coniectura ſit opus, ipſe Philo, in libro Περὶ τῶν δέκα λογίων, p. 523. quam vocem alibi dixerat eſſe Chaldaicam, fatetur eſſe Hebraicam: ἣν Ἑβραῖοι πατρίῳ γλώττῃ πάσχα προσαγορεύουσι, *hoc feſtum Hebræi patria linguâ vocant Paſcha.* In paraphraſibus Onkeli & Ionathanis hoc nomen ſemper ſcribitur פסחא *piſcha*, & ſimiliter in Ieroſolymitana פסח. Non defuerunt qui Hebræum פסח ſcriberent Græce φάσεκ: vnde poſtea ortum eſſe nomen Paſcha affirmat Gregorius Naz. Locus Gregorii eſt inſignis; quem propterea huc tranſcribere non grauabor. In ſermone 42. qui inſcribitur in ſanctum Paſcha, de eo nomine hoc epiſodium magnus ille Pater in gratiam, vt ait, τῶν φιλομαθῶν καὶ φιλοκάλων inſerit. Τὸ πάσχα, inquit, τοῦτο τὸ μέγα τε καὶ σεβάσμιον, φάσκα παρὰ Ἑβραίοις προσαγορεύεται, κατὰ τὴν ἐκείνων φωνὴν· δηλοῖ δὲ ἡ φωνὴ τὴν διάβασιν· ἱστορικῶς μὲν διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὴν Χαναναίαν φυγὴν καὶ μετανάστασιν· πνευματικῶς δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, πρόοδον καὶ ἀνάβασιν. ὅπερ δὲ πολλαχοῦ τῆς γραφῆς συμβὰν εὑρομεν, τὸ τῶν ὀνομάτων μεταποιηθῆναι τινὰ τῶν ὀνομάτων ἐπὶ τὸ σαφέστερον, ἐκ τοῦ ἀγροικοτέρου ἐπὶ τὸ ἀστειότερον, τοῦτο κἀνταῦθα τεθεωρήκαμεν. τὸ γὰρ σωτήριον πάθους ὄνομα τοῦτο οἰηθέντες τινες, νομίζοντες, εἶτα ἐξελληνίζοντες τὴν φωνὴν κατὰ τὴν τοῦ Φ. Φ πρὸς τὸ Π, καὶ τοῦ Κ πρὸς τὸ Χ μεταποίησιν, πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγορεύκασιν· προσλαβοῦσα ἡ συνήθεια τὴν φωνὴν ἰσχυροτέραν ἐποίησε, προσφιλῶς τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς, ὡς εὐσεβεστέρῳ ὀνόματι. Hæc Gregorii obſeruatio in ſumma continet hanc ſententiam. Paſcha eſſe vocem Hebraicam dicique in ea lingua *phaſca*, & tranſitum eo nomine ſignificari: hiſtorice quidem, propter fugam ex Ægypto & tranſmigrationem in Chananæam: at ſecundum ſpiritualem intelligentiam, propter progreſſum & aſcenſum à rebus inferioribus ad ſuperiora, & ad terram promiſſionis (paradiſum, electorum ſedem, ſic nominat.) Cæterum accidiſſe in ea voce ait Gregorius, quod in pluribus aliis è ſacra Scriptura vſuuenit; vt obſcuriores quum eſſent, fierent dilucidiores, & ex agreſtioribus, conciuniores. Nam quum exiſtimaſſent nonnulli nomen *phaſca* Dominicam paſſionem denotare; pro ea affinitate quæ eſt inter literas φ & π item κ & χ, quæ facile inuicem mutantur; PASCHA hanc ſolemnitatem dixerunt. quod nomen, inquit, ſemel in vſum receptum, conſuetudo poſtea firmauit; accedente vulgi approbatione, quod vocem hanc vt pietati accommodatiorem, lubens admiſit. Hanc tanti Patris obſeruationem ſi admittimus; primis temporibus naſcentis Eccleſiæ, quod nos vocamus Paſcha, dicebatur Phaſcha: neque alterum nomen ſtatim cognitum eſt, ſed primo à paucis inuentum, deinde paullatim vſu Eccleſiarum eſt confirmatum. At iſtud ſi concedimus, videtur ex eo ſequi neceſſario, aliter in Euangeliis initio ſcriptum fuiſſe hoc nomen, quam

quam ſcribitur hodie. Nam quomodo primitiua Eccleſia diuerſum nomen vſurpaſſet, ab eo quod in libris ſacris extabat, quodque in ſynaxibus aſſidue legi audiebat? Dicet fortaſſe aliquis, accidiſſe illam mutationem, ante quam ſcriberentur Euangelia. Sed hoc menti Gregorij non conuenit: cuius narratio temporis non mediocris ſignificationem habet. Euangelium autem, ſaltem Matthæi conſtat ſcriptum, & ex Hebraico mox verſum in Græcum annis non adeo multis poſt iactæ Eccleſiæ prima fundamenta. Confirmat nonnihil Gregorij ſententiam, quod nos apud Ioſephum obſeruabamus. Nam ex comparartione antiquiſſimarum membranarum, quæ in Bibliotheca ſeruantur τοῦ θεοσεβοῦς Chriſtianiſſimi Regis Ludouici XIII. didicimus; vbicunque hodierna ſcriptura habet πάσχα, primitus fuiſſe ſcriptum φάσεκ: quæ vox aliquot etiamnum locis reperitur ſeruata, vt libri quinti initio, pag. 120. libri 17. cap. 11. pag. 534. vt videatur hodierna lectio, ab aliquo librario Chriſtiano eſſe profecta, qui aliam eius nominis ἐκφορὰν hoc eſt, *pronunciationem* non norat, præter illam, quæ erat in vſu Eccleſiæ. Verum huic Gregorianæ ſententiæ, multa poſſunt opponi. Nam primo, vix fit probabile, mutatam eſſe primæuam Noui Teſtamenti lectionem, tot præſertim locis. Deinde quum extet, vox *paſcha* apud Septuaginta Interpretes, & Philonem, qui à Chriſtianis profecto non accepit; non poteſt eſſe verum, quod affirmat Gregorius, Hebraicum vocabulum φασεκ transformatum eſſe in πάσχα à nonnullis, qui putarent exprimendæ paſſioni Domini eam vocem commodiorem. Septuaginta enim interpretibus, non tanta fuit eius myſterij notitia, vt huius veniret illis in mentem. Verius igitur eſt, Apoſtolos quum Hebræum *peſah* eo pacto enunciarunt, Septuaginta Interpretum ſecutos eſſe exemplum: illos autem ſui temporis pronunciationem reſpexiſſe: quam duraſſe Apoſtolorum temporibus etiam Syrus paraphraſtes arguit, qui ſcribit פצחא *patſcha*, vel vt ipſi pronunciant *patſcho*. צ. pro ס ſcripſerunt, vt alluderent ad verbũ Chaldæis proprium, quod *lætari & hilariter agere* ſignificat. id enim optime conueniebat ei feſto, quo Domini reſurrectio celebratur, & omnia gaudij ſigna eduntur. Mos fuit hic veterum, ſiue curioſitas, vt in vocibus peregrinis quarum non ignorarent etymum, ſatagerent aliquid inuenire, quod earum ſignificationi accommodarent. Sic in dictionibus Hebraicis etymã Græca aut etiam Latina patres comminiſcuntur; non quod veram originem ignorent, ſicut multi hodie ſibi perſuadent; ſed ex mera illa quam dixi curioſitate. Sic nomen IESVS à Græco ἰᾶσθαι *ſanare*, deduxerunt etiam illi quos vera eius origo & ſignificatio non latebat. Cyrillus Ieroſolymitanus catecheſi 10. Ἰησοῦς τοίνυν κατὰ μὲν Ἑβραίοις σωτὴρ, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν, ἰώμενος. Sic Ambroſius etymum duplex dat nomini Leuites, libro ſecundo, de Abel & Cain. *In Leuitis figuralis agni præceſſit myſterium, verum venturum Leuiten, qui proprij corporis paſſione, tolleret peccatum mundi. Leuites ſignificatur ſuſceptus pro me, vel ipſe mihi leuis.* prius etymum è lingua Hebraica, poſterius è Latina.

Sic

Sic Anaſtaſius Sinaita monachus, homo Græcus qui non ignorabat vnde vocabulum βάπτισμα deducatur; quod ſciret peccatum originale ſacro lauacro ablui, ſcripſit βάπτισμα dici, quaſi βάπτισμα, ἐν ᾧ βάλλεται, ἤγουν πίπτει τὸ πταῖσμα. Sic igitur & vocem πάσχα à Græco verbo πάσχω deduxerunt, non quod veritatem ignorarent, ſed propter illam quam dixi piam curioſitatem. Ambroſius libro eodem, capite octauo: *Paſcha Domini tranſitus eſt à paſsionibus ad exercitia virtutis. Et ideo Paſcha Domini dicitur, quoniam & tunc in typo illo agni veritas Dominicæ paſsionis annuntiabatur, & nunc eius celebratur gratia.* Sic ſcribit Iuſtinus in dialogo cũ Tryphone, agnum qui totus aſſabatur, fuiſſe ſymbolum τοῦ πάθους τοῦ σταυροῦ, δι' οὗ πάσχειν ἤμελλεν ὁ Χριστός. Philo Iudæus, etſi non dicit ille quidem expreſſe πάσχα deduci à πάσχω, crebra tamen alluſione id videtur ſignificare: vt De hærede rerum diuinarum, pag. 345. πάσχα ὅταν ἐστὶν ἡ ψυχὴ τὸ μὲν ἄλογον πάθος ἀπομαθεῖν μελετᾷ, τὴν δ' ἄλογον ἀπάθειαν ἑκουσίως πάσχῃ.

XII. Quæſtio de die, quo Dominus Paſcha ultimum egit. Diſſenſus inter Græcos & Latinos: & in eam rem quædam non protrita obſeruantur.

ANNI XXXIV. Num. XXIV.

VEtus & magnis contendentium ſtudiis agitata quæſtio eſt, quam deinceps tractat prolixe Baronius; quo die Ieſus Chriſtus vltimum ſuum paſcha celebrarit, & an die eodem cum Domino ceteri Iudæi agnum Paſchalem ederint. Quam autem natura ſua quæſtio hæc philologica aut hiſtorica potius ſit, quàm mere Theologica & δογματική, ac proinde diuerſas opinantium ſententias, ſalua pietate, poſſit admittere: euenit tamen, propter conſequentias, quæ ex eius deciſione eliciuntur, vt problema philologicum, natura mutata, euaſerit inter Romanos & Græcos quæſtio de fide; vel inter ipſos Romanæ Eccleſiæ catholicos diuerſa opinantes, quæ proxime accedat ad dogmata de fide. Græci, qui ad confectionem corporis myſtici panem adhibent fermentatum; vt ſententiæ ſuæ approbandæ neceſſitatem aliis imponant, & Romanam Eccleſiam, quæ azymis vtitur, erroris conuincant; Chriſtum diem legitimum anticipaſſe contendunt. Φιλαλήθων, inquit Xanthopulus, ὁ Χριστὸς πρὸ μιᾶς ἡμέρας ἐποίησε τὸ πάσχα. Placet igitur Græcis, cæteros Iudæos ex præcepto Legis tunc decima quarta Luna primi menſis Abib ſiue Niſan Paſcha mactaſſe & ediſſe; at Ieſum Chriſtum, qui erat κύριος τοῦ νόμου, ſupra Legem, & Dominus illius, decimatertia Luna cum diſcipulis ſuis nouum Paſcha ediſſe: ex quo ſequitur Chriſtum quidem ἔνζυμον ſiue fermentatum panem & communem adhibuiſſe; Iudæos vero ex inſtitutione diuina azymum. Cedrenus pag. 144. Ὅτι οὐ κατὰ τὴν νομικὴν ἐπετέλεσε τὸ πάσχα· ἀλλὰ πρὸ τούτου τὸ μυστικὸν ἐτέλεσε δεῖπνον· ὅτι καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῶν ἀζύμων, καὶ ἡ προετοιμασία ἑορτῆς ἐγίνετο· δείκνυται τοῖς μαθηταῖς μεταδιδοὺς οὐ θύματος οὐδ' ἀζύμων, ἀλλ' ἄρτου καὶ ποτηρίου. Putant ſummi viri, hoc velle Cedrenum; Dominum Paſcha Moſaicum celebraſſe, verum pane fermentato; quia diem anticipauerat, neque ante

ſequentem ac Lunam 14. azymorum vſus incipiebat. Merito igitur quærunt iidem, quale hoc paſcha eſſet ſine azymis: nam tale Paſcha inter Iudæos nullum vnquam fuiſſe celebratum ſatis conſtat. Sed longe alia eſt profecto mens Cedreni, qui hoc vult potius: Chriſtum eo tempore Iudaicum Paſcha omnino prætermiſiſſe; & id ſolum celebraſſe, quod ipſe inſtituit, nouum pro vetere. Hoc declarant manifeſtò illa verba, μετ' ἀδὺς ὁ θύματος, *nullius victimæ*, id eſt, agni Paſchalis, *participes ſuos fecit* Hanc Græcorum mentem alij ſcriptores planius explicant. Petrus Alexandrinus Epiſcopus & martyr, in fragmento egregio, quod nactus ſum ab Andrea Darmario Græco mercatore. Ἐν ᾧ καιρῷ ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, τὸ κατὰ νόμον οὐκ ἔφαγε πάσχα. ἀλλ' ὡς ἔφην αὐτὸς ὡς ἀληθὲς ἀμνὸς ἐτύθη ὑπὲρ ἡμῶν ἐν τῇ τοῦ σωτηρίου πάσχα ἑορτῇ, ἐν ἡμέρᾳ παρασκευῆς, τῇ ιδ τοῦ πρώτου μηνὸς τῇ σελήνῃ. Negat, vt vides expreſſe, Dominum noſtrum comediſſe Paſcha Legale, quando ipſe veritatem Paſchatis Iudaici exhibuit, & pro nobis in locum agni Paſchalis mactatus eſt. Metrodorus de feſto Paſchatis, in Excerptis Photianis: Λέγει, τῇ δ, ἐν πέμπτῃ μὴ τὸ νομικὸν φαγεῖν πάσχα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν· μηδὲ γὰρ εἶναι τότε τὸν καιρὸν, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ. Negat hic quoque, Chriſtum celebraſſe Paſcha Iudaicum die quinta ſeptimanæ, quia non erat id tempus legitimum, ſed ſequens dies. poſtea addit; Dominum ne ſequenti quidem die Paſcha Iudaicum egiſſe. quia non dicatur præparaſſe agnum, neque panem azymum, neque aliud quicquam eorum, quæ ad eam ſolemnitatem requirebantur: ſed inquit, ἴδιον μυστικὸν δεῖπνον ἔφαγε, *cœnam ſuam myſticam comedit*, & diſcipulis ſuis panem & calycem diuiſit. Anonymus ſcriptor in iiſdem Eclogis, cap. 116. καὶ μετὰ τοὺς ἄλλους τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐνιαυτοὺς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ὁ Χριστὸς, τὸ νομικὸν ἐπιτελεῖ πάσχα· καθ' ἣν ἡ παρεδόθη, ἐκεῖνο. Quoniam ergo perſuaſum eſt Græcis Chriſtum ad Paſcha ſuum ἔνζυμα adhibuiſſe, non azyma; & ipſi pane fermentato in hoc myſterio vtuntur, & alios ſuum exemplum neceſſario ſequi debere contendunt. Vrgent Græci inter alia argumenta, vocem ἄρτος vſurpatam Euangeliſtis & Paulo in priore ad Corinth. in ſacramenti hujus inſtitutione; & quia dicitur ἄρτος à verbo αἴρω quod eſt attollo, ad ſuæ ſententiæ confirmationem magnum in ea dictione volunt eſſe momentum. quaſi ignorarent, id eſſe nomen commune quod omnes panum aut placentarum ideas complectitur, vt vel vnus Athenæus luculenter probat Itaque Lucæ 24. ℣. 30. ἄρτος manifeſtiſſime eſt panis azymus; nullus enim tunc panis alius fuit in vſu Iudæis. At quanto prudentius & Chriſtianæ charitati conuenientius Eccleſia Romana? quæ conſuetudinem ſuam vtendi pane azymo, ſicut tuetur, vt Græcos non damnet morem contrarium ſeruantes, ſicut legitur in Concilio Florentino, & ſæpe repetit Gennadius. Innocentius 3. Myſteriorum Miſſæ lib. 4. cap. 33. *Adhuc multi ſacrificant de fermentato, quibus tanquam vere Catholicis Eccleſia Romana communicat.* Barlaam Epiſcopus Gyracenſis, ſiue Hieracenſis, in Epiſtola ad Græcos: *Quoniam Apoſtoli eadem nobis tradentes myſteria,*

myſteria, non diſtinxerunt ſiue fermentatum, ſiue Azymum: ſed Orientalis Eccleſia continuo incepit fermentatum: Occidentalis vero azymum, eo quod gerit imaginem puritatis & ſinceritatis & veritatis: vtraque ego quidem ſimiliter adoro & colo: Latinos verò in tantum prudentiores æſtimo; quod illi quidem minime hoſtiam de fermentato vituperant; ſed ſimiliter venerantur harum autem multi non timent in ſancta blaſphemare. Sed Græcis opinionum ſuarum immodice amantibus, hoc temperamento & moderatione fieri ſatis non potuit. Itaque iure hoc loco illos reprehendit Baronius: præſertim ſi verum eſt quod ille ait, *auſos eſſe quoſdam nouantes Græculos affirmare Matthæum, Marcum, Lucam, in temporis circumſtantia lapſos, ab Iohanne eſſe correctos*, Mira res & vix credēda de hominibus, qui dici ſe Chriſtianos & haberi poſtularent. Nec tamen ſolus Baronius blaſphemiæ huius Græcos arceſſit: verum iam olim Nicolaus Lyranus & Bonauentura in Lucam, atque vt recentiores taceam minime vanus homo Thomas in quarta parte, diſtinct. 11. quæſt. 2. art. 2. Græcos huius impietatis faciunt reos. Gennadius tamen, qui acriter ſatis hunc popularium ſuorum errorem ſingulari libello confutauit, nihil ſimile ipſis obiicit; vix prætermiſſurus, credo, ſi in eius argumenti ſcriptis Græcorum ſententiam adeo deteſtandam reperiſſet. Quicquid huius ſit, error Græcorum excuſari non poteſt; qui rem & natura ſua & confeſſione Romanorum ἀδιάφορον, verterunt in fidei dogma. Tum autem opinio illorum, qui factum à Chriſto Paſcha Iudaicum non negant; ſed die non ſua neque legitima factum contendunt, quo pacto defendi queat, non video: Nam Chriſtum ἐν ἀνθρώποις πολιτευόμενον, exacte Legem ſeruaſſe atque impleſſe, in confeſſo eſt apud omnes. Atque hæc cum Græcis. Obiter hoc loco Cardinalem Bellarminum erroris ſui admonebo. Scribit ille libro quarto De ſacramento Euchar. cap. 7. Iohannem Caluinum, etſi nō plane damnarit in ſcriptis ſuis azymorum vſum in hoc myſterio; factis tamen damnaſſe: quia omnes qui illum ſequuntur parte vtantur fermentato: ſed hoc falſum eſt. Nam quæ magis eſt doctrinæ Caluini tenax Eccleſia, quàm Geneuenſis? at hæc etiam nunc in azymis ſacroſanctam Euchariſtiam celebrat. Nam quum initio Reformationis alia conſuetudo eſſet introducta, anno 1540. reditum eſt ad morem antiquum. Vtinā Bellarmino tam facile perſuaderi poſſet, vt ad veram antiquitatem, hoc eſt, ad Domini noſtri exemplum & formulam ab eo exhibitam, pateretur doctrinam exigi, quam ſecula nouiſſima introduxerunt; ipſe autem defendit vt vetuſtiſſimam, quæ eſt recentiſſima. Sed hic hodie multorum ludus eſt, vires ingenii ſtrenue exercere, vt probent Solem meridie non lucere.

XIII. Proponuntur diuerſæ ſententiæ eorum qui à Græcis diſſentientes, Chriſtum & Iudæos eadem die Paſcha egiſſe, partim affirmant, partim negant. Paulus Burgenſis *auctor ſententiæ, & de tranſlatione feriarum apud Iudæos* Liueleus Anglus. *Alia.*

ANNI XXXIV. Num. XXV.

TRactat vero Baronius & alterã diſputationem aduerſus ipſius Romanæ Eccleſiæ Doctores, præſtantis eruditionis viros, qui de propoſita quæſtione ſecus pronuntiarunt, quàm vulgo in eadem Eccleſia credatur. Communiter recepta opinio in Eccleſia Rom. eſt: Dominũ noſtrum Luna 14. celebraſſe Paſcha eadem die atque hora, quibus & cæteri omnes Iudæi idem faciebant. Et vero negari non poteſt Matthæi, Marci, & Lucæ narrationes id videri ſignificare: ſed quum clarè & perſpicuè aliud ſuadeant Iohannis verba, locis aliquam multis: nefas autem ſit, vel ſoſpicari, parum inter ſe Euangeliſtas conſentire: fuere jam antiquitus, qui cæteros ex Iohanne putarent exponendos. Quod enim modo dicebamus Græcos exiſtimare Chriſtum, die non ſua τὸ πάσχα θύειν, recens illorum commentum non eſt, ſed vetuſta multorum opinio, vt apparet ex Origenis, B. Chryſoſtomi, Theophylacti & Euthymij ſcriptis. Quemadmodum igitur in hodierna controuerſia de fide & operibus, ſumma diſputationis meo, niſi fallor, vertitur, vtrum Paulus è Iacobo ſit exponendus, an hic potius ex illo: ſic in ea quam tractat hoc loco Baronius, caput rei in illa quæſtione videtur poſitum; vtrum Iohannes è cæteris tribus Euangeliſtis exponi debeat, an contrà. Et Romanæ quidẽ Eccleſiæ Doctores, non hodie atque heri, ſed jam ante plura ſecula, quum opinionem Græcorum de die illegitima, jure merito non probarent; neceſſaria, vti exiſtimabant, conſequentia ducti, pronuntiarunt; & Chriſtum & omnes Iudæos, eadem die 14. ſicut Lege Moſis cautum eſt, agnum Paſchalem mactaſſe & comediſſe: atque ita Iohannis dicta omnia ei ſententiæ accommodarunt, quam reliquorum Euangeliſtarum verbis credebant contineri. Verum ejuſmodi interpretationes, quales mox in Baronio videbimus, ſane violentas, quum verbis Iohannis parum viderentur conuenire; non defuerunt, omnibus, credo ſeculis, qui aliam à communi ſententiam, magis probarent. Non teram tempus commemorandis multorum opinionibus, quæ vel nullos habuerunt ſectatores, vel paucos. Pauli vero de ſancta Maria, Carthaginienſis primo, deinde Burgenſis in Hiſpania Epiſcopi, ſententia, & ſemper habuit, & nunc cum maxime habet ſectatores, viros longe præſtantiſſimos. Hic enim vir doctiſſimus, qui & genere Iudæus erat, è ſanguine Leuitico deſcendens, vt ſcribit ipſe de ſe, & Hebraicæ literaturæ admodum peritus, adhibita ad elucidationem propoſitæ quæſtionis doctrina Kalendarij Hebræorum, ejus ſententiæ primus, quantum memini, auctor extitit, (viuebat autem Paulus hic, ſuam illam Poſtillam ſcribebat ante annos ducentos) quam poſtea ſecuti ſunt, & ſcriptis ſuis confirmarunt, Paulus Mittelburgenſis, Epiſcopus Foroſempronienſis in ſua Paulina, Iohan. Lucidus, Onufrius Panuinius eremita Auguſtinianus, Iohannes Hentenius Nechlinienſis Hieronymianus, apud Euthymium, Ianſenius Epiſcopus Gandauenſis, Maldonatus Ieſuita, & plures alij inter Catholicos Romanos, viri inſignes: ex iis vero Catholicis, qui pro-

teſtantes

teſtantes nominantur, neque pauciores, neque doctrina inferiores, vt Sebaſtianus Munſterus, Iohannes Stoeflerus Henricus Buntingus, Ioſephus Scaliger, Sethus Caluiſius & Eduardus Liuelæus, Anglus; dum viueret in Academia Cantabrigienſi Hebraicæ linguæ profeſſor; vir probitate & doctrina cum primis excellens. Nobis quidem Liueleus notus non fuit; ſed præter illa quæ de eo accepimus à viris magnis, qui nouerant; abunde vtriuſque & probitatis, inquam, & doctrinæ fidem nobis faciunt, quæ vidimus ejus ſcripta: in quibus eſt Chronologicum opus, quod ab ejus heredibus publicari, (etſi propter immaturam auctoris mortem, ad vmbilicum non perductum,) Reip. literariæ non parum intereſt; vel propter aſtronomicas ſupputationes Eclipſium, quæ doctrinæ temporum inſeruiunt, in quibus Liueleus operam poſuit diligentiſſimam. Atque in hoc opere ſententia accurate defenditur, quam à Paulo Burgenſi acceptam, præſtantiſſimi illi viri, quos modo nominaui atque alij plures ſunt amplexi. Etſi autem in explicandis ſuis ſententiis, non ſemper & in omnibus partibus hi viri inter ſe conſentiunt: in his tamen duobus omnes conueniunt; quod communem Eccleſiæ Romanæ ſententiam deſerunt; quodque Dominum noſtrum tempus legitimum celebrandi Paſchatis ſeruaſſe docent, & Iudæos feſtum tranſtuliſſe propter canonem Hebraici Kalendarij Adv. pretendunt. Ioſeph. Scaligeri verba ſunt, lib. 6. De emendatione temporum, in diatriba de paſſione Domini. *Quum igitur Chriſtus paſſus ſit quartadecima Niſan. & veſpera tertia decima Niſan ciuilis, Paſcha cum diſcipulis ſuis celebrarit; neceſſario Dominus Paſcha anticipauit.* Poſtea: *Prima Azymorum Chriſtus comedit Paſcha; Matthæus 26. 17. in qua immolabat agnũ. Marcus 14. 12. Sed quomodo prima Azymorum, feria quinta, quum poſtridie eſſet prima Azymorum quartadecima Niſan: feria ſexta? Interpretatur Lucas; ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα capit. 22. 40. in qua oportebat mactare Paſcha. Sed Iudæi ἔθυσαν quidem poſtridie, at non vtique ᾗ ἔδει θύειν. Quartadecima enim Luna immolandum erat, non quintadecima. at Chriſtus quartadecima immolauit. Neomenia enim Niſan illius anni erat 5. 19. 105. in qua eſt nouilunium verus. Ergo conjunctio luminarium fuit feria ſexta, Martij vigeſima. Quintadecima Luna, eadem feria. Quare quartadecima fuit feria quinta, in qua Chriſtus rite agnum comedit.* mox: *Idem etiam ſenſit Paulus Epiſcopus Burgenſis, qui ex Iudaiſmo nomen Chriſto dedit.* Liueleus poſtquam expoſuit verba Iohannis, ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, de quibus poſtea agit Baronius; *Hoc* inquit, *Iohannis teſtimonium pro paſſione Chriſti ponenda in decimaquarta die Niſan, qua ſemper Paſchatis paraſceue eſt, inconcuſſũ manet: cogimur, quod alia quoq; ab eodem Euangeliſta memorentur, quæ huic noſtræ ſententiæ ſtabilimento ſint. Cap. 13. 1. narrat Chriſtũ cum diſcipulis vltimã ſuam cœnam ante feſtum Paſcha comediſſe. Quo autẽ die ad veſperam cum diſcipulis ſuis poſtremũ cœnauit, eodẽ ad meridiem crucifixus eſt.* Similia his alij ejuſdẽ ſententiæ defenſores: qui tamen, vt dixi, non per omnia conſentiunt. Baronius igitur horũ doctrinam qui à communiter recepta Romæ diſcedunt, & tranſlationem feſti, (Paulus Burgenſis appellat repulſam,)

in Kalendario Hebraico expoſitam tuentur, magna vi oppugnat, non ſuis tamen, ſed Franciſci Toleti armis; qui paucis annis ante Baronium id argumentum accuratiſſime tractauit. Etſi autem propoſiti noſtri πραγματείας non eſt, in hoc genus quæſtionibus immorari; paucis tamen, quam ſint valida tela quibus pugnat Baronius, expendamus.

XVI. Reſpondetur ad rationes à Baronio allatas, vt probet doctrinam de tranſlatione feriarum eſſe recentem & vanam.

IBIDEM.

INitio huius diſputationis ait Baronius, doctrinam de tranſlatione feriarum, *ex lacunis recentiorum Hebræorum eſſe petitam.* Sed iudicat cæcus de coloribus; quod omnino parum prudenter ab eo factum. Nam ipſe quidem harum literarum peritiam nullam habuit: at viri ſummi, quos ante nominaui, clariſſime demonſtrarunt; doctrinam de tranſlationibus feriarum, quæ in Hebræorum Kalendario ingenioſis canonibus explicatur, non eſſe Iudæorum recentiorum, vt vult Baronius, inuentum; ſed rem eſſe antiquiſſimam, & vſu cognitam etiam ante Domini noſtri aduentum in terras, ſunt in eruditorum manibus quæ ſuper ea re duo Pauli. Epiſcopi inſignes, quæque erudititiſſimus Munſterus & illuſtris Scaliger ſcripſerunt: quorum ſententiam nouis argumentis ex vera antiquitate Iudaica Liueleus erudite confirmauit. Baronius igitur, & ex quo ille ſua accepit, Toletus, magnæ doctrinæ alioquin viri, melius feciſſent, ſi à veteri dicto in hac quæſtione ſibi caniſſent, *Ne ſupra crepidā ſutor judicaueris.* Quæ proxime afferūtur ex Anatolio, Philone, & Ioſepho, hoc ſolum probant; Iudæos ſeruaſſe inſtitutum celebrandi Paſcha poſt æquinoctium vernum, μεσοῦντος τοῦ μηνός, cum Luna erat plena, die Niſan XIV. Nempe hoc ipſum ſcriptores iſti dicunt; quod apud Moſem Dei verbis præcipitur. loquuntur enim de ordinaria ſolemnitate, & magis frequenti: nam tranſlatio canonis Adu, non fiebat omnibus annis: neque hoc poſterius decretum Synedrii legem Dei antiquauit: ſed duntaxat interpretatum eſt; & commodiorem vſum illius docuit, ſicut explicat pluribus ad Matthæum Burgenſis Epiſcopus. Quod addit: *Idem Philo alibi, hæc ipſa vna eadem die, ab omnibus fieri ſolita teſtatur*: etſi datemus abſolute verum eſſe, (non eſt autem; ſed opus habet interpretatione; nam immundis in menſis proximi diem XIV. differre licuit:) ad rem tamen non facit: nō enim dicit Philo eo loco, vnam aliquam certā diem ſic propriam eſſe celebrationi Paſchatis, vt nulla vnquā facta ſit eius ſolemnitatis tranſlatio; quod Baronio erat demonſtrandum; ſed hoc potius; in feſto Paſchatis ſingulos ex vniuerſo populo ſacra facere, neque ſacerdotes tunc morari; Lege permittenre nationi Iudæorum vniuerſæ ſacerdotium vna die quadam per omnes annos, vt ſacra ſua ſibi quiſque operaretur; ἐν ᾗ ἑορτῇ, ait, θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος, τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν οὐκ ἀναμένοντες· ἱερωσύνην τοῦ Νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος.

Etiam

Etiam apud Euſebium ex Anatolio leges, *ἐὰν τὰ διαβατήρια θύειν δεῖν ἅπαντας μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός: oportere Paſcha celebrare ex æquo omnes poſt æquinoctium vernum, in ipſo primi menſis medio.* Sed ne id quidem facit ad rem: loquitur enim, vt modo dicebamus, de ſolemnitate ordinaria, quæ neque immundorum feſtum ſuccidaneum, neque tranſlationem interdum fieri ſolitam excludit. Quis autem dubitat, quoties Paſcha celebratur, omnes, (quos quidem ſontica aliqua cauſſa non impediret,) die eadem feſtum agitaſſe? Duo poſtrema teſtimonia Ioſephi, pertinent ad deſignationem temporis, quo incipiebant Iudæi ſacra procurare, ſiue in paraſceue ſabbati, ſiue in aliorum feſtorum, atque vt ipſi loquuntur, in bonorum dierum paraſceuis. Quam totam obſeruationem ſcitu pulcherrimam, neque omnibus notam melius cognoſcent ſtudioſi ἀρχαιολογίας Ἰουδαϊκῆς, ex iis quæ Ioſephus Scaliger, Iohannes Buxtorfus, & Eduardus Liuelensè penetralibus librorum Thalmudicorum prompſerunt, ſuper interpretatione locutionis Moſaicæ, בין הערבים *inter duas veſperas.*

XV. Locus Iohannis expenditur, & eius Baroniana interpretatio exploditur ἐπιφώσκει de Luna; item de tempore. Locus ex Euangelio Lucæ explicatur. Veſpera ſiue ὀψία duplex δείλη πρωΐα & ὀψία.

ANNI XXXIV. NU. XXVIII.

Poſt hæc aggreditur Baronius ſoluere obiectiones, quæ aduerſus communem opinionem ex Euangelio Iohannis fieri ſolent. Primus locus eſt Iohannis 13. 1. vbi diſertis verbis dicuntur cœna & lotio pedum fuiſſe πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, *ante feſtum Paſchatis.* hoc videtur repugnare narrationi Matthæi, qui tempus illud ſic deſignat, τῇ πρώτῃ τῶν ἀζύμων *prima die Azymorum;* 26. 17. & Marci, τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυον, *prima die Azymorum, quando Paſcha mactabant.* item Lucæ, ἤγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἡ λεγομένη πάσχα. *appropinquabat feſtum Azymorum, quod dicitur Paſcha.* Hoc enantiophanes ex eo natum eſt, quod Paſcha Domini fuit diuerſum à Paſchate Iudæorum, quare ſolutio facilis eſt & certa, quam ante propoſuimus è Scaligero: Iohannem locutum eſſe de feſto Iudæorum: cæteros de tempore legitimo ex Lege, quod Christus ſeruauit. Hac ratione tempus idem, ineuntis Lunæ decimæ quartæ, ſiue deſinentis decimætertiæ, quæ erat feria quarta, dies Iouis, Niſan. 13. hoc inquam, idem tempus, Chriſto erat ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, initium feſti Azymorum, ſiue Paſchatis, vt ſcribunt tres Euangeliſtæ; & πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, ante feſtum Paſchatis, vt appellat Iohannes. Firmum iſtud eſt argumentum diuerſæ obſeruationis Chriſti & Iudæorum; & per conſequens, factæ tranſlationis. Qui verba Iohannis de eo Paſchate accipiunt, quod ipſe Chriſtus celebrauit, auctores ſe eſſe abſurdiſſimæ ſententiæ non animaduertunt. Nam ſi Paſcha egit Chriſtus ante feſtum Paſchatis, hoc eſt; antequam eius ritus tempus legitimum aduenißet; (id enim eſt πρὸ τῆς

ἑορτῆς

ἑορτῆς τοῦ πάσχα) non igitur ſeruauit Legem: neque πληρωτὴς, ſed καταλύτης τοῦ Νόμου, fuit: quod etiam cogitare impium eſt, nedum abſurdum. Sed Baronius, vt hoc enantiophanes tollat; *conſtat*, inquit, *communi loquendi vſu Iohannem eſſe locutum*: & verba illius interpretatur, *de die artificiali, ab ortu ad occaſum; non de naturali, quod à veſpera diei 13. ex inſtituto Iudaeorum incipiebat.* At huic obſeruationi, etiamſi alibi locus eſſe queat; hic tamen, vix ac ne vix quidem poteſt. propriam enim locutionem & κυρίως, res ipſa deſiderabat. Nam quis ita loquitur? *Ante feſtum Paſchatis cœna Paſchalis celebrata eſt, & Chriſtus lauit pedes ſuorum diſcipulorum.* nimis manifeſta ἀτοπία, quam non tollit Baronij commentum; vt de inſecuto die artificiali ſenſerit Iohannes. Manet inquam absurditas manifeſta, ſi fingamus vt illi placet, dicere Iohannem cœnam Paſchalem factam à Chriſto, prius quam aduenisset Paſcha; quia diei Paſchalis pars poſterior, (is eſt dies artificialis) nondum aduenerat. Nam tota Paſchalis ſolemnitas ad priorem diei partem pertinet, veſperam videlicet & primam noctem illius diei, quæ dicitur *prima Azymorum.* Exeunte enim die præcedente poſt meridiem, mactabatur agnus, deinde parabatur, & fermentum omne exterminabatur: tandem in veſpera, quæ erat initium diei primæ Azymorum, edebatur & protrahebaturque conuiuium ad primam noctem. Addit Baronius *Non vero eſt iſta, vulgaris tantum loquendi conſuetudo, ſed quæ reperitur etiam in diuinis Scripturis ſæpius vſurpata, atque etiam ab ipſis Euangeliſtis: Lucas enim ſic ait; Dies erat Paraſceue, & ſabbatum illuceſcebat; quum tamen ex Legali inſtitutione Paraſceue deſiiſſet præcedenti hora nona, & tunc Sabbatum incepiſſet.* Si verum eſt quod hic dicitur, atque hæc locutio frequenter occurrit in Scripturis; male ſibi auctor conſuluit, qui ea potiſſimum exempla delegit, ex quibus nihil colligi ejus poteſt, quod inſtituit probare. Sed exiſtimauit Baronius verbum ἐπιφώσκειν, quo vtitur hic Lucas, & Matthæus etiam in teſtimonio quod ſequitur, de die artificiali ſolum dici quando Sol lucet: falſus vero eſt, & cum eo multi alij, quibus ita fuit perſuaſum. Proprie ἐπιφαύσκειν ſiue ἐπιφώσκειν, & ἐπιφαίνειν, de ſideribus dicuntur præſertim Sole & Luna, quæ vt loquitur Scriptura, præſunt diei ac nocti. Lucas Actorum, 27. 20. μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας. Vetus Interpres, *neque Sole neque ſideribus apparentibus ad complures dies.* At quoties non de ſideribus, ſed de tempore ea vocabula dicuntur; compendium id eſt ſermonis, quod vt redigatur ad orationem plenam, neceſſario quædam ſunt ſupplenda. Nam exempli gratia, ſi dicas ἡμέρα ἐπιφώσκει, & de artificiale die intelligas, ſupplendum erit ſic quod deeſt: ὁ ἥλιος ἐπιφαύσκει ἢ ἐπιφώσκει τε τὴν ἡμέραν, *dies illuceſcit*, id eſt, *Sol illuceſcit, quo illuceſcente, eſt dies.* Sin autem dicas, ἡ τρίτη ἡμέρα ἐπιφώσκει, *tertia dies*, vel *tertia feria* aut *quarta illuceſcit, ſiue exoritur*, & de naturali die intelligas, qui ex Hebræorum conſuetudine incipit à veſpera; tunc verbo ἐπιφώσκειν intelligitur

gitur ortus & ſplendor lunæ, aliorúmque ſyderum, quo noctem illuſtrant & inchoant ſua apparitione. Cùm ergo dicit Lucas 23. 54. καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευὴ, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε, ſic accipiendum, vt ſi dixiſſet: καὶ ἐπιφώσκει ἡ σελήνη, ἡ ἄγουσα τὸ σάββατον, quomodo apud Ariſtophanem dicit Strepſiades, τὴν σελήνην ἄγειν τὰς εἰκάδας, hoc eſt, illuxit Luna, qua exoriente, ſimul exoritur dies naturalis Sabbati: non enim neceſſe eſt, vt de die accipiantur verba Lucæ à Solis ortu ad occaſum, quod facit Baronius, & neceſſariò faciendum putat. Syrus interpres, vt & Liueleus obſeruat, τὸ ἐπιφώσκειν expreſſit verbo Naga, quod Iſaiæ 13. 10. Lunæ tribuitur. לא יגיה אורו ἐπὶ ἴσῳ ἐπιφώσκουσα τὸ φῶς αὐτῆς: Ioëlis autem 11. 10. de aliis ſtellis. Teſtimonium ergo Lucæ, opinionem Baronianam non confirmat, nihil etiam ad rem proximum Matthæi, vbi idem verbum vſurpatur, ſed de illis Euangeliſtæ Matthæi verbis plura dicenda erunt ad num. C L X X. vbi errorem portentoſum in illorum explicatione admittit Baronius. Reſtat locus Marci 15. 42. Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι προσάββατον, *& cùm jam ſerò eſſet factum, quia erat Paraſceue, quod eſt ante Sabbatum.* Hic ait Baronius, propriè loquendo, illud Serò non fuiſſe paraſceuen, aut προσάββατον, ſed ipſius Sabbati principium. Reſpondeo; ὀψίαν ſiue veſperam, duplicem eſſe: prior eſt inclinantis Solis, quæ poſt meridiem incipit: jam enim tùm incipit Sol vergere ad occaſum, δείλην πρωίαν & ὀψίαν Græci vocarunt, h. e. vt exponunt veteres Critici, τὸ πρῶτον τῆς δείλης μέρος τὸ ἀπὸ τῆς μεσημβρίας: *prima pars δείλης, quæ incipit ſtatim à meridie.* Altera veſpera eſt occidentis Solis & horizontem ſubeuntis; quam Græci dixerunt ὀψίαν δείλην, & Critici expoſuerunt, τὸ τελευταῖον τῆς δείλης μέρος τὸ περὶ ἡλίου δυσμάς, *poſtremam partem δείλης, quando Solis eſt occaſus.* Sic prorſus apud Hebræos, duplex eſt *hereb*, ὀψία, ſiue veſpera: prior à nona hora, hoc eſt, à tertia exacta poſt meridiem; quod erat tempus oblationis veſpertinæ: altera paullo ante occaſum Solis, quod principium erat Iudæis diei ſequentis. Et ſi autem Paraſceues appellatione tota dies Veneris aliquando intelligitur; propriè tamen dicta παρασκευὴ à nona hora inibat. Chriſtum autem, verum illum agnum, qui tollit peccata mundi tempore veſpertinæ oblationis fuiſſe cruci affixum, ratio ſuadet, & multi viri docti exiſtimant. Verè igitur Marcus, qui de tempore proximo poſt mortē Chriſti loquens Paraſceuen illud vocat, & veſperam, nempe priorem, & προσάββατον, non autem ſabbatum.

XVI. Secundus locus ex Euangelio Iohannis. Præceptum de cavenda pollutione pertinere ad primum & vltimum, non ad omnes ſeptem feſti Paſchalis. Paſcha *dici quidem de toto feſto Azymorum: ſed victimas alias præter agnum Paſchalem, non appellari* paſcha: *neque de iis dici* φαγεῖν τὸ πάσχα. *Latina interpretatio in loco Deuteronomij minùs commoda, fraudi fuit Toleto & Baronio. Diſ-*

crimen inter agnum Paſchalem & oblationem pacificam.

ANNI XXXIV. Num. XXIV.

HIc tractatur Baronio locus Iohannis ſecundus 18. 28. qui vel ſolus, ſi res æquis animis æſtimetur, confutandæ opinioni vulgatæ, quam ille tuetur ſufficere debeat. Narrat Euangeliſta, Iudæos, qui è Cajaphæ P. M. domo Chriſtum ad Pilatum deduxerunt, non eſſe ingreſſos Prætorium, & Pilato, vt cum illis loqueretur, foras fuiſſe prodeundum: cauſſam addit Euangeliſta, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *vt non contaminarentur, ſed manducarent Paſcha.* Iudæi igitur Paſcha nondum manducauerant: at Chriſtus manducauerat: non ergo eadem die Chriſtus & Iudæi Paſcha comederunt. quid clarius? aut quod validius telum conficiendæ opinioni vulgatæ poteſt excogitari? Itaque fatetur Maldonatus, huius argumenti tantam eſſe efficaciam, vt propter illud multi eam ſententiam ſint amplexi, quam oppugnat Baronius. Qui vt eludat vim Achillei argumenti, ait Paſcha in Scripturis appellari non ſolum agnum Paſchalem, ſed etiam quamvis aliam victimam, ex illis quæ per ſeptem Azymorum dies copia ingenti mactabantur. Reſpondeo: etiamſi hoc illi concederemus, non tamen propterea effecturum, quod contendit. Nam loqui Euangeliſtam de primo die Azymorum, & ſolemnitate agni Paſchalis, illa verba oſtendunt, *vt non contaminarentur.* Præceptum enim de vitanda immunditia, de quo Euangeliſta intelligebat, vel proprium ejus diei fuit, quo Paſcha. lis agnus mactabatur, offerebatur, edebatur: vel commune diei primo & vltimo; quos dies diſertè ſeparat à cæteris Deus. Numerorum capite 28. & vtrumque eorum vocat *congregationem ſanctam*, cæteros non item. Alioquin, ſi per continuos dies ſeptem præceptum idem fuiſſet obſeruandum; quum tot modis pollutio contraheretur, quos Lex prodit; quis potuiſſet in illo ſtatu dies ſeptem manere? Quare pars maxima, ſine dubio, facta eſſet maledictioni obnoxia. Expenderet igitur Baronius illa verba, ἵνα μὴ μιανθῶσι. Sed redeo ad nomen Paſcha, ſiue Phaſe. ego verò nego in tota Scriptura locum vllum extare ſatis clarum, vnde colligi rectè queat, victimas per ſeptem Azymorum dies mactari ſolitas, eſſe appellatas eo nomine: aut dictum reperiri de illis, Manducare Paſcha, vel vt Iohannes hîc loquitur, φάγειν τὸ πάσχα, cum articulo, cujus vis non temere negligenda. In loco Deut. 16. 2. quem affert Baronius, Hebraica veritas habet, *Immolabis Phaſe Domino Deo tuo, pecudes & boues*: non vt eſt in Latina interpretatione, *de ouibus & de bobus*: quod etſi nolim penitus damnare, ſi accipiatur rectè, & ex mente Moſis: in errorem tamen induxit Toletum, (inde accepit Baronius;) qui Commentario in Iohannis caput 13. annotat. 3. ex hoc vnico loco malè accepto, pronuntiat, Paſcha *etiam dici animalia quæ offerebantur ſeptem diebus Azymorum.* atque hæc eſt quarta hujus vocis ſignificatio, illi primo, opinor, obſeruata. Nam Bellarminus libro III. de Eccleſia triumphante, in diſſertatione de paſcha, hanc notionem prætermittit, quatuor commemorans, rectè, at Toletus

de

de hac obſeruatione ſua ita ſcribit; *Hoc valde attendendum eſt, pro reſolutione eorum quæ dicenda ſunt.* Nimirum verè iudicabat Toletus, niſi admiſſa hac ſignificatione vocis *paſcha*, objectionem ex iſto loco Iohannis ſolvi, ſaltem probabiliter, non poſſe. Sed ille vir eruditiſſimus, ſi Hebraicam veritatem conſuluiſſet, ac diligenter expendiſſet, ab interprete Latino, qui vertit liberiùs, ὅπως ἁγνίσῃ ἑαυτὸν, & in errorem induci non ſiuiſſet. Multùm enim hæc inter ſe differunt, *Immolabis Phaſe, pecudes & boues*, vt eſt in origine; & *Immolabis Phaſe è pecudibus & bobus*; vt eſt in vulgata. Hebraica verba duplex genus ſacrificiorum commemorant; paſcha, id eſt, agnum Paſchalem; & oues ac boues h. e. oblationem pacificam, quæ die 14. ante agni mactationem offerebatur, ex ouibus & bobus, vt docent variis locis Rabbini. Vide Maimonidæ Iad, in tractatu de oblatione Paſchatis. Et Rabbi Schelomo in Scholiis ſuis ad illum Deuteronomij locum, diſertè ponit diſcrimen inter פסח agnū paſchalem, & oblationem è bobus & pecudibus; quam ait addi ſolitam ad conuiuium agni: quanquam alij vt Rambam, auctores ſunt, pacificam oblationem ante agnum ſolitam edi. In ſcriptis Rabbinorum hæc oblatio vocatur חגיגה vel חגיגת י״ד hoc eſt, *feſtiua victima diei* XIV. Malè igitur verba Moſis accipiunt Toletus & Baronius, qui colligunt ex hoc loco, etiam alias victimas præter agnum dici *Paſcha*. Græca interpretatio veritatem meliùs expreſſit; Καὶ θύσεις τὸ πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας, non autem ἐκ προβάτων καὶ βοῶν, vt Latinus. Paraphraſtes Chaldæus, filius Vzielis ita expreſſit: *Et mactabitis Paſcha coram Domino Deo veſtro inter veſperas, & oues & boues craſtino die.* Vides quàm accuratè ſeparent mactationem Paſchatis à cæteris: vt de errore Toleti nullum poſſit eſſe dubium. Sed quod adjicit Ionathan verbis Moſis illa, *craſtino die*, non probo: nam vt oſtendi, oblatio pacifica ex ouibus & bobus, non ſolùm reliquis diebus Azymorum offerebatur; verùm etiam die 14. cum agno Paſchali, vel potiùs ante agnum. Onkelos verba Moſis paullo aliter accepit; nam per צאן intellexit agnum Paſchalem. Sed & hic inter Phaſe & alteram oblationem diſcrimen facit. Sic ille: *Et immolabis Phaſe coram Domino Deo tuo de natis ouium,* (id eſt, agnis) *& victimam ſanctificatā de bobus.* Teſtimonia quæ notat Baronius è libro ſecundo Paralipomenon contra ipſum manifeſtiſſimè faciunt: quod non eſſe ab eo viſum, mirari ſatis nequeo. Capite 30. 15. ita ſcribitur: *Immolarunt Phaſe quartadecima die menſis ſecundi. Sacerdotes quoque atq; Leuitæ tandem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo Domini.* ergo aliud eſt *Phaſe*, ſiue *Paſcha*, aliud *holocauſta*. capite 35. 8. dicuntur dati boues cum ouibus ad victimas Paſchatis: vbi *Paſcha* laxè acceptum totam ſolemnitatem ſignificat feſti Paſchatis & Azymorum; neque nos negamus hanc acceptionem hujus vocis: at victimas ipſas boum vel aliorum animalium dici Paſcha, hoc verò eſt quod negamus. Multò autem minùs vel in toto illo libro, vel in vllo alio Scripturarum loco, reperitur illa locutio, φαγεῖν τὸ πάσχα, eo ſenſu quo accipi volunt Toletus & Baronius. Manet igitur teſti-

monium hoc Iohannis aduerſus vulgò receptam opinionem, firmum, & vt Ieſuita etiam Maldonatus rectè judicat, ineluctabile.

XVII. Diſcutitur tertius Iohannis locus. An dies quilibet Azymorum vocaretur Paſcha. Error craſſus negantium, vllorum feſtorum fuiſſe paraſceuas, niſi Sabbathi. Probatur, omnia magna feſta habuiſſe ſuas paraſceuas. ἡ προεόρτιος. Paraſceue pro toto die Veneris. Quartus locus Iohannis.

ANNI XXXIV. Num. XXX.

TErtius Iohannis locus eſt hic; *ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, erat autem Paraſceue Paſchatis,* 19. 14. Hoc quoque argumentum non leue aduerſus receptam opinionem. Nam ſi dies quo Dominus eſt cruci affixus, Paraſceue fuit Paſchatis; nondum videlicet Paſcha præterierat. Atqui ſuum Paſcha Chriſtus celebrauerat. Quare aliud Paſcha fuit commune Iudæorum, aliud Chriſti proprium. Res clara. Sed negant Toletus & Baronius, quam vocat Iohannes Paraſceuen Paſchatis, fuiſſe Paraſceuen Paſchatis; verùm Sabbathi: quæ tamen ita dicatur Euangeliſtæ quia accidit eo anno, vt idem dies eſſet & Sabbathi paraſceue & dies ipſe Paſchatis. Igitur appellatione *τοῦ πάσχα* ſabbathum hîc debere intelligi: *quoniam,* inquit auctor, *& ſinguli illi ſeptem dies Paſcha dicebantur.* Sanè ſi nouas antiquis vocabulis ſignificationes licet attribuere, vicit Baronius. Modò probauimus notionem incognitam veteribus voci *Paſcha* affictam eſſe Toleto: hæc non minùs falſa. Nos enim negamus verum eſſe quod hîc affirmatur. Nam vbi obſeruatum eſt, ſingulos Azymorum dies *Paſcha* fuiſſe dictos? hoc neque Scripturarum, neque Rabbinorum vllo exemplo queat demonſtrari. Fateor nomen Paſcha aliquando ſolemnitatem denotare totam & Paſchatis & Azymorum (quod eruditè obſeruatum eſt ab Humberto Epiſcopo Syluæ candidæ, in diſputatione contra Græcos:) ſed non ita vt ſinguli dies Azymorum dicantur Paſcha: etſi probè memini diem vltimum Azymorum eidem Humberto nominari *octauas Paſchas* imitatione Eccleſiæ hodiernæ, quæ præcipuis feſtorum ſuas octauas attribuit. multò verò minùs, vt *φαγεῖν τὸ πάσχα* poſſit vſurpari, de quouis alio Azymorum die, ſicut vſurpatur de primo, qui erat vnus, & ſolus, ſi propriè loqui volumus, dies Paſchalis. Baronium in exemplo quod affert mirè fugit ratio. Inſtituit probare ſingulos Azymorum dies dici *Paſcha*, & de quouis eorum dici poſſe *φαγεῖν τὸ πάσχα*: & affert exemplum, in quo illa vox neceſſariò accipienda de tota ſolemnitate; *βουλόμενος μετὰ τὸ πάσχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ*, ait Lucas capite duodecimo, v. quarto, de Herode; *volens poſt Paſcha producere eum populo*; hoc eſt, poſtquam præteriiſſent dies Azymorum: *ἦσαν δὲ αἱ ἡμέραι τῶν ἀζύμων*, *erant enim dies Azymorum*, inquit ibi Lucas. Poſt hæc ait Baronius ſolum fuiſſe Sabbathum, quod Paraſceuen

ſceuen haberet: Paſchatis verò aut reliquorum feſtorum, nullam fuiſſe paraſceuen. Qui ſi Commentarios Rabbinorum à limine ſaltem ſalutaſſet non potuiſſet neſcire, paſſim mentionem facere illos ערב יום טוב hoc eſt, τῆς παρασκευῆς τῆς ἑορτῆς, vnicuique enim יט diei bono ſiue feſto attribuitur ſua veſpera προεόρτιος, parandis rebus ad feſtum neceſſariis deſtinata. Leges igitur in Thalmud, Iad Rambam, Iuchaſin Zacuthi, & aliis ſcriptis Rabbinicis, ערב ראש השנה, *paraſceuen capitis anni*, ſiue Kalendarum nouarum: ערב עצרת *paraſceuen Penteceſtes*; ערב פסח *paraſceuen Paſchatis*: vel diſtinctiùs, *paraſceuen primi diei boni Paſchatis*: &, *paraſceuen poſterioris diei boni Paſchatis*, hoc eſt, vltimi diei totius ſolemnitatis cùm Paſchatis, tum Azymorum. In Michol Kimchi quo loco agit de forma nominum in ..., editionis Venetæ, fol. 221. dictum hujuſmodi affertur è Miſna מן אומנות שלש אמניות עושין מלאכה בערבי פסחין עד חצות *ex omnibus artibus tres artifices faciunt* (exercent) *artem in paraſceuis Paſchatum ad medium* ipſius Paraſceues. Tres autem illos artifices volunt quidam eſſe iſtos: חייטים *ſartores*; רצענים *cerdones calceolarios*; & ספרים *ſcribas*. Sed videntur & alij artifices artes ſuas exercuiſſe diebus præparatoriis magnorum feſtorum. Nam exempli gratia; de cauponibus, qui tabernas ac popinas exercent, & Rabbinis dicuntur חנונים *channanim*, lego in Iuchaſin, pagina vigeſima ſexta, fuiſſe in Vrbe Ieruſalem qui eas artes exercerent; deinde ſequitur; ויחור מטלאין מדותיהם מערב יום טוב שמפני ביעור בית המלבש *atque hi menſuras ſuas* ht ...

implebant jā inde à paraſceuis bonorum dierum propter ceſſationem domus concionis: hoc eſt, ne diebus feſtis cogerentur abeſſe à concionibus. Auctor Megillath Thaanith, capite vndecimo, quod eſt de menſe Schebath, vt res diuerſas; ſed quæ magnam affinitatem haberent commemorat *habere ſabbatorh* paraſceuas ſiue cœnas puras ſabbatorum: & *barbe jom tob*, paraſceuas dierum bonorum, id eſt, magnarum ſolemnitatum. Fit ibidem mentio etiam *ſchel chag*. ערב יום טוב הראשון של חג *præparationis boni diei prioris feſti Tabernaculorum*. In his & ſimilibus locis, quæ ſunt paſſim obuia, ערב *hereb*, eſt quod Gallicè dicimus, *la veille de la feſte*, illa, inquam, veſpera, quæ præcedit feſtum diem. Græci dicunt τὴν προεόρτιον: qua voce vſus eleganter Philo, De vita contemplatiuâ, pag. 616. cùm appellat τὴν ἑβδομάδα προεόρτιον μεγάλης ἑορτῆς, alludens ad hunc morem Iudaicum obſeruandi paraſceuas feſtorum majorum. Ac propriè quidem, vt ipſa vox indicat, ſola veſpera eſt paraſceue: quare in edicto Auguſti apud Ioſephum, lib. 16. c. 10. paraſceues ſabbati tempus definitur ab hora nona; ſed tamen totus ille dies, nempe Veneris, cujus pars erat illa ὀψία, appellatur paraſceue Sabbati. Sic Iudæis qui Paſcha ſuum comederunt ineunte die decimaquinta, paraſceue Paſchalis fuit, propriè quidem loquendo, veſpera diei decimæquartæ; quó fere tempore Dominus noſter cruci eſt affixus: laxè verò accipiendo, dies ipſa decimaquarta fuit illis & ſabbati paraſceue, vt ſemper; & Paſchatis paraſceue,

 ſicut

ſicut ait Iohannes, propter tranſlationem feriæ. Sed de Paraſceue plura inferiùs dicenda erunt, in diſputatione de cœna pura. Interim notet Lector, quod hîc num. 30. negat Baronius, *vllam fuiſſe Paſchatis Paraſceuen*; ejus contrarium diſertè ab eodem affirmari num. CLXI. Quartus Iohannis locus eſt, 13. 29. vbi dicuntur Apoſtoli, verba Domini ad Iudam, *Quod facis, fac citiùs*, ſic accepiſſe, quaſi ille dixiſſet, *Eme ea, quibus opus habemus ad feſtum*, hoc cùm apud ſe cogitabant Apoſtoli, feſtum intelligebant Paſchatis. Nondum igitur aduenerat Paſcha Iudæorum: at Domini Paſchalis cœna jam erat tranſacta. dixit enim illa Chriſtus in vltima cœna. Quare diuerſum fuit tempus Paſchatis Chriſti & Paſchatis Iudæorum. Baronius quidem aliter accipit: ſed cur ejus interpretatio probabilior quàm iſta cenſeri debeat, rationem nullam affert. Pergamus igitur.

XVIII. Quintus locus ex Euangelio Iohannis. μεγάλη ἡμέρα *in ſacris libris Græcis, & in Hebraicis*, bonus dies *quid. Sabbathum cur aliquando ſic appelletur.*

Anni XXXIV. Num. XXXI.

POſtremus locus ex Iohanne affertur hîc, 19. 31. Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου) ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον. *Iudæi ergo, vt nō remanerent in cruce corpora Sabbato, quoniam paraſceue erat; (erat enim magnus ille dies ſabbati;) rogauerunt Pilatum.* Parētheſis ab Euangeliſta adjecta, *erat enim* &c. valet ad indicandum eximium cultum ejus Sabbathi, præter communem religionem dierum ſeptimorum. propterea dicit Iohannes fuiſſe illum diem magnum. Iudæis *bonus dies* dicitur, dies feſtiuitate aliqua ſolemnis, vt primus & poſtremus Azymorum; item primus & vltimus feſti Tabernaculorum, & id genus alij. Græci interpretes veteris Teſtamenti, & ſcriptores Noui ac Patres vocant ἡμέραν μεγάλην, diem magnum, vt hoc loco Iohannes. Sic 7. 37. de vltimo die feſti Tabernaculorum. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς. In oratione quæ olim tributa Petro, ſic ſcriptum eſt apud Clementem in 6. Stromatum, οὐδὲ νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. *neque Kalendas celebrant, neque Azyma, neque feſtum*, (intellige feſtum Tabernaculorum, quod Hebræis ſimpliciter dicitur, *chag* ἑορτὴ) *neque magnum diem.* Sabbathum igitur de quo Iohannes loquitur propterea *dies magnus* ab illo dicitur, quia in eundem fuerat feria Paſchatis tranſlata. Hoc quoque argumentum firmiſſimum eſt aduerſus illam opinionem, quam tuetur Baronius. Qui vim illius euitare conans, prolatis teſtimoniis docet, etiam alios dies feſtos, præter diem Paſchatis, fuiſſe eodem modo appellatos: quod quidem verum eſt, vt nos modò probauimus: ſed hoc dicere, nihil eſt dicere. Non enim illud eſt quod in controuerſiam vocatur. Illud quæritur; cur ab Iohanne ſabbatum illud

illud dictum ſit, *dies magnus*. Conſtat, propter ipſius Sabbati religionem non fuiſſe ita dictum: nunquam enim ea appellatio Sabbatho reperitur tributa propter ipſum. Cauſſa igitur eſt, concurſus alterius diei, cui nomen diei magni conueniat. Baronius vult eum fuiſſe Azymorum ſecundum: ſed ne hunc quidem Hebræi magnum, vel bonum appellarunt: ſolique ſunt è ſeptem Azymorum diebus, primus & vltimus, qui ita dicti fuerint. vltimum non conuenire loco Iohannis certum eſt. Sequitur igitur; illud ſabbatum de quo Iohannes, appellatum fuiſſe *diem magnum* propter concurſum primi Azymorum, qui erat dies magnus. Neceſſitas hujus concluſionis aliter eludi non poteſt, niſi quis probauerit claris teſtimoniis, dies Azymorum, ſecundum, tertium, quartum, quintum, ſextum, quoties in *ſabbathum* incidebant, hanc vim habuiſſe, vt ipſum redderent diem magnum. Hoc verò abſurdum eſt, neque probari vnquam poterit. Nam ea ratione, non duæ ſolummodo magnæ fuiſſent feſtiuitates Paſchales, ſed tres accedente tertia ad duas omnibus notas.

XIX. Sextus locus ex Euangelio Iohannis. Quomodo intelligendum ſit apud Iohannem ἐν τῷ πάσχα, & apud Matthæum & Marcum κατὰ ἑορτὴν in mentione moris liberandi vnum captiuum.

IBIDEM.

Poſtquam viſus ſibi eſt auctor ſolui argumenta, quæ afferri ſolent ex Euangelio Iohannis contra vulgatam opinionem: jam ex eodem Euangelio ipſe confirmat ſententiam quam tuetur. Euangeliſtæ verba ſunt 18. 39. *Eſt autem conſuetudo vobis vt vnum vobis dimittam in Paſcha*. Ita diſputat Baronius. Pilatus ait morem eſſe, vt in die Paſchatis vnum captiuum in gratiam ipſorum liberet: idemque Pilatus, vult Chriſtum jam dimittere; ergo is erat dies Paſchatis. Colorem veritatis habet hæc argumentatio; ſed colorem dumtaxat, vt quæ philoſopho dicuntur χαλιβάφεια, & aurum mentiuntur. Nam ſi volumus vrgere illa ἐν τῷ πάσχα, vt à Baronio accipiuntur, & præſtationem hujus conſuetudinis ad hoc exemplum neceſſariò exigere: jure miretur aliquis, cur potiùs petitio iſta fieret, poſt ſolemnia Paſchatis peracta, quàm ante. Vult enim Baronius, hæc eſſe acta, poſtquam & Chriſtus & Iudæi Paſchalem agnum comederant. At cur ejuſmodi negotium juridicum non procurabatur in paraſceue Paſchatis, quando cætera ad feſtum pertinentia curare moris erat? Omnino major eſt hæc abſurditas, quàm vt exemplum in Domino noſtro editum extra ordinem, propter furorem procerum Iudæorum, exiſtimari debeat jus ordinarium. Meliùs igitur ἐν τῷ πάσχα, *in Paſcha* interpretabimur laxè & ſimpliciter, tempore feſti Paſchatis & Azymorum. Quare Matthæus & Marcus dicunt, liberationem hanc fieri ſolitam κατ' ἑορτὴν, tempore feſti hujus, quod plurium fuit dierum. Niſi malit

aliquis

aliquis extendere illa verba ad feſta etiam alia nobiliora? n enim dixerunt Matthæus & Marcus κατὰ τὴν ἑορτὴν *tempore hujus feſti*; ſed ambo ſine articulo, κατὰ δὲ ἑορτὴν *tempore feſti*, quod Gallicè diceremus, *es feſtes* vel etiam *ſi à ſchaſque feſte*. Docti judicent. Mihi quidem articulus non temerè videtur prætermiſſus.

XX. Locus ex Euangelio Matthæi. An decretum de non capiendo Chriſto die feſto, propter religionem ſit factum. Probatur, Iudæis fas non fuiſſe diebus paraſceues ſabbati, aut feſtorum, judicia capitalia exercere, aut mortuos ſepelire. Exponitur contra Baronium locus ex hiſtoria Tobiæ. Circumciſio in die ſabbathi. Alia.

ANNI XXXIV. Num. XXXII.

MAtthæi 26. 5. Ἔλεγον δὲ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ. Verba ſunt Iudæorum in Synedrio deliberantium ſuper capiendo & occidendo Chriſto. Quod conſilium vt ſine tumultu populi perduci ad exitum poſſet; non oportere die feſto manus in illum injicere, de communi ſententia ſtatuunt. Negari nequit, probabile admodum hinc elici argumentum contra eam opinionem, pro qua pugnat Baronius. Nam ſi decretum hoc ſeruatum eſt; tutò affirmari poteſt, diem quo Chriſtus eſt captus, feſtum Iudæis non fuiſſe quo poſito ſequitur neceſſariò, diuerſis diebus Chriſtum & Iudæos Paſcha egiſſe, & Baronium hactenus multa ſatagendo nihil egiſſe. Ille verò duo reſpondet. Negat hoc decretum vllo pacto religionis cauſa fuiſſe factum: negat idem etiam fuiſſe id ſeruatum; Principibus Sacerdotum occaſione vtentibus Iudæ proditoris operam ſuam vltrò offerentis. Ego poſterius facilè concederem, niſi vetaret prius. Politica conſilia decretáque mutationibus ſcio eſſe obnoxia: ſed quòd negatur religionis reſpectum eſſe habitum, quando id decretum eſt factum, id verò mihi peruidetur mirum: quum res quæ de agebatur, vt ſi qua alia, religionem violaret. nam quid eſt, quod religionem violat, ſi iſtud non eſt; capere, in jus rapere, vexare omni contumelia, cædere, occidere? Quare etiamſi Phariſæi & Principes Sacerdotum, pro ingenita ſibi immanitate, religionis in eo nihil ponerent: jure tamen vereri poterant, ne populus magna ex parte Chriſti admiratione imbutus, factum abominaretur. Nam auctores conſulti hujus à populo ſibi metuiſſe, oſtendit Euangeliſta, cùm addit, cauſſam faciendi decreti fuiſſe, ne populus tumultum concitaret. Quod addit, eo ipſo, quia Iudæi ſolo metu populi impediuntur, ne Dominum die feſto crucifigant, probari, licuiſſe talia præſtare feſti tempore ſalua religione: mihi longè aliter videtur; neque enim rei licitæ, aut juris conſtituti argumentum mihi eſt, ſceleſtiſſimorum prophetiicidarum factum: ſed tantùm furoris illorum inauditi,

&

& contemptus Dei atque omnium rerum ſacrarum. Quin profertur potius aliquod exemplum judicij criminalis die ſacro legitime adminiſtrati, & capitalis ſupplicij exacti. Non ignoro afferre quoſdam vnum aut alterum exemplum, è Numerorum capite 15. & Iohannis 7. 44. itèm. 10. 31. ſed falſo, vt à viris doctis dudum eſt demonſtratum, quare aliis opus eſt exemplis, vt hoc paradoxum fieri queat probabile. Nos interim proferemus hoc loco grauiſſimi ſcriptoris teſtimonium expreſſum, quo omnes Baronianæ conjecturæ vno ictu conficientur. Moſes ben Maimon libro vltimo Iad, ſectione prima, quæ inſcribitur Sanedrim, capite vndecimo, tractans de variis differentiis inter judicia Mammonoth, id eſt, ciuilia & Animarum, ſiue capitalia, ait inter cætera. אין דנין דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום טוב שמא יתחייב ואין אפשר להורגו למחר *Iudices rerum capitalium nõ judicant in paraſceue Sabbati, aut in paraſceue diei feſti: quia nõ debet id fieri, & reus occidi poſtridie non poteſt.* De ſindone & myrrha ad Domini pollincturam emptis, mirari ſubit reſponſionem Baronij: concedit fieri id non potuiſſe propter honorem feſti, quia Paſcha erat: vult die ſabbati eſſe illa empta. At ſi rapere in jus, cædere, damnare, affigere cruci, die feſto Paſchatis putat Baronius fuiſſe licitum: quæ malum! importuna religio illum inceſſit, vt exiſtimet, rei ad opus pium faciendum neceſſariæ emptionem fuiſſe illo die legibus vetitam? Quod autem arbitratur ſabbato illa curare omnia quæ ad funus ſpectabant, licitum fuiſſe; inſigniter fallitur: neque hoc vnquam illi concedent iſtarum politicarum tranſlationum defenſores. Nam & in Hebraico Kalendario, & in Thalmudicis, & Rabbinorum ſcriptis, inſtituti hujus cauſſa redditur hiſce verbis. *Non facimus,* inquiunt, *duo ſabbata continua* משו▭ ירקיא ומשו▭ מתיא *propter olera, & propter mortuos;* quoniam mortuorum cadauera in illis calidioribus locis per autumnales calores ſeruari non poterant: neque cibi in plures dies parati, præſertim ex oleribus. Et omnino falſum eſt, quod probare hic conatur pater Annalium, Lege Moſis prohibitum non fuiſſe die feſto ſepelire mortuos. Quid magis contrarium diei bono, quam pollutio? quæ porro major ex Lege pollutio, quàm contactus mortui? De exemplo Tobiæ è capite ſecundo, quod hic profertur, facilis reſponſio. Non enim jus commune id fuit, ſed caſus neceſſitatis. Ordinem vero & naturam ipſam rerum fœde peruertunt, qui hæc confundunt, vt alibi ſumus dicturi. At ſi, vt hic diſputatur, die Paſchatis fas fuit judicia capitis exercere, reos damnare, & morte afficere; ſequitur vt & mortuos ſepelire, eo die juris fuerit ordinarij, idque etiam ipſis licitum fuerit ſabbatis, ſicut hic affirmatur. Hoc vero falſum eſſe, & libri Rabbinici ſexcentis locis docent, & illud ipſum Tobiæ exemplum planiſſime arguit: nam ibi pollutionem contraxiſſe dicitur qui mortuum contigerat: quare ne ingredi quidem in ædes ſuas audet; ſed propter pollutionem contractam, noctem perpetem ſub dio agit. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐκοιμήθην μεμιαμμένος, παρὰ τὸ τεῖχος τῆς αὐλῆς. Non

igitur feſtum continuauit, vt vult Baronius: ſed bonum diem abrupit, & totum ſe dedit officio pietatis & luctui: propterea ait, impletum in ſe fuiſſe, quod dixerat propheta Amos, fore vt feſta Iudæorum in luctum mutarentur. *ϛρεφήσονται αἱ ἑορταὶ ὑμῶν εἰς πένθος.* Adde quod de feſto die ibi agitur; at Baronius hoc loco de ſabbato diſputat: & quidem de ſabbato duplici religione ſancto; quid igitur ſimile? Circumciſio in die ſabbati, nihil ad rem: nam ejus rei extat in Lege expreſſum juſſum. In iis autem, quæ Deus expreſſe juſſit, locum habuit quod dicere ſolent Iudæi, *Qui obſeruari juſſit Sabbatum, is profanari juſſit Sabbatum.* At occidendi hominem die feſto, qui poſtea Sabbato foret ſepeliendus, nullum extat in Lege Dei neque juſſum, neque exemplum. Iſtud neque locus Moſis euincit, qui citatur è cap. 21. Deuteronomij neque locus Philonis. Quid? ante decretum Synedrij tempore Iudæ Maccabæi factum, non putarunt Iudæi fas ſibi eſſe Sabbato vim vi repellere; ſed hoſti inuadenti jugulum præbebant: manſitque in animis quam plurimorum ea ſuperſtitio etiam poſt factum decretum quo neceſſitas illa ceſſandi molliebatur: tanta fuit religio diei ſeptimæ; & credet aliquis, die bono Paſchatis & Sabbati res ejuſmodi fuiſſe licitas? Sunt qui dicant, à Phariſæis & cæteris tanti criminis complicibus, hæc fuiſſe vſurpata; non quod illa crederent licita; ſed quia Legem & auctorem Legis Deum, ludibrio habebant, vt homines perditi & ad omne ſcelus projecti. Ego cum illis potius ſentio, qui arbitrantur, iſtos medullam quidem & interiorem vim præceptorum diuinorum nihili feciſſe, atque adeo ſuperbe contempſiſſe: quum tamen exteriorem corticem videri vellent ſeruare, meri hypocritæ, & vere, quod ait Dominus, *τοῖχοι κεκονιαμένοι.*

X X I. Edendi agni Paſchalis tempus varie definitum. Depellitur accuſatio nouitatis, qua vſus Baronius aduerſus doctrinam de tranſlatione feriarum. Error defendentium hodie modicam venuſtatem contra veram antiquitatem propter ſemel acceptam conſuetudinem. Reuelationem Pauli Mildeburgenſis non debere à Baronio rejici, qui tot ſimiles alias pro veris tuetur. Oſtenditur origo, antiquitas & cauſſa decreti facti ſuper tranſlatione feriarum. R. Gamaliel Liuelei *Angli in ſumma doctrina ſumma modeſtia. Cur non ſit Chriſtus accuſatus, quod Paſcha ſeorſim celebrauerit, non ex decreto Synedrij. Sententia nonnullorum, Sacerdotes libertatem ſequendi potius verba legis quam decretum ſuum, non ſuſtuliſſe. Quod hodie in ſimili quæſtione de communione ſub vtraq; ſpecie non conceditur.*

ANNI XXXIV. Num. XXXIV.

IN fine diſputationis ſuæ repetit Baronius, quod toties ante dixerat expreſſo Dei juſſu cautum eſſe, vt

vt Paſcha celebraretur decima quarta primi menſis die, ſub veſperam. Et hoc quidem veriſſimum certiſſimumque eſt: etſi illud fortaſſe non perinde certum, quomodo inter duas Veſperas quod Lex ait, ſit accipiendum. Non jam loquor de diſcrimine inter duas veſperas, quod viri doctiſſimi accurate expoſuerunt, ſicut ſupra dicebamus: de ipſius diei decimæquartæ principio & fine loquor, & ea diuerſitate, quam ſuper eo dum ſcripta lego veterum & recentiorum, obſeruo. Diximus veſperam eſſe duplicem, priorem & poſteriorem. Dies apud Iudæos à poſteriore veſpera incipiebat, deſinebat in priorem. Cum dicitur Paſcha edendum fuiſſe veſpera diei decimæ quartæ; id pleríque omnes ſic accipiunt vt in veſpera deſinentis diei XIV. mactaretur & pararetur: ederetur verò poſt jam exactam decimam quartam, incipiente decima quinta. Itaque præceptum de edendo agno decimaquarta Luna, Exodi XII. 6. 18. interpretationis egere cenſetur ab iſtis; qui in ea locutione diem accipiunt non ex vſu Iudæorum, qui deſinat poſt priorem veſperam; ſed ſecundū rationem diei artificialis. Alij contra; ineunte decima quarta die agnum fuiſſe comedendum; quum in fine diei decimætertiæ fuiſſet mactatus & paratus. Quarum ſententiarum vtra ſit verior, & an eadem ratio ſemper fuerit ſeruata, non eſt hic locus accuratius expendendi. Ait vero tandem conditor Annalium: *Faceſſant igitur qui ex reuelationib' quibuſdam inanibus, & commentitiis ſcriptis nomine Gamalielis, vel aliorum, ac denique ex ſimulato Iudæorum Concilio, de translato Paſchate, nouam in Eccleſiam Dei inuexerunt opinionem.* Hic vero Baronius antiquum obtinet, doctiſſimis Theologis, grauiſſimis Epiſcopis, atque aliis præſtanti eruditione viris, φιλοκαινίας vitium obiiciens: quod antiquam doctrinam longitudine temporis ſepultam, reuocare in lucem ſint conati. Eſt enim hodie genus hominum, qui errores modicæ vetuſtatis pertinaci obſtinatione malint tueri, quam ad veram antiquitatem aſpirare, aut pati vt alij aſpirent. Diuinitus olim dictum in Metaphyſicis Ariſtoteli, κατὰ τὰ ἔθη τὰς ἀκροάσεις συμβαίνειν, pro ſuis quemque moribus accipere, quæ audit, aut quæ legit ſcripta doctorum; & vulgo hominum nihil probari niſi τὸ συνῆθες, tum addit verba aurea, ἡλίκην δ' ἰσχὺν ἔχει τὸ σύνηθες, οἱ νόμοι δηλοῦσιν ἐν οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μεῖζον ἰσχύει τοῦ γινώσκειν περὶ αὐτῶν διὰ τὸ ἔθος. *quantam autem vim habeat Conſuetudo, Leges declarant, in quibus fabuloſæ & pueriles narrationes plus valent cognitione vera earum rerum, propter conſuetudinem.* veriſſime & prudentiſſime, nec minus hodie quam olim. Nam ſi verum amamus, hæc vna inter præcipuas cauſſa eſt, cur multi hodie, non ſolum in Politicis, quod philoſophus ait; ſed etiam in Theologicis, opiniones ſuper rebus grauiſſimis, quas iuuenes imbiberunt, ac propterea credunt eſſe antiquas, propugnare malint, quam ex antiqua veritate emendare: τὸ γὰρ μεταδιδάσκειν χαλεπώτατον, ait alicubi Chryſoſtomus. Baronius igitur, ne in hujus quidem generis quæſtionibus pati poteſt diſcedi ab eo quod Romæ creditur. Quod ait de reuelationibus inanibus, conuiciutum eſt,

in Paulum Epiſcopum Foroſempronienſem jactum; qui narrat ſe in ſomnis ab Apoſtolo Paulo edoctum de erroribus omnium Chronologorum in annis vitæ Domini. Vide ejus Paulinam, libro decimo operis ſecundi. Hoc ſi Baronio tantopere diſplicebat; cur tot fictas & palam falſas narrationes, non multo magis probabiles, in Legendis præſertim Sanctorum, probabat? Hieronymum, Chryſoſtomum, Gregorium Magnum, alios viros pios, in ſtudiis ſuis non diſſimili modo diuinitus fuiſſe adiutos legimus: nec video equidem cauſſam, cur hominis grauis narratio, non diſſimilis Heronymianæ, ab eo reſpui debeat, qui tam multa alia magis ἄπιστα, credat, & credi poſtulet. Quod iterum clamitat doctrinam de tranſlationibus feriarum nuper admodum fuiſſe excogitatam, commentitiis dumtaxat ſcriptis niti; iterum reſpondemus, judicare cœcum de coloribus Gamaliel vetuſtiſſimus Magiſter, de quo multa Zacuthus, in hoc argumento citatur, cum in Kalendario Hebraico, tum ab aliis Rabbinis, hujus ſcripta, quia hodie nuſquam fortaſſe extant, commentitia tamen non meliore jure à Baronio appellantur, quàm nominaret aliquis commentitios libros Papiniani Reſponſorum vel Pauli ad Sabinum, vel Marciani ad Edictum; quorum hodie nihil extat præter paucas ſententias in Pandectas Iuſtiniani relatas. Vt taceam quæ ab aliis viris ſummis ſcripta ſunt ad refutandam hanc calumniam, quæque in manibus eruditorum verſantur: lectori tantum indicabo, Eduardum Liuelеum in opere Chronologico ſuo, nondum edito, diſputationi Cardinalis Toleti, qua doctrinæ de tranſlationibus feriarum nouitatem probare conatus eſt, luculente reſpondiſſe, & docuiſſe, licet aliquando poſt deſtructionem Templi in harum rerum ignoratione verſati ſint Iudæi, quod Epiphanius oſtendit, & ſcripta quorundam ex ipſis Rabbinis: Kalendarium tamen Iudæorum, quo hodieque vtuntur; cum primis verò hanc de tranſlatione feriarum doctrinam, rem eſſe antiquiſſimam & ante Domini tempora cognitam. Sed melius fecero; ſi quæ de prima hujus inuenti origine idem obſeruat, verbis ipſius hic recitauero. *Ioſephus Scaliger in ſuis Notis in Computũ Iudaicum, confirmat tranſlationes hujuſmodi dierum, tempore ſecundi Templi ſub Seleucidis obtinuiſſe: imo fatetur Scaliger, eas ſibi videri ſub ipſis quoq; Regibus ante captiuitatem Babylonicam vſitatas fuiſſe hac ratione ductus; quia cum propter aliquas aëris incõmoditates inſtitutæ fuiſſent, aër Hieroſolymitanus poſt eam captiuitatẽ calidior aut peſtilentior non fuerit, quam ante. Verum profecto non Ieroſolymitanum; ſed Babylonicum & Perſicum cœlum illius reiectionis feriarum inſtituendæ cauſſam fuiſſe docet Iudæorum Talmud in* רה *capite primo. In Chaldæa enim habitantes Iudæi, in hunc modum loquuntur:* לדידן חביל לן עולמא לדידהו לא חביל להו עלמא *quod ad nos,* inquiunt, *mundus nobis corruptionem affert; ſed illis nequaquam. Id interpres ita declarat:* אנו בני בבל חם לנו העולם ויש לנו חבל לפי שבבל עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל ואין שולט בה אויר ואין בני ארץ ישראל צריכים לעבר משום מחיא ומשום ירקיא אלא בשבולנו *Nos Babylonii in calidiore mundi parte verſamur, à qua*

corruptio nobis eſt, eo quod Babylonia profunda ſit, & non terra montium & vallium, vt terra Iſraelis, cui aër non dominatur. proinde illi nulla intercalatione (tranſlatione,) propter mortuos aut olera opus habent, niſi in noſtram tantum gratiam. Hactenus ὁ μακαρίτης Liueleus: qui in toto hoc argumento chronologico Ioſephum Scaligerum, virum maximum, maxime admirans; non raro tamen ab eo diſſentit: verum ita, vt modeſtiam prius laudes an doctrinam non ſcias. ἀγαθὴ δ᾽ ἱερὸς ἤδε βροτοῖσι. Ex his apparet manifeſtiſſime, quam ſit inanis & friuola criminatio duorum Cardinalium Toleti & Baronij (vt alios ſileam) de nouitate & fabuloſitate harum tranſlationum. Illa fortaſſe iuſtior fuiſſet accuſatio Iudæorum; quod auſi fuerint expreſſam Dei juſſionem ſuis decretis, ſaltem ex parte, irritam facere. Nam vbi de voluntate Dei liquido conſtat, faceſſant neceſſe eſt, ſi pij eſſe volumus, omnia hominum inuenta & ἐντάλματα. Sed Iudæi, non antiquare ſe Dei juſſionem, verum interpretari & commodiorem illius vſum docere dicebant. Illud mirum eſt; ſi decreto hujus Synedrij ſolus Chriſtus cum ſuis non paruit, proditorem Iudam Sacerdotibus & Phariſæis hoc non indicaſſe: aut ipſos, cum prætextum criminandi Chriſtum apud populum anxie quærerent, & perdiu nullum inuenirent, hac accuſatione vſos non fuiſſe. Mihi quidem hoc argumentum eſſe pro recepta vulgo opinione non pœnitendum videtur. Nam quantum iſtud erat, auſum eſſe hominem priuatum, propria auctoritate, ſeparare ſeſe à totius Eccleſiæ communione, & quod in ipſo foret, Pontificum Maximorum, & vniuerſi Synedrij decretum antiquare? Patriarcha Gennadius aduerſus Græcos ſcribens, non abſurde, vt equidem arbitror, dicit; ipſos cum aſſerunt Chriſtum pane fermentato vſum in ſuo Paſchate, Iudam & Sacerdotes juſtificare: juſtam enim cauſſam condemnandi Chriſti illis ſuggerere, quam ipſi quum omnia facerent, inuenire nullam vnquam potuerunt. Θαυμάζω, inquit, τὰ πλεῖστα, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐρευνῶντες αἰτίαν οὐχ εὗρον ὅτι ὁ Ἰούδας πολλὰ κάμνοντες. καὶ νῦν οἱ ἡμέτεροι ἀδελφοὶ προσχαρίζουσιν αἰτίαν καὶ ἀφορμὴν δικαιωτέραν Ἰούδᾳ τε καὶ τοῖς Ἰουδαίοις. Humbertus contra calumnias Græcorum: *Inſuper & adminiſtratis Iudæis materiam magnã ſibi placendi ſuper interfectione Domini; & permanẽdi in errore ſuo, & fidẽ noſtram euacuandi.* Idem contra Nicetam: *Si juxta tuam aſſertionem Chriſtus Paſcha fecit tertiadecima Luna cum fermentato, dupliciter reus fuit: juſte puniendus ſecundam Legem; quia Paſcha fecit in tempore non ſuo, & quia cum fermentato. Quapropter mors ejus nihil nobis conferet, quia non pro noſtris peccatis, ſed pro ſuis interiit; ſcilicet, quia fuit transgreſſor ſanctæ legis.* Poteſt Humberto reſponderi; Chriſtum, qui vt homo Legi fuit obnoxius, eamque exacte ſeruauit toto vitæ ſuæ curſu: interdum tamen Legis dominum egiſſe, vt in hiſtoria porcorum demerſorum & ſimilibus apparet. Hic vero non ſine ratione quærunt aliqui; quomodo fieri potuerit, vt ille paterfamilias ad quem miſit Chriſtus, non obſtupuerit ad hunc nuncium, aut ſibi non metuerit: cur etiam: (ſicut modo dicebamus) aut

 Iudas,

Iudas hoc ſiluerit apud Sacerdotes; aut Sacerdotes apud populum. Iohannes Maldonatus, qui vtriuſque opinionis rationes accurata diligentia recenſuit, ad has objectiones reſpondet: Non potuiſſe patremfamilias Chriſti factum mirari; qui ignorare non poſſet ex Legis Dei præcepto Paſcha celebrandum ea die, qua Chriſtus celebrauit: vtut ex decreto Synedrij aliter eo anno fieret: Sacerdotes quoque qui Chriſtum accuſarunt; aut ignoraſſe ipſum ea nocte agnum comediſſe; aut non auſos eſſe id crimen obiicere; quum ſcirent Dominum ex Legis præſcripto ſuum Paſcha celebraſſe. Quid commodius ad hæc objecta reſponderi queat, non video. Quod ſi hæc vera ſunt, vt exiſtimat acutus ille Ieſuita, occurrit hic animaduerſione noſtra res longe digniſſima. Videmus enim Sacerdotes, Phariſæos, Scribas & reliquos Synedrij Patres, quando auctoritate decreti ſui diuini præcepti vſum ex parte mutarunt; hanc tamen reuerentiam verbo Dei Opt. Max. habuiſſe, vt ſi quis illo ſtare mallet, quam decreto nouo obtemperare; impune hoc ipſi eſſet. Hic igitur vere pij obſeruent, quanto durius hodie in non diſſimili negotio agatur cum fidelibus, qui præcepto Chriſti, quam hominum mandatis morem gerere ſatius ducunt. Ieſus Chriſtus, quando ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit, dixit ſuis diſcipulis, & in eorum perſona dixit omnibus omnium ſeculorum fidelibus, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, *ſumite hoc poculũ, & bibite ex eo omnes.* Præceptum hoc Domini primitiua Eccleſia exactiſſime ſemper ſeruauit; niſi forte extremæ neceſſitatis caſus aliquis interueniret, qui rem penitus impoſſibilem redderet. Exemplum primæ Eccleſiæ, & multo magis inſtitutionem Domini inſecutæ ætates per annos amplius mille conſtanter ſeruarunt: donec paullatim ceſſante zelo priore, & vera pietate langueſcente, vſus contrarius eſt introductus, ac tandem etiam decretis nonnullorum Patrum confirmatus: quos res ipſa clamat aduerſus Domini verbum multo audentiores, & erga populos Chriſtianos longe extitiſſe iniquiores, quàm olim Synedrij Iudaici Patres aduerſum Legem Dei fuerint, aut erga populum Iudaicum. Antiquatum eſt, quod ad vſum populi præceptum Domini: & quod ſine lacrymis & horrore non poſſum dicere, eo ventum; vt expreſſo Ieſu Chriſti mandato paruiſſe, certiſſima atque ea teterrima hæreſis cenſeatur, & facinus flammis expiandum. En quo calamitatis incidimus miſeri mortales, poſtquam à recta via ſemel excidimus. Colophon malorum eſt, quod nouo & olim inaudito dogmate adinuento, de Pontificia infallibilitate, quæ eſt hodie norma fidei vnica, ſalutaris remedij ne ſpes quidem vlla Eccleſiæ, tyrannide oppreſſæ, eſt relicta. Sed hæc querela ſuum locum paullò poſt eſt habitura.

XXII. Hiſtoria vltimæ cœnæ Domini minus rectè inchoata à latione pedum Apoſtolicorum. Annos lectorum tricliniarium à Romanis ad Iudæos tranſierit. Philonis locus videtur id ſuadere: contrarium probatur ratione primò, deinde ex hiſtoria. An mos.

mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharum. Locus è Geneſi, & alius è Propheta Amos. Forma accubitus. Alia quadam.

ANNI XXXIV. NU. XXXVI.

Hiſtoriam vltimæ Cœnæ Domini Baronius à lotione pedum facta per Chriſtum, cujus Euangeliſtæ meminerunt, auſpicatur: præpoſtere ſine dubio, quod & ipſe fatetur. Sed affert rationem facti ſui, quia nonnulli exiſtimarunt, Chriſtum pedes diſcipulorum ſuorum lauiſſe ante commiſſionem prioris conuiuij Paſchalis: quod etſi damnat ipſe, *videri tamen* ait *poſſe probari ex multis*: & ex eo imprimis, quod morem fuiſſe conſtet & Iudæorum & aliorum pedes ante accubitum lauandi. Eſt hoc quidem verum, & vel pueris notum: ſed id ſententiam modò memoratam, cum verbis Iohannis apertiſſime pugnantem, vt mox dicetur, nihil poteſt adiuuare. Quare totum hoc tmema inter illa ponendum, quæ ὄρνιθος αὐεν. In proximo placet, quod diſputat aduerſus eruditiſſimum Petrum Ciacconium, exiſtimantem Iudæos morem accumbendi in lectis inter cibum ſumendum, à Romanis accepiſſe. Sanè Philo Iudæus in libro de vita contemplatiua, videtur affirmare, & Græcos & Barbaros omnes populos morem conuiuandi in lectis ſumpſiſſe à Romanis. Ita enim ſcribit Ἴσως δ' ἄν τις ἀποδέξαιτο τὴν ἐπιπολάζουσαν νυνὶ πανταχοῦ τῶν συμποσίων διάθεσιν, κζ' πόθον τῆς Ἰταλικῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς. ἣν ἐζήλωσαν Ἕλληνές τε καὶ Βάρβαροι πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ πρὸς εὐωχίαν ποιούμενοι τὰς παρασκευάς, τρίκλινά τι καὶ πολύκλινα χελώνης ἢ ἐλέφαντος κατεσκευασμένα καὶ τιμαλφεστέρας ὕλης, ὧν τὰ πλεῖστα λιθοκόλλητα, στρωμναὶ ἁλουργεῖς, ὑφανταὶ σὺν χρυσῷ, Videtur inquam, dicere Philo, lectos tricliniares & totum illum apparatum, qui erat ſuperbiſſimus, tranſiiſſe ab Italis, ſiue Romanis, non ſolùm ad Iudæos, verùm etiam ad Græcos, Ægyptios & alios populos Orientis. Sed non ita accipienda ſunt Philonis verba; qui de luxu tantùm, non autē de modo conuiuandi loquitur: quod ex ſequentibus ejus verbis melius adhuc apparet. Cæterum jacendi decumbendique morem inter epulandum, antiquiſſimis temporibus fuiſſe cognitum, ac fermè cum ipſis hominibus cepiſſe, perſuadent ratio & hiſtoria. Ratio; quia is ſitus commodiſſimus omnium, ſeſſione excepta, qui ad eam rem poterant adhiberi. Oportuit enim primos illos homines cibum ſumſiſſe, aut ſtantes, aut genibus incumbentes, aut ſedentes, aut jacentes. Stetiſſe, aut incubuiſſe in genua, nemini opinor fiet probabile. Si ſederunt, vel more noſtro ſederunt ad menſas; quod illo rudi ſeculo, (menſis, ſcamnis, ſedilibus, cathedris nondum inuentis) ſtatim factum non eſt: vel paſſim vt cuique occurrebat aliquid ſeſſioni opportunum & ἐξ ὑπογυιοῦ, vel humi. Porro humi ſediſſe oportuit, vel coxim, vel porrectis tibiis, aut ἐναλλάξ, poſitis & implicitis, vt hodie Turcæ, dum epulantur, & ſartores Galli pers ſæpe dum artem ſuam acu exercent. Atqui omnibus his poſituris (ſeſſionem ad menſam ſemper excipio) commodior eſt cibum ſumentibus poſitura jacentium, & cubito ſiniſtro,

ſtro, vt fuit olim moris, innitentium. Vt nullum videatur eſſe dubium, vetuſtiſſimum eum fuiſſe morem; primis illis hominibus ſuper gramine aut fœno ſeſe reclinantibus; poſtea etiam ſuper lanatis pellibus, vt videre eſt apud Homerum. Ouidius *Qui poterat pelles addere, diues erat.* Procopij pene eadem verba ſunt de Mauris, Καθεύδουσι Μαυρούσιοι ἐπὶ τῆς γῆς, κώδιον οἱ δ᾽ εὐδαίμονες αὐτῶν, ἂν οὕτω τύχῃ, ὑποστρωννύντες, Gotthicorum libro 4. Inde eſt *dormio,* à *δέρμα pellis.* Poſtea lecti ſunt inuenti, menſæ, ſcamna, cathedræ, & totũ inſtrumentum domus ad vſus vitæ hujus neceſſarium. Tunc etiam ſedendi ratio hodierna eſt inuenta; & hominibus induſtriis, à voluptate alienis, facile probata, atque paſſim recepta, conſuetudine jacendi in morem ſedendi vertente. Itaque apud Homerum, vt Athenæus obſeruat, ſedent heroes, non in lectis tricliniaribus jacent. & in Geneſi 43. 33. ſedẽt fratres Ioſephi in conuiuio quod ipſe illis exhibet. Manſit tamen apud pleraſque gentes antiquus mos jacendi inter epulas, à beatioribus vbique retentus, tanquam ad quietem & τρυφὴν, omnium aptiſſimus. Quod ſuggerit ratio, confirmat hiſtoria; quæ docet nos, conſuetudine decumbendi vſos fuiſſe non ſolos Romanos, nec primos; ſed antiquiſſimis ſeculis Græcos, Medos, Perſas, Celtas, Indos, Iudæos, alios populos. Philo tamen Iudæus, in libro de Ioſepho, aliter pronuntiat: referens enim hiſtoriam de fratrum Ioſephi conuiuio, vbi ipſi ſedent, ſic ſcribit, pag. 376. μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων, *nondum recepto more ab hominibus ejus ætatis accumbendi in conuiuiis.* ſed ego Philoni in hac obſeruatione non multum tribuo. Nam ibi Ioſephus excipit fratres, vt homines peregrinos & frugi moris erat excipere: non vt homines lauti & τρυφηλοὶ, ejus ſeculi celebrabant conuiuia. Adde quod, verbum ישב etiam de iis dicitur, qui decumbunt in lectis tricliniaribus, vt in loco Ezechielis, quem poſtea afferemus. Itaque Ioſephus eandem fratrum Ioſephi hiſtoriam commemorans, κατάκλισιν illis attribuit, quam ita expreſſe negat Philo: verba Ioſephi ſunt libro ſecundo, pag. 41. ὁ δ᾽ ἐπὶ δεῖπνον αὐτοὺς παραλαμβάνει, καὶ κατακλίνονται οὕτως ὡς καὶ παρὰ τῷ πατρί. Iudæi igitur inter eos populos numerandi, qui priſcum morem jacendi inter epulas retinuerunt. Recte hoc ſuſpicatus eſt Baronius; probauit vero peſſime, quod mox oſtendemus. Sunt autem ejus rei certa teſtimonia in Scripturis, & ſcriptis Rabbinorum. quædam hic indicabo. De improbis fœneratoribus; qui pauperes; vt ſolet fieri, vexabant, ſcribit propheta Amos, capite II. 8. ועל בגדים חבלים יטו אצל כל מזבח *ſuper veſtimenta in pignus accepta diſcũbunt, juxta quoduis altare.* Paraphraſtes Ionathan, vt notat Rabbi Schelomo, per *veſtimenta* denotari putauit iſto loco lectos; nempe tricliniares, quos in ædibus deorum & εἰδωλείοις ſibi parabant, vt in iis epularentur, & comederent idolothyta, de quibus Paulus I. Cor. cap. x. igitur pro eo quod habet textus Hebraicus, *& ſuper veſtimentis diſcubuerunt*, dixit Ionathan *ſuper lectis.* eo nempe reſpiciens, quod à verbo נטה quo vtitur Amos, deducatur vox מטה lectum ſignificans.

ſignificans. Græci id vocabulum hic alia notione acceperunt, pro extendere; Eleganter enim admodum verterunt, τὰ ἱμάτια αὐτῶν διαδέοντες σχοινίοις παραπετάσματα ἐποίουν; *veſtes ſuas funiculis ligantes, aulæa faciebant.* Rabbi Schelomo Ionathani aſſentitur, & modum accumbendi Iudæorum indicat, explicans vocem ישב his verbis לשון מסובה שכל מסיבה סקור בחשוית הוא שהוא נסמך על שמאלו *Vox* jaſtu *accipienda eſt notione* meſiba *accubitus: quia omnis accubatio ad epulas fit cum inclinatione; acumbens enim innititur ſiniſtra ſua:* ſitum intelligit conuiuantis, qui cubito ſiniſtro innititur. Latini verbo *fulcire* eleganter exprimunt, Perſius; *mihi torta cannabe fulto Cena ſit in tranſtro.* Græci dicunt ἐρείδειν ἀγκῶνι. Philo de epulis Eſſenorum loquens, veterem poſituram illam ſic expreſſit, p. 616. στιβάδες εἰσὶν εἰκαιοτέρας ὕλης, ἀφ᾽ ὧν ἀτελῆ πάνυ χαμαίστρωτα παπύρου τῆς ἐγχωρίου, μικρὸν ὑπερέχοντα κατὰ τοὺς ἀγκῶνας, ἵνα ἐπερείδοιντο. Nonnus apud Iohannem de Chriſto ad menſam poſt lotionem reuerſo; Καὶ παλάμης ἀγκῶνα παλινδίνητον ἐρείσας Ἀκρότατον περὶ κύκλον ὁμοσπόργοιο τραπέζης Εἶπεν ἑοῖς ἑτάροις. Hic ſitus neque plane jacentis eſt, neque plane ſedentis. ideo Hebræi hoc dixerunt *ſedere in lectis.* Ezechiel 23. 41. de muliere delicata & peccatrice; *Sedet in lecto magnifico; & menſa inſtructa eſt ante ipſum.* & in ſuperiore loco Moſis de fratribus Ioſephi, Onkelos verbum Hebraicum, quod ſedere ſignificat, expreſſit verbo אסחר quod Syris eſt accumbere.

XXIII. Expenduntur rationes Baroniana. Error immanis ex interpretatione Latina pronuntiantium de veritate Hebraica. vt cum Baronius Triclinium *putat extare in Bibliis Hebraicis: & cum Bellarminus in controverſiis vrget voces Latini interpretis, quarum nullum in Hebræo textu veſtigium.* Triclinij *neque nomen neque rem extare in Bibliis. Enumerantur voces Græcæ, quæ poſſunt obſeruari in Bibliis Hebraicis. Locus è Pirke Auoth; vbi vox Triclinium* τρίκλινα *apud Philonem. Alia nonnulla.*

Anni XXXIV. Nu. XXXVII.

NVnc videamus quibus argumentis probet Baronius Iudæos accubuiſſe, non ſediſſe ad menſam. Ait; *vetus eſſe* Triclinij *nomen, & vſum apud Hebræos, de Samuele agens diuina Scriptura teſtatur, dum ait, Aſſumens itaque Samuel Saulem & puerum eius, introduxit eos in triclinium & dedit eis locum in capite.* Et verum eſt quod hic dicitur, vocem *triclinium* extare in Scripturis; extat enim in Latina verſione quæ eſt ſacra Scriptura: & falſiſſimum tamen eſt atque abſurdiſſimum, quod ex eo colligit Baronius: reperiri nomen hoc & rem nomine ſignificatam, in ea quæ proprie ſacra Scriptura eſt, & totius veritatis origo. Triclinium κυρίως cœnaculum eſt, ſiue tectis trium capax lectorum & nouem conuiuarum. is n. Græcis, ejus nominis

minis auctoribus, credebatur eſſe quaſi legitimus conuiuantium numerus. neque dubium, ab ejuſmodi perſuaſione non ſolum nomen eſſe ortum ſed etiam fabricam ejuſmodi œcorum. Veteres Iudæos, de quibus loquuntur auctores ſacri veteris Teſtamenti, ſimile quid obſeruaſſe in numero conuiuarum, aut cœnaculis ſuis & lectis tricliniaribus, affirmare potuit Baronius, probare non potuit: nihil enim ejuſmodi in Scripturis legitur. At vocem Triclinium illis vetuſtiſſimis Iudæis fuiſſe vſurpatam, quod hic auctor affirmat, aut extare in Hebraicis Scripturarum codicibus, tam apertum eſt & patens mendacium, vt mirum ſit viro graui potuiſſe id excidere. Si quia Latinus interpres eam dictionem vſurpauit, recte inde colligitur antiquos Iudæos & rem & nomen *triclinii* in vſu habuiſſe; dicamus licet, triumphos Romanorum iiſdem fuiſſe notos: nam extat vox *triumphare* apud Latinum interpretem, Ezechielis 22.5. pro Hebraica *hitkalles* ἐνέπαιξεν *irriſit.* quo modo interpres idem præcedente verſu ה׳ קלסה recte vertit *irriſio.* dicamus etiam, arcus triumphales Romanorum extitiſſe iiſdem Iudæis in vſu & extare in ipſorum libris: quia 1. Regum 15. 15. pro Hebraico *Iad.* legitur in Bibliis Latinis *fornix triumphalis*, dicamus Græcorum & Romanorum Triremes fuiſſe illis temporib. a Iudæis uſurpatas: quia reperitur id verbi in Latina verſione. dicamus etiam voces Græcas *problema, parabola, mœchari*, alias, quibus Latinus interpres vtitur, extare in Hebraica veritate. At per Deum immortalem, quid ineptire, nugari, mentiri eſt ſi hoc non eſt? Ego in toti Bibliis Hebraicis voces Græcas obſeruare iſtas duntaxat memini. συμφωνία, h. e. *conſonantia* Danielis 3. 5. ψαλτήριον ibidem: vbi etiam κιθάρα & σαμβύκη. ſed eas voces Græcas eſſe prima origine non exiſtimo. apud eundem prophetam extat vox Chaldaica כרוזא *caroza* præco, & Græca κῆρυξ, vt videtur, & verbum כרז ibidem pro κηρύσσω, hoc eſt, *prædico*, רפסודות *rapſodot* pro ratibus, à Græco ῥαψῳδεῖν, etſi diuerſæ notionis, vel à ſimplici ῥάπτειν, videtur factũ; 2. Paral. 2. 16. μάχαιρα *gladius* legitur, vt quibuſdam placet, Geneſeos 49. 5. vide Scholia R. Schelomonis in illum locum. In Canticorum 3. 9. אפריון *appirion* eſſe φορεῖον, ferculum, putauit Hieronymus ad caput ſeptimum Iſaiæ: quod eruditis merito improbatur; vt & quod ibidem ſubiicit de vocibus Nvgæ & Mensvra apud Hebræos. Sunt etiam Rabbini, qui Numerorum 20. 10. המורים *hammorim* contendant eſſe vocem Græcam μωροί, qui ſi dicerent Græcum μωρός deductum eſſe ab Hebraico *moreh* rebellis, non ἀπὸ τοῦ μὴ ὁρᾷν, vt nugantur Græcorum Grammatici, aliquid dicerent: at cum putant vocem Græcam μωρὸς fuiſſe Moſi uſurpatam, ridiculos ſe præbent. Alias præter iſtas dictiones Græcæ originis non facile diligens lector in Bibliis Hebraicis reperiet. Baronium de voce *triclinium* in errorem adeo puerilem incidiſſe, etſi mirum eſt, ego tamen minus miror. Nam ex quo Latina verſio Tridenti facta eſt authentica, & pretium Hebraicæ veritati eſt ademptum; tam prodigioſam ſententiam noua monſtra parere neceſſe erat. & eſt ſane

nouum

nouum τέρας argumentatio iſta Baronij; quæ ſi admittitur, nomen Deus erit Hebraicum, quia illo vſus eſt Latinus interpres. Hoc prodigioſo argnmentandi genere etiam alibi vtitur Baronius, vt ante obſeruabamus in 12. 18. Sed conditorem Annalium, propter literarum Hebraicarum imperitiam facilius excuſes: Bellarminum vero qui illius linguæ magiſterium eſt profeſſus, quis non indignetur ad probationem dogmatum hodie controuerſorum id genus offuciis abutentem? Exemplum vnum afferam, ex quo de fide illius in cæteris fieri poteſt conjectura. Libro primo De purgatorio capite 15. probat Bellarminus doctrinam de purgatorio primis mundi ſeculis fuiſſe notam, extareque illius in Geneſi mentionem ſaltem implicite; quia leguntur hæc cap. 23. *Et ſurrexit Abraham ab officio funeris.* nam quia ab aliquot ſeculis celebrari cepertint officia mortuorum inter Chriſtianos; vrget vir acutus vocem *officium* & ex illa voce colligit tale quid feciſſe Abrahamum in funere vxoris ſuæ: Hoc tam verum eſt, quam illa ſuperior Baronij obſeruatio de *triclinio* vera erat. Hebraica veritas habet; *ſurrexit à mortuo ſuo;* vel *à conſpectu mortui ſui*: id enim eſt, מעל פני מתו idcirco ſimpliciſſime Græci ἀπὸ τοῦ νεκροῦ. Ionathan voce *conſpectus* adiecta, ſententiam per ſe planam, reddidit planiorem. Bellarminus vero è Latina interpretatione jam authentica ſic diſputat, quaſi eſſet vſus Moſes voce *officium*. Exſpecto quam mox exorietur aliquis ex ea ſchola, qui priora ſecula erroris accuſet, quod Moſem Hebraice ſcripſiſſe credideint, qui Latine ſcripſerit. Hæ ſunt hodie artes defendendi nouas opiniones, apud idiotas & vulgus imperitum ac falli facile fortaſſe efficaces; peritis & literarum intelligentibus deteſtandæ neſcio dicam, magis an ridendæ. Καὶ ταῦτα μὲν ταῦτα. Sed non dimittendus es Lector erudite ſine alicujus elegantioris obſeruationis mantiſſa. Scito igitur, affirmationem Baronij de voce Triclinium Iudæis vſurpata, ſic falſam eſſe, vt patua mutatione tradu ci ad veritatem queat. prima tempora Hebræorum ille cogitabat: & hoc falſiſſimum eſt. dixiſſet idem de Iudæis poſt Chriſti ſeculum, verum dixiſſet. Nam in Pirke Auoth, capite quarto extat Rabbi Iacob pulcherrima ſententia in hæc verba. *Seculū hoc ſimile eſt veſtibulo ante ſeculum venturum: para te in veſtibulo, vt ingrediaris in ipſum palatium.* Huic Doctori, ſane veteri, ſed qui ſine dubio vixit poſt Chriſtum, primus ad palatium aditus dicitur פרוזדור *prozedor*, mira voce, & vt ego ſuſpicor, corrupta à voce προθύριος, q. d. *provestibulum* Rambam exponit בית שער *domus portæ*, πυλῶνα Græcorum intelligens; at palatium hic dicitur טרקלין *teraclin*, hoc eſt triclinium. Extat etiam vox *prozedor* apud Abr. Zacuthum Iuchaſin, p. 23. b. vox autem *teraclin*, è Græca, triclinium, corrupta, legitur etiam in Iad. Moſis Ægyptijlib. 12. cap. 21. Maimonides exponit היכל *palatium* vel *templum*. conuenienter quidem huic loco: ſed neque ille tantus Magiſter, neque alij Rabbini ejus libri ſcholiaſtæ, quid eſſet proprie *Triclinium*, aut cujas vox, intellexerunt. Tantum abeſt vt verum ſit, jam inde à primis ſeculis id nomen Hebræis fuiſſe fa-

ſicut ait Iohannes, propter tranſlationem feriæ. Sed de Paraſceue plura inferiùs dicenda erunt, in diſputatione de cœna pura. Interim notet Lector, quod hic num. 30. negat Baronius, *vllam fuiſſe Paſchatis Paraſceuen*; ejus contrarium diſertè ab eodem affirmari num. CLXI. Quartus Iohannis locus eſt, 13. 29. vbi dicuntur Apoſtoli, verba Domini ad Iudam, *Quod facis, fac citiùs*, ſic accepiſſe, quaſi ille dixiſſet, *Eme ea, quibus opus habemus ad feſtum*, hoc cùm apud ſe cogitabant Apoſtoli, feſtum intelligebant Paſchatis. Nondum igitur aduenerat Paſcha Iudæorum: at Domini Paſchalis cœna jam erat tranſacta. dixit enim illa Chriſtus in vltima cœna. Quare diuerſum fuit tempus Paſchatis Chriſti & Paſchatis Iudæorum. Baronius quidem aliter accipit: ſed cur ejus interpretatio probabilior quàm iſta cenſeri debeat, rationem nullam affert. Pergamus igitur.

XVIII. Quintus locus ex Euangelio Iohannis. μεγάλη ἡμέρα in ſacris libris Græcis, & in Hebraicis, bonus dies *quid. Sabbathum cur aliquando ſic appelletur.*

Anni XXXIV. Num. XXXI.

POſtremus locus ex Iohanne affertur hic. 19. 31. Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου) ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον. *Iudæi ergo, vt nõ remanerent in cruce corpora Sabbato, quoniam paraſceue erat; (erat enim magnus ille dies ſabbati;) rogauerunt Pilatum.* Parétheſis ab Euangeliſta adjecta, *erat enim* &c. valet ad indicandum eximium cultum ejus Sabbathi, præter communem religionem dierum ſeptimorum. propterea dicit Iohannes fuiſſe illum diem magnum. Iudæis *bonus dies* dicitur, dies feſtiuitate aliqua ſolemnis, vt primus & poſtremus Azymorum; item primus & vltimus feſti Tabernaculorum, & id genus alij. Græci interpretes veteris Teſtamenti, & ſcriptores Noui ac Patres vocant ἡμέραν μεγάλην, diem magnum, vt hoc loco Iohannes. Sic 7. 37. de vltimo die feſti Tabernaculorum. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς. In oratione quæ olim tributa Petro, ſic ſcriptum eſt apud Clementem in 6. Stromatum, οὐδὲ νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. *neque Kalendas celebrant, neque Azyma, neque feſtum*, (intellige feſtum Tabernaculorum, quod Hebræis ſimpliciter dicitur, *chag* ἑορτὴ) *neque magnum diem*. Sabbathum igitur de quo Iohannes loquitur propterea *dies magnus* ab illo dicitur, quia in eundem fuerat feria Paſchatis tranſlata. Hoc quoque argumentum firmiſſimum eſt aduerſus illam opinionem, quam tuetur Baronius. Qui vim illius euitare conans, prolatis teſtimoniis docet, etiam alios dies feſtos, præter diem Paſchatis, fuiſſe eodem modo appellatos: quod quidem verum eſt, vt nos modò probauimus: ſed hoc dicere, nihil eſt dicere. Non enim illud eſt quod in controuerſiam vocatur. Illud quæritur; cur ab Iohanne ſabbatum illud

illud dictum ſit, *dies magnus*. Conſtat, propter ipſius Sabbati religionem non fuiſſe ita dictum: nunquam enim ea appellatio Sabbatho reperitur tributa propter ipſum. Cauſſa igitur eſt, concurſus alterius diei, cui nomen diei magni conueniat. Baronius vult eum fuiſſe Azymorum ſecundum: ſed ne hunc quidem Hebræi magnum, vel bonum appellarunt: ſolique ſunt è ſeptem Azymorum diebus, primus & vltimus, qui ita dicti fuerint. vltimum non conuenire loco Iohannis certum eſt. Sequitur igitur; illud ſabbatum de quo Iohannes, appellatum fuiſſe *diem magnum* propter concurſum primi Azymorum, qui erat dies magnus. Neceſſitas hujus concluſionis aliter eludi non poteſt, niſi quis probauerit claris teſtimoniis, dies Azymorum, ſecundum, tertium, quartum, quintum, ſextum, quoties in *ſabbathum* incidebant, hanc vim habuiſſe, vt ipſum redderent diem magnum. Hoc verò abſurdum eſt, neque probari vnquam poterit. Nam ea ratione, non duæ ſolummodo magnæ fuiſſent feſtiuitates Paſchales, ſed tres accedente tertia ad duas omnibus notas.

XIX. Sextus locus ex Euangelio Iohannis. Quomodo intelligendum ſit apud Iohannem ἐν τῷ πάσχα, *& apud Matthæum & Marcum* κατὰ ἑορτὴν *in mentione moris liberandi vnum captiuum.*

IBIDEM.

POſtquam viſus tibi eſt auctor ſolu[illegible] argumenta, quæ afferri ſolent ex Euangelio Iohannis contra vulgatam opinionem: jam ex eodem Euangelio ipſe confirmat ſententiam quam tuetur. Euangeliſtæ verba ſunt 18. 39. *Eſt autem conſuetudo vobis vt vnum vobis dimittam in Paſcha*. Ita diſputat Baronius. Pilatus ait morem eſſe, vt in die Paſchatis vnum captiuum in gratiam ipſorum liberet: idemque Pilatus, vult Chriſtum jam dimittere; ergo is erat dies Paſchatis. Colorem veritatis habet hæc argumentatio; ſed colorem dumtaxat, vt quæ philoſopho dicuntur χειλεβάφινα, & aurum mentiuntur. Nam ſi volumus vrgere illa ἐν τῷ πάσχα, vt à Baronio accipiuntur, & præſtationem hujus conſuetudinis ad hoc exemplum neceſſariò exigere: jure miretur aliquis, cur potiùs petitio iſta fieret, poſt ſolemnia Paſchatis peracta, quàm ante. Vult enim Baronius, hæc eſſe acta, poſtquam & Chriſtus & Iudæi Paſchalem agnum comederant. At cur ejuſmodi negotium juridicum non procurabatur in paraſceue Paſchatis, quando cætera ad feſtum pertinentia curare moris erat? Omnino major eſt hæc abſurditas, quàm vt exemplum in Domino noſtro editum extra ordinem, propter furorem procerum Iudæorum, exiſtimari debeat jus ordinarium. Meliùs igitur ἐν τῷ πάσχα, *in Paſcha* interpretabimur laxè & ſimpliciter, tempore feſti Paſchatis & Azymorum. Quare Matthæus & Marcus dicunt, liberationem hanc fieri ſolitam κατὰ ἑορτὴν, tempore feſti hujus, quod plurium fuit dierum. Niſi malit

aliquis

aliquis extendere illa verba ad feſta etiam alia nobiliora. Non enim dixerunt Matthæus & Marcus κατὰ τὴν ἑορτὴν *tempore huius feſti*; ſed ambo ſine articulo, κατὰ ἑορτὴν *tempore feſti*, quod Gallicè diceremus, *es feſtes* vel etiam *à chaſque feſte*. Docti judicent. Mihi quidem articulus non temerè videtur prætermiſſus.

XX. Locus ex Euangelio Matthæi. An decretum de non capiendo Chriſto die feſto, propter religionem ſit factum. Probatur, Iudæis fas non fuiſſe diebus paraſceues ſabbati, aut feſtorum, judicia capitalia exercere, aut mortuos ſepelire. Exponitur contra Baronium locus ex hiſtoria Tobiæ. Circumciſio in die ſabbathi. Alia.

ANNI XXXIV. Num. XXXII.

MAtthæi 26. 5. Ἔλεγον δὲ μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ. Verba ſunt Iudæorum in Synedrio deliberantium ſuper capiendo & occidendo Chriſto. Quod conſilium vt ſine tumultu populi perduci ad exitum poſſet; non oportere die feſto manus in illum injicere, de communi ſententia ſtatuunt. Negari nequit, probabile admodum hinc elici argumentum contra eam opinionem, pro qua pugnat Baronius. Nam ſi decretum hoc ſeruatum eſt; tutò affirmari poteſt, diem quo Chriſtus eſt captus, feſtum Iudæis non fuiſſe quo poſito ſequitur neceſſariò, diuerſis diebus Chriſtum & Iudæos Paſcha egiſſe; & Baronium hactenus multa ſatagendo nihil egiſſe. Ille verò duo reſpondet. Negat hoc decretum vllo pacto religionis cauſa fuiſſe factum: negat idem etiam fuiſſe id ſeruatum; Principibus Sacerdotum occaſione vtentibus Iudæ proditoris operam ſuam vltrò offerentis. Ego poſterius facilè concederem, niſi vetaret prius. Politica conſilia decretáque mutationibus ſcio eſſe obnoxia: ſed quòd negatur religionis reſpectum eſſe habitum, quando id decretum eſt factum, id verò mihi peruidetur mirum: quum res qua de agebatur, vt ſi qua alia, religionem violaret. nam quid eſt, quod religionem violat, ſi iſtud non eſt; capere, in jus rapere, vexare omni contumelia, cædere, occidere? Quare etiamſi Phariſæi & Principes Sacerdotum, pro ingenita ſibi immanitate, religionis in eo nihil ponerent: jure tamen vereri poterant, ne populus magna ex parte Chriſti admiratione imbutus, factum abominaretur. Nam auctores conſulti hujus à populo ſibi metuiſſe, oſtendit Euangeliſta, cùm addit; cauſſam faciendi decreti fuiſſe; ne populus tumultum concitaret. Quod addit, eo ipſo, quia Iudæi ſolo metu populi impediuntur, ne Dominum die feſto crucifigant, probari, licuiſſe talia præſtare feſti tempore ſalua religione: mihi longè aliter videtur; neque enim rei licitæ, aut juris conſtituti argumentum mihi eſt, ſceleſtiſſimorum propheticidarum factum: ſed tantùm furoris illorum inaudici,

&

& contemptus Dei atque omnium rerum ſacratum. Quin profertur potius aliquod exemplum judicij criminalis die ſacro legitime adminiſtrati, & capitalis ſupplicij exacti. Non ignoro afferre quoſdam vnum aut alterum exemplum, è Numerorum capite 15. & Iohannis 7. 44. item. 10. 31. ſed falſo, vt à viris doctis dudum eſt demonſtratum, quare aliis opus eſt exemplis, vt hoc paradoxum fieri queat probabile. Nos interim proferemus hoc loco graviſſimi ſcriptoris teſtimonium expreſſum, quo omnes Baronianæ conjecturæ vno ictu conficientur. Moſes ben Maimon libro vltimo Iad, ſectione prima, quæ inſcribitur Sanedrim, capite vndecimo, tractans de variis differentiis inter judicia Mammonoth, id eſt, ciuilia & Animarum, ſiue capitalia, ait inter cætera. אין דנין דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום טוב שמא יתחייב ואין איפשר להורגו למחר *Iudices rerum capitalium nō judicant in paraſceue Sabbati, aut in paraſceue diei feſti: quia nō debet id fieri, & reus occidi poſtridie non poteſt.* De ſindone & myrrha ad Domini pollincturam emptis, mirari ſubit reſponſionem Baronij: concedit fieri id non potuiſſe propter honorem feſti, quia Paſcha erat: vult die ſabbati eſſe illa empta. At ſi rapere in jus, cædere, damnare, affigere cruci, die feſto Paſchatis putat Baronius fuiſſe licitum: quæ malum! importuna religio illum inceſſit, vt exiſtimet, rei ad opus pium faciendum neceſſariæ emptionem fuiſſe illo die legibus vetitam? Quod autem arbitratur ſabbato illa curare omnia quæ ad funus ſpectabant, licitum fuiſſe; inſigniter fallitur: neque hoc vnquam illi concedent iſtarum politicarum tranſlationum defenſores. Nam & in Hebraico Kalendario, & in Thalmudicis, & Rabbinorum ſcriptis, inſtituti hujus cauſſa redditur hiſce verbis. *Non facimus,* inquiunt, *duo ſabbata continua* מש: ירקיא ומשו׳ מתיא *propter olera, & propter mortuos;* quoniam mortuorum cadauera in illis calidioribus locis per autumnales calores ſeruari non poterant: neque cibi in plures dies parati, præſertim ex oleribus. Et omnino falſum eſt, quod probare hic conatur pater Annalium, Lege Moſis prohibitum non fuiſſe die feſto ſepelire mortuos. Quid magis contrarium diei bono, quam pollutio? quæ porro major ex Lege pollutio, quàm contactus mortui? De exemplo Tobiæ è capite ſecundo, quod hic profertur, facilis reſponſio. Non enim jus commune id fuit, ſed caſus neceſſitatis. Ordinem vero & naturam ipſam rerum fœde peruertunt, qui hæc confundunt, vt alibi ſumus dicturi. At ſi, vt hic diſputatur, die Paſchatis fas fuit judicia capitis exercere, reos damnare, & morte afficere; ſequitur vt & mortuos ſepelire, eo die juris fuerit ordinarij, idque etiam ipſis licitum fuerit ſabbatis, ſicut hic affirmatur. Hoc vero falſum eſſe, & libri Rabbinici ſexcentis locis docent, & illud ipſum Tobiæ exemplum planiſſime arguit: nam ibi pollutionem contraxiſſe dicitur qui mortuum contigerat: quare ne ingredi quidem in ædes ſuas audet; ſed propter pollutionem contractam, noctem perpetem ſub dio agit. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐκοιμήθην μεμιασμένος, παρὰ τὸν τοῖχον τῆς αὐλῆς. Non

Hhh igitur

igitur feſtum continuauit, vt vult Baronius: ſed bonum diem abrupit, & totum ſe dedit officio pietatis & luctui: propterea ait, impletum in ſe fuiſſe, quod dixerat propheta Amos, fore vt feſta Iudæorum in luctum mutarentur. ϛραφήσονται αἱ ἑορταὶ ὑμῶν εἰς πένθος. Adde quod de feſto die ibi agitur; at Baronius hoc loco de ſabbato diſputat: & quidem de ſabbato duplici religione ſancto; quid igitur ſimile? Circumciſio in die ſabbati nihil ad rem: nam ejus rei extat in Lege expreſſum juſſum. In iis autem, quæ Deus expreſſe juſſit, locum habuit quod dicere ſolent Iudæi, *Qui obſeruari juſſit Sabbatum, is profanari juſſit Sabbatum*. At occidendi hominem die feſto, qui poſtea Sabbato foret ſepeliendus, nullum extat in Lege Dei neque juſſum, neque exemplum. Iſtud neque locus Moſis euincit, qui citatur è cap. 21. Deuteronomij neque locus Philonis. Quid? ante decretum Synedrij tempore Iudæ Maccabæi factum, non putarunt Iudæi fas ſibi eſſe Sabbato vim vi repellere; ſed hoſti inuadenti jugulum præbebant: manſitque in animis quam plurimorum ea ſuperſtitio, etiam poſt factum decretum quo neceſſitas illa ceſſandi molliebatur: tanta fuit religio diei ſeptimæ; & credet aliquis, die bono Paſchatis & Sabbati res ejuſmodi fuiſſe licitas? Sunt qui dicant, à Phariſæis & cæteris tanti criminis complicibus, hæc fuiſſe vſurpata; non quod illa crederent licita; ſed quia Legem & auctorem Legis Deum, ludibrio habebant, vt homines perditi & ad omne ſcelus projecti. Ego cum illis potius ſentio, qui arbitrantur, iſtos medullam quidem & interiorem vim præceptorum diuinorum nihili feciſſe, atque adeo ſuperbe contempſiſſe: quum tamen exteriorem corticem videri vellent ſeruare, meri hypocritæ, & vere, quod ait Dominus, τοῖχοι κεκονιαμένοι.

XXI. Edendi agni Paſchalis tempus varie definitum. Depellitur accuſatio nouitatis, qua vſus Baronius aduerſus doctrinam de tranſlatione feriarum. Error defendentium hodie modicam venuſtatem contra veram antiquitatem propter ſemel acceptam conſuetudinem. Reuelationem Pauli Mildeburgenſis non debere à Baronio reyci, qui tot ſimiles alias pro veris tueatur. Oſtenditur origo, antiquitas & cauſſa decreti facti ſuper tranſlatione feriarum. R. Gamaliel Liuelei *Angli in ſumma doctrina ſumma modeſtia. Cur non ſit Chriſtus accuſatus, quod Paſcha ſeorſim celebrauerit, non ex decreto Synedrij. Sententia nonnullorum, Sacerdotes libertatem ſequendi potius verba legis quam decretum ſuum, non ſuſtuliſſe. Quod hodie in ſimili quæſtione de communione ſub vtraque ſpecie non conceditur.*

ANNI XXXIV. Num. XXXIV.

IN fine diſputationis ſuæ repetit Baronius, quod toties ante dixerat expreſſo Dei juſſu cautum eſſe,

vt

vt Paſcha celebraretur decima quarta primi menſis die, ſub veſperam. Et hoc quidem veriſſimum certiſſimumque eſt: etſi illud fortaſſe non perinde certum, quomodo inter duas Veſperas quod Lex ait, ſit accipiendum. Non jam loquor de diſcrimine inter duas veſperas, quod viri doctiſſimi accurate expoſuerunt, ſicut ſupra dicebamus: de ipſius diei decimæquartæ principio & fine loquor, & ea diuerſitate, quam ſuper eo dum ſcripta lego veterum & recentiorum, obſeruo. Diximus veſperam eſſe duplicem, priorem & poſteriorem. Dies apud Iudæos à poſteriore veſpera incipiebat, deſinebat in priorem. Cum dicitur Paſcha edendum fuiſſe veſpera diei decimæ quartæ; id pleriqne omnes ſic accipiunt vt in veſpera deſinentis diei XIV. mactaretur & pararetur: ederetur verò poſt jam exactam decimam quartam, incipiente decima quinta. Itaque præceptum de edendo agno decimaquarta Luna, Exodi XII. 6. 18. interpretationis egere cenſetur ab iſtis; qui in ea locutione diem accipiunt non ex vſu Iudæorum, qui deſinat poſt priorem veſperam; ſed ſecundũ rationem diei artificialis. Alij contra; ineunte decima quarta die agnum fuiſſe comedendum; quum in fine diei decimætertiæ fuiſſet mactatus & paratus. Quarum ſententiarum vtra ſit verior, & an eadem ratio ſemper fuerit ſeruata, non eſt hic locus accuratius expendendi. Ait vero tandem conditor Annalium: *Faceſſant igitur qui ex reuelationib⁹ quibuſdam inanibus, & commentitiis ſcriptis nomine Gamalielis, vel aliorum, ac denique ex ſimulato Iudæorum Concilio, de tranſlato Paſchate, nouam in Eccleſiam Dei inuexerunt opinionem.* Hic vero Baronius antiquum obtinet, doctiſſimis Theologis, grauiſſimis Epiſcopis, atque aliis præſtanti eruditione viris, φιλοκαινίας vitium obiiciens? quod antiquam doctrinam longitudine temporis ſepultam, reuocare in lucem ſint conati. Eſt enim hodie genus hominum, qui errores modicæ vetuſtatis pertinaci obſtinatione malint tueri, quam ad veram antiquitatem aſpirare, aut pati vt alij aſpirent. Diuinitus olim dictum in Metaphyſicis Ariſtoteli; κτ̄ τὰ ἔθη τὰς ἀκροάσεις συμβαίνειν, pro ſuis quemque moribus accipere, quæ audit, aut quæ legit ſcripta doctorum; & vulgo hominum nihil probari niſi τὸ συνηθες,, tum addit verba aurea, ἡλίκην δ' ἰσχὺν ἔχει τὸ σύνηθες, οἱ νόμοι δηλοῦσιν ἐν οἷς τὰ μυθώδη καὶ παιδαριώδη μεῖζον ἰσχύει τ γινώσκειν περὶ αὐτῶν διὰ τὸ ἔθος. *quantam autem vim habeat Conſuetudo, Leges declarant, in quibus fabuloſa & pueriles narrationes plus valent cognitione vera earum rerum, propter conſuetudinem.* veriſſime & prudentiſſime, nec minus hodie quam olim. Nam ſi verum amamus, hæc vna inter præcipuas cauſſa eſt, cur multi hodie, non ſolum in Politicis, quod philoſophus ait; ſed etiam in Theologicis, opiniones ſuper rebus grauiſſimis, quas iuuenes imbiberunt, ac propterea credunt eſſe antiquas, propugnare malint, quam ex antiqua veritate emendare: τὸ γδ' μετὰ διδάσκειν χαλινοῦται, ait alicubi Chryſoſtomus. Baronius igitur, ne in hujus quidem generis quæſtionibus pati poteſt diſcedi ab eo quod Romæ creditur. Quod ait de reuelationibus inanibus, conuictum eſt,

in Paulum Epiſcopum Foroſempronienſem jactum; qui narrat ſe in ſomnis ab Apoſtolo Paulo edoctum de erroribus omnium Chronologorum in annis vitæ Domini. Vide ejus Paulinam, libro decimo operis ſecundi. Hoc ſi Baronio tantopere diſplicebat; cur tot fictas & palam falſas narrationes, non multo magis probabiles, in Legendis præſertim Sanctorum, probabat? Hieronymum, Chryſoſtomum, Gregorium Magnum, alios viros pios, in ſtudiis ſuis non diſſimili modo diuinitus fuiſſe adiutos legimus: nec video equidem cauſſam, cur hominis grauis narratio, non diſſimilis Heronymianæ, ab eo reſpui debeat, qui tam multa alia magis ἀπίθανα, credat, & credi poſtulet. Quod iterum clamitat doctrinam de tranſlationibus feriarum nuper admodum fuiſſe excogitatam, commentitiis dumtaxat ſcriptis niti; iterum reſpondemus, judicare cœcum de coloribus Gamaliel vetuſtiſſimus Magiſter, de quo multa Zacuthus, in hoc argumento citatur, cum in Kalendario Hebraico, tum ab aliis Rabbinis, hujus ſcripta, quia hodie nuſquam fortaſſe extant, commentitia tamen non meliore jure à Baronio appellantur, quàm nominaret aliquis commentitios libros Papiniani Reſponſorum vel Pauli ad Sabinum, vel Marciani ad Edictum; quorum hodie nihil extat præter paucas ſententias in Pandectas Iuſtiniani relatas. Vt taceam quæ ab aliis viris ſummis ſcripta ſunt ad refutandam hanc calumniam, quæque in manibus eruditorum verſantur: lectori tantum indicabo, Eduardum Liueleum in opere Chronologico ſuo, nondum edito, diſputationi Cardinalis Toleti, qua doctrinæ de tranſlationibus feriarum nouitatem probare conatus eſt, luculente reſpondiſſe, & docuiſſe, licet aliquando poſt deſtructionem Templi in harum rerum ignoratione verſati ſint Iudæi, quod Epiphanius oſtendit, & ſcripta quorundam ex ipſis Rabbinis: Kalendarium tamen Iudæorum, quo hodieque vtuntur; cum primis verò hanc de tranſlatione feriarum doctrinam, rem eſſe antiquiſſimam, & ante Domini tempora cognitam. Sed melius fecero; ſi quæ de prima hujus inuenti origine idem obſeruat, verbis ipſius hic recitauero. *Ioſephus Scaliger in ſuis Notis in Computum Iudaicum, confirmat tranſlationes hujuſmodi dierum, tempore ſecundi Templi ſub Seleucidis obtinuiſſe: imo fatetur Scaliger, eas ſibi videri ſub ipſis quoq; Regibus ante captiuitatem Babylonicam vſitatas fuiſſe hac ratione ductus; quia cum propter aliquas aëris incōmoditates inſtitutæ fuiſſent, aër Hieroſolymitanus poſt eam captiuitatē calidior aut peſtilentior non fuerit, quam ante. Verum profecto non Ieroſolymitanum; ſed Babylonicum & Perſicum cœlum illius reiectionis feriarum inſtituendæ cauſſam fuiſſe docet Iudæorum Talmud in* רח *capite primo. In Chaldæa enim habitantes Iudæi, in hunc modum loquuntur:* לדידן חביל לן עלמא לדידהו לא חביל להו עלמ א *quod ad nos,* inquiunt, *mundus nobis corruptionem affert; ſed illis nequaquam. Id interpres ita declarat:* אנו בני בבל חם לנו העולם ויש לנו חבל לפי שבבל עמוקה היא ואינה ארץ הרים וגבעות כארץ ישראל ואין שולט בה אויר ואין בני ארץ ישראל צריכים לעבר משום מתוא ומשום ירקיא אלא כשבולנו *Nos Babylonii in calidiore mundi parte verſamur, à qua corruptio*

corruptio nobis eſt, eo quod Babylonia profunda ſit, & non terra montium & vallium, vt terra Iſraelis, cui aër non dominatur. proinde illi nulla intercalatione (tranſlatione,) propter mortuos aut olera opus habent. niſi in noſtram tantum gratiam. Hactenus ὁ μακαρίτης Liueleus: qui in toto hoc argumento chronologico Ioſephum Scaligerum, virum maximum, maxime admirans; non raro tamen ab eo diſſentit: verum ita, vt modeſtiam prius laudes an doctrinam non ſcias. ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσιν. Ex his apparet manifeſtiſſime, quam ſit inanis & friuola criminatio duorum Cardinalium Toleti & Baronij (vt alios ſileam) de nouitate & fabuloſitate harum tranſlationum. Illa fortaſſe juſtior fuiſſet accuſatio Iudæorum: quod auſi fuerint expreſſam Dei juſſionem ſuis decretis. ſaltem ex parte, irritam facere. Nam vbi de voluntate Dei liquido conſtat, faceſſant neceſſe eſt, ſi pij eſſe volumus, omnia hominum inuenta & ἐντάλματα. Sed Iudæi, non antiquare ſe Dei juſſionem, verum interpretari & commodiorem illius vſum docere dicebant. Illud mirum eſt; ſi decreto hujus Synedrij ſolus Chriſtus cum ſuis non paruit, proditorem Iudam Sacerdotibus & Phariſæis hoc non indicaſſe: aut ipſos, cum prætextum criminandi Chriſtum apud populum anxie quærerent, & perdiu nullum inuenirent, hac accuſatione vſos non fuiſſe. Mihi quidem hoc argumentum eſſe pro recepta vulgo opinione non pœnitendum videtur. Nam quantum iſtud erat, auſum eſſe hominem priuatum, propria auctoritate, ſeparare ſeſe à totius Eccleſiæ communione, & quod in ipſo foret, Pontificum Maximorum, & vniuerſi Synedrij decretum antiquare? Patriarcha Gennadius aduerſus Græcos ſcribens, non abſurde, vt equidem arbitror, dicit; ipſos cum aſſerunt Chriſtum pane fermentato vſum in ſuo Paſchate, Iudam & Sacerdotes juſtificare: juſtam enim cauſſam condemnandi Chriſti illis ſuggerere, quam ipſi quum omnia facerent, inuenire nullam vnquam potuerunt. Θαυμάζω, inquit, τὸ πλεῖστα, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐρευνῶντες αἰτίαν οὐχ εὗρον, ὁ Ἰούδας πολλὰ κάμνοντες. καὶ νῦν οἱ ἡμέτεροι ἀδελφοὶ προχειρίζουσιν αἰτίαν καὶ πρόφασιν δικαιοτέραν Ἰούδα τε καὶ τοῖς Ἰουδαίοις. Humbertus contra calumnias Græcorum: *Inſuper & adminiſtratis Iudæis materiam magnã ſibi placendi ſuper interfectione Domini, & permanẽdi in errore ſuo, & fidẽ noſtram euacuandi.* Idem contra Nicetam: *Si juxta tuam aſſertionem Chriſtus Paſcha fecit tertiadecima Luna cum fermentato, dupliciter reus fuit: juſte puniendus ſecundum Legem; quia Paſcha fecit in tempore non ſuo, & quia cum fermentato. Quaprópter mors ejus nihil nobis conferret, quia non pro noſtris peccatis, ſed pro ſuis interiit; ſcilicet, quia fuit tranſgreſſor ſanctæ legis.* Poteſt Humberto reſponderi; Chriſtum, qui vt homo Legi fuit obnoxius, eamque exacte ſeruauit toto vitæ ſuæ curſu: interdum tamen Legis dominum egiſſe, vt in hiſtoria porcorum demerſorum & ſimilibus apparet. Hic vero non ſine ratione quærunt aliqui; quomodo fieri potuerit, vt ille paterfamilias ad quem miſit Chriſtus, non obſtupuerit ad hunc nuncium, aut ſibi non metuerit cur etiam: (ſicut modo dicebamus) aut

Iudas hoc ſiluerit apud Sacerdotes; aut Sacerdotes apud populum. Iohannes Maldonatus, qui vtriuſque opinionis rationes accurata diligentia recenſuit, ad has obiectiones reſpondet: Non potuiſſe patremfamilias Chriſti factum mirari; qui ignorare non poſſet ex Legis Dei præcepto Paſcha celebrandum ea die, qua Chriſtus celebrauit: vtut ex decreto Synedrij aliter eo anno fieret: Sacerdotes quoque qui Chriſtum accuſarunt; aut ignoraſſe ipſum ea nocte agnum comediſſe; aut non auſos eſſe id crimen obiicere; quum ſcirent Dominum ex Legis præſcripto ſuum Paſcha celebraſſe. Quid commodius ad hæc objecta reſponderi queat, non video. Quod ſi hæc vera ſunt, vt exiſtimat acutus ille Ieſuita, occurrit hic animaduerſione noſtra res longe digniſſima. Videmus enim Sacerdotes, Phariſæos, Scribas & reliquos Synedrij Patres, quando auctoritate decreti ſui diuini præcepti vſum ex parte mutarunt; hanc tamen reuerentiam verbo Dei Opt. Max. habuiſſe, vt ſi quis illo ſtare mallet, quam decreto nouo obtemperare; impune hoc ipſi eſſet. Hic igitur vere pij obſeruent, quanto durius hodie in non diſſimili negotio agitur cum fidelibus, qui præcepto Chriſti, quam hominum mandatis morem gerere ſatius ducunt. Ieſus Chriſtus, quando ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit, dixit ſuis diſcipulis, & in eorum perſona dixit omnibus omnium ſeculorum fidelibus, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. *ſumite hoc poculũ, & bibite ex eo omnes.* Præceptum hoc Domini primitiua Eccleſia exactiſſime ſemper ſeruauit; niſi forte extremæ neceſſitatis caſus aliquis interueniret, qui rem penitus impoſſibilem redderet. Exemplum primæ Eccleſiæ, & multo magis inſtitutionem Domini inſecutæ ætates per annos amplius mille conſtanter ſeruarunt: donec paullatim ceſſante zelo priore, & vera pietate langueſcente, vſus contrarius eſt introductus, ac tandem etiam decretis nonnullorum Patrum confirmatus: quos res ipſa clamat aduerſus Domini verbum multo audentiores, & erga populos Chriſtianos longe extitiſſe iniquiores, quàm olim Synedrij Iudaici Patres aduerſum Legem Dei fuerint, aut erga populum Iudaicum. Antiquatum eſt, quod ad vſum populi præceptum Domini: & quod ſine lacrymis & horrore non poſſum dicere, eo ventum; vt expreſſo Ieſu Chriſti mandato paruiſſe, certiſſima atque ea teterrima hæreſis cenſeatur, & facinus flammis expiandum. En quo calamitatis incidimus miſeri mortales, poſtquam à recta via ſemel excidimus. Colophon malorum eſt, quod nouo & olim inaudito dogmate adinuento, de Pontificia infallibilitate, quæ eſt hodie norma fidei vnica, ſalutaris remedij ne ſpes quidem vlla Eccleſiæ, tyrannide oppreſſæ, eſt relicta. Sed hæc querela ſuum locum paullò poſt eſt habitura.

XXII. Hiſtoria vltima cœnæ Domini minus rectè inchoata à latione pedum Apoſtolicorum. An mos lectorum tricliniarium à Romanis ad Iudæos tranſierit. Philonis locus videtur id ſuadere: contrarium probatur, ratione primò, deinde ex hiſtoria. An mos.

mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharum. Locus è Geneſi, & alius è Propheta Amos. Forma accubitus. Alia quædam.

ANNI XXXIV. Nu. XXXVI.

HIſtoriam vltimæ Cœnæ Domini Baronius à lotione pedum facta per Chriſtum, cujus Euangeliſtæ meminerunt, auſpicatur: præpoſtere ſine dubio, quod & ipſe fatetur. Sed affert rationem facti ſui, quia nonnulli exiſtimarunt, Chriſtum pedes diſcipulorum ſuorum lauiſſe ante commiſſionem prioris conuiuij Paſchalis: quod etſi damnat ipſe; *videri tamen*, ait *poſſe probari ex multis*: & ex eo imprimis, quod morem fuiſſe conſtet & Iudæorum & aliorum pedes ante accubitum lauandi. Eſt hoc quidem verum, & vel pueris notum: ſed id ſententiam modò memoratam, cum verbis Iohannis apertiſſime pugnantem, vt mox dicetur, nihil poteſt adiuuare Quare totum hoc tmena inter illa ponendum, quæ ὄρνιθος γάλα. In proximo placet, quod diſputat aduerſus eruditiſſimum Petrum Ciacconum, exiſtimantem Iudæos morem accumbendi in lectis inter cibum ſumendum, à Romanis accepiſſe. Sanè Philo Iudæus in libro de vita contemplatiua, videtur affirmare, & Græcos & Barbaros omnes populos morem conuiuandi in lectis ſumpſiſſe à Romanis. Ita enim ſcribit Ἴσως δ' ἄν τις ἀποδέξαιτο τὴν ἐπιπολάζουσαν νυνὶ πανταχοῦ τῶν συμποσίων διάθεσιν, κατὰ πόθον τῆς Ἰταλικῆς πολυτελείας καὶ τρυφῆς. ἣν ἐζήλωσαν Ἕλληνές τε καὶ Βάρβαροι πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ πρὸς εὐωχίαν ποιούμενοι τὰς παρασκευάς, τρίκλινα τέ καὶ πολύκλινα χελώνης ἢ ἐλέφαντος κατεσκευασμένα καὶ τιμαλφεστέρας ὕλης, ὧν τὰ πλεῖστα λιθοκόλλητα, στρωμναὶ ἁλουργεῖς, ἐνυφασμέναι χρυσῷ, Videtur inquam, dicere Philo, lectos tricliniares & totum illum apparatum, qui erat ſuperbiſſimus, tranſiiſſe ab Italis, ſiue Romanis, non ſolùm ad Iudæos, verùm etiam ad Græcos, Ægyptios & alios populos Orientis. Sed non ita accipienda ſunt Philonis verba; qui de luxu tantùm, non autē de modo conuiuandi loquitur: quod ex ſequentibus ejus verbis melius adhuc apparet. Cæterum jacendi decumbendique morem inter epulandum, antiquiſſimis temporibus fuiſſe cognitum, ac fermè cum ipſis hominibus cepiſſe, perſuadent ratio & hiſtoria. Ratio, quia is ſitus commodiſſimus omnium, ſeſſione excepta, qui ad eam rem poterant adhiberi. Oportuit enim primos illos homines cibum ſumſiſſe, aut ſtantes, aut genibus incumbentes, aut ſedentes, aut jacentes. Stetiſſe, aut incubuiſſe in genua, nemini opinor ſit probabile. Si ſederunt, vel more noſtro ſederunt ad menſas; quod illo rudi ſeculo, (menſis, ſcamnis, ſedilibus, cathedris nondum inuentis) ſtatim factum non eſt: vel paſſim, vt cuique occurrebat aliquid ſeſſioni opportunum & ἐξ ἐπισκευῆς, vel humi. Porro humi ſediſſe oportuit, vel coxim, vel porrectis tibiis, aut ἐναλλὰξ, poſitis, & implicitis, vt hodie Turcæ dum epulantur, & ſartores Galli perſæpe dum artem ſuam acu exercent. Atqui omnibus his poſituris (ſeſſionem ad menſam ſemper excipio) commodior eſt cibum ſumentibus poſitura jacentium, & cubito ſiniſtro,

ſtro, vt fuit olim moris, innitentium. Vt nullum videatur eſſe dubium, vetuſtiſſimum eum fuiſſe morem; primis illis hominibus ſuper gramine aut fœno ſeſe reclinantibus; poſtea etiam ſuper lanatis pellibus, vt videre eſt apud Homerum. Ouidius *Qui poterat pelles addere, diues erat.* Procopij pene eadem verba ſunt de Mauris, Καθεύδουσι Μαυρούσιοι ἐπὶ τῆς γῆς, κάλλιστοι δ' ὀλίγοι αὐτῶν, ἂν οὕτω τύχῃ, ὑποστρωννύντες, Gotthicorum libro 4. Inde eſt *dormio*, à δέρμα *pellis*. Poſtea lecti ſunt inuenti, menſæ, ſcamna, cathedræ, & totũ inſtrumentum domus ad vſus vitæ hujus neceſſarium. Tunc etiam ſedendi ratio hodierna eſt inuenta; & hominibus induſtriis, à voluptate alienis, facile probata, atque paſſim recepta, conſuetudine jacendi in morem ſedendi vertente. Itaque apud Homerum, vt Athenæus obſeruat, ſedent heroes, non in lectis tricliniaribus jacent. & in Geneſi 43. 33. ſedẽt fratres Ioſephi in conuiuio quod ipſe illis exhibet. Manſit tamen apud pleraſque gentes antiquus mos jacendi inter epulas, à beatioribus vbique retentus, tanquam ad quietem & τρυφὴν omnium aptiſſimus. Quod ſuggerit ratio, confirmat hiſtoria; quæ docet nos, conſuetudine decumbendi vſos fuiſſe non ſolos Romanos, nec primos; ſed antiquiſſimis ſeculis Græcos, Medos, Perſas, Celtas, Indos, Iudæos, alios populos. Philo tamen Iudæus, in libro de Ioſepho, aliter pronuntiat: referens enim hiſtoriam de fratrum Ioſephi conuiuio, vbi ipſi ſedent, ſic ſcribit, pag. 376. μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν τ῀ συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων, *nondum recepto more ab hominibus ejus ætatis accumbendi in conuiuiis.* ſed ego Philoni in hac obſeruatione non multum tribuo. Nam ibi Ioſephus excipit fratres, vt homines peregrinos & frugi moris erat excipere: non vt homines lauti & τρυφηλοὶ, ejus ſeculi celebrabant conuiuia. Adde quod, verbum ישב etiam de iis dicitur, qui decumbunt in lectis tricliniaribus, vt in loco Ezechielis, quem poſtea afferemus. Itaque Ioſephus eandem fratrum Ioſephi hiſtoriam commemorans, κατάκλισιν illis attribuit, quam ita expreſſe negat Philo: verba Ioſephi ſunt libro ſecundo, pag. 41, ἐπὶ δεῖπνον αὐτοὺς παραλαμβάνει, καὶ κατακλίνονται οὕτως ὡς καὶ παρὰ τῷ πατρί. Iudæi igitur inter eos populos numerandi, qui priſcum morem jacendi inter epulas retinuerunt. Recte hoc ſuſpicatus eſt Baronius; probauit vero peſſime, quod mox oſtendemus. Sunt autem ejus rei certa teſtimonia in Scripturis, & ſcriptis Rabbinorum. quædam hic indicabo. De improbis fœneratoribus; qui pauperes; vt ſolet fieri, vexabant, ſcribit propheta Amos, capite 11. 8. ועל בגדים חבלים יטו אצל כל מזבח *ſuper veſtimenta in pignus accepta diſcũbunt, juxta quodvis altare.* Paraphraſtes Ionathan, vt notat Rabbi Schelomo, per *veſtimenta* denotari putauit iſto loco lectos; nempe tricliniares, quos in ædibus deorum & εἰδωλείοις ſibi parabant, vt in iis epularentur, & comederent idolothyta, de quibus Paulus I. Cor. cap. x. igitur pro eo quod habet textus Hebraicus, *& ſuper veſtimentu diſcubuerunt*, dixit Ionathan *ſuper lectis*. eo nempe reſpiciens, quod à verbo נטה quo vtitur Amos, deducatur vox מטה lectum ſignificans.

ſignificans. Græci id vocabulum hic alia notione acceperunt, pro extendere; Recenter enim admodum verterunt, τὰ ἱμάτια αὐτῶν διαδοῦντες σχοινίοις περιπετάσματα ἐποίουν; *veſtes ſuas funiculis ligantes, aulas faciebant.* Rabbi Schelomo Ionathani aſſentitur, & modum accumbendi Iudæorum indicat, explicans vocem ישו his verbis לשון. מסיבה שכל מסיבה סעוד בחטיות היא שהוא נסמך על שמאלו *Vox jactu accipienda eſt notione* meſiba *accubitus: quia omnis accubatio ad epulas fit cum inclinatione; acumbens enim innititur ſiniſtræ ſuæ.* ſitum intelligit conuiuantis, qui cubito ſiniſtro innititur. Latini verbo *fulcire* eleganter exprimunt, Perſius; *mihi torta cannabe fulto Cœna ſit in trauſtro.* Græci dicunt ἐρείδειν ἀγκῶνι. Philo de epulis Eſſenorum loquens, veterem poſituram illam ſic expreſſit, p. 616. στιβάδες εἰσὶν εἰκαιοτέρας ὕλης, ἀφ' ὧν εὐτελῆ πάνυ χαμαίστρωτα παπύρου τῆς ἐγχωρίου, μικρὸν ὑπερέχοντα κατὰ τοὺς ἀγκῶνας, ἵνα ἐπερείδοιντο. Nonnus apud Iohannem de Chriſto ad menſam poſt lotionem reuerſo; Καὶ παλάμας ἀγκῶνα παλινδίνητον ἐρείσας Ἀκρότατον περὶ κύκλον ὁμοστόργοιο τραπέζης, Εἶπεν ἑοῖς ἑτάροις. Hic ſitus neque plane jacentis eſt, neque plane ſedentis. Ideo Hebræi hoc dixerunt *ſedere in lectis.* Ezechiel 23. 41. de muliere delicata & peccatrice; *Sedit in lecto magnifico; & menſa inſtructa eſt ante ipſum.* & in ſuperiore loco Moſis de fratribus Ioſephi, Onkelos verbum Hebraicum, quod ſedere ſignificat, expreſſit verbo אסחר quod Syris eſt accumbere.

XXIII. Expenduntur rationes Baronianæ. Error immanis ex interpretatione Latina pronuntiantium de veritate Hebraica. vt cum Baronius Triclinium *putat extare in Bibliis Hebraicis: & cum Bellarminus in controverſiis vrget voces Latini interpretis, quarum nullum in Hebræo textu veſtigium.* Triclinij *neque nomen neque rem extare in Bibliis. Enumerantur voces Græcæ, quæ poſſunt obſeruari in Bibliis Hebraicis. Locus è Pirke Aucth, vbi vox Triclinium* τρίκλινα *apud Philonem. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. Nu. XXXVII.

NVnc videamus quibus argumentis probet Baronius Iudæos accubuiſſe; non ſediſſe ad menſam. Ait; *vetus eſſe* Triclinij *nomen, & vſum apud Hebræos, de Samuele agens diuina Scriptura teſtatur, dum ait, Aſſumens itaque Samuel Saulem & puerum eius, introduxit eos in triclinium & dedit eis locum in capite.* Et verum eſt quod hic dicitur, vocem *triclinium* extare in Scripturis; extat enim in Latina verſione quæ eſt ſacra Scriptura: & falſiſſimum tamen eſt atque abſurdiſſimum, quod ex eo colligit Baronius: reperiri nomen hoc & rem nomine ſignificatam, in ea quæ proprie ſacra Scriptura eſt, & totius veritatis origo. Triclinium κυρίως cœnaculum eſt, ſiue œcus trium capax lectorum & nouem conuiuarum, is n. Græcis, ejus no-

minis auctoribus, credebatur eſſe quaſi legitimus conuiuantium numerus. neque dubium, ab ejuſmodi perſuaſione non ſolum nomen eſſe ortum ſed etiam fabricam ejuſmodi œcorum. Veteres Iudæos, de quibus loquuntur auctores ſacri veteris Teſtamenti, ſimile quid obſeruaſſe in numero conuiuarum, aut cœnaculis ſuis & lectis tricliniaribus, affirmare potuit Baronius, probare non potuit: nihil enim ejuſmodi in Scripturis legitur. At vocem Triclinium illis vetuſtiſſimis Iudæis fuiſſe vſurpatam, quod hic auctor affirmat, aut extare in Hebraicis Scripturarum codicibus, tam apertum eſt & patens mendacium, vt mirum ſit viro graui potuiſſe id excidere. Si quia Latinus interpres eam dictionem vſurpauit, recte inde colligitur antiquos Iudæos & rem & nomen *triclinij* in vſu habuiſſe; dicamus licet, triumphos Romanorum iiſdem fuiſſe notos: nam extat vox *triumphare* apud Latinum interpretem, Ezechielis 22. 5. pro Hebraica *hitkalles* ἐκπαίζειν *irriſit.* quo modo interpres idem præcedente verſu ה' קלסה recte vertit *irriſio.* dicamus etiam, arcus triumphales Romanorum extitiſſe iiſdem Iudæis in vſu & extare in ipſorum libris: quia 1. Regum 12. 15. pro Hebraico *Iad.* legitur in Bibliis Latinis *fornix triumphalis,* dicamus Græcorum & Romanorum Triremes fuiſſe illis temporib. a Iudæis uſurpatas: quia reperitur id verbi in Latina verſione. dicamus etiam voces Græcas *problema, parabola, mœchari,* alias, quibus Latinus interpres vtitur. extare in Hebraica veritate. At per Deum immortalem, quid ineptire, nugari, mentiri eſt ſi hoc non eſt? Ego in toti Bibliis Hebraicis voces Græcas obſeruare iſtas duntaxat memini. συμφωνία, h. e. *conſonantia* Danielis 3. 5. ψαλτήριον ibidem: vbi etiam κιθάρα & σαμβύκη. ſed eas voces Græcas eſſe prima origine non exiſtimo. apud eundem prophetam extat vox Chaldaica כרוזא *caroza* præco, & Græca κῆρυξ, vt videtur, & verbum כרז ibidem pro κηρύσσω, hoc eſt, *prædico,* רפסודות *rapſodot* pro ratibus, à Græco ῥαψῳδεῖν, etſi diuerſæ notionis, vel à ſimplici ῥάπτειν, videtur factũ; 2. Paral. 2. 16. μάχαιρα *gladius* legitur, vt quibuſdam placet, Geneſeos 49. 5. vide Scholia R. Schelomonis in illum locum. In Canticorum 3. 9. אפריון *appirion* eſſe φορεῖον, ferculum, putauit Hieronymus ad caput ſeptimum Iſaiæ: quod eruditis merito improbatur; vt & quod ibidem ſubiicit de vocibus NVGÆ & MENSVRA apud Hebræos. Sunt etiam Rabbini, qui Numerorum 20. 10. המורים *hammorim* contendant eſſe vocem Græcam μωροί, qui ſi dicerent Græcum μωρός deductum eſſe ab Hebraico *moreh* rebellis, non ὅτι τὸ μὴ ὁρᾷν, vt nugantur Græcorum Grammatici, aliquid dicerent: at cum putant vocem Græcam μωρὲ fuiſſe Moſi uſurpatam, ridiculos ſe præbent. Alias præter iſtas dictiones Græcæ originis non facile diligens lector in Bibliis Hebraicis reperiet. Baronium de voce *triclinium* in errorem adeo puerilem incidiſſe, etſi mirum eſt, ego tamen minus miror. Nam ex quo Latina verſio Tridenti facta eſt authentica, & pretium Hebraicæ veritati eſt ademptum; tam prodigioſam ſententiam noua monſtra parere neceſſe erat. & eſt ſane nouum

nouum τέρας argumentatio iſta Baronij; quæ ſi admittitur, nomen Deus erit Hebraicum, quia illo vſus eſt Latinus interpres. Hoc prodigioſo argumentandi genere etiam alibi vtitur Baronius, vt ante obſeruabamus in 12. 18. Sed conditorem Annalium, propter literarum Hebraicarum imperitiam facilius excuſes: Bellarminum vero qui illius linguæ magiſterium eſt profeſſus, quis non indignetur ad probationem dogmatum hodie controuerſorum id genus offuciis abutentem? Exemplum vnum afferam, ex quo de fide illius in cæteris fieri poteſt conjectura. Libro primo De purgatorio capite 15. probat Bellarminus doctrinam de purgatorio primis mundi ſeculis fuiſſe notam, extareque illius in Geneſi mentionem ſaltem implicite; quia leguntur hæc cap. 23. *Et ſurrexit Abraham ab officio funeris.* nam quia ab aliquot ſeculis celebrari ceperunt officia mortuorum inter Chriſtianos; vrget vir acutus vocem *officium* & ex illa voce colligit tale quid feciſſe Abrahamum in funere vxoris ſuæ: Hoc tam verum eſt, quam illa ſuperior Baronij obſeruatio de *triclinio* vera erat. Hebraica veritas habet; *ſurrexit à mortuo ſuo*; vel *à conſpectu mortui ſui*: id enim eſt, מעל פני מתו ideirco ſimpliciſſime Græci ἀπὸ τοῦ νεκροῦ. Ionathan voce *conſpectus* adiecta, ſententiam per ſe planam, reddidit planiorem. Bellarminus vero è Latina interpretatione jam authentica ſic diſputat, quaſi eſſet vſus Moſes voce *officium*. Exſpecto quam mox exorietur aliquis ex ea ſchola, qui priora ſecula erroris accuſet, quod Moſem Hebraice ſcripſiſſe crediderint, qui Latine ſcripſerit. Hæ ſunt hodie artes defendendi nouas opiniones, apud idiotas & vulgus imperitum ac falli facile fortaſſe efficaces; peritis & literarum intelligentibus deteſtandæ neſcio dicam, magis an ridendæ. Καὶ ταῦτα μὲν ταῦτα. Sed non dimittendus es Lector erudite ſine alicujus elegantioris, obſeruationis mantiſſa. Scito igitur, affirmationem Baronij de voce TRICLINIUM Iudæis vſurpata, ſic falſam eſſe, vt parua mutatione traduci ad veritatem queat. prima tempora Hebræorum ille cogitabat: & hoc falſiſſimum eſt. dixiſſet idem de Iudæis poſt Chriſti ſeculum, verum dixiſſet. Nam in Pirke Auoth, capite quarto extat Rabbi Iacob pulcherrima ſententia in hæc verba. *Seculũ hoc ſimile eſt veſtibulo ante ſeculum venturum: para te in veſtibulo, vt ingrediaris in ipſum palatium.* Huic Doctori, ſane veteri, ſed qui ſine dubio vixit poſt Chriſtum, primus ad palatium aditus dicitur פרוזדור *prozedor*, mira voce, & vt ego ſuſpicor, corrupta à voce προθύρος, q. d. *pro-veſtibulum* Rambam exponit בית שער *domus portæ*, πυλῶνα Græcorum intelligens; at palatium hic dicitur טרקלין *teraclin*, hoc eſt triclinium. Extat etiam vox *prozedor* apud Abr. Zacuthum Iuchaſin, p. 23. b. vox autem *teraclin*, è Græca, triclinium, corrupta, legitur etiam in Iad. Moſis Ægyptij lib. 12. cap. 21. Maimonides exponit ההיכל *palatium* vel *templum*. conuenienter quidem huic loco: ſed neque ille tantus Magiſter, neque alij Rabbini ejus libri ſcholiaſtæ, quid eſſet proprie *Triclinium*, aut cujas vox, intellexerunt. Tantum abeſt vt verum ſit, jam inde à primis ſeculis id nomen Hebræis fuiſſe fa-

miliare. In Scripturis ὁ κοιτὼν cubiculum dicitur חדר המטות *œcus lectorum*. In Cantico canticorum, 1. 12. Regis מסב exponitur à Græcis ἀνάκλισις, à Rabbinis dicitur eſſe accubitus in orbem diſpoſitorum, ac videtur Philo, iis verbis quæ paullo ante deſcripſimus, vim dictionis Hebraicæ voluiſſe exprimere, cum tricliniis addit, περίκλινα, œcos intelligens, vt eſt coniicere, rotundos cum ſuis lectis conuiuialibus, ei formæ cœnationum accommodatis. In libris Rabbinorum *meſiboth* ſunt lecti conuiuantium. & היה מיסב paſſim pro ἀνέκειτο, de eo qui ad menſam accumbat, cubito ſiniſtro innitens, vt ipſi Rabbini interpretantur.

XXIV. Expenditur locus ex Euangelio Iohannis, γινομένου δείπνου. Alius locus ex Euangelio.

ANNI XXXIV. Nu. XXXVIII.

REditur hic ad hiſtoriā lauatorum à Chriſto pedum Apoſtolicorum. Refutantur longa oratione, qui dixerunt id factum ante cœnam agni Paſchalis. Enimuero ſi Euangelij verba diligenter expenduntur, expediri vno verbo res poteſt. Clare enim dicit Euangeliſta; καὶ δείπνου γενομένου, *& vbi cœna eſſet peracta*, ſed eludunt iſti, & γινομένου volunt eſſe, *parata* non *tranſacta*. hoc vero ita aperte contradicit Iohannis verbis, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, *Chriſtus ſurrexit à cœna*; vt ad Prætorem vel ad agnatos amandandi ſint ejus ſententiæ auctores. De ritibus Iudaici Paſchatis, (qua de re mox auctor agit) ſunt in manibus eruditorum, quæ è Ritualibus Iudæorum & libris Thalmudicis protulerunt in apertam lucem Paulus Burgenſis, Emmanuel Tremelius & Ioſephus Scaliger; quorum nominibus poterat Baronius ſuos Annales reddere illuſtriores, & animi ingrati crimen eadem opera euitare. Non enim ſuis profecto plumis, verùm alienis συλᾶται, καὶ ἐναβρύνεται ἐν τοῖς ξένοις. Quod mox ait, illa Domini verba, *Qui lotus eſt non indiget, niſi vt pedes lauet*; niſi ad baptiſmatis myſterium referantur, probare Apoſtolos priuſquam ad priorem cœnam ſe accingerent, totum corpus lauaſſe; id mihi oppidò negligenter dictum videtur. Sentio enim cum eruditiſſimo Ianſenio, allegoriam eam eſſe ex vſu communis vitæ depromptam. quare κατὰ τὸ ῥητὸν, de eis intelligendum qui corpus totum in balneo lauarunt; ſed poſtea egreſſi è balneo, dum accedunt ad lectum conuiuialem, pedes macularunt, ac ſecundum anagogen, omnino lotio totius corporis de baptiſmo accipienda: pedum verò ablutio, de affectuum purgatione & ejus quem Theologi nominant fomitem peccati, etiam in electis poſt peccatum remanentem.

XXV. Abſurditas conjecturæ Baronianæ de cœnatoriis Domini, & de veſte ejuſdem pretioſa ſuper cœnatoriam. ἱμάτια numero plur. de vno pallio. Nonni licentia, χιτῶνι vocem pro vno pallio ponentis. veſte aut linteo ſuccingi habitus ſeruilis. Hallucinationes Baronij variæ & vaniſſimæ conjecturæ de pretioſa Chriſti veſte

ad inſti-

ad inſtituendum S. Euchariſtiam. Alia non pauca.

ANNI XXXIV. Num. XXXIX.

IN iis quæ mox ſubiiciuntur de veſtimentis Domini, doctrina & iudicio inſtructi Lectores, præter friuolas conjecturas, aut etiam manifeſto abſurdas, quid inuenturi ſint, equidem non video. Principio ſic diſputat: quia dixit Iohannes Chriſtum poſuiſſe veſtimenta quando ſe accingebat ad lauandos pedes diſcipulorum ſuorũ, *par eſt credere*, inquit, *eum in veſte cœnatoria remanſiſſe*. quare autem? ego enim non capio. Si numerum pluralem vult vrgere Baronius, dicendum illi erit, Chriſtum veſtem non vnam, ſed plures poſuiſſe. Quare, ſiue intra veſtem cœnatoriam habuit aliam accumbens, ſiue ſupra cœnatoriam, vt docetur in Annalibus, quia dixit Iohannes poſuiſſe ipſum τὰ ἱμάτια, & placet Baronio numerum multitudinis vrgere; neceſſario ſequetur, & cœnatoriam & alteram ſimul Chriſtum exuiſſe. Quæ eſt igitur hæc Logica ἀσυλλόγιστος? Non animaduertit vir eruditus, ἱμάτια iſto loco appellari, ab Euangeliſta, non plures veſtes; ſed vnicum Chriſti pallium. Hoc manifeſtum eſt & certiſſimum ex ipſo Iohanne, qui 19. verſ. 25. narrans quo modo pallium Domini in quatuor partes fuerit ſciſſum, eodem numero vtitur; ἔλαβε, ait, τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, nam ſolum pallium appellari ab Iohanne τὰ ἱμάτια, nemo poteſt dubitare, qui locum inſpexerit. Itaq; Nonnus ſententiam eandem cum Iohanne numero non eodem expreſſit.

ἑκάστῳ ἰδίῃ τετράζυγες βασιλῆος.
Ἰσάμβοι δόρατος.

Idem poeta elegantiſſimus in capite 13. Iohannis & hiſtoria lotionis, pro τὰ ἱμάτια dixit eodem numero τοὺς χιτῶνας: poetica licentia dure abuſus illa voce: nam χιτὼν eſt veſtis interior, vt tunica: ἱμάτιον, exterior, vt pallium: & hanc proprietatem accurate ſeruat Iohannes cap. 19. 23. Porro cauſſam cur Dominus noſter poſuit pallium, docte oſtendit ille eruditus paraphraſtes, iſto verſu;

Δούλιον ἔργον ἔδειξεν ἑοῖς ἑτάροισιν ὑφαίνων.

ſignificat enim, Ieſum Chriſtum habitum ſerui aſſumpſiſſe, vt miniſtraret diſcipulis, pedes lauando ipſis. Seruorum erat, ſine pallio aut alia veſte exteriore, tunicatos, & cinctos, vel etiam linteo ſuccinctos, miniſtrare. Inde illa Suetonij in Caligulam indignatio, quod *Senatores ſummis honoribus functos cœnanti ſibi, modo ad pluteũ, modo ad pedes ſtare ſuccinctos linteo*, (iſtud eſt quod Iohannes λεντίον dixit,) *paſſus eſt*. lib. 4. cap. 26. quo ex loco apparet, non ſolum ſeruos, ſed etiam ingenuos, qui ſeruilia miniſteria erant obituri, ſeruilem illum habitum aſſumpſiſſe. Exemplum habes apud eundem in ipſo Caligula, popæ & victimarij miniſterium exercentis, c. 32. Huc pertinet quod legimus apud Philonem; qui pag. 617. Eſſenorum conuiuia deſcribens, ſocietatis plane philoſophicæ, obſeruat, mancipiorum quidem vſum ipſos repudiaſſe; quod dicerent ſeruitutem contra jus naturę introductam fuiſſe; ſed liberorum opera vtentes cauiſſe, ne vllam habitus ſeruilis ſpeciem inter miniſtrandũ præberẽt: ac propterea diſcinctos,

& demiſſis veſtimentorum alis in cœnationem ſolitos ingredi. ἄζωστοι, inquit, καὶ καθειμένοι τοὺς χιτωνίσκους εἰσίασιν ὑπηρετήσοντες ἕνεκα τοῦ μηδὲν οἴεσθαι ἐπιφέρεσθαι δολοφρονοῦντας ξίφος εἰς τὸ συμπόσιον.

Pallium & omnis exterior veſtis quæ brachia includit, inepta eſt ad miniſteria quæ liberum brachiorum motum requirunt: ideo ſerui ponere ſoliti; ideo etiam Chriſtus ponit. At Baronius ait, Dominum in cœnatoriis remanſiſſe. In quo trifariam decipitur. Errat cum putat miniſteriũ illud obiri poſſe in veſte cœnatoria. Errat cum non obſeruat ſeruilem habitum à Rege Regum conſulto conſilio eſſe aſſumptum. Errat poſtremo cum fingit Dominum more Romano cœnatoria induiſſe, menſæ accubiturum. Nam ex comparatione duorũ locorum apud Iohannem, quorum mentionem modo fecimus, certo conſtat Dominum noſtrũ & in cœna & extra cœnam eaſdem veſtes duas geſtaſſe; exteriorem, pallium; interiorem, tunicam. Valeat igitur figmentum illud de cœnatoriis Chriſtianos Baronio id credere, aut cujuis idem affirmanti, parati non ſumus: niſi prius teſtimoniis Scripturarum, aut Hebræorum ſcriptorum docuerit. morem illum Romanum ac Græcũm Iudæis illa ætate adeo fuiſſe in vſu, vt etiam tenuiſſimæ fortunæ homines, (his ſimilem ſe geſſit Chriſtus, quamdiu vixit in terris,) eum vſurparent. Locus de veſte nuptiali è cap. 22. Matth. non id probat, quod vult Baronius; imo ſi attente legatur plane contrarium ſuadeat: ſicut ſæpiſſime ſolent teſtes Baroniani, hinc ſtare, illinc dicere. Ergo quum eo loco ſuum conuiuam Rex increpet, quod palatium ſuum ingreſſus ſit non ornatus veſte lauta, quæ nuptiarum apparatui conueniat: πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; non de cœnatoria veſte, ſed de forenſi ejus verba debent accipi. Nam conuiuialia indumenta non ſumebant, niſi quando accumbebant: iſte verò reprehenditur, quod domo non venerit ornatus veſte feſtiuitati congruente. B. Hieron. *veſtem non nuptialem* opponit, non vt Baronius, cœnatoriis, ſed ſimpliciter ſordidæ *arguit illum impudentia quod veſte ſordida munditias polluerit nuptiales.* Hoc figmentum de cœnatoriis Domini. ſequitur aliud πλάσμα, longe vaniſſimum. Diuinat enim Baronius, Ieſum Chriſtum, non cœnatoria tantum veſte, ſed majoris decoris gratia, propriis ſuperinductum veſtimentis, cœnaſſe: *& hoc*, inquit, *ſic eſſe putandum.* imo vero hoc putandum non eſt: non enim dicitur ab vllo Euangeliſtarum: neque verbum vllum in hac hiſtoria ab illis ponitur, quod eo ducat & quod caput eſt. non conuenit hoc cæteræ Chriſti vitæ: qui ſemel aſſumptam ſerui formam, vt loquitur Apoſtolus, perfectam humilitatem dictis, factis, cultu, victu, omnibus denique rationibus & profeſſus eſt; & ſemper ſeruauit. Poſtremo ridiculum nimis exiſtimare aliquem cœnatoriis amictũ, aliam veſtem ſuperinduiſſe, *maioris* vt ait, *decoris gratia.* Nam ſi decus & gloriam Dominus noſter in illa cœna ſpectauit, & fuit vſus in Iudæa veſtium tricliniarium; poterat induere cœnatoria ita pretioſa, vt decoris cauſſa nihil opus eſſet veſtem aliam contra morẽ & contra decorum ſuperinduere. Auctor Satyrici: *Veſtimenta mea accubitoria perdidit, quæ mihi*

mihi natali meo donauerat cliens quidã, Tyria, ſine dubio, ſed jam ſemel lota. Perſius: *Hic aliquis cui circum humeros hyacinthina læna eſt.* vbi veſtis δειπνῖτις, magni pretij intelligitur. At Baronio placet, Dominum & Apoſtolos ... rum ſplendide ornari potuiſſe ve... ... niſi aliud accede... ... ſuperiniectum ad ſplendorem augendum: quæ conjectura quum ſit vaniſſima! etiam illud vanum eſt, quod ſindonem fuiſſe eam veſtem, nihil addubitans pronuntiat. Sed de ſindone & eo qui fugit quum Saluator captus eſt, περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, inferius erit agendum, ad ſectionem 68. Tollebã manum de tabula: ſed reuocat me in lineam exemplum ſingularis audaciæ in tractandis ſacris literis quod ſtatim ſequitur. Nam quum dicat Iohannes 13. 4. de Chriſto ad lotionem ſe accingente, τίθησι τὰ ἱμάτια, *veſtes ponit*, hoc eſt pallium, vt oſtendimus; & de eodem poſt lotionem peractam, ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, *ſumpſit veſtimenta ſua*, pallium nempe quod poſuerat; quis ferat Baronij licentiam, hic quoque fingentis, Dominũ noſtrum ad inſtituendam ſacroſanctam Euchariſtiam pretioſam aliam veſtem induiſſe, & pro actionib. veſtimenta ſubinde mutaſſe; Hoccine eſt diuina oracula cum timore & tremore tractare, humana figmenta ſacris narrationibus ex ſuo ſenſu illis immiſcere? Enimuero non poterat continere ſe Cardinalis Baronius, vel Cardinalitios certe jam tum animos gerens; aulæ Romanæ ſplendori & regiæ Pontificum pompæ aſſuetus; quin aliquid de moribus hodiernis Domino affingeret. Sed meminiſſe debuerat, Chriſto in terris agẽti nunquam fuiſſe probata humana conſilia; propter quæ ſeuere adeo Petrus ipſe fuit ab ipſo increpitus, ſequi non præire juſſus. Dominum igitur nos quoque ſequamur, & noſtros potius mores ejus exemplo formemus; quam ex affectibus noſtris ac vitiis, falſos ipſi mores affingamus.

XXVI. Quot lectis Chriſtus & Apoſtoli accubuerint in ultima cœna. Cœnationes à numero lectorum trium vel plurium nomina habuerunt apud Græcos. An Petrus eodem lecto cum Domino diſcubuerit. Euchariſtiæ inſtitutionem male comparari cum Apophoretis Gentilium.

ANNI XXXIV. Num. XL.

CONiicit Baronius Chriſtum & Apoſtolos tribus lectis accubuiſſe; in vno cubuiſſe ipſum cum Ioanne & Petro: reliquos in duobus jacuiſſe quinos. Sed raro factum legimus, vt quini vno in lecto accubarent: & quare tres potius lectos in eo cœnaculo fuiſſe quam quatuor credamus, ratio nulla ſuadet neceſſaria. Nam triclinium illud nemo Euangeliſtarum vocauit. Quemadmodũ autem œci triclini erant multi, ſic & tetraclini, vbi quatuor lecti, pentaclini vbi quinque; hexaclini, vbi ſex; & ita deinceps: nam δεκακλίνους οἴκους, ἑξηκοντακλίνους, atque etiam ἑκατοντακλίνους, vbi decem, ſexaginta & centum lecti in hiſtoriis Græcorum legi ſcimus. Petrum autem cum Domino & Ioanne in eodem lecto diſcubuiſſe, neſcio an patiatur dici vox νεύει. non enim poterat com-

commode illo ſitu, oculorum nutu dare ſignum ſupra ſe cubanti. Et vere, ſi proximus Iohanni fuiſſet Petrus verbis poterat cum illo agere, vt oculorum nutibus non eſſet opus. Quod autem ſacra Domini Cœna cum Apophoretis cōparatur, adeo vt dici videatur mos ille quaſi occaſionem præbuiſſe illius inſtituendæ; hoc equidem vix ferendum exiſtimo. Quid enim commune terribili myſterio, cū Apophoretis Gentilium, quibus originem dederunt luxus, delitiæ & laſciuia? Scimus Euchariſtiam à Græcis patribus non raro dictam *δῶρον ἐξιτήριον*, quia diſcedentibus ex hac vita communicabatur, ſicut paullo poſt oſtenſuri ſumus? at propter leuem aliquam conuenientiam, inſtitutionē illius ad Græcorum vel Romanorum apophoreta referre non debemus, nec ſine piaculo poſſumus. Omnino ſi exemplum aliquod Chriſtus eſt ſecutus, aliunde id petere quam è ritibus Iudaicis in celebratione Paſchatis ferme impium videtur. Quare illa potius conſulant ſtudioſi Lectores, quę de ſecūdis menſis in ſolemnitate Paſchali Ioſephus Scaliger & alij viri illarum literarum callentes dudum obſeruarunt. Nam & quæ mox Baronio iis de rebus ad notantur, ab illis fontib. deriuata.

XVII. *Refellitur obſeruatio Baronij ſuper cauſſa contentionis de primatu inter Apoſtolos, poſt vltimam Domini cænam.*

ANNI XXXIV. Num. XLII.

Poſt hæc ſequitur obſeruatio, prorſus quales eſſe omnes vt plurimum Baronij *ἐπιστάσεως* in ſuperioribus monebamus. Nam quia Lucas narrationi de inſtitutione S. Euchariſtiæ ſubiungit ſtatim hiſtoriam cujuſdam *φιλονεικίας*, quæ fuit inter Apoſtolos, dum inter ſe quærerent, quis ex omnibus eſſet major: Baronius occaſionem inquirit vnde huiuſmodi quæſtio orta [illegible] tempore inter ipſos: atque eam à ſe inuentam, vult à nobis magna cum attentione audiri. *Eſt*, inquit, *obſeruatione dignum nunquam Apoſtolos de primatu quæſtionem mouiſſe, nec indigne tuliſſe Petrum præpoſitum cæteris eſſe; verum haud æquanimiter tolerare potuiſſe, Iohannem vel Iacobum fratres apud Chriſtum primos haberi.* Vult enim Baronius, Petrum ea jam majeſtate inter condiſcipulos excelluiſſe; vt libenter ipſi ſe reliqui omnes ſubiicerent; quum alium præter Petrum principem locum gratiæ apud Chriſtum obtinere, & ſibi præferri, pati non poſſent. Hanc obſeruationem alibi equidem legere non memini: & eſt profecto nemini mortalium conuenientior, quam Baronio; qui omnes etiam leuiculas, etiā falſas occaſiones ſtudio ſummo aucupatur, vt hodierni faſtus & typhi aliquam ſaltem imaginem vel vmbram inter Apoſtolos, inueniat. Sed mirum eſt, hujus ſubtiliſſimæ obſeruationis, nemini veterum, nemini, quod ſciam, recentiorum interpretum veniſſe in mentem, præter Baronium. Quid quod iſti animaduerſioni repugnat è diametro, Beati Chryſoſtomi obſeruatio, in principium capitis 18. Matthæi? vbi docet, ex ęmulatione reliquorū Apoſtolorū aduerſus Petrū natā eſſe quæſtionem huic ſimillimam, vel potius eandem; *τίς ἄρα μείζων ἐν τῇ*

βασιλεία-

βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; ad quæ verba notat magnus ille interpres; Apoſtolos quum vidiſſent Chriſtum pro ſe & Petro tributum ſolviſſe, tuliſſe id ægrè, & ἀνθρώπινόν τι παθόντας, hoc eſt humani ingenij vitió, velut expoſtulantes cum Domino, voluiſſe ab eo quærere, τίνος ἕνεκεν τὸν Πέτρον ὑμῶν προετίμησας; καὶ εἰ μείζων ἡμῶν ὗτος ἐστι; *quam ob cauſſâ Petro plus honoris tribuiſti quàm nobis? & an ille nobis eſt major?* verùm pudore impeditos, quominus affectum ita manifeſtè proderent, illud dumtaxat quæſiuiſſe; *Quis ex omnibus eſſet major?* Quare falſum eſt, quod affirmatur hoc loco in Annalibus; reliquos Apoſtolos vnius Petri ſuperiorem dignitatem pati potuiſſe: nunquam aduerſus illum ex indignatione murmuraſſe. Hieronymus in illum Matthæi locum, idem cum Chryſoſtomo obſeruat: *Quia viderant*, ait, *pro Petro & Domino idem tributum redditū, ex æqualitate pretij arbitrati ſunt Petrū omnibus Apoſtolis prælatum.* Igitur ſi credimus Hieronymo & Chryſoſtomo, Apoſtoli adeò non crediderunt Petrum eſſe omnium maximum, vt leui ſuſpicione oborta alicujus majoris dignitatis Petro attributæ, ſibi illum anteponi non potuerint pati: quid magis contrarium dici potuit obſeruationi Baronij? Sic autem & alij interpretes. Beda, vt ſolet, Hieronymum κατὰ πόδας ſequitur, totidem verbis: Theophylactus ſuum Chryſoſtomum, item Euthymius: qui poſtea addit; vidiſſe Apoſtolos Petrum in terris ſibi præponi (honoris vel ordinis prærogatiuam intelligit Euthymius; non typhum hodiernum:) ac propterea doluiſſe: ſed poſtea vbi perfecti euaſerunt Apoſtoli, honore ſibi inuicem ceſſiſſe. Ipſa Euangelij verba digna conſideratione ſunt: nam apud Lucam ita ſimpliciter quæſtio proponitur: *Facta autem eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe major.* Non excipitur hîc Petrus, quod omnino erat neceſſe, ſiquidem is Petrus tum fuiſſet, de cujus præcellente dignitate, & vt hodie patroni ejus cauſſæ loquuntur, de cujus dominatione ac monarchia inter Apoſtolos conſtaret. Valeat igitur Baroniana obſeruatio, non ſolùm vt leuis & vana; ſed etiam vt manifeſtò falſa & Scripturis repugnans. Vide iterum infrà ad numerum Baronianum ſexageſimumquartum.

XXVIII. Προθεωρία, *hoc eſt*, prævius diſcurſus ſeu præfatio, *in ſequentem diſputationem.*

DE SACROSANCTA EVCHARISTIA.

Anni XXXIV. Num. XLV.

Perducta eſt Euangelicæ hiſtoriæ ſeries ad Cœnæ Domini inſtitutionem Dominicam. Qua occaſione vſus eſt conditor Annalium, vt ad hodiernas controuerſias ſuper illo diuino myſterio diuerteret, Romanæ Eccleſiæ ſcita & placita defenderet, ac diuerſa ſentientibus inclementer diceret. Quòd ſi Baronius, ex accurata comparatione eorum, quæ Chriſtus hoc ſacramentum inſtituens docuit fecitque, cùm iis, quæ fiunt hodie & docentur, ſiue à partis Romanæ Catholicis, ſiue ab iis quos deſiderium reformationis à Romanis diſiunxit, palàm feciſſet ac

Kkk liquidò

liquidò demonſtraſſet, cum inſtitutione Chriſti & praxi Apoſtolicorum temporum ac proximè inſecutorum meliùs illorum, quàm horum & doctrinam, & praxin congruere; quis à partium ſtudio alienus, hoc eſt, vt ego interpretor, verè Chriſtianus, non gratiam illi habuiſſet, aut ſententiam illius non probaſſet? Nam vt inſtituere ſacramenta ad ſalutem, ſolum Deum poſſe, firma fide pii omnes credunt; ita veram de illis doctrinam, verum illorum vſum, & legitimos ritus, (de neceſſariis loquimur, non de iis qui ad decorum & ornatum pertinent:) è ſolo Dei Opt. Max. verbo, & hiſtoria eorum quæ Apoſtoli docuerunt feceruntque, hauriri tutò poſſe, pari fidei firmitudine veri omnes fideles perſuaſum habent. Meminerunt illi; Paulum Apoſtolum, vt deprauatam nonnihil diſciplinam circa hoc myſterium in Eccleſia Corinthiorum emendaret; reuocaſſe illos ad primam inſtitutionem, & velut ſpeculum, in quod intuentes de ſuis actionibus iudicarent, verba Domini ob oculos illis poſuiſſe: *Ego* inquit, *accepi à Domino quod & tradidi vobis.* Meminerunt, beatum Chriſti martyrem, Cyprianum, vt Hydroparaſtatarum ſiue Aquariorum errorem, quem in huius ſacramenti adminiſtratione committebant, in melius reformaret: Pauli exemplo, reuocaſſe ipſos ad Euangelicæ veritatis ac Dominicæ traditionis rationem; *ne*, inquit, *ab eo quod Chriſtus magiſter, & præcepit & geſſit, nouella inſtitutione decederent. Hæc*, ait magnus doctor, *radix atque origo eſt traditionis Dominicæ, ad quam eſt reuertendum; ne aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit.* Objiciebatur Cypriano reformationem hanc tentanti, conſuetudo, à multis iam recepta, & plurium annorum vſu firmata; ſed hanc ille ſequendam negat; *quærendum eſt enim*, ait, *ipſi conſuetudinis auctores quem ſint ſecuti.* Addit verò conſilii ſui rationem ſolidiſſimam, firmiſſimam, & nulli vnquam præſcriptioni obnoxiam. *Nam quod Chriſtus debeat ſolus audiri*, inquit, *Pater etiam de cœlo teſtatur, dicens; Hic eſt filius meus dilectiſſimus in quo bene ſenſi; Hunc audite.* Si igitur ab hiſtorica narratione digredi animus erat Baronio, fuit hic locus exercendæ induſtriæ, in illa, quam dixi, comparatione inſtituenda, & accuratè explicanda: quo poſſet, rebus omnibus æquâ lance diligenter expenſis, nudam veritatem oculis hominum ſubjicere, & ſui erroris illos admonere, quos ratio vicisset ab archetypo longiùs aberrare. Etſi ad vltimam dudum odiorum lineam eſt peruentum; neque vlla ampliùs, niſi in vnica Dei miſericordia & omnipotentia meliorum ſpes, concordiæ ſtudioſis reſtat: exiſtimo tamen, ſi hanc viam auctor Annalium eſſet ingreſſus, quã ipſa propoſiti ſui ratio ei ſuggerebat, & piis omnibus atq; *ἀφιλονείκοις* opus hoc multo futurum fuiſſe acceptius; & fructu etiam, vt equidem reor, non fuiſſe cariturum. Magna enim eſt vis veritatis, ſi quis illam, quæ naturâ ſuâ ſimplex eſt, ſimplici animo & ſine mangonio proponat. Non debebat Cardinalis Baronius, qui opus Annalium in ſe recepiſſet, hujus pulcherrimæ laudis palmam aliis concedere. At enimuero longè aliam fuiſſe illi mentem, & ab hujuſcemodi ſanctis cogitationibus, ipſum fuiſſe alieniſſimum, vel ſola

hæc

hæc pars Annalium luculentè probauerit. Id namque vnum tota hæc diſputatione, & aliquot aliis eiuſdem argumenti, cùm in anno quinquageſimoſeptimo, tum alibi, videmus ipſum agere; vt omnes opiniones circa hoc ſacramentum, quas in Eccleſiam Romanam longa dies inuexit, & quæcunque ad hodiernam illius praxin attinent; mordicus propugnet. Omnia Baronius probat, omnia tuetur, & quidem pari contentione omnia. Illam igitur, cuius modò mentionem faciebamus, comparationem omittit. ipſam adeò huius ſacramenti inſtitutionem Dominicam, Euangeliſtis accuratiſſimè deſcriptam, & à Paulo Apoſtolo totidem fere verbis repetitam, pene prætermittit: certè in Annalibus ſuis, vbi alia quamplurima minoris longè momenti αὐτολεξεὶ ſolet recitare, non deſcribit: denique ita breuiter ſtrictimque Dominicæ inſtitutionis verba attingit; vt locum illum, ceu in vadoſo mari periculoſam aram, vel naufragiis infamem ſcopulum, conſulto conſilio euitaſſe queat videri. Olim fuiſſet hoc valde mirum; nunc aliter viuitur, poſtquam Romæ ſemel conſtitutum eſt, veri rectique normam in cauſſa religionis eſſe non verbum Dei, non antiquitatis conſenſum, ſed Eccleſiæ, hoc eſt, vnius Papæ infallibilitatem. Igitur inter ipſa prima verba huius ſuæ de Euchariſtia diſputationis, vocabulum, TRANSSVBSTANTIATIO heri & nudiuſtertius natum, & Eccleſiæ Dei funeſtum, vſurpat Annalium pater: rem ipſam & dogma, poſt tot ſæcula ſancitum, ſpreta operis ſui lege, quæ res ſingulas ſuo quaſque loco ac tempore narrari poſtulat, hîc adſtruit: doctrinam de ſacrificio, non quam vetus Eccleſia novit ſed illam, quæ ab aliquot ſeculis in Romana cepit vigere, magno conatu hic defendit: ſacramenti huius mutilationem inuentum planè nouitium, & verè, vt cum Cypriano dicam, furtum ſpirituale, falſo obtentu antiquitatis, alio huius tomi loco tueri non veretur: linguam peregrinam, expreſſis verbis Paulo damnatam, & vno verbo, ritus omnes, qui pertinent ad modum celebrandi huius myſterii hodiernum, cùm hoc loco, tum alibi, quoties datur occaſio, ſine vlla exceptione defendit. Poſtremò diuerſa ſentientes de hoc venerando ſacramento, quorum alios ſola vis conſcientiæ & odium tot nouitatum in re tanti momenti, vt à Romanis ſeſe diſiungerent compulit; alios fortaſſe cauſſæ neſcio quæ multùm diuerſæ; omnes pariter à Baronio, tot tantarumque nouitatum patrono NOVATORES appellantur. Atque hæc ſumma eſt Baronianæ doctrinæ & diſputationis huius ac ſimilium aliarum: in quibus, præter commune ſeculi malum, in ſtudio partium φιλονεικίαν, & cupiditatem iure vel iniuria vincendi, nihil equidem animaduerto ſingulare. Nulla hic ex erudita antiquitate obſeruatio non protrita: nulla canæ ſimplicitatis reuerentia: nihil deniq; eo viro dignum; qui in operis fronte omnes, etiam in aliis caſtris militantes, ad diſquiſitionem rerum à ſe traditarum prouocaſſet. Quòd ſi ne illi quidem reſpectum vllum primariæ fidei habent, qui eximiam præ cæteris notitiam illius, & profitentur, & tenent; quid à Vaſquiis aut Suriis, & id genus Scholaſticæ pa-

læſtræ athletis æqui ſperemus; qui vetuſtatis auream ſimplicemque veritatem, ſibi vt plurimùm ignotam, ne poſſunt quidem vel amare, vel deſiderare? ignoti enim, vt eſt verbum vetus, nulla cupido. De Baronio verò & hac illius diſſertatione, an ita ſit, vt modò dicebam, reſtat videamus: neque enim committendum eſt, vt ſpecioſo Annalium titulo tyronibus fucus fiat, & recentibus deprauationibus opinio falſa vetuſtatis concilietur. Tu modò Lector Chriſtiane, æquus ades, & ad cognoſcendum de re longè grauiſſima, quæque ad ſalutem animæ cum primis pertinet, animum adhibe; quantámque rei, qua de agitur, magnitudo deſiderat, præſta attentionem. Ego alio in opere, quod jamdiu ſeriò meditor, de toto hoc argumento, volente Deo, fide ſumma & accurata diligentia acturus; interim Baronij veſtigia perſequens pro ratione inſtituti, ex vberrima meſſe pauca hic delibabo.

XXIX Aditus ad primam partem hujus diſputationis. Cognitio rerum ex accurata cognitione nominum.

IBIDEM.

ORditur Baronius diſputationem ſuam ab enumeratione variarum appellationum, quæ ſacramento Euchariſtiæ reperiuntur attributæ. optimo ſanè conſilio: ſed quod minùs feliciter eſt executus: nam & multa nomina prætermittit, & eorum quæ affert vim non explicat. Atqui cognitione cum primis digna res hæc eſt; pulcherrimæ θεωρίας, & animaduerſionum grauiſſimarum plena. Vt veriſſimum hic quoque appareat illud Platonis in Gorgia, ὃς ἂν τὰ ὀνόματα εἰδῇ, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα, cognitionem nominum ſequitur rerum ipſarum cognitio. Sapiens quoque Epictetus, verè & ſapienter, ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις. Galeni etiam vox eſt, lib. 3. de ſimpl. med. fac. ἡ τῶν ὀνομάτων χρῆσις ταραχθεῖσα καὶ τὴν τῶν πραγμάτων ἐπιταράττει γνῶσιν. *conturbatus nominum vſus, & rerum ipſarum cognitionem conturbat.* Vtinam oraculi hujus veritatem, cùm in aliis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, tum vel maximè in re ſacramentorum, experientia non comprobaſſet. Quo diligentiùs faciendum eſſe duximus, vt Cœnæ Domini varias nomenclaturas non ſolùm commemoraremus, ſed etiam paulò diligentiùs expenderemus, atque exponeremus.

XXX. ΚΟΙΝΩΝΙΑ, COMMVNIO. *Eius appellationis cauſſa quantum ſit myſterium, & quàm arcta fidelium cum Chriſto communio. quàm variè illa exprimatur in Scripturis. Quomodo Chriſtus hanc conjunctionem procurarit. ejus deſiderium adeò à natura inſitum, vt ejus vmbra tenuis ſit in ſcriptis philoſophorum. Organa in eum finem à Deo ordinata. Sacramentorum in communi operationes diuerſæ, & cuique propria. Ad communionem*

nem etiam reliqua ſacramenta inſeruire. Cur id nomen peculiariter attributum Euchariſtiæ. ἱεραρχικαὶ τελεταί. ἱεροτελεστικὴ ἱερα μαντεία. *Locus Dionyſij Areopagitæ illuſtratus Baptiſmus cur propriè* φώτισμα. *Nicolai Cabaſilæ ſermones* De Vita in Chriſto. Communio *olim, quod omnes communicarent.*

ANNI XXXIV. Nu. XLVII.

E Nominibus Sacramenti Euchariſtiæ, quæ recenſere hoc loco, numine propitio inſtituimus, quædam ſunt in ſacris literis diſertè vſurpata; quædam è verbis in Scriptura poſitis deducta: plurima Patrum pietas adinuenit, & vſus Eccleſiæ cõprobauit. Incipiemus ab iis quæ extant in Scripturis; & quidem ab eo potiſſimùm quod naturam & finem hujus myſterij optimè omniũ explicat. Pauli verba ſunt in priore ad Corinthios 10. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?* Non appellat Paulus Cœnam Domini Communionẽ, tanquam proprio ejus nomine: ſed vim & efficaciam Sacramenti hujus exprimens, ait eam eſſe communionem, ſiue participationem corporis Chriſti: ſignificans, Euchariſtiam legitimo modo ſumptam, inſtrumentum eſſe ejus conjunctionis, per quam in corpus vnum cum filio Dei, Ieſu Chriſto, coaleſcimus, & cum cæteris etiam omnibus fidelibus, qui ſunt omnes ejuſdem corporis membra. In ſcriptis Patrum *Communio* eſt vnum è propriis appellationib. hujus ſacramenti: quod quidem meritò ſic appellatur: nam ipſa per ſe communio Eccleſiæ cum Chriſto capite ſuo, etiam extra Euchariſtiam conſiderata, magnum eſt ſacramentum. propterea Paulus ſcribens ad Epheſios, cùm de ea loqueretur, erumpit in has voces; *Sacramentum hoc* (ſiue myſterium) *magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Id verò arcanum tantum eſt, vt ſapientia illa Dei admirabilis, tunc primùm verè innotuerit hominibus, ſicut ſcribit idem Apoſtolus 3. 9. ejuſdem, quando illi placuit iſtud ipſum communionis hujus myſterium, ab omnibus ſeculis in vno Deo abſconditum, mortalibus palàm facere. Nam quid magis admirabile aut magis ſtupendum, quàm jungi, atque adeò coaleſcere in corpus vnum, hominem cum Deo, creaturam cum creatore, mortalem cum immortali, finitum cum infinito, terram cum cœlo? Hoc majus eſt miraculum, quàm de nihilo mundum creaſſe. jure igitur exclamat Paulus, magnum eſſe hoc myſterium. Quod humani ingenij metas quum longè tranſcendat, ſolet Spiritus ſanctus, infirmitati hominum more ſuo condeſcendens, naturam, vim & efficaciam illius variis modis exprimere. Aliquando dicitur Chriſtus *ſponſus*, Eccleſia *ſponſa*, vt aliquot locis in Apocalypſi, & ſecundæ Corinthiorum capite vndecimo, verſu ſecundo. Chriſtus appellatur *maritus* Eccleſiæ ſuæ: quò pertinet epithalamium Pſalmi 44. & illi ſancti amores,

qui deſcribuntur in Cantico canticor. Et vt Geneſ. 2. v. 24. iubentur iuncti coniugio deſerere patres & matres, vt adhæreant ſuis coniugibus: ſic Lucæ 14. 26. negatur poſſe eſſe diſcipulus, *qui non oderit patrem ſuum & matrem ſuam*: comparatè videlicet, præ Chriſto Eccleſiæ ſponſo. Aliquando dicitur Chriſtus eſſe caput corporis, quod eſt Eccleſia, vt Epheſ. 1. 22. 4. 15. 6. 15, vbi etiam legas, pios κολλωμένους τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμα εἶναι, *ita arcta coniunctione Chriſto adhærere, vt vnus ſpiritus cum illo fiat.* ibidem corpora Sanctorum appellantur *Templa Spiritus ſancti.* quomodo iam 3. 16. dixerat, *Templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* repetit hoc Paulus & in altera ad Corinthios; vbi dicitur Deus, non ſolùm ἐνοικεῖν, *inhabitare in ſuis*: verùm etiam ἐμπεριπατεῖν, *inambulare*, velut in templis ſuis nempe. Idem Apoſtolus ſæpius aſſerit, Chriſtum *fratrē noſtrum eſſe*, ſiue vt loquitur Roman. 8. 29. πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς: dicit etiam aliquoties, fideles *Chriſtum induiſſe*, vt Roman. 13. 14. Galat. 3. 27. quò ſpectans dicebat Chryſoſtomus in 21. Statuarum; Chriſtum ſuis eſſe non ſolùm caput, domum, menſam, radicem, ſed etiam veſtem; quando in baptiſmo Chriſtus induatur. Paulus verò alibi, non ſolùm eſſe electos *membra* Chriſti confirmat, ſed cum hac adiectione, *è carne eius, & oſſibus eius*. Epheſ. 5. 30. Eodem ſpectat & concio Chriſti in 6. Ioannis, in qua toties repetit, fidelium proprium eſſe Verbum carnem ſuam, & proprium potum ſanguinem ſuum: & quod apud eundem Euangeliſtam dicit Dominus, *ſe vitem eſſe, fideles palmites.* denique hæc coniunctio tam arcta eſt, vt non dubitarit Hilarius libro 8. de Trinitate, naturalem Patris & Filii vnitatem aſſerens contra Arrianos, qui voluntatum eam eſſe vnitatem volebant, in exemplum adducere naturalem noſtri cum Chriſto vnionem, atque inde argumentum ducere; quæ tamen cautè accipienda ſunt, nec præter auctoris mentem vrgenda. Porrò huius tam arctæ coniunctionis, vt capax fieret homo, primùm creatura; deinde creatura labe peccati infecta, ac proinde pœnis Inferni obnoxia, hoc conſilium iniuit profunda Dei ſapientia; vt Filius ipſius verus Deus, exinaniens ſe, & ſerui habitum induens, humanam carnem aſſumeret; & hoc ampliùs, morte ſua vitam nobis pareret, ac ſimul aditum ad ineſtimabilem illum honorem patefaceret, vt fiamus θείας κοινωνοὶ φύσεως, *diuinæ conſortes naturæ*, vt ſcribit B. Petrus in ſecunda ſuarum 1. 4. ſiue vt Iohannes ait, initio Euangelii ſui. *vt naniſceremur poteſtatem filios Dei fieri*, hoc eſt deus: nam quis niſi Deus poteſt eſſe filius Dei? Itaque paſſim apud pios Patres legas (qua de re poſtea pluribus agetur) electos in futura vita futuros deos: non vt veteres quidam hæretici, & patrum noſtrorum memoriâ, execrandus Seruetus impio ſenſu κατὰ μέθεξιν οὐσίας, participatione ſubſtantiæ, & ipſius deitatis: ſed quo ſenſu dicebat modò Petrus *fore conſortes diuinæ naturæ*, & Paulus primæ Corinth. 4. 8. συμβασιλεύειν, cum ipſo regnaturos, & eo bono fruituros, quod ſicut idem ait 1. Corinth. 2. 9. *oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.* Hic eſt fructus admirabilis, quem in hac quidem

quidem vita leuiter deguſtant fideles, in futura verò pleniſſimè ſunt percepturi. ex illa conjunctione ſui cum Chriſto, quam vocat Paulus *μέγα μυστήριον*. Quis pius hæc reputare & attentè de iis cogitare poteſt, quin cadat in faciem pronus, & Deum admirabundus exclamet, *O altitudo diuitiarū ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* Etſi autem, vt antè dicebamus è Paulo, fuit hoc myſterium de communione hominum cum Deo, prorſus abſconditum, donec eſt cœlitus reuelatum: inſtinctu tamen naturæ, etiam philoſophos rudis quædā ejus ſuſpicio, ad rei deſiderium videtur commouiſſe. Nam Pythagorei primò, deinde Platonici, multa diſſeruerunt de ſupremo hominis bono, quod ſtatuebant in eo eſſe, vt Deo ſimilis euaderet, ac tandem etiam Deus. Quare etiam aureum quod vocant Pythagoræ carmen ita definit;

> Ἢν δ᾽ ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ᾽ ἐλεύθερον ἔλθῃς,
> Ἔσσεται ἀθάνατος Θεὸς, ἄμβροτος, οὐκέτι θνητός.

atque hunc etiam finem fuiſſe teletarum paganicarum poſtea oſtendemus. Sed Philoſophi quidem ex primæuæ lucis reliquiis balbutire de iſtis aliquid fortaſſe potuerunt: certi verò aliquid pronunciare, aut viam indicare eò perueniendi, non potuerunt. Sacræ literæ vtrumque abunde præſtant: præmium pietatis, quod ne capiunt quidem humani ingenij anguſtiæ, ob oculos nobis proponunt: quæ item à Deo ſint eò perueniendi ordinata media, nos docent. Media porrò illa ſunt duorum generum: alia Deus porrigit nobis, Verbum ſuum nempe, & Sacramenta; alia nos adhibemus, ſed gratis ab ipſo accepta, fidem videlicet; quam cœleſtibus beneficiis accipiendis, ſolam quaſi manum hominibus à Deo eſſe conceſſam, omnes, credo, pij Theologi conſentiunt: nam de voluntate hominis, an & quatenus illa poſt acceptam gratiam Deo in hoc opere cooperetur, non eſt hîc dicendi locus. Dicitur igitur Chriſtus habitare in nobis PER FIDEM, Epheſ. 3. 17. & Chryſoſtomus in 2. Timoth. homilia ſecunda diſſerens de baptiſmo & Euchariſtiæ perceptione, τὸ πᾶν, ait, *τῆς πίστεώς ἐστι, totum eſt fidei.* iterum ibidem, *πρὸς τὴν πίστιν τὴν ὅλην τὸ πᾶν ἐνεργεῖται.* & ſæpe alibi docet idem. Cyrillus quoque in defenſione anathemiſmi 11. contra Theodoretum, expreſſiſſimis verbis, vt & alij Patres Græci ac Latini paſſim. Et verbum & ſacramenta tendunt eodem, ſed diuerſis nonnihil viis. Verbum Dei per miniſtros ipſius prædicatum voluntatem ejus patefacit, promiſſiones declarat, vocationem proponit, gratiam ſpondet. Sacramenta eandem gratiam, propiùs, vt ſic dicam, animis noſtris admouent, & exhibent aliquanto efficaciùs. Sunt .n. organa illius & veluti canales, pignora quædam futurorum bonorum, & hoc ampliùs, fidelibus ſocietatem corporis vnius inter ſe colentibus, vſum præſtant teſſerarum. Atque hæc quidem ordinaria ſunt inſtrumenta, quibus ad ſalutem hominum Deus vtitur: cæterùm cauſſa efficiens, vnica eſt Spiritus Sanctus; cujus efficax gratia per verbum & Sacramenta illam, de qua diximus, communionem cum Chriſto noſtram in nobis operatur. Sunt autem

Sacramentorum diuerſæ inuicem operationes: nam etſi vnus eſt omnium finis, vnum opus: modis tamen operantur diuerſis. Itaque propria baptiſmi operatio, dicitur ἀναγεννήσεως, regeneratio, ſiue παλιγγενεσία: quia per ſalutaris baptiſmi aquã veteri Adamo morimur, nou⁹ in nobis formatur, atq; adeò ipſi creatura noua euadimus, vt loquitur Paulus Galat. 6. 15. qui etiam mutationem hanc quæ fit in nobis per baptiſmum, μεταμόρφωσιν nominat, Roman. 12. 2: Patres verò, μεταποίησιν, μετάπλασιν, μεταστοιχείωσιν, & ſimilibus aliis nominibus. Euchariſtiæ propria operatio, manducatio eſt, ac dicitur corporis Chriſti, & potus ſanguinis: ſiue vt loquitur hîc Paulus, communio corporis & ſanguinis Chriſti. Nam vt per lauacrum regenerationis naſcimur Chriſto: ita per mãducationem myſticam magis magiſque vnimur cum Chriſto, & ſimus, vt dicebat Paulus, caro de carne ejus, oſſa de oſſib. ejus. Quam ob cauſam hoc ſacramentum dicitur per excellentiam *Communio*; quia hunc modum Chriſtus inſtituit longè efficaciſſimum perficiendæ vnionis quã arctiſſimæ inter ſeſe & membra ſua: itemque membris ipſis inter ſe: nam teſte Paulo, vnum corpus multi ſumus omnes, qui de eodem pane participamus. Fit ſanè illa communio, & per Dei verbum, & per baptiſmũ: nihilominus tamen nomen *Communio* Euchariſtiæ tribuitur, ceu ipſi propria. Rationem affert Thomas hanc, parte 3. quæſtione 73. articulo quarto. *Dicendum, ait, quòd id quod eſt commune omnibus ſacramentis, attribuitur huic antonomaſticè propter excellentiam.* Sed longè vberiùs Dionyſius Areopagita (verus an falſus; ſcriptor certè antiquiſſimus;) hanc quæſtionem tractauit, Hierarchiæ Eccleſiaſt. capite tertio. Proponit eruditus ille ſcriptor hujuſmodi dubitationem: Quare nomina communia ταῖς ἄλλαις ἱεραρχικαῖς τελεταῖς (Sacramenta ille ſic nominat, quaſi dicas, *ſacras teletas vel initia*) nempe κοινωνία & σύναξις, de Euchariſtia ἑνιαίως ἀνατίθεται, *peculiariter vſurpantur*; ἑκάστης ἱεροτελεστικῆς πραγματείας κατὰ τὰς μεριστὰς ἡμῶν ζωὰς εἰς ἑνοειδῆ θέωσιν συναγούσης, καὶ τῇ τῶν διαιρετῶν θεοειδεῖ συμπτύξει τὴν πρὸς τὸ ἓν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν δωρουμένης, hoc eſt: *quum vniuſcujuſq; initiationis operatio* (i. e. vnumquodque ſacramentum, ſiue omnia ſacramenta) *vitas noſtras diuiſas* (id eſt, diuerſis paſſionibus ac vitiis obnoxias: ſic paſſim apud hunc ſcriptorem, diuiſio aut diſſectio in malam partem ſumitur, è Platonis & Platonicorum diſciplina, atque illi conjunctioni opponitur, per quam ſimus vnum cum Chriſto:) *ad deificationem reducat, per quam* Vni *aſſimilamur; & rerum diuiſarum ad vnitatem Deo conuenientẽ contractione, communionem atq; vnionem nobis largiatur cum* Vno, id eſt, Deo, qui eſt vnus. Reſpondet autem Dionyſius; Euchariſtiam propterea appellationes omnibus Sacramentis communes ſibi vindicare, quia reliqua, nempe baptiſmus & confirmatio de quibus antè dixit, & ordinis ſacramentum, quod poſtea explicat, per Euchariſtiam perficiantur: non enim perfectè illa tradita cenſeri, niſi acceſſerit Euchariſtia, quaſi cæterorum conſummatio. Hoc propterea dicit Dionyſius; quia in veteri Eccleſia baptiſmum & chriſma

chriſma ſtatim ſequebatur Euchariſtia: quam etiam infantibus, vt reliquis νεοφωτίστοις, dabant. Addit ſimillimum poſſe & in baptiſmo obſeruari, quod φώτισμα, *illuminatio*, antiquæ Eccleſiæ dicebatur; quum tamen donum illuminationis etiam alia Sacramenta conferant. Hæc Dioniſius. Propria igitur huius ſacramenti, quod *Communio* dicitur, operatio non eſt, ipſa communio ſiue conjunctio noſtra cum Chriſto: ſed tantum modus inſeruiens illi coniunctioni, quem eſſe diximus, manducationem myſticam corporis Dominici, & potũ eius ſanguinis. Quod dicebamus comune eſſe omnium ſacramentorum, operari noſtrã cum Chriſto conjunctioné, adeo verum eſt; vt quidam è Græcis quum de ſacramentis ſcriberent titulum operi præſcriberent, Περὶ τῆς πρὸς Χριστὸν συναφῆς, *De conjunctione cum Chriſto*; ſiue, quod idem eſt Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, *de vita in Chriſto*. In Ludouici XIII. Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca, volumen extat Nicolai Cabaſilæ, ſerm. continens, quorum ſeptem inſcribuntur, Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, in quibus agit auctor de ſacramentis; quæ ſunt illi, vt Ambroſio, Cyrillo Ieroſolymitano, & pleriſque veterum, qui de eo argumento ſcripſerunt ex profeſſo, tria numero, baptiſmus, Chriſma, ſiue confirmatio, & Cœna Domini. Exponitur in illis ſermonibus, quid & quo modo ſacramenta ſingula noſtram cum Chriſto conjunctionem operentur. Legi eum librum aliquando magna cum voluptate, & more meo Excerpta confeci nonnulla; ſed vtinam liber ipſe ederetur; dignus eſt enim quem non ignorent pij, ſi ſtylum ſpectes ſiue rem ipſam. Interim lemmata ipſa illarum ſeptem orationum, ſiue ſermonum (λόγους ipſe dicit,) ſubijciam, vt tanto melius pius & eruditus Lector, id quod diximus intelligat.

α. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· τίνα τρόπον διὰ τῶν μυστηρίων τῷ Χριστῷ συναπτόμεθα.

β. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἤτοι περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος· τίνα συντέλειαν παρέχει τῇ ἐν Χριστῷ ζωῇ.

γ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἢ περὶ τοῦ θειοτάτου μύρου· ἤγουν τίνα συντέλειαν αὐτῇ δίδωσιν ἡ τούτου τελετή.

δ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· τίνα συντέλειαν αὐτῇ τὸ ἱερὸν παρέχεται δεῖπνον.

ε. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἢ περὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

ς. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ἃ ποιοῦντες οἱ μεμυημένοι δυνήσονται φυλάττειν αὐτήν.

ζ. Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς· ὁποῖος γίνεται ὁ μεμυημένος, τὴν ἀπὸ τῶν μυστηρίων χάριν φυλάξας, τῇ παρ' αὐτοῦ σπουδῇ.

Extat in ea quę dicitur Bibliotheca Patrum Liturgiæ expoſitio, ejuſdem auctoris, & plane affinis argumenti. Redeo ad nomen *Communio*. Pachymeres, eruditus Dionyſij interpres, cauſſam aliam affert, cur Euchariſtia dicta ſit eo nomine: διὰ τὸ πάντε κοινωνεῖν τοὺς ἀξίους πάντας τῶν μυστηρίων: *quia primis temporibus omnes qui digni erant, myſteriis, id eſt, Cœnæ Domini, participabant.* Confirmat hoc etymum, quod ſcribit Chryſoſtomus in caput 11. prioris ad Corinthios, & ſæpius repetit, Cœnam Domini debere eſſe

omnium communem; quoniam, inquit, ſi herus aliquis ſeruos ſuos conuiuio excipiat, non poteſt aliquis ſeruorum ſibi vni vindicare, quæ in commune ſunt omnibus propoſita. Hiero. in c. 11. prioris ad Corinth. *Dominica cœna debet omnibus eſſe communis: quia omnibus diſcipulis ſuis qui aderant, æqualiter tradidit ſacramenta.* Summa eſt: Cœnam Domini dictam eſſe *Communionem*. primo, quia ſit organum noſtræ cum Ieſu Chriſto coniunctionis: deinde, quia fideles ipſos, eiuſdem membra, charitatis vinculo inter ſe adſtringat; poſtremo, quia omnibus fidelibus dignis in commune olim in ſynaxibus proponeretur. Poſtea igitur cum deficiente zelo populus Chriſtianus communicare deſiit, niſi ſemel in anno, vt toties queruntur Iohannes Chryſoſtomus, Iohannes Caſſianus, & alii; ſimul cepit, quæ prius erat & dicebatur communio, fieri θέαμα καὶ ἄκουσμα, ſpectaculum & acroama; qua de re plura inferiùs.

XXXI. ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΔΕΙΠΝΟΝ. Coena Dominica. *Locus Pauli expenditur, & cur Cœna ab eo dicatur Euchariſtia Chriſti* ἀρχισύμβολον *δεῖπνον. Mos veterum prandere parcè, cœnare lautè. Cœnæ paganicorum ſacrorum.* δοχὴ *de Cœna D. item* conuiuium Domini, *&* Eccleſiæ, *Variæ obſeruatam olim fuiſſe horam Cœnæ. Chryſoſtomi criminatio, & eiuſdem reſponſio.* Cœna Domini *dies ſolemnis.* *Agapa.*

Ibidem.

PAulus in priore ad Cor. 11. 20. Συνερχομένων ὑμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐκ ἔστι Κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν. *Conuenientibus vobis in vnum, hoc non eſt Cœnam Domini comedere.* Sunt interpretes nonnulli, qui vocant in dubium, an per κυριακὸν δεῖπνον, Paulus ſacramentum intelligat Euchariſtiæ. Syrus ſane Paraphraſtes, quem & Arabs vbiq; fere in Epiſtolis ſequitur, vtramque vocem in interpretatione ſua diſſimulauit. pro *Cœna* dixerunt vterque *Comeditis & bibitis*, at τὸ κυριακὸν ſic expreſſerunt, quaſi ſcriptum inueniſſent (quod tamen non exiſtimo) κυριακὴν, & ad τὴν κυριακὴν diem Dominicam retulerunt: fortaſſe ideo, quia primis temporibus Cœna Domini ſingulis diebus Dominicis celebrabatur. Cæterum Pauli verba omnino de myſtica Cœna eſſe accipienda non videtur dubitandum: & miror Benedictum Iuſtinianum virum eruditum in nuperis Commentariis, expedire ſe ex illa dubitatione non potuiſſe. Atqui peccatum Corinthiorum; quod reprehenditur ab Apoſtolo, etſi proprie ad naturam & ſubſtantiam ſacramenti huius non pertinebat; quia tamen occaſione ſacramenti admittebatur; & erat coniunctum cum venerandi myſterii contemptu & contumelia; in iis nempe conuiuiis, quæ ſacramento adiicere moris erat exercendæ charitatis ergo; propterea Paulus totam illam Corinthiorum actionem, quæ ſacro communi conuiuio conſtabat, à potiore parte vocat Cœnam Dominicam. Vere enim obſeruat Chryſoſt. Paulum eo loco appellaſſe δεῖπνον *cœnam*, quod erat potius, ſi temporis rationem

rationem habeas, ἄριστον, prandium. mane enim ſine dubio Corinthi Euchariſtiam celebrabant, quam ſequebantur poſtea epulæ communes cauſſam affert Chryſ. παραπέμπων αὐτοὺς εἰς τὴν ἑσπέραν καθ' ἣν τὰ φρικτὰ μυστήρια παρέδωκεν ὁ Χριστὸς, *vt remitteret illos iam inde ad illam veſperam, qua Dominus tremenda myſteria tradidit* Hoc autem ſignificat magnus ille Pater quum pro vſu Eccleſiæ, quem ipſi apoſtoli haut dubie inſtituerunt, communicandi mane ante vllum cibum ſumptum, conuiuiũ illud cæleſte dicendũ eſſet ἄριστον vel ἀκράτισμα, prandium aut jentaculum: Cœnam tamen fuiſſe dictum, in honorem primæ inſtitutionis, & eius quod Dionyſius Areopagita vocat eleganter τὸ θεοῖον τὸ καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον. Gregorius Magnus in Euangelia, homilia 36. aliam rationem reddit: *Hoc* ait *conuiuium Dei, non prandium, ſed* CŒNA *vocatur; quia poſt prandium cœna reſtat; poſt cœnam verò cõuiuium nullum reſtat: & quia æternum D.i conuiuium nobis in extremo præparabitur, rectum fuit, vt hoc non prandium, ſed Cœna vocaretur.* Fortaſſe etiam eius appellationis hæc quoque ratio reddatur non male; quod δεῖπνον maius eſt aliquid, quàm ἄριστον, & ſacris epulis conuenientius. Nam veteres Græci & Latini prandebant parcè, & vt plurimum ſoli cum ſuis; inuitationes ad cœnam fiebant. Cœna Domini, priuatæ epulæ non ſunt natura ſua; ſed publica quædam omnium fidelium inuitatio. Appoſitiſſime Plutarchus in hanc rem, problemate ſexto, lib. 8. τὸ δεῖπνον φασὶ Κοῖνα διὰ τὴν κοινωνίαν καλεῖσθαι, καθ' ἑαυτοὺς γὰρ ἀρίστων ἐπιεικῶς οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι συνδειπνοῦντες τοῖς φίλοις. *Aiunt, Cœnam Romanis dictam, ob communionem, veteres enim Romanos ſolos modice prandere ſolitos; cœnare verò vna cum amicis.* Photius obſeruat, Paulum, quando dixit, ἕκαστος τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει, vſurpaſſe δεῖπνον pro ἄριστον, ἐπὶ τῆς τότε συνήθειαν, hoc vt videtur ſignificans, priſcis temporib. omnia conuiuia fuiſſe appellata δεῖπνα, etiam quæ non fierent in fine diei, vel certe illud, de quo Paulus loquitur, ratione horę diei, prandium potius fuiſſe quàm cœnam, quare etiam Chryſ. tom. 5. p. 367. hunc locum tractans, ἄριστον appellat commune conuiuium, quod Paulus hic reprehendit, & δεῖπνον vocat. Sane quum in multis paganicis ſacris epulæ agitarentur; δεῖπνα illa fere nominari inuenias non ἄριστα. Sic in Oſchophoriis Athenienſium, inter alia miniſteria fuerunt mulieres quæ δειπνοφόροι dicebantur. Patres Euchariſtiam aliquando vocant δοχὴν quo vocabulo epuli ſolemnioris apparatum denotari apparet è Luc. 14. 13. hinc apud Ignatium in Epiſtola ad Smyrnæos δοχὴν ἐπιτελεῖν, pro Cœnam celebrare: etſi alii malunt ad Agapas veterum referre. Tertull. vocat *conuiuium Dominicum* lib. 3. ad vxorem. Ambroſ. *conuiuium Eccleſiæ* lib. 1. de Abel & Cain. Optatus lib. 5. *conuiuium, cuius totum Dominium Dei eſt*. nonnulli *prandium*: Zeno Veronenſis, ſermone ad neophytos, *Hortor vos natiuitatu tatæ feſta læto celebrarẽ conuiuio; cœleſti prandio; honeſto ſalubri atque perpetuo*. In veteri Tragœdia, *Chriſtus patiens*, verſu eodem, & prandium nominatur, & cœna. Sic enim, ait poëta, ſiue is fuit Appollinaris, ſiue Gregorius Nazianz. Μυσαγὲς ἄριστον ἐπιθεῖς, δεῖπνον μέγα. Ex Epiſtola Auguſtini ad Ianuarium cogno-

gnoſcimus, fuiſſe quaſdam in Africa Eccleſias, vbi Sacramentum celebrabatur in fine diei: alias, in quib. & ad mane & ad veſperam. mane quidem vt videtur, propter auctoritatem vniuerſæ Eccleſiæ, quæ jam inde à principio ea conſuetudine vbique fere eſt vſa, vt ſumatur Euchariſtia, non à refectis illa die, ſed à jejunis: ad veſperam vero, vt poteſt intelligi ex Auguſtino, quia Paulus has epulas ſacras, *Cœnam*, vocauit; & quia ſcriptum eſt apud Lucam 22. 20. *Similiter & calicem, poſt quã cœnauit.* Quæ etiam fuerunt, vt arbitror, cauſſæ cur illi Ægyptij, de quib. loquitur Socrates, libr. 5. priuſquam ad myſteria accederent, laute cœnarent; ſacram vero cœnam circa veſperam ſumerent, παντοίων ἐδεσμάτων ἐμφορηθέντες, ait Socrates. Sed Patres ſolidas reddunt rationes, cur Dominus quidem in cœna, vel potius à cœna, hoc Sacramentum inſtituerit: nos verò eam temporis circumſtantiam ſeruare non debeamus, certe non teneamur. qua de re etiam Cypr. agit in Epiſt. ad Cæcilium. Narrat Chryſ. in Epiſt. ad Acacium, inter alias criminationes fuiſſe hoc quoque ſibi objectum, quod poſt ſumptum cibum communionem dediſſet: quum accuſationem ipſe, vt grauiſſimum crimen à ſe amolitur: *Id ſi feci*, ait, ἀποβάλοι με Χριστὸς ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ *eijciat me Chriſtus de regno ſuo.* mox tamen inimicos ſuos, qui inter depoſitionis ſuæ cauſſas hanc ponere non erubeſcerent, grauiſſime increpans; Chriſti exemplum affert, qui poſtquam cœnaſſet communionem tradidit. καθελέτωσαν, inquit, αὐτὸν Κύριον, ὃς μετὰ τὸ δειπνῆσαι τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Porro etſi Græci Latinique è ſuperiore loco Pauli hoc myſterium ſæpe nominent δεῖπνον & Cœnam Domini: ſæpe tamen in libris Latinorum aliud eo nomine ſignificatur, quàm ipſum Sacramentum. Quum enim eſſet inſtitutũ, vt ille dies publica ſolemnitate celebraretur, quo die hoc myſterium à Chriſto fuit inſtitutum; appellatio *Cœna Domini* ei feſtiuitati eſt indita. Vide Iſidorum De officiis Eccleſiaſticis lib. 1. c. 28. Eligius ſerm. 11. *Vocatur hæc feſtiuitas Cœna Domini, eo quod hoc die Dominus cœnauerit cum diſcipulis eiſq; Sacramentum corporis & ſanguinis ſui tradiderit*, & in 15. ait. *propter illam cauſſam, quintam feriam dierum, Cœnam Domini, ex antiqua Patrum conſuetudine vocari.* In memorabili decreto Gelaſij de libris Apocryphis, habes quæ fuerint ejus ætate lectiones in Cœna Domini quæ item in Paſcha Domini. Præter cœnam myſticam fuit primis Chriſtianis in vſu aliud conuiuium quod Tertul. etiam *Cœnam* appellat, fuſe deſcribens Apologetici cap. 39. vulgo *Agape* dicebatur, de quib. lege Chryſ. & alios interpretes in ſuperiorem locum Pauli, & Photium ac Balſamonem, ad canonem 11. Concilij Gangrenſis. Hæc cœna à myſteriis toto genere fuit diuerſa: & poſtea templis eſt ejecta, ac tandem penitus ſublata.

* *XXXII. Digreſſio: reſpondetur Maldonati diſputationi, qua probare voluit neque in Scripturis, neque apud Patres, nomen*, COENA, *reperiri vſurpatum de Sacramento Euchariſtiæ: quorum vtrumque falſum eſſe probatur. Oſtenditur*

quanta

quanta peſtis ſit in religione ſtudium partium. Probatur omnia falſiſſima eſſe, quæ in ea diſputatione affirmauerat Maldonatus. Obiter perſtringitur Ieſuita Cretenſis.

Ibidem.

Hic ego facere non poſſum, quin Chriſtianos & vere pios Lectores ſub illuſtri exemplo commoneam quantum ſit hodie malum, vbi de veritate agitur in cauſſa religionis, ex odio perſonarum nata pertinacia; & illa quam ante nominabamus è Baſilio, ἀμετρίαν τῆς φιλονεικίας, immoderatam cupiditatem trahendi omnia in partem contrariam: quod vitium plane contrarium eſt illi συγκαταβάσει & condeſcenſioni Chriſtianæ quam tot locis pij Patres commendant. Cujus alibi quum mentionem feciſſemus, à parricidarum magiſtro Cretenſi Eudæmonoiohanne, certiſſimo Satanæ miniſtro, ridiculis conuitiis excepti ſumus: quaſi nihil eſſet aliud συγκατάβασις, niſi proditio veritatis, & totius religionis Chriſtianæ abjuratio. Homo væcors & imperitus neſcit, quo ſenſu tot piiſſimi Patres condeſcenſionem in diſputationibus de religione laudauerint. nos enim cum Patribus & loquimur & ſentimus. Sed omitto feram illam truculentam, nihil niſi Regum parricidia, vel in Iouis patria, vel in vrbe ſepticollli edoctam. Occaſionem inuehendi in me Cretenſis Alaſtor arripuit ex eo, quod dixiſſem, deſiderare me in nonnullis Ieſuitarum moderationem aliquanto majorem & non adeo præfractum, ſed pia συγκαταβάσει temperatum animum. Non defuiſſe mihi juſtam cauſſam cur illi dicerem, vel ex iis lectori conſtabit, quæ hic ſumus dicturi. Nam quum inter Proteſtantes conſuetudo illa inualuerit, vt Sacramentum Euchariſtiæ *Cœnam Domini* plurimum appellent; auſus eſt Iohannes Maldonatus diræ impietatis, propter hujus nominis vſurpationem illos arceſſere. Longa igitur digreſſione ad Matth. 25. 26. demonſtrare conatus eſt, vocabulum, Cœna, de ſacramento neque in Scipturis vſquam extare, neque à Patribus vnquam vſquam eſſe vſurpatum, quinetiam affirmat idem, *Patres nefas duxiſſe hoc Sacramentũ vocare Cœnam. Caluiniſtæ vero,* inquit, *ſine Scripturæ auctoritate, ſine veterum auctorũ exemplo, ſine ratione, nullo judicio; Cœnam vocant.* ibidem inter alia horrenda figmenta de iis quos oderat, illud ſane palmarium eſt, quod affirmat, *Caluiniſtis nefas videri aliter loqui.* En quo præcipitem egerit hominem doctum, & ſine controuerſia, acerrimi ingenij, im̃oderatum partium ſtudium, & τῆς φιλονεικίας ἡ ἀμετρία. Mentem, doctrinam, rationis vſum, & omnem pietatis ſenſum, cum illa ſcriberet, videtur amiſiſſe. Falſum eſt, non extare in Scripturis nomen *Cœna* de cœna ſacra & myſtica. Falſiſſimum eſt, non legi apud Græcos Patres aut Latinos Euchariſtiam ita vocatam. Scimus, & ante diximus, non vno modo locum Pauli ab interpretibus ſolitum exponi: ſed vtut exponatur ſemper verum erit, antiquos Patres verba Apoſtoli *Cœnam Dominicam edere*, accepiſſe de Sacramento & ſacra Cœna, non communi. Chryſoſtomus iu eum locum, κυριακὸν δεῖπνον interpretatur, τὸ δεσποτικὸν,

berilem, ſiue τὸ τ̃ διαπύτε, *cœnam heri noſtri:* quis autem dominus, aut herus noſter præter Chriſtum? dicit etiam eo nomine innui τῶ φρικτῶ μυςήρια, *tremenda myſteria*, quare certo certius eſt, auctore Chryſoſtomo, Paulum eo loco nomine, δείπνε, *cœnam*, id eſt, Sacramentum Euchariſtiæ intellexiſſe. Itaque idem Pater paullo poſt, *menſam Domini*, item, *Cœnam Domini*, & *myſteriorum communionem*, pro eodem vſurpat. Scribit etiam ibidem, *Cœnam Domini* eſſe, facere quod iubet Paulus *mortem Chriſti annunciare*: quis autem ſanæ mentis dubitat, illa Pauli verba alio quàm ad Sacramentum Euchariſtiæ referri non poſſe? Chryſoſtomo alii Græci interpretes aſſentiuntur: nam Benedictus Iuſtinianus, qui de nonnullis contrarium affirmat, neque Chryſoſtomi, neque aliorum verba diligenter expenderat. Photius quidem verba Pauli explicans, quaſdam commemorat cœnas communes, quas ait etiam κυριακὰ δεῖπνα, fuiſſe dicta. idem tamen cum dicit numero ſingulari & cum articulo τὸ κυριακὸν δεῖπνον, ſacramentum ſine dubio intelligit; vt cum ait; ὡς εὐθὺς εἰς τὸν περὶ τ̃ Κυριακοῦ δείπνου λόγον εἰσῆλθε. ἀλλ' ἀκούων ἐκκόπτει τὸ κακόν. Theodoretus in idem Pauli caput, κυριακὸν δεῖπνον τὸ δεσποτικὸν καλεῖ μυςήριον: mox addit de Paulo: *oſtendit communes cœnas cum cœna Dominica pugnare ex diametro.* Chryſoſtomus tomo 5. Sauilianæ editionis in homilia ſuper Pauli verbis, *oportet hæreſes eſſe* proponit hanc quæſtionem; cur Paulus malum morem reprehenſurus in communibus conuiuiis admitti ſolitum, mentionem iniecerit φρικτῶν μυςηρίων, atque in eo ſermone κυριακὸν δεῖπνον manifeſtiſſime interpretatur de S. Euchariſtia. Idem Pater tomo 7. ad ſcandalum paſſos. pag. 26. ὁ τραπέζης κοινωνῶν ἡμᾶς μυςικῆς, ὁ δείπνου μετέχων φρικωδεςάτου. In ſecunda oratione Nazianzeni leges δεῖπνον λαμπρὸν, *cœnam ſplendidam Euangelicam*; & ſunt viri docti qui referant ad Cœnam Domini: in his etiam Benedictus Iuſtinianus, ego non exiſtimo de ſactis myſteriis ibi loqui Gregorium. Dionyſius Areopagita, cap. 3. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, quo loco agit de Cœna Domini, actionem Chriſti in qua Cœnam ſuam inſtituit, nominat θειότατον δεῖπνον καὶ ἀρχισύμβολον. vbi obſeruat Maximus, *Cœnam* appellari Dioniſio ipſa myſteria. Σημειῶσαι, ait, ὅτι ἀρχισύμβολον ἔφη τὸ μυςικὸν τ̃ Κυρίε δεῖπνον τῶ θείων μυςηρίων. ibidem & apud Pachymerem, alterum interpretem, atq; etiam apud alios Patres Græcos, δειπνεῖν *cœnare*, de participatione myſteriorum vſurpatur. In diſputatione de Paſchate veterem ſcriptorem produximus, cuius ſunt huiuſmodi verba de Chriſto ſua myſteria inſtituente, τὸ ἴδιον δεῖπνον ἑορτάζει. Protulimus etiam Cabaſilæ verba τί τὸ ἱερὸν δεῖπνον confert ad vitam in Chriſto. & ſæpe in eius ſcriptis δεῖπνον κυριακὸν, aut μυςικὸν, aut ἱερὸν δεῖπνον, Euchariſtia appellatur, Liber de cœna Domini; qui habetur inter opera Cypriani, non tamen Cypriani, ſed mediæ vetuſtatis ſcriptoris cuiuſdam, vt legi in manuſcripto codice illuſtris Bibliothecæ Oxonienſis. Mihi tamen videtur is liber, etiamſi Cypriano falſo aſcribatur maiorem ſapere vetuſtatẽ, quàm multis placeat. Is igitur liber inſcribitur, *de cœna Domini*, qui interpretantur eã ἐπιγραφὴν, de feſtiuitatis illius

illius die, quæ dicta eſt Cœna Domini, ne vnum quidem in toto libello verbũ poſſunt deprehendere, quod ipſorum faueat ſententiæ. quum tamen in omnibus eius argumenti orationibus, quales ſunt inter opera Bernardi ſedecim, aut ſeptemdecim, & apud alios multos, aliqua, vt plurimum, feſtiuitatis commemoratio fieri ſoleat, cuius cauſſa ſunt ſcriptæ. quare ſine dubio in libelli Cypriano adſcripti inſcriptione *Cœna Domini*, eſt ipſa Euchariſtia. Hieronymus in verba Pauli: *Dominica cœna debet omnibus eſſe communis.* C*OENA autem ideo dicitur, quia Dominus in Cœna tradidit Sacramenta* B. Auguſt. Epiſt. 118. *Apoſtolus alibi dicit, Conuenientibus ergo vobis in vnum; non eſt Dominicam cœnam manducare hanc ipſam acceptionem Euchariſtiæ Dominicam cœnam, vocans.* Greg. Magni locum paullo ante attulimus, quo idem expreſſis verbis affirmatur. Innocentius; Myſteriorum Miſſæ lib. 4. cap. 12. *Quæri ſolet quale corpus ſuum Chriſtus dedit in Cœna mortale an immortale, paſſibile an impaſſibile.* Bernardus, ſiue alius Bernardo fortaſſe antiquior in ſerm. de Cœna Domini editionis vltimæ p. 1679. *Chriſtus in cœna illa munerans & munus cibans, & cibus, conuiua & conuiuium, offerens & oblatio* mox. *Sane in menſa vna in Cœna Domini, de vno pane conſecrato Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, peſſimus in pœnam.* In Humberti Syluæ candidæ Epiſcopi diſputationibus habitis Conſtantinopoli: & in ipſius Humberti verbis, & in oratione illius Græci qui cum ipſo diſputat, ſæpe Euchariſtia nominatur aut *myſtica cœna*, aut etiam ſimpliciter *cœna.* Eckbertus aduerſus Catharos, ſermone vndecimo: *Olim Chriſtus in Cœna ſua inconſumpto & integro corpore coram diſcipulis ſedebat ea hora, qua manducabant corpus eius.* Atque hæc ſatis: plura enim congerere teſtimonia nihil attinet. Iam tu pie Lector iudicabis, quo ſpiritu ferretur Maldonatus, cum odio Proteſtantium adductus, adeo aſſeueranter affirmauit, Patres nefas duxiſſe Sacramentum communionis vocare *Cœnam.* Baronius non longè modeſtior, qui fatetur, veteribus nomen *Cœna* vſurpatum fuiſſe pro Euchariſtia: *licet, inquit, ea voce, vt aliis, abuti ſoleant Nouatores.* At nos illis non patrocinamur; ſi qui ſunt, qui abutantur; qua de erit alius dicendi locus, Sed ſi verbum Apoſtolicum reuocaſſe in vſum; alicuius nouitatis ſuſpicionem mouet: obſecro, cuius criminis debent eſſe ſuſpecti, quos tædet cum Apoſtolis loqui? Sed Baronius, qui propoſitum habebat Communionem ſine communicantibus, Miſſas priuatas & eiuſmodi craſſos & recentes abuſus alios defendere; non ferebat æquo animo vocabula antiqua & Apoſtolica ex alta obliuione retrahi in lucem, quæ vereantiquæ & Apoſtolicæ doctrinæ deſiderium in vtentium animis poterant excitare. Hinc illæ lacrimæ. Hinc illa Maldonati vitrea bilis, vel potius furor δαιμονιώδης. Nam quod affirmat idem Proteſtantes nefas ducere, ſacramentum hoc aliter vocare quàm *Cœnam*; mera calumnia eſt, merum mendacium. Inſpiciantur vel obiter Proteſtantium Confeſſiones: reperiëtur ibi cum aliæ myſteriorum appellationes, tum præſertim hæ duæ non raro *Cõmunio* & *Euchariſtia.* Inſpiciatur Eccleſiæ Anglicanæ Liturgia, vbi multo crebrius occurrit appellatio,

pellatio *Holy communion* quam *Lords Supper.*

XXXIII. ΕΥΛΟΓΙΑ. BENEDICTIO. *quid ſignificent* εὐλογεῖν *&* εὐχαριστεῖν *in Sacra Cœna inſtitutione.* Cos hillel *in conuiuio Paſchali. Voces & locutiones vſitatæ in hoc Sacramento,* Benedicere, ἁγιάζειν, ſanctificare, ἁγιασμὸς, *in vſum communem aut diuinum.* τὰ ἁγιάσματα ἄρτον ποιεῖν *apud Iuſtinum.* Conficere corpus Chriſti; *ſiue* ſacramentum corporis Chriſti, *aut* ſimilitudinem corporis Chriſti. συμβόλων δημιουργὸς *Chriſtus. idem,* corpus ſuum facere, *aut* creare *dicitur. Vis benedictionis ſacramentalis. quo ſenſu dicatur Sacerdos* conficere corpus Chriſti; *quum elementorum ſanctificatio ſit à Domino,* ποιεῖν σῶμα Χριστοῦ *in Liturgiis.* ἀναδεῖξαι, *&* ἀνάδειξις *panis Euchariſtiæ apud Baſilium. Ejus liber contra Pneumatomachos male ſuſpectus Eraſmo* ἀναφαίνεσθαι *de hoc Sacramento. Vocis* εὐλογία *in hoc argumento varia acceptio.* Eulogia. *Mos miſſitandi eulogias: item dandi non communicantibus.* δῶρον. ἀντίδωρον. κλαστὸν κατάκλαστον.

IBIDEM.

PAuli verba ſunt, 1. Corinth. 10. 16. τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν. *Calix benedictionis, cui benedicimus.* de Cœna Domini loquitur. εὐλογία igitur eſt ipſum Euchariſtiæ ſacramentum. & ita poſtea hæc vox eſt accepta. Euangeliſtæ & Apoſtolus Paulus in explicanda horum diuinorum myſteriorum inſtitutione, duobus verbis promiſcue vtuntur, ad declarandam Domini actionem, εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν, ex quibus verbis duo hujus ſacramenti nomina originem habuerunt, *Eulogia* & *Euchariſtia.* Vtraque vox à parte vna totam Domini actionem deſignat. Nam Chriſtus in eodem actu; & Deum Patrem laudauit & gratias illi egit, & hoc amplius panem ſanctificauit hoc eſt, conſecrauit in vſum Sacramenti, vt eſſet in myſterio corpus, ſiue caro & ſanguis Chriſti, ſicut ipſe oſtendit cum dixit, *Hoc eſt corpus meum.* Tot effectus diuerſi, ſaltem ratione, vno verbo exprimi quum nequeant; & Scripturæ, & Patres variis nominibus ac locutionibus tantum myſterium expreſſerunt. Docent igitur nos tres Euangeliſtæ & Paulus, Dominum panē ſumpſiſſe, ac deinde vinum, & vtrumque εὐλογῆσαι ſiue εὐχαριστῆσαι, antequā traderet diſcipulis. Qua in hiſtoria hoc primū obſeruare juuat quomodo Filius Dei vmbras Legis ad veritatem traduxerit. Mos enim fuit populo Iudaico, conuiuiū illud in quo edebatur agnus Paſchalis, poculo claudere quod dicebatur כוס הלל ποτήριον ὑμνήσεως, vel vt Paulus loquitur, ποτήριον τῆς εὐλογίας: *poculū laudis.* nā εὐλογεῖν etiam laudare ſignificat, quo reſpexit Syrus interpres, cū verba Pauli ita vertit כסא דתודיתא *poculū laudationis.* & in Græcis Liturgiis non vno loco dicitur hoc Sacramētū θυσία αἰνέσεως, *ſacrificium laudationis.* Dicebatur poculum illud Iudaicum,

&

& כוס של ברכה *poculum benedictionis.* quomodo etiam exponitur ποτήριον εὐλογίας apud Paulum, εὐλογεῖν, ſiue *benedicere* hac notione idem ſunt atq; ἁγιάζειν, *ſanctificare*; quæ vocabula pro ratione rei de qua vſurpantur, debent exponi. Aliquando de iis rebus dicuntur, quæ ſanctificantur ad vſus humanos: vt apud Paulum, 1. ad Timoth. 4. 4. *Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil reijciendum. quod cum gratiarũ actione percipitur; ſanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* nam ibi loquitur de cibis corporalibus. Aliquando dicuntur eadem verba de iis rebus quæ ſanctificantur ad vſus diuinos: Sic paſſim apud Patres aqua baptiſmi dicitur εὐλογεῖσθαι, ἁγιάζεσθαι, benedici, ſanctificari, conſecrari, in vſum ſacri lauacri. Sic ergo & panem Euchariſtiæ Chriſtus εὐλογήσας ἔκλασεν. Pro quo dicitur & ἁγιάζειν, *ſanctificare* paſſim apud Patres Græcos & Latinos, nempe in vſum ſacramenti. vnde τὰ ἁγιάσματα, vnum è nominib. Euchariſtiæ, de quo poſtea dicetur. Iuſtinus in dialogo cum Tryphone dixit, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere*, hoc eſt, Chriſti exemplo εὐλογεῖν καὶ εὐχαριστεῖν, benedictione & gratiarum actione conſecrare in Sacramentum corporis Chriſti. *Similæ oblatio.* Iuſtinus ait, *figura erat panis Euchariſtiæ*; ὃν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πάθους οὗ ἔπαθεν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκε ποιεῖν; *quem in memoriã paſſionis ſuæ Dominus noſter tradidit (præcepit;) facere.* alludit Iuſtinus voce ποιεῖν ad vocem Chriſti apud Paulum 1. Cor. 11. 24. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. *Hoc facite in meam*, ſiue, *mei recordationem.* Latina Eccleſia in eam rem verbum, *facere*, interdum vſurpauit. vnde eſt apud Auguſt. de Trinitate, lib. 3. c. 10. *panis ad hoc factus*, hoc eſt conſecratus: ſed eadem plurimum frequentauit verbum *conficere.* vnde eſt apud Latinæ linguæ Patres de ſacerdotib. vſu tritiſſima phraſis, *conficere corpus Chriſti*, pro eo quod dixit Iuſtinus, ἄρτον ποιεῖν, *panem facere*, vel *conficere.* Hieron. ad Heliodorum de Sacerdotibus loquens. *qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ore ſacro conficiunt.* idem ad Euagrium: *ad presbyterorum preces, Chriſti corpus ſanguiſque conficitur.* & ita paſſim apud Latinos Patres. Quid eſt *conficere corpus Chriſti?* eſt conficere Sacramentum corporis Chriſti. nam vtroque modo loquuntur Patres, nullo diſcrimine. Ambr. de iis qui myſteriis initiantur, cap. 9. *Hoc quod conficimus corpus ex Virgine eſt.* ibidem De ſacramentis lib. 4. c. 4. *vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, jam non ſuis ſermonibus Sacerdos, ſed vtitur ſermonib. Chriſti.* mox. *Ergo ſermo Chriſti hoc conficit ſacramentum.* Arnobius in Pſalmum 139. *Quid tam magnificum, quàm ſacramenta diuina conficere?* dixerunt etiam *conficere Symbola corporis Chriſti*, pro eodem: ſicut apud Dionyſium Areopagitam dicitur Chriſtus ὁ τῶν συμβόλων δημιουργός. item, *ſigna*, vel, *ſignacula*, vel ἀντίτυπα, *corporis Chriſti*, aut *ſimilitudinem*: ſicut dixit Ambroſ. ibidem, *mortis ſimilitudinem ſumere, & ſimilitudinem pretioſi ſanguinis bibere.* Sic accipiendum quod legitur apud Patres, Chriſtum *corpus ſuum facere*, vt apud Tertullianum lib. 4. contra Marcionem: i.e. *figuram corporis ſui*, inquit ibidem Tertullianus. vel *creare corpus ſuum.* in libello De cœna Domini ſub nomine Cypriani *Dominus vſque hodie hoc veraciſſimum & ſanctiſſimum*

Mmm *corpus*

corpus ſuum creat, & ſanctificat, & benedicit. ipſum quidem Domini corpus ſemel in vtero glorioſæ Virginis creatum, conceptum & formatum, atque ex eadem poſtea natum, neque vnquam eſſe deſiit. neque iterum fuit vnquam creatum. Creat igitur corpus ſuum Chriſtus. quando, ſicut loquitur Beda, *creatura panis & vini tranſit in ſacramentum corporis Chriſti.* ſiue quod idem eſt, quando Chriſtus virtute ſua panem & vinum immutat. vt fiant ſacramenta corporis ſui. Vis enim benedictionis in hoc Sacramento ea eſt, vt res natura ſua communes & ſenſibus corporis perceptibiles, τῇ προσθήκῃ τῆς χάριτος, vt loquitur Theodoretus, & poſtea pluribus exponetur, i. e. poſt acceſſionem gratiæ, myſterium contineant ſuo modo, & ſignificent, quod ſola mente concipitur, ſola fide percipitur. Ideo dicebat Heſychius in Leuit. cap. 22. 14. ſanctificationem myſtici ſacrificij & mutationem, eſſe *à ſenſibilibus ad intelligibilia tranſlationem.* Hoc voluit Auguſt. qui tot locis diſtinguendum monet inter ſacramenta corporalia quæ ipſe definit; *ſignacula rerum diuinarum viſibilia, & inuiſibilem gratiam*, ſiue *donum ſpirituale*, quod per ſacramentum exhibetur. vt in libris De Doctrina Chriſtiana, De catechizandis rudibus, contra Fauſtum lib. 19. in Iohannem & ſæpe alibi. Porro etſi dicitur etiam Patribus Sacerdos *conficere corpus Chriſti*, vel *Sacramentum corporis Chriſti*; proprie tamen loquendo, non Sacerdos, ſed Chriſtus ipſe eſt, qui totum illud myſterium conficit, ſicut alio loco pluribus exponemus ex Auguſtino, & Chryſoſtomo, & aliis Patribus. Vide ad num. Baro. 197. Præclare Eckbertus contra Catharos, ſermo 11. *Quod dicitur Sacerdotes corpus Domini facere, ſiue conficere, quod idem ſonat in laico ſermone, non ita intelligimus, quod ipſi corpus Domini quaſi de nouo creent, & ei eſſentiam dent: ſed eorum facere, nihil aliud ibi eſt niſi quod ſuper illud viſibile ſacrificium, quod in altari eſt, faciunt officium ſuum, & dicunt orationes & benedictiones & ſtatuta ſigna faciunt, & tunc virtute diuina præſtatur, vt ſit ibi verum corpus Domini & verus ſanguis eius, vbi prius nihil aliud erat niſi panis & vinum. Illud ergo opus ſacerdotum, quod tunc agunt tali modo loquendi deſignari ſolet, vt ipſi dicantur* FACERE CORPVS DOMINI: *& ex fortaſſe ſumptus hic modus loquendi ex eo quod Dominus tunc dicebat. Hoc facite in meam commemorationem.* In Eccleſiæ Græcæ Liturgiis verba εὐλογεῖν BENEDICERE & ποιεῖν FACERE, non Sacerdoti tribuuntur, ſed Deo: vt in Chryſoſtomiana, εὐλόγησον δέσποτα τὸν ἅγιον ἄρτον. ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου. In Baſiliana oratur Deus, *vt Spiritum ſuum immittat* ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογῆσαι αὐτὰ, καὶ ἁγιάσαι, καὶ ἀναδεῖξαι, *in propoſita dona & illa benedicat, ſanctificet, atque oſtendat, ſiue efficiat*, nempe corpus Chriſti. Quærunt eruditi viri, quid ſit ἀναδεῖξαι in hoc Baſilij loco. Quidam referunt ad panis conſecrati eleuationem, cum populo oſtenditur. Græci in eius ritus mentione [illegible], & ὕψωσιν vel ἀνύψωσιν appellant, vt Iohannes Damaſcenus, Maximus monachus, & Anaſtaſius Sinaita. Alij interpretantur ἀναδεῖξαι oſtendere aliquo effectu præſentiam ſuam; quæ eſt Bellarmini etiam ſententia libro 4. de Sacramento Euchariſtiæ, capit. 14. & quidem ἀναδεικνύων non male poteſt

exponi

exponi oſtendere, vel etiam attollendo oſtendere. Verum ex alio ejuſdem Baſilij loco diſcere eſt, fuiſſe id verbum alio ſenſu vſurpatum ad denotandam illam partem Liturgię, quæ pertinet ad panis & vini conſecrationem. Locus Baſilij eſt in cap. 27. libri ad Amphilochium de Spiritu Sancto. Nam vt hoc obiter dicam, magno Eraſmo non aſſentior, qui partem poſtremam ejus libri ſuſpectam habuit: parum memor, Iohannem Damaſcenum bis ejus meminiſſe & τριακοντακέφαλον librum nominaſſe; quia in capita diuiſus eſſet triginta, vt hodieque diuiditur. Omitto nunc graues alias cauſſas quæ me mouent. Baſilius igitur in eo libro ritus ſacros aliquot commemorans, non è Scripturis deriuatos, ſed Apoſtolica traditione acceptos, inter prima exempla ponit, τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας. *Verba quæ pertinent ad inuocationem ſuper oſtenſione, hoc eſt, confectione panis Euchariſtiæ & poculi benedictionis.* quis poteſt dubitare, pr:eſertim ſi totum locum legerit, ἀνάδειξιν, hoc loco eſſe confectionem ſacramenti Euchariſtiæ? & ſciunt periti, Græce ἀποδείκνυσθαι, atque ἀναδείκνυσθαι, ſæpe non oſtenſionem rei alicujus ſignificare, ſed effectionem: & quidem ſolent de rebus magnis illa verba vſurpari, vt in principio mellitiſſimi Herodoti, ἔργα μεγάλα καὶ θωμαστὰ ἀποδεχθέντα. Quare dubitari, mea quidem ſententia, non poteſt, quin ἀναδεῖξαι in Liturgia Baſilij, id ſit, quod Hieronymus, Auguſtinus, & alij Patres Latini dicunt *conficere corpus Chriſti*; ſiue, *ſacramentum corporis Chriſti*. Obſeruabamus non diſſimile verbum in eadem re apud alios Patres ἀναφαίνεσθαι, quaſi dicas, repente exiſtere, & conſpiciendum ſe dare. docent enim Patres, ad Sacerdotis inuocationem; per Spiritus Sancti operationem, elementa ſanctificari, ſic vt quæ priùs erant tantum panis & vinum, jam incipiant dici & eſſe in myſterio corpus & ſanguis Chriſti: propterea dicunt iidem, Chriſtum apparere in Euchariſtia, & videri; nempe oculis fidei, vt diſertè exponit Chryſoſtomus libro tertio de ſacerdotio. ποιοῦσι δὲ τοῦτο πάντες διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως. *hoc omnes faciunt*, (vt videant ipſum Chriſtum) *per oculos fidei*; ſed hæc vberius infra exponentur. Hæc igitur eſt Baſilij ἀνάδειξις; hoc aliorum Patrum ἀναφαίνεσθαι. Hippolytus Martyr, in libello De conſummatione mundi: τὸ τίμιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις οὐκ ἀναφανήσεται. *non exiſtet illis diebus pretioſum corpus & ſanguis Chriſti*, id eſt, n ~ conficietur ſacramentum Euchariſtiæ, & vt ſtatim ipſe ſubiicit, λειτουργία σβεσθήσεται. Verbum *conficere* nõ de ſolo communionis ſacramento Latini vſurparunt; ſed etiam de aliis ſacramentis: vt *conficere oleum*, nempe in vſum Chriſmatis, apud Optatum libro ſeptimo: ſicut apud Iuſtinum *conficere p.·em*, quod ante expoſuimus. Oecumenius verbo καταρτίζειν, vſus in locum Pauli ſuperiorem: εὐλογοῦντες κατασκευάζομεν, εἰδέναι δεῖ, ω. Igitur εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν, ἁγιάζειν, ποιεῖν, κατασκευάζειν, ἱερουργεῖν τὸ ἅγιον σῶμα, vt in Liturgiis. vel ἱερατεύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt in Aſcetis apud Baſilium, ἀναδεικνύειν, ἀναφαίνειν, *benedicere, ſanctificare, conſectare, conficere, creare*. vel vt loquitur Auguſtinus apud Gra-

tianum; De conſecratione diſtinct. 2.cap.72. *in myſterio poteſtaliter creare,* item, *in vſum religionis aſſumere*, & ſimilia vocabula pro eodem vſurparunt veteres; cum actionem Sacerdotis intelligerent, per quam hoc ſacramentum paratur, & res ſenſiles fiunt intelligibiles? quæ eſt maxima mutatio, vt ſuo loco infra declarabitur, vbi illa verba Patrum exponentur μεταβολὴ, μετάστασις, μεταστοιχείωσις, & ſimilia, quæ hodie contra auctorum veterum mentem, ad ſtabiliendam Tranſſubſtantiationem, vulgo trahuntur. Porro nomen εὐλογία, aliquando ſimpliciter pro Euchariſtia acceperunt: vt apud Cyrillum in epiſtola ad Caloſyrium, ἀκούω ὅτι ἀφελὲς φασὶν εἰς ἁγιασμὸν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, idem in Iohannem lib.12. cap.39. aliquoties conjungit, τὴν μυστικὴν εὐλογίαν & τὸ ἅγιον βάπτισμα. Sic εὐλογίαν γάμων, cum dicunt, totum ordinem intelligunt conſecrandi nuptias cuj pars erat ſacramentum Euchariſtiæ, ſicut hodieque eſt in multis locis, & in Eccleſia etiam Anglicana. Aliquando εὐλογίαι dicuntur ſingulæ hoſtiæ; vel particulæ, quæ communicantibus porrigebantur. Sic accipe apud Cyrillum in epiſtola ad Neſtorium, Concilij Epheſini, pag. 80. edit. German. προσιμέν τε οὕτω ταῖς μυστικαῖς εὐλογίαις, καὶ ἁγιαζόμεθα, Clemens, Conſtitutionum libro octauo; τὰς περισσευούσας ἐν τοῖς μυστικοῖς εὐλογίας οἱ διάκονοι διανεμέτωσαν τῷ κλήρῳ. *quæ fuerint reliquæ benedictiones*, id eſt, particulæ ſiue buccellæ panis conſecrati, *eas diaconi Clero diſtribuunto.* Maximus in Dionyſij Hierarchiam Eccleſ. capite tertio: ἡ τάξα τὸ κηρυσσομένου καὶ τὴν ὕφεσιν τῆς μιᾶς εὐλογίας τοῦ θείου ἄρτου φησί. hic μία εὐλογία eſt vna particula panis conſecrati. iterum idem, κηρύζων ὁ ἱεράρχης τὸν ἅγιον ἄρτον ἰδοὺ ἐκτυπωτὴν εὐλογίαν, λέγων, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. Appellarunt etiam εὐλογίας partes conſecrati panis, quas moris erat in primitiua Eccleſia mittere ad alias parœcias, aut ad peregrinos, ἐνδημοῦντας, declarandæ dilectionis ergo, & conſenſionis in fide. Euſebius in quinta Hiſtoria capit. 26. πέμπειν εὐχαριστίαν, id dixit. Poſtea illa conſuetudo fuit prohibita; extatque ſumma Canonis Concilij Laodiceni, in hæc verba etiam apud Balſamonem. Περὶ τοῦ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας μεταπέμπειν. vbi notat Scholiaſtes, fuiſſe olim moris, miſſitare huc illuc ſancta myſteria, ſiue panem ſanctificatum in vſum myſteriorum, quod hoc canone prohibetur. Similiter etiam Latini *Eulogias* dixerunt fruſta panis benedicti quidem, ſed non in vſum Euchariſtiæ; qui & mittebatur ad abſentes, vt ſæpe legitur in epiſtolis Auguſtini & Paulini; & ſacris peractis à Sacerdote, *dabatur ijs qui communicare non fuerant parati*, vt eſt in decreto, quod Pij primi nomine circumfertur. Dabantur eædem Eulogiæ & Catechumenis, qui jus ſumendæ Euchariſtiæ non habebant. Itaque hoc illis erat loco ſacramenti: atque adeo ſacramentum quoddam hoc illis erat: nam ita diſerte appellat Auguſtinus lib. 2. De peccatorum meritis & remiſſ. cap. 26. laxiore videlicet notione, quia precibus ſanctificabatur. Ac propterea panem illum vocarunt etiam ἀντίδωρον, quoniam locum obtinebat δώρου, id eſt, S. Euchariſtiæ: hoc namque ſignificat τὸ

δῶρον,

δῶρον, vt poſtea dicetur. Extremæ Baſilij Liturgiæ, ſubjecta ſunt hæc verba; μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς, καὶ δίδωσι τὸ ἀντίδωρον. *poſt vltimam Liturgiæ precationem, exit Sacerdos, & dat panem benedictum.* Dixerunt eundem panem & κλάσιν, aut κατάκλασον, propter fractionem, quam videntur in eo diuidendo obſeruaſſe, ſicut obſeruabatur in Euchariſtiæ diſtributione. Exempla aliquot protulit vir doctiſſimus & amiciſſimus, Iohannes Meuſius. Extat verò ea vox in Canonico Iure Græcorum non ſemel; vt in Demetrij Chomateni Reſponſionibus apud Leunclauium, pag. 320. vbi quæritur, an Græcus Sacerdos Latino qui ſacris interfuiſſet, debeat μεταδοῦναι κατακλάσεως, *dare partem panis benedicti.* Sunt qui obſeruent, non ſolum panem benedictum ſub nomine Eulogiarum fuiſſe olim miſſitatum; ſed etiam alia nonnulla, vt ſalem & vinum. Conſtat conſuetudinem mittendi Eulogias diu fuiſſe in Galliis frequentatam; ſicut teſtantur ſcriptores Gallici, qui ejus moris faciunt mentionem, vt Gregorius Turonenſis, & alij; quos laudat clariſſimus Pithœus in Notis ad Capituli Caroli Magni. Nuperrime vero etiam formulas ea in re vſitatas, in Marculpho à ſe edito publicauit, juuenis, propter morum ſingularem probitatem, & multiplicem eruditionem mihi chariſſimus. Hieronymus Bignonius Pariſienſis.

XXXVI. ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΚΡΙΣΤΟΥ. CORPVS CHRISTI. *Origo appellationis à formula inſtitutionis. Nomen* Corpus *varie accipi. Diſcrimen inter rem viſibilem & rem inuiſibilem in ſacramentis, quarum nomina ſæpe permutantur. Alia nonnulla.*

ANNI XXXIV. Num. XLVIII.

VErba formulæ qua vſus eſt Saluator mundi inſtituens hoc Sacramentum, verſa ſunt in nomenclaturam ipſius. Dixit Dominus *Hoc eſt corpus meum. & Hic eſt ſanguis meus.* inde ſumpſit vetus Eccleſia, cum appellauit Cœnam Dominicam, *celebrationem corporis & ſanguinis Domini,* ſicut loquitur Auguſtinus in 3. de doctrina Chriſtiana: vel ſimpliciter, *Sacramentum corporis Chriſti,* aut majore etiam compendio, *Corpus Chriſti.* Hinc iſtæ locutiones ſacramentales, *ſuſcipere corpus Domini,* vt apud Origenem, homil. 13. in Exodum: & διδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, vt in Canone 18. Concilij Niceni: & ἱερατεύειν τὸ σῶμα Κυρίου, vt apud Baſilium, pag. 597. & ſimiles his multæ aliæ apud Patres Græcos & Latinos. Hic primo obſeruandum eſt quoties ita loquimur, vocabulum *corpus* paullo aliter accipi, quàm in Dominica inſtitutione, quæ tamen dedit exemplum hujuſmodi locutionum. In verbis Domini *corpus* ſignificare carnem certum eſt: nam proprie ſi acciperetur, ſuperflua eſſet: quæ ſtatim ſubjicitur mentio ſanguinis: quum τὸ CORPVS, ſi κυρίως, hoc eſt, *proprie,* accipias & carnem & ſanguinem complectatur. Sed norunt mediocriter exercitati in lectione Scripturæ & Patrum, ſolere corpus vſurpari pro carne & contra aliquando, τὸ caro, poni pro corpore. At quoties hoc myſterium

 appella-

appellatur ἁπλῶς, *corpus Chriſti*, aliter ea vox intelligenda: totum enim illud ſignificat, quod in Communione percipiunt fideles. Nemo autem dubitat, fideles, quoties rite Euchariſtiam ſumunt, & carnem & ſanguinẽ Chriſti percipere, hoc eſt, totum Chriſtum,& cum Chriſto omnia ejus munera, atque adeo, vt loquitur Damaſcenus, αὐτῆς τῆς θεότητος αὐτοῦ μετέχειν. Obſeruandum præterea eſt, in doctrina de ſacramentis, quæ eſt Symbolica Theologia, vt appellat Dionyſius Areopagita, hoc eſt, doctrina de ſignis à Deo inſtitutis, vt clarè explicat Auguſtinus tot locis, & nos inferius dicturi ſumus; eam eſſe affinitatem σχέσιν, & mutuam relationem inter ſigna & res ſignificatas, vt eorum nomina promiſcue vſurpentur, ἐναργέσ ἴσως, ait Baſilius ad Amphilochium, de re loquens non diſſimili; quum tamen eadem nomina docendi cauſſa, ſint accurate diſtinguenda: neque enim confundi patitur vera Theologia ſigna viſibilia cum rebus inuiſibilibus, quæ in illis honorantur, ait idem Auguſtinus: qui tot locis inculcat doctrinam de diſcrimine inter externa ſignacula, & intus latus ſpirituale donum. Docent igitur Patres cum appellatur hoc myſterium *Corpus Chriſti* nomine rei ſignificatæ ſignum affici atque intelligi. Notiſſimus eſt Theodoreti locus. *Dominus*, inquit, *ſymbolo corporis, corporis nomen dedit.* notiſſima ſunt hodie & pueris Auguſtini verba ad Adimantum, Manichæi diſcipulum, *Dominus non dubitauit dicere, Hoc eſt corpus meum, cum ſignum daret corporis ſui.* notiſſimus etiam eſt hic ejuſdem Patris locus ex enarratione Pſalmi tertij: *Chriſtus Iudam adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & ſanguinis figuram commendauit & tradidit.* neque hodie ignorat quiſquam eruditorum paullo ſaltem de ſua ſalute ſolicitior, ſexcenta ejuſdem Patris & aliorum teſtimonia, quibus expreſſe monemur, nomen rei inuiſibilis exteriori ſigno communicari. Quod cum dicimus neque venerandi hujus ſacramenti virtuti atque efficaciæ, per quam, modo ineffabili, carne Chriſti & ſanguine paſcimur, & vt loquitur Tertullianus, anima noſtra Deo ſaginatur, quicquam imus detractum; neque præſentiam Chriſti in Euchariſtia negamus, ſicut luculente ſuo loco poſtea ſumus oſtenſuri. Tantum dicimus patronos Tanſſubſtantiationis, male ad nouæ doctrinæ defenſionem trahere ejuſmodi Patrum loca, vbi hoc ſacramentum appellatur *Corpus Chriſti*, aut ſimiles locutiones vſurpantur. quarum locutionum interpretationem quum tot locis iidem Patres nos doceant; coguntur Tranſſubſtantiatores hodierni vt clariſſimam eorum mentem offuſo ſepiæ atramento eludant, miris & indignis modis illorum verba torquere, ſicut poſtea aliquot exemplis demonſtrabitur. Ibi oſtendetur, quid de hac quæſtione ſenſerit Tertullianus: quem obſeruat Baronius non raro in mentione hujus ſacramenti illud appellare *Corpus Chriſti*. vere hoc quidem Baronius: illud parum candide; quod diſſimulauit eundem Tertullianum alibi mentem ſuam expoſuiſſe, cum voci *corpus* ſubiicit interpretamentum, id eſt, *figura corporis*: vt libro quarto, contra Marcionem, capite quadrageſimo: nam quis ſuis inter-

interpretationibus illum locum aliter eſſe accipiendum conati ſunt docere; ſolidis rationibus poſtea à nobis refutabuntur. Pergamus interim in enumeratione inſtituta.

XXXV. Ἡ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ. NOVVM TESTAMENTVM. *Appellatione* Teſtamenti *& verbum Dei & Sacramenta affici.* διάκονοι τῆς καινῆς διαθήκης *apud Paulum & in Liturgiis, ſenſu nonnihil diuerſo.* ὅρκια.

IBIDEM.

LVcas 22. 20. τοῦτο τὸ ποτήριον καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου. *Hoc poculum eſt nouum Teſtamentum in ſanguine meo.* Matthæus paullo aliter, quod ad verborum complexionem: τοῦτο ἐστι τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti*; id eſt, quo ſancitur nouum Dei fœdus cum humano genere ſiue Teſtamentum Chriſti, quo ſalutis heredem Eccleſiam ſuam inſtituit. Dicebamus in ſermone de coniunctione fidelium cum Chriſto, duo eſſe eius coniunctionis præcipua inſtrumenta, Verbum & Sacramenta. vtrumque horum vſitatiſſimo loquendi genere appellatur fœdus ſiue teſtamentum. Eo ſenſu dicimus *Vetus & Nouum Teſtamentum*; totam Scripturam in duas partes ἰδιαιτέρως, diuiſam iis nominibus appellantes. Circumciſionem, quod fuit veteris populi Iudaici ſacramentum, Deus ipſe nominat בְּרִית *fœdus meum*, ſiue vt Græci verterunt, quos ſequitur Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos, τὴν διαθήκην μου, *teſtamentum meum.* Sic Eccleſiaſtici 44. 21. ἐν σαρκὶ αὐτοῦ ἔστησε διαθήκην. *in carne eius ſtare fecit teſtamentum.* Interdum *Noui teſtamenti* appellatione & verbum ſimul & Sacramenta intelliguntur; vt cum ait Paulus 2. Corinth. 3. 6. ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, *qui nos reddidit idoneos, vt eſſemus miniſtri noui Teſtamenti.* intelligit enim totum miniſterium Apoſtolatus; quod & verbum complectitur & ſacramenta. In Liturgia Baſilij habetur inter alias precatio, quæ dicitur εὐχὴ προσκομιδῆς, *oratio oblationis*, in qua ſuperiora Pauli verba vſurpantur, ſed paullo aliter; nam ita orat Sacerdos; εὐδόκησον δὴ Κύριε τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς διακόνους τῆς καινῆς σου διαθήκης, neque enim appellatione *Teſtamenti* intelligitur hoc loco vt apud Paulum pars vtraque ſacri miniſterij, Verbum & Sacramenta; ſed poſterior tantum; neque verò de alio vllo ſacramento ſacerdos cum illa pronuntiat ſentit niſi de ſolo ſacramento Euchariſtiæ. itaque continuo ſubiicitur, tam in Baſiliana, quàm in ea quæ dicitur, Iacobi Liturgia, λειτουργοὺς τῶν ἁγίων σου μυστηρίων. Erudiſſimi viri obſeruarunt eodem genere loquendi ſacramenta, aut res ſacramento ſignificatas dici *Teſtamentum*, quo Homerus eſt vſus, cum victimas mactandas ad ſanciendum fœdus aut pactum, appellauit ὅρκια, *iuſiurandum*; quia victimæ adhibebantur ad feriendum fœdus, & iureiurando firmandum. Græci apud poetam ὅρκια interpretantur, τὰ ἐν ὅρκοις χρειώδη, vel εἰς ὅρκον χρήσιμα.

XXXVI.

XXXVI. ΤΡΑΠΕΣΑ ΚΥΡΙΟΥ. MENSA DOMINI. *Menſa cæleſtis, ſacra, myſtica* φρικώδης, πνευματική, *ſpiritualis de Cœna Domini.* Menſa ſpiritualis, *prædicatione verbi. Chryſoſtomi locus animaduerſus*

IBIDEM.

APoſtolus. 1. ad Corinth. 10. 21. οὐ δύνασθε τραπέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. *non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.* Hic menſa Domini eſt ipſa Euchariſtia: quam exemplo Pauli Patres ita ſæpe nominant. Apud Optatum libro quinto, *miniſtri qui menſæ Dominicæ famulantur,* ſunt ſacerdotes qui ſacramentum hoc adminiſtrant. Auguſtinus De peccatorum meritis, &c. contra Pelag. lib. 1. cap. 24. *Eccleſiæ Chriſti inſtitutum tenet, præter baptiſmum & participationem Dominicæ menſæ, non ſolum non ad regnũ Dei, ſed nec ad ſalutem & vitam æternã poſſe quenquam hominem peruenire.* Leo I. de jejunio ſeptimi menſis ſermone ſexto, *Sic ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis.* in Græcorum Patrum monumentis frequens eſt vſurpatio hujus appellationis; ſed cum diuerſis epipithetis, *Cæleſtis menſa* Liturgia, quæ Iacobi nomen præfert; καταξιώσας ἡμᾶς μετέχειν τοσαύτης τῆς ἐπουρανίου τραπέζης. *Sacra menſa.* Chryſoſtomus homilia ſeparata in verba Pauli 1. Corinth. 10. 1. ἡ μυστηρίων κοινωνία, ἡ τράπεζα ἱερὰ οὐχὶ ἀπόλαυσις τοῦ σώματος οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος, ἡμᾶς ὠφελῆσαι δυνάνται. vides facundiam viri magni. nam rei ejuſdem, nempe Euchariſtiæ, quinque ponit appellationes pro vna. *Myſtica menſa.* idem. tomo 5. Sauil. pag. 367. ἐπειδὴ ἐπὶ τὴν μυστικὴν τράπεζαν ἐξάγει τὸν λόγον. hoc eſt, tranſit ad ſermonem de Cœna Domini. ſic idem ſæpiſſime. Theodoretus de Prouidentia ſermone 10. ἡ μυστικὴ αὐτῶν ὑποδέχεται τράπεζα. *Menſa terribilis.* Chryſoſtomus homilia in locum Pauli *oportet hæreſes eſſe,* ἡ τράπεζα ἡ φρικώδης κοινὴ πᾶσι πρόκειται. *terribilis illa menſa, communis proponitur omnibus.* nec mirum ipſam menſam vocari φρικώδη, quum per menſam intelligatur ipſa Euchariſtia, quam paſſim idem & alij Græci vocant, τὰ φρικτὰ μυστήρια, vt Gregor. Magnus, *pauendum myſterium.* quin ipſum templum vocatur à Chryſoſtomo φρικωδέστατον χωρίον, *Locus maxime terribilis.* vt edit. Sauil. tomo ſeptimo. pag. 225. *Rationalis menſa.* Theodoretus in ſexto ſermone de prouidentia, ὅτι τὴν λογικὴν μετίθει τράπεζαν ἡ προσοῦ. *Spiritualis menſa;* πνευματικὴ τράπεζα. ſæpiſſime apud Græcos patres quanquam non ſemper eo nomine Euchariſtia intelligitur. Chryſoſtomus homilia octuageſima quarta, in ſexto tomo Sauiliano, διὰ τοῦτο καθ' ἡμέραν ἐφεξῆς συνάγειν ἐπιτελούμεθα, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παρατιθέμενοι τράπεζαν, ποιοῦντες ὑμᾶς ἀπολαύειν θείων λογίων. Hic, *apponere menſam ſpiritualem,* non dicitur de communione; ſed de prædicatione Scripturarum; quod eſſe genus alterum manducationis ſpiritualis Chriſti, Patres nos docent. In homilia ejuſdem Patris ſeptoageſima octaua legimus Paulum in hiſtoria illa, quæ narratur

narratur cap. 18. Actorum, appoſuiſſe commentarienſi, à quo cuſto diebantur in carcere, menſam ſpiritualem; cui tamen datam fuiſſe communionem Lucas non dicit: ſed tantùm in fide fuiſſe inſtitutum & baptizatum. Quare videtur à Chryſoſtomo in ea hiſtoria admiſſum ἁμάρτημα μνημονικόν, tribuit enim Paulo verba è verſu triceſimoquar. παρέθηκε τράπεζαν, *menſam appoſuit*, quæ non dicuntur de Paulo, ſed de ipſo carceris cuſtode. Chryſoſtomi verba ſubijciam: ἀθλίως αὐτὸν ἐμυσταγώγησε, καὶ μετ᾽ ἐκείνου τὴν οἰκίαν ἔπαισε. καὶ μετὰ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν, καὶ μετὰ τὴν τράπεζαν τὴν πνευματικὴν παρέθηκεν αὐτῷ καὶ τὴν σαρκικήν. Ait Paulum cuſtodi appoſuiſſe & ſpiritualem menſam, & poſtea etiam carnalem. Si per menſam ſpiritualem Cœnam Domini intelligit; rem dicit, quæ expreſsè non dicitur in Scriptura: ſed videtur feciſſe cõiecturã ex vſu perpetuo veteris Eccleſiæ, quæ ſemper adiecit baptiſmo participationem corporis Chriſti, præſertim in adultis: ſed & in infantibus perdiu is mos ſeruatus, vt notum ex Auguſtino, & aliis. verùm poteſt menſa ſpiritualis etiam de doctrina fidei intelligi, vt jam oſtendimus. At illud, Paulum appoſuiſſe eidem menſam communem poſt ſpiritualem, quomodo exponemus? ſed hæc obiter. Porrò menſam hanc vetus Eccleſia appellauit θυσιαστήριον, & altare, qua de re poſtea erit dicendum. Hodie Græci in celebratione S. Euchariſtiæ duas menſas adhibent: vnam vocant πρόθεσιν, quaſi dicas, menſam propoſitionis: in qua ponuntur panis & vinum ante conſecrationem; ipſi vocant τὰ δῶρα: quibus in priore menſa poſitis tribuuntur venerationem; deinde transferuntur quæ fuerunt ibi appoſita in alteram menſam, vbi fit conſecratio, & poſt conſecrationem adoratio λατρείας, eam menſam vocant. & altare. & ἅγιον βῆμα; ſicut poſtea pluribus exponetur.

XXXVII. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΡΟΦΗ. ALIMENTVM SPIRITVALE. *Chriſtum & in ſacramento & extra ſacramentum eſſe alimentum ſpirituale.*

IBIDEM

PAulus 1. Corinth. 10. 3. 4. ſacramenta veteris Legis appellat βρῶμα πνευματικὸν & πόμα πνευματικόν, *cibum & potum ſpiritualem.* Patres ſimiliter ſacramentum gratiæ Euchariſtiam paſſim appellant τροφὴν πνευματικήν, vt Gregorius Nyſſæ, Chryſoſtomus, Theodoretus, Cyrillus, alij. Leo Magnus, *In myſtica diſtributione ſpiritualis alimoniæ.* Gregorius verò Nyſſenus verba Pauli de Chriſto interpretans, inter alia ipſius nomina recenſet etiam hæc βρῶμα καὶ πόμα, in elegante libello de perfectione: docens, Saluatorem, etiam extra ſacramenta conſideratum, eſſe cibum & potum ſpiritualem Eccleſiæ ſuæ. & Theodoretus quoque in decimo de prouidentia, Chriſtum in præſepi jacentem appellat πνευματικὴν τροφήν. Cæterùm quomodo hoc ſacramentum ſit & dicatur cibus ſpiritualis, poſtea explicabitur in ſermone de manducatione ſacramentali.

XXXVIII. ΚΛΑΣΙΣ ΑΡΤΟΥ. Fractio Panis. Frangere panem *apud Hebraos & cibum & potum complectitur.* Fractio panis *de Cœna*, *non excludit alteram ſpeciem.* ἕνα ἄρτον κλᾷ. θρύπτεσθαι. *Fractio hoſtia in tres partes. item in nouem. Alia.*

Ibidem:

Evangeliſtæ Matthæus, Marcus, Lucas, expreſsè notant de Domino ſacramentum hoc inſtituente, εὐλογήσας ἔκλασε, *quum benedixiſſet fregit.* vel εὐχαριστήσας ἔκλασε *poſtquam gratias egiſſet fregit.* & Paulus hanc circumſtantiam, vt apprimè ad rem facientem, iiſdem verbis expreſſit. Inde apud Patres. κλᾷν ἄρτον, & κλάσις ἄρτου, de celebratione Euchariſtiæ. & ſunt tam è veteribus quàm è recentioribus, qui de ſacramento hoc interpretentur verba Lucæ, & in Euangelio 24. 35. *cognitus eſt ipſis in fractione panis.* & in Actis 2. 42. ἦσαν προσκαρτεροῦντες τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. & 20. 7. *quum eſſent congregati diſcipuli* τοῦ κλάσαι ἄρτον, *ad frangendum panem.* Syrus quidem interpres in vtroque Actorum loco, ipſam vocem Græcam *Euchariſtia* in paraphraſi ſua vſurpauit. Hebræis, quod nemo ignorat, qui vetus Teſtamentum legit, *frangere panem*, vſitatiſſima locutio eſt, de cibum ſumentibus; & *frangere panem cum aliquo* eſt συνδειπνεῖν atq; vt Græci à parte altera, potu nempe, totam actionē appellarunt συμπόσιον: ſic Hebræi, ab eſu & fractione panis totum conuiuium denotarunt. Quare illi qui iſtis Lucæ teſtimoniis abutuntur, ad defenſionem communionis ſub altera ſpecie; non minùs pueriliter errant, quàm ſi dicerent, in Græcorum conuiuiis nullum cibum fuiſſe appoſitum, neque omnino quicquam aliud præter vinum aut alium potum; quia conuiuium illis dicitur συμπόσιον, *compotatio*: cui etiam reſpondet Hebraicum משתה pro conuiuio: aut ſi dicerent, fideles quando orant Deum prece Dominicā, nihil præter panem ad victum petere; quia dicunt, *Panem quotidianum da nobis*, quum, vt obſeruat Auguſtinus, *à parte quæ excellit, tota ſufficientia nomine panis ſignificetur*: epiſtola 121. Ignatins in epiſtola ad Epheſios: ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅ ἐστι φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ θανεῖν. Hic *frangere panem*, eſt celebrare communionem in ſypaxi: vbi ſub vtraque ſpecie ſacramentum fuiſſe tunc temporis adminiſtratum, nemo eſt, opinor, qui neget: & oporteret eum frontis eſſe plus quàm meretriciæ, qui anderet negare. dicit verò Ignatius, *vnum panem frangentes*, vt eos hortaretur ad vnitatem colendam præſertim in ſynaxibus; ſub ductu vnius Epiſcopi. confer alium locum in epiſtola ad Smyrnæos. Idem auctor in epiſtola ad Philadelphenſes, de Euchariſtia loquens, verbum θρύπτεσθαι vſurpat. εἷς ἄρτος τοῖς πᾶσιν ἐθρύφθη. *vnus panis omnibus eſt comminutus.* nam θρύπτεσθαι propriè de iis vſurpatur, quæ in partes minutas franguntur. ex quo videtur intelligi partes, quæ ſingulis fidelibus præbebantur, fuiſſe valde paruas: quare etiam ſunt, qui *micas* vocent, vt poſtea dicemus. Auguſtinus quoque

in eam

in eam rem vſus verbo *comminuendi*, epiſtola 59. ad Paulinum. *cùm illud, qui eſt in Domini menſa, benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum cōminuitur.* Etiam hodie ſacerdos panem conſecratum frangit; ſed non ad diſtribuendum: ſolus enim vt plurimum communicat: quare non eſt ea veteris Eccleſiæ fractio; neque ipſius Chriſti; qui fregit panem, non ſolùm vt paſſionis ipſius ſymbolum eſſet fractio: ſed etiam, vt τὰ κλάσματα, partes fractas diſcipulis daret. Quum autem in Eccleſia, Romana frangatur hoſtia in tres partes: Gothicæ Eccleſiæ, quæ Hiſpanias diu inſederunt, morem ſeruarunt diuerſum, & in partes nouem hoſtiam diuiſerunt; quas certo ordine in patenā imponebant: & quum Domini noſtri in terris agentis hiſtoriā eſſent nouem hiſce nominibus complexi. *Corporatio, Natiuitas, Circumciſio, Apparitio, Paſſio, Mors, Reſurrectio, Gloria, regnum*; fractione panis vſi ſunt, ad commemorandam & memoriç altiùs imprimēdam Chriſti hiſtoriam: nouem enim partibus fractæ hoſtiæ hæc nouem nomina impoſuerunt; vt legitur in Liturgia, quam vocant Moſarabicam.

XXXIX. ΑΡΤΟΣ. ΑΡΤΟΣ ΕΠΙΟΥΣΙΟΣ. PANIS. PANIS SVPERSVBSTANTIALIS & QVOTIDIANVS. Sacramentum panis. Ἐπιούσιος *ab* οὐσία *diuerſo ſenſu deducitur à Patribus Euchariſtia vtilitas ad corpus & animam.* Panis Angelorum: Panis vitæ: panis ſanctus: panis Dei. *Locus Ignatii illuſtratus, de pane quo fruentur fideles in altera vita.* panis propoſitionis.

IBIDEM.

IN Scripturis & apud Patres hoc ſacramentum aliquando appellatur *Panis* ſimpliciter; multò ſæpiùs cum epitheto. Lucæ 24. 35. *fractionem panis* quidam, vt modò dicebamus, expoſuerunt de Euchariſtia: in his Auguſtinus de Conſenſu Euangeliſtarum, lib. 3. *Non incongruenter accipimus, ait, hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ieſus: ſed tamen à Chriſto eſt facta permiſſio, vſq, ad ſacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimētum inimici, vt Chriſtus poſſit agnoſci.* Appellat *ſacramentum panis* ex illis Lucæ verbis, ipſam Euchariſtiam. Cyprianus ὑποβολιμαῖος, de Cœna Domini: *Hoc ſacramentum aliquando Carnem & ſanguinem; aliquando* PANEM *Chriſtus appellat.* Sæpiùs tamen Patres, vt panem ſacrum & myſticum à communi diſtingnant, epitheta adjiciunt; quorum nonnulla hîc juuat commemorare. Vocant igitur ſacramentum Græci ἄρτον ἐπιούσιον, hoc eſt, *panem quotidianum*: verba enim iſta ex oratione Dominica interpretantur de Euchariſtia plerique veterum, vt Tertullianus De oratione, Ambroſius libro quinto, de ſacramentis, Cyrillus Ieroſolymitanus oratione myſtagogica quinta, Auguſtinus in epiſtola centeſima viceſimaprima, ad Probam, & ſæpiùs alibi, Iſidorus Hiſpalenſis, De offic. Eccl. libro primo, capite 18. itemque plures alii è Patribus. Et Græci quidem

Patres cùm de Euchariſtia interpretati ſunt, rationem nominis hanc reddiderunt; quòd panis myſticus, & animæ & corporis ſubſtantiam fulciat: ἐπιούσιος, ait Cyrillus, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς κατασκευαζόμενος. mox: εἰς πᾶσάν σου τὴν σύστασιν ἀναδίδοται εἰς ὠφέλειαν σώματος καὶ ψυχῆς. Ambroſius in ſimillimo loco paullo aliter. *Non iſte panis eſt, qui vadit in corpus; ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit: ideo Græcè ἐπιούσιος dicitur.* quaſi animæ tantùm prodeſſet hic panis: quum dicat Cyrillus diffundi ipſum per totam hominis σύστασιν *ſubſtantiam*, & pertinere ejus vtilitatem ad corpus & animam. ſed ita ſolent veteres in deſcribenda efficacia hujus ſacramenti, modò animæ & corporis meminiſſe, modò animæ tantùm. Damaſcenus in epiſtola ad Zachariam Epiſcopum Doarorum, ait corpus Chriſti, quod in ſacramento accipitur, εἰς σύστασιν καὶ εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν χωρεῖν, *tranſire in naturam*, (ita poſſumus hîc vertere σύστασιν) *& ſubſtantiam animæ noſtræ*. at in libris de orthodoxa fide, vbi eadem verba, etiam corporis meminit. σῶμά ἐστι καὶ αἷμα Χριστοῦ, εἰς σύστασιν ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν. Etiam Chryſoſtomus nomen ἐπιούσιος deducit ab οὐσία, homilia in orationem Dominicam; αἰτεῖν ἐδίδαξεν ἄρτον ἐπιούσιον, τουτέστιν, ἐπὶ τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος διαβαίνοντα, καὶ συγκροτῆσαι ταύτην δυνάμενον. Sed veriùs idem, Commentariis in Matthæum, interpretatur ἐφήμερον, *quotidianum*, & non obſcurè deducit à voce ἐπιοῦσα. Nuſquam autem Chryſoſtomus in veris operibus, niſi me fallit memoria, verba Dominicæ orationis retulit ad ſacramentum. Et eſt omnino illa interpretatio, vtut multis Patribus probata, ſi fateri verum volumus, longè petita & minùs ſolida; ſicut firmis rationibus probat Abulenſis, in ſextum Matthæi cap. quæſtione 111. Ambroſius vertit ἐπιούσιος *tranſſubſtantialis*; & cùm hanc interpretationem, tum Latini interpretis *quotidianus*, accommodat Euchariſtiæ. Dicitur & *panis Angelorum*: Liber de Cœna Domini: *Panem Angelorum ſub Sacramento manducamus in terris.* item θεῖος ἄρτος ſæpe, & ἄρτος ζωῆς *panis vitæ*. Chriſtus ait apud Iohannem, *6. 48. Ego ſum panis vitæ.* Ex eo Patres Sacramentum hoc, quo fideles vnum fiunt cum Chriſto, appellarunt *panem vitæ*. Chryſoſtomus in priorem ad Corinthios, hom. 27. Σὺ ἄρτον ζωῆς λαβὼν σφάγματα θανάτου ποιεῖς καὶ οὐ φρίττεις; In Liturgiis Græcis ἅγιος ἄρτος ſæpius occurrit, etiam in ipſa diſtributione apud Chryſoſt. *Panis Dei* legitur apud Ignatium, non frequenter, vt ait Baronius; ſed ſemel tantùm, in Epiſt. ad Romanos. ſed eo loco *panis Dei*, non eſt Euchariſtia, vt exiſtimauit Baronius & multi alij; ſed eſt ipſe Ieſus Chriſtus extra Sacramentum in regno ſuo cœleſti conſideratus. Verba Ignatij ſunt: οὐχ ἥδομαι τροφῇ φθορᾶς, οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου· ἄρτον τοῦ Θεοῦ θέλω, ἄρτον ζωῆς. Non nego S. Euchariſtiæ hæc elogia conuenire; ſed hæc interpretatio menti Ignatij parum videtur congruere; qui toties profitetur, ſe optare diſſolui & eſſe cum Chriſto. Obſervandum igitur eſt, licet inſtituta ſint Sacramenta ſolummodo ad hanc vitam, & tantiſper dum glorioſus Chriſti aduentus exſpectatur: ſæpe tamen Patres locutiones ſacramentales vſurpare, de futuræ vitæ

bonis

bonis cùm loquuntur. Dicunt igitur, pios in cœlis pane fruituros, quem hîc in Euchariſtia delibauerint. Liber de Cœna Domini, non Cypriani quidem, ſed non indignus Cypriano: *Panem Angelorum ſub Sacramento manducamus in terris; eundem ſiue Sacramēto manifeſtiùs edemus in cœlo, non miniſterio corporali, ſæpe repetitis actionibus ad eundem reuertentes; ſed conſummato ſacerdotio noſtro, erit & permanebit perpetua & ſtabilis, implens & reficiens nos ſufficientia; qua proferret ſe palàm abſque vllis integumentis, omnibus conſpicabilis, ſummi præſentia ſacerdotis.* Petrus Laodicenſis in orationis Dominicæ expoſitione: *Panis* ἐπιούσιος παρὰ τὸ ἐπιέναι, *hoc eſt, ab eo quod aduenturus eſt. vt ſit ſenſus; Tu panem, non præſenti ſeculo congruum, ſed eū qui ſanctis in futurum repoſitus eſt, da nobis hodie.* Damaſcenus ſimiliter, capite de myſteriis, οὗτος ὁ ἄρτος ἐστὶν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ μέλλοντος ἄρτου. ὅς ἐστιν ἐπιούσιος· τὸ γὰρ ἐπιούσιον δηλοῖ τὸν μέλλοντα, τουτέστι, τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· ſunt autem hæc penè ad verbum deſumpta ex Athanaſii libro de incarnatione Chriſti; cujus ſententiam pluribus exponimus alibi. Innocentius 3. myſteriorum lib. 5. c. 24. *quinq; panes ſunt nobis neceſſarij; quatuor in via; & quintus in patria. corporalis ad ſuſtentationem, ſpiritualis ad informationem, doctrinalis ad eruditionem, Sacramentalis, ad expiationem, æternalis ad fruitionem.* Hæc mentem Ignatij explicant, quem Baronius & alij putarunt loqui de pane ſacramentali, minùs rectè? quum ipſe intelligat de æternali, & fruitione Chriſti in altera vita, vbi carne & ſanguine Chriſti, hoc eſt, toto Chriſto ſine figura & ἐν τυπώσει, vt loquitur Damaſcenus, frui turi ſunt electi. Dicitur præterea panis myſticus ἄρτος προθέσεως, *panis propoſitionis*, ſed ante conſecrationem, vt innuit Iſidorus Peluſiota, Epiſtola 123. libri primi, & oſtendit Damaſcenus cap. de myſteriis, & praxis hodiernæ Eccleſiæ Græcæ: quæ priorem menſam, vbi apponitur panis adhuc communis, vocat, *Menſam propoſitionis.*

XL. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ. EVCHARISTIA. *Cur hoc Sacramentum dicatur grátiarum actio.* εὐχαριστία *malè vertitur* bona gratia. εὐχαριστηθεῖσα τροφή. αἷμα εὐχαριστηθέν. Euchariſtia *vox bifariam accipi ſolita.*

IBIDEM.

EAdem ratio quæ vocis εὐλογία, vt jam diximus. Non extat hæc dictio in Scripturis pro Sacramenti hujus nomine: quam tamen Apoſtolorum tempore natam non dubitamus. Vſurpat illam Syrus paraphraſtes antiquiſſimus: extat etiam in Epiſtola Ignatij ad Smyrnæos, & apud Iuſtinum, Irenæum, & omnes antiquiſſimos Eccleſiæ ſcriptores. Quare hoc Sacramentum dicatur Euchariſtia, id eſt, *gratiarum actio* pluribus explicat Chryſoſtomus in Matthæum homil. 26. & alibi ſæpe. Auguſtinus De ſpiritu & litera, c. 11. *Theoſebia, ſi ad verbi originē Latinè expreſſā interpretaretur, Dei cultus dici poterat; qui in hoc maximè conſtitutus eſt, vt anima ei nō ſit ingrata. Vnde & in ipſo verissimo & ſingulari ſacrificio, Domino Deo noſtro gratias agere admonemur.* quod & alibi repetit. Nos ſtatim obſeruabamus Euangeliſtas in Euchariſtiæ inſtitutione verbo vno εὐχαριστεῖν plures actiones inuicē coniunctas denotaſſe: quare

etiam Euchariſtia eaſdem actiones omnes deſignat; Dei laudationem, gratiarum actionem, precationem & ſymbolorum conſecrationem: neque rectè Iſidorus in libris Originũ εὐχαριστίαν vertit *bonam gratiam.* etſi ſectatores inuenit Lombardum, Thomam & alios. Apud Iuſtinum multis locis diſtinguuntur εὐχὴ & εὐχαριστία, precatio & gratiarum actio: in Apologia verò altera ejuſdem, τροφὴ εὐχαριστηθεῖσα appellatur, panis conſecratus, non ſola gratiarum actione, verùm etiam, vt ipſe loquitur, δι᾽ εὐχῆς, per preces, & verborum Chriſti recitationem. Apud Clementem Alexandr. lib. 4. ſanguis Martyrum pro gloria Chriſti effuſus appellatur, αἷμα δι᾽ ἀγάπης εὐχαριστηθὲν, ſanguis per charitatem cum gratiarum actione fuſus, & honori Dei conſecratus. hanc enim vim habet verbum εὐχαριστεῖσθαι eo loco. cujus ſenſum interpres non eſt aſſecutus. Origenes contra Celſum tom. 8. ſcribit, panem qui Euchariſtia appellatur, eſſe ſymbolum gratiarum actionis aduerſus Deum. Sic ille: ἔστι δὲ καὶ σύμβολον ἡμῖν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας, ἄρτος Εὐχαριστία καλούμενος. Quo ex loco & ſimilibus apparet non ſolùm actionem ipſam & hujus ſacramenti celebrationem, vocari Euchariſtiam, ſed etiam ſymbola ipſa corporis Chriſti, panem & vinum. Cyprianus de lapſis: *In corpore atq; ore violato Euchariſtia permanere non potuit.*

XLI. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ. LITVRGIA.

Exponuntur accuratè vocum λειτουργὸς & λειτουργεῖν *variæ acceptiones, cùm apud alios ſcriptores, tum in Scripturis & apud Patres. Locus ex Actis* λειτουργούντων δὲ αὐτῶν. *Alia.*

IBIDEM

ΛΕιτουργεῖν prima notione eſt opus facere publicum, vel publicè: ſed latiùs poſtea illa vox accepta. Apud Græcos ſcriptores, Platonem, Ariſtotelem, Demoſthenem, alios, λειτουργεῖν eſt, publico præſtare, vel operam, vel pecuniam: λειτουργία ejuſmodi præſtatio ſiue operæ ſiue pecuniæ περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργεῖν & λειτουργεῖν τὴν περὶ τὰς ἀρχὰς λειτουργίαν. Ariſt. in Politicis lib. 4. dicuntur magiſtratus, qui Remp. curant. ibidem οἱ εὔποροι, diuites pecunioſi, qui tenebantur priuato ſumtu functiones publicas obire, dicuntur λειτουργεῖν ταῖς οὐσίαις, *opibus ſuis Reip. inſeruire* Tales igitur in Repub. Athenienſ. plures erant; ſed omnium nobiliſſima & grauiſſima fuit τριηραρχία, præfectura triremis, quam ſua pecunia aliquis inſtruxiſſet: de quo munere tam multa Demoſthenes & alij oratores; vide initium ejus Lyſiæ orationis, quæ inſcribitur ἀπολογία δωροδοκίας ἀπαράσημος. Dicitur λειτουργεῖν etiam ille, qui artem aliquam exercet, aut negotium curat, ex quo ad publicum aliqua redit vtilitas. Sic τεκνογονία liberorum procreatio & educatio, Ariſtoteli in 7. Politicorum eſt genus λειτουργίας. & Gregor. Nazianz. in Epitaphio Gorgoniæ ait, ipſam aliquandiu operam quærendis liberis dediſſe; deinde totam ſe Deo conſecraſſe, λειτουργήσασαν κόσμῳ καὶ φύσει, ὅσον ὁ τῆς σαρκὸς ἐβούλετο νόμος: *poſtquam*

debitam

debitam operam præſtitiſſet mundo, & naturæ ac legi carnis ſatisfeciſſet. Clemens quoque Alexand. in 5. Strom. ſcribit, nuptias habere λειτουργίας καὶ διακονίας, τῷ Κυρίῳ διαφερούσας· *functiones quaſdam, & miniſteria ad Dominum pertinentia*, h. e. quorum ratio Domino reddenda, ſiue illa rectè obieris, ſiue ſecùs: illa autem miniſteria eſſe ait curam liberorum & vxoris. Interdum quævis ἐργασία, & operæ præſtatio, etiam honeſtæ, dicitur λειτουργία. Nam in Nouella Iuſtinian. 14. meretrices dicuntur τὴν ἄνοσίαν λειτουργίαν πληροῦν. Quinetiam res ipſæ dicuntur λειτουργεῖν; quibus eſt aliqua perſtatio impoſita. Nouella 44. συγχωρεῖται τὰ ἐργαστήρια λειτουργεῖν τῇ συνόδῳ τε καὶ τρομισκῷ: loquitur de officinis mille & centum nouæ Romæ, quæ tenebantur ſumptus ad funera præſtare: de quibus & Leo loquens Nou. 12. ait ea eſſe ἀποτεταγμένα εἰς ταύτην λειτουργίαν. Sic & de rebus diuinis cùm vſurpatur hoc vocabulum, habet ſignificationem modò latiorem, modò anguſtiorem. In 7. Politicorum, αἱ περὶ τοὺς θεοὺς λειτουργίαι dicuntur omnia erga Deos officia, ad quæ opus pecuniâ. Iuſtinus, initio libri de monarchia, originem idololatriæ inde repetit, quòd primis temporibus, viris potentioribus inferiores inſtituerint τελετὰς καὶ λειτουργίας τελεῖν, i. e. cultus quoſdam exhibere Deo potiùs, quam hominib. debitos. Septuaginta Seniores vocem עבדה quæ Dei cultum & latriam ſignificat, paſſim vertunt λειτουργίαν. Ezech. 29. 20. pro פעלתו *operam illius* vel *mercedem*, dixerunt ἀντὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ſenſu feliciter expreſſo. At 1. Paralip. 28. verſu 9. minùs propriè vox מלאכה quæ artificii opus ſignificat, vertitur λειτουργία. Numer. 8. 24. λειτουργεῖν λειτουργίαν poſuerunt pro eo, quod venuſtiſſima tranſlatione dicitur in Hebræo, *militiam militare*, i. e. obire miniſterium, & in eo ſe exercere. Paulus ad Romanos ſcribens 16. 27. λειτουργεῖν ἐν τοῖς σαρκικοῖς, *miniſtrare alicui in rebus carnalibus*, id ipſum intelligit, quod ex Ariſtotele afferebamus, λειτουργεῖν τῇ οὐσίᾳ, *inſeruire præbendâ pecuniâ*. In ea ad Philip. λειτουργὸς & λειτουργεῖν non multò aliter vſurpatur de officiis priuatim Paulo exhibitis. Alibi & apud Patres λειτουργεῖ dicitur, qui operam Deo, aut officium pietatis vel miniſterii, qualecunque id ſit, præbet. de Angelis dicitur. Heb. 1. 14. de ipſo Chriſto, τῶν ἁγίων λειτουργὸς *Sanctuarij miniſter*, in eadem 8. 2. de magiſtratibus, Roman. 13. 6. de quouis fideli piè vitam inſtituente: vt cùm B. Chryſoſtomus ſerm. 3. in Annam, edit. Gr. tom. 5. p. 76. patres monet, dent operam, vt filii ſui fiant ciues ciuitatis cœleſtis: quo τὴν ἐκεῖ λειτουργίαν ἀξιωθῶσι ἐπιτελεῖν, *digni reperiantur, qui functiones obeant illius ciuitatis*. & poſtea ſæpiſſimè repetit, eos qui vitam piè agunt, τὴν λειτουργίαν ταύτην τελεῖν, *hoc fungi officio*, nempe pietatis. ergo λειτουργία eſt quodcunque pietatis officium, etiamſi à priuato præſtetur. Verumtamen vſus Eccleſiæ vocem communem peculiariter aptauit miniſterio & cultui, qui publicè Deo exhibetur, & eius cultus miniſtris. Sed hîc quoque multiplex diuerſitas. Apud Dionyſium, quem Areopagitam vocant, vetuſtiſſimum ſanè ſcriptorem, in Eccleſiaſtica Hierarchia, λειτουργοὶ ſunt diaconi. Ille enim auctor, ſuo quodam inſtituto & conſilio, voces

in Eccleſia vſitatas perpetuò refugit, & alias earum loco vſurpat, ſibi proprias. igitur λειτουργοὶ Dionyſio ſunt diaconi; ἱερεῖς, ſacerdotes; ἱεράρχαι, Epiſcopi; quos alij auctores voce originis quidem ejuſdem, ſed diuerſæ formæ, ἀρχιερεῖς ſolent dicere. Baſilio, Gregoriis, Nazian. & Nyſſeno, Chryſoſtomo, & cæteris Patribus, miniſtri Eccleſiæ omnes, præſertim verò preſbyteri & Epiſcopi vocantur λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ, vel τοῦ θυσιαστηρίου, vel τῆς καινῆς διαθήκης, & οἱ τὴν λειτουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου πεπιστευμένοι. Baſil. in libro de Spiritu Sancto meminit cujuſdam μακρὸν ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Θεοῦ διαζήσαντος χρόνον, *qui longum tempus vixerat in Dei miniſterio*. eam autem eſſe Epiſcopi periphraſin declarant ſequentia: nam ait ab eo ſe fuiſſe ad miniſterium Eccleſiæ ordinatum. λειτουργὸς igitur eſt omnis miniſter Eccleſiæ: propriè tamen illi qui miniſtrant ad altare; & λειτουργία laxè quidem omne miniſterium, quod ad ſacra pertinet: ſed propriè magis miniſterium cultus diuini, & quicquid circa ſacram menſam peragitur. Sæpe ergo λειτουργεῖν, non eſt quod vis circa res ſacras miniſterium obire; ſed ea, per quæ Deus à Chriſtianis colitur: puta, orare, Scripturas recitare, aut interpretari, concionari, Sacramenta adminiſtrare. Balſamon ad concilium Sardicenſe λειτουργεῖν exponit ἱερουργεῖν, hoc eſt, *ſacrorum functiones obire*. Sic dixit Paulus ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, Rom. 15. 16. pro *fungi ſacro miniſterio prædicationis Euangelij*. Ab hac ratione dictæ ſunt ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ, deſcriptiones quędã ordinis ſeruandi in ſacris celebrandis: cujuſmodi ſunt, quæ hodie circũferuntur ſub titulis partim veris partim falſis, Petri, Iacobi, Andreæ, Baſilij, Chryſoſtomi, & ſimiles. Latini vocant *Ordinem agendi* vel *Officium*. Græci aliquando ἀκολουθίαν, & Balſamon non ſemel. In Ritualibus Hebræorũ partim ejuſdem, partim affinis ſignificationis ſunt תבנית quaſi dicas, forma agendis & סדר *ordo*. item מחזור vt ſi dicas, Circulum in ſe redeuntem. Quemadmodum autem res diuina diuiditur. vetuſtiſſimo Chriſtianorũ inſtituto, in cultum matutinum & veſpertinum, ita in Patrum libris fit mentio Liturgiæ matutinæ & veſpertinæ. In Actis Concilij Epheſini pag. 295. ἐπιτελέσαι μὴ συγχωρήσαντας τὰς ἑσπερινὰς ἢ τὰς ἑωθινὰς λειτουργίας. & notat Balſamo λειτουργίαν aliquando conſtare ſola oratione, ſine vlla ſacramentorum adminiſtratione. Obtinuit tamen, vt Liturgia peculiariter dicatur, quæ celebrationem corporis Chriſti continet. Itaque Iuſtin. Novella ſeptima ἱερὰν λειτουργίαν deſcribens, duas illius partes commemorat. recitationem ſacroſanctæ Cœnæ Domini: ἐν οἷς, inquit, ἱερὰ γίγνονται λειτουργία τῶν τεθείων ἀναγινωσκομένων γραφῶν, τῆς τε ἱερᾶς καὶ φρικτῆς μεταδιδομένης κοινωνίας. Quum igitur tot & tam diuerſis modis accipiantur voces λειτουργία & λειτουργεῖν, tam in Scripturis quàm apud Patres; puerilis & prorſus vanus eſt illorum conatus, qui in hodierna controuerſia de ſacrificio Chriſtianorum, locum illum ex Actis 13. 2. vertunt *ſacrificantibus*, & hodiernum Eccleſiæ Romanæ ſacrificiũ eo teſtimonio defendunt. Nam etiamſi de genere ſacrificij nulla eſſet hodie diſputatio; tamen ratio afferri nulla poſſet, cur de ſacrificandi actione, potiùs quàm de prædicatione Verbi, aut de precationibus, id verbũ

ſit eo loco accipiendum. Quare non eſt audiendus Baronius, qui in anno 44. numer. 83. optimam Veteris interpretis verſionem, *miniſtrantibus*, miſſam facit, & vertit ipſe *ſacrificantibus*. Multo minus Bellarmino credendum, qui libro 1. de Miſſa, cap. 13. non dubitauit verſionem illam *ſacrificantibus* defendere hoc argumento, *quia*, inquit, *cum accommodatur hoc verbum ad ſacra, & abſolute ponitur in Scripturis, vbiq́; accipitur pro miniſterio ſacrificij*. Sed eſt inſignis error viri inſignis: nam in illo ipſo exemplo quod ſubjungit, fugit eum ratio manifeſtiſſime. Lucæ enim 1. 23. λειτουργία non eſt ſacrificium: ſed generalis vox eſt, quæ complectitur omnia miniſteria à Leuitis aut Sacerdotibus præſtari ſolita, cum obibant vices ſuas. Zachariæ autem vt ait Lucas, ſors contigerat ſuffitus offerendi, non autem ſacrificandi. Adde quod & Lucas hoc loco, & Apoſtolus in Epiſt. ad Hebræos iis locis, quos indicat Bellar. de cultu Iudaico loquuntur; non de ritu Chriſtiano, de quo ſermo eſt in Actis, vbi extat illa vox λειτουργούντων. Nec minus eſt juſtæ reprehenſioni obnoxium, quod ſcribit idem initio libri 1. de miſſa, *vocabulum λειτουργία à Patribus Græcis vix aliter accipi, quam pro miniſterio ſacrificij Euchariſtiæ offerendi*. nam hæc obſeruatio, quam ſit à vero aliena, ſatis conſtat ex ante dictis. Nemo autem verſatus in Græcorum Patrum lectione, ignorat, λειτουργίαν perſæpe illis dici quicquid fit ad Deum colendum. itaque cantus Pſalmorum etiam in domo priuata, & ad menſam, appellatur Chryſoſtomo λειτουργία, in Pſalmum 41. ὅτε ῥαθυμοῦντες ποτε ἀφεινόμεθα τῆς καλῆς ταύτης λειτουργίας; In Canonibus Concilij Ancyrani, λειτουργία ſiue ἱερατικὴ λειτουργία commune nomen eſt omnium ſacrarum functionum, quæ obeuntur ab Epiſcopo, vel Preſbytero, vt προσφέρειν, κηρύττειν, ſiue ὁμιλεῖν, *& ſimiles*. Quare idem Pater, Commentariis in Acta λειτουργούντων exponit κηρυττόντων, *prædicantibus*; vnam ſacri miniſterij partem nominans, ex qua cæteræ intelligerentur. Hæc ita certa ſunt, vt jam incipiat pudere viros eruditos ex illis patribus, ejus interpretationis quam pedibus manibuſque Baronius, Bellarminus & tot alij mordicus defenderunt. Nuper enim Benedictus Iuſtinianus ſui illos omnes erroris admonuit.

XLII. ΣΥΝΑΞΙΣ. Synaxis. Collecta. Συνάγειν. σύναξις *vox ab Helleniſtis aut primis Chriſtianis facta.* ἀποκάτεξις καρυοκαταάκτες. *Expenditur obſeruatio Auguſtini ſuper vocibus.* Eccleſia, *ſiue*, conuocatio, *&* Synagoga, *id eſt*, congregatio. καλεῖν *de canibus* συναγωγὴ *de Eccleſia Chriſtiana. Latina exigenda ad Græca.* σύναξις *de Iudaica congregatione.* Synagogæ *&* Archiſynagogi *hæreticorum.* σύνοδία. παρασυναγωγή. παρασύναξις. Colligere. Collecta. σύναξις *de conuenientibus ſine Euchariſtia. Deus* συναγωγός. αἰσθητὴ σύναξις. *Locus Chryſoſtomi. quot*

ſynaxes in hebdomade. Miſſa pro σύναξις, *Alia quadam.*

IBIDEM.

IN pleriſque hujus ſacramenti appellationibus, quas vel jam attulimus, vel deinceps allaturi ſumus meminiſſe oportet ejus, quod paullo ante dicebamus è Dionyſio & Thoma; multa nomina tribui antonomaſtice myſterio huic, quæ omnibus conueniant. Ejus generis eſt vox *Synaxis*, ſicut iidem illi ſcriptores obſeruant. Συνάγειν eſt cogere cœtum, ad aliquid agendum; vel congregare amicos ad conuiuium. vnde eſt in ſeptimo Athenæi ἀπὸ συμβολῶν συνάγει, *de ſymbolis conuiuari.* Heſychius, συνάγειν, μεθ' ἀλλήλων πίνειν, iterum è poëta neſcio quo; συναγέσκειν, συναγώγιον, συμπόσιον ἴδιον. neque hæc poſterior ſignificatio ab hoc loco eſt aliena. vtraque enim notio apprime conuenit legitimis Chriſtianorum conuentibus; vbi & doctrina ſacra proponitur, & cœleſte conuiuium apponitur. Proprie σύναξις idem prorſus eſt ac συναγωγή, nam & *ſynaxis* & *ſynagoga*, ab eodem verbo deducuntur. Sed videntur primi Chriſtiani de induſtria vocis formationem nouam vſurpaſſe, vt diſcrimen ponerent inter Chriſtianas ſynaxes, & Iudaicas ſynagogas. Nam ante principium Chriſtianiſmi parum, quod ſciam fuit vſitatum nomen σύναξις: neque memini apud vetuſtiorem aliquem ſcriptorem eam vocem obſeruaſſe: quum apud omnes veteres Græcos nomen συναγωγὴ ſit vſu tritiſſimum. confirmat hoc analogiæ obſeruatio in ſimilibus dictionibus. exempli gratia; ἀπαγωγὴν, dicunt veteres, ἄπαξιν, nemo: εἰσαγωγὴ, quid ſit apud Tacticos, quid apud alios auctores, ſciunt & mediocriter Græce docti: εἴσαξις etiam verſatiſſimis in ea lingua vox opinor, ignota, idem dicendum de καταγωγὴ, & κάταξις: quæ poſterior vox, ſi alicubi legeretur, tam è verbo quod frangere ſignificat, poſſet videri deriuata, quam ab eo quod *deducere*: nam κατάξαι eſt *frangere*, vnde ὠτοκάταξις pugilum, quib. familiare malum eſt habere aures cæſtibus contuſas: & καρυοκατάκτης, apud Ariſtotelem in Mechanicis, & apud alios auctores, inſtrumentum quod Plauto dicitur *nucifrangibulum*. ad euitandam igitur ambiguitatem, ejuſmodi forma nominum ab ἄγειν quod eſt, *duco*, vſitata non fuit. Vt dubitandum non videatur, quin vocabulum σύναξις, vel ab Helleniſtis Iudæis fuerit primo excogitatum, vt alia multa; vel à nouis Chriſtianis, propter illam, quam dixi, cauſſam. Hoc notare volui, vt oſtenderem, quam vana fuerit illorum curioſitas qui magno Auguſtino perſuaſerunt, Eccleſiam Iudæorum dictam eſſe *ſynagogam*, id eſt, congregationem, *quod congregari & pecora ſolent, atq; ipſa proprie, quorum & greges proprie dicimus*; Chriſtianorum vero Eccleſiam, *id eſt, conuocatione; quia conuocari magis eſt vtentium ratione.* ſunt ipſiſſima verba Auguſtini ex enarratione Pſalmi 80. idemque alibi non vno loco eam obſeruationem repetit:. quam hodie Bellarminus & alij quum auide arripiunt, vt veteri Eccleſiæ Iudaicæ detrahant: animaduertiſſe non videntur frigus iſtius argutiæ; cui præbuit occaſionem verbum Latinū *congrego*, à voce grex deductum Atque

voce

voce Græca συναγωγῇ deficit hæc argutia; vt & in Hebraicis Synagogæ appellationibus, neque ſatis verum eſt, Eccleſiam dictam eſſe à verbo quod ſit proprium ratione vtentium. nam καλεῖν, vnde Ἐκκλησία, & ἀνακαλεῖσθαι de vocatione & reuocatione canum in Kynegetico Xenophontis leguntur, quin etiam apud Iohannem x. 3. paſtor ouium Καλεῖ τὰ πρόβατα, ſed & in eo fugit ratio Auguſtinum, quod de re eadem agens in Pſalmum 77. ſcribit, *Noſtram*, inquit, *Apoſtoli nunquam dixerunt Synagogam, ſed ſemper Eccleſiam*, hanc magni Patris affirmationem labefactat vnicus ſaltem Iacobi locus II. 3. ἐὰν εἰσέλθῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν *ſi ingrediatur veſtram ſynagogam*; hoc eſt in Eccleſiam vbi conuentus eſt Chriſtianorum. Latinus interpres vocem Græcam Iacobo vſurpatam vitans, vt videtur, de induſtria, vertit, *in conuentum veſtrum*. itaque affirmatio Auguſtini, non de Græco textu, ſed de Latina verſione reperitur vera: quam tamen ipſe tot locis vere & docte monet ad Græcam veritatem eſſe exigendam. Ignatius epiſtola prima: χωρὶς πρεσβυτέρων Ἐκκλησία ἐκλεκτὴ οὐκ ἔστι, οὐ σύστημα ἅγιον, οὐ συναγωγὴ ὁσίων, etiam hic *ſynagoga* vſurpatur de Eccleſia Chriſtiana. contra de Iudaica ſynagoga nomen σύναξις obſeruari aliquando poſitum, etſi rariſſime. Theophylactus in Matthæi caput 28. οἱ πρεσβύτεροι Ἰουδαίων πρὸς τὸν ἀλλόφυλον Πιλᾶτον συνάγονται, ἀντὶ τῆς νομιζομένης συνάξεως, Eſt alioquin illud veriſſimum quod ante dicebamus; primos Chriſtianos nomen ſynaxis vſurpaſſe, vt cœtus ſuos ipſo etiam nomine diſcernant à Synagogis Iudaicis vel hæreticorum. Nam auctor eſt Epiphanius in diſputatione contra Ebionitas, hæreticos, de quibus ibi loquitur, ſuos conuentus appellaſſe *ſynagogam*. non Eccleſiam & ſuos præpoſitos *Archiſynagogos* itaque. Zacharias Papa; cum Gregorii Magni Dialogos in Græcam linguam verteret, vocem *congregatio* ſemper vertit συνοδία, & ita Græci aliquando nominant Eccleſiam. Irenæus de Valentino, ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας, dicuntur συνοδίαι etiam ſocietates Monachorum, vt in prouerbio quod alibi exponimus è Palladii Lauſiacis, ὁ ἀπόστατος τῆς συνοδίας. At falſorum Chriſtianorum conuentus appellantur vulgo à Græcis παρασυναγωγαί, aut etiam interdum παρασυνάξεις. Latini ſcriptores σύναξιν *collectam* dicunt, & συνάγειν *collectam agere*; & ita ſæpe apud veteres Patres, & in antiquis Martyrum Actis: aut etiam *colligere*, vt in edicto Theodoſii ad Inſignium Præf. Præt. *ſibi exiſtimant colligendi copiam contributam*, inde apud Auguſtinum ſæpe *colligere* ſimpliciter, & *colligi*, pro conuertere aut conuerti ad fidem Chriſtianam. Porro in iis veterum ſcriptorum locis, vbi occurrunt dictiones συνάγειν aut σύναξις, iudicio Lectoris eſt opus: Nam quod affirmat Dionyſius, ipſam Cœnæ Domini celebrationem *ſynaxin* peculiari nomine appellari; verum id quidem eſt: ſed non vbique locum habet. Ipſe Dionyſius in libro de ſacramentis ſic accipit, vt puto, ſemper. itaque obſeruat Pachymeres σύναξιν Dionyſio non ſignificare congregationem populi, vt ipſius ætate ea vox accipiebatur; quæ & κοινωνίας, Iuſtino dicitur; ſed coniunctionem cum Chriſto, quæ fit per

huius ſacramenti participationem. Sic ille ad caput tertium; Σύναξιν νοητέον, οὐ τὴν τοῦ λαοῦ, καθὼς τὴν λέξιν σήμερον ἐκλαμβάνονται· ἀλλὰ τὴν πρὸς Θεὸν συναγωγὴν, καὶ κοινωνίαν, & clarius capite 4. Σημείωσαι, ὅτι σύναξιν μόνην τὴν λειτουργίαν φησὶ, καθ' ἣν τῶν θείων μυστηρίων κοινωνοῦσιν οἱ ἄξιοι· ἐπὶ ταύτης γὰρ καὶ τὸ ὄνομα λαμβάνει, οὐ διὰ τὸ συνάγεσθαι τὸν λαὸν, καθὼς οἴονταί τινες, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἓν κοινωνίαν, καθ' ἣν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ὡς μέλη τῇ κεφαλῇ συναγόμεθα. *Obſerua ſolum Liturgiam, in qua myſteriorum ſunt participes qui digni ſunt, à Dionyſio appellari Synaxin. nam eo ſenſu id nomen ipſe accipit, non quia συνάγεται congregatur populus, vt aliquis exiſtimare queat: ſed propter communionem cum Vno per quam Seruatori Chriſto, vt membra capiti, συναγόμεθα, coniungimur.* Hæc obſeruatio vera eſt: nam ipſum Deum, qui per ſacramenta hanc coniunctionem operatur, Dionyſius συναγωγὸν, propterea appellat, initio Hierarchiæ cœleſtis. ἐπιστρέφει ἡμᾶς πρὸς τὴν τοῦ συναγωγοῦ πατρὸς ἑνότητα. Aliis ſcriptorib. συνάγειν & σύναξις, ſimpliciter vſurpantur de conuentibus Chriſtianis ſine reſpectu ad Euchariſtiam. Cyrillus Ieroſolymitanus Catecheſi 18. ἐκκλησία καλεῖται φερωνύμως διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι, καὶ ὁμοῦ συνάγειν, & quam Theologi appellant Eccleſiam viſibilem, eam dici obſeruari à Baſilio M. ἀφθόνους συνάξεις, in vtraque homilia in Pſalmum 28. Aliquando expreſſe diſtinguitur ſynaxis à celebratione ſacramenti. Socrates lib. quinto, πανταχοῦ τὰ συνάξεις γίνονται, δίχα τῆς τῶν μυστηρίων τελετῆς. Chryſoſtomus homilia in Acta 18. oſtendit, in vicorum & pagorum Eccleſiis, ſacramentum quidem diebus tantum Dominicis ſolitum celebrari; at preces & Synaxes quotidie. ἀλλ' ἐκεῖ διδασκαλίας ἕνεκεν. ὕμνοι καὶ συνάξεις, διὰ δὲ προσφορὰ καθ' ἑκάστην Κυριακήν. Idem homilia in verb. Pauli 1. Cor. xi. 19. συνιόντες οἱ πιστοὶ πάντες, μετὰ τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρόασιν, μετὰ τὰς εὐχὰς μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν τῆς συνάξεως λυθείσης, hic ſynaxis nomen generale eſt, quod omnia complectitur in conuentibus Chriſtianorum fieri ſolita. alibi eidem, συνάξεως ἁγίας κοινωνεῖν, idem eſt ac πνευματικῆς μετέχειν διδασκαλίας; vt in x. Statuarum, Idem, aduerſus Iudæos libro 11, ſuos auditores hortatur, vt errantes reuocare in viam ſtudeant, ἵνα, inquit, εἰς τὴν ἐπιοῦσαν σύναξιν μετὰ πολλῆς παῤῥησίας ἀπαντήσωμεν δῶρα τῷ Θεῷ κομίζοντες: *vt ad proximam ſynaxin pleni fiduciæ occurramus, dona Deo adferentes.* hic ſynaxis videri queat eſſe ipſa communio: nam donorum oblatio Euchariſtiam deſignat non tantum preces, aut verbi auditionem. quare doctiſſimus Eraſmus de communione accepit: quem tamen eo nomine viri docti reprehendunt, in Notis Pariſienſib. ad illum librum. Negant illi *ſynaxin* ſignificare. Euchariſtiam: quod tamen verbis expreſſiſſimis & Dionyſius & Thomas affirmant. Sed, vti dicebam, iudicio opus in hac voce exponenda. Apud Epiphaniũ legimus in epitome de fide Catholica; Apoſtolos inſtituiſſe συνάξεις ἐπιτελεῖσθαι τετράδι καὶ προσαββάτῳ καὶ Κυριακῇ. *vt fierẽt ſynaxes quarta feria die ante ſabbatũ & dominica.* Hic poteſt dubitari an ſimpliciter cõuentus ſacri intelligãtur ad Verbũ audiendum & orandum; an etiam de Cœnæ Domini celebratione ſenſerit Epiphanius. Ratio dubitandi oritur

ex

ex obſeruatione diuerſa veterum Eccleſiarum. Nam vt teſtatur Socrates, pleræque omnes Orbis terrarum Eccleſiæ, & his diebus & ſabbatis etiam ad ſynaxes conueniebant, in quibus myſteria celebrabantur. Alicubi, vt Alexandriæ, mos fuit diuerſus, quod obſeruat idem Socrates, illo libri quinti capite 22. & è Iuſtini Apologia II. conſtat nonnullas Eccleſias ad participationem panis myſtici diebus dumtaxat Dominicis, ſiue, vt ipſe appellat, Solis, conueniſſe: Qui ante annos mille plus minus Græcos ſcriptores Eccleſiaſticos in Latinum ſermonem vertebant; ij fere vbique σύναξιν pro communione acceperunt; & vſum loquendi ſuorum temporum ſecuti, *Miſſam* verterunt. Poteſt fieri, vt alicubi ſic verterint; vbi de communione non agitur, & errarint: vbi vero de Euchariſtia ſermo eſt, nimis iniquum ſit hodie, de voce quam in vertendo vſurparunt, negotium illis faceſſere. Nam & Iulianus, interpres Nouellarum antiquiſſimus & eruditiſſimus, aliique viri doctiſſimi, Græcas voces σύναξις & λειτουργία, ſic expoſuerunt, vſum, vt dixi, ſuorum temporum ſecuti. ſed de illa voce poſtea. Græci loca ſynaxibus dicata appellarunt συνακτήρια. Poſtremo ne illud quidem prætermittemus; etſi non extat in Scripturis vox, *ſynaxis*, at verbum vnde illa deriuatur, in eadem notione extare, vt Matth. 18. 20. Ioh. 15. 52. Act. 2. 26. XIV. 17 & 20. 7.

XLIII. ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ Myſterium Sacramentum. *Origo vocis* myſterium. *Varia notio eius vocis in Scripturis.* μυστήριον ἀνομίας *aut* κακίας. Sacramentum *diuerſa notione. Cur Sacramenta Patres dixerint* myſteria. *Ea vox deſumpta è ſacris opertaneis paganorum. Pauli exemplo Patres multa Paganorum inſtituta & nomina traduxiſſe ad religionem Chriſtianam. Myſteria variorum Deorum. Finis myſteriorum. Gradus in myſteriis.* κάθαρσις. σύστασις, μύησις, ἐποπτεία. *Sygnacula & typi myſteriorum, ac ſymbola communio hominum cum aliis animalibus expreſſa in myſteriis. Confeſſio in myſteriis & excommunicatio;* ἀπόρρητα λέγειν. *item ſacrum ſilentium.* ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια. *Quomodo Patres nomina & inſtituta horum ſacrorum veræ pietati accommodarunt.* μυήσεις, μυσταγωγία, τελεταὶ, *& id genus voces.* Τὰ μυστήρια *de Euchariſtia. gradus in hoc ſacr.* κάθαρσις, μύησις, τελείωσις vel ἐποπτεία. Catechumeni *ſiue* competentes *&* fideles. *gradus circa lapſos. Bellarmini hallucinatio. Sacramenta viatica morientum.* θίωσις *deſideria epoptarum & Competentium. Symbolum fidei. Silentium veteribus Chriſtianis vſurpatum de hoc ſacramento.* ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. *norunt* initiati. *ſiluiſſe autem non tam rem ſignificatam quam ſi-*

 gnum

gnum. περιχεῖσθαι. ἐπιχεῖσθαι. Calumnia paganorum, quod ſacra ſua occultarent Chriſtiani. Reſponſio veterum. Siluiſſe veteres etiam alia prater hoc ſacramentum. aliquando etiam apud Fideles quadam, vt vocem, ὁμοούσιος. Cauſſa huius ſilentij, I. rerum ſublimitas. II. vt rerum ſacrarum accenderetur cupiditas. III. metus à contemptu. inde locutiones figurata, & verborum ampulla. Dionyſij Areopagita ſtylus. Alia multa.

IBIDEM.

VOx μυστήριον & in Scripturis ſępe legitur, & à Patribus Gręcis Latiniſque ita crebro vſurpatur, pręſertim in mentione Sacramentorum, vt quædam accuratius de ea hoc loco adnotaſſe, operam luſiſſe videri, opinor, non queat. Originem nominis eſſe Hebraicam, vix poteſt dubitari סתר *ſatar* eſt *occultare*. מסתר *miſtar*, aut מסתור *miſtor* eſt *res abſcondita, ſecretum*; myſterium igitur. Græci grammatici etymum varie explicant. μυεῖν eſt. *arcanam doctrinam tradere.* μυεῖσθαι, *illa doctrina imbui.* inde μυστήριον, vſitata formatione, Alii etymum ſic explicant; παρὰ τὸ τοὺς ἀκούοντας μύειν τὸ στόμα: *quod os claudant qui audiunt*: nempe ad ſeruandum ſilentium de quo poſtea Iamblichus tamen, vt refert Photius, à magica obſeruatione circa mures vult appellata τὰ μυστήρια quod illius viri eruditione eſt indignum. In Scripturis aliquando tota doctrina Chriſtiana vocatur myſterium, aut myſteria. Sic Matt. XIII. 2. Lu. VIII. 10. Marci IV. 2. dicit Dominus, ſolis diſcipulis ſuis datum eſſe, γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, *noſſe myſterium regni cælorum.* & Paulo ſæpe in epiſtola ad Epheſios, atque alibi, *myſterium* appellatur, vniuerſa Chriſti, & de Chriſto doctrina: quam Deus ab æterno abſconditam apud ſe quum habuiſſet, tempore ſuo mortalibus patefecit, vt ſæpe idem Apoſtolus repetit. I. Corinth. IV. I. Apoſtoli dicuntur οἰκονόμοι μυστηρίων Θεοῦ, *diſpenſatores myſteriorum Dei*, Verbi nempe, Sacramentorum, & totius doctrinæ Chriſti. & in Tragœdia *Chriſtus patiens.* Apoſtoli ſæpe nominantur *Myſtæ.* I. Timoth. III. 9. Fides appellatur *myſterium.* Aliquando capita quædam doctrinæ Chriſtianæ peculiariter ita vocantur, vt I. Corinth. XV. 51. *Ecce myſterium vobis dico; non omnes quidem dormiemus; ſed omnes immutabimur.* & coniunctio Chriſti cum Eccleſia, dicitur *magnum myſterium*, Epheſ. V. 32. ſicut reuelatio Chriſti dicitur τὸ τῆς εὐσεβείας μέγα μυστήριον, in priore ad Timoth. III. 16. In poſteriore ad Theſſal. II. 7. dicitur conſummari in Antichriſto τὸ μυστήριον τῆς ἀνομίας, *myſterium iniquitatis*; hoc eſt, occulta quædam iniquitas, alta, profunda, & numeris omnibus abſoluta: nam ea vis eſt eius locutionis; quam obſeruo etiam apud alios auctores. Ioſephus Iudaici belli libro I. loquens de Antipatro filio Herodis, bipedum ſceleratiſſimo; τὸν Ἀντιπάτρου βίον οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις εἰπὼν κακίας μυστήριον: *non errauerit, qui dixerit, vitam Antipatri fuiſſe malitiæ myſterium.* Nec multo aliter loquitur Dionyſ. Halic. cum in epiſt. ad Pompeiũ ait, Theopompum hiſtoricum

hiſtoricū cauſſas rerū quas narrat inquirere, καὶ πάντα ἐκκαλύπτειν τὰ μυστήρια τῆς τεθοκυίας ἀρετῆς, καὶ τῆς ἀγονουμένης κακίας, Diuerſo ſenſu apud Herodianum libro octauo, ὁ στρατιωτικὸς ὅρκος, juſiurandum quod præſtabant Legiones, dicitur eſſe τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς σεμνὸν μυστήριον, *imperij Romani graue myſterium*, ſiue, vt loquitur Tacitus, *arcanum dominationis*. iccirco id juſiurandum Romani vocabant *ſacramentum*. Et μυστήριον apud Græcos, & *Sacramentum* apud Romanos, voces ſunt religionis, reuerentiæ cujuſdam & majeſtatis plenæ. propterea jam inde à principio Eccleſia illarum vſum ſibi vindicauit, neque ſolum in commune omnia religionis arcana nominauit myſteria & ſacramenta: ſed peculiariter doctrinæ illi, quam de ſignis Auguſtinus & Lombardus appellant. Græci συμβολικὴν θεολογίαν, eas dictiones accommodauit. Sacramenta enim & μυστήρια nuncuparunt rerum inuiſibilium ſigna viſibilia, quæ Deus ipſe in Eccleſia ſua inſtituit. Obſeruant doctiſſimi è Rabbinis, inter חוקים & מצות hanc eſſe differentiam; quod *mitſuoth*, ſiue præceptorum ratio aperta eſt; vt Deum cole: honora patrem & matrem. at *chukim* ſtatuta, ſiue decreta earum rerum eſſe dicunt, quarum טעם ratio ſoli Deo ſit nota, & comperta, vt circumciſionis & ſimilium. Ad hoc genus pertinent Sacramenta Gratiæ; quorum in nouo Teſtamento, nullum eſt, vt videtur, commune nomen, niſi fortaſſe σφραγὶς *ſignaculum*: quod tamē circumciſioni aut baptiſmo tribui fere videas à Græcis Patribus, S. Euchariſtiæ non ita frequenter. Syri ſacramentum appellant ארזא & רזין *arcana. myſteria.* Seuero Alexandrino baptiſmus nominatur ארזא *ſacramentum.* quod nomen etiam Chriſmati ab eo tribuitur, & Euchariſtiæ. aut plenius, *raza depagreh vade meh.* ſacramentum corporis & ſanguinis Filij Dei. & חתמא σφραγίς. *ſigillum*: item רושמא *ſignum* aut γνώρισμα, nempe *noua vita.* dicitur etiā ערבונא ἀῤῥαβὼν τῆς υἱώσεως ἡμῶν, *pignus adoptionis noſtræ in filios Dei.* B. Chryſoſtomus homilia vii. in priorem ad Corinth. ad Pauli verba, *loquimur Dei ſapientiam, quæ abſcondita eſt*, rationes multas affert, cur doctrina Chriſtiana, præſertim autem ſacramentalis, appelletur *Myſterium.* Prima ratio eſt, quia Deus illud ſuum conſilium de redemptione hominum clam habuit, ac ne Angelis quidem aperuit, priuſquam hominibus ipſis illud panderet. deinde ex ea appellatione ipſe elicit, fidei arcana non temere apud indignos eſſe euulganda: ſed vt pretioſam margaritam à contemptu eſſe vindicanda. Elicit etiam inde, myſteria Dei non eſſe profananda λόγοις περιττοῖς, rationibus aut ratiocinationibus exquiſitè excogitatis. τὸ γὰρ μυστήριον, ait, κατασκευῆς οὐ δεῖται. ἀλλ᾽ ὅπερ ἐστὶ τοῦτο μόνον καταγγέλλεται. ἐπεὶ οὐκ ἔσται μυστήριον θεῖον καὶ ὁλόκληρον, ὅταν παρ᾽ ἑαυτοῦ τι προσθῇς: *myſterium enim operoſa argumentatione opus non habet, ſed tantum illud enunciatur quod eſt: nā ſi aliquid & ipſe de tuo adieceris, jam non erit myſterium diuinum; non certe ex omni parte.* Alia deinde ratio affertur à Chryſoſtomo: quia in myſteriis ἕτερα ὁρῶμεν, ἕτερα πιστεύομεν, ἑτέρως οὖν ἐγώ· ἑτέρως δὲ ὁ ἄπιστος περὶ τούτων διακείμεθα: *alia videmus, alia credimus; aliter illis afficior ego fidelis, aliter* infi-

infidelis. Fidelis, ait, audit Chriſtum in Cruce paſſum, & bonitatem illius admiratur: infidelis putat id eſſe infirmitatis illius argumentum, ſic de cæteris. deinde quomodo ſacramenta ſunt myſteria declarans; Infidelis, inquit, ſi lauacrum audiat, aquam ſimpliciter cogitat. ego non ſimpliciter quid agatur intueor; ſed animi purgationem per Spiritum. ille putat corpus mihi lauari: ego cogito ſepulturam, reſurrectionem, ſanctificationem, Spiritus donationem: οὐ γὰρ τῇ ὄψει κρίνω τὰ φαινόμενα· ἀλλὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς διανοίας: *non enim ex aſpectu judicio de iis quæ cernũtur, ſed oculis mentis.* ſubiicit poſtea, de Euchariſtia. Sed totam illam diſputationem apud ipſum auctorem legant ſtudioſi: eſt enim inſignis. Omitto quæ in eandem ſententiam leguntur apud alios Patres. Sciendum vero eſt, primos Chriſtianos, cum Sacramenta vocarunt *myſteria, teletas, myſtagogiam.* aut ſimilibus nominibus, tranſtuliſſe ea vocabula ex iis Paganorum ſacris, quæ Græci *μυστήρια* nominabant, & Latini etiam *myſteria*, aut *initia*, aut interdum *ſacra opertanea* vt Plinius, aut *ſacra operta*, vt Flaccus. Nam quod videmus feciſſe Athenis Paulum ductorem Chriſtiani exercitus ſicut appellatur Hieronymo, vt inſcriptionem fortuitam arte torqueret in argumentum fidei, & ex ara Ignoto Deo inſcripta, occaſionem ſumeret verum Deum Athenienſibus annuntiandi; id pios Doctores in conuertendis Gentibus magno cum fructu ſæpe feciſſe res arguit, & quæ hic ſumus obſeruaturi manifeſtiſſime oſtendent. Conſtat nihil magis olim paganos auertiſſe à fide in Chriſtum, quam opinionem nouitatis. Fit enim naturæ quodam inſtinctu & judicio, (recto ſane; ſi illo recte vtamur;) vt in religionis negotio noua omnia ſint ſuſpecta & fere exoſa: traditas à majoribus opiniones mordicus retineamus: ita vt hac potiſſimum in parte verum ſit, quod antea dicebamus, τὸ μεταδιδάσκειν χαλεπώτατον: *res eſt difficillima contrarium aliquid docere ejus quod prius fuit creditum.* Paulus igitur, quo facilius doctrina ſua admitteretur, amota ſuſpicione nouitatis; ingenioſo quodam, vt ſic dicam, ſtratagemate, aræ illius occaſionem arripit & Athenienſibus eum Deum ſe dicit prædicare, quem ipſi jam dudum colebant. Inſignia Apoſtoli verba ſunt: ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν, *quem ergo ignorantes pie colitis, hunc ego vobis annũcio.* Nimirum, vt vere ſcribit B. Auguſtinus De vnico baptiſmo contra Petil. cap. quinto, *noluit Apoſtolus deſtruere verum, quod inuenit in lapide Paganorum.* Vide eundem plura in eandem ſententiam diſſerentem, libro ſexto extremo, De baptiſmo contra Donatiſtas. Hanc Pauli ſanctam prudentiam Antiſtites primos religionis Chriſtianæ ſæpe eſſe imitatos, facile intelligent, qui antiquiſſimos pietatis noſtræ ritus cum iis comparabunt, qui prius fuerunt apud paganos. Multa nomina antiquæ ſuperſtitionis, multi ritus & cærimoniæ retentæ: ſed pia adhibita interpretatione omnia in melius verſa: planeque vt alicubi ait Beda, *pertinaci paganiſmo mutatione ſubuentum eſt, quũ rei in totum ſublatio potius irritaſſet.* An hoc conſilium pro tempore vtile, in damnum veritatis

poſtea

poſtea verterit, non hic diſputo. Fuerunt ſane jam inde à principio Eccleſiæ viri magni, qui ritus paganicos in Eccleſiam inuehi quererentur, & inuectos eo ipſo nomine reſpuerent, *quia apud idola celebrarentur*, vt loquitur Tertullianus; cujus lege librum De oratione, capite XII. Verum hæc quæſtio alibi accuratius eſt tractanda. Enimuero mirum dictu & cogitatu horrendum, quantopere olim Satan, per illa quæ dicebantur myſteria, hominibus illuſerit. Quoniam enim, neſcio quæ veritatis ſcintilla inter fœda alioquin mendacia, & denſiſſimas tenebras micabat; tanti hæc ſacra facta ſunt, vt fidem omnem res ſuperet; vereque Auguſtinus ſcribit De Trinitate lib. III. cap. X. *Diabolum animas deceptas illuſaſq; præcipitaſſe, quum polliceretur purgationē animæ, per eas quas* τελετὰς, *appellant, transfigurando ſe in Angelum lucis, per multiformem machinationem, in ſignis & prodigiis mendacij.* Erant autem ſacra hujus generis apud Græcos (nam Romani non ita apud ſe coluerunt:) noctu enim peragebantur præcipui fere horum ritus: Romani autem ſacra nocturna ſemper improbarunt, vt & Cicero teſtatur in II. de legibus:) plura & diuerſa: Matris Deum in Samothracia; Hecatæ, multis in locis; Cereris & Proſerpinæ, Eleuſine in Attica; Bacchi in Bœotia, Mithræ in Aſia; Orphei paſſim in Græcia; Iſidis in Ægypto, & multis aljis in locis, teſte etiam Apuleio, qui *Teletas* vocat. Et erant alia majora, alia minora, quibus initiandi præparabantur ad majora. Ipſa ſacra μυστήρια dicta; operatio ſacrorum μύησις; & qui percipiebant illa ſacra, μυεῖσθαι, τελεῖσθαι, τελίσκεσθαι, aut τελευτᾶσθαι. Nam ſcopum ſacrorum dicebant τέλος, *finem*. Finem autem interpretabantur, perductionem animæ ad illum ſtatum, in quo erat prius quam deſcenderet in corpus. Olympiodorus in Platonis Phædonem: Σκοπὸς τῶν τελετῶν ἐστιν, εἰς τέλος ἀναγαγεῖν τὰς ψυχὰς ἐκεῖσε, ἀφ' οὗ τὴν πρώτην ἐποιήσαντο κάθοδον, ὡς ἀπ' ἀρχῆς, in quo apparet veriſſimum, quod dicebat Tertullianus Apol. c. 47. *omnia aduerſus veritatem, de ipſa veritate conſtructa eſſe, operantib. æmulationē iſtam ſpiritib. erroris.* Nam iſtud τέλος Olympiodori, quid aliud eſt, niſi ſtatus perfectionis ex quo excidimus in veteri Adamo, & in quem aut multo meliorem, per nouum Adamum ſumus reſtituti? Finem verò vltimum & fructum horum myſteriorum eſſe dicebant; quod initiati poſt mortem cum diis eſſent habitaturi: quū non initiati in cœno & luto, atque vt vetus poëta ait, Βορβόρου ἐν προχοαῖς, ſeſe eſſent volutaturi. Plato in Phædone: Κινδυνεύουσιν οἱ τὰς τελετὰς ἡμῖν καταστήσαντες, οὐ φαῦλοί τινες εἶναι. ἀλλὰ τῷ ὄντι πάλαι αἰνίττεσθαι, ὅτι, ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται· ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰκήσει. gemina his ſcribunt Plutarchus, Diogenes Laertius in Antiſthene, & Diogene Cane, & alij. Arrianus in diſſertationibus Epicteti lib. III. cap. XX. ipſum inducit hæc dicentem; οὕτως ὠφέλιμα γίνεται τὰ μυστήρια· οὕτως εἰς φαντασίαν ἐρχόμεθα, ὅτι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἐπανορθώσει τοῦ βίου κατεστάθη πάντα ταῦτα ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ex quo apparet credidiſſe Epictetum, cum reliqua turba ſapientum ſeculi, myſteria fuiſſe à priſcis inſti-

tuta, ad emendationem morum, & hominum vitam corrigendam, Ciceronis vero de his ſacris locus eſt illuſtris in II. de legibus, ex quo facile intelligas, quanti fœdiſſimæ ineptiæ, in illis *ignorantiæ temporibus* vt appellat Paulus, æſtimarentur. *Mihi*, ait, *cum multa eximia diuinaque videntur Athenæ tuæ peperiſſe, atque in vitam hominum attuliſſe; tum nihil melius illis myſteriis, quibus ex agreſti immanique vita, exculti ad humanitatem & mitigati ſumus; initiaq́ue, vt appellantur, ita re vera principia vitæ cognouimus neque ſolum cum lætitia viuendi rationem accepimus; ſed etiam cũ ſpe meliore moriendi.* Quam vocat M. Tullius *rationem moriendi cum ſpe meliore*, eam Sophocles affirmat fuiſſe certam ſpẽ viuendi poſt mortem, ſi quis eſſet initiatus: quum non imbutos illis ſacris mala in Inferis manerent,

—ὡς τριςόλβιοι
Κεῖνοι βροτῶν, οἳ ταῦτα δερχθέντες τέλη
Μόλωσ' ἐς ᾅδου· τοῖσδε γὰρ μόνοις ἐκεῖ
Ζῆν ἐστι, τοῖς δ' ἄλλοισι πάντ' ἐκεῖ κακά,

Sed Philoſophi Platonici, cum, hujuſmod ſacrorum, tum vniuerſæ vt ipſi appellant θεωρητικῆς ἀληθείας finem ſtatuunt, vt euadat homo quàm ſimillimus Deo, atque adeò, Deus fiat, ſicut in diatriba de Communione dicebamus. Et ſcopus quidem ac finis vltimus horum myſteriorum iſte fuit; ratio vero eorum ſacrorum, illa in vniuerſum erat: vt qui ſe diſciplina imbuendos traderent, paullatim purgati ab hujus vitæ inquinamentis, & peccatorum ſordibus, per certos gradus & definita temporum interualla, ad neſcio quorum ingentium arcanorum perceptionem, atque notitiam perducerentur. Olympiodorus; ἐν τοῖς ἱεροῖς ἡγοῦντο μὲν αἱ πάνδημοι καθάρσεις. εἶτα ἐπὶ ταύταις αἱ ἀπορρητότεραι· μετὰ ταύτας, συστάσεις. καὶ ἐπὶ ταύταις, μυήσεις· ἐν τέλει δὲ ἐποπτεῖαι. *In ſacris præcedebant publicæ purgationes; deinde has excipiebant aliæ reconditiores: poſt has aggregationes: tum ſequebantur initiationes: ad extremum epoptiæ*: ſiue ſacrorum omnium plena participatio, ἐποπτεύειν enim eſt, percipere quicquid ſanctiſſimum eſt in ſacris: nihil enim vlterius fuit, quam vt fieret aliquis epopta. Tertullianus in Valentinianos auctor eſt; myſtas qui tradebant ſacra Eleuſinia, *epoptas ante quinquenniũ inſtituiſſe vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificarent.* Sane gradus proponuntur hic ab Olympiodoro quinque: quibus fortaſſe reſpondebat hoc quinquennium: purgationes communes: purgationes reconditiores: συστάσεις, (quam vocem poſtea explicabimus:) initiationes & epoptiæ. atque eoſdẽ gradus idem repetit, ſic ſcribens, ἀναλογοῦσι, inquit, αἱ ἠθικαί τε καὶ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τοῖς ἐμφανέσι καθαρμοῖς· αἱ δὲ καθαρτικαί, ὅσαι ἀποσκευάζονται πάντα τὰ ἐκτὸς, τοῖς ἀπορρητοτέροις. αἱ δὲ περὶ τὰ νοητὰ θεωρητικαὶ ἐνέργειαι ταῖς συστάσεσιν. αἱ δὲ τούτων συναιρέσεις εἰς τὸ ἀμέριστον ταῖς μυήσεσιν. αἱ δὲ ἁπλαῖ τῶν ἁπλῶν εἰδῶν αὐτοψίαι ταῖς ἐποπτείαις. Peragebantur autem hæc initia, adhibitis quibuſdam ſymbolis, quæ ad recordationem erant inſtituta rerum certarum. Habes multa de hujuſmodi ſignaculis apud Clementem in Protreptico, Arnobium libro quinto, & in erudito libello Iulij Firmici, quem ex profeſſo de his myſteriis ſcripſit. In nonnullis ſacris aqua adhibebatur in ſimilitudinem baptiſmi. Auguſtinus De baptiſmo,

baptiſmo contra Don. lib. vi. cap. xxv. *In multis idolorum ſacrilegiis ſacris, baptizati homines perhibentur.* Ad alia ſacra adhibuerunt myſtæ ſymbola panis & poculi; ſed aquæ non vini; neque κράματος, Iuſtinus Apologia altera narrat, malos dæmonas in Mithræ myſteriis S. Euchariſtiæ æmulationem quandam tradidiſſe. ὅτι γὰρ, ait, ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μυουμένου τελεταῖς μετ' ἐπιλόγων τινῶν: ἢ ἐπίστασθε, ἢ μαθεῖν δύνασθε. Ecce panem & poculum; ſed aquæ, vt dixi, non vini: ecce verba ſolemnia ſuper ſymbolis proferri ſolita: id enim ſignificat iſto loco vox ἐπίλογοι, q. d. *ſuperdicta*; qua voce vtuntur Iuriſconſulti. Etiam Arrianus loco paullo ante indicato, ſacras myſteriorum voces commemorat, quas magna cum reuerentia excipi ſolitas oſtendit: ἱεραὶ, inquit, εἰσὶν αἱ φωναὶ αὗται κατ' αὐτούς. Iam quum Euchariſtia & ſit & dicatur communio, ſicut ante expoſitum: in iiſdem Mithræ myſteriis communio quæ eſt omnibus animantibus inter ſe, miro ſymbolorum genere exprimebatur. Porphyrius de abſtinentia ab eſu animalium libro iv. Ἐν τοῖς τοῦ Μίθρα μυστηρίοις, τὴν κοινότητα ἡμῶν τὴν πρὸς τὰ ζῶα αἰνιττόμενοι, διὰ τῶν ζώων ἡμᾶς μηνύειν εἰώθασιν. ὡς τοὺς μὲν μετέχοντας τῶν αὐτῶν ὀργίων μύστας, λέοντας καλεῖν. τὰς δὲ γυναῖκας ὑαίνας. τοὺς δὲ ὑπηρετοῦντας κόρακας. ἐπί τε τῶν πατέρων· ἀετοὶ γὰρ ἱέρακες· ὅ, τε τὰ λεοντικὰ παραλαμβάνων περιτίθεται παντοδαπὰς ζώων μορφάς. *In Mithræ myſteriis noſtram cum animalib. communionem velut ænigmate exprimentes, ſolent per ipſa animalia homines ſignificare: ita vt eo qui eadem orgia participant, leones appellent: mulieres hyænas: qui miniſtrant, coruos. Fit hoc & in patribus: nam hi aquilæ dicuntur & accipitres; & qui Leontica ſacra ſuſcipit, animalium figuris omnis generis amicitur.* Præter hujuſmodi ſigna quibus vtebantur in ipſo actu initiationis, habuerunt & ſymbola alia, quæ pro teſſera erant thiaſotis eorundem ſacrorum, per quæ ſeſe inuicem agnoſcerent. Talia ſunt apud Clementem, ἐκ κυμβάλου ἔπιον, ἐκιρνοφόρησα; ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδυον. *Bibi è cymbalo; fui cirnophoros, & ſacrum vas geſtaui; ſacrum thalamum, aut thenſam ſubii.* apud Firmicum, Θεὸς ἐκ πέτρας, *Deus è lapide*: apud vtrumque, Ταῦρος δράκοντος, καὶ δράκων ταύρου πατὴρ, *Taurus draconis, & draco tauri pater.* Iam ad hæc myſteria admittendi confeſſionem peccatorum, ſaltem grauiorum, prius edebant. Apparet ex eo, quod narrat Plutarchus in Apophthegmatis; Antalcidam, cum erat initiandus à myſtagogo fuiſſe interrogatum, *cuius maximi peccati eſſet ſibi conſcius?* Idem in Laconicis ſimilem hiſtoriam narrat, Λάκωνά τινά τις μυσταγωγῶν, ἠρώτα τι πράξας ἑαυτῷ σύνοιδεν ἀσεβέστατον. *cum aliquis myſtagogus Laconem initiaret, interrogauit eum, cuius facinoris maxime impij ſibi conſcius eſſet.* Palam improbos & grauioribus ſceleribus impiatos, aditum ad myſteria non habuiſſe, fidem facit vetus formula, vim excommunicationis habens; ἑκὰς, ἑκὰς ὅστις ἀλιτρὸς *procul hinc, procul ite profani.* & multo magis notiſſima hiſtoria de Nerone Auguſto ad ſacra Eleuſinia poſt occiſam matrem accedere non auſo. Suetonius cap. xxxiv. Ad hæc, myſte-

riorum cupidis caſtimonia ad certum tempus indicebatur. Qui in caſto erant, humicubitiones exercebant, à multis cibis abſtinebant, & σκληραγωγίας, multa inſtituta rigidiſſime obſeruabant, quod Græci Latinique ſcriptores paſſim teſtantur, vt Apuleius, Porphyrius atque alij. Auctor eſt Libanius in Corinthiorum actione, myſtagogos ſumma diligentia initiandos ante omnia monuiſſe, vt manus puras animumque ſibi ſeruarent purum: καὶ τὴν φωνὴν Ἕλληνας εἶναι, *& vt in voce* ſiue *ſermone Græcos ſe præſtarent.* hocquidem profectò ridiculum; quaſi faceret ad veram pietatem, Græca potius, quam alia lingua loqui. deinde ſubiicit, ſingulos priuatim fuiſſe interrogatos, (tunc videlicet, cum peccata confitebantur;) τί σῖτον, καὶ τὸ μὴ σῖτον ἢ ἐγεύσω; εἰ καθαρὸς πάρει, quorum verborum ſententia eſt; non accedere purum ad percipienda myſteria, niſi qui legitimum cibum comederit & ab illegitimo abſtinuerit. Poſſem hic commemorare multa exempla obſeruationum eò ſpectantium; quas breuitatis cauſſa prætermitto. Tertullianus obiter meminit in libro de jejuniis aduerſus Pſychicos, *Xerophagias verò nouum affectati officij nomen, & proximum ethnicæ ſuperſtitioni; quales caſtimonia Apim, Iſidem, & Magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant.* Etiam veſtem etiam comæ compoſitionem peculiarem habuerunt illorum ſacrorum hierophantæ, vt præter alios, oſtendit Arrianus in tertio Diſſertationum. Obſeruaui etiam in Myſteriis, populum aut initiatorum turbam Sacerdotibus reſpondiſſe, quod in hiſtoria Eccleſiaſtica dicitur ἀντίφωνα λέγειν, vel ᾠδὰς ἀντιφώνους, vt apud Socratem libro VI. capite VIII. Scribit enim Ariſtophanis Græcus interpres, in quibuſdam ſacris Bacchicis, daduchos aut alios miniſtros ſacrorum ſolitos adſtantium coronam ita compellare, Αἰνεῖτε Θεόν, *Laudate Deum:* illos autem reſpondiſſe, Σεμελήϊ Ἴακχε πλουτοδότα, *ô Semelæ fili Iacche, opum largitor.* quod videtur eſſe principium hymni alicujus in honorem Liberi Patris. Affine eſt apud Euſebium Hiſtoriæ libro II. capite XVII. τὸ τῶν ὕμνων τὰ ἀκροτελεύτια συνεξηχεῖν, *hymnorum vltima verba repetere concinendo cum miniſtris ſacrorum.* è libro Philonis de Eſſenis, non vt putauit Euſebius de Chriſtianis. Supra omnia diligentiſſime caueri ſolitum, ne horum ſacrorum arcana τοῖς ἀμυήτοις, hoc eſt, religionis imprudentibus, quos profanos vocabant, innoteſcerent. Nam vt Diodorus Siculus ſcribit libro III. περὶ τῶν παραδεδομένων κατὰ τὰς τελετὰς οὐ θέμις τοῖς ἀμυήτοις ἱστορεῖν τὰ κατὰ μέρος. Itaque Herodotus, Plutarchus, Eunapius, alij ſcriptores, quum in eorum mentionem incidiſſent, negant fas ſibi eſſe ea loqui quæ ſciant. Artemidori verba ſunt, libro II. capite 42. vbi de Hecate loquitur; περὶ τούτων λέγειν, ὅτι ἐστιν, ἀσφαλές· ἄδηλος γὰρ ὁ λόγος τοῖς μεμυημένοις τῷ Θεῷ· οἱ δὲ ἀμύητοι παρὰ τῶν μεμυημένων μανθανέτωσαν. Eſt Græcis in eam rem locutio elegans in crebro vſu, περὶ τῶν μυστικῶν ἀστομὰ μαικεῖσθαι, qua ſignificant, perperam eos ore vti, id eſt loqui, qui myſteria euulgant. atque hoc qui facerent, ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια

μυστήρια propriè dicebantur; vt apud Plutarchũ, Lucianũ, Syneſium, alios. Arrianus loco indicato: τὰ ἐξαγγέλλειν τὰ μυστήρια, καὶ ἐξορχεῖν πρὸς χεῖρον, πρὸς τὸν ἀπὸ ἀμυήτων, Nam ἐξορχεῖσθαι eſt, irreuerenter habere, foras proferre, atque vt exponit Heſychius χλευάζειν, καὶ ὑβρίζειν, proprie ἐξορχεῖσθαι ſignificat ἐκβαίνειν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ὀρθότητος, *rythmum excedere & regulam rectam*, vt loquitur Ariſtides in docta diſputatione κατὰ τῶν ἐξορχουμένων, quem titulum alibi exponebamus. Atque hujus ſilentij tanta fuit religio, vt nec qui violaret, nec qui oculos curioſos in hæc ſacra immitteret, impune ferret. Rem memorabilem narrat Liuius libro XXXI. *Acarnanes*, inquit, *duo iuuenes, per initiorum dies, non initiati, templum Cereris*, (Athenis aut Eleuſine) *imprudentes religionis cum cætera turba ingreſſi ſũt. Facile eos ſermo prodidit, abſurde quædam percunctantes: deductique ad antiſtites templi, quũm palam eſſet per errorem ingreſſos, tanquã ob infandum ſcelus interfecti ſunt*. Nota eſt & Penthei laniatio propter inſpecta myſteria: quò reſpiciebat Syneſius. libro de prouidentia, ſcribens, quum loqueretur de ſilentio myſteriis debito:, τί ἐκφήνας, ὅ,τι ἰδὼν σημαίνεται περὶ τοῦ θεοῦ; καὶ λόγοι Βοιώτιοι τοὺς ἐναλομένους καὶ ἐποπτεύοντας ὄργια Διονύσου παραπλήσιον ἀγνωσία σεμνότης ἐπὶ τελετῶν. ἡ νὺξ δὲ τοῦ ἐπιτρέπεται τὰ μυστήρια. *& ei qui patefecit. & ei qui vidit ſuccenſet numen. ſermones etiam Bœotii eos qui inſiliunt & contemplantur, Liberi Patris orgia dilaniant ignoratio myſteriorum eſt illorum veneratio: propterea nocti creduntur myſteria*. Ex iis quæ diximus, vtcunque poteſt cognoſci, quas opiniones de ſuis myſteriis pagani haberent; quos ritus in iis ſeruarent: de quibus plurima afferre quum poſſemus, ea dumtaxat hoc loco attigimus, quæ aliquam cum ſanctiſſimis Chriſtianæ pietatis inſtitutis ſpeciem affinitatis habere videbantur. Quod pii Patres quum intelligerent, quò facilius ad veritatis amorem corruptas ſuperſtitione mentes, traducerent; & verba ſacrorum illorum quam plurima, in ſuos vſus tranſtulerunt; & cum doctrinæ veræ capita aliquot ſic tractarunt, tum ritus etiam nonnullos eiuſmodi inſtituerunt; vt videantur cum Paulo dicere Gentibus voluiſſe, ἃ ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, ταῦτα καταγγέλλομεν ὑμῖν: quæ creditis, & facitis, vt pij ſitis; ea qui poſſint ac debeant vere credi fierine, vt ſitis reuera pii, vos docere volumus. Hinc igitur eſt, quod ſacramenta Patres appellarunt *Myſteria* μυήσεις, τελετὰς, τελειώσεις, ἐποπτείας ſiue ἐποψείας, τελεστήρια, item τελεστικὰ aut τελειωτικὰ μυστήρια, τελεσιουργικὰς θυσίας, ἱερουργικὰς τελετάς, interdum etiam ὄργια; ſed rarius; & συμβολικὴν θεολογίαν ſiue ἱερουργίαν: peculiariter vero Euchariſtiam τελετῶν τελετὴν vt Dionyſius Areop. capite tertio Hierarchiæ Eccleſ. ſicut etiam Bernardo dicitur, *ſanctum ſanctorum, ſacramentum ſacramentorum*. dicitur etiam antonomaſtice τὸ μυστήριον, aut numero multitudinis τὰ μυστήρια. Chryſoſtomus, homilia in Matthæum XLIV. παιδευθεὶς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλομεν, καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις, καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι. καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι. locis innumeris Patres baptiſmum appellant myſterium: hic tamen *myſteria* ſeparantur à baptiſmo, & Cœnam Domini

 auctor

auctor intelligit : apud quem, & alios Patres paſſim de ſacra Communione leges, φρικτὰ μυστήρια, vel τὸ ἀπόῤῥητον μυστήριον, Gregorio Magno *magnum & pauendum myſterium.* De conſecr. diſtinct. II. Canone LXXIII. appellarunt etiam τὰ ἔνδοθεν μυστήρια, q. d. *interiora myſteria.* Nam apud Epiphanium in fine operis, vbi inſtituta Eccleſiæ exponuntur ita legas, Τὰ ἄλλα μυστήρια περὶ λουτροῦ καὶ τῶν ἔνδοθεν μυστηρίων ἐπιτελεῖται· vbi *myſteria* appellantur in genere omnia ſacramenta; at *myſteria interiora* dixit, pro Euchariſtia. Sic apud Latinos aliquando *Sacramentum* eſt κατ' ἐξοχὴν, ipſa Communio. Ambroſius in Apologia ſancti Dauidis: *Quid mirum ſi vidit baptiſmatis ſacramenta?* mox *& de ipſo ſacramento plenius dixit paraſti in conſpectu meo menſam.* Μυεῖσθαι, in veterum monumentis ſæpe leges, pro Cœnæ Dominicæ fieri particeps, μύησιν pro ipſa actione: μύστης eſt ſacerdos, qui etiam dicitur ὁ μυσταγωγῶν, & ὁ ἱεροτελεστής. μυσταγωγεῖσθαι, imbui doctrina ſacramentorum, aut particeps illorum fieri. Theodoretus, Curationum libro quinto, καὶ τὰς γυναῖκας τελεῖσθαι καὶ μυσταγωγεῖσθαι ὁ νόμος κελεύεται, hoc eſt, vt ibidem dicitur, τῶν θείων μυστηρίων μεταλαχεῖν; Apud Chryſoſtomum tomo I. pag. 652. μυσταγωγία : eſt ipſa Euchariſtiæ inſtitutio. ἡ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ait, κατενεχθεῖσα μυσταγωγία, alibi eſt ipſa actio Sacerdotis : Sic paſſim dicitur ὁ ἱερεὺς ἐπιτελεῖ τὴν θείαν μυσταγωγίαν, amat eam dictionem Dionyſius; qui etiam hoc ſacramentum nominat ἱεροτελεστίαν, (& ſunt etiam alii ea voce vſi) & τὴν ἱεροτελεστικωτάτην εὐχαριστίαν. In Liturgiis Græcis & alibi etiam, ἡ ἱερὰ τελετὴ, & ἡ κεφαλὴ καὶ ἐπ' ἄκρον τελετὴ, aut ἡ μυστηρίων τελετὴ, aut ſimpliciter : τελετὴ, eſt Euchariſtia; extatque ea vox etiam apud Latinos ſcriptores, aut Latine jam olim verſos. Barlaam Epiſcopus; *Eccleſia Romana ante inchoatum ſchiſma, pluribus quam ſeptingentis annis per azyma conficiebat Sanctiſſimam teletam.* in Nouella Leonis CXII. συναρμοστικὴ τελετὴ, eſt ordo benedicendi matrimonio, cuius pars erat etiam Communio. In Rituali Græco dicitur ἡ ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος, *ratio ſeu ordo coronæ.* Quemadmodum autem gradus quidam in myſteriis paganicis ſeruati ſunt, vt oſtendimus : ſic Dionyſius capite quinto vniuerſam τῆς τελετῆς τὴν ἱερουργίαν traditionem ſacramentorum, diſtinguit in tres actiones, quæ & ritibus & temporibus erant diuiſæ. Prima eſt κάθαρσις; *purgatio* : altera μύησις, *initiatio* : tertia τελείωσις, *conſummatio* : quam & ἐποπτείαν ſæpe nominat : aliquando ἐποπτείας ἑστίασιν, q. d. *perfectæ contemplationis epulas*, vt capite primo Pachymeres ad caput III. τοῦτ' ἔστι τὸ τέλειον ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ τὸ ἐπόπτας καὶ μετόχους τῶν θεωρημάτων γίνεσθαι, καὶ μὴ κατά τι ἐλλείπειν ὡς τὸ, γίνεσθε τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐπουράνιος. Quare epoptam eſſe, valet cognitione rerum diuinarum & ſacramentorum perceptione eſſe perfectum : ea videlicet perfectione, quæ in hac vita ſeparabilis : nam hic quidem, ex parte tantum cognoſcimus, tanquam per ſpeculum & in ænigmate, ait Apoſtolus, I. Cor. XIII. 12. & vt ait idem II. Corinth. v. 7. in hac vita per fidem ambulamus, in futura ambulaturi per ſpeciem : quod eleganter

eleganter Gregorius Naz. oratione x. dixit, αὐτῇ τῇ πηγῇ ἐντυγχάνειν, καθαρῷ τῷ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν ἐποπτεύοντας. Vere igitur cenſeri felicitas magna debet Chriſtianorum epoptia: non quam mendaces myſtæ Græcorum tradebant, quæ tamen in illa temporum cæcitate fiebat tanti, vt beatiſſimos omnium mortalium crederent epoptas. vnde prouerbium, quod alibi exponebamus ἐποπτεύειν μοι δοκῶ, *videor mihi fieri epopta*, de eo qui ſe feliciſſimum crederet. Diximus quinquennio fuiſſe præparatos qui futuri erant epoptæ: in titibus priſcæ Eccleſiæ duplicem animaduerto temporum obſeruationem non parum diuerſam: prior eſt circa illos qui fieri Chriſtiani primo cupiebant: altera circa lapſos, id eſt, eos, qui grauiore admiſſo aliquo peccato, commune jus fidelium amiſerant; deinde pœnitentes reſtitui in priorum locum optabant. Quod ad priores attinet, tempora contractiora illis fuerunt præſtituta, neque vlla quinquennij neceſſitas: verum tamen etiam in iſtis certa temporum interualla ſunt obſeruata, & prius quam ad panem cum fidelibus frangendum aliquis perueniret, ſtadium conſuetæ exercitationis fuit decurrendum. Primo igitur fiebant Catechumeni, deinde Competentes, poſtremo Fideles & Chriſtiani. Plena ſunt Patrum monumenta, præſertim Auguſtini, teſtimoniis hujus neceſſariæ obſeruationis. Circa lapſos diſciplina fuit admodum ſeuera & prorſus admiranda: cui reuocandæ in vſum operam impendiſſe, res futura ſit Deo gratior abſque dubio quam de fidei dogmatis ſubtiliter diſputare extra Scripturas, & omnes diſſentientes ferro & flamma perſequi; in quo hodie ſummus pietatis apex ponitur. Dicebamus, in admittendo initiandos quinque hos gradus fuiſſe obſeruatos, purgationem communem, purgationem interiorem, σύστασιν, initiationem & epoptiam: ſimillime vetus Eccleſia in admittendis lapſis ad ſacram Communionem quinque gradus ſeruauit. ſiue vt loquuntur ſcriptores Eccleſiaſtici τέσσαρας τόπους ἐπιτιμίων ἀπιέναι, *quatuor loca pœnæ obiri* præcepit antequam peruenirent ad ipſam Communionem. Primus locus eſt, quem vocarunt πρόσκλαυσιν, in ipſo primo aditu Eccleſiæ ſeparati non ſolum à Fidelibus, ſed etiam à Catechumenis aliquot annos (tres vt plurimum) manebant, pœnitentes in ſquallore & pædore *omnibus fidelibus legationes deprecationis iniungẽtes*, vt loquitur Tertullianus in libro de pœnitentia. Proximus gradus ſiue locus dicebatur ἀκρόασις, ibi vt plurimum ἄλλην τριετίαν εἰς ἀκρόασιν μόνον ad alios tres annos admittebantur pœnitentes, tantum vt audirent verbum Domini quando in Eccleſia legebatur. Gregorius Neocæſareæ Archiepiſcopus in epiſtola Canonica locum ita deſcribit: ἡ ἀκρόασις ἔνδοθι τῆς πύλης, ἐν τῷ νάρθηκι, ἔνθα ἑστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατηχουμένων· καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι. His fas non fuit precibus Eccleſiæ intereſſe. Tertius gradus ſiue locus dicebatur ὑπόπτωσις· ea fuit quædam interior admiſſio, vbi tres alios annos ſtabant pœnitentes, precum Eccleſiæ participes, vt & Catechumeni, quibus exeuntibus ipſi quoque exibant. Gregorius ita deſcribit: ἡ δὲ ὑπόπτωσις, ἵνα ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἱστάμενος, μετὰ τῶν

μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται, *hic locus* ait Bellarminus libro 1. cap. vlt. *dicebatur* ὑπόπτωσις *quaſi contemplatio rerum ſupernarum*, ſed errat immaniter Bellarminus. an ille alicubi legerat ὑποπίπτειν pro *ſuperna contemplari*? nugæ. ὑποπίπτειν aliquando ſignificat humiliter ſe alicui ſubijcere. apud ſcriptores Eccleſiaſticos. ὑποπίπτειν τῷ Θεῷ, eſt humili & dejecto animo Deum colere. Clemens Strom. lib. IV. ἁγιάζεται καὶ γάμος, κατὰ λόγον τελειούμενος, ἐὰν ἡ συζυγία ὑποπίπτῃ τῷ Θεῷ. *ſanctificantur & nuptiæ recta ratione cõtractæ ſi conjugium*, id eſt, maritus & vxor, *ſeſe humiliter Deo ſubmittant.* ab hac notione verbi hujus deducitur ὑπόπτωσις, & hic tertius locus ſic appellatur, q. d. humiliatio; vt vel ſola appellatio ſui officij pœnitentes admoneret. Reſtant duo nomina, σύστασις & μέθεξις quarti & quinti loci, ſiue gradus. Quanquam ſunt qui loca pœnæ tantum quatuor agnoſcant: vt cum ſcribit Balſamon ad canonem 80. epiſtolæ Baſilij ad Amphilochium, τέσσαρες τόποι ἐπιτιμίων ἀνύονται διὰ χρόνων δώδεκα. *quatuor loca animaduerſionum Eccleſiaſticarum abſoluuntur ſpatio annorum duodecim.* Sed fere loca nominantur quinque, tria quæ diximus, & hæc duo. idem ad canonem XI. epiſtolæ Gregorij Neocæſareæ Ep. ὁ παρὼν ἅγιος πέντε τόπους μεριζόντων ὑποτυπώσει. *hic vir ſanctus, loca pœnitentium quinq; deſignauit.* σύστασις igitur è myſteriis Gentium vox accepta, appellabatur ſtatio inter fideles: ibi pœnitentes duos perſæpe annos agebant; quod ad cætera ejuſdem conditionis cum fidelibus; neque jam cum catechumenis exibant; ſola participatione myſteriorum cæteris fratribus inferiores. μέθεξις verò dicebatur jus communicandi, & vt loquitur Baſilius aliquoties in deſcriptione harum pœnarum, ἡ κοινωνία τοῦ ἀγαθοῦ, *communicatio ipſius boni.* nam *bonum* eſt ipſa Euchariſtia, vt poſtea dicetur. alij eodem ſenſu dixerunt ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, *peruenire ad conſummationem*, ſiue ad epoptiam. Deceperunt Bellarminum, qui hæc nomina veteris diſciplinæ illi ſuggeſſerunt: nam ille μύστων, appellat abſurde, malos auctores ſecutus, quæ erat dicenda μέθεξις vel τελείωσιν. Sed hæc à nobis, ſi Deus voluerit, vbertim & accurate alibi explicabuntur. Redeo ad Chriſtianorum myſteria; quæ apud multos priſcæ Eccleſiæ temporibus, in tanta reuerentia erant, vt multis, dum cunctantur ad illa accedere, imprudentibus ætas effluеret. Horum male ſanam cunctationem paſſim Patres objurgant: qui vt deſiderium Sacramentorum in animis hominum excitarent, atque vt Paganos à ſuis falſis myſteriis auerterent; vtilitatem & fructum Sacramentorum mirifice vbique commendant neceſſitatem illorum vrgentes, & miros effectus è Chriſti doctrina magnifice prædicantes. Spem meliorem morientibus attuliſſe myſteria Attica dicebat paullo ante M. Tullius. Patres contra. certam ſalutem & vitam æternam Chriſti myſteria digne percipientibus afferre, confirmabant: qui illa contemnerent, ſeruari non poſſe: morientũ deniq; viatica illa eſſe quũ docerent è re nominarunt *viatica* ipſa Sacramenta, præcipue verò ipſam Euchariſtiam. Finem verò & fructum vltimum Sacramentorũ θέωσιν *deificationem* dicere non dubitarunt; quum ſcirent vanarum ſuperſtitionum auctores

ctores ſuis epoptis eum honorem audere ſpondere. Paſſim igitur legas apud Patres, τὸ ἱερᾶς μυσαγωγίας τέλος εἶναι θέωσιν, finem ſacramentorum eſſe, vt qui vera fide illa perciperent, in futura vita dij euadant. quod pio ſenſu dici ab illis oſtendimus jam in ſermone de Communione. Itaque Auguſtinus, cap. 56. Enchiridii ad Laurentium de fidelibus loquens qui in Scripturis vocantur *templum Dei*, dicere non dubitauit, *templum Dei ædificari ex diis quos facit nō factus Deus.* & Athanaſius oratione quarta contra Arrianos, verbo θεοποιεῖσθαι, in eam rem eſt vſus: quod mox ab eodem explicatur, τῇ τοῦ πνεύματος μετοχῇ συνάπτεσθαι τῇ θεότητι, *participatione Spiritus conjungimur Deitati.* Idem ad Adelphium, Chriſtus, inquit, γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ θεοποιήσῃ *factus eſt homo, vt nos in ſe deos faceret.* & ſimilia dicta nuſquam non apud Patres occurrunt. Quemadmodum autem epoptæ qui inſtituebantur quinquennio, docebantur cum ingenti cupiditate ſuæ epoptiæ tempus expectare: vnde illa *ſuſpiria epoptarum*, apud Tertullianum contra Valentinianos: ſic erudiebantur Catechumeni, vt magna cum auiditate Communionem peterent, vnde illis Competentium nomen, ſicut docent Auguſtinus, Iſidorus, alij. Extant Patrum qua Græcorum, qua Latinorum, homiliæ plurimæ ad Catechumenos, in quib. multa dicuntur ad excitandam hanc illorum animis cupiditatem. Mos etiam fuit vt in publicis ſacræ Liturgiæ precibus Sacerdos pro Catechumenis Deum oraret, *vt eis deſiderium regenerationis inſpiraret.* ſicut loquitur Auguſtinus in epiſtola CVII. & notat Chryſoſtomus, homilia II. in poſteriorem ad Corinthios, ſacerdotem pro Catechumenis orantem, hac precum formula vti ſolitum: δεηθῶμεν ἵνα ὁ πανελεήμων καὶ οἰκτίρμων Θεὸς ἐπακούσῃ τῆς δεήσεως αὐτῶν: *oremus vt miſericordiſſimus & miſerator Deus eorum orationes exaudiat.* deinde quæ eſſent Catechumenorum preces exponit. δέησις δὲ κατηχουμένων τίς ἂν εἴη, ἀλλ' ἤ, ὥστε μὴ μεῖναι κατηχουμένους; *Quænam verò Catechumenorũ ſit oratio, niſi vt ne maneant Catechumeni?* Ratio eſt: quia non cenſebantur Chriſtiani, qui ſacramentis nondum fuerant initiati: ac proinde ſi morerentur antequam fideles eſſent facti, ſpes ſalutis nulla erat. quod ſæpe affirmant B. Auguſtinus, Chryſoſtomus, aliique. Quanquam οἰκονομικῶς, fortaſſe illa dicuntur: nam de Valentiniano, qui ante baptiſmum obierat, nihilo ſecius bene ſperaſſe Ambroſium notiſſimum eſt: votum enim baptiſmi pro baptiſmo illi fuiſſe, non dubitauit. ideo ait in ejus laudatione, *ablutus aſcendit, quem ſua fides lauit, & petitio conſecrauit.* De ſymbolis ſacramentorum, per quæ diuinæ illæ cærimoniæ celebrantur, nihil attinet hoc loco dicere: illud verò, quod eſt & appellatur fidei ſymbolum, diuerſi eſt generis, & fidelibus teſſeræ vſum præſtat, per quam ſe mutuo agnoſcunt, qui pietati ſacramento dixerunt: cujuſmodi teſſeras fuiſſe etiam in Paganorum myſteriis oſtendimus. Formulæ illi in myſteriis peragendis vſurpatæ, *Procul eſte profani:* reſpondet in Liturgia hæc per diaconos pronuntiari ſolita, ὅσοι κατηχούμενοι προέλθετε. vel ἔξω στεματ͂ειτε, ὅσοι ἐνεργούμενοι, ὅσοι ἀμύητοι. *Omnes Catechumeni foras diſcedite,*

omnes poſſeſſi, omnes non initiati. alii aliter hanc formulam concipiebant. Noctu ritus multi in Myſteriis peragebantur: noctu etiam Initiatio Chriſtianorum inchoabatur. Auguſtinus de ſymbolo ad Catechumenos, libro altero: *Sacramentorum rationem, ſiue tranſactæ noctis, ſiue præſentis ſancti ſymboli exponendā ſuſcipimus ſanctitati veſtræ.* mox: *Quid eſt quod hac nocte circa vos actū eſt, quod præteritis noctibus actum non eſt?* & quæ in catechetica myſtagogica prima Cyrilli Ieroſolymitani dicitur ἑσπέρα τῆ βαπτίσματος, Gaudentio nominatur tractatu quinto, *ſplendidiſſima nox vigiliarum.* Quod autem dicebamus de ſilentio in ſacris opertaneis ſeruari à paganis ſolito; id inſtitutum veteres Chriſtiani ſic probarunt, vel religioſa ejus obſeruatione myſtas omnes longè ſuperarint. Quemadmodum igitur dicit Seneca, ſanctiora ſacrorū ſolis initiatis fuiſſe nota: & Photius ex veteri ſcriptore numero CCXLII. philoſophiam diuinam diuidit in ῥητὰ καὶ ἀπόρρητα. Iamblichus autem libro III. de philoſophia Pythagoræorum, in τὰ ἀπόῤῥητα, quæ afferri non poterant, & τὰ ἔκφορα, quæ foras afferre jus erat: ita vniuerſam doctrinam Chriſtianam veteres diſtinguebant in τὰ ἔκφορα id eſt, ea quæ enuntiari apud omnes poterant, & τὰ ἀπόῤῥητα, arcana temere non vulganda: de quibus neque in familiaribus colloquiis, neque in catecheſibus, neque in concionibus verba temere faciebant coram paganis, Catechumenis; aut quibuſuis aliis non initiatis. Baſilius De Spiritu Sancto capite XXVII. doctrinæ Chriſtianæ duas partes fecit τὰ κηρύγματα, *præconia* & τὰ δόγματα: dogmata eo loco appellans, quæ alij vocant τὰ ἀπόῤῥητα, *arcana non euulganda*; τὰ δόγματα, inquit, σιωπᾶται· τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. *dogmata ſilentio premuntur: præconia publicantur*: atque ibi vir ſanctus de ſilentio myſteriorum multa diſputat. Qui propterea illam ejus libri partem habent ſuſpectam, & negant eſſe Baſilij, quod Eraſmo ante omnes, opinor, venit in mentem; falluntur planiſſime: nam in hac re conſentiunt omnes ad vnum veteris Eccleſiæ Doctores, Græci pariter & Latini. Gregorius Nazian. conjunctiſſimus ille Baſilij ſodalis, oratione XLII. expreſſis verbis ait, μηδὲ ἔκφορα εἶναι ἔξω τὰ πολλὰ τῶν ἡμετέρων μυστηρίων θέμις. *pleraque noſtrorum myſteriorum ne enuntiari quidem ius eſſe, qui ſunt extra fidelium communionem.* Quis ita hoſpes in Patrum lectione cui ſit ignota formula, in mentione ſacramentorum potiſſimum vſu trita, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, *norunt initiati quod dicitur:* quæ formula in vnius Chryſoſtomi homiliis aut aliis ſcriptis, minimum quinquaginta locis poteſt obſeruari; apud Auguſtinum in epiſtolis, in enarrationibus in Pſalmos, tractatibus in Iohannem, homiliis ſiue ſermonibus aut aliis ſcriptis, non multo rarius: extat & apud alios omnes, credo, Patres ſæpiſſime. Ex plurimis quæ ſunt nobis ad manum, pauca proferemus. Chryſoſtomus in Geneſin ad illa verba è capite XLIX. 2. *lauabit in vino ſtolam ſuam:* ὅρα, inquit, πῶς ἄνωθεν ἡμῖν ἐσκιαγράφει τὸ μυστήριον, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον. habes alterum teſtimonium, in homilia operis ejuſdem XXVII. pag. 214. 34. Commentario

mentario in Pſalmum CXL. de lingua loquens, ἐν ὄντι, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ μέλος, δι' οὗ τὴν θυσίαν ὑποδεχόμεθα. ἴσασιν οἱ πιστοὶ τὸ λεγόμενον. *cogita hoc illud eſſe membrum, quo tremendum ſacrificium excipimus: ſciunt fideles quid dicam.* In Matthæum homilia LXXII. αὐτὸ τὸ μυστήριον πόσης ἐλέους, πόσης φιλανθρωπίας; ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. in Ioannem homilia XV. ἔδωκε καὶ ἑτέραν ταύτης πολλῷ μείζονα τράπεζαν, ἀλλὰ καὶ ταύτην μίαν· ἴσασιν οἱ συμμύσται τὸ λεγόμενον. *dedit Deus & alteram menſam, multo maiorem hac:* (terram modo menſam vocauerat.) *ſed hanc quoque unam ſciunt ſymmyſtæ quid dicatur.* homilia XLVI. ἓν σῶμα ἐσμὲν, καὶ μέλη ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. οἱ δὲ μεμυημένοι παρακολουθείτωσαν τοῖς λεγομένοις. *vnū corpus ſumus, & membra de carne eius, & de oſsibus eius: qui ſunt initiati aduertāt animum ad ea quæ dicuntur.* homilia LXXXV. ἴσασιν οἱ μυσταγωγούμενοι, δι' ὕδατος μὲν ἀναγεννώμενοι, δι' αἵματος δὲ καὶ σαρκὸς τρεφόμενοι, homilia XL. in priorem ad Corinth. locum Pauli exponens XV. 29. de iis qui baptizantur pro mortuis: βούλομαι μὲν σαφῶς αὐτὸ εἰπεῖν· οὐ τολμῶ δὲ διὰ τοὺς ἀμυήτους. οὗτοι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιοῦσι τὴν ἐξήγησιν· ἀναγκάζοντες ἢ μὴ λέγειν σαφῶς, ἢ εἰς αὐτοὺς ἐκφέρειν τὰ ἀπόρρητα. *cupio quidem perſpicue rem dicere: ſed propter non initiatos non audeo: hi interpretationem reddunt nobis difficiliorem; dum nos cogunt, aut perſpicue non dicere: aut arcana quæ taceri debent, apud ipſos afferre.* deinde addit, ſe quo poterit modo dicturum συνεσκιασμένως, *obſcure*, vel vt Lucretii vocem vſurpem, *adumbratim.* plane vt apud Theodoretum dialogo II. negat orthodoxus, de Euchariſtia fas eſſe aperte loqui; quoties periculum eſt, ne adſint non initiati. Οὐ χρὴ σαφῶς εἰπεῖν· εἰκὸς γάρ τινας ἀμυήτους παρεῖναι. deinde reſpondet Eraniſta; αἰνιγματώδης ἡ ἀπόκρισις ἔστω, & in dialogo primo dixerat iam Orthodoxus, quum mentio de myſteriis incidiſſet; Ἀξιῶσαι μυστικώτερον ἀποκρίνασθαι, τινὲς γὰρ ἴσως ἀμύητοι παρεστήκασιν, idem Chryſoſtomus in Philogonium; κεῖται ἐνταῦθα τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν, πνεύματι πανταχόθεν ἁγίῳ περιεσταλμένον, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα, in Euſtathium Antiochenum: ἔστι θυσία καὶ χοῦς αἵματος· ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τὸ λεγόμενον, Catecheſi priore ad baptizandos de calyce S. Euchariſtiæ: ἴσασιν οἱ μεμυημένοι τοῦ ποτηρίου τούτου τὴν ἰσχύν· εἴσεσθε δὲ καὶ ὑμεῖς μικρὸν ὕστερον. *ſciunt initiati, vim huius poculi: ſcietis vos quoque paullo poſt.* oratione in omnes martyres ait, ipſos dum adhuc terras colerent choris cœleſtibus fuiſſe coniunctos, quoties hymnum Triſagium cum ipſis Cherubim canerent; καθάπερ ὑμεῖς ἴστε οἱ μυηθέντες, in homilia qua probat vtile nobis eſſe, quod prophetiæ ſint obſcuræ: μετ' ἐκτενείας ἀναφέρετε τὴν ᾠδήν. εἰδότες τῆς ὑμετέρας συνῳδίας τὴν δύναμιν οἱ μεμυημένοι τὰ λεγόμενα. Sed deficiat me dies, ſi pergam omnia illius Patris teſtimonia in eam rem adnotare. Cyrillus Ieroſolymitanus in Procatecheſi eleganter ait, Catechumenos quibus fas non eſt cognoſcere ſacra myſteria, περιηχεῖσθαι, *vocem circumſonantem audire*: poſtea vero quam facti ſunt fideles, ἐνηχεῖσθαι, *intus erudiri.* deinde verbis diſertis dat præceptum ſuis auditoribus, ne quæ didicerint poſtquam fidelibus fuerint aggregati, Catechumenis, quos

ponit inter τοὺς ἔξω *extraneos ab Eccleſia*, enuncient. Idem in prologo fideles ſollicite adiurat ne librum homiliarum ſuarum catecheticarum vel Catechumenis, vel aliis non Chriſtianis velint tradere: alioquin facti rationem Deo reddituros. & in ſexta catecheſi, ſcribit idem: περὶ μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων, λαλοῦντες οὐ λαλοῦμεν. ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ νοήσωσι: *de myſteriis, præſentes ſi ſint Catechumeni clare non loquimur: ſed ſæpe multa dicimus tecte, vt qui norunt fideles intelligant*: Apud Dionyſium Areopagitam multis locis diſſeritur de hoc ſilentio, atque id ſanctiſſime ſeruandum præcipitur: vt Hierarchiæ cœleſtis, capite 11. non procul ab initio, & in ipſo fine, Eccleſiaſticæ vero in ſingulis fere capitibus ſæpius atque vt ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια dixerunt pagani, de iis qui arcana myſteriorum euulgabant: ita dixit Dionyſius initio libri illius ἀλλ᾽ ὅρα, ὅπως οὐκ ἐξορχήσῃ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, *vide, ne enunties, aut parum reuerenter habeas ſancta ſanctorum*. Vtitur & Chryſoſtomus eo verbo aliquoties, vt in commentario ad Pſalmum 43. & ad 136. B. Athanaſ. ſui inimici obiiciebant, quod calycem myſticum per irreuerentiam fregiſſet; atque in eo crimine exagitando tragœdias magnas ciebant. Ille contra in Apologia 2. grauiſſime illos accuſat duobus locis, quod de myſterio Cœnæ Domini coram Catechumenis, atque etiam Græcis & ethnicis verba facere non erubuerint. καὶ οὐκ αἰσχύνονται, inquit, ταῦτα ἐπὶ κατηχουμένων, καὶ τό γε χεῖρον ἐπὶ Ἑλλήνων τραγῳδοῦντες τὰ μυστήρια. Palladius quoque in vita Chryſoſtom. pro magno ſcelere narrat, quod tumultu excitato contra virum ſanctum ab eius inimicis irruptio facta ſit in Eccleſiam, & quidam non initiati oculis vſurparint, quæ erat illis nefas videre. Ipſe Chryſ. in Epiſt. ad Innocentium Papam, hiſtoriam illam ſic narrat: Καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εἱστήκει τὸ δεινὸν ἀλλ᾽ ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο. εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἔνιοι καθὼς ἔγνωμεν, καὶ ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον. καὶ τὸ ἁγιώτατον αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐν τοσούτῳ θορύβῳ, εἰς τὰ τῶν προειρημένων στρατιωτῶν ἱμάτια ἐξεχεῖτο. Iſidorus Peluſ. lib. 4. Ep. 162. de eſu Euchariſtiæ loquens; ἴσασιν οἱ μύσται τὸ λεγόμενον. Græcis Latini conſentiūt; Ambr. de initiandis: *Nunc de myſterio dicere tempus admonet atque ipſam Sacramentorum rationem reddere: quam ante baptiſmum ſi putaſſemus inſinuandam nondum initiatis, prodidiſſe potius quam edidiſſe æſtimaremur.* iterum ſub finem. *Signatum debet apud te manere myſterium, ne violetur operibus malæ vitæ, atque adulterio caſtitatis, ne diuulgetur quibus nō conuenit, ne garrula loquacitate diſperdatur in perfidos.* Gaudentius Brixiæ Epiſcopus, æqualis Ambroſij tractatu 2. *Modo ea ſolum de ipſa lectione carpēda sūt, quæ præsētibus Catechumenis explanari nō poſsūt, & neceſſario tamē aperiēda sūt neophytis* vide quintū tractatū. Omitto B. Auguſtini teſtimonia, quæ, vt dixi plurima ſunt. paſſim igitur apud illū leges. *Sacramētū quod norūt fideles*, vt in 10. de ciuit. Dei, c. 6. in Pſalmo 39. & 109. in Iohānem tractatu 26. in vndecimo autē ſic; *Omnes Catechumeni iā credūt in nomine Chriſti; ſed Ieſus non ſe credit eis.* mox. *Interrogemus Catechumenum, Manducas carnem filij hominis; neſcit quid dicimus.* iterum *neſciunt Catechumeni quid accipiant Chriſtiani: erubeſcant ergo quia neſciunt.*

neſciunt. Quum igitur ſoli fideles nota haberent religionis Chriſtianæ myſteria, iidemque tanto ſtudio illa occultarent; occaſio Gentibus data eſt, traducendæ veræ pietatis; quaſi tenebras ſectaretur & lucem fugeret, ac notitiam hominum. Itaque Celſus vt refert Origenes ludibrij cauſa religionem Chriſtianorum ſubinde vocitabat *κρύφιον δόγμα, doctrinam clandeſtinam.* Origenes vero hanc calumniam diluens, oſtendit, falſum eſſe capita doctrinæ omnia occultari: plurima enim quæ Gentes irrideant palam tradi & omnibus exponi: quod ſi quædam non paſſim omnibus communicentur: non magis eo nomine reprehendi jure Chriſtianos poſſe à paganis: quam ſuos ipſi philoſophos reprehendant, diſciplinam ſuam diuidere ſolitos in ἐξωτερικὰ, quæ foras proferuntur, patentque omnibus; & ἐσωτερικὰ, quæ intra ſcholæ fines continentur, ſuntque propria diſcipulorum interioris admiſſionis. Huc pertinet locus Gregorij Nazianzen. in priore inuectiua, ἔστιν, inquit, καὶ παρ' ὑμῖν, καὶ ἐπίκρυφοι λόγοι τινὲς, οὐκ ἀρνήσομαι: *ſunt etiam apud nos quidam ſermones per occultationem prolati aut proferendi: nolo diffiteri:* ſed quantum eſſet diſcriminis, inter myſticos Chriſtianorum ſermones & fœdas ineptias paganorum, poſtea declarat. Hactenus probauimus τὸ ὅτι, & arcana quædam ſacrorum ſuorum ſiluiſſe veterem Eccleſiam apud non initiatos, demonſtrauimus: idque aliquanto prolixius; quia docti ſumus experientia, quam difficile obſeruationem hanc ſint admiſſuri Theologi quidam hodierni, illi quidem non indocti neque obſcuri nominis, ſed in hodiernis controuerſiis, quam in priſcæ Eccleſiæ inſtitutis magis exercitati. Nunc quarum potiſſimum rerum ſilentium exercerent, & quas ob cauſſas id facerent, breuiter oſtendendum. Et quidem in primo ſenſu rerum ſilendarum poſuiſſe veteres ſacramenta, vel appellatio ipſa myſterij declarat. Nam vt vere ait Nicetas Choniates libr. 3. de Alexio Imp. tunc verè Euchariſtiæ myſterium eſt myſterium quando ἐχεμυθοῦμεν, & curioſas omnes quæſtiones repudiamus: Zeno Veronenſis ſcriptor vetuſtiſſimus & elegantiſſimus, ſermone de continentia, loquens de vxore fideli mariti infidelis: *Quid quod illius ſacrificium publicum eſt, tuum ſecretum? illius à quouis libere tractari poteſt, tuum etiã à Chriſtianis ipſis, minime conſecratis, ſine ſacrilegio videri non poteſt.* Epiphanius pag. 156. aduerſus Marcionitas: παρ' αὐτοῖς πάντα χλεύης ἔμπλεα καὶ οὐδὲν ἕτερον. ὁπότε καὶ τὰ μυστήρια ἐνώπιον κατηχουμένων ἐπιτελεῖν τολμῶσι. *apud illos plena ſunt omnia irriſionis, & nihil aliud: quando etiam myſteria præſentibus Catechumenis audent celebrare.* Sed quum in Sacramentis tria occurrant conſideranda, Symbola ſignificantia, res Symbolis ſignificatæ, & ritus celebrandorum ſacramentorum, quid eſt quod potiſſimum ſiluerunt veteres? Reſpondeo; Non adeo res in ſacramentis ſignificatas, & efficaciam illorum ſiluiſſe veterem Eccleſiam, ac ſymbola ipſa, & ritus celebrandi, ac rituum cauſas. Non igitur diſſimularunt Chriſtiani, in Cœna Domini, ſiue vt ipſi loquebantur in ſacrificio altaris. peculiari quodam modo præſentem ſe venerari Deum Chriſtianorum; ſed quæ eſſet forma

ejus ſacrificij, quod per Symbola panis & vini peragitur, hoc veteres præ ſe non ferebant, verum occultabant. Apud Theodoretum igitur, dialogo altero, ſymbola quidem ænigmaticè proponuntur; Panem ita circumloquitur, τὴν ἐκ τοιῶνδε σπερμάτων τροφήν, *alimentum è talibus feminibus.* quis niſi arcani conſcius hoc intelligat? jam alterum ſymbolum ita deſcribitur, aut potius occultatur, Κοινὸν καὶ τοῦτο ὄνομα, πόματος εἶδος σημαῖνον: *Commune hoc quoque nomen, potionis ſpeciem ſignificans.* hoc quidem merum ænigma eſt: at res ſymbolis iſtis ſignificatæ, ſine vlla diſſimulatione palam exprimuntur quærit Eraniſtes, *Poſt conſecrationem quomodo hæc appellas?* reſpondet. Orthodoxus; *Corpus Chriſti & ſanguinem Chriſti*, B. Auguſt. De catechizandis rudib. c. 9. *De Sacramento quod accepturi ſunt, ſufficit prudentiorib. audire, quid res ſignificet: cum tardioribus autẽ aliquãto plurib. verbis & ſimilitudinibus agendum eſt, ne contemnant quod vident.* ex hoc loco apparet, rem ſacramenti, vt appellat alibi Auguſtinus, multis eſſe declaratam, apud quos de Symbolis ſeruabant ſilentium. Et valde mirum eſt, quod hîc Auguſtinus non obſcure indicat, ne iis quidem omnibus qui ad perceptionem ſacramentorum fuerant admiſſi, doctrinam de Symbolis clare fuiſſe expoſitam. Idem de Trinitate, lib. 3. cap. 10. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione ſumitur, vnde vel quomodo conficiatur vnde in vſum religionis aſſumatur. Et ſi nunquam diſcant experimento vel ſuo vel aliorum, & nunquam illam ſpeciem rerum videant, niſi inter celebrationes ſacramentorum, cum offertur & datur, dicaturq; illis auctoritate grauiſſima, cujus corpus & ſanguis ſit, nihil aliud credet, niſi omnino in illa ſpecie Dominũ oculis apparuiſſe mortalium, & de latere tali percuſſo, liquorem illum omnino fluxiſſe.* Hic locus eſt inſignis, ex quo diſcimus, pios illos antiquos, apud non initiatos rem quidem ſymbolis ſignificatam non ſolitos tacere: imo contra, auctoritate grauiſſima ſolitos affirmare, ſacramentum quod celebrabant, eſſe corporis Chriſti communionem; & præſentem Chriſtum ſacræ actioni interuenire: ritũ verò peragendi ſacramenti, naturam ſymbolorum, & modum præſentiæ, ſolis initiatis aperuiſſe. Huc etiam pertinet illa Maximi Madaurenſis petitio in Epiſtol. ad Auguſtinum. *Illud quæſo, vir ſapientiſſime*, inquit, *vti remoto facũdiæ colore atque exploſo, qua cunctis clarus es; omiſſis etiam quibus pugnare ſolebas Chryſippi argumentis; poſtpoſita paullulum dialectica, quæ neruorũ ſuorum luctamine, nihil certi quicquam relinquere nititur; ipſa re approbes. quis ſit iſte Deus, quem vobis Chriſtiani quaſi proprium vindicatis, & in locis abditis, præſentem vos videre componitis.* Hic quoq; locus eximius eſt ad confirmandum id quod diximus. Nam ex hujus miſeri philoſophi verbis, hoc primum intelligimus; etiam nõ initiatos, atque adeo etiam paganos, tantum de S. Euchariſtia notum habuiſſe; Chriſtianos cum ad frangendum panem conueniebant, Deum ſuum Chriſtum præſentem adorare & videre (in myſterio nempe, & vt dicebamus è Chryſoſt. fidei oculis) ſed rationem celebrandi ſacramenti, ignoraſſe. diſcimus præterea è verbis hujus viri, paganorum curioſitatẽ, quoties inquirere auderent modum

ſacramenti

ſacramenti huius, arte fuiſſe eluſam à Chriſtianis. ieccirco enim tanta contentione petit ab Augustino; vt miſſis ambagibus rem ipſam ſibi velit explicare. quod tamen ne ſic quidem ab eo impetravit, vt docet Auguſtini reſponſio. Epiphan. in Ἀγκυρωτῷ pag. 492. formulam inſtitutionis, quæ nomina continet ſymbolorum, tecto ſermone enuntiat hoc pacto: ἔλαβε τάδε, καὶ εὐχαριστήσας εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τόδε. *accepit illa: & poſtquam gratias egiſſet, dixit. Hoc meum eſt illud.* deinde. ἠθέλησε χάριτι εἰπεῖν, τοῦτό μου ἐστὶ τόδε. *voluit per gratiam dicere, Hoc meum eſt illud.* Similis & circa baptiſmum fuit obſeruatio Dionyſ. Areopagitæ in tractatu de baptiſmo, quem ipſe vocat θεογενεσίαν, quia renati ſacro lauacro fieri dii dicuntur, vt ante eſt expoſitum. ἐξῆς τὰ θεῖα τῆς θεογενεσίας ἐποπτεύσωμεν σύμβολα· καί μοι μηδεὶς ἀτέλεστος ἐπὶ θέαν ἴτω. *deinceps ſacra baptiſmi ſymbola contemplemur: nemo verò non initiatus ad hoc ſpectaculum accedat.* deinde exempla commemorat eorum, qui propter temerata ſacra pœnas dederunt. Chryſ. in Epiſtol. ad Galatas c. 4. ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας, φύσις μὲν οὐδεμία, τὰ δὲ ῥήματα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως λεγόμενα, ἅπερ ἴσασιν οἱ πιστοί: *in regeneratione noſtra, natura quidem nulla eſt; ſed verba Dei per ſacerdotem prolata, quæ norunt fideles.* Philotheus Patriarcha de Baſilio, Nazianzeno & Chryſ. πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ πνεῦμα ἅγιον, ὁμοουσίατε καὶ ὁμόδοξα· ἐν οἷς καὶ τὸ βάπτισμα τὴν τελείωσιν ἔχει τοῖς ῥήμασι καὶ πράγμασιν, οἶδας ὁ μυηθείς. *Credimus in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, eiuſdem eſſentiæ, eiuſdem gloriæ, in quibus baptiſmus conſummatur & verbis & rebus ipſis: ſcis hoc tu quiſquis initiatus.* Iam quod ad ritus attinet, certum eſt non ſolum ipſos paganis & non initiatis fuiſſe occultatos, ſed etiam cauſſas rituum paucis fidelium fuiſſe notas. Quare Baſilius inter arcana Eccleſiæ ponit varios ritus, quorum vſus quidem erat communis fidelibus, ſed cauſſas pauci norant. exempla affert, de trina merſione in baptiſmo, de conuerſione ad Orientem inter orandum, de more ſtandi die Dominica cum Sacerdos orabat, & id genus alia. Et Chryſoſt. in catecheſi baptizandorum, ait ceremonias baptiſmi ἔχειν μυστικόν τινα λόγον καὶ ἀπόρρητον *habere myſticam aliquam rationem quæ verbis vulgari non debeat.* Ordinationem Epiſcoporum & preſbyterorum inter ſacramenta vetus Eccleſia poſuit, propter impoſitionem manuum & Spiritus Sancti inuocationem & acceptationem: quare huius etiam formulas clam habuit, & ſolis fidelib. notas eſſe voluit. Chryſ. in poſteriorem ad Corinthios, hom. 18. ὁ μέλλων χειροτονεῖν, καὶ τὰς ἐκείνων εὐχὰς καλεῖ καὶ αὐτοὶ ἐπιψηφίζονται καὶ ἐπιβοῶσιν, ἅπερ ἴσασιν οἱ μεμυημένοι. οὐ γὰρ δὴ θέμις ἐπὶ τῶν ἀμυήτων ἐκκαλύπτεσθαι ἅπαντα. *Qui in ſacrum ordinem cooptaturus eſt aliquem, fidelium preces exigit illo tempore: atque illi aſſenſu ſuo quæ geruntur comprobat, & acclamant illa quæ nota habent initiati: nam apud eos qui initiati non ſunt, omnia retegere fas non eſt.* Dionyſ. ſub finem hierarchiæ Eccleſiaſticæ; τὰς τελεστικὰς ἐπικλήσεις οὐ θεμιτὸν ἐν γραφαῖς ἀφερμηνεύειν, οὐδὲ τὸ μυστικὸν αὐτῶν, ἢ τὰς ἐν αὐτῷ ἐνεργουμένας ἐκ Θεοῦ δυνάμεις ἐκ τοῦ κρυφίου πρὸς τὸ κοινὸν ἐξάγειν. *Inuocationes quæ fiunt in ordinationibus ſcriptura explicare nefas, neq; vim myſticam quæ illis ineſt: neq; etiam*

ſas eſt ex occulto in communẽ lucem proferre, virtutes quas Deus per illas operatur. Expoſuimus τὰς τελεςικὰς ἐπικλήσεις, *inuocationes, quæ fiunt in ordinationibus.* poteramus accipere generalius de precibus quæ in omnibus initiationibus & omnibus ſacramentis fiunt: ſed Maximum & Pachymerẽ interpretes ſecuti ſumus, qui reſtringunt generalem vocem ad ordinationes, & interpretantur τὰς ἐπὶ τῆς χειροτονίας εὐχάς Præter illa quæ ad ſacramenta pertinebant, fuerunt & alia, quorum cognitio initiatis non patebat, Chryſ. homil. 6. in priorem ad Timotheum: τί δέ ἐςι τὸ, πρῶτον πάντων; τουτέςιν ἐν τῇ λατρείᾳ τῇ καθημερινῇ· καὶ τοῦτο ἴσασιν οἱ μύςαι, πῶς καθ' ἑκάςην ἡμέραν γίνεται, καὶ ἐν ἑσπέρᾳ καὶ πρωΐᾳ. *Quid eſt quod ait Apoſtolus* primum omnium? *hoc eſt, in cultu quotidiano: & hoc ſciunt initiati, quomodo quotidie fiat & veſperi & mane.* videtur ſignificare, & in veſpertina Liturgia, & in matutina fuiſſe preces quaſdam, ad quas ſoli fideles admitterentur. & de matutina quidẽ, res clara eſt. de veſpertina non ita conſtat, mihi quidem. Non recenſeo inter ſilenda myſteria doctrinam de S S. Trinit. de incarnatione Ieſu Chriſti, & ſimilia capita Euangelicæ prædicationis: ſine quorum notitia Chriſtianus eſſe nemo poteſt. Non eſt tamen ignorandũ, in tradendo myſterio Trinitatis, ſummopere cauiſſe veteres ne apud paganos, aut Chriſtianos adhuc infirmos de tanti arcani ratione temere verba facerent. Quare etiam Gregor. Nazi. oratione 44. de Spiritu Sancto loquens ſic deitatem illius aſſerit, vt de appellatione Dei contendere non audeat. Ipſa illius verba deſcribam quæ ſunt in eam rem inſignia. Οἱ τὸ Πνεῦμα Θεὸν νομίζοντες, ἔνθεοι καὶ λαμπροὶ τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ καὶ ὀνομάζοντες, οἱ μὲν εὐγνώμοσιν, ὑψηλοί· οἱ δὲ ταπεινοῖς, οὐκ οἰκονομικοί. πηλῷ μαργαρίτην πιςεύοντες. *Qui Spiritũ Sanctũ Deum eſſe cenſent, diuini ſunt viri, & præclaro animo: qui vero etiã ita nominant; ſi quidẽ apud bene ſentientes verba faciãt, ſublimis animi ipſi ſunt: ſin autẽ apud abiectæ mentis homines, ſatis prudentes diſpenſatores nõ ſunt; qui margaritam luto credant.* Iure fortaſſe hoc aliquis miretur; quum tot expreſſis Scripturarum teſtimoniis docemur, Spiritum Sanctum eſſe Deum, tertiam Trinitatis perſonam. Sed Patres ſtudio veritatis parem charitatẽ ſemper adjicientes, eam quam vocabant συγκατάβασιν, condeſcenſionem, & diſpenſatiuam prudentiam, plurimum vſurparunt. Minus mirum eſt quod ijdem vocibus TRINITAS; ΟΜΟΟΥΣΙΟΣ, & ſimilibus, etiam poſt Concilium Nicenum, per aliquod tempus apud infirmos abſtinuerunt; φειδόμενοι, inquit Baſilius in libello de fide, p. 394. ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐκείνων, ἃ λέξεσιν αὐταῖς οὐχ εὑρίσκεται τῇ θείᾳ γραφῇ: *parcẽtes vti nominibus illis, quæ nõ extant in diuina Scriptura ipſis dictionibus.* O pietatẽ verã & ſinceram! ô viros, vere θεοφόρους, vere Dei plenos! Eſt & aliud genus rerum, *quas in myſterio debemus ſemper intelligere, parcius autem ore proferre* inquit Auguſt. Epiſt. 101. ad Aſellicum; vbi lector ſtudioſus earum rerũ exempla inueniet. Sed nos res ejuſmodi inter illa non refetimus, quæ tanto ſtudio ab antiquis Patribus conſtat fuiſſe occultata. Reſtat jam, vt de cauſſis hujus ſilentij, quas ijdem Patres afferunt, aliquid dicamus. Sunt autem cauſæ præcipuæ tres iſtæ. Prima eſt, ſublimitas eorum quæ occultabant, & vt Cyrillus Ieroſolimitanus loquitur, τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων. Locus

eſt

eſt in procatecheſi; vbi de fidelibus verba faciens, qui Eccleſiæ arcana Catechumenis pandunt, ait inter cætera: ὁ κατηχούμενος ἐὰν ἀκούσῃ παρὰ πιστοῦ, καὶ ὁ κατηχούμενος φρενίτιδι· οὐκ οἶδε γὰρ τί ἤκουσε, καὶ ἐλέγχει τὸ δόγμα καὶ ἐκμυκτηρίζει τὸ λεγόμενον. καὶ ὁ πιστὸς ὡς προδότης καταχρίνεται. *quoties ejuſmodi myſteria Catechumenus audit à fideli euenit,& vt Catechumenus ad inſaniã redigatur: (neſcit enim quid audiuerit; itaque rem coarguit, & quod ipſi dicitur naſo ſuſpendit adunco: & fidelis tanquam ſecreti proditor ab omnibus damnetur.* deinde recens baptizatum compellat hoc modo: ἦς ποτὲ καὶ σὺ κατηχούμενος· οὐ διηγησάμην σοι τὰ προκείμενα, ὅταν τῇ πείρᾳ λάβῃς τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων. τότε ἂν γνώσῃ ὅτι ἀνάξιοι εἰ κατηχούμενοι τῆς ἀκοῆς. Et veriſſimè hoc dicit Cyrillus: nam quis à fide alienus paganus, aut Catechumenus in fide nondum confirmatus, myſteriũ noſtræ per aquam regenerationis, aut manducationis carnis Chriſti in Cœna Domini ſine ſcandalo aut riſu audiat? Cyrillus alter in Iulianum libro ſeptimo: *Dicerem ſanè de his* (de baptiſmo) *etiam multa alia & vera, demonſtrans per Moſen & Prophetas præfiguratum eſſe hoc ſacramentum,& non nouum, vel nuper ortum, & à nobis inuentum; niſi ſicut iam ante prædixi, reuererer non initiatorum aures. Solent enim minùs comprehenſibilia à pleriſque rideri; quod præ imbecillitate mentis ſuæ non vident,& omnino nihili faciunt; quæ omni admiratione proſequi decebat.* Hodie longè alia mens eſt multorum Theologorum; qui officio nunquam ſatis fideliter ſe defunctos putant; niſi grauiſſima quæque arcana ſapientiæ Dei, cuiuis ex ima populi fæce expoſuerint, nihil quicquam reueriti τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων. Hinc illæ nonnullis in locis de prædeſtinatione, de æterno Dei ad damnationem decreto,& ſimilibus myſteriis, etiam inter rudes literarum, & ſedentes in pergulis ſuis artifices, agitari ſolitæ quæſtiones. Altera cauſſa eſt; vt hoc ſilentio accenderetur cupiditas Catechumenorum. Præclare enim & verè Claudianus Mamertus preſbyter, de ſtatu animæ, libro ſecundo, *Mortalium generi*, inquit, *natura datum eſt, vt abſtruſa fortiùs quærat, vt negata magis ambiat, vt tardiùs adepta plus diligat, & eo flagrãtiùs ametur veritas, quo vel diutiùs deſideratur, vel laborioſiùs quæritur, vel tardiùs inuenitur.* Quod autem hæc etiam ratio ſit ſpectata in hoc ſilentio, docet Auguſtinus, tractatu in Iohannem 96. *Etſi*, ait, *Catechumenis ſacramenta fidelium non produntur; non ideò fit quòd ea ferre non poſſunt; ſed vt ab eis tanto ardentiùs concupiſcantur, quanto honorabiliùs occultantur.* idem in Pſalmum 109. *Iudæi non agnoſcunt ſacerdotium ſecundùm ordinem Melchiſedech: Tu es ſacerdos in æternum. ſecundùm ordinem Melchiſedech. Fidelibus loquor. Si quid non intelligant Catechumeni, auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam.* Eodem ſpectat cauſſa ab Ambroſio allata, initio libri de initiandis. *Quòd*, ait, *inopinantibus meliùs ſe ipſa lux myſteriorũ infundit quàm ſi eam ſermo aliquis præcurriſſet.* Appellat Ambroſius *inopinantes*, non eos, qui ex inopinato caſu in myſteria diuina inciderint: ſed eos, qui ex ignoratione rei nullã de myſterio opinionem concipere potuerunt. affinis ſignificationis vox eſt apud Polybium in ſextã hiſtoria ἀδοξοποίητος, cuius vim in verſione noſtra pluribus exponere ſumus coacti; in laborioſiſſimis verò noſtris

Commentariis accuratè eam dictionem interpretamur. Tertia quam obſeruamus cauſſa eſt ſtudium vindicandi à contemptu res ſacras; & contrà; maieſtatis cuiuſdam opinionem illis conciliandi. De Gentium myſtis ſcribit Tertullianus aduerſus Valentinianos; *diutiùs initiant quàm conſignant: cum epoptas ante quinquennium inſtituunt, vt opinionem ſuſpendio cognitionis adificent: atque ita tantā majeſtatem exhibere videantur, quantam praſtruxerunt cupiditatem.* Similem huic ſcopum & veteres Chriſtiani in ſuis myſteriis ſibi propoſuerūt: quem quidem aſſecutos ſe credebant, ſi de myſteriis, aut omnino apud vulgus non loquerentur, aut obſcurè: remotiſque à communi intelligentia dictionibus & loquendi generibus vterentur. Commemorat hanc cauſam Baſilius verè Magnus, illo quem antè indicaui loco; vbi auctoritate ſapientiſſimi Moſis demonſtrat, τῷ μὲν πατητικῷ καὶ εὐτελεῖ λαῶν τὸ πρόχειρον εἶναι τὴν καταφρόνησιν. τῷ δὲ ἀνακεχωρηκότι καὶ σπανίῳ, φυσικῶς πως παρεζευγμένον τὸ περισπούδαστον: *rei pedibus hominum expoſitæ. & quæ ſtatim ſine vlla difficultate capi queat, præſto eſſe contemptum: rei verò ab vſu hominum remotæ & raræ, naturali quodam modo eſſe annexum, vt ſtudioſè requiratur.* Omnino hæc ratio eſt, cur nonnulli Patrum, eximiè verò præ cæteris Dionyſius, quem Areopagitam vocant, (ſcriptor ſanè antiquiſſimus & elegantiſſimus; ſed quem illum eſſe de quo habetur mentio in Actis, ſoli in hac luce literarum, imperiti, & cùm linguæ Græcæ, tum antiquitatis Eccleſiaſticæ penitus rudes, audent affirmare:) de Sacramentis nouo quodā & inuſitato dicendi genere ſcripſerint; quod à cothurno tragico, vel dithyrambicis ampullis non multùm videatur diſtare. Sciebat videlicet Dionyſius, tali genere dicendi Gentium myſteria tractari conſueſſe. Demetrius Phalereus; τὰ μυστήρια ἐν ἀλληγορίαις λέγεται, πρὸς ἔκπληξιν καὶ φρίκην ὥσπερ ἐν ἀδύτῳ καὶ νυκτί. *Myſteria*, inquit, *allegoriis exprimuntur, ad terrorem & horrorem; tanquam in adyto & nocte.* Prorſus ad hanc ideam totus Dionyſii liber de ſacramentis, & reliqui etiam ſunt compoſiti. Fingit voces nouas, & compoſitiones format inuſitatas, inauditas, mirificas: quæ ſimpliciter verbo vno aut altero dici poterant, diffundit in plures voces, admodum ſonoras & magnificas; atque, ut verè obſervat Maximus, διὰ πολυπληθίας λέξεων σκοτίζων τὸν λόγον, *congeſtis verbis multis obſcurat ſermonem*; conſueta & vſu Eccleſiæ recepta vocabula artis (vt ſic dicam) ſtudioſè refugit; tanquam ad illum, quem quærebat ὄγκον, parum accommodata. Igitur lauacrum regenerationis illi non dicitur baptiſmus, ſed θεογενεσία *generatio aut natalis Dei*, neque communio, *cœna Domini*, ſed τελετῶν τελετή, initio cap. 3. & ἱεροτελεστικωτάτη εὐχαριστία: & μυστήριον τὸ πάντων ἱεραρχικῶν τελετῶν. Compoſitæ voces, Dionyſio propriæ multæ ſunt: vt ἑξαπτέρυγες, ἐξυπαρχία, in Cœleſti hier. cap. octauo: ὑπεράρχιος ἀρχὴ, cap. 10. & πανολβίας χύσεις, θεομιμήτους δυνάμεις capit. 13. Initio Eccleſiaſticæ hierarchiæ, hæc ſententia, *doctrina de ſacramentis è Scripturis depromptæ ſolis fidelibus & initiatis eſt communicanda*; hoc lacinioſo verborum ambitu exprimitur. Ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἱεραρχία, παίδων ἱερῶν ἱερώτατε, τῆς ἐνθέου καὶ θείας ἐστὶ καὶ θεουργικῆς

ἐπι-

ἐπιστήμης, καὶ ἐνεργείας καὶ τελειώσεως, ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων ἡμᾶς ἀποδεῖξαι λογίων χρὴ τοῖς τὴν ἱερᾶς μυσταγωγίας τὴν τελετὴν ἐξ ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις. Hîc doctrina de Sacramentis Eccleſiæ appellatur ἡ καθ᾽ ἡμᾶς ἱεραρχία, *hierachia noſtra*: voce *hierarchia* & Latini quidam Patres vtuntur; extatque ea dictio in iis quæ Cypriano tribuuntur, De cardinalibus operibus. Dionyſius aliter id nomen vſurpat in libro de hierarchia cœleſti; aliter in hoc de Eccleſiaſtica: ibi ordinem & diſpoſitionem virtutúm intellectúalium, ſuperiorum atque inferiorum ſignificat. hîc doctrinam de ſacramentis, & aliis cæremoniis Eccleſiæ; quæ ſunt in poteſtate Epiſcopi, quem illi placuit appellare ἱεράρχην non ἀρχιερέα, more cæterorum Patrum. Hanc igitur hierarchiam ait eſſe, τῆς ἐνθέου καὶ θείας καὶ θεουργικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνεργείας τελειώσεως: *Deo plena, diuinæ, deum efficientis ſcientiæ operationis*, (ſiue, *efficaciæ*,) *& initiationis*, hoc eſt, pertinere ad ſcientiam & functionem ſacerdotalem, vel epiſcopalem. videtur tot verbis id voluiſſe dicere. Græci interpretes parum ſatisfaciunt. Hoc ille ait ſe demonſtrare velle ἐκ τῶν ὑπερκοσμίων καὶ ἱερωτάτων λογίων *è ſupermundanis & ſanctiſſimis oraculis.* eſt periphraſis Scripturæ. quibus autem? τοῖς τὴν ἱερᾶς μυσταγωγίας τὴν τελετὴν ἐξ ἱεραρχικῶν μυστηρίων καὶ παραδόσεων τετελεσμένοις, *iis qui ſunt initiati, initiis ſacræ myſtagogiæ ex hierarchicis myſteriis & traditionibus.* eſt periphraſis fidelium, qui ſacramentorum facti ſunt participes. Vides ampullas planè tragicas: nam in choris tragicorum Græcorum nihil ita turgidum, cui non poſſint hujus ſcriptoris nonnulla comparari. Mox Ieſus Chriſtus dicitur ὁ θεαρχικώτατος νοῦς, καὶ ὑπερούσιος καὶ θεαρχικωτάτη δύναμις: quę verba in Latinum ſermonem verti nô poſſunt. vim dictionum plurib. exprimere conabimur: *mens in qua ſupremum Dei imperium reſidet, & omnem ſubſtantiam tranſcendens, virtus quæ eſt ſummum Dei imperium.* Alibi ſententiam Iacobi I. 17. *omnis donatio bona, & omne donum perfectum, supernè eſt, deſcendens à patre luminum.* ita imitatur πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, καὶ πᾶσα πατρικῆς φωτοφανείας πρόοδος εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα. *omnis donatio bona, & omne donum perfectum, & omnis proceſſio luminis illuminantis, à patre excitati, ad nos adueniens, ex illius bonitate donata.* Cœna quam egit Dominus cum ſuis diſcipulis, dicitur huic τὸ θειότατον καὶ ἀρχισύμβολον δεῖπνον τῶν τελουμένων, *diviniſſima & omnium cœnarum, quæ fiunt, cœna prima.* ita Græci interpretantur; ego rectiùs puto *diviniſſima Cœna, in qua ſunt inſtituta ſymbola rerum quæ fiunt*: id eſt, Euchariſtiæ, quæ hodie celebratur. Eidem in recenſione librorum ſacrorum, conſueti tituli nouis circumlocutionibus exprimuntur. Geneſis hoc pacto, ἡ τὴν ἐκ Θεοῦ τῶν ὄντων γένεσιν τὴν ὕπαρξίν τε καὶ διακόσμησιν ὑφηγουμένη. Ex his paucis intelligunt cordati juuenes, & ſacrarum antiquitatum ſtudioſi, genium elegantis illius ſcriptoris, & ſcriptionis genus magnificum & ampullatum: cujus rei cauſſam ἐν παρέργῳ voluimus indicare.

* *
*

XLIV. Appendix ad ſuperiorem diſputationem. μυστήριον σωτηρίας. pretij noſtri ſacramentum. myſterium pacis & vnitatis. *& ſimilia.*

IBIDEM.

SVperiori diſputationi adijciendum eſt hoc corollarium. Nomina μυστήριον & ſacramentum aliquando ſimpliciter Patribus vſurpantur de Euchariſtia antonomaſticè: aliquando ad has voces aliquid adijcitur, quod vel dignitatem hujus ſacramenti declarat, vel finem ac ſcopum: θεῖον μυστήριον, *diuinum myſterium*, Iuſtinus alijque paſſim Græci ac Latini. τὸ μυστήριον Κυρίου, *myſterium Domini*, Baſilius, pag. 597. τὸ δεσποτικὸν μυστήριον *Dominicum myſterium*, Oecumenius ad 11. cap. prioris ad Corinth. ſic, *rei ſunt Dominici ſacramenti.* in Concilio Toletano, 12. τὸ ποιὸν καὶ τοιοῦτο μυστήριον. Baſilius, pag. 597. μέγα τῆς σωτηρίας μυστήριον, *magnum ſalutis ſacramentum*, idem in Liturgia: vt apud Auguſtinum, *pretij noſtri ſacramentum*, Confeſſionum capite 14. quatenus hoc myſterium eſt memoria ſacrificij illius Chriſti, in quo ſolo poſita ſalus noſtra, & pretium noſtrum. *myſterium pacis & vnitatis*, ex Auguſtino Gratianus, De conſecrat. diſtinct. 2. canon. 36. canon 58. canone autem 62. è tractatu 26. in Iohannem: *Hoc ſacramentum pietatis eſt ſignum vnitatis, vinculum charitatis.* alibi dixit idem, *vnitatē corporis Chriſti participare*, pro ſumere Euchariſtiam, vt in tertio de conſenſu Euangeliſtarum. *myſterium fidei.* Gregorius Magnus; *Myſterium fidei dicitur, quia credere debes quòd ibi ſalus noſtra conſiſtit.* apud Gratianum Canone ſeptuageſimotertio. Harum appellationum & ſimilium, ſi eſſemus, vt par erat, ſemper memores, & piè vitam inſtituere, & vnitatem colere cum membris Chriſti, fratribus noſtris, velimus nolimus, diligentiùs ſtuderemus.

XLV. DESIDERATA. *Eruitur hac appellatio è loco veteris Gloſſarij, Deſiderium initiandorum perueniendi ad epoptiam. Catechumenorum deſiderium percipiendi ſacramenta baptiſmi & Euchariſtiæ.* deſiderare *& deſiderium, de ſacramentis, præſertim de Euchariſtia.*

IBIDEM.

PErtinet ad ſermonem de myſteriis ea etiam obſeruatio, quam hic proponam. In optimo Gloſſario ita ſcriptum eſt; *Deſiderat.* λειτεργία, τελετή mendum eſt manifeſtum, in quo tollendo viri clariſſimi induſtriam ſuam variè exercuerunt. Solus Scaliger verum inuenit. Legendum enim vt ille emendauit, *Deſiderata.* Ea vox ad ritus paganorum ſi referatur, ſignificat epoptiam, quæ fuit pars vltima myſteriorum, vt oſtendimus. ad hanc toto quinquennio præparabantur: quo temporis ſpatio, docebantur futuri epoptæ ardentiſſimo deſiderio & cum ſuſpiriis diem epoptiæ exſpectare. Luculentè hoc probat locus Tertulliani

tulliani ex initio libri aduerſus Valentinianos; quem ſubijciam, vt eſt ab eodem magno Ariſtarcho feliciſſimè reſtitutus. *Nam & illa Eleuſinia heureſis & ipſa Atticæ ſuperſtitionis, quod tacent pudor eſt. Idcirco & aditum prius cruciant; diutius initiant, quàm conſignant; cum Epoptas ante quinquennium inſtituunt, vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent: atque ita tantam maieſtatem exhibere videantur quantam præſtruxerunt cupiditatem. Sequitur iam ſilentij officium. Attentè cuſtodiunt quod tardè inuenitur. cæterum tota in adytis diuinitas, tot ſuſpiria epoptarum, totum ſignaculum linguæ, ſimulacrum membri virilis reuelatur.* Iure igitur epoptiæ teleta dici potuit *deſiderata*. ad quam tanto cum deſiderio, per tot ſuſpiria perueniebatur. Sed quia vocem λειτυργία vſurpaſſe veteres in ſuis myſteriis non legimus: præſtat notulam hanc Gloſſatoris ad ritus Chriſtianorum referre. Iam oſtendimus Catechumenos & Competentes fuiſſe inſtitutos deſiderare tota cupiditate, ſacramentorum participationem, quæ erat ipſorum epoptia. Quamobrem *deſiderata* eſt initiatio in Chriſtianiſmo; id eſt, baptiſmus, & quoduis ſacramentorum, antonomaſticè verò S. Euchariſtia, teletarum teleta, ſacramentum ſacramentorum. vt antè dicebamus è Dionyſio & Bernhardo. De hoc ſacramento peculiariter vſurpari verbum *deſiderare*, apud Latinos Patres obſeruauimus. Tertullianus ad vxorem libro ſecundo, capite quarto, *quis patietur de cibo, de poculo inuadere, deſiderare, in mente habere?* capite ſexto, *De cuius manu deſiderabit? de cuius poculo participabit?* Ambroſius de fratre ſuo. *Dei gratiam & accepit deſideratam & ſeruauit acceptam.* Iam de ſacramentis libro quarto: *Iſta gratia quam accepiſti, ſi teneas quod accepiſti, erit diuturna atque perpetua. Veniebas ergo deſiderans, vtpotè qui tantam gratiã videras: veniebas deſiderans ad altare, quò acciperes ſacramentum.* Eligius homilia octaua: *Quia metuenda pariter & deſideranda Dominicæ Cœnæ ſacramenta celebramus, fratres chariſſimi,* mox: *deſideranda verò, quia in his tutiſſimum noſtræ ſalutis ſperamus habere ſuffragium* Dicitur & de baptiſmo, quia erat Chriſtianis initiationis principium. Optatus Mileuitanus libro quinto. *Quũ ab accipientibus baptiſma deſiderari debeat, vos deſiderandos eſſe proponitis.* Auguſtinus epiſtola centeſima ſeptima: *Audit ſacerdotem exhortantem populum Dei, orare pro catechumenis, vt eis deſiderium regenerationis inſpiret.* de quo more diximus ſuprà è Chryſoſtomo. Idem, de fide & operibus capite ſexto: *An vſque adeò diſſimulamus à ſenſibus noſtris, vt vel nos ipſos non recordemur, quàm fuerimus attenti atque ſolliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius ſacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur? vel non intueamur alios qui per annos ſingulos ad lauacrũ regenerationis accurrunt, quales ſint ipſis diebus, quibus catechizantur, ſcrutantur, quanta vigilantia conueniant, quo ſtudio ferueant, qua cura pendeant? Si tunc tempus non eſt diſcendi quæ vita congruat tanto quod accipere deſiderant ſacramento, quando erit?* Huius deſiderii mentionem faciens perſæpe Chryſoſtomus, obſeruat aliquoties, primum eius exemplum ab Eunucho datum eſſe, qui in fide Chriſtiana à Philippo inſtitutus, cupiditate baptiſmi ſubitò correptus,

vehementiam deſiderij ſui, ipſo loquendi genere declarauit, inquit Chryſoſtomus, cùm ait, ἰδοὺ ὕδωρ, τί κωλύει βαπτισθῆναι; *Ecce aquam, quid impedit quominus ego baptizer?* idẽ alij Patres obſeruant. Hilarius in Pſalmum ſexageſimum ſeptimum loquens de Candace. *Ipſe baptiſmi gratiam ſibi poſtulat dicens; ecce aqua; quid prohibet me baptizari? ſacramentũ ipſũ baptiſmi adeò impatientia deſiderij cupiditate praueniens, vt à diacono miniſterium Apoſtolici officij ſalutis ſuæ cupidus exigeret.* Baptiſmo adiungebatur vnctio, quam etiam ſacramenti nomine Patres appellant. ergo etiam de hac verbum *deſiderari* vſurparunt. Zeno Veronenſis, ſermone de jejunio. *Per quod admonet nos, vnguentum regale & vnguentum ſacerdotale. ſi qui nondum conſecuti ſunt Catechumeni, deſiderent ac requirant.* Huc pertinet quod ait Auguſtinus, De veritate religionis, capite decimo ſeptimo, populum Iudaicum tempore ſeruitutis. in veteri lege, multis ſacramentis fuiſſe oneratum: *hoc enim,* ait, *talibus vtile erat ad deſiderandam gratiam Dei.* Non prætermittam elegantem locum Gregorij Magni, quo egregiè confirmantur quæ diximus. Sic ille in epiſtola viceſima quarta, libri ſeptimi, loquens de Iudæorum quorundam conuerſione. *Si ſanctum Paſcha elegerint exſpectare, iterũ cũ Epiſcopo loquere, vt modò quidem catechumeni fiant, atque ad eos frequenter accedat, geratque ſolicitudinem, & animos eorum admonitione ſua adhortationis accendat, vt quanto exſpectatur eis longa feſtiuitas, tanto ſe præparare, & eam deſiderio feruenti debeant ſuſtinere.*

XLVI. ΧΑΡΙΣ. GRATIA. προσέρχεσθαι πρὸς τὴν χάριν. venire ad gratiam. gratia ſalutaris & *ſimilia.* gratia *nomen baptiſmi. Sacramentum & gratia Sacramenti.*

IBIDEM.

QVid ſit *gratia* in doctrina Sacramentorum poſtea ſedulò exponetur. hic tantùm notabimus, & Græcis Patribus ſæpe nomen χάριν, & Latinis *Gratia* poni pro baptiſmo aut Euchariſtia. Cyrillus Ieroſolymitanus in quarta myſtagogica, ait Salomonem Eccleſiaſtæ 9. 7. cùm dicebat, *Vade & comede in lætitia panem tuum, & bibe*, intellexiſſe de pane ſpirituali, αἰνιττόμενος ἄρτον τὴν χάριν, id eſt ſacramentum Cœnæ Domini. apud alterum Cyrillum ſæpius occurrunt hæ locutiones, τῆς θείας χάριτος μεταλαμβάνειν, & προσιέναι πρὸς τὴν οὐράνιον χάριν, de participatione Cœnæ Dominicæ. ſimillimè apud Latinos, *venire ad gratiam.* Optatus libro quinto, de Euchariſtia loquens: *Veniunt gentes ad gratiam exhibet ille qui inuitare dignatus eſt: miniſterium exercet turba famulorum,* id eſt, ſacerdotes. non multo aliter apud Chryſoſtomum, in oratione octogeſimanona: οἱ τῇ χάριτι ἐπιδραμόντες: etſi non de ſola Euchariſtia loquitur. Auguſtinus; *ipſa gratia, partes vocantur.* de quibus verbis paulo poſt plura. Sic *gratia ſalutaris* apud Cyprianum, de lapſis. *gratia communionis,* & *ſancta communionis gratia*, apud Gratianum è Concilio Toletano, De conſecratione,

tione, diſtinctione quarta, canone ſecundo. Sic ἡ θεία καὶ ζωοποιὸς χάρις, apud Simeonem Metaphraſten eſt periphraſis Euchariſtiæ. nec minus ſæpe de baptiſmo dicitur; qui plurima quum habeat nomina, quæ recenſent Clemens Alexandrinus, Pædagogij libro primo; Gregorius Nazianzenus, oratione 40. & Chryſoſtomus non ſemel, vnum illorum eſt χρῖσμα, vel χάρις, in quarta myſtagogica Cyrilli, προσέρχεσθαι τῇ χάριτι, eſt *accedere ad baptiſmum*. Cæterùm, ſiue Euchariſtia, ſiue baptiſmus dicantur *Gratia*; ſemper meminiſſe oportet familiarem eſſe Scripturis & Patribus locutionem, quæ nomina ſignorum & rerum ſignificatarum inuicem permutat. Nam propriè aliud ſunt ſacramenta, aliud gratia, *quæ ſacramentorum virtus eſt*, inquit Auguſtinus in Pſalmum 77. Sacramentum igitur Cœnæ Domini ore accipimus & manducamus: *at gratia non conſumitur morſibus*, ait idem tractatu 27. in Iohannem, de ſacramento Euchariſtiæ diſſerens. Quare, cùm ait Cyprian. in hiſtoria, quam narrat in libello de lapſis, *nec immerentibus ad ſalutem prodeſt; quod ſumitur, quando gratia ſalutaris, in cinerem ſanctitate fugiente, mutetur*, luce clarius eſt, ſacramentalem eam eſſe locutionem; & *gratiam ſalutarem*, appellari, non virtutem ſacramenti, vt modò exponebat Auguſtinus, ſed ſymbola gratiæ, id eſt, panem conſecratum.

XLVII. ΤΑ ΑΓΙΑΣΜΑΤΑ. *μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων : & ſimiles locutiones. ἁγιάσματα res ſanctificatæ, non ſanctificationes. Panis Euchariſtiæ, ἅγιόν τι καὶ ἁγιάζον.* Sanctum Domini. τὰ ἅγια τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. *ἁγίασμα pars templi. item aqua luſtralis. ἁγιασμὸς pars Liturgiæ.*

Ibidem

Apud Græcos ſcriptores Eccleſiaſticos frequenter admodum appellatione τῶν ἁγιασμάτων intelligitur Cœna Domini. In Baſilij Liturgia leges, μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων, & μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων, de participatione panis quem frangunt fideles. Ibidem petit à Deo ſacerdos pro populo, ἀποδέχεσθαι ἀξίως τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγιασμάτων, εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου; *vt dignè ſuſcipiat ſpem rerum ſanctificatarum in viaticum vitæ æternæ.* Photius ad canonem Apoſtolicum octauum, ἑτοίμους πάντας καὶ ἀξίους εἶναι τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ὁ κανὼν βούλεται· καὶ μάλιστα τοὺς ἱερωμένους. *hic canon vult, vt ij præſertim, qui ſacra miniſteria obeunt, ſemper ſint parati ad participationem rerum ſanctificatarum.* id eſt, Euchariſtiæ. Balſamon ita ſæpiſſimè loquitur, vt ad interrogationes canonicas Timothei, in prima, ἐὰν καιροῦ τύχῃ ἐπιτηδείου, καὶ μεταλάβῃ τῶν ἁγιασμάτων ἀγνοῶν. *ſi nactus opportunitatem participauerit Euchariſtiæ ignorans.* ad tertiam οὐ μόνον τῶν ἁγιασμάτων οὐ μεθέξει, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς πιστοῖς συνεύξεται, ἢ συναριθμηθήσεται, *non tantùm rerum ſanctificatarum particeps non reddetur, ſed neque cum fidelibus orabit, neque illis annumerabitur.* & ad canones Nicenos perſæpe. In libro Iuris Canonici Græco.

Græcorum, hoc ſenſu ſæpe vox iſta occurrit: malè verò docti vertunt *ſanctificationes.* nam poſtulat omnino analogia, vt ἁγιάσματα vertamus *res ſanctificata;* vt τὰ δόματα vel δωρήματα *res donata;* τὸ λῆμμα, *res accepta;* τὸ ἀπάντημα, *res quæ occurrit,* non occurſus. Ratio appellationis prorſus eadem, quæ in *eulogia & eucharistia.* de quibus antea eſt actum, nam vti dicebamus, εὐλογεῖν, εὐχαριστεῖν & ἁγιάζειν, pro eodem accipiuntur. Itaque aliquando conjunguntur εὐλογεῖσθαι, vnde *eulogia,* & ἁγιάζειν, vnde τὰ ἁγιάσματα. vt cùm Cyrillus in epiſtola ad Caloſyrium ait, in Eccleſia τὰς δωροφορίας ἁγιάζεσθαι καὶ εὐλογεῖσθαι καὶ τελειοῦσθαι παρὰ τοῦ Χριστοῦ. Etſi autem, propriè hæc vox paſſiuam ſignificationem habeat, vti diximus; non eſt tamen dubitandum, quin panis huius ſacramenti, vi Spiritus ſancti, & ſanctificetur & ſanctificet, quatenus eſt inſtrumentum gratiæ. Origenes aduerſus Celſum, libro octauo: ἡμεῖς δὲ τῷ παντὸς δημιουργῷ εὐαρεστοῦντες, καὶ τοὺς μετ' εὐχαριστίας καὶ εὐχῆς, τῆς ἐπὶ τοῖς δοθεῖσι προσαγομένους ἄρτους ἐσθίομεν. σῶμα γενομένους ἅγιόν τι, καὶ ἁγιάζον τοὺς μετ' ὑγιοῦς προθέσεως αὐτῷ χρωμένους. *Nos verò Creatori rerum omnium morem gerentes, panes etiam qui offeruntur, cum gratiarum actione & oratione pro acceptis donis comedimus; qui quidem corpus fiunt ſanctum quoddam, eos ſanctificans qui bono cum propoſito ipſis vtantur.* Apud Cyprianum, De lapſis, quando ita ſcribit ſanctus Martyr, *Cum quædam arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentaſſet aperire; per Domini ſanctum* intelliguntur, quæ vocant Græci τὰ ἁγιάσματα, panis nempe conſecratus. Mox iterum: *ſanctum Domini edere & contrectare non potuit.* deinde, vocat id ipſum *gratiam ſalutarem,* & ait in cinerem verſam, vt modò dicemus. ibidem, myſticum Chriſti ſanguinem appellat *ſanctificatum in Domini ſanguine potum.* Græci aliquando etiam nominant τὰ ἅγια. Chryſoſtomus ad Innocentium Papam; ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο, εἰσελθόντες. aliquando etiam ἅγια ἁγίων, vt in Commentario Heſychij in Leuiticum ſæpius. & Gratianus è Concilio Rhemenſi: *quibus prohibetur ne ſacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, ſancta ſanctorum committuntur?* apud Dioniſium initio Hierarchiæ Eccleſiaſticæ, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων in genere appellantur omnia ſacramenta. Interdum ἁγίασμα ponitur pro ſanctiore parte templi, vbi eſt menſa Domini: vt apud Euſebium, libro ſeptimo, capite decimoquinto, εἴσω τε πρὸς αὐτῷ στῆναι τῷ ἁγιάσματι. In poſteriorum ſcriptis ἁγίασμα ſæpiſſimè legitur, non pro Euchariſtia, ſed pro aqua, vti vocant, benedicta, ſiue luſtrali. Eſt & Liturgiæ pars, quæ vocatur ἁγιασμὸς, *ſanctificatio;* in qua celebratur nomen Domini hac formula, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth.* Ita accipe apud Chryſoſtomum tomo ſexto, pagina quinta, μόνον ὕμνουν μετὰ πολλῆς τῆς φρίκης, τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο τοῦ ἁγιασμοῦ ἀναπέμποντες μέλος. *ſolummodo canebant cum magno terrore, myſticum illud ſanctificationis canticum repetentes.* Vide Seueriani homiliam ſecundam, eidem tomo adiectam pag. 597. & 598.

XLVIII. ΤΟ ΑΓΑΘΟΝ. ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΝ. *Cur Euchariſtia nominatur* ipſum bonum: *item* perfectio *vel* conſummatio.

IBIDEM.

BAſilius Magnus epiſtola ad Amphilochium, can. 45. ἐν τῷ ἔξω ὢν τῆς ἐκκλησίας, εἴργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ. Balſamo exponit: ἀπείργεται ἐκ τῆς ἁγίας μεταλήψεως. igitur τὸ ἀγαθὸν, *bonum* vel *ipſum bonum*, aut *ſummum bonum* vt apud philoſophum exponitur τὸ ἀγαθὸν, eſt Euchariſtia. recte nam in Cœna Domini, ipſum Chriſtum in myſterio percipimus, in quo ſunt omnes theſauri bonorum, & qui ſolus eſt vere bonus. Idem canon 75. οὕτω λοιπὸν καταξιούσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας, in 81. οὕτω δεκτοὶ ἔσονται τῇ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίᾳ. In canonibus Ancyrani Concilij, & aliis, pro eo leges, ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ τέλειον, *venire ad id quod perfectum eſt.* & τελείως δέχεσθαι, *recipere aliquem plene & perfecte.* item μετέχειν τοῦ τελείου, & λαμβάνειν τὸ τέλειον, quare τὸ τέλειον, perfectio aut conſummatio, eſt ipſa Euchariſtia: quæ etiam Dionyſio dicitur τελείωσις, vt ante obſeruabamus: quia conjunctioni noſtræ cum Chriſto, cujus inſtrumenta ſunt Verbum Dei & ſacramenta, veluti colophonem imponit participatio corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna Dominica: nullus enim reſtat alius modus, quo in terris verſantes arctius cum Chriſto capite noſtro conjungamur.

XLIX. ΜΕΤΑΛΗΨΙΣ μεταλαμβάνειν τῆς θεότητος *apud Damaſcenum.* μεταλήψεως μετέχειν.

IBIDEM.

OBſeruat Iohannes Damaſcenus ſacramentum Communionis ita vocari: Μετάληψις λέγεται· δι' αὐτῆς γὰρ Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν. *Apellatur* μετάληψις participatio, *quia per illã participamus Chriſti deitatem, ſiue diuinitatem:* etſi proprie θεότης eſt *deitas.* hoc autem propterea ſic Damaſcenus, quia plures Patrum finem Sacramentorum ſtatuebant, θέωσιν, vt per illa fideles dij fierent: quod antea expoſuimus, atque ita paſſim omnes Patres loquuntur, & verba θεοῦσθαι ac θεοποιεῖσθαι, vſurpant. Porro hæc ſignificatio vocis μετάληψις, apud Græcos Patres frequentiſſima eſt. Apud Iuſtinum in Apologia 2. leges, μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου: *partem capere de pane ſuper quo gratiæ ſunt acta.* ſed μετάληψις, quando eſt nomen Euchariſtiæ non jam actionem ſignificat, verum ipſa ſymbola ipſum Chriſti corpus myſticum. inde apud Chryſoſtomum homilia decimaſeptima, in eam ad Hebr. τῆς μεταλήψεως μετέχων, id eſt, cœnæ Domini. Inter epiſtolas Zonaræ nondum editas, vna extat, cujus hic eſt titulus, Εἰ φθαρτή ἐστιν ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ μετάληψις, εἴτε καὶ ἄφθαρτος, de qua plura dicentur inferius.

L. ΑΙ ΑΓΙΑ ΜΕΡΙΔΕΣ PARTES. *Panis fractio in partes minutas.* κλάσματα. portio. buccella. mica, μερίδες. *De Modo accipiendi Euchariſtiam nonnulla.*

IBIDEM.

APud Bedam in cap. 10. prioris ad Cor. & apud Gratianum, De conſecr. diſtin. 11. cano. 58. extant hæc verba Auguſtini, *Nec quando manducamus, partes de illo facimus: Et quidem in ſacramento ſic fit & nōrūt fideles, quemadmodum manducent carnē Chriſti: vnuſquiſq; accipit partem ſuam, vnde & ipſa gratia* PARTES *vocantur*. Iam oſtendimus *gratiam* hoc loco eſſe ſymbola S. Euchariſtiæ. quare hoc ſignificauit iſto loco Auguſtinus, vnam ex appellationibus Euchariſtiæ eſſe PARTES. Videtur eſſe idioma Eccleſiarum Africanarum. Olim in Eccleſia panis diuidendus fidelibus frangebatur in partes minutas quas vocarunt è re κλάσματα, & μερίδας *particulas*, potiùs quam μέρη *partes*: quia, vt aiunt Patres Concilij Niceni, 4. can. 5. οὐ πολὺ λαμβάνομεν, ἀλλ᾽ ὀλίγον, ἵνα γνῶμεν ὅτι οὐκ εἰς πλησμονὴν ἀλλ᾽ εἰς ἁγιασμόν. *non multum panis aut vini accipimus. ſed parum; vt intelligamus, non ad ſatietatem illa capi, ſed ad ſanctificationem*. Latini modo *partem* vocāt; modo *portionem*, Auguſtinus *buccellam*, ſed de Iuda, quem ſacræ Cœnæ fuiſſe participem ipſe credidit, alij negarunt, dixerunt & *micam*. Paſchaſius de corpore & ſanguine Domini, cap. 17. *Hoc myſterium dum communicas, dilata ſinū mentis tuæ, emanda conſcientiam, & percipe non quantum. mica exhibet, ſed quantū fides capit*. In hiſtoria inſigni, quam narrat Euagrius, libro 4. capit. 36. nominantur ἅγιαι μερίδες. Has partes olim fideles de manu ſacerdotis manu ſua accipiebant. nam in 21. Statuarum Chryſoſtomi, tomi Sauiliani, pag. 605. ter ea de re dicitur δέχεσθαι τῇ χειρί. *manu accipere*. ſed apud Euſebium Hiſtoriæ, lib. 7. capite. 9. legitur χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείνειν, *manus porrigere ad ſuſceptionem ſanctæ alimoniæ*. quod melius exprimit morem antiquum: vtramque enim manum porrigebant, & cauo dextræ ſuppoſita ſiniſtra partem ſuſcipiebant, vt eſt apud Cyrillum in 5. myſtagogica. Poſtea ſuperſtitio conſuetudinem inuexit conficiendi ex auro, vel alia materia pretioſa quædam δοχεῖα, vaſcula, quibus pro manu vtebantur, ſed damnatur & tollitur ea conſuetudo grauiſſimo can. 101. Concilij ſexti Oecumenici, ſiue in Trullo. Obtinuit tamen poſt illud decretum, etiam in nonnullis Græcæ Eccleſiæ locis, vt ſacramentum laicis non in manus traderetur, quod præciſe canō ille jubebat, ſed in os inſereretur. Balſamō in commentario ſuperioris canonis hujus moris meminit, non tanquam vniuerſæ Eccleſiæ Græcæ communis, ſed tanquam alicubi recepti ἐν τισιν ἐκκλησίαις, inquit, μεταδίδοται, τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐγχειρίζεται, quem morem ipſe quum non poſſet negare verbis canonis repugnare, negat repugnare menti. Eum vide, atque obiter nota, μεταδίδοσθαι proprie dici, cum manu presbyteri in os ſacramentum inditur: ἐγχειρίζεσθαι, cum in manus traditur: Omitto alios ritus circa has particulas de quibus non eſt hic dicendi locus.

LI: ΤΑ ΔΩΡΑ. ΤΟ ΔΩΡΟΝ. DONA.. *Oblationes in vſum Euchariſtiæ*. τὰ προκείμενα δῶρα. Sacrificium commemorationis.

tionis. *μεταλαμβάνειν τῶν δώρων. τὸ δῶρον*, *gratia Sacramenti, tam de baptiſmo quàm de Euchariſtia. Spiritus Sanctus dictus* Munus. *Mali an accipiant Corpus Chriſti. δῶρον ſacrificium. Locus è Concilio Niceno. item alius ex Epiphanio illuſtratus.*

IBIDEM.

IN Liturgiis antiquis & apud Patres τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια δῶρα, appellantur oblationes panis & vini, ad ſacram communionem in Eccleſia veteri ſolitæ offerri, Erat moris primitus, Iuſtino teſte & aliis, vt ex his oblationibus ſumeretur ad conſecrationem in vſum Euchariſtiæ, quantum ſufficeret. Propterea in Græcorum monumentis τὰ ἅγια δῶρα, vel τὰ προκείμενα δ. aut ſimpliciter τὰ δῶρα, vel τὰ ἅγια, pro ipſo Chriſti corpore myſtico accipiuntur: vel propter jam factam conſecrationem; vel propter futuram. Nam in Liturgia Chryſoſtomi nondum facta erat conſecratio, cum ait ſacerdos in prece myſtica: ἀξίωσον προσενεχθῆναί σοι ὑπ' ἐμοῦ, τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου, τὰ δῶρα ταῦτα: *da vt à me peccatore & indigno ſeruo tuo, hæc dona tibi offerantur.* & in Liturgia etiam Romana offeruntur Deo pro Eccleſia Catholica, *dona & munera.* Sed quid intelligi vellent per hæc dona declarant ſequentia verba Chryſoſtomi, σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων, καὶ ὁ προσφερόμενος. *Tu Chriſte idem es qui offers & qui offerris.* Commemorationem enim vnici Chriſti ſacrificii in Cruce oblati, vocabant *ſacrificium*, & aliquando *ſacrificium cõmemorationis*, aliquando *ſacrificium corporis Chriſti*, vt poſtea oſtendetur. Igitur τὰ δῶρα etiam, ſiue ante conſecrationem, ſiue poſt, vſurpantur Patribus, pro ipſo corpore Chriſti myſtico, quod dicebatur offerri per commemorationem veræ illius oblationis ſemel factæ. Inde factum vt *dona* acciperent pro ipſa Cœna Domini. idem enim eſt locis ſexcentis apud Patres, μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων δώρων, & participare ſacræ Cœnæ. atque hæc locutio ita fuit in Eccleſia Græca vſu trita, vt Balſamon ad canonem 19. Concilii Carthaginenſis, vocem, & pueris fidelium notam, *Euchariſtia*, per iſtam interpretetur: δῶρα inquit, ἡ εὐχαριστία, ἤγουν τὰ ἅγια δῶρα. Dicebamus ſupra, Græcos duabus menſis vti ad celebrationem Euchariſtiæ: vna, in qua primo panis & vinum apponuntur, & præparantur ad futuram conſecrationem, ibi igitur apposita, dicunt δῶρα, τὰ προκείμενα δῶρα. in qua appellatione quantum lateat ſignificationis occultæ, declarat Nicolaus Cabaſilas, in expoſitione Liturgiæ, cap. 2. Dixerunt etiam hoc Sacramentum τὸ δῶρον, diuerſam ob cauſſam. Nam aliquando τὸ δῶρον *donum*, idem eſt ac *gratia*, proprie accepta pro virtute Sacramenti, vt exponebamus ex Auguſtino. Itaque regeneratio, quæ eſt baptiſmi fructus, & quo ſpectat vis tota illius Sacramenti. appellatur ἡ δωρεὰ vel τὸ δῶρον. Chryſoſtomus in Matthæum, homilia 83, ἐν τῷ βαπτίσματι, δι' αἰσθητοῦ μὲν, τοῦ ὕδατος, τὸ δῶρον. γενητὸν δὲ τὸ ἀποτελούμενον, ἡ ἀναγέννησις, λέγω, ἀνακαίνισις. *In baptiſmate per rem ſenſus obiectam, nempe aquam, donum illud confertur: ſed quod efficitur,*

intellectu percipitur, regeneratio, ſiue renouatio. Auguſtinus contra Manichæum, lib. 19. caput. 16. de baptiſmo diſſerens; *Hæc omnia fiunt & tranſeunt, virtus tamen quæ per iſta operatur, jugiter manet: & donum ſpirituale, quod per iſta inſinuatur, æternum eſt.* & propterea baptiſmum etiam appellari τὸ δῶρον, Donum, obſeruat Gregorius Nazianzenus, oratione 40. quæ eſt in ſanctum baptiſma. *Multis*, inquit, *nominibus apellatur* τὸ φώτισμα, *illuminatio*, id eſt, baptiſmus: deinde δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, χρῖσμα, *vocamus Donum, Gratiam, Baptiſmum, Chriſma, ſiue Vnctionem.* Baſilius in ſanctum baptiſma, Cur, ait, differs baptiſmum, δέον ἐπιτρέχειν τῷ δώρῳ, *quum oporteat curriculo accedere ad Dominum.* iterum, ἵνα βέβαιον ἡμῖν παραμείνῃ τὸ δῶρον, Vt baptiſmum; ſic etiam Euchariſtiam appellarunt δῶρον Donum; nempe Spiritus Sancti, cujus efficacia perficitur illa communio, in qua ſicut ante dicebamus, potius eſt hujus diuini ſacramenti fructus. Quin etiam ipſe Spiritus Sanctus, vnicus tanti myſterij effector, appellatur DONVM, & MVNVS κυρίως. Ambroſius in Symbolum Apoſtolorum; *Æternitas eſt in Patre, ſpecies in imagine, vſus eſt in Munere;* id eſt, in Spiritu Sancto. Propterea Paſchaſius in libro De corpore & ſanguine Domini, negabat malos corpus Chriſti vere accipere, quia non accipiant Donum, id eſt, Spiritum Sanctum. *Caro*, ait, *& ſanguis per eundem Spiritum Sanctum conſecratur: alioqui nullo, nec caro eſt, nec ſanguis: quia ſine dono ne Spiritus nullus malè præſumentibus donum ex Deo præſtatur; nam idem Spiritus Donum dicitur.* aliquando Euchariſtia appellatur τὸ δῶρον, eandem ob cauſſam, propter quam dicitur & Sacrificium: quia videlicet eſt commemoratio ſacrificij ſemel à Chriſto oblati. Sic recipe in Liturgiis: vt in ea quæ habetur in Clementis Conſtitutionibus, lib. 8. cap. 13. ὑπὲρ τοῦ δώρου τοῦ προσκομιζομένου Κυρίῳ τῷ Θεῷ δεηθῶμεν, ὅπως ὁ ἀγαθὸς Θεὸς προσδέξηται αὐτὸ, διὰ μεσιτείας τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. *Oremus pro dono, quod Domino Deo offertur; vt Deus pro ſua bonitate illud ſuſcipiat, per interceſſionem Chriſti ipſius.* Donum ſiue ſacrificium, eſt ſymbolum corporis Chriſti, quod ſumitur in ſacra illa actione, ad celebrandam memoriam mortis Chriſti, vt poſtea exponetur. Patres aliquando ſimpliciter hoc ſenſu vſurpant τὸ δῶρον; aliquando τὸ σωτήριον δῶρον, aut τὸ νοερὸν καὶ μυστικὸν δῶρον. vt in primo tomo Chryſoſtomi, pagin. 916. Ita accipiendum in canone quinto Niceni Concilij; quo loco jubetur Synodum haberi ante Quadrageſimam; ἵνα, inquit, πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται: *vt omnes ſimultate ſublata Donum purum offeratur Deo.* Verum eſt, quod quidam ſcribunt, his verbis alluſiſſe Patres ad præceptum Domini, apud Matthæum, 5. 23. ſed & illud veriſſimum eſt, appellatione *doni* hic Paſcha & S. Euchariſtiam intelligi, & vt Patres loquebantur; Sacrificium Chriſtianorum, Non intellexit hunc vocis iſtius vſum, vir eruditus, Conſalus Ponce de Leon, interpres libri Epiphanij, qui inſcribitur Phyſiologus, illo loco, & capite quinto, τὸ ὕδωρ ζῶν, τουτέστι τὸ ἅγιον δῶρον· κοινωνῶν γὰρ ἐν μυστηρίοις αὐτὸν λαβὼν διὰ τῆς αὐτῆς,

τα

καὶ τεθανατωθήσεται ἡ ἁμαρτία. bibe aquã viuentem; id eſt, ſanctum donum: nam communicans cum pœnitentia, per ipſam te in poſterum renouabis, & morti dabitur peccatum. Et per ſe clarum eſt medio-criter verſato in Patribus Græcis, τὸ δῶρον, hic eſſe, Cœnam Domini: & vox proxima *communicans*, id oſtendit manifeſtiſſime. quare non debuit Conſalus alio referre. Aliquando Patribus Euchariſtia dicitur *δῶρον ἐξιτήριον, donum à diſcedente donatum.* Sic ſcribit Baſilius in homilia de charitate, Chriſtum reliquiſſe *ἐξιτήριον δῶρον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, μέλλοντα συμπληροῦν τὴν ἐν σαρκὶ οἰκονομίαν. reliquiſſe*, inquam, *ſuis diſcipulis donum profectitium, quum inibi eſſet, vt diſpenſationem in carne ſuam impleret.* Hieronymus ad caput 11. prioris ad Corinthios *Chriſtus etiam paſſurus, vltimam nobis commemorationem ſiue memoriam, dereliquit. Quemadmodum ſi quis peregre proficiſcens aliquod pignus ei quem diligit derelinquat, vt quotieſcunque illud viderit, poſſit eius beneficia & amicitias memorare: quod ille, ſi perfecte dilexit, ſine ingenti deſiderio non poteſt videre, vel fletu.* Auguſtinus Epiſt. 118. *Saluator quo vehementius commendaret miniſterij illius altitudinem; vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum à quibus ad paßionẽ digreſſurus erat.* Gaudentius in ſecundo tractatu: *Vere iſtud eſt hereditarium munus Teſtamenti eius noui. quod nobis ea nocte qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus ſuæ præſentiæ dereliquit* Euſebius Emiſſenus; *Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ab oculis noſtris & ſideribus illaturus: neceſſarium erat, vt die Cœnæ Sacramentum nobis corporis & ſanguinis ſui conſecraret: vt coleretur iugiter per myſterium quod ſemel offerebatur in pretium.* Hæc luculente exponunt nobis, quo ſenſu dicatur S. Euchariſtia δῶρον ἐξιτήριον. eſt enim tanquam pignus præſentiæ Chriſti poſt ſideribus illatum ipſius corpus.

LII. ἘΦΟΔΙΟΝ. VIATICVM. *Nemo perfecte Chriſtianus ante participationem ſacramentorum. Sacramenta viæ ſubſidia. oſtenditur tam baptiſmum quàm Euchariſtiam dici*, viaticã fidelium.

IBIDEM.

SEntentia veterum pietatis Chriſtianæ Antiſtitum fuit, eos, qui ad Chriſtianiſmum aſpirarent, priuſquam Sacramentorum facti eſſent participes, neq; eſſe, neque dici poſſe Chriſtianos, neque ad Eccleſiam pertinere. Aditum enim ad Eccleſiam, via quidem ordinaria, patere vnicum, ex inſtitutione Chriſti, per baptiſmum: neque ſatis eſſe, hanc ſemel eſſe ingreſſum, ſed ali in ea oportere, foueri, & coniungi Chriſto capiti noſtro etiam per ſacramentalem panis eius manducationem. Paſſim igitur Patres, baptiſmum & Sacramentum corporis Chriſti, ad ſalutem docent eſſe neceſſaria; non quidem abſoluta neceſſitate: ſed ex ordinatione Domini. vide Auguſtinum libro 1. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 24. & locis aliis quam plurimis. Propterea hæc diuinitus inſtituta Sacramenta vocarunt ἐφόδια & *viatica*, quaſi dicas, viæ ſubſidia: nam hæc vita, ſtylo Scripturarum via quidem eſt. Baſilius ita nominat baptiſmum, homilia in S. baptiſma: ἀσφάλειαν τὴν νεότητα τῷ τοῦ βαπτίσματος

χαλινοῦ. παρέδραμέ σε ἡ ἀκμή; μὴ ζημιωθῇς τὸ ἐφόδιον, μὴ ἀπολέσῃς τὸ φυλακτήριον. *firma iuuentutem freno baptiſmi, praeteriit flos ætatis. caue facturam viatici facias; caue amittas munimen & præſidium tuum.* Gregorio Nazianzeno in eiuſdem argumenti oratione, baptiſta quum adminiſtrat Sacramentum, dicitur ἐφοδιάζειν, *viatico inſtruere.* Balſamon ad Interrogationes canonicas Timoth. Epiſcop. Alexand. τὸ δαιμονιζόμενον, quem vexant mali Spiritus, ſed qui habeat dilucida interualla, in quibus neque enunciet, neque blaphemet Sacramentum, in morte baptizari debere, ne diſcedat ex hac vita priuatus gratia baptiſmi, καὶ στερηθῇ τούτου ἐφοδίου, *& careat tali viatico.* Cœna quoque Domini nuncupatur viaticum, & reſpectu vitæ huius, ad quam pie tranſigendam, magnum id eſt inſtrumentum; & reſpectu mortis, quæ eſt via ad futuram vitam. in canone 1. Concilij Niceni; εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ διασωστικοῦ ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθω. *ſi quis decedat, Dominico viatico ne fraudetur.* In pleriſque Liturgiis oratur Deus, vt γένηται ἡ μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου; *participatio rerum ſanctificatarum, cedat in viaticum vitæ æternæ.* Thomas parte 3. quæſt. 73. arti. 4. *Hoc Sacramentum eſt præfiguratiuum fruitionis Dei, quæ erit in patria: & ſecundum hoc dicitur Viaticum: quia hic præbet nobis viam illuc perueniendi.* Paſchaſius de corpore & ſanguine Domini capit. 19. *Vnde hoc myſterium nonnunquam Viaticum appellatur; quia ſi quis illo fruitur in via, peruenit ad vitam, quam iam in ſe habet.* Idem, de iis, qui ſtatim poſt baptiſmum moriuntur; *Et ideo non obeſſe credimus, eos viaticum non accepiſſe huius Sacramenti ad vitam in via; quia in nullo poſt perceptam vitam declinauerunt à via.* Gaudentius in tractatu ſecundo: *Hoc illud eſt viaticum noſtri itineris, quo in hac via vitæ alimur ac nutrimur, donec ad ipſum pergamus de hac vita recedentes. vnde dicebat idem Dominus, Niſi manducaueritis meam carnem, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis ipſis.* Extiterunt olim qui è loco Iohannis quem affert Gaudentius, & altero eiuſdem capit. 3. 5. ad literam acceptis, neceſſitatem quandam baptiſmi & Euchariſtiæ defenderent; ita præciſam, vt damnari omnes neceſſario crederent, qui neque baptiſmi neque Cœnæ facti fuiſſent participes. itaque mortuos baptizabant, & Symbola Euchariſtiæ, panem ac vinum in os illis indebant: quæ manifeſta fuit impietas, alligantium gratiam ſignis ſacramentorum. Quare damnata eſt illa conſuetudo, canone vniuerſalis Synodi Penthectæ octuageſimo tertio, & Carthaginienſis apud Balſamonem nono: vbi ille error pluribus deſcribitur. Vere Auguſtinus: quum Sacramenta conſtent è re viſibili & gratia inviſibili; quoſdam tamen rem viſibilem percipere, ad quos non pertineat gratia inuiſibilis: & contra, hanc ab iis interdum percipi, qui careant re viſibili. Sed væ illis, qui in adminiſtratione ſacri lauacri, obtentu neſcio cuius diſciplinæ, moribundis infantibus officium ſuum negant.

LIII. ΠΑΣΧΑ. PASCHA. *Nomen Paſcha aliquando deſignat Chriſtum; aliquando ſacrificium illius in Cruce. Verum Paſcha verum. interdum eſt*

ipſa Euchariſtiæ. μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα. *interdum ſola commemoratio ſacrificij Chriſti.*

IBIDEM.

Scriptum eſt 1. Corinth. 5. 7. τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Hinc factum, vt & Chriſtus ipſe appelletur *Paſcha*, & hoc ſacramentum, de quo ipſe dixit, *Hoc eſt corpus meum.* Vide Hymnum Damaſceni in Dominicam Paſchatis, vbi Dominus poſtquam reſurrexerat, appellatur *Paſcha noſtrum*, & *Paſcha æternum*, ἀγαλλόμενοι πάσχα προτοῦ τῆς αἰῶνος, niſi malis accipere de ipſa feſtiuitate & gaudio propter reſurrectionem. ibidem appellatur *Paſcha myſticum.* Socrates lib. 5. cap. 22. de Origene, ἓν πάσχα ἀληθινὸν γεγενῆσθαι λέγων, ὅπερ ὁ Σωτὴρ ἐπετέλεσεν, ἐνεργήσας μετὰ τῶν ἐναντίων δυνάμεων, διὰ τοῦ σταυρωθῆναι τοῦ σαυτοῦ. *dicebat vnum ſolum verum fuiſſe Paſcha quod perfecit Saluator, vim exercens ſuā aduerſus contrarias virtutes. per paſſionem in Cruce.* Socrati, ſiue Origeni, *Paſcha* eſt Chriſti ſacrificium in Cruce. Aliquando *Paſcha* dicitur ipſa commemoratio hujus ſacrificij, ſive Euchariſtia; vt apud Iſidorum Peluſiotam, lib. 14. Ep. 152. σπουδαῖον οὖν χρὴ τυγχάνειν, τουτέστι, φιλάρετον, τὸν μέλλοντα ἐσθίειν τὸ θεῖον καὶ ἀληθινὸν πάσχα. *oportet ſtudioſum eſſe, hoc eſt, amantem virtutis cū, qui Paſcha diuinum & verum ſit manducaturus.* Auguſtinus, contra literas Petiliani Don. lib. 2. cap. 37. *Aliud eſt Paſcha quod adhuc Iudæi de oue celebrāt; aliud autem. quod nos in corpore & ſanguine Domini accipimus.* & Gregorius Nazianz. ita dixit, oratione 42. in Cœna Domini communicantes μεταλαμβάνειν τοῦ πάσχα. *participare Paſcha.* ſiue extra Euchariſtiam: vt cum ait Chryſoſt. ſermone 88. tomi 5. ἐπεὶ ἀεὶ δυνάμεθα τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλειν, ἀεὶ πάσχα δυνάμεθα ἐπιτελεῖν. *quia mortē Domini ſemper poſſumus annuntiare, ſemper poſſumus Paſcha agere.*

LIV. VITA. *Idioma Eccleſiarum Punicarum, baptiſmum appellare* ſalutem: *Euchariſtiam* vitam. *etiam baptiſmo id nomen tributum.*

IBIDEM.

Auguſtinus de peccatorū meritis & remiſſione contra Pelagianos, lib. 1. cap. 24. *Optime Punici Chriſtiani, baptiſmum ipſum, nihil aliud quam* SALVTEM, *& ſacramentum corporis Chriſti, nihil aliud quam* VITAM *vocant. Vnde, niſi ex antiqua, vt exiſtimo, & Apoſtolica traditione?* Mox: *Quid aliud etiam, qui Sacramentum menſæ Dominicæ* VITAM, *vocant. niſi quod dictum eſt, Ego ſum panis vitæ?* Fuit hæc nomenclatura topica, Punicis Chriſtianis propria. non vniuerſis Eccleſiis communis: ſicut etiam ſuperiorum nonnullæ, doctis potius vſurpatæ fuerunt quam, in communem Eccleſiæ vſum receptæ. verum & hoc nomen & illa, ſunt orta ex opinione, quæ ſemper viguit in Eccleſia, de vi & efficacia huius Sacramenti. Inuenias & baptiſmum in ſcriptis antiquorum appellari *vitam.* vt quum ait Paſchaſius, in libro De corpore & ſanguine Domini, de iis qui ſtatim poſt acceptum baptiſmum obierunt: *in nullo poſt perceptam vitam declinarunt à via.* hic *vita* eſt baptiſmus

aut

aut ipſe Chriſtus, quem induunt, qui lauacro regenerationis tinguntur. Galat. caput. 3. verſ. 27. ideo ſubijcit Paſchaſius, *ſed permanſerunt in vita, quæ* CHRISTVS *eſt*.

LV. NATALIS CALICIS. *proprie dies Cœnæ Domini: interdum ipſa Euchariſtia.* Sacramentum Calycis.

IBIDEM.

Eligius Nouionij in Belgio Epiſcopus qui ante annos mille viuebant homilia 10. *Vocatur hac dies Cœna Domini; vocatur & Natalis calycis; & merito talibus præfulget vocabulis; quia hac eademque die, myſticum Paſcha Dominus cum diſcipulis celebrans, Sacramenta corporis & ſanguinis ſui illis atque per illos nobis tradidit, & ipſe celebrationis initium fecit.* Paſchaſius Abbas Corbeienſis, de corpore & ſanguine Domini; *Hoc iudicium in Natali calycis mox excipitur vt doceatur, quid contemptoribus immineat ſi dānati à conſcientia, pedem de menſa Domini non retraxerint.* leges apud Auguſtinum *Sacramentum calycis* De doctrina Chriſti. lib. 4. cap. 21.

LVI. ΘΥΣΙΑ. SACRIFICIVM *προσένεξις, ἀναφορὰ προσφορὰ Sacramentum altaris, oblatio. alia id genus.*

IBIDEM.

Iam aliquoties diximus, Veterum Eccleſiam appellaſſe Cœnam Dominicam etiam *ſacrificium*, propter memoriam ſacrificij ſemel in Cruce facti & oblati: qua de re in diſſertatione de ſacrificio Chriſtianorum infra dicturi ſumus cū Deo, accurate.

LVII. ΛΑΤΡΕΙΑ. CVLTVS DEI. *λατρεία. τ̃ οἰκονομίας. λατρεία de cantu Pſalmorum, pietas.*

IBIDEM.

Græcis Patribus λατρεία eſt adoratio vni Deo debita. Iidem λατρείαν nuncuparunt quicquid fit in honorem & cultum Dei, & patet ea vox latiſſime: nam apud Chryſoſtom. in Pſalmum. 41. ἐπιτελεῖν λατρείαν de eo dicitur, qui pietatem exercet in canendis Pſalmis ad menſam communem. alibi idem λατρείας καθημερινῆς appellatione intelligit Liturgiam matutinam & veſpertinam. apud Euſebium lib. 4. vitæ Conſtantini, ἐπὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ παρεῖναι pro conuenire ad ſynaxin aliquando peculiariter Euchariſtiæ celebrationem ſignificat. Cyrillus in Epiſt. ad Neſtorium, Actorum Conc. Epheſ. pag. 80. καταγγέλλοντες τὸν κατὰ σάρκα θάνατον, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀναίμακτον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τελοῦμεν λατρείαν. *annuntiantes mortem ſecundùm carnem vnigeniti Filij Dei, incruentum in Eccleſia cultum peragimus.* Sic in Græcorum Liturgiis ſæpe. Epiph. ſolet dicere λατρεία τ̃ οἰκονομίας: vt in epitome fini operis adjecta: ἐν τισι δὲ τόποις λατρεία οἰκονομίας ἐν τῇ πέμπτῃ γίνεται, ὥρα ἐννάτῃ. *in quibuſdam locis cultus diſpenſationis celebratur, feria quinta. hora nona*: addit. ἐν ἄλλοις δὲ ὅπως ἐπιτελεῖται λατρεία τῆς οἰκονομίας ἢ μόνος ἐπιφωσκούσης τῆς Κυριακῆς, mox, προσδοχὰς τελοῦντες καὶ λατρείας τ̃ οἰκονομίας editum eſt, λατρείας χάριν. quam lectionem ſi retineamus, erit figura ἐν διὰ δυοῖν. Ex Auguſtini diſputatione contra Fauſtum Manicheum, libr. 20. c. 21. diſcimus, veterem Eccleſiam in illa,

quam

quam, ſæpe diximus, commemoratione paſſionis & ſacrificij Chriſti, quæ & ipſa ſacrificium dicebatur, poſuiſſe præcipuū Dei cultum, quem λατρείαν vocabant quare idem aliquando *pietatis* nomine hoc Sacramentum intelligit. De trinitate libr. 3. *Infantes non nouerunt quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione conſumitur.*

LVIII. MISSA. *Baronÿ multi errores circa hoc nomen refutantur. Non eſſe hanc appellationem antiquiſſimam probatur. Decretales primorum Paparum falſæ. Miſſa non eſt nomen Hebraicum. Non eſt Iacobi inuentum: neq; Petrus & Paulus eam Romanos docuerunt. Error Gratiani quem ſecutus eſt & auxit Baronius.* Miſſa *vox Latina.* Miſſa Catechumenorum, Miſſa fidelium. ἀπόλυσις *è Cantico Sim.* Miſſam audire. *εὐχαριστίας ἐπακούειν varia acceptationes ejus nominis alia.*

ANNI XXXIV. Num. LIX.

OMNIVM huius Sacramenti nominum hoc eſſe antiquiſſimum pronuntiat Baronius. Iacobum enim fratrem Domini hanc nomenclaturam Ieroſolymitanis tradidiſſe: Petrum verò & Paulum Romanis. deinde illius vſurpationem vetuſtiſſimam eſſe probat ex Epiſtola Pij Papæ, proximi inquit, Apoſtolorum temporibus. Hæc Baronius quæ quidem adeo ſunt omnia falſa, adeo abſurda, adeo etiam pueris ἀξίληπτα, & ad refellendum facilia vt mirari ſatis nequeam, homini tā erudito tam pueriles nugas placere potuiſſe. Obſecro, ſi nomen hoc omnium antiquiſſimum eſt, cur apud probatos auctores, qui per annos trecentos & amplius ſcripſerunt, nullum ejus extat ſatis certum veſtigium? non Syri, non Græci, illo vſi, non Latini. Iuſtinus, Ignatius, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, alij multi, quorum certa ſcripta ad hanc ætatem peruenerunt, intra illud tempus quum viuerent multa de hoc Sacramento diſſeruerunt: cur horum ne vnus quidem iſtius appellationis meminit? Pij Papæ I. vt & cæterorum omnium Paparum primi, ſecundiquè ſeculi; ac fere etiam tertij, ſcripta id eſt, quæ ſub eorum nominibus circumferuntur, eſſe nomina adulterina, & à planis atque impoſtoribus profecta, non ſemel jam indicauimus, & Cardinalem Cuſanum, alioſque illarum partium, hujus ſententiæ auctores laudauimus. neque hoc profecto Baronius ignorauit; ſed vt falſam opinionem tueretur, falſum excitare teſtem eſt coactus. poterat Pio adijcere Euariſtum, Alexandrum I. Teleſphorum; nam in iis etiam næniis, quæ illis Papis attribuuntur. legitur vox Miſſa. Si verum eſt, quod affirmat Baronius, hoc nomen in Eccleſia Rom. & antiquiſſimum eſſe, & jam olim vſitatiſſimum; cur à Pio I. ad Cornelium Cypriano æqualem tranſuolat, mediarum ætatum teſtem nullum producit; puduit, credo, ὑποβολιμαίων ſcriptorum, quæ homines imperiti, quorum palato præter fabulas & mendacia nihil ſapit, ſummo nominatis Pontificibus adſcripſerunt. Cur igitur probat quæ

Pio attribuuntur; ſunt enim farinæ prorſus ejuſdem. Idem nomen *Miſſa* Hebraicum eſſe vel Chaldaicum, putidiſſimum commentum eſt, hominum neque Hebraicas neque Chaldaicas literas intelligentium, aut certe iudicij prorſus nullius: quod ab eruditiſſimis viris luce clarius eſt demonſtratum; imprimis autem à viro longe doctiſſimo Picherello preſbytero in locum Matthæi de S. Cœnæ inſtitutione. Genebrardus, qui exploſam etiam à Bellar. & aliis doctis E. R. fabulam reuocare in ſcenam conatus eſt; neque doctrinæ in iis literis quas profitebatur, neque judicij, in vlla parte eruditionis laudem tulit, & omnino oleum atque operam perdidit. Quod autem Baronius ait, Petrum & Paulum Romanis eam appellationem tradidiſſe tam falſum eſt, quam argumentum quo id probare nititur, eſt falſum. Scilicet Iacobus ὁ ἀδελφόθεος, id vocabulum Eccleſiam Ieroſolymitanam docuit, quia hodie in ea, quæ dicitur Iacobi Liturgia, illud legitur. Omitto, quod certo conſtat, eum Ordinem agendi à Iacobo ſcriptum non eſſe, de quo pluribus hic agendi locus non eſt. Sed demus id ſcriptum eſſe γνήσιον, quum legatur hodie, ea Liturgia Græce & Latine; cui literarum non penitus rudi perſuadebit Baronius Latina Iacobi eſſe, Græca alicuius interpretis? qui mediocrem vſum Græcæ & Latinæ linguæ habuerit, & paucas paginas comparauerit, ſtatim intelliget, Græcum textum eſſe autographum, Latinum apographum. Et ſane Græca, etſi antiquitatis primæ faciem genuinam non exprimunt, vetuſta tamen ſunt, vt pote quorum Patres Concilii in Trullo meminerint: Latinæ ſuæ vetuſtatis nullum habent ſimile teſtimonium. Quanquam videtur Baronius, Gratianum ſecutus, auctorem ſcilicet cum primis locupletem in hunc incidiſſe plus quam puerilem errorem. Scribit ille, De conſecr. diſt. I. can. 47. ſic: *Iacobus frater Domini ſecundum carnem cui primũ credita eſt Ieroſolymitana Eccleſia & Baſilius Cæſarieñſis Epiſcop. cuius claritas per totum orbem circumfulſit, in ſcripturis addiderunt nobis Miſſæ celebrationem.* videtur Baronius ex iſtis verbis hariolatus eſſe, Iacobũ nominis Miſſæ primum auctorem extitiſſe: abſurde & prorſus ridicule: nam vt R. mani etiam Critici obſeruarunt, in Græco textu ejus canonis è Concilio Trullenſi, vnde hæc voluit videri Gratianus deſumpſiſſe, non Miſſæ nomen extat, verum λειτουργία, *Liturgia* quare euerſum eſt fundamentum Baronianæ hariolationis. Et verò Eccleſiam Ieroſolymitanam à primo ſuo Epiſcopo nomen *Miſſæ* accepiſſe, quis non delirus ſibi vnquam perſuaderi ſinet? Syriacæ Noui Teſtamenti paraphraſeos vetuſtiſſimus ſine controuerſia auctor, voce Græca *Eucharistia* aliquoties vtitur: qui ſi hoc nomen Hebraicum, vt iſti volunt, vel Chaldaicũ tanti Apoſtoli auctoritate in Eccleſiis Iudaicis vſu receptum fuiſſet omnibus aliis nomẽclaturis, iſtum proculdubio prætuliſſet, certe extaret alicubi apud Syros & Græcos ſcriptores illius mentio. Legitur ſane in Græcorum monumentis, vox Μίσσα, ſed auctorum mediæ ætatis, qui ante annos præterpropter ſexcentos, de re militari ſcripſerunt: & quidem pro veſpertinis precibus aut matutinis, non pro ſacramento, vt

recte

recte obſeruant viri doctiſſimi, & nobis amiciſſimi, Nicolaus Rigaltius & Iohannes Meurſius, qui eorum ſeculorum voces collegerunt. Omnino vox *Miſſa* originem Latinā habet, aliis omnibus linguis, niſi quæ à Latina acceperunt, incognita. Sunt viri eruditiſſimi, qui exiſtiment, primo *Miſſas*, aut neutro genere *Miſſa*, dictum fuiſſe; proprieque eam vocem oblationes ſignificare, quæ vel afferebantur, vel mittebantur, & ſacræ menſæ imponebantur. Nos non dubitamus, quin aliorum verior ſit ſententia. Proprie *miſſio*, vel quod idem eſt, *miſſa*, eſt ἄφεσις, hoc eſt, *dimiſſio*: quam vocem Græcis olim in dimittenda concione fuiſſe vſitatam, ex Plutarcho & aliis ſcriptoribus, viris eruditis eſt compertum. Sic in iudiciis Romanorum, cum præco clamabat ILICET, iudicibus abeundi facta poteſtas intelligebatur. Sed in Græcorum concionibus vna fuit dumtaxat miſſio, cum finita concione præconis voce clamabatur Λαῶν ἄφεσις, hoc eſt, *populorum dimiſſio*: in Liturgia vetere Chriſtianorum duplex fuit ἄφεσις, *miſſio*, ſiue *miſſa*. prior cum finitis lectionibus S. Scripturæ, & precibus illis, quibus poterant intereſſe Catechumeni, energumeni & alii non initiati, voce diaconi iubebantur exire, quibus ſacram Liturgiam ſpectare fas non erat: poſterior, cum ſacris peractis & Euchariſtiæ celebratione finita, poſt εὐχὴν ἀπολυτικὴν, à diacono pronunciatam, populo diſcedendi fiebat poteſtas; quod in Liturgia Chryſoſtomi intelligitur illis verbis, ὁ ἱερεὺς ποιεῖ ἀπόλυσιν, *ſacerdos facit miſſam*, hoc eſt, dimittit populum. ἀπόλυσις, eſt ἄφεσις, *miſſa* vel *miſſio*. ſumptum verbum è Simonis Cantico. Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, quæ ibidem recitantur. In plerisque Proteſtantium Eccleſiis, tota actio celebrationis ſacræ Cœnæ Domini, clauditur hoc hymno, quem flexis genibus populus concinit: quod eſt pulcherrimum & ſanctiſſimum inſtitutum. Totus Ordo agendi ſiue Liturgia, apud veteres in duas partes diuidebatur; quæ propter totidem miſſiones dictæ ſunt Miſſæ. *miſſa* pro miſſio, ut *remiſſa* pro remiſſio apud Optatum Mileuitanum & Auguſtinum atque alios tranſlatitium eſt. Prior eſt Miſſa Catechumenorum, vt in can. 84. Concilii Carthag. 4. altera Miſſa fidelium; quæ propter excellentiam, vt ſola diceretur Miſſa tandem obtinuit. Inuentum eſt hoc nomen circa finem, vt videtur, tertii ſeculi, vel paullo ante. Nam ſi vera eſt Epiſt. Cornelii Papæ ad Lupicinum Viennenſem, circa annum Domini 250. notum jam erat iſtud vocabulum. Quemadmodum autem dicebamus de voce ſynaxis, varie illam eſſe vſurpatam à Græcis, vel pro Euchariſtiæ celebratione, vel pro conuentu ad preces tantum & lectionem Scripturarum; ita plane vocabulum Miſſa, non vno modo vſurpatum reperitur ab iis, qui primi in ſcribendo frequentarunt. Ambroſius, quē male quidam affirmant primum omnium huius nominis meminiſſe, Epiſt. 13. ad Marcellinam ſororem, *Ego manſi in munere: Miſſam facere cepi: dum offero, raptum cognoui Caſtulum quendam.* hic ſine dubio *Miſſa* eſt liturgia ad S. Euchariſtiam: quod oſtendit verbum *offero*, & alia quæ ſequuntur. apertiſſime vero id euincunt illa præcedētia, *poſt lectiones*

tractatum, dimiſſis Catechumenis. Quare Ambroſium non legerunt, qui affirmant ea notione vocem Miſſa in ejus libris non extare. habentur apud eundem & precationes duæ, præparantes ad Miſſam, vt præ ſe fert titulus; in quib. Miſſa eſt cœna Domini, quod declarat totus illarum contextus. Pauca verba afferam digniſſima tanto Eccleſiæ Doctore *Fac me Domine Ieſu Chriſte, per gratiam tuam ſemper illud de tanto myſterio credere & intelligere, ſentire ac firmiter retinere, dicere & cogitare, quod tibi placet & expedit animæ meæ.* Miſſa igitur, Euchariſtia eſt. Alibi Miſſarum celebratio apud eundem, & alios auctores latius patet, quod facile cuiuis eſt obſeruare. Legitur aliquando apud antiquos ſcriptores *audire Miſſam*, ſed alio ſenſu, quam quo hodie locutio illa vſurpatur ab iis, quib. Miſſa communio non eſt, verum acroama duntaxat & ſpectaculum, apud Gratianum ex Agathenſi Concilio jubentur ſeculares, *Miſſas die Dominico totas audire.* Ambroſius etiam, ſermone 34. quo docet formam agendi recte Quadragesimam. *Moneo*, inquit, *vt qui juxta Eccleſiam eſt, & ſine graui impedimento poteſt, quotidie, audiat Miſſam: & qui poteſt, omni nocte ad matutinum conueniat.* Hic Miſſam audire non dicitur ad excluſionem communionis, vt hodiernus error poſtulat; ſed de eo, qui & Liturgiam audiat, & communionem ſumat. ſubiicit Ambroſius: *In Quadrageſima vero moneo vt die omni, aut ſaltē, vt dixi, omni dominica offeratis & communicetis.* Sic locuti ſunt & Græci æquales Ambroſio, aut etiam priores, Euſebius enim Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro 7. cap. 9. εὐχαριστίας ἐπακούειν *miſſam audire*, de eo dixit quem narrat communicaſſe. Poſt tempora Ambroſii, & Auguſtini, adeo increbuit hujus vocis vſus, vt viri docti, Iulianus interpres Nouellarum Iuſtiniani, Paulus Diaconus, auctor Hiſtoriæ Miſcellæ, quæ è Græcis auctoribus ad verbum fere tota eſt deſcripta, alij plures, vocabula Græca, ἐκκλησιάζειν, συνάγειν, σύναξις, λειτουργεῖν, λειτουργία, & apud Ignatium δι᾽ ὄχλου ἐπιτελεῖν. per dictionem, Miſſa exprimerent, ſicut antè dicebamus. Qui vt reprehendi eo nomine jure non poſſunt; quos certū eſt locutos eſſe cum hominibus ſui ſeculi: ita excuſari illorum nequit ſiniſteritas, quibus id verbum apud ejuſmodi auctores inuentum, firmū videtur eſſe argumentum, ad defenſionem opinionum multo poſt exortarum. Equidem ſi de re conueniret, litem mouere ſuper vocabulo, ineptum, friuolum, & facinus μικροψυχίας γέμον judicarem. Quare omiſſa contentione de nomine id potius agant magni Theologi, vt Deo auſpice, de re ipſa ceſſent tandem contentiones. Cæterum quod dicebamus de varia acceptione dictionis MISSÆ, confirmatur multis veterum teſtimoniis, quorum apponam hic vnum aut alterum. Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus, oppido vetuſtus homilia 12. *ſi diligenter attenderitis cognoſcetis, quod non tunc fiant Miſſæ quando diuinæ lectiones in Eccleſia recitantur: ſed quando munera offeruntur, & corpus vel ſanguis Domini conſecratur. Nam lectiones ſiue propheticas, ſiue Apoſtolicas ſiue Euangelicas, etiam in domibus veſtris, aut ipſi legere, aut alios legentes audire poteſtis. Conſecrationem vero corporis & ſanguinis Chriſti, non alibi*

niſi in domo Dei audite, vel videre poteritis. Ideò qui vult Miſſas ad integrum, cũ lucro animæ ſuæ celebrare vſque quo oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde ſe debet in Eccleſia tenere. Ex his apparet, fuiſſe multos illa ætate, qui diſcrimen leue aut nullum prorſus agnoſcerent inter Miſſam Catechumenorum, & Miſſam Fidelium: qui poſtquam ei parti Liturgiæ interfuerant quæ Catechumenis erat cum fidelibus communis; Miſſam ſe credesent rite celebraſſe: quaſi lectiones & præces legitimam abſoluerent Miſſam, non minus quam ipſa Communio: itaque propter illam opinionem celebratio corporis Chriſti contemnebatur: quorum errorem caſtigans Cæſarius, Miſſam proprie appellari contendit illam partem Liturgiæ, cui eſt annexa Cœnæ participatio: cui qui non interfuerit, eum Cæſarius negat Miſſam celebraſſe. Fuit & alia vocabuli huius acceptio, cum *Miſſam* vſurparent pro ſolemni aliqua feſtiuitate, ſiue die feſto. In Capitulari Caroli Magni, libro ſecundo 18. *vt abſque vlla excuſatione cito poſſit emendari, ſpatium vſq, ad Miſſam S. Martini dare decreuimus.* & 20. *ita vt ad Miſſam ſancti Andreæ reſtaurati ſiant.* & ita non raro apud Aymonium, & id genus ſcriptores. Sic in Anglia & Scotia manent illa nomina ex veteri vſu, *Chriſtmas* & *Martinmas*, Miſſa Chriſti, & Miſſa Martini, & ſimilia, pro die conſecrato in honorem Chriſti vel Martini. quin in Rituali Anglicanæ Eccleſiæ legere licet nomina illa *Chriſtmas* & *Michaelmas*: adeo falſum eſt & ſycophanticum, quod in ſuperioribus affirmabat Maldonatus, Orthodoxos Proteſtantes nefas ducere, alio nomine vti quam Cœnæ. Atqui notum eſt, quid de Miſſæ appellatione idm ólim in Confeſſione Auguſtana eius auctores ſint profeſſi. Poſtremo ne illud quidem prætermittam; quod Græci dicunt συνάγειν, vel ἐκκλησιάζειν, id Latinos dixiſſe etiam *Miſſas tenere*; & verbi prædicationem & ſacramentorum adminiſtrationem ea locutione ſignificantes. In indiculo legatorum Hormiſdæ Papæ, qui deſcribitur in anno 519. num. 137. ita ſcriptum; *Si heretici non ſunt, quomodo ante duas hebdomadas, quam nos veniſſemus. ſtatuerunt omnes in vnum, ne quis Miſſas foras ciuitatem teneret; ſed hic omnes; vt & multitudo eſſet futuræ ſeditionis congregata & doceri poſſet ſecundum errores eorum.* Atque hæc de appellationibus huius diuini ſacramenti, impreſentiarum ſatis. Reſtabat vt ad ſecundam partem Baronianæ digreſſionis de Euchariſtia quæ eſt de Tranſſubſtantiatione, accederemus & quæ fuerit veteris Eccleſiæ fides ſuper eo articulo, accurate expenderemus. Sed quum noſtra ad eam partem reſponſio, itemq; ad tertiam, de Sacrificio Chriſtianæ Eccleſiæ; in molem multo majorem, quam initio putaremus, excreuerint; ſatius fore viſum eſt, vt illæ diſputationes ſeparatim ederentur, neque operis huius editionem morarentur. Omiſſa igitur reſponſione ad Baronianum tmema 49. & omnia deinceps ſequentia, in quibus de negotio Euchariſtiæ agitur, pergamus interim ad reliquum hiſtoriæ ſacræ contextum.

LIX. Poculi Dominici forma. S. Beda.

ANNI XXXIV. Num. LXIII.

SI vera eſt hiſtoria quæ refertur è Beda de poculo Domini quod ipſius tempore Ieroſolymis viſebatur; fuit illud poculum ἀμφωτὸν, ſiue ἀμφῶες, cuiuſmodi poculorum vſus apud Græcos antiquiſſimus. Homerus commemorat ἀμφῶες ἄλεισον. Sed quantum fidei tribuendum ſit illi Bedæ libro, anteà monuimus: quoties præſertim res commemorantur primorum Eccleſiæ ſeculorum hominibus incognitæ. Spongia, quam appellat Beda *Domini potus miniſtram*, ea eſt de qua paulo poſt dicetur. Baronius, non Ieroſolymis, ſed Romæ eam ſeruari iam oſtendit: ſed quo fidem faciat huic hiſtoriæ, nihil affert.

LX. Expenduntur quædam Baronij. Contentio inter Apoſtolos ſine cauſſa ab eo repetita.

ANNI XXXIV. Num. LXIV.

AIt *Nox aduenerat cum Iudas peracta Cœna è menſa exiit*, Ex tempore Cœnæ Paſchalis certum eſt, non ſolum aduenilſe, ſed etiam aleam fuiſſe iam noctem, cum hi ſermones ederentur: atque adeo alteram præteriiſſe jam vigiliam. Theophylactus: ἀμφὶ τῆς νυκτὸς διελέγοντο, καὶ πρώτην ἤδη καὶ ἡ δευτέρα διελθοῦσα, Ait; *obortam interim contẽtionem inter diſcipulos de primatu, Dominus ſedauit.* Hæc contentio illa eſt, cujus meminit ſolus Euangeliſtarũ Lucas 22. 24. de hac mentionẽ fecit iã Baronius n. 43. eandem igitur nunc repetens, videtur de vna duas facere, neſcio quo conſilio non enim hic locum habet prouerbium Græcum, δὶς καὶ τρὶς τὸ καλόν. Porro attente conſideranti omnes huius loci circumſtantias, luce clarius apparebit, quam ſit frigida coniectura Baronij, quam antea refellebamus, ſuper occaſione huius contentionis. Multo enim ſimilius veri eſt, in eos ſermones incidiſſe Apoſtolos, poſtquam Chriſto prædicente didicerant, & ſerio iam meditari ceperant, Dominum breui moriturum: quod vix ante hoc tempus in animum induxerant. Cogitabant, inſtitutam à Chriſto ſocietatem, cuius ipſe caput erat magiſtro & duce carere non poſſe: quum præſertim & multoties antea, & nouiſſime in ipſa Cœnæ celebratione, regni ſui mentionem apertam Chriſtus feciſſet. Omitto alia quæ in hanc ſententiam Theophilactus & alij interpretes, magna cum ſimilitudine veri diſputant: quæ vt Baronianam illam coniecturam vanitatis arguunt; ita illorum opinionem refellunt, qui in ſuis Harmoniis hanc Lucæ narrationem componunt cum ſimilibus, quæ extant apud Matth. 20. 24. & Marc. 10. 41.

LXI. Cur pro cæteris Apoſtolis Petrus locutus.

IBIDEM.

DE morte ſua loquens Dominus ait diſcipulis inter cætera Ioan. 13. 33. *Quo ego vado, vos non poteſtis venire.* eum ſermonem ab Apoſtolis parum intellectum, oſtendit Petrus, qui ſtatim Interrogat, *Domine quo vadis?* Quod cæteris tacentibus Petrus loquitur, cauſſa redditur vnica in Annalibus, quod eſſet princeps omnium. Baronius enim, vt

ſæpe

ſæpe diximus, nihil niſi principatus & Monarchias cogitabat. Veteres, cauſſas afferunt varias, omnes notatu digniſſimas. Cyrillus ait cæteros Apoſtolos honorem illi habuiſſe, tanquam maiori; ætate videlicet, vt nonnulli exiſtimarunt, vel ordine: nam quod ſæpe diximus, ordo fuit inter Apoſtolos; non principatus, non dominatio, ac ne προςασία quidem tum vlla. Itaque ibidem Cyrillus Petri modeſtiam laudat, quod loqui pro omnibus voluerit & non erubuerit fateri ignorationem ex qua oriebatur interrogatio. Alia cauſſa fuit, vehemens Petri amor erga Dominum: nam & cupiditate ſequendi impulſum, hoc à Domino quæſiiſſe Petrum. idem Cyrillus & Auguſtinus obſeruant. Tertiam cauſſam faciunt Patres, arcanum Dei conſilium corrigendi præceps ingenium Petri, quo redderetur ipſe aptior miniſterio inſigni, cui erat deſtinatus. Erat in hoc ſancto admirabilis quædam propenſio ad omne bonũ: ſed cum præcipiti quodam impetu, quem Græci, modo, θρασύτητα, vocãt, modo προπέτειαν, Auguſtinus in hunc locum *præſumptionem*. Hoc igitur ſiue ἰδιάλημα, ſiue vitium, vt maturè corrigeretur, permiſit diuina prouidentia vt ſermonem primus arriperet, & illa diceret quæ dixit. vide Auguſtinum in Ioan. tractat. 67. Theophylactus: *deſtituit Chriſtus Petrum cœleſti auxilio; & ſuam ipſũ docet agnoſcere infirmitatem.*

LXII. An hymnus cujus meminerunt Euangeliſtæ, dictus ſit ante ſermones à Domino habitos, an poſt.

IBIDEM.

EVangeliſtæ, Matthæus 26. 30. & Marcus 14. 26. hiſtoriam inſtitutæ Euchariſtiæ claudunt his verbis, *& hymno dicto exierunt in montem Oliueti*: prætermittunt enim illi & Lucas ſermones, quos habuit Chriſtus cum diſcipulis, qui poſtea deſcripti ſunt ab Iohanne, capitibus 14. 15. 16. prætermittunt etiam illam diuinam orationem, quæ cap. 17. ejuſdem Ioan. deſcribitur. Icicirco Matthæus & Marcus inſtitutionis Euchariſtiæ finem conjungunt cum abitione ex illa domo, vbi Paſcha egerat Chriſtus: de qua abitione creditur loqui Iohannes initio cap. 18. Baronius putat hymnum cujus meminerunt Matthæus & Marcus dilatum fuiſſe poſt ſermones omnes Chriſti & ipſam precationem illam Ioan. 17. Sequitur Baronius Ianſenium, qui hymnum illum iis omnibus ſubiiciens, quæ Iohannes commemorat dicta & facta à Chriſto, prius quam exiret, caput ſuæ Concordantiæ 138. ita orditur: *Hæc cum dixiſſet Ieſus, & hymno dicto egreſſus eſt.* Atqui Iohannes non dicit Chriſtum in ipſo articulo ſui diſceſſus hymnum dixiſſe. Matthæus & Marcus id videntur ſignificare: ſed infirma ea ratio eſt: quia breuitati eos conſuluiſſe apparet, qui tam multa omiſerint. Eſt vero admodum probabile, hymnum præceſſiſſe omnes illos ſermones: nam in celebratione Paſchatis actio tota hymno claudebatur, qui ſtatim dicebatur poſt vltimum illud poculum exhauſtum, de quo in nomine Eulogia ſuperius. Separandæ igitur ſunt actiones Chriſti continuæ quidem, ſed tamen diuerſæ. Celebratio Cœnæ Paſchalis

& mox,

& mox Euchariſtiæ; quæ actio hymno dicto de more fuit terminata: ſermones varij poſtea cum diſcipulis habiti; quibus & contentionem inter illos exortam ſedauit, & mœrentes conſolatus eſt, & doctrina ſalutis multiplici eos imbuit: poſtremo illa ad Patrem oratio; poſt quam tandem eſt exitum. Horum autem omnium, quædam contigerunt ſedentibus adhuc Chriſto & diſcipulis ad menſam: quædam, vt videtur, poſtquam ſurrexerant, priuſquam exiretur. Obſeruant veteres, Chriſtum, quoties majore contentione orare Patrem voluit, ſolitum à diſcipulis ſecedere, & orare κατὰ μόνας, hoc eſt, *ſeorſim*, *ſolus*, vt loquuntur Euangeliſtæ. Cogitent igitur magni Theologi, an eum morem tenuerit, cum illam admirabilem orationem concepit. Nam quod ab Iohanne deſcripta eſt, non probat hoc, omnibus audientibus eam eſſe habitam: potuit enim Spiritus ſanctus verus Euangeliorum auctor, Iohanni eam dictitaſſe. At beatus Chryſoſtomus dictionem εἰπών, hoc eſt, *cum dixiſſet*, verſu primo, capite 18 exponens ἐλάλησε, hoc eſt, *locutus eſt*, obſeruationem hanc inde elicit, totum caput 17. non fuiſſe εὐχὴν, *precationem*, ſed λαλιὰν *ſermonem*. quod equidem ſatis mirari non queo. In fine capit. 14. ait Iohan. dixiſſe Chriſtum, *Surgite eamus hinc*. non neſcio allegorice iſta verba exponi à nonnullis, vt Iſidoro Pel. libro tertio, epiſt. 147. & quarto, epiſt. 84. ſed allegoricus ſenſus literalem non tollit. Videtur ergo Dominus hæc dicens, à menſa ſurrexiſſe, & cum eo omnes diſcipuli. Non eſt autem probabile, diſtum hymnum qui gratiarum actionem continebat, & pars ſacræ illius actionis erat, ad profectionem vſque ex illis ædibus, quæ non ſtatim ſecuta. Minus recte igitur & Ianſenius & Baronius hæc videntur digeſſiſſe.

LXIII. Mos orandi ad menſam etiam apud Iudæos & Paganos. Gethſemani; & ibi ædificata ædes. Bedæ locus illuſtratur. Veſtigia ingeniculantium ſe ante magna altaria. Thomas Bacetus.

ANNI XXXIV. Nu. LXIV.

CONſuetudinem Chriſtianorum, vt in menſa gratiæ agantur Deo, putat Baronius ortam eſſe ab exemplo hoc, Domini hymnum dicentis. Et quidem, omnia Eccleſiæ pia & laudabilia inſtituta poſſe, imo debere, ad Dominum referri, omnis bonæ donationis auctorem, vt ait Iacobus, certum eſt. Sed Patres originem illius inſtituti petunt ex alio Chriſti facto, Matth. 14 19. quando Chriſtus panibus benedixit, oculis in cœlos ſublatis. vide Baſilij Seleuc. homil. in illud miraculum. Præterea ſciendum, Iudæos, vt eſt in Iuchaſin, pagina 9. inter tria præclara Moſis inuenta, vel vt ipſi appellant ברכת המזון recenſere *benedictionem cibi*; è cap. 8. 10. Deuteronomij: quo ex loco Rabbini multa ſunt commenti de ritibus in cibo ſumẽdo ſeruandis: inter quos præcipuus hic eſt de gratiis Deo agendis & ſunt in eorum Ritualibus formulæ, in eum vſum. Multa de eo more Philo narrat, De vita contempl. Paganis verò non fuiſſe prorſus id inſtitutum ignotũ multã declarãt. In Platonis Sympoſio, ſtatim vt Socrates accubuit,

conuiuæ

conuiuæ libationes faciunt, & ᾄδουσι τὸν Θεὸν hymnum Deo canunt. Athenæus in quarto narrat, Naucraticis morem fuiſſe, quoties conueniebant ad feſti cujuſdā ſolemnis epulas, poſtquam in tricliniis diſcubuiſſent, ἀναστάντες εἰς γόνατα, τοῦ ἱεροκήρυκος τὰς πατρίους εὐχὰς καταλέγοντος. ſurgere in genua, dum ſacrorum miniſter preces patrias recitabat. eodem etiam ſpectat mos vetus libationum ad menſam. Apud Stobæum cap. 41. Diotogenis Pythagorici extat hoc præceptum, Καλῶς δὲ καὶ τὸ τὸν Θεὸν ἐν ἀρχᾷ τῶ δείπνω καὶ τῶ ἀρίστω ἐπικαλεῖσθαι· οὐχ ὡς δεομένω τινὸς τῶ τοιύτω· ἀλλ' ὡς τὸ μνασθέντα κατακοσμηθῆναι τὰν ψυχάν: *Bene fit etiam, vt Deus initio & cœnæ & prandij inuocetur: non quia tale quid numini ſit opus: ſed vt quiſq; Dei recordans, animo ſit compoſito.* Hoc paganus homo quum ſcribat, monſtro ſimile eſt, reperiri inter Chriſtianos, qui ſecus faciant: nā de ſua ætate Chryſoſtomus teſtatur, fuiſſe nonnullos, qui neque initio neque in fine cœnæ Deum laudarent, hom. in Matth. 56. qui vtinam nulli eſſent hodie. Preces ἐπιτραπέζιοι, hoc eſt, *quæ in menſa peragebantur*, quarum in ea hom. Chryſ. meminit, non fuerunt communes Orientalium, vt videtur exiſtimaſſe Baronius: ſed proprie quorundam monachorum montes incolentium. De Gethſemani referam hoc loco verba Euſebij libro non edito: Γεθσημανῆ, χωρίον, ἔνθα πρὸ τοῦ πάθους ὁ Χριστὸς προσηύξατο· κεῖται δὲ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν· ἐν ᾧ καὶ νῦν τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι σπουδάζουσι. hoc eſt, *Gethſimane, locus eſt, in quo ante Paſſionem Chriſtus orauit: ſitus eſt autem ad montem oliuarum: in quo etiamnum preces peragere ſtudent.* cætera ad verbum Hieronimus; poſtrema vero ſic; *Eccleſia deſuper ædificata.* ſed verba Euſebij notari debent propter illa quæ refert mox Baronius è Beda, de veſtigio genuum Domini lapidibus impreſſo. Nam quia neque Euſebius neque Hieronymus, tanto vetuſtiores Beda ſcriptores & teſtes oculati, vllam ejus rei mentionem faciunt; venio in ſuſpicionem Bedæ narrationem neque falſam, neque veram eſſe penitus. Fieri poteſt, vt ejus memoria extarent veſtigia quædam genuum in cauato lapide ex aſſidua attritione illorum, qui ad precandum, vt ait Euſebius, magno ſtudio illuc conueniebant, & genua ibi flectebant. Nam ita hodie ante celeberrima quædam altaria impreſſa veſtigia orantium, & ſaxa vſu cauata obſeruauimus; nuſquam vero magis inſigniter, quam in primaria Cantuariæ Eccleſia, illo loco, vbi fuit olim figura Thomæ Baceti; qui ſuperiorib. ſeculis multo ſtudioſius ibi ſolitus coli, quam vel B. Virgo, vel ipſe Chriſtus: quod demonſtratione certiſſima & ὀφθαλμοφανεῖ, hoc eſt, *oculis expoſita*, è monumentis ejus Eccleſiæ probare poſſemus, ſi id ageretur. Videtur tale quid contigiſſe Gethſemani, in ea Eccleſia cujus meminit Hieronymus: quod per errorem, vel ſuperſtitionem ad Dominum retulerunt, qui eam hiſtoriam S. Bedæ narrarunt. Expendantur Euſebij verba, *quo in loco etiam nunc homines magno ſtudio preces faciunt*; non videbitur à probabilitate alienum quod diximus.

LXIV. Cur Iudas Chriſtum ſit oſculatus, & in eo Baronij hallucinatio.

ANNI XXXIV. Num. LXVII

AIt, propterea Iudam oſculum Domino ſe daturum militibus recepiſſe, *ne noctu tenebris decepti, in alium quempiam manus injicerent.* at quorſum laternæ & faces in hac hiſtoria, niſi vt noctis tenebras depellerent? Verius eſt, datum id ſignum fuiſſe militibus cohortis Romanæ, qui Chriſtum ne fulgente quidem Sole, ut videtur, erant agnituri, ſibi penitus ignotum. Sed & myſterij aliquid ſub hoc oſculo latebat: nam ſceleris execrãdi immanitati cumulus ingens acceſſit per iſtud proditorium oſculum. Itaque ait Dominus ad Iudam, Lucæ 21. 48. *Iuda, oſculo Filium hominis tradis?* vt etiam ex eo appareat patrati ſceleris magnitudo. Sequitur narratio de auricula à Petro præciſa: cuius magnum animum, & amorẽ erga Dominum vehementem verè laudat Baronius: conſilium ipſum vtendi gladio, videtur probare, non recte. Scimus tamen multis hodie probari factum; quod tam expreſſe Chriſtus damnauit. nec miramur: poſt quam vtique, cœleſte munus, cura animarum, in regnum terrenum eſt verſum. Chryſoſtomus hoc quoque feruido Petri ingenio aſcribit. τῆς Πέτρου θερμότητος τὸ πρᾶγμα, hoc eſt, *feruoris Petri negotium.*

LXV. Excutitur hiſtoria de illo iuuene, qui fugit nudus in ſindone. Refellitur Baronius qui Iohannem eum putat fuiſſe. Veteres cum cœnatoria ſumebant, an exuerent omnes alias veſtes. Conjectura ſuper nuditate ejus juuenis, & loco vnde prodierit. Sindon veſtis & varius ejus vſus. Nocturna veſtis è lino. Maldonati opinio refutatur. περιβάλλεσθαι. περιβολαί. Locus Martialis. οἱ νεανίσκοι.

ANNI XXXIV. Nũ. LXVIII.

HIſtoriam de iuuene qui nudus aufugit, quæque extat apud ſolum Marcum 14. 51 ſupra iam Baronius attigit, hic tractat ex profeſſo: vtrobique parum accurate, parum probabiliter. Non probat eum iuuenem fuiſſe Iacobum fratrem Domini; recte: nam omnino is non fuit. probat eorum ſententiam qui Iohannem Apoſtolum fuiſſe putant: quæ non minus falſa eſt opinio, omni probabilitate deſtituta, cum ipſa Euangeliſtarum narratione palam pugnans. Fatemur B. Ambroſium de Iohanne accipere, ad Pſalmum trigeſimum ſextum, ſed aliud agentem, obiter; & plane ἐν τῷ παρέργῳ, hoc eſt, *in via transcurſu.* ſunt & alij qui de eodem interpretentur; verum ſine vlla ſaltem probabilis cauſſæ redditione. At vir doctiſſimus Caietanus, rationes graues attulit, cur ferri nequeat eorum ſententia. Vnicam nos adiicimus, ſed omnium validiſſimam. Dicant enim nobis, qui Iohannem exiſtimant intelligi: quare id temporis fuerit Iohannes nudus; quæ cauſſa tam intempeſtiuæ nuditatis? Reſpondet Baronius; *præ vehementia*

mœroris

mœroris ſanctum Apoſtolum, Domini ſui amantiſsimum, profunda ſui ipſius obliuione ſepultum, nihil de ſumendis ſuis veſtibus cogitaſſe. Nos vero id non quærimus, cur veſtes ſuas non ſumſerit: illud quærimus, cur poſuerit. Non negamus fieri potuiſſe, vt præ ecſtaſeos magnitudine, veſtium obliuiſceretur Iohannes: qui ſciamus honeſtæ, caſtæ, & piæ cuidam virgini, quæ nuda in lecto dormiebat, accidiſſe, vt nocturno terrore correpta, quod conflagrare domus incendio diceretur, nuda in publicum prodierit, ſine vllo plane nuditatis ſuæ ſenſu. At quare illo tempore Iohannes ſeſe denudaſſet? quæ tam abſurdi facti cauſſa poteſt afferri? quis color? Dicent, ſurrexiſſe nudum è lecto triclinari, vbi ad menſam accubuerat. Sed hoc longe ineptiſſimum eſt: non enim diſcumbebant veteres nudi, neque vt cœnatoria ſumerent, intimam veſtem ponebant, verùm exteriorem tantum, & præſertim forenſem. quis vnquam legit, quis audiuit, conuiuas nudos accubuiſſe? Plato, Xenophon, Athenæus, hiſtorici & poëtæ, tot conuiuia tam enucleate deſcripſerunt: quis ex omnibus nuditatem conuiuantium vllo indicio declarauit? Non igitur denudauit ſe Iohannes ne tum quidem, cum cœnatoria ſumeret, ſi qua tamen ſumſit: nam de eo poteſt dubitari: & quidem probabilius multo negaueris, quàm pro certo affirmaris. Vide quæ in ſuperioribus diſputauimus de cœnatoriis Domini. Si ea occaſione veſtes non exuit Iohannes, cur à cœna exuiſſet? putidum id quidem fuerit ac prorſus ridiculum. Nec minus tamen abſurdum quod iſti volunt, toto illo tempore quod à fine conuiuij lapſum eſt ad profectionem è domo, (horarum aliquot id fuiſſe, hiſtoria Iohannis euincit,) manſiſſe Iohannē inter veſtitos nudum. nam per totum illud tempus non remanſiſſe Apoſtolos in lectis, ſuadent verba Domini in fine capitis 14. apud Iohannem. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. hoc eſt, *ſurgite, eamus hinc*, vt enim antea dicebamus, ad hanc vocem ſurrexiſſe à menſa Apoſtolos, veri ſit ſimillimum. induerunt igitur, ſine dubio, veſtes ſuas Apoſtoli præter Iohannem ſolum omnes. quem ſane mirum eſt, aliorum exemplo veſtimenta induentium, non eſſe admonitum. Secuta deinde ſunt quæ in ejus Euangelio tribus ipſis capitibus commemorantur. quid interim Iohannes? dicemus ſtetiſſe toto illo temporis ſpatio inter amictos nudum? dicemus, non ipſi, non cuiquam Apoſtolorum tantæ deformitatis veniſſe in mentem? hæc quidem mira eſt ablepſia, mira incogitantia. Quid interim Dominus? etiamne Chriſto ἀπροσεξίαν, hoc eſt, *inaduertentiam* ejuſmodi tribuemus, qui vt peccatum non ſit, peccato affinis tamen eſt; Apage verò tam abſurdam ſententiam ab Euangelica narratione & veris illius circumſtantiis adeo manifeſte diſcrepantem. Iohannis 21. 7. Petrus cum piſcabatur nudus à Chriſto deprehenſus turbatur ac derepente injecto veſtimento ſuccingit ſe & præ pudore in mare ſe conjicit: hic faciemus Iohannem diu ſtantem nudum inter condiſcipulos, coram Chriſto? Enimuero quis fuerit hic juuenis, quærere curioſum eſt & vanum; quando inueniri τὸ ζητούμενον, non poteſt. Theophylactus,

qui plures ſuper ea quæſtione refert ſententias primam omnium ponit hanc. οὗτος ὁ νεανίσκος εἰκὸς ὅτι ἐκ τῆς οἰκίας ἐκείνης ἦν ἐν ᾗ ἔφαγον τὸ πάσχα. *veriſimile eſt hunc juuenem ex illa domo fuiſſe, vbi Paſcha comederunt.* & ſunt eadem verba etiam apud Euthymium. Hæc conjectura mihi videtur omniũ maxime probabilis. nam quod ſummi viri arbitrantur, ad tumultum quem cohors Iudæ excitauit, prorupiſſe juuenem è lecto, & alicunde è vicinia accurriſſe: id ego minus probo. Ait enim Euangeliſta ἠκολούθει αὐτῷ, ſequebatur igitur Chriſtum, etiam prius quam proditor cum militibus veniret. Fieri poteſt, vt hic juuenis poſtquam cubitum ſe recepiſſet, de periculo Chriſti, quem venerabatur, aliquid inaudierit; ac ſtatim lecto ſe proripuerit, ſindone tantum amictus, & Chriſtum ſequi cœperit. Quod è lecto ſurrexit, nuditas arguit, cujus cauſſa probabilis alia excogitari vix poteſt. neque hoc à temporis circumſtantia eſt alienum: nam vt è Theophylacto dicebamus, nox fuit prouecta, & altera jam præterierat vigilia. Sindonem, lineam fuiſſe veſtem, certum eſt, vel è biſſo: nam σινδόνα βυσσίνην apud Herodotum, & alios leges. Inter merces Sidone in Græciam à mercatoribus Phœnicibus ſolitas afferri, fuere olim ſindones: quæ res multos Græcorum in errorem induxit, vt putarent de vrbis nomine ſic dictas ſindones, quod falſum eſt: nam & alibi fiebant quam Sidone, vt docemur Prou. 31, 24. σινδόνας ἐποίησε καὶ ἀπέδοτο, *ſindonem fecit & vendidit.* & ſcriptura vtriuſque nominis refellit סדין ſindon. at Sidon eſt צידן. Harum veſtium & confectio varia, & vſus etiam. Sæpe apud Græcos & Latinos, veſtis linea exterior, eſt inſigne ſacerdotis, præſertim Ægyptiaci. aliquando honeſtiorum eſt indumentum, non temere vilioribus aſſumendum. Diogenes Laertius auctor eſt, Ædiles Athenienſium Crateti ſuccenſuiſſe, quod ſindone eſſet amictus, ὑπὸ τῶν Ἀθήνησιν ἀστυνόμων ἐπιτιμηθεὶς, ὅτι σινδόνα ἠμφίεστο: vel quia pluris fiebat ille cultus, quam vt philoſopho conueniret: vel quia omnino indecorum cenſebatur, ſindone amictum foras prodire. ex ipſius vero Cratetis reſponſione cognoſcimus, eos qui operam tonſoribus dabant, ſindonibus fuiſſe inuolutos, quod & hodieque fit. Ait enim Laertius: ἴθι, καὶ Θεόφραστον ὑμῖν δείξω σινδόνα περιβεβλημένον. ἀπιστούντων δ' ἀπήγαγεν ἐπὶ κουρεῖον καὶ ἔδειξε κειρόμενον. quibus è verbis ſatis apparet, quam fuerit Athenienſium moribus inſolens, vt philoſophus ſindone amictus in publico conſpiceretur. Apud Plutarchum, in libro De fortuna Alexandri, miſer olitor adducitur ad Alexandrum, ἐν ἀπαλῷ σινδονίσκῳ. Hic igitur ſindon, ita poteſt accipi, vt ſit indumentum hominis fortunæ & cenſus tenuis. Fortaſſe tamen melius intelligas de nocturna veſte, ſiue cubitoria, vt vocat Petronius, quam ſecum abſtulit hic iuuenis cũ è lecto ſe proriperet. Eam veſtẽ è lino fuiſſe obſeruauim'. Dionyſius epiſcopus Alexandriæ apud Euſebiũ, libro Hiſtoriæ 6. c. 40. de curioſis ad ſe capiendũ miſſis: κἀγὼ μὲν, οἶδεν ὁ Θεὸς, ὡς λῃστὰς ἤδη πρότερον ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἁρπαγὴν ἀφικνουμένους, μένων ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ὡς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐνδύματι, τὴν λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὤρεγον.

equidem

equidem, ſcit Deus, quum prius putarem latrones eſſe, qui ad prædam & rapinam veniſſent, manens in lecto vbi eram nud⁹ in veſte linea: reliquã veſtem prope me poſitam, ipſis porrigebam. Maldonatus ſcribit ſindonem hanc, veſtem fuiſſe aduerſus frigus comparatam: probat autem, quia vtatur Marcus voce *περιβεβλημένος amictus*: & quia Pollux περιβόλαιον vocet. ſed hoc ridiculum eſt; nam toga & quæuis exterior veſtis περιβάλλεσθαι Græcis dicitur, ſiue hyberna ſit, ſiue æſtiua & περιβόλαιον aut περίβλημα de ſolis hybernis indumentis dici nemo concedet mediocriter Græce doctus. contra, in ſecũda Thucydidis hiſtoria legimus, λεπτῶν ἱματίων καὶ σινδόνων περιβολάς. quod plane euertit Maldonati obſeruationem. Scio apud Martialem cum endromide videri componi, eo diſticho quod affert idem Maldonatus:

Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres
Nec ſic in Tyria ſindone tutus eris.

Sed legendum eſt proculdubio *cultus eris.* commendatur enim munus duplici laude: vtilitatis aduerſus frigus: & elegantæ, comparatione cum ſindone Tyria. Ne illud quidem prætermittam. In eo verſu Marci vox νεανίσκος bis ponitur ſenſu diuerſo; initio verſus ignotæ perſonæ indicatio eſt ab ætatis nota: in fine *οἱ νεανίσκοι*, non ſunt laſciui quidam adoleſcentes, vt magnæ doctrinæ viri exiſtimarunt: νεανίσκοι enim ſine articulo fuiſſet dicendum, non οἱ νεανίσκοι. intelligit autem milites quorum præceſſit mentio. Sic paſſim Polybio *οἱ νεανίσκοι* & Liuio *iuuenes* ſunt milites; & *iuuentutem legere* eſt legiones conſcribere.

LXVI. Error Baronij de Anna. Cur ad eum adductus Chriſtus.

ANNI XXXIV. Num. LXX.

Dominus noſter à militibus captus, non ſtatim ad Caiapham ſummum Pontificem adducitur, ſed ad Annam prius. Cauſſam affert Baronius: *quoniam tunc ipſe Anna, Præfectus erat magno Concilio Septuaginta duorum Seniorum.* ſed hæc cauſſa nulla cauſſa eſt. Oſtendimus enim in ſuperioribus, ſomnium hoc eſſe, non rem geſtam. Atque ego demiror maluiſſe Baronium rationem comminiſci falſam, quam acquieſcere in vera, ab ipſo Euangeliſta prodita; quod Annas eſſet Caiaphæ ſocer. Nam Iohannis verba ſunt, 18. 13. *Et adduxerunt eum ad Annam primũ; erat enim ſocer Caiaphæ, qui erat Pontifex anni illius.* Euangeliſtam eius facti rationem ex profeſſo reddere voluiſſe, arguit vox γὰρ *enim*, quid igitur nouo, friuolo & falſo, commento erat opus? Patres aliam ex coniecturá rationem addunt, non longe petitam, non coactam, non repugnantem hiſtoriæ. Coniiciunt enim, euntibus ad Caiapham occurriſſe domum Annæ.

LXVII. De loco vbi tres Petri negationes factæ. Contextus Iohannis in ea narratione nonnullis mendæ ſuſpectus.

ANNI XXXIV. Num. LXXI.

Difficillima quæſtio eſt, quam attigit hic Baronius. Nam quum tres Euangeliſtæ conſentienter narrent trinam Petri negationem apud Caiapham eſſe factam, diſſentire

Iohannes videtur, qui primam negationem in ædibus Annæ contigiſſe clare demonſtrat narratione ſua. Primam etiam cognitionem ab Anna fuiſſe inſtitutam ſcribit Ioannes quæ eō facta eſt inſignior; quia Saluator in ea eſt percuſſus. Accedit quod Iohannis narratio vix ſatis videtur ſibi conſtare; nam quum verſu demum 24. dicat miſſum ab Anna Chriſtum, ad Caiapham: inſtitutam tamen verſu 16. narrationem de Petro ſic perſequitur in 25. quaſi pedem non mouiſſet Petrus; ſed in eodem conſiſtens loco, & primo & ſecundo & tertio etiam Chriſtum negaſſet. Neq; aliter ſane quidam veteres acceperunt, quod ex eorum ſcriptis patet. Vt cum obſeruat Theophylact. tanto ſtupore Petri mentem fuiſſe occupatam, ὥςε ἀπαγομένου τοῦ διδασκάλου, οὐδὲ μεταχωρῆσαι, ἀλλ' ἔτι θερμαίνεσθαι. *vt quum abduceretur Magiſter, ipſe loco non moueretur, ſed calefaceret ſeſe,* Alij, vt Euthymius, difficultates ex hac narrationum diuerſitate emergentes ſoluunt vna obſeruatione; quod *amborum vna domus erat, idemq́ atrium, habens in ſe duo habitacula à ſe inuicem ſeparata.* ſed legant ſtudioſi quæ hac de re ſcripſerunt duo viri ſummi ex interpretibus recentioribus, Eraſmus & Beza; quorum ſententiam, ipſamq; adeo Bezæ emendationem videtur probare etiam Maldonatus; licet nomine vtriuſq; diſſimulato, quia euomendi Satanica conuitia locus non erat. Quod ſi vt ſuſpicatur Beza, in Ioannis codicib. eſt aliquid peccatum; hæc menda inter vetuſtiſſimas poni debet, quæ omnis generis libros inuaſernnt. Nam omnes antiqui paraphraſtæ, omnes interpretes, ſolo Cyrillo excepto, cum vulgatis codicibus faciunt: Nonnus etiam poeta eruditiſſimus, qui in paraphraſe verſus 19. Annam nominat.

> Ἰησοῦν δ' ἐρέεινε θυηπόλος ὀξέϊ μύθῳ
> Ἄννας,

LXVIII. An Iudæorum Pontifex ex vlla occaſione veſtem laceraret.

ANNI XXXIV. Nu. LXXIII.

CAiapham laceraſſe ſibi veſtimenta ad Chriſti vocem, vt ipſe voluit videri ſceleſtus, blaſphemam; narrant Euangeliſtæ. Baronius obſeruat. Pontifices à Deo priuilegium accepiſſe, ne vlla vnquam occaſione veſtes ſibi ſcindere more cæterorum Iudæorum, etiam Regum, tenerentur. Hoc verum in luctu pro defuncto, abſolute an ſit verum, addubito. Scio Leonem Magnum ita exiſtimaſſe: verum quæ afferuntur in eam ſententiam teſtimonia è Leuitico ſatis clare id non euincunt, Locus è cap. 10. 6. Baronio allatus, non facit ad rem: nam illud Dei præceptum vlterius non extenditur, quā ad illam actionem alioquin dicendum eſſet, non ſolum Pontificem vetitum eſſe veſtimenta ſua lacerare; ſed vniuerſam Aaronis poſteritatem, quod nemo audeat affirmare, & facile refellitur è Scripturis. Locus è cap. 21. 10. præceptum continet verbis expreſſis conceptum: ſed quod omnes Hebræorum interpretes, opinor, de luctu propter mortuum interpretantur, ſicut etiam Chaldæi paraphraſtæ in ſuis verſionibus expreſſerunt. Mouet etiam me Rabbinorum ſilentium: apud quoſ inter tot obſeruationes pertinentes

ad jura

ad intra ſummi Pontificis, hanc legere non memini. Quare an è ſilentio Scripturarum eam concluſionem rectè Baronius eliciat, virorum eruditorum iudicium eſto. Eucherius Lugdunenſis, Dominica in ramis palmarum. *Veſtimenta ſua ſcindit princeps Sacerdotum, ſe ipſum maximam & principalem cauſſam eſſe ſignificans, cur Iudaeorum Sacerdotium ſcindatur & deſtruatur.*

LXIX. Excutiuntur fabulæ de morte Iudæ olim fictæ, & à Baronio allatæ. Papias ſcriptor vanus & fabuloſus. voces πρηνὴς *&* πρησθεὶς, *male confuſæ.*

Anni XXXIV. Num. LXXIV.

De morte Iudæ agens Baronius diuerſas narrationes affert, neque inter ſe conuenientes, neque cùm Scriptura, quæ eſt veritatis lex vnica, congruentes. Scripturæ obſcuræ non ſunt: accedat modo dexter interpres. Matthæus ait, 27. 5. ἀπελθὼν ἀπήγξατο. *abijt & laqueo ſuſpendit ſe.* Lucas verò in Actis 1. 18. καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος· καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. *quum in faciem pronus cecidiſſet, crepuit medius: & effuſa ſunt omnia eius viſcera.* habent hæ narrationes diuerſitatis aliquam ſpeciem, contrarietatis nè ſpeciem quidem. Matthæus expreſſit facti initium, Lucas finem, ſuppleus diuinitus, quod deerat narrationi Matthæi. Conſilium proditoris fuerat, ſtrangulatione ſibi vitam eripere. aptat collo laqueum; impellit ſe vt eò facilius fauces elidat. placuit diuinæ prouidentiæ, vt non ſimplici morte ſceleratus proditor periret: frangitur laqueus, cadit in faciem Iudas: id enim eſt πρηνὴς γενόμενος. cadit autem vel in ſaxum fortaſſe aſperum, vel in ligni truncum acutum, aut aliàs, Dei iudicio, venter illi finditur: inteſtina effunduntur. vox λάκησε ſuadet non tam caſus violentia, quàm arcana Dei voluntate, fiſſionem in eius corpore factam eſſe: vi quadam extraordinaria intus operante. Hæc eſt Scripturarum ſimplex narratio. Sed non ſatisfecit hæc diuina ſimplicitas poſterorum curioſæ vanitati: fabulas igitur ſunt commenti de ſupplicio Iudæ, quas hic recenſet Baronius ex Oecumenio; neque inter ſe cohærentes, & prorſus commentitias falſaſque. Fabula ſic primo narratur: corpus Iudæ ita inflatum eſſe, vt via per quam agi plauſtrum facile poterat, ipſum non caperet: obtritum igitur à plauſtro eſſe & viſcera ſic effuſa. hæc narratio abſurda eſt: nam ſi via quæ plauſtrum capiebat, ſolum Iudam capere non poterat: quomodo & Iudas & plauſtrum in eadem via ſunt reperti? alteri enim duntaxat locus erat, vel Iudæ vel plauſtro; nec refert quod dicitur obtritus: nam ſemper manet difficultas; qui potuerunt duo corpora quorum vtrumque viam totam occupare eſſet idoneum, concurrere in rectam quaſi lineam. Operoſior eſt altera narratio, & plane huic contraria quod ad mortis genus. in eo conſentiunt, corpus Iudæ mirum in modum intumuiſſe. nimirum mendacia mendaciis ſunt cumulata. Quare non aſſentior viris doctis, qui dubitant an ſint hæc vera. ego non dubito falſiſſima eſſe omnia. Et quod vocat Baronius in dubium, an ſint hæc à Papia, vetuſtiſſimo ſcriptore, profecta: facilis reſponſio eſt: prior

narratio

narratio fabulæ, vt auctor eſt Oecumenius, Papiam auctorem habuit: poſterior pari licentia poſtea eſt excogitata. Sed aperiamus fontem erroris, quem ne doctiſſimi quidem viri animaduerterunt. Narrat Euſebius in tertia hiſtoria, Papiam hunc, ſcriptorem fuiſſe futiliſſimum, qui omnes traditionum fabellas mirifice amplecteretur, & ſcriptis mandaret. multa igitur falſa, abſurdaque de Chriſto & Apoſtolis ſcripſiſſe. καί τινα καὶ μυθικώτερα, *& quædam etiam fabulis propiora.* Obſeruat inter cætera Euſebius, ſolitum Papiam nugas comminiſci τὰς ἀποστολικὰς παρεκδεξάμενον διηγήσεις, *ex praua interpretatione quā dabat Apoſtolicis narrationibus.* Omnino hæc origo eſt commenti Papiæ de Iuda, quod Oecumenius & Baronius recitant. Iudæ narrationem in Actis παρεδέξατο, *perperam interpretatus eſt.* Ait Lucas πρηνὴς γενόμενος, *quum cecidiſſet in faciem.* Papias duas voces diuerſiſſimæ ſignificationis confundit, πρηνὴς, & πρησθεὶς, *inflatus.* Meminerat apud Septuagintā Seniores Numer. 5. in ſupplicio diuino mulieris adulteræ & periuræ, ſcriptum eſſe aliquoties, πρησθήσεται τὴν κοιλίαν, *tumore illi venter inflabitur,* & τὴν κοιλίαν πεπρησμένην, in eum igitur ſenſum accepit vocem πρηνὴς apud Lucam, & fabulam deinde adjecit de ſuo pro legitima interpretatione. Verba Papiæ ita refert Oecumenius: μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν Ἰούδας. πρησθεὶς γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν, ἁμάξης ῥᾳδίως διερχομένης ὑπὸ τῆς ἁμάξης ἐπιέσθη, ὥστε τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἐκκενωθῆναι pro eo quod dixerat Lucas πρηνὴς γενόμενος, ipſe dixit, πρησθεὶς τὴν σάρκα. poeticum verbum eſt πρήθειν, de vento flante vehementius, apud Homerum & alios poetas. quia tument carbaſa cum flat ventus, ideo id verbum pro tumere eſt poſitum. Septuaginta eo expreſſerunt Hebræorum צבה οἰδαίνειν, qua notione apud ſolutæ orationis probatos ſcriptores, non temere id verbum notare memini. Perperam accepit Papias etiam illa, *crepuit medius.* finxit igitur plauſtro eliſum Iudam. Sic alterius fabulæ auctores, quum legerent apud Lucam, de Iuda, ἐκτήσατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, *emit agrum de mercede iniquitatis,* finxerunt Iudam in agro ſuo vitam finiiſſe; qui poſtea remanſerit propter horribilem fœtorem deſertus & incultus. ἐν ἰδίῳ φασὶ χωρίῳ τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς ὀσμῆς ἔρημόν τε καὶ ἀοίκητον τὸ χωρίον μέχρι τῆς νῦν γενέσθαι, In Tragœdia Chriſtus patiens, cujus in ſuperioribus meminimus, mors Iudæ conuenienter Scripturis prædicitur. Βρόχον κρεμαστὸν ἐξανάψας ἀγχόνης Ψυχὴν ὀλέσσει τοῖς βροχώμασι τρέχων, & poſtea ῥαγεὶς γὰρ αἰσχρῶς πάγκακον ῥήξεις κέαρ, in ſequentibus deſcribitur ejus mors, in eandem ſententiam; vbi expreſſe dicitur ex illo caſu mortuus.

Οὕτως ἔδει νιν τῷδε κατθανεῖν μόρῳ.

LXX. Exagitatur vanitas pronuntiantium de arbore in qua Iudas ſe ſuſpendit.

ANNI XXXIV. Num. LXXV.

MIrum eſt, quo peruaſerit curioſitas hominum ſuperſtitione juncta. Matthæus ſcribit de Iuda, ἀπήγξατο, *ſuſpendit ſe.* non dicit, vtrū in vrbe an extra vrbem: domi è lacunari aut è paxillo, an in horto vel agro ex arbore

et arbore. Curioſi inuenerunt & locum vbi hoc factum, & arborem ex qua pependit proditor. Iuuenci verſum affert Beda,

Exorſusq; ſuas laqueo ſibi ſumere pœnas,
Informē rapuit fici de vertice mortem.

potuit Iuuencus licentiâ poëticâ *ficum* pro qualibet arbore ponere, vt paſſim apud poëtas *pinus* & *picea* pro quauis arbore ex qua fiunt naues. potuit etiam ex auditione accepiſſe. Notum eſt olim qui vel ſententiâ judicis vel propria voluntate laqueo vitam finiebant, ſæpe ex arboribus fuiſſe ſuſpenſos. hinc illud carmen terribile apud Liuium: *I lictor, colliga manus, arbore infelici ſuſpendito.* & Græcorum prouerbium ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου: quod aliter expreſſit Plinius in Præfatione, *ſuſpendio arbor eſt deligenda.* in vita Diogenis apud Laërtium legas γυναῖκας ἀπ' ἐλαίας ἀπηγχονισμένας, *mulieres quæ ex olea ſe ſuſpenderant.* ad ſimiles hiſtorias videtur Iuuencus alluſiſſe, aut ij quos ille auctores ſequitur, cùm finxerunt Iudam in ficu ſe ſuſpendiſſe. Sanè & ſuperſtitio antiqua ficus ſaltem nigras, inter arbores poſuit infelices, vt ſcribit Macrobius Saturnal. libro 3. in fine. Hæc prima curioſitas alij occaſionem dedit: nam quæſita eſt illa ficus, ac ſerò tandem inventa. Euſebius enim, Hieronymus, & vetuſtas tota multorum ſeculorum eam ignorauit. Optimus verò Beda tanquam rem certam narrat, & Iuuenci teſtimonio hiſtoriam, vel fabulam potiùs confirmat. Cumulum fabulæ nunc addit Baronius; qui vt illi fidem conciliet, ficum arborem eſſe vivacem obſeruat. ſed eſt obſeruatio digna argumento cui aptatur: falſa fabula, falſa obſeruatio. Plinius libro 16. cap. 44. *Athenis olea durare traditur in certamine à Minerua è diuerſo breuiſſima vita eſt punicū, fico, malo.* libro 17. capite 13. *Quæ citò occidunt velocia ſunt, vt ficus, punica, prunus, malus, pyrus, myrtus, ſalix.* habes hîc τὸ ὅτι. Theophraſtus verò in libris de cauſis plantarum τὸ διότι multis locis aperit: cujuſmodi ſunt, πολυκαρπία, quòd ficus multum edant fructum: τὸ μανὸν, quia ligno conſtat raro: cui opponitur τὸ πυκνὸν καὶ στερεὸν, cauſſa non leuis vivacitatis in multis arboribus, omitto alia. Baronius τὸ μακρόβιον hujus arboris, probat argumento ficus ruminalis: ceu faceret vna hirundo ver: aut ſatis conſtaret, in propaganda ficu illa nullam interueniſſe Sacerdotum, Satanæ miniſtrorum, fraudem ad fouendam ſuperſtitionem & errorem. non enim pagani homines aut minùs ingenioſi, aut minùs audaces & impij fuerunt, quàm multi poſtea, qui ſe Chriſtianos dicebant: quorum fraudes tot Conciliis fuerunt reprimendæ.

LXXI. Cur Iudæi Chriſtum ad Pilatum adduxerunt.

ANNI XXXIV. Num. LXXVI.

CVr Iudæi Chriſtum ad Pilatum adduxerunt ejus ſententia condemnandum, cauſſam affert Euangeliſta Iohannes, eorum verbis loquens, 18. 31. *nobis non licet interficere quenquam.* Sunt è Patribus qui illud *non licet*, interpretentur de feſto Paſchatis & Azymorum dies ſeptem duraturo. Sed verior ſententia eſt doctiorum è recentioribus; qui è libris Talmudicis, Iuchaſin, & aliis

demonſtrarunt, judiciorum capitalium poteſtate Iudæos tum caruiſſe, adempta ſibi paullò antè, atque vt ipſi Rabbini ſcribunt, annis 40. circiter ante excidium Templi. Baronius verò hanc ſententiam non probat, primam amplectitur. Iudæos enim jus capitalis ſupplicij exigendi habuiſſe confirmat teſtimonio Marci, cap. 14. verſ. 64 vbi dicitur Ieſus Chriſtus de communi ſententia, Concilij declaratus ἔνοχος θανάτου, *reus mortis*. ſed hoc nihili argumentum eſt: nam Iudæi cognitionem de crimine habuerunt; alioquin cauſſam reddere, cur aliquem occidi poſtulatent, non potuiſſent: at pronuntiandi ſententiam cum effectu jus non habuerunt. Sic apud Romanos inquiſitores quibus Prætor cognitionem alicuius cauſſæ demandabat, ſtatuere potuerunt reus aliquis eſſet an non: vltimam ſententiam pronuntiandi jus penes Prætorem erat. Tuetur Baronius opinionem ſuam exemplo primùm, deinde auctoritate. Exemplum nihil quicquam facit ad rem. malè enim comparat Concilium Iudaicum ſiue Sanedrin cum Herode Agrippa, de quo in illo cap. 12. Actorum, nam & Rex fuit Agrippa, & præterea Templi præfecturam ab Rom. Imp. Claudio ſibi commiſſam tum habuit. itaque Pontifices pro ſuo jure deſtituebat aut inſtituebat, omnia ex libidine adminiſtrabat; denique in iis quæ ad religionem ſpectabant, Regem agebat. Auctores laudat Baronius, Auguſtinum, Cyrillum, Chryſoſtomum. de prioribus concedo: in tertio fallitur. ipſum audiamus. Τίνος ἕνεκεν αὐτὸν οὐκ ἀνεῖλον, ἀλλ' ἐπὶ τὸν Πιλάτον ἤγαγον; μάλιςα μὲν τὸ πολὺ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν καὶ τῆς ἐξουσίας ὑποτέτμητο λοιπὸν ὑπὸ Ῥωμαίους τῶν πραγμάτων κειμένων. *Quare Iudæi Chriſtum non occiderunt, ſed ad Pilatum adduxerunt? præcipua cauſſa erat, quòd parte maxima dominationis ſuæ fuerant priuati, quum eſſet eorũ Reſp. in Romanorum poteſtate.* Addit deinde, timuiſſe Iudæos, ne ſi Chriſtum necaſſent, ratio facti ſui poſtea Romanis eſſet reddenda. ſubjicit & de agendo Paſchate: ſed tertio demum loco; ceu non fuerit ex vera cauſſa, aut ne quidem omnino.

LXXIII. Baronij hallucinatio in facto Titi.

ANNI XXXIV. Nu. LXXVI.

PEculiarem Titi Imper. religionem pro lege publica videtur accipere Baronius. Titus, vt narrat Suetonius, cùm acciperet Pontificatum maximum, ideò ſe profeſſus eſt accipere, vt puras ſeruaret manus, ac deinceps ab omni ſanguinis effuſione abſtineret. nempe hoc ille fecit, & hoc quaſi voto ſeſe adſtrinxit, impulſu propriæ bonitatis, & vt Græci dicerent, ἀπὸ τῆς ἰδίου χρηςότητος: non quòd jus publicum id eſſet: nam Veſtales & alios qui religiones violaſſent, à Pontificib. ſæpe legimus condemnatos: & priores Imperatores Pontificatum eundem acceperant; nec ad talem aliquam tamen neceſſitatem ſeſe adſtrinxerunt. Quare Baronius ſi locũ Suetonij laxiùs interpretatus eſt, quin ab illius mente aberrârit, cauſa dici non poteſt. Quòd ait, Dominum addici crucis ſupplicio, niſi à Romano Præſide, non potuiſſe; verum eſt: & cauſſa item eius rei vera

quam

quam affert: ſed ratio etiam alia; quòd genus id ſupplicij ignorarent Iudæi: ſicut paullò pòſt aduerſus Baronium probaturi ſumus.

LXXIII. Cur Chriſtus veſtibus purpuratus & albis fuerit indutus. Purpureus color olim imperantium proprius: albus color inter inſignia regni. Regum limbus rufus, & diadema album. Error Baronij in rubra veſte Herodis adoleſcentis. παταλιν *comæ compoſitio.* ὀγκοποιεῖν τὴν κόμην. *Alba veſtis ſacerdotii inſigne. Myſterium in irriſione Chriſti.* ἐσθὴς λαμπρά. λαμπρὸς. *quid propriè. Veritas* λαμπρείμων. *Veſtes recens baptizatorum* φωτεινὰ εἶναι. λαμπρύνεσθαι. λαμπροφορεῖν. *Veſtis alba &* λαμπρὰ *opponi interdum.* μαργέλλιον. *proponitur emendatio vocis, qua exprimitur* λαμπρὸν *in Syra paraphraſi. Error Baronii in loco Iacobi.* χρυσοδακτύλιος.

Anni XXXIV. Nu. LXXIX.

Dominum noſtrum bis veſtib. alienis fuiſſe ludibrij cauſsâ amictum, narrant Euangeliſtæ; ſemel ab Herodis miniſtris, iterum apud Pilatum. Baronius priorem ἐμπαιγμὸν parum rectè explicat: deinde ad Iacobi locum diuertit, quem pari tractat infelicitate. Rem igitur paullò accuratiùs expendamus, quamdo neque eruditiſſimus Ianſenius, neque alii interpretes, ſummæ doctrinæ viri, nobis ſatisfaciunt. In primis obſeruandum eſt, ſceleſtos Iudæos, vt ſalvatorem mundi vitâ priuarent, non eam cauſſam apud Pilatum allegaſſe, quæ potiſſimùm ipſos vrebat; doctrinam nempe ſalutis, cui ſe totis viribus opponebant: aliud crimen attuliſſe, cuius rationem potiùs habiturum ſciebant Pilatum: quòd Cæſaris videlicet majeſtatem Chriſtus imminueret, & Regnum affectaret, vt exponit Lucas, 23. 2. hoc illi apud Pilatum jactarunt; hoc apud Herodem, vt conjicere eſt facile: quorum vterque vanitatem accuſationis agnouit, & rem ſeriam in ludibrium vertit, vt furori Iudæorum aliquo modo ſatisfieret. Id voluerunt ipſorum ſatellites, cùm veſtibus illis Dominum onerarunt. Igitur Pilati milites Chriſto propriis veſtimentis exuto, chlamydem imponunt coccineam, ait Matthæus 27. 28. ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, ait Marcus 15. 17. *purpura illum induunt.* ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτὸν, Ioh. 19. verſ. 2. at Herodes cum ſuis, ἐμπαίξας περιέβαλεν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, *illuſum amicuit veſte candida.* Luc. capit. 23 verſ. 2. Colores harum veſtium notant Euangeliſtæ, quia in coloribus præcipuè eſt irriſio. etſi autem colores ſunt diuerſi, coccineus ſiue purpureus & candidus: eodem tamen ſpectarunt & Pilati ſatellites & Herodiani. Chriſtum enim tanquam falſum Principem & falſum Regem irridere atque ludibrio exponere voluerunt ſceleſti. vterque color imperatori conuenit & regi. Iccircò notat Valerius Maximus libro primo, capite ſexto, *imperatoribus in*

prælium exeuntibus, paludamentum album aut purpureum dari ſolere. Paludamenti ſiue chlamydis purpurei coloris paſſim mentio apud Græcos & Latinos. albi apud Hirtium de bello Africano, in Scipione, qui purpurei vſum Iubæ regi concedebat. In militia Romana & illi penes quos erat jus imperandi, imperator, tribuni militum, & alii, puniceis paludamentis ſagiſque vtebantur, & eorum lictores ac miniſtri. quare dubitandum non videtur, quin chlamys coccinea, qua fuit indutus Chriſtus, alicuius vel lictoris fuerit, vel ordinum ductoris, in præſidio Romano militantis. De alba veſte qua Herodiani Dominum induerunt, rectè notat Ianſenius, regiæ dignitatis id fuiſſe inſigne. nam is color olim receptus in regum inſignibus. Itaque, licet non neſciam ſcribere Hieronymum in 27. Matth. veteres Reges ruſo quodam limbo eſſe vſos: certiſſimum eſt tamen, diademata regum fuiſſe alba, vt obſeruabamus ad Suetonij libr. 1. cap. 79. & propterea in Pompeio faſciæ cretatæ & candidæ ſermonibus occaſionem præbuerunt, quaſi ille regnum affectaret, ſicut oſtendimus ad Tranquilli librum 11. capite 82. Quare ſine cauſſa Baronius hanc obſeruationem Ianſenij rejicit. Quod autem Ioſephi locum affert idem, è libro 14. cap. 17. vt probet purpureum potiùs colorem regium fuiſſe, valde fallitur: id enim colligi ex eo loco non poteſt; vbi de Herode ſermo eſt admodum iuuene, cuius pater adhuc viuebat: qui neque Rex fuit, neque Herodem vidit vnquam Regem; quæ de re dictum eſt ad annum 31. itaque purpura quam illo Ioſephi loco Saneas Herodi obiicit, regni non eſt argumentum, vt putauit Baronius; ſed dignitatis militaris, aut elegantioris dumtaxat cultus; ſic enim ait: ὁ βέλτιστος Ἡρώδης φόνου δίκην φεύγων, καὶ ἐπ' αἰτίᾳ τοιαύτῃ κινδυνεύων, ἕστηκε τὴν πορφύραν ἀμπεχόμενος, καὶ τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένος τῇ συνθέσει τῆς κόμης. opponens purpuram qua erat amictus Herodes, & capitis cultum elegantiorem propter ſingularem comæ compoſitionem (apud Clementem libro primo Conſt. ἀνατάλιον ea compoſitio videtur dici; niſi huc potiùs pertinet, quod appellat Clemens ὀγκοποιεῖν τὴν κόμην) habitui qui reum decebat, & vt ipſe loquitur, σχήματι δεδοικότος, deiecto vultui & pullæ veſti, vt erat mos ſibi metuentium. Erat præterea veſtis alba apud gentes ſacerdotii inſigne; & cùm ſacris operabantur, tam ſacerdos quàm ille qui ſacrificium exhibebat, albati fuerunt. Sic Athenis Prytanei ſacra faciebant λελευχειμονοῦντες καὶ ἐστεφανωμένοι eodemque habitu Curiam ingrediebantur, an litaſſent renunciaturi: vt intelligent tyrones è narratione Plutarchi in Conſolatione ad Apoll. de Pericle, ſi iungant cum ijs quæ ſcribit Theophraſtus in Characteribus ethicis, capite, de ſordida honoris cupidine, quam ipſe μικροφιλοτιμίαν appellat: vbi de hoc more plura olim adnotauimus. quibus adde ſi lubet Plutarchi locum in extremo libro Amatorio. Quum igitur veſtis candida apud veteres Regia pariter & Sacerdotalis eſſet: quis myſterio factum à prouidentia diuina non agnoſcat, quòd Chriſtus verus Rex, verus Sacerdos à ſuis irriſoribus, candida veſte amicitur? fuit quidem iſtorum

iſtorum animus peſſimus: ſed hoc veritatis ſignificationem myſticam neque hic, neque in titulo Crucis lædebat. ἐσθῆτα λαμπρὰν doctiſſimi viri apud Lucam vertunt, *ſplendidam veſtem.* id propriè Græca vox ſignificat: magis tamen ex vſu Latinè loquentium dixiſſent *candidam.* M. Tullius faſcias Pompeii *cretatas* appellat, quas vult intelligi λαμπρὰς, à fullone candentes. Vetus interpres *albam*: ne id quidem malè, nam etſi propriè aliud λευκὸν, aliud λαμπρὸν, ſæpe tamen eæ voces de eodem vſurpantur. In primo Meteorologicorum Ariſtot. & apud Olympiodorum eius libri interpretem, diſcrimen ſtatuitur inter album & λαμπρὸν, *ſplendidum, nitens.* Propriè λαμπρὸν eſt, τὸ οἷον ἐκπέμπειν αὐγὰς ἐπιτήδειον, *quod lumen emittere eſt idoneum*, vt ſcribit Galenus in 10. De vſu partium. hanc ob cauſſam Chryſoſtomus alicubi vocat lampades illas λαμπρὰς, quę in Euangelio dicuntur oleo eſſe inſtructæ. pertinet igitur non ad colorem, ſed ad lucem quæ ſpectatur in coloribus. apud Hippocratem obſeruabamus, de eodem ipſum vſurpaſſe hæc vocabula λαμπρὸν, λευκὸν, διαφανὲ, in libro Περὶ διαίτης ὀξέων. & Galenus initio tertii Commentarii in Hippocratis librum illum de diæta in acutis morbis, idem vinum appellat, διαφανέας, λαμπρὸν καὶ καθαρόν. Sic paſſim apud alios ſcriptores album & λαμπρὸν modò diſtinguuntur, modò pro eodem ponuntur. Hippocrati in Epiſtolis Veritas inducitur ἀφελέως πεπλεγμένην λαμπρείμονα, *crinibus ſimpliciter plexis, candida veſte induta.* Vetus ſcriptor Pythagoricus apud Stobæum, ſerm. 72. vult homines modeſtos eſſe λευχείμονας, & veſtibus vti λευκοχρωμάτοις, quæ tamen non ſint διαφανεῖς. pellucidam veſtem ſeparat ab alba: vt ſunt res diuerſæ natura ſua: quum tamen oſtenderimus apud Hippocratem & Galenum de eodem dici. In veteri Eccleſia recens baptizati albis induebantur; id erat Symbolum lucis per ſacrum baptiſmum acceptæ: ideò baptiſmum φώτισμα dixerunt, recens baptizatos νεοφωτίστους. Dionyſius Areopagita, veſtes illas φωτοειδεῖς appellat, & λαμπρυνέσθαι, in albis eſſe. Iobius λαμπροφορεῖν, apud Photium, quem vide numero 222. Aliquando manifeſtò ponitur diſcrimen inter veſtes albas & λαμπράς. Curopalata De officiis Conſt. auctor eſt, patre Imperatoris mortuo vel matre, vel vxore, aut aliquo è liberis, vel nepotibus, Imperatorem λευκὰ φορέματα φορεῖν μέχρι καιροῦ, ὅσον ἂν βούληται· εἶτα κίτρινα, ἄνευ μαργελλίων. καὶ μετὰ ταῦτα λαμπροφορεῖν. *alba veſtimenta geſtare quamdiu voluerit: deinde citrina aſſumere ſine limbis & pretioſis prætexturis,* (hoc μαργέλλιον ſignificat: non margaritas) poſtea vti veſtibus λαμπραῖς, hoc eſt, redire ad ſolemnia, & cultum aſſumere ſplendidum & nitentem; qualis ſolet eſſe Imperatorum. Hic veſtes albæ luctûs indices vocantur λευκαί; iiſdem opponuntur λαμπραί, id eſt omnes nitidiores: puta, candidæ à fullone recentes, quales fuerunt olim candidatorum, quas Plutarchus & alii Græci λαμπρὰς vertunt; aut purpureæ, vel alius cujuſuis coloris præſertim intenſioris. Non enim ſola candida dicuntur λαμπρά: ſed quæcunque valde nitent; cuiuſmodi erant cum primis illæ chlamydes veri luminis, de quibus ad Trebellium

Pollionem diximus. Hæc propterea pluribus expoſuimus, quia Syrus Paraphraſtes vocabulum λαμπρὰ aliter accepit quàm cæteri interpretes. Lucæ 23. vertit זהוריתא qua voce idem vtitur Matthæi capit. 27. verſ. 28. in exprimenda voce κοκκίνην, *coccineam*. Quare etiam iſto loco videtur exiſtimaſſe colorem λαμπρὸν idem eſſe cum coccineo. Sed de voce illa Syriaca velim cogitent viri eruditi attentiùs. Nam mihi quidem radix nota non eſt, unde illam deducam. Suſpicatus igitur ſum aliquando ה in ejus dictionis ſcriptura poſitum eſſe pro ח, Chaldæis זהר ex Hebræo זהר ſignificat *ſplendiuit, fulſit*, Vnde זהורא *Luna* quòd fulgeat: vt apud veterem poetam, λαμπρὰ δ' ἀνίτελλε σελάνα, hoc eſt, *ſplendida verò oriebatur Luna.* Inde igitur & ſuperius nomen ortum videtur, & ſcriptio editorum librorum corrigenda. ita planè reſpondebit voci Græcæ λαμπρὰν. Confirmat hanc coniecturam Arabs, qui vertit dicto loco 23. Lucæ בריקא *berikan*, ad verbum λαμπρὰν: à radice Hebræis & Arabibus communi quæ ſignificat *fulſit, fulgurauit, coruſcauit.* quum igitur è Syriaco ſit vera vt plurimum Arabica interpretatio, videtur eius auctor, in ſuperiore voce Syriaca ה legiſſe non ח. at in loco Matthæi cap. 27. verſ. 28. recedit Arabs à Syro & vertit אחמר *rubram*, quaſi dicas coloris viui, οἰνοχρῶτα καὶ ἐρυθρὰν, vt loquitur Theophraſtus in nona hiſtoria Plantarum. nam חמר Chaldæis & Arabibus eſt vinum rubrum. Idem Syrus Paraphraſtes in Epiſtola Iacobi II. v. 2. Græcum λαμπρᾷ expreſſit שפירא *pulchra, elegante.* videtur exiſtimaſſe Iacobum denotare voluiſſe qi e nvis honeſti rem cultum: quod verum quidem eſt; ſed propterea à vocis Græcæ notione diſcedendum non erat. Baronius qui paullò antè Ianſenium reprehendebat, quòd album colorem regium dixiſſet, in hoc Iacobi loco voces Apoſtoli, χρυσοδακτύλιος ἐσθῆτι λαμπρᾷ, immani errore interpretatur *quempiam virum regium, cui annulum aureum in veſte candida geſtare liceret.* qui fuerunt viri regii eius ætatis, qui Eccleſias Chriſtianorum frequentarunt? Nam neque vllos in vicinis regionibus reges tum fuiſſe factos Chriſtianos legimus præter Abgarum Edeſſæ toparcham; de quo ſtultum ſit verba Iacobi interpretari. neque verò credere par eſt, ægrè laturum fuiſſe Iacobum regii ſanguinis viris aut præcipuæ apud Reges auctoritatis, aliquem in Eccleſia honorem ſolitum haberi. Anabaptiſtarum furori hoc potiùs conueniat, quàm doctrinæ Apoſtolorum; quorum tot extant præcepta de honore Principibus viris deferendo. Sed quum loqui Apoſtolum appareat de re quæ quotidie fiebat, in omnibus Chriſtianorum conuentibus: ne illud quidem dubitari poteſt, generaliter ipſum deſignare quemvis è fidelium numero paullò cultum ornatiùs, quàm vulgus hominum ſoleret veſtiri. Notum eſt & pueris, Romanos, quorum moribus pleriq; prouincialium in omnibus regionibus tunc temporis vti amabant, togam albam aut candidam pro honeſtiore cultu habuiſſe. Idem ſeruatum eſſe etiam apud Græcos jam oſtendimus; multis probare poſſem, ſi locus pateretur. Sed & Iudæis in colore veſtium conſuetudinem fuiſſe eandem

ſcripta illorum palam faciunt. in quibus vox חורים *ablati* ingenuos & nobiles denotat; & בני חורים ſunt *οἱ εὐπατρίδαι, nobiliter nati, patricij.* χρυσοδακτύλιος igitur apud Iacobum perperam refertur ad jus aureæ fibulæ geſtandæ, quod Syriæ Reges ſui ſanguinis viris aut bene de ſe meritis Principibus ſoliti olim deferre. Nam ad tempora Apoſtolorum durasse illum morem, poſt extinctum nomen Regum Syriæ, ſumit Baronius, probare verò non potuit. Adde quòd ius illud, γέρας vel τιμὴ πόρπης χρυσῆς, *honos fibulæ aureæ*, ſemper vocatur Græcis ſcriptoribus, nunquam autem χρυσῶν δακτυλίων, hoc eſt *aurei annuli*. Vide librum primum Macab. cap. 10. verſ. 89. ca. 11. v. 58. & 14. v. 44. Ioſephus lib. 13. cap. 8. γέρα τε τιμὰς δίδωσι, πόρπην χρυσέαν, ὡς ἔθος ἐστὶ δίδοσθαι τοῖς τῶν βασιλέων συγγενέσι. cap. ſeq. duo coniungit, purpuræ vſum, & πόρπας χρυσᾶς, *fibulæ aureæ*. denique nunquam aliter loquuntur auctores in eius moris mentione. quod ſatis refellit Baronianam interpretationem. Aureorum verò annulorum quàm fuerit ea ætate frequens vſus, & quantus is cenſeretur eſſe honos, declarant innumera omnium ſcriptorum teſtimonia.

LXXIV. Corona Chriſto impoſitæ materia. πλέκειν. *Leuia quædam.*

ANNI XXXIV. Nu. LXXXVI.

Rectè Baronius eorum ſententiam rejicit, qui ſpineam Domini coronam è junco marino, quem Græci ὀξύσχοινον vocant fuiſſe contextam putarunt. nulla eſt junci ſpecies, in cujus deſcriptione vel Theophraſtus, vel Plinius, vel alij probati ſcriptores ſpinas commemorent, thyrſum autem illum & acumen in quod definiunt nonnullæ juncorum ſpecies, inſulsè ſpinas vocaueris. Videtur errori occaſionem dediſſe vox πλέξαντες, hoc eſt, *contexentes*, quam in ea hiſtoria tres Euangeliſtæ vſurpant, Matthæus, Marcus, Iohannes. nam id verbi propriè locum habet in vitilibus, ad quæ juncus eſt accommodatiſſimus. ſed dicitur & de aliis rebus, quod nemo ignorat. De corona illa tantum ſcimus. Clemens Alex. cap. 8. Pædag. lib. 2. oſtendit factum fuiſſe ἀπὸ βάτου, *è rubo.* & rubum illum confert cum eo in quo Deus apparuit Moyſi, myſterium aliquod in vtriuſque comparatione obſeruans. Sed quum ruborum multæ ſint ſpecies, inanis atque inutilis labor fuerit, velle quærere quæ potiſſimùm ſpecies ad hanc coronam ſit adhibita. Apud Marcellum Empiricum legere memini, ex alba ſpina fuiſſe Chriſtum coronatum. Baronius quo argumento notum habuerit, eas ſpinas quæ hodie oſtentantur, tanquam illius coronæ reliquiæ, veras eſſe, nec fraudem ſubeſſe, vellem nos docuiſſet. Idem quid appellet *fuſtem* aut *ramos* in oxyſchœno, mirabuntur, ſcio, naturæ periti.

LXXV. Lotio manuum Pilati ex qua conſuetudine. Mos veterum mentem ſuam ſignificandi non ſolùm verbis, ſed etiam factis.

ANNI

Anni XXXIV. Nu. LXXXIX.

QVæritur an lotio manuum à Pilato vſurpata, ex conſuetudine aliqua Gentium ſit orta, an Iudæorum. Origenes in Matthæum præcisè negat tale quid apud Romanos fuiſſe factitatum. Proferunt tamen viri doctiſſimi è Græcis & Latinis ſcriptoribus, lotiones, vt ipſi exiſtimant, non diſſimiles. Sed aliud eſt lauare poſt admiſſum crimen ad expiationem peccati: quo fine inſtitutos apud veteres fuiſſe καθαρμοὺς, & περιρραντισμοὺς, purgationes, & aquæ luſtralis aſperſiones, nemo ignorat: aliud ante crimen, ad teſtificationem innocentiæ, quod hîc facit Pilatus. Baronius igitur contendit Pilatum ex ceremoniis Iudæorum mutuatum eſſe exemplum; & affert locum Moſis, è Deuteron. ca. 21. qui tamen ſi diligenter expendatur à facto Pilati toto genere eſt diuerſus. Poterat Baronius ex hiſtoria & ſcriptis Iudæorum exempla reperitare, quæ magis ad rem facerent. Narrat Ariſteas vetuſtiſſimus ſcriptor, Septuaginta Seniores, qui vertendis libris ſacris Alexandriæ operam poſuerunt, ſolitos priùs quam ad lectionem ſe accingerent, manus lauare: cuius rei cauſſam quum ab iis nonnulli requiſiſſent, διεσάφει, ait Ariſteas ὅτι μαρτύριον ἦν τοῦ μηδὲν εἰργάσθαι κακόν: *declarabant ſignum eſſe, nihil a ſe mali fuiſſe admiſſum.* Neque alienum eſt quod in libris Magiſtrorum legimus, ſolita defunctorum cadauera à pollinctoribus calidâ lauari vel ad acquirendam, vel ad teſtandam innocentiam, quando actæ vitæ ratio eſt reddenda. Omitto ſimilia exempla. Sed mihi valde mirum videtur Pilatum hominem Romanum, inſtituto Iudaico eo potiſſimùm tempore eſſe vſum, quo videbat ſe à ſceleratiſſimis Pontificibus, Sacerdotib. & furente populo Iudaico, ad ſcelus patrandum adigi, quod ipſe horrebat. Vera igitur ratio facti aliunde eſt arceſſenda, quàm inſtitutorum Iudaicorum imitatione, de qua Pilatus nunquam cogitauit. Obſeruat Nicolaus Cabaſilas in expoſitione Liturgiæ, fuiſſe veteribus in more poſitum, vt ſenſa animi non verbis ſolùm, ſed etiam factis declararent; qua de re & Plutarchus alicubi diſſerit, & nos in Commentariis Polybianis multis exemplis hunc morem ex hiſtoria Græca & Latina illuſtramus, quæ nunc omittimus. Illuſtre exemplum Actorum 21. 11. in Agabo pedes ac manus ſibi vincientе. Quemadmodum autem communis hic mos fuit olim omnibus gentibus; ſic facta quæ adijciebantur ad verba, erant ſæpe communia. Quare Pilatus morem lauandi ad declarandam ſuam innocentiam, non magis ſumpſit à Iudæis, quàm formulam qua vtitur, cùm proteſtatur de ſua innocentia, *Innocens ego ſum a ſanguine iuſti huius*; ſumpſit ex hiſtoria Suſannæ, vbi non diſſimilem vſurpat Daniel; *Mundus ego ſum à ſanguine huius.* in hiſtoria Suſannæ, verſu quadrageſimoſexto.

LXXVI. *Cur Pilatus Dominum ſupplicio Crucis addixerit: Hallucinationes Baronij.*

ANNI XXXIV. Num. XCII.

MIram, nec prius, opinor, auditam rationem affert Baronius, cur mundi Saluator ſententia Pilati Cruci fuerit affixus. Vult enim neque juris Iudæorum habitam eſſe rationem; alioquin Iudices lapidatione fuiſſe illum punituros: neque Romanorum; quia crimini cujus poſtulatus fuit Chriſtus, id pœnæ genus non conueniebat. ſtatuit igitur, ſupplicium quod Barabbæ fuerat ſubeundum, tranſlatum eſſe in Dominum. Hæc ſententia mihi videtur falſa non minus quàm mira. Nam etſi omnia contra jus & fas in illo judicio ſunt adminiſtrata; hujus tamen noui exempli nullam ne ſuſpicionem quidem Euangeliſtæ injiciunt. Quare verius eſt, quod ab hominibus eruditis pridem eſt, animaduerſum; Pilatum, qui ſatis intelligebat accuſationem Iudæorum eſſe fictam falſamque; ſic tamen egiſſe cum Chriſto quaſi illius accuſatoribus fidem haberet. fuerat accuſatus, quod res nouas moliretur & turbas cieret; Pilatus puniri juſſit vt ſeditionis & tumultus auctorem. vide legem 38. §. 2. Digeſt. de pœnis. & leg. 2. Cod. de ſeditioſis. Paulus libro 5. tit. 22. *Auctores ſeditionis aut tumultus pro qualitatis dignitate, aut in crucem tolluntur, aut beſtiis obijciuntur.* Quod autem ait Baronius, crucis ſupplicium famoſis latronibus fuiſſe debitum; idque Luciani teſtimonio confirmat; fallitur manifeſto: nam Lucianus eo quem laudat dialogo nihil omnino ſcribit, vnde id poſſit colligi. Diligens lector locum inſpiciat ſub finem amœniſſimi libelli. deprehendet inſignem hanc eſſe hallucinationem; nam latrones eo loco ne nominantur quidem.

LXXVII. An ſupplicium Crucis veteribus Iudæis fuerit in vſu. Oſtenduntur Baronij & Iuſti Lipſii variæ hallucinationes. Multa loca è Scripturis & alijs auctoribus Græcis ac Latinis illuſtrantur.

IBIDEM.

BAronij verba ſunt; *Erat & apud Iudæos Crux in vſu; ſed ea pœna aſficiebantur homicidæ, vt Philo tradit.* Quot verba, tot ferme peccata. Falſum eſt, ſupplicium Romanorum, quod crucem proprie vocabant, in vſu fuiſſe apud veteres Hebræos: falſum eſt, ea pœna homicidas illorum legibus affectos: falſum eſt, Philonem hoc tradere. Baronium, ſcriptorem parum accuratum, & rerum veteris populi Iudaici non admodum intelligentem, hos errores erraſſe, minus miramur: qui ſciamus, viros longe doctiſſimos & ante ipſum, poſt ipſum, idem cū Baronio ſenſiſſe & ſcripſiſſe. Taceo tot ſacrorum librorum interpretes, quos ſecutus eſt conditor Annalium, vel qui ipſum: ſed & Carolus Sigonius, & Iuſtus Lipſius, ille quum ex profeſſo de rebus Iudæorum ſcriberet; hic in libellis de cruce; idem aſſirmarunt. Omnes ſupplicium Crucis notum Iudæis atque vſurpatum fuiſſe tradiderunt: quidam & locum illum Philonis tractarunt, vt Lipſius; qui ab actoris mente longe aberrauit. Hoc vt palam fiat ante omnia tirones moneo, voces illas *crux*

σταυρὸς, σκόλοψ, ἀνασταύρωσις, ἀνασκολοπι-σμὸς κρεμᾶν, & his affines, de variis pœnarũ generibus, quæ omnino confũdi nõ debent, cum ab aliis auctoribus, tum præſertim à veteribus vtriuſque Teſtamenti interpretibus ſolere vſurpari. Nos hic loquimur, de ſupplicio, quale pati pro humano genere Chriſtus voluit. atque id Crucem Romanam appellamus; quia Romanos & in priuatis ſuppliciis ſeruorum, & in publicis etiam vel de ſeruis, vel de aliis vilibus capitibus, plurimum ea conſtat eſſe vſos, nec ſine cauſſa Sozomenus lib. 1. c. 8. narrans ſublatum à Conſtantino M. hoc genus pœnæ, ita loquitur πρότερον νενομισμένην Ῥωμαίοις τὴν τοῦ σταυροῦ τιμωρίαν νόμῳ ἀνεῖλε τῆς χρήσεως τῶν δικαστηρίων: *lege ſuſtulit ex vſu iudiciorum Crucis pœnam, Romanis prius vſitatam.* Hoc igitur pœnæ genus, Crux proprie Romanis dictum, & ſeruile ſupplicium habitum, Hebræis olim fuiſſe vſitatum affirmat cum multis Baronius: nos negamus, & ſententiæ noſtræ hæc certiſſima argumenta proferimus. Primum eſt, Doctorum eius populi teſtimoniũ, qui verbis expreſſis Crucem Romanã fuiſſe genti ſuæ ignotã affirmant verba illorum ſunt hæc. דבר זה לא היה בישראל לתחוב המסמרות ברגלי וידי האדם הנסקלין והנתלין *Non fuit hic mos in Iſraele, vt clauos figerẽt in pedibus aut manibus hominũ qui lapidati aut ſuſpẽſi fuiſſẽt.* Hoc argumẽto infelices Rabbini vtuntur, vt hiſtoriæ Euangelicæ de paſſione Chriſti fidem detrahant. in quo facile refellũtur ab ipſa veritate, quæ ſupplicij hanc formam non ab ipſis Iudæis, ſed à Pilato Romano docet fuiſſe Chriſto irrogatam. Nihil igitur agunt perfidi Rabbini; etſi falſum non eſt quod afferunt, ſed certiſſimũ, vt ex ſequentibus apparebit. Alterum argumentũ ducimus ex ipſo iure veteri populi illius, quod & Rabbini iidem afferunt, vt ſententiæ ſuæ fidem adſtruant. Dicunt igitur Rabbini, quatuor genera pœnarum (ſic ipſi vocant מיתות *mortes*) fuiſſe ab antiquo tradita לבית דין *domui iudicij*. id eſt, Concilio Sanedrin quibus ſolis vti licuit. Ex pœnæ ſũt סקילה *lapidatio*, λεύσιμος μόρος, Tragicis Græcorum, שרפה καῦσις *viuicomburium*, vt appellat Tertullianus; הרג vel הרג בסיף *occiſio per gladiũ decollatio*, & חנק ſiue חנק *ſtrangulatio*, θάνατος δι' ἀγχόνης. Hæc legitimarum pœnarum enumeratio, ex antiquis fragmentis Doctorum, quæ in Pandectis Talmudicis habentur, paſſim legitur in Commentariis Rabbinorum; Qui legem Moſis digeſſerunt in præcepta faciendi, vt ipſi loquuntur 248. & 365. non faciendi, haſce pœnas ex inſtitutione Moſis eſſe profectas non docent: ſingulas enim commemorant & proprias illarum ſedes in Pentateucho oſtendunt. De occiſione per gladium, eſt præceptum affirmans apud Maimonidem 226. ex cap. 21. Exodi de occiſione per ſtrangulationem proximum eſt præceptum è Leuitico 20. v. 10. de ignis pœna, agitur in præcepto 228. è Leuitico 20. de lapidatione, in eo quod ſequitur è Deuteronom. 22. Moſes Maimonides (qui & Moſes Ægyptius dicitur) ſolidæ atque ingentis doctrinæ vir de quo videor mihi poſſe id vere dicere, quod Plinius olim de Diodoro Siculo, primum illum inter ſuos deſiiſſe nugari; in opere, Iad. quod inſtar eſt Commentariorum in

præcepta quā affirmantia, quā negantia libro vltimo, halacoth Sanedrin, in pirke 14. auctor eſt, quatuor has tantum legitimas fuiſſe veteri Iudæorum populo ſuppliciorum ideas: tam rigida obſeruatione ab iis vſurpatas, vt ne Regi quidem fas eſſet, pœnas mutare; puta in meritum ex legibus pœnam gladij, aliter quam gladio animaduertere, Obſecro reſpondeant mihi, quibus placet Crucem Romanam veteribus Hebræis fuiſſe in vſu, cur in tam accurata legitimorum eius populi ſuppliciorum explicatione, tam altum eſt, tam conſtans apud Rabbinos de illa ſilentium; Vel hæc vnica ratio apud viros judicij caſtigati, confutandæ illi ſententiæ fuerit ſatis. Pergimus tamen & ipſum cauſſæ jugulum petimus. Tertium enim argumentum ſumimus non è Rabbinorum teſtimoniis: verum ex ipſis Scripturis; atque ita dicimus. Si nullum veteris linguæ Hebræorum eſt verbum, quod Crucem proprie dictam ſignificet; ſi nullum verbum actioni crucifigendi proprium: ſi denique in toto Veteri Teſtamento nullum extat certum de eo ſupplicij genere Teſtimonium; non abit profecto, quin illi populo fuerit olim ea pœnæ forma incognita. Atqui prius: ſecundum igitur. Probatio noſtra eſt hæc, in lingua Hebraica vetere, vocabulum quod Cruci reſpondet, eſt עץ: σταυροῦν autem & crucifixioni reſpondent duo verba יקע & תלה: atqui nulla iſtarum dictio eſt, quæ vel ex natiua ſignificatione, vel ex peculiari aliquo vſu ſacrorum ſcriptorum Crucis Romanæ pœnam deſignet: nullum eſt igitur & verum eſt quod diximus. Sed huius argumenti vis plenius eſt declaranda. עץ *lignum* ſignificat. id vocabulum eſt generale ejus inſtrumenti, quod ad varia ſupplicia varia forma adhiberi ſolitum, nam & qui acuta ſude transfigebantur, & qui laqueo ſtrangulabantur in altum ſublati, & qui in furca occidebantur, & qui vel *&c.* more Athenienſium, vel cruci ex conſuetudine Rom. affigebantur, item qui hodie rotæ imponuntur, omnes dici poſſunt mori על עץ *ſ per ligno.* atque ita loquitur Lucas Actorum 5. 30. & 10. 39. de morte Chriſti ὃν ἀνεῖλον κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. *quem occiderunt ſuſpendentes in ligno.* hic lignum עץ eſt Crux Romana, quod ex hiſtoria paſſionis ſcimus: quæ vocem generalem nos cogit ita interpretari. In Teſtamento veteri ſæpiſſime occurrit. vox *lignum* in deſcriptione ſuppliciorum: ſed cur late patentem ſignificationem reſtringamus ad crucis Rom. notionem, nihil cogit nos: quum nullus ſit locus in totis Bibliis Hebraicis, ex quo vel ſuſpicio duntaxat poſſit ſumi, quæ eo nos ducat. Contra, quæ modo attulimus à Rabbinis, erroris manifeſti arguunt illos qui עץ *lignum* in libris Hebraicis de cruce interpretantur. At Rabbini quoties de ſupplicio Chriſti loquuntur ipſum quidem vocant תלוי τὸν κρεμασθέντα, crucem vero illius, quia propria voce deſignare non habent, circumlocutione vtuntur, & שתי וערב *Stamen & Subtegmen.* Idem dicendum eſt verbis יקע & תלה quæ ſuſpendendi ſignificationem quum habeant, pluribus ſuppliciis accommodari poſſunt in quibus perituri in altum tolluntur, & fiunt μετέωροι & quidem de cruce poſſe ea verba vſurpari, certum eſt: nam ita κρεμᾷν

ſuſpendere de Chriſto poſuit bis Lucas, in quem crucifixione, non ea quæ proprie dicitur ſuſpenſio, impius & αὐτοκατάκριτος, Pilatus animaduertit. verum vt modo dicebam, cur in Bibliis ita exponamus illa verba, ratio nulla eſt; cur aliter accipiamus ratio non deeſt; teſtimonia nempe illa, quæ è Cõmentariis Rabbinorum attulimus. Quod antiqui Interpretes Chaldæus, Latinus, & aliquando etiam Græci in exponendis vocibus illis Hebraicis, dictionibus vtuntur ad denotandum Crucis Rom. ſupplicium peculiariter vſitatis, atque adeo ipſo nomine *Crucis*; vt non reprehendimus; quum exponi commode queat, ἀναλόγως non κατὰ τὸ ῥητόν, (quo pacto multa dicuntur ab omnium linguarum ſcriptoribus optimis:) ita errare grauiter illos non dubitamus, qui ea putant eſſe argumenta ſupplicij Crucis iam olim Hebræis vſitati. ferendus fortaſſe hic error ſit in iis, qui Latinam verſionem volunt eſſe authenticam, textum Hebraicum ex ea volunt pendere; quam judicij ſiniſteritatem, non vno loco in Baronio deprehendimus. in viris cordatis & ἀπαραιτήτοις, qui Hebraicæ veritati ſuum pretium tribuunt, tantus error ferri non poteſt. Iam aliquot Scripturarũ loca expendamus. Gen. 40. 19. Ioſeph. piſtorum magiſtro ait; Rex תלה אותך על עץ *ſuſpendet te ſuper ligno.* Ionathan Paraphr. τὸ תלה verbo קטל expreſſit, quod ſimpliciter occidere & crucifigere ſignificat. Onkelos & hic aliquot aliis locis voce vſus צלב quod in paraphraſi Noui Teſtamenti & apud Rabbinos, de cruce Chriſti ſolet vſurpari. alibi contra; Ionathan τὸ צלב vſurpat; Onkelos τὸ קטל vt Numerorum 25. 4. Græci ad verbum κρεμάσει σε ἐπὶ ξύλου, Latinus ſic: *ſuſpendet te in cruce.* & verſu 21. vbi Græci ex Hebræo ſimpliciter, τὸν ἀρχισιτοποιὸν ἐκρέμασε, Latinus fecit; *alterum ſuſpendit in patibulo.* Si accipiantur *Crux* & *patibulum* laxius, non poteſt reprehendi Latinus Interpres: vt nec Ioſephus, qui eam hiſtoriam ſic expreſſit, lib. 2. cap. 3. τὸν δὲ τῶν σιτοποιῶν ἀνεσταύρωσε. Quis dubitat voces *crux* & *patibulum* omnibus illis diuerſæ formæ ſuppliciis, ſed tamen aliquid ſimile habentibus, quæ ante commemoraui, poſſe conuenire? quare vt reſpondeant Hebraicis Latina, illa nomina laxius omnino ſunt accipienda: neque apud Septuaginta Seniores κρεμῶν ἐπὶ ξύλου, ita præciſe exponendum vt exponimus apud Lucam. Ratio eſt: quia non conſtat nobis an Ægyptii ab vltima antiquitate Crucis Rom. ſupplicium in vſu habuerint; nam de poſterioribus jam non agimus: quanquam ne de his quidem certo poteſt aliquid pronuntiari. Sic ἀνασταυροῦν; apud Ioſephum poteſt exponi, vel de trajecto palo per totum corpus; vel de ſuſpenſione in furca, aut alio ligno, vel de ſimili alia quadam pœna: multæ enim fuerunt crucem aliquo pacto referentes. nonnullas ante recenſuimus; poſſunt aliæ addi: vt illa qua perit Melanthius apud poetam, ὀδυσ. χ. reductæ in dorſum manus & pedes illi vinciuntur: deinde laqueo tollitur in altum & columnæ imponitur, ibi periturus;

ὥς κεν δηθὰ ζωὸς ἐὼν χαλέπ' ἄλγεα πάσχῃ.

Producens vitam mala plurima quo patiatur, multa in hac pœna cruci ſimilia. nemo tamen ſanus eam eſſe

crucem

crucem Rom. dixerit. Quod autem σταυρὸς & ἀνασταυροῦν, in diuerſis ſupplicijs locum habeant facile probatu eſt. Thucydides in prima hiſtoria de Inaro ſcribit, προδοσίᾳ ληφθεὶς ἀνεσταυρώθη, hic eſt Inarus ille, cuius fit mentio in Cteſiæ fragmentis, etſi vitio ſcriptorum euenit, vt idem Thucydidi Λιβύων βασιλεὺς, dicatur Cteſiæ Λίβυος ἀνήρ, Narrat vero Cteſias, Amytim Xerxis filiam, Megabyzi vxorem, Inarum ἀνασταυρῶσαι ἐπὶ τρισὶ σταυροῖς: *ſuper tres palos vel patibula ſuſtuliſſe.* non eſt dubium Thucydidem à Cteſia eſſe exponendum: qui trium crucium in vnius ſupplicio mentionem faciens oſtendit, diuerſiſſimam eam fuiſſe pœnam, à pœna crucis Rom. Et Thucydides & Cteſias illuſtrari debent ex Plutarcho qui in vita Artaxerxis quid ſit ἀνασταυροῦν ἐπὶ τρισὶ σταυροῖς oſtendit hiſce verbis: προσέταξεν ἐκδεῖραι ζῶντα, καὶ τὸ μὲν σῶμα πλάγιον διὰ τριῶν σταυρῶν ἀντιπῆξαι· τὸ δὲ δέρμα χωρὶς διαπατταλεῦσαι: *iuſſit viuo cutem detrahi, & corpus quidem ſuper tribus ſtipitibus tranſuerſum affigi, pellem vero ſeparatim paxillis diſtendi*: id enim eſt διαπατταλεύειν, non *in palo ponere*, vt vertit aliicubi eruditiſſimus Lipſius. Aliquando ἀνασταυροῦν dicitur non de hominis viui ſupplicio: ſed de cadauere aut capite hominis vel decollati, vel alio ſupplicio extincti, quod ignominiæ cauſſa palo affixum in propatulo collocatur. Polybius in octaua hiſtoria, de Achæo iam occiſo: ἔδοξεν ἀνασταυρῶσαι τὸ σῶμα. *placuit corpus Achæi erecto palo imponi.* aut ſi forte, appendi furcæ. In Dionis Seuero capita Nigri & Albini dicuntur ἀνασταυρωθῆναι, Herodianus quoque de Seuero πέμψας τὴν κεφαλὴν τ̃ Ἀλβίνου δημοσίᾳ ἀνασταυρωθῆναι κελεύει. Hic mos antiquiſſimus eſt: quo Perſarum Satrapas in captiuis Græcis ſæpe vſos legimus. Polycratem Samiorum tyrannum fuiſſe ab Oræta vel Oronte prætore in crucem ſublatum, M. Tullius & Valerius Maximus ſcribunt: Strabo libro decimoquarto, κρεμασθῆναι, fuiſſe ſuſpenſum: vera hiſtoria eſt apud patrem hiſtoriæ Herodotum, in Thalia ait de Satrapa ἀποκτείνας μὲν οὐκ ἀξίως ἀπηγήσιος Ὀροίτης ἀνεσταύρωσε: Iuſtus Lipſius, vt probet Perſas vſitaſſe crucem Romanam laudat Herodoti hunc locum & ita vertit: *Interficiens eum (quod indignum relatu ſit) Orœtes in cruce ſuffixit*: nimirum eruditiſſimus vir Herodotum non ex propria ſententia, ſed ex mente Ciceronis & Valerij eſt interpretatus. nam hoc ait potius ſcriptor elegantiſſimus: *Orœta Polycratem, poſtquam modo indigno qui narretur, ipſum occiderat patibulo impoſuit.* Non igitur crucifixione vita erepta Polycrati; ſed alio modo, quem tacet Herodotus; mortui vero corpus ignominia illa eſt affectum, quæ & ipſa vocatur ἀνασταύρωσις, hoc eſt, *crucifixio.* Quod diſſentire Cicero, & alij ſcriptores videntur, leue eſt; & ſimilium diſſenſiuncularum plenæ ſunt omnes hiſtoriæ. Modus ſupplicij, quem negat relatu dignum Herodotus, aliquod ſine dubio crudelitatis inſigne exemplum continuit: & niſi fallor, intelligit excoriationem, qua multum vſi Perſæ in tollendis iis, quorum corpora poſtea in propatulo ponebant. In Eclogis Cteſiæ de Bagapata, τὸ δέρμα ἐκδαρθὲν ἀνεσταυρώθη (ἀνεσταυρώθη fortaſſe: etſi illud ferri poteſt)

ὑπὸ Παρυσάτιδος: *detracta cute ſublatus eſt in Patibulum à Paryſatide.* Sic mortuo Leonidæ Spartano caput à Perſis amputatum ſcribit Herodotus, atque id ἀνασταυρωθῆναι. & multa ſimilia exempla. Atque ex his apparet voces σταυρὸς & σταυροῦν, ſæpe de ſuppliciis vſurpari, quæ ſunt diuerſa à Cruce Rom. ac proinde falli eos, qui in quocunque ſupplicio ea vocabula inueniunt, de pœna ex more Rom. illa interpretantur. Huc pertinet locus Philonis, quem Baronius attigit, Lipſius tractauit, è libro De legibus contra homicidium & ſcortationem, edit. Gr. 548. Ibi loquens Philo de pœnis homicidarum à Moſe ſancitis, ſcribit ſic: μυρίοις μὲν θανάτοις, εἴπερ οἷόν τε ἦν, ἐζημίωσεν ἂν κατ' αὐτῶν ὁ νομοθέτης· ἐπεὶ δὲ τοῦτ' οὐκ ἐνεδέχετο, τιμωρίαν ἄλλην προσδιατάττεται, κελεύων τοὺς ἀνελόντας ἀνασκολοπίζεσθαι. *Legiſlator noſter*, inquit, *mille mortibus, ſi fieri potuiſſet, homicidas addixiſſet: quoniam id fieri non poterat. pœnam aliam* mortis ſupplicio *adiecit; iubens vt qui occidiſſent in patibulum tollantur.* hic ἀνασκολοπίζεσθαι, Baronio, Lipſio, & vulgatis interpretibus accipitur de cruce Romana quare ex hoc loco illi colligunt, Philone auctore homicidas ex legibus Moſis crucis ſupplicio fuiſſe afficiendos. Atqui in Legibus Moſaicis nullum extat eiuſmodi præceptum & Rabbini, cum docent quæ ſint propria cujuſque ſupplicij crimina homicidas inter eos recenſent, in quos gladio animaduerti ſolitum, Hic igitur Lipſius Philonem accuſat, & apud Moſem quicquam extare negat, vnde id Philo potuerit colligere. vere hoc quidem: ſed non animaduertebat vir doctiſſimus, Philonem non loqui de ſupplicio, quo vita adimebatur percuſſori: ſed de pœna quæ ignominiæ cauſſa extincto irrogabatur: vt ſuſpenderetur ad paucas horas, & Soli, vt ait Philo, & oculis hominum exponeretur: id Iudæis erat quauis dira morte dirius propter horribile carmen vocis diuinæ: *maledictus à Deo eſt, qui pendet in ligno.* Deuteronom. 21. 23. & Paulus Galat. 3. 13. Christum factum eſſe κατάραν, maledictionem, quia pependerit in ligno. & hæc eſt illa Christi ὕψωσις hoc eſt, *exaltatio*, quam ipſe prædicebat, Iohan. 3. 14. & 12. 32. ad quas prædictiones reiicit nos idem Iohan, 18. 32. ſed quia exaltandus erat in cruce, quod non fuit Iudæis vſitatum ſupplicium: propterea ante admonebantur diſcipuli, judicium quo damnandus erat Chiſtus, à Gentibus fore reddendum, Matth. 20. 19. Porro cædem hominis crimen eſſe capite luendum, ſancit Moſes Exod. 20. 24 & Leuit 24. 17. præter hanc pœnam, aliam à Moſe fuiſſe poſitam, ait Philo: προσδιατάττεται, inquit, h. e. *ſtatuit vltra ſupplicium mortis*; nimirum ἀνασκολόπισιν, corporis vita caſſi ſuſpenſionem in ligno, Id Philo collegit è Deuter cap. 21. & praxi, vt videtur Iudæorum, nam Moſis quidem verba expreſſe hoc non ſtatuunt: neque ſane Ioſephus id dicit, lib. 4. in compendio legum Moſaicarum, vbi non prætermittitur ille verſus 22. capitis 21. Deuteronomij oſtendit tamen hic locus Philonis, ſi attentius illum expendimus, Doctores ſaltem quoſdam, è verbis Moſis id collegiſſe & commune jus feciſſe. Sic etiam lapidatione obrutos, poſtea ſuſpendendos eſſe, ex eodem loco Moſis Rabbini tradiderunt, vt habetur in

præcepto

præcepto affirmatiuo apud Maimonidem 229. & Doctorum Iudæorum commentariis. Quantus igitur eſt error eruditorum hominum, qui τὸ ἀνασκολοπισθῆναι, apud Philonem de cruce Romana interpretantes, falſam ei ſententiam attribuunt? Id autem verbi poſuit Philo pro eo quod Moſes dixit illo Deuteronomij loco κρεμάσαι ἐπὶ ξύλου, de quo loquendi genere ſatis ante. Latinus ibi, *appendere in patibulo*. in proximis autem verſibus vertit *lignum* Ioſephus illo quem indicaui loco, quod Moſes dixit *ſuſpendi in ligno*. Philo ἀνασκολοπισθῆναι, ſic expreſſit. καὶ μείνας δι' ὅλης τῆς ἡμέρας εἰς θέαν τῶν ἁπάντων θαπτέσθω νύκτωρ. *Vbi manſerit in conſpectu omnium totū diem* (reliquam nempe diei partem poſt ſupplicium.) *noctu ſepeliatur* Hæc veriſſima verborum Moſis paraphraſis, luculentè eorum errorem confutat, qui τὸ ἀνασκολοπισθῆναι de pœna crucis apud Philonem accipiunt: eadem interpretationis ratio tenenda eſt in omnibus hiſtoriis (ſunt autem plurimæ cum in ſacris tum in prophanis auctoribus:) vbi hominis mortui fit ἀνασταύρωσις, vel ἀνασκολόπισις. In eiuſmodi exemplis, ſuſpendioſus non moritur in ligno. In aliis exemplis, & vita eripitur, & occiſi corpus ad ſpectaculum proponitur in eodem ligno. In hiſtoria Ioſuæ 8. 29. ita ſcriptum: *Regem quoque Hai ſuſpendit in patibulo, vſque ad veſperam & ſolis occaſum: præcepitq; Ioſue & depoſuerunt cadauer eius de cruce.* Hic quoque Latinus interpres, vocabulum Moſis עץ vertit *patibulum* & *crucem*. Paraphraſtæ Chaldæi צלב *crucem*, ait doctiſſimus Maſius & quidem verum eſt; poſtquam Romani ſupplicij forma Iudæis & Syris innotuit, ad ſignificandam crucem & crucifixionem id verbum eſſe vſurpatum; ſed in paraphraſi veteris Teſtamenti alia notione accipiendum & generaliore, vt de vocibus *crux & patibulum* ante diximus. Septuaginta Seniores hoc vno loco Scripturarum τὸ עץ verterunt non ſimpliciter ξύλον, vt toties alibi, ſed ξύλον δίδυμον. Quid eſt δίδυμον ξύλον, *lignum geminum*? Iuſtus Lipſius in libro De cruce contendit eſſe Romanam crucem; & Suidam reprehendit qui incerti auctoris verba hæc afferens, δρᾶν ὁ Ἰλλοῦστρ φθορέα ἐκρέμασεν διὰ διδύμου ξύλου, exponit de ea quam Romani furcam vocant. ἣ παρὰ Ῥωμαίοις φοῦρκα inquit. Ego vero, etſi inuitus facio, vt à ſententia diſcedam viri merito ſuo dum viuebat clariſſimi, & nobis amiciſſimi cenſeo tamen veriſſimam eſſe expoſitionem Suidæ; quam ille bis poſuit in vocibus δίδυμον & Ἰλλοῦστρ. Et omnino ita eſt; in auctore, quem laudat Suidas δίδυμον ξύλον de cruce, quod vult Lipſius, nullo pacto accipi poteſt. ratio eſt manifeſta & certa nam illum auctorem fuiſſe aliquem è recentioribus, puta Procopium, aut Simocatum, aut alium etiam fortaſſe natu iuniorem, euincit nomen proprium Ἰλλοῦστρ, quod à melioribus Helleniſmi ſectis, abhorret & ex *Illuſtris* Latino vocabulo, non infrequente apud illius ætatis Græcos, videtur coiruptum. Quum igitur ne dubitarı quidem poſſit ſcriptorem cuius erant illa apud Suidā verba poſt Conſtantinū Magnū vixiſſe; ne de eo quidem poteſt eſſe dubium, quin δίδυμον ξύλον quod ait adhibitum fuiſſe ad ſupplicium corruptoris, ſit furca, Crux enim

eſſe

eſſe non poteſt; cujus vſus in ſupplicijs à Conſtantino M. fuerat ante ſublatus. Quare etiam ſi auctor σαυρὸν ſcripſiſſet; neceſſario tamen de furca ejus verba eſſent exponenda, quum de cruce non queant. Et miror hujus abſurditatis adeo manifeſtæ, Lypſio in mentem non veniſſe. Extat apud Suidam & aliud fragmentum, vbi δίδυμον ξύλον ſimili modo accipitur, ex eod. vt videtur ſcriptore; ὡς ζῶντας ἐκ διδύμων ξύλων ἀπήρτων. *quos viuos è lignis geminis ſuſpendebant.* vbi nota præpoſitionem *ex*, quæ furcæ vel ſimili patibulo, optime congruit, non antiquæ Cruci. Idem Suidas alibi, φοῦρκα παρὰ Ῥωμαίοις ξύλον δίδυμον, apparet ex his, valde vſu tritum apud Græcos ejus ætatis fuiſſe, vt furcam appellarent ξύλον δίδυμον, quando hic grammaticus in ipſa expoſitione Romanæ dictionis ſic loquitur. Eleganter verò ita appellatur furca quæ ex vnico, ita dicam, ſcapo diuiditur in duo cornua, & lignum quod erat ſimplex fit duplex. propter etiam δίκερων furcam appellarunt, quaſi geminum caput habentem. Gloſſarium: *Furcifer.* σαυροκόμιστος, δικερωτοφόρος: & mox, δίκερων ἐν τοῖς τραχήλοις ἔχοντες: *furcam in ceruicibus habentes.* Plutarchus Romanis κεφαλαίοις, interpretatur διπλοῦν ξύλον, ὃ τῆς ἁμάξης ὑφίστησι, ſignificans, furcam eſſe lignum diuiſum in altero extremo in duo cornua; quod ſubijcitur temoni plauſtri, quoties volunt aurigæ rectum ſtare plauſtrum oneratum, vel onerandum, neque temonem in terram ſe inclinare. & addit vere ibidem Plutarchus, Græcis id lignum propter illum vſum dici ὑποστάτην, quod temoni ſupponatur, & στήριγμα, quod ipſum temonem ſuſtinens, totum plauſtrum ſuſtentat, ne in terram inclinetur pars anterior. ne hæc quidem ab eruditiſſimo Lypſio ſunt intellecta. In picturis quæ adijciuntur Græcis ſcholiis in Ἔργα καὶ ἡμέρας, Heſiodi, habes imaginem ligni quod deſcribit Plutarchus. Conſtat igitur δίδυμον ξύλον, h. e. *geminum lignum*, non eſſe crucem Rom. ſed vel furcam, vel ſimile aliud lignum ad ſuſpenſionem comparatum. quare falluntur, qui in ſuperiore loco Ioſuæ 8. 29. verſionem Interpretum Græcorum aliter interpretantur. Iam quod ijdem viri docti hiſtoriam Amani proferunt è libro Eſther, vt probent, ſupplicium Romanæ crucis jam illis temporibus apud Perſas fuiſſe in vſu; quam ſit infirmum & friuolum ex iis, quæ hactenus diſputata ſunt, ſatis intelligitur. nam in ea quoque narratione dictiones eaſdem vſurpat Hebraica veritas, de quibus ſæpe jam dictum. Ioſephus libro 11. cap. 6. Regis ſententiam ita concipit: κελεύει παραχρῆμα τὸν Ἀμάνην ἐξ ἐκείνου σταυροῦ κρεμασθέντα ἀποθανεῖν. *Iubet vt ſtatim Amanus ex eo patibulo ſuſpenſus moriatur.* præpoſitio ἐκ non leui argumento eſt, de cruce non cogitaſſe Ioſephum, ſed de furca aut alio inſtrumento ad ſuſpendendum comparato, cuiuſmodi ſunt patibula hodierna. In ea hiſtoria verbum Hebraicum תלה quod ſemper alibi Græci verterunt, κρεμάσαι, ſemel repetitur verſum σταυρῶ 7. 10. εἶπεν ὁ βασιλεύς σταυρωθήτω ἐπ' αὐτῷ. dixit Rex, *tollatur in illud lignum*, vel *ſuſpendatur ſuper illo ligno.* laxiore, quod ante monebamus, ejus vocis ſignificatione. Sic quod ſcribit Ioſephus libro 13. de Alexandro, Rege Iudæorum, hoſtium

hoſtium ſuorum victore, ἀνασταυρῶσαι προσέταξεν αὐτῶν ὡς ω. *juſſit eorum tolli in patibulum ad octingentos*: id in Hebraica ex Ioſepho hiſtoria ſic exprimitur cap. 33. ויצו לתלות אותם ▭ על עצי▭ בל חת *& juſſit ſuſpendi eos ſuper lignis, ad* 1Dccc. Alterius verbi quod in mentione horum ſuppliciorum ſolet in Scripturis vſurpari, prima ſignificatio, ex qua reliquæ manarunt, varie & obſcure explicatur à Criticis Hebræorum. Græci eam verbi huius notionem, qua de ſuppliciis vſurpatur, diuerſe verterunt. Numerorum capite 25. 4. verba ſunt Domini ad Moſem; הוקע אותם ▭. Latinus interpres, *ſuſpende eos*. & ita vox Hebraica exponitur in paraphraſibus Ionathanis, & Ieroſolymitana. Onkelos generaliore voce קטל hic vſus, contra morem ſuum. Salomo Lunenſis, ſiue Iarchius, docet hoc verbo ſignificari ſuſpenſionem. quod ſi recte ejus mentem capio, videtur exiſtimaſſe iſtos prius fuiſſe lapidibus obrutos. deinde eorum corpora patibulis eſſe impoſita. affert axioma Iuris Hebræorum, כל הנסקלין נתלין *omnes qui lapidantur ſuſpenduntur*. Ac videntur plerique Rabbinorum exiſtimaſſe, eos duntaxat in quos lapidatione fuiſſet animaduerſum, obnoxios fuiſſe ignominiæ ſuſpenſionis à morte: quod repugnat ſententiæ Philonis quam ante tractauimus. In editione Græca quæ putatur eſſe Septuaginta Seniorum ſcriptum eſt, παραδειγμάτισον αὐτοὺς τῷ Κυρίῳ. *ſtatue illos populo in exemplum coram Domino.* hanc ſi ſequimur verſionem, vox Hebraica nullam mortis vllius habet ſignificationem: quod merito Symmachus improbauit & cæteris conſentiens interpretibus, expoſuit κρέμασον. Aquila ἀνάπηξον, *affige*: in eandem ſententiam: nam ſi habuit reſpectum ad crucem Romanam, & ſuorum temporum morem, (vixit enim ſub Hadriano;) errauit, vt ſæpe alibi. Interpres librorum hiſtoricorum qui Pentateucho ſolent ſubijci, 2. Regum 21. tribus locis in exprimenda hac voce Hæbraica, miro verbo ἐξηλιάζειν eſt vſus; quod ſignificat Soli exponere, nempe ignominiæ cauſſa, & in exemplum: quare non longe abit ab interpretatione Septuaginta virorum illa: de qua modo diximus. Ratio autem vocis ἐξηλιάζειν peti debet è verbis Domini, Numer. 25. 5. vbi præcipit Moſi, *Suſpende eos contra Solem*, hoc eſt, in loco vnde conſpici ab omnibus queant. Philo, pag. 548. vim verbi hujus pluribus exprimens, Erat, inquit, neceſſarium, hoſtes vniuerſi mundi μετεωρίσαντας εἰς τὴν φανερὸν, ἐπιδεῖξασθαι ἡλίῳ καὶ οὐρανῷ καὶ ἀέρι, καὶ ὕδατι καὶ γῇ κολασθέντας, *ſublime in conſpicuum locum attollere, & punitos illos* oſtendere *Soli, cælo, aëri, aquæ, terræ.* Inde noua vox ἐξηλιάζειν; nec placet, quod in aliis libris editur, καὶ ἐξιλάσαν αὐτοὺς, verſu 9. & verſu 6. ἐξιλασόμεθα ἐν αὐτοῖς τῷ Κυρίῳ, in vndecimo. ὅσα τῶν ἐξιλασθέντων, nam in his locis ἐξιλεοῦν vel ἐξιλασάσθαι verbum eſt, vt loquuntur grammatici, prægnans, duorum loco poſitum, *placare*, pro mactare ad placandum: ſed, vt dixi, probo magis ἐξηλιάζειν. Ac neſcio an qui ita verterunt eo reſpexerint, quod apud veteres pœnæ genus fuit poni ad Solem; ſed in minoribus tantum delictis. B. Auguſtinus De ciuitate Dei, libro 12. cap. 4. *Iſto modo poſſunt ipſi & Solem vituperare: quoniam quidam peccantes, vel*

debita non reddentes, poni à judicibus iubentur ad Solem. leges apud Cedrenum εἰς κλοιὸν ἡλιωθεὶς ἀπέκτεινε. pag. 161. Probauimus hactenus, nullum eſſe in Scripturis veteris Teſtamenti Romanæ crucis veſtigium. Poteram plura teſtimonia afferre, & à praua interpretatione illa vindicare: ſed ſatis ſuperque ſunt noſtræ ſententiæ confirmandæ quæ attulimus, Vnicus reſtat locus non prætermittendus; Vbi crux Romana graphice & quidem propriis ſuis notis atque ἐναύδιον, deſcribitur. Canit enim Dauid Pſ. 22. 17. *Foderunt manus meas & pedes meos; dinumerauerunt omnia oſſa mea.* nullum apud pios dubium eſt, כארו vel Maſſoritatum teſtimonio recte legi à Chriſtianis; & fodere hic eſſe, clauis perforare. En igitur clauos, en manus & pedes quæ ſunt propria, imo ἰδιαίτατα, cruci Romanæ. Fateor: ſed addo, ſpiritu prophetico prædici hæc à regio vate, in eo Pſalmo, quo fere hiſtorico ſtylo paſſio Chriſti deſcribitur: non ex vſu indiciorum ſui temporis. quare nihil ad rem. Iam ad Baronium redeamus: nam quæ ſupplicio Crucis apud Græcos obſeruauimus, nondum cuiquam recte expoſita, quia huius loci nō ſunt, ſtudio breuitatis omittimus.

LXXVIII. An ſignum crucis apud Iudæos & Gentiles fuerit ſignum ſalutis.

IBIDEM.

AIt Baronius de ſigno Crucis loquens; *Satis ſit in præſentiarum ſcire, tam apud Iudæos quam etiam apud Gentiles, Crucis figuram fuiſſe ſalutis inſigne.* Nos quidem in cruce Chriſti myſterium agnoſcimus, quod omnia myſteria longo ſuperet interuallo. Agnoſcimus etiam Patres, quibus res erat cum Gentilibus crucem Domini irridentibus, multa de ipſius ſigni myſterio ingenioſe admodum excogitaſſe, & ſcriptis ſuis inſeruiſſe, os obturare paganis idonea. Nam quare illi Crucem Chriſti irriderent, quum tot argumentis euincerent Patres; tam in rebus naturalibus, quam in arte factis, ſignum crucis reperiri expreſſum? Hæc pij Patres, non ſolum ingenioſe, ſed etiam vere. Atque ego cum illis ſentio; illas tot huius ſigni effigies, quas ipſi obſeruant tum in rebus naturalibus, tum in arte elaboratis; obſcura quædam fuiſſe documenta, venturam mundo ſalutem per veram Crucem: quæ ſi non ſunt intellecta à paganis, ac ne à Iudæis quidem, ante rei euentum: non hoc videri mirum debet. Nam ne vaticinia quidem Danielis, aut aliorum Prophetarum de venturo Chriſto ante eius aduentum ſunt intellecta. Et nos hodie prædictionem Apocalypſeos non intelligimus: quibus tamē ſua ineſt veritas, & Iohanni cum illas ſcriberet, facti ratio conſtabat. Sed quod Baronius ait, Crucis figuram fuiſſe ſalutis inſigne, tam apud Iudæos quam apud Gentiles; id vero ego neque capio, neque verum puto. Rationes illius expendamus. De Iudæis probat, auctoritate Prophetæ Ezechielis. Locus eſt capite 9. 4. vbi ſic habet Latina verſio: *Et dixit Dominus ad eum: Tranſi per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem, & ſigna Thau ſuper frontes virorum gementium.* Sed non ſine cauſſa viri docti de fide huius interpretationis dubitant. Nam ſi figurā crucis Propheta intellexit,

ecquod

ecquod Thau intelligit; non illud quod in Alphabeto Hebræorum hodie extat. nam eius figura figuræ Crucis omnino haud reſpondet: deinde certum eſt, literarum Hebraicarum figuras hodiernas poſt Ezechielem & captiuitatem fuiſſe inuentas. Dicat aliquis, reſpexiſſe diuinum vatem ad priorum literarum figuras. At ne id quidem verum. Nam priores characteres Hebræorum, conſenſu omnium eruditorum, apud Samaritanos remanſerunt; & nunc quoque illis vſurpantur. notiſſimum autem eſt, Thau in Samaritanorum Alphabeto à forma Crucis longiſſime recedere. Si igitur nullum temporibus Ezechielis fuit Thau in communi Hebræorum vſu σαυροειδὲς, ad quod reſpiceret: magnum hoc argumentum eſt, aut Latinam verſionem non reſpondere menti Prophetæ; aut ipſum cum illa ſcribebat de figura crucis nihil cogitaſſe. Accedit alia magni momenti ratio; nam in verſione Septuaginta Seniorum, de litera Thau nihil dicitur; ſic enim illi, δὸς τὸ σημεῖον, *da*, vel *imprime ſignũ*. Hebraica iſta, ותו התוית ex ſententia Septuaginta Interpretum vertiſſent σήμαινε σημεῖον, *Signa, ſigno.* vel σφράγιζε σφραγῖδι. primus Aquila, quem deprauaſſe in multis verſionem Septuaginta Patres ſcribunt, aliter verba Prophetæ accepit & vertit, σημειώσεις εἰς τὸ Ταῦ ἐπὶ τὰ μέτωπα, hoc eſt, *ſignabis ſigno Thau frontes.* Vide eruditam Ioſephi Scaligeri diſputationem in Animaduerſionibus Euſebianis ad locum Euſebiani numeri 1617. Iam quod ad Gentiles attinet, ſi vnicam excipias hiſtoriam de ſignis hieroglyphicis Ægyptiorum, quam narrant Socrates & Sozomenus, nihil video poſſe adferri, quod Baronianum dictum confirmet. Nam quæ differunt Patres de effigie Crucis in multis Paganorum rebus à ſe obſeruata; ea vero eiuſmodi ſunt, vt elici ex iis non poſſit, Gentiles figuram Crucis pro ſalutis inſigni habuiſſe. Probemus hoc paucis exemplis. Nota ſunt Tertulliani verba in Apologetico: *Victorias adoratis, cum in Tropæis Cruces inteſtina ſint tropæorum.* verum iſtud: ſed neque Pagani cum Tropæa adorabant, ſignum Crucis attendebant, quod inerat tropæo: neque id dicit Tertullianus. neque vllo pacto ex eius verbis poteſt colligi, Romanis figuram Crucis, ſalutis fuiſſe inſigne. Addit Tertullianus; *Sipara illa vexillorum & cantabrorum ſtolæ crucium ſunt*, ſed neque in vexillis ſuis, neque in vllis ſignis militaribus Romani crucis figuram cogitarunt. Minutius Felix: *Signum ſane Crucis naturaliter viſimus in navi, cum velũ tumentibus vehitur, cum expanſis palmulis labitur; & cum erigitur iugum, Crucis ſignum eſt.* Vera ſunt hæc quidem: ſed figuræ crucis in eiuſmodi rebus aut actionibus obſeruatio, propria Chriſtianorum eſt, quum paganis nunquam eius in mentem venerit, nedum pro ſalutis inſigni eam habuerunt. Porro quæ breuiter adnotat Baronius de forma Crucis in qua mundi ſalus eſt parta, non ſoluunt multa dubia, quæ à doctis viris in eo argumento ſunt excitata. multa multi eruditi viri ſuper iis rebus diſputarunt, quæ apud ipſos legant ſtudioſi. quædam etiam Ioſepho Scaligero poſt Iuſtum Lipſium & omnes alios, erudite ſunt obſervata in Animaduerſionibus Euſebianis. Ibi fatetur vir ſummus de mente verſus

Auſoniani, quem exponere hic conatur Baronius, parum ſibi liquere. Ingenuum hunc candorem malumus & nos imitari, quam abſurda ſcribere, quod & Baronius & alij docti fecerunt.

LXXIX. Cur Dominus Crucem ſuam geſtauerit.

Anni XXXIV. Num. XCIV.

IN paſſione Domini noſtri, multa more Romano eſſe adminiſtrata non poteſt cuiquam eſſe dubium. Eiuſmodi fuit, quod non obſeruat Baronius, geſtatio Crucis ſuæ, ad quam Chriſtum eſſe adactum, teſtis eſt Iohannes 19. 17. Matthæus, Marcus & Lucas crucem Chriſti ab ipſo fuiſſe baiulatam, etſi non dicunt, non tamen negant. à Simone Cyrenæo id factum aiunt: vel quia Chriſtum iuſſus eſt adiuuare, propter pondus nimium: vel quia poſt Chriſtum oneri ſubiit in parte viæ: quæ eſt Hieronymi ſententia. Eum morem Iudaicum non fuiſſe, coniicere eſt è libris Rabbinorum, qui nullâ eius, quod ſciam mentionem faciunt. Moſes ſanè ben Maimon, eo quem ante indicaui loco, mores in ſumendo ſupplicio ſeruari ſolitos accurate deſcripſit. neq; tamen ſimile quid obſeruat. De Romanis extat non vnum teſtimonium. Plutarchus de tarda numinis vindicta, *τῷ σώματι τῶν κολαζομένων ἕκαστος τῶν κακούργων ἐκφέρει τὸν αὑτοῦ σταυρόν* Artemidorus, *ὁ μέλλων προσηλοῦσθαι, πρότερον σταυρὸν βαστάζει*, Plautus Carbonario, referente Nonio: *Patibulum ferat per vrbem, deinde affigatur cruci.*

LXXX. Oſtenduntur varij errores Baronij circa vinum ἐσμυρνισμένον. Prouerbium Atticum. Nicolai Fabri elogium. Alia multa.

Anni XXXIV. Num. XCV.

IN hiſtoria paſſionis duplex potio Saluatori fuiſſe exhibita dicitur. Prioris mentio apud Matthæum 27. 34. & Marcum 15. 23. poſterioris omnes Euangeliſtæ meminerunt. Illa data eſt ex more, cum jamjam cruci affigendus eſſet: altera præter morem, quia dixerat Dominus noſter, Sitio, cum jamjam animam eſſet emiſſurus. Vtraq; potio perditæ malitiæ illorum à quibus Chriſto eſt propinata, teſtis eſt, ſed diuerſo modo. De poſteriore agemus inferius. Quod ad priorem attinet, dubitari non poteſt, ex Hebræorum conſuetudine profectum eſſe, quod Seruatori in ipſo articulo quo fuit crucifigendus, poculum eſt exhibitum, vini *ἐσμυρνισμένου*, vt appellat Marcus, id eſt myrrhati. Iam pridem Paulus Fagius & alij viri eruditiſſimi eum morem è libris Thalmudicis in lucem protulerunt: & eſt eius mentio apud multos Rabbinorum: qui omnes quum iiſdem verbis, (quod curioſe obſeruauimus) rem narrent; apparet ex eodem fonte omnes accepiſſe. Lege Maimonidem libro 14. halak. Sanedrin, cap. 13. Iuchaſin pag. 114. 2. & alios. Inuenio ſimilis humanitatis genus apud Athenienſes olim fuiſſe in vſu: nam qui damnati capitis fuerant, cum è loco judicij exibant ducendi ad ſupplicium, cibum vinumque largius ſumendi facultatem habebant: cum etiam poterant tria quæ vellent cumq; proloqui. deinde vbi edendi bibendiq; finem fecerant; ore obturato ad pœnâ rapiebantur. Inde natum apud Athenienſes prouerbiû, imprecationis vim habens, *Dicas tria*

illa

illa qua ad Curiæ egreſſum licet. Suidas εἶπε δὲ τὰ τρία τὰ ἀρχῇ τῇ αὐλῇ· τοῖς ἐπὶ θάνατον ἀγομένοις ἐξῆν σιτίου καὶ οἴνου πληρωθεῖσι τρία λέγειν ἃ βούλοιντο. μεθ' ἃ ὁμολογήσαντες ἀπήγοντο τὴν πρὸς θάνατον. Omnino ſimilis Athenienſium mos hic eſt cum more Iudæorum. Illi dabant exeuntibus è judicio jamiam perituris, hi perductis ad locum ſupplicij, poſt factam confeſſionem, quam diligenter à morituris ſiue ſupplicio, ſiue morte ſua, exigebant vt notant Rabbini. illi poteſtatem faciebant ingurgitandi ſeſe cibo & vino: hoc enim eſt, πληρωθῆναι. id proculdubio ſpectantes, vt puniendi vino ciboque obruti horrorem ſupplicij minus attenderent Hebræi in eundem finem granum thuris, aut myrrhæ vino miſcebant. Rabbini thus in eam rem nominant; fortaſſe pro myrrha, cuius meminit Marcus: nam ita ſæpe ſolent ſpecies confundi fortaſſe etiam & myrrha & thure in eandem rem vtebantur. Finem potionis huius declarant, cum dicunt propterea fuiſſe exhibitam עלין כדי שתטרף דעתו *vt morituro rationis vſus tolleretur.* Atque hic quidem communis Iudæorum mos fuit: qui tamen in Domino noſtro non eſt integre ſeruatus, nam propinatum quidem illi eſt vinum, idque myrrhatum; in quo erat ſpecimen humanitatis: ſed illud dirum & crudele fuit, quod fel poculo infuderunt; quo ſcelere quicquid ineſſe videbatur facto humanitatis, ſcelerate corruperunt. Obſeruant Hebræi, hoc officium puniendis præſtari ſolitum ab honeſtis & nobilibus matronis. Satis conſtat non defuiſſe pias fœminas, quæ Chriſti doctrinam amplexæ, illi cupiebant, & caſum miſerantes Euangeliſtæ, ſequebantur Luc. cap. 23. verſ. 27. Videtur ab his ſanctis mulieribus vinum myrrhatum Chriſto paratum fuiſſe conſuetudine gentis: ſed quum accedere ad Dominum non poſſent, ac ne honeſtas quidem, opinor, pateretur; vinum præparatum militibus tradiderunt Domino porrigendum. illi vt erant proni ad omne ſcelus, felle immixto poculum mulierum piarum corruperunt. Ad hanc faciendam coniecturam mihi præiuerunt ipſa Euangeliſtæ verba: quæ & beneficium matronarum & maleficium militum ſi diligenter expendantur, diſerte exprimunt Marci *οἶνος ἐσμυρνισμένος*, ipſiſſimam eius poculi conſuetudinem, & factum mulierum ob oculos ponit. Matthæus qui appellat acetum, & quidem felle mixtum; ſcelus militum deteſtabile commemorat. Ita euenit in hac hiſtoria, quod paſſim toto Euangelio poteſt obſeruari; vt ſeſe inuicem Euangeliſtæ diuinitus adiuuent, inuicem ſuas narrationes ſuppleant atque interpretentur. Non puto fore aliquem ſimplicis veritatis amantem, qui in ſuperiore expoſitione non acquieſcat. Baronius, quam appoſite hoc loco prolixam de vaſis myrrhinis, & myrrhina mulierum Romanarum diſputationem inſtituerit prudentis & docti lectoris facio iudicium. Mihi propoſitum non eſt extra oleas vagantem perſequi, & minus recte ab eo dictis culpæ notam apponere. Fecerunt ante nos alii, qui libris etiam integris aduerſus hanc diſceptationem editis, Baronium confutarunt. Fontem erroris nos indicabimus. Vnica enim vox apud Marcum ἐσμυρ-

νισμένον parum intellecta, ipſum adegit ad portenta opinionum, & illam importunam digreſſionem de vaſis Myrrhynis & murrhinis Romanorum, & neſcio quibus aliis, quæ ad hiſtoriam Euangelicam magis non faciunt, quam canis ad balneum. Scribit igitur Baronius, initio diſputationis ſuæ: *Vinum myrrhatum dictum eſt quod in vaſis myrrhinis ad ſaporem odoremque quærendum, calidum poneretur.* Non quæram hic, quam verum ſit, vinum myrrhatum à vaſis myrrhinis fuiſſe dictum tantum dicam hanc interpretationem vocis Marci nouam eſſe, alienam, abſurdam, falſam. Nam cui veterum interpretum eius expoſitionis venit in mentem? Repugnat hiſtoria, cuius teſtes ſunt tot Doctores Hebræorum. Omnes conſentiunt puniendo ſolitum exhiberi קורטשלבנה בכוס של יין *granum thuris in calyce vini.* Thus pro myrrha illis nominari jam monuimus. Repugnat Syriacæ paraphraſi, vetuſtiſſimæ & optimæ. eius auctor vocem vnicam Marci pluribus expreſſit & vertit. *vinum in quo mixta erat myrrha.* Repugnat & Arabicæ, quæ cum Syriaca conſentit. Repugnat denique Græcæ linguæ, qua vſus Marcus: (errant qui aliter ſentiunt: quod alibi aduerſus Baronium ſolidiſſimis rationibus demonſtrauimus;) idque multis modis. Fingit Baronius myrrhina vaſa, ſiue myrrhea (*Myrrhea quæ in Parthis pocula cocta focis,*) σμύρναν, hoc eſt, *Myrrham*, Græcis fuiſſe dicta: quod probari ab eo non poterat. nam apud Græcos de myrrhinis poculis loquentes, ὕλαι μυῤῥίνου & μυῤῥίνην, hoc eſt, *materiam myrrheam*, legimus: σμύρναν ea notione vſurpatum, nuſquam legimus. at quomodo ab illis vaſis appellari vinum ἐσμυρνισμένον quitum eſt niſi ipſa vaſa ita nominarentur? tum autem vinum in myrrhinis propinatum ἐσμυρνισμένον appellari, quo exemplo ſimilis analogiæ poteſt defendi? an aliquis veterum ſcriptorum vinum ὑαλισμένον dixit, aut quod in vitrea pocula eſſet infuſum aut ἠργυρισμένον, quod in argentea? Hic ego Baronio optaſſem, vt aliquanto melior eſſet grammaticus: quod nomen hodie probri loco obiiciunt nobis inimici noſtri. nihil niſi puerilem doctrinam docti, hoſtes Dei & Principum, Tolerabilius dixerit aliquis poculum fictile, cui myrrha fuerit admixta: poſſe dici ἐσμυρνισμένον: at vinum aut in tali poculo propinatum, ita nominare, caret analogia & exemplo. Præterea, fatemur nos quidem eiuſmodi pocula fuiſſe tum in vſu, non ſolum è Parthia aut Carmania allata, neque apud ſolos Romanos; ſed etiam ex Ægypto, & apud Græcos. id enim docuit nos Athenæus, qui auctor eſt libr. 11. ex vrbe Ægypti Copto deferri ſolita in Aſiam & Græciam, ἐκπώματα ἥδιστα, ἃ μετ' ἀρωμάτων συμφυραθείσης γῆς ὀπτῶνται, *pocula ſuauiſſima, quæ ex argilla cum aromatis ſubacta, coquuntur.* Sed quum magno in pretio eiuſmodi pocula fuerint; petulantiſſimis ſceleratiſſimiſque militibus præſto fuiſſe tam pretioſa, tam fragilia vaſa, cui probabit Baronius: Scribit ille morem propinandi vinum ſupplicio afficiendis in Italia durare: vellé nos docuiſſet, an moris ſit Romę puniēdis, poſtquā carnifici jā ſunt traditi, vinū date in cryſtallinis Veneticis, aut porcellanis indicis. Quod ait Baronius, *hoc peruestigandum eſſe, an eam, ob cauſſam, myrrhatum*

vinum

rinum puniendi biberent apud Iudæos vt mentis alienationem paſſi carerent ſenſu doloris. id vero plus ſatis jam peruestigatum eſt: attulimus enim clara verba Rabbinorum, quæ paſſim in eorum Commentariis leguntur, de fine ad quem ſpectabat illa miſerorum potatio. At myrrham vim habere potius contrariam, probare conatur Baronius, allato Ariſtotelis teſtimonio ex Athænæi libr. 11. ſed quam hallucinatur! vni enim myrrhæ tribuit vim aquæ, in qua non ſola myrrha decoquebatur, ſed flos odorati junci, crocum, Balſamum, cinnamomum, amomum, & plura fortaſſe alia; potuit enim Athenæus, non omnia enumeraſſe. Hæc abſurda & alia plura quæ omitto, vitare Baronius poterat, ſi Nicolai Fabri Pariſienſis exactiſſimæ doctrinæ viri recte monentis, judicio, vti par erat, ſtetiſſet. Fabri, quem vt dum viueret amore & veneratione ſingulari meritiſſime coluimus: ita nunc fato functum Lutetiæ, etſi æui maturum & plenum dierum non aliter tamen, quam vt funere acerbo elatum, deſideramus cum omnibus bonis; quibus nota erat viri illius præſtantiſſimi, in ſumma omnium ſcientiarum & vniuerſæ antiquitatis peritia, admirabilis morum probitas, & totius vitæ innocentiſſima integritas, pari modeſtia iuncta.

LXXXI. Golgotha *non Golgoltha antiquam eſſe prolationem. Alia.*

Anni XXXIV. Num. CXII.

De loco Golgotha in Euangelis dicto, affert Baronius verba Hieronymi, quæ ad verbum ex iſtis Euſebii ſunt verſa. Γολγοθᾶ, κρανίου τόπος. ἔνθα ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη. ὃς καὶ δείκνυται ἐν Αἰλίᾳ, πρὸς τοῖς βορείοις τοῦ Σιὼν ὄρους. Ita habet ſcriptus codex Chriſtianiſſimi Regis, neque puto vllum hodie extare librum, vbi nomen hoc cum duobus *ll* ſcribatur Golgoltha. Scio rationem grammaticam id poſtulare: ſed quum ſanctiones Grammaticorum Regum non ſint edicta, & multa in omnibus linguis analogiæ legibus ſpretis vſus receperit: non aſſentior illis interpretibus, qui errore librariorum locum pronuntiant fuiſſe deprauatum. Maldonatus ita ſcribit hic: *Legendum Golgoltha: ſed ſcriptorum vitio vnam detractam literam fuiſſe arbitror; errorem deinde temporis longinquitate confirmatum.* Et ante Maldonatum alios idem ſciuiſſe non ignoramus. Mihi religio eſt, ſacros codices mendi arguere, nulla neceſſaria ratione vrgente, in lectione omnium ſeculorum conſenſu firmata: nam ætate Nonni, non aliter fuiſſe ſcriptum in omnibus libris paraphraſis ipſius oſtendit; vbi propter metrum ſuſpicio mendæ non eſt. Sic ille de loco Caluariæ: Γολγοθᾶ τοῦ καλέουσι Σύροι στόμα, Ibidem ſcribit eruditiſſimus poëta, nomen huic loco fuiſſe inditum, à caluaria Adami, ibi ſepulta: qua de re multa hic Baronius diſputat; quæ omnia, quum ſint præ nimia vetuſtate incerta præmittimus: quemadmodum & hiſtoriam de ſacrificio Iſaaci illo loco. Traditionem vetuſtiſſimam de Adami πρωτοπλάστου, habitatione in Cananæa & ſepultura eiuſdem in *Golgotha*, conſtat originem habuiſſe ex interpretatione non recta verſus vltimi

vltimi capite xvi. hiſtoriæ Ioſuæ: quod quia nemini eruditorum hodie eſt ignotum, in eo non immorabimur. Baronius non plane ſe expedit ex illo loco; & melius Serarius, etſi Tridenti legibus adſtrictus.

LXXXII. Baronij ἀϊςορησία rerum Iudaicarum.

ANNI XXXIV. Num. CXVI.

NOn placet conditori Annalium collem Golgotha nomen inueniſſe à capitibus decollatorum, quod nonnulli ſcripſerunt. Mihi non diſplicet ejus ſententia: ſed ratio quam affert falſiſſima eſt: *Ejuſmodi enim ſupplicium*, inquit, *apud Hebræos, nec lege ſancitum, nec conſuetudine inuenimus approbatum.* At nos inuenimus, & quidem nullo labore. Nam, ſicut antea oſtendimus, paſſim Rabbini, quatuor illas ſpecies ſuppliciorum commemorant, quæ veteri populo fuerunt in vſu, ex ipſius Moſis inſtitutione. Earum vna fuit, quam aiunt ſolitam patrâri בסייף δι᾽ ξίφους, gladio: & addunt decollationis eundem modum fuiſſe illis vſurpatum, qui fuit in vſu aliis in regnis. Quare errauit Baronius, qui Romanorum propriam fuiſſe eam pœnæ ideam autumauit.

LXXXIII. Quomodo vrbs Ieroſolyma dicatur vmbilicus Terræ.

ANNI XXXIV. Num. CXVI.

VRbs Ieroſolyma in Scripturis dicitur aliquando eſſe mediũ terræ, vel in medio terræ ſita, vt Ezech. v. 5. & Pſal. lxxiii. 13. aliquando nominatur, טבור *vmbilicus terræ*, vt Ezech. xxxviii. 12. Ex locutiones varie poſſunt accipi. Nam locus figurate dicitur *Thabur* vmbilicus; vel quia medium obtineat cujuſdam totius, vt vmbilicus in homine: vel quia emineat circa planitiem circumjectam: cujuſmodi loca Græci *μαστοὺς* & *μαστοειδεῖς* à mammæ ſimilitudine nominant. inde dictus mons Thabor in Galilæa inferiore, altus & ſublimis. Baronius ex Hieronymo putauit Ieroſolyma vrbem, in medio totius Mundi fuiſſe poſitã. Sed Hieronymi verba opus habere cõmoda interpretatione, non animaduertit. Nam mundi quidem medium dici Ieroſolyma non poſſunt; niſi fortaſſe illa generali ratione, quod in globo vbique eſt medium: ſed hoc ridiculum fuerit: at τῆς οἰκουμένης, id eſt, orbis habitabilis veteribus cogniti, potuit vrbs ſancta ſaltem ratione latitudinis, in medio dici conſtituta. Sphæram inſpice, & rationem ini eorum ſeptem climatum, quæ ſola norant veteres: videbis non inepte, etſi pingui Minerua, Ieruſalẽ olim creditam eſſe multis quaſi vmbilicum terræ habitabilis. in ſcriptis Rabbinorum ſæpe dicitur, medium העולם *mundi*: melius dicerent התבל τῆς οἰκουμένης. Sic olim Græci Delphos appellarunt vniuerſæ terræ vmbilicum; ἵνα μεσόμφαλοι λέγονται μυχοὶ χθονός, hoc eſt, *in medio terræ loca dicuntur abſcondita*. ait Euripides Oreſte. addebant de dimenſione terræ putidam fabulam. Sed Strabo ſcriptor apprime ſerius, fabula rejecta, eam appellationem obiter interpretans, ait Delphos eſſe, Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πως τῆς συμπάσης;

vniuerſæ

vniuerſæ Græciæ, quæ eſt intra Iſthmum aut extra, in medio fere ſitos. Similiter Ioſephus, communiter jactatum dictum de vrbe ſancta, quòd eſſet vmbilicus terræ, accipit de terra Iudææ tantùm, non de toto orbe habitabili, multò minùs de vniuerſo mundo. Iudaici belli libro tertio, cap. 4. Græci Theologi quomodo Dauidis verba interpretentur, *Deus operatus eſt ſalutem in medio terræ*, & quam ſubtili ratione ſacrificio altaris illud accommodent fusè explicat Germanus Patriarcha in ſua Theoria: vbi pro certo & confeſſo ponitur ab ipſo, in vrbe Ieruſalem περιγράφεσθαι τῆς γῆς τὸ μεσαίτατον, *ipſiſsimum terræ medium circumſcribi*. Alij in ipſa vrbe certum locum deſignarunt, in quo ipſum vmbilicum conſtituerent. Vide Sanuti Secreta, libro III. parte XIV. cap. VIII.

LXXXIV. Occaſione veſtium Domini, philologicæ quæſtiones aliquot de re veſtiaria tractantur. Ἱμάτια *plurale pro ſing. de vna veſte Chriſti exteriore. Quot veſtes Chriſtus geſtauerit. Vſus veſtis vnius primò, deinde duarum, poſtea plurium Tunica è lino: item è lana, Lanificium & textura olim ad mulierum curam pertinuit.* μέρη ποιεῖν *in hac hiſtoria. Veſtis inconſutilis.* μασχάλη. χιτῶνες ἀμφιμάσχαλοι. ἑτερομάσχαλοι. *Sartorum in conficiendis veſtibus, non idem vſus apud veteres, qui eſt hodie.* ῥάπτειν *veſtes. Veſtimentum* ἐκ τῶν ἄνωθεν. ὑφαντόν. *Locus Heſychij corrigitur.* πανίον. ῥάκη. ἀνακρούεσθαι ὑφαίνειν. *Coactiliariorum ars*, πῖλοι. *impilia. Alia multa.*

Anni XXXIV. Num. CXVII.

Sequitur apud Euangeliſtas partitio & ſortitio veſtium Chriſti: qua in hiſtoria multæ quum occurrant quæſtiones philologicæ, à maximi nominis Theologis, quà veteribus, quà recentioribus, propoſitæ magis quàm ſeriò tractatæ; rem inſtituto ſuo conuenientem feciſſet Baronius, ſi illuſtrando illi Iohannis loco ſymbolam contuliſſet aliquam. Id quia factum ab eo non eſt, agè verba Euangeliſtæ paullò diligentiùs expendamus. Scribit ille, XIX. 23. de militibus qui Ieſum Chriſtum crucifixerant. ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ (καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος.) καὶ τὸν χιτῶνα· ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄρραφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου. *acceperunt veſtimenta (& fecerunt quatuor partes; vniciuque militi partem:) & tunicam. Erat autem tunica inconſutilis, deſuper contexta per totum.* Hìc primò quæritur, quæ veſtimenta vòce ἱμάτια Iohannes intelligat; deinde quot veſtes Chriſtus ad ſupplicium attulerit: tertiò, quid ſit, ποιεῖν μέρη, hoc eſt, *facere partes*; quartò, qualis fuerit illa Chriſti tunica: quintò, quid veſtis inconſutæ; ſextò, quid ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου, hoc eſt, *contexta per totum*: ſeptimò, vtrū omnia Chriſti indumenta ſorte fuerint diuiſa, an ſola tunica inconſuta. Quod ad primam quæſtionem attinet; quia dixit Euangeliſta numero multitudinis τὰ ἱμάτια, exiſtimarunt

Aaaa jam

jam olim nonnulli, ea voce non vnam aliquam veſtem ſignificare, ſed plures. Nos contrà exiſtimamus, pluralem numerum hoc loco ex Hebræorum conſuetudine & aliarum etiam linguarum, pro ſingulari eſſe poſitum. Rationes jam antè aliquot attulimus, cùm de lotione pedum ageretur. poſſumus & aliis argumentis id confirmare: nam quia *ἱμάτιον* veſtis eſt exterior, proportione reſpondens pallio Græcorum & Romanorum togæ; ſi pluralis numeri habenda eſt ratio, duas veſtes exteriores, putà duo pallia ſiue togas, Chriſtum geſtaſſe ex eo ſequetur: quod eſt abſurdum. certum eſt Hebræorum [illegible]tem exteriorem fuiſſe quam ipſi vocabant מעיל: quæ dictio in Græcis Bibliis variè pro loco, aut judicio interpretum, verſa reperitur: ποδήρης, ὑποδύτης, ἐπενδύτης, διπλοῒς, στολὴ, ἱμάτιον. tot voces & plures etiam à Græcis Interpretibus pro illa vnica ſunt vſurpatæ; quas expendere huius loci non eſt. Sed conſtat è ſcriptis Rabbinorum, quod fuit Græcis pallium, toga Romanis, id fuiſſe Hebræis *mehil*. Quemadmodum igitur Græci pallio vnico vtebantur, non pluribus, Romani toga vna non duabus aut tribus; ſic Iudæos vnicam veſtem exteriorem *mehil* geſtaſſe, indubitatum eſſe debet. Plurale autem pro ſingulari in hoc nomine vſurpari, indubitatis exemplis probare poſſumus. Marci v. 27. mulier αἱμοῤῥοοῦσα dicitur tetigiſſe, τὸ ἱμάτιον Domini, id eſt pallium, ſiue *mehil*: nam aliam veſtem tangere non poterat, niſi exteriorem quæ reliquas tegebat: ſequebatur enim à tergo, vt obſeruat Euangeliſta. atqui dicit Chriſtus verſu 30. Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων. *Quis tetigit indumenta mea*: ἱμάτια nempe vocat Dominus, pallium ſuum, & plurale vſurpat pro ſingulari. Matth. 27. & Marci 15. Pilati milites Chriſto adimunt ſuum veſtimentum, vt purpura ipſum amiciant: deinde vbi Filium Dei ad ſatietatem vſque impiè impii irriſerunt, purpura ex humeris ſacris detracta, veſte Chriſtum induunt, qua priùs exuerant. Matthæus & Marcus ἱμάτια hanc veſtem vocant: atqui ſolam veſtem exteriorem Chriſto fuiſſe detractam, cùm purpura erat induendus, puto eſſe neminem qui dubitet. Colligimus ex his: Iohannem in iſta hiſtoria diviſionis veſtium Domini, ἱματίων appellatione intelligere vnum duntaxat ἱμάτιον. id autem fuiſſe, מְעִיל Hebræorum, ſiue exteriorem veſtem, puta, pallium. Hæc quum ita ſint, facilis eſt ſecundæ quæſtionis ſolutio. Nam qui plures veſtes Chriſtum geſtaſſe colligunt è voce pluralis numeri ἱμάτια; fragili planè, ſicut oſtendimus, arundini innituntur, & omnino errât. futilis etiam fuit illorum veterum coniectura qui dixerunt Chriſtum ad Crucem attuliſſe quinque veſtimenta: quod illi colligebant partim ex eo quòd dicitur ſingulis militibus, (erant autem quatuor,) pars indumentorum ceſſiſſe: ita quatuor indumenta fuiſſe ſtatuebant. adde tunicam ἄῤῥαφον; fiunt quinque. ſed rectè Euthymius hanc coniecturam rejicit. Quot igitur geſtabat Chriſtus veſtimenta? Idem Euthymius tria vult fuiſſe, pallium, tunicam inconſutilem, quæ corpori adhæreret, & alteram tunicam, quæ reſpectu pallij veſtis interior dici potuit: reſpectu inconſutæ tunicæ

cutem

autem ſacram contingentis, tunica exterior. Hanc nos Euthymii ſententiam variis de cauſſis probare non poſſumus. Nam ſi duas tunicas Chriſtus geſtauit; altera fuit lanea, altera linea; ita enim moris fuit olim, quando autem lineæ veſtes ſimul geſtabantur, ſemper linea ante alteram ſumebatur, quod hodieque fit. lineæ enim veſtes cuti admouentur potiùs quàm laneæ. quare non poteſt exiſtimari tunica inconſuta fuiſſe intima: repugnat enim hoc vetuſtiſſimæ traditioni, quam nos putamus veram, *τὸν ἄῤῥαφον χιτῶνα ἐξ ἐρίων*, *veſtem inconſutam è lana fuiſſe.* Statuimus igitur, Dominum duas ſolùm veſtes geſtaſſe; pallium & tunicam: aut ſi alteram indutam habuit, eam fuiſſe lineam, ab inconſuta diuerſam, neque vllo pacto mentionem ejus factam eſſe à Iohanne: fortaſſe, quia intima illa veſtis detracta à militib. non eſt, ſed tegendæ nuditati relicta. Sed cùm obſtet huic ſententiæ, quòd Ambroſius & alij Patres obſeruant de nuditate Chriſti in Cruce pendentis: probabilius fit quod ante diximus, Chriſtum duas tantùm veſtes & cum iuit ad Crucem & cæterâ etiam vitâ geſtaſſe. Scimus viſum iri iſtud mirum iis, qui ex hodiernis moribus res veteres æſtimare atque interpretari amant. Sed nos in alio opere ſumus probaturi, ſi ita viſum Domino Ieſu fuerit; primos hominum vna veſte contentos diu vixiſſe: poſt ea alteram acceſſiſſe; ex eo cepiſſe in vſu eſſe veſtem vnam exteriorem, Hebræis מעיל vt dicebamus, Græci *ἱμάτιον*, Latinis *togam*: & interiorem, hæc Hebræis כתנת, Græcis quoque *χιτὼν*, ex Hebræo, Latinis *tunica*. Diutiſſimè vixerunt mortales, cùm in communi vſu maiorem omnem veſtem præter has duas ignorarent; aut certè non communiter vſurparent; dico maiorem: quia linteamina quædam aut pannos à variis gentibus eſſe adhibitos tegendis partibus, quas pudor vult tegi, non negauerim. Eiuſmodi fuerunt apud Hebræos linea feminalia, quæ vſque ad genua & poplites venientia, celabant verenda: ſuperiore autem parte ſub vmbilico vehementer adſtringebantur, מכנסי ipſis dicta, Græcis Interpretibus, *περισκελῆ*, hoc eſt, *feminalia*, vt obſeruat Hieronymus in Epiſtola ad Fabiolam, de veſte ſacerdotali: Adiecta eſt poſtea & tertia veſtis; ſed qua perdiu frugi homines parcè vſi. Varro, Cato, ſiue de liberis educandis: *Mihi puero modica vna fuit tunica, & toga; ſine faſciis calciamenta, equus ſine ephippio, balneum non quotidianum.* Quin fuerunt politioribus iam ſæculis, qui priorum hominum inſtituto viuerent vnica veſte contenti, ſaltem per æſtatem: quidam & per hiemem. De Ageſilao ſcribit Plutarchus in Apophthegmatis Laconum, ipſum *σφόδρα χειμῶνος ὄντος*, quando erat hiems intenſa, ſolitum *ἀχίτωνα*, hoc eſt, *ſine tunica*, prodire in publicum. Sic candidati apud Romanos in Comitio, ſine tunica prenſabant in toga candida: cuius rei cauſſam inter plures affert Plutarchus Capit. Roman. XLIX. quò poſſent vulnera militiæ accepta populo oſtentare. Sic Lycurgus orator cauſſas pallio tantùm indutus, Athenis agebat, Cato Romæ pro tribunali judicabat; vt re-

fert idem magnus ſcriptor in eorum vitis: etſi de Lycurgo verba illius etiam aliter poſſunt accipi. Poſtea vbi inter homines luxus creuit, prior virtus maſcula decreuit, & corpora facta ſunt magis alſioſa; alij tunicas plures geſtarunt; alij eaſdem duplicarunt: quidam & in exteriore veſte idem fecerunt. Galenus in quarto de vſu partium ſubobſcurè ſignificat ſuo tempore tunicas fieri ſolitas *συνθέτους*, è pluribus pannis compoſitas, & *παχείας*, *craſſas*. Sed & plures ſimul geſtare mos fuit. quare etiam nomina tum ſunt inuenta, quibus diſtinguebant tunicam *ἐπίσαρκον*, carni proximam, (qui & ὁ *ἐνδοτάτω χιτὼν* Græcis, alicubi etiam *ὑπόβασις*;) ab illa quæ inter hanc & togam aſſumebantur. Varro De vita populi Romani; *Poſtea quam binas tunicas habere cœperant, inſtituerunt vocare ſubuculam & induſium.* Neque hoc apud Romanos ſolos poteſt obſeruari: ſed & apud alios populos idem vſuuenit. Euſtathius in Iliad. β. facit duo genera *χιτώνων*, tunicarum; vnum illarum quæ fiebant è lino, & corpori adhærebant: alterum earum quæ fiebant ἐξ *ὕλων ἐρίων* è mollibus lanis, & intimæ veſti ſuperinduebantur. In XVI. libro Strabonis populis quibuſdam Aſſyriæ hic cultus attribuitur; *χιτὼν λινοῦς ποδήρης ἐπενδύτης ἐρεοῦς, ἱμάτιον λευκόν.* tunica linea talaris, noſtræ camiſiæ reſpondens. tunica altera exterior lanea, & pallium album. Apud Hebræos tunicæ interioris mentionem obſeruo raram: quo minùs ſit mihi probabile. Dominum noſtrum, cuius vita vniuerſa ſimplicitatis, humilitatis &, *λιτότητος* exemplum extitit, fuiſſe illâ vſum. In Euangeliis quidem nuſquam facta eſt illius mentio: etſi habuit fortaſſe quædam linteamina ſub tunica inconſutili qualia erant illa feminalia, quæ ex Hieronymo deſcripſimus. Summa igitur reſponſionis noſtræ ad quæſtionem ſecundam erit: Dominum noſtrum videri mihi, rem ex antiquis moribus æſtimanti, veſtes geſtaſſe, non vt quidam olim putarunt, quinque; ac ne tres quidem, vt Euthymio placebat, & multi hodie eum ſecuti, exiſtimant: ſed duas tantùm, pallium & tunicam. Antiqua traditione proditum eſt, tunicam hanc, opus fuiſſe manuum glorioſæ Virginis: quod nos facilè credimus: nec refert quòd è lana fuit. Nam hodie quidem matronæ paullò honeſtioris loci probro ducerent lanificio manus commodare: cùm totam planè curam lanificij non aſpernentur, neque in aliqua ejus parte manus ſuas occupari ſe indignum putent. Olim alij fuerunt mores; nam etiam illuſtriſſimæ puellæ & matronæ lanificio aſſuefiebant, vt notabamus ad Suetonium, id narrantem de filia & nepte Auguſti, libro II. capite LXIV. Videtur antiquum inſtitutum duraſſe ad Chryſoſtomi tempora: nam ille vir ſanctiſſimus in homilia 34. epiſtolæ prioris ad Corinthios, ſeculo ſuo conuitium dixit, quòd propter mulierum mollitiem, hoc inſtitutum à fœminis tranſiret ad mares. atqui Deus, ait ille, dedit mulieri *ὑφάσματος σοφίαν*, *induſtriam texendi veſtes.* Tertia quæſtio difficultate non caret: nam *ποιεῖν μέρη*, hoc eſt, *facere partes*, diuerſiſſimè expoſitum eſt ab interpretibus. Euthymiani illi veteres, qui volebant Chriſtum quatuor geſtaſſe

ἱμάτια, *partes facere* interpretabantur, ſingulas veſtes ſingulis militibus attribuere. tunc nulla ſciſſura fuiſſet opus, nulla integræ veſtis laceratione. Euthymius, qui duas tunicas vnum pallium Chriſto tribuebat; pallium & tunicarum alteram ſecabat in partes. Omnino factam eſſe ſciſſuram veſtis vnius aut plurium, declarat ſequens antitheſis, cùm aiunt milites de tunica, μὴ σχίσωμεν αὐτὸν: *ne hanc ſcindamus.* id enim perinde accipiendum eſt, quaſi dicerent milites: nos quidem alteram veſtem conſcidimus in partes: ſed hanc elegantioris artificij, (ita Nonnus accipit θέσκελον ἀμφιετόντα τυπον ξένον, aut cuius partes ſint futuræ inutiles, ſcindere non debemus. Nos verò exiſtimamus, ſolum pallium fuiſſe ſciſſum: atque hoc myſterio diuino, quod ſignificatum eſt hac actione, multò meliùs conuenit, quàm plures veſtes fuiſſe ſciſſas, quod Euthymius & hodie plerique interpretes tradunt. Significat enim diuiſio veſtis in quatuor partes, Eccleſiam Chriſti per quatuor mundi partes diffuſam ac diuiſam. quemadmodum igitur Eccleſia quum ſit vna: in quatuor mundi plagas diſpergitur: ſic veſtem vnde quatuor fiunt partes, vnicam fuiſſe ante ſciſſionem neceſſe eſt. Erat pallium veſtis Hebræorum ampla, non multùm, vt videtur, diſſimile pallio Græcorum: quod in quatuor partes commodiſſimè ſecari potuit: conſtabat enim è quatuor pannis certo modo inter ſe iunctis, quam ob cauſſam paſſim Græcis τετράγωνον ἱμάτιον quadrangula, veſtis, ſiue quadrata appellatur. Etiam Cyrillus & alij Patres illi μέρη ποιεῖν hoc interpretantur σχίζειν, ſcindere veſtem quæ integra erat: ſed multi Patrum ſciſſionem memorant non vnius veſtis, verùm plurium. Nonnus & Arabs partitionem ſimul factam pallij & tunicæ inconſutæ putarunt, magno errore, de quo mox. Qualis fuerit Domini tunica, (id quartò loco propoſitum erat,) partim declaratum eſt à Iohanne, partim ſuppleri debet ex antiquitatis peritia. Iohannes duas notas proponit, τὸ ἄρραφον, quòd nullam ſuturam habuerit: τὸ ἄνωθεν ὑφαντὸν δι᾽ ὅλου, quòd fuerit à ſumma parte ad imam texta; quæ notæ propriæ quidem non erant huic tunicæ, ſed tamen paucis communes; vt poſtea oſtendemus: ſed priùs aliquid dicendum de iis, quæ huic cum aliorum tunicis erant communia. Imprimis hoc veſtibus interioribus commune eſt, vt non ſint laxæ. ſed aptæ membris & adſtrictæ corporibus. Tales fuerunt & Romanorum tunicæ quæ neque ſeruos miniſteria ſua obire, neque artifices ſuas exercere artes, impedirent. Talis etiam Hieronymo deſcribitur tunica ſacerdotalis. ſed illa fuit è duplici ſindone, hæc Chriſti è lana. illæ talares erant, & vſque ad crura deſcendebant, ait Hieronymus: etiam Chriſti fuit talaris. Nonnus: ἀπ᾽ αὐχένος εἰς σφυρὰ λῦσεν. An autem manicas habuit hæc veſtis? Apud veteres multæ tunicæ manicis caruerunt: quædam, vt ſeruorum aliquando vnam tantùm habuerunt: Græci ἑτερομασχάλους χιτῶνας, vocabant. Heſychius: ἑτερομάσχαλος· χιτὼν δουλικὸς, ἐργατικὸς ἀπὸ τοῦ τὴν ἑτέραν μασχάλην ἔχειν, ἐῤῥαμμένην. Ait tunicam ἑτερομάσχαλον,

χαλιν, quaſi dicas *vnimanicam*, veſtem eſſe ſeruorum & opificum, ſic autem dici, quòd aſſutam habeat alteram manicam. id enim eſt in hoc loquendi genere μασχάλη. aliæ duas habebant manicas, & dicebantur ἑκατερομάσχαλοι vel ἀμφιμάσχαλοι Heſychius, Ἀμφιμάσχαλος χιτὼν χειριδωτὸς ἐλευθέρων, ὡς ὁ Πλάτων, δύο χειρίδας ἔχων, ἃς μασχάλας ἔτι καὶ νῦν λέγουσι. alludit ad Platonis locum in Theæteto. meminit & Ariſtophanes. At tunicâ Chriſti nos putamus fuiſſe manuleatam; ſed ſtrictis manicis, vt erant in tunicis ſacerdotalibus, & Romanis etiam. Hieronymus tunicas ſacerdotum comparat cum Romanorum militum tunicis lineis, quas camiſias vocabant: quod fuit expeditiſſimæ veſtis genus. Sanè Arabs interpres hanc Chriſti tunicam appellat *camiſiam*: nam illa ipſa voce vtitur. Quintum erat quæſitorum, quid ſit veſtis inconſutilis. ſextum autem quid ὑφαντὸς δι' ὅλου: quæ ſimul explicabimus. Omnium artium quæ circa veſtes conficiendas occupantur, (ſunt autem plurimæ,) duæ ſunt præcipuæ; ἡ ὑφαντικὴ textoria, & ἡ ῥαπτικὴ, ſartoria. nam ἡ ἀκεστικὴ; quæ & ἠπητικὴ, non conficit veſtes; ſed tantùm reficit, quod tamen eiuſdem non eſſe artis, in libro ad Thraſybulum non ſemel ſcribit Galenus. Hyphantice quæ telas & pannos è lana aut ſerico alia ve materia conficit, vulgo notiſſima eſt, & deſcribitur eleganter Senecæ in epiſtola nonageſima. Rhaptice, ſiue ſartoria pannos priùs incidit, deinde acu conſuit, quod veſtimenta concipere, Latini dixerunt. Seruius ad librum duodecimum: *Sarcinatores concipere dicuntur veſtimenta, cùm è diuerſo coniungunt, & adſuunt.* Et hodie quidem, rariſſimè veſtis aliqua conficitur ſine ſarcinatoris opera; olim verò parandarum veſtium alia ratio fuit: textores enim veſtes abſoluebant; neque eorum opera, vt plurimùm, vtebantur, quos ſermo Gallicus vocat *couturiers*, Latini *ſartores* aut *ſarcinatores*: quæ vocabula refectorem veteris veſtis potiùs denotant quàm nouæ confectorem. & quum ῥάπτειν ſit *acu ſuere*; ſutores tamen Romanis dicti ſunt, non illi qui acu veſtes conſuunt; ſed qui coria in vſum calceorum. & Plato in Politico de artificiis veſtimentorum differens, commemorat τὴν τρήσει καὶ ῥαφῇ γιγνομένην συνδετικήν *confectionem illam quæ fit perforatione & ſutelâ*; qua generali deſcriptione ſartores quum poſſint comprehendi; Plato tamen illorum non meminit, ſed tantùm τῆς σκυτοτομικῆς, *artis conſuendi coria*; id eſt, ſutorum. Galenus in libro ad Thraſybulum, multam mentionem facit earum artium, quæ veſtes veteribus conficiebant: noſtrorum ſartorum non meminit: ſolam in eo genere agnoſcit textoriam; quaſi illa non tantùm pannos confeciſſet, vt hodie, ſed etiam abſoluiſſet veſtimenta. Vnde neceſſariò ſequitur, aut eoſdem qui erant textores, etiam ſartores fuiſſe, qui tamen à parte præcipua ſui artificii dicebantur ὑφάνται *textores*, non autem ῥάπται *ſartores*; aut certè longè aliam fuiſſe olim indumentorum rationem, quàm ſit hodie. Euangeliſta Iohannes de tunica Domini agens vtriuſque artificii meminit, & textorum & ſartorum: ſed ſartores illi

illi tunicæ manus adhibuiſſe negat: quod optimè conuenit cum iis quæ modò diximus. At quomodo potuit tunica fieri ſine vlla ſutura, præſertim quæ eſſet manuleata? nam textores qui telas & pannos è ſtamine pendente ad jugum, intexta trama conficiunt, eiuſmodi veſtem non poſſe conficere certiſſimum eſt. quare Hieronymus de feminalibus ſacerdotum ſcribit; illa de byſſo retorta ſolita contexi, & poſtquam inciſa fuiſſent, acu conſui: *Non enim*, inquit, *poſſunt in tela huiuſcemodi veſtes fieri.* Si feminalia opera textoris fieri non potuerunt: ne manuleatæ quidem tunicæ profectò potuerunt. Dicat aliquis; Domini tunicam manicas non habuiſſe. Primùm id parum eſt probabile: nam omnes fere tunicæ, quæ ab honeſtioribus munimen contra frigus geſtabantur, erant manuleatæ; deinde hoc difficultatem non ſolvit. nam etiam demptis manicis, tunica clauſa vndique, vel etiam aperta, ſed quæ foramina habeat ad transmittenda brachia; opera textoris fieri nequit. nam veſtem quæ nullam habuerit ſuturam, oportuit nullo pacto fuiſſe inciſam. Quod igitur Iohannes ait, tunicam hanc fuiſſe inconſutilem; oſtendit diverſam fuiſſe à communibus tunicis, quæ aut ῥαπταὶ, hoc eſt, *conſuta*, erant; aut συμπορπηταὶ, hoc eſt, *fibulis commiſſa ſeu coniuncta*. Tunicas ῥαπτὰς appellant Græci, ex pluribus pannis conſutas ad latera & ad humeros. Talis fuit tunica lati claui Romanorum; vt illa Auguſti manicis carens, quæ togam virilem ſumenti ad pedes decidit, quòd eſſet, *reſuta ex vtraque parte*, ait Suetonius cap. 94. id autem intelligi debet de ſutura quæ ſuper humeris anticam partem cum poſtica committebat. In aliis tunicis hæc commiſſura fiebat fibulæ morſu. Heſychius; συμπορπατὸν, μὴ ῥαφαῖς συνειλημμένον κατὰ τοὺς ὤμους χιτώνιον. in libris editis corruptiſſimè prima dictio ſcripta eſt. Sed quod addit Iohannes, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου, de communi textura quum nequeat accipi; vt probauimus: diuerſum fuiſſe à textura vulgata artificium tunicæ Dominicæ euincit. Vidit hoc beatus Chryſoſtomus, qui homilia in Iohannem LXXXV. ſic de ea re ſcribit. Τινὲς αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ χιτωνίσκου φασὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν ἱστορεῖν. ἐπειδὴ γὰρ ἐν Παλαιστίνῃ δύο ῥάκη συμβάλλοντες, οὕτως ὑφαίνουσι τὰ ἱμάτια, δηλῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτι τοιοῦτος ἦν ὁ χιτωνίσκος, φησὶν, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντός. *Quidam putant, ipſam tunicæ formam, à Iohanne narrari. nam quia ſolent in Palæſtina duos pannos committentes, veſtimenta texere; Iohannes vt ſignificet talem fuiſſe hanc tunicam, ait fuiſſe deſuper* vel *à ſummo textam.* hæc Chryſoſtomus: quæ neſcio an alii intelligant: ego vix ſatis aſſequor. non enim capio, quî poſſit illa duorum pannorum commiſſura per texturam fieri, quod ille ait. Theophylactus more ſuo Chryſoſtomi verba deſcribens, quædam de ſuo adjicit, declarandæ ſententiæ. ἐν Παλαιστίνῃ, ait, δύο ῥάκη συμβάλλοντες, ἤτοι δύο πανία, ὑφαίνουσιν ἱμάτια, ἀντὶ ῥαφῆς χρώμενοι τῷ συνυφάσματι. Quod dixerat Chryſoſtomus δύο ῥάκη, ille exponit δύο

παιία,

ταρία, voce ſui ſeculi, quæ idem ſignificat, vt olim dicebamus ad Suetonium, libro II. capite XXI. deinde addit Theophylactus, Palæſtinos, duos illos pannos non ſutura connectere, ſed contextura, id eſt, connexione texendo facta: ſed difficultatem quam modò proponebamus, non ſoluit his verbis Theophylactus. Iſidorus Peluſiota epiſtola ſeptuageſimaquarta libri primi, difficilis nodi ſoluendi aliam init viam: in hoc cum Chryſoſtomo conſentiens, quòd illam tunicam peculiari artificio hominum Galilæorum in Palæſtina vult fuiſſe elaboratam. artificium verò ipſum longè aliter ſic explicat, poſtquam dixit de veſtis vilitate, qua ſoli vterentur pauperes Galilæorum; καθ' οὓς ait, ἣ μάλιστα, τὸ τοιοῦτον φιλεῖ γίνεσθαι ἱμάτιον, τέχνῃ τινὶ, ὡς αἱ στηθοδεσμίδες, ἀνακρουστὸν ὑφαινόμενον. *apud quos vel maximè indumentum ejuſmodi ſolet fieri, & arte quadam texi pectinem retrorſum impellendo, vt fit in faſciis pectoralibus.* ſic ille Iſidori locus exponi debet, quem docti viri non intellexerunt. στηθοδεσμίδες ſunt faſciæ pectorales, quarum B. Hieronymus & alij Græci Latinique ſcriptores faciunt mentionem: in homilia octaua Chryſoſtomi in priorem ad Timotheum, habes δίκην τῆς στηθοδεσμίδος; ſed videtur aliud eſſe. ἀνακρουστὸν ὑφαίνειν peculiaris quædam eſt texendi ratio: non enim omnes eodem modo texebant. Erant qui tramam ſurſum impellerent: erant qui deorſum; vt Ægyptij, quorum propria inſtituta commemorans Herodotus in Euterpe, illud ponit inter prima. ὑφαίνουσι, ait, οἱ μὲν ἄλλοι, ἄνω τὴν κρόκην ὠθέοντες, Αἰγύπτιοι δὲ, κάτω. alij antrorſum tramam impellebant, Palæſtini in hoc vili genere veſtis, retrorſum. Sed hoc quid ſit cogitent eruditi. mihi difficultatem de qua diximus, hæc hiſtoria non videtur ſoluere. neque etiam quod affert, de faſciis pectoralibus. & verò quid ſimile faſciæ anguſtæ cum integra tunica manuleata? Theophylactus aptat huic loco morem texendi Ægyptiorum, quaſi ita difficultas tolleretur; quod non ita eſt, vt modò dicebam. Sic ille: ἄλλοι φασὶν, ὅτι ἐν Παλαιστίνῃ ὑφαίνουσι τοὺς ἱστοὺς οὐχ ὡς παρ' ὑμῖν, ὄντων ἄνω μὲν τῶν μίτων καὶ τῶν στημόνων, κάτω δὲ ὑφαινομένου τοῦ πανίου, καὶ οὕτως ἀναβαινούσης· ἀλλὰ τοὐναντίον κάτω μέν εἰσιν οἱ μίτοι, ἄνω δὲ ὑφαίνεται τὸ ὕφασμα. Videtur locum Iſidori Peluſiotæ voluiſſe explicare: ſed ejus explicatio voci ἀνακρουστὸν quàm bene conuenit? Eſt hodie in vſu genus quoddam operum laneorum binis prælongis acubus factorum, cujuſmodi ſunt tunicæ nocturnæ, tibialia quæ à ſtamine vocitantur, item alia; quorum operũ confectio ſi fuit veterib. nota; nullũ eſt dubium Domini hanc tunicam eo artificio fuiſſe confectã. An nota illa ars fuerit antiquis, non poſſum pro certo affirmare, nullum n. ſuccurrit teſtimonium, vnde id poſſit liquidò probari. Galenus in lib. ad Thraſibulum, docens varias eſſe artes, quæ licèt operationes admodum diuerſas habeant, in ſumma tamen propoſiti conueniunt atque adeò artis ejuſdem partes diuerſæ cenſeri debeant, ita ſcribit: Τὸ γοῦν ὑφαίνειν ἱμάτιον, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἢ κρόκας στήμοσι διαπλέκειν. ἆρ' οὖν ἕτερόν τι τοῦδε τὸ ῥάπτειν ἐστὶν;

οὐδαμῶς. ἀλλὰ κἂν τούτῳ διαπλέκονται κρόκαι στήμοσιν· ὥς εἴγε καὶ κατ' ἀρχὰς εὐθὺς ἐβούλετό τις ἄνευ τῆς ὑφαντικῆς ἐνεργείας ἑτέρῳ τρόπῳ διαπλέξαι τὰς κρόκας τοῖς στήμοσιν, ἤτοι καθὸ νῦν ἠπῶνται τὰ ῥαγέντα τῶν ἱματίων ἢ καθὸ τοὺς τάλαρους, ἢ τὰς σπυρίδας ἢ τὰ δίκτυα πλέκουσιν, ἐποίησεν ἂν οὐδὲν ἧττον ἱμάτιον, ἀλλ' ἐν χρόνῳ παμπόλλῳ. στοχαζόμενοι τοίνυν οὐχ ἁπλῶς τοῦ τέλους, ἀλλὰ τοῦ θᾶττον ἐξικέσθαι πρὸς αὐτὸν, τὴν διὰ τοῦ ἱστοῦ ἐπενόησαν ὑφαντικήν. Senſus eſt: Texere nihil aliud eſſe, niſi ſtamen & ſubtegmen implicare & inter ſe miſcere. id fieri non in ea ſolum arte quæ textoria & hyphantice dicitur: nam & ſartores idem efficere. quod quidem mihi videtur ægre ad noſtros ſartores trahi poſſe. Addit Galenus, potuiſſe initio excogitari aliam rationem texendi veſtes: vel quomodo inquit, reſarciuntur laceræ veſtes, vel quo pacto viminea opera nectuntur, vt quali, ſportæ, retia. ſed quia iſtæ rationes texendi plus multo temporis deſiderarent; propterea texturam eſſe inuentam, quæ exercetur per lignum textorium, ſiue liciatorium. Oſtendit hic locus, artificium illud quod diximus non fuiſſe tempore Galeni vulgo notum: non enim, opinor, fuiſſet prætermiſſurus. quod ſi id fuit alicubi cognitum, vt in Palæſtina, opera ſic confecta recte poſſunt ὑφαντὰ dici. Euthymius ſcribit, Chriſti tunicam fuiſſe à ſuperioribus partibus contextam; *veluti ſunt,* inquit, *apud nos capitis aut pedum hiemalia operimenta.* intelligit autem quæ hodie vocamus *feltra,* ex quibus cum alia conficiuntur, tum galeri, hæc materia veteribus fuit notiſſima. ejus artifices Græci πιλοποιοὺς, Latini *coactiliarios* dixerunt: fit enim feltrum è lana coacta. operimenta pedum, quorum meminit Euthymius, ea ſunt, quæ *impilia* appellat Vlpianus leg. x. Dig. De auro, arge. mund. vbi ſeparantur ab vdonibus. Græci πίλους dicunt, quidam etiam ἱμαντίλια, vt alibi oſtendimus. Sed hoc genus panni, quomodo poteſt dici à ſuperioribus contextum, vt vult Euthymius? hodiernis feltris hoc nullo pacto videtur conuenire. Reſtat vltimum quæſitum, paucis expediendum. Iohannis narratio clara eſt: pallio in quatuor partes ſecto, cuique militi partem ceſſiſſe. nullam hic ſortitionem factam Iohannes commemorat: & verò opus non erat. tunc enim ſortiri res permittitur, cum non ita æquari partes potuerunt, vt non ſit vna optabilior quàm alia. in pallij inciſione facillimum fuit hoc incommodum vitare. quare igitur ſortitio adhiberetur? de tunica alia res fuit: nam milites præoptarunt illam peruenire integram ad vnum, quam laceratæ partes ad ſingulos. hic igitur ſortitionem adhibitam narrat Euangeliſta, & ratio eſt manifeſtiſſima. Accedit quod ſortitio de altera tantum veſte facienda fuerat prædicta, non de vtraque. Nam dixit Dauid. *diuiſerunt ſibi veſtimenta mea; & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* neque aliter Auguſtinus hanc hiſtoriam accepit. Toletus qui B. Auguſtinum & alios ejuſdem ſententiæ reprehendit, ipſe potius reprehendendus eſt. Vrget Toletus Marci verba, xv. 24. διεμέριζον τὰ ἱμάτια, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά. Sed facilis reſponſio: eſt enim figura κοινότης rhetoribus dicta: multi Theologi ſyllepſin nominant, vt B. Hieronymus in Matthæ. capite xxvi. &

XVII. cum pluribus id tribuitur vel compendio dicendi, vel aliam ob cauſſam, quod eſt quorundam proprium. Sic Matth. XXVII. 44. latrones Chriſto dicunt convitia, id eſt, alter latronum. Sic Matthæ. XXVI. 8. diſcipuli murmurant: id eſt, vnus è diſcipulis, Iudas, Iohan. XII. 4. & ad Hebræos, XI. 37. *ἐπρίσθησαν ſerrati ſunt* vt etiam Hier. vertit: quum ſolus Iſaias dicatur ſerra fuiſſe diſſectus. Nonnus in paraphraſi hujus loci Iohannis, longius recedens à verbis Euangeliſtæ, facit pallium & tunicam ſimul fuiſſe diuiſa. idem tamen mox recte, de ſola tunica factam ſortitionem clare affirmat. ſed quia omiſit Nonnus verbum ἔλαβον, & omnia illa quæ in melioribus libris parentheſeos notis includuntur, ſententiam Iohannis non expreſſit ſolita felicitate. Affinis error Arabis interpretis, qui ſic locum vertit. quaſi ſcriptum inueniſſet, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ τὸν χιτῶνα, tranſlatis ante parentheſin illis, *& tunicam*; quæ in omnibus codicibus Græcis & Latinis parentheſi recte ſubiiciuntur.

LXXXV. Numerus clauorum in Cruce Domini.

ANNI XXXIV. Nu. CXVIII.

QVod ſcribit Baronius, antiquiſſimas imagines Chriſtum repræſentare quatuor clauis ad crucem affixum, vt Gregorius Turonenſis ſcripſit; non tribus, vt Gregorius Naz. Nonnus, & alii auctores prodiderunt, id valde confirmat Ioſephi Scaligeri ſententiam; exiſtimantis binos pedes totidem clauis non ad ſtipitem arrectarium, ſed ad ſuppedaneum fuiſſe affigi ſolitos. Eum vide in Animaduerſionibus Euſebianis.

LXXXVI. Elogia puniendorum & tituli punitorum in Iure Rom. Mos Iudaicus, præco crimen puniendi declarabat. Baronii vana curioſitas circa ordinem trium linguarum in Titulo Chriſti. Oſtenditur futilitas rationum, quibus probare ipſe voluit, vltimum locum fuiſſe nobiliſſimum.

ANNI XXXIV. Num. CXIX.

NOmen iuris Romani retinuit Iohannes cum ſcripſit, XIX. 19. ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος. Nonnus eleganter: ἐπέγραφε μάρτυρα γόμφον. Γράμμα· τόπερ καλέουσι Λατινίδι τίτλον ἰωῇ. In libris Romanorum affinia ſunt, *elogia puniendorum*, vt apud Suetonium, *ſuper dicta* voce præconis, eorum qui puniebantur, vt in lege. *Si duo patroni*, Dig. De jureiurando. & *titulis* iam punitorum, vt in hoc loco Iohannis. quo pertinet eruditiſſimi Heſychii gloſſa, τίτλος πιττάκιον ἐπίγραμμα ἔχον. *Titulus eſt pittacium continens inſcriptionem.* In Tranquilli Domitiano capite x. habetur hic titulus, *impie locutus parmularius*, ſed titulus eo loci non eſt fortaſſe ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας. vt doctis eſt viſum. verum eſt potius, ſuperdictum quod præco pronunciauit dum ille paterfamilias trahitur ad ſupplicium, vel dum ad palum alligatur. canibus obiiciendus. Fuit

& moris Iudaici, vt quoties de aliquo ſupplicium ſumebatur, crimen propter quod ille peribat, populo ſignificaretur voce præconis. Auctor eſt Maimonides in perek XIII. eius libri ex opere Iad, quem non ſemel iam laudauimus; ſolitum fieri, vt cum reus ſententiam mortis paſſus, è loco judicii exibat, ducendus ad ſupplicium, præcederet ipſum הכרוז κῆρυξ præco, & hæc verba diceret. ILLE EXIT OCCIDENDVS MORTE ILLA, QVIA TRANSGRESSVS EST TRANSGRESSIONE ILLA, IN LOCO ILLO, TEMPORE ILLO: ET SVNT EIVS REI TESTES ILLE ET ILLE. QVI NOVERIT ALIQVID AD EIVS INNOCENTIAM PROBANDAM VENIAT, ET LOQVATVR PRO EO. Sed titulus Cruci Chriſti affixus, more Græcorum & Romanorum fuit conceptus; eleganti quadam breuitate omiſſo verbo, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ, vt recitatur à Marco: vel adiecto nomine, IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. quomodo habet Iohannes. apud Matthæum & Lucam leguntur amplius illa verba, οὗτός ἐστιν, quæ videntur non è titulo deſcripta, ſed ab illis adiecta, ſententiæ perficiendæ. Nec mirum varíis linguis titulum eſſe conceptum: nam ita moris fuit, Imperatorum etiam edicta per Græciam & Aſiam duplici ſermone proponere, Græco & Romano, vt declarant aliquot exempla apud Ioſephum libro XIV. Quin ipſos quoque Imperatores aliquando reſcripta ſua lingua Græca concepiſſe, argumento eſt lex IX. Dig. De lege Rhodia, vbi libello Græco Eudæmonis Nicomedienſis Imperator Græce reſcribit. Porro quis fuerit ſeruatus ordo in titulis diſponendis; non plane conſtat: quoniam Euangeliſtæ duo (nam reliqui duo omiſerunt,) cum aliqua diuerſitate eam partem hiſtoriæ narrant. Apud Iohannem hic eſt ordo: Hebraica inſcriptio principem locum obtinet, ſequitur Græca, & poſtremo Romana. contra, apud Lucam hæc ſeries: Græca, Romana, Hebraica. Si cauſſam quæris diuerſitatis; reſpondebo: Euangeliſtas rem momenti nullius, ordinem in iſtis inſcriptionibus, neglexiſſe, & vt quidque illis veniebat in mentem, id ſcripſiſſe. ita illos ſua incurioſitate, noſtram caſtigaſſe curioſitatem, qui friuola ſæpe ſectamur, ſeria negligimus. Sin aliquam rationem ſunt ſecuti Euangeliſtæ; haut dubie illa eſt, quam hic afferam: Iohannes ordinem naturæ & veritatis, ſecutus eſt: Lucas eundem ſeruauit quem ipſe Pilatus, aut Pilati miniſtri. Naturæ & veritati conſentaneum eſſe, vt primo loco Hebraica ponantur, ſecundo Græca, tertio demum Romana, neque ignorare, neque negare poteſt quiſquam, non plane inſanus. Romanos autem ſine diſcrimine in talibus modo Græca modo Latina priore loco poſuiſſe, oſtendunt illa edicta, quæ recitantur à Ioſepho libro decimo quarto. In epiſtola Iulii Cæſaris ad Tyrios, ita ſcriptum: βούλομαι δὲ καὶ ἑλληνιστὶ καὶ Ῥωμαϊστὶ ἐν δέλτῳ χαλκῇ τοῦτο ἀνατεθῆναι, hic Græca anteponuntur Romanis. at in ipſo edicto ſic loquitur Cæſar: ἀνατεθῆναι

δὲ χαλκῆν δέλτον ταύτῃ προσηλώσας, ἐγκεχαραγμένην γράμμασι Ῥωμαϊκοῖς τε καὶ Ἑλληνικοῖς, hic vice verſa Romanæ literæ prius nominantur, deinde Græcæ. Ex quo apparet, ipſos Romanos aliquando antiquitatis rationem habuiſſe, & primas linguæ Græcæ conceſſiſſe: aliquando imperii, & Romanam illi antepoſuiſſe. Vt mirari nemo debeat, titulos eo ordine fuiſſe diſpoſitos, quem indicat Lucas. Hæc vt ſcriberem, non propria voluntate ſum impulſus: quia talia curare friuolum duco, & nimij otij argumentum: ſed exemplo Baronij; qui de eo ordine in diſpoſitione horum titulorum ſeruato, ea philoſophatur iſto loco, quæ jure etiam pueri rideant. Trahit hiſtoriolam hanc in argumentum prærogatiuæ cujuſdam linguæ Romanæ. Fecerat hoc jam ante in anno decimo ſexto, ſed diuerſo modo. Ibi, ſpreto ligno quod Romæ viſitur, ſpreta auctoritate Euangeliſtarum, Romanæ inſcriptioni primus locus Cenſoria quadam auctoritate vindicabatur: hic fidem habet Baronius & ligno Romano, & narrationi Iohannis, qui titulum Romanum in vltimum locum rejectum fuiſſe docent: ſed id factum eſſe honoris cauſſa inanibus quibuſdam logis probare nititur. Profert legem XLVIII. Digeſt. de re judicata: quæ hoc tantum continet: Decreta à Prætoribus Latine interponi debere. At hic quæſtio non eſt de Pilati decreto; ſed de titulo Crucis; qui profecto decreti non eſt. quin ſi vel maxime eſſet, tamen ea lex nihil faceret ad propoſitum. Non enim id quæritur, vtrum Romane an Græce titulus ille fuerit concipiendus; ſed quum variis linguis fuerit conceptus, cui potiſſimum locus primus fuerit attributus. quorſum igitur lex? Hac quia non ſucceſſit, aliam aggreditur viam. Probat aliquot exemplis infimum locum apud Romanos fuiſſe honeſtiſſimum. Hoc verò eſt paradoxum in Romana hiſtoria nunquam prius auditum. Exemplum à theatro petitum, alienum eſt. nam ibi Imperator & Patres in ima cauea ſedebant; non quia ille locus cenſeretur per ſe honoratiſſimus: ſed quia accommodatiſſimus ad audiendum & videndum. Eſt igitur manifeſtus paralogiſmus, παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον, non enim cauſſa facti eſt, quam Baronius putat eſſe cauſſam. idem iudicandum de cæteris exemplis. *In triumpho, inquit, poſtremus locus eſt Imperatoris.* primum nego hoc verum eſſe: deinde falſam aſſignari cauſſam contendo. Triumphi Romani, ſiue potius pompæ triumphalis, duæ partes erant. prior continebat ea quæ populo proponebantur ſpectanda: aurum, argentum, gemmæ, ſimulacra vrbium captarum, captiui nobiles, ipſe Imperator: poſterior ex iis conſtabat, qui honoris cauſſa Imperatoris currum proſequebantur. proximi erant cognati, propinqui, amici, Senatores illuſtres: deinde ſequebantur turmæ ex Ordine equeſtri; poſtremo legiones. In priore parte ſeruata hæc ratio, vt ſemper creſceret ſpectaculum. Primo igitur loco traducebantur quæ minoris momenti erant: deinde ſequebantur ſpectatu digniora: nihil autem dignius ducibus ipſis, qua victore qua victo: itaque agmen illud claudebat, Imperatorius currus

quem proxime præcedebat dux captiuus & quicquid erat in pompa nobiliſſimum. Quare de hac parte pompæ priore vere dicit Baronius, poſtremum locum fuiſſe Imperatoris: ſed cauſſam prodit falſiſſimam. non enim vltimus ſequitur Imperator, quia vltimus locus honoratiſſimus: ſed quia rerum ſpectandarum omnium maxima erat, ipſe Imper. At reſpectu totius pompæ, Imperatorem vltimum proceſſiſſe, tam falſum eſt quam quod falſiſſimum. quin potius in medio pompæ vniuerſæ locatus, longum ordinem à tergo ſequentium præcedebat. Liuius lib. XLV. de triumpho Æmylij Pauli. *Ipſe poſtremo,* (poſtremus in priore pompæ parte;) *Paulus, in curru magnam, cum dignitate alia corporis, tum ſenecta ipſa maieſtatem præ ſe ferens. Poſt currum inter alios illuſtres viros filij duo, Q. Maximus & P. Scipio; deinde equites turmatim, & cohortes peditum, ſuis quæque ordinibus.* Sic in aliis triumphis. vide & Suetonium in Iulio capite XLIX. Ita reperitur verum etiam in pompa triumphali, quod alibi fere perpetuum fuit apud Romanos, vt locus medius cenſeretur honoratiſſimus. Vltimum exemplum eſt de loco qui dicebatur Conſularis in Conuiuiis. Res ita habet. Tribus fere lectis Romani ſunt ſoliti conuiuia agitare. Honoris ratio ſpectabatur & in ſedibus diſcumbentium in illis lectis. Lectus medius ſemper honoratiſſimus; ſedes item media cum terni accumbebant in eodem lecto: ſin bini, locus ſuperior honoratior erat. Hoc clarum eſt, & multis probatum à viris Romanæ antiquitatis peritiſſimus. Hæc inſtituta in eo qui dicebatur locus Conſularis, ex parte ſunt ſeruata, non penitus. Moris enim fuit, vt Conſul in medio quidem lecto diſcumberet, quem diximus fuiſſe dignitatis præcipuæ: ſed in vltimo loco, non medio, aut ſummo. Baronius putat eum fuiſſe Conſulis locum, quia ea ſedes honoratiſſima: ſed verius dixiſſet eam ſedem fuiſſe honoratiſſimam, quia erat Conſularis: per ſe non erat; neque honoris cauſſa ille fuit locus Conſuli attributus: ſed propter alias rationes, quas inquirit Plutarchus, toto problemate III. libri primi Sympoſiacorum. Hic mihi videtur inter Plutarchum & Baronium notabile ſententiarum diſcrimen. Ille ſcriptor eruditiſſimus ponit locum vltimum, etiam in medio lecto, minus honoratum fuiſſe, quam vel medium, vel ſummum, cauſſam igitur rei extraordinariæ accurate inquirit. Pater Annalium ponit contrarium eſſe verum: inde argumenta ducit, ad probandum etiam in aliis actionibus vltimum locum præcelluiſſe; quod in hiſtoria & antiquitate Rom. merum eſt ψευδοχείρημα, aliud nihil. Porro cauſſas cur is locus in conuiuiis Conſuli fuerit aſſignatus, legant ſtudioſi apud Plut. melius enim ex illius diatribæ lectione intelligent Baronii errorem. Maneat igitur inconcuſſum axioma, quod omnium gentium conſenſu ſcimus firmatum; ut locus vltimus niſi peculiaris quædam ratio interueniat, cenſeatur minime omniū honoratus, Propterea Græci hominem conditionis humilis vocant κρασπεδίτην, quaſi vltima loca ſemper occupantem. Inde, apud Plutarchum libro V.

Bbbb 3 Problem

Problem. quinto, opponuntur ὁ ἀκρωτηριάστης & ὁ κορυφαῖος, hoc eſt, *extremus & ſummus*, dicunt Græci & ἀκρωνύχιος, eodem ſenſu.

LXXXVII. Refutatur Baronij commentum de potione ad ſiſtendum ſanguinem.

ANNI XXXIV. Num. CXXIV.

DVplicem in hiſtoria paſſionis narrari potionem Chriſto exhibitam, antea monebamus: de priore ibi quædam obſeruauimus aduerſus prodigioſas Baronii interpretationes, de poſteriore jam videndum: nam & in huius hiſtoria ſubtilitatem Baronius exercet, neque neceſſariam, neque vllo pacto cum verbis Euangeliſtarum congruentem: Nos quidem negamus, in narratione Euangeliſtarum Matthæi & Iohannis eſſe aliquid difficultatis; & doctis interpretibus, qui lucem præferre ſua induſtria ſunt conati, gratias magnas habemus: ſed nodum in ſcirpo quæri non placet nobis. Id vero facit Baronius hoc loco, ſane quam inſigniter: qui longa oratione probare conatur, ex hyſſopo, ſpongia & aceto medicamentum neſcio quod milites concinnaſſe, & Chriſto præbuiſſe, quod ſiſtendi ſanguinis vim haberet. At quid eſt hariolari, ſi hoc non eſt? Narratio Euangeliſtarum clara eſt: Chriſtus dixit, Sitio. milites, etſi per ſummum nefas Filio Dei illudunt, potionem malam ei præbendo, potioné tamen præbent. Ideirco Matthæus vtitur verbo ἐπότιζεν quod potum dare *veluti*, ſignificat, non medicamentum. & Lucas ὄξος προσφέροντες, acetum afferentes, non vtique tanquam medicamentum; ſed in potum; vel potius ad ſugendum: nam Domino qui manuum vſu carebat, ſuctus fuit pro potu. & ita intelligendum quod Iohannes ait, Chriſtum accepiſſe acetum. ἔλαβεν, inquit, ὄξος id eſt ſuxit acetum è ſpongia. Nonnus, Ἀλλ' ὅτε πικρὸν ἐδέξατο ποτὸν, pro ἐξεμύζησε. Iohannes vero omnem tergiuerſandi anſam Baronio præripit. Nam ſi verum eſt, quod ille tanta molitione voluit probare ſiſtendo ſanguini medicamentum fuiſſe paratum; quare extremum arundinis ori admouetur non enim ſanguinem ore Dominus reiiciebat. cur non manibus potius aut pedibus admouebant? inde enim ſanguis manabat: Auctor Tragœdiæ, Chriſtus patiens: ἄλλοι δ' ὑσσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεον χολῇ κεκραμένην δ' αἴροντες ἐς στόμα. Iam quum tam expreſſe notet Iohannes, hoc totum eſſe factum, vt impleretur Scriptura, quæ Chriſtum in ſiti ſua aceto fore potandum prædixerat; intolerabilis meo quidem iudicio audacia eſt, diuina oracula à genuino ſuo ſenſu in alienum torquere. Quod teſtimonia congerit Baronius, vt euincat, ſiſtendi ſanguinis vim aceto, hyſſopo & ſpongiæ ineſſe: oleum videlicet & operam perdidit. Nam id quis negat? at nos illud aſſeueranter confirmamus, nihil horum ita vſurpatum, vt fit hoc loco, eiuſmodi vim poſſe exerere. Quis ſado vnquā audiuit, acetum potu hauſtum poſſe ſanguinem ſiſtere, qui ex vulnere acceptio fluat? quis credat ſpongiam pro vehiculo liquoris vſurpatam, & ad ſugendum ori admotam, ſimile quid

quid præſtandi vim habere? taceo de hyſſopo, de quo non ſatis conſtat, in quem finem milites adhibuerint. Nihil igitur hac ſua diligentia Baronius egit: dum noui aliquid afferendi cupidus plus quam erat, fategit.

LXXXVIII. Acetum Chriſto à quibus exhibitum. Hyſſopum in ea hiſtoria adquem vſum. ὑσσώπῳ περιθέντες. variæ ſententiæ expenduntur.

ANNI XXXIV. Nu. CXXVI.

QVum non legamus in monte Caluariæ vllam fuiſſe habitationem; & modico ſaltem interuallo eum locum ab vrbe ſeiunctum fuiſſe conſtet; non abs re quæri ſolet, vnde illud vas aceto plenum, cuius mentionem facit Iohannes. Nonnus videtur exiſtimaſſe, propinquas domos aliquas fuiſſe, vbi ſit vas illud repertum, vel in alios vſus paratum, vel in gratiam fortaſſe puniendorum, καὶ ἔθεμεν ἐκεῖ παρὰ γείτονι χώρῳ ὄξους ἔμπλεον ἄγγος. Legimus apud Maimonidem, pleraque omnia ad ſupplicij apparatum neceſſaria ab hominibus piis ſolita fuiſſe parari priuato ſumptu, & ſtudio. In earum rerum cenſum putem referendum & vas & ſpongiam, & acetum & arundinem, & hyſſopum. Acetum reficiendis miſeris, quos exanimaret pauor ſupplicii, erat neceſſarium. Solet deliquium animi patientibus, acetum varie adhiberi milites tamen non eo fine acetum Chriſto præbent, ſed loco potus. Et quidem acetum aqua dilutum vini loco bibiſſe milites Romanos & pauperes alios, certiſſimum eſt. itaque genus quoddam aceti patresfamilias olim vini numero habuerunt, vt dicitur in lege II. Dig. De optione legata. lege I. & IX. De trit. vin. vel ol. leg. & alibi. Verum iſtud acetum non ad bibendum fuit comparatum, ſed ad reuocandum animum, ſi quis eſſet deliquium paſſus. quod igitur milites eo potant Chriſtum, non fuit hoc humanitatis officium; ſed Barbaræ immanitatis ſpecimen, vt implerentur prophetiæ. Lucas XXIII. 36. verbo ἐνέπαιζον, ſceleratam eorum mentem oſtendit. Spongia vehiculum fuit aceti, arundo vehiculum ſpongiæ. Hæc ſatis perſpicua ſunt & certa: de hyſſopo vero iam inde ab antiquiſſimis temporibus quæſtio eſt, adeo difficilis ad explicandum, vt videatur Elias exſpectandus, qui certi aliquid nos doceat. Ex comparatione verborum Matthæi & Iohannis videtur liquido conſtare, *hyſſopi* nomine hic intelligi aliquid, quod baculi vſum præbuerit ad porrigendam ſpongiam Matthæus ait: σπόγγον πλήσας ὄξους, καὶ περιθεὶς καλάμῳ. *quum impleuiſſet ſpongiam aceto, atque illam arundini circumpoſuiſſet*; id eſt, circa alterum extremum arundinis aptaſſet. Iohannes: πλήσαντες σπόγγον ὄξους καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες. *quum impleuiſſent ſpongiam aceto, atque eam hyſſopo circumpoſuiſſent.* eadem locutio, eadem verba: niſi quod alter καλάμῳ dixit, alter ὑσσώπῳ. quod autem vterque Euangeliſta rem intellexerit, aut vere eandem; aut ἀναλόγως & ratione vſus ad quam admouebatur, eandem vix dubitare nos ſinit verbum περιθέντες; quod vt appoſitiſſimum eſt, ſi ſumatur vt apud Matthæum: ita ſi hyſſopum aliter inter-

interpretamur, vix ferri poteſt. Nam Baronius qui ex Græco textu ait colligi, acetum fuiſſe hyſſopo permixtum & conditum in vſum medicinæ, ſine dubio verba Græca ne inſpexerat quidem. falſiſſimum enim eſt quod ille ſcribit. αὐτὸν ὑσσώπῳ περιτιθέναι, quid ſit, nemo Græce doctus poſſet tuto exponere, propter nouitatem locutionis: niſi ex comparatione loci Matthæi intelligeretur, ὑσσώπῳ hic locum obtinere καλάμῳ. inde recte colligitur; ὑσσώπῳ περιτιθέναι eſſe aptare hyſſopo, & alligare. Sed obſtant huic expoſitioni duo; natura illius plantæ; & veterum auctoritas, qui diuerſo modo ſunt interpretati. Hyſſopum inter plantas quæ vix terra ſe attollunt, etiam in Iudæa fuiſſe numeratam, (ne quis obijciat de ſinapi, quod dicitur Marci quarto, 31.) declarat quod legitur in Scripturis & ex illis apud Ioſephum; Solomonem plantarum hiſtoriam ſcripſiſſe ab hyſſopo ad cedrum; id eſt, à minima ad maximam. Iam veteres aliter eam vocem hic accepiſſe, palam eſt ex interpretationibus Chryſoſtomi, Auguſtini, Nonni, Theophylacti. Omnes ſupplent ex Matthæo nomen arundinis: hyſſopum putant admixtum, non quidem propter vim aliquam ſiſtendi ſanguinis, vt hariolatur Baronius: ſed propter aliquam facultatem venenatam vt obſcure ſignificat Chryſoſtomus: ἐπεὶ καὶ τὸ ὕσσωπον διὰ τοῦτο πρόσκειται. *nam & hyſſopum propterea adijcitur aceto,* quod dixerat capitis damnatis ſolitū propinari. Theophylactus verba Chryſoſtomi deſcribens vt ſolet, addit, ὡς δηλητηριῶδες: *quia hyſſopum venenatam vim habet.* Nonnus quoque Chryſoſtomum, vt puto, ſequebatur, cum verba Iohannis exponens, ita loquutus eſt: ὤρεξεν ὑσσώπῳ κεκερασμένον ὄξος ὀλέθρου. *Præbuit hyſſopo permixtum peſtis acetum.* B. Auguſtinus, non quia nocendi vim habeat hyſſopum exiſtimauit fuiſſe adhibitum: ſed per ludibrium, quoniam pectus purgat. *hyſſopum,* ait, *herba eſt humilis & pectus purgat: quam circumdederunt, & ſe circumueniſſe putauerunt.* Et ſane illudendi potius quam nocendi animum habuiſſe milites, Lucæ verbum indicat, ἐνέπαιζον *illudebant.* enimuero cruci affixo, & jamjam morituro, quid erat opus venenum parare? nam quod nonnulli exiſtimant, accelerandæ morti, vt à cruciatibus Chriſtus liberaretur, id factum eſſe; falluntur proculdubio, barbarorum militum, qui humanitatis ſenſum nullum habuerunt, mentem male interpretantur. Arabs interpres nodum ſecuit, non ſoluit, neglecta enim ſignificatione vocis hyſſopum, quia judicabat idem Euangeliſtam hoc loco ſignificare, eo nomine voluiſſe, quod Matthæus ſignificauit voce καλάμῳ; vtramque dictionem vnica Arabica, expreſſit, quæ arundinem cannámve ſignificat, aut baculum. neque enim putet aliter legiſſe apud Iohannem illum paraphraſtam; ſed eam, potius quam dixi rationem, interpretationis ſecutum eſſe. Ioachimus tamen Camerarius, nominis Germanici decus ſingulare, ingenioſiſſime conijciebat, initio ſcriptum fuiſſe apud Iohannem ὑσσῷ περιθέντες. *extremo pilo circundantes.* de militibus Romanis Iohannes loquitur: ὑσσός pilum eſt, Romanæ militiæ proprium armorum genus. I

hanc

genus, hanc conjecturam quanti fecerit Theodorus Beza, ejus Notæ oſtendunt. Lucas vero Brugenſis, ne laudare Camerarium cogeretur, virum omni laudatione majorem, illiberale facinus admittere non erubuit; conjecturam pridem occupatam, neſcio cui amico ſuo tribuens, tanquam recens ab eo excogitatam. Ego vero illam emendationem vt erudite adinuentam laudo, veram tamen non puto. ediram enim lectionem omnes agnoſcunt interpretes, etiam Syrus, qui omnium, vt puto, vetuſtiſſimus. Accedit, quod pilum Romanum craſſius telum fuit, quam vt vſum arundinis commode poſſet præbere. deinde vtri extremitati pili ſpongiam dicemus circundatam? qui pili deſcriptionem apud Polybium diligenter expenderit intelliget, neutri ſine incommodo potuiſſe. Omitto periculum mutandi vel minimum apicem in libris ſacris, vbi præſertim conſtat de vulgatæ lectionis vetuſtate, niſi vltima vrgeat neceſſitas. Quare ſatius ἐπέχειν.

LXXXIX. Amplius de hyſſopo ex libris Rabbinorum, ad confirmandam ſententiam Chryſoſtomi & Theophyl. Locus Ioſephi, vbi hyſſopum arboribus accenſetur.

IBIDEM.

QVia nihil magis inuitus facere ſoleo, quam vt à Patrum diſcedam expoſitionibus: exponam hic paucis, qui poſſit ea vox hyſſopum proxime ad illorum mentem accipi. In Rabbinorum ſcriptis legimus, hyſſopum, (quod ab Hebraica voce ita Græci nominarunt,) non vnius, ſed plurium plantarum commune nomen eſſe. Septem ejus ſpecies ipſi enumerant, quarum nomina apponemus: אזוביון & מיאן צחרי חשו, קורניתא, אברתא, אזוב, ſiue vt teſtatur Iohannes Mercerus profundæ in Hebraicis doctrinæ vir, ſe reperiſſe ſcriptum in ſcholio quodam ad tractatum Talmud de ſabbato, capite xiv. duabus vocibus, אזוב. יון, *hyſſopum Græcanicum.* quibus nominibus Græcis hæ ſeptem appellationes reſpondeant, difficile eſt ſtatuere, vt recte idem Mercerus ſcribit. [illegible] vero ſpeciem quam Rabbini *Abratham* nominant, ipſe exiſtimabat eſſe Græcorum & Romanorum abrotonum. Plinius libro xxi. capite xxi. abrotonum tradit fuiſſe ſibi notum duorum generum. vtrique amaritudinem attribuit abſinthij. conſentiunt Galenus & alij medici. Fortaſſe igitur hanc hyſſopi ſpeciem ſpongiæ aceto plenæ adjunxerunt milites: ipſo etiam, vt videtur, ejus ſucco in ſpongiam expreſſo: idque eo conſilio, vt potionem Domino pararent penitus amaram, penitus ingratam. antea potatus fuerat aceto, cui erat fel permixtum: milites in eundem finem hyſſopum abratham, ſiue abrotonum miſcent. Quod igitur ait Iohannes de ſpongia, *καὶ ὑσσώπῳ περιθέντες, poſtquam illam hyſſopo circumdediſſent*; ex Matthæo explicabimus, vt monet Auguſtinus, & ita accipiemus, quaſi dixiſſet Iohannes, aptarunt ſpongiam hyſſopo, quod erat ſummæ arundini alligatum; itaque & ſpongiam & hyſſopum concinnarunt: vt poſtquam extremum arundinis ori Chriſti eſſet admotum, quicquid ſugeret liquoris, abrotoni

Cccc amari-

amaritudine magis magiſque infi- ceretur. Hæc explicatio ad Auguſtini, Nonni, & aliorum veterum interpretationem proxime accedit; & lectionem omnium codicum, atque omnium ſeculorum ſeruat. Omnino, ſi è tot generibus hyſſopi aliquod fuiſſe probari poſſet, paullo magis grandeſcens, & attollens ſe altius, vt ex eo virgæ aut baculi potuerint fieri quales videmus è feniculo, ſimilibuſque plantis comparari, planior, facilior, & certior eſſet explicatio. Atque in eam ſententiam non male fortaſſe trahantur Ioſephi verba, qui de libris à Salomone ſcriptis loquens, hyſſopum appellatione arboris complectitur. Sic ille libro VIII. capite II. καθ᾽ ἕκαστον εἶδος δένδρων παραβολὴν εἶπεν, ἀπὸ ὑσσώπου ἕως κέδρου. *de quaque ſpecie arboris, parabolam dixit, ab hyſſopo vſque ad cedrum:* non dixit, *de quaque ſpecie* φυτοῦ *plantæ*; ſed δένδρου *arboris* & in Hebraica veritate eo quem his verbis expreſſit Ioſephus loco, extat vox אזוב. notum autem eſt, non multo aliter Hebræos diſtinguere inter דשא & עשב item עץ quam faciant Græci inter πόαν, θάμνον, aut φρύγανον, & δένδρον: Latini inter herbam, fruticem, & arborem. vt affirmare poſſe videamur, hyſſopum in Palæſtina arbuſculis aut fruticibus potuiſſe accenſeri: ex quo ſequitur, bacillos ex hyſſopo concinnari potuiſſe. Cyrillus ſane non aliter accepit; qui Iohannem cum Matthæo ita componit, vt dicat plures fuiſſe impietatis miniſtros, & alios calamo, alios ligno hyſſopi eſſe vſos. Secutus eſt eam cum Cyrillo interpretationem etiam auctor Tragœdiæ Chriſtus patiens.

Ἄλλοι μὲν αὐτοῦ καλάμῳ κρᾶτα κόλων
Ἔβαλον, ἀντίπυργον εἰσβάντες (ſ malim ἐμβάντες, quum aſcendiſſent) πέτραν.
Ἄλλοι δ᾽ ὑσσώπῳ σπόγγον ὄξους ἔμπλεον
Χολῇ κεκραμένον δ᾽ ἀνῆγον εἰς στόμα.

alij, inquit, arundine caput Chriſti feriebant, ſaxo conſcenſo, inſtar turris alto: alij ſpongiam aceti plenam, quod erat felle temperatum, hyſſopo attollebant & ori eius admouebant.

LXXXX. Mos tollendi è patibulo corpora puniſorum ante Solis occaſum: & in eo Baronij hallucinatio.

ANNI XXXIV. Num. CXXVI.

Scribit Baronius fuiſſe moris, vt cruciatis fractura oſſium ante Solis occaſum ad veſperum necarentur. Atque ille hoc ſcribit de Romanis militibus loquens, qui Chriſtum crucifixerunt. Videtur igitur hoc dicere Romanorum eam fuiſſe conſuetudinem. ſed hoc falſum: nam qui ex legibus Romanorum crucifigebantur, in Cruce relinquebantur, vt probat nobile apud Petronium exemplum, & ſimilia; niſi cauſſa aliqua interueniret, propter quam deponeretur permiſſu magiſtratus; qui ipſius iuſſu fuerat affixus. Sin de Hebræis ſenſit Baronius, & fuiſſe hunc illorum morem credidit; magis etiam falſus eſt & fefellit. nam neque Crucis ſupplicium apud Iudæos fuit in vſu, vt ante probauimus; neque crurifragium inter vſitatas illis pœnas vſquam legitur. Decepit Baronium memoria ſua, ſed inſigniter. legerat aliquot locis apud Moſem præceptum, vt qui ſuſpenſi fuiſſent ante Solis occaſum

depo-

deponerentur. hoc ille retulit ad crucem & cruciarios; atqui Moſes loquitur de iis qui lapidatione obruti, poſtea in patibulo fuerant expoſiti ad exemplũ. Vide Moſem, & præcepta affirmantia ſub finem, & libros Rabbinorum.

XCI. Obſeruatio de velo ſciſſo in morte Domini.

ANNI XXXIV. Num. CXXVII.

INter ἄπορα, Scripturarum videtur ponenda quæſtio, quam mox nullo negotio Baronius decidit; vtrum è duobus Templi velis fuerit ſciſſum ſtatim à morte Domini noſtri. Duo fuiſſe vela in Templo quod Herodes inſtaurauerat, ex Ioſepho diſcimus, Belli Iud. libro quinto, cap. 14. Non eſt dubium & eos qui præerant fabricæ Templi poſt reditum à captiuitate exſtructi; & eos qui operi Herodiano, ſecutos eſſe exemplum Salomonici Templi. Atqui non deſunt viri doctiſſimi, qui in templo à Salomone ædificato, vnum duntaxat fuiſſe aulæum exiſtiment, quia in 2. Paralip. 3. 14. vnius duntaxat ſit mentio. In primo autem Regum (Latinis 3.) capit. ſexto, ne vnius quidem. ſed quum in veteri Tabernaculo fuerint duo, quæ aperte deſcribuntur capitibus 26. & 36. Exodi; vix ſimile ſit veri in Templo Salomonico vnum duntaxat aulæum fuiſſe, quare Ioſephus in eius Templi deſcriptione duo commemorat, libro octauo, capit. 11. Sunt qui obſeruent, Matthæum & Marcum ſic loqui de hoc velo, quaſi vnicum in Templo cum fuiſſet. id enim videtur articulus ſignificare, cum dicitur, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, Sed moneo Tirones, in exponendis Scripturis, tunc demum vrgeri poſſe articulos, cum neque rationes Theologicæ, neque hiſtoria repugnat: quod non ſemel in Commentariis ſuis in Iohannem monet Chryſoſt. & nos alibi multis exemplis declaramus. Igitur apud Matthæum & Marcum aut articuli ratio habenda non eſt; aut ſi illum vrgere volumus, dicemus, certum quidem velum denotari propter articulum; nempe illud quod ſciſſum eſt: (ſic enim verba Euangeliſtarum accipienda, quaſi dicerent; velum quod ſciſſum eſt in Templo, tunc fuiſſe ſciſſum:) ſed non id ſignificari, vnicum tantum in Templo velum fuiſſe. Porro vtrum è duobus Matthæus & Marcus intellexerint, ſtatui hodie pro certo poſſe non exiſtimamus. Hierony. & alij quidam è veteribus de exteriore acceperunt, quos Baron. ſequitur. Cyrill. & item alij de interiore, quod inter ſanctum & ſanctum ſanctorum pependit: neque eſt horum quam illorum minus probabilis opinio. Hic vero prætereundum ſilentio non eſt; hiſtoriam, ſiue potius miraculum veli huius ad Domini mortem ſciſſi, ita paſſim omnibus in vrbe ſancta innotuiſſe: vt ipſi etiam Rabbini veteres infenſiſſimi Chriſti hoſtes, in ſuis ſcriptis mentionem eius fecerint. Nam vt nuper obſeruatum eſt à doctiſſimo amico noſtro Iohanne Buxtorfio, linguæ Hebraicæ & omnium Iudaicorum inſtitutorum periti ſſimo, in Ioma tractatu Talmudico, inter alia ſigna infauſta, quæ Templi deſtructionem portendebant, hoc etiam commemoratur; quod Templi fores ſponte ſua ſe aperuerint, idq; annis quadraginta ante excidium. Hic enim narrationem Rabbinicã

omnino pertinere ad veli ſciſſuram Euangeliſtis memoratam, recte & vere eximius ille vir autumat.

XCII. Locus Phlegontis exponitur.

ANNI XXXIV. NU. CXXVIII.

PHlegon inquit Baronius, terræ motus meminit, qui ad Chriſti mortem eſt factus. Phlegontis verba ſunt, è libro 13. Chronicorum. Τῷ δ' ἔτει τῆς σβ' Ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωσμένων πρότερον. καὶ νὺξ ὥρᾳ ϛ' τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι. σεισμός τε μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος, τὰ πολλὰ Νικαίας κατεστρέψατο. *Anno quarto Olympiadis* CCII. *fuit Solis eclipſis omnium prius cognitarum maxima. hora enim diei ſexta nox facta eſt, adeo vt ſtellæ in cœlo apparerent. Terræ motus quoque magnus in Bithynia contigit, qui Nicææ vrbis partem magnam ſolo æquauit.* Phlegon, vt vides annum indicat, quo accidit hic terræ motus: menſem aut diem non indicat. Patres tamen, quia ille hanc narrationem ſubiicit ſtatim poſt narratam Solis obſcurationem, (ipſe eclipſin veram eſſe credidit:) quæ Domino patiente accidit; ex eo collegerunt terræ motum Phlegonti memoratum, eum eſſe cuius meminerunt Euangeliſtæ; licet videatur ſenſiſſe Phlegon, in ſola Bithynia eum accidiſſe. Vt non ſit neceſſaria Patrum coniectura, eſt tamen probabilis. Vide Chronicum Græcum Euſebianum in anno Tiberii 15.

XCIII. Euſebij & Hieronymi Hallucinatio in loco Ioſephi. Baronij iniquitas inſignis.

IBIDEM.

ILlud vero quod ſequitur, neque verum eſt, neque probabile, ſed mera eſt Hieronymi atque Euſebij hallucinatio. Scribunt illi, tempore paſſionis Domini, præſides Templi virtutes alta voce exclamaſſe ΜΕΤΑΒΑΙΝΩΜΕΝ, ΕΝΤΕΥΘΕΝ TRANSEAMVS EX HIS SEDIBVS, ſcribunt autem ambo, tanquam Ioſepho prius dictum: teſtem enim illum laudant, & teſtem ſolum. Extat locus Ioſephi Ἁλώσεως libro ſexto capit. 31. narrat autem hoc Ioſephus inter prodigia quæ vrbis & Templi excidium anteceſſerunt, & vocem illam ait auditam noctu, tempore Pentecoſtes, anno ante captam euerſamque vrbem ſexto, Chriſti 65. Hieronymus tamen & Euſebius ita rem ex Ioſepho recitant, quaſi ille ſcripſiſſet circa tempus paſſionis id accidiſſe. Verba Hieronymi ſunt in Epiſtola ad Marcellam ſub nomine Paulæ & Euſtochii: *Denique etiam Ioſephum qui vernaculus eſt ſcriptor Iudæorum, aſſerere: illo tempore, quo crucifixus eſt Dominus, ex adytis Templi virtutum cœleſtium erupiſſe voces dicentium,* TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Obſeruet candidus lector, non ſimpliciter Hieronymum dicere hoc ita accidiſſe, Euſebius in Chronico aliquanto aliter & ad veritatem propius: *Ioſephus vernaculus Iudæorum ſcriptor, circa hæc tempora die Pentecoſtes, Sacerdotes primum commotiones locorum & quoſdam ſonitus ſenſiſſe teſtatur: deinde ex adyto Templi, repentinam ſubito erupiſſe vocem dicentium,* TRANSMIGREMVS EX HIS SEDIBVS. Si dicerent Euſebius & Hieronymus, rem accidiſſe quam narrant, neque teſtem fidei ſuæ Ioſephum laudarent; non dubitarem quin eſſet illis credendum; nunc, quis non intelligit humanitus illos inſigniter

inſigniter erraſſe, & in tempore auditæ vocis inſigniter eſſe lapſos? Itaq; ne conſtant quidem ſibi & rem eandem varie narrant, hoc eſt, variis modis deprauant. Vide Lector quæ notat Ioſephus Scaliger, ad numerum Euſebianum ꟾMMXLIV. Baronij vero iniquitatem neſcio dicam, an ſupinitatem incredibilem, quis ferat? Parum eſt, quod errorem adeo manifeſtum non animaduertit: ille vero Ioſephum etiam accuſat, & vel craſſa negligentia vel inſigni malitia tempora vult confudiſſe vtrumque tam falſo inſigni illi ſcriptori obijcitur, quàm potuit vtrumque Baronio vere:

XCIV. Baronius ab interprete deceptus. κατὰ τὸ Παλῶδες.

Anni XXXIV. Num. CXXIX.

NArrationem de morte Panis, non ex Plutarcho deſcribit Baronius, ſed ex Euſebij libris De præparatione. Id eximium Euſebij opus; quam bonum nactus ſit interpretem neſcio: nunquam enim in manus meas incidit. Interpretatio quam affert Baronius multis locis mendoſa eſt: cætera omitto. at κατὰ τὸ Παλῶδες verti *iuxta paludem*, ridiculum eſt. Plutarchus appellat τὰ Παλῶδες, quem Strabo lib. 7. nominat portum Pelodem τὸν καλούμενον Πηλώδη λιμένα, portus erat inſignis; ad cuius ingreſſu Buthrotum oppidum non obſcurum, colonia Romanorum erat ſitum. meminit & Ptolemæus.

XCV. De duobus Longinis. Metaphraſtæ fabula.

Anni XXXIV. Num. CXXXI.

IN hiſtoria mortis Chriſti & eius Centurionis qui dicitur Chriſtum glorificaſſe, Lucæ 24. 47. duos Longinos commemorat Baronius; quorum vterque Centurio ille Romanus fuiſſe dicitur; cuius in Euangeliis fit mentio. Et Baronius quidem horum Longinorum alterum reiicit, tanquam ex Apocryphis productum: alterum retinet probatque. ſed vnde prolatum? ex quo veteri ſcriptore à paucis ſeculis etuſum? nam tot Euangeliorum interpretes antiqui, verbum de iſto Longino nullum. de eodem apud alios ſcriptores veteres οὐδὲ γρῦ. In Tragœdia *Chriſtus patiens* conuerſi Centurionis fit expreſſa mentio: ſed nullus ibi Longinus memoratur ἀπὸ τῆς λόγχης, ita dictus. Scimus extare id nomen in Martyrologiis Græcis & Romanis: ſed ne hæc quidem teſtimonia ſatis congruunt. Nam Græca in die 16. Octob. nomen hoc referunt. Romana 15. Martij deinde quis ſcit quando primum illo nomine facta ſunt auctiora Martyrologia? Nos ex hiſtoria Eccleſiaſtica poſſumus non vnum Longinum proferre, qui martyrium pro Chriſto ſit paſſus. & fuit quidam Diocletiani, ſi ſatis memini, temporibus, eo nomine & miles & martyr. Fieri poteſt, vt vel hic, vel alius quis, ſacro Catalogo fuerit merito ſuo adſcriptus: qui poſtea in commentitium iſtum Longinum fuerit conuerſus. Non ignoramus in Manuali quod extat inter Auguſtini opera, Longinum iſtum Centurionem nominari: verum iam

olim recte monuit Eraſmus, eum librum Auguſtini non eſſe? Metaphraſtæ qui vitam & res geſtas Longini iſtius ſcripſit, tantum tribuimus nos, quantum ei debet, qui diligentia quidem ſumma, ſed iudicio nullo in ea collectione ſit verſatus: neque aliter Baronius iudicat, quoties intendit animum: quod vtinam ſemper feciſſet. Ne alia loca eius proferam, in quibus Metaphraſten, vt anilium ſæpe fabularum hamaxatum, ſevere caſtigat: in hac ipſa hiſtoria non conſtat ipſe ſibi. Hic &, numero 191. vt auctorem locupletem rerum Longini illum laudat. at in anno 38. quaſi ductus pœnitentia ſic de illo ſcribit: *ſi fidem adhibendam putamus Actis Longini Centurionis à Metaphraſte recitatis.* Apparet ipſum cum illa ſcribebat iis Actis parum omnino fidei tribuiſſe: & merito. Nam vnde illa prodierunt, niſi è libris Apocryphis? atqui alterum Longinum reſpuit Baronius, eam ob cauſſam. In cauſſa pari cur erunt diuerſa iudicia? Ego ſuſpicor id commentum Gelaſii Papæ temporibus recentius eſſe. Nam quod in decreto eius Papæ & Romani Concilii ſuper libris Apocryphis, inter tot ſimiles quiſquilias, Actorum Longini huius nulla fit mentio; vix putem aliam eius ſilentii cauſſam eſſe, niſi hanc: quod ætate ita nullum eiuſmodi ſcriptum in manibus hominum adhuc ceperat verſari. De Metaphraſta non multo aliter quam nos pronuntiat Bellarminus, in nupero libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Germanus Patriarcha, qui Longini meminit, cordatos viros non multum mouebit.

XCVI. Quæſtiuncula de aqua & ſanguine manantibus è latere Chriſti. Tragœdia de paſſione Chriſti emendatur. An B. Mariæ eum ſanguinem collegerit. Metaphraſtæ fabula.

ANNI XXXIV. Nu. CXXXII.

E Latere Chriſti, lancea militis perfoſſi, ſanguinem manaſſe & aquam narrat Iohannes. Id vtrum phyſica ratione ſit factum, vt quidam magni nominis Theologi exiſtimant; an miraculo, vt narratio Iohannis inſinuat, ſi diligenter attendatur, & Patres crediderunt; quæri ſolent: item, vtrum mixtim ſanguis & aqua fluxerint, an ſeparatim, de quo non arbitror dubitandum: etſi videtur affirmare contrarium auctor Tragœdiæ Chriſtus patiens, iſtis verſibus;

Ὁρᾶθ', ὁρᾶτε, πῶς λιπὼν κρουνοὺς ῥέει
Πλευρᾶς, αἵματί τε καὶ πεφυρμένον ποτόν,

nam πεφυρμένον ποτὸν eſt aqua permixta ſanguini. iterum mox:

Πλευρᾶς νυγείσης δ' αὖ θαυμαστὸν ἰαμα
ἐξέσταξεν εὐθὺς, αἷμά τε πεφυρμένος.

ſed error librariorum eſt inſignis & manifeſtus: nam contrariam ſententiam, quæ ſine dubio vera eſt, paulo poſt proponit ille poëta cum ait:

Πλευρᾶς νυγείσης δ' αὖ θαυμαστὸν ὕδωρ
ἐξέσταξεν εὐθὺς, αἷμά τ' οὐ πεφυρμένον.

Latere perforato ſtatim cùm miraculo aqua manauit, & ſanguis non permixtus.

quare ſuperiores verſiculi ex his ſine dubio ſunt emẽdãdi, priore loco ſcribendũ, αἷμά τε καὶ ὁ ποτὸν διεστατόν. *ſanguis & potus, id eſt aqua non cõfuſa vel* αἵματι

ἁματικὸν τιφ. π. poſteriore ſic ἁματ' ὠ τιφ. hoc amplius quæritur, verum ſimul duobus αὐλοῖς vt appellat Homerus, id eſt, κρουνοῖς, *ſalientibus* & quaſi riuulis vterque liquor manarit, vt placet Cyrillo in Commentariis; & Gregorius Nazianzenus ſiue Apollinaris Laodicenus, in illa Tragœdia ſæpe commemorat διπλοῦν κρουνόν, h.e. *duplicem ſcaturiginem*, an ſucceſſiue; puta ſanguis prius, deinde aqua, vt in Nonni verſu; Πρῶτα μὲν αἷμα χύθη, μετέπειτα δὲ δεύτερον ὕδωρ, Hæc & ſimilia his alia (cuiuſmodi ſunt quæ tractat Humbertus contra Nicetā) de hac hiſtoria quum poſſint non abſurde quæri: Baronius ea omnia prætermittit, & hoc tantum diligenter adnotat; B. Virginem, magna cum reuerentia ſanguinem illum & aquam collegiſſe. Et quidem, ſi collegit Maria quod è Filii latere fluxit, cum reuerentia collegiſſe non dubito. Sed quomodo collegit; vbi repoſuit; vtramq ad rem vaſculis quibuſdam fuiſſe opus, omnes intelligunt. Ea inſtrumenta B. Virgo domo, vt opinor, non attulit. neque enim notum habuit, latus Chriſti à milite fore aperiendum. & quum opinio ſit communior, miraculo factum eſſe, quod narratur factum, non ex more aliquo aut naturalibus cauſſis; non potuit ab aliquo mortalium præuideri miraculum. Poteſt dici, Chriſtum B. Virgini, quod futurum erat indicaſſe: ſed hoc quam facile fingitur, tam facile reiicitur. Reſtat vt dicamus eiuſmodi vaſcula in loco ſupplicii reperta eſſe: quod loci circumſtantia facit parum probabile: in monte; interuallo ſaltem modico ab vrbe; nullis ibi ædificiis, vt eſt veriſimillimum. Deinde ſi collegit Maria illos liquores, collegit ſine dubio, vt illos ſeruaret. At hoc nouum eſt & illis temporibus inauditum. Non Scriptura, non primorum ſeculorum auctores, tale quid indicant. Enimuero mirum eſt, ſi Maria illa cimelia ſeruabat, & ea fuit doctrina primo naſcentis Eccleſiæ, tot ſeculorum homines ignoraſſe, quid factum eſſet illis reliquiis. Primus enim, quod quidem hodie ſciatur, Metaphraſtes, ſcriptor oppido recens & perſæpe vaniſſimus, magnuſque fabularum anilium conſarcinator, eius rei meminit. Et dicit quidem Metaphraſtes, hanc narrat unculam expoſitam fuiſſe à *linguis quæ plurimi faciant veritatem*: ſic enim loquitur, ſed beaſſet nos, ſi auctores ſuos prodidiſſet. fieri enim poteſt, vt tale quid vel apud poëtam legiſſet, vel apud ſcriptorem alium, qui ſuas meditationes, non rem geſtam, literis mandaſſet. Nam & Baronius hoc loco fatetur plures id feciſſe. Ipſum quoque Metaphraſtem multa in illa oratione de vita & dormitione Deiparæ ex coniectura ſcripſiſſe, non fide hiſtorica ipſe teſtatum abunde fecit non vno loco; vt cum in eadem narratione ſcribit. *Tunc veriſimile eſt Deiparam ſibi datâ facultate ad eum acceſſiſſe & intemeratos quidē eius pedes, & impreſſas eis plagas libenter eſſe deoſculatam, & ſanguine miſcentem lacrymas, oculos & genas attriuiſſe; cum maximo autem animi motu eum reſpicientem dixiſſe: Quid hæc ſunt, ô Domine & Deus*, &c. Vides licentiam dramatico alicui poetæ magis conuenientem, aut ſcolaſtico declamatori, quā hiſtorico veritatē profeſſo, nā & res fingit & verba. Quin affirmare non verear, in illa oratione Metaphra-

ſtæ

ſtæ reperiri non pauca audacius ficta, quàm fictum eſt argumentum Tragœdiæ quæ inſcribitur *Chriſtus patiens.* Illius, inquam, Tragœdiæ auctor ſiue is eſt Gregorius Naz. ſiue Apollinaris, non longius abit ab Euangelicæ hiſtoriæ ſimplicitate, quam fecit Metaphraſtes in oratione illa. Quare etiam videri poſſit bonus ille hiſtoricus nonnulla ex eo poemate deſumpſiſſe, & hiſtoriæ colore tinxiſſe; quæ mera erant poetæ figmenta. Exemplo ſit illud ipſum, quod affert Baronius de ſanguine & aqua collectis à Maria cum è latere Chriſti fluerent. Nam etiam Poëta in ea Tragœdia aliquid dixit ejuſmodi, ſed probabilius multò quàm ab hiſtorico factum. Ait Poëta, Mariam cum latus Chriſto eſt perfoſſum cruci adſtitiſſe, pedes oſculantem, & manantes liquores caua manu excepiſſe, ac de ſcelere in Filium admiſſo multa eſſe queſtam. Non dicit Poëta Mariam in vſum reliquiarum ſanguinem illum & aquam collegiſſe ac, ſeruaſſe. Metaphraſtes verò, etſi Poëtam videtur imitari, ſic tamen rem narrat, vt videatur id voluiſſe quod dixi ſignificare. Poëtæ verba ſunt:

> Ἄμυξε δ' ἐλθὼν, καὶ περιπτύξασα πόδας,
> Καὶ χερσὶν ἠρύσατο διχρονίους ῥοὰς.

Κυνοῦσα αὐτὰ πυκνά. Metaphraſtæ hæc. *Deipara cum poſt mortem Filij perinde ac ſi viueret ex ejus latere aqua & ſanguis ſcaturiret, illa eam haurit reuerenter & diligenter.* Et imitatur Poëtam & Poëtæ figmentum etiam adauget. Negat tamen Baronius hoc loco, vel poëticas fictiones quæ in ea Tragœdia legantur, vel aliorum auctorum meditationes, Annales ſuos decere: ſed non cogitauit ille; ſe, dum ſequitur Metaphraſtam, quas fabulas foribus excludebat; per poſticum admittere.

XCVII. Error Baronij in affingenda falſa ſententia Moſi Maimonide. Inſtrumenta ſupplicij cum ſupplicio affectis ſepulta apud Iudæos. Alpheſi. R. Iacobus Turim.

Anni XXXIV. Nū. CXXXIV.

SOlet euenire iis qui aliena induſtria ſcripta ſua adornant, vt quæ fuerint ſibi fideliter ſuggeſta, ea ſæpe male recitando faciant ſua. Hoc fere toties Baronio accidiſſe obſeruauimus, quoties ille depromptas è libris Rabbinorum obſeruationes Annalibus ſuis, tanquam emblema aliquod vermiculatū, inſeruit. Illius rei exemplum extat in iis, quæ occaſione ſepulturæ Domini de moribus Iudæorum in ſepeliendis ſuis mortuis, neſcio à quo accepta commemorat. Nemo enim vel leuiſſime tinctus illarum literarum notitia, verba illius leget; quin ſtatim animaduerſurus ſit de iis rebus ipſum loqui, quas parum haberet notas. Cætera omitto, quæ ad propoſitum non faciunt; ſed quod ait Moſem Ægyptium auctorē eſſe, inter cætera Iudaicorum ſuppliciorum inſtrumenta, clauos ſolitos ſepeliri; & cruciatios ad lignum exciſum fuiſſe ſuffixos, non ad arborem: id quia pertinet ad ſuperiorem de cruce diſputationem, non prætermittemus. Nam ſi verum eſt, Moſem Ægyptium in deſcribendis ritibus ſuppliciorum Iudaicorum crucifixionis meminiſſe & clauorū, ſtare non poſſunt, quæ aduerſus Baronium in ſuperioribus diſputauimus. Sed errauit Baronius, & ſuggeſtum ſibi locum

cum magni ſcriptoris, malo exemplo in ſuam ſententiam detorſit. Nos verò negamus, vel crucifixionis vel clauorum vllam eo loco à Maimonide fieri mentionem. Sententiam Moſis è perek 15. illius libri cujus ſæpe antea meminimus, non eleganter, ſed fideliter expreſſam, infrà ſubjecimus. Is igitur, poſtquam dixit, lapidibus obrutorum cadauera ſolere ſuſpendi ad horas aliquot: & modum ſuſpenſionis Iudaïcum declaraui, à crucifixione longè diuerſiſſimum, addit hæc: *Non ſuſpendunt ſuper arbore quæ radicibus ſolo adhæreat: ſed ſuper ligno eradicato: vt ne ſit exciſio moleſta. Nam lignum ſuper quo fuit aliquis ſuſpenſus, cum ſuſpendio ſepelitur: ne maneat illi malum nomen, & dicant homines, iſtud eſt lignum in quo ſuſpenſus eſt ille, ὁ δεῖνα. Sic lapis quo aliquis fuit lapidatus; & gladius quo fuit occiſus is qui eſt occiſus ſudarium ſiue mantile, quo fuit aliquis ſtrangulatus; omnia hæc cum iis qui perierunt ſepeliuntur.* Iudica nunc Lector de fide horum Annaliũ.

Præter Maimonidam laudat Baronius, & librum Alpheſi & Rabbinum Iacob Turim: etiam hæc ex aliena fide, vt res arguit. Putauit Alpheſi nomen eſſe libri, non ſcriptoris. & verum quidem eſt, extare inter libros Iudaicos quaſi compendium Talmud, vt ait Baronius, ſub hoc titulo: ſed ignorauit Baronius, id eſſe nomen ejus Rabbini, qui eam ſyllogen confecit. obſervo laudari in Commentariis ad Iad Maimonidæ, ר׳ אלפס Rabbi Iudam aut Ioſephum Alphes, qui an hic ſit, non facilè dixerim. Quis autem ille eſt, quem nominat Baronius *Iacobum Turim*? Hîc verò conditor Annalium hallucinatus eſt inſigniter; perinde enim fecit, vt ſi quis inter auctores laudaret *Tullium de natura*, & M. Tullium intelligeret, qui ſcripſit de natura Deorum. R. Iacob, filius R. Aſcher, ante annos trecentos & quod excurrit, librum ſcripſit, ספר ארבע טורים *Liber Arba Turim*, ſiue quatuor ordines, opus eſt Talmudicum in quatuor partes diuiſum, quod titulus indicat. nuper eum librum in illuſtri Bibliotheca Bodlæana, Oxonij, editũ Cremonæ inſpexi, ſed obiter inter plures alios Hebraicos. Baronius nomen auctoris cum libri titulo imprudenter confundit.

XCVIII. *De forma ſepulchrorum Iudaicorum obſeruationes è ſcriptis Iudæorum.*

IBIDEM.

Hiſtoria ſepulchri in quo repoſitum eſt corpus Domini de cruce depoſitum, difficultatibus non caret: de quibus prius quàm dicimus, juuat commemorare hoc loco, quæ de forma ſepulchrorum Iudaicorum in Thalmudicis & Rabbinicis ſcriptis obſeruauimus. Scribit R. Samuel ben Meir, priſcis Iudæis fuiſſe in more, vt non ſepelirentur ſinguli ſeparatim à ſuis, ſed tota familia in ſpelunca vna, conditis ſingulis corporibus in ſeparatis foraminibus. hoc enim volunt hæc illius verba כל אחד כבור כפני עצמו. Propterea ſolebant ſinguli patresfamilias, ſi proprium monumentum ſibi & ſuis non accepiſſent à parentib. pretio locũ ſibi parare in eum vſum. In Talmud *ſeder Nezikin*, ſiue parte quarta, libro tertio, *Baua Batra*, cap. ſexto, vbi de rerum acquiſitionibus

diſſeritur, diſcimus, fuiſſe hoc ius apud Iudæos, vt ſi quis monumentum ab aliquo emere vellet, aut locare faciendum. venditor aut manceps operæ teneretur cauernam in petra excauare לאמות על שש *quatuor cubitorum ſupra ſex*, id eſt vt videtur, longam ſex. latam quatuor cubitos: in ea autem cauerna octo (alii volunt tredecim) cauanda erant foramina, ad ſingula corpora reponenda. Addunt. ante os ſpeluncæ fuiſſe faciendum חצר atrium. Eadem habentur apud Moſem Ægyptium in Iad, lib. 12. ſectione *Mecira* cap. 21. Igitur in hiſtoria Chriſti, μνημεῖον λαξευτὸν, *monumentum in ſaxo inciſum*, Lucæ 23. 53. & Matth. 27. 60 μνημεῖον, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ, *monumentum, quod Ioſephus inciderat in petra*, eſt ille locus qui dicitur in ſcriptis Rabbinorum, קבר *k ber* ſepulchrum, à fine, & מערה *mahara*, ſpelunca, ſiue antrum à forma: quoniam, vt modò dicebamus ex Euangeliſtis, cauabatur locus in petra, ſiue ſaxo: cuius rei petenda ratio eſt, ex eo quod obſeruabamus in diſputatione de loco vbi natus Dominus. totum circa Ieruſalem ſolum eſſe ſaxoſum & ὑπόπετρον, vt appellatur à Strabone. Locus verò vbi poſitum eſt corpus Domini, vnum erat ex illis octo vel tredecim foraminibus, quæ diximus cauari ſolita in quoque monumento. כוכים ea vocantur in Talmudicis ſcriptis in quibus fit etiam mentio lapidis ſiue ſaxi quod vocant גולל *golel*, quia aduoluebatur ori monumenti vel conditorii. quò pertinet verba Matth. 28. 2. ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας, *deuoluit lapidem à foribus*. & Lucæ 24. 2. εὗρον τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου, *inuenerunt lapidem deuolutum à monumento.*

XCIX. An mos ſepeliendi in lateribus cryptarum ortus ſit è ſepulchro Domini.

IBIDEM.

MOrem antiquorum Chriſtianorum condendi cadauera piorum *in lateribus cryptarum, fornices ſuſtinentibus*, ſuper terram, non intra terram, exiſtimauit Baronius originem habuiſſe à Domini ſepulchro. Sed neque hoc Scripturæ dicunt; & confutatur conſuetudine Iudæorum circa ſepulchra, quam modò expoſuimus. Scio reperiri in ſacra pagina, & in ſcriptis Rabbinorum, ſepulturas in monte factas: ſed communis mos Iudæorum quem deſcripſimus, quemque in Chriſti corpore ſeruatum apparet, nihil eiuſmodi habuit. quod cum ſepulchris in lateribus cryptarum poſſit, vt vult Baronius, comparari. In Talmudeo quem indicaui loco, ſcribitur, foramina in quibus corpora condebantur, ad ſeptem cubitorum altitudinem ſolere cauari. tantum abeſt, vt ſupra terram Chriſti conditorium emineret. Quare Cyrillus Ieroſolymitanus in catecheſi 11. inter Chriſti & Regum ſepulturas. hoc ponit diſcriminis; quòd ſepulchrum Domini non eſſet exaggeratum ſuper terram, vt ſolent eſſe Regum monumenta. ἆρα καὶ τίς τῶν βασιλέων τάφος ὑπεράνεχει τῆς γῆς; hæc interrogatio æquipollet negationi, & ſententiam continet quam diximus. Ibidem Cyrillus ad ſepulchrum Domini refert locum è Threnis Ierem. 3. 53. ἐθανάτωσαν ἐν λάκκῳ ζωήν μου, καὶ ἐπέθηκαν λίθον ἐπ' ἐμοί. *Extinxerunt in fouea* (vel *lacu*, vt vulgò) *vitam*

vitam meam, & poſuerunt lapidem ſuper me. Λάκκος: eſt fouea intra terram putat tamen Cyrillus, ſepulchrum Domini ea voce intelligi, non ſolùm in hoc Ieremiæ loco; ſed etiam in Pſalmo 87. 5. vbi Dauid non tam de ſe, quàm de Meſſia dicit, *æſtimatus ſum cum deſcendentibus εἰς λάκκον, in foveam.* Deinde cùm ait Ieremias in loco modò allato, *poſuerunt lapidem ſuper me*; ſi Chriſti ſepulchrum ſupra terram fuit eleuatum in aliquam altitudinem; non poteſt hoc intelligi, vt Cyrillo placet, de ſaxo, quo portæ monumenti fuiſſe aduolutum narrant Euangeliſtæ. Verius eſt igitur, rupem in quam monumentum illud fuit exciſum, aut nihil aut parum admodum ſupra ſoli ſuperficiem eminuiſſe. Euſebius libro 3. de Conſtantino M. ἄντρον ſemper vocat, ſicut Hebræis monumentum dicitur מערה ſpelunca, quod paullò antè oſtendimus; ſcribitque idem Euſebius: aggeſta terra aliiſque rebus eum locum à paganis fuiſſe obrutum, ne vlla extaret eius memoria. Verùm hæc aliis diligentiùs expendenda relinquimus.

C. Sozomeni & Baronij error ſuper cæde Zachariæ Prophetæ.

ANNI XXXIV. Nũ. CXXXV.

POllinctores Iudæorum ſolitos capita ſepeliendorum tondere refert Baronius è Rabbinis: deinde vt id probet, affert hiſtoriolam de inuento corpore Zachariæ Prophetæ, ſub Honorio Imp. ſed aliud eſt tonderi, aliud ἐν χρῷ κείρεσθαι, radi ad viuam cutem. Nam ait Sozomenus de Zacharia, αὐτὸς ἀκεραίον χρῶτα ἀκεραίως. Verùm hoc leue, pro eo quod iam dicam. Nam Baronius & hoc loco, & in anno Chriſti 615. vbi eadem fabula, (neque enim aliter dicendum) fusè ab ipſo exponitur, errauit inſigniter, dum Sozomenum pueriliter errantem ſequitur. Ait Sozomenus, Zachariam Prophetam à Ioaſo rege Iudæ fuiſſe extinctum. Atqui inter Ioaſum Ochoziæ filium qui ſublata Athalia regnauit in Iuda, & Zachariæ Prophetæ mortem, anni interceſſerunt non multò pauciores quadringentis. quomodo igitur Ioas rex Iudæ illum occidit? Nimirum Sozomeno impoſuit homonymia; & Zacharias ille, quem impius Ioas lapidibus obruit, alius fuit à Zacharia Propheta; is autem fuit Ioiadæ Pontificis filius, ipſe quoque in ea dignitate patri ſucceſſor, de cuius cæde, lege 2. Paral. 24. 20.

CI. Locus è lege quadam Iudæorum malè verſus apud Baronium. differentia inter Naſi & Regem.

ANNI XXXIV. Nũ. CXXXVII.

REfert Baronius legem ſumptuariam, qua modus eſt impoſitus impenſis apud Iudæos fieri ſolitis circa veſtes, quibus mortuos inuoluebant (Hebræi *tacricin* propriè vocant;) & ait, legem adſtrinxiſſe oẽs, *etiamſi quis regali effulgeret amplitudine.* Hæc aut malè verſa ſunt à monitore Baronij, aut ab illo parum ex fide recitata. Hebræa ſic habent. אפילו לנשיא שבישראל, *etiamſi ille eſſet Naſi in Iſrael.* oſtendimus in ſuperioribus, caput Synedrij dictum fuiſſe

Naſi: ſed eum à potentia & dignitate regia longè abfuiſſe: etſi non neſcimus, Rabbinos interdum poteſtatem quaſi regiam principi Synedrij attribuere, vt legere eſt apud Zacuthum, pagina 54. b. cæterùm quod ad ſplendorem & magnificentiam attinet, qua de re in hac lege agitur, nulla ex parte Naſi cum Rege fuit comparandus. itaque non debebant hæc duo vocabula confundi.

CII. *Reliquiæ rerum quæ ad Domini ſupplicium adhibitæ.*

An. XXXIV. Nū.CXXXVIII.

QVæ hic Baronius de variis reliquiis earum rerum, quæ ad Domini ſupplicium ſunt adhibitæ, ea nos aliis relinquimus expendenda. Qui in hiſtoria Eccleſiæ cum aliquo iudicio ſunt verſati, non ignorant; primis Eccleſiæ ſeculis in negotio religionis & cenſu rerum ad pietatem pertinentium, reliquias non eum locum habuiſſe, quem poſtea obtinuerunt: vnde illud tam altum ſilentium harum omnium rerū, quæ hic à Baronio commemorantur, & ſimilium aliarum; quæ poſt aliquot ſecula, prima ſimplicitate paulatim degenerante, & innotuerunt verè an falsò, & in pretio magno eſſe, ſtudioſiſſimeque inquiri cœperunt. Itaque non potuit Baronius narrationis ſuæ alios teſtes laudare, præter Gregorium Turonenſem & Bedam: quorum nos virorum pietatem & zelum promouendæ religionis ſuſpicimus & veneramur: at facilitatem in credendis multis, quæ priora ſecula non crediderant admodum ſuſpectam habere profitemur. Quod autem Baronius in hiſtoria paſſionis illa commemorat, quæ poſt ſecula ſex, ſeptem, vel etiam plura ad notitiam hominum peruenerunt; immanis quidam & intolerabilis eſt anachroniſmus: quales ſunt in his Annalibus commiſſi numero propè infiniti. Sed de his ad annum quinquageſimumquintum plura, ſi Deus volet. De Veronicæ imagine nihil addam impræſentiarum ad ea, quæ ὁ πολυμαθέστατος, hoc eſt, *eruditiſſimus*, Johannes Rainoldus, probitate & doctrina vir inſignis, aliique noſtræ ætatis viri primarij, obſeruarunt. Qua religione eam imaginem coluerit Papa Innocentius Tertius, legere memini apud Matthæum Pariſienſem, initio rerum Henrici Tertij, at neque præceptum eius faciendi in Scripturis legere memini: neque in primæua Eccleſiæ hiſtoria ſimile vllum exemplum.

CIII *Ligni Crucis ſanguine Chriſti aſperſæ veneratio. ejus ſoliditas indetribilis Paulinò. Cyrilli dicta quædam è Catecheſibus exponuntur. ſine cauſa librum eſſe ſuſpectum.*

Anni XXXIV.Nu.CXXXIX.

LIgnum Crucis Chriſti, quæ ſacro ejus ſanguine fuit reſperſa, in magna fuiſſe apud veteres veneratione, neque ignoramus, neque miramur. Nemo tamen ex

antiquis

antiquis, quod ſciam, ei ligno indetribilem ſoliditatem attribuit, præter Paulinum. Cyrillus quem putauit Baronius idem dicere; longè aliter loquitur. Fateor ſcribere illum in catecheſi 4. τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ πᾶσα λοιπὸν ἡ οἰκουμένη κατὰ μέρος ἐπληρώθη. *Ligno Crucis totus iam orbis terrarum per partes eſt impletus:* & ſimilia his in catecheſi decima, quæ à Baronio proferuntur. Sed in iis verbis, quis non animaduertit imitationem eius quod dicit Iohannes in fine Euangelij? *Si omnia*, inquit *Chriſti facta ſcriberentur, mundum ipſum libros de iis confectos non capturum*; quæ eſt elegans hyperbole; figura ſacris ſcriptoribus familiaris. Sic & Cyrillus vtroque loco, mundum iam plenum eſſe ligno Crucis; quia fruſtula quædam parua & minuta ejus ligni, per omnes totius Orbis prouincias iam tum fuerant delata. Hoc quam diuerſum eſt ab eo, quod vel Paulinus vel Baronius dicunt? Scio viros graues, propter huiuſmodi quædam loca cùm in myſtagogicis, tum in cæteris Catechefibus, negare opus id eſſe γνήσιον, hoc eſt *genuinum*, Cypriani. Nos præter teſtimonia vetuſtiſſimorum auctorum, qui ejus operis Cyrilli meminerunt, aut quædam etiam ex illo deſcripſerunt, Hieronymi, Theodoreti, Damaſceni, Photij Patriarchæ, aliorum; rationes plurimæ & validiſſimæ vt aliter ſentiamus impellunt; de quibus agendi pluribus non eſt hic locus.

CIV. Terram per quam Deus miracula edebat, venerationi olim fuiſſe; non tamen adoratam. Reliquia hodierna.

ANNI XXXIV. Num. CXL.

TEſtatur B. Auguſtinus terram ſanctam de Ieroſolymis, allatam valuiſſe contra vexationes Spirituum malignorum, & contra morbos. Hoc quia tantæ pietatis vir, non vt ex incertis rumoribus acceptum, ſed vt certò ſibi compertum, narrat; verum eſſe equidem nullus dubito. Refero igitur hoc inter alia diuinæ potentiæ argumenta, quam ille quoties & quomodo voluit, exeruit: nec miror Heſperium terram illam reuerenter habuiſſe: paratus idem facere ſimili in re, de qua liquidò mihi conſtaret, per illam miracula Deum edere. Hoc verò nihil quicquam habet commune cum hodierna doctrina, quæ adorandas docet eſſe reliquias: quod Heſperium non feciſſe; ille ipſe Auguſtini locus euincit. Vt interim taceam, hodiernas reliquias maxima ex parte aut incertæ fidei eſſe, aut palàm ſuppoſititias &c. falſas; quod diſſimulandum defenſoribus illarum non erat, ſi pietatem ſuam cum Deo probare curarent.

CV. Hallucinatio Baronij in Irenæi loco.

ANNI XXXIV. Num. CXLII.

DIſputationi Chronologicæ, quam mox ſubjicit Baronius,

quantum ſit tribuendum, & illa Romana Chronographia tantopere ipſi laudata, quantum mereatur fidei, doctis viris, qui eam partem eruditionis ex profeſſo tractant, relinquo expendendum. Ego Baronium vt fere alibi, ſic etiam hoc loco ſcriptorem fuiſſe parum accuratum animaduerto: quod vnico exemplo ex hac diſputatione petito, ſatis ſit probaſſe. Is igitur, ſententiam Irenæi de ætate Domini quando eſt paſſus, malè recitat; deinde Irenæum fruſtra defendit. Nuſquam affirmat ille, Ieſum Chriſtum poſt annum ſuæ ætatis quinquageſimum eſſe paſſum, quod dicitur in Annalibus: ſed ait à quadrageſimo aut quinquageſimo anno declinari iam in ætatem ſeniorem, *quam habens*, inquit, *Dominus noſter docebat.* nihil præcisè definit; & tam poteſt intelligi, Chriſtum inter annum quadrageſimum & quinquageſimum eſſe paſſum, quàm de exacto quinquageſimo: neque verò Irenæus illo argumento vtitur ex Iohanne 8. 57. quod commemoratur à Baronio. At defenſio Irenæi palàm falſa. Ait enim: *Hæc licet apud ipſum legantur; quòd ab ipſo ſint ſcripta negamus omnino: nam eodē capitulo ſuperius his contraria profitetur. cùm baptizatum Dominum dicit exiſtentem ānorum triginta: at ſubinde tria numerat Paſchata, quorum tertio ipſum Ieſum eſſe paſſum affirmat:* hæc omnia vera ſunt; collectio tamen Baroniana eſt falſiſſima. Committit principium capitis cum fine; quæ ſunt inter principium & finem non attendit. Irenæi ſententia fuit; Chriſtum veniſſe quidem ad baptiſmum anno ætatis ſuæ trigeſimo: ſed Ieroſolyma non priùs acceſſiſſe, quam magiſtri ætatem perfectam haberet. Appellat autem ille perfectam ætatem, quæ omnia humanæ vitæ tempora aut exegerit, aut ſaltem attigerit; infantium, puerulorum, iuuenum, & ſeniorum. cæteras ætates à Chriſto eſſe exactas; ad ſenilem ſaltem perueniſſe. Verba Irenæi: *Dominus triginta quidem annorum exiſtens venit ad baptiſmum: deinde Magiſtri ætatem perfectā habens venit Ieruſalem, ita vt ab omnibus iuſtè audiret Magiſter: non enim aliud videbatur, aliud erat ſicut inquiunt qui putatiuum introducunt; ſed hoc erat quod videbatur. Magiſter ergo exiſtens Magiſtri quoq; habebat ætatem.* Mox: *Ideo per omnem venit ætatem, & infantibus infans factus, ſanctificauit infantes, in paruulis paruulus* &c. deinde: *in iuuenibus iuuenis, exemplum iuuenibus fiens, & ſanctificans Domino. Sic & ſenior in ſenioribus, vt ſit perfectus magiſter in omnibus non ſolū ſecundum expoſitionem veritatis, ſed ſecundum ætatem.*

CVI. Quo ſenſu paraſceue dicatur cœna pura. *An Iudæi in paraſceuis à carnibus abſtinuerint, aut ieiunarint.*

Anni XXXIV Num. CLIV.

QVæ ſcribuntur deinceps in Annalibus ſuper dictionibus *paraſceue* & *cœna pura*; ea partim vera ſunt & certa; partim ἀνιςόρητα & incerta; quædam etiam à veritate ſic aliena, vt nihil queat magis. Patres Latinos Græcum vocabulum παρασκευὴ, quod feſti præparationem ſignificat, vertere aliquando *cœna pura*, verum eſt. neque

Baronio

Baronio primùm obſeruatum. Iam olim ante annos fere quadraginta, in Notis ad Feſtum, verbo indicauerat Ioſephus Scaliger, auctorem Gloſſarii cùm ita ſcribit, *Cœna pura*, προσάββατον, imitatione Gentilium ſic appellaſſe Iudæorum paraſceuen. Idem vir illuſtriſſimus poſtea in ſexto operis magni De emendatione temporum, docuit, προσάββατον Græcis & *Cœnam puram* quibuſdam Latinorum Patrum eſſe quod in Rabbinorum libris appellatur ערוב: nos Gallicè dicimus, *la veille de la feſte.* quod voci Hebraicæ non malè reſpondet. nam *herub* eſt ab *hereb* veſpera. Vt hodie nonnulla ſunt feſta, ad quæ die antecedente fit quædam præparatio: ſic apud Iudæos olim, ſabbatum propter ceſſationem ab omni opere, & præcipua feſtorum, propter diei magni apparatum, habuere ſuas *herubim*, paraſceuas: de quibus ſatis dictum eſt in ſuperioribus, cùm Baronii, & aliorum ſententiam confutaremus: qui paraſceuen fuiſſe volunt diei ſabbati propriam. Hîc verò obſeruandum eſt, licèt pro eodem ſumantur appellationes *paraſceues* & *cœnæ puræ*: in re tamen diſcrimen ingens fuiſſe. Nam in ritibus paganorum *cœna pura* appellatur cœna, illis apponi ſolita, qui in caſto erant, quod Græci dicunt ἁγνεύειν vel προαγνεύειν. Erant autem pro diuerſitate ſacrorum ritus diuerſi, & multiplex ciborum obſeruatio. Sic dicit Arrianus in Diſſertationibus Epicteti eum qui ſuſcepturus erat myſteria, acceſſiſſe προηγνευκότα, id eſt, poſtquam obſeruaſſet leges caſtimoniæ proprias illis myſteriis, quibus initiari volebat. pars autem caſtimoniæ, ſiue vt veteres loquebantur caſtus illius, erat poſita in ciborum delectu. In Hebræorum verò ritibus, nihil eiuſmodi fuiſſe legimus. habuerunt ſanè etiam apud hos paraſceuæ magnarum feſtiuitatum ſuas obſeruationes: ſed delectum aliquem fuiſſe ciborum vltra legem Moſaicam, quæ omnes ex æquo adſtringebat, neque in Scripturis legimus, neque in Talmudicis aut Rabbinicis ſcriptis. Extant apud Moſem Ægyptium & alios Rabbinos tractatus integri *Herubim* inſcripti, vbi deſcribuntur accuratè omnia, quæ fieri ſeruarique ſolita in veſperis feſta aut ſabbata antecedentibus: ibi nullam quod equidem obſeruauerim, delectus ciborum mentionem fieri inuenias. Extant præterea diuerſi tractatus, è re inſcripti תעניות *afflictiones*, ſiue *Anguſtiæ*: vbi ieiuniorum cauſſæ, modi, termini, ſupplicationes illorum dierum, & proceſſiones, ritus denique omnes ſigillatim explicantur: de ciborum tamen delectu nullum in eius argumenti libris quos legi, verbum memini obſeruare. Ieiunia enim populi Iudaici, non erant mutationes ciborum; ſed vera abſtinentia ab omni cibo & vino. Quid, quòd ne illud quidem facile probatu, Iudæos in ſuis paraſceuis ieiunaſſe? imò conſtat non ieiunaſſe, aut certè non in omnibus. Ne longè abeam; in paraſceue Paſchatis agnus Paſchalis edebatur. Quare apud Iohannem, cùm Iudæi non ingrediuntur Pilati prætorium, ἵνα μὴ μιανθῶσι, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα, *ne polluantur ſed vt comedant Paſcha*, 18. 28. & cùm corpus Domini feſtinanter ex oculis hominum eripitur, *propter paraſceuen Iudæorum*, 19. 42. diuerſis verbis eadē

cauſſa

cauſsâ exprimitur. Baronius eſum paſchatis in illo Iohannis loco, non vult intelligi de agno paſchali: quod etſi illi concederemus (oſtendimus autem falli ipſum inſigniter) manebit nihilo tamen minùs, quod modò obſeruabamus; Iudæos in paraſceue paſchatis neque jejunaſſe, neque à carnium eſu abſtinuiſſe: nam & Baronius edere Paſcha, illo loco interpretatur de victimarum aliarum eſu. Ex his liquet, paraſceuen Iudæorum à Latinis Patribus Tertulliano, Auguſtino, Irenæi interprete veteri, & aliis, nec-non ab iis Iudæis qui temporibus Auguſtini in Africa erant *cœnam puram* fuiſſe dictam, appellatione tranſlata è ritib. Gentium, ἀναλόγως, non quia eædem eſſent obſeruationes. Sic ſuprà adnotabamus, etiam alia præter Romanam crucem ſupplicia ἀναλόγως appellata reperiri crucem & σταυρὸν. atque ita multa dicuntur.

CVII. *Hallucinationes aliquot Baronij in eadem diſputatione.*

IBIDEM.

HIs ita expoſitis, propoſitam diſputationem breuiter expendamus. Initio obſeruatur ex Auguſtino, Iudæos voce Græca *paraſceue* eſſe vſos: quod quidem eo ſenſu verum eſt, quo dixit Auguſtinus: at non illo quo accepit Baronius. Nam Auguſtinus loquitur de illis ſui temporis Iudæis, qui Africam incolentes Latinæ linguæ aſſueuerant, & de illis qui inter Græcos habitantes Græcè loqui didicerant. Sic ille: *Iſto verbo libenter vtuntur Iudæi in huiuſmodi obſeruationibus, etiam qui magis Latinè, quam Græcè loquuntur.* Ait, *vtuntur*, nempe horum temporum Iudæi. Baronius ait Iudæos ea voce vti conſueuiſſe: nec diſtinguit tempora; ſed videtur eundem errorem erraſſe, quem ſuprà notabamus in voce *Apoſtoli* apud Epiphanium perperam ab eo accepta. Sic quum alio loco dicat idem Auguſtinus, Iudæos Latinè loquentes paraſceuen appellare *Cœnam puram*; Baronius qui illum deſcribit locum, jam olim Iudæos ſic nominaſſe: itaque in fine diſputationis cauſſam reddere conatur, cur Iudæi paraſceuen Paſchatis eo nomine dixerint: neque animaduertit eam appellationem veteribus Iudæis fuiſſe ignotam; paucos tantùm recentiorum, qui in Africa Latinè loquebantur, è ritibus Gentium id verbi tranſtuliſſe & ſuis cerimoniis accommodaſſe. Audiamus Auguſtinum: *Paraſceuen cœnam puram Iudæi Latine vſitatiùs apud nos vocant.* Nota *apud nos* & *vocant*. non igitur in commune omnes Iudæi: non veteres. Mox reprehendit eos, qui feriam ſextam appellari ſolitam fuiſſe *cœnam puram* autumant: & errant quidem illi; ſi ſolum Veneris diem, quem nos vocamus, paraſceuen aut cœnam puram arbitrantur fuiſſe dictum, nam vt ſæpe monuimus, non ſolus ille dies qui Sabbatum antecedebat, ſic dictus; ſed & plures alij. At Baronius clauum clauo, errorem errore trudit: non enim minùs falſum eſt; ſolum paraſceuen Paſchalem ita fuiſſe nuncupatam. Poſt hæc accingit ſe, vt quid ſit *cœna pura* apud τοὺς ἔξωθεν, hoc eſt, *extraneos*, ſcriptores exactè inueſtiget: putat

putat enim eadem opera ſe inuenturum, quid Hebræi ea appellatione intellexerint. Sed eſt hic quoque error non mediocris: nam verus quidem populus Hebræorum ante Chriſtum & circa ejus tempora atque etiam poſt, eam appellationem ignorarunt: quare neque in Scripturis, neque in Rabbinorum Commentariis quicquam legas, quod vllo pacto ad illam appellationem accedat. poſteriores autem pauculi qui illa vſi, nomen quidem à Gentibus acceperunt, ſed cauſſam nominis apud illos ſic reliquerunt, vt fumum in montibus, qui acapna inde auferunt, quod olim dicebat Anacharſis. Probat deinde aliquot teſtimoniis, *cœnam puram* fuiſſe nuncupatam, in qua more Pythagoræ ab eſu carnium abſtinebatur. Fateor ſcribere Philonem, menſam Eſſenorum fuiſſe *καθαρὰν τῶν ἐναίμων*, *puram à ſanguine præditis*: id eſt, nullas habuiſſe carnes animalium ſanguine præditorum: male enim Baronianus interpres *dapes cruentas* comminiſcitur. ſed nòn recte colligas ex illo Philonis loco, cœnas ſine carnibus *καθαρὰ δεῖπνα*, Græcis quorum lingua ille vtitur, aut Eſſenis, de quibus loquitur, ſolitas fuiſſe vocari. Paulus Actor. 17. 16. vocat Athenas *κατείδωλον πόλιν*, *vrbem plenam imaginibus & ſimulacris deorum* ſi quis ex eo colligat Athenas ſic fuiſſe vulgo dictas, inepte faciat, neque in Tertulliani loco è cap. 9. libri de pœnitentia, puræ cœnæ fit vlla mentio, ſaltem expreſſa. conjectura tantum ea eſt Baronij; quam vt non plane reijcio, ita parum firmam eſſe arbitror. In Plutarchi gemino libello de eſu carnium, leguntur multa de hominum antiquiſſimorum victu, cum ab eſu animantium adhuc temperabatur. leges etiam in libro poſteriore *δεῖπνον ἀφελὲς*; ſed ea ſimplex & paratu non magno inſtructa cœna eſt. at vero *cœnam puram* illam eſſe, quæ abſque animatis paratur; neque dicitur à Plutarcho, neque ex illis ejus libellis poteſt colligi: & omnino falſum eſſe, euincit Feſti Pompeij ille ipſe locus, cujus paullo ante facta eſt mentio in hac diſputatione. Sequitur concluſio: *Sic agitur, ait, quantum ex his colligere licet, non quodlibet jejuniũ, cœnam puram majores dixêre, ſed in quo abſtinentius victitarēt.* Hæc concluſio quam bene ſequatur ex præmiſſis, docti viderint: nos aliam potius collectionem expectabamus. Maiores autem cum dicit tam Gentiles intelligit, quam Iudæos, vt ex ſequentibus intelligitur: putauit enim & rem & nomen Cœnæ puræ communia fuiſſe veteribus Iudæis & paganis: quæ eſt craſſiſſima hallucinatio, ſicut probauimus.

CVIII. Iejunia Sabbatica Iudæorum ἡ τῆς νηστείας ἡμέρα. Vitis aurea in Templo Ieroſol. Alia.

Anni XXXIV. Num. CLVI.

Occaſione paraſceuæ nata eſt quæſtio de *Cœna pura*: nondum hæc deciſa eſt, & ecce alteram quæſtionem, Cur dixerint pagani quidam ſcriptores Iudæos ſabbatis jejunare. hæc alias porro generabit. Sic ſequitur vara vibiam. Sed non eſt liberali ingenio indigna harum rerum cognitio. Proferuntur aliquot veterum ſcriptorum teſtimonia, vbi id clare dicitur. Quod in eo cenſu po-

nitur Strabo : dubito quam recte hoc fiat; Scribit ille quidem libro 16. Ieroſolyma à Pompeio capta fuiſſe, quum obſeruaſſet *τὴν τῆς νηστείας ἡμέραν, ἡνίκα ἀπείχοντο οἱ Ἰουδαῖοι παντὸς ἔργου*, *diem Ieiunii, quando abſtinebant Iudæi ab omni opere.* videtur de Sabbato ſenſiſſe: & putaſſe ſeptimum diem jejunio fuiſſe cultum. ita igitur accipit Baronius, ſed non eſt neceſſe. nam etiam Ioſephus ſimiliter vt Strabo tempus illud deſignat, *περὶ τρίτον μηνὶ, τῇ τῆς νηστείας ἡμέρᾳ. tertio menſe, Ieiunij die*, libr. 14. cap. octauo. intelligit autem, diem decimum ſeptimum menſis Tamuz, qui eo anno incidebat in quartum diem Iulij, feriam ſeptimam. eum menſem vocat Ioſephus tertium, nempe à Niſan primo; qui tamen erat quartus: & fortaſſe ſcripſerat *τετάρτῳ*, non *τρίτῳ*, etſi poteſt aliter excuſari, Quum autem multa dici queant, cur de Iudæis in eam opinionem Gentiles venerint: exiſtimo tamen, nihil verius afferri poſſe, quam quod olim dicebamus ad Suetonij Auguſtum cap. 76. quodque Baronio etiam placitum, ex ignorantia rerum Iudaicarum id ſibi illos perſuaſiſſe. Inde etiam originem habuit alterum eorundem commentum delirum, ad quos mox delabitur conditor Annalium, de Baccho à Iudæis culto. Quoniam autem de vite aurea quæ fuit in Templo mentionem facit Baronius; obiter ſtudioſos monebo, celebrari duo diuerſa, eius formæ donaria, quorum vtrumque *Vitis aurea* eſt appellatum; Strabo autem Ioſephum dubitat, vtrum vitem an hortum prius illorum debeat nominare: videntur non diſſimilia his fuiſſe illa Apolloniatarum & aliorum populorum donaria, quorum meminit Plutarchus in libro, Quod deſierint oracula verſibus reddi; & appellat *θέρη χρυσᾶ*, *æſtates aureas*. quia æſtiuos fructus ſimilitudine referebant. Vtriuſque donarij mentio habetur cum apud Ioſephum, tum apud Pſeudogorionidem. ſed hic planus vt fœdiſſimus impoſtor multa mentitur, præſertim in mentionem poſterioris vitis, ſicut vere obſeruatum eſt Ioſepho Scaligero in Serarium, capite quinto. At quod vir ſummus putabat, laudari eo loco à Pſeudogorionida: libros Ioſephi contra Appionem, vbi nihil ſimile hodie legitur; *μνημονικὸν* id fuit *ἁμάρτημα*, hoc eſt *memoriæ lapſus*, neque enim ad priorem vitem pertinet locus. de quo ibi tractat Scaliger, ſed ad poſteriorem: neque ex Pſeudogorionidæ verba proprie pertinent ad hiſtoriam Ioſepho narratam lib. 14. cap. 5. de qua agit falſus Gorionides in c. trigeſimo octauo editionis Venetæ. Illa fuit vitis antiquior, *ἀρχαιομάλιον* domus Haſſamonæorum, vt recte ait Scaliger, quam Pompeio dedit Ariſtobulus Alexandri Regis F. at de poſteriore vite quæ ab Herode in Templo à ſe inſtaurato dedicata fuit, agit Ioſephus li. 15. c. 14. & cum illo capite comparanda ſunt, quæ narrat Pſeudogorionides partim vera, partim falſa. c. illo in editione Italica 55. Quod igitur ille planus librum laudat, quem ait ſe ſcripſiſſe להם *in gratiam illorum* nempe Romanorum, non debet referri ad libros contra Appionem; ſed ad vberiorem hiſtoriam Græcam Ioſephi, vel Latinam eius interpretationem. ſic enim paſſim ille impoſtor illud opus laudat,

tanquam

tanquam à ſe compoſitum. Porro vitis aureæ quæ in Templo fuit, etiam in libris antiquorum Rabbinorum fit mentio. è quorum monumentis ſcribit Zacuthus in Iuchaſin, p. 27. b. hominum trecentorum opera, ſolitum id donarium loco moveri. vnde intelligimus, cur Strabo non ſolum vitem illud appellet, ſed etiam hortum. Hebræi tamen, vt cæteri גפן של זהב.

CIX. Inconſtantia Baronij & hallucinationes in eadem diſputatione.

ANNI XXXIV. Num. CLIX.

Redit tandem Baronius ad propoſitam quæſtionem, Quid ſit *cœna pura*. Non erat difficile verbo rem abſoluere. Nam ſi *cœna pura* eſt paraſceue, ut affirmat B. Auguſtinus, & confirmat optimum Gloſſarium: ſequitur neceſſario, non unius duntaxat diei propriam fuiſſe eam appellationem; ſed multorum communem: paraſceuas enim plures habuiſſe Iudæos, Sabbati, Paſchæ, Pentecoſtes, item aliorum dierum bonorum clamant omnes libri Rabbinorum, quod ſæpe iam diximus. Quare vt paraſceuæ erant plures, ſic plures Cœnæ puræ: ſiquidem idem fuit paraſceua & Cœna pura. Propterea Tertullianus aduerſus Marcionem libro 5. cap. 4. dies commemorans aliqua ſolemnitate inſignes apud Iudæos, coniunctim recenſet, *Sabbata, cœnas puras, & dies magnos.* vbi ſine dubio *cœnas puras* numero multitudinis dixit, vt omnes complecteretur & Sabbatorum, & dierum feſtorum paraſceuas. Quemadmodum autem in ſcriptis Rabbinorum vox *berub*, vel adiectione alicuius vocis reſtringi ſolet, puta, *berub ſabbat*, vel *berub peſach*; at ex circumſtantia loci debet exponi: ſic prorſus etiam voces paraſceua & cœna pura interpretationis ſemper egent. Idcirco ſcribit Marcus 15. 42. *ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι προσάββατον.* hic addita eſt interpretatio, *paraſceue, id eſt dies antecedens ſabbatum.* Apud alios Euangeliſtas non additur aliquando expoſitio: ſed ea facile ſuppleri poteſt, vel ex loci circumſtantia, vel ex aliis locis. Sic Ioh. 19. 31. *paraſceue Iudæorum* ſimpliciter nominatur: ſed peti expoſitio debet ex eiuſdem capitis verſu 14. *ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα. erat Paraſceue Paſchatis.* eadem enim dies, vt ante expoſuimus, & Sabbati erat paraſceue vt appellatur à Marco; & Paſchatis, vt affirmat Iohannes. Itaque Nonnus vbi Iohannes paraſceuē Paſchatis nominat, ipſe eũ diem appellat paraſceuen Sabbati. *Ἕκτης, ἣν ἐκίχανε προσάββατον, ἔπλετο ἠώς*: vice enim interpretis fungitur, vt non ſemel alibi. Baronius in ſimpulo quantos fluctus moueat, piget dicere. Repetit quod ante dixerat, pœnam puram non eſſe Sabbati paraſceuen. vult eſſe paraſceuen Paſchæ, ex ſententia Auguſtini; nam ipſe hanc ſententiam licet vetuſtiſſimam totis viribus ſupra oppugnauit. Addit, Irenæum ſic eſſe intelligendum lib. 5. cap. 23. in quo tamen fallitur manifeſtiſſime. nam eo loci Irenæus nullum reſpectum habuit ad paraſceuen Paſchatis: ſed comparans diem quo peccauit Adam, cum die paſſionis Chriſti, ait vtrumque fuiſſe feriā hebdomadis ſextam, & obiter notat eum eſſe paraſceuen Sabbati; quod Latinus interpres vertit, *hic eſt Paraſceue, quæ dicitur cœna pura.* Conferendus eſt ille Irenæi locus cum alio

cum alio libri primi, capit. 10. eiuſdem fere ſententiæ, qui in Græco textu ſic habet: διὰ τοῦτο Μωσέα ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν εἰρηκέναι τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι. καὶ τὴν οἰκονομίαν (*quid ſi legendum*, οἰκονομίας) ἐν τῇ ἕκτῃ τῶν ἡμερῶν, ἥτις ἐστὶ παρασκευή. vetus & ſemibarbara verſio, ſic *Propter hoc Moſen in ſexta die dixiſſe hominem factum; diſpoſitionẽ autem* (intellige paſſionem,) *in ſexta die quæ eſt cœna pura.* Quid autem intelligendum ſit per paraſceuen Paſchatis declaratur his verbis: *Iudæos appellare ſolitos cœnam puram, veſperum ante Paſcha, quo ipſi inciperent azyma manducare.* Mirum eſt non vidiſſe Baronium, hanc ſententiam funditus euertere, quicquid in ſuperioribus diſputatum fuerat. Nam quomodo, conſtare poterit, Cœnam puram ſic dictam eſſe, quod carnibus animaliũ careret: aut quod ieiunium eſſet in quo abſtinẽtius victitarent? vtrumq; nunc planiſſime refellitur ab eodem qui dixerat. nam Iudæi quando azyma incipiebant, neque iejunabant, neque carnibus abſtinebant: tunc enim agnus Paſchalis edebatur. Quare ſententiæ Baronianæ ſeſe inuicem deſtruunt. Eiuſdem farinæ eſt illa etiã quæ ſubiicitur obſeruatio: Cœnam puram à Iudæis eſſe appellatam, quæ ſine fermento agitaretur. Id haberet ſpeciem aliquam veritatis ſi conſtaret ſolam paraſceuem Paſchalem ſic fuiſſe dictam. ſed quid dicemus de paraſceua ſabbati quam Irenæi interpres duobus locis *cœnam puram* vocat? In hæc abſurda conditor Annalium præcipitem ſe dedit quod de ritibus Iudaicis ex inanibus quibuſdam coniecturis auſus eſt pronunciare: qui id potius dare operam debuerat, vt res Iudaicas è ſcriptis Iudæorum cognoſceret.

CX. De hora terræ motus: item de hora crucifixionis. Proponuntur dubia quædam, & eorum ſolutiones ex antiquis. Nonni locus: Iohannis autographum & ex eo locus emendatus in Euang.

ANNI XXXIV. Num. CLXII.

IN paſſione Domini duæ difficultates ratione horum occurrunt; quarum alteram tractat prolixe Baronius, alteram prætermittit. Prior eſt hæc: Iohan. 19. verſ. 14. dicitur fuiſſe ὥρα ὡσεὶ ἕκτη, *hora fere ſexta*, quando Pilatus in tribunali ſedens in Gabbatha Ieſum produxit, & dixit Iudæis; *Ecce Regem veſtrum.* certum eſt, inter hanc Pilati vocem & exortum tenebrarum, quæ poſt crucifixionem Chriſti terras abſconderunt, tempore opus fuiſſe non modico: vt Dominus condemnaretur, traderetur, deduceretur ad locum ſupplicij, extra vrbẽ, irrideretur, crucifigeretur. Scribit tamen Marc. 15. 33. cum tenebræ ſunt exortæ, fuiſſe horam ſextam. Solvunt viri docti hunc nodum ex Lucæ 23. 44. qui ita ſcribit, ἦν ὡσεὶ ὥρα ἕκτη καὶ σκότος ἐγένετο. *erat hora quaſi ſexta & tenebræ ſunt factæ*: volunt enim, verba Lucæ, quæ eadem ſunt cum verbis Iohannis, contrario modo eſſe exponenda; vt intelligatur hora ſexta paullo ante præterita; quum apud Iohannem ſit intelligenda, hora paullo poſt futura. Marcum igitur horam ſextam eo loci appellaſſe, non præciſe tempus ipſum horæ ſextæ, ſed latius tempus à ſexta: quæ prætererat, non magno diſtans interuallo. Alij alia afferunt: ſed omnium

fortaſſe optima ſolutio fuerit, expectandum eſſe Eliam, qui τὰ ἄπορα Scripturarum ſoluat; atque interim verbi diuini certitudinem, tam in iis quæ non capimus, quam in iis quæ capere videmur, humiliter eſſe adorandam. Altera dubitatio eſt de hora crucifixionis. Nam quum ex illo Iohannis loco intelligatur, Chriſtum hora ſexta, vel, vt modo dicebamus, paullo poſt ſextam, fuiſſe cruci affixum; ſcribit tamen Marcus 15. 25. id factum eſſe hora tertia. ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. Et veterum & neotericorum interpretum optimum quemque hæc difficultas habuit exercitum. Multa igitur viri docti excogitarunt, quæ legi apud illos poſſunt. Sed quum iam olim grauiſſimi auctores cenſuerint, hanc diſſenſionem non ab ipſis Euangeliſtis, ſed ab eorum deſcriptoribus eſſe profectam, vt diſcimus ex Hieronymo & Theophylacto; miror Baronium horum ſententiæ ne meminiſſe quidem. Putauit ille, tolli omnem difficultatem per tributionem horarum diei in quatuor quadrantes ternarum horarum; qui ab vltima cuiuſque quadrantis hora denominarentur. Et eſt profecto iſta ratio admodum expedita; eſſet modo ſatis certa: quod neque Franciſco Toleto viſum, nec mihi videtur. Nam quis veterum ei obſeruationi fundus eſt? Cenſorinus id non dicit, quem laudat Baronius, & alii poſt illum. Meminit quidem Cenſorinus quadrantis diei: ſed hoc nihil quicquam facit ad illam obſeruationem, qua de nunc agimus. Quare non eſt reiicienda ſuſpicio de menda librarij in litera numerali; de quo non dubitat Hieronymus ad Pſalmum 77. vbi aliquot mendarum profert exempla: & Toletus non aliter iudicabat cum hæc ſcriberet: *Fateor in hac parte, niſi volumus admittere ſcriptorum vitium cum Hieronymo & Teophylacto, nihil eſſe quod ex integro ſatisfaciat.* Etſi autem inter hos duos de menda & origine mendi conuenit; in eo tamen non conueniunt, vter Euangeliſtarum correctionis opus habeat. Hieronymus ait nota ϛ, quæ *epiſemum* eidem, & Epiphanio, Irenæo, Theophylacto atque aliis dicitur, in Γ fuiſſe mutatam, ἐξ ἀπροσεξίας τῶν μεταγραψάντων, *per incogitantiam deſcribentium*, vt loquitur Theophylactus. quare ex Hieronymi ſententia Marci codices fuerint emendandi; & ἕκτη *ſexta* ſcribendum pro τρίτη *tertia.* Theophylactus contra, multis diſputat Γ in ϛ eſſe mutatum ab aliud agente librario; ac proinde apud Iohannem eſſe corrigendum, ὥρα ὡσεὶ τρίτη, *hora quaſi tertia.* Accedit ad confirmationem huius ſententiæ ponderis magni auctoritas, Nonni vetuſtiſſimi paraphraſtæ interpretatio, ex qua conſtat, vel legiſſe ipſum, vel legendum cenſuiſſe, vt cenſet Theophylactus emendandum. Nonni iſta, Ἦν δὲ τιταινομένη τριτάτη θεοτερπέος ἠοῦς. Male capit hunc verſum Lucas Burgenſis, qui contendit Nonnum cum ita caneret, ſextam horam legiſſe in ſuis codicibus Euang. Iohannis, & voluiſſe exprimere. abſurde prorſus. ὥρα τιταινομένη non eſt *hora protenſa* vſque ad ſextam, ut ille putat: ſed eſt hora quæ protendebatur & agebatur non autem jam exacta. ὥρα τιταινομένη poëtice atque etiam Attice pro ἐτιταίνετο *agebatur*: at Lucas Burgenſis accipit pro τεταμένη *plane*

εξακτα, quod eſt contra Helleniſmum Porro Theophylacti emendationem prætulerunt Hieronymianæ, Theodorus Beza & Franciſcus Toletus. Petrus Alexādrinus in diſputatione de Paſchate cuius ante meminimus; Ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ Πάσχα. ὥρα ἦν ὡσεὶ τρίτη. καθὼς τὰ ἀκριβῆ βιβλία περιέχει. αὐτό τε τὸ ἰδιόχειρον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. ὅπερ μέχρι τοῦ νῦν πεφύλακται χάριτι Θεοῦ ἐν τῇ Ἐφεσίων ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ. καὶ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐκεῖσε προσκυνεῖται. *Erat paraſceue Paſchatis, hora quaſi tertia: ſicut habēt libri accuratè deſcripti; atq; adeo ipſum autographū manu propria Euangeliſtæ Iohannis ſcriptum: quod gratia Dei ad hanc diem ſeruatum, extat in ſanctiſſima Epheſiorum Eccleſia, & à fidelibus eo accedentibus magna cū reuerentia inuiſitur.* Hæc ille. Ego non ignoro, quid aduerſus hanc ſententiam poſſit diſputari: de quo iudicium eſto eruditorum.

CXI. Hebdomas magna *ante Paſcha.* ἡ μεγάλη πεντάς. Magnum Sabbatum. *Canones Apoſtolorum. Clementis Conſtitutiones.*

ANNI XXXIV. Num. CLXV.

QVÆ ſubiiciuntur his de obſeruatione horarum Canonicarum, repetuntur accuratius numero 251. vbi quædam erunt dicenda. Quod autem ſubiicit mox Baronius de variorum ieiuniorum temporibus in veteri Eccleſia obſeruatis, veriſſimum eſt. Optarem tamen, vt accuratius eſſet ab eo inueſtigatum, quando quæque ieiunia fuerint inſtituta: non enim ſunt omnia paris antiquitatis. At hebdomadis magnæ ante Paſcha obſeruationem eſſe vetuſtiſſimam nemo peritus inſtitutorum antiquæ Eccleſiæ poteſt ignorare. Ego ſanctiſſimam illam conſuetudinem, iam inde à temporibus Apoſtolicis initium habuiſſe, aut non multo poſt facile crediderim. Patres Græci paſſim meminerunt, & vocant μεγάλην ἑβδομάδα, & extant Beat. Chryſ. ac multorum aliorum homiliæ, diebus habitæ huius magnæ hebdomadis. infima Latinitas vocauit *Pœnoſam*, vt apud B. Bernardum. Ritus varios pietatis ad obſeruationē huius hebdomadis pertinentes, commemorant Euſebius Hiſtoriæ Eccel. libr. 2. cap. 17. item Epiphanius, pag. 466. Socrates, Sozomenus, Balſamon ad Epiſtolam Dionyſij Alexandrini, & alij. Cauſſam cur Magna Hebdomas ſit appellata, diuinitus explicat Chryſoſtomus homilia 30. in Geneſin: qua de re plura dicturi ſumus ſi voluerit Deus πολυέλεος, in accurata diſputatione de Quadrageſima veteris Eccleſiæ, ad annum 57. Neque verò ipſa duntaxat hebdomas eſt appellata *Magna*, ſed etiam feria quinta eius ſeptimanæ dicta eſt in Eccleſia Græca, ἡ μεγάλη πέμπτη, *feria quinta magna.* In editione Chryſoſtomi Saúiliana, Tomo 5. pag. 547. extat ſermo, cuius titulus eſt; *In proditionem Iudæ; item in Paſcha traditionem myſteriorum; necnon de accepta iniuria obliuione,* τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ, *ſancta & magna feria quinta.* Hoc titulo coniunguntur quæ acciderunt τῇ τετράδι, feria quarta, cum crucifixione quę contigit feria quinta. Sic *magnum Sabbatum* diem ſequentem dixerunt, vt apud Photium ad canonem Apoſtol. 53. Ieiunij feriç

feriæ quartæ, & ſextæ, vetuſtiſſimam eſſe obſeruationem vltro concedimus: ſed firmandæ ei conſuetudini afferri tanquam certum canonem 68. inter Apoſtolicos, miramur. Sciebat auctor quam nutaret fides totius illius collectionis. Sciebat quid de ea Gelaſius & Rom. Concilium olim pronunciaſſent: poſtremo ſciebat, & ipſe fatetur alibi, quinquaginta dumtaxat eorum à Dionyſio Exiguo fuiſſe agnitos: eos autem, qui ad illum numerum acceſſerunt, adeo fidei eſſe incertæ, vt hæreſim multos eorum ſapere ſcribat Bellarminus, in libro de ſcriptoribus Eccleſ. Idem dictum puta de conſtitutione edita nomine Clementis: quem librum paullo ante Baronius quum reiiceret vt Apocryphum, cur ſibi non conſtat? Omnino ſi eſſet antiquitus creditum, aut illum canonem eſſe vere Apoſtolicum, aut illam conſtitutionem ab Apoſtolis profectam, non ſcripſiſſent Tertullianus, Auguſt. & alii, de ieiunio nullum extare Chriſti vel Apoſtolorum præceptum. quid enim eſt *Canon*, ſi non eſt præceptum? quid διάταξις, ſi præcepti vim non habet?

CXII. An ab Ægyptiis didicerint Iudæi mortuos condere, item condire? Taciti locus. ταριχεύειν, ἐνταφιάζειν. ἀλείφειν. μυρίζειν.

Anni XXXIV. Num. CLXIX.

Ait, *condire aromatibus corpora defunctorum, ab Ægyptiis Iudæos eſſe mutuatos, auctor eſt Tacitus.* Neque hoc dicit Tacitus, & ſi diceret, interpretationis egeret eius narratio. Diuerſæ res ſunt, *mortuum condere & condire.* Iſtud fit hodie in corporibus principum, illud commune eſt omnium, opinor, Chriſtianorum. *condire* eſt ταριχεύειν, quod fit aromatibus, myrrha, aloë, ſale, cera, bitumine, & aliis. *condere* eſt ſepulchro inferre aut monumento: vnde *conditoria* ſunt dicta. Exiſtimauit Tacitus Iudæos ab Ægyptiis didiciſſe, condere cadauera potius quam cremare, Romanorum more. In quo erraſſe illum ſciunt, qui legerunt in Scripturis Saræ, Abrahami & aliorum ſepulturas. Quod ſi Tacitus illa ſcribens, vtrumque intellexit, condere & condire; ex parte, non in totum vera fuerit eius ſententia. Nam videntur quidem Hebræi, accepiſſe ab Ægyptiis morem admouendi aromata cadaueribus, vt ſatis clare indicatur in extrema Geneſi: at modum ipſum condiendi cadauera Ægyptiis vſurpatum, neque didicerunt Hebræi, neque vnquam, vt puto, vſurparunt. Illorum conditura fiebat intrinſecus, corpore exenterato, & cerebro per nares extracto; atque hoc: ταριχεύειν Græci dixerunt: hi vnguento, & corpori aromata extrinſecus applicando, deinde faſciis inuoluendo, (quod & Ægyptiis tribuit Herodotus) mortuos ſuos curabant; vt docent exempla Domini & Lazari. Quare in Scripturis de conditura Hebræorum non vſurpatur ταριχεύειν, ſed ἐνταφιάζειν, ſicut in illo Geneſeos loco Hebraicum חנט vertitur: & de Chriſto Iohannis 19. 40. & apud alios Euangeliſtas; aut etiam ἀλείφειν vt Marci 16. 1. Auctor Tragœdiæ, *Chriſtus patiens* μυρίζειν.

αἵματος νέκυος τ' μυρίζω κατ' ἴδος...

CXIII. Difficultates in hiſtoria Reſurrectionis non videri, quantas ait Maldonatus. Priorum inuenta non temnenda. Comparantur inter ſe narrationes Euangeliſtarum, & eorum verba explicantur. ἐπιφωσκούσῃ τῇ σαββάτων, ἀνατέλλειν. *Locus Marci animaduerſus* ἐπιφώσκειν. veſpere. ὀψὲ σαββάτων.

Anni XXXIV. Num. CLXX.

Sequitur in annalibus de reſurrectione Domini. Quam partem hiſtoriæ Euangelicæ explicaturus olim B. Ambroſius, vere obſeruat apud Lucam cap. 24. Euangeliſtas, quum non poſſint videri contraria ſcripſiſſe diuerſa tamen dicere. Toletus quoque apud Iohannem ſcribit, *nulla in re Euangeliſtas ſibi magis aduerſari videri, quam in hiſtoria reſurrectionis Dominicæ deſcribenda.* Maldonatus vero, initium capitis apud Matthæum 28. *omnium interpretum ſententia difficillimum judicari ait, quod & ipſa per ſe verba obſcura ſint, & neque alij Euangeliſtæ cum Matthæo, neque ipſe ſecum Matthæus neq; inter ſe alij, neque Marcus ipſe ſecum conuenire videantur.* Fateor ſane difficultates aliquot in ea narratione occurrere, quæ veteres recenteſque interpretes, viros ſummos exercuerunt: illas tamen tot enantiophanias, quas Maldonatus narrat, equidem non animaduerto. Illud ego potius animaduerto doctos viros, dum in ſcirpo nodum quærunt, dum alienis inuentis vti reformidant, abſurdiſſima quædam ſine pudore pronuntiare, ac perſæpe ad illuſtranda quæ putant eſſe obſcura, ſepiæ atramentum adhibere. Non poteſt illuſtrius exemplum ejus quod dico proferri, quam Baronij ſuper hac ipſa hiſtoria obſeruatio. Nam quum præcipua totius narrationis difficultas eſſe credatur in verbis Matthæi ὀψὲ σαββάτων, eam Baronius illorum attulit interpretationem, qua nihil poterat abſurdius, ſed de Baronio mox. Vt de re aliquid breuiter dicamus; illud ante omnia ponimus: ſi qua eſt hic difficultas, non certe circa ſummam narrationis illam verſari. Nam ex omnium Euangeliſtarum verbis illud planiſſime conſtat; Mariam Magdalenam & alias mulieres quæ vngendo Chriſti corpori aromata emerant, & per noctis tenebras ad ſepulchrum venerant; diluculo diei primæ in hebdomade Iudaica, quæ eſt Dominica noſtra, ſiue feria prima, Dominum jacentem & mortuum, vt putarant, non reperiſſe. Hoc ita claris verbis narratur Lucæ & Iohanni, vt nullus ne dubitationi quidem locus ſit relictus. Diem vterque ſic deſcribit, τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων. *vna Sabbatorum.* hîc *vna* ſitum pro prima, quod & pueri norunt. σαββάτων pro hebdomade, imitatione Hæbræorum; de quo pridem docti monuerunt, & eſt vulgo notum, vel ex Theophylacto, ad c. 20. Ioh. Diei tempus ſic declarat Lucas; ὄρθρου βαθέος ἦλθον, *venerunt cum adhuc profundum erat mane.* Ioh. ſic; πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, *mane cum adhuc tenebræ erant.* Quod alter horum Euangeliſtarum plurali numero vtitur, alter ſingulari, tam familiare hoc eſt ſacris Euangeliorum ſcriptoribus, vt ne tirones quidem morari ea res debeat. Nam vel eſt ſyllepſis,

quam

quam ante docebamus familiarem Scripturis; cum vnus nominatur, plures intelliguntur: vel factæ ſunt plures acceſſiones, modo ab vna mulierum, modo à pluribus, vide quæ obſeruat Victor Antiochenus ad Marci cap. vlt. Hæ igitur, dum capiunt conſilium, dum moliuntur, dum itineri ſe accingunt, dum cunctantur, & modo plures, modo pauciores ad monumentum accedunt, nox præterit, illo anni tempore non longiſſima. In dramate *Chriſtus patiens*, id pulchre repræſentatur, & ait ibi S. Magdalena, ἀὼς πέλας, ἀὼς (*fortaſſe* αὔς) ἤδ᾽ ἀςὴρ ἔγγιος. *Iam propè eſt aurora, jam ſtella Lucifer exortui proxima.* Nonnus apud Iohannem, ὅτε σκιόεσσα γαίη Νυκτιφανὴς ἀχέρωντος ἑώιος ἦεν ἀςήρ, Hæc ſumma narrationis quum ita perſpicue & conſentienter ſit expoſita; videamus quid habeant cæteri Euangeliſtæ ſaltem in ſpeciem, vt Maldonato placet, contrarium. Marcus eam narrationem ita orditur, Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cum interceſſiſſet Sabbatum* id eſt, cum inter ſepulturam corporis Chriſti, de qua proxime locutus eſt, & aduentum mulierum ad monumentum, dies Sabbati medius interueniſſet, atque is eſſet jam exactus. Hæc nota temporis Lucæ & Iohanni prætermiſſa eſt: & videri poſſit non neceſſaria, quia ſtatim ſequitur mentio ineuntis diei primæ alterius hebdomadis: ſed non temere Spiritus Sanctus, qui per Marcum locutus, id quoque tempus voluit exprimi, & quidem verbo διαγενέσθαι, vt interuallum exprimeretur, quo manſit Chriſtus in ſepulchro. Sabbatum autem Marcus intelligit, non more Iudaico definitum, à veſpera diei 14. ad ſequentem, ſed diem Sabbati, cum ſequenti nocte. Nonnus verba Iohannis τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, ita expreſſit; τῇ δὲ μιῇ φθαμένῃ τοῦ σαββάτου ἐξεγρομένης, *aurora prima exoriente poſt Sabbatum*. vult noctē in qua reſurrexit Chriſtus fuiſſe partem Sabbati: quæ ex conſuetudine Iudaica pars primæ feriæ fuit, non Sabbati quamquam etiam Scripturæ ita loquuntur interdum, vt Exod. c. 12. & alibi. Apparet etiam è verbis Marci emptionem aromatum factam eſſe penitus exacto Sabbato Iudaico. ſequitur, καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σ. *valde mane vna Sabbatorum.* quæ fere ſunt verba Lucæ & Iohannis: ſententia autem prorſus eadem, quæ apud Lucam. Quare nullum adhuc enantiophanes deprehendimus. ſed addit Marcus, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, *orto Sole*, vel vt habet Latinus, *orto jam Sole.* Hic contradictionis aliquid videtur eſſe. Nam quomodo *orto Sole*, ſi erat profundum mane, vt dicebat Lucas? Iohannes quoque dixit, fuiſſe adhuc tempus matutinum. Non igitur cum illis videtur conſentire; imo ne ſecum quidem, nam dixit jam Marcus, *valde mane.* Atqui ſi cum judicio diuina oracula legimus, facile intellectu eſt, hæc quæ ſpeciem contradictionis habent, ſeſe mutuo explicare: quia enim præceſſit *valde mane*, ſequitur inde neceſſario, verbum ἀνατέλλειν, h. e. *oriri*, non intelligendum eſſe de ortu ſupra horizontem, ſed de media nocte ſuperata, cum jam incipiunt ſidera aſcendere, jubar aliquod emittere, etiam prius quam ſupra horizontem emerſerint. Auctor eſt Balſamon ad canonem Synodi in Trullo 89. ortum Solis vulgo creditum eſſe incipere poſt horam noctis ſeptimam quoniã

tunc incipit illius ἀνάβασις & φαῦσις. Huc pertinent quæ ſcribit Euthymius in Matth. c.68. Verbum ἀνατέλλειν etiam in libris Aſtronomorum varie accipi, nemo ignorat, qui illos legerit. Hæc conciliatio, ſatis per ſe probabilis, multo fiebat probabilior, ſi apud Marcum antiqua lectio reſtituatur. Nam in hodiernis libris deeſſe vocem ETI, quam emendatiores olim libri habuerunt, auctor eſt Greg. Nyſſæ. ſermone altero de reſurrectione. Sic ille: Καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνῆμα ΕΤΙ τοῖς ἀκολουθήσασι τὴν ἀντίχρησιν ἐμφέρεται. δηλοῦν ὡς πρὸς τοῖς ἤδη γεγενημέναις, καὶ αὕτη τῆς γυναικῶν ἡ ἄφιξις γέγονε. τὸ δὲ λίαν πρωῒ σαφηνίζων ὁ Μάρκος, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου προσέθηκε. In Latinis editionibus hic locus ita verſus legitur, vt neque Maldon. neque alii, qui in hac diſputatione eum laudarunt, mentem auctoris ceperint. Sic igitur vertendum, *& valde mane vna Sabbatorum* (prima die hebdomadis) *veniunt ad monumentum. In exemplaribus accuratioribus extat vox* ETI, *ſignificans alium hunc eſſe aduentum mulierum ad monumentum, præter priores. Quod autem dixerat Marcus* λίαν πρωῒ, valde mane, *id explicans addit,* ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. *orto Sole.* Conſtat ex his meliores libros olim legiſſe apud Marcum ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου; quomodo laudat hunc locum Euſeb. in fine libri 10. Demonſtrat: & ita hodieque legi in nonnullis mss. teſtantur viri eruditi; in his Lucas Brugenſis. Theod. vero Beza in optimo & antiquiſſimo libro ſibi repertū ſcribit, ἀνατέλλοντος ἡλίου, quod melius omninò conuenit cum vocula ἔτι apud Auguſtin. *oriente iam Sole* ex hac lectione. Si legas ἔτι ἀνατείλαντος ἡλίου, vertendum, *tantum quod exorto Sole*, hoc eſt, ſtatim atque lumen Solis cepiſſet apparere. ſin placet, quod puto verius, ἔτι ἀνατέλλοντος ἡλίου, vertes *dum adhuc Sol oritur.* Gallice diceres, *comme le Soleil ſe leuoit.* Vtrouis modo legatur facile conueniret Marco cum Iohanne & Luca. Reſtat Matthæus, cuius verba ſunt: Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων. Vetus vertit: *Veſpere autem Sabbati. quæ luceſcit in primam Sabbati.* τὸ *quæ* ſuſpicionem mouet, fuiſſe à principio, *veſpera*, non *veſpere*. neque enim patiuntur leges Latinitatis, vt abſolute ponatur hoc relatiuum, & non habeat cui innitatur. nam quod aiunt quidam de *veſpere* fœminei generis, ridiculum eſt; contra in Græco textu τῇ pro τῇ ἡμέρᾳ, tranſlatitium eſt. ſic ἡ ἐπιοῦσα, ἡ αὔριον, & alia. ἐπιφώσκειν de ſideribus proprie dicitur; ſed etiam de die vſurpatur, ut apud Ignatium ad Trallianos ἐπιφωσκούσης κυριακῆς ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν. & apud Epiphanium p. 466. ἐπιφωσκούσῃ τῇ τετράδι συνελήφθη ὁ Κύριος. *quarta feria illuceſcente, captus eſt Dominus.* & ſæpe alibi idem. quomodo autem exponi debeat hoc verbum quando dicitur de die, jam ante expoſuimus. Hic ἡ ἐπιφώσκουσα, Matthæo eſt ipſum diluculum quod dat principium diei. Igitur cum dicit Matthæus, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, *die exoriente qui futurus erat primus dies hebdomadis*, diuerſo loquendi genere idem prorſus dixit cum cæteris Euangeliſtis. Illa vero ὀψὲ σαββάτων, quam ſententiam habeant, docet nos breuiator Marcus, qui eorum loco dixit, διαγενομένου τοῦ σαββάτου, *cum tranſiiſſet Sabbatum*, vt habet Latina verſio. Atqui ex hac compara-

tione verborum. Marci liquido conſtat, rectam eſſe interpretationem Gregorii Nyſſeni, Beat. Ambroſij, & aliorum quà veterum, quà recentiorum, qui ὀψὲ hic accipiunt, vt cum dicitur ὀψὲ τῆ καιρῶ, *vbi preterijſſet:* ὀψὲ τῆς ἡμέρας, *in fine diei.* Igitur ſi pro hebdomade vocem σαββάτων accipias, verti poteſt, *in fine hebdomadis*, vel *tranſacta hebdomade.* Sed Latinus interpres qui vertit *ſabbati*, exiſtimauit, σαββάτων, poſitum eſſe pro σαββάτε, qui eſt Hebraiſmus in N. T. frequens: vt Act. 19. verſ. 38. *Proconſules ſunt.* Hanc expoſitionem firmat Marcus, qui more ſuo Matthæi verba exprimens, dixit, διαγενομένου σαββάτου. quare vertere poſſis *in fine Sabbati*, ſiue *tranſacto Sabbato.* iam autem diximus Sabbatum hic eſſe noctem quæ ſecuta eſt Sabbatum, quam Rabbini appellant מוצאי שבת *exitum Sabbati.*

CXIV. Baronij mirus error è contemptu Græci textus, ὀψὲ exponentis de Lucifero oſtenditur Eucherium Lugdunenſem erraſſe eundem errorem.

ANNI XXXIV. Num. CLXXII.

NVnc Baronij errorem conſideremus, qui neglectis virorum doctiſſimorum veterum & recentiorum interpretationibus quia apud Latinum interpretem legerat *veſpere Sabbati* pro illis Matthæi ὀψὲ σαββάτων, hoc eſt, *veſpera Sabbatorum*, nouam, vt putabat, ſententiam excogitauit, quam his verbis explicat. *Nos*, inquit, *in eam opinionem adducimur, vt exiſtimemus Matthæum Euangeliſtam non de veſpere, hoc eſt, vltima diei parte intellexiſſe; ſed de ſtella ſic dicta; quæ cum eadem ſit cum ea quæ mane ante ſolem oritur, quæque Lucifer dicta, vt Plinius & Hyginus & alij teſtantur, tamen vnico nomine ab antiquis Latinis vt Plauto & Varrone Veſperugo appellata reperitur vt notat Auguſtinus.* En deliria, in quæ neceſſe eſt illos incidere, qui vel Hebraicum, vel Græcam veritatem contemnunt. Nã Baronius ſi Græca inſpexiſſet, vbi eſt ὀψὲ, nunquam ita ſe & pueris ridendum propinaſſet. quid enim commune aduerbio ὀψὲ cum nomine ſtellæ? Taceo aliam abſurditatem; cum putat ſtellam Veneris mane exorientem poſſe dici *Veſperuginem* aut *Heſperum*: nam etſi vtraque appellatio eidem ſideri conuenit; non tamen promiſcua eſt illarum duarum appellationum vſurpatio, Cleomedes, libr. 1. ὁ τῆς Ἀφροδίτης ἀστὴρ καλεῖται ὁπόταν ἐπανατέλλῃ τῷ Ἡλίῳ, Ἕσπερος. ὁπόταν δὲ προανίσχῃ αὐτοῦ, Ἑωσφόρος· τινὲς δὲ τὸ καὶ φωσφόρον καλεῖν εἰώθασι, vides pro temporibus diſtincta nomina. Miram igitur Latinitatem fingit nobis Baronius: *Veſpere* id eſt, cum oritur Lucifer. Porro hæc interpretatio, vtut abſurdiſſima, à Baronio primo excogitata non eſt; ſed jam olim ante multa ſecula auctores inuenit & approbatores. In libro homiliarum ſub nomine Euſebij Emiſſeni editarum, ſed quæ ſunt vt docti conijciunt, Eucherii Lugdunenſis, vel Fauſti Regienſis, aut Cæſarij Arelatenſis, extat, homilia in ſabbato ſancto habita quæ ita incipit: *Veſper enim qui & Heſperus dicitur, ſtella eſt, qua alio nomine Lucifer vocatur. Et Heſperus quidem ſiue Veſper vocatur in fine diei: Lucifer vero in principio. Sæpe enim quando oritur, pauciſſimo interuallo Solem præcedit. Quod autem*

Euangeliſta hoc de ſtella intellexerit, ex eo apparet quod fœminino genere dixit, quæ luceſcit, in prima ſabbati: Ad quid enim niſi ad ſtellã QVÆ *ad pronomẽ referatur? Sabbatum autem vnum quemque diem Iudæi vocabant, Dicatur ergo; Veſpere autem Sabbati apparente, id eſt, illa ſtella quæ Veſper & Lucifer vocatur, iamdiem proximam nunciante. Non autem illam dico quæ apparet in fine diei, ſed illam quæ videtur in principio, id eſt, quæ luceſcit in primam ſabbati; hoc eſt, quæ lucere incipit in prima parte diei primi, qui nunc dies Dom. appellatur.* Hæc ille: quum multa ſint in iis homiliis quæ manifeſto arguant, illarum auctorem non fuiſſe Euſebium Emiſſenum, hominem Græcum, neque alium quenquam, vlla Græcæ eruditionis notitia vel leuiſſime tinctum: hic locus inſignis eſt in eam rem. Apparet enim illum qui hæc ſcripſit, nullam penitus Græcæ linguæ habuiſſe cognitionem: ac ne illud quidem ſciuiſſe, in dubiis ſaltem Græcum textum eſſe conſulendum. Nam quæ argutatur de relatiuo QVÆ, abſurda ſunt, quia veritati Græcæ non congruunt. τῇ ἐπιφωσκούσῃ, vt oſtendimus, aliter accipi non poteſt quam vt ſi ſcriptum eſſet τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐπιφωσκούσῃ. Quod ſi huius auctoris obſeruatio locum haberet, dicendum foret ὀψὲ nomen eſſe, quod ſtellam ſignificet, & quidem nomen fœminini generis, quo nihil fingi poteſt neque falſius neque ſtultius. Mirum vero eſt, Baronium qui in Patribus Latinis adeo fuit verſatus, hunc locũ iſtarum homiliarum non obſeruaſſe: minime alioquin eum prætermiſſurum, vt expoſitioni ſuæ aliquam auctoritatem conciliaret.

CXV. Grauiſſimus error Baronij detrahentis Græco textui Matthæi, præ Euangelio hæreticorum Naz. & Ebion.

ANNI XXXIV. Núm. CLXV.

LEue eſt Baronij peccatum de quo iam diximus, præ defenſionis abſurditate impietati proxima, quam erroris admonitus à Frontone Duceo, poſtremis editionibus inſeruit. Inſurgit enim in Græcam veritatem, & quantum poteſt fidem illi omnem atque auctoritatem detrahit: de qua etſi diximus iam ad ſuperiorem annum, in diſputatione de verbis Matth. è cap. 16. non committemus tamen, vt maneat inulta iniuria quam ſacro textui, per nefas ingens, facit hoc loco pater Annalium. Dico inquit, *quod Græcus textus cuius fidei ſit, niſi collato cum Hebræo originali affirmare non poſſumus.* Si auctoritas Græci textus Euangelij ſecundum Matthæum, pendet ab Hebraico textu? quum Hebræa dudum perierint; neque vſquam extent hodie; (ſunt qui ſcribant, reperiri in vno è collegis illoſtris Academiæ Cantabrigienſis: ſed id nos re diligenter inquiſita, falſum eſſe comperimus:) ſequitur neceſſario, nullum hodie eius Euangelij debere eſſe pondus, nullam auctoritatem. Nam vnde illam hodie accipiet, ſi à ſe non habet, neque vnquam habuit; ſed omne robus olim ab Hebraicis eſt mutuatum, quæ iam nuſquam apparent? Adde quod hæc ſententia, fidem Catholicæ Eccleſiæ facit pendere, nefas dictu, ab hæreticorum fide. Nam antiquis temporibus quando Hebræa extabant; ſoli

Nazareni

Nazianzeni & Ebionitæ hæretici Hebraicum textum ſibi vindicarunt, vt teſtes ſunt Hieronymus atque Epiphanius; Catholici Græcum ſemper à principio ſunt amplexi; Ac licèt illi hæretici ſuum illum librum vt authenticum Matthæi iactarent; neque defuerunt fortaſſe ſimpliciores Catholici, qui illis fidem haberent, vt coniicere eſt ex Hieronymo: Eccleſiam tamen Catholicam aliter iudicaſſe, neceſſariò credendum eſt, propter duo argumenta. Prius, quia ſine iniuria veteris Eccleſiæ dici non poteſt, paſſuram illam fuiſſe, vt impij hæretici vindicarent ſibi, ceu proprium, ſuum textum, quem conſtaret eſſe Euangeliſtæ authenticum. Male ſentiant oportet de Eccleſia veteri, quicunque hoc ſibi de illa ſinent perſuaderi. Poſterius argumentum eſt innixum: nam ſcimus illud quod dicebatur Hebraicum Matthæi Euangelium, quodque Ebionitarum & ſimilium hæreticorum fuit proprium, fabulis infitiens auctum veris narrationibus truncatum & miris modis fuiſſe corruptum. Epiphanius contra Ebionæos, ἐν τῷ παρ' αὐτοῖς Ἐβιωναίοις Εὐαγγελίῳ, κατὰ Ματθαῖον ὀνομαζομένῳ, οὐχ ὅλῳ δὲ πληρεστάτῳ, ἀλλὰ νενοθευμένῳ καὶ ἠκρωτηριασμένῳ, Ἑβραϊκὸν δὲ τοῦτο καλοῦσι. *In Euangelio ſecundum Matthæum dicto quod extat apud Ebirnæos non vtique toto neq; pleniſſimo (integro) ſed adulterato & trũcato; Hebraicum ipſi nominant.* Apud eundem Epiphanium in fine diſputationis contra Nazaræos, ita hodie legitur: ἔχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, πληρέστατον Ἑβραϊστί. *habent Evangelium ſecundùm Matthæum integerrimum Hebraice ſcriptum.* Hic locus contradicit alteri quẽmodo protulimus: ſed eſt inſigne mendum, & οὐ πληρέστατον ſcribendum, *non vtique integerrimum.* vtroque loco οὐ πληρέστατον dixit *non pleniſſimum*, ſignificans fuiſſe admodum imperfectum. elegans eſt dicendi genus, de quo multa diximus in Polybij fragmentis. quis autem credat tantum vitum eo loco appellaſſe illud Nazaræorum Euangelium *integerrimum*; quum ſtatim ſubiiciat ibidem, neſcire ſe an genealogias ab Abrahamo ex illo ſuo Euangelio ſuſtuliſſent. Duo igitur vitia illi Euangelio hæreticorum Epiphanius obiicit; quod ſit truncatum multis partibus; & quod ſit de induſtria νενοθευμένον *adulteratum.* Atque hoc etiam probat exemplum, quod recitat idem poſt illum locum quem prius deſcripſimus: ſed & aliena multa fuiſſe inſerta ex iis conſtat, quæ ſcribit Hieronymus in Matthæum 12. 13. & multo magis id ipſum euincit putida fabula, quæ ex illo libro narratur eidem Hieronymo in vita Iacobi. En veri & recti canonem Baronianum. Addit; *nec tute aſſerere poſſumus an ille ipſe ſit Græcus textus, quem tranſtulit S. Hieronymus.* Sed hæc dubitatio indigna eſt, quæ à viro bono moueretur; Nunquam enim alius quam qui hodieque extat Græcus contextus piis fuit notus; neque vetus Eccleſia de eius fide vnquam dubitauit. Et vero ita congruunt cum editione Græca verſio & commentarii Hieronymi, vt hodiernum textum Græcum in dubium vocare, vel inſignis malitiæ, vel ſtupendæ cuiuſdã ignorãtiæ, videri poſſit argumentũ. Falſum etiam eſt quod ſequitur; ſcribere Hieronymum, *Euangelium Matthæi à neſcio quo in Græcum fuiſſe tranſlatum.* aſpernãtis verba

 ſunt

ſunt quibus vtitur Baronius: Hieronymus cum tota Eccleſia veteri textum Græcum Matthæi ſemper veneratus eſt. Græci Noui, aut Hebræa V. T. contemnere nouitia eſt hæreſis, Tridenti primum audita. Scribit Hieronymus in vita Matthæi, de eius Euangelio loquens; *quod quis poſtea in Græcum tranſtulerit, non ſatis certum eſt.* Nulla hic contemptus verba, neque vllo pacto reuerentiam Græcæ veritati debitam lædit, quod ait Hieronymus. Nam etſi neſciebat certo vetus Eccleſia, quis Græcum feciſſet Matthæi Euangelium: ſciebat tamen, aliquem vel Apoſtolum vel Apoſtolicum virum per inſpirationem Sancti Spiritus, fuiſſe interpretem. Scribit Athanaſius in Synopſi, illud Euangelium à Matthæo ſcriptum eſſe lingua Hebraica, & eo ſermone publicatum id fuiſſe Ieroſolymis: deinde addit Ἑρμηνεύθη δὲ ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου τὸ κατὰ σάρκα. *expoſitum autem eſt à Iacobo fratre Domini ſecundum carnem.* hic ἑρμηνεύθη pro μεθερμηνεύθη poſitum, de eiuſmodi interpretatione accipiendum quæ fit transferendo de lingua in linguam: Nam Bellarminus in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis ſine cauſa dubitat de quo genere expoſitionis ſenſerit Athanaſius: quum enim præceſſerit mentio Euangelij Hebraice ſcripti; apparet vel cæco, de verſione in Græcum ſermonem ſenſiſſe Athanaſium. ἑρμηνεύεσθαι igitur Athanaſius eo ſenſu vſurpat, quo dixit Paulus 1. Corinth. 12. 10. ἑρμηνεία γλωσσῶν de tranſlatione vnius linguæ in alteram. Geneſ. 42. 23. מֵלִיץ *melits* Paraphraſtæ Onkelus & alij exponunt *meturgeman*, quem nos Galli corrupta voce Chaldaica dicimus *Trucheman*; is eſt qui vnam linguam transfert in aliam. pro eo dixerunt Græci ἑρμηνευτὴν, & ita ſæpe alibi. quare etſi fatemur ἑρμηνεύειν, dici de alia etiam expoſitione; tamen Athanaſium cum auctoribus ſacris eam vocem illa notione vſurpaſſe, nullum eſt dubium. credidit ergo ille Pater cum alijs multis, auctorem Græcæ verſionis Euangelij Matthæi fuiſſe Iacobum fratrem Domini, primum Ieroſolymorum Epiſcopum. In vita Matthæi, quod ante dicebamus, & apud Theophylactum, interpres fuiſſe dicitur Iohannes Euangeliſta: alij Lucam & Paulum eius verſionis faciunt auctores. Anaſtaſius Sinaita, ſermone in Geneſin. 8. Ἑβραΐδι διαλέκτῳ τὸ Ματθαίου τὸ Εὐαγγέλιον, ἠλλειώθη καὶ μεθερμηνεύθη ὁ λόγος τοῦ στόματος αὐτοῦ ὑπὸ Λουκᾶ καὶ τοῦ Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν. Quod negat poſtea Baronius, in dubiis prouocandum eſſe à Latinis ad Græca in hoc Euangelio; noua nempe iſta ſapientia eſt, quam Patres exemplo ſuo damnant, & à vere piis reiiciendam eſſe etiam cum tacent, clamant Inſpexiſſet ſaltem vel per tranſennam ſemel Hieronymi in Matthæum Commentarios: inueniſſet, Hebraici textus bis aut ter fieri mentionem; Græca verò laudari, minimum quindecies. Laudat tamen Baronius beatum Hieronymum, tanquam ſententiæ quam tuetur auctorem; ſed fallitur & locum male capit, quem indicat. Sic Hieronymus: *De Nouo nunc loquor Teſtamento, quod Græcum eſſe non dubium eſt; (excepto Apoſtolo Matthæo, qui primus in Iudæa Euangelium Chriſti Hebraicis literis edidit:) Hoc certe cum in noſtro ſermone diſcordat, & in diuerſos riuulorum tramites*

tramites ducit, vno de fonte quærendum eſt, τὸ Hoc indicat Nouum Teſtamentum, non Euangelium Matthæi, quod Baronius falſo putauit.

CXVI. Coniectura in Epiphanio.

IBIDEM.

SCribit Baronius ex Epiphanio, Phariſæos qui nomina planetarũ ex Aſtronomia Græca in Hebraicam linguam tranſtulerunt, Veneris ſtellam appellaſſe *Seruba Lued.* Verba Epiphanij ſic ſcribuntur, in hereſi 16. Ἀφροδίτη Σερύα, ἤτοι Λουέδ. *Venus Serua aut Lued.* Exiſtimarunt viri eruditi nomina hæc corrupta eſſe, ac proinde corrigi debere, vt ad originem Hebraicam reuocentur, quam ita concepta reſpuunt. Scio Ioſephum Scaligerum in Elencho aliter pronunciaſſe; non enim eſſe illas voces Hebraicas; ſed propria nomina. At quum cætera fere omnia ſiderum nomina, quæ ibidem afferuntur, pura puta ſint Hebraica; non video, cur de iſtis vocabulis aliter ſit ſtatuendum. Stellæ Veneris Græci & Latini duo nomina tribuerunt: Phariſæos quoque idem feciſſe Epiphanij verba demonſtrant. An igitur *Serua* corruptum eſt Luciferi nomen, à צהר vnde & צהר *tſohar*, lumen ſiue lux. & *tſoharaym* meridies. צ ab Epiphanio expreſſum per S. vt in nomine vrbis *Sidon*, & aliis multis. *Lued* à לוט videri corruptum, docti viri ante nos monuerunt. Id non male conuenit Heſpero: non quia Veſperugo luce careat; ſed quia noctem antecedit, quæ omnia tegit. & tenebris ſuis inuoluit. לוט ſiue לאט operire eſt, atque abſcondere.

CXVII. Cur ſcriptum ſit, dicite diſcipulis & Petro.

ANNI XXXIV. N. CLXXXII.

MArci 16. 7. dicit Angelus mulieribus, quæ ad Chriſti monumentum acceſſant, *Ite dicite diſcipulis eius & Petro.* Quæritur, cur Petrus ſeorſim à cæteris Apoſtolis nominetur. Baronius ſemper ſibi ſimilis, nullam aliam cauſſam nouit, præter primatum Petri. Theophylactus duas rationes affert, quarum prior eſt grammatica, poſterior Theologica. Obſeruant grammatici; quoties ita ſeorſim aliquis nominatur, id fieri honoris cauſſa. Ita Homerum ſeparare à reliquis Troianis Hectorem: Iliad. N. Ζεὺς ἐπεὶ οὖν Τρῶάς τε καὶ Ἕκτορα νηυσὶ πέλασσε, ſic Ariſtophanem: ὦ Ζεῦ, καὶ θεοὶ, Sic prorſus Actor. 1. 14. B. Virgo ſeorſim nominatur, σὺν γυναιξὶ, καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, de Petro quoque ante obſeruabamus ad locum Matthæi, ſæpe illum in Euangeliis & Actis ita nominatum reperiri, quod aliquam honoris prærogatiuam indicare in poteſtate pari, dicebamus. Hic tamen an habeat locum ea ratio, merito dubites. Baronius ait *Petrum quantumlibet Chriſtum negaſſet, tamen non ob eam cauſſam, à primatu excidiſſe.* & vere dicit: nam Petrus, quamdiu inter ſuos condiſcipulos eſt verſatus, πρωτοκαθεδρίαν fortaſſe habuit & ius ſedendi ante alios, & loquendi pro aliis: at primatum, illum vtique de quo ſenſit Baronius non habuit, ne per ſomnium quidem. quomodo igitur amiſiſſet? puerile dictum eſt in Scholis Logicorum Cornua non amittit, qui non

non habet. Quare futilis eſt & varia ratio Baronij. Theophylacti verò altera ratio eſt; idcirco nominatim cautum eſſe de Petro vt ſcrupulus illi adimeretur, quo poterat jure ſollicitari; ne propter trinam abnegationem diſcipuli jure excidiſſet. Verba Theoph. Petrum ait, ſeparat à diſcipulis, ὡς κορυφαῖον κατ' ἐξοχὴν αὐτὸν ὀνομάζων ἐκ τῆς ἐκείνων, vt coryphæum illum nominans per excellentiam, ſeparatim ab aliis. ſequitur altera cauſſa: ἢ ἐπειδὴ ἠρνήσατο ὁ Πέτρος, ἐὰν ἦλθον καὶ εἶπον αἱ γυναῖκες, ὅτι προσετάγημεν εἰπεῖν τοῖς μαθηταῖς, εἶπεν ἂν ὁ Πέτρος, ἐγὼ ἠρνησάμην· λοιπὸν μαθητὴς αὐτοῦ οὐκ εἰμί· ἀπέβαλεν οὖν με· ἐβδελύξατό με· τούτου ἕνεκεν προσέθηκε τὸ καὶ τῷ Πέτρῳ, *vel, quia abnegauerat Petrus. ſi veniſſent mulieres & dixiſſent, Iuſſæ ſumus dicere diſcipulis: poterat Petrus dicere, Ego abnegaui: diſcipulus illius jam ego non ſum amplius: rejecit igitur me: deteſtatus eſt me: propterea adiecit & Petro.* Chryſoſtomus ſiue alius ſcriptor antiquus in editione Sauiliana, Tomo 7. pag. 366. in eam ſententiam plura diſputat, & cauſſam cur ſolius Petri nomen hic ſit poſitum, hanc affert: quia ſolus Chriſtum abnegauerat; & ſolus habuit cur formidaret in Domini venire conſpectum. Greg. Magnus homilia viceſima prima in hunc Marci locum: *Quærendum nobis eſt cur nominatim diſcipulis, Petrus deſignatus ex nomine. Sed ſi hunc Angelus nominatim non exprimeret, qui magiſtrum negauerat, venire inter diſcipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne deſperaret ex negatione.* Victor Antiochenus: *Per hoc quod rei huius indicium Petro vult fieri admonet illas, eum qui propter negationem rejectus videri poterat; nunc per & propter pœnitentiã, denuo aſſumptum, & inter cæteros Apoſtolos æque atq; ante rurſus numeratum.* Omitto alios Patres; quorum nemo eſt repertus tam ſubtilis, qui ex his verbis Angeli argumentum eliceret pro Petri primatu, id eſt, pro Papæ omnipotentia; id enim hodie appellatur primatus Petri.

CXVIII. An B. Virgini Chriſtus à reſurrectione apparuerit omnium prima.

ANNI XXXIV. Num. CLXXXIII.

ASſerit hoc Baronius, ex veteri, vt ait traditione. Neque ego ſane velim contra tendere. Scio Sedulium poëtam id olim dixiſſe, poſtea alios; tandemque Rupertum Tuitienſem, De diuinis off. libro 7. capit. 25. multis rationibus id conatum eſſe demonſtrare. Scriptura tamen, hujus traditionis fidem non ſolum ſilentio, verum etiam contraria affirmatione vocat in dubium. Scribit enim Marcus XVI. 9. Magdalenæ primo Chriſtum apparuiſſe. Itaque in dramate de paſſione Chriſti, petit Magdalena à Maria, hanc ſui amoris in Chriſtum, & impenſæ operæ mercedem, vt prima illum videat. Πρώτη δ' ἴδοιμι τὴν ἀνάστασιν Κόρη. Μισθὸν γὰρ αὐτῷ τὸν πόνων λαβεῖν τόδε. Ἀθρεῖς γὰρ ἀθρεῖς τὴν ἐμὴν προθυμίαν, Extant apud Patres Græcos & Latinos accuratæ diſputationes ſuper Chriſti apparitionibus poſt reſurrectionem: & harum manifeſtationum B. Auguſtinus numerum atque ordinem ſollicite inueſtigat, De conſenſu Euang. lib. III. ſed neque hic, neque alius quiſquam ex antiquis Theologis, hujus apparitionis vllam facit mentionẽ. Mihi ſententia

Ianſenij

Ianſenij non diſplicet, qui putat, non apparuiſſe Chriſtum B. Mariæ primæ; quia firmior erat illi fides, quàm vt ipſi opus eſſet. Sic Iohanni non ſtatim apparet, quia credit: Iohannis xx. 8. at Petro ſe oſtendit, qui non planè credit, ſed miratur; Lucæ xxiv. 12. Hoc meliùs quàm Chriſto præcipere quid faciendum ipſi fuerit. Maldonatus ad cap. 28. Matthæi. *Primùm matri ſuæ apparuiſſe Chriſtum, non quòd Euangeliſtæ factum dicant, ſed quòd fieri decuerit, credendum eſt.* An non videtur qui ſic loquitur, paratum habuiſſe Domino noſtro præcepta morum dictare? Mitto dicere quantam fabulis & mendaciis feneſtram aperiant homines fanatici, qui audent ita diſputare; credendum eſt hoc factum à Chriſto, quia ſic decuit facere Chriſtum.

CXIX. Narratiuncula ex Euangelio Naz. apocrypha. Marcus non ſcripſit Latinè.

An. XXXIV. Nú. CLXXXIII.

Refertur mox inter apparitiones Chriſti illa, cujus meminit Hieronymus in vita Iacobi fratris Domini. Atque ego putabam neminem reperiri poſſe hodie, aliquo in his literis judicio præditum, qui illi narratiunculæ fidem haberet. Sed affert Baronius rationem ſui facti; *quoniam,* inquit, *Hieronymus non excipit de apocrypho.* imò verò excipit: eo ipſo enim, quòd Euangelium illud ſecundùm Hebræos nominat, ſatis oſtendit, eam hiſtoriam eſſe apocrypham. probauimus enim modò, illum librum hæreticorum fuiſſe proprium, varie ab illis corruptum, & quemadmodum antè dicebamus è Dionyſio Carthuſiano, *Euangelium Nazaræorum & Ebionæorum inter falſa à Doctoribus ſemper eſt computatum.* Gelaſius Papa inter reprobos libros nominatim eos recenſet, *quos Ebion maculauit.* Tam igitur Apocryphum hoc Euangelium, quàm illud quod Thaddæi dicebatur, aut quod Thomæ adſcribebant, & pro vero vſurpabant Manichæi. Reperiri primos Eccleſiæ ſcriptores iſtud Euangelium aliquando laudare, mirum non eſt. Nam quot libros palàm falſos & Gelaſio damnatos citāt Iuſtinus, Clemens Alexandrinus, Origenes & alij? qua de re plura in ſuperiorib. diſſeruimus. De poſtremo capite Euangelij ſecundùm Marcum, rectè mox judicat Baronius poſt viros eruditiſſimos, excidiſſe magno Hieronymo vocem planè ipſo indignam. Sed non pertendit Hieronymus in ea ſententia, quam ſtatim illo ipſo loco epiſtolæ ad Hedybiam deſerit. At quod diſputatur in Annalibus, illud Euangelium Romana lingua ab auctore primo fuiſſe ſcriptum; & vitioſos codices Græcorum jam olim è Latinis fuiſſe emendatos: nobis longè aliter videtur: qui ad annum Domini xlv. vbi hoc paradoxum probare conatus eſt auctor, non ſolùm argumenta refutamus omnia quæ hoc ipſi & Bellarmino aliiſque nonnullis à neotericis perſuaſerunt: ſed etiam ſolidiſſimas rationes afferimus, quæ planè euincant, illud certè Marci Euangelium, quo vtitur hodie Eccleſia Romana, poſterius eſſe Græco, omnino deriuatum ex illo. Gregorius Naz. non dicit ſcripſiſſe Marcum Latine, ſed Latinis: quia Romæ

fuiſſe dicitur nonnullis, cùm ſcribebat. hoc verò Baronii ſententiam nō multùm adiuuat, vt probaturi ſumus σὺν Θεῷ. Fuiſſe autem iam olim aliena quædam in hoc caput inſeri ſolita, vere poſt Eraſmum obſeruat Baronius. Theodorus quoque Beza, aliam ex antiquis libris protulit appendiculam, & meritò reiicit.

CXX. Euangeliſtarum ſimplicitas & diligentia in exponendis Domini apparitionibus. Curioſas quæſtiones non eſſe mouendas. Ordo manifeſtationum decem.

An. XXXIV. Nú. CLXXXVI.

NOn poſſum verbis exprimere quanta animum meum inceſſat admiratio, quoties illam Euangelicæ hiſtoriæ partem conſidero, quæ eſt de apparitionibus Dòmini, poſtquam è mortuis ſurrexerat. Nam ſingulos quidem Euangeliſtas ſeparatim quoties lego, toties diuinam illam ſimplicitatem ſtupeo, quæ vbique in Euangeliis elucet: quoties verò quadrigam hanc ſacrorum ſcriptorum ſimul contemplor & inuicem computo: tantam in narrationis totius ſumma conuenientiam deprehendo, tantam in partibus concordiam, ſi dexter acceſſerit interpres, tantam denique hiſtoriæ certitudinem; vt nuſquam meliùs quàm hic locum habere videatur Græcorum prouerbium, Ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. *Sermone veritas amat ſimplice.* Nam quòd in nonnullis circumſtantiis diuerſitatem aliquam diligentes Lectores obſeruant; quid hoc ad ſummam narrationis? aut quis ignorat, etiam alios hiſtoricos, qui ex Actis publicis, auctoritate publica, magna induſtria, & ſingulari arte atque ſtudio, ſuas hiſtorias deſcripſerunt, vt Tacitum & Suetonium, in huiuſmodi tamen rebus multa diuerſe narrare? quominus id mirari debemus in tanta, tam inaffectata, ſimplicitate horum ſcriptorum; qui, vt ſcribit Auguſtinus in tertio De conſenſu Euangel. ſine vlla arte, quicquid ipſis memoria ſuggerebat, in literas referebant. Etſi autem certum eſt, Spiritum Sanctum memoriam, mentem & calamum ſingulis eorum rexiſſe: non tamen paſſus eſt idem Spiritus Sanctus, ab ea ſimplicitate Euangeliſtas penitus recedere, quæ homines illiteratos & nulla arte excultos decebat, ſicut erudite obſeruat B. Chryſoſtomus, homilia III. in Lazarum. Quare illorum diligentiam curioſitatis plenā non poſſum equidem probare; qui in explicatione huius hiſtoriæ, non pauciores quæſtiones mouent, quàm ſi Magiſtrum Sententiarum interpretarentur. Putes hiſtoriam Euangelicam ludum eſſe exercendi ingenii; ita nonnulli Interpretum in quæſtionibus nouis adinueniendis, & ſubtiliter ſoluendis certare inuicem videntur. Non negamus, vel maxime ſobrios lectores in narrationibus iſtis Euangeliſtarum, titubaturos interdū, & in nonnullis requiſituros, quomodo inter ſe Euangeliſtæ conſentiant: ſed hoc moderate fieri debet; ſemperque meminiſſe eos oportet; non tam in rebus ipſis difficultatem eſſe, quam in cæcitate noſtrorum ingeniorum, quæ perſæpe ad clariſſimam lucem mire caligant.

Nec dubito equidem arcano Dei conſilio id fieri; vt fidelium exerceatur fides; qui probe norunt, Dei verbo credendum eſſe, non quæ ſunt ipſi iudicemus omnium quæ ſunt ſcripta rationes reddere nos poſſe: verùm ideò, quia diuina oracula, eo ipſo quòd ſunt à Deo profecta, ſint *αὐτόπιςα*, & omni acceptione, digniſſima. Quorſum igitur illæ tot quæſtiones? nam ſi curioſitati habenas vltra legitimum modum ſemel laxaueris, nullus erit profectò finis. Accedit aliud malum, quod præclare inuenta à maioribus faſtidiunt neoterici, vt ſubtilitatem ſuam nobis oſtentent. Igitur, quum ante tot ſecula diuinus vir B. Auguſtinus inſigni diligentia, nec minore induſtria, addam etiam felicitate pari, narrationes Euangeliſtarum de apparitionibus Domini, accurate explicarit ipſas manifeſtationes (Græci vocant *ἐπιδείξεις*, *ἐπιφανείας*, *φανερώσεις* & *ὀπτασίας*) in vnius hiſtoriæ ſeriem redegerit, atque ideò numerum illarum inierit; alij etiam Interpretes Græci & Latini, nonnulli præterea è recentioribus difficultates pleraſque omnes commode ſolverint: tamen quaſi nihil actum eſſet, & priores quæſtiones denuo ventilantur, & nouæ aliæ plurimæ excogitantur, & ſubtiliter explicantur, non vtique ſine commento. At Baronium vt de his apparitionibus ſcriberet ipſa inſtituti ſui ratio compulit. Quoniam autem cum illo mihi in quibuſdam male conuenit, priuſquam pergimus vlterius, breuiter hoc loco, quid mihi de tota re videatur proponam. Dominum noſtrum poſtquam morte victa ad viuos rediit, cum ſuis diſcipulis aut etiam cum matre ſua, vel quoquam mortalium, familiariter verſatum eſſe, (quod Græci dicunt *συναναςροφῆς*) vt priùs ſolebat, nuſquam legimus: viſum eſſe illum ab Apoſtolis cæteriſque diſcipulis & aliis, ex Euangeliſtarum & Pauli teſtimoniis conſtat, 1. Corin. xv. 8. Lucas in Actis auctor eſt. Chriſtum non ſolùm *ὀφθῆναι*, viſum eſſe Apoſtolis, ſed etiam quod maius eſt, *συναλιζόμενος αὐτοῖς*, ſæpius in eundem locum conveniſſe cum ipſis. Iam olim B. Auguſt. vniuersâ hanc hiſtoriam in ordinem digerens, pronuntiauit, ſiue *ὀπτασίας*, *apparitiones*, ſiue *συναλίσεις conventus*, reperiri decem in Euangeliis notatos. De numero cum ipſo ſentio: ſeriem ipſam paullò aliter inſtituo. Binæ apparitiones primæ mulieribus factæ ſunt; quod non caruiſſe myſterio veriſſime obſeruant Patres, & cauſſas afferunt varias. Poteſt etiam illa ratio inter cæteras fuiſſe, quòd, vt ſcribit auctor Tragœdiæ *Chriſtus patiens* Apoſtoli quidem metu Sacerdotum domi latitarunt poſt Domini condemnationem, niſi quòd vnus Iohannes ſupplicio adfuit: at mulieres, quæ minùs metuerent (etſi metuebant etiam hæ) liberiùs prodire in publicum auſæ, & ad vngendi corporis Chriſti officium ſeſe accingere. Eius incepti ducem fuiſſe Mariam Magdalenam certum ex Euangeliſtis, quemadmodum & illud quoque; non ſolùm Magdalenam id generoſiſſimi animi inceptum ſuſcepiſſe, verùm etiam alias plures, quæ, vt oſtendit Lucas, capite vigeſimotertio verſu quadrageſimonono, è Galilæa Chriſtum fuerant inſecutæ. icciirco in carmine illo ita ſcribitur.

> *ἄμμες δ' ἐφειψόμεθα* (legendum) *σὺν αὐταῖς κούραις,*
> *Ἄλλαι τε πολλαὶ Γαλιλαίας θρεμμάτων.*

Quæritur, ſemelne an ſæpius hæ mulieres ad ſepulcrum acceſſerint. Et quidem bis ſaltem eò acceſſiſſe Magdalenam dubitari non poteſt: ſemel antequam vllum Apoſtoli nuntium deferret: iterum vnà cum Petro & Iohanne, vel non multò poſt, Ioh. xx. 11. Itaque ait Magdalena apud Gregorium Nazianzenum, ſiue is eſt, Apollinaris Laodicenus:

> *Οὐκ οὖν ἄπειμι καὶ φίλοις μύσταις ἐρῶ*
> *Ἀποστόλοισιν. αὖθ' ὑποστρέψω τάχυ.*

Sed illud potiſſimùm quæritur, vtrum Magdalena & ſociæ mulieres cùm ad Apoſtolos venerunt Chriſtum iam vidiſſent, an non? affirmant hoc plane diſputatores quidam ſubtiles; quibus placet, non alios Euangeliſtas ex Iohanne, ſed hunc potiùs è cæteris eſſe exponendum. Ego vt ferram cum quoquam ſuper eo reciprocare nolim; ita diſſimulare nequeo, videri mihi Iohannem, qui poſtremus ſcripſit, & priorum Euangeliſtarum ſcripta legit, lucem illis ſua diligentia non rarò ire voluiſſe fœneratum. tum autem in ratione temporum hunc quàm cæteros eſſe aliquantò exactiorem, ſciunt eruditi. Sed meminerimus etiam hîc eius quod alibi dicebamus, in Scripturis plerumque non eſſe neque prius neque poſterius. De prima apparitione ſic Marcus xvi. 9. *Surgens autem Ieſus manè primâ ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat ſeptem dæmonia*, in Græco eſt *ἀναστὰς*; interpretes Græci & Latini de expoſitione horum verborum multa obſeruant, quæ non exſcribo. Tantùm hoc dicam; Victor Antiochenus pro certo ſumens, Chriſtum prima noctis parte reſurrexiſſe; ne ei ſententiæ hic locus Marci obſtet, diligenter monet, diſtinguendum eſſe poſt *ἀναστὰς*, & ita deinceps reliqua eſſe ſubnectenda. hæc Victoris obſeruatio intelligi non poteſt, ſi cum Peltano Ieſuita *ἀναστὰς* vertas *ſurgens*. perſpicua autem eſt, ſi vertas *vbi autem reſurrexiſſet.* meminit & Iohannes xx. 16. Secunda apparitio certa eſt è Matth. xxviii. 9. loquente de Magdalena & eius ſociis mulieribus: *Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens Auete.* Secutæ ſunt duæ aliæ manifeſtationes, quas propterea coniungo, quia vtra illarum vtram præceſſerit non poteſt ſciri. Vna eſt duorum diſcipulorum, qui Emmaum ibant: cuius mentio quidē habetur Marci xvi. 12. at deſcriptio accurata eſt Luc. xxiv. 13. Cleopam vocat Lucas alterum diſcipulorum, horum alterum fuiſſe Nathanaëlem, idque pro comperto tradi ab Epiphanio aduerſus Saturnilianos, demiror. non minor Ambroſii ſecuritas, qui Commentariis in Lucam Cleopæ ſocium adiungit Ammauntem: ficto nomine ſine dubio, ex appellatione vici Emmaus, ſiue Ammaus, vt Ioſephus & alij nominant. non meliùs alij, qui vt Theophylactus oſtendit è Lucæ ſilentio colligunt ipſum Lucam fuiſſe. Quinta apparitio fuit, cùm Dominus à Petro eſt viſus, hoc factum eſt, vel priuſquàm euntes duos diſcipulos Chriſtus conſequeretur; vel poſtquam finito colloquio cum duobus diſcipulis ab iis receſſit. Nam Chriſtus minimo tempore Spiritûs inſtar; emenſus eſt ſpatium inter Emmauntem & Ieruſalem.

itaque

itaque potuit in vrbem reuerſus Petro ſe oſtendere, priùs quàm aduenirent Cleopas & eius comes. Tale quid factum eſſe euincunt Apoſtoli, qui illis duobus diſcipulis reuerſis, & nuntiantibus ſe Chriſtum vidiſſe, ipſi quoque narrant Petro Dominum apparuiſſe. Luc. XXIV. 34. quod factum eſſe poſt duorum diſceſſum ab Vrbe dubitari non poteſt. Quinta apparitio contigit, nocte ſecuta diem reſurrectionis, ſed admodum iam prouecta. Nam vbi duo illi redierunt ad Apoſtolos, non ita multò poſt dum ipſi ſtupent, nec poſſunt qui non viderant Chriſtum, inducere in animum, vt vera eſſe crederent, quæ audiuerant à Magdalena aliiſque mulieribus, deinde à Petro, poſtremò à duobus diſcipulis, qui modò aduenerant: ecce Chriſtum in medio illorum. Rem fusè deſcribit Ioh. xx. 19. vbi ὥρα ὀψίας non intelligendum eſt de veſpere, neque de prima parte noctis inſecutæ diem Dominicam: ſed fere vt ὀψὲ in illo Matthæi, ὀψὲ σαββάτων, diſceſſerunt enim Emaunte duo diſcipuli inita iam veſpera, vt colligitur è Luc. xxiv. 29. Aberat Emaus ab Vrbe ſtadia ſexaginta, vt ait Lucas & confirmat Ioſephus, Belli libro primo, capite 17. nam Ruffini codex, vbi triginta dumtaxat ſtadia numerantur, è Græco debet emendari. Videtur dicere Lucas v. 36. mox à reditu duorum, ταῦτα αὐτῶν λαλούντων, dum iſtis de rebus inter ſe loquerentur Apoſtoli & diſcipuli, interueniſſe Chriſtum, ſed modicum ſaltem, niſi fallor, interceſſit ſpatium temporis, dum inter ſe agunt Apoſtoli, quorum alij credebant, vt illi duo, & Petrus, qui viderant, & Iohannes, qui etſi non viderat, credebant tamen, Ioh. xx. 8. alij non credebant, ne tum quidem, vt expreſsè notant Euangeliſtæ. Ex verbis Marci coniecturam facio, Apoſtolos poſtquam cœnati eſſent, remanſiſſe in ſuis tricliniaribus lectis, dum remota menſa ſermones longos trahunt. Scimus poſt Euchariſtiæ inſtitutionem tale quid eſſe factum. Nam ait Marcus, ſuperueniſſe Chriſtum ipſis ἀνακειμένοις, id eſt dum adhuc hærebant in ipſis lectis, vbi aliquantò priùs aſſederant. Id enim proprie eſt ἀνακεῖσθαι quæ tamen vox ſæpe vſurpatur pro καθῆσθαι. Suidas ἀνακεῖσθαι, πολλάκις ἀντὶ τοῦ καθῆσθαι. Veteres ſolitos fuiſſe ſedere in lectis, ſtudere, meditari & quieſcere etiam interdiu, ad Suetonium olim probauimus. Omnino verba Marci ad hanc apparitionem putem referenda cum bona parte interpretum, etſi Auguſtino aliud viſum, & Baronio etiam. Arbitratus eſt Baronius nouiſſimam omnium manifeſtationum illam fuiſſe. quia Vetus Interpres vocem Marci ὕστερον vertit *nouißimè:* atqui ὕστερον eſt *poſtea deinde*, non autem *nouißime*. & miror Theodorum Bezam, virum Græcè doctiſſimum vertere *poſtremò*. Sed Beza cuius eſt in illum Marci locum eruditiſſima obſeruatio, reſpexit non ad tempus apparitionis; verùm ad ordinem à Marco inſtitutum in ſua narratione, nam alioquin etiam ille Marci narrationem refert ad apparitionem paullò poſt Cleopæ aduentum factam. Atque hoc & narrationi Marci, ſi quis diligenter illam expendat, meliùs conuenit; & etiam aliàs multò eſt probabilius. Nam Baronius exiſtimat, Dominum ſub ipſum Aſſumptionis ſuæ tempus cum Apoſtolis

ſuis cibum ſumpſiſſe, quod mihi perſuaderi non poteſt. Nam quare tum comediſſet? ſtatim quidem à reſurrectione, & tantiſper dum adhuc diſcipulorum animi confirmationis egebant, cur ederet Chriſtus, manifeſta fuit cauſſa: at in ipſo articulo aſſumptionis, poſtquam per dies quadraginta ſæpe Apoſtoli illum vidiſſent, ſæpe cum illis Chriſtus conveniſſet. Thomæ incredulitatem correxiſſet, & miraculo piſcationis atque aliis ſine dubio pluribus, ad πληροφορίαν ſuos ſaltem Apoſtolos perduxiſſet: quis credat etiam tum Apoſtolos opus habuiſſe hoc fidei ſuæ adminiculo? Nam, quod etiam atque etiam notandum eſt, de ſolis Apoſtolis loquitur Marcus in eo verſiculo de quo eſt quæſtio, vt etiam B. Auguſtinus obſeruat. Quod autem Baronius etiam verba Lucæ XXIV. 41. 42. ad illam nouiſſimam apparitionem refert, & epulas aſſumptionem antecedentes; quin toto cœlo erret, ne ambigi quidem poteſt: quum ſit luce meridiana clarius, de apparitione illa Lucam ibi ſermonem habere, quæ ſtatim poſt reditum duorum contigit. Auguſtinus lib. III. Conſenſus: *Lucas & Iohannes ſatis dilucide manifeſtant, ipſo die reſurrectionis eius, viſũ eſſe Dominũ in Ieruſalem à diſcipulis ſuis.* Obſeruent igitur ſtudioſi hiſtoriæ ſacræ, quod non animaduertit Baronius, Lucę narrationem de hac quinta apparitione continuari vſque ad verſum 43. incluſiue. Poſtea cùm ait, *Et dixit ad eos*, de aliis apparitionibus ipſum intelligere, quarum tempora non adnotat. ſolere hoc pacto Euangeliſtas continuare interdum res, quæ diuerſis temporibus acciderunt, notius eſt, quàm vt exemplis hoc loco ſit probandum. Minùs rectè igitur Baronius & hîc, & num. 197. & num. 212. Lucæ narrationem accipit. Sextam declarationem huic continuò ſubiicit Iohannes XX. 27. prior inſignis facta eſt etiam propter Thomæ abſentiam: hæc ſecuta eſt poſt octo dies, dominica nempe proxima. cui interfuit Thomas, vt fuſe exponit Iohannes. Septimò viſus eſt Dominus non iam in vrbe, vt ſemper hactenus, ſed ad mare Tiberiadis; quum eò piſcatum ſe contuliſſent Petrus, Thomas, Nathanael, Iacobus & Iohannes filij Zebedæi, & alij item duo diſcipuli. Octaua ὀπτασία fuit in monte Galilææ, (Thabor, vt quidam putant,) omnium celeberrima, ſicut vere ait Baronius. Indicitur Matth. XXVI. & 32. Marci XVI. 7. conuenitur eò, Matth. XXVIII. 16. Nonam in vrbe Ieruſalem contigiſſe oſtendit Lucas, cap. vlt. 49. Erant enim tum in Vrbe Chriſtus & Apoſtoli, cum iubentur ibi exſpectare ſuperuenturum Spiritum Sanctum. Quare etiam ſubdit Lucas Dominum, cùm poſtremò exit vt Bethaniam peteret, Apoſtolos ſecum eduxiſſe: ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἔξω ἕως Βηθανίαν, inquit Lucas. Decima apparitio, vel potiùs congreſſus & συνάλισις, die vltimo accidit conuerſationis Domini in terris, cùm Apoſtoli Bethaniam vſque perducti, deinde in aliquem montis Olıueti collem ſunt deducti, vnde in cœlos Filius Dei eſt ſublatus. Hæ ſunt manifeſtationes quarum in Euangeliis facta reperitur mentio Fratribus ſimul 10. & deinde Iacobo viſum fuiſſe Dominum auctor eſt Paulus. ſed quò poſſimus illas apparitiones in eandem ſeriem cum ſuperioribus digerere

rere, nulla penitus, quod ſciam, conjiciendi eſt facultas.

CXXI. Ioſephi ſcriptoris Chriſtiani Ὑπομνηστικόν: *& ex eo X. apparitionum Domini recenſio.*

IBIDEM.

EXtat in Bibliotheca Sereniſſimi Regis Iacobi, liber Græcus ſatis antiquæ manus à Ioſepho quodam, homine Chriſtiano, compoſitus, continens quæſtiones & reſponſiones ex hiſtoria ſacra, in memoriæ ſubſidium compoſitas itaque titulus libri eſt, Ὑπομνηστικὸν βιβλίον α Ἰωσήππου. *Ioſephi liber Commentarius I.* Huncego librum dum percurro, incidi in caput CLI. quod viſum hîc ſubjicere. Sic igitur Ioſephus. Αἱ δέκα ἐπιφάνειαι τοῦ Κυρίου, τοῖς ἰδίοις γενόμεναι, μετὰ τὸ ἐκ νεκρῶν αὐτὸν ἐγερθῆναι. Πρῶτον, τοῖς περὶ τὴν Μαρίαν ἐν τῷ μνημείῳ, δεύτερον, τῷ Κηφᾷ μόνῳ, ὡς καὶ ὁ Παῦλος φησι. ἔπειτα ὤφθη Κηφᾷ. τρίτον, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων τοῖς μαθηταῖς, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος τῇ μιᾷ σαββάτων. τέταρτον, τοῖς περὶ Κλεόπαν, ἀπιοῦσιν εἰς τὴν Ἐμμαοῦ, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου. πέμπτον, παρόντος τοῦ Θωμᾶ καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν, ὅτε καὶ τὸν Θωμᾶν ἐκάλει, τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν ψηλαφῆσαι. ἕκτον, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος ἐν τῇ ἄγρᾳ τῶν ρνγ ἰχθύων. ἕβδομον, τοῖς πεντακοσίοις ἐφάπαξ κατὰ τὸν Παῦλον. ὄγδοον, Ἰακώβῳ κατὰ τὸν Παῦλον. ἔννατον, εἰς τὸ ὄρος ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Κύριος, κατὰ τὸν Ματθαῖον. δέκατον, εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμενος. *Decem apparitiones Domini per quas ſuis ſe oſtendit, poſtquam à mortuis erat excitatus. Primò, apparuit Mariæ in monumento. Secundò, Cephæ ſoli, vt & Paulus ait: deinde* viſus eſt Cephæ. *Tertiò, diſcipulis ſuis, quum eſſent ianuæ clauſæ & abeſſet Thomas, prima die hebdomadis. Quartò, in fractione panis, Cleopæ, & iis qui cum illo erant, dum irent Emmauntem. Quintò, cùm aderant Thomas, & reliqui diſcipuli, quando etiam Thomam vocauit, vt manus ipſius & latus palparet. Sextò, in Galilæa ad mare Tiberiadis in piſcatione centum quinquaginta trium piſcium. Septimò, quingentis ſemel, teſte Paulo. Octauò, Iacobo, vt ait Paulus. Nonò, in monte Galileæ, vbi Dominus ſecundùm Matthæi Euangelium diſcipulis conſtituerat. Decimò, in monte Oliueto, aſcendens in cœlum.* Hæc Ioſephus; in numero apparitionum, cum Auguſtino conueniens: in explicatione verò illarum, ab Auguſtino & veritate non ſemel aberrans.

CXXII. De ſepulchro Domini quædam. Baronij hallucinatio in loco Cyrilli Ieroſolymitani, σκέπης.

AN.XXXIV.Nu.CLXXXVII.

DE forma ſepulcri quædam in ſuperioribus obſeruabamus. Baronius multa hoc loco ea de re diſſerit: ſed omnia illius vel incerta ſunt, vt palam falſa, vt de loco Cyrilli mox oſtendemus. Illud verè Baronius, primam ſpeluncæ illius formam plane eſſe immutatam: atque id, ante plurima ſecula, ſicut ex Euſebio ſuperiùs adnotabamus. Quare neque hodiernæ, vel pro-

ximæ

ximè lapſorum ſeculorum deſcriptiones exiſtimandæ ſunt, veterem formam exhibere: neque ex Adamnano vel Beda eam poſſe nos diſcere, arbitrari debemus. Qui exiſtimant ſpeluncas fuiſſe duas, mihi quidem non perſuadent: non magis ſanè, quàm qui duos lapides fuiſſe contendunt, non vnum, quòd facit Maldonatus; vel etiam tres, quod apud alium ejuſdem Societatis, non ſine admiratione legi. In Euangeliis, in dramate de paſſione Chriſti, & apud Patres, vnius tantùm fit mentio. Sacra pagina nos docet, hortum ibi fuiſſe, & in eo horto rupem, in qua monumentum exciſum. Quin fuerit hortus clauſus, non videtur dubitandum: ac fortaſſe, hortus fuerat conuerſus in vſum areæ, ſiue loci vacui ante monumentum, vt ſuprà docebamus è Rabbinis fuiſſe moris. Habuit igitur ſuam hortus portam, monumentum ſuum. lapis enim cujus Euangeliſtæ meminerunt, non foribus horti fuit aduolutus: ſed vel monumenti, vel conditorij illius, in quo poſitum fuerat corpus Dominicum. diximus enim in vno monumento, octo vel plura foramina cauari ſolita, vt eſſent totidem corporum conditoria. Venio ad locum Cyrilli: quem multi eruditi quum laudarint in ſermone de ſepulcro Domini; nemo tamen illorum, quod ſciam, animaduertit, Latinum interpretem ſuis lectoribus fucum miſerè facere, *foramen* ille & *veſtibulum* petræ narrat; quorum in Græco textu Cyrilli nulla mentio. In tota illa Catecheſi, conatur Cyrillus, teſtimonia veteris Teſtamenti hiſtoriæ paſſionis accommodare. Multa igitur affert, & in his nonnulla, longè admodum petita; dicendum enim quod res eſt. Inter cætera eſt locus è cap. II. Cantici canticorum. Ἀνάςα, ἐλθὲ ἡ πλησίον μου· ϰ̀ ἐν τοῖς ἑξῆς. ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας. *Surge, veni amica mea:* & paullò pòſt. *in munimento petræ,* aut *protecto.* Subijcit ibi Cyrillus, adhuc ſua ætate, fuiſſe moris in Iudæa, vt monumenta ſaxea, quale erat Dominicum, ante ipſum aditum haberent σκέπην ex eodem ſaxo exciſam. Ea vox duobus modis poteſt exponi; vel de parva quadam lorica ante monumentum, vt fieri ſolet hodieque: vel de eo quod Latini vocant protectum, aut etiam projectum: Græci γεῖσον: eſt prominentia quædam ornatus cauſſa, qua magnarum ædium ſuperliminaria ſolēt ōrnari. Cyrillus, hoc quicquid eſt, vocat & σκέπην & προτείχισμα. Fatetur Cyrillus, nullum ſua ætate ejuſmodi ornamentum extitiſſe in ſepulchro Dominico: ſed quia forma ſepulchrorum ea fuit, non dubitat affirmare, tale quid fuiſſe priùs: & fieri poteſt vt priorem formam ipſe vidiſſet. Putat igitur, ſuperiùs allata verba è cãtico Canticorũ, prædictionem fuiſſe propheticam ad ſepulchri Dominici ſaxum, & illam in ſaxo σκέπην pertinentem. Hæc eſt illius mens. nullum hîc foramen: nullum veſtibulum. Sed Cyrilli interpres ſecutus eſt Latinam verſionem; quæ etſi Hebraicæ veritati meliùs reſpondet, (nam חגוי ſunt *foramina,* ὀπαὶ non σκέπαι:) ineptiſſimè tamen Cyrillo ea interpretatio eſt accommodata, quæ illius mentem ſic corrumpit, vt nullum ejus veſtigium in Latina verſione appareat.

CXXIII. Expenduntur quædam Baronij: ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεσθαι differunt. παρακύπτειν.

IN CLXXXIX. verba ſunt Baronij: *Ex his igitur omnibus hac breui quadã ſumma perſtringimus; nimirum fuiſſe in parte Occidentali Caluariæ montis ſpeluncam exciſam*, dixiſſet melius ſic: fuiſſe in parte Occid. Caluariæ montis hortum, & in horto rupem, in qua fuerat cauata ſpelunca, h. e. monumentum, in quo poſitum Chriſti corpus. Addit: *eamque peramplam in modum veſtibuli, quæ aliam intus continet ſpecum.* non pauca peccat in paucis verbis. de veſtibulo, jam probauimus merum id eſſe figmentum interpretis Cyrilli, & eſt abſurditas magna. Cyrillus ait σκέπην *loricam aut protectum*, ſicut expoſuimus. interpretes & Baronius, & plures alij qui de hoc argumento ſcripſerunt, ſomniant neſcio quod peramplum veſtibulum. Alter error, quod monumentum vnicum, vt clare apparet ex Euangeliſtarum verbis, diuidit in ſpeluncam, quod eſt illud fictitium veſtibulum, & ſpecum, de qua ſubijcit: *rurſumque intra eam exciſum fuiſſe ſepulchrum Domini.* ſed hoc quoque eſt παρὰ τὴν ἱστορίαν, aut certe [illegible] nomio Scripturarum caret. Nec [illegible] ris facienda interpretatio loci Iohannis quæ ſtatim ſequitur. Ait Iohannes de ſe poſtquam veniſſet ad monumentum vna cum Petro, 20. verſ. 4. *Et ille alius diſcipulus præcurrit citius Petro & venit primus ad monumentum. Et cum ſe inclinaſſet vidit poſita linteamina: non tamen introiuit.* In Græco textu diſcrimen ponitur inter ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, & εἰσέρχεσθαι. τὸ μνημεῖον. Qui attente legerit verba Euangeliſtæ, non dubitabit Iohannem de ſe dixiſſe ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον, vt ſignificet, ſe intra horti maceriam fuiſſe progreſſum, & ad ipſam januam corpus ſuum admouiſſe; vt qui volunt per feneſtram foras ſpectare, non ſolùm accedunt prope feneſtram, ſed etiam ipſi incumbunt & innituntur. Quare id quoque ait Iohannes à ſe factum, vt capite inclinato per januam ipſum monumentum oculis luſtraret. vtitur Iohannes verbo παρακύψαι, quod proprie geſtum ſignificat reſpicientium per feneſtram Gen. cap. 16. ✝. 8. καὶ παρακύψας Ἀβιμέλεχ τῆς θυρίδος εἶδε τὸν Ἰσαάκ, Prou. cap. 7. v. 6. ἀπὸ θυρίδος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς εἰς τὰς πλατείας παρακύπτουσα, & ita perſæpe junguntur παρακύπτειν & θυρίς. dicitur & de eo qui obiter caput inſerat in januam, vt introſpiciat. Sapientiæ Syrach. XXI. 25. Ἄφρων ἀπὸ θύρας παρακύπτει εἰς οἰκίαν. Baronio placet, Iohannem introiiſſe vnam è duabus ſpeluncis & ad ſecundam acceſſiſſe. Verum iſtud quidem diuinare eſt, & à Scripturæ verbis diſcedere. Male etiam probat humilitatem ſepulchri ex eo, quod dicitur Iohannes ſe inclinaſſe, nam Græca veritas habet παρακύψαι, quod ſiue de feneſtra ſumatur, ſiue de janua nullam inclinationem corporis deſignat, qualem ſibi finxit Baronius: ſed protenſionem colli potius, cum modica corporis incuruatione, qui poſitus corporis multum diſtat ab inclinatione demittentis ſe in locum humilem.

CXXIV. Acta Longini apud Metaphraſtam.

ANNI XXXIV. Num. CXCI.

IN actis Longini Centurionis, quæ refert Baronius ex Metaphraſte legimus, *ipſum cum veſte & cingulo dignitatis, ipſam quoque exiuiſſe militiam*: quam veſtem hic auctor intelligit? non enim probari, opinor, poteſt, ætate Auguſti inſigne militiæ aut centurionatus fuiſſe aliquam veſtem: niſi fortaſſe de ſago intelligat. Cingulum quoque ſcimus fuiſſe commune omnium, qui caſtra ſequebantur: ſed cingulum dignitatis in ſcriptoribus ſeculi Auguſti non inuenias. Ego inſigne Centurionatus illorum temporum aliud nullum noui, præter vitem. Hæc vt falſitatem illorum Actorum non probant: ita apud intelligentes antiquitatis, in ſuſpicionem aliquam fidem illorum vocant. Integra Acta ſi haberemus fallor, aut certioribus veſtigiis ad veri cubile deduceremur.

CXXV. Locus Sozomeni expenditur.

ANNI XXXIV. Nu. CXCIV.

APud Emmaum fuiſſe fontem medicamentoſum, quod Sozomenus ait, Domini miraculo ibi inſtitutum videntur ignoraſſe Euſebius & Hieronymus eius interpres. nam Euſebius hoc tantum ſcribit. Ἐμμαοὺς, ὅθεν ἦν Κλεόπας, ὁ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ. αὕτη ἐστὶν ἡ νῦν Νικόπολις, τῆς Παλαιστίνης ἐπίσημος πόλις, nec plura Hieronymus de locis Hebraicis. Quod igitur ait Sozomenus, ex antiqua traditione ſolis indigenis nota id eſſe compertum; de antiqua traditione intelligendum, quæ poſt tempora Euſebii & Hieronymi primum innotuerit: quare non habebit hic locum ἀρχῆθεν, *ab ipſo primordio*, quod ait eo loco Sozomenus. Sed poteſt fieri, vt & Euſebius & Hieronymus miraculum à Chriſto factum ignorarent. Quod verò ait Sozomenus, Euangelia vocare hunc vicum Ἐμμαῦ, aut parum emendatis libris eſt vſus, aut memoria eſt lapſus. nam omnia exemplaria habent Ἐμμαοὺς. Lucæ XXIV. 13. eamque eſſe primorum ſeculorum ſcripturam oſtendit Syrus qui ſpernens manifeſtum & certum vocis Hebraicæ etymum à Ioſepho etiam indicatum Græca formatione non en hoc efferens, atque illud aſpirans ſcripſit; עמאוס Arabs Syrum, vt fere facit, eſt ſecutus.

CXXVI. Expenditur Ignatij locus, & varia ejus lectio.

ANNI XXXIV. Num. CXCVI.

DE loco Ignatii quem tractat mox Baronius dubito, vtrum ad quartam Domini apparitionem illum referam, aut quintam. Ratio dubitandi mihi naſcitur è lectionis diuerſitate, quæ & ſententiarum diuerſitatem parit. Sed expendamus verba Hieronymi. Sic ille de [illegible] in Catalogo. *Scripſit ad Philadelphos & ad Smyrnæos & proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochenſem Eccleſiam: in qua & de Euangelio quod nuper à me tranſlatum eſt. ſuper perſona Chriſti ponit teſtimonium, dicens: Ego verò & poſt reſurrectionem in carne eum vidi, & credo quia ſit. Et quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant,*

dixit

Iiii 4 HhhH

dixit eis, Ecce palpate me & videte quia non ſum dæmonium corporale; & ſtatim tetigerunt eum & crediderunt. Hic primo obſeruandum, locum Ignatii Hieronymo deſcriptum, non eſſe petitum ex epiſtola ad Polycarpum, ut putat Baronius, ſed ex ea ad Smyrnæos. nam hodieque ibi leguntur illa verba, non in ea ad Polycarpum: & Euſebius lib. III. Hiſtoriæ eundem locum proferens, deſcribere ſe illum ait ex epiſtola ad Smyrnæos. quare nullum eſt dubium, quin parentheſeos notis adiectis ſuperior Hieronymi locus ita ſit accipiendus. *Scripſit ad Ph. & ad Smyrnaos, (& proprie ad Polycarpum, commendans illi Antiochenſem Eccleſiam:) in qua & de Eu.* Polycarpus erat Smyrnæorum epiſcopus: iccirco illum Hieronymus cum Smyrnæis coniungit. Secundo obſeruet ſtudioſus lector, Euſebium quidem ignoraſſe, vnde Ignatius verba Domini eſſet nactus, quæ commemorat: nam ait Euſebius, ἐκ οἶδ᾽ ὁπόθεν ῥητοῖς συγκέχρηται. *vtens neſcio vnde ſumpto teſtimonio.* ῥητὰ appellat *teſtimonium & ſcripturam.* ſed diligentiſſimũ Hieronymum inueniſſe quod Euſebium fugerat: nempe verba quæ afferuntur Ignatio extare in Euangelio Ebionitarum, quod Matthæi authenticum vocabant. Nec mirum eſt, virum Dei, Ignatium citare obiter ſcriptum apocryphum, reiiculum & reprobum; nam quot libros eiuſdem farinæ laudat Clemens Alexandrinus? veriſſimum nempe eſt, quod ante dicebamus; tempore opus fuiſſe, vt Eccleſiæ auctoritate reiicerentur multi libri, qui primis ſeculis auctoritatis ſaltem ancipitis fuerant. Qui igitur propter hanc laudationem Ignatii Hebraicum Ebionitarum Euangelium Græco textui Matthæi voluerit præferre, quod paullo ante faciebat conditor Annalium; grauem & periculoſum errorem errauit. Gemina ratione, Chriſti Euangelium ſecundùm Ægyptios, Matthæi Apoſtoli Traditiones; Barnabæ Acta, Chami prophetia, & ſimiles quiſquiliæ, quarum meminit Clemens Alex. in cenſum librorum Canonicorum potuerint tranſcribi. Quin eſt fortaſſe Verius, non ex Euangelio Hebraico Ignatium illa verba deſcripſiſſe, verum traditionem allegaſſe, non ſcriptam; quæ poſtea in literas fuerit relata, & Hebræorum Euangelio, quod Matthæo tribuebant, inſerta. Tertio obſeruandum, ex Hieronymi verſione iſta, *Ego vero & poſt reſurrectionem in carne eum vidi, & credo quia ſic;* conſtare legiſſe ipſum in epiſtola Ignatii ad Smyrnæos, ἀλλὰ ἐγὼ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν εἶδον, καὶ πιστεύω ὄντα, nam *vidi* eſt εἶδον, non autem οἶδα, vt hodie legitur in editionibus Epiſtolarum Ignatii, & apud Euſebium quoque lib. III. cap. XXXVII. & Ruffinus etiam legit οἶδα, vt verſio arguit: *Ego autem poſt reſurrectionem quoque in carne eum ſcio fuiſſe & credo.* Hæc lectionum diuerſitas, magni momenti eſt: nam altera lectio tribuit Ignatio certitudinem fidei, quæ piis omnibus eſt communis: altera hoc amplius, etiam ſenſus & oculorum; quæ an conueniat Ignatio per ætatem, quæſtionis eſt: qua de re nos alibi, cum Deo propitio. Poſtremo obſeruetur, Hieronymum qui ſic vertit è Græcis, *Et quando venit ad Petrum, & ad eos qui cum Petro erant,* niſi aliud agens vir ſummus hallucinabatur, vt ſæpe alibi in Græcis vertendis fecit, legiſſe

ὅτε πρὸς Πέτρον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἦλθε: quum ſcribatur hodie ſimpliciter, ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθε: quæ eſt notiſſima locutio Græcorum, ſignificans, *quando venit ad Petrum*: quanquam Ruffinus aut aliter, aut ex inſcitia, vt vbique ſolet, errauit. Sic enim vertit, *Nam & cum veniſſet ad Petrum, caeteróſque.* Hæc quoque ſcripturæ diuerſitas non parui momenti eſt. Baronius, qui hiſtoriam Ignatio narratam refert ad apparitionem quam nos quinto loco ſupra recenſuimus, refutatur à lectione, quæ ſola extat hodie cum in Ignatii codicibus; tum in Euſebianis, quamque eſſe veram vix videtur dubitandum. Quare ſi Græca ſequimur, ad quartam potius demonſtrationem narratiuncula Ignatiana fuerit referenda. Nec obſtat, quod plurali numero illa dicuntur, λάβετε, ψηλαφήσατε, ἴδετε, *prehendite, palpate, videte*: nam Græca locutio vſurpata Ignatio, etiam in numero multitudinis, vt & pueris notum, vnum deſignat.

CXXVII. Sententia Baronij; Sacerdotes habere poteſtatem remittendi peccata eandem cum Chriſto.

ANNI XXXIV. Nū. CXCVII.

POſt hæc redit Baronius ad primarium ſuum ſcopum; quem ſæpe diximus eum fuiſſe, vt ad ſtabiliendam Ro. Pontificis dominationem, omnem referret cum ſacram tum Eccleſiaſticam hiſtoriam. Quum igitur actuum Domini in terris verſantis, pars illa reſtet explicanda, quæ eos ſermones continet; quibus ipſe Apoſtolos ſuos in ſuo munere inſtituit, & præſidiis neceſſariis inſtruxit ad ſalutem humani generis procurandam: Baronius hanc ſacræ hiſtoriæ partem ſic deſcribit, vt è ſingulis prope Chriſti dictis factiſque firmiſſima quædam, vt ipſe putabat, argumenta eliciat pro primatu Petri, hoc eſt, Papæ Ro. omnipotentia, & abſoluto imperio in omnes fideles, etiam Reges & Principes in ipſa Concilia, denique in vniuerſum Orbem terrarum. Age igitur doctrinam Baronianam expendamus. Primus qui ab eo tractatur locus, eſt hic Iohan. xx. 22. *Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta ſunt.* Hic norat pater Annalium; poteſtatem dimittendi peccata, & pœnitentes abſoluendi, quam in Eccleſia ſua extare Chriſtus voluit, ſic primo Apoſtolis ſuis fuiſſe ab eo tributam, & deinde per hoc ſucceſſoribus ſuis, ita eſſe communicatam; vt omnes habuerint, & nunc etiam habeant eandem *poteſtatem quā ipſe Chriſtus vt homo accepit à Patre.* Hæc verba quam vim habeant non omnes qui legunt ſtatim intelligunt: continent enim πρῶτον ψεῦδος Baronianæ, de qua ante dicebamus, illuſtre exemplum. Quippe ſi omnes presbyteri, qui pœnitentes abſoluunt, eandem habent poteſtatem, quam Chriſtus accepit à Patre; poteſtas Papæ, qualis erit & quanta; Porro. Eadem Poteſtas bifariam accipi poteſt: vel ratione originis, vel ratione paritatis. Priore ſenſu recte dicimus, omnium magiſtratuum, quà maiorum, quà minorum, qui ab vno Rege dependent, eandem eſſe poteſtatem; habent enim commune principium, Regem, nempe, in quo eſt, & à quo manat omnis poteſtas

poteſtas, quæ, Regiis miniſtris & magiſtratibus communicatur. Non enim diuerſæ poteſtates ſunt, verum vna atque eadem, per quam iudicia adminiſtrantur in ſuprema Curia Pariſienſi aut Toloſana, & in inferioribus ſubſelliis deinceps per gradus vſque ad ipſos iudices pedaneos, aut vicorum Caſtellanos. Imo, ſiue Rex ipſe ius dicat, quod S. Ludouicum aſſidue feciſſe legimus, ſiue per alios reddi iubeat; eadem eſt poteſtas, numero quidem, & ratione originis. Sed vſitatius *eadem poteſtas* duorum eſſe dicitur qui non ſolum eandem numero ſuſtinent dignitatem vt ab eodem capite manantem; verum etiam, qui ex æquo tantundem poſſunt. Nam *eadem poteſtas*, & par atque æqualis poteſtas, pro eodem ſolent accipi: plane vt apud Græcos ἡ αὐτὴ ἀξία, idem eſt atque ἴση & ita loquitur Chryſoſtomus, in caput II. ad Gal. Sic binorum Conſulum eandem fuiſſe poteſtatem dicimus. Quæro igitur quo ſenſu dicatur in Annalibus Apoſtolorum ſucceſſores qui hodie pœnitentes abſoluunt eandem habere poteſtatem remittendi peccata, quam Chriſtus vt homo accepit à Patre? Nos contendimus, priore ſenſu vere hoc & pie dici poſſe; & Baronio ſi ita ſenſit, nihil habemus, quod obiiciamus. Nam veterem Nouatiani errorem, vt hodiernum Anabaptiſtarum furorem, ex animo abominamur. Sed Baronius *eandem poteſtatem* hic appellat, non ſolum ab eodem principio manantem; verum etiam parem & æqualem. eo enim tria illa argumenta ſpectant, quæ ſtatim ſubiicit: & concluſio clara eſt, quam argumentis ſubtexit, *Igitur*, ait, *in horum arbitrio munus ſoluendi & ligandi, remittendi & retinendi peccata hominum, à Chriſto Domino, per Spiritum Sanctum fuiſſe poſitum, liquido conſtat.* Si dubitas, quale arbitrium hic intelligatur, refer oculos ad hodiernā praxin & ius illud excommunicandi cogita, quod ab Hildebrandi temporibus, etiam in cauſſis temporalibus Papæ ſibi vindicarunt; eoque inſtrumento Europam totam ſuis tonitrubus concuſſam, cædibus & flammis toties repleuerunt. Illud eſt illud procul dubio arbitrium, de quo ſenſit Baronius: etſi arte ſua cryptica vſus, nullum hic de Papa verbum facit. Non eſt mirandum conditorem Annalium, Monarchiæ Pontificię animoſiſſimum vindicem ita ſentire & loqui: nam etiā priſcis temporibus, quando in Eccleſia, ne auditum quidem adhuc fuerat nomen Monarchiæ, Epiſcopi ſunt reperti, qui à Baroniana ſententia non longe abirent. Hieronymi verba ſunt, Commentario ad Matthæum, capite XVI. Et Dabo Tibi Claues Regni Cœlorum. *Iſtum locum Epiſcopi & preſbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio, vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur: quum apud Deum non ſententia Sacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Legimus in Leuitico de leproſis. vbi iubentur vt oſtendant ſe Sacerdotibus, & ſi lepram habuerint, tunc à Sacerdote immundi fiant: non quo Sacerdotes leproſos faciant, & immundos, ſed quo habeant notitiam leproſi & non leproſi, & poſſint diſcernere, qui mundus, quiue immundus ſit. Quomodo ergo ibi leproſū, Sacerdos mundum vel immundū facit: ſic & hic alligat, vel ſoluit Epiſcopus & presbyter: nō eos qui inſontes ſūt vel noxij: ſed pro officio ſuo, cū peccatorū audierint varietates, ſciunt qui*

ligandus ſit, quive ſoluendus. Ex his colliguntur: prius, non defuiſſe jam olim, qui ſentirent cum Baronio, in arbitrio Sacerdotum poſitum eſſe jus remittendi aut retinendi peccata: alterum quantopere ab ea ſententia B. Hieronymus abhorruerit: ſenſiſſe autem cum illo Patre Eccleſiam Catholicam, declarant quæ mox dicentur; & vero dubitari de eo non poteſt. Nunc Baronii rationes expendamus.

CXXVIII. *Diluitur prima ratio Baronij.*

IBIDEM.

PRima ratio ita proponitur; *Si enim, quod habet liber Numeri, auferens Deus de Spiritu, qui erat in Moyſe ac tradens ſeptuaginta viris, eandem prophetandi gratiam in illos contulit; quomodo non magis decuit Spiritum Chriſti in poſteros propagari?* Sed hoc ſimile diſſimillimum eſt. Comparentur ſane Epiſcopi & preſbyteri cum LXX viris: imò etiam ſi lubet, propter Gratiæ prærogatiuam, illis anteponantur. At Moſes ne componatur cum Chriſto in hoc negotio. Non enim ſequitur ſi LXX. viri capaces fuerunt eius doni prophetandi, quod prius totum reſidebat in vno Moyſe, ita vt poſtea pares illi ſint redditi; etiam Apoſtolos eius poteſtatis, remittendi peccata, quæ eſt in Chriſto fuiſſe ita capaces, vt parem illi poteſtatem conſequerentur. Ratio eſt, quia Apoſtoli quidem miniſtri tantum fuerunt beneficiorum Dei erga Eccleſiam: Chriſtus verò qua homo, fuit ille quidem *λειτουργὸς miniſter*, vt vocatur à Paulo, Rom. xv. 8. ſed ita, vt ſimul Rex eſſet, ac dominus Eccleſiæ ſuæ, imo vniuerſi mundi. Nam ait ipſe Matt. xi. *Omnia dedit ei Pater in manus*, hi ſimileſq; loci de imperio loquuntur, quod habuit Chriſtus, non vt Deus, ſed vt homo; per hypoſtaticam vnionem Deo junctus. Adde quod iſtos Septuaginta viros, qui de Spiritu acceperunt, qui in Moyſe erat, gratiâ prophetandi æquatos eſſe Moſi, Scriptura non dicit. quæ hoc potius docet: facultate quadam publicæ rei adminiſtrandæ eos fuiſſe ornatos; gratiam autem prophetandi, ad conciliandam ipſis auctoritatem, & vocationem ipſorum declarandam valuiſſe. Itaque initio tantum illa reperiuntur vſi, non autem poſtea. Hæc eſt ſententia Theodoreti, quem vide, quæſtione xx. in Numeros. Obſeruet autem Chriſtianus Lector, Baronium probare ſententiam ſuam magno argumento: *quia ſic decuit.* nempe iudicio ipſius, ita fieri decebat: ſed nos paullo ante dicebamus, quàm periculoſum eſſet hoc argumentationis genus: quum inſaniſſimæ ſit audaciæ Filio Dei velle præſcribere, quid ipſum docuerit, non ex ipſius verbo, ſed ex humana ratione.

CXXIX. *Diluitur ſecunda Baronij ratio.*

IBIDEM.

SEcunda ratio ducitur à cõparatione poteſtatis remittendi peccata, cum poteſtate faciendi, hoc eſt ſacrificandi. Vult nempe Baronius; quando tributa ſit Sacerdotibus Chriſtianorum ſacrificandi poteſtas, non de-

bere mirum videri, quod data iisdem ſit poteſtas remittendi peccata. Reſpondeo, veriſſimum eſſe, quod hic dicitur, modo recte exponatur, & ex mente veterum Patrum. Probauimus in diſputatione de ſacrificio, dici Sacerdotem ſacrificare & offerre Chriſtum, quando ſacrificii in ara Crucis ſemel facti & Deo Patri oblati, memoriam celebrat: *paſſio eſt enim Domini ſacrificium quod offerimus*, inquit Cyprianus in epiſtola ad Cæcilium. Chriſtus verò jam neque paſſioni obnoxius; & Sacerdotium illius eſſe ἀπαράβατον ac nemini communicabile docet Apoſtolus ad Hebr. VII. 24. Igitur, ſicut dicuntur ſacrificare, qui non mactant, neque cædem patrant, ſed cædis ſemel factæ memoriam Deo offerunt, & populis annuntiant; ſic remittere peccata is dicetur, qui verbis Chriſti pœnitentibus remiſſionem peccatorum pronuntiat, & qui vt Lombardus ipſe loquitur, *oſtendit homines ligatos vel ſolutos*. Sic dicebat Auguſtinus, ſanctificare Dominum, ſanctificare & Moſem; ſed diuerſo modo: Moyſem viſibilibus ſacramentis, per miniſterium ſuum: Dominum autem inuiſibili gratia per Spiritum Sanctum Quæſt. in Leuit. cap. LXXXIV. vbi etiam de Noui Teſtamenti ſacramentis non aliter ſentiendum eſſe, diuinitus explicat. Quare falſiſſimum eſt Sacerdotem eadem poteſtate agere, qua agit Chriſtus. Sed hoc melius ſequentia demonſtrabunt.

CXXX. Tertia ratio B. à teſtimonio Patrum Chryſoſtomi ſententia ſuper propoſita quæſtione: item aliorum Patrum Scopus librorum Chryſoſt. De Sacerdotio.

IBIDEM.

TErtio loco affertur Patrum teſtimonium, nominatim Chryſoſtomi, de hac admiranda poteſtate ſacerdotum. Ait vero: *Et cum ratum certumque ſit, neminem peccata dimittere niſi ſolum Deum; tradendo ſuis hanc facultatem, in quod ſublime dignitatis faſtigium Sacerdotes nouæ legis euexerit, vt in hac parte etiam ſuper Angelos ſublimauerit facile poteſt intelligi. Agunt de his pluribus, tum Iohannes Chryſoſtomus, tum cæteri Orthodoxorum Patrum.* Attende ad vim argumentationis: Vult Sacerdotes ſupra omne humanum genus euectos, ſupra ipſos Angelos eſſe ſublimatos, communicata ipſis à Deo facultate ſibi vni propria, remittendi peccata. Nimirum Baronio hac in re Sacerdotes miniſtri non erant, ſed Domini, Chriſto, quatenus homó, æquales, & eadem cum ipſo ac pari poteſtate præditi. Vt mirum videri non debeat, ponere ipſum in arbitrio Sacerdotum, jus totum vel retinendi, vel dimittendi peccata; quum tamen dicat expreſſe Auguſtinus, *non ſecundum arbitrium hominum, ſed ſecundùm arbitrium Dei dimitti peccata.* De baptiſ. contra Don. libr. III. capite XVIII. At per Deum immortalem; quid veræ Theologiæ principiis magis quàm hoc contrarium dici potuit? Nonne paſſim admonent Patres, diſtinguendum eſſe inter miniſtros gratiæ, & auctorem gratiæ, qui eſt

eſt ſolus Chriſtus? Nonne etiam Scholaſtici diſcrimen ſtatuunt Inter *claues authoritatis, & claues miniſterij?* Nonne etiam Magiſter Sententiarũ. lib. IV. diſtinct. XVIII clauſſimis Scripturarum & B. Ambroſij atque Auguſtini teſtimoniis euincit ſolum illum peccata dimittere, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt? *Homines*, inquit Ambroſius tractans hunc ipſum locum Iohannis, De Spiritu Sancto, libr. III. capite XIX. *in remiſſione peccatorum miniſterium ſuum exhibent, non jus alicujus poteſtatis exercent.* mox. *Iſti rogant, diuinitas donat: humanum enim obſequium; ſed munificentia eſt ſuprema poteſtatis.* Poſſent in eandem ſententiam plurima Patrum teſtimonia afferri: ſed nos Locos Theologicos non ſcribimus. Quoniam tamen Chryſoſtomi verbis à Baronio hic indicatis, omnes hodie abutuntur hujus paradoxi defenſores; eadem opera & ſui iſtos erroris coarguemus, & veram illius Patris mentem aperiemus. Error Baronij & aliorum in eo eſt, quod neglectis tot aliis locis, vbi ſuam ſententiam clare & perſpicue Chryſoſtomus aperit; nonnulla vrgent in libris de Sacerdotio & tanquam ſimpliciter dicta accipiant, quæ ſanctus ille vir dixit οἰκονομικῶς, id eſt, propter aliquam peculiarem conſiderationem; non autem ſimpliciter, neque abſolute. Conati fuerant viri boni Chryſoſtomo perſuadere, vt pateretur Epiſcopum ſe fieri, aut Sacerdotem, in ſpem Epiſcopatus. ille renuit, & ſingulari techna omnium conatus eluſit: offendit ea res plurimos, præſertim autem conſilij auctores: quorum multi ceperunt ſuſpicari, ex arrogantia & contemptu dignitatis ſacerdotalis, id feciſſe Chryſoſtomum, quod fecerat. & erant non pauci qui hoc crederent quique hanc de viro ſancto famam diſſiparent. Chryſoſtomus igitur hac occaſione impulſus libros de ſacerdotio illo tempore conſcripſit. Totius illius operis pulcherrimi, præcipuus ſcopus eſt, magnitudinem muneris Sacerdotalis commendare, & modis omnibus extollere. Recte enim judicabat vir prudentiſſimus, ſuſpicionem contemptus, non melius poſſe refelli, quam ejuſmodi ſcripto, quo Sacerdotij munus ſupra omnia humana eueheretur. Scopum auctoris illa ſcribentis fuiſſe cum primis, vt eam ſuſpicionem quam diximus à ſe amoliretur, ſubinde ipſe inculcat. Pauca loca indicabo. Libro II. edit. Sauil. pagin. 16. Tomo VI. ἆρά σοι τῶν καταφρονεῖσθαι ἄξια ταῦτα καταφαίνεται; ἢ τοιοῦτός τις ὡς δυνηθῆναί ποτε καὶ καταφρονῆσαι αὐτῶν; affirmat his verbis, tantam rem eſſe munus Sacerdotum, vt ne cadat quidem in illud contemptus: neque enim poſſe reperiri tam perdite arrogantem, qui aduerſus Sacerdotium ſeſe efferat. Eodem ſpectat quod mox ſequitur. Ταύτης οὖν τῆς φρικωδεστάτης τελετῆς, τίς μὴ σφόδρα μαινόμενος, μηδὲ ἐξεστηκὼς ὑπερφρονῆσαι δυνήσεται; negat Sacerdotium quod conficiendæ ſacroſanctæ Euchariſtiæ jus habet, poſſe contemni ab alio, niſi furioſo, aut ab vſu rectæ rationis abalienato. Sic paullo poſt ait, poteſtatem remittendi peccata, non eſſe tam paruum honorem ὡς δυνηθῆναί τινα ἐννοῆσαι, ὅτι τὸν τοιαῦτα πιστευθέντα τις ὑπερφρονήσει τῆς δωρεᾶς. *vt vel cogitari duntaxat poſſit, aliquem fidelium* *ejuſmodi*

eiuſmodi donum fore contemptur ũ. Clarius verò à tanti criminis ſuſpicione ſe purgans, ait, ὅτι οὐδ᾽ ἡμᾶς μετὰ ταῦτα τολμήσει τις ἀπονοίας κρίνειν; quaſi diceret, ſe qui ſatis jam oſtendiſſet, quàm magnificè de muriere ſacerdotali ſentiret eo ipſo exiſtimari debere, ab omni ſupicione contemptûs ſatis ſuperque purgatum. Conſtat ex his, opus illud ſcriptum eſſe *οἰκονομικῶς*, vt ſolent Patres dicere: qui diligenter nos admonent, ejuſmodi ſcripta commodæ interpretationis indigere, ſicut alibi ex Athanaſio & Auguſt. obſeruabamus. Solet enim in illiuſmodi ſcriptionibus hyperbolarum multus atque *ἀφειδὴς* eſſe vſus, & omnium eorum, quæ Græci rhetores appellant dicta *παρακεκινδυνευμένα*, Latini *è periculo petita.* Neque hoc dico, quòd exiſtimem illis de ſacerdotio libris, aliquid contineri, quod excuſationis egeat, vt minùs vere dictum. Apage, ſunt omnia ibi pia, omnia vera: ſi modò accipiantur ex ipſius auctoris mente, non ex illorum libidine, qui obtentu ſpiritualium poteſtatum Sacerdotibus vindicant temporalem, idque eo potiſſimum fine; vt per gradus pateat aſcenſus ad turrim Babylonis: hoc eſt infinitam illam & abſolutam vnius in omnes dominationem Monarchicam. Ab horum propoſito quàm longe abeſſet Chryſoſtomus, ſatis teſtatur vel vnicus in libro ſecundo ejus operis locus, vbi negat, vllam coërcendi poteſtatem vel datam eſſe Epiſcopis; vel ſi maxime data eſſet legibus ciuilibus, poſſe ab illis exerceri. vide & homiliam 11. in ep. ad Titum, & ſimiles locos. Quòd autem non crediderit hic Pater, Sacerdotes poteſtatem remittendi peccata, eandem habere cum Chriſto, quod vult Baronius; innumeris ejus teſtimoniis poteſt probari. Pauca tantum hic recitabimus. In eum ipſum locum Iohannis xx. 23. ſcribit ille; propterea prauam Sacerdotum vitam efficaciæ miniſterij ipſorum non officere: quia beneficia illa quorum adminiſtratio illis eſt commiſſa, vnius Dei ſit præſtare. ἃ γὰρ, inquit, ἐγκεχείρισται ὁ ἱερεὺς, Θεοῦ μόνον ἐστὶ δωρήσασθαι. Addit, nullam reperiri poſſe tam emendatam & perfectam vitam, quæ homini conciliet facultatem illi præſtandi; nam hic ſenſus eſt iſtorum verborum: καὶ ὅσην ἂν ἡ ἀνθρωπίνη φθάσῃ τελεσφορία, ἐλάττων τῆς χάριτος ἐκείνης φανεῖται. Subjungit his ibidem, ne Angelum quidem aut Archangelum, aliquid eorum poſſe operari, quæ per miniſterium Sacerdotum confert Deus. Vbi vides explicationem loci à Baronio indicati, & à multis ſoliti afferri è libris De Sacerdotio; quo videtur Chryſoſtomus, ſuper Angelos euehere Sacerdotes, propter conceſſam ipſis facultatem remittendi peccata. Idem in oratione de Helia & Petro cauſſam reddit hanc, cur neque Angelus neque Archangelus ἐπιστεύθη ἱερωσύνην, ad ſacerdotium ſit electus; quia natura ſua quum ſint à peccato immunes, peccata populi repentinis fulminibus fuerant vlturi. habitam igitur eſſe rationem infirmitatis humanæ, & Sacerdotium hominibus eſſe permiſſum. Falſum itaque, crediidiſſe Chryſoſtomum, Sacerdotes præſtare dignitate ipſos Angelos. Contrà affirmat Idem ſæpiſſime, ad effectum Sacramen-

torum aut aliarum gratiarum ſpiritualium nihil prorſus ſacerdotes conferre, niſi miniſterium externum. Ad illum Iohannis verſiculum, Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον πνεῦμα πάντα οἰκονομεῖ. *Omnia beneficia ſpiritualis Pater, Filius & Spiritus Sanctus diſpenſant.* Sacerdos autem quid? ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανείζει γλῶτταν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χεῖρα; *Sacerdos linguam ſuam commodat, & manum ſuam præbet.* In primam Corinth. homilia octaua, loquens de baptiſmo, οὐδὲν ἄνθρωπος εἰς τὰ προκείμενα εἰσάγει, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστί. *nihil inducit homo in ea quæ ſunt propoſita,* (nullam vim confert aquæ) *ſed id omne eſt opus potentiæ Dei.* homilia II. in poſteriorem ad Timotheum, ait, ſacerdotem os tantùm aperire, & ſymbola dumtaxat perficere: rem ipſam à Deo confici. Sermone octuageſimo octauo, qui eſt in Pentecoſten, de Eucharistia loquens: οὐδὲν αὐτὸς ὁ παρὼν πράττει, οὐδὲ ἀνθρωπίνης ἐστὶ φύσεως κατορθώματα τὰ προκείμενα δῶρα *Ipſe qui adeſt Sacerdos, nihil agit, neque poſſunt dona propoſita ab humana natura præſtari.* Nota, *nihil agit*; nempe quod ad effectum ipſius Sacramenti. Sic ſæpe dicit Auguſtinus, poteſtatem Dominici baptiſmi in nullum hominem à Domino tranſmitti; ſed tantùm miniſterium. Vide tractatum quintum in Iohannem. ibi grauiter Donatiſtas exagitat, *quòd eius poteſtate putarent ſe baptizari, cuius miniſterio baptizabantur.* Idem, libro tertio de baptiſmo contra Donatiſtas: *Mali, facinoroſi, carnales, animales, diaboli͏ci, à ſeductoribus ſuis ſibi dari arbitrantur, quæ non niſi munera Dei ſunt, ſiue ſacramenta, ſiue ſpirituales aliquas operationes, circa præſentem ſalutem.* Propterea docebant iidem Donatiſtæ, gratiam baptiſmi à malo conferri non poſſe: quia, *Nemo dat quod non habet.* putabant enim, non ſolum miniſterium dimittendi peccata, ſed etiam poteſtatem, eſſe penes Sacerdotem: quod non longè abeſt à Baronij ſententia, quam hic inſinuat. Vide Optatum Mileuitanum, libro quinto diſputantem aduerſus illam hæreſin Donatiſtarum. Maneat ergo firmum fixumque, remittere peccata Dominum; remittere & Sacerdotem; ſed cum hac exceptione, quam vt plurimis Scripturarum locis neceſſariam, proponit Chryſoſtomus I. Corinthiorum homilia decima, & alibi. εἰ καὶ μία ἡ λέξις, διάφορος ἡ ἔννοια. *dictio quidem vna vſurpatur, ſed ſenſu diuerſo.* Maneat etiam quod docet Paulus, neque eum qui plantat eſſe aliquid, neque eum qui rigat; ſed Deum qui dat incrementum, eſſe omnia. I. Corinthiorum tertio, verſu ſeptimo: ad quæ verba vide quæ notat Chryſoſtomus. Idem capite decimoquarto, verſu ſecundo, *fidelem œconomum* eſſe illum interpretatur, qui herilia beneficia, quæ Dominus confert in Eccleſiam non vſurpat vt ſua, aut in ſuo arbitrio poſita; ſed vt diſpenſator bonus illa adminiſtrat.

CXXXI. De neceſſitate confeſſionis, impia quorundam dicta ſuper abſoluta neceſſitate tenendi in ea re ſilentij. Obiter Ieſuita Cretenſis perſtringitur.

AN. XXXIV. Num. CXCVIII.

NEceſſitatem confeſſionis colligit auctor, ex abſolutionis neceſſitate. Et quidem indubitatum in Theologia eſt axioma, peccata non remitti à Deo niſi confitentibus. Confeſſio autem alia eſt, quæ fit apud Deum; alia quæ apud Eccleſiæ Paſtorem. De priore an ſit neceſſaria, omnium præſertim delictorum, & vt fit hodie, accuratè diſſerendi locus erit ad annum Domini quinquageſimum ſextum, quò & Baronius lectorem reiicit. Ibi erit exponendum, vtri potiùs dici, cenſerique debeant rebelles lumini, ſicut loquitur Baronius, verba Iobi per frigidam cacozeliam vſurpans; illíne, qui doctrinam de Confeſſione exigi ad normam verbi diuini, praxin ad conſuetudinem priorum ſeculorum reuocari debere contendunt; an illi, qui rem religioſam, in diræ tyrannidis inſtrumentum verterunt; quo vt ad parricidia Regum ac Principum & omne nefas tutiùs abutantur, doctrinam aliàs laudabilem de ſeruando ſilentio poſt confeſſionem auditam; in dogma nouum atque horribile verterunt de neceſſitate abſoluta, ſigillum, vti vocant, cuſtodiendi, etiam vbi agitur de ſalute publica, vita Regis aut alia re quamuis maxima. Eò enim progreſſa eſt hæc ἐθελοθρησκεία aut vt dicam meliùs, crudeliſſima ſuperſtitio, vt non deſint qui dicant, Sigillum Confeſſionis nullam omnino ob cauſſam violari debere aut poſſe; *quamuis ageretur totius Orbis ſalus, aut ipſius pœnitentis vita; nec pro vitando vllo damno grauiſſimo innocentis; aut quod eſſet totius Orbis conflagratio, aut perverſio religionis, & omnium ſacramentorum demolitio.* Non fingimus nos iſta ad inuidiam, vt parricidarum patronus, hæreticus infamis, Eudæmon-Ioannes Cretenſis mentitur. Sunt quæ recitauimus ipſiſſima verba Henrici Henriquez Ieſuitæ, Salamanticæ profeſſoris Theologiæ, in Summa Theologiæ Moralis, libro operis totius ſexto, De pœnitentiæ Sacramento, libro tertio, capite decimonono, §. quinto. Nec minùs iſtis ſunt horrenda, quæ in epiſtola ad Cardinalem Perronium nuper referebamus, partim nobis audita ex ore Bineti Ieſuitæ, partim ab aliis accepta. Obſecro te, pie Lector, etiamne illi rebelles lumini, qui hæc nouæ doctrinæ portenta abominantur? Verùm de his plura, σὺν τῷ ὑπεραῤῥήτῳ Θεῷ, ad annum Domini L V I. Ibi calumniam refutabimus prodigioſi nebulonis è Creta, qui auſus ſcribere, propterea nouam iſtam hæreſin; de abſoluta neceſſitate ſeruandi ſigilli, nobis non probari; quia apud Suetonium nihil de ea inueniſſemus. Probabimus rebus ipſis, quantum temporis parricidarum patronus in ſugendis nouarum hæreſeon illi ſimilium venenis perdidit; tantum nos, Dei gratiâ, poſuiſſe in lectitandis Scripturis, & veterum Patrum monumentis. Ibi ego, nón apud Suetonium, quæſiui, & hoc nouæ Theologiæ caput, & multa alia, quæſiui, ſed non inueni.

CXXXII. Verba Chriſti ad Petrum, Paſce oues meas, *quam vim habeant: & an rectè Baronius ad ſtabilien-*

dam Monarchiam Pontificiam illa referat. Baronij noua doctrina & hallucinationes aliquot. Alia multa.

ANNI XXXIV. Num. CCI.

DIcebamus antea, Petram, Claves & verbum *Paſce*, tria eſſe quaſi propugnacula, quibus multum confidant Monarchiæ Papalis hodierni defenſores. Propterea Baronius loca illa Scripturæ, vbi ſita hæc munimenta doctrinæ Hildebrandinæ, non contentus retuliſſe in Annales ſuos; hoc amplius, ſententiæ quam tuetur illa accommodat, & vt perſuadeat ſuis lectoribus, iam olim ſic fuiſſe ea loca exponi ſolita, vehementer adnititur. De loco Matthæi, vbi eſt nomen Petra, dictum eſt affatim ad annum ſuperiorem; de verbo *Paſce* apud Iohannem, & de clauibus, hoc loco agitur ab Annalium conditore. Igitur, quum inter omnes conſtet, Dominum IESVM, Iohan. 20. verſ. 21. hiſce verbis, *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos*; Apoſtolos ordinaſſe Orbis totius doctores, vt placet Cyrillo, vel vt aliis, Apoſtolatum iam antè illis delatum, penitus confirmaſſe, & plenitudine poteſtatis inſtruxiſſe, quæ ad tanti muneris exactiſſimam functionem erat neceſſaria; quæritur, quam vim habeat Domini dictum poſterius ad Petrum, Iohannis 21. v. 15. 16. 17. *Paſce oues meas*. Baronius antiquum obtinens, totam illam actionem Domini refert ad primatum Petri ſanciendum, id eſt, ad Monarchiam vnius Romani Pontificis in vniuerſum Orbem terrarum ſtabiliendam. Nam vt ſæpius diximus, ſæpe cogimur repetere, appellatione primatus Petri doctrinæ Hildebrandinæ aſſertores, dominationem illam infinitam intelligunt, quum ipſi Papæ attribuunt. Petri nomen in eius argumenti diſputationibus, ceu aliquod κωμικὸν δορυφόρημα, vt aiunt, ad ſpeciem iactatur. Petro enim nihil quicquam hic metitur, neque ſetitur. Romano Pontifici, non autem Petro, hæc opera omnes præſtatur. Quare, quum nemo dubitet Baronium hoc loco per primatum Petri, eam quam dixi Papæ monarchiam intelligere; veriſſimè affirmare poſſumus, in alieniſſimum ſenſum à mente Domini, Domini verba illum torquere. Veteres Doctores, qui vel Commentarios in Iohannis Euangelium ſcripſerunt; vel ex occaſione in ſuis homiliis, aut aliis ſcriptis hanc hiſtoriam attigerunt, obſeruant; ſcopum Domini præcipuum in hac Petri compellatione fuiſſe, vt oſtenderet, quanti ipſe æſtimaret, & vt loquuntur Latini Patres, quanti meriti res eſſet, curam gerere de proximo, in iis præſertim, quæ ad ſalutem æternam pertinent. Euthymius in hunc locum. *Chriſtus terna vice interrogans & idem iubens, manifeſtat ſe maximi facere præſidentiam ſuper diſcipulos ſuos: & hanc omni cura dicit maiorem.* Græcè dixit Euthymius τὴν προστασίαν τῶν μαθητῶν. ſumpſit enim eam obſeruationem à Chryſoſtomo, qui in eo ſermone modò προστασίαν modò κηδεμονίαν curam nominat. Scribit igitur in eum locum ille Pater; poſſe quidem & alia nobis conciliare παῤῥησίαν apud Deum; τὸ δὲ μάλιστα πάντων, ait,

ſit, παρέχον ἡμῖν τὴν ἄνωθεν εὔνοιαν, ἢ ἡ περὶ τὸν πλησίον ἐπιμέλεια. *ſed quod maxime nobis conciliat ſupernam beneuolentiam, eſt cura de proximo ſuſcepta.* Hic ſcopus præcipuus, vel certe vnus è præcipuis huius compellationis. Quod autem Petrum nominatim Chriſtus compellat, rationem hanc afferunt Patres; vt Petrum magis magiſque poſt lapſum confirmaret, & trinam negationem trina affirmatione contraria deleret. Auguſtinus in Iohannem tractatu 123. *Redditur negationi trinæ confeſſio: ne minùs amori lingua ſeruiat, quã timori; & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminens, quam vita præſens.* Gemina his ſunt, quæ ſcribit Cyrillus in Iohan. lib. 12. cap. 64. item Iſidorus Peluſiota lib. 1. epiſtola 103. & 356. Chryſoſtomus quoque & Theophylactus atque Euthymius, eandem cauſſam breuiter attingunt: Leo Magnus, ſermone 1. de Petro & Paulo. *profeſſio tui amoris in Dominum, trinæ interrogationis eſt ſolidata myſterio.* Sed præter hanc rationem, aliam quoque agnoſcit idem Chryſoſtomus, & qui illum vbique ſequitur, Theophylactus: προεδρίαν videlicet Petri, & aliquam honoris prærogatiuam. Verba facundiſſimi Patris ſunt: Τί δήποτε τοὺς ἄλλους παραδραμὼν, τούτῳ περὶ τούτων διαλέγεται; ἔκκριτος ἦν τῶν ἀποστόλων, καὶ στόμα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτὲ ἱστορῆσαι αὐτὸν παρὰ τοὺς ἄλλους. *Quid eſt cur Dominus cæteros præterit, & cum Petro de his rebus loquitur? erat inter Apoſtolos eximius, & diſcipulorum os, atque illius chori vertex, ſiue coryphæus. propterea & Paulus aliquando ad eum præ cæteris viſendũ aſcendit.* Obſerua diligenter, non quærere Chryſoſtomum, cur aliquam Dominus Petro attribueret in cæteros Apoſtolos dominationẽ, aut Monarchiam in vniuerſum mundum; vel cur voluerit reliquos Apoſtolos Petro eſſe ſubiectos, iuſſis eius regendos, vt hodie docetur: Sed quum ſciret & crederet Chryſoſtomus, vt ſæpe affirmat in ſuis ſcriptis, curam paſtoralem ex æquo ad omnes Apoſtolos ſpectaſſe; meritò quærit, cur de re ad omnes in commune ſpectante, Petrum Chriſtus alloquatur. Reſponſio plane confirmat quod diximus: ex qua poteſt quidem illud colligi, Petrum honore quodam præcipuo inter Apoſtolos, ex huius Patris ſententia, excelluiſſe; vt qui eſſet os illorum, & eius chori coryphæus, quas voces antea expoſuimus: at nouam aliquam dignitatem fuiſſe ipſi collatam à Domino, quæ dominationem in Eccleſiam & reliquos Apoſtolos ipſi pareret; non poteſt vllo pacto è Chryſoſtomi verbis colligi: & errant planiſſimè, qui illa aliter accipiunt. Neque obſtat quod dicit mox τὴν οἰκουμένην Πέτρῳ ἐγχειρισθῆναι, *orbem terrarum Petro fuiſſe permiſſum.* Nam & apud hunc & apud alios Patres eadem ſæpe leguntur nõ ſolũ de cæteris Apoſtolis, non minùs quàm de Petro ſed etiam de ſucceſſorib. Apoſtolorum, vt probauimus iam ante, in diſputatione 16. ad annũ ſuperiorem. hoc ipſo loco de Petro & Iacobo in commune dicit Chryſoſtomus; ἔμελλον δὲ οὗτοι τὴν οἰκουμένην ἀναδέξασθαι. *Orbis terrarum curã ſuſcepturi erant.* Gregorius Nazianz. de Athanaſio: τὴν τοῦ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται. ταυτὸν δ᾽ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν. Ait Gregorius, eum, qui Alexandriæ eſſet Epiſcopus, quandam

Orbis terrarum præfecturam ſuſtinere. Quare etiam hodie Patriarcha Alexandrinus nominat ſeſe, πάπαν, καὶ πατριάρχην τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, κριτὴν τῆς οἰκουμένης, *Papã & Patriarcham magnæ ciuitatis Alexandriæ, iudicem Orbis terrarum.* Nihil igitur Petro tribuitur à Chryſoſtomo in expoſitione verborum Domini, *Paſce oues meas,* (multò autem minùs alibi) quod vllo modo aſſertoribus doctrinæ Hildebrandinæ videri poſſit fauere. Vtinam cum Chryſoſtomo Baronius ſenſiſſet; nulla nobis eſſet cum eo ſuper recta interpretatione illorum verborum controuerſia. Sed longè alia fuit illi mens. Percurramus leui pede ipſius verba. Ait, Iohannem, poſtquam præcedenti capite finem videtur impoſuiſſe Euangelicæ ſcriptioni, hanc hiſtoriam attexuiſſe, *vt appareat,* inquit, *hoc conſilio ipſum addidiſſe, quòd videret ea a cæteris prætermiſſa; quòdq; magni eſſent ponderis.* Veriſſimum eſt, hanc hiſtoriam magni eſſe ponderis, vt omnia in Scripturis, vbi nullum eſt iota poſitum temerè. Verumtamen, inter contenta diuinis oraculis diſcrimen hoc poteſt obſeruari; quòd non ſunt omnia ad ſalutem ex æquo neceſſaria. Illa ſimpliciter ſunt neceſſaria, in quibus dogma aliquod continetur; puta de vno Deo, de tribus perſonis ſacroſanctæ Trinitatis, de redemptione humani generis, per Christi ſanguinem, de ſacramentis, aut ſimilibus aliis. Exempla virtutum, aut hiſtoricæ narrationes, remiſſiore quadam, vt ſic dicam, neceſſitate ſunt neceſſariæ. Quæ pertinent ad prius genus, ea videmus, ab omnibus Euangeliſtis, aut pleriſque omnibus eſſe poſita. Sic de Sacramento baptiſmi agunt omnes Euangeliſtæ: de S. Euchariſtia, omnes præter Iohannem, vt quibuſdam placet: nam alij aliter de hoc cenſent, grauibus de cauſſis. Hæc quum ita ſint, ſi in illis præcipue verbis, *Paſce oues meas,* continetur capitis viſibilis in Eccleſia inſtitutio, vicarij Chriſti, Vicedei Monarchæ, vt hodie docemur; quæro qui factum ſit, vt illa à cæteris Euangeliſtis penitus prætermiſſa, ab Iohanne pene prætermitterentur; Videtur enim hic Euangeliſta, initio finem ſcribendi feciſſe in fine capitis penultimi: poſtea verò ſententiam mutauit, & caput vltimum adiecit. Quare duorum alterum fortaſſe, non abſurdè hinc colligas: aut nihil pertinere illa verba ad inſtitutionem Capitis viſibilis, Monarchæ mundi; aut ſi eò pertinent, non eſſe eum articulum tanti momenti, quanti hodie putatur eſſe à multis. Hanc coniecturam non parum confirmat quod ſcribit Abulenſis Epiſcopus, in Matthæi caput 3. quæſtione 19. *Sciendum quòd licet omnia quæ Euangeliſtæ narrant, ad Chriſtum pertineant, & nihil alienum interponant, quædam tamen ſunt magis neceſſaria de geſtis & dictis Chriſti quàm alia. In illis autem quænam ſunt maximè neceſſaria, licet ſint valde vtilia, quidã eorũ illa attigerunt, & alij omiſerunt. In iis verò quæ erant omnino neceſſaria, nullus eorum tacuit; licet quidam plura quàm alij in eadem re dicant.* Ex hac obſeruatione Toſtati, ſequitur, non planè eſſe neceſſariam doctrinam de Petri Monarchia, quum locus de Petra, apud Matthæum tantùm legatur; verbum, *Paſce,* dumtaxat apud Iohannem. Ait auctor

Annalium: *tam ipſa piſcatione typus quidam ac figura Petri primatus fuerat præſignata; dum ipſe primus piſcandi iniit conſilium; & piſcationem aggreditur: & licet alii ſimul rete jactarent in mare, & ad littus traherent; educere tamen illud ex aquis in terram, Petri ſolius fuit opus.* Equidem partem hanc narrationis Euangelicæ, myſterio non carere, lubens aſſentior Baronio: multa enim in Scripturis, per eiuſcemodi ſymbola ſcimus eſſe demonſtrata. Sed addo obſeruationi Baronianæ: hoc ipſo ſymbolo egregiè confirmari, quod ante dicebamus: Petrum vel propter ætatem, vel ordinis cauſa, honore aliquo Apoſtolos excelluiſſe; imperium in collegas nullum habuiſſe. Ille igitur, vt ſodalem ſe gerit: illi velut maiorem natu fratrem ſequuntur præeuntem. Petri verba ſunt: *Ὑπάγω ἁλιεύειν, vado piſcatum.* Vix dubitandum videtur, quin Petrus cùm hæc dicebat, inuitare eos quos alloquebatur ad piſcationem voluerit. iuſſio tamen hic nulla: nulla dominationis vmbra. Hic typus veritati inſecutæ belliſſimè reſpondet. Nam in Actis Apoſtolorum videbis ſæpius incentiuum actionis eſſe à Petro: ipſum tamen nihil agere pro imperio, nihil quaſi dominaretur in clerum, quod obſeruat Chryſoſtomus in illum librum. Sequitur hinc, ſymbolum hoc nihil pertinere ad illam terribilem dominationem, quam longa dies in Ecclesiam inuexit. Sequitur etiam, illos qui eam vſurpant, nihil pertinere ad Petrum. Scilicet ille Trimalcio, fax quondam Europæ, inter Petri ſucceſſores poni meretur, in cuius Dictatibus extat hæc inter alias plures eiuſdem farinæ, ſententia notabilis: *Quòd ſententia Papæ à nullo debeat retractari: & ipſe omnium* SOLVS *retractare poſſit.* Quod ait Baronius, Petrum ſolum eduxiſſe rete ex aquis in terram; ſi verum eſt, miraculo factum eſſe credi debet, vt indicat verſus ſextus. Nam ſi omnes ſimul qui erant in naui rete cùm adhuc longiùs à terra aberat, & à mari plurimùm ſubleuabatur, trahere non poterant; quî potuit Petrus illud trahere, propiùs ad terram admotum? Sed è veteribus interpretibus non deſunt qui exiſtiment, Petrum traxiſſe non ſolum, verùm vnà cum cæteris, quos indicauit Iohannes id efficere conatos, quòd dicitur hic effectum. Et hoc admodum veriſimile eſt: licèt eos exiiſſe è nauicula piſcatoria dicat Euangeliſta. Cyrillus obſeruat, hoc ſymbolo ſignificatum eſſe, Apoſtolorum laborem non fore inanem: non igitur ſolus Petrus negotium confecit. Pergit: *Quem igitur piſcationis ſymbolo nouimus coryphæum Apoſtolorum; Dominus alia ab his diuerſa metaphora, gregis ſcilicet atque paſtoris, eundem vniuerſalem totius Eccleſiæ demonſtrat eſſe Paſtorem* Hic quæri poteſt, quî factum ſit, vt articulus fidei de primatu Petri, ſic enim hodie traditur, & quidem momenti præcipui articulus; nam id quoque traditur, nuſquam in Scripturis extet declaratus, niſi per ſymbola & metaphoras; mutationem nominis, claues, piſcationem, paſcendi præceptum. Et hæc quidem omnia de Petro; nam de Rom. Pontificis imperio verbum omnino nullum à principio Scripturarum ad finem. Igitur Hildebrandinæ dominationis fundamentum ſi quærimus; id ſitum eſt in dictis aliquot figuratis de Petro; &

tro; & in ſilentio ejuſdem Scripturæ de Rom. Papa. Sed quod diuinis oraculis hac in parte deerat, id Papæ ipſi abunde poſtea ſuppleuerunt. Sequitur: *Iam olim prædixerat, Tu vocaberis Cephas, Petra ſcilicet, ſuper quam ſuam eſſet ædificaturus Eccleſiam* de appellatione Cephæ, id eſt, Petri, & fundamento Eccleſiæ ſuper Petro; id eſt, fide Petri, ſatis in ſuperiorib. Demonſtrauimus Baronium & omnes eos, qui hodie contendunt, Simonem non fuiſſe nominatū à Chriſto Petrum, ſed Petram, & quidem eo ſenſu, quo ipſemet Chriſtus appellatur Petra, imprudentes in horrendæ blaſphemiæ crimen incurrere. Addit poſtremò: *Rurſus eidem ipſi pollicitus erat claues, dicens, Tibi dabo claues regni cælorum; impræſentiarū vero hac feliciùs implens, ait, Paſce agnos meos, Paſce oues meas.* Hic verò Baronius Nouatorem agit inſigniter. Eſt enim noua doctrina, heri & nudiuſtertius nata, claues Petro promiſſas Matth. 16. 19. eidem Petro fuiſſe exhibitas Iohannis 21. 15. quando illi dixit Dominus, *Paſce oues meas.* Vetus & recens Eccleſia vniverſa, ſi nouiſſima tempora excipias, longè aliter credidit, aliter docuit. Theophylact. in verba Chriſti apud Matthæum. *Etſi ſolùm Petro dictum eſt* Dabo Tibi, *omnib. tamen Apoſtolis ea poteſtas data eſt. Quando? quando dixit. Quorum remiſeritis peccata, remiſſa ſunt eis.* Putabat nimirum Theophylactus, promiſſionem factam apud Matthæum, fuiſſe impletam, non Iohan. 21. 15. vt placet Baronio, cùm dixit Chriſtus Petro, *Paſce oues meas*, ſed Iohan. 20. 23. cùm omnib. Apoſtolis dixit Dominus, *Quorum remiſeritis peccata, remittentur, & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Et meritò: ſunt enim ipſiſſima verba, quibus erat vſus Dominus, cùm claues promittebat. *Et tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunq; ſolueris ſuper terrā, erit ſolutum & in cælis.* Euthymius in locum Ioh. 20. 23. *Ante paſſionem dixerat eis, Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata in cælo: & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Sed tunc quidem, hoc illis promiſit, nunc autem tribuit.* Hæc vetus doctrina, quare hodie repudiatur? aut qui veterem nouā commutant, quare non dicantur Nouatores? Sed conſtat illis ſui facti ratio. Excludendi nempe ſunt cæteri Apoſtoli à jure clauium, & à jure paſcendi: quatenus ſunt hæc jura Petro peculiariter propria, non communia omnium Apoſtolorum. ſic enim mox docet Baronius: etiam in eo inſignis Novator, & veteris doctrinæ deſertor, vt oſtendemus. Sed interim doceat me, ſi quis poteſt, quid ſibi velint illa Baronij verba de Chriſto, *feliciùs implens ait?* Ego enim non capio, cur aliqua Domini actio felicior quàm alia dici queat. Mortalium actiones ſecundùm plus & minus felicitatis ſunt capaces: in Chriſto Deo & homine. hujuſmodi intenſioni aut remiſſioni locus non eſt.

CXXXIII. *Digreſſio, in qua expenduntur quæ ſcripſit Bellarminus explicans verba Domini,* Paſce oues meas. *Oſtenditur vanitas aliquot illius argutiarum. Loca aliquot Scripturarum illuſtrantur.* ποιμαίνειν *&* νομὰς νέμειν *quo ſenſu de Regibus*

bus & miniſtris Eccleſiæ dicantur. Paſcere virga ferrea. *Alia.*

PRiuſquam vlterius cum Baronio pergamus, pauca dicenda ſunt de illius loci Iohannis interpretatione, quam nouiſſima tempora pepererunt: Bellarminus enim libro primo, de Rom. Pontifice, verba Domini ex profeſſo explicans, ea ſcribit, quæ vel propter nouitatem, vel propter hominis apud multos auctoritatem, vere piorum omnium animaduerſione ſint digniſſima. Probat omnes ſine exceptione Petro (intellige autem Papam,) eſſe ſubjectos. *Commiſit*, inquit, *Dominus Petro curam agnorum, id eſt, populi Iudaici; & agnorum, id eſt, populi Gentilis; & ouium, id eſt, eorum, qui agnos iſtos pepererunt in Chriſto qui ſunt Apoſtoli & Epiſcopi.* Hæc obſeruatio ſpeciem aliquam acuminis præ ſe fert: re vera ſolididatis nihil omnino habet. In re autem tanta friuolas conjecturas ſequi, oleum eſt & operam perdere. *Agnos & agnos* habet Latina verſio: ea res occaſionem præbuit huic ſubtili commento. Si hoc tantum dixero, Græcam veritatem aliter habere, & *oues* in ea apellari quos vult Bellarminus eſſe agnos, corruat neceſſe eſt totum Bellarmininanum commentum. Sed quia ille Græci textus emendatione ſuam expoſitionem tuetur; age, rem preſſius examinemus. Trinum Chriſti mandatum ita concipitur in libris Græcis. βόσκε τὰ ἀρνία μου· ποίμαινε τὰ προβάτιά μου· βόσκε τὰ προβάτιά μου. *Paſce agniculos meos: paſce oues meas: paſce oues meas.* neque vlla quod ſciam, in ſcriptis codicibus diuerſitas, niſi quod viri quidam doctiſſimi teſtantur, ſe in vno vetuſtiſſimo ms. etiam in primo loco προβάτια pro ἀρνία ſcriptum reperiſſe. In Latina vero interpretatione, ſic: *Paſce agnos meos: Paſce agnos meos. Paſce oues meas.* Bellarminus, vt quod cupit efficiat, Græcam lectionem ait corrigendam in ſecunda enunciatione, & ſcribendum προβάτια; quia Ambroſius in vltimum Lucæ caput, vertit *oniculas.* Sed hoc, aut falſum eſt, aut certe parum firmum. Nam habet quidem Ambroſ. vocem *ouiculas*: ſed quam ipſe Latinum interpretem ſecutus, de ſuo vſurpauit, in locum dictionis agnos, quæ apud interpretem: quippe, ſiue dicas *agnos*, ſiue *ouiculas* non multum ſane intereſt, etſi aliquid fortaſſe intereſt. Ambroſium vero quando illa ſcribebat, Græca non habuiſſe ante oculos, apparet ex illa quæſtione quam mouet ſuper vocibus *diligo & amo.* Sic ille: *Illud quoque diligentius intuendum, cur cum Dominus dixerit, Diligis me? ille reſponderit, Tu ſcis Domine, quia amo te.* affert deinde Ambroſius diſtinctionem, eruditam illam quidem; ſed quæ vocibus Latinis *diligo & amo* quæ habet Latina verſio, potius conueniat, quam Græcis Iohannis, ἀγαπᾷς με, hoc eſt, *diligis me, &* φιλῶ σε, hoc eſt, *amo te:* quæ videntur poſita ab Iohanne ſine vllo diſcrimine; quare etiam Latina eodem modo accipienda eſſe adnotat Auguſtinus: qui mihi videtur ad obſeruationem Ambroſij reſpexiſſe, cum iſta ſcribebat, tractatu in Iohan. 123. *Vbi etiam demonſtratur vnum atq; idem eſſe, amorem & dilectionem; nam etiam Dominus nouiſſime non ait diligis me, ſed amas me.* Quod ſi inter voces quibus Iohannes vſus aliquid eſt diſcrimi-

nis ponendum: dici poteſt non abſurde; Iohannem in Chriſti interrogatione vſum eſſe verbo ἀγαπᾷν, *hoc eſt, diligere,* ſemel atque iterum, vt ſignificaret, Chriſtum deſideraſſe in Petro amorem perfectum, qualis Deo debetur. Nam in Scripturis, quoties fere amor Dei præcipitur, non φιλεῖν, hoc eſt, *amare,* verbum vſurpatur à Græcis ſcriptoribus ſacris; ſed ἀγαπᾷν; vt Deuter. 6. ℣. 5. 11. ℣. 1. Matt. 22. ℣. 37. Luc. 10. ℣. 27. & amor erga Deum aut proximos in Scripturis ἀγάπη, hoc eſt, *dilectio*, dicitur non φιλία, hoc eſt, *amor*. Petrus igitur, qui interrogatus bis per verbum ἀγαπᾷν, ſemel per φιλεῖν ſemper reſpondens vſurpat verbum φιλῶ; videri queat ſerò iam conſcius ſuæ infirmitatis, conſulto conſilio, verbum aliquod Syriacum vſurpaſſe, quod Græco φιλῶ magis reſpondet, quam τῷ ἀγαπῶ, quod Iohannes in ſuo Euangelio ſeruauit. Ex his conſtat, Ambroſium Græca non conſuluiſſe, cum *ouiculas* eo loco dixit, quare emendatio Bellar. conclamata eſt, nam eius lectionis neque apud Græcos Patres, neque in antiquis membranis vlla mentio. Contra, ſcriptum iam olim fuiſſe πρόβατα, hoc eſt, *oues,* ſuadet Syrus Paraphraſtes, qui vertit ענא: nam & Matth. 10. ℣. 6. atque alibi πρόβατα expoſuit ערבא. quanquam videtur Syrus in exponendo hoc loco, non adeo proprietatem dictionum attendiſſe, quam ſectatus eſſe varietatem; in ſingulis enim interrogationibus vocem mutauit: quum in Græco ſint tantum duo, ἀρνία & πρόβατα: & in Latino quoque duo *agni* & *oues*. Arabs contra, vnica voce in tribus interrogationibus eſt vſus. Ætate quidem Theophylacti lectum eſſe πρόβατα, non προβάτια, declarat eius interpretatio. Nonnus quoque Theophylacto antiquior, ſic legit; Ἡμετέρων ποίμαινε νομήια πώεα μήλων. *Humanos ouium noſtratum paſcito greges.* Sed etſi conſtaret ſcripſiſſe Iohannem προβάτια; alia tamen ratio afferri poſſet, haut paullo quam Bellarminiana ſolidior. Valet enim ea nominum forma, vt diuinitus explicat Beat. Bernardus ſermone 4. in Cœna Domini, ad vehementiam amoris declarandam, & affectum tenerrimum. Hinc ille apud eundem Iohannem 13. ℣. 33. Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. *Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum;* quæ ſunt paterni affectus verba pleniſſima. Sic apud diuinum Paulum, Gal. 4. 19. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, h. e. *filioli mei, quos iterum parturio* & in prima Iohannis Epiſtola ſepties illa vox repetitur ſinceri & ingentis, vt dixi, affectus index. Dominus igitur cum dicit ἀρνία & προβάτια, ſi ita ſcripſit Iohan. non ad ſubtilitatem Bellarminianam reſpexit, ſed illud proculdubio inenarrabilem amorem ſuum erga electos declaratum iuit, quem verbis, factis ſemper demonſtrauit; vt præ cæteris inculcat Iohannes. Sine cauſſa interpretes hanc teneritudinem affectus in Chriſto, diſſimulant hoc loco vertentes *agnos*, quum debuiſſent *agniculos*, vel *agnellos*: nihil enim in Scripturis eſt otioſum; non dictio, non dictionis forma, non ſyllaba, non litera. Ac videtur Ambroſius hanc ob cauſſam *ouiculas* forma diminutiua dicere maluiſſe, quam *agnos* cum vetere: quum fortaſſe meminiſſet, in Græcis extare

vocem

vocem ἀρνία; etſi in ſecunda interrogatione aliter habent Græca; cuius diuerſitatis illi tunc in mentem non veniebat. Iam quod Bellarminus *oues* interpretatur de Apoſtolis & Epiſcopis; de his quidem verum eſt: at de illis, noua interpretatio ea eſt, vel paucorum veterum; qui tamen de Monarchia Hildebrandina ne cogitabant quidem. Vult vero Bellarminus, Apoſtolos, non ſolum Chriſti reſpectu fuiſſe oues; vt erant re vera: ſed etiam Petri; in cuius poteſtate ipſi fuerint, vt ab illo regerentur; tanquam à ſuperiore, imo tanquam à Domino & Monarcha: nimirum ex illa ſua interpretatione, *Paſce, id eſt, more Regis impera.* Sed hæc ſunt myſtarum è ſchola Hildebrandi effata recentia, & cum Scripturis non minus, quam cum omnium meliorum ſeculorum Patribus è diametro pugnant. Adeone vero frontem periiſſe de rebus, vt nihil pudeat viros graues, qui odium Nouatorum, quos ipſi appellant, verbis profitentur, tam noua, tam olim inaudita comminiſci? Cedo enim vel vnum è Græcis aut Latinis Patribus, qui hanc expoſitionem ſit ſecutus. Paparum commenta, vt honori ſuo velificarentur, nihil moror. Sed ne horum quidem aliquis, è vetuſtioribus proferri poteſt, qui τὸ *Paſce* expoſuerit cum Bellarmino. Ne Leonem quidem magnum excipio; qui vnus ex antiquis Papis Petro plurimum videtur tribuiſſe. Theophylactus vero quàm diuerſe? ἀρνία, inquit, τάχα οἱ εἰσαγωγικώτεροι· πρόβατα δὲ οἱ τελειότεροι. *Fortaſſe per agnellos intelliguntur rudiores: per oues perfectiores.* Euthymius: *Agni & oues dicuntur diſcipuli,* (olim Chriſtiani omnes nominabantur diſcipuli & diſcipulæ;) *propter ſimplicitatem ac promptitudinẽ, ad hoc vt immolentur. & rurſum agni quidem imperfectiores, oues autem perfectiores.* Idem ſibi volunt & Latini, qui dicunt, Petro traditos eſſe paſcendos, incipientes, proficientes & perfectos. Quod quidem verum eſt: ſed non vni Petro proprium; verùm omnibus Apoſtolis commune. Quos omnes quum fateatur Bellarminus, illis verbis, *Sicut Pater me miſit, ita ego mitto vos,* fuiſſe inſtitutos Chriſti vicarios; quippe τὸ Χριστοῦ ἔργον ἀναδεξαμένους, vt loquitur Chryſoſtomus in illa verba; & quidem vicarios *apud omnes gẽtes,* Matth. 28. ℣. 19. Lucæ 24. ℣. 47. quæ malum inſania eſt, quis furor, vicariis Chriſti, plenitudine poteſtatis præditis, (ita docet etiam Toſtatus ſentiendum eſſe de omnibus Apoſtolis, præfatione Comm. in Matthæum:) alium præter ipſum Dominum imponere Monarcham, è cuius nutu pendeant? qui ſe illorum iactare potuerit dominum & Regem? Nam Pasce Bellarmino eſt, Rex eſto. Hæc falſa ſunt, putida, denique noua commenta; & qui illa defendunt, certiſſimi Nouatores. Iam quum in his tribus interrogationibus, duobus verbis vſus ſit Iohannes, βόσκε & ποίμαινε; atque horum alterum (nempe βόσκε) bis vſurparit in prima & tertia compellatione: eius tamen Bellarminus rationem nullam habet; alterum, quod ſemel poſitum eſt, vrget acriter & ſpem victoriæ in eo cum maxime ponit. Ratio eſt, quia vt Theophylactus obſeruat, βόσκειν, curam minorem ſignificat; ποιμαίνειν, acrioris imperii videtur habere ſignificatio-

ficationem. τὸ ποιμαίνειν, ait, ὅλην καὶ πληροτέραν ἐπιστασίαν ἐμφαίνει· τὸ δὲ βόσκειν, τὴν ἀτιμοτέραν. Quia igitur ad optatam monarchiam parum facere videbatur verbum *βόσκειν*, propterea de illo, etſi bis poſito, eſt altum apud Bellarminum ſilentium. Non ita Græci, qui obſeruant, Chriſtum his duabus dictionibus, Apoſtolos admonuiſſe; vt tam humiles ouiculas, quam validiores oues pariter curarent: & ſic erga tam has, quam illas ſe gererent, vt rationes ipſarum poſtularent. Vide Theophylactum. Latinus vnica voce eſt vſus *Paſce*; quæ Græco *βόσκε* melius reſpondet, quam τῷ *ποίμαινε*. *paſco* enim eſt à *βόσκω*. nam *b* & *p* literæ ſunt permutabiles; vt *πύξος buxus*. Syrus & Arabs vnico verbo vſi, & quidem eodem רעה Bellarminus igitur multa differit; vt probet, *ποιμαίνειν* ſignificare *regere* ac *præſidere*: ac propterea Petrum, quando illi dictum eſt *ποίμαινε*, ea voce conſtitutum eſſe Rectorem & Præſidem Eccleſiæ: atque vt viam ſibi muniat ad illam nobilem expoſitionem, *Paſce, id eſt, Regio more impera*; notiſſimum poëtæ locum affert, qui Regem Agamemnonem dixit *ποιμένα λαῶν*, *paſtorem populorum*. Affert etiam illud Matth. 2. *Ex te mihi exiet Dux, qui regat populum meum*. vbi quum Græca habeant *ποιμανεῖ τὸν λαόν*, in Michæa tamen, vnde locus putatur deprómptus, non eſt verbum רעה *paſco*, ſed משל quod eſt *dominari*. At hæc omnia fruſtra; & hæc dicere, aërem eſt verberare. Ποιμαίνω ſiquidem & ποιμὴν; *paſco*, & *paſtor*, quoties de Regibus dicuntur, ſcopus metaphoræ illius eſt, officium Regis denotare; vt diligenter & leniter populum curet, ſicut paſtores ſolent circa oues eſſe & mites & ſeduli. Nam vt ait Gregorius Nazianzenus oratione I. in elegante deſcriptione muneris paſtoritij ὁ ποιμὴν ὀλίγα μὲν τῇ βακτηρίᾳ· τὰ πολλὰ δὲ τῇ σύριγγι. *paſtor non multum vtitur pedo, fiſtula vero plurimum*. Ideo & Baſilius Seleucenſis, homiliam in illa apud Iohannem verba ſcriptam, *Ego ſum ille paſtor bonus* ita orditur: Ἡδὺ τὸ χρῆμα, ποιμὴν ἐπιεικὴς νέμων τὰς τῶν θρεμμάτων ἀγέλας καὶ σύριγγος ἤχῳ πρὸς τὴν νομὴν διεγείρων τὰ ποίμνια. Quia enim ouis genus eſt animantium mitiſſimarum; præfecturam quoque paſtoris mitiſſimam eſſe debere merito eſt creditum. Idcirco Hieronymus in hæc verba Ezechielis cap. 17. verſ. 24. *Dauid Rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum*, ſcribit ſic: *tantæ erit clementiæ, vt non ſolum Rex, ſed & Paſtor appelletur; eo quod ſuperbum nomen imperij paſtoris vocabulo mitiget*. idem Epiſtol. ad Damaſum *a paſtore præſidium ouis flagito*. ſignificans, propterea Epiſcopos apppellari *paſtores*, vt meminerint debere ſe præſidium & omne auxilium fidelibus, ſuæ curæ creditis. Grammatici Græci obſeruant, nomen ποιμὴν, cum metaphoricè ſumitur, vt in illo de Agamemnone, ποιμένα λαῶν, ſignificare, κηδεμόνα, *curatorem*: & ποιμαίνειν, cum ad Reges aut magiſtratus transfertur, ſignificare *φροντίζειν*, *curare*, ſollicitum eſſe de commodis eorum, quorum paſtor audis, Clem. Alex. Pædag. l. 1. c. 7. ſcribit in eam ſententiam; Dominũ, quãdo de ſe dixit, *Ego ſum ille Paſtor bonus*; hoc voluiſſe declarare; ſe eſſe τὸν τῶν ἐπιμελητικὸν ἐμ. νηπίων ποιμένα. *paſtorẽ illũ qui infãtium cõmodũ ſollicite proſpiciat*. Quam etiã ob cauſã Propheta

Iſaias

Iſaias de Chriſto ait, capit. 40. v. 11. *Sicut paſtor gregē ſuum paſcet: in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo leuabit. fœtas ipſe portabit.* ex quibus diuinis verbis luculente apparet, Chriſtum non propter dominationem, quam obtinet in ſuos, dici Paſtorem; ſed propter amorem ipſius tenerrimum in fideles, & curam quam habet de ipſis inenarrabilem. Hilarius in Pſalmum II. *Ne quis temerariæ huic & impiæ præſumptioni locus pateat, proprietates ipſa verborum in Romanam linguam tranſlatorum, cognoſcendæ ſunt. Namque id quod nobiſcum eſt, reges eos in virga ferrea, quanquam ipſum reges, non tyrannicum, neque iniuſtum ſit; ſed ex æquitatu & moderationis arbitrio, regimen rationale demonſtret: tamen molliorem adhuc regentis affectum proprietas Græca ſignificat. Quod enim vobiſcum eſt, reges eos, cum illis eſt* ποιμανεῖς, *id eſt paſtoraliter reges, regendi ſcilicet eos curam affectu paſtoris habiturus.* En luculente à magno Doctore expoſitum, quid ſignificet *paſtor* & *paſcere*, cum de rectoribus Eccleſiæ vſurpantur. Auguſtinus explicans verba Iohannis 10. v. 2. *Bonus paſtor ponit animam pro ouibus*, affert hæc ipſa Domini verba ad Petrum; *Paſce oues meas*, & illa ſic interpretatur. *pone animam tuam pro ouibus meis.* Deum immortalem! quam diuerſa eſt hæc expoſitio, ab illa Bellarmi. *Paſce, regio more impera.* Vide Epiſt. Chryſ. 55. ad Gerontium preſbyterum; vbi de officio differit boni paſtoris in ouium periculo. Neque hoc dicimus, quod putemus, Paſtores Eccleſiarum ſpirituali poteſtate animaduertendi, ſpirituali modo, in rebelles carere: ſed vt probemus, defenſores Pontificiæ monarchiæ, cum verbum ποιμαίνειν vrgent, vt Hildebrandinam doctrinā ſtabiliant, quod facit Bellarminus, facere imperite, abſurde, ridicule. Nam ſi vim verbi & proprietatem Græcæ dictionis vrgere velis; melius ac verius è voce ποιμαίνειν colligas, officium boni paſtoris eſſe, vt diuinis oraculis gregem ſuum aſſidue paſcat, & in Scripturarum lectione, vel auditione, ſuos aſſidue exerceat. ποιμαίνειν enim eſt ἐν τῇ πόᾳ μένειν, *manere in herba virente*, diciturque de bono paſtore, qui oues ſui gregis ad læta paſcua ducit, & vt loquitur Greg. Naz. τὰ χλοερὰ ἐπιζητεῖ τε ἔνυδρα καὶ σύννομα. *loca diligenter inquirit irrigua & compaſcua*. hoc paſtoris ouium irrationalium exemplum, paſtor fidelis ouium rationalium imitatur: & quum harum ouium πόα & pabulum ſit verbum Dei; id ſedulo agit, vt ſuus grex in auditione, meditatione, lectione, praxi denique Scripturarum, jugiter occupetur. Illud eſt vere ποιμαίνειν, ſiue ἐν τῇ πόᾳ μένειν; iſtud eſt vere paſtorem eſſe, Nam alimentum ouium Chriſti eſſe vocem ipſius quis ſanus dubitat? quū vt eleganter Baſilius Sel. ait, ψυχῆς τροφὴ θείων λόγων ἑςίασις, *animæ nutrimentum ſit, vt diuinos epuletur ſermones.* & ante hunc dixerat Athanaſius dialogo II. contra Maced. τροφὴ ψυχῆς, ἡ γραφὴ, *Scriptura, pabulum eſt animæ.* Cæſaris Arelatenſis; homilia 20. *Lumen animæ, & cibus æternus, non eſt aliud, niſi verbum Dei.* Eucherius Lugd. de die natali Domini. *Spiritualiter ſtabulum Eccleſia præſepe ſcriptura diuina, paſtores vero, Epiſcopi & doctores intelliguntur.* mox: *Vnde ſcriptum eſt, Animalia tua Domine inhabitarunt in ea: hæc autē animalia quaſi in præſepio, in diuina ſcriptura, cibis ſpiritualibus nutriuntur*, & hoc Patres Græci ac Latini locis innumeris

meris ſtudioſiſſime inculcant. Propterea Nonnus, vocē Dominicam PASCE, ſic expreſſit, *Κρια· ἐμὰ ποίμαινε βόσκηματα ἄνθεσι βίβλου. Paſcito Petre meos Scripturæ floribus agnos*! licentius quidem, vt Paraphraſtes; ſed pie, ſed docte, & ex Eccleſiæ veteris fide. Nam vt Leo magnus ait, ſerm. 1. de Petro & Paulo, cum dixit Chriſtus Petro, *Paſce oues meas*, nihil aliud quæſitum ab eo eſt, *quam vt paſcendis eius quem diligeret ouibus cibum, quo ipſe erat opimatus, impenderet.* Spero vere pios non negaturos, hanc grammaticam obſeruationem, probabiliorem eſſe illorum acumine Sophiſtico, qui è verbo *Paſce* terribilē omnibus Principibus Papæ monarchiam eliciunt. Quod Bellarminus obſeruat, pro ποιμανεῖ, hoc eſt, *paſcet*, quod habetur apud Matthæum 2 v. 6. legi apud Michæam משל quod dominari ſignificat; & id quoque in argumentum dominationis trahit; demiror non vidiſſe illum, quam facile, quam ſolide, hæc argumentatio verti in contrarium queat. Nos igitur Bellarmino reſpondemus, Epiphanium vere & ſapienter monere; extare in Scripturis quaſdam vt ipſe appellat προφυλακτικὰς *præcautiones* poſſumus nominare, ſiue *præmunitiones* aduerſus futuros errores, quos quandoque euerſuros Spiritus Dei præuidebat. Exempla harum præcautionum alibi explicamus accurate ex eodem Patre. In eum cenſum referri debet hæc vocis Hebraicæ mutatio in aliam nonnihil diuerſam. An enim temere factum putamus, quod vox Micheæ, quæ dominationis ſignificationem habet in aliam ſit mutata, quæ mitius regimen, vt probauimus, denotat? nam Septuaginta aliter verterant, ἐξ οὗ ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ. Magnus Chryſoſtomus homil. in Gen. 18. obſeruat, Scripturarum eam eſſe præſtantiam vt nulla ſit in iis ſyllaba, nullus apex, qui non contineat πολὺν ἐγκεκρυμμένον θησαυρὸν *aliquem intus latentem theſaurum.* Credamus igitur, etiam huius mutationis aliquam eſſe cauſſam & latere myſterium. Vidit hoc acute Maldonatus, & cauſſam attulit hanc. *Quod pro* משל *dominetur, ait, interpretati ſunt* ποιμανεῖ, *paſcet, regendi modum declarare voluerunt: futurum ſignificantes, ut Chriſtus non in virga ferrea, vt gentes; ſed in pedo benigni paſtoris, cuius oues eſſent propriæ, populum ſuum regeret.* Igitur, vel auctore Maldonato, ποιμαίνειν dicitur Chriſtus ſuas oues propter regimen mite & benignum quo illas regit. Hoc ſi verum eſt; eſt autem veriſſimum; errat Bellarminus immaniter, qui verbum ποιμαίνειν vrget ad ſtabiliendam illam monarchiam, per quam ius ſibi vindicant Papæ ludendi capitibus Regum qui dicto audientes non fuerint. Iſtud Bellarmine ποιμαίνειν non eſt, ſed ῥαβδίζειν, aut ſi vis ſcapham ſcaphiam τυραννεῖν. Sed addit alium locum ex Apocalypſi 19. v. 15. *& ipſe reget eos in virga ferrea.* nam in Græca veritate legi: αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, neque videt Bellarminus elegantiſſimam illius loci ἀκυρολογίαν; per quam paſtori virga ferrea tribuitur, quod nunquam auditum eſt, & à paſtoris munere eſt alieniſſimum. Sed eſt ita dictum, vt ſi pater aut magiſter dicat diſcipulo rebelli, δεῖ σε παιδεύειν ἀγχόνῃ, Caſtigatio puerilis, quæ à parente fit, vel præceptore, παιδεία dicitur; & παιδεύειν *dare pueris diſciplinam*, impropriè igitur

dicat

dicat aliquis pater, filium debere σωφρονίζειν, laqueo; hoc ſignificans; quia paterna caſtigatio nihil proficiat, opus eſſe publica magiſtratus. laqueus enim non eſt inſtrumentum paternæ caſtigationis; ſed publicæ pœnæ quæ exigitur à magiſtratu. Sic paſtor caſtigat oues pedo; virgæ ferreæ nullus vnquam illi vſus. Quare Chriſtus qui non ſolum paſtor eſt Eccleſiæ, ſed etiam Rex & iudex ſupremus, ἀνέρως quidem, ſed elegantiſſime dicitur, illos qui pedo regi non potuerint, virga ferrea olim paſciturus; id eſt puniturus & perditurus. Hæc vero de Chriſto dicitur, non qua paſtor tantum eſt Eccleſiæ aut ἀρχιποίμην, vt appellatur à Petro; ſed quà Dei Filius, præmiorum & ſuppliciorum quæ homines manent, vnicus arbiter. propterea illo ipſo loco ſtatim ſubiicit Euangeliſta Iohann. *Et habet in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptum*, Rex Regvm & Dominvs Dominantivm. Audebit-ne aliquis ſeruus ſeruorum Dei ea ſibi vindicare, quæ de Chriſto dicuntur, vt eſt Rex regum, Dominus dominantium? Addit poſtremo Bellarminus teſtimonia veterum Patrum; quæ omnia ſi ex auctorum mente exponantur. hodiernam opinionem de monarchia Pontificia funditus euertunt planiſſime. Sed nos illo miſſo, ad Baronium redeamus.

CXXXIV. Refutatur ſententia Baronij, ſuper nonnullis quæ vni Petro peculiariter fuiſſe tributa ſcribit.

Anni XXXIV. Num. CCII

QVI hodie pro Monarchia Pontificia ceu pro aris & focis pugnant; vt certa & expreſſa Patrum teſtimonia, quibus hoc commentum deſtruatur, eludant; multas diſtinctiones coguntur comminiſci, tam inauditas veteribus, quàm ipſa Monarchia vnius in Eccleſia fuit illis incognita. Eiuſmodi illa eſt, quam hîc proponit Baronius. Ait Dominum quædam Apoſtolis eſſe largitum, communia ipſis omnibus: quædam Petro conceſſiſſe, ipſi peculiaria. De communibus nulla dubitatio; peculiariter autem Petro propria recenſentur hæc quatuor. I. *Tu vocaberis Cephas*: II. *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam*: III. *Tibi dabo claues regni cælorum.* IIII. *Paſce agnos meos, & paſce oues meas.* Horum quatuor primum nemo negabit Petro fuiſſe proprium: nemo enim præter hunc ex Apoſtolis Cephas eſt appellatus. Sed ſi hoc voluit Baronius, Petro peculiarem à Chriſto honorem eſſe habitum, vt nouum illi nomen imponeret, errauit, vt ſatis ante probauimus de cæteris vero tribus, falſiſſima eſt Baronij affirmatio, & Scripturis ac Patribus manifeſtiſſime repugnans. Paulus Apoſtolus, Epheſ. cap. 2. verſ. 20. Eccleſiam fundatam eſſe affirmat ſuper fundamento non vnius Petri, ſed Apoſtolorum. huic ſententiæ non veretur Baronius ſuam hîc opponere. docens: *Eccleſiam ſuper Petro peculiariter eſſe fundatam, & non ſuper cæteris.* vtri credemus? Chriſtus. quas promiſerat claues Apoſtolis, Petrum alloquens, Matth. 16. iiſdem Apoſtolis, exhibet Iohan. 20.

Baronius negat, & vni Petro affirmat traditas, *Paſcere oues Chriſti* adeò commune fuit munus omnium Apoſtolorum, vt in genere ad omnes pertineat Rectores Eccleſiarum, qui propterea in Scripturis paſcere dicuntur ſæpe, & nominantur è re paſtores. Baronius Petri vnius proprium jus vult fuiſſe, vt paſceret oues Chriſti. Opponimus nos iſtis nouitatibus veterem Eccleſiæ doctrinam, cujus tot ſunt teſtes, quot fere ſunt Patres quorum libri ad nos peruenerunt. Vnus Auguſtinus pro omnibus eſto: De agone Chriſtiano, cap. 30. *Non ſine cauſſa inter omnes Apoſtolos huius Eccleſiæ Catholicæ perſonam ſuſtinet Petrus: huic enim Eccleſiæ claues regni cælorum datæ ſunt, cum Petro datæ ſunt: & cum ei dicitur; ad omnes dicitur, Amas me, paſce oues meas.* Tolerabilius erraret Baronius, ſi diceret, quod multi hodie eiuſdem ſectæ dicunt; communia quidem omnibus Apoſtolis etiam illa tria fuiſſe, quæ ipſe facit Petro propria: verum peculiari modo quodam eorum diſpenſationem & administrationem Petro fuiſſe permiſſam. Quin ipſe Baronius paullo poſt in horum caſtra videtur ſeſe recipere.

CXXXV. An diſtinctionem à Baronio proditam agnouerit Cyprianus.

ANNI XXXIV. Num. CCIII.

Allatæ modo diſtinctionis aſſertor primus profertur Cyprianus qua autem fide? peſſima, vel teſte Bellarmino. Baronius locum à libr. de vnit. Ec. affert, vt probet, jus clauiū, & paſcendi, item fundamenta Eccleſiæ ponendi aut ſuſtinendi, propriè in Petrum eſſe collatum. Bellarminus contra, libr. 4. de Rom. Pontifice, cap. 23. deſcribit eadem Cypriani verba, & ex iis concluſionem hanc elicit. *Vbi vides*, ait, *idem dari Apoſtolis per illa verba*, Ego mitto vos, *quod Petro fuerat promiſſum per illud*, Tibi dabo claues; *& poſtea exhibitum per illud*, Paſce oues, *intelligi iuriſdictionem pleniſſimam etiam exteriorem.* Quare auctore Bellarmino falſa eſt Baronii ſententia. Sed & Bellarminus fallit ac fallitur, cum non veretur dicere eo loco & alibi, doctrinam Cypriani non impedire Petri primatum. Nam qui hodie dicitur Petri primatus, (ea autem eſt, Papæ Monarchia abſoluta) cum dictis factiſque Cypriani non magis poteſt conſiſtere; quam duæ propoſitiones ἀντιφατικῶς oppoſitæ: poſſunt ſimul eſſe veræ. Sexcentis hoc poſſet argumentis probari è ſcriptis pii illius Martyris: & nos jam aliqnid ca de re diximus ad annum 33. diſputat. 14. & 16. Hic ſufficiat dixiſſe, vel ex iis quæ ſcribit Beat. Auguſtinus contra Donatiſtas, variis in libris tomi 7. liquido conſtare poſſe: adeo non agnouiſſe Cyprianum doctrinam de Monarchia Papæ, vt ne Beat. quidem Auguſtinus id vnquam ſit ſuſpicatus. Meminit tot locis Auguſtinus in ſeptem libris de vno baptiſmo, & aliis contra Donatiſtas, eius controuerſiæ, quæ fuit inter Stephanum Papam, & Cyprianum, quo auctore Donatiſtæ ſuum errorem tuebantur. Quæro igitur, quum nihil ſit prætermiſſum ab Auguſtino, quod ad rem faceret, vt Donatiſtas ad ſanam mentem reuocaret; cur nunquam in tot libris de Monarchia Papæ vllum facit verbum?

verbum? cur tacetur Papæ infallibitas, quæ hodie veri & falſi norma proditur? cur vicari⁹ Chriſti vel Dei, cur illa iura quæ continentur dictatibus Hildebrandi ſilentur? cur tot locis Stephanus & Cyprianus ſic componuntur; vt duo magni Epiſcopi, poteſtate in Eccleſia Dei pares? Vnicum exempli gratia locum proferam. De vnico baptiſ. contra Petil. capit. 14. *Ecce duo erant vno tempore, vt de aliis taceam, qui diverſa ſentiebant. Duo erant eminentiſſimarum Eccleſiarum, Romanæ ſcilicet, & Carthaginienſis, Epiſcopi, Stephanus & Cyprianus, ambo in vnitate Catholica inſtituti. Quorum, Stephanus baptiſmum Chriſti in nullo iterandum eſſe cenſebat, & hoc facientibus grauiter ſuccenſebat. Cyprianus autem in hæreſi vel ſchiſmate baptizatos, tanquam non habentes baptiſmum Chriſti, baptizandos in Eccleſia Catholica exiſtimabat. Multi cum illo, quidam cum iſto etiam ſentiebant; vtriq; cum eis in vnitate conſiſtentes.* Hæc Auguſtinus. Sed de mente Cypriani, accuratius alibi propitio Chriſto.

CXXXVI. An Hieronymus agnouerit ſuperiorem diſtinctionem à Baronio proditam. Mens illius in epiſtola ad Damaſum explicatur.

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

PRoximus allatæ diſtinctionis aſſertor profertur Hieronymus: ſed melius dixero, trahitur inuitus & omnibus reluctans viribus. Quid igitur dicit ille? plane contrarium eius quod poſitum eſt in illa diſtinctione. Sic nempe viri boni ſolent, quos vis maior ad tribunal iudicis pertraxerit, vt falſum teſtimonium præbeant: prophetam enim Balaam imitantur, quod Hieronymus hìc facit. Poſuit Baronius inter Petro peculiariter tributa quod dictũ illi ſit, *Et tibi dabo claues regni cœlorum.* Hieronymus cõtra, illo ipſo qui hìc deſcribitur loco: *cuncti claues regni cœlorũ accipiunt.* Igitur omnes æquales poteſtate: & eorum ſucceſſores item pares inter ſe, & æquales ſaltem ex iure diuino, ſi credimus Hieronymo. Notiſſima illius verba ſunt, in epiſtola ad Euagrium. *Si auctoritas quæritur, Orbis maior eſt vrbe. Quid mihi profers vnius vrbis conſuetudinem? Vbicunque fuerit Epiſcopus, ſiue Romæ ſiue Eugubij, ſiue Conſtantinopoli, ſiue Rhegij, ſiue Alexandriæ, ſiue Tanis, eiuſdem meriti eſt, eiuſdem ſacerdotij. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, ſublimiorẽ vel inferiorem Epiſcopum non facit: cæterum, õnes Apoſtolorum ſucceſſores ſunt.* Scire velim an diſtinctio Baroniana, quæ ad Monarchiam Pontificiam eſt excogitata, acrius confutari potuerit, quam hoc argumento: Apoſtolos omnes fuiſſe æquales: Epiſcopos Orbis terrarum, illorum eſſe ſucceſſores: ac propterea inter ſe æquales; vtut opibus, i. e. potentia ſeculari differant. En teſtem Baronianum. At dicit Hieronymus non ſemel, addit Baronius, *ſuper Petrum fundatam eſſe Eccleſiam: eumque Principem Apoſtolorum & Eccleſiæ ſæpe nominat: cuius ſucceſſori qui non communicat, eſſe ab Eccleſia Catholica alienũ nec eſſe Chriſti ſed Antichriſti graui aſſertione confirmat.* Reſpondeo breuiter ad duo priora. Eccleſia ſuper Petro fundata; nempe ſuper fide Petri non ſuper illius dominatione, ſicut fuſe probatum ad annum 33. Adde quod, *Ex ÆQVO ſuper cæteros Apoſtolos Eccleſiæ fortitudo ſolidatur,*

quod ipſe Hieronymus affirmat, libr. I. contra Iouinianum, capit. decimo quarto. Idem Petrus princeps nominatur Apoſtolorum, vel Eccleſiæ; (quanquam rarius hoc legere memini, præſertim apud Hieronymum) quippe, qui in choro Apoſtolico eſſet coryphæus & ordine primus. *Princeps* Latinis eſt, primus, ſicut docuimus ad locum Matthæi. Apud Leonem Magnum in ſermonibus de Petro & Paulo, Petrus promiſcue dicitur, modo *princeps Apoſtolici ordinis*, vt in I. modo *primus Apoſtolici odinis*, vt in II. ergo idem ſignificant *princeps & primus*, cum de Petro dicuntur. Intolerabilis igitur eſt fallacia abutentium iſta voce, propter ſignificationem, quã habet id nomen in linguis è Romana corrupta ortis. Dialogo I. aduerſus Pelagianos, hæc ſunt Critobuli, ſiue Hieron. verba:*Vt Plato princeps philoſophorum,ita Petrus Apoſtolorum fuit: ſuper quem Eccleſia Domini, ſtabili mole fundata eſt.* Etſi claudicat in multis hæc ſimilitudo: nam Plato ſuis Academicis philoſophis auctor fuit & magiſter ſcientiæ quam profitebantur: quum contra doctrinæ Apoſtolicæ non Petrus, ſed ſolus Chriſtus auctor fuerit & magiſter: duo tamen ex iſto ſimili certiſſima conſecutione colliguntur. Vnum Eccleſiam fundatam eſſe ſuper Petro, hoc eſt ſuper fide & doctrina, quam annunciauit Petrus: ita vt Academicorum ſecta & Philoſophia nitebatur fundamento Platonis, ſiue doctrinæ quam voce & ſcriptis docuit Plato. Alterum; cauſſam cur Petrus dicatur princeps Apoſtolorum, non eſſe dominationem aliquam illius, aut imperium monarchicum in collegas; nullam enim Plato vnquam in reliquos philoſophos obtinuit monarchiam: nullam more Sullæ aut Cæſaris dictaturam. Et pauit quidem Plato philoſophos, viua quondam voce, poſtea ſcriptis ſuis, quibus etiam hodie nobilia ingenia fructuoſiſſime paſcuntur: nuſqnam tamen Plato diſcipulos ſuos aut ſectatores ita pauit, vt illius paſcere, eſſet more Regis imperare. Veniamus ad tertium Hieron. locum ex Epiſt. ad Damaſum: *Petri ſucceſſori qui non communicat, Chriſti non eſt, ſed Antichriſti.* In ſumma Orientis perturbatione quum pleraſque Arrianiſmus occupaſſet, venit in Syriam Hieronymus. Paullo poſt Eccleſiæ Antiochenæ Antiſtites, (illi Eccleſiæ tres præerant eo tempore; Paulinus, Meletius, Vitalis; duo priores orthodoxi; tertius, Apollinaris ſectator:) ab eo exegerunt trium hypoſtaſeon confeſſionem. Erat adhuc illa vox noua, & propter nouitatem multis ſuſpecta. Itaque pium virum ſuſpicio inceſſit, latere aliquid fraudis: *Nouellum, inquit, à me homine Romano nomen exigitur.* In tanta dubitatione Damaſum Pontificem Romanum conſulit Hieronymus, & merito: nam quem potius conſuleret, homo præſertim Latinæ linguæ & presbyter Romanus? Oriens quidem totus illi erat ſuſpectus, vt ipſe ſignificat principio Epiſtolæ; *In Oriente, inquit, difficile vbi fons ſignatus & hortus ille conclusus ſit, poteſt intelligi.* Quid autem mirum; hominem Romanum Epiſcopum Romanum conſuluiſſe? Ait igitur, *Vos eſtis lux mundi, vos ſal terræ*: Epiſcopos Occidentis intelligit, inter quos Damaſus eminebat. Non ſolum autem Damaſum intellectum fuiſſe ab Hieron.

Hieron. declarant præcedentia verba *Nunc in occidente Sol iuſtitiæ oritur:* quę de omnibus Occidentis Epiſcopis orthodoxis neceſſario accipi debent, non de vno Damaſo. alioqui dixiſſet potius, *in vrbe Roma* quam *in Occidente.* & multo magis ſequentia verba id ſuadent: *vos aurea vaſa & argentea: hic teſtacea vaſa, vel lignea.* Sicut dubitari non poteſt, quin vaſa teſtacea & lignea ſint præpoſiti Eccleſiarum Orientis: ſic certum eſt, vaſa aurea & argentea eſſe præpoſitos Eccleſiarum Occidentis, non Damaſum duntaxat: de quo ſolo ſi ſenſiſſet, cur illum *vaſa* potius, quàm *vas* dixiſſet? ſic enim Paulus ipſe *vas electionis* appellatur Actor. 9. v. 15. Ait; *Quanquam tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas.* appellat *magnitudinem* ſplendorem Epiſcopi Rom. qui iam inceperat, *ſtrepitu maioris viuere cenſu.* Meminerit ad Damaſum hæc ſcribi, de cuius magnificentia loquitur Ammianus Marcellinus libro 27. *magnitudo* igitur hîc eſt, quam in Epiſtola ad Euagrium nominabat *potentiam diuitiarum.* Ibi dicebat Hieronymus, quoſdam Epiſcopos *præſtare potentia diuitiarum:* quoſdam *paupertatis humilitatem ſectari:* quam laudem Marcellinus æqualis Damaſo ſcriptor, Antiſtitibus prouincialibus propriam facit: ipſum vero Damaſum Hieronymus Epiſt. ſequente vocat *diuitem Paſtorem:* ſed omnes tamē, ſiue diuites ſiue pauperes, eſſe eiuſdem meriti, eiuſdem ſacerdotij, & pariter Apoſtolorum ſucceſſores paulo ante dicebat idem Hieronymus: vt nullam hic liceat ſomniare monarchiam Rom. Pontificis ex Hildebrandi diſciplina. Addit; *A ſacerdote victimam ſalutis, à paſtore præſidium ouis flagito. Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore Piſcatoris & diſcipulo crucis loquor.* Singulari induſtria vir ingenioſiſſimus & facundiſſimus, Damaſum officij ſui admonet, vt reſpondere in tanto ſplendore poſitus, ne dedignetur. Tu, inquit, es Sacerdos & Paſtor; ac propterea duplici nomine teneris petitioni annuere. Hæc quare ſint addita ab Hieronymo, ſequens ad eundem Damaſum epiſt. declarat. Apparet dubitaſſe illum, ne difficile ſibi foret à Damaſo reſponſum impetrare: quod & videtur eueniſſe; ideo tam ſeuera obteſtatione illum adiurat initio alterius Epiſtolæ. Obiici poterat Hieronymo; non decere humilem presbyterum compellare Epiſcopum, tam diuitem, tam potentem, ac fuit tum Damaſus: huic obiectioni occurrens, *faceſſat* inquit, *inuidia,* hoc eſt, deſinant inuidi eo nomine me reprehendere; quaſi auſus ſim aliquid conditione mea maius. *Romani culminis recedat ambitio*: quaſi diceret; noui ſatis quo ſplendore Romani Pontifices viuant: quantam vrbis Romæ maieſtas neceſſitatem afferat, magnifico & ambitioſo cultu paratuque vtendi: ſed nihil me hoc moratur; *quia*, inquit, *cum ſucceſſore Piſcatoris & diſcipulo crucis loquor:* ſeparans his verbis munus Epiſcopale Damaſi, à ſplendore Epiſcopi Romani: & ſui officii tacite Damaſum admonens. Cæterum ne videretur adulandi ſtudio Damaſum conſuluiſſe, profitetur id ſe facere, non quod fidei ſuæ auctorem alium præter ſolum Chriſtum agnoſceret: verum ideo tantum, quod Chriſtum ſequens, lateri vellet adhærere bene ſentientium; ac præſertim

Eccleſiæ Rom. cuius erat tum integritas fidei vniuerſo mundo cognita. Ait igitur: *Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri communione conſocior: ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio.* Opponit Hieronymus hæc duo inter ſe quod ſummopere notari debet, *ſequi, & communione conſociari.* Sequimur quos agnoſcimus magiſtros, & à quorum auctoritate fidem ſcimus pendere: quod ius vni Chriſto proprium eſt, excluſis omnibus, nemine mortalium excepto. Nam ipſi Apoſtoli, non ſuam doctrinam prædicatunt, ſed quã acceperant à Chriſto, vt ait Paulus, & ſe miniſtros geſſerunt, non auctores fidei. Obſeruatu digna eſt locutio Hieronymi: *Egò nullum primum niſi Chriſtum ſequor.* Quid ais vir magne? tu ſolum Chriſtum primum ſequeris? & hoc audes ad Roman. Papam ſcribere? Ignorabas videlicet poteſtatem huius Vicedei. *cuius eſt vnius nomen in terris*; ait Hildebrandus dictatu decimo: qui in fide errare non poteſt: *Quia Rom. Eccleſia nunquam errauit, nec in perpetuum Scriptura teſtante errabit*, teſte eodem Hildebrando, ſententia 21. qui eſt ſolus Rex & Imperator Eccleſiæ, ac propterea *ſolus poteſt imperialibus vti inſignius*; docente eodem, ſententia 8. Hunccine Monarcham Eccleſiæ dedignabitur aliquis ſequi primum; & tamen iſtud de ſe ſcribit Hieronymus ſine ambagibus, idque in epiſtola ad Papam. Quem igitur honorem ille habet Damaſo? quod Chriſtum ſequens, cupit conſociari, & cõmunicare Damaſo: *id eſt*, addit, *Cathedræ Petri; qui ſuper illam petrã, ædificatã Eccleſiam ſcio.* Quis dubitat *Cathedrã Petri* eſſe Eccleſiam à Petro inſtitutam manentem in fide à Petro ſemel tradita? aut quis non intelligit, *petrã*, de qua loquitur hîc Hieronymus, eſſe fidem rectam, ſuper qua fundata eſt Eccleſia Dei? Hanc eſſe Patrum interpretationem verborum Domini ad quæ alluditur, ſatis ante demonſtrauimus. Quod autem Hieronymus, quando dicit Eccleſiam ſuper Petrum eſſe ædificatam, non reſpexerit ad Regnum aliquod Petri, aut ad Ro. Pontificis imperium monarchicum, ſed ad fidem Petri declarant hæc ipſius ad illa Domini verba Matth. 16. 18. *Simoni qui credebat in Petram Chriſtus Petri largitus eſt nomen: ac ſecundum metaphoram petra recte dicitur ei, Ædificabo Eccleſiam meam ſuper te.* Aperte cauſſam impoſiti nominis facit, non vicariatum dominationis Chriſti in Eccleſiam ſuam: aut quod ſucceſſorem aliquando habiturus eſſet, qui diceret cum Hildebrando, *Vnicum eſſe nomen in terris, videlicet Papæ*: aut cum hodiernis paraſitis Paparum: *Sic volo, ſic iubeo; mea ſupra omne Concilium eſt voluntas*: ſed quia *credidit in Petram*; id eſt, propter fidem. Sic homilia altera in Pſal. 50. apud Chryſoſtomum; Tomo 1. pag. 702. dicitur Simon appellatus Petrus, ἐπειδὴ τῇ πίςει παγίως ἑςὼς ἦν, quia *in fide erat obfirmatus, vt petra*: qua de re ſatis in ſuperioribus. Ergo, CATHEDRA PETRI eſt cathedra rectæ fidei. Damaſi autem fidem rectam fuiſſe, vel eo argumento poteſt probari: quia pleraque omnia quæ hodie in controuerſiã vocantur (quod ad illa quidẽ attinet, quæ fidei articulos continent:) adhuc Damaſi ſeculo ignorabantur. Nihil autem magis ætati illius Papæ fuit incognitum quàm hodierna doctrina de Monarchia illa infinita

Papæ.

Papæ. Adhuc æquo iure cum cæteris Epiſcopis Papa Rom. agebat; licet omnium fortaſſe ditiſſimus, & in magno viuens ſplendore; quod per ſe reprehendi non poteſt, vbi ſeruatur primæ fidei integritas. Itaque hunc ipſum Damaſum Athanaſius in epiſtola ad Africanos, nullo ſuperbiore ornat elogio, quam vt illum appellet τὸν ἀγαπητὸν ἡμῶν, *dilectum nobis*. & Hieronymus in hac epiſtola orthodoxos Epiſcopos Ægyptios, collegas Damaſi appellat. *Ideo hic collegas tuos Ægyptios confeſſores ſequor: & ſub onerariis nauibus parua nauicula deliteſco.* Merito igitur Hieronymus, cũ Cathedra Petri, aut quod temporibus illis idem erat, cum Pontifice Rom. volebat communicare. Merito dicebat Damaſo, *Quicunque tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt.* Merito in tantis Orientis diſſenſionibus, hoc amuletum vſurpabat, vt ait in epiſtola ſequente: *Ego interim clamito, Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus eſt.* Olim cum ſub vno Imperio beata agebat Eccleſia & communicatio multiplex partibus inuicem intercedebat; neceſſe omnino erat per leges Eccleſiaſticæ diſciplinæ, vt quicunque orthodoxus haberi vellet, cum Eccleſiis communicaret, in quibus ſana doctrina vigebat. Dico neceſſe id fuiſſe: quia ſi ſuſpectus aliquis fuiſſet, quod non communicaret cum aliqua Eccleſia orthodoxa; ad nullam aliam poterat ipſi eſſe aditus niſi cauſſam probaſſet ſuam. Vide canonem Concilij Niceni quintum: cuius ſummam Ruffinus his verbis breuiter eſt complexus. *Ne ab aliquo expulſus, ab Eccleſia vſquam recipiatur.* Non eſt autem is canon à Patribus eius Concilij primo factus; ſed ex antiqua diſciplina, quam fuſe alibi deſcribimus, fuit deſumptus; vt fatentur ſanctiſſimi illi Patres: κρατείτω ἡ γνώμη ἡ τῷ κανόνι, *obtineat ſententia, quæ canoni congruit*, nempe, antiquæ diſciplinæ. Etſi autem in illo canone nulla eſt nominatim facta mentio vllarum Eccleſiarum, quibus potiſſimum communicare eſſet neceſſe: nemo tamen peritus veteris hiſtoriæ dubitabit, Patriarchalium ſedium præcipuam fuiſſe habitam rationem: & quidem ante omnes Romanæ; vt omnium fere antiquiſſimæ, nobiliſſimæ, & tunc cum maxima fidei ſinceritate florenti. Hodie, Rom. Imperio dudum è memoria prope hominum ſublato, neque in eius locum vllo ſuborto, quod ita per Orbem terrarum diffundatur; communicatio qualis apud veteres fuit, locum habere non poteſt. Et vt ceſſaret hoc incommodum, quanta ſit facta mutatio veteris fidei & diſciplinæ, cum alibi, tum in vrbe Roma, omnes intelligunt, qui de ſua ſolliciti ſalute, doctrinam Patrum antiquorum & hodiernorum Doctorum partium illarum, ſerio comparare aliquando ſtuduerunt. Hanc tantam diuerſitatem, & tot nouationes in Eccleſia Rom. factas, ſecuta eſt ſciſſura, neceſſaria illa quidem; ſed tamen bonis omnibus deflenda: quã plura retro ſecula quum parturiiſſent; ad extremum peperit quod proxime eſt elapſum. Reuocent Papæ doctrinam temporum Damaſi: tollãt tot profanas nouitates poſterioribus ſeculis inuentas: ipſi denique ad Petri exemplum ſeſe componant, non vt paupertatem illius æmulentur, ſed vt fugitiuam Petri

doctrinam in Eccleſiam reuocent: & dicent omnes pij, qui vbique locorum ſunt, *Qui tecum non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, antichriſti eſt.*

CXXXVII. Expenditur locus Chryſoſtomi allatus ad ſtabiliendam ſuperiorem diſtinctionem. Defenditur vetus verſio verbi ſτηρίζειν apud Lucam, contra Maldonatum.

IBIDEM.

TErtius ſequitur Chryſoſtomus; ſed ipſe quoque inuitus & reclamans. Quare eius locus qui in Annalibus affertur, adeo Baronianam diſtinctionem non firmat; vt è contrario, hodierna doctrina, de Monarchia Petri, vel Romani Pontificis, eo ipſo teſtimonio manifeſto deſtruatur. Hoc ſatis apparet ex iis, quæ paullo ante de illo ipſo loco diſſeruimus: vt longo iam ſermone opus non ſit. Ante omnia obſeruet Lector, quæſtionem quam proponit Chryſoſtomus, fide non optima referri à Baronio: *Quid tandem aliis omiſſis de his dumtaxat Petrum affatur?* nam illud *dumtaxat* additum eſt ab interprete Baroniano, quum in Græco non ſit. Neque hoc nullius eſt momenti: vt facile prudens lector intelliget. Secundo obſeruet quod ante dicebamus, quærere Chryſoſtomum, cur de his rebus cum Petro Dominus verba faciat, potius quàm cum aliis Apoſtolis: non autem quærere, cur Chriſtus Petro Monarchiam detulerit in cæteros Apoſtolos. Tertio obſeruet, quæſtioni quam tractat Chryſoſtomus nullum futurum fuiſſe locum, ſi eius ætate vulgo fuiſſet nota doctrina de vno capite viſibilis Eccleſiæ, Romæ regnante. Nam hoc poſito non poteſt videri mirum, cur Chriſtus cæteris Apoſtolis prætermiſſis, vnum Petrum compellet: quem enim potius alloqueretur, quàm deſtinatum Monarcham Eccleſiæ vniuerſæ: vicarium ſuum, imo Vicedeum? Atqui id ipſum Chryſoſtomus proponit, vt cuius cauſſa parum eſſet nota, & quam iure aliquis poſſet deſiderare. Nondum igitur Orbi innotuerat iſta, quæ omnes mundi poteſtates abſorbet, terribilis poteſtas. Omnino ſi ætate huius Patris viguiſſet in Eccleſia iſta doctrina, Chryſoſtomus qui tot eius facti rationes affert diuerſas; verbo ſe expedire potuiſſet, & dicere; Petrum à Domino fuiſſe deſtitutum, qui ſucceſſorem habiturus eſſet, Regem Eccleſiæ, vel quod idem eſt, Paſtorem qui regio more imperaret: atque eam ob cauſſam nominatim eum compellari, & ſoli ei dici *Paſce oues meas.* Hæc erat expeditiſſima reſponſio ex hodierna doctrina. Cur hanc prætermiſit Chryſoſtomus? Cur alias cauſſas comminiſcitur, præ hac vna leues & pene dixerim friuolas? Prima ratio affertur hæc: *os erat Apoſtolorum.* & verum eſt Petrum pro omnibus Apoſtolis ſæpe reperiri locutum. Sed nos non ſemel iam oſtendimus, loqui pro aliquo, non eſſe argumentum dominationis, verum miniſterii potius. Vide ad annum trigeſimum tertium, num. 12. & iterum ad locum Matthæi. ſequitur ſecunda ratio: *& princeps & vertex ipſius cœtus:* dixit Chryſoſtomus ſimpliciter, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. interpres reddit cum fœnore, *princeps & vertex.* quo ſenſu

dicatur

dicatur Petrus κορυφὴ chori Apoſtolici, quo item *princeps* interdum nominetur, fuiſe expoſitum eſt ad pericopam Matthæi & aliis quoque locis, cum ad annum ſuperiorem, tum ad hunc. Euicimus certis argumentis, nullam Petro dominationem, ſed ordinis dumtaxat primatum iis appellationibus attribui. Subiicit interpres Baronius: *Propterea & Paulus eum præter alios viſurus aſcendit.* Chryſoſtomi verba: διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτὲ, αὐτὸν ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. *propterea & Paulus aliquando aſcendit, vt hunc præ cæteris viſeret*, voluit Paulus & alios videre: ac præſertim τοὺς δοκοῦντας, ait ipſe ad Galat. 22. quinam autem eſſent illi οἱ δοκοῦντες, id eſt, *celebrioris famæ*, explicat ibidem paullo poſt, & hos tres hoc ordine nominat, Iacobum, Cepham & Iohannem, aſſentior tamen Chryſoſtomo, optaſſe Paulum videre Petrum παρὰ τοὺς ἄλλους, *præ cæteris*, ſiue *plus quam cæteros.* reſpicit enim priorem Pauli profectionem Ieroſolyma, quæ videtur ſuſcepta propter vnum Petrum, vel certe, propter illum maxime. itaque Apoſtolus initio epiſt. ad Gal. ſolum Petrum ſe inuiſiſſe ait, ſolum vidiſſe; aliorum Apoſtolorum neminem, vnico Iacobo excepto. Sed quid eſt, διὰ τοῦτο, *propterea?* quia inter Apoſtolos Petri præcipua fuit auctoritas, dico auctoritatem, non dominationem, non regnum, non monarchiam è dictatibus Hildebrandi: & cum ſic loquor, loquor cum veteribus Patribus. Hieronymus epiſtola 89. in ipſa defenſione Petri contra ſententiam Auguſtini. *Denique tantæ auctoritatis Petrus fuit, vt Paulus in epiſtola ſua ſcripſerit; Deinde poſt annos tres veni Ieroſolymam videre Petrum.* Chryſoſtomus ipſe in locum epiſt. ad Gal. admiratur Pauli humilitatem, qui res tantas quum geſſiſſet iam tum, & Petro nihil opus haberet; ἀλλ' ἰσότιμος αὐτῷ (πλέον γὰρ οὐδὲν ἐρῶ τέως) ὅμως ἀνέρχεται ὡς πρὸς μείζονα καὶ πρεσβύτερον: *ſed quum eſſet honore æqualis Petro, (vt nihil interim maius dicam;) tamen ad eum aſcendit, tanquam ad maiorem & ſeniorem.* Vides Chryſoſtomum, non ſubiicere Paulum Petro, argumento huius viſitationis, vt fit hodie: ſed contra diſerte affirmare, ipſum honore æqualem Petro fuiſſe, aut etiam ſuperiorem ex ſententia quidem ſua, quam ſatis aperte ſignificat & hic & alibi, Idem Chryſoſtomus tomo quinto, homilia in verba Pauli Galat. 2. 11. Petrum defendens aduerſus accuſationem Pauli, laudes Petri magna facundia celebrat, & de hoc itinere Pauli ad viſendum Petrum multa diſſerit; curam Eccleſiæ & primum honoris locum inter Apoſtolos Petro attribuit; at dominationem aut monarchiam in collegas prorſus nullam. Quare Baronij hic quidem manifeſta eſt iniquitas, ad diſtinctionis ſuæ aſſertionem, verbis Chryſoſtomi abutentis indigne, contra auctoris claram mentem: in anno vero 39. manifeſta eſt eiuſdem ψευδομαρτυρία, & crimen falſi; cum ſuperiorem locum è Commentariis in epiſtola ad Galat. præcipuis verbis truncatum, in contrariam penitus ſententiam vertit. Poſtremò ait Chryſoſtomus: *ſimul vt ei oſtenderet, iam ſibi fiduciam habendam: tanquam etiam negationis obliuiſceretur, fratrum curam ei committit.* Græca multo elegantiora, ἅμα δὲ δεικνὺς αὐτῷ, ὅτι χρὴ

θαῤῥεῖν

θαῤῥεῖν, λοιπὸν, ὡς τὸ ἀρνήσεως ἐξαλείψας, μάτης ἐγχειρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Veriſſimum eſt quod in ſuperiorib. dicebamus; Chryſoſtomum his verbis eam interpretationem afferre, quæ eſt apud Cyrillum, Auguſtinum, & alios: qui obſeruant, Chriſtum his verbis reſtituiſſe Petrum in priorem Apoſtolatus dignitatem, vnde negatione exciderat. Baronius hæc quoque male trahit in argumentum dominationis; vult enim alludi ad dictum Domini, Luc. 22. 32. *Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos.* quem locum hodierni Sophiſtæ contendunt monarchiæ Petri, imo Papæ, ſtabiliundæ eſſe appoſitiſſimum. Sed hoc præter illos quis videt? aut quis veterum Patrum Monarchiam Pontificiam ex illis Domini verbis exſculpſit? Neque facit ad rem Maldonati acumen; qui vt à vero ſenſu illum locum faciliꝰ detorqueret, in his verbis, καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς, Hebraiſmum obſeruat. Vult enim, ἐπιστρέψας eſſe Hebraicum שוב, & ſignificare, non vt habet Latina verſio Tridenti factꝰ authentica, *conuerſus*, ſed *rurſus*. Senſum enim eſſe; Sicut ego te confirmaui, tu iterum fratres tuos confirma. Hæc interpretatio eò ſpectat vt ne exiſtimetur Dominus, quando illa dicebat, reſpexiſſe ad futurum paullo poſt Petri lapſum. Sed fallitur Maldonatus: veriſſima enim eſt interpretatio Theophilacti: ἐπιστρέψας, τουτέστι, μετανοήσας, καὶ δοκιμασθεὶς ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως σου, Euthymius *Conuerſus, poſt negationem videlicet, per fletum amarum: hoc eſt, in priſtinum locũ denuo reſtitutus.* Sic Ambroſius &c. omnes veteres interpretes conuerſionem Petri, cuius hic fit mentio, exponunt de reditu ad ſanam mentem poſt negatum Chriſtum. Recte: nam ita ſolet in Scripturis poni abſolute verbum ἐπιστρέφειν pro reſipiſcere & poſt peccatum redire ad ſe, & pœnitentia duci. itaque iungitur alibi ab eodem Luca cum verbo μετανοεῖν. Actor. 3. 19. μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε. Ita ſæpe vtuntur hoc verbo V. T. interpretes. Vide 3. Regum. 8. 33. & ſæpius in eo capite, Iſaiæ 6. 10. καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς, ſic ſæpe alibi. Recte igitur Vetus illo Lucæ loco, ἐπιστρέψας *conuerſus*: neque vllus ibi Hebraiſmus, quod putabat Maldonatus. Porro de ſententia Chryſoſtomi plura erunt dicenda, ſi Deus volet, ad hunc ipſum annum, num. 291. vbi affirmat Baronius tanquam è Chryſoſtomo, Petrum detuliſſe Iacobo Epiſcopatum Ieroſolymorum: quod non minus alienum eſt à mente verborum Græcorum Chryſoſtomi, quæ affert Latina; quam ab ipſa veritate eſt alienum.

CXXXVIII. Hieronymi locus vindicatur à praua interpretatione. Vtrum Petri poteſtas fuerit extraordinaria, Apoſtolorum ordinaria. Diſſenſus inter Baronium & Bellarminum.

ANNI XXXIV. Num. CCV.

NOn poteſt concoquere Baronius, quod modo Hieronymus dicebat, *Cunctos Apoſtolos claues regni cælorum accepiſſe.* dimiſſum igitur reperit & ipſum ſententiam ſuam, quia mutare turpe eſt, interpretatione lenire, vt olim Silanum, docet. Interpretatio hæc eſt: *Vt Apoſtoli æque ac*

Petrus

Petrus earundẽ clauium vſum habuerint; ordinaria poteſtate ſcilicet, dimittẽdi peccata. Verum quod ſpectat ad ſupremum dominium, & auctoritatem, quam per clauium traditionem ſignificatam eſſe, ex claue Dauid ſatis cõfirmatur; cõſtat Euãgelij teſtimonio, Petro tantummodo à Domino tunc temporis fuiſſe promiſſas, ac Petro dumtaxat eſſe datas; atq; ſic supremã poteſtatem, hoc ipſo ſcilicet tempore, cum à Domino eidem vniuerſus grex paſcendus committitur. At hæc interpretatio eget interpretationis. Nam quis ex his ſatis capit mentem Baronij? Ordinaria poteſtas opponitur extraordinariæ. Si poteſtas reliquorum Apoſtolorum ordinaria, vnius verò Petri extraordinaria: ſequitur vt ſucceſſores aliorum Apoſtolorum, eandem, etſi remiſſiorem, hodie obtineant poteſtatem, quam Apoſtoli habuerunt: at Petri ſucceſſor ea poteſtate ſit deſtitutus, quæ erat in Petro. Ratio eſt; quia non tranſit in ſucceſſorem poteſtas extraordinaria? ſed tantum ordinaria, quæ competit ratione officij. Exemplo res fiet clarior. Prætori Pariſienſi mandat Rex, vt extraordinariũ jus dicat Toloſæ: hæc extraordinaria poteſtas in ſucceſſorem illius nõ tranſibit: quia non ex officio ſuo, id eſt, vi Præturæ Pariſienſis id illi jus competebat: ſed extra ordinem id ei muneris Regis voluntas impoſuerat. Simillime Epiſcopus Romæ, qui eſt Petri ſucceſſor, nullo jure vindicare ſibi poterit eam poteſtatem, quæ in Petro fuit extraordinaria. An hoc voluit hic Cardinalis? An ſententiam animi ſui parum expreſſit; Hæc igitur prima in verbis Baronij animaduertatur abſurditas: quam alij ejuſdem doctrinæ aſſertores, vt vitarent, contrarium eius poſuerunt, quod hic affirmatur. Nam Apoſtolos fuiſſe ordinarios paſtores, negat expreſſis verbis Bellarminus, de Rom. Pontifice, lib. 1. c. 12. *Hæc ſumma poteſtas,* inquit, *collata Apoſtolis omnibus, vt legatis, non vt paſtorib. ordinarijs.* iterum; *Apoſtoli extraordinaria quadam ratione claues à Chriſto immediate acceperunt.* de Petro autem ſcribit ibidem. *Claues vni tantum data ſunt, vt ordinario & primo paſtori & capiti cæterorum.* Eſt quidem Bellarmini ſententia falſa, & doctrinę veteris Eccleſię ἀντιφατικῶς, oppoſita, ac proinde noua & impia; ſed tamen callidius ille quam Baronius: qui ſententia ſuâ Monarchiam Rom. Pontificis imprudens euertit. Alterum in ſuperioribus ejus verbis eſt abſurdum, longe abſurdiſſimum; quod in Eccleſia Dei, pretioſo Chriſti ſanguine redempta, & ipſius Sponſa, aliud ſupremum dominium agnoſcit, quàm illud, quod vnicus & ſolus obtinet Eccleſiæ Dominus IESVS CHRISTVS, cujus nomen ſit benedictum in ſecula ſeculorum, Amen. Quo autem jure hoc ſupremum dominium, vel Petrus, cujus nomen aſtu obtenditur, vel Papa, cujus ambitioni ſeruitur, ſibi quæſiuit? Nempe hæc vna eſt ex interpretationibus dicti illius, *Tu Petre, paſce oues meas*: id eſt, Baronio interprete, *Tu Papa Romane vindica tibi ſupremum dominiũ in Eccleſiam & ſub obtentu Eccleſiæ, in omnes Orbis terrarum principes.* Eant nunc veteres Patres, & pueros ſe in Theologicis fuiſſe agnoſcant; quibus de tot myſteriis in verbo PASCE latentibus, nihil vnquam ſuboluit. Interim cogitent pij Lectores an ejuſmodi interpretatio, menti Chriſti conueniat: quam certum eſt cum doctrina

& praxi priſcæ Eccleſiæ totius è diametro pugnare. Ait Dominus, Luc. 22.25. *Reges gentium dominantur eorum: vos autem non ſic.* & Apoſtoli vnum affirmant prædicare ſe Dominum, nempe Ieſum Chriſtum, ſe autem eſſe ſeruos Eccleſiarum. 2. Corinth. 4. 5. & cap. 1. 24. eiuſdem, iam dixerat, *Non dominamur fidei veſtræ.* οἷος ὁ λόγος· τοῖος ὁ βίος, Sic docuerunt Apoſtoli; ſic vixerunt. Quis illorum aut re aut verbo ſupremum in Eccleſia dominium ſibi aſſeruit? quid diuinus Petrus fecit, quid ſcripſit, vnde poſſit intelligi, tale quid vnquã veniſſe ipſi in mentem? Si non vſurpauit Petrus hoc ius; non habuit profectò. Ignoraſſe Petrum ſua iura, dictu impium: vel eo nomine, quia ſequeretur ex eo, Apoſtolum, Apoſtolorum principem Gregorio VII. Bonifacio VIII & aliis eiuſdem mentis Papis fuiſſe inferiorem; qui iſtud ius ſuum, vt illi putabant, probe intellexerunt. Enimuero, ſi Dominus quando dixit Petro, *Paſce,* regio more illum voluit imperare, & ſupremum dominium Eccleſiæ vſurpare; quum conſtet liquido nihil vnquam regium, non inſignia, non rem, vſurpaſſe Petrum; quomodo illum excuſabimus? At non potuit Petrus ius ſuum exſequi; aliquis dicet, vt nuper Bellarminus. Quare igitur & cui bono, Chriſtus Petro id ius concedebat, cuius vſurpandi poteſtatem nunquam erat ipſi daturus? Scitum eſt: Deum & Naturam nihil fruſtra facere. Deinde, ſi ad inſtituendas primo Eccleſias & debellandas mundi poteſtates, hoc ius regium & ſupremum dominium non fuit in Petro, & cæteris Apoſtolis neceſſarium: cui etis hodie ad conſeruandas Eccleſias in Petri ſucceſſorib. neceſſarium, Quis non potius credat, totum hoc ius regium, fabulam eſſe meram, & hominum ambitioſorum commentum? quia de tanti momenti re, ne vnum quidem in Scripturis verbum extat: imo, quia Scripturæ id ſomnium palam reiiciunt: quia praxis Petri clariſſimè repugnat: quia cupiditas dominandi regio more, Eccleſiæ primorum ſeculorum fuit incognita: poſtremo, quia pij Patres & antiqua Concilia, etiam in paruis rebus typhum ſecularem ſerio deteſtantur. Vnius Auguſtini locum afferam, ex illius interpretatione verbi *Paſce,* tractatu in Ioh. 123. *Quid eſt aliud, ſi diligis me, paſce oues meas, quam ſi diceretur; Si me diligis non te paſcere cogita, ſed oues meas: ſicut meas paſce, non ſicut tuas: gloriam in iis meam quære, non tuam.* DOMINIVM MEVM, NON TVVM: *lucra mea, non tua.* Tertia abſurditas in eo eſt quod ſupremum dominiũ fuiſſe Petro datum exiſtimat ſignificari ex claue Dauid, cuius Scriptura meminit: id inquam, & falſum eſt & abſurdum, vt ſtatim demonſtrabimus. Quarta ſiue falſitas, ſiue abſurditas in eo poſita, quod dicit claues Petro promiſſas Mat. 16. 19 illi ſoli fuiſſe traditas, Ioh. 16. 19. Hic ſi iudicio & aſſeuerationi piorum patrum aliquid tribuimus, multa ſimul peccat Baronius. Falſum eſt ſoli Petro claues fuiſſe promiſſas: nam quia, vt patres aiunt, os Apoſtolorum erat Petrus, omnes Apoſtolos, atque ipſam Eccleſiam alloquebatur Chriſtus cum Petro dixit, *Dabo tibi claues.* Falſum eſt, ſoli Petro, fuiſſe traditas; deniq; illud quoq; falſum eſt, traditionem clauiũ factam eſſe dumtaxat, Ioh. 21. 15. facta enim eſt & hic, &

20. 21.

20. 21. Non opponam Baronio aliquem eorum quos ipſe Nouatores ſolitus appellare: ne patium quidem vllum ei opponam: quos omnes ad vnum eſſe ignaros hodiernæ de Omnipotentia Pontificia doctrinæ neceſſe fuit: opponam ipſi æqualem ſcriptorem, eiuſdem cauſæ acerrimum patronum, Cardinalem Cardinali. Is eſt Bellarminus, qui loco iam indicato, docet, *Promiſſas claues, Matth. 16. 19. Apoſtolis datas eſſe, Ioh. 20. 21. Nam Ioannis 20. cum Dominus ait Apoſtolis,* Pax vobis: ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos: *tum eis poteſtatem, ſeu clauem iuriſdictionis attribuit: fecit enim his verbis eos quaſi legatos, & nomine ſuo gubernatores Eccleſiæ: verbis autem ſequentibus,* Accipite Spiritum ſanctum; quorum remiſeritis peccata, &c. *dedit eiſdem poteſtatem ordinis, vt ſupra diximus.* Ecce claues ordinis, ecce claues poteſtatis, ſiue iuriſdictionis: præter quas inauditum eſt, inquit idem Bellarminus, alias claues eſſe in Eccleſia: obiter, ſed vere, refellens vaniſſimum & putidiſſimum Sixti Senenſis ſomnium, de tertiis clauibus, quas ipſe *claues regni* indigetat. Quum igitur vtraſque claues Apoſtoli omnes acceperint; merito concludit Bellarminus, ſummam poteſtatem Apoſtolis omnibus fuiſſe collatam. Itaque vana eſt diſtinctio Baroniana: niſi vana eſt Bellarminiana: & omnino de patronis illius abſolutæ Monarchiæ Pontificiæ diei poteſt, *Terrigenæ pereunt per mutua vulnera fratres.*

CXXXIX. De clauibus Petro datis. Quid ſit claues tradere; *item* ſoluere & ligare. *Variarum rerum ea eſſe ſymbola, neque ſemper eandem poteſtatem deſignare. illuſtratur locus ex Apocalypſi, & alter ex Iſaia. Sobnam non fuiſſe ſummum Pontificem.* ὁ ἐπὶ τῷ οἴκῳ. *Alia.*

IBIDEM.

SEquitur vt de clauibus aliquid dicamus. Quoniam igitur, clauis domus Dauid, ſiue Clauis Dauid, non ſolum à Baronio, ſed etiã à Bellarmino & aliis eiuſdem doctrinæ patronis, in diſputatione de clauibus Petri, & eius ſucceſſorum, vrgeri ſolet; expendamus paullo diligentius, quantum ei argumento inſit roboris. Scribit Baronius, ex claue Dauid conſtare, per clauium traditionem ſupremum dominium ſignificari; atque illle duo loca adnotat, quæ ſola habentur in Scripturis, in quibus clauis Dauid fiat mentio, Iſaiæ 22. 22. & Apocalyp. 3. 7. Eadem loca affert etiam Bellarminus, (vt alios taceam) de ſummo Pontifice, libro primo, capite decimo tertio, *Per claues datas Petro,* inquit, *intelligamus ſummam poteſtatem in omnem Eccleſiam.* deinde vbi dixit, tribus rationibus id ſe confirmaturum, *primum,* ait, *ipſa metaphora clauium, vt in Scripturis accipi ſolet. Siquidem Iſaia 22. deſcribitur depoſitio vnius ſummi Pontificis, & inſtitutio alterius his verbis. Et dabo clauem Domus Dauid ſuper humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat.* Reſpondeo; *tradere claues,* item *ſoluere & ligare,* metaphoricas eſſe locutiones, non eodem modo ſemper exponendas; ſed diuerſe pro loco, & re, & perſona, qua de fit ſermo. Et ſæpe quidem hæ

 meta-

metaphoræ, ad poteſtatem aliquam deſignandam valent: at non ſemper eiuſdem generis, neque parem. Sumuntur enim iſtæ tranſlationes è more communi tradendi claues, item ligandi & ſoluendi. Porro in communi vita, traduntur claues, modo vt hoc ſymbolo declaretur & dominatio illius qui claues accipit. & illius ſubiectio, qui claues tradit. Sic Regi vrbem ſubditam ingredienti, clauis traditur; ſic vrbs quæ deditionem facit, claues victori tradit. Hic traditio clauium dominationis in accipiente, ſubiectionis in tradente, eſt ſymbolum. Aliquando acquiſitio dominij, non autem dominatio intelligitur. Sic emptori domus venditor clauem tradit: atque huiuſmodi clauibus traditis, poſſeſſio tradita videtur, vt ait Iuriſconſultus lege 74. Dig. de contrahenda empt. Aliquando neque dominatio neque dominium traditione clauium denotatur; ſed tantum munus aliquod aut miniſterium. Cum in Rep. Quæſtor inſtituitur, qui publicam pecuniam tractet, clauis illi traditur ærarij: & paterfamilias cum promum condum inſtituit, cellæ penuariæ clauem ei tradit. In hoc exemplo, clauis traditio, miniſterij ſymbolum eſt in accipiente; in tradente, herilis imperij, in ſuperiore exemplo, indicium eſt publici muneris, quod accipit Quæſtor, vt Reipublicæ miniſtret: confert autem Reſpublica penes quam eſt imperium & dominatio. Sicut igitur, ſi quis traditione baculi vel annuli, primo aliquem presbyterum inſtituat, deinde alij Epiſcopatum conferat (fingamus enim docendi gratia, horum inueſtituras nihil differre) aut ſi imperator traditione gladij conſtituat alium Tribunum militum; ſymbola quidem erunt eadem, at poteſtates non erunt eædem, neque pares. ſic eodem ſymbolo traditionis clauium, poteſtates diuerſæ poſſunt deſignari, & ſolent. Metaphora ligandi & ſoluendi eodem ſpectat cum metaphora clauium; petita autem eſt à Magiſtratibus, qui habent ius coniiciendi in carcerem, & dimittendi è carcere, quemadmodum Chryſoſtomus oſtendit libro tertio, de Sacerdotio, Hebræi autem ea tranſlatione vſi ſunt ad denotandam alicuius potentiam Ioſephus libro 1. Iudai. belli. cap. 4. οἱ δὲ (Phariſæi) τὴν ἁπλότητα τῆς ἀνθρώπου (Alexandræ regnum Iudaicum adminiſtrantis,) κατὰ μικρὸν ὑπιόντες, ἤδη καὶ διοικηταὶ τῶν ὅλων ἐγίνοντο, διώκειν τε καὶ κατάγειν, οὓς ἐθέλοιεν, λύειν τε καὶ δεῖν. Hic potentiæ magnæ indicia ſunt, poſſe in exilium pellere, & reuocare ab exilio; item ſoluere & ligare. Sed hæc quoque locutio interpretationem deſiderat. Nam alia eſt poteſtas ligandi & ſoluendi, quæ Regi aut ſupremo Magiſtratui competit; alia quæ magiſtratui inferiori, cui iuriſdictio fuerit demandata: alia item quæ lictori; qui eſt miniſter magiſtratus. Quum igitur omnes hæ metaphoricæ locutiones, quas Dominus Petrum & Apoſtolos alios alloquens vſurpauit, modo maiorem, modo minorem poteſtatem denotent: quæritur, cuius ſint poteſtatis ſymbola, claues Petro datæ. Baronius ait ſupremi dominij in Eccleſias; Bellarminus, ſummæ poteſtatis in Eccleſiam: atque hæc quum non parum inter ſe differant, ſi ἀκριβολογεῖν volumus; vterque tamen ſuam ſententiam tuetur argumento clauium

clauium domus Dauid; & profert vterque tam Iſaiæ locum, quam Apocalypſeos. Sed eſt in hacillorum argumentatione, non eius loci viris verum tenebrioni cuidam Sophiſtæ conueniens paralogiſmus. Ludũt enim nos ãbiguitate verbi; & τὸ πολλαχῶς λεγόμενον, ſumẽtes ὡς ἀπλῶς λεγόμενον, clauium ſymbolũ, quod probauimus varie accipi, ſic accipiunt, quaſi sẽper poteſtas sũma eo denotaretur. Hic error craſſiſſimus eſt & manifeſtiſſimus. Adeo enim verum eſt, ſymbolo clauium diuerſam poteſtatem deſignari, pro loco & perſonis, quibus de agitur; vt ne illis quidem duobus exemplis quæ afferuntur, vllo pacto de eadem aut pari poteſtate idem ſymbolum poſſint accipi. Apocalypſeos 3. 7. ait de ſe Chriſtus ipſe; *Hæc dicit Sanctus & Verus* (ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινὸς) *qui habet clauem Dauid: qui aperit,* & *nemo claudit; claudit, & nemo aperit.* Per *clauem Dauid* hoc loco ſupremum dominium & abſolutiſſimam poteſtatem ſignificari, nemo non impius dubitabit, Chriſto enim Filio Dei, Deo vero, & dominium competit vniuerſi mundi, nedum Eccleſiæ: & dominatio atque imperium in omnes atque omnia. Quare ſi traditæ claues Petro ſunt paris poteſtatis ſymbolum, atque in hoc Apocalypſeos loco; non iam vicarius Chriſti fuerit dicendus; ſed alter Dominus, pari iure cum Chriſto imperans. Quam horrendam blaſphemiam ſi audiſſet Petrus, veſtem lacerans præ deteſtatione atrociſſimæ impietatis, dixiſſet proculdubio cum Paulo; *Ego & cæteri Apoſtoli, vnum Dominum prædicamus* IESVM CHRISTVM: *nos autem ſeruos veſtros per Ieſum,* & rurſus: *Neque Paulus, neque Apollos eſt aliquid, ſed* DEVS, 1. Cor. 3. Gregorius VII. Bonifacius VIII. & ſimiles Papæ, quid fuerint dicturi neſcio. Hoc certe conſtat, multos hodie Hildebrandinæ doctrinæ aſſertores, ita inuerecunde multa Scripturarum loca de Filio Dei, ad Papam transferre; vt videantur ſtudioſe cauere velle, ne Chriſto inferior Papa in Eccleſiæ regimine, cenſeatur. Sed hæc immanis vaeſania, & horrenda, vt iam dixi blaſphemia, ne Papis quidem ipſis, opinor, probatur. Statuamus igitur, clauium appellatione, & in Apocalypſi, cum de ſe Chriſtus loquitur, & cum Petro promittuntur, apud Matthæum, poteſtatem ſignificari? ſed poteſtatem longe diuerſiſſimam, tantumque alteram ab altera diſtantem, quantum homo diſtat à Deo, ſeruus à Domino. Quæ eſt in Chriſto poteſtas, ea ipſi propria eſt, nemini communicabilis, aut non eadem certe menſura; & eſt vere inexplicabilis quædam plenitudo poteſtatis. Petri claues nihil aliud ſunt niſi poteſtas ligandi & ſoluendi vincula peccatorum, in nomine Chriſti, neque ea Petro fuit propria, ſed omnium Apoſtolorum communis: imo communis fuit ſemper & hodieque eſt omnium legitimorum Epiſcoporum, ait Theophylactus, ad verba Domini, Matth. 16. ἔχουσι, ait, ἐξουσίαν ἀφιέναι καὶ δεσμεῖν, οἱ κατὰ Πέτρον ἀξιωθέντες χάριτος. Tranſeamus ad locum Iſaiæ; in quo propter varias interpretum ſententias eſt aliquid difficultatis. Conſtat appellatione clauium in ea prophetia intelligi potentiam, quæ tunc penes

Mmmm 3 Sob-

Sobnam fuit, propter munus quo fungebatur. Sed quodnam illud erat munus? Bellarminus Summum Pontificatum illi attribuit. Procopius quoque in Iſaiam, Hebræum neſcio quem laudat, à quo acceperit Sobnam (ſiue Somnam) fuiſſe, ὀσ-μνόν τε καὶ ἀλαζόνα, καὶ ἁβροδίαιτον ἀρχιερέα, *ſummum Pontificem, inhoneſtum ſuperbum, & delicate viuentem.* Nicephorus quoque Patriarcha in catalogo Iudæorum Pontificum, & Sobnam recenſet, & Elicianum; quem ait Propheta fore ſubſtituendum in eum quem Sobna obtinebat locum ιβ Σομνᾶς, inquit, ὁ πονηρὸς καὶ ἄσωτος ἐπὶ Ἐζεκίου βασιλέως, ιγ Ἐλιακεὶμ Μωσελλάμ. ita editur poſtrema vox: ſed emendandum videtur ὁ τοῦ Χελκίου, ex Iſaiæ 22. ꝟ. 20. E neotericis non ſolus Bellarminus hanc ſententiam eſt amplexus; verum & alii plures, atque in his Auguſtinus Torniellus in ſacris Annalibus. Firmat horum ſententiam, quod verſu vigeſimo primo inſignia muneris quo fungebatur Sobnas, & quod in Eliacimum erat transferendum, dicuntur fuiſſe, Tunica & אבנט cingulum, baltheus. Nam Exod. 28. ꝟ. 40. Leuit. 8. verſ. 7. & alibi, inter ornamenta Pontificia eadem ponuntur: vide Hieronymum in erudita epiſtola ad Fabiolam. Verumtamen hæc ſententia ſine dubio falſa eſt. Repugnat enim Scripturis; quæ Sobnam appellant Præfectum domui regiæ, vt mox dicemus: repugnat & interpretationibus, cum Paraphraſtarum Syrorum, tum Rabbinorum. repugnat etiam ſaltem ex parte Hieronymi, Lyrani, & multorum aliorum ſententiæ qui etſi prophetiam hanc de Sacerdotio interpretantur: Sobnam tamen non Summum Pontificem faciunt, *ſed præpoſitum Templi* ait Hierony. *ſiue vt 70. tranſtulerunt,* ταμίαν, *hoc eſt quæſtorem & diſpenſatorem theſaurorum domus Dei.* Quare iſta obiectio quam afferebamus de tunica & baltheo, ſic diluenda. vt dicamus: non ſolius Pontificatus inſignia fuiſſe tunicam & baltheum; verum etiam aliarum dignitatum, & officiorum aulicorum: ſed diuerſis formis qua tunicas, qua baltheos fuiſſe factos pro diuerſitate vel dignitatis vel aulici miniſterij. Sic apud Romanos Toga diuerſarum ætatum & diuerſarum conditionum fuit indicium; at non eiuſdem formæ, verùm diuerſæ: vnde illæ appellationes item diuerſæ togæ prætextæ, puræ, pictæ, palmatæ, & aliæ. Hieronymus aliique eum ſecuti, Sobnam, vt modo dicebamus, non Summum Pontificem faciunt, ſed Templi præpoſitum: ac proinde totam hanc prophetiam de tranſlatione Sacerdotii allegorice interpretantur. Verum ne horum quidem ferri poteſt ſententia per Hebraicam veritatem: quæ non Templi præfecturam Sobnæ tribuit, ſed domus, hoc eſt palatii. Iſaiæ verba ſunt אשר על הבית ὃς ἐστιν ἐπὶ τὸν οἶκον, ad verbum, *qui eſt ſuper domum.* Vetus interpres putauit *domum* hic eſſe Templum, neque nos negamus in quibuſdam loquendi generibus Hebræis *domum*, poni pro Templo: vt apud Rabbinos paſſim, *domus prima* & *domus ſecunda.* Scio etiam Summum Pontificem hac periphraſi interdum deſignari, vt dicatur נגיד בית האלהים *præfectus domus Dei,* vt 2. Paralip. 31. ꝟ. 13. ſed nuda appellatione eius qui dicitur eſſe *Super domum,* Scripturæ

Summum

Summum Pontificem non ſolent deſignare: neque eius vſurpationis vllum exemplum temereè Bibliis poſſe afferri exiſtimo. Non oblitus ſum Phinees Eleazari filium, Aaronis nepotem; vocari *præpoſitum domus*. Iudicum. 8. ỽ. 28. ſed eſt Latini interpretis hallucinatio manifeſta: nam & veritas Hebraica & Septuaginta, longe aliter. At contra certiſſimum eſt, vnum è præcipuis miniſtris in aulis procerum aut Regum, illis temporibus fuiſſe, qui diceretur ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου. Geneſ. 44. ỽ. 1. Ioſeph. præcipit את אשר על ביתו 70. τῷ ἐπὶ τῆς οἰκίας αὐτοῦ, *ei qui erat ſuper domum ſuam*. Ioſephus libro 2. cap. 3. laxè admodum, κελεύει τὸν ὑπηρέτην, hoc eſt, *iubens miniſtrum*. ipſe autem Ioſeph, Geneſ. 41. ỽ. 40. à Pharaone conſtituitur, על ביתי ait Rex, ἐπὶ τοῦ οἴκου μου, *ſuper domo mea*. Quod autem inter miniſteria Regum populi Iudaici, fuerit aliquis hoc titulo inſigniri ſolitus, è Scripturis compertiſſimum eſt 2. Regum 4. 6. vbi recenſentur miniſteria regiæ Salomonis, nominatur Ahiſat, על הבית *præpoſitus domus*, ait vetus interpres 70. οἰκονόμος. & ita etiam Ioſephus ſolet vertere. Vide & 4. Regum. 10. ỽ. 5. In 2. Paralipom. 19. ỽ. 2. Zabadias quem Rex Ioſaphat inſtituit Iudicem cauſſarum regiarum, ſiue politicarum, nominatur נגיד לבית יהודה *dux in domo Iuda*, ait Latinus, & Græci ἡγούμενος τῷ οἴκῳ Ἰούδα; melius ſane, quam illi qui verterunt, *anteceſſor in domo Iehudæ*. ſic libro eodem. 28. ỽ. 7. Ezrica nominatur נגיד הבית, Latinus voce adiecta vertit, *dux domus Regis*. 70. ἡγούμενος τοῦ οἴκου αὐτοῦ, Ioſephus vero, libro 9. cap. 12. ἐπίτροπον τῆς βασιλείας ἁπάσης Ἐρικάμ, hoc eſt, *præfectum totius regiæ Ericam*. vt videatur exiſtimaſſe: hunc titulum & munus eo ſignificatum, à ſuperiore fuiſſe diuerſum, & reſpondere muneri illius quem Græci appellant τὸν ἐπὶ τῆς διοικήσεως, hoc eſt *eum, qui præeſt adminiſtrationi*. Porro Sobnam & Eliacimum pertinuiſſe ad militiam Palatinam Regis Ezechiæ, & Rabbini oſtendunt, qui de Sobna ſcribunt, fuiſſe illum theſauris domus regiæ præfectum, vt Dauid Kimchi in Com. & ex aliis Scripturarum locis apparet, vt 1. Regum 8. verſ. 18. & 26. item 19. verſ. 2. & Iſaiæ, 37. verſ. 1. ex quorum locorum comparatione intelligitur, (quod & Rabbini admonent,) euentus prophetiæ huius. Nam ibi Sobna non amplius nominatur, ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου, vt in 22. Iſaiæ: hoc eſt, *Magiſter Palatij*, ſed tantum ſcriba. Et eſt quidem in Scripturis mentio Scribarum regiorum; ſed fuiſſe hos Scribas magna potentia præditos, nullus, extat, opinor, in ſacra pagina locus, qui oſtendat. Erat igitur illa Sobnæ præfectura in Eliacimum tranſlata, ſicut fuerat prædictum: nam ipſe vocatur ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου, *Magiſter Palatij*. Sic poſteriora ſecula illam dignitatem nominarunt; quæ in aulis Principum quanta ſit, & illa præditi quantum poſſint, declaratum eſt inſigni exemplo Ioſephi in aula Pharaonis; nec mius memorabilis in Galliis Caroli Tuditis, ſiue Martelli, qui eam præfecturam adminiſtrans, regnum primæ ſtirpi Regum Francorum ademptum in ſuam domum intulit. Vt mirum non ſit, de futura potentia Eliacimi, quando locum Sobnæ occupaſſet, ac dici, quæ in hoc capite Iſaiæ habentur, verſ. 21; & 22. Quod autem Sobna non fuerit ſummus Pontifex; vel falſo affirmat

Bel-

Bellarminus, ſed aulicum munus geſſerit; omnes eruditi interpretes etiam è Pontificiis, conſentiunt, Hierony. Oſorius in paraphraſi ejus loci: *Vt autem poſſit intelligi, Deum non eſſe ſolum communibus vniuerſæ Reip. ſceleribus infenſum: verum etiam ſingulis hominibus eſſe ſupplicia conſtituta; operæ pretium erit attendere, quomodo me Dominus miſerit ad hominem impurum, atq; nefarium; vt illi acerbum exitium denuntiarem. Vade, inquit, ad Sobnam ærarij præfectum, penes quem modo eſt poteſtas regiæ moderandæ; quem ejuſmodi verbis inſectabere.* Arias Montanus in eundem locum, *Hebraicum verbum* ZZOCHEN *Chaldæus, interpres* PARNZ-ZAH, *gubernatorem vertit; noſter verò interpres Græcum nomen* ζῶν *explicare voluiſſe videtur, idque præſtitit: Propheta verò ipſe rem expoſitione aperire volens, ſubjungit.* Ad Sobnam Præfectum Templi: *præfectum regiæ domus & familiæ. namque Hebraice & Chaldaice eſt,* præpoſitum domus. *videlicet regiæ; quem Quæſtorem Latini.* Quum igitur neque ſummus Pontifex, neque Præfectus Templi Sobna fuerit; ſed aulicam præfecturam adminiſtrarit, atque vt hodie loquimur ſecularis fuerit, ſicut luculente demonſtrauimus; ſequitur neceſſario, totam illam prophetiam, neque ad ſummum Pontificem, neque ad Sacerdotium debere referri. Vnde etiam illud ſequitur, clauem domus Dauid, cujus in hac prophetia fit mentio, Symbolum quidem eſſe non mediocris potentiæ; ſed quæ toto genere eſſet diuerſa à Sacerdotali & munere ſummi Pontificis. Vt nihil cauſſæ dici poſſit, quin errent grauiſſime, qui clauem hanc Domus Dauid, Sobnæ & Eliacimo attributam, non diſtinguunt à claue Dauid, cujus mentio eſt in Apocalip. 3. verſ. 7. His poſitis, facile jam & puer intelligat, quo judicio omnipotentiæ Papalis patroni, duo hæc teſtimonia, ad ſuæ cauſſæ defenſionem afferre ſoleant. Nam Chriſti quidem clauem, nemo eſt mortalium, qui ſine ſumma & manifeſtiſſima impietate, ex illo Apocalypſeos loco ſibi poſſit vindicare. Sobnæ verò clauis; quid ſimile habet clauibus Roman. Pontificum? Illa clauis Præfecturæ palatij Symbolum fuit: Pontifex jure clauium ſuarum, in ſpiritualibus & temporalibus, hoc eſt, in cœlo & terra, omnem poteſtatem ſibi vindicat. Illa ſubjectionis Sobnæ & dominationis Ezechiæ Regis, à quo Sobna ipſam acceperat, indicium fuit: Pontifex obtentu clauium ſuarum, Imperatores, Reges ac Principes, pedibus ſuis ſubijcit; diademata ipſorum ex ſuo vult arbitrio pendere; gladium vtrumque, etſi non ſine aliqua putida diſtinctiuncula, vtrumque tamen ſibi arrogat: denique ad nutum ſuum & regnis ſuis Reges & vita priuari debere contendit. Poſtremo clauis Sobnæ vnica fuit, illi propria: dum Magiſter erat Palatij; deinde ab illo tranſlata ad Eliacimum: Petro neque data neque promiſſa eſt vlla ipſi propria clauis; ſed dixit ei Dominus, *Dabo tibi claues*; id eſt, tibi Petre vnam, & reliquorum Apoſtolorum vnicuique ſuam, vt & veteres exponunt, & Bellarminus recte contendit eſſe exponendum. Quare concludimus & affirmamus, clauem Dauid, cujus mentio in Scripturis, ad Papam nihil quicquam pertinere.

CXL. Exponuntur loca Optati à Baronio allata.

IBIDEM.

AD tria quæ ſubijciuntur ex Optato teſtimonia, facilis eſt & multiplex reſponſio. Ante omnia poſtulatio illa fuerit æquiſſima, vt qui argumentationem Optati parem vim hodie atque olim habere æquum cenſent; Eccleſiam Dei in eum locum reſtituant, in quo erat Optati temporibus. Nam quum poſt ætatem illius tantæ nouitates in Eccleſiam fuerint introductæ, tot in doctrina fidei noui articuli conditi, tota adminiſtrationis Eccleſiæ facies ac ratio, non immutata fuerit, ſed in contrarium verſa: iniquiſſimum & longè abſurdiſſimum eſt, ea quæ de antiqua Eccleſia Romana & illius priſcis Epiſcopis leguntur, ad hodiernam transferre, quaſi nulla facta eſſet mutatio, aut nullius momenti. Quis neſcit mutata Reip. forma jura multa mutari? Bona fide dicat mihi aliquis, an ætate Optati voluntas Romani Papæ, lex ſuprema fuerit in Eccleſia, vt nunc eſt? de ſpiritualibus loquor: nam ad temporalia vix poſt multa ſecula ceptum eſt à Papis aſpirari. Quis dixerat verbo *Paſce* jus regium Pontificibus fuiſſe delatum? quis dixerat ſupra Concilium Papam eſſe? quis credebat in Papæ poteſtate eſſe, vt Imperatores ac Reges pro canibus habeat, vel vt canes ex animi libidine deijciat vel mactet, quod hodie docet Ieſuita Becanus? Nondum, credo, in tantum faſtigium dignitas Pontificia erat euecta, vt eſſent qui dubitarent, Deus eſſet Papa an homo: & poëta, opinor, nondum natus fuerat, cujus extat celebratiſſimus apud Canoniſtas verſus,

Nec Deus es, nec homo, quaſi neuter es inter vtrumque.

Quid multa? Mutata ſunt tempora: πάντα ἐναλλα ἐγένετο. Vnitati quæ arctiſſimè fouebatur in Eccleſia Dei, ſucceſſit hinc vnius abſoluta dominatio, illinc triſte omnium mortalium ſeruitium. Hac exceptione juſtiſſima nemo æquus & pius negaverit, facilè eludi quæcunque extant apud veteres Patres alicujus reuerentiæ Papæ Rom. à reliquis Epiſcopis Orbis Romani, vtrum dicebatur, exhibitæ. Nam quod aliquis dicat, ius diuinum eſſe immutabile; veriſſimum quidem & certiſſimum eſt: ſed hodiernam potentiam Paparum à iure diuino originem habere, ne illi quidem omnes audent affirmare, qui maximè vellent ita eſſe: & omnino falſiſſimum eſt. Apoſtoli Epiſcopos inſtituerunt; & Epiſcoporum ordinationem juris diuini eſſe, legimus apud Cyprianum non ſemel. de Monarchia Paparum, nihil Scripturæ; nihil Cyprianus, neque alij antiqui. Verùm agè cedamus manifeſto jure, & verba Optati expendamus. Nam ipſum Hildebrandinæ doctrinæ, pro qua pugnatur hodie, ne minimum quidem favere, nos quidem conſtantiſſimè affirmamus. Primus locus è libro 7. hic eſt: *Bono vnitatis B. Petrus, cui ſatis erat, ſi poſtquam negauit ſolam veniam conſequeretur; præferri Apoſtolis omnibus meruit; & claues regni cælorum communicandas cæteris ſolus accepit.* Cum Donatiſtis ſchiſmaticis eo loci diſputat Optatus, & quia illi ſua ſepa-

ratione vnitatem Eccleſiæ rumpebant, varia in illis octo libris argumenta proferuntur è Scripturis, quæ valent ad ſanciendam & commendandam vnitatem. Inter cætera argumenta afferuntur claues datæ Petro. Ait Optatus quòd Petro qui Chriſtum negauerat, claues fuerunt traditæ; factum id eſſe *bono vnitatis*. Sic olim dixerat Cyprianus, Eccleſiá ſuper Petrum fundatam, *ſed vnitatis origine & ratione*. Epiſt. 70. hoc eſt, quia iudicauit Chriſtus ad fouendam in Eccleſia Dei concordiam & vnitatem, id expedire: Petrum enim propter admiſſi à ſe criminis conſcientiam æquiorem fore erga alios, & faciliorem ad dandam delictorum veniam, quod optimum eſt vnitatis coagulum. propterea Petri peccatum accuratè expendit Optatus, & longo ſermone exaggerat; non vt Petrum dehoneſtet; ſed partim vt Dei conſilium ad fouendam vnionem explicet; partim vt ſtultitiam Donatiſtarum refellat, qui ſolos ſe Eccleſiam Dei eſſe iactabant, quum Catholicæ per orbem diffuſæ non communicarent, in qua erat Cathedra Petri cui claues datæ fuerant. Hic primùm obſeruet lector, ex Optati ſententia, cùm prærogatiua honoris delata eſt Petro, non eſſe id factum meritorum eius ergô, vt docebat in ſuperioribus noſter Cardinalis: ſed quia ſic Domino placitum. expreſsè enim ait; Petro ſatis futurum fuiſſe, ſi poſtquam negarat ſolam veniam conſequeretur. non igitur eius meritis debebatur is locus. Obſerua deinde, quicquid Petro tributum eſt, id eſſe tributum *bono vnitatis*, ut Optatus loquitur, poſt Cyprianum; ſiue, vt docet Hieronymus, vt euitarentur ſchiſmata. Atqui ad bonum vnitatis ſeruandum, ſatis hoc eſt, vt membra eius corporis cuius Chriſtus eſt caput, inter ſe communicent; quod diligentiſſimè facere ſemper ſtuduit vetus Eccleſia, partim per conſenſum in doctrina, partim per ordinis legitimi conſeruationem & commercium formatarum, vt ait Optatus libro 2. & nos alibi pluribus expoſuimus. Hildebrandina verò dominatio, non ſolùm neceſſaria non eſt fouendæ vnitati, ſed etiam vnitatis veræ, quæ poſita eſt in conſunctione animorum & ſincera charitate, inimica eſt prorſus, & conſiſtere cum illa non magis poteſt, quàm ignis cum aqua. Docet hoc ratio, docet experientia, quum à temporibus Hildebrandi perpetua inter Regnum & Sacerdotium, atque inter ipſos Eccleſiaſticos extiterint diſſidia, iurgia, contentiones acerrimæ & bella diriſſima. Quòd autem Optatus Petro nullam in Apoſtolos dominationem tribuat, vt facit Baronius & fit hodie ab omnibus eius cauſſæ patronis, perſpicuum eſt ex iſtis eius verbis, in eodem libro 8. *Hæc omnia*, inquit, *viderat Paulus in Apoſtolis cæteris, qui bono vnitatis per charitatem noluerunt à communione Petri recedere, eius ſcilicet, qui Chriſtum negauerat.* attentè ſunt expendenda illa verba, *noluerunt à communione Petri recedere*: ex quibus liquidò conſtat Optatum de dominatione Petri in reliquos Apoſtolos ne cogitaſſe quidem. declarant hoc ipſum & ſequentia: *Quòd ſi maior eſſet amor innocentiæ, quam vtilitas pacis & vnitatis, dicerent ſe non debere communicare, vt ſupra dictum eſt Beatiſſimo Petro, qui negauerat magiſtrum.* quid clarius iſtis? Communicarunt Petro, ait Optatus,

Optatus, cæteri Apoſtoli bono vnitatis. cur non dixit agnouerunt illum ſuum dominum, ſuum Monarcham? Pergit verò; *Poſſent non communicare, vt ſupra dictum eſt Beatiſſimo Petro; poſſent contra illum recitare verba Chriſti, qui promiſerat, negaturum ſe eſſe apud Patrem, eum qui ſe coram hominibus denegaſſet.* deinde vbi Petri peccatum prolixè exaggerauit, ſubdit hæc: *Et tamen bono vnitatis de numero Apoſtolorum ſeparari non meruit.* Obſecro quã aliena hæc ſunt ab hodierna doctrina de imperio B. Petri in omnes Apoſtolos? Si non habuit Petrus dominationem, multò minùs ex eiuſdẽ Optati ſententia, habuerunt eius ſucceſſores Romani Pontifices. Itaque verba illius ſunt libro quinto; *Eſt ergo in vniuerſis ſeruientibus, non dominiũ, ſed obſequium.* & libro eodem poſtquam dixit Catholicam Eccleſiam, à qua Donatiſtæ ſe ſeparauerant, cohærere Cathedræ Petri ad vnitatem ſeruandam inſtitutæ, enumerationem ſucceſſorum Petri ita claudit: *Liberio ſucceſſit Damaſus; Damaſo Siricius hodie, qui noſter eſt ſocius: cum quo nobis totius orbis commercio formatarum in vna communionis ſocietate concordat.* Audet Optatus Romanum Papam *Socium* ſimpliciter vocare? Ignorabat videlicet hic Afer non minùs quàm Cyprianus Sententias Hildebrandi, & de monarchia in vniuerſum terrarum Orbem nihildum audiuerat. Itaque iudicem in cauſſa religionis ſupremum non Papam agnoſcit libro eodem, ſed Dei verbum, quod hodie iſti in ordinem cogunt, nec plus illi tribuunt quàm Papæ libuerit. aut rationibus eius imperii fuerit conducibile. Sed vrgentur illa verba: *Claues regni cælorum communicandas cæteris ſolus Petrus accepit.* quibus ſimilia legi etiam libro primo, vltro confiteor. Reſponſio; quo ſenſu dixit Optatus, poſſe hoc defendi: at quo ſenſu multi Hildebrandiſtæ idem dicunt, falſiſſimum id eſſe, & nulla ratione poſſe defendi. Optatus ſymbolũ vnitatis vult fuiſſe, quod Chriſtus claues omnibus Apoſtolis traditurus, vnum Petrum ſit allocutus, atque illi ſoli dixerit; *Dabo tibi claues.* hoc ille ſic interpretatur, vt dicat ſolum Petrum claues accepiſſe, ac poſtea aliis communicaſſe. Scio Leonem I. idem ſcribere, de cuius ſententia alibi dicendum. Optatum verò nihil aliud ſpectaſſe, niſi conſeruationem vnitatis, jam ſatis demonſtrauimus. Itaque poſſumus quod dicit exponere commodè: alioquin ſcimus falſiſſimum eſſe, ſolum Petrũ claues accepiſſe, aut ſolum à Chriſto accepiſſe. vtrumque horum inquam & falſum eſt, & expreſſiſſimis Patrum teſtimoniis, quæ in omnium ore ſunt, poteſt confutari. Sed Optatus non διδακτικῶς hoc poſuit, verùm vt multa ſæpe Patres οἰκονομικῶς diſputationi ſuæ accommodauit. Et ſunt multa eiuſmodi in illis libris, propoſito optimè inſeruientia; quæ ſi accipias vt ſimpliciter dicta, ſtare nequeant. Sic libro tertio, Libanum in Cantico Canticorum interpretatur eſſe Romanum imperium; & viſionem apud Ezechielem Prophetam contra Principem Tyri, exponit de Donato Carthaginis, libro eodem vaticinium Ezechielis è capite 13. trahit aduerſus Donatiſtas; & multa ſunt id genus. In ſecundo teſtimonio repetitur illud, Petrum claues accepiſſe, *vt vnitatis negotium formaretur.* non dicit Optatus, vt monarchia Petri vel eius

ſucceſſorum Paparum inſtitueretur. Tantum pro vnitate pugnat vir ſanctus: hodierni diſputatores tantum pro regno & imperio in Orbem terrarum vniuerſum. In tertium teſtimoniū ita præfatur Baronius: *Optatus non ſemel expreſſe firmiterq; teſtatur vniuerſalē totius Eccleſiæ præfecturam, quā à Chriſto Petrus eſt conſecutus transfuſam eſſe in Romanos Pontifices, Petri cathedræ legitimos ſucceſſores:* Atqui falſiſſimum eſt Optatum vllius in Eccleſiam præfecturæ meminiſſe vel ſemel. falſiſſimum item eſt, vel vnicum apud Optatum legi verbulum, quod ad Ro. Pontificis præfecturam (ita appellat Baronius quoties lubet ὑπεροχεςικῶς ſupremum dominium, & monarchiā Papalem:) poſſit referri: deniq; falſiſſimum eſt, ſubiectum teſtimonium eò poſſe trahi. Ait, *Igitur negare non potes, ſcire te in vrbe Roma, Petro primò cathedram Epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorū caput Petrus, vnde & Cephas eſt appellatus.* Scopum horum verborum declarant præcedentia, quæ ſubiiciam. *Videndum vbi ſint quinque dotes, quas tu ſex eſſe dixis: inter quas Cathedra eſt prima: vbi niſi ſederit Epiſcopus, coniūgi altera dos nō poterit, qui eſt annulus. Videndum eſt, qui & vbi prior Cathedra ſederit.* Vides ſummam diſputationis eſſe de origine Eccleſiæ. Credidit enim vetus Eccleſia, vnicam eſſe Eccleſiam, quæ toto Orbe ſit diffuſa; vnicum Epiſcopatum, etſi multi ſint Epiſcopi pari iure inter ſe omnes; vnicam Cathedram, ſuper Petrum fundatam, ratione originis & vnitatis. Vide Cyprianum epiſtolâ quadrageſimâ, & quinquageſimâ ſecunda, & ſeptuageſimâ. Quum igitur vniverſæ Eccleſiæ primum fundatorem Petrū fuiſſe veteres crederent: meritò etiam illud crediderunt; nūllam ſocietatem nomen Eccleſiæ mereri, quæ ſeparata eſſet ab ea quam Petrus inſtituerat; hoc eſt quæ & Petri fidem cuſtodiret, & charitatem atque vnitatem cum omnibus Chriſti mēbris ſeruaret. Hoc argumentum fuit olim firmiſſimum, & ad faciendam vnitatem à ſchiſmaticis interruptam, efficaciſſimum. eſſet etiam hodie, ſi maneret in Eccleſia eadem quæ fuit olim vnitas, idem concordiæ amor; & quod caput eſt, ſi eadē doctrina quam docuit Petrus, & ſuper quam Eccleſiam fundauit, maneret; neque aut additionibus aut detractionibus eſſet corrupta. De errore Optati, ſiquidem ita ſcribit, Cepham interpretantis caput, ſatis antè dictum. Sequitur: *In qua vna cathedra vnitas omnib. ſeruaretur; ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent: vt iam ſchiſmaticus & peccator eſſet qui contra ſingularem Cathedram alterā collocarit. Ergo Cathedra eſt vnica, quæ eſt prima de dotibus.* Quid hoc ad Papæ præfecturam, id eſt, monarchiam? Audio virum ſanctum de vnitate, piè & propoſito ſuo accommodatè diſſerentem: de Præfectura Romana nihil audio illum dicentem. Non eſſe in Eccleſia Dei altare extruendum, etiam Cyprianus ſimili argumento probat epiſt. 40. & plena ſunt Patrum monumenta eadem doctrina: ſed eundem Cyprianum dominationem Rom. Pontificis, vel potiùs vmbram eius aliquam & leuiſſimam ſuſpicionem ferre non potuiſſe, & ſeuerè caſtigaſſe, ſcripta ipſius faciunt fidem. Quis poſt tempora Cypriani Angelus de cœlo venit, qui nouam hanc doctrinam inuenit in Eccleſiam?

Sed

Sed etiamſi veniſſet aliquis Angelus tantæ nouitatis auctor; Anathema illi fuerat dicendum ex præcepto Pauli. ad Galat. 1. 8. Poſtremò, doceat nos aliquis, vbi illa ſit Cathedra vnica, quæ ætate Optati in oculos omnium incurrebat, fidei & diſciplinæ Petri conſeruatrix: & nos idem cum Optato ἀπερισπάστως dicemus.

CXLI. S. Bernardi judicium de illa infinita Papæ poteſtate.

ANNI XXXIV. Num. CCVI.

SIc eſt vt Baronius obſeruat; exiſtimauit S. Bernardus Chriſtum, quando dixit Petro, *Paſce oues meas:* curam vniuerſæ Eccleſiæ illi & ſucceſſoribus ipſius Epiſcopis Romanis commiſiſſe. Quis neſcit, ab aliquot ſeculis, vtique autem poſt Hildebrandi tempora, nemini in Eccleſia Romana fas fuiſſe de ea re dubitare, Ego vero illud potiùs admiror, auſum eſſe Bernardum illa qua viuebat ætate, Rom. Pontificis poteſtatem iis finibus circumſcribere, quibus illam definit in illis ipſis ad Eugenium libris. Dicit ille quidem initio tertii, Apoſtolis ſucceſſiſſe Papam, *qui fuerant conſtituti principes ſuper omnem terram.* ſed qualis fuerit ille principatus explicat, & addit: *At quatenus hac portio te contingit, aut cõtigerit illos, id ſobria conſideratione penſandum. Non enim per omnem reõr modũ; ſed ſanè quadantenus; vt mihi videtur, diſpenſatio tibi ſuper illum credita eſt, non data poſſeſſio. Si pergis vſurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit, Meus eſt orbis terræ & plenitudo eius.* Attentus lector in illis libris multa reperiet cautè dicta quæ diligenter ſunt expendenda, vt ſancti illius viri iudiciũ de ſui temporis Papis cognoſcatur. Eiuſmodi eſt verbum *pergis*: nam hac voce ſignificat Bernardus, Papas multa iura vſurpare, quæ ipſis non conueniant. nihil enim Bernardus Papis concedit, præter curam paſtoralem animarum. Itaque lib. 4. cap. 2. poſtquam dixiſſet Apoſtolos olim totos ſe ouibus paſcendis expoſuiſſe, paſtoris opere & nomine gloriantes. ſubiicit hæc: *Vbi nunc quæſo conſuetudo hæc? Subiit diſſimilis valde; longè in aliud mutata ſunt ſtudia, & vtinam non in peius.* vbi inſignis μείωσις eſt in poſtremis verbis: nec minùs enim dicit quàm cogitabat. Deinde cùm regium cultum in Eugenio grauiter increpuiſſet, atque exemplum Petri plane contrarium illi propoſuiſſet, ſubdit: *Abſque his tamen credidit Petrus, ſatis poſſet impleri ſalutare mandatũ, Si amas me, paſce oues meas. in his ſucceſſiſti non Petro, ſed Conſtantino.* Non probabat videlicet Bernardus Sullaturientis Hildebrandi ſententiam ſeptimam: *Quòd ſolus Papa poſſit vti imperialibus inſignibus.* Addit Bernardus mox: *Euangelizare paſcere eſt: Fac opus Euangeliſtæ, & paſtoris opus impleſti.* Non igitur probaſſet Bernardus illã Bellarmini interpretationem, *Paſce, id eſt regio more impera.* non probaſſet dico? ille verò damnaſſet & vili aliquo Papæ paraſito digniorem pronuntiaſſet, quàm eo viro qui inter doctos & antiquitatis Eccleſiaſticæ peritos nomen profitetur ſuum. Bernardi conſtans fuit ſententia. Pontificatum eſſe miniſterium non dominium, adminiſtrationem non poſſeſſionem, paſtoralem curam, non Monarchæ cuiuſdam Principibus terribilem Dictaturam. Scribit igitur

ad Eugenium ſuum hæc. Libro II. cap. 6. *Factum te ſuperiorem diſſimulare nequimus; ſed enim ad quid, omnib. modis attendendum.* NON *enim* AD DOMINANDUM *opinor. Nam & Propheta, cùm ſimiliter leuaretur, audiuit; Vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & adifices, & plantes. Quid horum faſtum ſonat? ruſticani magis ſudoris ſchemate quodā labor ſpiritualis expreſſus eſt. Et nos igitur, vt multum ſentiamus de nobis, vel nobis impoſitum ſenſerimus miniſterium, non dominium. Non ſum ego maior propheta, etſi forte par poteſtate; ſed meritorū non eſt comparatio. Hoc loquere tibi & doce te ipſum, qui alios doces.* paulò pòſt: *Blanditur Cathedra? Specula eſt; inde denique ſuper intendis, ſonans tibi Epiſcopi nomine, non dominium, ſed officium.* Sequitur deinde: *Eſto vt alia quacunque ratione aurum & argentū tibi vindices: ſed non Apoſtolico iure. Nec enim tibi Petrus dare quod non habuit potuit. Quod habuit hoc dedit, ſollicitudinem ſuper Eccleſias. Nunquid dominationem? Audi ipſum. Non dominantes, ait, in clero, ſed forma facti gregis. Et ne dictum ſola humilitate putes, non etiam veritate: vox Domini eſt in Euangelio. Reges gentium dominantur eorum: vos autem non ſic. Planum eſt, Apoſtolis interdicitur dominatus. I ergo tu, & tibi vſurpare aude aut dominans Apoſtolatum, aut Apoſtolicus dominatum.* & plura ibidem in eā ſententiam. Lib. 3. initio: *Poſſeßionem & dominium cede huic; (* Chriſto *) tu curam illius habe. Pars tua hæc: vltra ne extendas manum. Quid? inquis. Non negas præeſſe, & dominari vetas? Plane ſic.* mox: *Dominari ne affectes hominum homo, vt non dominetur tui omnis iniuſtitia.* Et ſtatim: *Recordare nunc vocis illius; Sapientibus & inſipientibus debitor ſum. Et ſi non indebitam tibi ipſam cenſes, hoc quoque ſimul memento, debitoris moleſtiam nomē ſeruienti potiùs, quam dominanti congruere.* Lib. 5. cap. 7. *Conſideres ante omnia, S. Rom. Eccleſiam, cui Deo auctore præes, Eccleſiarum matrem eſſe non dominam: te verò, non dominum Epiſcoporum, ſed vnum ex ipſis.* Ex his & ſimilibus fit manifeſtiſſimum, S. Bernardum etſi in denſiſſimis tenebris viventem, Papis tamen aliud nihil iudicaſſe conuenire, niſi προστασίαν τῆς οἰκουμένης, curam & ſolicitudinē de Eccleſiis omnibus, hanc autem curam, non ſolùm Apoſtolis omnib. fuiſſe communem, tot locis affirmat Chryſoſtomus, ſed etiam omnib. Epiſcopis incumbere, aſſerit idem, cum alibi ſæpius, tum expreſſiſſimis verbis in laudatione S. Euſtathii Antiocheni. *Edoctus probe fuerat,* inquit, *à Spiritus gratia, Eccleſia Antiſtitem, non de illa ſolum, quæ ipſi à Spiritu ſit cōmiſſa, curam debere gerere; verum etiam de vniuerſa, quæ per Orbem terrarum degit.* Idem alii Patres confirmant; & praxis priſcæ Eccleſiæ euincit, vt clarè alibi probamus. Videt verò pius lector in ſuperioribus Bernardi verbis, quàm ſollicitè dominium Eccleſiæ & dominationem in Eccleſiam ſeparet à cura pro Eccleſia: & quàm rigidè neget, ac ſubinde repetat, neque dominium, neque dominationem, vllo iure vindicari poſſe à Papa. Atqui modò Baronius ſupremum Eccleſiæ dominium Papæ nihil hæſitans attribuebat & ſimul dominationem. Bellarminus de Monarchia Ro. Pontificis, tot libros edidit, & plures alii. Deſinant igitur poſthac ſanctum hunc inter ſuos auctores recenſere. Non me fugit, quid Bernhardus idem lib. 4. illius operis dicat de duobus gladiis ad Papā pertinentibus,

ſed &

ſed & Bellarminus ipſe fatetur, myſticè illa dici; quæ ſi accipiantur ſimpliciter, futura ſint falſa; quum, vt verè obſeruat idem Cardinalis, à mente Domini, Lucæ 22. 38. nihil ne fingi quidem poſſit alienius, quàm illa eſt ſententia.

CXLII. Expenduntur teſtimonia ex Arnobii Commentariis in Pſalmos.

IBIDEM.

Dicturus de teſtimoniis, quæ ſubiiciuntur è Commentariis in Pſalm. 138. qui Arnobio tribuuntur, id primum lectoribus proponam expendendum; cur diſſimulauerit Baronius, quod ignorare non poterat; illos Commentarios non eſſe illius celebris ſcriptoris, qui ſub Diocletiano vixit, & Lactantii fuit præceptor. Nemo hodie eſt eruditorum, cui non ſint comperræ cauſæ, quæ certò euincunt, hunc Arnobium aliquot ſeculis poſt illum priorem vixiſſe. Deinde repetendum hic mihi eſt quod ſæpe iam monui; ſolere Patres in ſuis aduerſus hæreticos diſputationibus, minùs cautè interdum loqui, & ea dicere quæ magna lectoris æquitate opus habeant; ſicut ex Athanaſió non ſemel iam dixi. Arnobius igitur iſte loco illo aduerſus Nouatianos animosè diſputans, nonnulla dicit, quæ friuola & nullius momenti quum ſint; perperam & abſurdè ad ſtabiliendam Papæ Monarchiam hodie afferuntur. Quum negaret Nouatianus, ad pœnitentiam peccatores admittendos: Arnobius contrà exemplo Petri docet, non ſolùm in priorem ſtatum poſſe reſtitui; ſed etiam in longè præſtantiorem perduci. *Apoſtolo*, ait, *pœnitenti ſuccurritur, qui eſt Epiſcoporum Epiſcopus; & maior gradus redditur ploranti, quam ſublatus eſt deneganti.* Veriſſimè iſtud quidem. & Arnobius hoc argumento verè & ſolidè confutat Nouatianum. Baronius verò & ſimiles diſputatores perperam Arnobii verbis abutuntur, vt Petrum reliquis Apoſtolis velut dominum imponant. Nihil enim hîc Petro proprium: ſed omnibus Apoſtolis commune fuit, quod notat Arnobius. Nam ante reſurrectionem Domini promiſſæ quidem Apoſtolis claues fuerant; ſed nondum traditæ. traduntur autem Petro & omnibus Apoſtolis, Ioan 20. 23. ibidem Spiritum ſanctum accipiunt, quem eo modo non antè acceperant. ibi etiam vocem audiunt, quam priùs non audiuerant: *Sicut miſit me Pater, ita ego mitto vos.* & pleniùs apud Matthæum 28. 19. *Euntes docete omnes gentes*, &c. At illud non ita verum eſt, quod ſubiicit Arnobius; ſolum Petrum paſtoris nomen Chriſto proprium accepiſſe. Excidit illi hoc dictum incautius in calore acris cum Nouatiano diſputationis; & colorem aliquem habet iſta ratio; quia verbum *Paſce* ſoli Petro dictum eſt à Domino: reuera tamen falſum eſt hoc Arnobii argumentum, & perabſurdum. Nam quis ſanus neget Paulum & cæteros Apoſtolos, tam fuiſſe Paſtores quam fuit Petrus: Paulus Epheſ. 4. 11. miniſtrorum Eccleſiæ ordines recenſens ponit inter alios ποιμένας, *paſtores*; ſed longè infra dignitatem Apoſtolatus. Petrus ipſe, quum in prioris ſuæ 2. 25. Chriſtum appellaſſet, *paſtorem & epiſcopum animarum*, idem cap. 5. Epiſcopos Eccleſiarum ſic alloquitur,

loquitur, ποιμάνατε, τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες; oſtendens manifeſtiſſimè, nomen paſtoris omnibus Epiſcopis conuenire, qui commiſſum ſibi à Deo gregem fideliter regant. An igitur credemus, eum titulum vni Apoſtolorũ Petro ſic proprium eſſe, vt reliquis non conueniat? hoc verò nemo ſanus dixerit, niſi fortaſſe οἰκονομικῶς, vt ſit hoc loco ab iſto ſcriptore obſcuro. At non dixit Dominus cæteris Apoſtolis *Paſce*: verbum quidem non dixit fortaſſe illud ipſum: ſed mandatum dedit illud ipſum. Sunt enim ejuſdem ſignificationis voces βόσκε vel ποίμαινε, *paſce* Iohann. 21. & μαθητεύσατε, *docete*, Matth. 28. 19. item κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον, *prædicate Evangelium*, Marci 16. 15. PASCERE enim, Evangelizare eſt, vt modò dicebat S. Bernardus. Quòd Petrum vocat Arnobius *Epiſcopum Epiſcoporum*, nihil hoc ad dominationem facit vel Petri vel Romani Pontificis. Petrus qui Apoſtolus erat, & Apoſtolorum primus, jure dici potuit *Epiſcopus Epiſcoporum*: ſicut Paulus dicitur Pater patrum in reſponſione ad quæſtionem 119. ad orthod. apud Iuſtinum. Sed de titulis tam Apoſtolorum, quàm Epiſcoporum & Patriarcharum prolixè & accuratè alibi, ſi Deus volet.

CXLIII. *Expenduntur dicta quædam Leonis Magni.*

ANNI XXXIV. Num. CCVII.

LEonis Primi verba ſunt: *Inter beatiſſimos Apoſtolos in ſimilitudine honoris, fuit quædam diſcretio poteſtatis.* Oſtendimus in ſuperioribus, quid ſanctum hunc Pontificem impulerit, vt Sedi ſuæ tribueret quamplurimũ: vt mirum videri non debeat, legi nonnulla apud hunc οἰκονομικῶς dicta, quæ priorum Eccleſiæ Doctorum Conſtantiſſimæ doctrinæ non ſatis congruant. Certè conuenientiùs ſententiæ Patrum ipſorum antiquorum dixiſſet Leo, *in ſimilitudine poteſtatis fuit quædam diſcretio honoris.* alioquin cum Cypriano, cum Hieronymo, cum aliis ſanctis hic ſanctus committetur, ſi ſeriò illa dixit, eo ſenſu quo hodie accipiuntur. Addit Leo: *de qua forma eſt orta Epiſcoporum diſtinctio.* Sed hæc diſtinctio ex jure diuino nulla eſt, ſi credimus Cypriano, Hieronymo, & omnib. priſcis Doctoribus Græcis & Latinis, toties, tam expreſsè id affirmantibus. Fateor, prudenter & ex vſu Eccleſiæ diſcrimen eſſe poſitum inter Epiſcopos, cùm inſtituti ſunt Metropolitani, & Patriarchæ: ſed has differentias è jure diuino eſſe ottàs dici non poteſt, quum ſit compertiſſimum. iuriſpoſitiui eam inſtitutionem eſſe, primo & ſecundo ſeculo, & magna etiam, vt videtur tertij parte olim ignotam. Quare vt agnoſcimus in primo Concilio Niceno piè, & ſapienter & neceſſariò eſſe confirmatam illam juris diuerſitatem inter Epiſcopos; ſic non dubitamus facere illos abſurdè, qui jus diuinum & poſitiuum hac in parte confundunt. Neque verò hoc negabant primorum ſeculorum Romani Pontifices: verùm vbi creuit eorum potentia, noua ſimul jura creuêrunt, prioribus inaudita ſicut antè obſeruabamus.

CXLIX. Expenduntur dicta quædam Gregorij Magni.

IBIDEM.

E Gregorio Magno proferuntur hæc verba: *Certe Petrus Apoſtolus primum membrum ſanctæ & vniuerſalis Eccleſiæ eſt: Paulus, Andreas, Iohannes, quid aliud, quam ſingularum plebiũ ſunt capita?* Fuit Gregorius, non ſolum cognomine, ſed rebus ipſis magnus & ſanctus, ac vere ſui ſeculi, prope jam ferrei, phœnix. Nos quidem ita cenſemus: & cur ita cenſeamus, cauſſas parati ſumus reddere. Sed tamen negari non poteſt, legi in ejus ſcriptis nonnulla interdum, niſi accedat commoda interpretatio, vix excuſanda. Fuerit-ne hæc ſeculi culpa, an hominis, impræſentiarum non quæro. Illud libere dico, inter dura Gregorij dicta, omnino illud eſſe ponendum: nam ſi ἀποτόμως vrgeantur illa verba *cæteros præter Petrũ Apoſtolos, fuiſſe plebium ſingularum capita*: quis hoc dictum excuſauerit? eſt enim manifeſtiſſima abſurditas, & inſolubilis cum verbo Dei & doctrina piorum Patrum pugna. Niſi forcaſſe poſſit aliquis probare, ſoli Petro, non cunctis Apoſtolis dictum eſſe, *Euntes docete omnes gentes.* Enimuero ſi ad omnes gentes ſimiliter omnes Apoſtoli ſunt miſſi: falſum eſt, ſingulos Apoſtolos præter Petrum ſingularum plebium fuiſſe capita. Id enim Epiſcopis conuenit, qui ſingularum Eccleſiarum ſunt paſtores: Apoſtolis conuenire non poteſt, qui fuerunt vniuerſi Orbis doctores; & quibus vt antea dicebamus è Chryſoſtomo, κοινῇ ἐγχειρισθεῖσα [illegible] ἡ Οἰκουμένη; *Orbi terrarum in commune fuerat commiſſus.* De Iacobo fratre Domini conſentiunt veteres, illum de conſenſu Apoſtolorum Eccleſiæ Ieroſolymitanæ operam ſuam addixiſſe; & fere eo loci hæſiſſe ad martyrium vſque. Et tamen etiam hunc Petro adjungit Chryſoſtomus, in caput vltimum Iohannis, & ait illos τὴν ἐπιτροπὴν τῆς οἰκουμένης ἀναδέξασθαι, *curam Orbis terrarum ſuſcepiſſe.* De cæteris Apoſtolis nemo dubitat, quam late Orbis habitabilis tum patebat, eos Euangelium circumtuliſſe, per omnia quæ adire poterant loca. Quarum igitur plebium fuere capita Andreas, Matthæus, Bartholomæus, Thomas? Quid ὁ τρισμέγιστος & μεγαλοφωνότατος, Paulus, qui Apoſtolatus ſui tirocinium poſuit in ſubigenda Filio Dei Damaſco & Arabia; qui mox ad Ieruſalem per circuitum vſque ad Illyricum repleuit Euangelium Christi: qui Gentium Apoſtolus quum eſſet, tamen etiam Iudæis nuntium ſalutarem prædicauit: an etiam hic alicujus plebis caput dicendus erit, potius quam Oecumenicus Doctor & mundi totius magiſter? Nos apud vnum Chryſoſtomum obſeruauimus loca minimum octo aut decem, vbi Paulus appellatur ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος: quod etiam elogium Petro attribuitur ab eodem non ſemel, ſed Paulo tamen ſæpius, vt dicturi ſumus & probaturi ad numerum hujus anni 291. ſi vitam & otium Deus conceſſerit. Ipſe Gregorius alibi *caput Gentium effectum eſſe Paulum* ſcribit: quomodo igitur vnius aut paucarum plebium? Distinctionem ſuam Baronius hic adhibet, vt nodum ſoluat: Hoc illi ſectius

fuit, quàm è Scripturis, aut antiquioribus patribus locum aliquem afferre, qui illi diſtinctioni fundus ſit. Verius dixerit aliquis; Gregoriū Pontificem, in cauſſâ Pontificis, vel propter eam rationem, quam ante obſeruabamus in Leone, ad annum ſuperiorem, vel propter ſimilem aliam, aut denique humani ingenij vitio parum cauiſſe. Et tamen ne iſtud quidem Monarchiam hodiernam vel tantillum adiuuat; quum ex aliis tot locis eiuſdē Gregorij indubitatum ſit; ipſum à dominatione orbis terrarum adeo fuiſſe alienum ut ipſum titulum Vniuerſalis Epiſcopi, ceu notam certiſſimam Antichriſti ſemper abhorruerit.

CXLV. *An Paulus inferior Petro.*

IBIDEM.

CÆteros quidem Apoſtolos nullo negotio in ordinem coegit Baronius, & Petri monarchiæ ſubiecit: in Paulo vero plus illi fuit laborandum: quia invenit illum palam reluctantem. Paulus enim Apoſtolum ſe Gentibus ſic miſſum ſcribit, vt Petrum circumciſioni ſiue Iudæis. Res ipſa & Pauli verba in epiſtola ad Galatas clariſſime demonſtrant, Paulum æqualem ſe Petro credidiſſe: neque poteſt vllum è Scripturis verbulum proferri, quo oſtendatur aliqua vel minima inter hos duos Apoſtolos inæqualitas. Audet tamen Baronius ſcribere: *Cæterum quantumlibet ampliſſimus eius fuerit Apoſtolatus, quem accepit ad Gentes ſaluandas; tamen nihil eſt quod poteſtate æquari poſſit principi Apoſtolorum omnium Petro, quem præfecit Dominus vniuerſo gregi.* En nouam Doctrinam: cui ſi aliquid ſimile Proteſtantium aliquis diceret, Nouator & hæreticus ſtatim audiret, & merito: nam quid magis nouitatem aut magis hæreſin ſapit, quam quod aperte Scripturis contradicit? Aſſeueranter affirmat Paulus 2. Cor. 11. 12 non eſſe ſe inferiorem ne iis quidem Apoſtolis, qui præ cæteris excellebant; appellans eo loco τοὺς ὑπερλίαν Ἀποστόλους, quos in epiſtola ad Galat. nominabat τοὺς δοκοῦντας, nempe Iacobum, Cepham & Iohannem: & ſunt in epiſtolis Pauli non minus vera, quam magnifica teſtimonia de abundantia gratiæ in ſe collatæ ad Eccleſias inſtituendas; non veretur tamen Baronius putidæ diſtinctiunculæ, ceu machinæ χορηγίας, ope de faſtigio illo gloriæ Paulum deturbare, aut ad conditionem cuiuſdam Legati, qui pendeat à ſuperiore quadam poteſtate, illum redigere. Petrum enim illi imponit dominum & Monarcham & diſerte negat poteſtatem Pauli vllo pacto æquari poſſe poteſtati Petri. ô nouitatem! ô audaciam! Si Scripturæ negligimur ab eiuſmodi fanaticæ doctrinæ aſſertoribus; proferant ſaltem aliquem ex antiquis patribus, qui eam inæqualitatem inter Petrum & Paulum agnouerint. Nos interim credemus Cypriano, Hieronymo, Chryſoſtomo, Auguſtino, ipſi Leoni Magno, qui Petrum & Paulum pares fuiſſe pronunciant. Illos, ait Leo, *electio pares, & labor ſimiles. & finis fecit æquales,* πάντες Ἀπόστολοι τῆς αὐτῆς ἀξίας, inquit non ſemel Chryſoſtomus. *omnes Apoſtoli pares dignitate erãt.* Eucherius Lugdunenſis ex homilia in natalem Apoſtolorum Petri & Pauli: *Huius vitæ inexplebili ardore ſuccenſi Chriſtianorum principe-*

principes Petrus & Paulus, fœnerauerunt vſuram Deo huius lucis pro commercio æternitatis. Electi duo præcipui ad duorum populorum ſalutem, Petrus ad Iudæorum, Paulus ad Gentium. poſtea: *Vere mirabiles lampadas æquali per vniuerſam terram luce fulgentes. æquales enim illos ac pares per varia & diuerſa virtutum generadixerim. Petro quidem claues regni cœlorum Domino committente creduntur: ſed Paulo, ſiue in corpore ſiue extra corpus, vſque ad thronum tertium ſublimato, cœlorum ſecreta referantur.* mox. *Sed forſitan dicat aliquis, quomodo iſte ſine clauibus penetrare potuerit diuina adu excelſa. Agnoſcamus chariſſimi vnas cœlorum claues meritorum: ſſe virtutes.* Et poſt pauca: *Paulus humilitatis ac pietatis clauibus vſque ad tertiam cœli regiam penetrauit, æqualis per omnia virtutibus Petro Nam etſi ille primus, iſte præcipuus.* Vides componi diuinum illud par Apoſtolorum, omni penitus ſuſpicione alicuius imparitatis edempta. At Baronius concedens ratione muneris Apoſtolici, prædicandi Euangelij & peccata ſoluendi Paulum vt cæteros Apoſtolos, Petro fuiſſe æqualem: ratione tamen poteſtatis Petro illum ſubiicit. Appellat *poteſtatem*, quam alij *gubernationem* dicunt, & Petro volunt fuiſſe propriam. Ea eſt quæ hodie in Petri ſucceſſoribus appellatur *Monarchia*, *regnum*, *omnipotentia*, *pontificia*, & neſcio quibus aliis ſecularis typhi plenis nominibus. Hanc Petri prærogatiuam ignorabat omnino Eucherius: alioquin poſtquam parem illi virtutibus Paulum probaſſet, neceſſariam de poteſtatis imparitate exceptionem proculdubio adieciſſet.

CXLVI. Expenditur locus ex Euangelio Iohannis Baronio allatus.

IBIDEM.

Sed Baronius ita diſputat: Paulus Gentium fuit Apoſtolus: Petrus vniuerſi ouilis Domini, cuius pars erant Gentes: ergo poteſtas illius maior. Affert verba Chriſti, Iohan. 10. 16. *Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient: & fiet vnum ouile & vnus paſtor.* poſtea ſubiicit hæc: *Cum itaque nonniſi omnium dicat vnum ouile eſſe futurum, vnumque paſtorem cuius Dominus oues ſuas omnes & agnos curæ ſubiecerit: illum ipſum fuiſſe Petrum; nec alium præter ipſum eadem poteſtate qua ipſum, in vniuerſali Eccleſia vnicum inſtitutum eſſe paſtorem, ex his quæ dicta ſunt, neminem puto. niſi forte delirum & mente captum non intelligere.* Baronium ego ſcio fuiſſe virum grauem & doctum; me tamen amor veritatis, zelus gloriæ Dei, reuerentia erga eius Apoſtolos, & ipſum maxime Petrum, honos denique quo Patres Eccleſiæ proſequor, cogunt ſua illi hoc loco verba reponere, & intrepide pronunciare, deliri hominis & mente capti verba ipſum vſurpare potius, quam grauis & docti. Nam vno verbo, ὑγιὲς οὐδέν, Argumentatio primum vitioſiſſima; Sumit enim τὸ ἐν ἀρχῇ; & Scripturam interpretatione ſua manifeſtiſſime deprauat. Sumit illud pro certo; Petro ſoli totum Chriſti gregem eſſe commiſſum, & eius vnius imperio ſubiectum. At iſtud eſt de quo quæritur. Gentes eſſe partem ouilis Chriſti, verum eſt: illud quoq;

veriſſimum: totius ouilis vnicum eſſe paſtorem: ſed illud falſiſſimum, eo Iohannis loco Petrum intelligi, qui ſit ille vnus paſtor. De ſe enim ibi Dominus loquitur, non de Petro. Chryſoſtomus docte comparat hæc verba cum iſtis Pauli, Epheſ. 2. 15. *Legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo in vnum nouum hominem.* Theophylactus clare, εἷς ποιμὴν, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός. *Vnus paſtor, Verbum Dei & Deus.* Euthymius *Vnus paſtor: horum & illorum Chriſtus.* Venerabilis Beda idem cum Chryſoſtomo, & affert ex illa ipſa Pauli diſputatione hæc verba: *Ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraque vnum.* Nicolaus de Lyra ad locum Ioannis. *Et vnus paſtor; ſcilicet Chriſtus: alij autem non ſunt niſi vicarij illius paſtoris.* Si de Petro, & Rom. Pontif. ſenſit eo loco Dominus; quid eſt, cur non ſuperiores interpretes, non Auguſtinus, nemo denique veterum, nemo recentiorum, quos hactenus legi, id viderint? ipſe Maldonatus verba Domini accurate explicans, neque de Petro, neque de Rom. Pontifice verbum vllum facit. Nihil igitur iam vetat, quo minus libere dicamus; trahere Chriſti hæc verba ad Petri monarchiam, nouitiam eſſe audaciam eorum hominum, quibus nihil penſi eſt diuinis oraculis abuti ad ſua figmenta ſtabilienda. Meminit ſane B. Auguſtinus in illorum verborum expoſitione & Petri & aliorũ Apoſtolorum; ſed longe in aliã ſententiam, quam vel Baronius, vel Bellarminus. Locus eſt tractatu in Iohan. 46. *Paſtores ergo Apoſtoli? Plane paſtores ſunt, vnde vnus paſtor? Iam dixi, paſtores quia membra paſtoris. Illo capite gaudebant, ſub illo capite concordabant, vno ſpiritu, in vnius corporis compage viuebant.* Iudicent pij Lectores, ſignificent, ne hæc verba, pari iure Apoſtolos inter ſe egiſſe, quod nos contendimus: an quod vult Baronius, totam poteſtatem penes vnum Petrum fuiſſe; cæteros Apoſtolos illius iuſſa capeſſiſſe. Quod ait, *Petrum eadem poteſtate qua Chriſtum, in vniuerſali Eccleſia vnicum inſtitutum eſſe paſtorem:* quis ſatis pro atrocitate dicti exagitauerit? Chriſto enim, etiam qua homo eſt; æquare poteſtate aliquem mortalium, blaſphemia eſt, vel blaſphemiæ proximum crimen; Petrus, Paulus, Iacobus, cæteri, operarij fuerunt in domo Dei, excellentes illi quidem & ſummo honore digniſſimi: ſed tamen operarij dumtaxat in alieno agro. Θεοῦ γεώργιον, inquit Paulus: aliam poteſtatem eis attribuere, hoc vero eſt *Maieſtatis dominium homini vindicare*, vt loquitur Optatus, libro quinto; vbi aduerſus hunc errorem multa diſſerit vir pius, quod iam ante monebamus.

CXLVII. An verum ſit Petrum quidem Apoſtolum fuiſſe & Iudæorum & Gentium, vt Chriſtum, at Paulum tantum Gentium.

IBIDEM.

SVbdit his conditor Annalium, *Nec quia Petrus eos potiſſimũ qui ex circumciſione erant erudiendos ſuſcepit ãguſtioribus finibus Apoſtolatum ſuum ampliſſimum coarctauit. ſicut nec cum dominus de ſe dicat, atque profiteatur, non eſſe miſſum niſi ad oues quæ perierũt ex domo Iſrael, excluditur hæreditate Gentium, quã poſtulauit*

poſtulauit à Patre, vt non æque Gentium ac Iudæorum paſtor eſſe dicatur. En vt cum Domino noſtro Petrus iterum comporatur. Quomodo intelligendum ſit, quod toties apud Paulum legitur, Petrum eſſe Apoſtolum circumciſionis, ipſum autem Paulum præputij, fuſè & vere exponit Hieronymus ad Galat. cap. altero. Ac nihil vel magno Hieronymo vel maximo veterum Interpretum Chryſoſtomo, venit eius in mentem, quod Baronius hic obſeruat. Eſt verò ſimile quo vtitur, ita ſimile, vt quæ ſunt inter ſe diſſimillima. Non eo inficias, poſſe aliquando transferri ad homines, præſertim autem ad Apoſtolos, quæ in Scripturis de Filio Dei dicuntur. Sed quia omnis comparatio inter genere toto diuerſa, ſemper eſt periculoſa; cautionem eiuſmodi comparationes magnam deſiderant. Fateor, vt paſtor dicitur Chriſtus, & Petrum paſtorem rectè dici. Verum eiuſdem vocis, vt in ſuperioribus cum Chryſoſtomo obſeruabamus, ſignificatio multum eſt diuerſa, cum de Chriſto prædicatur, & cum de Petro aut de quouis mortalium. Nam vt ante referebamus ex eodem pro Patre, in Chriſto ſignificatur φύσις ποιμαντική, in hominibus τιμὴ δεδομένη. Chriſtus paſtor dicitur, quia reuera paſcit, fouet, ſeruatque ſuis viribus ſuam Eccleſiam; Petrus, quia eius miniſterio Chriſtus vtitur. Male igitur argumentatur hic Baronius: Petrus etſi dicitur in Scripturis Apoſtolus Iudæorum: erat tamen Apoſtolus omnium & Iudæorum & Gentium: ſicut Chriſtus, licet dicat ſe miſſum tantum ad Iudæos, eſt tamen Paſtor Iudæorum & Gentium. Atqui iſta ſunt diſſimillima: nam de Chriſto quidem è Scripturis liquidò conſtat, ipſum eſſe Paſtorem vniuerſalis Eccleſiæ: eſt enim Filius Dei, cui Pater dedit, quatenus eſt homo in omnes Gentes imperium; maxime autem in Eccleſiam: atque huius veritatis multa ſunt in Verbo Dei teſtimonia, de Petro, ne vnum quidem verbum habent Sacræ literæ, vnde id poſſit colligi, quod velut notum & compertum ponit Baronius. Accedit quod iſtæ quidem enunciationes; *Petrus eſt propriè, tantùm Iudæorum: & Petrus eſt ex æquo paſtor Iudæorum & Gentium,* apertiſſime ſibi inuicem fidem detrahunt; non enim poſſunt eſſe veræ. Iſtæ vero, *Chriſtus miſſus eſt tantum ad Iudæos,* & *Chriſtus eſt paſtor tam Gentium, quam Iudæorum,* ne ſpeciem quidem vllam contradictionis, recte intellectæ, habent. Nam ſenſus verborum Domini, Matth. 15. 24. eſt hic, interprete Auguſtino, tractatu in Iohan. 47. *Chriſtus præſentiam ſuam corporalem non exhibet, niſi populo Iſrael. Ad Gentes non perrexit ipſe, ſed miſit: ad populum verò Iſrael & miſit, & venit ipſe.* Melius igitur & verius ita diſputationem ſuam inſtituiſſet Baronius: etſi Petrus dicatur Apoſtolus Iudæorum, tamen id non impedire, quin etiam ad Gentes ipſius Apoſtolatus porrigeretur: ſic enim & Paulum, qui tot locis Apoſtolum Gentium ſe appellat, etiam erga Iudæos, quoties data eſt occaſio, vim muneris ſui extendiſſe & in eorum Synagogis ſtudioſe Chriſtum prædicaſſe, & ad eoſdem etiam illam diuinam epiſtolam ſcripſiſſe. Vter autem Apoſtolatus fuerit nobilior, ad Iudæos-ne an ad Gentes, dicetur accurate, propitio numine ad annum Domini

quinquageſimum: vbi iterum neruos ingenij contendit Baronius, vt contrariam fidei antiquæ doctrinam aliquo pacto reddat probabilem. Interim obſeruet pius Lector eius verba, SVSCEPIT, & COARCTAVIT: ſic enim loquitur, quaſi Petrus initio conſtituendæ Eccleſiæ, Imperatorem aut Monarcham agens, partem ſuſceperit curandam quam libebat: partem cuique Apoſtolorum ex proprio motu; vt hodie eius ſucceſſores loquuntur, aſſignarit. Hoc falſum eſt, hoc omni falſo falſius. hoc ſomnium eſt, fabula eſt, mendacium eſt; & vt mendacium ipſi Petro, ſanctiſſimo Dei Apoſtolo probroſum, omni ſtudio ex hiſtoria Eccleſiaſtica exterminandum. Exſtat hi, hiſtoria Actuum Apoſtolicorum; ibi nihil eiuſmodi neque expreſſe dicitur, neque ipſa rerum geſtarum narratione inſinuatur. S. Petrus in iaciendis Eccleſiæ fundamentis ſtrenuum & zeli plenum, ac merito ſuo primarium ſe præſtat operarium: ſed vt affirmat Chryſoſtomus, nihil facit, quod imperium ſapiat, nihil quod aliquam ſpeciem habeat alicuius in collegas dominationis. Falſiſſimum igitur eſt & vaniſſimum commentum, Petrum, pro imperio ſuſcepiſſe Iudæorum curam; Gentium tradidiſſe Paulo. Atqui non Petrus vltro illi oneri ſubiit; ſed Chriſtus ipſe id illi impoſuit: neque prouinciam Gentium à Petro accepit Paulus, ſed ab eodem Chriſto. B. Chryſoſtomus homilia in verſum vndecimum, cap. 2. ad Gal. τοὺς μὲν Ἰουδαίους ἐνεχείρισε τῷ Πέτρῳ, τοῖς δὲ Ἕλλησι τὸν Παῦλον ἐπέστησεν ὁ Χριστός. *Iudæos Petro tradidit Chriſtus, Græcis Paulum præfecit.* atque hoc ita clare ſignificat Paulus ipſe, vt tribuere Petro quod ille vni Chriſto fert acceptum; hoc vero ſit Apoſtolo palam contradicere, & ipſi Spiritui ſancto, qui per eius os eſt locutus. De his igitur ſuo loco accuratius.

CXLVIII. Epilogus Baronij expenditur. Refutatur vaniſſimum commentum, de tranſlata Monarchia ad eius ſucceſſores Papas Rom.

ANNI XXXIV. Num. CCIV.

HActenus de Petri primatu Baronius: ſequitur de Papis, Petri ſucceſſoribus; quibus, non autem Petro ornari hanc ſponſam, toties iam diximus. Orditur à repetitione doctrinæ modo propoſitæ: quam nos multa complecti à priſca veritate aliena, quum probauerimus; non poterat illius repetitio: non eſſe eiuſdem naturæ. Percurremus breuiter eius verba. *Eſt igitur Chriſti ouile vnum, eiuſdemque paſtor, vnus idemque Petrus electus à Domino, ac maxima omnium Præfectura nobilitatus.* Omnino Chriſti ouile vnum eſt: non enim plures in hoc mundo Eccleſias inſtituit; ſed vnicam, toto Orbe diffuſam: Paſtor quoque huius Eccleſiæ poteſtatis abſolutæ, vnicus eſt, IESVS CHRISTVS; qui illi fundandæ & exſtruendæ, 12. Apoſtolos, *pari poteſtate præditos*, vt ſæpe diximus ex Chryſoſt. cœlum petens reliquit. Petrus inter illos Apoſtolos princeps, id eſt, primus, non ſolus, non dominus, non Imperator illorum: vere, vt ait Baron. *maxima Præfectura nobilitatus*: quia Apoſtolatus, vt ex eodem Chryſoſtomo probauimus, eſt ὑπατεία πνευματική, *ſupremus apex poteſtatis ſpiritualis*: Sed falſum eſt, Apoſtolis

viuentibus

viuentibus, vnum fuiſſe dumtaxat Eccleſiæ paſtorem Petrum: quum duodecim Apoſtoli totidem fuerint eiuſdem Paſtores, nullius Monarchiæ, ſed cuiuſdam potius admirabilis Ariſtocratiæ ſpeciem exhibentes. Petrus inter fratres ordine primus, non iure dominationis & imperij: ſed propter ἀταξίαν, & vt negotium vnitatis formaretur; quam cauſſam patres prodiderunt. Nunc tranſeamus ad Papam. Subiicit Baronius: *Quam ne exſtinctam eſſe cum Petro; & vnius tantum hominis vita ſuperſtite, Chriſti Eccleſiam perduraſſe; ac deinde gregem ſine paſtore, corpus ſine capite, fundamentum ſine ſtructura, ſeu ſine fundamento ſtructuram penitus remanſiſſe ſtulte nimis atque impie, dicere cum Ethnicis cæteriſque Chriſtianæ fidei hoſtibus compellamur fateri neceſſe eſt, eadem collatam à Domino in Petrum ſummam omnium poteſtatem in poſteros eius Cathedræ ſucceſſores eſſe deriuatam.* Suppoſiti falſa, illatio vana, vt par erat è præmiſſis falſis. Metuit Baronius, vbi nullus eſt metus. Fingit perituram ſtatim fuiſſe Eccleſiam, ſi terrenus aliquis Monarcha, cuiuſmodi hodie depingitur Papa, ædificium alioquin ruiturum non fulciſſet, vt Atlas cœlum. Eum Monarcham vult Petrum fuiſſe; & poſt illum eius ſucceſſores. Scripturæ, ac primorum ſeculorum praxis, & metum Baronij & coniecturam illius pariter atque illationem, vaniſſimæ vanitatis arguunt. Scripturæ docent, ſuper Petro & reliquis Apoſtolis & Prophetis Eccleſiam eſſe fundatam. Patres docent id intelligendum eſſe de fide, quam Petrus & cæteri Apoſtoli prædicarunt. Hanc fidem ſimul, & illi innitentem Eccleſiam, duraturas in æternum, & diuina oracula ſpondent, & pij patres confirmant. De Monarchia hodierna, ad fulturam Eccleſiæ neceſſaria, altum in Scripturis, altum apud patres ſilentium. Epiſcopos & alios paſtores, doctoreſq; à Chriſto in Eccleſia inſtitutos Paulus eſt auctor. Rex aut Monarcha nullus plane in toto Nouo Teſtamento inſtitutus innenitur. Patriarcharum & Metropolitanorum euictionem ſupra communeius Epiſcoporum, ſupra laudabamus; ſed vt humanæ prudentię laudabile, & pro tempore neceſſarium inuentum; non vt iuris diuini inſtitutum. Itaque primorum ſeculorum Eccleſia, vnitatis ſtudioſiſſima conſeruatrix, adeo Monarcham terrenum adorauit nullum, vt ne Patriarchas quidem legatur habuiſſe. Vna Eccleſia, vna Cathedra eſſe credebatur, ſuper Petrum Domini voce fundata, ait Cyprianus: ſed cuius Paſtores multi eſſent, pariter Apoſtolorum ſucceſſores, ac proinde paris inter ſe auctoritatis. Quippe, *Epiſcopatus vnus eſt, cuius à ſingulis Epiſcopis in ſolidum pars tenetur*, ait idem; De vnitate Eccleſiæ: & vnuſquiſque Epiſcoporum Cypriani tempore rationem vni Domino Iesv reddere, modo fidem ſeruaret, credebatur adſtrictus, vt ante diximus, ex eiuſdem epiſtola 52. & alibi. Petrus Eccleſiam Romanam non ſolum fundauit, verum etiam aliquandiu rexit, non tantum Apoſtolus illorum, ſed etiam Epiſcopus aliqua ratione dici potuit: & ita ſæpe illum vocari ſcimus à veteribus; ſicut Iacobum fratrem Domini Epiſcopum Ieroſolymorum. Imo omnes Apoſtolos fuiſſe Epiſcopos à Domino factos impoſitio-

impoſitione manuum, legimus in Quæſtionibus, ex Nouo Teſtamento, quæ Auguſtino attribuuntur. Quod quidem pari ratione verum eſt, vt ſi quis dicat, eum qui aureos centum habeat, habere quinquaginta. Nam Apoſtolatus omnium poteſtatum Spiritualium maxima, omnes minores in ſe continebat, vt prolixe explicat Chryſoſtomus in vna ſuarum homiliarum. Linus igitur, Clemens, & alij Petri ſucceſſores, in Epiſcopatu Romæ, non Apoſtolatui Petri ſucceſſerunt; ſed tantum epiſcopatui: plane vt qui Iacobo ſucceſſerunt, neque fuerunt Apoſtoli, neque vnquam dicti ſunt à proprie loquentibus. Idem cenſendum eſt de cæterorum Apoſtolorum ſucceſſoribus. Nam omnes Epiſcopis Apoſtolis ſucceſſiſſe nemo dubitat. Fateor etiam, ſicut Petrus dicitur fuiſſe princeps Apoſtolorum, vt non ſemel demonſtrauimus: ita Eccleſiam Romanam priſcis temporibus fuiſſe habitam principalem, vt appellat Cyprianus epiſt. 55. id eſt, primam ordine, *vnde vnitas ſacerdotalis exorta eſt*, ait ibidem Cyprianus, qui hoc ſenſu alibi Rom. Eccleſiam appellat *Catholicæ radicem, Matricem, caput*. & merito; quum Tertullianus quem imitatur, omnes Eccleſias Apoſtolicas, id eſt, ab ipſis Apoſtolis inſtitutas, appellet *matrices & originales fidei*. De præſcr. c. 21. ſed dominam aliarum Eccleſiarum, quis veterum illam nominat? Nonne paullo ante B. Bernardus conceptis verbis negabat? Eſt igitur merum poſteriorum & ſequiorum ſeculorũ figmentum, quod ait Baronius, de ſumma omnium poteſtate à Petro in ſucceſſores Papas tranſlata. Addit ex Auguſtino, epiſt. 165. *Dei Eccleſiam in Petro claues accepiſſe.* Hoc quia veriſſimum eſt, neceſſario inde ſequitur, falſiſſimam eſſe doctrinam contrariam, quæ hodie docetur; Petri; id eſt, Epiſcopi Romani proprias eſſe claues, & Papam ſupra Concilia eſſe; quæ nullius plane ſint auctoritatis, niſi ex Papæ confirmatione illas accipiant. Sed prouocat Auguſtinus Donatiſtas ad Eccleſiam Romanam. ita eſt, nempe vt ad teſtem principalem ejus fidei & doctrinæ, quam Petrus cæterique Apoſtoli initio docuerant, & tunc omnes Eccleſiæ, ac præſertim Apoſtolicæ ſeruabant. Itaque non ad ſolam Romanam Donatiſtæ prouocarunt ab Auguſtino; ſed aliquando ad omnes totius Orbis terrarum; aliquando ad Eccleſias Orientis; & nominatim ad Ieroſolymitanam, *cui Eccleſiæ, ex ore Chriſti manifeſtatæ, vos non communicatis*, inquit vir ſanctiſſimus, Donatiſtas compellans, epiſtola 166.

CXLIX. Infallibilitas Papæ nouum nomen, aſſerta à Baronio, palam refutatur. Sedere in cathedra Moſis *quid.*

IBIDEM.

PErgit Baronius. & ex Auguſtini epiſtola eadem hæc deſcribit. *In illum autem ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ipſo Petro vſque ad Anaſtaſium, qui nunc eandem Cathedram ſedet, etiamſi quiſpiam traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil præjudicaret Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis; quibus Dominus prouidens ait de præpoſitis malis; Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite.* Magno artificio Baronius

&

& familiari illa ſibi Crypſi, elicit ex his, Papam hoc ſingulare priuilegium obtinere, vt in fide errare non poſſit. Sic enim ait: *Ex quibus liquet, priuilegia ſic à Chriſto fuiſſe Petro côceſſa, vt idem ipſe velut perſona propria, exprimeretur in ſingulis ſucceſſoribus, atque in Eccleſia viueret ſemper; nec ejuſmodi veritatis ſignum, poſſe ſucceſſoris alicujus criminibus vnquã vel leuiter labefactari.* Palam eſt, hiſce verbis Baronium, Papis Romæ aſſerere ἀναμαρτησίαν, in fide; etſi parum aperte & parum exporrecta fronte loquitur. Non audet ſuo nomine rem appellare; quum ſit hodie tritiſſimum vſu vocabulum *infallibilitatis* ſcriptoribus Hildebrandinæ doctrinæ. Baronius illud jus admirabile Paparum inſinuat, quaſi vnum ſit è priuilegiis Petro conceſſis: deinde vocat *veritatis ſignum.* obſcure ſane & κρυπτικῶς. verum hæc eſt ars illius in primis Tomis, ſicut antea monebamus. Sed quomodo liqueat ex Auguſtini ſuperioribus verbis Papas Roman. & quidem ſolos ex omnibus Epiſcopis in fide errare non poſſe, quis præter Baronium intelligit? quis neceſſitatem concluſionis videt? B. Auguſtinus multis locis ſuorum ſcriptorũ prouocat Donatiſtas ad Eccleſias Apoſtolicas; ſicut faciunt Irenæus & Tertullianus; qui etſi Romanam, agnoſcunt principalem inter omnes, eam tamen inter plures nominant; clariſſimeque docet Tertullianus, quod de vna Eccleſia Apoſtolica dici tum poterat, de omnibus Apoſtolicis potuiſſe. Igitur in epiſtola illa Auguſtinus Donatiſtam preſbyterum vnius ciuitatis Chriſtianitatem ſtulte jactantem, refellens, Chriſtianitatem orbis terræ illi opponit: & quia tam fatuus ille preſbyter fuerat, vt *ordinem Epiſcoporum ſibi ſuccedentiũ* in ſecta Donatiſtarum, allegaret, qui ordo non potuit major eſſe quam trium vel quatuor: Auguſtinus illi enumerationi ſtultiſſime inſtitutæ, opponit longam ſeriem Epiſcoporũ Romæ à Petro ad Anaſtaſium. Poterat Auguſtinus ſimilem catalogum contexere eorum Epiſcoporum qui Antiochiæ, aut Epheſi, aut Corinthi, aut in quauis alia ex Apoſtolicis Eccleſiis ſibi ſucceſſerant: ſed merito Romanam Eccleſiam, vt omnium notiſſimam, ex omnibus delegit; nam Carthaginienſem non poterat proferre; in qua ſeriem legitimorum Epiſcoporum per Traditores, quos vocabant, fuiſſe interruptam Donatiſtæ contendebant. Quos vt obiter refutaret Auguſt. ait, in ordine Rom. Epiſcoporum nullum reperiri Traditorem; ſed etiam ſi quiſquam Traditor ſurrepſiſſet; non propterea minus Eccleſiam Rom. futuram fuiſſe veram Eccleſiam: *nihil præjudicaret,* inquit, *Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis.* tacite ſignificans, errare grauiter Donatiſtas, qui Eccleſiam Carthaginenſem propter ejuſmodi cauſſam periiſſe dicebant. Confirmat Auguſtinus ſententiam ſuam, verbis Domini de Scribis & Phariſæis Matth. 23. 3. *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* hinc colligit, licet extitiſſet aliquis Traditor inter Roman. Epiſcopos; non tamen fraudi futuram fuiſſe eam rem Eccleſiæ Roman. vt propterea eſſet exiſtimanda periiſſe, & euaſiſſe de populo Dei, non populum Dei, quod falſo credebant Donatiſtæ de Carthaginenſi, & aliis Africæ, præter ſuas. Non poteſt dubitari, quod hic

dicit Auguſtinus de Romana, id ipſum voluiſſe ipſum intelligi de omnibus Chriſti Eccleſiis; maxime autem de Africanis, quas ſupercilioſe adeo Donatiſtæ damnabant. Nam alias Eccleſias condemnabant illi furioſi, quod communicarent Carthaginienſi & aliis Africanis, ſibi improbatis: cauſſa vero quam notat Auguſtinus de Traditoribus, proprie ad Africæ Eccleſias pertinebat, quas Donatiſtæ vexabant. Igitur quod ille dicit de Romana, id ipſum de quauis alia potuiſſe dici. & debere credi, ſignificat Auguſtinus. Alioqui nulla ratio afferri poteſt, cur ille hoc addat ex hypotheſi de Romanis Epiſcopis. Quam longe ergo aberrat à ſententia tanti patris Baronius, qui è ſuperioribus illius verbis colligit Rom. Papæ infallibilitatem in fide? qua de re nihil cogitaſſe Auguſtinum, cum illa ſcriberet, tam manifeſtum eſt, quam quod poteſt vſquam eſſe manifeſtiſſimum. Nam minus certum & perſpicuum eſt, Paparum ἀναμαρτησίαν in fide, è verbis Domini quæ affert Auguſtinus nullis fidiculis poſſe exprimi. Scio virum illum ſanctum alibi ſcribere, Cathedræ Moſis eam fuiſſe vim inditam, vt in illa ſedentes cogeret vera dicere, vt in 4. Doctrin. Chriſt. cap. 27. & in 16. contra Fauſtum, capit. 29. Sed hæc expoſitio excuſanda potius quam probanda, vt etiam Maldonatus (ne de aliis Theologis nunc dicam) pronuntiat in Com. ad Matth. Ibi acutus ille Hiſpanus verborum Domini mentem ita explicat. *Ergo cum iubet ſeruare ac facere, quæ Scribæ & Phariſæi dum in Cathedra Moſis ſedent, dicunt: non de ipſorum, ſed de Legis ac Moyſis doctrina loquitur: perinde eſt enim ac ſi dicat, omnia quæ Lex & Moyſes vobis dixerunt, Scribis & Phariſæis recitantibus, ſeruate ac facite: ſecundum autem opera illorum nolite facere; vt Hilarius & Hieronymus videntur intellexiſſe.* Theophylactus; *Sedere in Cathedra Moyſis* exponit, *ea docere quæ præcepta ſint in Lege Moyſis.* Quare ſine cauſſa Baronius, & Domini verba & Auguſtini refert ad inſinuandum dogma nouum de Papæ Rom. infallibilitate in fide. Obiter obſerua, vltro fateri hic Baronium, poſſe Petri ſucceſſores quamuis maxima crimina admittere, neque pertinere ad ſecundam Tabulam eorum ἀναμαρτησίαν. Mihi aliud fere perſuaſerant Dictatus Hildebrandi, cuius verba ſunt, in ſententia 22. *Quod Rom. Pontifex ſi canonice fuerit ordinatus meritis B. Petri, indubitanter efficitur Sanctus.* atque hoc probat bonus ille Papa auctoritate Ennodij Epiſcopi Papienſis, & Symmachi Papæ. Quis credere dubitet? αἰτεῖν μάρτυ.

CL. Refellitur dictum falſiſſimum, omnes Catholicos tractatores à principio primatum hodiernum agnouiſſe vel Petri vel Paparum contrarium probatur enumeratione aliquot primorum ſcriptorum. de Clemente, Dionyſio Areopag. Ignatio.

ANNI XXXIV. Num. CCIX.

Audiamus quæ ſequuntur; *Id ipſum*, ait, *de Petro ac de Rom. Eccleſiæ Pontificibus, teſtati ſunt, quotquot ab exordio naſcentis Eccleſiæ extiterunt, noſtrarum rerum Catholici tractatores* Bone Deus! Adeone quenquam ſuæ exi-

exiſtimationis eſſe ſecutum, vt quæ ſciat falſiſſima eſſe, ea non dubitet ita aſſeueranter affirmare? iudicia eruditorum nihil vereatur? Nos contrà illud intrepidè dicimus, & ſeriò affirmamus; Petri & Pontificum Romæ Monarchiam, ita ignoratam fuiſſe, primis Eccleſiæ ſeculis aliquam multis, vt illius meminerit prorſus nemo, è ſcriptoribus Eccleſiaſticis, qui per annos ſexcentos & plures eo vixerunt. Monarchia pro qua hodie pugnatur, cœlum & terram complectitur; poteſtatem inquam ſecularem & ſpiritualem. Ad ſpiritualem ceptum eſt aſpirari palam & apertè à nonnullis Paparum, circa annum 400. temporalis verò ne nomen quidem per multa ſecula fuit auditum. Primi auctores qui ſpiritualem, & poſtea temporalem poteſtatem Papæ aſſeruerunt, vel ipſi Papæ fuerunt, vel ex eorum cohorte prodierunt, vel certè afflicti quidam fuerunt Epiſcopi, quibus præſidio Romani Papæ erat opus. Ex primis verò ſeculis quis poteſt auctor proferri, non dicam qui propugnauerit, ſed qui ſaltem meminerit vllius eiuſmodi potentiæ? Reperientur ſcio, multi pij tractatores Eccleſiaſtici, qui magnificis elogijs B. Petrum ornent. Sed eiuſmodi elogia nullam illi dominationem in cæteros Apoſtolos aut in vniuerſam Eccleſiam attribuere, niſi quam omnes Apoſtoli habuerunt, ſolidè hactenus demonſtratum eſt. De primorum Paparum Decretalibus, nemo exſpectat, credo, vt hic diſſeram. Iam ante non ſemel diximus, vaniſſimorum hominum figmenta ea eſſe, & Cardinalem Cuſanum laudauimus, qui fraudem illam ex parte detegit. Concordantiæ Catholicæ libro 3. capite ſecundo, & Bellarminus ipſe in nupero de Eccleſiaſticis ſcriptoribus libro, illarum Decretalium mentionem nullam facit, vi, vti ſpero, veritatis victus tandem, & vltro iam illi quam iunior animoſiſſimè oppugnauit, herbam porrigens. Exploſis igitur rancidis illis & anilibus figmentis; nego, atque iterum nego, & pernego, poſſe aliquem proferri primorum ſeculorum ſcriptorem, qui vel Petri vel Romani Pontificis dominationem aut apertè, aut minùs apertè, aut vlla denique orationis idea, notam fuiſſe ſuo ſeculo oſtendat. Ex omnibus Eccleſiaſticis ſcriptoribus primorum ſeculorum, qui ad nos peruenerint, ſunt nonnulli, qui de Eccleſiæ regimine aut nullam, aut non magnam, neque expreſſam, mentionem fecerunt; quod argumenta de quibus ſcribebant, id non requirerent. Hi quòd Petri & Paparum dominationis nullo pacto meminerint, non debet mirum videri. Ad hanc claſſem referimus Iuſtinum, Clementem Alexandrinum, Athenagoram, Hippolytum, alios. Sed ſunt alij illorum temporum ſcriptores, quos ipſa rerum natura de quibus ſcribebant, inuitabat, vt Papæ Rom. & dominationis illius facerent mentionem: ſi quidem vlla tunc Eccleſiæ cognita fuiſſet atque vſurpata. Exempli gratiâ: in Conſtitutionibus Clementis, quarum γνησιότης & germanitas tanto molimine defenditur à Turriano & aliis, exponitur multis locis ordo Eccleſiaſticus, qualis in vſu fuit illius auctoris ætate. Totus liber ſecundus in deſcriptione conſumitur muneris Epiſcoporum, item preſby-

terorum & diaconorum. In ſexto agitur de ſchiſmatis. Libro octauo tractat de electionibus cùm aliorum Eccleſiæ miniſtrorum, tum ἀρχιερέων, id eſt Epiſcoporum: nunquam enim illis in libris accipitur vox ἀρχιερεὺς *ſummus Pontifex* niſi de Epiſcopis. Libro autem ſexto, c. decimoquarto, verba Clementis ſunt: ἐγράψαμεν ὑμῖν τὴν καθολικὴν ταύτην διδασκαλίαν, εἰς ἐπιστηριγμὸν ὑμῶν, οἷς τὴν καθολικὴν ἐπισκοπὴν πεπιστευμένοις: *Scripſimus vobis hanc Catholicam, ſiue vniuerſalem doctrinam, vt confirmemini vos, quorum fidei vniuerſalis* (vel *Catholicus*) *Epiſcopatus eſt commiſſus.* quæ verba torqueant licet Turrianus atque alij, quantum volent: nunquam tamen effugient, quin omnibus Epiſcopis aliqua ſaltem ex parte, cura vniuerſalis Eccleſiæ ex huius Clementis ſententia, conueniat. Illud contendimus, iure merito quæri poſſe, cur Clemens dominationis Petri & eius ſucceſſorum nullam penitus det ſignificationem. Cauſſa autem eius ſilentij eſt, quia adhuc ignorabatur, & turris illius οὐρανομήκης, quæ multò pòſt Romæ exſtrui cepta eſt, ne vnus quidem lapis ad jacienda fundamenta erat dum poſitus. Extant hodie ſcripta non pauca ſub nomine Dionyſii Areopagitæ: quem illum ipſum eſſe, cuius habetur mentio in Actis, omnes, opinor, ſcriptores Pontificij acerrimè tuentur. Nouiſſimus omnium Bellarminus ita rigide illam ſententiam defendit, vt ſolos qui aliter ſentirent, Lutheranos eſſe, vel ſciolos affirmarit. Eſt quidem ridicula plane res, hominem Græcarum literarum prorſus ἀμαθῆ, (quod omnia Bellarmini ſcripta oſtendunt; eximie verò ille ipſe liber nouiſſime ab eo profectus) judicare velle de Græco ſcriptore; ſed tamen concedamus illi impræſentiarum ita eſſe, ut vult. Quæro igitur, vnde illud Dionyſij huius ſilentium de Capite viſibili Eccleſiæ in terris, Romæ regnante? Nam vt de cæteris eius ſcriptis nihil dicam, nonne prodigio ſimile, ſi fuit aliquis eius ætate Monarcha: regio more imperans in Eccleſia Dei; nuſquam eius meminiſſe Dionyſium hunc, ſaltem in Eccleſiaſtica Hierarchia? Miniſterium vnitatis in declarandis ritibus Eccleſiæ toties attingit ille ſcriptor eximius: cur tacet illud maximum myſterium, de vno in terris vicem Chriſti relicto, Vicedeo, vniuerſalis Eccleſiæ Rege, qui à paucis ſeculis Regibus atque ipſi Imperatori ſeſe poſtulat imperitare? De Petro hoc tantùm obiter Dionyſius, De diuinis nominibus capite 3. παρῆν δὲ καὶ ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος καὶ Πέτρος, ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν θεολόγων ἀκρότης: *Aderat Iacobus Filij Dei frater, & Petrus, ſupremus atque antiquiſſimus Theologorum vertex.* Scio Barlaamum Hieracenſem Epiſcopum, hunc quoque Dionyſij locum referre ad principatum Petri ſtabiliendum: ſed κορυφαία ἀκρότης, etiam ſi vertatur, vt apud illum legitur, *verticalis ſummitas*, non poteſt aliud ſignificare, quàm quod apud alios ſæpe legitur de Petro ὁ κορυφαιότατος: atqui nos ad locum Matth. certiſſime probauimus, Græcos quoties aliquem ſic nominant, honoris præcellentiam denotare, de dominatione aut monarchia ne cogitare quidem. Itaque Maximus & Pachymeres duo interpretes Dionyſij eruditiſſimi ac diligentiſſimi,

mi, nullam in eius verbis neque Petri neque Papæ dominationem inueniunt. Quum igitur ſæpe illum ſcriptorem ipſa argumenti natura quod tractabat, inuitaret ad faciendam aliquam tantæ rei mentionem; quis dubitat eius ſilentij cauſſam eſſe nullam aliam, niſi quòd ipſius ſeculo vniuerſa illa doctrina hominibus erat incognita? Idem dicimus de epiſtolis Ignatij, quas negare eſſe antiquiſſimi illius Martyris & Epiſcopi Antiocheni, hæreſis hodie fuerit: & verò nonnullarum ex illis antiquitatem nouis rationibus tuebimur nos alibi, ſi Deo placuerit. Hic igitur Ignatius, in ſingulis fere ſuis epiſtolis, dignitatem Epiſcopalem miro ſtudio aſſerit; & totum ordinem Eccleſiaſticum in illis Epiſtolis eſt inuenire. Anacleti etiam mentio habetur in epiſtola ad Mariam, & nominatur μακάριος Πάπας, *beatus Papa.* de Monarchia tamen vel Petri vel Romani Pontificis, vir hic ſanctus ἐν Χῷ. Extat etiam inter illas epiſtolas, vna ad Romanos: cuius titulus ſi verus eſt & γνήσιος, (quod Græcè periti nunquam ſinent ſibi perſuaderi:) prolixam laudationem Eccleſiæ Romanæ continet. Sic in reliquarum inſcriptionibus aliæ Eccleſiæ miris verbis prædicantur: omnium prolixiſſime in ſexta Philadelphenſis: quam ait voluntate Dei fundatam ſuper petram. In ea igitur ad Romanos, ecquod vel in textu, vel in inſcriptione dominationis vllius eſt indiciū? Nam qui eò trahere conantur hæc tituli verba, ἥτις προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων, (quod alicubi facit Bellarminus,) rogandi ſunt, vt Barbaram locutionem priùs nobis explicent, quàm vllum ex iis argumentum ducant, quę ne ipſi quidem intelligunt. Sed exemplorum ſatis, hoc quidem loco.

CLI. Refellitur dictum alterum falſiſſimum: omnia legitima Concilia, & omnes ſanctos qui à principio vixerunt, præbuiſſe teſtimonium hodiernæ dominationi, vel Petri vel Paparum Roman. Quatuor Concilia in Actibus. Nicenum I. Sardicenſe. Conſtantinopolitanum I. Epheſinum. Chalcedonenſe. Conſtantinopolitana Synodus prouincialis.

IBIDEM.

SVbijcitur in Annalibus; *Id ipſum teſtata ſunt quotquot fuerunt vnquā ſacra Concilia in Spiritu Sancto legitimè congregata: hoc ipſum omnes denique Sancti, quorum vita eſt illuſtrata miraculis, ſunt ſemper abſque vlla dubitatione profeſſi.* De Conciliis reſpondeo; adeò verum non eſſe, omnia Concilia comprobare hodiernam doctrinam de potentia Romana; (eò enim ſpectat tota hæc diſputatio:) vt contrà affirmemus nos, ne vnum quidem ad hanc diem Concilium extitiſſe, (Tridentinum non excipio;) in quo doctrinæ illius capita omnia ſint confirmata. Nam verbi gratiâ; An Papa ſit ſupra Concilium, Romæ, in Hiſpania, & vbicunque ſine vlla contradictione regnat Pontifex, articulus fidei eſt: nullo dumtamen Concilio, ſaltem Oecumenico, id legimus eſſe definitum. Quod ad vetuſta verò Concilia attinet, quid ver-

bis opus? Tam aperte falſa eſt hæc affirmatio, vt ad pueros qui Latina mediocriter intelligant, non dubitem prouocare. Inſpiciantur Tomi Conciliorum Venetiis aut etiam Coloniæ editorum, (nam de Rom. editione alibi diſſerendum:) legantur, iudicetur. Obſeruant docti. quatuor Conciliorum in Actibus fieri mentionem: primi, in quo eligitur Matthias, cap. primo: ſecundi, in quo diaconi inſtituuntur, cap. 6. tertij, in quo Iudaica inſtituta antiquantur, cap. 15. quartum eliciunt ex hiſtoria de Pauli aduentu Ieroſolyma. In 2. & 4. Petrus ne nominatur quidem: in primo & tertio ſanctus ille Apoſtolus, non domini aut Regis partes agit, ſed præſidis: quas partes ipſum in jaciendis Eccleſiæ fundamentis ſuſtinuiſſe, ſæpe antea diximus. Si vis ſcire quantum interſit inter illam Petri adminiſtrationem, & hodiernum dominatum, lege Commentarium Chryſoſtomi in illum diuinũ libellum, de Papa Rom. nuſquam in illis Scripturarum Conciliis; nuſquam in toto Nouo Teſtamento, vlla mentio. Quare de numero Conciliorum hæc primò excipienda, quæ extant in Dei Verbo. Ante Nicenum Concilium, Oecumenicum nullum eſt habitum; prouincialia multa; ſed in quorum nullo, veſtigium aliquod Romanæ dominationis appareat. Nam Victoris vſurpatio, temeritatis notata eſt à ſanctis Epiſcopis Orientis, neque obtinuit. In Niceno I. fibula potiùs impoſita eſt cupiditati ambitioſorum hominum, quã habenæ laxatæ. Et tamen, quicquid illud eſt, quod Romano & Alexandrino Patriarchis in illo Concilio defertur; id omne conſuetudini adſcribitur, non iuri diuino. Quare nullum ad id tempus Concilium extitit, qualia finguntur à conditore Annalium fuiſſe, non dicam multa, ſed omnia. Paucis poſt Nicenum annis in ſynodo Sardicenſi, auctore Hoſio, decretum eſt, ut de controverſiis liceret ad Rom. Pontificem referre. Sed hoc Concilium pro Oecumenico habitum à veteri Eccleſia non eſt: ac proptèrea ſic ſpretum jacuit, vt ne nomen quidem illius Auguſtino innotuerit: nedum vt decretum illud per vniuerſam Eccleſiam fuerit ſeruatum. Adde quod honos Petri & celebratio memoriæ eius obtenditur ab Hoſio, non vllum ius diuinum aut canonicum. In Oecumenico II. Conſtantinopolitano primo, nihil quicquam habent patroni cauſſæ Pontificiæ, quo criſtas attollant. Hoc ſciunt, qui machinas Baronio aliiſque ſtructas aduerſus vnum è canonibus eius Concili, non ignorant. In Epheſino III. Oecumenico, cui præfuit Cyrillus, Cœleſtini abſentis magna fuit auctoritas; necdum tamen fidei fratrum dominatur Papa; nedum temporalem Monarchiam obtineat. Anno Domini CDLI. celebratum eſt Chalcedone quartum Oecumenicum Concilium, ſub Marciano Auguſto, Leone ſedente, imperioſo ſanè Pontifice: ſed declarauit hæc Synodus luculentè, honorem primarum Sedium, de quo illis temporibus ceptum eſt contendi, non è jure diuino, vt poſtea affirmatum eſt, ſed ex humana inſtitutione originem habere. Affert Bellarminus & Synodum Conſtantinopolitanam ante quintum Oecumenicum Concilium in cauſſa Anthimi congregatam, & vrget illa verba

ex actio-

exactione quarta; *Apoſtolicam Sedem ſequimur & obedimus, & ipſius communicatores communicatores habemus, & condemnatos ab ea ipſa & nos condemnamus.* quaſi ignoraret Græcorum hominum blanditias aduerſus eos quos honore & beneuolentia proſequebantur. Vellem tamen Græca verba extarent, quibus tum Menas eſt vſus. Sciunt Græcæ linguæ periti, verba κελεύω & ὑπακούω nullam, vt plurimum, dominationis habere ſignificationem. nam κελεύειν, ſæpe dicitur Græcis vel par, vel etiam dignitate inferior, cùm ſuperiorem alloquitur: ſic ὑπακούειν de eo vſurpatur, qui ſuadentis & monentis conſilium probat & ſequitur, vt æger medici. Adde quòd Synodus illa prouincialis fuit, non Oecumenica; & Menas qui illa dicit, peculiariter Agapeto Roman. Papæ, tunc agenti Conſtantinopoli, erat obſtrictus. Quæ deinceps ſunt ſecuta Concilia prætermitto: ſatis enim ex iis quæ dicta ſunt apparet, quantum à rei veritate ſuperior Baronii affirmatio abhorreat. Poſtremò, quod de ſanctis viris additur quà facilitate affirmatur, pari & poteſt & debet negari: probari certè nunquam poterit. Enimuerò nimis aperta hæc quidem eſt in viros Deo charos iniuria; approbatores illos facere regni iſtius terreni, cuius inſtrumenta inter alia ſunt, Taxa Cãcellariæ, ad rerum ſacrarum fœdam nundinationem; & Directorium Inquiſitionis, ad vnctorum Dei, legitimorum Regum & Principum, atrocẽ dejectionem, & mox cædem immanem. Apage. Hildebrandi hæc doctrina eſt, & ſimilium Paparũ, paraſitorũ eius Sedis; non vllius è SS. Dei: niſi cui fortaſſe proximor. ſeculorũ horrendæ tenebræ veritatis cognitionem inuiderunt.

CLII. De Eccleſiæ dote, faciendi miracula. Oſtenditur Baronium ea de re incantiùs differentem, planorum & hæreticorum cauſam egiſſe. Finis verus miraculorum. Cur ceſſauerint. Solos infideles hodie miracula deſiderare.

ANNI XXXIV Num. CCXIV.

POſt hæc redit Baronius ad Domini apparitiones à reſurrectione; qua in parte cur illi non aſſentiamur in nonnullis, cauſſas iam antè expoſuimus. Hic verò ſermonem auctor injicit, de duabus Eccleſiæ dotibus, poteſtate faciendi miracula, & exponendi Scripturas: de quib. breuiter quædã attingemus. Quod ad miracula attinet, mirari ſatis non poſſum, tam frigidè, tam jejunè, tam periculosè, locum illum in Annalibus eſſe tractatum. Satius enim erat, nihil dicere, quàm ea dicere, quæ in gratiam planorum, impoſtorum, pſeudoprophetarum, & hæreticorum videri iure poſſint eſſe ſcripta. Ait, ab hæreticis nullum verum miraculum fieri poſſe; & veram doctrinam miraculis declaratam eſſe omnibus ſeculis. Ego verò aio; non tam miracula per ſe eſſe attendenda, quàm finem cuius gratiâ fiant. Finem autem legitimum miraculorum eſſe, vt doctrinæ cœleſti fidem concilient; quod tot locis inculcat Chryſoſtomus. Nam exempli gratiâ: docet nos Scriptura, vnum Deum eſſe adorandum, vni illi ſacrificium offerendum. Si igitur aliquis malus Angelus, aut pſeudopropheprophe-

propheta Satanæ miniſter, miraculis faciendis, ab vnius Dei adoratione aliò nos auertere voluerit; quid agendum erit è doctrina Baronij? an argutabimur, nulla fieri miracula niſi à Deo, & Deo tribuentes quod per occultam Dei permiſſionem effectum eſt à Diabolo, in errorem abduci nos ſinemus? At Baronianæ huic doctrinæ repugnat præmonitio Scripturarum, Deuteron. 13. 30. Matth 24. 24. 2. ad Theſſal. 2. 2. vbi eſt illa terribilis denuntiatio, daturum eſſe Deum impoſtoribus ἐνέργειαν πλάνης, *efficaciam erroris.* Quare etſi non negamus vnius Dei eſſe vera efficere miracula: ſcimus tamen obtrudi ſæpe falſa pro veris; ſæpe Deum permittere vt hac ratione illi tententur qui diuina oracula contemnunt. Vt non debuerit Baronius ſine vlla diſtinctione ſcribere, quæ ſcripſit. Non enim poterat impoſtorum in negotio religionis meliùs cauſſam agere. Auguſt. lib. priore in ſermonem Domini de monte: *Illud ad rem maxime pertinet, ne decipiamur tendentes ad cõtemplationem veritatis, non ſolùm nomine Chriſti per eos qui nomen habent & facta non habent; ſed etiam quibuſdam factis atq; miraculis, qualia propter infideles cum fecerit Dominus, monuit tamen ne talibus decipiamur, arbitrantes ibi eſſe inuiſibilē ſapientiam, vbi miraculum viſibile viderimus.* Ergo poſſunt auctore Auguſtino qui falſam doctrinam tuentur, iactare miracula, incautos decipere idonea. Addit Auguſtinus: *Sed fortaſſe quis dicat, non poſſe iniquos viſibilia illa miracula facere; & mentiri potiùs illos credat, qui dicturi ſunt. In nomine tuo prophetauimus & dæmonia ejecimus & virtutes multas fecimus. Legat ergo, quãta fecerint reſiſtentes famulo Dei Moyſi, Magi Ægyptiorum.* deinde affert verba Domini apud Matthæum. Omiſſa igitur ſecuritate illa, quam doctrina Baroniana poteſt incautis afferre, cum præſente animæ periculo; credamus potiùs Auguſtino, qui ſine diſcernenda eſſe miracula docet, De ciuitate Dei, lib. 10. cap. 16. vbi expreſſis verbis oſtendit vir ſanctiſſimus, docenti è Scripturis, nec miracula facienti, potiùs credendum eſſe, quàm miracula facienti, & contra Scripturam loquenti. *Nihil enim credi Deus voluit, aduerſus ſcripturarum auctoritatem,* inquit idem lib. 13. contra Fauſtum Manichæum. & contra Donatiſtas, non vno loco docet idem Pater, non ideò manifeſtari Eccleſiam Catholicam in Scripturis quærendam, quia miracula in ea fiant: ſed ea demum eſſe vera miracula quæ in Catholica fiant. vt De vnitate Eccleſiæ, c. 17. Quod ait Baron. ad confirmationem veræ doctrinæ exhibita eſſe miracula, quotieſcunq; expedire Deo viſum eſt; aſſentior tota mente: tantũ addo, obſeruari hîc debere temporis diſtinctionem, ſi volumus ſentire cum Patribus. Primis Eccleſiæ naſcentis temporib. miracula neceſſaria erant, vt infidelib. diuinitas doctrinæ cœleſtis manifeſtaretur: vbi verò ſemel conſtituta eſt Eccleſia, & Scripturis ſua conſtitit in Eccleſia Dei auctoritas, non planè quidem miracula fieri deſierunt; ſemper enim facta ſunt, & veriſſimum eſt, quod ſuper eo ſcribit Auguſt. Retractationum lib. 1. c. 13. ſed fieri ita vt initio & tam communiter. deſierunt. Itaque ſæpe legas apud Patres, deſiiſſe gratiam miraculorũ; vt apud Chryſ. l. 4 de ſacerdotio, τῆς δυνάμεως τῶν σημείων οὐδ' ἴχνος

ὑπο-

ἀπολέλειπται, *virtutis ſignorum ne veſtigium quidem relictum eſt.* in Matthæū homil. 33. τὰ σημεῖα, inquit, ἐπαύσατο ὁ Θεός. & ſæpe alibi. idem ſcribit Auguſtinus variis locis, vt lib. 3. De baptiſmo contra Donatiſtas; cap. 16. & in Euangelium ſecundùm Matth. ſermone 18. vbi reddit rationem cur iam non fierent miracula ſicut olim: quia videlicet voluerit Deus, *Per iſta temporalia quæ videbantur, ædificare fidē ad illa, quæ non videbantur.* Eandem cauſſam reddit & Chryſoſtomus perſæpe. in Pſalm. 142. ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ οὔπω ἐκτέτατο, τὰ σημεῖα ἐγίνετο. νοῦν δὲ οὐκέτι χρεία ταύτης τῆς διδασκαλίας. *quando notitia Dei nondum erat diffuſa, miracula fiebant: nunc ea docendi forma amplius non eſt opus.* & in Iohan. hom. 24. affirmat idem Pater miracula hodie petere, eſſe Deum tentare: eſſeque adeò infidelium non fidelium requirere miracula. Ait inter cætera: διὰ τί μὴ καὶ νῦν σημεῖα γίνεται; εἰ γὰρ πιστὸς εἶ, ὡς δεῖ χρή, καὶ φιλεῖς τὸν Χριστὸν, ὡς φιλεῖν δεῖ οὐ χρείαν ἔχεις σημείων. ταῦτα γὰρ τοῖς ἀπίστοις δίδοται. *Cur non hodieque fiunt miracula? Si tu fidelis es, vt par eſt te eſſe; & Chriſtum amas, vt amare debes: miraculis non indiges: nam hæc infidelibus dantur.* Eucherius Lugdunenſis in verba Euangelii Matth. 18. v. 1. *nobis ſigna & miracula nunc neceſſaria non ſunt, quibus ea quæ facta ſunt ſolummodo legere & audire ſufficit. Credimus enim Euangelio, credimus & Scripturis iſta narrantibus.*

CLIII. De Eccleſiæ dote altera, Scripturarum intelligentia. Oſtenditur quo fine Baronius altitudinem earum & difficultatem commemoret.

ANNI XXXIV. Num. CCXV.

SEquitur dos altera, Scripturæ ſacræ intelligentia: quam Apoſtolis primò ait Baronius fuiſſe conceſſam: deinde transfuſam per eoſdem Apoſtolos in ſanctam Eccleſiam. Rectè ſanè & verè: atque hoc extra controuerſiam. Illa verò hodie, in hac lamentabili Dominici gregis laceratione, ingens eſt controuerſia; vtrùm è tot Eccleſiis toto mundo diſperſis, vna ſit aliqua, cui Scripturæ fuerint traditæ, & cui ſoli ius illas interpretandi conueniat. Sed quum videatur conditor Annalium de induſtria eam quæſtionem vitaſſe, qui in toto hoc ſermone commune Eccleſiæ nomen vſurpat, priuatæ nullius mentionem facit: ne nos quidem iſto loco illam attingemus. Erit in ſequentibus commodior occaſio de his agendi: vbi iudicium veteris Eccleſiæ & antiquorum Patrum ſuper ea momenti longe maximi controuerſia, ſi ita Deo viſum fuerit, ἀφιλῶς & accuratè exponemus. Interim obſeruet pius Lector κρύψιν Baronianam & ſcopum, in iis quæ de eo argumento ſcripſit hoc loco. Principio altitudinem Scripturarum & obſcuritatem commemorat: de facilitate eiuſdem in iis quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, quæue ad morum emendationem pertinent, verbum nullum facit. Quorſum hoc? Fulcienda nempe erat Romanæ Eccleſiæ hodierna doctrina; quæ verbi diuini maieſtatem prætexens, vſum eius & notitiam populis Chriſtianis, quos in poteſtate ſua habet, penitus ademit. Romæ igitur, in Italia, Sicilia, Hiſpania, & aliis quoque

locis, Biblia quamuis leuiter, inſpexiſſe, non impetrata præſertim venia, hæreſeos certiſſimum eſt argumentum. Viri ſancti Athanaſius, Baſilius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, & alii omnes, de maieſtate diuinorum oraculorum locis innumeris ſuorum monimentorum grauiſſimè diſſeruerunt: iidem tamen omnes, Chriſtianorum vnumquemque nulla ſexus, nulla conditionis aut profeſſionis adiecta diſtinctione, admonent, hortantur, vrgent, vt ſacros libros, ſobriè quidem & cum timore ac tremore, ſed tamen aſſiduè legant, relegant, & quantum fieri poterit, in manibus ſemper habeant. Sciebant magni illi viri, multa eſſe in Scripturis difficilia, ardua, abſtruſa; quæ poſſe intelligere paucorum ſit hominum: nec minùs tamen clamat Chryſoſtomus: Οἱ βουλόμενοι σωθῆναι, προσεχέτωσαν τῇ γραφῇ *Si quis vult ſaluari, ad Scripturas animum applicet.* homilia ſexta, in priorem ad Corinthios. Sciebant malos Chriſtianos & hæreticos in ſuam & aliorum perniciem Scripturis abuti: nec minùs tamen clamat idem vir ſanctiſſimus, Ἀκούσατε παρακαλῶ πάντες οἱ βιωτικοί, καὶ κτᾶσθε βιβλία, φάρμακα ψυχῆς. *Vos appello, ô Laici omnes, audite obſecro, parate vobis Biblia, animæ remedia.* cauſſam accipe, Τοῦτο πάντων αἴτιον τῶν κακῶν, τὸ μὴ εἰδέναι τὰς γραφάς. *Malorum omnium hæc cauſſa eſt, quod Scripturæ ignorentur.* homil. 9. ad Coloſſ. his ſimilia paſſim ſcribit vir ille ſanctus, & cum eo omnes Patres. Qui ſi hodie viuerent, dictorum eiuſmodi, quæ nuſquam non in ipſorum ſcriptis occurrunt, tortoribus Inquiſitionis, vel Romanæ, vel Hiſpanicæ rationes reddere cogerentur: poſtquam facta rerum mutatione, verbum Dei habere cœpit *naſus cereus, ad res profanas & impias probandas.* flexibilior *& facilior, quam facile eſt ex pedibus aut ſemipedibus, aut penthemimeribus Virgilianu epithalamia, ſeu quiduis aliud congerere*; ſicut poſt alios ſcribit Pamelius Archidiaconus, ad Tertull. de præſcript. n. 237. Viderunt ſcilicet hodierni Doctores, quod Athanaſius, Chryſoſt. Auguſt. & reliqua veteris Eccleſiæ lumina non viderant. Sed de hac noua ſapientia, alio tempore σὺν Θεῷ cum cura ſumus dicturi. Addit Baronius, Scripturas ſine ope Dei, non poſſe intelligi; & hoc teſtimoniis aliquot Patrum confirmat: quaſi eſſet aliquis inter Chriſtianos, mentis ſuæ compos, qui hoc vel negaret, vel in dubium vocaret. Sed illud diſſimulat; probè hoc intellexiſſe, probè cōſideraſſe ſanctos illos viros, de quibus modò dicebamus; qui tamen ex eo concluſionem eiuſmodi nunquam elicuerunt, atque fit hodie. Extant apud S. Ephrem, apud S. Chryſoſt. apud alios Patres, ſalubeꝛrimæ admonitiones eò ſpectantes: extant etiam præcepta de ratione legendi Scripturas: extant denique precum ſanct. ſſimarū in eum uſum cōparatarum aliquot exempla quorum in diſſertatione de Scripturis à nobis proferuntur. Horum pietatem imitari ſatius erat; quàm de Scripturæ obſcuritate & difficultate longas declamationes inſtituere & poſtea inter libros damnatæ lectionis (niſi impetrata ſit venia) diuina oracula referre. Pergit verò Baronius & Scripturas nominans *lapidem offenſionis, Petram ſcandali*, omnes eos, qui propriis ingenii viribus freti, neque per oſtium

ingreſſi,

ingreſſi, ad legendos libros ſacroſſe accinxerunt, pronunciat eſſe factos, vel auctores hæreſeum, vel ſectatores. Equidem de iis, qui ad lectionem Scripturarum opinione ſui tumentem animum, ſuperbum, profanum, impium attulerunt, facilè Baronio aſſentior. Vetus dictum eſt, *τὰ μεγάλα τοῦ Θεοῦ δῶρα μέγαν ἔχει φόβον*. & quo præſtantiora ſunt munera erga humanum genus; eo periculoſiùs in illis peccatur. Vt vinum, ſingulare Dei donum, ſi quis intemperanter illo abutatur certam affert perniciem: ſic literæ ſacræ, diuinum illud animæ Chriſtianæ pabulum; ſi quis irreuerenter illas tractet, neque ad Dei gloriam ſed ſuam potiùs, lectionem illarum referat; pernicioſiſſimè & mortaliter ipſum peccare nullum eſt dubium. Sed quum propter intemperantes, quorum eſt omnibus nationibus tanta copia promiſcuum vini vſum nullus vnquam Rom. Pontifex prohibuerit; cur lectione Scripturarum populos interdicit? cur non illa potiùs amuleta & præſidia aduerſus hoc periculum vſurpat, quæ à veteribus, vt oſtendemus, conſtat eſſe vſurpata? Officium verò illud, cuius meminit hic Baronius, ſine dubio eſt venia ab Epiſcopo impetrata, ex præſcripto Tridentinorum Patrum. Atqui durum eſt, eo iure quod Deus tibi dederit nullo tuo merito priuari te; niſi actione quadam ſubſidiaria in integrum fueris reſtitutus. Eſſet tamen fortaſſe hæc iniuria tolerabilis, niſi certiſſima experientia probaret, nouæ huius legis non eſſe finem alium, niſi vt horribili eius carmine à Scripturis populi Chriſtiani vniuerſi abſterreantur. Quod ait neminem vel ab aliquo cæleſti Angelo, vel ab ipſo Deo edoctum atque eruditum, poſſe tamen tutò quæ acceperit docere, niſi eadem omnia Eccleſia confirmarit; quia palàm è diametro pugnat cum iis quæ fecit Paulus, quæque ſcripſit in epiſtola ad Galatas; tota voluntate, toto animo reijcimus & Baronio Chryſoſtomum opponimus, cuius hæc ſunt verba ad eius Epiſt. cap. 1. *ὢ τῆς ἀτοπίας ἐσχάτης τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ μαθόντα ἀνθρώποις ἀνατίθεσθαι λοιπόν.* *Extrema abſurditatis res fuiſſet, ſi is qui à Deo doctus fuerat, poſtea cum hominibus contuliſſet.* & in eam ſententiam plura ibi dicit vir ſanctiſſimus. Non aliud ſenſiſſe quàm Chryſoſtomum ne illos quidem Patres, quorum teſtimoniis abutitur hic Baronius, demonſtrabitur ad annum Domini 44. num. 77. vbi iterum de re eadem agit Baronius.

CLIV. In hiſtoria Aſſumptionis quædam obſeruantur. De Actis Pilati, & eiuſdem Epiſtola. Ioſephi verſio Hebraica. Sibyllina oracula. Athanaſij Quæſtiones. Miraculum de veſtigiis Chriſti. Impreſſio Caluariæ. Epilogus.

Anni XXXIV. Num. CCXXI.

IN parte vltima hiſtoriæ Euangelicæ, de Domini noſtri Ieſu Chriſti aſſumptione in cœlos; quæ prolixè deinceps exponitur vſque ad thema 235. vbi rerum poſt aſcenſionem geſtarum narratio incipit; pauca ſunt quæ accuratæ Baronij diligentiæ attexantur. De Epiſtola & Actis Pilati ſic cenſeo. Veteres Romam ſtudio

ſingulari ſunt vſi, vt rerum omnium memorabilium, quæ in Vrbe factæ eſſent, aut caſu eueniſſent, memoria extaret. Eò ſpectabant Acta Senatus & Acta diurna populi, quæ ſumma cura, ut viri docti dudum obſeruarunt, & conficiebantur Romæ & cuſtodiebantur. Sed & in prouinciis eadem conſuetudo ab earum Præſidibus & Cæſarum procuratoribus videtur fuiſſe vſurpata. Non ſolùm enim per literas ſuas Rectores prouinciarum, ſi quid occurreret memoria dignum, Imperatorem faciebant ejus certiorem, verùm etiam Acta rerum memorabilium ſuo juſſu confecta ad eundem tranſmittebant. Ejuſmodi fuerunt Acta de rebus Domini ad Tiberium miſſa; quæ non à Pilato, ſed Pilati juſſu, fuerant Ieroſolymis confecta. Itaque Iuſtinus, qui primus omnium hujus hiſtoriæ meminit, in Apolog. II. neque Epiſtolæ, neque Actorum Pilati facit mentionem: verùm τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων, *Actorum quæ facta ſunt, cùm Pontius Pilatus erat Iudeæ Procurator.* & iterum, ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων (malè editum αὐτῶν) μαθεῖν δύνασθε, *poteſtis cognoſcere ex Actis confectis ſub Pontio Pilato.* Sed & Pilatum ipſum ſcripſiſſe ad Tiberium de Christo fit veriſimile. Tertullianus in Apologetico capite 5. & iterum cap. 21. vtrùm ad Acta an ad Epiſtolam Pilati reſpexerit, non facilè dixerim. Quemadmodum autem è teſtimonio Iuſtini & Tertulliani certò conſtat, Chriſtum Pilati operâ Tiberio innotuiſſe: adeò vt audiendi meo judicio non ſint qui huic hiſtoriæ fidem abrogant: ita ex eorundem verbis colligere non poſſumus, vel Epiſtolam Pilati, vel Acta fuiſſe evulgata ſic, vt in manibus hominum verſarentur. Putem verius, notitiam hujus rei perueniſſe ad Chriſtianos, per aliquem è Cæſarum miniſtris, qui ad Chriſtum conuerſus, quæ ipſe ſcrinia tractans Auguſtorum comperiſſet, fidelibus narrauit. Certè Euſebius cùm Hiſtoriam ſuam ſcribebat, neque epiſtolam, neque facta Pilati viderat; neque aliud ea de re notat, niſi quod apud Iuſtinum legerat & è Tertulliano, vel per ſe vel per interpretem cognouerat. Nam alioqui, tantæ vir diligentiæ & curioſitatis, ipſam epiſtolam vel Acta, in ſuos Commentarios, fuiſſet proculdubio relaturus. In ſecunda Hiſtoria, capite II. locus è Tertulliani cap. 5. in Græcum ſermonem verſus habetur: niſi quòd vel Euſebius vel ejus interpres, Tertulliani hæc verba omiſit, *quod illic veritatem illius diuinitatis reuelauerat;* Et ſententian paullo aliter concepit. In Chronico Latino, res eadem breuiùs narratur, item in Græco, pag. 66. vbi ſcribendum eſt, Πιλάτος Τιβερίῳ τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνενεγκὼν (non ἀναγαγὼν, quod reſpuit Helleniſmus:) & καὶ τὰ τοῦ Χριστιανῶν δόγματος. Nec Cedrenus quidem aut Zonaras, qui tot ſeculis poſt Euſebium ſcripſerunt, vllam aliam ejus hiſtoriæ cognitionem habuerunt, niſi quam ab Euſebio acceperant, cujus verba leniter immutata deſcribunt. Ex his apparet quàm inſignis eorum impoſtura fuerit, quos non puduit epiſtolam Pilati & Acta à ſe conficta pro genuinis monumentis jactare. Acta producebant errori ſuo tuendo hæretici Theſſareſcædecatitæ; ſed, quæ nemo cordatus dubitauit eſſe falſa; idcirco de iis ſic loquitur Epiphanius:

nius: ἀπὸ τῶν ἄκτων δῆθεν Πιλάτου αὐχοῦντες εὑρηκέναι τὴν ἀκρίβειαν, *gloriantes ſe accuratam veritatem inueniſſe ex Actis Pilati, ſcilicet.* Nec minùs falſa epiſtola illa, quæ in Annalibus è Pſeudohegeſippo deſcribitur. Nemo eam leget aliquo iudicio & literarum vſu præditus, quin fraudem ſtatim intelligat. Baronius quidem pro ſuſpecta illam habuit: ſed meliùs feciſſet vir eruditiſſimus, ſi manifeſtum plani alicuius figmentum penitus rejeciſſet. Sixtum verò Senenſem hominem eruditum, qui probè norat, ejuſmodi impoſturis nihil olim fuiſſe vſitatius, mirari ſatis non poſſum; qui illam ipſam epiſtolam, diuerſa tantùm Latinitate conceptam, in Vaticana, vt ait, à ſe inuentam, pro vero & germano antiquitatis monumento publicauit. Quod deinde ſubiicit Baronius de Ioſepho, quem vult videri iure merito reprehendiſſe tot locis in ſuperioribus: ſperamus, ſi quis æquo animo legerit, quæ ad defenſionem magni illius ſcriptoris ſunt à nobis diſputata, facilè intellecturum, criminationes Baronianas eiuſmodi fuiſſe, quæ Ioſephi exiſtimationem augerent potiùs quàm imminuerent. Valde autem vereor, ne ex aliena fide ſcribat auctor, quæ narrat de codice Hebraico Ioſephi è Græco tranſlato, quem ait extare in Vaticana, & ſeruare manifeſta veſtigia impoſturæ Iudæorum, qui locum de Chriſto, è lib. 8. capite 4. eraſerint. Ego verò non puto extare hodie in rerum natura, Ioſephi opera è Græco in Hebræum, vt ait Baronius, conuerſa. Extat quidem hiſtoria eiuſdem fere argumenti Hebraico ſermone eleganter contexta, ſub nomine *Ioſipon ben Gorion*, ſiue *Ioſephi Gorionida*: qui impoſtor inſignis ſic opus ſuum concinnauit, vt vellet videri à Ioſepho illud fuiſſe ſcriptum. Sed aliter catuli, aliter leones olent. adeò enim antiquus Ioſephus hic non eſt, vt recens admodum ſit ſcriptor, & quidem Gallus, vt certis argumentis demonſtrauit Ioſephus Scaliger in Elencho. Porrò etſi planus hic in multis Ioſephum ſequitur κατὰ πόδας, vel potiùs eius interpretem Latinum: totius tamen operis textura longè diuerſiſſima; neque in hunc ſcriptorem, quantum exiſtimo, poteſt cadere, quod ſuauiludius aliquis Baronio perſuaſit. Obſeruatio quæ ſubiicitur de libro Sibyllæ, notioni Quindecim-virûm ſubiecto, vt conſtaret fides oraculis Sibyllinis, quæ poſtea erant probaturi Chriſtiani; vt ingenuè dicam quod cenſeo, parum videtur probabilis. Nam quis dixit Baronio, teſtimonia quæ multò pòſt ceperunt ex oraculis Sibyllarum peti à Chriſtianis, fuiſſe deprompta ex iis libris qui ſeruabantur Romæ à Quindecim-viris? Vbique locorum circumferebantur oracula hexametris concepta, quæ Sibyllis vulgus attribuebat. Ex ingenti copia eiuſmodi vaticiniorum pauca iam olim à Romanis ſacerdotibus ſelecta, quòd viderentur ad Rempub. ipſorum pertinere, & Quindecim-viris tradita diligenter cuſtodienda, poſtea factæ ſunt aliæ collectiones, quæ iuſſu Patrum à Quindecim-viris examinatæ partim rejectæ ſunt partim admiſſæ. Ex hac vera narratione nihil poteſt eius colligi, quod ſtudioſè adeò obſeruatur hic in Annalibus. Liber Quæſtionum, qui mox citatur ſub

nomine Athanaſii, ψευδώνυμος eſt, & magno illi Patri, quod pauci ignorant, falsò attribuitur. Miraculum de ſanctis Domini veſtigiis priſtinum ſtatum continuò recipientibus, quicquid homines molirentur, propter conſenſum tot ſcriptorum, & in his magni Hieronymi, qui fuit oculatus teſtis, fide mihi quidem videtur digniſſimum. Sed quod poſteriores ſcriptores narrant, de impreſſione caluariæ Chriſti in rupe, non hiſtoria videtur eſſe, verùm fabula ad imitationem miraculi huius conficta. Rem ita narrat Sanutus in Secretis, lib. 3. parte 1. cap. 9. in deſcriptione montis Oliueti. *Ibidem etiam oſtenditur locus, in quo fuit detentus à turbis, Iuda oſculo eum prodente: & veſtigia capitis ac capillorum eius: & in alio latere apparet impreſſio digitorũ eius, ac ſi in paſta facta fuiſſet: quam impreſſionẽ dicitur feciſſe apprehendẽdo rupem, cùm teneretur à turbis. Et eſt mirum, quia experti recitant, quòd etiam ferreis inſtrumentis, non modò partem lapidis non poſſunt abſcindere: ſed nec pulverem quidem poſſunt elicere.* Tanti huius miraculi, quum nulla extet apud veteres mentio; conijcere ex eo prudens lector poteſt, quantum ſibi ſuperiora ſecula permiſerint in fingendis ex animi libidine narratiunculis, quas pro veris miraculis populis talium auidis obtruderent.

Hæc habui, Chriſtiane Lector, quæ ad primam hanc partem Annalium Cardinalis Baronii obſeruarem: partim vt præclarè ab ipſo expoſita confirmarem aut illuſtrarem: partim, ſi quid humanitus illi excidiſſet, quod minùs rectum videretur, vt de eo candidè te admonerem. Zelus gloriæ Dei, veritatis amor, concordiæ in Eccleſia Chriſtiana cupiditas, hanc operam à me expreſſerunt; non liuor, non odium, non inanis gloriæ titillatio, quam certiore ſpe οἷοι νῦν βροτοί εἰσι, poteram ex aliis ſcriptis mihi ſpondere: non denique alicuius ſpes commodi, aut iſtis ſimilis vlla alia cauſſa. Si quem ex his laborioſis vigiliis noſtris fructum Eccleſia Dei eſt perceptura; non meæ induſtriæ quæ modica eſt aut nulla, ſed bonitati ipſius & miſericordiæ inenarrabili; in qua ſola ſpes mihi omnes meæ & ſunt & ſemper fuerunt poſitæ; feram id acceptum; & quanta maxima deuotione potero gratias ipſi agam gratiſſimas atque humillimas. Culpæ ſi quæ ſunt; (neque aliter poteſt, in opere tam vario;) illæ verò meæ ſunt. Condonet illas mihi Ieſus Chriſtus, & meliora me pro inexhauſta ſua benignitate dignetur docere. Interim hoc ſanctè profiteor, fuiſſe mihi propoſitum, doctrinæ Scripturarum, quam primitiua Eccleſia & credidit & docuit, mordicus in omnibus adhærere. An, & quatenus quod optabam ſim aſſecutus, iudicium eſto penes Eccleſiam verè Chriſtianam, verè Catholicam. Illi ego mea omnia ſcripta, & ipſum me, tota voluntate humiliter ſubmitto atque ſubjicio.

Τῇ ἐν ΜΟΝΑΔΙ παναγίᾳ καὶ ὑπὲρ ἄῤῥητῳ ΤΡΙΑΔΙ δόξα καὶ χάρις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

F I N I S.

SACRÆ SCRIPTVRÆ LOCA, DE QVORVM LECTIONE, AVT VERSIONE, aut interpretatione, aliquid obſeruatur in his Exercitationibus.

p. paginam denotat, c. columnam.

E Veteri Testamento.

Moſes.

G*eneſeos. Cap.23.3.p. 435. col.1.cap. 43.33.p.432.c.1.cap.49.10. p.6. c.1.c. 49. 5. p.434. c.2.c.49.10.p.5. & ſeqq.col.1.c.50.v.26.p 591.c. 2.*

Exodi, cap.38.v.8.p.pag.105.c.2.

Leuitici ca.10.v.6.p.526.c.2.cap.21.v.10. pag.526.c. 2.

Num.ca.11.v.25.p.614.c.20.v.10.p.434.c. 2.c.25.v.4.p.545.c.1.c.36.v.8 9 p.88.c.1.

Deuteronomij,ca.21.v.22.p.542.col.2.ca. 23.v.17 p.265.c.1.c.eod.18.p.179.c.2.

Ioſue.

Cap. 8.v. 29.p 543.c. 1.c.14. v. 15.p. 552. c.1.

II. Regum.

Cap.11.p.105.cap 21.p.545.c.2.

II. Paral.

Cap. 11. v. 16. 434. c.2.c.30.v.15.419.c.2.

Dauid.

Pſal.21.v.18.p. 546.c.1.

Canticum Cant.

Cap.2.v.14 p 680.c. 2.c.3.v. 9.p.434. c. 2.

Eſther.

Cap.7.v.10.p.514. c.2.

Iſaias.

C.8 v.4.p.164.c.1.c.9.v.1.p.245.c.2.11.v. 8.p.159 c.2.c.19.p 173 c.1.c.22.v.22.p. 646.c.1.c.33.v 16 p.146.c.1.c.38.v.10. p.356.c.1.c.40.v.31.p.629.c.1.c.51.v.1. p.353.c.2.c.61.v 272.c.1.

Hieremias.

Cap.32 v.9.p.403.c.1.

Ezechiel.

Cap.1.v.5.p.208.c.1.c.9.v.4.p.546.col.2.c. 21.v.26.pag. 9. c. 1 .cap. 38.v.12. pag. 552.c.2.

Daniel.

Cap. 3. v 5.pag.434.c.2.

Amoſus.

Cap.2.v.8.p.432.c. 2.

Michæas.

Cap.5.v.2 p.43.c. 2.

Habakuk.

Cap.3.v.2.p 148 c.2.

Sapientia Syrach, *ſiue* Eccleſiaſticus.

Cap.32.v.1.p.244.c. 1.c. 43.v.12 p. 107. c.2.

Tobias.

Cap.2.pag.425.c.2.

Macchæ-

Macchabaica.

I.cap. v. 63. p. 11.c. 2.
II.cap.3.9.p.106.c.2.cap.3.24.pag.166.
c. 2.

E NOVO TESTAMENTO.

Matthæus.

Matthæi textus Græcus aſſeritur cō-
tra illorum audaciam, qui volunt
eius auctoritatem pendere ab He-
braico Ebionitarum, iampridem
amiſſo.p.343.c.1.p.548.*c.2.p.611.c.2.*
de auctoribus Græci textus,p.598.
col. 2.

C.1.*v.11.p.117.c.1. c.2.v.1.p.168.c.1.p.162.*
c.1.630.c.2.cap.2.c.2.6.11.p.161.c.2.v.
23.p.190.c.1.c 3.v.3.p.116.c.2.c 4.v.18.
p. 224.c.2.c.6.v.7.p.287. c.2.eod.11.p.
467.468.c.5.v.24.p.661.c.2.c.16.v 17.
p.116.c.2.c.eo.7.v.15.16.17.18.lege dia-
tribam 12.Exerc.decimaquinta,c. eod.
23.p.388.c.2.c.20.v.25.p.182.c. 1.c. 21.
v.9.p.394.c.2.c.22.v.11.p.4 6.c.1.eod.
17.p.399.c.1.c 23.v.3.p.665.c.2. eod.35.
p.174.c.2.26.v.5.p.424.c.1.eod. 26. p.
461.c.2.eod.30.p.519. c. 2. c. 27. 34. p.
461.eod.51.p.571.c.1.eod.60.p.278.c.1.
c.28.v.1.p.594.c.2.eod.2.p.578. c.1.

Marcus.

Euangelium Marci, quod hodie ex-
tat, non fuiſſe tranſlatum è Lati-
no: ſed contrà Latinum quod ha-
betur è Græco eſſe deriuatum,con-
tra Baronii & Bellarmini ſenten-
tiam monentur lectores, p. 306. c.
601 1. & 6[illegible]. col. 2. alibi clariſſimè de-
monſtratur.

Cap.3.v.21.p.302.c.2.c.6.v. 39.p.305. c. 2.
c.14. v. 26. p. 519.c.2.eod.51.p.522.c.2.
eod.64.p.530.c.1.c.15.v.23.p.548. 549.
c.2.eod.24 p.561.c.2. eod.25. & 33.pa.
588.c.2.eo.42.417.c.1.c.16.v.1.543.c.1.
eod.1.& 9.p.116.c.2 eod.14. pag.605.c.
2. eod.7.p.599.c.1. de capite vltimo
quædam notantur, p. 601. col. 2.

Lucas.

Cap.1.v.23.p.111.c.1.c.eo. 39.p 219.c.1.c.2.
v.2.p.126.c.2.p.127.c.1.eo.4 p.147.c.2.
eod.7.p.144.c.1.2.eod.22.p.170.c.1.ca.
3.v.1.p.211.c. 1.eo. v.2.p.219.c.2.c.6.v.
13.p.275.c.2 276.c.1 c.7.v.37.p.292.c.
2.c.9.v.18.p.311.c.1.c.19.v.5.p 269.c.2.
ca.22.v.20.p.483.c.1.eod.32.p.640.c.1.
c.23.v.2. p. 531.c.1.eod.38. pa.563.c.1.2.
eod.44.p.588.c.2.eod.47.p.573. c.2. eo.
53.p.378 c.1.eod.54.p.416.c.2.ca.24.v.
41. p.606. c. 1.

Iohannes.

C.4.*v.46.p.356.c.2.c.10.v.16.p.659 c.2.c.*
11.v.1.p.394.c.1.c.12.v.7.p.296.c.1.c.13
v.1.415.c.2.eo. 4.5.& 10.p.436.c.1.435.
c.1.p.422.c.1.c.18.p.111.c.eod.25.p.126
c.1.eod.28.p.418.c 1.eo.5.31.p.529.c. 2.
eod.39.p.423.c.2.c 19.v.2.p.531.c.2. eo.
17.p.588.c.2.eod.19.& 20. *p.562. 563.*
c.2.eod.23.pag.553.2.eod.29.p.567.c.2.
eod.31. p.587.c.2.cap.20.v.4.p.600.c.
1. eod.19.p.605.c.1.eod.23.p.612.c. 2.

Acta.

Cap.1. v. 14.p.599.c.2. eod.18.p. 527.c.1.
c.2.v.42.p.466.c.1.c.5.11.36.37.p.175.
c.7.v.16.p.117.c.1.eod.43.ibid.c.13.v.2.
pa.472.c.2.eod.20.p.117.c.1.c.17.v.23.
p.480.c.2.

Paulus.

1.*Corinth. 10.v.3.4.p.465.c.2.ibid.11.8.p.*
117.c.1.ibid.16.pa.445.c.1. & 456.c.1.
ibid.21.p.464.c.1.c.11.v.20.p.450.c.2.
& 453.454.
Galat.c 2.v.8.p.661.c.1.
2.*Theſſal. ca.2.v. 7.p.478.c.2.*
1. *Timoth.c.4.v.3. p.117.c.1.*
2.*Timoth.c.4.v.10.p.116.c.2.*

Iacobus.

Cap.2.v.2.p.534.c.1.2.

Apocalypſis.

Cap.3.v.7.p.645.c.1.c.19.v.15.p. 630.c. 2.

SANCTO-

SANCTORVM PATRVM ET ALIORVM AVCTORVM VETERVM QVI IN HIS EXERcitationibus laudantur, illuſtrantur, emendantur.

INDEX.

Prior numerus paginam, ſecundus columnam denotat.

A.

ABen Eſra, pag. 250.1.
Ælianus, p. 62.c.2.p.219.1.
Æſchylus, p. 289.1.
Aimonius mon.p.517.1.
Alphonſus Toſtatus Epiſc. Abulenſis, p.219.c.2.p.223.2. p.265. 1. p.268. 1.p.284.1.p.325.2.p.366.1. p.339.2. p. 622.2. p.627.2.
B. Ambroſius, p. 12.1.p.236.2.p.265.2. p.544.2.p.360.1.p. 408.2.p.451.2.p. 457. 2.p. 468.2. p. 486.1.p.489.2.p. 492.2.p.497.2.p.501.2. p.508.1.p.515. 516.1.p.522.2.p.592.1. p.616.1.
illuſtratur, aut à prauis interpretationibus vindicatur, p.12.1.p.28.1.p. 108. 1.p.237. 2.p.262.2.263.1.2.p.313.1.330. 1.2.p.366.2.p.367.1.p.378.2.379. 1.p. 592.1.p.625.1.
Ammianus Marcellinus, p.56.2.p. 635. 1. *error illius*, p.45.2.
Ammonius Alexandrinus, p. 210.2.
Ammonius Gram. p.29.2.
Anacleti Papæ decretalis falſa, p. 242. 1.p.370.2.
Anaſtaſius Sinaita, p. 263.1.p.409.1.p. 458.2.p.598.2.
Anatolius, p. 415.1.
Angelus Caninius, p.395.1.
M. Antoninus Imp. p.78.2.
Apollonius Gramm.p.348.1.
Apollonius Tyaneus, p.78.1.
Apoſtolo Euangelia Græcæ Eccleſ.p. 155.2.p.159.2.p.170.1.
Appianus, p.46.1.p.119. 2. *emendatur*, p.120. 2.
Apuleius, p.290.2.p.298.1.
Ariſteas, p.536.1.
Ariſtophanes, p. 286.1.p. 329.2.p.417. 1. eius Scholiaſtes.p. 484.2.
Ariſtoteles, p.35.1. p. 72.1.p.156.1. pag. 179.1.p.337.1.470.2.p.474.2.p. 533.1.
Arriani Diſſertationes Epict. p.229.2. p.444.2.p.481.2.
Artemidorus, p.484.2.
B. Athanaſius, p. 72.2. p. 489. 1. 492.1. p. 629. 2.p.637.1.
exponitur, p.598.1.
liber Quæſtionum ἀντιβολιμαῖος, p 678.1.
Athenæus, p.129.2.p.162.1.p.167.1.p. 220. 1. p. 244.1.2.p.247.1.p.297.2.p. 348.2.p.474.1.p.521.1.p 550.2.
B. Auguſtinus, p.1.1.p.8.1.p.68.2.p.85. 2.p.89.1.p. 91.1. p.98.1.2. *& deinceps paßim.*
illuſtratur, p.333.1. p.584.1.2.
defenditur aduerſus nouas quorundam accuſationes, p.236.2.p.383.1.2.
aſſeritur eius vera ſententia, p.382.1.p. 383.

Rrrr

383.1.665.1.2.
obſervatio illius parum vera, p. 474.2.
Manuale *non eſt Auguſtini*, p. 257.1.
ſermo Ambroſii malè ei attributus, 237.2.
Aurelius Victor, *notatur*. p. 45.2.

B.

BAlſamon, p. 472. 1. p. 488. 1. p. 503. 2. p. 505. 1. p 510. 1. p 593. 2. pag. 594. 1.
Barlaam Epiſc. Hieracenſis, p. 316. 1. p. 410. 411. p. 486. 2. p. 668. 2.
Barlaam monachus, p. 316. 1. p. 329. 2.
Baſilius Magnus, p. 94. 2. p. 216. 1. pag. 318. 1. p. 330. 334. 1. p. 365. 1. p. 385. 1. pag. 479. 1. p. 461. 2. p. 463. 2. p. 476. 1. pag. 490. 1. p. 495. 2. p. 498. 1. p. 500. 1. pag. 505. 1. p. 508. 1. p. 509. 1. 2.
judicium de libro Baſilii contra Pneumatimachos, p. 459. 1. 490. 2.
Baſilius Seleucenſis, pag. 171. 2. 227. 1. 293. 2. 334. 2. 336. 2. 344. 2. 345. 1. 357. 2. 520. 2. 628. 2. 629. 2.
S. Beda, p. 188. 1. 480. 2. 506. 518. 1. 660. 1.
illuſtratur, p. 521. 2.
credulitas eius nimia. p. 580. 1. 2.
liber eius de locis ſacris plenus fabularum. p. 150. 1. 2.
Beniaminus Tudelenſis, p. 17. 1. 255. 2. 275. 1. *illuſtratur*, p. 256. 1.
S. Bernardus, p. 223. 1. 455. 1.
eius vera ſententia aſſeritur, p. 653. 1. 2.
Burchardus, p. 148. 1.

C.

CÆſarius Arelatenſis, p. 516. 2. 517. 1. 629. 2.
Callimachus, p. 289. 2.
Canones Apoſtolici, p. 171. 1. 387. 1.
fides eorum incerta, p. 591. 1.
Capitulare Caroli M. p. 517. 1.
Carmen aureum 447. 1.
Cenſorinus, p. 13. 2.
Claudianus Mamertus, p. 497. 2.
Claudianus poëta, p. 78. 1.
Clemens Alexandrinus, p. 2. 1. 170. 2. 172. 1. 273. 1. 288. 2. 422. 2. 460. 1. 470. 1. 483. 2. 535. 2. 628. 2.
illuſtratur, p. 2. 1. 2. 394. 1. 470. 1.
ἀκρισία eius circa libros Apocryphos. p. 27. 1. 68. 1.
error, p. 112. 2.
Clementis Papæ *epiſtole falſæ*, p. 354. 1.
Clementis Conſtitutiones, p. 270. 2. 667. 2. 668. 1.
eſt liber Apocryphus; p. 296. 2. 592. 1.
Columella, p. 156. 2.
Concilia *Agathenſe*. p. 516. 1. *Ancyranum*, p. 473. 2. 505. 1. *Carthaginienſe*, 333. 2. 515. 2. *Chalcedonenſe*, p. 532. 1. 670. 2. *Conſtantinopolitanum II. Oecumen*. p. 670. 2. *Conſtantinopol. provinciale* pa. 671. 1. *Epheſinum*, 472. 2. *locus ex ejus Actis illuſtratur*, 201. 2. 202. 1. *item* 305. 2. *Florentinum*, 410. 2. *Laodicenum*, 460. 2. *Neocæſarienſe*, 240. 2. *Nicenum* 1. 461. 2. 506. 1. 508. 2. 510. 1. 637. 1. *Nicenum II*. 385. 2. *Romanum ſub Gelaſio*, 27. 2. *aliud*, 371. 1. *Toletanum*, pa. 500. 2. *item* 502. 503. *in Trullo*, 514. 2.
Cornelius Papa, 615. 2.
Cornelius Tacitus, p. 23. 2. 35. 1. 126. 1. 333. 2. *error illius*, p. 591. 2.
Cteſias, p. 541. 1.
Cyprianus, p. 125. 1. 318. 1. 442. 1. 2. 470. 1. 502. 2. 503. 1. 504. 1. 2. 614. 2. 664. 1.
vera lectio aſſeritur, p. 307. 2. 308. 1.
vindicatur à pravis expoſitionib. p. 366. 1. 2. 375. 2. 632. 1. 2. 633. 1.
liber de cœna Domini, p. 454. 2. 455. 1. 457. 458. 1. 469. 1.
B. Cyrillus Alexandrinus, p. 69. 2. 328. 329. 361. 2. 460. 1. 497. 1. 502. 2. 504. 1. 519. 1. 557. 1. 723. 2.
illuſtratur, p. 5. 2.
hallucinatio eius in hiſtoria, p. 10. 2.
Cyrillus Ieroſolymitanus p. 18. 1. 76. 2. 240. 2. 361. 2. 408. 2. 476. 1. 490. 1. 491. 2. 496. 2. 497. 1. 502. 1. 503. 2. 50[illegible] 2. *emendatur*, p. 149. 2. 150. 1.

illuſtratur, p. 170.2.581.1.
exponitur, p. 396.2.397.2.650.1.2.
Catecheſes *verum illius eſſe opus*, p.581.1.
Curopalata, p. 553.2.

D.

DAuid Cinchi, p. 108.1.164.1.222.
2.404.2.421.1.647.2.
Decretales veterum primorum Paparum, falſæ p. 370.2.667.1.
Demetrius Chomatenus, p. 461.1.
Demetrius Phalereus, p. 498.2.
Demoſthenes, p. 87.2.63.1.537.1.
Digeſta Iuris civilis Roman. p. 537.1.
562.2.564 1 567.2.
Diodor⁹ Siculus, 69.1.87.2.88.1.166.2.
Diogenes Laërtius, p. 56.2.297.2.524.
2.529.1.
Dion Chryſoſtomus, p. 291.1.
Dion Coccei⁹. p.56.28.2.2.118.1.122.1.
2.128.1.183.1.186.2.191.531.1.
exponitur, p. 56.1.2.193.1.2.
Dioyſius Epiſc. Alex. p.524.2.
Dionyſius Areopagita, p. 72.1.77.1.
78.2.486.2.492.1.495.1.504.2.513.2
668.1.
illuſtratur aut explicatur p.312.2.448
2.451.1.454.2.475.2. 499.2.
ſtylus Dionyſii qualis. 471. 2. *quare talis*, 498.1.2. *de eius germanitate vanum Bellarmini iudicium*, 668.2.
Dionyſius Carthuſianus, p. 354.2.398.
1.601.2.. *hallucinatio eius* 245.1.
Dionyſius Halycarnaſſ. p. 156.1.166.2.
289.2.327.2.478.2.479.1.
Dionyſius Longinus, p.134.1.

E.

ECkbertus, p. 455.2.458.2.
Elias Iudæus, p. 108.1.127.1.145.1.
167.1.287. 1.
refutatur, p 402.1.
Eligius, p. 501.2.512.1.
Emanuel Imp. 299.1.
S. Ephræm, 974.2.
Epicharmus, 189.1.
S. Epiphanius 8.1.95.1.97.2.110.1.117.
1.148.1.168.1.169.1.194.2.203.1.396.
1. 475. 2. 486.1.493.2.495.1.512. 2.
594.2.597.1.
credulitas eius nimia, 308.2.604.2.
lapſus in hiſtoria, 112.2.
Helleniſmus eius qualis. 63.2.
illuſtratur, 54. 2.63.1.2.221.1.273.1.
274.1.276.2.335.1.367.368.1.402.2.
508.2.
emendatur eius editio Gr. 55.2.59.
1.64.2.226.1.267.2.597. 2.599.1.
defenditur Ep.p.161.1.301.2.
Etymologicum M. pag. 163. 1. 247.1.
301.2.
Euagrius, 258.1.395.1.506.1.
Eucherius Lugdunenſis, *qui in editionibus eſt* Euſebius Emiſſenus, 225.1.
298.2.673.1.
lapſus inſignis illius, 596.1.
Euripides, 108.1.192.1.552.2.
Euſebius Cæſar, 8.2.71.1.147.1.151.1.
167. 1. 183.2.257.2.282.1.299.1.326.
2.360.1.362.1.401.1 460. 2. 484. 2.
506.2.512.2.528.1.579.1.
illuſtratur, 16.1.132.2.185.1.329.1.
572.2.611.1.676.2.
corrigitur, 48.1.147.1.676.2.
notatur, 68.1.173.1.572.2.
eius liber Ms. De nominib. locorum
115.1.246.1.249.2.255.2.256.1.521.1.
551.2.610.
Euſtathius, 163.1.286.2.341.1.
Euthymius Zygabenus, 6.1.441.1.526.
1.534. 2. 561.1.2.594.1.620.2.624.2.
627.1.2.660.1.
Eutropius, 45.2.

F.

FLorus, 196.2.

G.

GAlenus, 70. 1. 444. 2. 533.1.2.
558.1.2.
illuſtratur, 560.2.561.2.

corrigitur, eius edit. Gr. 220.1.
Gemini Aſtronomicon. 390.1.
emendatur, 390.1.
Geographus Arabs, 146.1.
Georgius Syncellus. 84.2.
Germanus Patr. 100.1.553.1.
Gloſſa Ordinaria, 9.1.106.1.107.1.110.1.147.2.208.2.334.2.
Gloſſa in Extrau. 316.2.
Gloſſarium Græcolat. 46.2.147.2.335.1.399.1.500.2.544.1.
Glycas, 116.2.
Gratianus, 506.1.
error illius, 514.2.
Gregorius Magnus. 308.2.318.1.451.1.500.2.502.1.600.1.
exponuntur dura quedam illius dicta, 657.1.
S. Gregorius Nazianzenus, 86.2.132.2.145.2.164.1.168.1.169.1.204.1.242.2.255.1.272.2.298.1.399.1.487.1.490.2.493.1.496.1.2.510.1.2.628.2.629.2
illuſtratur, 149.2.242.2.290.1.387.1.407.1.408.2.454.2.470.2.
S. Gregorius Nyſſenus. 57.2.102.1.116.2.171.2.342.1.359.2.465.2.
exponitur. 149.2.594.1.
Gregorius Thaumaturgus, Neocæſ. Epiſc. 199.1.203.2.487.2.
Gregorius Turonenſis. 223.1.
credulitas eius nimia ibid & 580.1.2.
Gregorius VII. *ſiue* Hildebrandus, p. 372.2.
eius epiſtola ad Germanum Ep. Metenſem, 373.1.
Eiuſdem Sententiæ *ſiue* Dictatus, 373.1.2.374.1.379.1.666.2.

H.

HAdrianus Imp. 275.1.
Hadrianus Papa, 258.2.
Hegeſippus ſcriptor ψευδεπίγραφος, 11.1.677.1.
Herodotus, 214.1.541.2.560.1.2.
exponitur, 541.2.
Herodianus, 541.1.
Heſychius, 57.1.108.1.485.1.557.2.558.1.562.2.
arguitur, 399.2. *emendatur*, 559.2.
Heſychius presbyter. 458.1.504.2.
S. Hieronymus, 107.2.146.1.2.149.1.2.156.2. 157. 1.173.1.174.2.222.2.243.1.246.1. *& deinceps paßim.*
expenditur eius locus, 51.2.169.1.611.1.
illuſtratur & exponitur, 240.1.598.2.
lapſus illius. 572.2.
vindicatur a praua interpret. 378.2.391.2.633.2.634.1.
defenditur aduerſus Bar. 228.1.2.
S. Hilarius. 226.1.316.1.325.2.348.1.351.2.296.2.502.1.629.1.
vindicatur a praua interpr. 378.1.
Hilarius Papa. 318.1.
Hippocrates, 77.2.533.1.
Hippolytus Martyr, 240.2.
Hirtius. 532.1.
Homerus, 57.1.239.1.328.1.341.1.2.348.1.356.1.361.1.540.2.599.2.
Humbertus Syluæ candidæ Ep. 189.2.204.2.245.2.429.2.455.1.

I.

IAcobus de Vitriaco. 221.1.223.2.
Iamblichus, 69.2.478.1.
Ignatius Antioch. Ep. 307.1.382.2.466.2.475.1.594.2.
exponitur, 468.2.
varia lectio indicatur, 611.1.
quedam in eius Epiſtolis adulterina, aut etiam Barbara. 669.1.
Incerti Scriptores, aut ψευδεπίγραφοι, 70.2.145.2.
Auctor Operis imperfecti in Matt. 145.2.
Epiſtola ad Abgarum, 257.1.
Euodius, 99.2.249.1.
Homiliæ in Marcum falsò attributæ Chryſoſtomo, 222.1.
Homilia in Lucam falsò adſcripta Chryſoſtomo, 151.2.169.1.

Liber

Liber falsò tributus Hieronymo, p. 90.1.2.
Acta Pilati & epiſtola,675.2.
Annius Viterbienſis impoſtor, cum ſuo Pſeudophilone, & cæteris figmentis, exagitatur, 19.1.131.1.183.1.2.217.2.
Innocentius Papa, III. 242.1.2.410.2.455.1.469.1.
Iobius, 5.2.
Iohannes Caſſianus, 56.2.168.1.285.1.
illuſtratur, 57. 1.
S. Iohannes Chryſoſt. 64.2.100.2.109.1.2.128.2.129.2.152.2.155.1.161.2.167.2.172.1. 2. *& paßim ſingulis fere paginis illuſtratur*, p.3.1.2.34.2.168.2.227.1.326.2.330.2.332.2.333.1.476.2.
dubitatio de hiſtoria aut ſententia ab eo prodita, 113.1.180.2.520.1.
eius μνημονικὸν ἁμάρτημα, 465.1.
vindicatur à pravis interpretationibus, 380.1. 2. 615. 2.621.1.2.628.1.2. 639.1.2.
eius editio Etonenſis, 154.1.
Iohannes Citti Ep.273.1.
Iohannes Damaſcenus, 76. 1. 258.2.361.2.390.2.469.1.505.2.511.1.
illuſtratur, 97.1.
libri De imaginibus fabularum pleni, 270.1.
Ioſephi Scriptoris Chriſtiani Commonitorium, 607.1.
Ioſephus, 9. 2. 82.2.99.2.124.2.125.1.2.133. 1. 164. 2. 177. 1. 778. 2. 188. 2.2.205. 2.212. 2.252. 2.292. 1.304.2.317.2.432.2.535.1.542 2.563.2.644.2.
aſſeritur fides illius, 27.2.136.2.
illuſtratur, 29. 1.30.1. & 2.34. 2.43.2.45.2.46.1.53. 2.61.1.104.1.105.1.125.1.2. 137. 2. 138.1.2.140.2.212.2.213.1.2.268.2. 276.2.277.1.321.1.390.1.396.1.552.2.553.1.570.1.586.1.
emendatur Codex Gr. 44.1.118.2.120.2.122.1, 123.1.138. 1.139.1.205.1.265. 2.266.1.392.2.393.1.408.1.
codices illius idem olim corrupti 139.1.2.140.1.2.
defenditur contra Baronium, 118.1.2.136.2. 137. 1. 178. 1.184.1.2.186.2.193. 2. 194. 1.205. 1. 206. 2.207.1.248.1.2.573.1.
ſuſpicio de errore Baronii ſuper codice Ioſephi Hebraico in Vaticana, 677.1.
error Ioſephi, 136.1.2.250.2.
Ioſephus ben Gorion, 107.2.
corrigitur eius editio, 50.2.
illuſtratur. 55.2.
notatur, 121.2.586.2.
conuincitur eſſe impoſtor 251.1.586.2.677.2
Irenæus, 77.1.475 2.
exponitur, 582.1. 587.2.588.1.
vetus interpres Ir. 584.1.588.1.
Iſæus, 87.2.
Iſidorus Hiſpalenſ. 169.2.367.1.452.2.
Iſidorus Peluſiota, 117. 1. 168.1.273.2.459.2.511.1. *illuſtratur*, 560.1.2.
notatur, 220.2.398.1.
Iuchaſin Abrahami Zacuti, 11. 2.17.2.20.2.25.1.44.2.52.1.59.2.93.1.2.167.1.177.2.421.1.428.1.520.2.587.1.
Iulianus interpres Nouell. 477.1.
Iulius Africanus. *traditio eius examinatur*, 26.2.27.1.137.2.
illuſtratur, 96.1.2.
Iulius Firmicus, 359.1.
Iuſtinus Martyr, 23.1.85.1.229.1.409.1.471.1.
illuſtratur, 4.2.5.1.44.2.117.2.457.1.
exponitur & emendatur, 12.2.13.1.2.76.2.676.1.
eius lapſus, 81.1.112.2.146.2.
Iuſtinianus Imp. 471.1.4 2.2.
Iuuencus poëta, 529.1.
Ius Canonicum Gr. 503.2.504.1.

L.

Lampridius, 395.1.
illuſtratur, 400.1.
Latinus interpres Bibliorum, *expenditur*

diſturoius verſio. 11. 2. 18.2.88.1.187.1.
116.1. 167.1. 179. 2. 180.1.231.1.257.2.
288. 2. 356.1.359.1.418.2.454.1. 475.
1. 533 1.540.1.546.2.547.1.594.2.647.
1. *defenditur contra Baron.*342.2.
Leo Imp. 471.1.486.2.
Leo Magnus Papa, 371.2.464.1.465.2.
421.1.658.2.
dura quædam illius dicta molliuntur, p.384.2.656.2.
Lex juris Iudaici exponitur, 579. 2.
580.1.
T. Liuius. 46. 2.81.1.19).1.485.1.565.1.
Liturgiæ veteris Eccleſ. 456.2.458.2.
459.2.468.2. 486.1.2.489. 1. 2.510.1.
314.1.516 1.
Lit. quæ dicitur Iacobi, 453.2.514 1.
Lit. Clementis. 508.2.
Lit. Baſilii.299.1.461.1.463.2.
exponitur. 158.2.159.1.
Lit. Chryſoſtomi. 507.1.
Lit. Moſarabica, 467.1.
Lombardus, 615.1 616.1.
Lucianus ſcriptor Eccl. 266.2.
Lucianus Samoſ. 291.1.537.1.
Lyſias, 470.2.

M.

MArtialis, 525.1.
Martyrologia, 159.2.573.2.
Matthæus Pariſienſis, 62.1.580.2.
Maximus Abbas. 214.2.
Maximus interpres Dionyſii Areop.
454.2.460.1.2.
Menologium Gr.155.2.170.1.
Megilla Taanith. 421.2.
Mercurius Triſmegiſtus. 92.2.
tituli librorum ſub eo nomine olim editorum, 70. 1.
probatur eſſe librum ψευδεπίγραφον, *diatriba X. Exerc. prima*, 71.1.
emendatur, 73.1.74.1.
Metrodorus, 410.1.
Minutius Felix, 547. 2.
Moſes ben Maimon, 17.2. 26. 2. 61.2.
217.1.276.1. 329.2. 353.2.358.2.419.1.
425.1. 435.2.538.2.548.1.2.563.1. 567.
1.576.2.577.1.563. 2.
*vindicatur à falſa interpr.*577.1.
Moſchopulus, 399.2. 400.1.

N.

NAthan Iuſtus *ſiue* Baal Aruk, 44.1.162.2.
Nicephorus Calliſtus, 94.1.114.2.
ſcriptor fabuloſus, 95.2.405.2.
hallucinatio illius. 245.1.
Nicephorus Patriarcha in Chronico, 48.1.
error illius, 48.2.215.1.
Nicophon, 220.1.
Nicetas Choniates, 493. 2.
Nicetas interpres Gr. Naz.149.2.
Nicolaus Cabaſila, 449. 1. 2. 454. 2.
507.2.536.2.
Nicolaus Lyranus, 294. 2.307.1.660.1.
lapſus eius, 9.1.
Nonni paraphraſis, 433.1.526.2.551.2.
557.1. 2. 562.2.566.2.587.2.630.1.
illuſtratur, 437.1.589.2.
notatur, 557.2 562.1.

O.

OEcumenius, 352.1. 262. 2.459.2.
527.2.528.1.
Olympiodorus in Meteora, 203. 2.
in Phœdonem, 481.2.482.1.2.
Optatus Mileuitan. 228. 1. 333.2.454.
1.501.2.618.2.536.2.
error illius ex imperitia linguæ Hebraicæ, 198.1.
*vindicatur à praua interpr.*660.2.
Oraculum vetus, 84.2.
Origenes, 7.2. 68. 2.71.1.81.2.82.1.146.
2.177.1.230.1.231.1.344.1.2.346.1.362.
2.382.1.470.1.504.1.536.1.
hallucinatio eius in loco Lucæ, 170.1.
item in loco Ioſephi 28.2.
homilia de S. Maria Magdalena vix eſt Origenis, aut certè ſcripta à iuuene, 293.2.294.1.

P.

INDEX.

P.

PAchymeres interpres Dionyſii Areop. 449.2.475.2.486.2.
Pæaninus, 45.2.
Palladius ſcriptor Eccl. 55.1.475.2.
Papias 528.1.2.
Paraphraſtæ ſiue Targumim, 2 j.2. 108.1.464.2.
Paraphraſis Ieroſolymitana, 7.2.
Paraphraſis Ionathanis, 7.2.88.1.106. 1.435.1.
reprehenditur. 403.2.404.1.419.2.
Paraphraſis Onkeli, 7.2.404.1.2.405. 1.419.2.433.1.
Paraphraſis Syriaca N.T. 145.1.156.1. 160.2.162.1.222.2.256.2.408.2.456 2.466.1.534.1.
emendatur, 250.1.289.1.534.1.
illuſtratur, 341.2.450.1.
reprehenditur, 272.2.
Paraphraſis Arabica N.T. 116.2.256.2. 160.2.1.222.162.2.256.2.302.2.534. 1.*reprehenditur*, 272.2.343.1.562.1.
Paraphraſis Hebraica Matthæi, 162. 1.2.
alia paraphraſis *notatur*, 356.2.
Paulus Burgenſis, 412.2.414.2.
Paulus Mittelburg. Ep. Foroſ. 412.2.
eius ſomnium. 428.1.
Paulus IC. 146.2.537.1.
Paulinus, 227.2.
Petronius 438.2.570.2.
Petrus Alexandrin. 590.1.
Petrus Chryſologus, 364.1.
Petrus Comeſtor, 165.1.
Petrus Laodicenſis, 469.1.
Perſius, 435.1.439.1.
Philaſtrius 60.1.
Philo Iud. 26. 1. 2.60.2.107.2.158.1.2. 163.1. 207.1.205.2.328.1.406.2.409. 1.414.2.421.1.432.1.2.545.2.*illuſtratur* 61.2.328.1.431.1.432.1.2.437.2.542.
Philotheus Patr. 495.1. (1.2.585.1.
Photius, 410.1.451.2.490.1.503.2.590. 2. *eius error*, 32.2.

Pindarus, 360.1.
Plato, 69.1.74.2.77.1.277.1.298.1. 444.2.483.2.520.2.558.2.
Plautus, 548.1.
Plinius, 25.2.134.1.155.2.529.2.
exponitur, 134.2.
Plutarchus, 47.1.56.1.83.1.2.197.1. 201. 2.451.1.483.1.524.2.532.2.541.1.548 1.555.2.565.2.
illuſtratur, 544.1.2.565.2.585.1.2.
Polybius, 138.1.2.276.2. 289.2. 390.1. 525.1.541.1.
Porphyrius, 483.1.
Procopius, in Ila. 360.1.646.1.
Procopius hiſt. 258.1.283.1.
Propertius, 134.1.

R.

RAbbini, 62.2.162.2.217. 1,275.1. 287.1.392.1.421.1.425.2.435.2. 479 1.538.1.2.549.1.552.2.569.1.583.1.
Rituales libri Gr. 486.2.
Rituales Hebr. 395.2.472.1.
Ruffinus, 104.2.251.1.
notatur eius verſio, 28. 1. 54. 1. 122.1. 139.2.186.2.329.2.
corrigitur, 123.2.265.2.605.1.
Rupertus Tuitienſis, 600.2.

S.

SAlomon Iarchi, 104.2.419.1.435. 1.434.2.
Samuel in Pirke auoth. 215.2.
Samuel ben Meir, 577.2.
Seder Holam Zuta. 9.2.17.1.
Sedulius, 600.2.
Seneca 78.1.
Septuaginta Bibliorum interpretes, 7.1.135.2.143.1.148.2.356.1.358.2.359. 1.419.1.471.1.540.2.544.2.545.1.547 1.*Veteres Iudæi eorum verſionem viſi*, 180.2. *Editio Græca Romana non eſt vt putabat Bar. ipſa verſio τῶν LXX*.1.5.2.
Serarius. 78.1.289.2.558.1.
Sibyllina oracula. 66.1.157.2.677.1.
Sidonius Apollinaris, 279.2.

Si.

Simeon Metaphraſtes, 503.1.574.1.575
2.610.1.
Simplicius, 235.1.
Socrates hiſt. 282.2.511.1.
Sophocles, 348.2.357.2.
cum ſcholiaſtes, 348.2.
Sophronius interpres Hier. 329.1.
Sotionis Eclogæ, 246.2.
Stobæus, 521.1.
Suetonius Tranq. 46.2.82.2.84.1.437.
2.530.2. *exponitur* 158.1.195.1.2.197.
1.393.2.562.2.
Suidas, 84.1.128.1.167.1.549.1.
illuſtratur & defenditur, 132.2.302.1.
544.1.
notatur, 135.1.399.2.
Syneſius, 72.1.73.2.77.1.280.2.485.1.
illuſtratur & explicatur, 60.2.62.2.

T.

TAtianus, 210.2.
Τέχνη ἱερὰ, liber de Chymia, 70.2.
Tertullianus, 43.1.128.2.280.1.300.1.
451.2.452.2.462.2.481.1.2.482.2.
484.1.
illuſtratur, 131.2.195.2.196.1.2.197.1.
547.2.587.1.
la: ſu illius, 269.1.
vindicatur à prava interpr. 377.2.
Thalmud, 1.2.61.2.421.1.
in Maſſechet *Sabbat*, 569.2.
in M. *Ioma*, 571.2.
in M. *Roſch haſchana*, 428.2.
in M. *Baua batra* 577.2.578.2.
in M. *Sanhedrin*, 218.1.
in M. *Hedaioth*, 320.2.
in M. *Pirke auoth*, 578.1.2.
Theocritus, 146.1.156.2.
Theodoſius Imp. 475.2.
Theodoretus, 17.2.146.2.147.2.154.2.
204.1.275.2.291.1.300.2.301.1.406.
2.454.1.458.1.464.2.486.1.491.1.
494.1.614.2.
Theophanes Cerameus, 369.1.
Theophilus Ep. Ant, 210.2.
Theophilus interpres Inſt. 399.2.
Theophraſtus, 529.2.532.2.534.1.
Theophylactus in Euang. 114.2.230.2.
263.2.264.1. *& paſſim.*
Theophylactus alter, 220.1.
Thomas, 109.1.311.1.344.2.372.2.411.
1.510.1.
Thucydides, 214.1.525.1.
illuſtratur, 541.1.
Tragœdia *Chriſtus patiens*, 100.2.107.
2.451.2.528.2.566.2.573.1.591.2.
600.2. *emendatur*, 570.2.574.2.
M. Tullius Cicero, 65.1.82.1.138.2.
399.1.
illuſtratur, 83.1.2.268.2.482.1.541.2.

V.

VAlentinianus Imp. 371.2.
Valerius Max. 531.2.541.2.
Varro, 239.1.555.2.
Venantius Fortunatus. 280.1.
Victor Antiochen. 368.2.593.1.600.1.
illuſtratur, 604.2.
Victor Capuanus, 210.2.
Vigilius Papa, 242.1.
Virgilius, 32.1.
Vitruuius, 246.2.
Vlpianus IC. 561.2.
Vopiſcus illuſtratur, 81.2.

X.

XAntopulus, 409.2.
Xenophon, 80.1.475.1.
Xiphilinus, 193.2.

Z.

ZAcharias, Papa, 475.2. (241.2.
Zacharias Chryſopolit. 165.1.
Zeno Veron. 360.2.451.2.493.2.502.1.
Zonaras, 505.2.
Zoſimus Papa 371.1.

RERVM ET VERBORVM IN ISAACI CASAVBONI

Exercitationibus XVI. memorabilium,

INDEX.

Prior numerus paginam, poſterior paginæ columnam denotat.

A.

ABrahamidæ omnes vocantur Iudæi pag. 16.2.
Abraham & Iudæi Perſæ. 113.1.
Abſtinentia à juſculis olerum & fructibus. 221.1.
An mos accumbendi notus fuerit temporibus Patriarcharum. 432.1.2.
Accubitus forma. 432.1.
Acetum Chriſto à quibus exhibitum. 566.1.
Acidulæ. 247.1.2.
Acrides fuiſſe locuſtas edules nouis teſtimoniis probatur. 220.1.
Ἀκρίδες non ἀκρόδρυα. 221.1.
Acroſtichis Sybillina. 168.1.
Acta Prouinciarum cuſtodiebantur. 675.1.2.
Ader turris. 156.2.
De Ægypti euerſis idolis. 172.1.
Aenon & *Aenan* duo loca. 249.2.250.1.
Æquatio cenſuum. 132.1.2.
Æſtimatio 30. argenteorum. 401.2.
Ætas ſacerdotalis apud Iudæos. 222.2.
Agadoth Iudæorum. 287.1.
Agape. 452.2.
τὸ ἀγαθόν. 505.1.
Ἀγέννητος de Patre. 334.1.
τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων. 504.2.
τὰ Ἅγια. 504.1.
Ἁγιάζειν. 457.1.
τὰ Ἁγιάσματα. 503.1.
αἱ ἅγιαι Μερίδες. 506.1.
Ἁγίασμα, aqua luſtralis. 504.2.
Ἁγιασμὸς. pars Liturgiæ. 504.2.
Ἁγιάσματα res ſanctificatæ, non ſanctificationes. 503.2.
Ἁγίασμα pars templi. 504.2.
Ἀγῶνα ἐνίςαθαι. 55.1.
Ἀγραυλεῖν non eſt *vigilare* nec *excubare*. 356.1.
Agrippa rex. 100.1.
Agrippa ſenior & iunior reges. 20.2.
Aichmalotarchæ non reges. 10.2.
Αἰχμαλωτάρχης è tribu Iudæ. 17.1.
Alabaſtrum vitreum ex quo vnctus Dom. 301.2.
Alabaſtrum fictitium Conſtantino datum 301.2.302.1.
Alba veſtis ſacerdotij inſigne. 532.2.
Albus color inter inſignia regni 532.1.

S ſſſ

532. 1.
Ἀλείφειν 591. 2.
Alimentum ſpirituale. 465.2.
Allegoriæ Patrum docent non probant. 262.1.2.264.1.
Altitudo montis Thabor. 390.1.
Ἀνάδειξις panis Euchariſtiæ apud Baſilium. 459.1.
Ἀνατέλλειν. 593.2.
Ἀναφορὰ 512.1.
Ἀναρπαστὸν ὑφαίνειν. 560.1.
Ἀναφαίνεσθαι de ſacramento. 459.1.
Andreæ Eudæmo Iohanni reſpondetur. 36.1.2.& ſeq. item 182.1.& 619. 2.
Ἀνέκαστος, vox Epiphi. 64.1.
Cur Anna appelletur Pontifex max. 216.1.
Cur ad Annam adductus Chriſtus 515.1.
An primus Annus prædicationis Chriſti caruerit contradictione. 272.1.2.
Annæ S. P. deiecti annus. 205.2.
Annas Caiphæ præpoſitus I. Lucæ. 216. 1.
Anna propheteſſa non virgo monialis. 106.2 170.2.
Anni currentis numeratio pro completo. 194.1.2.
Ἀντίστροφα λέγειν. 484.2.
Anni 53. inter Artaxerxem & Alexandrum. 9 2.
Ἀντὶ δὲ pro morte. 75. 1.
Antiquitas vera hodie oppugnatur obtentu modicæ vetuſtatis. 47.2.
Antoninus Pius rex Syriæ. 178.2.
Antoninus Conſul ante Chriſtum nullus. 93.1.
Aoriſti vis participij. 160.2.
Ἀπαρρησίαστοι. 337. 2. Ἀπειλεῖν. 290.1.
Ἀπαντᾶσθαι 63.2.
Apophoreta Gentilium. 440.1.
Ἀποσπασθῆναι. 46 2.
Ἀπόῤῥητα ſcripturarum. 87.1.
Apoſtol. collata admiranda beneficia in omnes. 260.1.2.
Apoſtoli omnes piſcatores hominum. 264.2.
Ἀπόλυσις è Cantico Simeonis. 515. 1. 2.
Apoſtolatus ὑπατεία πνευματική. 279.1.
Apoſtolorum chorus. 327.2.
Apoſtolicus 280.1.2.
Apoſtolatus pro Epiſcopatu. 279.1.2.
Apoſtolo Euangelia. 159.2.
Apoſtolorum quis primus fuerit vocatus. 224.1.
In Apoſtolorum pari poteſtate fuit præcipuus honor Petro delatus. 350.1.2.
Appellationes à Deo impoſitæ fuerunt διδακτικαὶ διδασκαλίας. 230.1.
Appellationes eius qui caput erat Synedrij. 217.1.
Appellationes Deo propriæ ſeruis eius attributæ. 238 1. 2.
Aquæ noctu baptiſmi Chriſti hauſtæ miraculoſa vis. 225.1.
De Aqua & ſanguine manantibus è latere Chriſti 574.2.
Architriclinus quis. 244.1.
Archelaus relegatur an. 10. Chr. 177.1.
Argumenta ab etymo falſo in re controuerſa duci non poſſunt. 242.2.
Ἀρχαὶ πνευματικαὶ & αἰσθηταί. 279.1.
Ἀρχὴ πνευματικωτάτη & ἀρχῆ ἀρχῶν ibid.
Ἀρχιερεὺς vox ſumitur pro Epiſcopis tantum. 668.1.
Arnaldi Caſauboni vita & mors. 37.1.2.38 1.
Articuli vis in ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. 326. 1.
Articulorum vis male neglecta interpretibus. 144.2.
Ἀρτοποιΐα apud Iuſtinum. 457.1.
Ἄρτος 467.2.
Ἄρτος ἐπιούσιος. ibid.
Ἀσκητὴς & ἀσκητικοὶ etiam de aliis quam monachis. 170. 2.171.1.

De

De Aſcetarum molli cultu locus Epiphanij. 59.1.
Aſidæi non quarta ſecta Iudæorum. 49.2.50.1.
Auguſtus non mutauit mentem erga Iudæos poſt natũ Chriſtũ. 158.1.2.
Auguſtus Chriſto famulatur. 128.2.
Αὐθεντία τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς. 232.1.2.
Αὐθεντεῖν τῶν πραγμάτων. 332.1.2. Αὐθεντί-ας ἱᾶς. 72.1.
Auguſti ſeueritas in abſtinentes nuptiis. 192.2.193.1.

B.

BAgded. 17.1.
Βαΐα σείων. 396.1. Βασιλίζειν. 76.2.
Baptiſmus dicitur vita. 511.2.
Baptiſmus cur proprie βάπτισμα 449.1.
Tam Baptiſmus quam Euchariſtia dicuntur *viatica* fidelium. 510.1.2.
Baronij ſcopus in ſcribendis Annalibus, 259.2.443.1. artificioſa eius κρύψις, 214.1.673.2. & *ſæpius alibi.* eius affirmatio parum certa 2.1. & 299.1. error in loco Iuſtini, 4.2. item 80.2. error in expoſitione oraculi Iacobi, 7.2.12.1. Errat ſæpe Latinæ verſioni aut LXX. adhærens, & negligens veritatem Hebr. aut Gr. 11.2.106.2.148.2.434.1. inſignis error ex ea cauſa, 595.2. errat circa Herodianos, 43.1. in hiſtoria redactæ in prouinciam Iudææ, 45.1. in ſupplicio Antigoni, 46.1.2. circa ſectas Iudæorum. 49.2. & 305.2. in loco Syneſij mire fallitur, 60.2. errat circa Mercurium Triſm. & oracula Sibyllina, 66.1.67.1.2.80.1.2.158.1. male accipit loca Vopiſci, Ciceronis & aliorum, 81.2.82.1.2.83.2. fabulas aut incertas hiſtorias vt certas refert in Annales. 84.1.2. errat circa genealogiam Chriſti 85.2.86.1. Fabulas parcius admittit quam alij, 160. ſi Auguſtini locum male trahit ad defenſionem nouarum traditionum, 89.1.2. Confirmatur rectum Baronij iudicium, 90.2. item 92.2.170.1.269.1.286.2.390.2. Neceſſitatem imponit credendi miracula vana aut incerta, 94.2. hæreſin Collyridianorum male explicat, 97.2. male fidem habet Nicephoro Calliſto & id genus ſcriptoribus, 99.2. Nouatores appellat, qui recentes fabulas non probant, 101.1.2. error in loco Gr. Nyſſeni, 102.1.2. error immanis de aſcetis & monialibus veterum Iudæorum, 103.2.170.2.171.1.2.221.2. curioſitas illaudabilis, 110.2.291.2.405.2.529.1.2. rem notiſſimam operoſe demonſtrat, 112.1.2. eius Latinitas 113.2. æſtuatio in quæſtione de cenſu, 115.2. iniquitas aduerſus virum doctum, 116.1. iniqua Ioſephi reprehenſio, 118.1.136.2.176.1.183.1. & *ſæpe alibi*, error, in enumeratione Præſidum Syriæ, 118.2. in locis Tertulliani & Cenſorini, 131.2.132.1. item Plinij 134.2. in rebus Chronologicis, 135.1.175.2. & *paßim.* rebus parum vetuſtis conciliat opinionem vetuſtatis de induſtria. 151.1.2. ἀκρισία in iudicando de Patrum ſcriptis & aliorum, 151.2.222.1. & *paßim* error in rebus Herodis, 118.1.184.1.185.1.2. & *ſæpe.* admonitio de anachroniſmis Baronij in primo tomo, 166.2.442.2.443.1. malè argumentatur ab omnipotentia Dei ad probanda miracula incerta. 189.1. diſputatio de linguæ Latinæ præſtantia & ordine titulorum Crucis, importuna & inconſtans, 195.1.197.1.2.563.1.2. errat in verbis Ni-

colai & Papæ aliorum veterum, 200.1. B. imperitia rerum Iudaicarum, 216. 2. 250. 1. 414. 1. 552. 1. 576. 2. 579. 2. mos B. in laudandis fabuloſis ſer. 218. 2. eius obſeruatio prudens, 223. 1. hiſtoriam de vocatione Apoſtolorum, ſimileſque omnes trahit ad primatum 224. 1. 225. 2. 226. 1. 233. 1. Rationes pro monarchia Petri, id eſt, Papæ, affert & teſtimonia Patrum parum firma, 232. 2. 236. 2. 309. 1. 355. 2. 325. 2. & ſeqq. 440. 2. 529. 1. 599. 1. B. ἐνςάσεις fere omnes ad Monarchiam ſtabiliendam referuntur, 259. 2. 309. 1. error circa ingredientes per tegulas, 268. 2. circa nomen Apoſtolus, 274. 2. error in explicando Matthæi loco, 287. 2. *vide indicem locorum* S. S. quæſtionum etiam philologicarum in S. S. facit iudicem Eccleſiam, 293. 1. errat circa vnctionem Domini, 297. 1. error inſignis in loco Suidæ. 302. 1. iniquitas erga textum Gr. Matthæi, 342. 2. 343. 1. 396. 2. error in loco Cyrilli Ieroſ. 396. 2. 680. 1. 2. in hiſtoria Euangelica parum interdum accuratus, 397. 1. 2. tranſlationes feriarum Iudaicas oppugnat alienis telis, 414. 1. 2. ſplendorem Rom. aulæ conatur transferre ad Chriſtum, 439. 1. neglexit officium ſuum in deſcribendis rebus Eccleſ. 442. 2. errores varii circa nomen Miſſa. 515. 2. & ſequent. hallucinatio in oſculo Iudæ, 522. 1. circa iuuenem qui nudus fugit, 522. 2. in facto Titi, 530. 2. in ſupplicio Chriſti, 537. 1. circa vinum myrrhatum 548. 2. 549. 1. 2. error acetum Domino propinatum, 566. 1. 2. ab interpretibus librorum Gr. decipitur, 573. 1. & ſeqq. circa Cœnam puram errat, 583. 1. 2. 587. 1. circa poteſtatem ſoluendi, 612. 2. 613. 1. 2. diſcrepat à Bellarmino, 641. 1. 2. 643. 1. de miraculis parum caute pronunciat, 671. 2. 672. 1. Scripturarum obſcuritaté vere obſeruans, facilitatem earundem male tacet. 672. 2. 673. 1.

Battologiæ in hodiernis Ritualibus. 288. 1. 2.

Βαττολογίαι & πολυλογία vt differant. 288. 1.

Bellarminus perſtringitur, 39. 2. 126. 2. 254. 1. 242. 1. 261. 1. 265. 2. 283. 1. 347. 1. 372. 2. 488. 1. 625. 1. 2. & ſeqq. 641. 2. 643. 1.

Benedictio.

Bernardi iudicium de infinita Papæ poteſtate, 653. 1. 2. 654. 1. 2.

Biblia inſpexiſſe hæreſeos certiſſ. argumentum. 67. 1. 2.

E Bibliis locus falſo citatus. 92. 1.

Blaſphemiæ Pontificiæ in Scripturas. 674. 2.

Blaſphemiæ quorundam aduerſus Scripturas. 133. 1. 2.

Βρίζειν. Βρίζω. 57. 1.

Βρόντημα τῶν θεολογίων 231. 1.

C.

Καίνω. 399. 2.

Καλεῖν de canibus. 475. 1.

Κακιζομένων. 107. 2. 108. 1.

Καζαστολογεῖν. 267. 1. 2.

Κάθαρσις. 486. 2.

Καρποπωλῆται. 472. 2.

Καρύκευμα. 73. 2.

Κῆνσος in Euangelio pro tributo, 399. 1. 2.

Κλέμματα 506. 1. Κλῆροι. 88. 1.

Κλασὲν τὸν ἄρτον. 461. 1.

Κοινωνία, Communio. 445. 1.

Κορυφαῖος & κορυφαιότατος. 327. 2. 328. 1.

Κρατεῖν. 308. 1.

Κρύψις

κρύψις Baroniana, 214.1.
Κυριακὸν δεῖπνον. 450.2.
Κυριακὸν & Dominicum. 440.2.
Cœna Domini dies ſolemnis. 451.2.
Cur Cœna dicitur Euchariſtia. 469.2.470.1.
Cœna paganicorum ſacrorum. 451.2.
Cœnationes à numero lectorum nomina habuiſſe. 439.2.
De Cœnatoriis Domini. 437.1.2.
Caius Cæſar præſes Syriæ non fuit. 124.1.
Calliſtus notatur. 84.1.
Καλύβη apud Chryſoſtomum. 154.2.
Calumnia Paganorum. 499.2.
Cana non vnius oppiduli nomen. 246.1.
Canones Apoſtolorum. 590.2.
Canon Concilij Niceni falſo laudatur. 391.2.
Captiuitas veteris populi Hebr. 18.2.
A captiuitate ad murorum ædificationem anni. 21.1.
Captiuitas per Pompeium. 20.1.
Captiuitas 2. Iudæorum. 20.1.2.
Caphargamala. 266.2.
Captiuitas Edom. 20.1.2.
Caput vnum Chr. 38.1.
An Capernaum vrbs nomen ſit nacta à fonte Capernaum. 266.1.
Caſauboni commentarij ad Polybium. 35.1.
Caſa Bethlehemetica Romam tranſlata. 154.2.
Caſpiæ cameli. 219.1.
Catechumenorum deſiderium percipiendi ſacramenta. 501.1.
Catholici, non norunt primatum hodiernum. 667.1.
Catechumeni ſiue competentes & fideles. 487.1.
Cauſæ non temere quærendæ eorum quæ fiunt impulſu Sp. ſancti. 325.1.
Cauſa diuerſitatis in genealogia Chriſti. 85.2.
Cautio, cùm nomina Deo propria de hominibus dicuntur. 365.1.2.
Cauſa contentionis de primatu. 440.2.
Celeſtini legatorum verba expenduntur. 385.1.2.
De cellis circa templum. 104.1.2.
Cenſura pro Cenſus. 134.2.
Cenſitores, ἐξισωταὶ peræquatores. 399.1.
De cenſu per Quirinium acto. 115.2.
Ceſeph. 403.1. Chaos. 78.1.
Chaldaica lingua Philoni, ipſa Hebraica. 406.2.
Χθές. 305.2.
Χρηστὸς καὶ χριστός. 23.2.24.1.
Chriſtum ſolitum orare ſolum. 311.1.
Χριστὸς ὁμοιομερής. 558.1.
Chriſtiana myſteria ante Ch. abſcondita. 66.2.67.1.
Chriſti tempus acceptabile. 272.1.
Χρυσοδακτύλιοι. 534.2.
Chriſti natiuitas non nota Auguſto. 157.2.
De precioſa Chriſti veſte. 438.2.439.1.
Cur Chriſtus nonnullis diſcipulorum noua impoſuit nomina. 229.1.
Chriſti faſciæ. 155.1.2.
Chriſtus è Petri nauicula concionatur. 26.2.122.
Chriſtus prædicauit vnum annum. 112.2.
An Chriſtus in Petrum propenſior, quàm in cæteros. 260.1.2.261.1.
Cur Chriſtus veſtibus purpureis & albis fuerit indutus. 53.1.2.
Chriſtus non è tribu *Leui*. 86.1.
Chriſtus natus in vrbe *Bethlehem*. 144.1.
Chriſti natiuitas & baptiſmus eodem die celebrata. 169.1.2.
Chriſtum in ſacramento & extra ſacramentum eſſe alimentum ſpirituale. 465.2.

Chriſti ἀρχιεύμβολον δεῖπνον. 451.1.
Cur Chriſtus non ſit accuſatus, quod Paſcha ſeorſim celebrauerit. 429.1.
Chriſtus triceſimo ætatis anno paſſus. 112.2.
Chriſtus Tiberio Pilati opera innotuit. 676.1.
Cicero an norit Chriſtum. 68.1.
Circumciſionis feſtum quam antiquum. 159.1.2.
Circumciſio in die ſabbati. 426.1.
Cilicia Chriſtianorum. 219.2.
Claudius inter imperatores omiſſus. 112.2.
Quid claues ſit tradere. 643.2.644.1.
De clauibus Petro datis. ibid.
Cleopatra. 96.2.
Cognitio rerum ex accurata cognitione nominum. 444.2.
Collecta. 475.2.
Colligere Collecta. ibid.
Compendium rerum Domini. 397.1.2.
Communio olim, quod omnes communicarent. 449.2.450.1.
Communionis appellationis cauſa. 445.1.
Communio hominum cum aliis animalibus expreſſa in gentium myſteriis. 483.1.2.
Communio quantum ſit myſterium. 445.2.
Comam aut *caput iactare.* 290.2.
De communione ſub vtraque ſpecie 430.1.2.
Ad communionem reliqua ſacramenta inſeruire. 448.1.
Communionem quomodo Chr. procurarit. 446.2.
Communio quam arcta fidelium cum Ch. ibid.
Communionis cum Chriſto vmbra apud Philoſophos. 447.1.
Commentum de potione ad ſiſtendum ſanguinem. 566.1.2.
Concilium non poſſe dici, in quo ſolus Petrus ſancit Canonem fidei. 313.2.
Confeſſionis præmium. 338.1.
Confeſſio in myſteriis & excommunicatio. 483.2.
Concilia quatuor in Actibus. 670.1.
Concilia legitima non præbuerunt teſtimonium hodiernæ dominationi. 669.1.670.1.
Impia quorundam dicta ſuper abſoluta neceſſitate tenendi ſilentij in Confeſſione. 619.1.2.
Continere compagem Eccleſiæ quo ſenſu de Petro. 238.1.
Controuerſia vetus ſuper die Epiphaniorum. 153.1.2.
Coronæ Chriſto impoſitæ materia 535.2.
Corpus Chriſti. 461.2.
Conficere corpus Chriſti. 457.2.
Nomen *Corpus* varie accipi. 461.2.
Concilium quid. 311.2.
Cos billel in conuiuio Paſchali. 456.2.
Collyridianorum hæreſis. 97.2.
Coactiliariorum ars ἀἰδιαι. 561.1.2.
Conditus mundi. 72.2.
Conditio diuerſa Chriſtianorum & Iudæorum. 109.1.
Coniuratio puluerarіa vt fabula irridetur. 40.2.
Concilium nullum probat omnia capita dominationis Papæ. 669.2. 670.2.
Conſilia Dei non ſemel & ſimul electis patefacta. 324.1.2.
Creatio hominis è Moſe. 73.2.
Creſcite. 74.1.2.
De Crucis vſu in primitiua Eccleſia. 267.1.
Curioſas quæſtiones non eſſe mouendas. 602.2.603.1.
Cultus Dei. 512.2.

Cypris

Cypris Herodis mater Arabiſſa. 11.1.

D.

DAuidis ſtirps regia defecit in Sedekia. 10.2.
Decem-viri Rom. 382.1.
Decretum de non capiendo Chriſto die feſto. 424.1.2.
Decretales primorum Paparum damnat Cuſanus. 667.1.2.
Decretales primorum Paparum omittit Bellar. ibid.
Διττὴ θυσία. 76.1.
Δεχέσθαι ἀγορᾷ ἔμμει, εἴκω, κοινὰ vel κοιτὴ. 144.2.
Δίδλη φραία, ἡ ἀία. 417.1.2.
Δεῖπνον Κυριακὸν 240.2.
Delphicum oraculum deſiit. 83.1.2.
Deſertum in quo prædicauit Ioannes. 219.2.
Deſiderata. 501.1.
Deſiderium initiandorum peruenienti ad epoptiam, ibid.
Deſcriptiones cenſus duæ, 128.2.
Deſideria epoptarum & competentium. 489.1.2.
Deſiderare. & *deſiderium* de ſacramentis. 501.1.2.
De Deo locus è Platone. 77.1.
An Deus habeat eſſentiam. 77.1.
Deus ἀῤῥητοδιδάκτις. 73.2.
Deus συναγωγὸς. 476.1.
A Deo doctus docere an poſſit inſcia Eccleſia. 675.1.2.
De Dei omnipotentia. 189.1.
Διατρέφοντες. 272.2.273.1.2.
Οἱ διάτρισι φροιςῶτες in Cœnobiis. 216.1.
De didrachmis 390.1.
Διαχωρισμὸς τῶν φόρων. 593.1.
Διακονοῦντες καινῆς διαθήκης. 463.2.
Dies cœnæ Domini. 512.1.
De die conceptionis Ioan. Baptiſtæ. 110.2.
De diebus feſtis. 111.1.2.
An dies quilibet Azymorum vocatur Paſcha. 410.2.
De die quo Dom. vltimum Paſcha egit. 409.2.410.1.2.
Diexodica. 69.2. Δικαιοδότης. 125.1.
Difficultates in hiſtoria reſurrectionis non videri tantas, quantas ait Maldonatus. 592.1.2.
Differentia inter honorem & dominationem. 330.1.
Διὸς πιχνὰ πα.. 247.1.
Diſcrimen inter agnum Paſchalem & oblationem pacificam. 419.1.2.
Diſcrimen ſucceſſionis Pontificiæ inter Iudæos & Chriſtianos. 253. 2.254.1.2.
Diſſenſus inter Græcos & Latinos de Paſchate. 409.2.
Diſſenſus in leuibus non facit præiudicium veritati. 209.1.2.
Diuerſæ ſententiæ de Paſchate. 412. 1.2 413.1.2.
Doctrinæ genus è conſideratione nominum. 230.1.
Cur Dominus Crucem ſuam geſtauerit. 548.1.
Dominatio Papæ olim ignota. 319.1.
Dominatio abſoluta vni in Eccleſia Gregorij tempore incognita. 285.1.
Dominicum celebrare. 240.2.
Domini promiſſio non proprie pertinet ad Roman. Eccleſiam. 382.2.
De domino domus in qua Do. vltimum Paſcha egit. 405.2.
Τὸ δῶρον, *gratia Sacramenti* tam de Baptiſmo, quam de Euchariſtia. 507. 1.2.
Τὸ δῶρον 507.2.
Δῶρον ſacrificium 508.2.
Τὰ δῶρα. 507.1.
Δῶρον ἀντίδωρον. 460.2.461.1.
Δοχὴ de Cœna Dom. 45.2.
Doſithei hæretici. 60.2.

Δραχμὴ

Δραχμὴ pro denario. 400.1.
Δυσωπεῖν τοὺς θεοὺς apud Paganos ex ſuperſtitione. 290.1.
Duces plures ante Nehemiam. 9.2.
Δυναμοῦσθαι. 75.2.
Αἰδυνάμεις. 75.1.2.
Dynaſtæ dicti etiam reges. 164.2.

E.

DE Eccleſiæ dote faciendi miracula. 671.2.
Eccleſiæ huius aut illius conſenſus non ſemper pro lege habendus. 294.1.2.
De Eccleſiæ dote, Scripturarum intelligentia. 673.2.
Ἐσθίειν. 302.2. Ἡλίας. 64.1.
Eccleſiæ conſenſus nunquam negligendus. 294.1.
Ἔχει αἱ φράσεις. 64.1.
Eccleſia poſt paſſionem Dom. cepta eſt ædificari. 307.2.
Ἡγεμὼν & Ἡγεμονεύειν non ſemper de Præſide. 127.1.2.
Ἡγεμών. 123.2.
Εἰρηνάρχης apud Ioſephum. 396.1.
Elogia puniendorum & tituli punitorum in iure Rom. 562.2.563.1.
Eliſabeta Mariæ cognata. 87.1.
Ἐμβρίμιον. 57.1. *Embrimia* apud Callianum. 57.1.
Ἐνθουσιάζειν. 591.2. Ἐν ὀρθῷ κλᾶν. 466.2.
Ἑὼς 174.2.175.1. Ἐπαινέτης 641.1. Ἐφόδιον. 510.1.
Ἐπιούσιος ab οὐσία diuerſo ſenſu deducitur à Patribus. 468.1.
ἐπὶ τὸ αὐτό. 646.2.
Epiphania quando inſtituta. 166.1.2. & ſeq.
Ἐπιφαίνειν. 594.2.
Epiphania dies quo baptizatus Chriſtus. 168.2.
Epiphania dies aduentus Magorum ibid.
Ἐπιφώσκω de Luna: item de tempore. 416.2
De Epiphania diſſenſus inter veteres Patres. 169.2.
Epiphania initio dies natalis Chriſti. 167.1.
Epiphania nominis origo. 166.2.
Ἐπιφάνειαν ποιεῖν. 167.1.
Ἐπιφάνεια de vtroque aduentu Chriſti. 167.2.
Ἐπιφάνεια Græcis. 167.1.
Τὰ Ἐπιφάνεια. ibid.
Epiſcopi dicti *Monarchæ*. 318.1.
Ἐπισκοπὴ & Διακονία pro Apoſtolatu. 279.1.
Epiſcoporum olim cura duplex. ib.
Epiſcopis magnarum vrbium honos tributus. 318.2.319.1.
Epiſcopi dicti *Apoſtoli*, ſucceſſores & vicarii Apoſtolorum. 279.1.2.
Epiſcopi Romani dominatio, fuit malorum infandorum cauſſa. 319.1.2.
Epiſcopi inſtar Optimatum. 318.1.
Ἐπιστάσεις 259.2.
Ἐπιστρέφειν defenditur vetus verſio verbi. 640.1.2.
Ἔψημα. 221.1.
Ἐποπτεία. 482.2.486.2.487.1.
Ἔρχεσθαι εἰς τὸ μνημεῖον & Εἰσέρχεσθαι differunt. 609.1.2.
Ἐσθὴς λαμπρὰ 553.1. Ἐτεροζύγοι 557.2.558.1.
Ἐθελοθρησκεία. 60.1.
Etyma falſa pro veris 408.2.409.1.
Cur Euchariſtia nominetur *ipſum bonum*. 505.1.
Eulogia 460.1.
Εὐλογεῖν & Εὐχαριστεῖν in S. Cœnæ inſtitutione. 457.1.459.2.
Εὐχαριστίας ἱκανῶν 516.1.2.
De nomine *Euchariſtiæ*. 448.1.2.
Euchariſtiæ vtilitas ad corpus & animam.

animam. 468.1.
Euchariſtia vox bifariam accipi ſolita. 470.1.
Euchariſtia dicitur *Vita.* 511.2.
Euangelium linguis omnibus prædicatum. 200.2.
Euangeliſtarum an conſenſus in viſione Ezechielis ſignificetur. 208. 1.2.
Euangeliſtarum ſimplicitas & diligentia in exponendis Domini apparitionibus. 602.1.2.
Eunomus Zocrus. 79.1.
Ἐξόρχειν μολπῆς. 328.1.
Ἐξόρχοις 328.1.2. Ἐξονειρωγμός. 56.1.
Exempla ſimplicis narrationis & item exactæ in Scripturis. 211.2.
Ἐξωνία ἀθανασίας. 75.2.
Ἐξαιθεριασθὲν ὕδωρ. 265.2.
Ἐξυδαρίζω, *vile reddere.* 64.1.
Exempla battologiæ & multiloquij in precibus Paganorum 289.1.2.
Ἐξιῶν. 64.1. Ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια. 484.2.485.1.

F.

Fabulæ de morte Iudæ. 527.1.2.
Feſta Bacchi menſe Ianuario, 247.1.
De Ficu à Chriſto maledicta. 398. 1.2.
Figuratæ locutiones & verborum ampullæ. 498.2.
Finis myſteriorum. 481.2.
De Fluuij Sabbathi natura. 392.1.2.
Fons Andri Inſulæ. 247.1.
Fons in ſpelunca natiuitatis exortus. 150.1.
De Forma ſepulchrorum Iudaicorum. 577.2.
Fractio hoſtiæ in tres partes. 467.1.
Fractio panis non excludit alteram ſpeciem. 486.2.
Fractio hoſtiæ in nouem partes. 467.1.
Fractio panis apud Hebræos & cibum & potum complectitur. 466.1.2.
Frequentia hominum in Iudæa. 133.1.
Furor ferentium ſententiam de meritis Apoſtolorum. 261.1.

G.

Gadareno in agro porci. 267.2. 268.1.
Gadara vrbs Græcanica. ibid.
Garnetus, & coniuratores cœlis inferuntur. 40.2.
Gaulonites. 177.1.
Gelenius interpres notatur. 54.1.
Genus maternum pro nullo apud Iudæos. 11.2.
Gentes ſeruari opinio quorundam. 1.1.2.
Geographica Orbis deſcriptio per Auguſtum. 134.1.
Gethſemani; & ibi ædificata ædes. 521.1.2.
Golgotha non Golgoltha antiquam eſſe pronuntiationem. 551.1.
Gratia ſalutaris & ſimilia. 502.1.
Gradus in Myſteriis. 481.1.2.
Gradus circa lapſos. 487.2.488.1.
Grammaticorum ſententiæ de voce *κλῶνος.* 399.5.1.
Græca Biblia corrupta. 269.2.
Græcorum iudicia de lingua Romana. 205.2.
Græci textus Matthæi auctoritas ſpreta nonnullis. 343.1.
Græca verſio notatur. 106.1.
Greges ouium noctu ſub dio. 156.

H.

Harmoniarum antiquitas & vtilitas. 210.2.
Hebdomas magna ante Paſcha. 596.
Hebraicæ voces accommodari Græcæ etymologiæ poſſunt. 242.2.

Tttt De

De Hemerobaptiſtis Epiphanius. 64.2.
De Herode judicium. 218.1.
Herodes verè ſe Iudæum præſtitit. 35.2.
De Herodis puero inter infantes occiſo. 173.1.174.2.
Herodes Iuſtino æqualis Ptolomæi Philadelphi. 112.2.
Herodem vita prodit Gentilem. 34.2.
Herodes Gentilibus magis fauit quam Iudæis. 34.2.
Herodis progenies intra ſeculum extincta. 18.1.
Herodes non alienigena. 23.2.43.1.
Herodis tempus mortis. 186.1.
Herodis liberi & nepotes. 250.2.
Herodes ſemper tyrannus. 19.1.
Herodes Antipas Ethnarcha. 20.2.
In Herodem multæ conſpirationes. 176.1.
Herodianorum error. 43.1.
Herodianorum nominatio. 44.1.2.
Herodianorum inſtitutio. ibid.
Herodiani à quo Herode. ibid.
Hildebrandus auctor præcipuus Pontificiæ dominationis in Reges. 372.2.
Hildebrandina doctrina. ibid.
Hildebrandi dictatus. 373.2.
Hildebrandi epiſtola. ibid.
Hippodami duo. 179.1.
Hiſtoricorum mos inferendi obſeruationes è re natas. 259.2.
Homiliæ in Marcum tributæ Chryſoſtomo. 232.2.
Homonymia vocis, λόγος. 61.2.
Homo λογικὸς particeps Chriſti. 5.1.
De hora crucifixionis. 588.2.589.1.
De hora Cœnæ. 452.1.2.
Huillus & Hillel an ejuſdem viri nomina. 275.1.2.
Hydaſpis vaticinia. 166.1.
An hymnus dictus ſit dictus ante ſermones Chriſti an poſt. 519.1.
Hiſſopus ad quem vſum. 567.1.2.
De Hyſſopo ex libris Rabbinorum. 569.1.
IAddus Neh. 12.11. princeps Iudæorum 9.2.
Idioma Eccleſiarum Punicarum, baptiſmum appellare *ſalutem*. 531.2.
Idumæa effecta pars Iudææ. 50.2.
Idumæi cenſebantur Iudæi. 50.1.2.
Ἱεραρχικαὶ τελεταί. 448.2.
Iejunia Sabbatica Iudæorum. 58.1. 586.1.
Ἱεροτελεστικὴ πραγματεία. 448.2.
Ieſuita Cretenſis confutatur. 36.37. & ſequent.
Quomodo vrbs Ieroſolyma dicatur Vmbilicus Terræ. 552.2.
Iohannis corpus Sebaſten quando tranſlatum. 303.2.
Iohannes Baptiſta vitæ monaſticæ non dedit initium. 221.2.
Iohannes non fuit juuenis qui nudus fugit in ſindone. 522.2.523.1.2.
Iohannes Baptiſta auctor vitæ auſterioris. 221.2.
Iohannis veſtitus & victus. 219.1.2.
Iohannes ſymbolum contemplationis. 230.1.2.
Ionathan parum accuratus interpres. 404.2.
Ioſaba Iorami filia. 105.2.
De imagine ad Abgarum miſſa. 257.2.
Imago baptiſmi. 76.1.2.
De imaginibus. 270.2.
Ἱμάτιον. 417.2.
Ἱμάτια plurale pro ſing. de vna veſte Chriſti exteriore. 554.1.
De immunitate clericorum. 591.1.2.
Impietas. 361.2.
Imperfectæ pluraſes acclamationum & inſcriptionum. 395.1.
Impia vox differentium extra Scripturas. 316.2.

Incre-

Intrementata. 239.1.
De ingredientibus in domum per tegulas. 268.1.
Initium æræ Dionyſianæ annorum Domini. 184.1.
Innocentij 3. hallucinationes. 242.1.2.
Inſtrumenta ſupplicij cum ſupplicio affectus ſepulta apud Iudæos, 577.1.
Interpretum verba quo pacto cenſeri debent Sa. S. 243.1.2.
Inuenta ad minuendum ſomnum. 55.1.2.
Ἰεσωσίς. 279.2.
Iſodus fons Arabiæ. 246.2.
De illo iuuene qui fugit nudus in ſindonem 522.2.
Iudas ſeditioſus. 177.1.
Iudæorum cum Romanis conjunctio. 113.1.
Iudas Patriarcha habuit ἀρσενὸν ἀξίωμα. 16.1.
Cur Iudas Chriſtum ſit oſculatus. 522.1.
An Iudæorum Pontifex ex vlla occaſione veſtem laceraret. 526.2.
In filiabus Iudæorum extinguitur familia. 11.2.
In Iuda tribu regnum non perpetuum. 21.1.
Iudeorum odia & Samaritanorum. 251.2.
Cur Iudæi Chriſtum ad Pilatum adduxerunt. 529.2.
An Iudæi in paraſceuis à carnibus abſtinuerint aut jejunarint. 583.2.
Iudæus latius aut anguſtius capitur. 25.2.
An ab Ægyptiis didicerint Iudæi mortuos condere, item condire. 591.2.
Iudæ regnum defecit in Sedechia. 23.1.
Iudaicarum Synagogarum varij
Schelichim. 175.2.
Iudæorum odium publicans. 270.1.2.
Iudæa duplex 25.2.26.1.
Iudæa in prouinciam redacta. 45.2.
Ius puellarum. 87.2.88.1.

L.

LAnificium & textura olim ad mulierū curam pertinuit. 556.2.
Λαμπάρ quid propriè. 531.1.
Λαμπαδοῦχος. 533.2. Λαμπαδοφορεῖν. 533.2.
Lapſus hominis. 074.1.
Latina in Scripturis exigenda ad Græca. 475.1.
Latinus ſermo olim paſſim intellectus. 201.2.
Latina lingua cæteris male prælata. 198.1.1.
Λατρεία τῆς οἰκονομίας. 512.2.
Λατρεία de cantu Pſalmorum. ibid.
Λατρεία. ibid.
Lauretani tranſlatio cubiculi. 187.2.
Latinæ linguæ præſtantia. 195.1.
Linguarum trium comparatio. 198. 1.2.
Quæ lingua in titulo Crucis præcelleret. 199.2.563.2.
An lingua aliqua potior in ſacris quam alia. 198.1.2.
Legiones Rom. non ſemper eodem loco habitæ. 291.2.292.1.
Quot lectis Chriſtus & Apoſtoli accubuerint in vltima cœna. 439. 2.440.1.
Λευκίον. 247.1.
Lecta olim in Eccleſia intelligebantur. 203.1.
De Leone primo. 383.2.
Legatus Apoſtolicæ ſedis. 386.1.
Legum ſcholæ Latinæ in Syria. 199.1.
Ligni Crucis ſanguine Chr. aſperſæ veneratio. 580.2.581.1.
Ligni Crucis ſoliditas indetribilis Paulino. 581.1.

De ligno Crucis, quod Romæ viſitur. 199.2.200.1.
Litaniæ veterum. 289.2.
Liturgia. Λειτουργὸς, &c. 470.2.471.1.2.473.1.2.
Liuelei Angli in ſumma doctrina ſumma modeſtia. 429.1.
Locus vltimus apud omnes Gentes non nobiliſſ. 564.2.565.1.2.
De loco vbi tres Petri negationes factæ. 526.1.
De locutione *Oſanna filio Dauid.* 394.2.395.1.
Λογικὰς θυσίας πέμπειν. 76.1.
Λόγος Κύριε. 72.2.
Longini Acta apud Metaphraſtam. 610.1.
De duobus Longinis. 573.2.574.1.
Lotio manuum Pilati ex qua conſuetudine. 536.1.2.
De lotione pedum Apoſtolorū. 431.1.
Luſtrum condere & cenſum agere differunt. 132.1.2.
Lux. 71.2.
Lynceſtis aqua. 247.1.
Lyſaniæ Tetrarchæ plures. 213.1.2.
Cur Lyſaniæ Tetrarchæ meminerit Lucas. 212.2.

M.

Magia duplex. 163.1.
Magi vnde aduenerint. 162.1.
Magorum aduentus. 160.2.
Magi Perſarum & Græcorum diuerſi. 163.1.
Μαγῳδὸς, μαγῳδία. 162.1.
Quo temporis ſpatio magi Bethlehem aduenerint. 161.2.
De voce μάγος quædam obſeruata. 162.2.163.1.
De magorum numero & nominibus. 164.1.
An magi Reges. 164.2.
Magi Perſæ non Arabes. 164.1.
Μαγεύειν πρὸς τοὺς θεούς. 290.1.
De Magdalo caſtellis & Magdaleh. 394.1.2.
Magdalena rea facta à Baron. 401.1.
Maha. 405.1.
Mali an accipiunt corpus Chriſti. 508.1.
Manan. 405.1.
Cur Marcianus Imp. Latine loquutus eſt in Concilio. 201.1.
Mina. 405.1.
An Marcus à Dom. receſſerit. 308.2.
Mariæ purificatio. 170.2.
An B. Maria Chriſti ſanguinem collegerit. 575.1.
De verbo Mariæ, *Virum non cognoſco.* 109.1.
An Maria fuit exemplum 1. vitæ ſecundum ſublime propoſitū. 109.2.
De S. Mariæ natiuitate liber. 90.1.2.
Μαργελλίον. 553.2. Μαρχάλη. 558.1.
Mathan Ioſephi auus. 95.2. An Sacerdos. 96.1.
Maximæ conjunctioni maxima ſuccedunt odia. 35.1.
Meditationes piæ in hiſtoriam non raro verſæ. 223.1.
Μεγάλη ἡμέρα. 422.1.2.
Ἡ μεγάλη πέμπτη. 590.2. Mens. 71.2.
Menſa cæleſtis, ſacra, myſtica. 464.1.2.
Menſa Dom. ibid.
Menſa ſpiritualis de predicatione verbi. ibid.
Μέρη ποιεῖν. 556.
Μεταλαμβάνειν τ πάσχα. 511.2.
Μεταλαμβάνειν τῆς δωρεᾶς. 507.2.
Μετάληψιν μετέχειν. 505.2.
Metalepſis duplex aut triplex. 191.2.
Μετεωρίζειν. 229.1.
Μετάληψις. 505.2.
Μετάληψις τῶν ἁγιασμάτων. 503.2.
Μεταλαμβάνειν τ θεότητος. 505.2.
De miraculis in natiuitate B. Virginis. 94.1.2.
Miraculum de veſtigiis Chriſti. 678.1.

Miracu-

Miraculorum gratia deſijt. 672.1. non tamen ipſa plane defierunt. 672.1.
Miracula profana non ad Ch. referenda. 85.1.
Miracula faciendi poteſtas datur impoſtoribus. 672.1.2.
Miſa. 514.2. *Miſſa* vox Latina. 515.1.
Miſſa non eſt Iacobi inuentum. 514.2.
Miſſa. 513.1. non eſt vox Hebr. 514.1.
Miſſam audire 516.1.
Miſſa Catechumenorum. 517.1.515.2.
Miſſa fidelium. ibid.
Miſſa non eſt apellatio antiquiſſima. 513.2.
Miſſæ variæ acceptiones. 515.2.516.1.
Miſſæ Rom. lingua Conſtantinopoli. 204.2.
Miſſa pro *σύναξις*. 477.1.
De modo accipiendi Euchariſtiam. 506.2.
De momento conceptionis Chriſti. 114.1.2.
Monarcha & *Monarchia* Papæ voces in veteri Eccleſia inauditæ. 314.1.
Mores Græcanici. 79.2.
Mos oſculandi pedes. 280.2.
Mos veterum prandere parce, cœnare laute. 451.1.
Mos orandi ad menſam etiam apud Paganos. 521.1.
Mos Scripturarum, numerum per partes efferendi. 404.2.
Mos dandi eulogias non communicantibus. 460.2.
Mos Iudaicus, præco crimen puniendi declarabat. 563.1.
An mos lectorum tricliniarium à Romanis ad Iudæos tranſierit. 431.1.2.432.1.2.
Mos ſepeliendi in lateribus cryptarum an ortus ſit è ſepulchro Domini. 578.2.
Mos veterum mentem ſuam ſignificantium non ſolum verbis, ſed etiam factis. 536.2.
Mos tollendi è patibulo corpora punitorum ante Solis occaſum. 570.2.
Munſterus contra Maldonatum defenſus. 162.2.
Multiloquium in precibus ingratum Deo. 288.1.
Mulieres in oſtio tabernaculi excubantes. 105.2.
μυεῖσθαι. 591.2.
Μύησις. 486.2.
Τὰ μυστήρια de Euchariſtia. 485.2.
Μυστήριον ἀνομίας καὶ κακίας. 478.2.
Myſterium pacis & vnitatis 500.1.
Μυστήριον εὐσεβείας. ibid.
Myſteria variorum Deorum. 481.1.2.
Μυσταγωγία. 486.1. *Myſterium*. 478.1.
Myſteria deſumpta è ſacris opertaneis Paganorum. 480.1.
Myſterium latens in irriſione Chriſti. 532.1.

N.

Nάρδος πιστική. 299.1.
Natalis Baptiſtæ diuerſe obſeruatus. 111.1.
Natajis calycis 512.1.
Nazarenus appellatur Ieſus. 191.1.2.
Οἱ νεανίσκοι. 525.2.
Νέοι & νεανίαι, item νεανίσκοι. 138.1.2.
Nebilas apud Benjaminum. 256.1.
Νέος Ἀπόστολος. 279.2.
De neceſſitate Confeſſionis. 619.1.2.
Ἡ δευτέρα ἡμέρα. 586.1.
Nihil interit. 77.2.
Nocturna veſtis è lino. 524.2.
Nodus hodiernæ controuerſiæ indicatur. 236.2.
Nomina formantur cum paronymia vel cum homonymia. 234.235.1.2.
Nomina è Scripturis adhiberi ſolita ad maleficia. 165.2.
Nomina dignitatis male trahi in argumen-

gumēta Monarchię abſolutæ 281.1.
Nominum mutatio apud Iudæos. 87.1.
Νόμισμα τῷ κήνσου in Euangeliis. 599.2.
De nomine *Apoſto'.* 275.276.277.278.
Non canonicum non conſtringit. 98.2.
Notum initiati. 495.2.
Νοῦς ὑμνητὸς Creatori. 72.1.2.
Noua vocabula reijcienda ex vſu Eccleſiæ. 334.1.
Nouum Teſtamentum. 463.1.
Numerus clauorum in cruce Domini. 562.2.
Numerus annorum vitæ Dom. 393.2. 394.1.
An nummus proprius fuit ad penſionem tributi. 400.2.

O.

OBaudire. 307.2.
Oblationes in vſum Euchariſtiæ. 597.1.
Obſcuritas quæſtionis de Sabbato ſecundo primo. 273.1.
Ογκοποιεῖν τὴν κόμην. 512.2.
Officioſa mendacia. 67.2.
Τὰ οἰκονομικά. 108.1.
Οἶκος pro dominatione aut regno. 213.2.
Ὀψὲ σαββάτων. 594.3.595.1.
Optio Centurionis in militia Rom. 216.1.
Opus ex voto magis meritorium Scholaſticis. 168.2.
Oraculum Delphicum de Ch. 84.1.2.
Ordo inter Apoſtolos cum Domino verſantes. 283.2.
Ordo manifeſtationum decē. 603.2.
Ordo inter Epiſcopos. 318.1.
Organa in communionem à Deo ordinata. 447.2.
Origo multarum tranſpoſitionum in libris veterum. 392.2.
Origo vocis *myſterium.* 478.1.
Ὡσαννὰ 463.2.
Oſanna idem quod Σαῶν. 395.2.
Ὥρα in verbis Lucæ varie acceptum 222.2.

P.

ΠΑλαιστινά. 76.2.
De pallij vſu apud Romanos ante Augustum. 195.1.2.
Παρὰ τὸ πολλοῖς. 575.1.
Πάσχα. 559.2. Panis Angelorum. 468.2.
Panis vitæ: panis ſanctus. ibid.
Panis fractio in partes minutas. 506.1.
Panis Euchariſtiæ, σῶμα τι καὶ ἅγιον. 594.1.
Panis propoſitionis. 469.2.
Panis Dei. 468.2.
Papæ infallibilitas refutatur. 665.1.2.
Papa. 280.1.2.
Papa non dominatur Concilio Epheſino. 670.2.
Papa eſt Monarcha. 391.2.
Papa Vicedeus. 374.1.
Papæ primatus ignotus Concilio Niceno. 620.1.
Papa Omnipotentiæ Pontificiæ conſeruator. 374.1.
An Papa ſolus ius habeat Euangelium communicandi gentibus. 281.1.2.
Papæ primatus ignotus Concilio Conſtantinopolitano. 670.2.
Paparum literæ ad Concilia. 201.2. 202.2.
De Papa ſupra Concilium. 312.2. 374.1.
Papam eſſe ſupra Concilium, eſt hodie fidei articulus. 669.2.
Papæ infallibilitas. 374.1.
Παραδίδοσθαι εἰς ἀλλοίωσιν. 78.2.
Παρακύπτειν. 609.2.
Paraſceue quo ſenſu dicatur pura cœna.

cœna. 582.2.583.1.
De paraſceuis. 421.1,583.2. & deinceps.
Paraſceues non fas diebus ſabbati, aut feſtis judicia capitalia exercere. 425.1.
Paraſceue pro toto die Veneris. 421.2.
παρασκευὴ ἁγνή. 475.2.
Paritas miniſtrorum inaudita veteribus. 330.1.
παῤῥησία apud Chryſ. non eſt meritum. 337.2.
Paſcha. 511.1.
De nomine Paſcha obſeruatio. 406. 1.2.
Paſcha interdum eſt ipſa Euchariſtia. 511.1.
Paſcha deſignat aliquando ſacrificium Chriſti in cruce. 511.1.
Paſcha vnum verum. ibid.
Paſchalis edendi agni tempus variè definitum. 427.1.
Paſcha deſignat aliquando Chriſtum 511.1.
Paſcha interdum ſola commemoratio ſacrificij Chriſti. 511.1.
Paſcha dici de toto feſto Azymorum. 419.2.
ἐν τῷ πάσχα. 423.2.
Paſchata inter baptiſmum & paſſionem 393.2.394.1.
πάσχα. 511.1.
Paſcere virga ferrea. 630.2.
Paſtor. 71.2.
Patres qui verba Scripturæ ponunt tantum, neque exponunt, nil probant. 239.1.
Petrus corypheus Apoſtolorũ. 327.2.
Petri peculiaris προστασία in iaciendis Eccleſiæ fundamentis. 332.1.
An Petrus ferierit Malchum, quia Galilæus erat. 285.2.
Petri primatus ætati attributus 285.1.
Petrus ἔξαρχος Apoſtolorum. 328.2.
Petro noui nominis impoſitio. 261. 1.2.
Petri prærogatiuæ expenduntur 261.1.2.
Petri nomen doctrinæ Hildebrandinæ obtenditur. 260.1.
Petrus iuſſus in altum ducere. 263.2.
Petri προστασία & παῤῥησία. 232.1.2.
De Petro Capite Eccl. viſibilis. 315.2.
Petrus bis præſes Côciliorum. 670.1.
Cur Petrus ſit ille vnus qui loquitur. 326.2.
Petri feruor. 326.2.
An Petrus Apoſtolus fuit & Iudæorum & Gentium. 661.1.
De Petro monarcha in Eccleſia. 323. 1.2.
Petri παῤῥησία apud Chryſoſtomum 330.2.
De Petro Apoſtolorum ore. 306.2.
De Petri tranſlata Monarchia ad eius ſucceſſores Papas Rom. 663. 1.2.664.1.
Petra attribuitur fidei Eccleſiæ ſanctis. 358.1.2.
Petra de Chriſto & Petro æquivoce dicitur. 239.1.2.
Cur Petrus pro cæteris Apoſtolis locutus. 332.2.
Petri deuotio. 347.2.
An Petrus eodem lecto cum Dom. accubuerit. 439.2.440.1.
Cur Petrus beatus prædicatur. 335.2.
Petrus dictus *Petra.* 233.2.
Petro facta promiſſio ad omnes pertinuit. 339.2.
Petri θερμότης. 285.2.
Petri præcellens virtus. 326.2.
Petrus lapis primarius. 233.2.
Petrus prælatus ex ſola Dei gratia. 226.2.
An Petro nouum nomen aliquam dignitatis prærogatiuam attulerit. 239.1.2.

De

De Petri vocatione & Andreæ. 214. 1.2.
Patres de Monarchia Petri nunquã cogitarunt. 366.1.2.
Patres nomina & inſtituta Paganorum veræ pietati accommodarunt. 485.2.
Patriarchæ Tiberiadenſis Apoſtoli. 275.2.
A Patriarchis quidam Alexandrino & Conſtantinopol. miſſi. 282.1.2. 283.1.
Πατρὶς pro quauis regione. 63.2.
Patrum hallucinationes in rebus hiſtoricis. 112.2.113.1.
Patrum figurata dicta in homiliis. 238.1.2.
Patrum ſcripta non ſemper ad vſum reſecanda. 385.1.2.
Patrum ſententiæ de peccato Petri. 388.2.389.1.2.
Paulus vſus profanis teſtibus. 68.1.
An Paulus Apoſtolus tantùm Gentium. 661.2.
An Paulus inferior Petro. 657.2.
Pauli exemplo patres multa Paganorum inſtituta traduxiſſe ad religionem Chriſtianam. 480.2.
Πελεκισμός. 47.1. Περιβολαί. 525.1.
Περιβάλλεσθαι. 525.1.
Περιθεῖν τὴν κεφαλήν. 291.2.
Περιτχίσθαι. 491.2. Περίαλιτα. 416.1.
Περθύρβαι. 51.1.
Perſarum regnum ſub natiuitate Ch. nullum. 96.2.
De Perſea ſe coram Ch. inclinante. 172.1.
Perſij locus de Herodianis. 305.1.
Petra nunquam dominationem aut imperium denotat. 358 2.359.1.
Petra nomen Dei. 358.2.
Petrus ſymbolum actionis. 230.2.
Petrus prælatus non merito confeſſionis. 226.1.2.
Petri ætas. 228.1.
De Petri abnegatione. ibid.
Φροντιζεῖν. 28.1.
Phariſæorum 2. jejunia in hebdomade. 57.2.
Phariſæorum opera ſupra legem. 58. 1.2.
Phariſæorum fatum. 53.1.
Phariſæorum inſtituta. 54.2.
Pheles vnde φέλλος. 405.1.
Φανὸν abſolute. 164.1.
Philologica libertas adimitur. 292.2.
Philoſophia vetus Ægyptiorum. 71.1.
Φορτεῖν, vexare. 64.1.
Φυλὴ pro σειρά. 97.1.
Φύπος. 78.1. Pietas. 583.1.
Cur Pilatus Dominum Crucis ſupplicio addixerit. 532.1.
Pilati epiſtola ad Tiberium ficta. 676.1.2.
Plinij defenſio authoritate Rabbinorum. 392.1.
Πλίνε.ν. 535.2.
Poculi Dominici forma. 518.1.
ποιεῖν σῶμα Χριστοῦ in Liturgiis. 458.2.
ποιμένα & Πεμαίνειν quo ſenſu de Regibus & miniſtris Eccleſiæ dicantur. 628.2.629.1.
πολιτεία pro vexatione. 54.2.
πολιτείας ἀνατροπή. 55.1.
De pollutione cauenda pertinente ad Paſcha. 418.1.2.
De pontificibus duobus ſum̃is. 215.1.2.
Populi partes in ordinationibus. 318.1.
Preces & cantus Pſalmorum male confunduntur. 287.2.288.1.
Pretij noſtri ſacramentum. 500.1.
Primi vocati bini fratres. 214.2.
Primogenituræ honor in Iudam transfertur. 15.1.
Primogenituræ portio in Ioſephum transfertur. 15.1.
Princeps Sacerdotum titulus damnatus in Concil. Carth. 335.2.

Princeps Sacerdotum, titulus damnatus in Concil. Carth. 333.2.
Princeps ea notione qua dominationem ſignificat, neque de Petro, neque de Papa legitur apud Patres. 334.1.
Priorum inuenta non temnenda. 592.1.
τὸ προεόρτιος. 421.1.2. Τὰ προκείμενα δῶρα. 507.1.2.
Procurator pro præſide apud Ruffinum. 125.2.
Prophetarum ſcripta non videntur periiſſe poſt inſtitutam Eccleſiam. 190.2.
Prophetiæ 70. interpretum quæ in Hebræo non extant. 149.1.
Proſelytorum deſcriptio. 26.2.
προσένιξις. 512.1.
προσέρχεσθαι πρὸς τὴν χάριν. 502.2.
προσφορά 512.1.
πρώτη interpretatio noua. 129.1.2.
προθεωρία de ſacroſancta Euchariſtia. 441.2.&c.
Prouerbium Atticum. 549.1.
Ptolomæus cur Philometor. 255.1.
Publicani an Ethnici. 269.1.
De Publicanis apud Iudæos. 269.1.2.
Puluераria conjuratio vt fabula irridetur. 40.2.
Purpureus color olim imperantium proprius. 531.2.
Πυρπαυκεῖν. 61.2.
Pythicus agon. 79.1.

Q.

QVinque res deſideratę in domo ſecunda. 169.2.
Quirini cenſus. 206.1.2.
Quirinus procurator Cæſaris cur dicitur Iuſtino. 127.12.

R.

RAbbinis præterquam in Grammatica parum fidendum. 9.2.402.1.
R. Iacobus Turim. 757.1.2.
Ῥάκη. 559.2.
Ῥαπτὰ veſtes. 559.2.
De reditu Domini ex Ægypto. 154.2.
Regum diadema album. 532.1.
Regum limbus rufus. ibid.
Regnum Petri apud Ambroſium. 330.2.
Reliquiæ hodiernæ. 581.2.
Reparatio lapſus hominis. 74.2.
Res per ſe bonæ infamantur. 221.1.
De Reſurrectione narrationes Euangeliſtarum comparantur. 592.1.2.
Reuerentia locis ſacris debita. 150.2.
Rituales libri variè deprauati. 295.1.
Ritus proprie attributi Rom. Epiſcopis. 280.2.
Cur Romani ſua lingua in prouinciis vſi 144.1
Ῥύσις αἵματος. 55.2.

S.

SAbbathum magnum. 590.2.
De Sabbathi ceſſatione. 60.2.61.1.
De Sabbatho ſecundo primo. 272.2.
Saccus lugentium Iudæorum. 219.2.
Sacerdos quo ſenſu dicatur *conficere corpus Chriſti*. 458.1.
Sacerdotes apud Iud. ſolum nobiles. 30.2.
Sacerdotes Iudæorum Macchabæi reges. 10.1.2.
Sacramentorum operationes diuerſæ. 448.1.
Sacra ſua occultarunt Chriſtiani. 492.1.2.
Sacramenta viæ ſubſidia. 509.2.
Sacramentum diuerſa notione. 479.1.
Sacramenta viatica morientium. 488.2.
Sacramentum & gratia Sacramenti. 503.1.
Sacramentum altaris. 512.1.
Sacramentum calycis. 512.1.
Sacramentum panis. 467.1.

Sacri codices egent Criticea. 116.2.
Sacrificium. 512.1.
Sacrificium commemorationis. 507.2.
De ſacris Latinis Conſtantinopoli fieri ſolitis. 203.1.
Sacrum ſilentium. 484.2.
Salaminia Triſm. 69.2.
Salus per Chriſtum ſolum. 1.1.
Samaria apud Iohannem pro Sichar. 255.2.
Samaritanus pro Sichemita. ibid.
Samuel non Sacerdos. 103.2.
Sanctum Domini. 504.2.
Sancti viri non primatus Papæ approbatores. 671.1.
Sanctus, ter. 76.1.
Sancti patres hortantur relegere. 674.1.
Sardicenſe Concilium decreuit, vt de Controuerſiis liceret ad Rom. Pontificem referre. Idem ignotum Auguſtino. 670.1.
Sartorum in conficiendis veſtibus, non idem vſus apud veteres, qui eſt hodie. 558.1.
σαν ſignificatio. 22.2.
Σκῖνα. 680.2.
Schekel. 403.2.
Scribæ pars Phariſæorum. 52.2.
Scriptura principium omnium diſputationum Theologicarum. 316.1.
Scriptum eſt duobus modis poſſe accipi. 190.2.
De fide Scripturæ 300.2.
In ſcripturis nec prius nec poſterius. 295.2.
In ſcripturis & apud Patres *Cœnæ* nomen de Euchariſtia. 453.2.454.2.
Cur ſcriptum ſit, *Dicite diſcipulis & Petro*. 599.2.
Scripturarum abuſus ad commouendam ſeditionem. 179.2.180.1.
Sectæ Iudæorum tres. 49.2.
Sedere in cathedra Moſis quid. 666.1.
Sedes Ieroſolymitana Pellam tranſlata. 154.1.
Σεῖον τὴν κέμλω. 290.2.
Seditionum multarum hiſtoria ignoratur. 176.1.2.
Sermones de cathedra Petri non ſunt Auguſtini. 237.1.
Serphi & cicadæ olim edules. 210.1.
An ſignum Crucis apud Iudæos & Gentiles ſignum fuerit ſalutis. 546.1.
Signacula & typi miſteriorum. 483.2.
Silentij cauſa rerum diuinarum ſublimitas. 492.1.2.
Silentij cauſa, metus à contemptu. 493.2.497.1.
Siluiſſe veteres non tam rem ſignificatam, quam ſignum. 495.2.
Silentium veteribus Chriſtianis vſurpatum in Sacramentis. 490.1.
Silentij cauſæ. 493.1.
Simon Cananites ſiue zelota. 245.1.
Sindon veſtis & varius ejus vſus. 524.1.2.
Soham gemmæ nomen variè expoſitum. 206.2.
Sola Eccleſ. Rom. à Deo fundata. 373.2.
Solemnitas die Auguſti 31. apud Græcos. 155.2.
Soluere & ligare quid ſit. 643.2.
Σωματικὸν τι παθεῖν. 55.2.
Sophronij atteſtatio ſincera. 218.2.
Σπάθιλιν comæ compoſitio. 532.2.
Spelunca vbi natus Dominus. 145.2. 146.1.
Spiritus S. dictus *Munus*. 508.1.
De ſtabilienda Rom. potentia. 370.2.
De ſtatua ærea Paneade. 270.2.
Σταυρός. 46.1.2.
Σταυρῷ προσηλοῦν. 46.1.
Studium partium peſtis eſt in Religione. 534.1.
Suburbia Bethlehemetica. 147.2.

De ſucceſſione Pontificum ad deſignandam veram Eccleſiam. 253.1.2.
Suilla in vſum conditorum. 268. 1.
An Superhumerale & Rationale ſeruarentur à Præſidibus vna cum ſtola. 206. 1.
An ſupplicium Crucis veteribus Iudæis fuerit in vſu. 537.2.
Supplicium more maiorum. 46. 2.
Supplicium per ſecurim. ibid.
Sychar. 255.2.
An Sichem & Sichar idem ſit. ibid.
Συμβόλων δημιουργὸς Chriſtus. 457.
Symbolum fidei, 489.2.
Synedrium è quo genere hominum conſtaret. 217.1.2.
Synagogæ & Archiſynagogæ hæreticorum. 475.2.
Συναγωγὴ de Eccleſia Chriſtiana. ibid.
Σύναξις de Iudaica congregatione. ibid.
Quot ſynaxes in hebdomade. 476.2.
Συνάξεις de Conuentibus ſine Euchariſtia. 476.2.
Synaxis. 474.1.
Συνεχῶν. 528.1.
Συνῳδία. 475.2.
Synedrium non potuiſſe iudicare de Rege. 218.1.
Synodorum authoritas. 318.
Syriacæ legiones imaginem Seiani non habuerunt. 393.1.
Syriæ præſidum enumeratio. 119.1.2.
Σύστασις. 482.2.

T.

Ταριχεύειν. 591.2.
Τὸ τέλειον. 505.1.
Τελείωσις. 485.2.
Τελεσκόμενος. 269.1.2.
Τελεταί. 485.2.
Τέλειος & Τέλειος βίος. 171.1.
Templum ædificatum annis 46. 247.2.
de Templo legitimo contentio. 251.2.
De tépore primi hominis nati. 114.1.
Tempus regni Archelai. 186.1.2.
Tempus conceptionis Chriſti, 114.1.
De terræ motus hora. 588.1.
Terram per quam Deus edebat miracula venerationi olim fuiſſe, non tamen adoratam. 581.2.
Teſſareſcæ decaticæ hæretici. 676.
Teſtamenti appellatio. 465.1.2.
Tetrarchia Lyſaniæ. 212.2.213 1.
Tetrarchia Abilena. ibid.
Θάλλους vel κλάδους ἐπισείειν. 396.1.
Θείωσις. 488.2.489.1.
Θιαρχία. 72.1.
Θεωδῶται. 75.2.
Θερμότης. 285.2.
Theudas fuiſſe duos ſeditioſos. 178.1.
Thomas Bacetus. 521.2.
Θρυαλλίς. 466.2.
Θυμιαλεῖν. 156.1.
De traditionibus. 89.1.
Traditio Deſpoſynorum illuſtratur. 96.1.
Τράπεζα Κυρίου. 464.1.2.
De tranſlatione feriarum. 413.1.2. 414 1.2.427.1.
Tribus Iudæ non facta eſt Leuitica. 11.1.2.
Tribuum ἀμιξία. 87.2.
Tributi è cenſu & capitationis differentia. 401.1
Triclinium. 433.2 434.1.

V.

Vade poſt me Satana. 388.2.
Vanitas pronuntiantium de arbore in qua ſe ſuſpendit Iudas. 529.1.2.
Varus & Varro confunduntur à Baronio. 17 2.
De velo ſciſſo in morte Domini. 571.1.2.
Verba Chriſti ad Petrum, *Paſce oues meas*, quã vim habeãt. 620.621 &c.

INDEX RERUM.

Verbum. 72.1. 401.2.
Veritas λαμπροείμων. 533.1.
Veſpere. 594.2.
Veſpera duplex. 417.1.
De precioſa veſte Dom. ſuper cœnatoriam. 437.1.2.
De veſte rubra Herodis adoleſcentis. 532.1.2.
Veſtes recens baptizatorum φωτισθεῖς. 533.2.
Vſus veſtis vnius primò, deinde duarum, poſtea plurium. 555.1.2. 556.1.2.
Quot veſtes Chriſtus geſtauerit 555.1.556.2.
Veſtis inconſutilis. 558.1.2.
Veſtis alba & λαμπρὰ opponuntur interdum. 533.1.
De re Veſtaria quæſtiones Philologicæ. 553.2.
Veſte ac linteo ſuccingi habitus ſeruilis. 437.2.
Veſtes è pilis camelorum. 219.1.2.
Veſtimentum ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντόν. 559.2.
Veſtigia ingeniculantium ſe ante magna altaria. 521.2.
Veteres cum cœnatoria ſumebant, an exuerunt omnes alias veſtes. 523.1.2.
Veteris Eccleſiæ regimen formam πολιτείας retuliſſe ex omnibus mixtam. 317.2.318.1.
Vetus Eccleſia Rom. ſuæ linguam Græcam prætulit. 204.1.
Viaticum. 509.2.
Viæ docendi dux. 310.1.
Vicarius ſummi Pontificis ex inſtitutione diuina. 215.2.
Non aliam victimam præter agnum dici Paſcha. 419.1.2.
Vilitas pretij quo Ch. æſtimatus eſt 401.2.
Vinoſi fontes noti ante miraculum in Cana. 246.2.
Vinum ἐσμυρνισμένον. 548.2.
Virginitas in pretio. 192.1.2.
B. Virgo non manſit in templo an. 11. 101.1.2.
B. Virgini an Chriſtus à reſurrectione apparuerit omnium primæ. 600.2.601.1.
Quamdiu Virgo Bethlehemi manſerit. 161.1.2.
Virgines recluſæ quæ in libris Maccabaicis. 106.2.
De B. Virgine Auguſto viſa. 84.1.
De anno & die natæ Virginis. 99.1.
De B. Virgine fabulæ. 88.2.89.1.2.
Virgines educandi mos veterũ. 107.2.
Virginum monialium in Iud. templo fabula. 103.1.
Viri clari Gadareni. 268.1.
Vis veritatis. 69.1.2.
Vis benedictionis ſacramentalis. 458.1.
Vita. 511.2.
Vitis aurea in Templo Ieroſ. 586.1.2.
Vnctio ad pollincturam. 298.1.2.
Vnctio Chriſti. ibid.
De vnctione pedum. ibid.
Voluntaria ignoratio punitur neceſſitate ignorandi. 304.2.
Vrbs Iuda in montanis locis. 115.1.
Τὰ ὑστερήματα ἀναπληρῶν. 76.2.
Ὑσσώπῳ περιθεῖναι. 567.1.2.

X.

Χάρις *Gratia.* 502.2.503.1.

Z.

Zacchæus an Gentilis. 269.2.
Super Zachariæ Prophetæ cæde. 579.1.2.
Zeno Stoicus Romæ. 112.2.
Zoſimus & Bonifacius Papæ. 571.1.

F I N I S.

NAPOLI

Vita Nova
di M. Sillitti
Latina-
1976